DE IUSTA REIPUB. CHRISTIANAE IN REGES IMPIOS ET HAERETICOS AUTHORITATE...

William Rainolds, G. Guillaume Rose, William Gabriel Giffard, ...

DE IVSTA REIPVB. CHRISTIANÆ IN REGES IMPIOS ET HAERETICOS AVTHORITATE:

Iustissimaque Catholicorum ad Henricum Nauarræum & quemcunque hæreticum à regno Galliæ repellendum confœderatione

G. Guilelmo Rossæo Authore,

LIBER.

Cuius particularia Capita vide post præfationem.

ANTVERPIÆ,
Apud Ioannem Keerbergium.
Anno cIɔ. Iɔ[illegible]cii.

FORTISSIMO NOBILISSIMOQVE PRINCIPI,

Carolo Duci Mavennensi, Generali Coronæ & Status Gallicani, sacræque Catholicorum contra hæreticos Vnionis atque fœderis præfecto & propugnatori.

MIRABITVR *fortasse aliquis (Magnanime Princeps & inuicte Dux Carole) aut reprehendet etiam institutum hoc nostrum, quod isto turbulentissimo tempore, quando tympanorum sonitu & tubarum clangoribus omnia vbique perstrepunt, quando nihil nisi vrbium oppugnationes et expugnationes, equestres & pedestres conflictus, cædes, victoriæ, omnibus in circulis & sermonibus iactantur, cum vbique volitant militares turmæ ad bellum sese accingentes, & bellicum ex omni parte canentes: quod in his medijs flagrantis belli tumultib. tibi summo harum copiarum ductori et negotiarum moderatori, hos nostros qualescunque labores offeramus. Quid enim (inquiet) Marti cum Musis? quid togæ cum sago? quid scholæ, calamoque & libro, cum castris, cum gladiis, cum*

armis & tormentis bellicis? Et si aliquid de studiis humanioribus gustauit, occinet forsan illud Ennianũ ex Marco Tullio: Præliis pro mulgatis,

Cic. orat. pro Muræna.

Pellitur è medio sapientia, vi geritur res:
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur:
Vestrum vero studium literarum totum iacet. *Hæc & his similia vt populariter à nonnullis dici puto, & in quibusdam bellis hominũ ferorum & syluestrium, Canibalum, Tartarorum, & Lapitharum, locum habere non nego; ita de bellis hominum prudentium & ciuilium, quales erant Romani & Græci, longe aliter sentio: de Christianorum vero præliis, his potissimum quæ pro repub. pro fide & Ecclesia, pro Christo Christique honore, contra eius aduersarios geruntur, qualia sunt tua hæc (Princeps) Gallicana, vbi inprimis spectatur iustitia causæ, belli æquitas, conscientiæ integritas, ex qua pendet militum in bello morientium sempiterna corporis atque animæ fælicitas, plane impias esse omnes huiusmodi voces non dubito. Neque vero alias tam viribus quam ingenio, tam robore corporum quam sagacitate animorum, quam prudentia, & consilijs, & stratagematis, maxima bella confici solita, abundantissime demonstrat tota Romanorum & Græcorum historia. Apud quos quicunque fuerunt*

Literarũ & armorũ conueniẽtia.

Impera-

Imperatores optimi & in bellis clarißimi, ij semper fuerunt sapientiæ laude insignes; et vel ipsi in literarum studijs egregie versati vel hominum doctorum consuetudine admodum delectati. Cuius rei testes sunt Græcorum illi Themistocles, Epaminondæ, Pericles, Phociones, Alexandri Magni, Thucidides, Xenophontes: Romanorum Scipiones, Fabij Maximi, Pauli AEmilij, Luculli, Traiani, Cor. Taciti, Iulij Cæsares: quorum alij viris doctißimis ita familiariter vsi sunt, vt eos omnium suorum præliorum & expeditionũ habuerint comites, eorumq. potißimum consilio res difficillimas susceperint & cõfecerint; alij per se sũma eruditionis laude præstantes, rerum à se gestarum memoriam doctissime mandarunt literis et fideliter tradiderunt posteris. Neque vero religiosissimus vir omnisque scientiæ & humanæ et diuinæ peritissimus, illud bellicosi ducis ad se suumque in scribendo stylum applicasset,

Hierõ. in epist. 51. ad Donio

Et nos tela pater, ferrumque haud debile dextra. (sanguis,
Spargimus, & nostro sequitur de vulnere

Virg. Æneid. l. 12.

Nec prudens Antiquitas tota, non solum Martem, sed Mineruam quoque finxissent belligeram, *&* armigeram, *&* Diuam armipotentem, *nunquam vt Martem, sic Palladem quoque belli Deam præsidemque fecissent, & huic non minus quam illi suam assignassent.*

Virg. Æneid. l. 11.

 Galeam-

Ibi.lib. 8. Galeamque, hastamque minacem.
*AE*gidaque horrificam turbatæ Palladis
arma.

Nisi in ingenio, in sapientia, in studiis literarũ, magnam sensissent inesse vim ad lacessendos, ad debilitandos, ad frangendos aduersarios; ad varios animorum motus, audaciam & formidinem, fiduciam & desperationem ingenerandos, ad spiritus hominum accendendos & restinguendos: nisi doctrinam plurimum valere existimassent ad gerenda prælia, ad incitandos milites, ad instruendos duces, ad profligandos hostes, ad victorias consequendas, ad totam belli rationem ordine disciplinaque administrandã.

Hebræorũ in bellis religio.

Quod si fideles Hebræos Christianosque intueamur, eorumque respub. & actiones perpendamus, tum vero perspicuum erit, ita non modo non repelli à bellis sapientiam, doctrinam, pietatem; quasi omnia in armis, in lacertis, in vi & robore militari sint posita: vt hic potius primæ sint partes iustitiæ, moderationis, religionis; posteriori loco sequantur & inseruiant reliqua vniuersa. Si enim vere & sincere credimus quod Deus per Moysem Hebræos edocuit, in istiusmodi libellis omnibus, supremum exercitus imperium penes Deum esse, qui est Dominus Sabaoth, *& summus exercituum populi sui ductor; hominem autem siue Ducem, siue Regem, siue Imperatorem, non esse nisi* illius vicarium,

Isa. 1. 9. Ierem. 11. 20.

carium , & quasi proimperatorem, *aut proregem , nimirum qui Dei vicaria & delegata potestate militibus illis praeest , eiusque nomine praecipit: si aduertimus eundem Deum tanquam verum exercitus Ducem cuius proprium est milites ad pugnam acuere & animare , illud officium sibi assumere , propterea que iubere vt appropinquante praelio, sacerdos stans ante aciem ita alloquatur populum:* Audi Israel, *audite Christiani milites*, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis . Non pertimescat cor vestrum : nolite metuere , nolite cedere , nec formidetis eos quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios vestros dimicabit vt eruat vos de periculo : *hoc modo si bella nostra praepotentis Dei numine , auspiciis, ductu & imperio gubernari sentiamus: tum vero nunquam dubitabimus prudentiam, pietatem , religionem, conscientiam, causae bonitatem , reliquis esse omnibus anteponendam, quando supremus hic exercitus Imperator, milites omnes siue haereticos & schismaticos , siue etiam impios & sacrilegos , à suis vexillis ita repellit, vt eorũ adiunctione totius reliqui exercitus vel fortissimi virtutem corrumpi , viresque debilitari , nec posse eum praeclaram aliquam victoriam de hostibus comparare, quamdiu talium improborum consortio , tan-*

Ioseph. Antiq. li. 4. ca. 8.

Deut. ca. 20. v. 2.

Iosue. 7.

quam peste & lue pollutus & contaminatus est; apertissime in multis historiæ sacræ locis contestatur. Quique ita sua bella omnia gessit & gerenda præcepit, vt illa, religioni temperari, & sacerdotali benedictione sanctificari populus aduerteret; vbi Iosue fortissimus Dux iubetur egredi & ingredi, *hoc est res grauissimas belli & pacis aggredi* ad verbum sacerdotis Eleazari: *vbi precibus sacerdotum victoriæ magis quam fortitudini militum attribuuntur, adeo vt etiamsi Iosue cum suis acerrime præliatur contra Amalecitas, non tamen* vincunt Hebræi *nisi cum* Moyses & Aaron sacerdotes ad DEVM leuant manus, *pro exercitus victoria deprecantes, qui* si paululum remittunt, *superantur Hebræi &* superant Amalecitæ: *vbi Iosue, Dauid, aliique quamuis clarissimi Imperatores, non tamen nisi consulto diuino oraculo bella suscipiunt, nec gerunt, nec obsistentes hostes inuadunt, nec fugientes persequuntur, nec circumuentos interficiunt, nec victoriam vllam adipiscuntur; vt ita nimirum edocerentur ex misericordia, & ordinatione, & prouidentia Dei, bellorum nutus & momenta omnia, omnes expeditiones, certamina, prosperosque vel aduersos successus pendere: quis neget in his prælijs Dei religionem, & conscientiæ integritatem, reliquis omnibus præponderare?*

2. Paralip. 25. 3. & 20. 36.

Nũ. 27. 21

Exod. 17.

1. Reg. 14. 18. & 30. 8.

4. Reg. 6.

Quem

Quem pium & religiosum belligerandi morem ita ab istis hauserunt veteres Christiani Imperij monarchæ, & inprimis Christianißimi Galliarum reges; vt nusquam maior eorum quàm in bellis inchoandis appareat integritas, nusquam maior quàm in ijsdem persequendis eluceat pietas, ideoque & nusquam maior quàm in ijsdem conficiendis cernatur fælicitas. Ita Constantino Magno in more fuisse positum notant Ecclesiastici scriptores, vt quotiescunque bello cum hoste decertaturus esset, crucis tabernaculum publicè erigeret, *in quo non solùm ipse Deum orabat, sed etiam alios virtutis & pietatis studio insignes viros, Episcopos & sacerdotes sibi adiungebat, qui in idem cum eo orandi studium incumberent. Hacque potißimùm pietatis delectus vbique tyrannis, vniuersum Romanum Imperium sibi subiugauisse, ipse verè Christianéque profitetur.* Tuo *(inquit)* impulsu (sancte Deus) res salutares & aggressus sum & confeci: tuoque vexillo vbique hostibus opposito, exercitum ab illis triumphantem duxi. Quinetiam si quando reipub. vsus postulat, illa ipsa tuæ virtutis & potentiæ insignia sequens, contra hostes audacter procedo. *Eadem bellandi pietate & religione fundarunt hoc Imperium Gallicanum primi Christiani reges, Clodouæus, eiusque successores. Ea-*

Christianorum in bellis religio.

Eusebius de vita Constantini, lib. 2. cap. 12. 14.

ibi. ca. 54.

Veterum Francorũ in bellis religio.

a 5 dem

dem prorſus religione collapſum, & à Saracenis, Arianis, Afris, Mauris, variisque domi & foris hoſtibus laceratum, partim inſtaurarunt, partim mirificè amplificarunt excellentes illi Principes, Lotharingicæ domus ſatores, Carolus Martellus, Pipinus, & Carolus Magnus; qui à degenerantibus Meroningiis, cum totius orbis Chriſtiani applauſu & congratulatione, maieſtatem non modò Regiam, ſed Imperatoriam quoque, in ſuam familiam traduxerunt: qui nunquam ſine epiſcoporum & ſacerdotum comitatu, eorumque ſpirituali panoplia ſuas ferratas acies & corporalem armaturam ſtipante Deoque commendante, bellum aliquod, præſertim arduum & periculoſum aggreſſi ſunt. Cuius poſterioris, Caroli Magni eum fuiſſe morem hiſtorici prodiderunt, vbi prælium aliquod anceps & difficile eſſet commiſſurus, vt tum ille ſtatim coram exercitu, ſacra facienda excitatis altaribus curarit & milites duceſque confeſſione & communione ſancta ſe ad bellum præpararint. *Qui quum hoc modo animoque dimicarent, victorias planè ſtupendas & admirabiles de hoſtibus ſuis retulerunt. Adeò vt diuinæ illæ promiſſiones*, Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. Perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & centum de vobis decem millia. Cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro:

Poſt pa. 581. 582.

Ibi. 588. 589.

Poſt pag. 599.

Leuit. 26. 8.

ſtro: *nunquam euidentius completa fuerint, quàm in glorioſsimis illis principibus, Martellis, Pipinis, Carolis magnis, contra hoſtes Dei & Eccleſiæ, Saracenos, Arianos, Afros, Germanos, Longobardos depugnantibus.*

Post pa. 591. 592. 593. &c.

Neque verò proximi maiores & anteceſſores tui (Princeps) quicquam ab his veterum abauorum ſuorum inſtitutis diſceſſerunt. E quibus vt auus tuus Claudius, Ioannis fratris Cardinalis Lotharingi, & pater Franciſcus, Caroli fratris Cardinalis, prudentia & pietate toto orbe Chriſtiano nobilitati cõſilio in ſuis rebus bellicis ſequutus eſt, eorúmque ſacerdotali apud Deum interceſſione fœlices prœliorum euentus potiſsimum impetrari cenſuerunt: non aliter frater tuus Henricus (cuius vt aliàs, ita in hac poſtrema glorioſiſſima de Germanis & Hugonotis victoria, extraordinaria quædam pietas, & nocturnæ in precibus lucubrationes, multorum & teſtimonijs & libris celebrantur) fratris quoque ſui Ludouici Cardinalis ope, conſilio, & præſidijs ſpiritualibus vſus, multas bellorum difficultates incredibili celeritate & fœlicitate expediuit. Idemque de tua generoſa fortitudine (Carole Princeps) boni omnes confidunt, & certò ſibi pollicentur, qui etiamſi cum auo patréque, & fratre, fratrem Cardinalem habere non potes bellorum tuorum auſpicem, adiutorem, conſultorem, & pro te apud Dei tribunal ſequeſtrem & deprecatorem, quo per immanis illius

Claudius Dux Guiſius. Ioannes Cardinal

Franciſ. Dux Guiſius. Carolus Cardinal.

An. 1587. Henricus Dux Guiſius. Ludouicus Cardinal.

Carolus Dux Mayennenſis

tyranni

tyranni periuria & sacrilegia orbatus es; eius tamen loco optimum constantissimumq; Episcopum Agenensem, omnium bonorum iudicio dignum, qui vt in fratris Cardinalis locum quoad oneris grauitatem successit, ita in parem quoque locum quoad honoris amplitudinem ascendat; tanquam alterum tibi fratrem adoptasti: vt omnes intelligant te maiorum tuorum vestigijs insistere, te Iosuam Eleazari pontificis ductum in bellis sequi, te religionem Dei cum armis tuis coniungere, te Ecclesiæ precibus, vt Christianum militem & Imperatorem decet, inprimis confidere: & denique nullum à te moueri, nullum à te probari bellũ quod non idem causæ iustitia, conscientiæ æquitate, virorum sanctorum iudicio, & (quod caput est) Ecclesiæ Christi, eiusque Episcoporum authoritate, sententia, suffragatione, & pietate, apud Deum hominesque commendetur.

Episcopus Agenensis.

Id quod cùm præcipuè omnibus persuasum esse debet qui in his bellis militant; ne (quod rebellibus, & Hugonotis, & seditiosis vsu venit) in iniustis bellis, corporis atque animæ mortem sempiternam adeant: tum hoc opere illud plenè demonstratum arbitramur, vt nemo Christianus sub vexillis tuis militans, de iustissima sua causa possit aliquo modo dubitare, non magis quàm si in bello contra Turcas aut Saracenos militem se tuum profiteretur. Nam partim ea de causa, partim vt hæreticorum quorundam huius hæresis grauitatem eleuantium frau-

Singulorũ huius libri capitum summa.

fraudes detegeremus, postquam generaliter Reipub. Christianæ iura & potestatem in regibus suis eligendis, designandis, frænandis, coërcendis, castigandis & deponendis explicauimus, & quando rex intra regiæ potestatis terminos manens honorandus est vt rex, quando eos limites perrumpēs, detestandus est & abominandus vt tyrannis: ostēdimus hodiernam hæresim, maximè Caluinianam quæ in Gallia serpit, esse Saracenismo vel Paganismo longè detestabiliorem: proptereáque longè magis esse Christianis rationibus vtile, vt Paganus aliquis, vel Saracenus, vel Turca, quàm vt Caluinista Galliæ rex præficiatur. Examinamus deinde particulatim & speciatim Hugonotarum causam; eosque probamus nullo modo veros esse Francos, hoc est nullo modo esse antiquissimæ, & Christianissimæ huius Franciæ monarchiæ membra: tum quia à veteri Gallorum religione Catholica ad Atheismum Caluinianum defecerunt; tum quia legibus & regibus Gallicanis obedientiam nullam, nullam reipub. & patriæ Gallicanæ naturalem pietatem præbuerunt, sed eam hostilius quàm vlli vnquam Burgundi, aut Angli vastauerunt. Adeò vt si veteres Hebræi vno animo missa legatione ad fratres suos è Manassis & Rubenis tribu, qui in Iordanis ripa erecto altari, à Iudæorum religione ad vnicum altare in tabernaculo Testimonij alligata defecisse videbantur, propter-

Caput 1. & 2.

Caput 3.

Caput 4. & 5.

Cuput 6.

Ioseph. Antiquit. lib. 5. ca. 1. Iosue cap. 22.

ea per

ea per Eleazarum ſupremum Pontificem denuntiauerint, ſi illi in incœpto obſtinatè perſiſterent, *nolle ſe eos pro fratribus, pro Hebræis, pro poſteris Iacobi habere, imò verò* nolle ſe pro legis Moſaîcæ defenſione laborem vllum defugere, ſed ad eam ſimul & Dei honorem tuendum, tranſmiſſo flumine, eos pro Cananæis habitos, nõ ſecus atque Cananæos exterminare: *quanto magis debēt Chriſtiani pro defenſione Euãgelij & teſtamenti æterni quod non* in ſanguine hirci aut *vituli*, *ſed* in ſanguine Chriſti Ieſu *filij Dei cõſecratũ eſt, exardeſcere? & hos Hugonotas, non Hebræos ſed Cananæos, non Chriſtianos ſed Turcas, non Gallos ſed Gallicani nominis labes, maculas, peſtes, & hoſtes atrociſſimos exiſtimare? qui præter antiquiſſimam Galliæ cum toto orbe Chriſtiano communem religionem Catholicam ſpretam & repudiatam, etiam Gallicanis quoque legibus, & regibus, & reipub. toti magis intolerabiles iniurias intulerunt, quàm vlli vnquam non dico Angli aut Hiſpani, ſed vel Normanni, aut Vandali, aut Saraceni, aut Mauri, qui eaſdem quas Hugonotæ Galliæ regiones Languedocam, Gaſconiam, & Guiennam, minoribus quàm Hugonotæ vrbium templorumque ruinis, incendijs, & depopulationibus, hominúmque ſtragibus peruagati ſunt. Ex quo deinceps efficitur, talem hæreticum principem Coronæ Gallicanæ capeſſendæ, officioque regali ſuſcipiendo nullo modo eſſe idoneum*

Ioſeph.

Hebr. 9. 12. &c.

Caput 7.

idoneum. A quo per omnes leges diuinas & humanas, per omnes scripturas Testamenti veteris, Euangelicasque & Apostolicas, per omnia Concilia generalia, patrumque Catholicorum consentientes sententias repellitur. Qui etiamsi esset in solio Regali constitutus, generalique Francorum assensu & approbatione rex admissus; si tamen in hæresim incideret, eamque pertinaciter defenderet, vt in potestate est non modò Pontificis Ecclesiæ summi, sed etiam Gallicani regni episcoporum, eum deponere & Regia dignitate priuare; ita talis Ecclesiæ sententia iustissimè armat non solùm reges exteros, sed etiam suos ipsius domesticos subiectos, vt sana integraque conscientia eum & possint & etiam debeant impugnare, eiusque à se dominatum & iugum reijcere, nec vnquam ad talis hæretici regis obedientiam reuertere. Quãtò magis Galli illud hoc tempore locoque contra Nauarræum præstare tenentur, qui consensu & efflagitatione omnium Galliæ Ordinum, & sæpe antea & nuper in vltimis Blesarum Comitijs à Corona reiectus est, Carolusque Borbonius Cardinalis eorundem Ordinum votis, ipsiusque Henrici Valesij Regijs literis & codicillis Parlamentorum amplissima authoritate roboratis, proximus regni hæres declaratus, & iam legitima successione verus rex: etiamsi hic ingratissimus eius nepos post innumera beneficia in eum particulatim effusa, illũ suũ in baptismo spiritualẽ patrem, natura

Caput 8.

Caput 9.

tura

tura & sanguine patrum, Ecclesiastica lege Episcopum & Cardinalē, regni lege regem, diuina lege ab eius dominatu & iudicio liberū, in custodia nequiter & flagitiose detineat. Deniq; cōtra improbos quosdā Caluinistas Catholicorū nomen ementientes, & Nauarræū hæreticū *esse* relapsum *stolide pernegantes; illud planè cōiicimus, eique propterea quantauis iuramenta quātacunq; vehementia, & diris, & deuotionibus, & execrationibus interponēti. tamē in publicis rebus, in negotio fidei, vbi de Ecclesiæ discrimine & spoliatione, de ciuitatibus, de prouincijs, de regnis & regū diadematis agitur, nūquā esse credēdū: tū quia omnibus hæreticis siue priuatis siue principibus ludus iocusq; est fidē fallere & peierare, vbi cū Catholicis pacta cōuenta trāsgrediēdo aliquid possūt vel incōmodare illis, vel commodare sibi; tum quia ipse Nauarræus iam olim in hoc genere nimis multa dedit falsæ & fallacis fidei argumenta. Adeo vt omnes Galliæ nobilissimæ familiæ Ordinesque Catholici qui vllam habent honoris sui, vllam maiorum suorum, vllam reipub. Gallicanæ, ecclesiæ Christi, ipsiusque Dei præpotentis curam, cuius hic potissimum gloria religioq. in discrimen vocatur; in hoc officiū vno animo intendere & cōspirare, in hoc sacratissimum fœdus omnes suas siue fortunæ, siue corporis, siue animæ facultates viresque impendere teneantur, quo talē hæresiarcham supremi Pontificis censura iamdudum à*

Post pa. 471. Caput 10. Caput 11.

dum à Christianorum communione abscissum & abiectum, à reipub. Christianæ gubernaculis arceant. Hoc nostrum est (Princeps) consilium & institutum. Hic laborum nostrorum finis. Hæc libri summa. Hic capitum singulorum & argumentorum effectus & scopus. Quæ vniuersa quum eo pertineant, vt milites, præfecti, duces, sacerdotes & monachi, laici & Ecclesiastici, omnes & singuli qui hæc castra sequuntur, persuasissimum habeant, hæc esse illa bella Domini, *quæ toties in sacris literis prædicantur, & quæ Dominus idcirco vt plurimum copiosis hostium suorum cladibus, manubiis spoliisque fortunare solet*, quia bella Domini sunt; *in his bellis labores & conatus suos maxime Deo probari; arma sua in his bellis* sanctificari; *in his bellis* manus suas *sanguine Dei inimicorum* (*vti* mitissimus *Dei propheta loquitur*) consecrari: *& generaliter quicunque hic præliantur, sub Dei auspicijs pugnare; qui vincunt Dei singulari ope & præsidio hostes vincere, & qui moriuntur, à Deo certam laborum suorũ & vitæ eius causa profusæ in cælo coronam recipere, vt siue cædant siue cadant, siue viuant siue vitam amittant,* semper domini sint, Dominoque viuant, & Domino moriantur: *hæc cum sit totius huius argumenti, totius disputationis vis & conclusio, vt Christiani omnes vera fide & cognitione, sinceráque conscientia ad hæc Christianissima bella ar-*

Totius libri summa.

Exod. ca. 17. v. 16. 1. Reg. 17. 47. & 18. 17.

1. Paral. 5. 22.

Ierem. 6. 4. Ioel. 3. 9.

Nũ 12. 3. Exod. 32. 29.

Rõ. 14. 8.

a a *men-*

metur, quæ pro vera Christi fide Catholicaq; ecclesia contra hæreticos eius capitales hostes geruntur: cui tandem aptius hoc opus dicari potuit aut debuit, quàm tibi (nobilissime Princeps Carole) quē & Ecclesiæ & reipub. Gallicanæ generalis cōsensio horum Christianorum exercituum, horum armorum, horum bellorum & bellatorum contra tales Antichristianos aduersarios supremum constituit gubernatorem. Huc accedit quod quum illustrissimorum fratrum tuorum Henrici Ducis & Ludouici Cardinalis *voluntate & nutu, pro sacri* fœderis *defensione hoc inchoatum & absolutum sit: illis iam iniquissimi tyranni fraude ad meliorem vitam translatis, magna ratione hoc illis debitum tibi erat persoluendum ad quem eorum vt honor & gloria, ita & laborum operumque ab illis cœptorum continuatio & successio hæreditario quodam iure & Gallicanæ reipub designatione pertinet. Qui vt hoc honoratissimo sed laborioso munere dignê pro eius magnitudine perfungaris vt prouinciam hanc tibi impositam perite prospereq; modereris, vt fœdus hoc sancte pieq; contradictum prudenter conserues & largiter amplifices; & denique bellum hoc necessarium & sanctissimum si quod fuit vnquam à primis Reipub. Gallicanæ initijs, contra istos maxime prophanos omnium sæculorum hæreticos persequaris strenuè & administres prouidè, & ad extremum vsq; ducas & dirigas sagaciter, & plenissima de hostibus victoria*

ctoria concludas fœliciter; eoq; modo familiæ tuæ honorem, Catholicis securitatem, Gallicano populo iustum regem, Reipub. tranquillitatem, Ecclesiæ pacem, & à suis perditissimis turbulentissimisq; hostibus liberationem compares: & illi fratres, maioresq; tui, & Sancti in cœlo omnes; & omnes viri boni in terra, perpetuis votis precibusq; à Deo Opt. Max. comprecantur. Parisijs 15. Nouemb. Anno M. D. LXXXIX.

Tuæ Excellentiæ
addictiss.
G. G. R. A. Peregrin. Roman.

ARGVMENTA OMNIVM

in hoc libro capitum breuiter comprehensa: quæ singula suis locis magis articulatim distinctéq; ponuntur, & fusiùs per partes explicantur.

CAPVT I.

De origine Reipub. eiusque potestate. in quo hæc tractantur.

Capvt Primvm.

1 Quòd natura respub. & ciuiles societates instituit.

2 Et magistratuum iurisdictionem.

3 In reipub. potestate est formam regiminis, siue Regiam, siue Aristocraticam, siue Democraticam assumere, & earũ vnamquamq. quibus velit imperandi, & parandi conditionibus circunscribere.

4 Hac in re duo contraria paradoxa cauenda sunt, alterũ hæreticorum qui reges nimium subijciũt populari furori, vt ante aliquot annos Scoti, qui Mariam reginam suam è regno eiecerunt.

5 Alterum aliorum qui reges nimium efferunt super respub. easque totas & singulorum ciuium fortunas nimis seruiliter subijciunt regibus. Horum sententia statuens regem nullas ob causas posse à repub. castigari, vel deponi, fusè declaratur.

6 Etsi regia potestas sit excellentißima, hæc tamen de regibus opinio est perabsurda & nimis assentatoria, & contra naturam atque institutionem rerumpub. ijsque longè perniciosißima.

NEMINEM arbitror aliquando cõsideraſſe paulo diligentius hominis originem & conditionem qui non ſtatim aduerterit eum à natura ad ciuilẽ ſocietatem fuiſſe factum & ordinatũ. Neque hoc viderunt ſolum excellentes illi Philoſophi, Platones, Ariſtoteles, Theophraſti, Cicerones, qui ingeniorum acumine & altitudine po-

fuerunt in abdita naturæ misteria penetrare, sed alij etiam omnes quicunque mediocri intelligentia præditi res obuias & communi vitæ consuetudine tritas voluerũt attendere. Facile enim fuit animaduertere reliquis animantibus à primo ortu naturam tam prouidè consuluisse vt ipsis per se suppeteret, quicquid ad vitam tuendam erat necessariũ, vt nõ magnopere aliorum subsidijs indigerent. Alia enim rostris, alia vnguibus, alia plumis instruxit. Tauri cornibus, apri dentibus, morsu leones se tuẽtur, quæ robore non valent solertia nituntur: & pleraque non minus fuga & occultatione se defendunt, quàm velocitate & viribus: quorum tanta est & tam admirabilis varietas, vt multi Philosophi in eorum indagatione ætatem suam totam contriuerint. Homo autem tanta cum miseria & imbecillitate ex matris visceribus effunditur, vt trunci instar immobilis iaceat, nec sine alterius ope vel labra maternis vberibus possit admouere. Deinceps autem quò magis adolescit, eò magis aliorum operã requirit siue ad curandum corpus, siue ad formandum animum. Neque enim vlla est corporis pars, quæ non alicuius opificis labore & auxilio ad sui conseruationem egeat, neque mens aliqua scientia, vel liberali, vel mechanica excolitur, nisi magister quispiam in ea facultate capescenda præmonstret viam. Vt vestiamur, multorum operariorum industriæ necessariè antecedunt priusquam lana aut quæcunque alia materia corpori nostro tegendo vesteni præbeat: vt pascamur, frumentum, & quæ sunt alia terræ marisque esculenta, multorum manibus elaborantur, priusquàm nobis pascendis fiunt idonea. Vt interdiu in agro operemur, vel in officina, multorum opificum adiumento opus est, qui idonea nobis conficiant instrumenta, vt post

Arist. Plutarch.

Humanæ naturæ infirmitas.

quo-

quotidianos diei labores noctu quiescamus, architectum requirimus qui domum construat, in qua lassatum corpus reficiamus. Animus autem quò est corpore sublimior & augustior pluresque habet virtutes & disciplinas quibus instruatur, eò quoq. pluribus indiget magistris, à quibus ad eas percipiẽdas formetur. Quamuis enim natura nobis igniculos quosdam virtutis & doctrinæ indiderit, tamen nisi ad eosdem fouendos præceptorum institutio accederet, nę illi statim in ipsis cunabulis extinguerentur. Neque verò vnquam quispiam, vel in Ethicis, vel in Philosophicis, vel in Mathematicis, vel in Theologicis, vel in Medicina, vel in Iurisprudentia, vel in re bellica, vel in ciuili, vel vlla in virtute earũ quæ mentem aut mores informãt vir illustris euasit, nisi qui alijs in ea scientia excellentibus, diligẽtem operam nauauit. Huc pertinet quæ ex omnib. animantibus soli homini concessa est loquendi, & intimos animi sensus communicandi facultas, quæ nulli rei vtilis est, si ciuilem vitæ societatem abstuleris. Huc pertinet præstantissimum illud amicitiæ bonum, quod tale est, vt *nec aqua nec igni, nec ipso sole* (vt inquit ille) *pluribus in locis vtamur, quàm amicitia,* quod quum à natura non autem ab indigentia & commodorum perceptione ortum habeat: quum natura alios diligamus, & ijs quibus morum similitudine coniungimur benefacere cupiamus, & si nunquam mutuam compensationem speremus, planum est homines natura ad ciuilem cõmunionem impelli, sine qua omnis amicitiæ & alijs benefaciendi vsus intercidit, à qua si quis vnquam alienum se præbuerit, vt Timon ille Atheniensis, eum & Philosophi & Christiani, vel belluam, vel deum esse dixerunt: belluam quidem, quia hominum communionem auersatur cuius apetitum natura

Cic. de amicit.

hominum, bestiarum, arborum, stirpium, herbarũ, fluminum granditatem à minimis principijs & seminibus inchoauit; non aliter maxima imperia, & ciuitates amplissimæ, vt olim Carthago in Africa, Roma in Italia, multoque post omnes celebriores Germaniæ ciuitates: & ante mille annos Venetiæ in mari Adriatico à paucis pastoribus, aut exulibus, aut piscatoribus, aut militibus, aut colonis, aut similibus: sui tuendi causa in vnum locum confluẽtibus duxerunt originem, id quod optimi historici Berosus, Iosephus, Liuius, Diodorus Siculus, Cornelius Tacitus, Coccius Sabellicus, Osorius, & alij annotarunt. Nostraq́. tempestate eadem ratio quosdam in extremo occidente Americanos, olim bestiarum ferè ritu viuentes, in magis ciuilem vitæ societatem compulit. Quin etiam agrestes in vltima Septentrione Tartari qui vnius imperio nõ cõtinentur, neque verò ciuitatibus includuntur, néq; certos habent ditionis terminos, sed sub papilionibus degunt, & tandiu vno in loco cum vxoribus & gregibus agunt quoad terram circuniacentem depasti fuerint, plurimumq́ue ab aliorum hominum ciuili humanitate absunt, non tamen singuli dispersi, sed tanta multitudine vagantur; quanta opus est & ad magnam ciuitatem complendam, & ad mutuam omnium defensionem, & ad iniurias vndiquaque depellendas: quo prorsus modo olim vixisse Numidas Africæ, & Germanos & Sarmatas, & alios vniuersos in illo longissimo Europæ atque Asiæ tractu populos, fidelium historicorum monumenta prodiderũnt. Eos autem in hanc vitæ communionem contraxit, non hominum eloquentiũ persuasio, à quibus erant penitus inanes, non regis alicuius authoritas, quæ adhuc nulla prorsus extitit; non denique artificiosa aliqua causa, qualem

Ortelius in Theat.

Corn. Tac. lib. 1. Pompon. Mela li. 3. ca. 3. 4.

homines ignari quandoque comminiſcuntur, ſed ipſa naturæ communes indoles, à ſolitudine abhorrens, & ad ſocietatem ciuilem propendens, ipſa ratio oſtendens hoc eſſe aptiſſimum vitæ & ſalutis tuendæ medium, ipſa mentis humanæ ſolertia & perſpicacitas, ipſum dico naturæ lumen, quo perceptum eſt hunc viuendi modum fuiſſe & corporibus vtilem, & animis ſalutarem, & poſteritati cõtinuandæ neceſſarium, & tum ſingulorum commodis tum vniuerſorum rationibus maximè conuenientem. Natura ergo hominum cætus & communionis induxit, natura ciuitates fabricauit, natura reſpub. inſtituit.

2. Neque verò huc vſque tantummodo profecit, vt homines diſperſos & palantes in vnum congregaret, ſed etiam vt eoſdem congregatos pacis & tranquillitatis obtinendæ opportunis vinculis conſtringeret. Quorſum enim innumeræ multitudinis intra vnius ciuitatis mœnia coitio, ſi ad prohibendas cædes, ad vitanda ſtupra, ad punienda latrocinia, ad coercendos robuſtiores ne infimos opprimant, ſi ad ſuum cuique tribuendum, nulla ponatur regula, nulla ineatur via? Si cuique quod liceret idem liceret, ſi fas eſſet agere quod voluntas effrænata imperat, quò libido furioſa trahit ſi hominum cupiditates nulla legum aut magiſtratuum authoritas comprimeret, quemadmodum poſſent iſtiuſmodi cætus, vel ad breue tempus ſtatum ſuũ conſeruare? Nimirum vti de Cadmæis fratribus fabulantur poetæ, qui eodem ipſo quo nati ſunt die mutuis vulneribus conciderunt, ita huiuſmodi hominum ſocietatem nullo iure, nullis legibus, nullis magiſtratibus aſtrictam, neceſſe eſt ſtatim diſſolui & inteſtinis tumultibus diſſipari.

Neceßitas magiſtratuum.

Multoque ſatius eſt ſingulos in luſtris & latibulis

more

more ferarum degere, quàm hoc modo in vnum confluere, vbi iniurijs accipiendis sint expositi, si interim nullis remedijs ad iniurias propulsandas sint instructi.

Communis ergo ratio quæ prius illud suasit, hoc etiam necessario adiunxit, vt singulæ societates magistratus sibi quosdam crearent, quorum studio & authoritate pacatè viuerent, & quietè bonis suis fruerentur. Id quod præterea ab eis expressit mundi totius (cuius homo pars est primaria) consideratio. Quum enim omnes creaturæ ordine quodam dirigantur, quum cælorúm orbes ab vno motore circunferantur, quum in elementis sit vnius supra alterum dignitas & excellentia, quum in bestijs, in piscibus, in metallis, gradus diuersos, & perfectionum distinctiones reperiamus, quum in omnibus vniuersè rebus, aliæ emineant, aliæ subsidāt, aliæ suo quodam modo imperent, aliæ pareant, quàm monstrosum est, & humanæ naturæ dignitati aduersariū, vt homo solus, cuius vsibus aliæ creaturæ omnes inseruiunt, viuat inordinatè, nulla habeat honoris præcellentiam, nullum subiectionis ordinem, sed in Babilonica quadam cōfusione versetur, vel infernali potius, vbi iuxta literas sacras *Nullus ordo sed sempiternus horror & cōfusio inhabitat.* Io. 10. 24

Ergo quin eadē ratio quæ respub. finxit, ordinum, etiā distinctiones, & magistratuum iurisdictiones vnà inuexerit dubitari non potest. Etsi vniuersum terrarum orbem, mente & cogitatione perlustrémus, non solum vbi religio & disciplinę humaniores vigent, sed etiam vbi rustica barbaries & immanitas, & turpissimus idolorum cultus grassatur, vt in vltimis Indiæ Orient. & Occident. terminis: illic vbiq. expressa videre possumus naturæ magistratus & principes, commendantis exempla. Nam

& in Calecutio & Narsinga longissimisque Africæ atque Asiæ littoribus & remotissimis Indici maris insulis ad Japponenses & Chinas vsque, principes quidem nominantur; & in America ante Hispanorum in eas oras aduectum, alibi optimates, alibi Senatus, alibi reges, semper & vbique magistratus aliqui, longè lateque imperitabant. Neque aliter quàm in Europa nostra alibi imperium vnius, alibi potestas multorum viget, alibi electi è populo rectores præsunt, quos varijs nominibus Imperatores, Reges, Senatum, Duces, Marchiones, Comites: Consulesque vocamus; sic in illis quoque regionibus, eadem eluxit imperiorum differentia, vt vno loco regnũ vel monarchia, hic mera, illic mixta, in alio Aristocratia, in alio democratia, gẽtium & populorum teneret gubernacula. Omnium autẽ populorum consensum ipsius naturæ vocem esse rectè asseruit prudẽs ille Rom. reipub. moderator. Cui suffragatur perspicua Dei omnipotentis sententia, qui populum suum electum aliâs Iudicum, aliâs Regum, aliâs Sacerdotum imperio subiecit, vt singulas gubernationum formas sibi probari ostẽderet. Hinc enim est quòd etiamsi terrenum principatum omnem *humanam creaturã* vocet Apost. quia nimirum in certos homines popularibus hominum suffragijs confertur, tamen quia ea ipsa principum electio fluit à natura quam Deus condidit, & à ratione quam Deus homini infudit, & quæ est tanquam exiguus quidam radius ab immẽso diuinæ lucis fulgore haustus, idcirco disertè pronũciat Apostolus alter, *Non esse potestatem nisi à Deo*, & *qui potestati resistit, eum Deo ipsi resistere*, & Deus iam ante per Salomonem dixerat, *per me reges regnant & legum conditores iusta decernunt.*

Nouus Orbis innauigationib. Iosephi Indi, & Ludou. Patritij.

Cic. de nat. deor. li. 1.

Lib. Iud. Lib. Reg.

1. Pet. 2. 13.

Rom. 13. Prou. 8. v. 15.

3. 3. Vt autem hæc satis sunt ex se perspicua, ideoq.

longa aut accurata probatione non egent, ita illud quoque non minus euidens est, quòd diuersis populis diuersæ fuerint parendi & imperandi formæ, quòd alij reges, alij dictatores, alij consules sibi præfecerunt, quòd alij annuos, alij perpetuos magistratus asciuerunt, quòd qui reges habuerunt, eis alij laxiores, alij angustiores cancellos circundederunt, hoc totum à populorũ voluntate & approbatione manasse. Neq. enim loquor de gentibus bello subactis, non de regibus qui vi & ferro regiones inuaserunt & populis nolentibus iugum imposuerunt, quomodo olim Alexander Magnus Asiam, & hodierno die Turcarum Imperator imperium Græcũ dominatu suo tenet, sed de illis principibus, qui à populo volente & cõsentiente, ad regale fastigium vel principatũ quemcumq. euecti sunt. Quid enim causæ est cur Heluetij populari politia regantur, Veneti Ducem habeant, sed multis legibus deuinctum, Brabanti & Saxones Duces quoque, sed multo liberiores, Galli, Angli, Hispani, reges sed longè diuersis conditionibus imperantes, Dani & Poloni reges item, sed ad certas regendi regulas quàm priores illi magis alligatos: vnde hęc diuersitas nisi à liberis singulorum populorum studijs, qui talem reipub. formã prætulerunt? Cur Anglia quæ olim varijs regulis suberat, nunc vnum agnoscit principem? Italia contra quæ olim vnius populi Romani imperio, postea Gothorum & Longobardorum regum tota continebatur, nunc inter varios principes est distributa? Si naturam consulas, ea facile pateretur Heluetios non minus hodierno die Austriæ Ducibus parere, quàm ante annos trecentos eisdem Ducibus subijciebantur. Quòd ergo iam nõ Duces sed populares magistratus habeant, & pro vna republica quæ tum regionem eam omnem cõ-

 plectebatur,

plectebatur, nunc in tredecim resp. diuidantur, nō a natura, nō à Dei verbo aut prescripto venit, quod est vnum & immutabile, sed à populorum moribus qui necessarijs temporum causis & reipublicæ cōmodis adducti alias assumpserunt parendi & imperandi formas. Quod autem de reliquis vniuersè magistratibus dico, de regali quoque potentia intelligi certa ratio & nationum omnium instituta probant. Nec enim regius dominatus aliam habet quàm reliqui principatus originem, & qui reges sibi crearunt; consules aut duces sibi creare potuerūt, & qui Regalem amplitudinem potius quàm Imperialem aut Ducalem selegerunt, in eadem restringenda tantá varietatem adhibuerunt, vt regis quoque non minus quàm aliorum principum vim atque maiestatem e reipub. ordinantis arbitratu pendere ostenderint. Plurimum quidem poterant Romanorum reges, & à simplici monarchia parum aberat eorum potestas; neque tamen hæreditario iure à patre transibat ad liberos, sed noua semper electio intercessit, *Senatu Authore* & quasi suadente quis erat regno gerendo idoneus, *Populo iubente* & decernente, quis in regio throno collocaretur. Vnde factum est vt è quatuor regibus Romulum sequentibus tres, *Numa Pompilius*, *Tullius Hostilius*, & *Tarquinius Priscus*, non è stirpe regia, nō sibi cognati aut agnati, ne Romani quidem, sed peregrini, Senatus tamen *consilio* & populi *iussu* Romanum diadema capesserent. Lacedemonij reges habebant in speciem quidem aliquanto insigniores, regni enim successio à patre descendebat ad filiū, quod est præclarum regiæ celsitatis indicium; & tamen quòd regibus coercendis Ephori quinque è plebe delecti (vt apud Romanos Consulibus fiænandis Tribuni plebis) adiungebantur, quòd isti Ephori regibus immi-

Liuius decad. 1. l. 1.

Reges. Romani.

Lacedæmonij.

Arist. poli. li. 2. c. 8.

imminebant & eorum actiones obseruabant, & si quid offenderent eos aliquando alijs pœnis, aliquãdo etiam capitali supplicio mulctabant, quàm immensa erat hæc Regum Lacedæmoniorum maiestatis infra eam qua reges Romani potiebantur imminutio? Est inter Moluchas insulas insula Bornensis reliquis ditior & excellentior, cuius incolæ moribus sunt honestissimis, iustitiamq. & pietatem imprimis colunt, pacemque amant, & bellum maximè detestantur, regemque suum *dum paci studet, vt Deum quendam adorant*, & raris admirandæ cuiusdam venerationis officijs prosequuntur, & lacessiti quidem regem ad bellum vadentem alacriter stipantes, manus cum hoste fortissimè cõserunt. sin verò rex belli mouendi appetentior, caussam præbeat vt ipsis bellum inferatur, hoc in more habent, vt semper regẽ in prima acie collocent vbi maximum est periculum, neque strenuè hostẽ inuadunt donec Regem occisum intelligunt: *tum enim primum pro libertate & futuro rege* pugnare incipiunt, *adeo vt nullus vnquam fuerit apud eos rex belli conflandi author, quin is hostili manu concisus interierit.* Pretereo mirabilem varietatem Asiaticorum regũ, quorum alij adeo effrænati sunt tyranni vt impurè quiduis perpetrẽt, & pro libidine in omnium subditorum fortunas & sanguinem grassentur: alij adeo seruiliter quorundam procuratorum imperijs obnoxij viuunt, vt *quindecim simul reges* Goæ in eandem arcem inclusos, oculis orbatos, è regio throno expulsos ab ijs qui ipsorum nomine regnum administrabant, primo suo in Indiam appulsu Lusitani repererint. Alibi patribus succedunt filij, quod multis in locis fit; alibi noua perpetuò est electio, quam etiam multi populi retinent. Aliàs in vsu est, nec electio, nec hæreditaria filiorum successio, sed

Moluch. Nouus orbis. Maximilianus Transyluanus in epi. de Moluccis pa. 532

Asiatici reges.

Osorius in historia Emanuelis lib. 10.

post regum obitum exclusis perpetuo liberis, ad regimē assumuntur regum è sororibus nepotes, quæ consuetudo in amplissimo Calecutij regno & in Cochimensi & alijs quibusdam vicinis inoleuit. Hæc & quę sunt huius generi plurima, à sola populorum voluntate moribus & institutis manantia mittamus. Europam nostram intueamur & regnorum iura expendamus, an non hic ęquè magna occurrat dissimilitudo.

Poloni reges sine certorum Palatinorum assensu, nec bellum mouere, nec fœdera inire nec tributum indicere, nec quippiam magni alicuius momenti in republica facere aut constituere re possunt Daniæ rex de nullo viro nobiliore quem Baronem dicimus, vitæ & mortis sententiam potest ferre; sed si talis accusatio cuiquam intēdatur; ad pares suos, hoc est ad Barones pertinet suprema de vita & morte decernendi potestas. Id quod item Anglicani & Gallicani regni quoque iure & moribus à primis Hugonis Capeti temporibus fuit stabilitum. Quanquam hanc legem Dani nuper intra triginta annos regi suo dederunt: & iusiurandum de hoc à rege Friderico cum coronaretur primum omnium exegeruntquod in Anglia & Gallia diuturna multarum ætatum consuetudine antea fuit receptum. Gallorum autem reges & si quoad alia imperant multo laxiùs, nec ita quemadmodū Poloni & Dani & Angli ad certorum hominum sententias audiendas, & assensum obtinendum deuinciuntur: tamen nec eorum infinita est authoritas, sed suos etiam habent aliquos terminos quanquā valde amplos & latè admodum patentes. Germaniæ verò Imperatorem quis ignorat ita esse circunscriptū, & quasi vinculis & manicis implicitū, multi

Bodin. de la repub. li. 1, ca. 9. Bellefor. in Annal. li. 3. c. 4. li. 4 ca. 16. & Comin. commentl. li. 6. in fine. An. 1559.

multi vt Duces, multi Comites, multarum ciuitatum Democratici magistratus Imperatore Germanico regaliùs & solutius imperent, qui nec Turcæ quidem inuadenti Imperij copias ad resistendum colligere potest, nisi prius à Conuẽtu Imperiali facultatem impetrauerit, qui etiam talibus difficillimis temporibus durissimas aliquando conditiones Imperatori subsidium ad Turcam repellendũ flagitanti imposuerunt.

Neque verò minor est differentia & varietas in ijs qui sunt ad hanc sublimem imperandi celsitatẽ efferendi. Germani successionem hæreditariam inprimis auersantur, ideoq́ue è precipuis Imperij legibus in quas electus Imperator iurat, ea vna est, *vt consilium nullum ineat quo dignitatem imperij suæ familiæ peculiarem & hæreditariam faciat, sed liberam & integram permittat Septemuiris eligendi facultatem, iuxta Caroli IIII. legem & iuris pontificij præscriptum.* Angli, Hispani, Galli, & si patribus defunctis filios hæredes, vel proximos agnatos semper surrogent, adeo vt hæc consuetudo vim legis apud eos obtineat; nõ tamen ita simpliciter & vniuersè hunc creandi reges modum sequuntur vt quum euidens aliqua reipublicæ necessitas aut vtilitas requirat nefas putent eam immutari.

Sleid. li. 1. an. 1532.

Sleid. li. 1.

Chronica Anglia.

In Anglia enim post Henricũ I. regẽ, cui Mathildis filia Germaniæ Imperatori nupta superstes fuerat, Angli vel praua emulatione legis Gallorum Salicæ ne mulieri subijcerentur, vel iustis causis quia regno putabant fore consultius, Stephanum regem coronarunt. Qui tamen postquam multos annos regnasset, ex optimatum consilio filium suum Gulielmum magnæ spei iuuenem, nullum ob facinus sed tantum quietis publicæ gratia, regni successione priuauit, & Henricum ducem Normanniæ Mathildis

Filij patribus vt semper succedunt in Anglia, Hispania, Gallia.

thildis filium sibi mortuo successorem certis conditionibus constituit, qui etiam regno proximè potitus est. Et post Richardum primum quamuis Arturo Duci Britanniæ communi more ius regni deberetur (filius enim erat Galfridi maioris natu fratris) tamen quod is infantulus esset & regni status virum ætate matura requireret, Archiepiscopus quoque Cantuariensis & alij nobiles, vehemēter pro Ioanne sponderent eum summa cum iustitia regno præfuturum, is generali omnium Ordinum assensu in regio throno constitutus est, & licet facti sui Archiepiscopum & alios pœnitentia cæperit cum postea regem effrænatè diuina & humana iura conculcantem viderent, tamen fuisse illud in eorum potestate situm, & generalis liberaq; omnium Ordinum suffragatio, & similia superiorum temporum acta declarant. Nam post Gulielmum Normanum Angliæ regem, Henricus I. regnauit: cum tamen Robertus Henrici frater natu maior suum ius prætēderet, & antè Normanorum tempora Edouardo Seniore mortuo, filius primus Adelstanus, & post Adelstanum filius II. Edmundus, & post Edmundum III. Eldredus successit, quanquā Edmundus reliquerat duos filios Eduuinum & Edgarum, quorum vterque post Eldredum suo tempore ad regium diadema est assumptus.

Paul. Aemil. li. 2.

Hollinsh. pa. 223. Stouu. Polid. Virg. Angl. Histor. li. 6.

Hispani quoque semper hæreditarium ius in regibus suis probarunt, ita tamen vt episcopi & proceres iudicarent vtrum is qui natura esset hæres, ingenio quoque & moribus esset regno procurando idoneus. Vnde decernunt. *Vt nullus apud eos præsumptione regnum arripiat, nullus excitet mutuas seditiones ciuium, nemo meditetur interitus regum, sed defuncto in pace principe, primates gentis cum sacerdotibus successorem regni communi consilio constituant, quòd si quis ad regiæ maiestatis*

Conci. Tol. 4. ca. 74. Conci. Tol. 5. ca. 3.

maiestatis fastigia aspirat, quem nec electio omnium præficit, nec Gothicæ gentis nobilitas ad hunc honoris apicem trahit, sit consortio Catholicorum priuatus, & diuino anathemate condemnatus. Neque Galli ita perpetuò fuerunt filijs natu maioribus affixi, vt semper eis regnum paternum tribuerint. Nemo fuit sua ætate Carolo Magno ad regnum Galliæ optimè moderãdum habilior; nec tamen regnum totum Carolo est traditum, sed inter ipsum & fratrem Carolomannum dispertitum. *Carolo maiori Nouiodunum, Carolomanno Suessiones regiæ euenere. Transrhenanæ nationes Carolomanno parebant, Carolo Aquitania tribuebatur.* Et quanquam fratres isti prius viuente patre à Pontifice Romano Stephano in Gallias veniitante iniuncti fuissent, quod erat ad regnum futurum magna prærogatiua: à Francis tamen ius regni non à pontifice, sed à se pendere dictitantibus, reges non habebantur, *priusquàm illi congregati suis suffragijs in eorum dominatum consenserant*: qui etiam *eos æqualiter* reges declararunt. Interijt paulo post Carolomannus cùm tertium regnaret annum sed relictis liberis, & tamen *proceres regni eius ad Carolum magnum vltrò veniente, regem eum totius Galliæ salutarunt*: & sic ea tota in vnius Caroli monarchiam neglecta Carolomãni posteritate coaluit Non defecerat in Gallia hæres regni masculus cùm Ludouicus & Carolomannus regnarent, vixit enim Carolus quanquam infans, legitimus tamen Ludouici Balbi filius, & tamen quod in Gallia tumultus quidam increbescerent, & e Germania tempestates quædam bellorum timerentur, *Galli vt Germanorũ principum iugum à se depellerent, ad quod rege duce, non infante,* sed viro opus erat alijsque grauissimis caussis permoti, duos alios Ludouici Balbi filios nõ legitimos, sed naturales ad regnum extulerunt, eosq.

Bellefor. lib. 2. ca. 5.

Æmil. l. 2

pariter

pariter vnxerunt & coronarunt, regnumque ita diuiserunt, vt maiori cederet Francia propriè dicta, minoris imperio Aquitania & Burgundia subiiceretur. Denique quum non semel regnum Gallicanum, non in duo tantum, sed in quatuor etiam regna optimates distribuerint, illisque singillatim totidem regis liberos supremos & absolutos reges dederint, quorum nullus alium superiorem agnosceret (quorum regiæ sedes, ciuitates *Parisioru͂, Suessionum*, & *Mediomatricum vel Rhemorum* frequentib. historicorum omnium monumentis celebrantur) hoc, ne alia consecter, euidentissime docet quid respublica possit, si quis summam & absolutam eius potestatem consideret; & etiam quid soleat, quando singularis alicuius vtilitatis adeptio, vel magni periculi depulsio præsens remedium efflagitat.

Paul. Æmil. lib. 1. Greg. Tur. hist. franco lib. 4 cap. 22. Belfor. in Annal. l. 1 ca. 1. 2. 18.

Quid illud? quòd in Hispaniæ, Angliæ, Scotiæqúe regnis, feminæ ad regni successionem admittu͂tur, in sola Gallia vi legis Salicæ siue antiquę siue rece͂tis, fœminæ omnes etiam cum masculis suis à tali successione repelluntur. Annon magna est differe͂tia & dissimilitudo immensa? Quis autem legem illam Salicam tulit? quis in sola Gallia fœminas à regni gubernaculis remouit? Quis Poloniæ regem à Dano & Anglo, quis hos à Gallo aut Hispano tã multis in regno tractando differentijs seiunxit & seperauit? Certè nec Deus, nec natura quæ apud omnes istos vna est; sed ipsorum populorum volu͂tas, arbitrium, designatio, & libera quum respub. suas primò formarunt aut posteà correxerunt institutio. Sicuti enim ratio docuit rerumpub. rectores eadem scelera dispari suppliciorum acerbitate co͂primere, prout nimirum videbant reipub. paci, & perditorum hominum frænandæ nequitiæ fuisse vtilissimum, vnde fures alibi quadruplo aut quintuplo

Diuersa succedendi ratio.

Deut. cap. 22. v. 1.

tuplo reddendo, alibi ſeruitute perpetua, alibi ad certum tempus, alibi membri alicuius amputatione, alibi caſtratione apud alios ſuſpẽdio plectuntur: eademq. ratio ita diſpoſuit, vt in quibuſdã regnis ſoli nobiles militari diſciplinę aſſueſcãt, proptereaque à tributis ſint immunes, ruſtici autem terræ colendæ tantummodo ſint addicti, & oĩa tributa ſoluant, in alijs coloni nõ minus quàm nobiles ad militiam aſſumuntur, & vectigalia non minus à nobilibus quàm ignobilib. penduntur: ſic eadẽ ratio prudentes homines & in fundanda republica prouidos inſtruxit, vt regum ſuorum monarchiã partim Ariſtocratia, partim Democratia magis minuſve tẽperarent (quod in omnib. Europæ regnis factum fuiſſe manifeſtum eſt) prout generali totius reipub. bono, & ſingularum partium cõmodo videbant potiſſimum expedire. & ab eodem fonte publicę authoritatis vel eorum hominum quibus reſpub. ſuam legum cõdendarum contulit facultatem, manauit lex illa Salica & ſi quas ſimiles leges de refutandis vel admittendis regum liberis, ſuis morib. maximè accõmodatas, alia regna ſanciuerunt. Quòd ſi qui alio modo contra populi aſſenſum, vel iniuſta violentia quemadmodum in literis ſacris Nemrodus ille, vel nefarijs artibus, proditionibus, inſidijs, corruptelis, nobilium hominũ cædibus, vt apud Gręcos Piſiſtratus, Nearchus, Dioniſius, Phalaris, Gelo, & permulti alij imperium vel in ſuos vel in alienos vſurparunt; tales vt crudeles tyrãnos & potiùs prædones quàm reges, nullo iure, nulla æquitate nixos, reſpub. ſemper horruerunt, philoſophi damnarunt, legumque conditores, Licurgus, Numa, Solõ, Romanorum & Græcorum prudentiſſimi, ad eos tanquam publicos hoſtes occidendos quemlibet ciuem magnis propoſitis honoribus & præmijs excitarunt.

Brocar. in deſcrip. terra ſanctæ.

Gen. 10.

Vide poſt cap. 10.

excitarunt. nec iniuria: quum enim naturale ius, & naturæ iurisque illius conditor Deus, cuique populo plenam tribuerit, liberamque sui gubernandi facultatem quam sine certis iisque horrendis, vel in Deum & naturam peccatis, vel in vicinos principes & populos iniurijs, nemo eripere potest. si quis sola ambitione, vel imperij sui dilatádi cupidine ductus, nulla populi electione, nulla maiorum successione, nullo Dei mandato, nulla lege legitimaque causa, huic populo imperare volet, eumq. sibi seruire cogat, longè ei grauiorem iniuriam facit, quàm si latro domum cuiuspiam effringeret, & bona, opesque domesticas per vim extorqueret. adeò vt semper siue primas imperiorum origines inquirimus, siue diuersos regendi modos non violentos & tyrannicos, sed legitimos & regales attendimus, vtrobique ad reipub. populique authoritatem tanquam verum horum vtriusque fontem recurrendum sit.

4 Cæterùm hic ex alto duplicem video eminentem scopulum, & vtrumq. valde periculosum. Alij enim his principijs innitentes. superbè regum diadematis insultã, & penes promiscuam multitudinem esse volunt, vt reges è suis solijs deturbent atq. in ordinem cogant. Alij in contrariam partem nimium vela cursumq. suum flectentes, diuinitatem planè regibus affingunt, omnẽ penitus à repub. tollentes eos coercendi potestatem, etiam si nõ modò domi priuatis sceleribus sint turpissimi, nec modò si priuatorum hominũ iniustissimè bona expilãt, & effundunt sanguinem, sed etiam si vniuersę reipub. pestẽ moliantur & perniciem. Vtrique nimirum à medio aberrant & ad extrema labuntur. Vtriq. partis alterutrius odio nimium indulgent sibi, & nimis inimicè alijs aduersantur; & vtriq. dũ nimia vehementia quod conceperunt temerè, defendere volũt

perti-

pertinaciter, communis reipublicæ hostes sunt apertissimi: Illi dum seditiones concitando & armãdo subditos contra reges, ciuilium bellorum flammas in reipub. viscera immittunt: isti dum sub regũ nomine tyrannos euehendo, illisque interminatam licentiam patrandi fanda & infanda quæuis concedendo, rempub. sui seruandi copia spoliant: hancq. tyranno, non aliter, quàm ouem lupo tradunt mactandam & diripiendam. Et de prioribus, quando multa luctuosissima extant post annos sexaginta proximè elapsos, in omnibus Europæ regionibus exempla, vnicum Caluinistarum in Scotia rebelliũ facinus perstringere sufficiat. Qui quũ à regina sua, tum in Gallijs agente facultatem impetrassent Comitia parlamentaria conuocandi, & in ijs *quod è repub. videretur* constituẽdi, primùm omnium Catholicãm regionem è tota Scotia decreuerunt profligãdam, quòd nec regina vnquàm cogitauerat, & è *repub.* non erat, sed contra rempub. eiusque vulnus lætale & interneciuum. Id quum ita fecissent, traijcientem illuc è Gallijs paulò post reginã ita exceperunt vt prius pascisceretur, *ne in statu recepto religionis quicquã immutaret, ipsi tantum eiusq; familiæ vna permitteretur missa, eaq; priuata.* Quis nõ obstupescat homines prodigiosè impudẽtes & improbos, qui quũ ementito reginæ nomine per Scotiam cuiq. è fæce vulgi, quot vellet Geneuẽ. Cõmuniones publicè fuissent largiti; reginæ supremæ principi, *vnicã missã,* verũ Dei colendi toto orbe Christiano ritũ, idq. *priuatim* vix ægrè permittũt. Cæterùm annuit huic eorũ postulato regina. videbat enim preces esse armatas, seque in eorum manibus versari, qui specie tenus videbantur petere, reuera aũt poterant & volebant cogere. Ecce iam quàm facilè arripiunt eã funditus exauthorandi prætextum. Aduenerat Omniũ

Hist. Scot. Buchã. lib. 16. pag. 522.

Ib. pa. 524

Regin. Sco. quomodo et quam ob causam regno eiecta.

Sanctorũ dies in Ecclesia Catholica maximè festus & solennis. Reginæ Sacellani pro more omnium Christiani nominis Ecclesiarum, afferunt ornandi altaris apparatum paulò quàm aliàs celebrioré. Indignantur Euangelici, fremunt ministri, & synodali decreto cõstituunt, propterea armis esse agẽdum, reginamque regali dignitate abdicandam. Sed præstat ad posteritatis memoriã audire quemadmodum ab ipsis actoribus, historiæ series narratur. Nescio, enim an aliàs quisquam lector indifferens, propter incredibilem rei barbariem, & indignitatem tantam, quanta nec fando concipi potest, fidem sit habiturus. Sic ergo illi. *Calendis Nouemb. regina missam adhuc tenui & quotidiano cultu contentam omnem Papanæ fastum adiecit. Id quum Euangelij ministri tulissent ægerrimè, & in publicis cœtibus magnis querimonijs prosecuti fuissent, ac nobilitatem sui officij commonuissent* (vt in eã armis insurgerent) *cõtrouersia in domo priuata inter paucos est agitata. possent ne idololatriam iamiam in omnium perniciẽ grassaturã cõpescere, & summũ magistratum intra legum præscriptum per vim reducere. Ecclesiæ ministri consenserunt posse*. Sic illi. Notet hìc christianus lector, aduertant Christiani & proceres & principes omnes plusquam satanicam istorum ministrorum superbiam & tyrannidem, nec dubitent eundem spiritum qui in Scoticis ministris regnat, in alijs itidẽ ministris, vbi quod captant imperium consequuti fuerint viuere & flagrare. Nihil dico, de iniquitate eius decreti (quã *legẽ* vocant) à paucis rebellibus cõtra plurimorum procerum & optimorum ciuium voluntatem positi. Nihil dico quòd *idololatriam* vocant Dei cultum, toto orbe Christiano vbiq. frequẽtatũ; & in Scotia, à prima eius conuersione huc vsq. annis plusquã mille perpetuatum. sit illa *lex*, sit hæc *idololatria*: tamen quãdo qui legẽ tulerãt de missa per

Buchã. ibi. pa. 590.

reliquam

reliquam Scotiã abolenda, ijdem ipſi conceſſerunt reginæ vnam in ſua familia celebrandam, hanc vnam ea ſi vſitato Catholicorum ritu adminiſtrauit, an propterea fuerat ita fanaticorum hominum concionib. vexanda? ita ad populum traducenda? ita miniſtrorũ ſynodalib. decretis dãnanda? vt poſt eius caput illorum anathematis deuotũ, proceres ad eam bello domanda inflãmarentur; Quid autẽ ex hoc ſequitur? regum diademata miniſtrorũ hoc eſt improbiſſimorum ganeonum libidini eſſe ſubiecta, & de eorum ſceptris & capitib. in *priuata* miniſtri alicuius *domo*, in taberna fortaſſe meritoria poſſe definiri; eoſq. è regali faſtigio poſſe deturbari, nõ ſolum quum diuina & humana iura violant, nõ quum toti reip. magnum aliquod damnum important, non quum priuatis hominib. inſignes iniurias inferunt, non quum leges patrias ſuperbè & ex contemptu tranſgrediuntur, ſed etiã tum quum leges quidem obſeruant, ſed tamen nõ tam exactè, accuratè, & tãquam mathematicè, quin minimum aliquod punctulum ab earum rigore in alterã partem deflectãt. Atq. hoc exemplum ſit eorum qui reges indigniſſimè in ſeruilis obedientiæ tanquam piſtrinum cõpingunt; de quibus quoniam poſteà nonnulla dicẽda ſunt, hoc loco eos dimittamus.

Bellay in Apo. cath. parte 1. parag. 7. Apolo. pro reg. c. 6. & cap. 34. itẽ c. 26. ibid. c. 6.

5. Alij verò contra vſque eò attollunt regij nominis amplitudinem, vt quos miniſtri illi regibus, eos hij reipub. toti, idque longè miſeriores ſeruitutis extremæ compedes inijciant. Sic enim pro regibus declamant. *Non modò perſonæ omnium ſunt regibus obnoxiæ, & mancipio nexuque tenentur; verum etiam res omnes populorum atque fortunæ ita regum ſunt propriæ, vt vſu duntaxat & fructu ſingulorum eſſe videantur: regum omnia ſunt dominio, ſingulorum vſu: regum ſunt omnia proprietate, ſingulorum poſſeßione. Vnde quod* vulgò

dicitur, Nunquam mori regem, verum est, quum vni vita defuncto, mox alius non expectato vel populi consensu vel procerum, ipso iure succedat, non vt patris hæres, sed vt legitimus populi moderator ac regni tanquam alicuius latifundij, non optione sed nascendi cõditione dominus. Si quęris quis fuit huius legis author, per quam familiæ aliquæ, verbi gratia Valesia, Stuarda, vel Austriaca, Galliæ, Scotiæ, aut Hispaniæ regna obtinent? Respondent, idem qui regnorum *author Deus qui solus eam antiquare potest.* Quid ergo? Nunquid vt dominus latifundij fundum suum arare, colere, depascere, seruare sibi, locare alijs; sic rex rempub. cui præest, vt velit, formare, commutare, leges figere & refigere, iuraq. oĩa infringere suo vnius arbitratu potest, vt nullus legum repagulis, regum potestas terminetur? Ita prorsus. *Nunquam enim reges acceperunt legem aliquam suæ supremæ potestatis atque ditionis moderatricem. Princeps enim animata lex est in terris, cuius potestas atque iurisdictio, nõ alia lege, quàm ipsius voluntate in angustum cogi potest. & qui populi, voluntate numinis in regum potestatem concesserunt, nec sibi parendi, nec regibus imperandi modum vllum lege præscribere potuerunt, sed vel sponte sua, vel inuiti in eorum verba iurare coacti, legum vinculis solutum eis imperium reliquere.* Ceterùm ex hac regis descriptione duo sequuntur absurda, ne plura commemorem, vtrumq. grauissimum, & publicis rebus lõgè pestilentissimum. *Si enim quis sit regni tanquam latifundij alicuius non populorum voluntate sed nascendi conditione dominus*, quid ergo si regi alicui filius stolidus, quid si insanus & emotæ mentis nascatur? Nunquid insanis & furiosis hominum sanorum & prudentum vita, & fortunæ, imò rerumpublicarum hoc est hominum innumerabilium, quoad regimen, quoad legislationem, quoad vitam & mortem gubernacula cõmittentur?

Apolog. catholique parte 2. parag. 7.

Ibid. & in Apolo. pro reg. c. 9.

tentur? Atqui hoc istis regum contra rempublicam defensoribus minimè videtur absurdum. *Neque enim (aiunt) vlla extat lex, cuius auhoritate stolidi & insani paterno regno spolientur. & quum in priuatis hæreditatibus familiæ herciscundæ, iudicio fatui, mente capti, furiosi, nihilo sint deteriore cõditione quam hæredes cæteri, quid est cur non idem in regnis qui primogenituræ obueniunt lege obseruetur?* Ex hoc concludunt. *Quum regna primogenituræ iure contingunt, quam rerum natura mutari non sinit: & successionis ius competat nihilominus hebeti, stolido, & insano, quàm recte intelligenti, quid erit cur hic illis in regno præferatur, quod non virtutis opinione sed nascendi sorte contingit? Atq; ita quidem sorte contingit, ita generi cohæret agnationis iure, ita regiorum liberorum maximo debetur, vt propter corporis vitium aut animi morbum intemperiis agitati tolli nequeat.*

Apo. Cath. vbi sup. & Apol. pro reg. ca. 20.

Esto. Concedamus itaque tantum nascendi cõditioni, vt quos natura produxerit vel corpore mõstrosos, vel omnino mentis expertes & truncos potius quàm homines; eos omnium hominum summos & capita faciamus: & naturalé nascendi miseriá, corporumq. & mentium deformitatem donata regij diadematis & splendoris magnificentia consolemur. At quid si rex mẽte nõ sit stupidus, sed cõtra acutus, & acerrimus, verùm qui omnem solertiæ & intelligentiæ suę vim cõferat ad vastandum populum, ad trucidandá nobilitaté, ad extinguenda religioné, ad humana & diuina subuertenda, & (vt vno verbo cõplectar omnia) ad reipub. nauem cui regẽdæ præpositus est, perforandá, & in altissimis Oceani fluctibus demergandam. num salté talé Neroné, & Heliogabalum, ipsas belluas feritate & immanitate superantem respub. frenare potest, eoque in ordinem coacto, suę incolumitati consulere? Imò nec hoc ferunt hoẽs isti nimis peruicaciter in suis opi-

Apo. c. 29.

 nioni-

nionibus defixi. sic enim aiunt. *Etiamsi rex oblitus sui degenerat in belluã, & cùm incurabili morũ ac naturæ malignitate dominatur: etiamsi stabilimentum authoritatis suæ in ciuium infirmitate collocat, & regnum nõ procurationem à Deo creditam, sed prædam sibi oblatam putat, etiamsi potestatem coelitus acceptam ad bonorum exitium, legum euersionem, patriæ ruinã conuertet, & quòd dicitur, nauem perforet, in qua ipse nauiget*; nec curare Deum credit mortalia quenquam, *hic quanquam omnib. modis impius & nefarius est, tamẽ nobis sacrosanctus esse debet ac sub eo viuendum est, ea lege, vt Deum qui honoris ei auctor fuit, poenarum exactorem esse patiamur. à nemine enim iudicari potest, quia est in suo regno non solùm singulis superior, verùm etiam vniuersis: supremamq; ac solidã sine prouocatione potestatẽ habet, nemini nisi superis obnoxius.*

Infinita potestas regibus attributa.

Hactenus illi. quæ ego eam ob causam paulò fusiùs descripsi vt intelligat lector, & quorsum dirigatur disputatio mea, & quàm necessarium sit hac tẽpestate de legitima regum potestate monumẽta librorum extare, quibus subditi instituantur ad eam quam debent & Deo, & reip. & regi obedientiã. Neque enim mihi dubium est quin istiusmodi incõsiderati sermones (nec enim grauiore verbo vtar) & olim nequissimos illos Rom. Imperatores, Caium Caligulam, Neronem, Domitianum, & reliquos in tam nefariam hominum despicientiam, & sacrilegum deorum contemptum extulerint; & hodierno die illos posteriores Anglorum reges Henricum VIII. filium Eduardum, filiamque Elizabetham, à moderato maiorum imperio, in efferatam & barbaricam tyrannidem transformauerint, vt post proiectas antiquas patriæ leges, post oppressum clerum, exinanitam plebem despoliatam fugatam & concisam nobilitatem, ipsas etiã ecclesias auarissimè partim expilauerint, partim euerterint, sanctissimamq.

Parlamenta Henrici Edouardi Elizabetæ.

Dei

Dei religionem fœdiſſimè conculcauerint, eámque quoties libebat innouandi authoritatem ſibi inexplicabili blaſphemia arrogauerint. Traditur de Teridate Parthorum regis fratre, quòd ſub Nerone Romam magno cum comitatu adueniens, ſ que proſternens ad pedes Neronis ſic eum affatus ſit. *Ego (domine) Arſaci nepos, Vologeſi & Pacori Parthorum regis frater. tuus ſeruus ſum, venique vt te deum meum, nõ ſecus ac Mithram (id eſt Solem) colerem. Equidem is ero, quem tu me fato quodam efficies. Tu enim ſatum meum es & fortuna.* Cui Nero ita reſpondit. *Tu quidem quòd huc veneris, rectè feciſti, vt præſens præſente me fruereris. Nam quæ neque pater tuus tibi reliquit, neque fratres ſeruauerunt, ea ego tibi nunc do, téque regem Armeniæ facio, vt tu atque illi ſimul intelligatis in mea poteſtate eſſe regna dare & adimere.* Hac ſtultiſſima adulatione Teridates ille regnum Parthorum adeptus eſt. Non aliter ſed multò flagitioſius iſti noſtri Chriſtianos reges alloquũtur. Perinde enim ac ſi reipub. Chriſtianæ totidem eſſent manubiæ victricibus regum armis acquiſitæ, quas propterea ſuo arbitratu poſſent diſtribuere, vel diſſipare; perinde acſi principes dij eſſent, ſubditiſque fata ſuo nutu diſpenſarent, ſubditi autem mera mancipia, in eum finem condita, vt regum vſibus inſeruirent: ita illis omnia, primas, ſecundas, tertias, largiuntur, reipub. ne quartas quidem, vel locum vllum relinquũt, niſi quatenus rex ex indulgentia eam pro ſuo commodo viuere permittit, hoc modo ſceleratiſſimè non rempublicam, ſed priuatam, non liberam hominum conſociationem, ſed ſeruilem mancipiorum & remigum gregem, non eorum qui ſub iure & legibus viuunt, ſed eorum qui vnius libidini ſunt ſubiecti multitudinem deſcribentes.

Dion in Nerone.

6 Quam pernicioſam ſententiam priuſquàm refuto,

6.

futo; illud libenter profiteor, mihi nullum esse in quacunque reipublicæ forma nomen & officium, regali augustius aut honorificentius. Et si enim populares quoque magistratus & optimatum principatum à Deo datum non ambigo; tamen regium diadema, quemadmodum à maioribus nostris in Christianas respublicas introductum est, libenter prædico esse alio quocumque dominatu diuinius & præstabilius, & hominum generi salutarius: contra quod qui seditiosè conspirant, qui dignitatem eam imminuunt, qui armis lacessere non verentur, eos ego vt diuinæ voluntatis hostes, vt humanæ societatis inimicos, vt publicæ pacis & quietis turbatores execror, & ferro flammaque persequendos iudico. Reliqui enim principatus naturâ quidem cõstant, & Deo probantur, eiusque authoritate sanciuntur; ideoque nefarium facinus admittit, qui illis repugnat, at hîc multo expressius vnius Dei vniuerso mundo præsidentis imaginem repræsentat, hic multo illustrius & solis reliqua sydera sua luce collustrantis, & mentis vnius omnia corporis mẽbra atque officia moderãtis; & vnius ducis exercitum, & vnius gubernatoris nauẽ, & vnius patris familias domum, & denique in ipsis animãtibus vnius arietis gregem ouium, & vnius regis examẽ apum dirigentis figurã gerit. Quas similitudines ad declarandam regis monarchiam naturæ maximè consentaneam, antiqui poetæ & philosophi, & deinde Christiani patres adhibuerunt. ideoque & hanc maiestatem lædere scelus est, illo priori certa proportione grauius & atrocius.

Regius principatus maximè naturalis.

Hierõ. li. 2. epist. 13. ad Rusticũ. Chrysost. ad Rom. hom. 23.

Cæterùm quemadmodum in alijs rebus, sæpenumero fit, vt propter vicinitatẽ quam quædam vitia habent cum quibusdam virtutibus, permulti improuidè ab hijs ad illa dilabuntur: eoque errore abducti,

ducti, pro religione superstitionem, pro fortitudine audaciam, pro liberalitate profusionem, pro iustitia crudelitatem quasi pro veris & castis vxoribus spurcas meretrices amplectuntur, ita quoniã hic quoq; id ipsum potest cõtingere, cauẽdum est diligentissimè ne dum regiã potestatẽ debitis laudibus extollimus, ad vicinã illi tyrannidẽ immodicis præconijs celebrandam euagemur, & pro vero rege qui est excellens immortalis Dei munus, totiusque reipub. tanquam anima & vita, sanguinarium tyrannum, Satanæ administrum, turbinem reipub. & venenũ, iudicij errore asciscamus; & talem pro pastore lupum, gregi hominum liberorũ pręficiamus. Quod si facimus, tantò magis mortiferum vulnus ciuili societati infligimus, quantò intestinus & occultus proditor opibus nostris munitus, & omnia salutis nostræ præsidia & firmamenta, sua manu tenens, externo & manifesto hoste, nobis armatis & ad eum profligandum vigilantibus est periculosior.

Certè qui hoc modo regem solum infinita potestate armant, rempub. autem sui contra regem diuina atque humana iura proijcientem, & reipub. molientem interitum defendendi potestate despoliant; non modò regibus ipsis infesti sunt, quos pro moderatis regibus truculentos tyrannos efficiunt (vt suo loco demonstrabitur) sed simul in oẽs Christianos & Christianorum respub. iniuriosi sunt, Deoq; ipsi & naturæ bellum indicunt, quũ ea bona hominibus eripiunt, quæ Deus & natura ipsis inseuit & impressit? imò dum reges vidẽtur colere, hoc est corporis partem quidem illustrem, sed tamen partem tantummodo & sine qua corpus politicum consistere & florere potest, corpus vniuersum vastãt & interimunt, initiaque & media & fines, propter quos ea humana societas instituta est, corrũpunt & per-

Reipub. cõstituendæ causa.

peruertunt. Nam quæ est origo, que causa primaria istarum societatum quas Respub. vocamus? Nimirum vt ab iniuriis simus tuti, vt cum liberis & vxoribus tranquillè viuamus, vt solitudine communionem cõmutemus, & cum bono priuato bonum publicum procuremus. Quæ sunt media quibus hæc bona consequimur? leges politicæ, magistratus inferiores, amor ciuium mutuus, concordia publica. Quis finis, quô tendit his mediis respub? *vt gubernatori cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria: sic reipub. moderatoribus beata ciuium vita proposita est; vt ea opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.* At ista infinita regis licētia tollit hæc simul omnia. iniurias enim sine modo multiplicat, liberos & vxores parentibus maritisque inuitis eripit, leges ciuiles violat, opulentiæ, glorię, & virtutis spem omnem ciuib. intercîdit, quũ rex ruinam patriæ moliens, leges perfringens, in omnium bona vt suam prędam inuolans, subditorum vxores & filias vi cõstuprans, tolerandus tamen sit, nec de eo idoneis rationib. amouendo vel corrigẽdo vnquàm laborandum. At (inquis) in regem ius regendi vniuersum à nobis ipsis transfudimus, ideóque quicquid de fortunis & capitibus nostris statuerit, id patienter est sufferendum. At quis aliquando populus, quæ ciuitas, quis homo sobrius & sanę mentis, vel dixit vel cogitauit ita vniuersè & sine exceptione regi tradere sui regendi potentiam, vt rex pro sua libidine posset dare, auferre, diripere, spoliare, deglubere, mactare, & absque contradictione de vita & nece omnium pro suo vnius nutu statuere? Ecquis verò vsque adeo a vera ratione alienus est vt vnquam sibi persuadere possit Christianos populos hoc animo sibi reges præfecisse? verum quidem est potestatem & regimen publicum a populo ad reges esse delatum

Cicer. ad Attic.

Obiectio.

Respons.

delatum & penes reges manere, ſed ita vt rex regem agat non tyrannum, non carnificem : hoc eſt vt iuſtè, ciuiliter, politicèque regat non iniuſtè, immaniter, tyrannicè. ergo ſi quidem rex iuſtè, ſi ordine, ſi iuxta præſcriptas à natura & iure gentium conditiones, ſi regaliter, hoc eſt, ſi in bonum & vtilitatem publicam gubernet, etiam ſi nonnunquam in officio delinquat, & tolerandum fateor & honore quoque afficiendum : ſin verò iniuſtè, ſi immaniter, ſi barbarè, ſi contra naturæ regulam, & populorum omnium conſuetudinem, ſi nihil minus quam regis munere ad quod aſſumptus eſt fungatur, qui hunc pro rege honorandum ait quum nihil regiæ indolis præ ſe ferat, eum ego neſcio, an hominem humano ingenio præditum exiſtimare debeam. Eſt quidem rex (vt paulò ante ſignificauimus) tãquàm ægri medicus, tanquam vectorum gubernator, tanquam exercitus imperator, tanquam familiás pater, tanquam ciuitatis cuſtos. Nunquid veró ſi æger ſibi à medico venenum temperari perſpexerit, quia à medico oblatum ebibet? Si gubernator nauem cum vectoribus ad ſcopulos allidere voluerit, vectores eum non impedient? ſi imperator perfidiosè exercitum hoſtibus prodere voluerit, milites huic imperatori non poterunt reſiſtere? ſi paterfamiliâs famulis necem afferre conetur, his nefas erit defendere? ſi ciuitatis cuſtos immiſſis facibus, vrbem ſuæ fidei commiſſam incendere ſtudeat; num ciuibus interdictum erit incendium extinguere, & cuſtode ſublato reliquos omnes ſeruare, potius quam pati, vt cum furioſo cuſtode ciues ſani & ſobrij & ciuitas vniuerſa ſimul deleatur? Et quemadmodum diſtinguimus inter mancipia & ciues, inter alligatos ad tranſtra Turcarum remiges & Chriſtianorum proceres nobileſque, inter dominum imperiosè ſeruis man-

Differentia inter regẽ & tyrannum. populum liberũ & mãcipia.

uis mandantem, & regem legitimè subditos gubernantē, si ad hunc modum reges describimus? Mancipia enim quicquid sunt domini sunt, cuius instrumenta quanquàm ratione prædita dicuntur, quia quicquid laborant domino laborant, & quicquid acquirunt domino acquirunt. At ciues non regi soli, sed sibi etiam familiæque & liberis operas impēdunt, & maximè publicis commodis inseruiunt; nec regi aliter famulantur, nisi quatenus is ad totius patriæ emolumentum singulorum incolarum opes & labores accommodat. Hoc qui tollit, eo ipso ciuium & ciuitatis naturam destruit, & pro ciuibus mera mancipia inducit, quorum nec innumerabilis multitudo ciuitatē vel rempublicā potest efficere. Id quod solertè aduertit primus Rom. Imperator Octauianus: quo ludos aliquando spectante, quum ab histrione pronunciatum esset, O *dominum æquum & bonum*, populùsque quasi de Octauiano dictum approbasset, is statim manu vultuque indecoras adulationes repressit, & proximo die *grauissimo corripuit edicto, dominumque se vetuit appellari:* quo verbo pro libertate seruitutem Romanorum videbat inferri, & cōsequenter legitimæ rei publicæ formam destrui. Quam sordidā & degenerem Romanorum indolem Tiberius licet perpaululum à manifesto Tyranno discrepās, ita tamen indignabatur, vt sæpissimè quum è curia egrederetur, probrosè ad Romanorum contumeliā solitus fuerit murmurare, *o homines ad seruitutem paratos!* qui si his nostris temporibus vixisset, vidissetque Christianos istiusmodi scriptis in sempiternam, eámque miserrimam seipsos seruitutē conijcere, quantò iustius exprobrasset animos *ad seruitutem paratos*, quantò stomachosiùs grauissimis suis edictis Octauianus istos corripuisset, & tanquàm improbos adulatores castigasset,

Orosius li. 6.c.22.

Cornel. Tacitus. lib. 3.

gaſſet, qui ſua nimium ſordida regum admiratione ea totis nationibus auferunt, quæ Deus & natura ſingulorum hominum pectoribus altiſſimè ab ipſa natiuitate inſculpſit. Ecquid enim magis eſt homini cuiq; ingenitum, quàm ſeipſum ab iniurijs defendere? An aliquis poteſt ita à ſe ſalutis ſuæ curam abdicare, vt lupo ad ſe laniandum irruenti non poſſit reſiſtere, & latroni iugulum ſuum petenti non poſſit repugnare? Quod ergo ſingulis hominibus ſic inuſtum & ingeneratum eſt vt deleri non poſſit, id iſti totis prouincijs, nobiliſsimis rebuſpub. eripiunt, eáſque ita inermes rabidi magiſtratus libidini proſtituunt, vt ſi is quouis lupo & leone immanior, aut latrone vias obſidente truculentior in omnium vitam & fortunas graſſetur, iugulum tamen præbere teneantur, nec excipiendo vulneri clypeum obijcere licet: adeò vt ſi Chriſtiani principes eo eſſent ingenio quo monſtrum illud hominis Caius Caligula *qui optauit populo Romano vnam ceruicem, vt eam vno ictu poſſet abſcindere*, qui cognatos & ſenatores promiſcuè ſine vllo diſcrimine, aut vlla cauſa occidit; qui trucidaturus fratrem quem metu venenorum præmunitum medicamentis ſuſpicabatur iratè exclamauit, *etiam antidotum aduerſus Cæſarem?* hæc tamen omnia ſunt molliter & æquo animo ferenda. Nec enim aliter iſti tanquam à Caio Caligula inſtituti, reges etiam Caio illi pares (nequiores enim vix eſſe poſſe arbitror) omni poteſtate contra rempublicam armant: hac autem iniuſtiſsimam vim & iniuriam à ſe depellente, tanquam Iunonis œſtro perciti exclamant, *perduellionem, & Nunquid antidotū aduerſus regē?* nunquid defenſio aduerſus principē? quaſi verò reſpublica regem ad regale faſtigium attolendo, ita à ſeipſa omnem defendendi ſe curam & cogitationem proijciat, vt hic extremis quidem

Suenon. in Calig. nu. 27. 29.

quidem temporibus possit nouis rationibus incolumitati suæ prouidere. Quid verò si principe in extremis agente, quando ei de republica cogitare nec vacat, nec vacare potest, repentinus aliquis hostis rempub. inuadat, quod temporibus patrum nostrorum Romæ contigit, quum Clemente Pōtifice decumbente, & iam prope expirāte, Turcica classis Barbarussa duce Ostiam appulsa est, totaque ciuitas Romana tremefacta derelictis mœnibus ad proximos mōtes cōfugit. Quid si principes, corpore quidem satis valeant, sed animo ita sunt molles & effæminati, vt in rempublicam mentem suam nolint intendere: sed eam patiantur foris ab hostibus inuadi, intus ab iniustis magistratibus diripi, quod in Gallia sub prima regali Merouingiorum stirpe, Chilperico, Theodorico, & Childerico regibus vsuvenisse, Gallorum annales testantur. Ecquis ita a communi sensu derelictus est, vt hoc temporum statu tollat reipublicæ facultatem sese defendendi, suamque salutem contra externos & intestinos hostes propugnandi? At princeps sanguinarius, crudelis, iniustus; valetudinario, ægro, moribundo, longè est reipublicæ damnosior; & otiosis illis atque voluptarijs Chilperico, Theodorico & Childerico, immanis & ad fundendum sanguinem negotiosus Caius aliquis, Nero, vel Heliogabalus infinitè est humanæ societati funestior & pestilentior. Quod ergo in illis minutis periculis licet, in his grandibus multò magis licet. Si fas est curare reduuiam, multo laudabilius est mederi brachio, & capiti; si vbi rex ignauus est vel nihil agit, respublica potest neglecto rege prouidere sibi; vbi rex contra rempublicam dira perpetrat, quū patrias leges violat, quum religionem Dei mortalis aspernatur, quum liberis populis tanquam suis mancipijs abutitur; & honestum &

Guicciard. hist. li. 20.

ſtum & glorioſum eſt reipublicæ regis amentiam cohibere, & vnius compreſſa audacia vniuerſorum ſecuritatem conſtituere. Neque enim reſpub. creatæ ſunt propter reges, ſed reges electi ſunt propter reſpub. Neque populi primò in vnum cætum confluxerunt, vt regum bonum procurarent; ſed multitudo conſociata reges elegit, qui multitudinis bono præeſſent, & commodum adiuuarent. Ergò primæ ſunt reipub. partes, ſecundæ regum. Nec vt ſeruet regem reſpub. debet ſe in certum interitus & vaſtationis periculum conijcere. neque vero hoc vnquàm auditum eſt, aut ab homine ſano commẽdatum. At vt ſeruet rempub. regis eſt certiſſimæ mortis diſcrimen generoſo animo ſubire. Id quod a multis fortiſſimis ducibus regibuſque, & nominatim a Codro Athenienſium rege factum, ad æternam nominis eorum gloriam hiſtorici monumentis prodiderunt.

Iuſti. lib. 2.

De finito regum Chriſtianorum iure, & poteſtate poteſtati reipub. ſubiecta. Quod per has partes explicatur.

CAPVT II.

1 *Secunda opinio paulò ante poſita regibus contra rempub. nimium tribuens vberius refellitur, & probatur pugnare cum inſtitutione regum paganorum, qui ſemper ad iuſtè regendum obligati fuerunt, & quum iniuſtè imperitarent, è regia fuerunt maieſtate deiecti.*

2 *Eſt contra omnem rationem & religionem Chriſtianam.*

3 *Eſt contra inſtitutionem regum & regnorum Chriſtianorum, Imperatoris Germanici, regis Gallicani, Angli, Poloni: qui ad regnandum non admittuntur, niſi ſub con-*

 ditione

ditione & stipulatione quòd iuxta leges patriæ, iustè & iuxta fidem Christi & ecclesiæ catholicè suis populis sint imperaturi.

4 *Refellitur opinio nouorum Caluinistarum, qui ex sola sanguinis successione plenum regnandi ius proximo hæredi vendicant. contra quos probatur plenitudinem & perfectionem regiæ potestatis pendere ex consensu reipub. qui datur per solennem regis inaugurationem, quod patet ex praxi reipub. Gallicanæ, potißimùm in primis regibus ab Hugone Capeto descendentibus, Roberto, Henrico 1. Philippo 1. Ludouico & Hugone ipso. Vbi agitur de potestate Archiepiscopi Rhemensis in rege approbando.*

5 *Sic item antequam Imperium vt nunc in Germania stabilitum erat, Imperium vel regnum Germanicum defuncti regis hæredibus tradebatur per assensum reipub. & maximè Episcoporum. Idem fiebat in Imperio Græco, sicut & in Hispania; vbi in generalibus synodis decretum antiquitus fuit reges esse deponendos, nisi & ordine regium thronum ascendant, & ordine rempub. sibi commissam gubernent.*

6 *Iuramentum subditi non eum astringit ad obedientiam regis, nisi rex vicißim legitimè & christianè imperet. & reges aliter imperantes iustè à subditis depositi sunt in Anglia, Hispania, & Gallia sæpius, eáque ratione ius regium à Carolinis ad Hugonis Capeti stirpem traductum est. Hoc ipsum sæpe factum est in Imperio Græco, & nuper Poloni ob solam à regno absentiam, Henricum Valesium regia potestate iustè exuerunt.*

7 *Ius omnium Europæ regum & regnorum hoc fundamento nititur, quòd respub. poßint suos reges deponere. Idipsum tota Ecclesia Christi approbauit in Imperio ab Oriente in Occidentem transferendo.*

8 *Multò magis respub. potest regi ignauo, vel malè gubernanti leges ponere, & ne eas transgrediatur, bello, vel alijs modis impedire.*

9 *Refellitur eorum absurda sententia, qui aiunt subditorum bona propriè pertinere ad regem: contra quos probatur manifesta praxi reipub. Anglicanæ, & multo magis Gallicanæ, regem absolutum esse dominum nec regalis sui ærarij vel patrimonij, à quo nihil perpetuò potest alienare sine Ordinum assensu.*

10 *Respondetur vulgari eorum qui contrà sentiunt obiectioni, qui ex Samuele Iudæis prædicente quid rex tyrannicè facturus erat, eliciunt omnia subditorum bona ad reges iure regio pertinere.*

11 *Conclusio, magnam esse potestatem regis, magnamque ei deberi obedientiam, sed tamen multò maiorem reipub.*

SED exeamus ex his spinosis Philosophicæ rationis dumetis, ad latissimos peruulgatę rerumpub. consuetudinis & experientiæ campos, & in prouinciis, vel Ethnicis vel maximè Christianis, non quid populari tumultu & furore, sed quid moribus, quid legibus, quid gentium omnium ipsorumque etiam regum consensu & approbatione gestum sit dispiciamus. Neque enim quæstio hæc adeo est obscura aut implicata, quin si paulatim mentis aciem in ea examinanda defigamus, possumus eius veritatem liquidò & clarè intueri. Illud autem inprimis certò statuere & possumus & debemus, neque prudentissimas Ethnicorum nationes, in temperandis Imperiis suis a rationis ductu deflexisse, & sanctissimos Christianorum populos, in regnorum mutationibus, etiam religionem & conscientiam cum ratione & consilio coniunxisse. Erant ergò antiquissimis temporibus, in plærisque omnibus & Asiæ & Græciæ ciuitatibus reges. Regia enim potestas, vt simplicior, & minus com-

I.

Iosue 9. 10. 11. 12. Regum potestas antiquissima.

composita videtur reliquas Aristocraticas & Democraticas antecessisse. ad illas autem homines necessitate quadam postea deuolutos fuisse probabile est, quum reges non publicis commodis sed priuatis incumbendo, eligentium eos expectationem fefellissent. tum enim nouis additamẽtis legum Magistratuum, Cosmorũ, Ephororũ, nõ definitã initio regum potentiã alibi coercebãt, alibi penitus tollebãt. Id quod de Gręcia cõstat, de qua sic legim⁹ apud Dionisium Halicarnassæum, virum antiquitatis studiosissimum, nec minus in politicis rebus versatum. *Omnes Græciae ciuitates* (inquit ille) *initio sub regibus erant, sed posteà quam eorum nonnulli abuti potestate cœperunt, & in rebus administrandis non tam rationem, quàm suam libidinem consectari, regni tædio magna pars statum publicum mutauit, in leges ac Magistratus omni potestate ac dominandi ratione transcripta.*

Dion Halicar. lib. 5.

Ergò penes rempub. est statum suum mutare & reges non tam ratione, quam libidine rempub. gerentes, ab eius gubernaculis amouere. Quod autem Dionisius de sola Græcia asserit, hoc Cornelius Tacitus grauis admodũ & syncerus author ad omnes nationes transfert: sic enim ille. *Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probo, sine scelere, ideòque sine pœna aut castigationibus agebant. At postquam pro modestia & pudore, vis & ambitio ingruebat, prouenere dominationes, multosque apud populos æternum manserunt. Quidam statim aut postquam regum pertæsum est, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant, maximeque fama celebrauit Cretensium quas Minos, Spartanorum quas Lycurgus, ac mox Atheniensium quas Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum erat imperitauit. Deinde Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit, repertaque quædam à Tullo & Anco. sed præcipuè Seruius Tullus sanctor legum fuit, quibus etiam* reges

Cornel. Tacitus lib. 3.

reges obtemperarent. pulso Tarquinio aduersus patrum factiones multa populus parauit ad tuendam libertatem & firmandam concordiam. Ita Tacitus. Primò ergò ciuiles hominum societates, vnum aliquem virum bonum, qui ius ipsis diceret Regem eligebant. is quum temporis interuallo degeneraret, & non secundũ rationem æquabiliter, sed ex odio, amicitia, vindictę cupidine, iniquè & factiosè ius administraret, eædem societates legibus positis à quibus non recederet, eius potentiam aliquantisper circuncidebant. Quum ne sic quidem officio fungeretur, societates aliæ eum nouis sanctionum & regularum vinculis frænarunt; aliæ penitus tollentes, nouos magistratus eius loco surrogarunt. Quæ omnia Cicero pereleganter & perpaucis ita complexus est. *Iustitiæ fruendæ causa apud maiores nostros, & in Asia, & in Europa, bene morati reges olim sunt constituti. Nam quum premeretur initio multitudo ab iis qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant virtute præstantem, qui quum prohiberet iniuria tenuiores, æquitate constituenda summos cum infimis pari iure retinebat. At quia non semper ius æquabile ab vno viro consequebantur, leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper vna atque eadem voce loquerentur.* & alibi. *Omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt, quod genus imperij primum ad homines iustissimos & sapientissimos deferebatur, deinde etiam posteris eorum prodebatur, quod & in ijs etiam qui nunc regnant manet. Quibus autem regia potestas non placuit, sed eam à se abiudicare voluerunt, non ij nemini, sed non semper vni parere voluerunt.* Ergò magistratui subesse necessarium est & naturale est, & vitari nulla ratione potest, quãdiu viget hominum mutua communio, ciuilesque emendi, vendendi, coducendi, locandi,

Causa regũ instituendorum.

Cic. offic. lib. 2.

Cic. lib. 3. de Legib.

 & alij

& alij politici contractus. at verò huic vel illi magistratuũ generi subesse, Monarchię meræ, aut mixtę, aut regibus, aut dictatoribus, aut cõsulibus, id totũ liberum est, volũtarium est, & à populorũ sententia quod suis arbitrantur esse rationibus vtilissimum seligente proficiscitur; quod prudentissima Romanorum respub. demonstrat. vbi quum Romulus primò sine legibus regnans abusus potestate *pro vt libitum erat* (quemadmodum ait Tacitus) *imperitaret*, ideóque à senatoribus concisus in frusta, valde alienasset à regia potestate Romanorum animos & ij tamen post alicuius temporis interregnum, multorum regnantium tædio ad nouum regem sufficiendum propenderent, Romulòque sex continuatè reges suffecissent, quum iam potentia regis in ciuitate Romana plusquam ducentis annis inueterasset, in Tarquinio Superbo post vigesimũ quintum regni sui annum, non propter malè administratam rempub. sed propter arrogantiam, & non accitos ad consultandum de rebus communibus quos respub. ei dedisset consiliarios, nomen regium è ciuitate Romana funditus profligarunt. sic enim est apud Titum Liuium. *Hic regum primus traditum a prioribus morem de omnibus Senatum consulendi soluit, domesticis consilijs rempub. administrauit, bellum, pacem, foedera, societates per se ipse cum quibus uoluit iniussu populi ac Senatus fecit diremitque. Latinorum sibi maximè gentem conciliabat, vt peregrinis quoque opibus tutior inter ciues esset, neque hospitia modò cum primoribus eorum, sed affinitates quoque iungebat &c.* Hæc vera causa & radix fuit, cur Tarquinium regem cum liberis, Romana ciuitas sempiterno exilio mulctauit, & aliam deinceps politiæ formam assumpsit. Nam stuprum Lucretiæ a filio priuato, non a patre rege illatum, nec a patre vlla significatione probatum, sed patre insciente

Liu. lib. 1.

Vera causa cur authoritas & nomen regiũ e Romana ciuitate eiectum sit.

Liu. ibid.

sciente & fortasse vlcisci volente patratum, occasio fuit potius exequendi quod priùs conceperant, quam vera & primaria causa, cur rege cum stirpe tota in exilium misso, regium imperium obliuione æterna delere proponerent. Atqui (dixerit aliquis) hoc temerè iniustèque factum est non æquitate & iudicio. imó præter particulares rationes grauissimas, eadem vis atque potestas, quæ in omnibus liberis respub. naturæ ipsius digito inscripta occultè insidet, in vna autem magis quàm in alia illustribus signis enitescit, hoc Romanorum factum abundę præstat. Semper enim illud retinuerunt Romani, vt nemo inter eos regnaret, nisi quem *regnare patres decernerent, populus iuberet.* Nec satis erat Lucio Tarquinio Prisci Tarquinij regis sobolem fuisse, nisi præterea ad regium ei diadema conferendum, expressa Senatus, populique suffragia accederent, & non inaniter Seruio Tullio obiectum est, quôd *non interregno (vt antea solebat) inito* quo de rege futuro deliberari poterat, *non Comitijs habitis, non per suffragium populi, non authoribus patribus, sed dolo & fraude regnum occupasset.* quanquam quum annos iam quadraginta quatuor, populo permittente regnasset, & moderato imperio non mediocrem populi beneuolentiā collegisset, tacitum populi cōsensum habuisse quispiam non absurdé posset interpretari. Quum ergò hæc sempiterna populi authoritas ad illud alterum adiuncta fuerit, quód Tarquinius iste pacta cōuenta quibus ad regnum euectus est violabat, *quòd senatum contemnebat, quòd satellitum armatorum præsidio magis quā ciuium beneuolentia fidebat, quòd cognitiones rerum capitalium sine consilijs, per se solus exercebat, quòd sine iusta causa alios occidebat, alios agebat in exilium, alios mulctabat bonis, in quæ ipse inuaderet,* firmissima ratione concluditur iure

Liui, lib. 1.

Liu. vbi supra.

regno priuari potuisse, qui tam licenter conditiones quibus regnũ acceperat trãsgrediebatur. Et quũ populus aduerteret eum occultis cuniculis à regno legib. alligato ad absolutam monarchiã & tyrannidem moliri sibi viam nihil, fecit nisi quod & ratio & natura suggerebat, quum oportunis remedijs intentatum gladium à capite suo auertit. Quæ omnia vt in istis Paganorum respub. sunt clarissima, sic inter Christianos multo sunt illustriora, & maximè perspicuis probata rationibus, & nobilissimis demonstrata omnium sæculorum experimentis.

2. 2 Est enim ratum & fixum Theologorum axioma, gratia non tolli naturam, sed potius ea quę primò sunt nobis à summo naturæ conditore naturaliter collata dona, eadem superueniente Christi diuino lumine magis augeri & roborari. Vnde in omnibus naturæ officijs, in diligendis liberis, in colẽdo principe, in ciuilibus mutuo dandi & accipiendi contractibus, multò rectius se gerit præter naturã, Christi gratia adiutus Christianus, quàm sola naturæ bonitate adductus paganus. Eadem ergò Christi gratia eundem hominem è pagano Christianum incitabit ad generale reipub. bonum multo magis quàm anteà quum paganus esset vehementissimo studio promouendum. Neque enim (vt impius ille Machiauellus sceleratè garriebat) Christiana religio in Christianis indolem virtutis omnem debilitat, eorumque frangit spiritus, & à rebus politicis prudenter & excelso animo suscipiendis retardat: sed contra potius ita exacuit & perpoliuit, vt Christiani hac in re, & Græcorum & Romanorum prudentissimos multum superauerint, vti postea ostendetur. Præterea Christi Euangelium debitam antea principibus paganis obedientiam non sustulit, quæ tamen aliquam pietati Christianæ remoram & im-

Machia. in Liuium li. 2. ca. 2.

pedimen-

pedimentum obiecit: quantò ergò minus Christianos populos naturali facultate sui rectè ordinandi priuauit, qua veram pietatem in seipsis magis poterant accendere, & Christi sanctissimum Euangelium longè fœlicius & latius propagare? Et quis negauerit omnia regna eò esse fœlicius & perfectius constituta, quò magis sunt ad rationis, & diuinæ obedientiæ cultum confirmata? Si enim in eo consistat hominis perfectio vt inferiores animæ vires rationi ratio summo Deo obtemperet; & generales quoque hominum societates, sunt id est respub. eò sunt magis numeris suis absolutæ, quo magis eæ a turpidine & scelerum fœditate ad virtutem & probitatem diriguntur. Pulcherime autem à principe philosophorum scriptum est, *Qui legē imperare iubet, imperare iubet & Deū & legē, qui homini* (sine lege) *mandat imperium, admonet & bestiam. Nam cupiditas quædam veluti bestia est, & ira peruertit eos qui præsunt, etiam si optimi sint viri. lex autem mens est, nullo perturbata affectu.* Christianæ ergo respub. quæ ita certis legibus imperandi & obediendi sunt astrictæ, vt reges nisi secundum pietatem & iustitiam imperare non possint, nec subditi obedire nisi in ijs quæ iusta, pia & Christianæ sanctitati consentanea sunt, longè superant respub. vel paganas, vel hæreticas, in quibus principi sine vllis limitibus tributa est quidlibet pro arbitratu præcipiendi authoritas. Illæ enim quia ab homine reguntur ad rationis & iustitiæ normá imperante, reguntur non tá ab homine quàm a Deo; istæ quia flectuntur ad nutū hominis, ex legis voluntate sua omnia reipub. iura commutantis, subijciuntur nō tam homini quàm belluæ, quū hic rector nullam aliam legem quàm cupidinem suam in moderanda repub. sequatur. Quorū vtriusque notabile specta-

Reges quo magis legibus astricti eo sunt feliciores.

Arist. Polit. lib. 3. ca. 12.

culum præbet Christianorum & Protestantium regionum nostra hac ætate comparatio. Intueamur enim Hispanias, quo statu sunt, sub principibus, ad legum antiquarum præscriptum & Angliā; Germaniamq́. sub principibus ad suum arbitratum eas administrātibus. Illic vbi regum potestas ita temperata est, vt secundum leges præsint nec antiqua patriæ jura possint euertere, & religio Christianorum antiquissima, vera regnorum conseruatrix viget, & Ecclesiasticus ordo floret, & nobilitas est in honore, & populus in summa pace atque otio, & vtræque resp. Hispana atque Lusitanica in oriente & Occidente rebus gloriosissimè gestis ita imperium amplificarunt, vt nihil veterum Romanorum gloriæ concedant, & maximos Asię monarchas, in Christiani nominis admirationem commouerint, vt qui eas resp. iudicio & maturè considerauerit, facilè aduertat eas ab homine & lege, hoc est ab homine & ratione, ipsoque Deo gubernari.

Hispaniæ & Angliæ comparatio

At in illis alijs, potissimùm in Anglia, postquam rex Henricus excussa lege qua maiores eius omnes post regnum Christiana fide imbutum pręfuerunt, voluntatem suam in imperādo sequi voluit, reipub. facies sic immutata est, vt nullum Publicæ rei vestigium, in eo regno poteris deprehendere; Ecclesiæ plurimæ à fundamentis excisæ, totus ordo Ecclesiasticus euersus, vt sine certissima morte, *nemo sacerdos diaconus, nulla omnino persona Ecclesiastica*, in ea prouincia possit comparare, nobilitas antiqua partim interfecta, partim eiecta in exilium; quæ verò illic superest, publicis honoribus priuata, in ignobili otio, & sordidis artibus cōtabescit, & paucis abiectis homuncionibus de lapide emptis & ad immeritos honores euectis, seruire atq. adulari cogitur: plebs verò ab eo tempore intolerādis tributis adeò exhausta &

Elizab. parlament. an. 27. ca, 2.

ſta & exinanita eſt, vt vnus Henricus ille ſuo tēpore plus ab eis exegerit, quàm oēs ſuperiores poſt Gulielmum Normanum ducem, annis circiter quingētis, quemadmodum fidelibus publicarum tabularū rationibus conſtat. vniuerſus inquam populus ita ab eo ſupra modum expilatus eſt, vt vel inuitiſſimi, vno anno in diuerſis regni partib. quinquies ad arma magno numero maximoq́. regis periculo & regni detrimēto cōuolauerint. Religio verò quæ pręcipua eſt reip. baſis & ornamentū, ita turpiter Chameleontis inſtar facta eſt in omnes formas commutabilis, vt verè Atheiſmum ſubditi illi profiteantur, quum iuramento cogantur profiteri ſe eam fidem vti ſanctiſſimam ſuſcipere, quam princeps fidei & religionis caput ſuo tempore illis credendam impoſuerit. Quo item modo in Germania principes Proteſtantes alligant ſuos ſubditos ad fidem quæ cuiq. principi regionatim arridet amplectandā, & in Tranſiluania eodem iure fit, vt ſub dño Lutherano ſubditi ſint Lutherani, ſub Caluiniano Caluiniſtę, ſub Ariano Trinitario vel Samoſateniano (nam hę ſectę oēs in ea regione publicè docētur & vigēt) Chriſti Dei & beatiſſimæ Trinitatis hoſtes, quod perinde eſt, ac ſi manifeſtos Turcas & Iudæos diceres. Et quàm euidens eſt has iā non eſſe reſpub. ſed nefarias hominum impiorum congregationes; illaſq́ue priores, ſi clariſſimū veritatis lumē ſequimur tantū ab iſtis alijs diſcrepare, quantum cœlum terræ, aurum ferro, ratio cupiditati, & (vt Ariſtot. ait) homo beſtiæ antecellit. Non aūt aliūdè naſcitur hæc differētia, quàm ab vna Chriſti religione quæ ſuis regibus neceſſaria pietatis & iuſtitię vincula circūdat vt ea nō poſſint perrūpere; quum illi alij tanquā *indomiti iuuenci (vti loquutur propheta)* ab eſtrę nato mētis ſuę impetu huc & illuc rapti omnes reipub. ordines

Polus de primatu li. 3.

Chro. Ang. an. 28. Henr. 8.

Angli protestantes Atheiſ.

Litera pat. Poſſeuini ad Duciſsā Mantuę an. 1585.

Ierem. 31.

effusé populentur, & in corpora animasque & conscientias imperium plusquam tyrannicum vsurpét, & non solum humana iura sed diuina quoque & æternam euangelij veritatem, suæ inconstantissimæ libidini subijciant, vt quod truculentus ille Romani imperij prædo cum stupore audiētium semel cuidam supplicanti iactauit, *Memento mihi omnia & in omnes licere*, id isti exleges regnatores, non semel, sed perpetuò, si non verbis iactent, certè moribus & actionibus & tota dominandi praxi exercent. Quæ horribilis politiæ omnis perturbatio, nobilitatem Christianam resq; publicas expergefacere debuit, vt dignitatis suæ, quam & à natura, & à Christi diuinissima religione assecuti sunt, recordentur, & si quidem anteà principibus suis leges non fuissent positæ, quibus eorum comprimeretur ad publicum excidium prorumpens audacia; nunc saltem his tā grauibus incommodis edoctæ eos ad certam regendi ex æquo & bono formam deuinciant; ne vnius hominis indomita libido, ad innumerabiliū hominum vagaretur exitium & insignem diuinæ maiestatis blasphemiam.

Sueton. in Caligula, ca. 29.

At vero quum leges iam olim à maioribus nostris fixæ sint, quum omnia regna Christianorum eisdem alligata sint, quum nulla sit respub. quæ regem alijs conditionibus admittat, quàm vt iustè & secundum mores patrios imperet, quum priores Christiani patres nostri, obedientiæ suæ erga Deū, erga rēpub. & erga reges obseruatores religiosissimi, reges pacta conuenta transgressos, liberè officij sui admouerint, in errore pertinacibus obedire recusauerint, & vim molientes armata manu cohibuerint; & ne sic quidem ad sanitatem redeuntes regio honore exuerint, aliosque eorum loco reges sibi elegerint; hæcque fecerint Christiano orbe toto con-

to consentiente & approbante; sordidi & seruilis animi est libertatem tam præclarè nobis traditam negligere: & paganæ impietatis est quum præsenté aliorum ruinam aspicimus nostram imminentem non præcauere, sed tanquam oculis & mête cæcos in euidés corporis & æternum animæ exitium proruere.

3 Cicumspice enim mihi vllum Christianũ Europæ principem, regem, Imperatorem, an vllus ad principatum euehitur, à quo non prius de rectè & legitimè gubernando solenne & accurrtissimè præscriptum iusiurãdum exigitur ab ijs, quibus respub. vices suas regem admittendi & approbandi commisit: Imperator. quidem Germaniæ qui est summus orbis Christiani magistratus, & cui reges Christiani oés singularé prærogatiuã tribuunt, non semel, sed iterum atque iterum, ad rectè moderandũ iuramentis sacrosanctis astringitur, priusquàm reipub. administrandæ plena ei potestas conceditur. Electo enim Imperatori statim à Principibus Electoribus hæ proponuntur cõditiones: *Tueatur rempub. Christianam, Pontificem, & Ecclesiam Romanam, cuius sit aduocatus ius æquabiliter dicat, & paci consulat; leges omnes, iura & priuilegia Imperij confirmet, facultates Imperij neque distrahat nec oppigneret, neminem indicta causa proscribat, sed iuris ordinem in eo sequatur, quod secus factum erit irritum habeatur. Hæc primò Imperatoris nomine legati eius iurant, & de ijs seruandis cautionem interponunt, literasque de ea scriptas & obsignatas singulis tradunt electoribus.* Accedit postea Imperator ipse Aquisgranum coronandus. an statim arripit supremas Imperij moderandi habenas? Nihil minus. Primùm enim magna pompa in templum deducitur, & aliquantulum in diuino Christianorum sacrificio progressus Archiepiscopus Coloniensis, cõuer-

3. *Mos eligendi et admittendi Imperatorem.* *Sleid. li. 1. an. 1519.* *Iuramentũ Imperat.* *Ibid. lib. 2.*

uersus ad Cæsarem coram infinita multitudine rogat, *An fidem Catholicam seruare, defendere Ecclesiam, administrare iustitiam, tueri viduas & pupillos, & an honorem debitum Romano Pontifice velit exhibere:* vbi spopondit, *ductus ad aram conceptis verbis iurat, post ad solium regreditur*, nec adhuc Germaniæ Imperatoris nomen & honorē assecutus. Deinde enim nomine totius Imperij, *principes præsentes Colonien. Archiepiscopus interrogat an fidē & obsequium ei præstare, velint. quo promisso, inungitur*, & mox, *Moguntinus & Treuirensis in sacrarium abducūt. vbi diaconi more vestitum in cathedra collocant; & post certas preces Coloniensis cum Archiepiscopi collegis euaginatum ei gladium tradit, annulumq́; inserit eius digito, ac sceptram porrigit, diadema, vero simul Archiepiscopi tres eius capiti imponunt. & inde ad aram adductus iterum iurat se facturum boni principis officium*, & tum demum, *ei in Imperatoria sede collocato, Moguntinus se suosq́; collegas & ordines Imperij, vt verò, & legitimo Imperatori commendat.* Hæc verò tam magnifica & illustris actio, an mutta tantum est ceremonia ad stultæ plebeculæ oculos perstringendos? & non potius viua repræsentatio stipulationis factæ inter Imperatorem & Imperium de eo rectè Christianæ, & ex legibus procurando?

Regum verò successio etiamsi quodammodo est hæreditaria & perpetuata ferè serie à patribus ad filios descendit; tamen nec illa adeò libera est atque soluta, quin huius ipsius obligationis à repub. cum rege contractæ luculenta præferat indicia. Quemadmodum enim in Gallia, quemadmodum in Anglia, vel Polonia, vel vllo alio regno defuncti regis filius in patris. solium assumitur? Non quasi sui fundi dominus, quo modo Turcarū princeps mortuo patre repentè sine vllo inducente, imperium occupat vt bellico iure partum, sed tanquam prædij alieni curator

ni curator ab episcopis & proceribus, & plebe, ad rempub. capessendam liberis votis petitus, & in defuncti patris locum surrogatus. Sic enim Galliæ rex in regnum inducitur; qui post alia quædam luculenta mysteria à superioribus illis perparum discrepantia, ab Archiepiscopo Rhemensi, in Ecclesia illa altari sistitur & postulatur, *Vt Episcopis & Ecclesijs eorum conseruet priuilegia canonica, ius & iustitiam debitam, Episcopos omnes & singulos Ecclesiasque ita tueatur, quemadmodum officium eius requirit.* quæ quum rex facturum se receperit & iureiurando firmauerit, tũ deinceps Episcopi duo, *interrogant multitudinem populi circumfusam, vtrum hunc pro rege habere velint*, quumque populus consensum suum præbuerit, tũ coràm Arciepiscopo rex *iuramento* quod *regni* dicitur (prius enim solos Episcopos attingit) ad hunc modũ se obstringit. *In nomine Iesu christi, populo Christiano mihi subiecto ea quæ sequũtur spondeo. primùm quòd Ecclesia Dei in vera pace meo præsidio perpetuò conseruabitur. Deinde, quòd prohibebo rapinas & iniustitias in omni hominum genere. Tertiò, præcipiam in omni iudicio exerceri æquitatem & misericordiam, vt Deus clemens & misericors mihi misericordiam suam impertiat. Deniq; bona fide laborabo pro virili meo, vt ex omnibus terris iurisdictioni meæ traditis expellam omnes quos Ecclesia hæreticos declarauit, quæ omnia iureiurando meo rata facio.*

Le Sacre du Roy de France.

Iuramentũ reg. Galliæ.

Nota ad quæ Rex Galliæ ex offic. regali obligatur.

Quibus absolutis post varias orationes Arciepiscopus eum inungit, & sceptrum ei tradit, & diadema regale capiti eius imponit, & denique in regalis throni possessione collocat: disertè addens: *Hæc omnia tibi tanquam vero & legitimo hæredi, authoritate omnipotentis Dei iam nunc traduntur, per nos qui hic adsumus Episcopos & alios Dei famulos; memineris que sacerdotes tantò esse tibi magis honorandos & fouendos, quantò eos cernis magis sacris altaribus appropinquare.*

Par la tradition que presentement &c.

Anglica.

Anglicani autem regis institutio ita ad hanc Gallicanam quam proximè accedit, vt vel vna ab altera fuisse expressa, vel vtraq. ab iisdem authoribus consignata videatur. Angliæ siquidem rex ad summum Ecclesię Westmonasterieñ. altare apponens manum sacrosanctis Euangelijs religiosè *iurat, se tota vita exhibiturum reuerentiam atque honorem omnipotenti Deo, Ecclesiæ Catholicæ, & ministris eius, se dicturum populo ius æquabile, & abrogaturum omnes iniquas leges & iniustas consuetudines*. Quo facto, mox Archiepiscopus Cantuarieñ. cum vno & altero ex proceribus ad populum cõuersus explicat illis regis iusiurandum, quẽadmodum iustè & legitimè se imperaturum est professus; *& tum à populo quærit vtrum tali principi se velint subijcere eiusque mandatis obedire*: quumque illi parere velle concordi acclamatione significauerint, ita demum Archiepiscopus eodem quo prius modo de Gallicanis regibus dicitur, gladium ei porrigit, & diadema sceptrumque donat, & ad extremum, *Sta* (inquit) *& retine amodo locum fidem & iusiurandum tuum*, & simul horribili communicatione ex parte omnipotentis Dei *præcipit*, *hunc regalem locum ne ascendat nisi fideliter apud se statuerit plenè obseruare, quæ adeo solemni iuramento se facturum recepit*.

Iuramentũ reg. Angli. Hist. Ang. in Richar. 1. & 2.

Holinsh. hist. Angl. pag. 476. & 1005.

Poloni quoq. regis coronatio eodem planè ritu perficitur, nisi quòd Archiepiscopus Gnesnensis ad singula regni insignia quæ regi tradit, breui semper oratiuncula explicatiùs eum officij sui, & quid ea re significetur commonefacit. Primò enim regis ad altare vt coronetur accessu sic eum affatur: *Quum hodie optime princeps, per manus nostras, qui Christi saluatoris vice hac in re fungimur licet indigni, sacram vnctionem & regni insignia sis suscepturus, bene est vt te de onere hoc ad quod destinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie suscipis dignitatem. & regendi fideles populos tibi com-*

Alex. Guaguin. rerũ polon. to. 1. pag. 276. &c. Oricho. in Chimera fo. 90.

missos

missos curam sumis, considera quod omnis potestas a Domino Deo est, per quem reges regnant & legum conditores iusta decernunt &c. proximè post vnctionem quum gladium ei porrigit. *Accipe*(inquit)*gladium desuper altari sumptum per nostras manus licet indignas, vice tamen & authoritate sanctorum Apostolorum consecratas, regaliter tibi concessum, nostræque benedictionis officio in defensionem sanctæ Dei ecclesiæ diuinitus ordinatum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum &c. per quem sanctam Dei ecclesiam, eiusque fideles propugnes atque protegas.* Vbi corona regali caput, & sceptro manus eius exornat, ad priorem, *Accipe* (inquit)*coronam regni, quæ episcoporum manibus capiti tuo imponitur, In nomine patris & filij & spiritussancti; qua sanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas significari; & per hanc te participem fieri ministerij nostri non ignores, vt sicut nos in interioribus pastores animarum intelligimur, ita tu (exterius) contra omnes aduersitates, Ecclesiæ Christi, regnique tibi à Deo dati defensor existas*: ad posterius sceptrum videlicet, *Accipe* (inquit) *virgam virtutis atque veritatis, qua intelligas officium tuum esse, mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manum porrigere, disperdere superbos, & releuare humiles. &c.* denique augustam hanc coronationis cæremoniam concludens, quum regem in solio regali constituit, eodem modo Archiepiscopus hic Gnesnensis suum Polonum, quo Rhemensis Gallum, & Cantuariensis Anglum regem alloquens, *Sta* (inquit) *& amodò retine locum tibi delegatum per authoritatem omnipotentis Dei, & per præsentem traditionem nostram, omnium scilicet episcoporum cæterorùmque* Dei *seruorum; ac quantò clerum sacris altaribus propinquiorem perspicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum Christus Iesus, te mediatorem cleri & plebis, in hoc regni solio confirmet.* Iusiuran-

Vsus gladij regalis.

Rex particeps ministerij sacerdotalis.

Alexan. et Oricho. ubi su. pa. 288 & fo. 106

Authoritas regia apud Christianos cõfertur per episcopos.

composita videtur reliquas Aristocraticas & Democraticas antecessisse. ad illas autem homines necessitate quadam postea deuolutos fuisse probabile est, quum reges non publicis commodis sed priuatis incumbendo, eligentium eos expectationem fefellissent. tum enim nouis additamētis legum Magistratuum, Cosmorū, Ephororū, nō definitā initio regum potentiā alibi coercebāt, alibi penitus tollebāt. Id quod de Gręcia cōstat, de qua sic legimus apud Dionisium Halicarnassæum, virum antiquitatis studiosissimum, nec minus in politicis rebus versatum. *Omnes Græciae ciuitates* (inquit ille) *initio sub regibus erant, sed posteà quam eorum nonnulli abuti potestate cœperunt, & in rebus administrandis non tam rationem, quàm suam libidinem consectari, regni tædio magna pars statum publicum mutauit, in leges ac Magistratus omni potestate ac dominandi ratione transcripta.*

Dion Halicar. lib. 5.

Ergò penes rempub. est statum suum mutare & reges non tam ratione, quam libidine rempub. gerentes, ab eius gubernaculis amouere. Quod autem Dionisius de sola Græcia asserit, hoc Cornelius Tacitus grauis admodū & syncerus author ad omnes nationes transfert: sic enim ille. *Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probo, sine scelere, ideòque sine pœna aut castigationibus agebant. At postquam pro modestia & pudore, vis & ambitio ingruebat, prouenere dominationes, multosque apud populos æternum manserunt. Quidam statim aut postquam regum pertæsum est, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant, maximeque fama celebrauit Cretensium quas Minos, Spartanorum quas Lycurgus, ac mox Atheniensium quas Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum erat imperitauit. Deinde Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit, repertaque quædam à Tullo & Anco. sed præcipuè Seruius Tullus sanctor legum fuit, quibus etiam*

Cornel. Tacitus lib. 3.

reges

reges obtemperarent. pulso Tarquinio aduersus patrum factiones multa populus parauit ad tuendam libertatem & firmandam concordiam. Ita Tacitus. Primò ergò ciuiles hominum societates, vnum aliquem virum bonum, qui ius ipsis diceret Regem eligebant. is quum temporis interuallo degeneraret, & non secundū rationem æquabiliter, sed ex odio, amicitia, vindictę cupidine, iniquè & factiosè ius administraret, eædem societates legibus positis à quibus non recederet, eius potentiam aliquantisper circuncidebant. Quum ne sic quidem officio fungeretur, societates aliæ eum nouis sanctionum & regularum vinculis frænarunt; aliæ penitus tollentes, nouos magistratus eius loco surrogarunt. Quæ omnia Cicero pereleganter & perpaucis ita complexus est. *Iustitiæ fruendæ causa apud maiores nostros, & in Asia, & in Europa, bene morati reges olim sunt constituti. Nam quum premeretur initio multitudo ab iis qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant virtute præstantem, qui quum prohiberet iniuria tenuiores, æquitate constituenda summos cum infimis pari iure retinebat. At quia non semper ius æquabile ab vno viro consequebantur, leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus semper vna atque eadem voce loquerentur.* & alibi. *Omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt, quod genus imperij primum ad homines iustissimos & sapientissimos deferebatur. deinde etiam posteris eorum prodebatur, quod & in ijs etiam qui nunc regnant manet. Quibus autem regia potestas non placuit, sed eam à se abiudicare voluerunt, non ij nemini, sed non semper vni parere voluerunt.* Ergò magistratui subesse necessarium est & naturale est, & vitari nulla ratione potest, quādiu viget hominum mutua communio, ciuilesque emendi, vendendi, coducendi, locandi,

Causa regū instituendorum.

Cic. offic. lib. 2.

Cic. lib. 3. de Legib.

& alij politici contractus. at verò huic vel illi magistratuũ generi subesse, Monarchię meræ, aut mixtę, aut regibus, aut dictatoribus, aut cõsulibus, id totũ liberum est, volũtarium est, & à populorũ sententia quod suis arbitrantur esse rationibus vtilissimum seligente proficiscitur; quod prudentissima Romanorum respub. demonstrat. vbi quum Romulus primò sine legibus regnans abusus potestate *pro vt libitum erat* (quemadmodum ait Tacitus) *imperitaret*, ideóque à senatoribus concisus in frusta, valde alienasset à regia potestate Romanorum animos & ij tamen post alicuius temporis interregnum, multorum regnantium tædio ad nouum regem sufficiendum propenderent, Romulóque sex continuatè reges suffecissent, quum iam potentia regis in ciuitate Romana plusquam ducentis annis inueterasset, in Tarquinio Superbo post vigesimũ quintum regni sui annum, non propter malè administratam rempub. sed propter arrogantiam, & non accitos ad consultandum de rebus communibus quos respub. ei dedisset consiliarios, nomen regium è ciuitate Romana funditus profligarunt. sic enim est apud Titum Liuium. *Hic regum primus traditum a prioribus morem de omnibus Senatum consulendi soluit, domesticis consilijs rempub administrauit, bellum, pacem, foedera, societates per se ipse cum quibus uoluit iniussu populi ac Senatus fecit diremitque. Latinorum sibi maximè gentem conciliabat, vt peregrinis quoque opibus tutior inter ciues esset, neque hospitia modò cum primoribus eorum, sed affinitates quoque iungebat &c.* Hæc vera causa & radix fuit, cur Tarquinium regem cum liberis, Romana ciuitas sempiterno exilio mulctauit, & aliam deinceps politiæ formam assumpsit. Nam stuprum Lucretiæ a filio priuato, non a patre rege illatum, nec a patre vlla significatione probatum, sed patre insciente

Liu. lib. 1.

Vera causa cur authoritas & nomen regiũ e Romana ciuitate eiectum sit.

Liu. ibid.

ſciente & fortaſſe vlciſci volente patratum, occaſio fuit potius exequendi quod priùs conceperant, quam vera & primaria cauſa, cur rege cum ſtirpe tota in exilium miſſo, regium imperium obliuione æterna delere proponerent. Atqui (dixerit aliquis) hoc temerè iniuſtèque factum eſt non æquitate & iudicio. imó præter particulares rationes grauiſſimas, eadem vis atque poteſtas, quæ in omnibus liberis reſpub. naturæ ipſius digito inſcripta occultè inſidet, in vna autem magis quàm in alia illuſtribus ſignis eniteſcit, hoc Romanorum factum abundè præſtat. Semper enim illud retinuerunt Romani, vt nemo inter eos regnaret, niſi quem *regnare patres decernerent, populus iuberet.* Nec ſatis erat Lucio Tarquinio Priſci Tarquinij regis ſobolem fuiſſe, niſi præterea ad regium ei diadema conferendum, expreſſa Senatus, populique ſuffragia accederent, & non inaniter Seruio Tullio obiectum eſt, quôd *non interregno (vt antea ſolebat) inito* quo de rege futuro deliberari poterat, *non Comitijs habitis, non per ſuffragium populi, non authoribus patribus, ſed dolo & fraude regnum occupaſſet.* quanquam quum annos iam quadraginta quatuor, populo permittente regnaſſet, & moderato imperio non mediocrem populi beneuolentiã collegiſſet, tacitum populi cõſenſum habuiſſe quiſpiam non abſurdè poſſet interpretari. Quum ergò hæc ſempiterna populi authoritas ad illud alterum adiuncta fuerit, quód Tarquinius iſte pacta cõuenta quibus ad regnum euectus eſt violabat, *quòd ſenatum contemnebat, quòd ſatellitum armatorum præſidio magis quã ciuium beneuolentia fidebat, quòd cognitiones rerum capitalium ſine conſilijs, per ſe ſolus exercebat, quòd ſine iuſta cauſa alios occidebat, alios agebat in exilium, alios mulctabat bonis, in quæ ipſe inuaderet,* firmiſſima ratione concluditur iure

Liui, lib. 1.

Liu. vbi ſupra.

regno priuari potuisse, qui tam licenter conditiones quibus regnũ acceperat trasgrediebatur. Et quũ populus aduerteret eum occultis cuniculis à regno legib. alligato ad absolutam monarchiã & tyrannidem moliri sibi viam nihil, fecit nisi quod & ratio & natura suggerebat, quum oportunis remedijs intentatum gladium à capite suo auertit. Quæ omnia vt in istis Paganorum respub. sunt clarissima, sic inter Christianos multo sunt illustriora, & maximè perspicuis probata rationibus, & nobilissimis demonstrata omnium sæculorum experimentis.

2. 2 Est enim ratum & fixum Theologorum axioma, gratia non tolli naturam, sed potius ea quę primò sunt nobis à summo naturæ conditore naturaliter collata dona, eadem superueniente Christi diuino lumine magis augeri & roborari. Vnde in omnibus naturæ officijs, in diligendis liberis, in colẽdo principe, in ciuilibus mutuo dandi & accipiendi contractibus, multò rectius se gerit præter naturã, Christi gratia adiutus Christianus, quàm sola naturæ bonitate adductus paganus. Eadem ergò Christi gratia eundem hominem è pagano Christianum incitabit ad generale reipub. bonum multo magis quàm anteà quum paganus esset vehementissimo studio promouendum. Neque enim (vt impius ille Machiauellus sceleratè garriebat) Christiana religio in Christianis indolem virtutis omnem debilitat, eorumque frangit spiritus, & à rebus politicis prudenter & excelso animo suscipiendis retardat: sed contra potius ita exacuit & perpoliuit, vt Christiani hac in re, & Græcorum & Romanorum prudentissimos multum superauerint, vti postea ostendetur. Prætereà Christi Euangelium debitam antea principibus paganis obedientiam non sustulit, quæ tamen aliquam pietati Christianæ remoram & impedimen-

Machia. in Liuium li. 3. ca. 2.

pedimentum obiecit: quantò ergò minus Christianos populos naturali facultate sui rectè ordinandi priuauit, qua veram pietatem in seipsis magis poterant accendere, & Christi sanctissimum Euangelium longè fœlicius & latius propagare? Et quis negauerit omnia regna eò esse fœlicius & perfectius constituta, quò magis sunt ad rationis, & diuinæ obedientiæ cultum confirmata? Si enim in eo consistat hominis perfectio vt inferiores animæ vires rationi ratio summo Deo obtemperet; & generales quoque hominum societates, sunt id est respub. eò sunt magis numeris suis absolutæ, quo magis eæ a turpidine & scelerum fœditate ad virtutem & probitatem diriguntur. Pulcherime autem à principe philosophorum scriptum est, *Qui legē imperare iubet, imperare iubet & Deū & legē, qui homini* (sine lege) *mandat imperium, admouet & bestiam. Nam cupiditas quædam veluti bestia est, & ira peruertit eos qui præsunt, etiam si optimi sint viri. lex autem mens est, nullo perturbata affectu.* Christianæ ergo respub. quæ ita certis legibus imperandi & obediendi sunt astrictæ, vt reges nisi secundum pietatem & iustitiam imperare non possint, nec subditi obedire nisi in ijs quæ iusta, pia & Christianæ sanctitati consentanea sunt, longè superant respub. vel paganas, vel hæreticas, in quibus principi sine vllis limitibus tributa est quidlibet pro arbitratu præcipiendi authoritas. Illæ enim quia ab homine reguntur ad rationis & iustitiæ normā imperante, reguntur non tā ab homine quàm a Deo; istæ quia flectuntur ad nutū hominis, ex legis voluntate sua omnia reipub. iura commutantis, subijciuntur nō tam homini quàm belluæ, quū hic rector nullam aliam legem quàm cupidinem suam in moderanda repub. sequatur. Quorū vtriusque notabile specta-

Reges quo magis legibus astricti eo sunt feliciores.

Arist. Polit. lib. 3. ca. 12.

ſta & exinanita eſt, vt vnus Henricus ille ſuo tẽpore plus ab eis exegerit, quàm oẽs ſuperiores poſt Gulielmum Normanum ducem, annis circiter quingẽtis, quemadmodum fidelibus publicarum tabularũ rationibus conſtat. vniuerſus inquam populus ita ab eo ſupra modum expilatus eſt, vt vel inuitiſſimi, vno anno in diuerſis regni partib. quinquies ad arma magno numero maximoq́. regis periculo & regni detrimẽto cõuolauerint. Religio verò quæ pręcipua eſt reip. baſis & ornamentũ, ita turpiter Chameleontis inſtar facta eſt in omnes formas commutabilis, vt verè Atheiſmum ſubditi illi profiteantur, quum iuramento cogantur profiteri ſe eam fidem vti ſanctiſſimam ſuſcipere, quam princeps fidei & religionis caput ſuo tempore illis credendam impoſuerit. Quo item modo in Germania principes Proteſtantes alligant ſuos ſubditos ad fidem quæ cuiq. principi regionatim arridet amplectandã, & in Traſiluania eodem iure fit, vt ſub dño Lutherano ſubditi ſint Lutherani, ſub Caluiniano Caluiniſtę, ſub Ariano Trinitario vel Samoſateniano (nam hę ſectę oẽs in ea regione publicè docẽtur & vigẽt) Chriſti Dei & beatiſſimæ Trinitatis hoſtes, quod perinde eſt, ac ſi manifeſtos Turcas & Iudæos diceres. Et quàm euidens eſt has iã non eſſe reſpub. ſed nefarias hominum impiorum congregationes; illaſque priores, ſi clariſſimũ veritatis lumẽ ſequimur tantũ ab iſtis alijs diſcrepare, quantum cœlum terræ, aurum ferro, ratio cupiditati, & (vt Ariſtot. ait) homo beſtiæ antecellit. Non aũt aliũdè naſcitur hæc differẽtia, quàm ab vna Chriſti religione quæ ſuis regibus neceſſaria pietatis & iuſtitię vincula circũdat vt ea nõ poſſint perrũpere; quum illi alij tanquã *indomiti iuuenci (vti loquutur propheta)* ab eſtrẹnato mẽtis ſuę impetu huc & illuc rapti omnes reipub. ordines

effuſè

Polus de primatu li. 3.

Chro. Ang. an. 28. Henr. 8.

Angli protestantes Atheiſ.

Literæ pat. Poſſeuini ad Duciſsã Mantuæ an. 1585.

Ierem. 31.

effusé populentur, & in corpora animasque & conscientias imperium plusquam tyrannicum vsurpét, & non solum humana iura sed diuina quoque & æternam euangelij veritatem, suæ inconstantissimæ libidini subijciant, vt quod truculentus ille Romani imperij prædo cum stupore audientium semel cuidam supplicanti iactauit, *Memento mihi omnia & in omnes licere*, id isti exleges regnatores, non semel, sed perpetuò, si non verbis iactent, certè moribus & actionibus & tota dominandi praxi exercent. Quæ horribilis politiæ omnis perturbatio, nobilitatem Christianam resq; publicas expergefacere debuit, vt dignitatis suæ, quam & à natura, & à Christi diuinissima religione assecuti sunt, recordentur, & si quidem anteà principibus suis leges non fuissent positæ, quibus eorum comprimeretur ad publicum excidium prorumpens audacia; nunc saltem his tá grauibus incommodis edoctæ eos ad certam regendi ex æquo & bono formam deuinciant; ne vnius hominis indomita libido, ad innumerabiliú hominum vagaretur exitium & insignem diuinæ maiestatis blasphemiam.

Sueton. in Caligula. ca. 29.

At vero quum leges iam olim à maioribus nostris fixæ sint, quum omnia regna Christianorum eisdem alligata sint, quum nulla sit respub. quæ regem alijs conditionibus admittat, quàm vt iustè & secundum mores patrios imperet, quum priores Christiani patres nostri, obedientiæ suæ erga Deú, erga rēpub. & erga reges obseruatores religiosissimi, reges pacta conuenta transgressos, liberè officij sui admonuerint, in errore pertinacibus obedire recusauerint, & vim molientes armata manu cohibuerint; & ne sic quidem ad sanitatem redeuntes regio honore exuerint, aliosque eorum loco reges sibi elegerint; hæcque fecerint Christiano orbe toto con-

to consentiente & approbante; sordidi & seruilis animi est libertatem tam præclarè nobis traditam negligere: & paganæ impietatis est quum præsentē aliorum ruinam aspicimus nostram imminentem non præcauere, sed tanquam oculis & mēte cæcos in euidēs corporis & æternum animæ exitium proruere.

3 Cicumspice enim mihi vllum Christianū Europæ principem, regem, Imperatorem, an vllus ad principatum euehitur, à quo non prius de rectè & legitimè gubernando solenne & accurrtissimè præscriptum iusiurādum exigitur ab ijs, quibus respub. vices suas regem admittendi & approbandi commisit: Imperator. quidem Germaniæ qui est summus orbis Christiani magistratus, & cui reges Christiani oēs singularē prærogatiuā tribuunt, non semel, sed iterum atque iterum, ad rectè moderandū iuramentis sacrosanctis astringitur, priusquàm reipub. administrandæ plena ei potestas conceditur. Electo enim Imperatori statim à Principibus Electoribus hæ proponuntur cōditiones: *Tueatur rempub. Christianam, Pontificem, & Ecclesiam Romanam, cuius sit aduocatus. ius æquabiliter dicat, & paci consulat; leges omnes, iura & priuilegia Imperij confirmet, facultates Imperij neque distrahat nec oppigneret, neminem indicta causa proscribat, sed iuris ordinem in eo sequatur, quod secus factum erit irritum habeatur. Hæc primò Imperatoris nomine legati eius iurant, & de ijs seruandis cautionem interponunt, literasque de ea scriptas & obsignatas singulis tradunt electoribus.* Accedit postea Imperator ipse Aquisgranum coronandus. an statim arripit supremas Imperij moderandi habenas? Nihil minus. Primùm enim magna pompa in templum deducitur, & aliquantulum in diuino Christianorum sacrificio progressus Archiepiscopus Coloniensis, cōuer-

3.

Mos eligēdi et admittendi Imperatorem.

Sleid. li. 1. an. 1519.

Iuramentū Imperat.

Ibid. lib. 2.

uersus ad Cæsarem coram infinita multitudine rogat, *An fidem Catholicam seruare, defendere Ecclesiam, administrare iustitiam, tueri viduas & pupillos, & an honorem debitum Romano Pontifice velit exhibere*: vbi spopondit, *ductus ad aram conceptis verbis iurat, post ad solium regreditur*, nec adhuc Germaniæ Imperatoris nomen & honorē assecutus. Deinde enim nomine totius Imperij, *principes præsentes Colonieñ. Archiepiscopus interrogat an fidē & obsequium ei præstare, velint. quo promisso, inungitur*, & mox, *Moguntinus & Treuirensis in sacrarium abducūt. vbi diaconi more vestitum in cathedra collocant; & post certas preces Coloniensis cum Archiepiscopi collegis euaginatum ei gladium tradit, annulumq́; inserit eius digito, ac sceptrum porrigit, diadema, vero simul Archiepiscopi tres eius capiti imponunt. & inde ad aram adductus iterum iurat se facturum boni principis officium*, & tum demum, *ei in Imperatoria sede collocato, Moguntinus se suosq́; collegas & ordines Imperij, vt verò, & legitimo Imperatori commendat*. Hæc verò tam magnifica & illustris actio, an muta tantum est ceremonia ad stultæ plebeculæ oculos perstringendos? & non potius viua repræsentatio stipulationis factæ inter Imperatorem & Imperium de eo rectè Christianæ, & ex legibus procurando?

Regum verò successio etiamsi quodammodo est hæreditaria & perpetuata ferè serie à patribus ad filios descendit; tamen nec illa adeò libera est atque soluta, quin huius ipsius obligationis à repub. cum rege contractæ luculenta præferat indicia. Quemadmodum enim in Gallia, quemadmodum in Anglia, vel Polonia, vel vllo alio regno defuncti regis filius in patris. solium assumitur? Non quasi sui fundi dominus, quo modo Turcarū princeps mortuo patre repentè sine vllo inducente, imperium occupat vt bellico iure partum; sed tanquam prædij alieni curator

ni curator ab episcopis & proceribus, & plebe, ad rempub. capessendam liberis votis petitus, & in defuncti patris locum surrogatus. Sic enim Galliæ rex in regnum inducitur; qui post alia quædam luculenta mysteria à superioribus illis perparum discrepantia, ab Archiepiscopo Rhemensi, in Ecclesia illa altari sistitur & postulatur, *Vt Episcopis & Ecclesijs eorum conseruet priuilegia canonica, ius & iustitiam debitam, Episcopos omnes & singulos Ecclesiasque ita tueatur, quemadmodum officium eius requirit.* quæ quum rex facturum se receperit & iureiurando firmauerit, tũ deinceps Episcopi duo, *interrogant multitudinem populi circumfusam, vtrum hunc pro rege habere velint*, quumque populus consensum suum præbuerit, tũ coràm Arciepiscopo rex *iuramento* quod *regni* dicitur (prius enim solos Episcopos attingit) ad hunc modũ se obstringit. *In nomine Iesu christi, populo Christiano mihi subiecto ea quæ sequũtur spondeo. primùm quòd Ecclesia Dei in vera pace meo præsidio perpetuò conseruabitur. Deinde, quòd prohibebo rapinas & iniustitias in omni hominum genere. Tertiò, præcipiam in omni iudicio exerceri æquitatem & misericordiam, vt Deus clemens & misericors mihi misericordiam suam impertiat. Deniq; bona fide laborabo pro virili meo, vt ex omnibus terris iurisdictioni meæ traditis expellam omnes quos Ecclesia hæreticos declarauit, quæ omnia iureiurando meo rata facio.*

Le Sacre du Roy de France. Iuramentũ reg. Galliæ.

Nota ad quæ Rex Galliæ ex offic. regali obligatur.

Quibus absolutis post varias orationes Arciepiscopus eum inungit, & sceptrum ei tradit, & diadema regale capiti eius imponit, & denique in regalis throni possessione collocat: disertè addens: *Hæc omnia tibi tanquam vero & legitimo hæredi, authoritate omnipotentis Dei iam nunc traduntur, per nos qui hic adsumus Episcopos & alios Dei famulos; meminerisque sacerdotes tantò esse tibi magis honorandos & fouendos, quantò eos cernis magis sacris altaribus appropinquare.*

Par la tradition que presentement &c.

Anglica-

Anglicani autem regis institutio ita ad hanc Gallicanam quam proximè accedit, vt vel vna ab altera fuisse expressa, vel vtraq. ab ijsdem authoribus consignata videatur. Angliæ siquidem rex ad summum Ecclesię Westmonasterieñ. altare apponens manum sacrosanctis Euangelijs religiosè *iurat, se tota vita exhibiturum reuerentiam atque honorem omnipotenti Deo, Ecclesiæ Catholicæ, & ministris eius, se dicturum populo ius æquabile, & abrogaturum omnes iniquas leges & iniustas consuetudines*. Quo facto, mox Archiepiscopus Cantuarieñ. cum vno & altero ex proceribus ad populum cõuersus explicat illis regis iusiurandum, quẽadmodum iustè & legitimè se imperaturum est professus; *& tum à populo quærit vtrum tali principi se velint subijcere eiusque mandatis obedire*: quumque illi parere velle concordi acclamatione significauerint, ita demum Archiepiscopus eodem quo prius modo de Gallicanis regibus dicitur, gladium ei porrigit, & diadema sceptrumque donat, & ad extremum, *Sta* (inquit) *& retine amodo locum fidem & iusiurandum tuum*. & simul horribili communicatione ex parte omnipotentis Dei *præcipit, hunc regalem locum ne ascendat nisi fideliter apud se statuerit plenè obseruare, quæ adeo solemni iuramento se facturum recepit*.

Iuramentũ reg. Angli. Hist. Ang. in Richar. 1. & 2.

Holinſ. hist Angl. pag. 476. & 1005.

Poloni quoq. regis coronatio eodem planè ritu perficitur, nisi quòd Archiepiscopus Gnesnensis ad singula regni insignia quæ regi tradit, breui semper oratiuncula explicatiùs eum officij sui, & quid ea re significetur commonefacit. Primò enim regis ad altare vt coronetur accessu sic eum affatur: *Quum hodie optime princeps, per manus nostras, qui Christi saluatoris vice hac in re fungimur licet indigni, sacram vnctionem & regni insignia sis suscepturus, bene est vt te de onere hoc ad quod destinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie suscipis dignitatem. & regendi fideles populos tibi commissos*

Alex. Guaguin. rerũ polon. to. 1. pag. 276. &c. Oricho. in Chimera fo. 90.

missos curam sumis, considera quod omnis potestas a Domino Deo est, per quem reges regnant & legum conditores iusta decernunt &c. proximè post vnctionem quum gladium ei porrigit. *Accipe* (inquit) *gladium desuper altari sumptum per nostras manus licet indignas, vice tamen & authoritate sanctorum Apostolorum consecratas, regaliter tibi concessum, nostræque benedictionis officio in defensionem sanctæ Dei ecclesiæ diuinitus ordinatum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum &c. per quem sanctam Dei ecclesiam, eiusque fideles propugnes atque protegas.* Vbi corona regali caput, & sceptro manus eius exornat, ad priorem, *Accipe* (inquit) *coronam regni, quæ episcoporum manibus capiti tuo imponitur, In nomine patris & filij & spiritussancti: qua sanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas significari; & per hanc te participem fieri ministerij nostri non ignores, vt sicut nos in interioribus pastores animarum intelligimur, ita tu* (*exterius*) *contra omnes aduersitates, Ecclesiæ Christi, regnique tibi à Deo dati defensor existas*: ad posterius sceptrum videlicet, *Accipe* (inquit) *virgam virtutis atque veritatis, qua intelligas officium tuum esse, mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manum porrigere, disperdere superbos, & releuare humiles. &c.* denique augustam hanc coronationis cæremoniam concludens, quum regem in solio regali constituit, eodem modo Archiepiscopus hic Gnesnensis suum Polonum, quo Rhemensis Gallum, & Cantuariensis Anglum regem alloquens, *Sta* (inquit) *& amodò retine locum tibi delegatum per authoritatem omnipotentis Dei, & per præsentem traditionem nostram, omnium scilicet episcoporum cæterorùmque Dei seruorum; ac quantò clerum sacris altaribus propinquiorem perspicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum Christus Iesus, te mediatorem cleri & plebis, in hoc regni solio confirmet.* Iusiurandum

Vsus gladij regalis.

Rex particeps ministerij sacerdotalis.

Alexan. et Oricho. vbi su. pa. 288 & fo. 106

Authoritas regia apud Christianos cõfertur per episcopos.

Iuramentū regis Polonia. dum autem regis istius prorsus conuenit cum illo superiore Germani Imperatoris & aliorum regum. *Promittit enim coram Deo & Angelis eius, legem, iustitiam & pacem Ecclesiæ Dei, populoque sibi subiecto, pro posse suo facere* & *seruare, Ecclesiarum pontificibus condignum & canonicum honorem exhibere*.&c. in fine autem explicatè ponitur, *si (quod absit) iuramentum meum violauero, nullam nobis incolæ regni obedientiam debebunt. sic me Deus adiuuet & hæc sancta Dei Euangelia.* Illud verò silentio non est prætereundum, quod prius in aliorū coronatione annotauimus, hunc quoque regem primò iuramētum præstare de iustitia (quemadmodum diximus) colenda, deinde verò *Mareschallus regni alta voce à Senatu & Nobilitate rogat, vtrū huic tali principi se velint submittere*. quibus se velle respondentibus, ita demum Episcopi reliquas cæremonias absoluunt. Quæ facilè euincunt directam & perspicuam esse stipulationem, conuentum, & pactum inter reges Christianos & populos, primoque obstringi fidem regum ad iustè & Christianæ imperādum, deinceps sequi obligationem populi ad legitimè obediendum. quibus ex iuramētis & regiæ potestati adiunctis conditionibus, constat Christianorum omnium regna, iustitiæ & æquitatis, potissimū autem religionis & fidei regulis sic esse subiecta, vt quemadmodum propterea Rex à repub. potentia regali induitur, ita quando ea deficiunt, verè & Christianæ Rex vocandus non est, sed nominis tantùm communione, quemadmodum pictum vel ex ære fusum hominis simulachrum appellatur homo.

Bodin de la Repub. lib. 2. c. 9.

Theuet Cosmog. vniuersels, 20 ca. 4.

4 Et hæc quidem latissima sunt, si cum hominibus moderatis ageretur. Sed quoniam hoc tempore emergunt mōstrosæ quædam creaturæ veteribus Centauris similes *partim homines, partim bestiæ*, nomē

quidem

quidem Catholicorum præ se ferentes, sed reuera præfracti & impudentes Caluinistæ, qui vt contrà vniuersalem omnium Christianorum nationũ morem, sui generis Caluinistam hoc est profligatissimũ hæresiarcham Gallicani regni spolijs amplificent, ista omnia quæ de regũ inauguratione diximus aspernantur; paulò diutius in hac re insistendum est; & quid contra hæc afferant paucis expendendum. Sic aũt illi *Sciendum est in regnis Christianorum quæ successione à patribus ad liberos veniunt, quale est inter alia Gallicanum, regem perpetuò viuere; ideoque successor verus est & legitimus dominus, priusquam coronatur. & coronatio nihil est aliud quam declaratio vel significatio & nota honoris atque maiestatis prius per naturam & legem acquisitæ. ideoque fatendum est regem ideò coronari quia est rex. nõ ideo esse regem quia coronatur. Neq; vero aliqua lex regni huius impedit; quo minus rex Nauarræus diademate Gallicano fruatur, etiamsi permaneat in sua religione* Caluiniana. Hæc illi. vbi quòd dicũt hæresim nõ impedire quò minus quis Christianorum hominũ Rex efficiatur: id quàm falsum est aliàs demonstrabitur. quòd autem de coronatione dicitur, id quia huius est loci, idcircò hoc loco est examinandum. & quam eius quærimus vberiorem refutationẽ quàm ipsam coronationis efficacissimam actionem? Quid enim Catholicus iste Caluinista? proximus hæres verus est Rex priusquã coronatur; & coronatio nihil est aliud quam nota & insigne eius, qui iam antea perfectus erat rex. Quid autem ordo coronationis, hoc est generalis omnium Gallorũ, imò omniũ Christianorum, Episcoporum, procerum & populi vox? Regia (inquiunt ad regem) *potestas tibi non est à natura, à generatione sola, sed nunc tibi traditur per episcopos omnipotentis Dei authoritate.* Illi totam attribuũt sanguini, vt si quis defunctũ regẽ proxima sanguinis

Apolo. Cathol, parte 2. pa. 111. 112.

Cap. 4. 5. 6 7.

Ius regium non est positũ in sola sanguinis proximi successione

Sup. fo. 48

nis cognatione attigerit, is statim sine controuersia vllisque populi Christiani suffragijs rex necessariò statuatur. At quid respub. tota in hac augusta inaugurationis cæremonia? Quum Episcopi quærunt à multitudine astáte quę personã populi totius repręsentat, vtrũ hũc talẽ *regẽ suum habere velit*, magnifestè significat & si multùm insit in sanguinis cõiunctione, populi tamen iudicium & voluntatem vnà intercedere; adeò vt si is qui proximus est genere, à defunctis parentibus, improbitate, nequitia, maximè autem perfidia, apostasia, hæresi, sit alienissimus; tum esse in potestate populi, vt quemadmodum regio sanguini proximos, eosq́. regno gerendo idoneos, *reges suos habere velit*; sic eosdem propter infanda vitia hæresimque turpissimam regno administrando ineptos, *reges suos habere nolit*. Quòd autem isti seditiosè cauillantur, has regibus impositas sponsiones & vincula, totamq́ue coronandi cęremoniam, nuper esse introductam Episcoporum fraudibus, antiquitus autem reges fuisse liberiores; in eo vt in reliquis Euangelij sui capitibus labuntur imperitissimè. Si enim memoriam antiquitatis vltimam replicare volumus, postquàm à militaribus & tumultuosis populi electionibus ad certum ordinem regum Christianorum institutio, redacta est, nemo vnquã Rex factus est, à quo prius respub. & ecclesia hanc sanctam professionem, eãque firmissima iuris & religionis forma deuinctam non exegerit. Narrant Chronographi Galli ante annos quingentos tempore Henrici I. fuisse in bibliotheca Bellouacensi librum quo continebatur mos antiquus sacrandi reges Galliæ: qui mos valuit vsque ad Philippum primum, post quem forma illa nonnihil est immutata. Antea verò rex ille ad regnũ hoc modo admissus est. Post missam inceptã, Archiepiscopus

Vbi sup. in Apologia Cath.

Mos antiquus sacrãdi reg. Gal. an. 1059. Theuet Cos. mog. vniuersel. l. 15 ca. 2.

Belfor. li. 3 ca. 20. Papirius Massonus Annal. lib. 3. pa. 215.

episcopus. Rhemensis *recensere solebat, et explicare regi multa capita* partim quæ pertinebãt ad fidem Catholicam, partim quæ attingebant mysteria suæ consecrationis; quę rex magna cum deuotiõe debebat recipere, tanquã diuinitus ordinata; simulq. quęrebat, Archiepiscopus vtrũ ijs fidẽ adiũgeret, & vtrum statuisset apud se, in æternũ defendere ac tueri fidẽ Catholicã, seque aduersariũ opponere hæreticis malè de Ecclesia Dei sentiẽtibus. Cui quũ rex respõdisset se velle mori omnesq. suas opes ac vires impendere ad cultum & defensionem diuinorum mysteriorũ, quæ reges sui maiores crediderũt & tenuerunt, hoc totum quod Archiepiscopus ei proposuerat scripto est exceptum, & manu regia consignatum; & mox iusiurandum hac forma verborum adiunctum. *Ego N. Dei gratia mox futurus rex francorum, in hoc die ordinationis meæ polliceor coram Deo & sanctis eius quòd seruabo priuilegia canonica, iustitiamque & ius vnicuique prælato debitam, vosq; defendam Deo iuuante quãtum potero; quemadmodum Rex ex officio in suo regno defendere debet vnumquemque Episcopum & Ecclesiam; & administrabo populo iustitiam & leges, vti ius postulat* Hoc deinceps iuramentum perscriptum Rex tradit Archiepiscopo Rhemensi coram alijs Archiepiscopis Abbatibus, principibusq. & proceribus. Ad extremum Archiepiscopus Rhemensis in manus accipit crucem S. Remigij, & coram tota multitudine regi declarat, quò ad eum pertinet electio & consecratio regum; in quarum vtriusque possessione fuerunt Rhemenses Archiepiscopi à tempore primi regis Christiani Clodouæi; & quod ius illis postea cõfirmatum erat per pontificem summũ Victorem; id quod Rex item agnoscit, & rursus cõfirmat. statimque cũ assensu Henrici patris illic præsentis Archiepiscopus Rhemensis, *eligit Philippum filiũ in regẽ Gallorum.*

Ius Archiepis. Rhem. in sacrãdo Rege Frãcorum.

Esleut. Philip. en & pour Roy de France.

rum.deindè aſſenſerũt Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates: tũ principes, Duces, Marchiões, Comites: ad extremũ clerus & populus vna voce clamãt, *Nos hũc regem approbamus, nos eum volumus, fiat noſter Rex, &c.* Hæc eſt antiqua Gallos reges ſacrãdi & in regio ſolio cõſtituendi forma, à primo Clodouæo vſque ad Philippum I. continuata: quæ etiãſi non ſemper aut quoad ciuitatẽ Rhemeñ. aut etiã quoad Archiepiſcopum obſeruata ſit, vel quia per externa aut inteſtina bella & varias galliæ in diuerſa regna partitiones eiuſmodi iura intermiſſa ſunt, vel quia aliquando Romani Pontifices in Galliam venientes eo munere functi ſunt, vel quia ciuitate Rhemenſi & Epiſcopo excommunicato, nec locus, nec perſona erat ei officio peragendo idonea, vel quia Epiſcopus in illa Eccleſia deerat, vel quia imminentes turbæ celerem regis coronationem requirebant, vel etiam quia varij motus & tumultus in repub. concitati ne Rhemos ſecurè accedi poſſet impediuerunt, & vt alius quàm Rhemenſis Primas officium illud peragerct effecerunt, tamen illud fuiſſe ſemper ius Eccleſiæ Rhemenſis, Ludouici (qui Philippi filius erat) hiſtoria demonſtrat. Quum enim Philippo patre mortuo, de ſucceſſore ſtatuendo æmulatio & contentio inter proceres inciperet exardeſcere (neque enim proxima cognatio ſine ordinũ aſſenſu ad regiam ſedem obtinendam ſatis erat) *Ludouicus autem Philippi filius, quoniam in adoleſcentia Eccleſiæ amicitiam liberali defenſione promeruerat, pauperum & orphanorum cauſam ſuſtentauerat, tyrannos potenti virtute perdomuerat, ad regni faſtigium à bonis expetebatur, ſicut mali & impij eum excludere volebant*, hanc ob cauſam conſulti proceres decreuerunt, potiſſimum ita *ſuadente ſapientiſſimo Iuone Carnotenſi Epiſcopo*, vt ad tranquillitatem reip. procurandam, & *refellendã impiorum*

Nous l'approuuons, nous le voulons, ſoit faict noſtre Roy.

Aimon. de geſt. Francor. libr. 5. cap. 49.

piorum machinationem quàm citißimè, Aurelias conueniāt & Ludouicum regem coronare festinent. Hoc enim controuersiam omnem tollebat, & ei plenam gubernādi regni tradebat potestatē. Quare *Senonens. Archiepiscopus cum alijs permultis* (sed absente Rhemensi) *sacratißimæ vnctionis liquore delibutum regem, abiecto secularis militiæ gladio, ecclesiastico ad vindictam malefactorū accingens diademate coronauit, nec non & sceptrum & virgam, & per hæc ecclesiarum & pauperum defensionem, approbante clero & populo tradidit*. Quæ historia luculēter docet, etiamsi in proximo sanguine magna fuerit ad regnum adipiscendum prærogatiua, tamen eā dignitatē propriè per Episcopos cū cleri & ordinū approbatione tū demū conferri, quum rex coronatur, id quod vt à primis regibus ad Philippū hūc eiusq. filiū durauit, ita deinceps etiā ad hodiernū diē, in regū coronatione elucet. *Cæterum* (vt in historia progrediamur) *necdum post celebrationem diuinorum rex ornamenta solennia deposuerat quum nuncij à Rhemensi ecclesia veniunt, authoritate Apostolica, si tempestiuè venißet, ne regia fieret vnctio interminantes. Dicebant siquidē illud coronandi Regis officiū ad ius ecclesiæ Rhemensis pertinere, eamq; à primo rege Francorū Clodouæo, (quem baptizauit S. Remigius) hanc prærogatiuā illibatā & inconuulsam tenere*, ideoq. si Ludouicus ordine, si legitimè, si moribus ecclesiæ & reip. Gallicanæ in regiū thronū vellet ascendere, attendendū esse Archiepis. Rhemensis assensum, & accipiēdā ab eo inunctionē. Quanquā aūt & temporū angustiæ, magnæq. necessitates, & sanctorum virorum authoritas, qui quod agebant à Rhemensi præsule ratum habendum cōfidebant, rem gestam probabiliter excusaret; tamen iuxta antiquos mores, aliter fieri debuisse, aliudque postulasse Ecclesiæ Rhemensis *prærogatiuam*; & Rhemensium expostulatio, & regis tacita assentio, *si qui-*

Regiꝰ gladius est ecclesiasticus quia ab ecclesia & ad ecclesiæ bonum atque defensionē traditus.

Belfo. li. 3. ca. 35. Æmil. l. 5 in Ludoui. rege 39. vi de Iuonem epist. 70.

dem nuncij illi tempestiue venissent, satis clarè significat. Quod quanquam Episcopi illic congregati nō simpliciter admittunt, tamen neminem vnquam post Clodouæum Christianum Gallorum regem ad regiam dignitatem ascendisse, nisi qui per Episcopos & Archiepiscopos sacratus fuisset & per populum approbatus, egregiè clarissimisq. argumentis in sua ad Rhemeñ. responsione ostendunt, & continuata regum posteriorū Capetianę stirpis historia euidentissimè declarat. Nā de ipso Hugone Capeto cuius & personale ius totum, & hæreditarium quoq. regnandi ius quod ad posteros trāsmisit, ab episcoporum procerū plebisq. consensu manauit, nemo potest ambigere. Idemq. Capetus nō ignorans quanta vis esset in ordinū cōsensu ad regē perficiendū, ipse viuens Robertū filiū regem cooptauit, eumq. *se viuēte sacrandum curauit; ne in nondum firmato regno, si post sua fata id differretur, exoriri posset in tanta mortaliū cupiditate regni vel scelere, vel virtute petendi nouarum rerū moles*. Robertus quoque ætate iam ingrauescente, eadem qua pater ratiōe adductus, partim etiā quia videbat vxorem studere, vt filius minor natu maiori in regni successione anteferretur, generalē ordinū conuentū indixit, *secutus laudabilē maiorum suorū consuetudinē quibus proposuit se valdè cupere & desiderare, vt antequā ipse ex hac vita migraret filius eius Henricus Rex coronaretur. Cui regis desiderio ordines regni authoritatem dederūt, atq; ita viuente patre Roberto, Henricus I. sacratus est.* Optimus quidē fuit iste rex Henricus, & vt pater Robertus, iustè sanctèq. regnū hoc gubernauit, nec vlla suberat causa cur suspicaretur populū minus fore filio quā sibi patriq. & auo fuerat obsequentē. nec verò regiæ successionis ius ignorabat, & tamen quū iā senesceret, cōuocato Parisijs ordinū concilio allato in cōspectū oīm filio suo Philippo, sic eos allocutus est.

Æmil. l. 3 in Roberto rege 36.

Belfor. li. 3 ca. 2. anno 1027.

A quoy le conseil des deputés dona anctorité.

locutus eſt. *Hactenꝰ chariſsimi amici, ego vobis fui caput nobilitatis & militiæ veſtræ, nunc verò ſentio me ætate & corpore ingraueſcere, vt diu in hac vita vobiſcũ nõ ſum futurus: ideoque vos oro ſi vnquam me amaſtis, eũ nunc in præſentia amorem & charitatem mihi exhibite, conſentiendo vt hic meus quem præſentem videtis filius veſtimentis regalibus induatur; & vt poſtquàm Rex Galliæ coronatus eſt, vos ei fidelitatem iuretis & promittatis obedientiam atque ſubiectionem quandiu vixerit.* Quumque ſingulos ſeparatim interrogaſſet, ijque promiſiſſent, tum demum Rhemos ventum eſt; & ibi cæremonia coronationis paracta quemadmodum modò explicauimus. Hic autem Philippus rex propter infames cum Comitis Andegauẽſis vxore, ſua ipſius ſuperſtite nuptias, multos annos excommunicatus eſt à pontifice Vrbano II. Gallo, & diadema regium ei ablatum. Mortuo autem Vrbano, Belgici quidam epiſcopi rurſus Diadema capiti regis impoſuerunt, ſed moleſtiſſimè ferentibus Galliç epiſcopis & conquerentibus de Belgarum impietate, *quaſi moriente pontifice, iuſtitia quoque ſententiæ contra eum data moreretur*; aut quaſi non æquum fuerit vt rex ille Gallicani regni careret diademate, quoad Chriſtianis legibus ſe ſubmittendo, eccleſiæ paſtori & diſciplinæ de tam nefando ſcelere & diuini iuris tranſgreſſione ſatiſfeciſſet. Quũque ad vitæ vſque finem iuxta pleroſque hiſtoricos, in hac impietate perſiſteret, filium regem non potuit viuens ſibi ſurrogare; ideòque eo mortuo & maiores erant in regno motus, maiuſque periculum ne Ludouicus filius à paterno regno excluderetur, quod tamen, vt iam oſtendimus, Epiſcoporum maximè diligentia, celeriter ab eis in ciuitate Aureliarum vnctus & coronatus obtinuit. Qui Epiſcopi quum Eccleſiæ Rhemenſi quod eum regem Aureliis conſtituerant & inunxerant conquerenti,

Gulielmus Nangiacus an. 1059. Belforeſt li. 3. ca. 30

Quando obedientia & fidelitas regi debetur.

Iuo epiſt. 81. apud Paul. Æmilium. vide Iuonẽ epiſt. 134.

Belforeſt lib. 3. cap. 43. Æmil. lib. 5. in Lud. iuniore rege. 40. & in Philippo 2. rege 41.

Ivo in epis. 70.

querenti, rationē facti sui reddunt, *iure* (aiunt) *eum in regem fuisse consecratum*, non tantum quod *iure hæreditario ei regnum competebat*, sed etiam idque multo magis, quia *eum consensus episcoporum & procerum iampridem elegerat*. Ludouicus autem iste suo periculo edoctus, filium hæredem Ludouicum Iuniorem antequam ipse moreretur auorum exemplo curauit legitimè in ecclesia Rhemensi vngēdum. Quod item Ludouicus, erga filiū suum Philippū II. præstitit. Quæ singula euidenter probant non esse verū & perfectum in Gallia regem, quem reipub. vox & suffragatio in eo coronationis actu regem suum nō admiserit & probauerit. Non quòd putē reges Gallorū simpliciter istis suffragiis eligi, aut quòd negē eosdem hęreditaria sanguinis agnatione succedere, sed quòd asseram iuxta omnium Christianorum & liberarum rerumpub. atque regnorum naturam & morem, proximos hæredes debere confirmari, approbari, plenamque possessionem & iurisdictionem accipere à repub. ad quam semper spectat, si quis natura stultus aut insanus, si vel corpore vel animo monstrum, etiamsi idem generis necessitudine sit proximus, cum tamen quia regere non potest, sed tantum destruere, ab assumendo regis officio repellere. Idem nimirum ius habent Galli principes regni hæredes à natura, quod Imperatores Germanorum ab electione, idem quod ex sponsalibus mariti ad vxores. Vt autem Imperator electus non ex electione, sed ex coronatione ius Imperij regendi assequitur, & vir non ex sponsalibus sed ex matrimonio solenniter contracto verus coniūx efficitur; nō aliter hæredem Galliæ, reipub. Gallicanæ sponsum, in sacro coronationis actu vbi expressè mutuus est vtriusque partis cōsensus, è sponso verū tanquam maritum, & coniugem, & regem reipub. euadere,

Quale est ius proximorum regni hæredū ante coronationem.

euadere,

euadere, necessariò dicendum est, & quicunque aliter regnare vult, esse adulterum non maritum, esse tyrannum non regem, esse inuasorem non successorem, maximè si ab antecessorum suorum fide & religione discesserit. Nam in Christianis vt episcopis ita regibus quoque illud Nazianzeni verissimum est: *Propriè successor est qui non minus in fide, quam in throno succedit. qui autem contrariam fidem amplectitur, aduersarius quoque in throno censeri debet, & rem ipsam veritatemque successionis non habet, nisi fortasse quis ita successorem dicat, quemadmodum morbum sanitati, tenebras luci, tempestatem tranquillitati, & dementiam prudentiæ*, & hodierno die in Imperio Græciæ Amurathem Turcã Cõstantino Christiano, eadéque in ciuitate summũ Mahometanæ religionis præsulẽ Iohãni Chrysostomo, & in tota Asia Africáque Mahometismũ Christianismo *succedere dicimus*. Neq. enim vnquã aliter Nauarræus S. Ludouico aut Hugoni Capeto, vel rex quicũq. Frãcus, sine sacro coronationis officio, quo eadẽ cũ maioribus illis fide se imbutũ testatur, illis regibus antiquis succedere potest.

Nauarræus nunquam potest esse successor veterum Galliæ regum.

Nazian. ora. in laudem Athanasii.

5 Quod autem in Gallia valet, idem quoque in Germania valuit, antequam Imperium vt nunc est, in ea natione fuisset stabilitum. Eius enim Imperij originem qui faciunt antiquissimã, eam attribuunt Gregorio 5. Põtifici, à quo hæc Imperatorũ per Septẽuiros electio fũdata est, primusq. Otho III. iuxta ordinẽ eũ electus est Imperator. Antea verò nũ Imperatores suo nutu inuadebant imperiũ, & nõ potius accipiebant ab aliis traditũ, idque eum in finem vt ecclesiam ab hæreticis & prophanis hominibus defenderent? Imò hoc docent testes veritatis historici fidelissimi. Henricus enim primus, *optimus & maximus* Germaniæ rex, quanquam *viuus Germaniæ regem designasset Ottonem filium, omniumque Francorum*

Ann 995. Reges Germanici, ante Imperiũ ibi constitutũ quẽadmodum ad regendũ assumpti.

Vvitichindus gestorũ Saxonicorum lib. 1. in finẽ. ann. 936.

Imperio

Imperio præfecisset, cui etiam reliquit magnum latumque Imperium non a patribus sibi relictum, sed per semetipsum acquisitum, & a solo Deo concessum, tamen quum defuncto patre regni possessionem adire debebat, Aquisgrani in basilica rebus omnibus ad eius coronationem instructis, procedit in medium Archiepiscopus Moguntinus vnà cum rege, & populum alloquens; En (inquit) *adduco vobis a Deo electum, & a domino rerum Henrico olim designatum, nunc verò a cunctis principibus regem factum* Ottonẽ. *Si vobis ista electio placet, dextris in cælum leuatis significate.* Quumque populus dextras in excelsum attollens, *nouo Duci prospera* omnia magna acclamatione fuisset precatus, mox ab episcopo ducitur ad altare, *super quod insignia regalia posita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, baculus cum sceptro & diademate. sumensque episcopus ab altari gladium cum balteo conuersus ad regem, Accipe (inquit) hunc gladium quo eijcias omnes Christi aduersarios, barbaros & malos Christianos, authoritate diuina tibi (per episcopos) tradita, omni cum potestate totius Imperij Francorum ad firmissimam pacem omnium Christianorum.* Vtque breuis sim (tota enim ceremonia per parum à vulgari regum coronandorum more posteà vsurpato discrepat) reliqua insignia pari modo episcopus ab altari tanquam à Christo accipiens regi tradit, adiiciens explicationis gratia, regem illis singulis perpetuò admoneri aliàs *vt zelo fidei ferueat*, aliàs *vt paterna castigatione subiectos corripiat, primumq; Dei ministris, viduis ac pupillis, manum misericordiæ porrigat*: Denique ad extremum *rex perfusus oleo sancto, coronatur diademate aureo ab episcopis, & ab eisdem ad solium regale ducitur, in eoque collocatur.*

Ibid. lib. 2. in initio.

Græci quoque Imperatores etiam si hos inugendi ritus non haberẽt, eorumque electio multo magis erat confusa & perturbata, vt qui sæpè à militibus,

Constanti. Manasses in annalibus in Irene. pag. 119.

bus, sæpè a populo, aliquando a senatu, aliquando factione paucorum hominum, non nunquam à fœminis palatinis, non nunquam à spadonibus & Eunuchis creabantur, nec rarò mera tyrannide Imperium inuadebant, semper tamen antiquitus Patriarchæ tantus honor tribuebatur, vt Imperatores ei de religione Catholica primo satisfacere debuerint, priusquam legitimi Imperatores haberi possent. Ante annos plusquam mille, quum Zenone mortuo eius vidua Ariadne, summoto fratre mariti Anastasium Imperatorem designandum curasset, quoniam is Patriarchę Euphemio de fide suspectus erat, Patriarcha ei fortiter restitit, nec prius eum coronare voluit, quam *Anastasius graui iuramento in scriptis relato confirmasset, fidem Catholicam se inuiolatam seruaturum, neque quicquam rei nouæ suo tempore in ecclesiam illaturum, nec non Chalcedonensem synodum ex animi sententia tribus reliquis, Nicenæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ additurum.* Magnæ enim fuerunt eo tempore multorum cõtra illud recentius Concilium, vt nunc contra Tridentinum contentiones, à quorum sententia Anastasius putabatur non abhorrere, ideoque istud de eo Cõcilio approbãdo maximè vrgebat episcopus. Anastasius autem his *conditionibus consensit, easque in scriptum retulit.* atque ita demum Euphemius, *chirographo accepto quo Anastasius se amplecti ecclesiæ dogmata, & Chalcedonensis concilij decreta omnia seruaturum esse profitebatur, coronat hominem.* Nec alio modo Imperator factus est Michael Curopalates, vel Rangabis; quem etiam si Senatus & exercitus Imperatorem nominasset, patriarcha tamen Nicephorus admittere recusauit, priusquàm *chirographo suo promisisset se nulla ecclesiæ statuta violaturum; neque Christianorum sanguine manus contaminaturum.* Quoniam enim nuper defuncti Imperatoris tyran-

Potestas episcopi Cõstantinop. in admittendis Imperatoribus Græcis.

anno 524. Nicephor. lib. 16. cap. 24. 26. Euagrius li. 3. ca. 32.

Zonaras To. 3. in Anastasio Dicoro.

Ibid. in Michaele Rãgabe, anno 820.

tyrannici Nicephori filium Stauratium relicto Imperio ad monasticam professionem coegerant, non sine causa timebatur, ne Michael multorum veteri regi fauentium sanguine, nouum suum Imperium constabiliret. Multisque post annis, valde iam patriarcharum potestate imminuta & regum tyrannide aucta, quum interfecto Nicephoro Phoca Imperatore, Ioannes Zimisca eius locum occupasset, & ad ecclesiam pergeret diadema susceptурus, Patriarcha Polieuctus *eum tanquam cæde pollutum ecclesiam non est passus ingredi.* Et quanquam Imperator obijceret, cædem suis manibus non fuisse patratam, neque vero mandato suo, sed Augustæ potius; tamen patriarcha eum admittere noluit, nisi prius polliceretur velle se & T*heophanonem* Augustam prioris Imperatoris vxorem, quæ cum Ioanne in mariti sui necem conspirauerat, regia *pellere & relegare, & Nicephori percussores in exilium agere, & abrogare legem a Nicephoro latam,* qua ille sanxerat; *Ne quis pontifex se inscio designaretur: & deniq; pro cæde Nicephori pœnas patriarchæ iudicio infligendas subire. Quæ ille omnia facturum pollicitus; & reipsa statim missis satellitibus* Theophano*nem regia eduxit, legem antiquauit, Nicephori interfectores vrbe expulit, & quia ipse cædis particeps fuerat, quas priuatus opes habebat se pauperibus distributurũ promisit: atq; ita demũ simul in ecclesiã admittitur & diademate ornatur.*

Zonaras ibid. in Ioanne Zimisca. Glicas in Annalib. part. 4. pa. 431.

Anno 974.

Sed vt Græcos omittamus, & reueniamus ad Gallos & alios ijs vicinos quorum indoles est Orientalibus populis generosior, & natura ferenda tyrannide multò alienior, ij nunquam vllo sæculo reges habuerunt, nisi qui certis legibus, certis conditionibus imperarent, & quas non nisi cum status sui periculo possent violare. Ita apud Cæsarem rex Eburonum fatetur *sua esse eiusmodi in subiectos Gallos imperia, vt non minus haberet in se iuris multitudo*

Cæsar. de bello Gall. lib. 5.

(si pacta

(si pacta & conuenta regni infringeret) *quàm ipse in multitudinem.* Idemque author narrat Vercingetorigem Aruernum *qui totius Galliæ principatum obtinuerat, eò quòd regnum appetebat*, ita nimirum vt suo vnius nutu & volũtate omnia regeret, *a ciuitate sua fuisse interfectum.* Ita paulò ante religionem Christianã in Gallia receptam, *quòd Childericus* Clodouæi primi Christiani regis pater, *quum regnaret super Francorum gentem, nimia erat in luxuria dissolutus, & eorum cæpit filias stuprosè detrahere, Franci ob hoc indignantes, de regno eum eijciunt.* quem etiam interficere cogitabant, nisi is celeri in Turingiam fuga vitæ suæ consuluisset. Et ex omnibus Annalibus ediscimus eam fuisse antiquissimam Germanorum consuetudinem (è quibus oriundi sunt Franci) vt reges quidem semper haberent, eosque *ex nobilitate sumerent, sed eis nunquam infinitam aut liberam potestatem darent.* Et putabimus Christianos in maiores se angustias obediendi quibusuis perditis & nefarijs tyrannis coniecisse, & minus quàm maiores eorum Paganos honestati & religioni prouidisse?

Ibid. lib. 7.

Gregorius Turon. in historia Francorũ, lib. 2. ca. 12.

Corn. Tacitus lib. de morib. Germanorum.

Certum est itaque siue Paganorum siue Christianorum iura consideremus, Gallorum regem sine ea quam inauguratus præstat obligatione, legitimũ regem non esse. Nec tamen (quod supra admonui & iterũ repeto) in sãguinis gradu nihil esse dico. est quidẽ regis hæres proximus defuncto, princeps vel etiam in aliquo gradu rex ante coronationẽ; saltem si talis sit, eiusmodi moribus Christianis præditus, vt possit regnũ gubernandũ suscipere. Est vt loquũtur historici peritiores Galli, rex *designatus*: cęterùm rex plenus & perfectus non est, regni possessionem non est adeptus, nec regio iure potest imperare. est tantũmodo rex *designatus*, hoc est rex inchoatus, rex imperfectus, est rex hominũ opinione & spe, re vera,

Aimoinus. Belforest.

actu &

actu & expletè, antequam populi libera suffragatio accesserit, rex dici non potest. contra quam si regnum inuaserit, tyrannus est non rex. & ille fortassis vnus est nec vltimus coronationis finis, vt legitimus rex à populo volente ascitus, a nefario tyranno suopte nutu regnum inuadente distinguatur. Quòd si mos iste multo esset quàm est recentior, si per septingentos, aut sexcentos, aut quingentos, aut quadringentos tantũ annos in Gallia inoleuisset, quũ tamen sancto Ludouico Catholico & Christianissimo (a quo isti hæretici suo regi hæretico & Christiani nominis hosti ius omne deriuant) multo sit antiquior; cum ita deuinctum & alligatum tenet, vt sine eo rex Galliæ, iure nunquam haberi possit, nisi tamen alio iure quàm maiores eius regnum hoc voluerit occupare, quod certè aliud quàm tyrannicum esse non potest. Ipse enim rex S. Ludouicus profitetur, non minimam partem regiæ potestatis ab hac consecratione pendere, eamque legem (vt rex non nisi per ecclesiasticum ministerium ad regnum assumatur) essè lege hæreditariæ successionis etiamsi eam vel à primo vsque Hugone Capeto traduxeris, & multò antiquiorem, nec minus efficacem & firmam, regique perficiendo non minus necessariam.

Rex absque solenni coronatione regnum inuadens, est potius tyrannus quam rex.

Vide Belforest lib. 4. ca. 1.

Regibus autem Hispaniæ nemo ignorat, à primis reipub. eius initijs post Romanos expulsos, hoc idem tum sua voluntate, tum ipsa reipub. ordinatione fuisse impositum, vt iustitiæ & religioni fuerint subiecti; eosque reges semper professos, se ita reipub. illi imperasse. vt seruierint etiam, & quum de vtriusque & regis & reipub. salute agitur, reipub. partes esse potiores, eiusque in rege instituendo voluntatem quæ per episcopos in consecrandi ritu declaratur ita requiri, vt absque eo nefarium sit de rege in

Hispaniæ reges.

ge in Hispania disputare. Ante annos nongentos & amplius in Synodo Toletana à septuaginta & amplius Metropolitanis atque episcopis, ipso rege suffragante definitum est: *Quicunque ex nobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet coniuratione vel studio sacramentum fidei suæ quod pro patriæ gentisque Gotthorum statu, vel conseruatione regiæ salutis & potestatis pollicitus est temerauerit, aut præsumptione tyrannica regni fastigium vsurpauerit, Anathema sit in conspectu* Dei *& angelorum atque Apostolorum, & ab ecclesia* Catholica *quã periurio profanauit efficiatur extraneus, & ab omni Christianorum cœtu alienus.* His de regis & regni totius incolumitate positis, ita deinceps regem ipsum affantur. *Te quoque præsentem regem ac futuros ætatum sequentium principes humilitate qua debemus rogamus, vt moderati ac mites erga subiectos existentes, cum iustitia & pietate populos vobis creditos regatis, nec quisquam vestrum solus in causis capitalium rerum sententiam ferat, sed consensu publico cum rectoribus, ex iudicio manifesto delinquentium culpa patescat. vt dum iustè & moderatè regitis, & reges in populis, & populi in regibus, &* Deus *in vtrisque lætetur.* Quam egregiam & excellentem regiæ potestatis descriptionem hoc terribili anathemate deuinciunt: *Sane de futuris regibus hoc promulgamus, vt si quis ex eis contra reuerentiam legum, superba dominatione, & fastu regio in flagitijs & cupiditate crudelissimam potestatem in populos exercuerit, anathematis sententiâ à* Christo *domino condemnetur & habeat à* Deo *separationem atque iudicium, eo quòd præsumpserit praua agere, & in perniciem (vel tyrannidem) regnum conuerterê.* Alibi quoque decernitur in Hispania non posse regni gubernacula suscipere, nisi qui prius iurauerit se neminem nisi Catholicũ in eo regno permissurum viuere. *Consonam (inquiunt) promulgamus,* Deoque *placituram sententiam & cum regis suorumque optimatum & illu-*

Concil. Tolet. 4. ca. 74.

Rex Hispaniæ semper obligatus vt iuxta leges patriæ regat. &c.

Nullum hæreticum in suo regno ferat. Concil Tolet. 6. ca. 3.

& illustrium virorum consensu sancimus, vt quisquis deinceps regni sortitus fuerit apicem, non antè conscendat regiam sedem, quàm inter reliquas conditiones, sacramento pollicitus fuerit, quòd non sinet in regno suo degere eum qui non sit Catholicus. quod si rex ipse temerator huius extiterit promissi, sit anathema maranatha in conspectu æterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni, similiter & Christiani qui cum eo consenserunt. obquam causam multi suspicati sunt Iudæos a Ferdinando & Elizabetha ante annos centum ex Hispaniæ regionibus eiectos. Quod etsi omnino verum nō sit (nec enim vt arbitror necesse fuit canonem contra hæreticos scriptum ad nostræ tempestatis Iudæos extendere) tamen hinc apparet Hispaniæ reges, suæ item potestatis aliquos habere limites quos liberè non possunt egredi: proòque a scriptoribus annotatur, magnam esse subditorum illorum erga regem suum obedientiam, *ita tamen si illis vicissim rex suas antiquas leges & priuilegia conseruet; quando aliter diu in pace non est regnaturus:* illudque regnum idcirco esse amplissimum & firmissimum, quia rex valdè ad leges alligatur, & ex illorum præscripto gubernare tenetur, *quod imperij bene constituti magnum est argumentum*. Certè quoad regis ipsius in regno Hispaniæ approbationem, antiquissimis temporibus & ipse rex luculenter cōstituit. neminem regem esse appellandum priusquam per Archiepiscopum solenniter esset vnctus & coronatus, & amplissimi concilij patres, plurimos de regno rectè gubernando articulos & conditiones regi futuro apponentes, quos ante initam regni administrationem *iureiurando firmaret*, ad extremum addunt: *Si quis huius sit decreti atque legis præuaricator, siue is religiosus sit siue laicus, cuiuscunque ordinis, non solum ecclesiastica excommunicatione plectatur, verum & sui ordinis dignitate priuetur.*

Theuet li. 13. ca. 4. [illegible] meth. d. hi-stor ca. 6.

Ciminæus li. hist. li. 10.

Ioannes Magnus hist. Gothic. lib. 16. ca. 22.

Concil. Tolet. 8. ca. 10.

6 Possem

6 Possem hoc modo per reliqua omnia Europæ regna illustriora percurrere, Lusitaniam, Scotiam, Daniam, Bohemiam &c. & hanc eandem regij dominatus finitam potentiam ex illis omnibus cōuincere. sed prudenti lectori hæc pauca sufficient, & ex horum natura cæterorum illis similium affectionem & conditionem promptum est conijcere. Neque tamen volo hæc regna simpliciter conuenire & vniusmodi esse omnia. Scio enim Poloniæ regnum nō esse Anglico & Gallicano per omnia comparabile. Noui Gallos quòd muliebrem sexū prorsus a regnando amouent, in eo à reliquis omnibus dissentire. Noui Polonos non ita necessariò & exactè in rege creando, ad defuncti regis liberos alligari, quin possit si velint (quod tamen rarissimè fecerunt) alios rebus communibus præficere. Quam etiam hæreditariam vnius sobolem proximo sanguinis iure superiores reges attingentem, nec Angli, nec Galli quidem ita vniuersè & omnino sequuntur, vt si magna appareat reipub. vtilitas, aut graue timeatur eiusdem detrimentum, non possint aliunde reges sibi asciscere, id quod vtrosque fecisse, vtriusque populi annales testantur. Cæterum hactenus dico omnes pares esse, quòd reges non ad seruos sed ad liberos populos regendos libera eorundem populorum voluntate efferuntur: quòd regnum non occupant quasi soli sanguinis cognationi semper debitum, sed illud administrant, manifesta episcoporum, procerum, & populi *traditione* acceptum: quòd imperādi terminos habent præscriptos: quod ad honorem ecclesię, iustitiam populo tribuendam obligantur; quòd religione iuramenti quo nullum est inter Christianos vinculum rei cuiusque præstandæ arctius & efficacius astringuntur: quòd ne sic quidem postquā iusiurandum

Supra fol. 16.

Heb. 6. v. 16.

dum

Regis & populi obligatio est reciproca

dum solenne conceperint, statim veniunt in regni possessionem, sed prius à populo quæritur vtrùm is velit tali regi iustè & Christianè eos regere pollicenti obedientiam promittere: quòd ex hoc consequitur reciprocam esse regis & populi obligationem, nec illum posse quid velit simpliciter præcipere, nec hunc teneri vt omnibus eius imperatis simpliciter obtemperet: sed & illú ita quidem regem omnibus præesse; si ad iustitiam & religionem & generale regni bonum imperata sua conferat; & hos ita esse subditos qui illi diuino humanóq; iure obedientiam debent, quoad ille pacta, fœdera, conuenta, iuramenta, quibus ad tantum fastigium elatus est non transgrediatur. Hoc dico esse fundamentum & naturam omnium Christianorum & regnorum & regum, & in hoc omnes vniuersè cõueniunt, etsi quoad particulares regnandi conditiones, vt cum alijs Ducibus & Magistratibus, sic quoque cum alijs principibus & regibus, alibi laxiùs, alibi restrictiùs agatur. Quòd si iam rex quispiam hæc ipsa fundamentalia (vt ita dicam) regni capita violet, si ille idcirco rex effectus, vt iustè, Christianè & ex æquo populum gubernet, iniustè, Antichristianè, & ex sola libidine dominetur; an quisquam ita insulsus est, vt populo putet necessitatem incumbere fidem regi promissam seruandi, quum rex prius fidem populo datam & sanctissimè iuratam adeo sceleratè contempserit? At longe aliter ius gentium docet, & ratio communis loquitur, *frustrà enim* (inquit ius ciuile & canonicum) *fidem sibi quis postulat seruari ab eo cui fidem a se præstitam seruare recusat.* Nec *obstringitur quis iuramento adimplendum quod iurauit, si ab alia parte non impletur, cuius respectu præbuit iuramentum:* frustraque & stolidè is fidem violatã inclamat & de conditionibus fœderis cuius-

Iuramentũ populi non eum astringit ad obediendum regi, nisi rex legitime & Christiane imperet.

In regulis iuris Decret. Gregor. lib. 2. tit. 24. ca. 2. & 29.

cuiuſcunque ruptis expoſtulat, per cuius antecedentem perfidiam & periurium ſtetit quo minus fœdus quod mutuo percuſſerant, fixum permanſit & ratum. Si enim Titius cum Sempronio iter facturus, fidem mutuam det de fideli contra latrones auxilio, Titius autẽ in itinere latronibus Sempronium inuadentibus ſe adiungat, quam ſtupidum eſt Sempronium accuſare fractæ fidei, ſi is vt latrones, ſic Sempronium quoque hoſtiliter adoriatur? Vbi tam expreſſe ciuilis contractus intercedit, *do vt des, promitto ſi ſolueris*; ſubiectus tuus ſum, ſi iuſtè & Christianè imperaueris; quàm clarum eſt hunc contractum eſſe irritum, ſi altera pars à promiſſo diſceſſerit. *Si tu me non habeas vt ſenatorem* (dicebat Conſuli Romano ſenator optimus & vir conſularis) *cur ego te habeã conſulem: non ego tractaui te vt conſulem nec tu me vt conſularem.* Reſpublica obligatur quidem regi, ſed rex prior obligatur reipub. Et ſi rex poſtulat vt à ſubditis honores regij ſibi deferantur, meminerit & præſtet quæ ex æquo & bono, & omnium Christianorum more rex præſtare debet populo, nec certè aliter regios titulos & maieſtatem venditare poteſt.

Cice. in Orato. lib. 3. & 2. Phil.

Quòd ſi ad morem maiorum noſtrorum oculos conuerterimus, de hac reipub. poteſtate non multum hæſitabimus. Erat apud Anglos Richardus ſecundus legitimus rex, & longa à maioribus fortiſſimis regibus ducta generis ſucceſſione populo vniuerſo applaudente, regni eius diadema ſuſceperat, in eòque honore pluſquàm viginti annos permanſerat. Quum tamen iniquiſſimè contra iuſiurandum ſuum regnaret, quũ pro iure quod ſe redditurum cuique promiſerat, fortunis & corporibus ſubditorum atroces iniurias inferret: verbi gratia, Archiepiſcopũ Cantuariẽſem indicta cauſa, in exi-

Reges Angliæ depoſiti.

Chronica Angliæ Grafton. Hollinſ.

 lium

lium eijceret, ab episcopis magnum pecuniæ numerum extorqueret, regalis patrimonij possessiones hominibus indignis addiceret, ducem Glocestrensem, sine publica iudicij forma morte mulctaret, populo noua quotidie tributa imponeret &c. hæcque ei crimina in Parlamento fuissent obiecta & manifestè probata: ex generali consensu trium regni ordinum, sententia lata est, *eum fuisse regno gubernando inutilem & indignum, quem propterea omnes regio honore censuerunt priuandum.* Henrico quarto in eius locum suffecto. Antea quidem semel & iterum armata manu effusam eius licentiam & libidinem compresserant: antea remotis pessimis consiliarijs quibus delectabatur, viros bonos ei ad iustè regendum adiutores suasoresque futuros adiunxerant: & hæc rectè fuisse facta Parlamentum hoc est vniuersi regni conuentus decreuerat. Sed quum nullis rationibus regis illius furor coërceri poterat, & iam multorum annorum experientia eum insanabilem fuisse monstraret, ad hoc extremum remedium deuentum est, vt eo deiecto alius in eius locum sufficeretur, cui iudicio ipse etiam Richardus assensit. De Hispaniæ item rege quodam antiquitus legitur, quod quum multa in rempub. scelera patrasset, iustamque propterea vltionem sibi esse debitam intelligeret, vt publicam vindictam effugeret, ipse se eodem ferè modo quo Richardus Anglus regia dignitate abdicauit. De quo ita in Concilio Toletano statuitur. *De Semithbalana verò qui propria scelera metuens seipsum regno priuauit & potestatis fascibus exuit, id cum gentis consultu decreuimus, vt neque eum vel vxorem eius, propter mala quæ commiserunt, neque filios eorum vnitati nostræ vnquam consociemus, nec eos ad honores a quibus ob iniquitatem deiecti sunt aliquando promoueamus: quique etiam sicuti fa-*

Parlamentum Rich. 2. ann. 10. & 11.

Reges Hispaniæ depositi.

Concil. Tolet. 4. ca. 74.

stigio regni habentur extranei, ita a possessione rerum quas miserorum sumptibus auxerunt maneant alieni, præter id quod pietate piissimi principis nostri fuerint consecuti.

In florentissimo quoque quondã Galliarum regno non minus illustria suppetunt huius rei documenta. Quanquam enim illic reges permulti optimi & fortissimi præfuerint, Caroli, Ludouici, Philippi, qui propter singulares virtutes, Magni, Pij, Augusti, victores, sapientes, patres patriæ, a Deo dati, Sancti, cognominati sunt, populusque illi adeò fuerit ad regum suorum obsequium promptus & paratus, vt propterea eos aliæ nationes superstitionis cuisdam notauerint, quasi Galli putarint *regibus suis diuinitatem quandam inesse*, tamen nec illi ita reges suos diuinos senserunt, quin de repub. cogitarint diuinius: propter quam regum suorum voluntati nòn raró sese opposuerunt, ipsosque etiam reges aliquando a gubernaculis repulerunt. Quid enim notius est, quàm quo modo Pipinus Caroli Magni pater regnum Gallorum assecutus est? Non erat Childericus tertius tyrannus, non oppressor populi: & legitimo sanguinis iure in regnum a maioribus suis plusquam trecentos annos possessum deuenerat. tantum quod erat Sardanapalus alter fœdis corporis voluptatibus deditus, & ad priuatas libidines intentus regni curam omnem a se reiecerat; populo Gallicano petente, nobilitate adiuuante, ecclesia Christiana approbante, supremo Christianorum pastore & pontifice decernente, a regali fastigio est submotus. æternáque memoria dignum est, quod VVirseburgensis episcopus Burchardus, ad pontificem Zachariam Francorum omnium nomine perorauit. *fateor quidem*

Reges Galliæ depositi.

Sansouino del governo dei regni. lib. 1. Guicciard. in histor. li. 2.

Childericus 3.

Paulus Æmilius li. 2.

 (inquit

Ea quæ videntur digna iusto homine sæpe commutantur & fiunt contraria, vt non reddere depositum furioso, nec facere promissum: quæque pertinent ad veritatem & fidem, ea negare interdum & non seruare iustum est, Referri enim decet ad fundamenta iustitiæ, primum vt ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati seruiatur, quæ quum tempore commutatur & illa quoque promissa commutantur. Christiani autem & legislatores & Episcopi & sanctissima Concilia, *In malis* (inquiunt) *promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretũ, quod incautè vouisti ne facias. impia est promissio quæ scelere impletur, multoque melius est iurantem peierare, quam seruare iuramentum operando malum: & si aliquid forte incautius nos iurasse contigerit, quod obseruatum in peiorem vergat exitum, illud salubriori consilio mutandum nouerimus, & magis instante necessitate peierandum nobis, quam pro facto iuramento in aliud crimen maius ruendum.* Et si *nihil valet iuramentum præstitum in præiudiciũ iuris superioris,* quî potest vir Christianus obligari iuramento quod secum manifestũ trahit vel reipub. totius vel etiam Ecclesiæ Catholicæ & religionis diuinæ præiudicium & damnum? Neque verò dicenda est fides sed perfidia, non iusiurandum sed periurium, quo ad peccatum aliquod admittendum impellimur. Id quod ita est & per se manifestum, & tam facilè persuasum fuit fortissimę Francorum nationi, vt quum Romanus pontifex suum ea de re iudicium interposuisset, nemo vnus pro vero, sed reipub, valde incõmodo rege verbum fecit *nec vllus motus exortus est, quales cum terrore & formidine, magnorum Imperiorum* facta sine iustis causis, *mutatio afferre solet.* Sed eò vnde abberrauit redeat oratio. Non multis post Carolum Magnum annis regnauit Ludouicus Ludouici II. nepos, & de manifesto eius quoad regiam stirpem iure nihil

Cic. de Off. lib. 1.

Sext. decr. l. 5. de reg. iur. leg. 69

Decret. pa. 2. causa 22. quæst. 4. In malis ib. 5. Si aliquid vide ib. Actione

Dec. Greg. lib. 2. tit. 24. ca. 19 vide ibid. ca. 21.

Paulus Æmil. l. 2 Haslan. vbi supra.

Ludouicus Inutilis.

ſuberat ſcrupuli, tamen quod adeo abiecto ſordidoq́ue animo fuit vt regni munia negligens & ſolis voluptatibus inſeruiens contra reipub. Gallicanæ gloriam & vtilitatem, inito cum Normannis dedecoroſo fœdere penſionem annuam 12. millia librarum illis pollicitus ſit, & præterea inceſtas regioq. nomine indignas nuptias cum quadam monacha contraxerat, & denique quoad functionem regiam ita ſe gereret vt populari eloquio *Inutilis* vocaretur, proceres Galliæ eum regno exutum in monaſterium apud S. Dioniſiũ compulerunt, & Carolũ Craſſum Germanorũ è ſanguine Caroli Magni Imperatoré ad Francorum regnũ ſuſcipiendũ euocarunt. Qui ita accerſitus in Gallia proficiſcitur, & initio Normannos ad Pariſienſem vſque ciuitatem prouectos, & omnia circumcirca ad ipſa vſque Lutetiæ mœnia fœda ſtrage vaſtantes ita repreſſit, vt vno prælio eorum exercitũ quadraginta millia militum continentem ad internecionem vſque cæciderit, vix vno ſuperſtite. quin & alijs nonnullis prælijs eos non mediocriter attriuit. Poſtea tamen quoniá ſocors & ignauus euaſit, vt Normannis noua bella molientibus pro officio non obſtiterit, ſed regnũ imminui paſſus ſit, eamq́ue Galliæ partem quæ hodie Normannia dicitur eis in habitandam permiſerit, ab optimatibus ijſdem regno depoſitus eſt, & deinceps quamuis liber & ſolutus, tamen ad extremum vſque diem vitam priuatam idque in magna rerum neceſſariarum penuria vixit. Alia quædam ſuppetunt huius generis exempla, & ſub primis regibus qui à Pharamundo vel Merouco traxerunt originem, & ſub ſecundis qui ad Carolum Magnum ſtirpis ſeriem retulerunt: ſed mihi nihil efficacius videtur ea hiſtoria qua ad tertiam Hugonis Capeti familiam regale diadema traductum eſt qui non inſidijs,

Æmilius. (margin: Paulus Æmil. / Gaguin.)

Carolus Craſſus.

Gottifred. Viterb. in chronico. par. 17. Munſter. Coſmog. Vniuerſ. li. 3 pag. 293. Otho. Friſingen. lib. 6. ca. 9. & li. 5 ca. 42 &c. Regino lib. 2. an. 887 et Sigeber. anno 890.

insidijs, nec aperta vi, saltem vt ego cum viris doctissimis arbitror, sed optimo iure, eodem videlcet quo primi & secundi illi regij sanguinis authores, hoc est legitima reipublicæ electione nouo Rege designato multa publica mala declinantis & salutem omnium procurantis ad Regiam dignitatem est euectus. *Carolus* cognomento *Balbus* moriens reliquit vxorem prægnantem, quæ peperit filium dictum postea *Carolum Simplicem*. In cuius tenera ætate, quum res Gallorum admodum essent turbulétæ, Carolique duo fratres spurij Ludouicus & Carolomannus occuparent regnũ, ijque breui post spatio inusitatis admodum casibus interfecti nouis competitoribus ad regnum aspirandi occasioné præberent, Optimatum maior pars Eudonem Comitem Parisiensem impuberis Caroli tutorem regem sibi constituerunt, eumque solenni regni more coronarunt. Arnulphus quidem Imperator, qui regij Francorũ sanguinis erat, *Franciæ quoque regem se dictabat*, sed tamen *maxima procerum pars Eudonem regnare iubent* cumque Episcopi inunxerũt. Post duos aũt annos, partim procerum quorundã inconstantia, maximè Eudonis ipsius facilitate & lentitudine, regnũ Carolo Simplici restitutũ est, sed grauiter reclamante Roberto Eudonis fratre & proximo hærede. Non malè enim contendebat fratrem nõ potuisse abalienare ius, quod non personæ fratris, sed generi & familiæ Franci contulissent. fuisse communibus Frãcorum suffragijs coronatum regem Eudoné, eo sine liberis decedéte, ad proximũ sanguinis ius regale fuisse deuolutum. Si Pipinus iure rex Gallorũ factus esset, si post eum iure sceptrum Gallicanum excepit Carolus Magnus, à quo pari iure ad posteros Caroli trãsmissum est, iustum quoque regem fuisse Eudonem fratrem, & ab Eudone ius idem ad se fra-

Alciat. L. 15. commẽtar. de verbor. signif.

Ius Hugonis Capeti ad regnum Galliæ.

Hailan. lib. 1 de l'estat de France.

Æmil. lib. 3 in Odone rege 29.

Æmil. ibi.

trem suamque sobolem descendere, præsertim quũ Carolus iste simplex non minus fuerit quàm Childericus ille stupidus & mẽte carens, & potius simulachrum regis quam verus rex, nec ipse Robertus vel frater Eudo scelus aliquod cõtra publicum bonum admiserant, cur adeò indignè sponte procerũ attributo iure fraudarentur. Neq. verò cuiquã paulisper rerũ statũ intelligenti obscurũ eratfratrem de iure decessisse, partim minis cõpulsum, partim fraudib. circumuentũ eorũ qui Caroli Simplicis inertia & stupiditate ad suas priuatas opes amplificandas abuti cogitarẽt. Hæc & similia quũ in vulgus iactaret Robertus, & pleraq. probabilia, multa verissima esse omnes cognoscerent, non mediocris Gallorum multitudo ad eius partes se adiunxit, eumq. regem solenni ritu coronauit. Sed quum ad arma ventum esset, ipse cæsus regnum reliquit Carolo Simplici, quòd tamen nepos eius Hugo Capetus partim hoc aui iure, partim noua populi beneuolentia & publico etiam regni commodo subnixus recuperauit. Superstites erant Lothario penultimo Gallorum è Carolina stirpe regi duo filij Ludouicus & Carolus. Illi pater ex more regnum Gallicanum, huic eam Austrasiæ vel Lotharingiæ partem quæ erat in Gallorum ditione attribuit. Moritur deinde Lotharius & vterque filius hæreditatem suam adijt. Quum autem Lotharingia esset in limitibus Imperij Germanici & Gallicani, & Otho II. Imperator metuẽs Gallorum potentiam, cuperet Carolum sibi fidelem contra gallorum insultus reddere, quò eum sibi insigni beneficio deuinciret, alteram illam Lotharingiæ partem quæ ad imperium Germanicum pertinebat Carolo subiecit, illud ab eo postulans, quum iam hac ratione Imperij membrum effectus esset, Germanis contra Gallos operam suam ne negaret:

Idiot & insensã.

Carol. legitimus regni Gallicani hæres à regno exclusus quod Germanis contra Gallos auxiliũ tulisset.

id quod

Id quod & Carolus pręstitit, ex quo factũ est vt Gallicum regnum funditus amitteret. Quum enim frater eius sine liberis interijsset, Gallorum ordines animaduertentes eum Germanis hostibus contra se auxiliaria arma subministrasse, tum etiam quòd magna acerbitate erga subditos suos vteretur, reuocarent etiam ad memoriam antiqua Roberti regis iura: communi consensu Hugonem Capetum excluso Carolo regem crearunt, Carolumque in Galliam cum exercitu profectum vt regnum sibi armis repeteret, fusum fugatumque ceperũt, quem Capetus Aurelijs in custodia cum vxore ad extremum vitæ diem asseruauit.

Hailan. vbi supra.

Æmil. l. 3 in Lothar. rege. 33.

Promptum est alijs clarissimis tum Gallorum tũ aliarum nationum exemplis, hoc inueteratum & certum rerumpub. ius in regibus contra publicum statum delinquentibus plenius arguere. Græcorum certè Imperium vim quandam suppeditat non dico eorum Imperatorũ qui ob manifestam tyrannidem cæsi sunt, quales sunt Iustinianus II. Michaël Temulentus, Michaël V. Andronicus, & alij plurimi, sed qui ob rempub. malè administratam per populum & clerum à gubernaculis deiecti sunt, qualis erat Michaël Calaphates, qui quum occultè hæreticus esset & crucem pedibus alicubi conculcasset, eaque fama in vulgus emanauerat, & mox Imperatricem Zoen quæ eum adoptauerat rasis capellis in monasterium inclusisset; dum populum blanda oratione deliniret, factumque id excusaret, eisque si fideles permanerent multas gratias polliceretur; illi exclamarunt, *Nos proculcatorem crucis Calaphatem Imperatorem amplius habere nolumus, sed Zoen matrem nostram & Imperij hæredem.* & quamuis Imperator vi resisteret, & in vrbe Constantinopoli magnus tumultus, nec mediocris cædes esset consecuta, ad extremum

Græci Imperatores depositi.

Glicas in Annalib. part. 4. pa. 447.

tremum tamen ciues superiores facti Zoen Imperatricem restituerunt, & Imperatorem rasum ad monasticam professionem compulerunt. Talis item erat Nicephorus Botoniates qui omnium votis expetitus est, & à Patriarcha Imperij insignibus maximo ciuitatis plausu decoratus. *Sed quoniam imperium nactus, propemodum quo suis circumforaneos & ex infimæ plebis fæce delectos illustribus officijs præfecit, & ipse conuersus ad voluptates omnem de imperio curam & solicitudinem mancipijs suis commisit*, omnes in eum insurrexerunt; à quibus deinde licet inuitissimus monachus effectus est, & imperium Alexio Comneno traditum. Huiusmodi exempla non pauca ex Græcorum historijs procliue esset depromere; sed in re nõ valde dubia superfluum existimo nimis multis eiusdẽ generis argumentis lectorem onerare. Neque enim video quid prætereà ad hoc adiungi poterit neruosius, aut afferri clarius, aut ostendi solidius, quũ hæc in amplissimis regnis sint & summa cum ratione ad cõmunis societatis bonũ gesta, & gesta sint populo Christiano & Ecclesia quoq. eiusque pontificibus vniuersè approbantibus.

Nipa 489

Et quid ego disputo ob regnum auarè, improbè, iniustè aut tyrannicè gestum à repub. deponi posse reges, quando sola regis à regno lõgior absentia iu- iustissima causa est cur subditi obedientiam regi alioquin non malo renuncient. Id quod in Polonico regno nõ ita pridẽ perspicuè apparuit. Non erat *Henricus* iste *Valesius* qui nuper Gallicanæ Monarchiæ fundamenta ipsa concussit & euertit, eo tẽpore hostis manifestus Catholicæ religionis & iustitię publicæ. Nihil contra Deum sacrilegè, nihil contra remp. proditoriè admiserat: aut si fortasse tale quid ab eo factũ est, potius ignauia quadam & nimia remissione, quàm malitia & desperata animi peruersitate

Henric. Valesius infælix Poloniæ corruptor & perditor

tate

tate cuênit. Quanquam enim plurima acciderunt quæ eum infaustum regni Polonici euersorem fore præsignificarent, quanquam in ipso regni adeundi exordio omnis generis Caluinistis, Arianis, Trinitarijs, Samosatenianis illic grassantibus liberè vt suas hæreses disseminare possent concessit: quanquã nefariorum quorundam politicè Catholicorum factũ qui illic in interregno cum Caluinistis illis eodem plane modo quo hic in Gallia Memorantius & Lãguedocẽses Catholici cum Nauaristis sese fœderassent, approbauerat, suaque regia authoritate roborauerat; (quo exemplo acriter premebãt HENRICṼ istum Condæus princeps & Caluinistæ; vt parũ extorquerent libertatem, arguentes nec malè quòd *is qui eam Polonis permiserat & iurauerat, multo magis Gallis antiquis & naturalibus subditis debebat eandem concedere*) quanquam ea Catholicæ fidei præuaricatione Episcopos Polonos *confoederationem illã vti diuinis pariter & Ecclesiasticis legibus contrariã, ipsisq; inuitis & reclamantibus factam improbantes* non mediocriter offenderat; quanquam sub eo rege, Moschouię dux *Pernauiam* primarium Liuoniæ castrum & vrbem *aliasq; prouinciæ eius arces* occupasset; eoque conniuẽte adeoq. & prodente Turca Valacchiæ principem veterẽ Poloniæ regũ clientẽ perfidiosissimè, Valacchia vniuersa immaniter peruastata iugulauerat, eaque ex parte rẽ Christianã & imprimis Poloniam valde debilitauerat: quanquã toto tempore quo illic Henricus iste agebat, nullam reip. illius curam præ se tulit: & tandem fuga se proripiens eam reliquit, *Domi forisque multis incommodis affectam, planè periculis omnibus expositam, nullis foederum & pactionum renouationibus cum Christianis vicinisque Principibus confirmatam*: quanquam è Polonia fugiens vniuersos Poloniæ ordines fœdis mendacijs indignissimè luse-

In protestatio. contra Conuentũ Blesensem. an. 1577. apud Popel lib. 42.

Guaguinus rerum Polonicarum tom. 1. pa. 176.

Ibid. pag. 234. in edicto Regis Stephani. Ibid. to. 3. pag. 466. 467.

Ibi. to. 1. in literis nobiliũ Polonor. pag. 181. 184. 178 169.

mè luſerat, vt quòd *Comitia magna regni*, quaſi de negotio Gallicano cum illis acturus indixerat, quum tamen ille nihil minus quàm de Comitijs habendis, nihil magis quàm de fuga ſua Comitiorum tẽpus præoccupatura cogitarit: vt quòd literis ad eos ſcriptis ſignificarat ſe extremis patriæ admodum laborantis neceſſitatibus compulſum ita præcipitem abire, idque per mediam Germaniam breuiſſimo itinere & *incredibili celeritate*, propter Galliæ periculũ *& diſsimulato habitu propter ingenia Germanorum qui magno odio proſequuntur Catholicos homines*, quum tamen ille lento itinere non per Germaniam, ſed Italiam vagaretur; nec incognitus ſed ſplendidiſſimè Venetijs, Ferrariæ, Cremonæ, Pedemonti, ab innumerabili populo acceptus perdiuque moratus & lautiſſimè epulatus; vt vix tandem quarto poſt mẽſe primos Galliarum limites attingeret: hæc & iſtiuſmodi permulta quanquam ad alienandos ab eo Catholicorum & nobilium hominum animos nõnullam vim haberent, tamen Poloniæ Senatores prudentiſſimi, nobiliſſimique Palatini, nihil horũ cauſantur: ſed eum regem eſſe ſuum humiliter & officioſè agnoſcunt ſummiſque votis expetunt, cui *libentiſsime ſe vitam, ſalutem, iura, libertates & chariſsima quæque in patria ſua pignora crediciſſe & in poteſtatẽ tradidiſſe, & cui fidem ſuam, obſeruantiam ſuam, cultum ſuum, ſuam in proſperis & aduerſis conſtantiam ſacramento oblato obſtrinxiſſe fatentur, in eoque ſe propoſito firmos & immobiles velle perſiſtere*: ita tamen, *vt ad certum & præſtitutum diem in regnum illud reueniat, ſceptra ſemel data capit, & gladium regalem quo eos ab hoſtibus defendat accipiat, & reliquas conditiones in conuentu electionis receptas & iuramento firmatas omneſque articulos & conditiones ſacramento roboratas confirmet expleatque*, & non verbis tantum, vt illi moris erat, ſed *reipſa præſtet.*

In lit. Hen. Valeſij vbi ſupra.

In literis ad Henricũ vbi ſupra pag. 178. 182.

12. May an. 1575.

ſtet, ac in poſterum rempub. Polonicam præſens ſemper gubernet. Quòd ſi hoc recuſet, ſi vel Galliæ amore accẽſus, vel negotiorum magnitudine impeditus, vel quacunque cauſa ſiue vera ſiue ſimulata commotus ad Polonos remigrare vltra diem præſcriptum tardarit, tũ inquiunt eius regni proceres & Epiſcopi vniuerſi, *nunciatum tibi volumus, nos non poſſe amplius viuere ſine rege, neque velle nos cum magno noſtro malo te diutius expectare: conuerſiſque noſtris animis ad Deum (quod ad incolumitatem & ſalutem patriæ pertinere videmus) illam ab eo tempore ſi non veneris, ſalua tua gratia honore que noſtro, obedientiam & fidem tibi datam renunciamus, & noui regis eligendi conuentum indiximus, ſtatuimus, promulgauimus; atque id quidem ita rectè, ita firmè, ſumma neceſsitate conſtricti apud nos ſtatuimus, vt nullis excuſationib. nullis modis, nullis rationibus, ab inſtituto noſtro nos abduci patiamur*. Atque hoc quod ita candidè & ſincerè denunciarunt prouidè fæliciterque præſtiterunt, fortiſſimo principe Stephano in locum huius mollis & effœminati Henrici ſuffecto. Ita nemo mortalium communi ſenſu præditus dubitare debet, an propter manifeſta detrimenta rebus publicis illata rex flagitioſus poſſit regio honore priuari, quando longinquior à regno ſuo abſentia, iuſta poſſit eſſe cauſa cur populi; à ſacramento fidelitatis quod veteri regi dederunt ſoluti, rectè pieque ad alterius noui ſeſe obedientiam conferant.

Poloni fidẽ & obedientiam Henrico Valeſio renunciãt.

7. Quòd verò nonnulli friuolè cauillantur, hæc ad perturbationẽ quietis publicæ, & ſeditiones cõtra reges ciendas tendere, hocque maximè ſcribendi argumento eorum ſceptra labefieri, ſtultiſſimum eſt & vi ſua refellitur. Nõ enim qui reipub. poteſtatem explicat populo furenti ad ſeditiones cauſam vllam ſuggerit: nec qui tyrannorum infœlices exitus enarrat, iuſtis regibus formidinem ſui ſtatus

vllam incutit. quum reipub. poteſtas non minus ad populares tumultus reſtinguendos valeat, quàm ad regum iniuſtum dominatum coërcendum: & quò magis tyrannorum frangũtur vires, eò magis regũ iuſta roboratur authoritas; non aliter quàm vitijs expulſis contrariæ virtutes abundantiùs florent, & hæreſis deformi multiplicique capite inſtar Hydræ renaſcentis funditus reciſo, Catholicæ veritatis vnitas & maieſtas tantò reſplendet glorioſius. Qui verò hoc dicunt eſſe regum honori aduerſáriũ, non modò ſumma ignorantia labuntur, ſed ipſi quoque regum omnium & rerumpub. ſtatus (niſi eos imperitia excuſet) ſeditioſiſſimè confundunt. Niſi enim hoc ius populis quibuſcunque aſſerimus, non vnius aut alterius prouinciæ, nec vnius aut alterius ſæculi, ſed multorum & regionum & ſæculorũ reges, iniuſtos fuiſſe & tyrannos, nec vllo iure regimẽ inuaſiſſe dicendum eſt. Carolus enim Magnus, Ludouicus Pius, & qui eos ſecuti ſunt, qua ſpecie, quo iuſtitiæ prætextu ſceptro Gallicano manus admouerunt, niſi in eccleſia populoq. ſceptrũ illud à Merouei & Clodouei domo ad Carolinam transferendi plena fuerit poteſtas? Quid Capetus & eius poſteri eodem regno ad hunc vſq. Henricum qui nuper iuſtiſſimè eiectus eſt, præſidentes? Quo alio nomine quàm iniuſti regnatores & tyranni dicendi ſunt, niſi eadẽ ſemper reip. contra futuras tempeſtates præmuniendi ſe inſit & inhæreat authoritas? Quo iure Henricus VIII. & qui poſt eum Anglicani ſceptri habenas moderati ſunt liberi Eduardus, Maria, & Elizabetha illic regiũ honorẽ adepti ſunt, niſi quia Henrico VII. fas erat contra Richardũ III, vnctũ & coronatum & in ſolio regali conſtitutum regem ſed tamen crudeliter & tyrannicè imperantẽ bellũ gerere, & ad eũ regno pellendũ à vicinis Frãcis auxilium

Omnium Europæ regũ ſceptra hoc iure nitũtur quòd rex tyrannice agens poteſt à reſpub. deponi vt in Gallia.

Anglia.

Hiſt. Angliæ.

xilium petere: quorum ope regem illũ bello fuſum interfecit, eiuſque diadema capiti ſuo impoſuit, & à ſe ad filios ac nepotes trãſmiſit: Quòd Henrici factũ ita approbarunt regni Ordines, vt non coacto ſed libero Parlamento eos proditores fuiſſe concluſerint eorumq. bona publico ærario addixerint, qui Richardo illi cõtra patriæ liberatores, copias & auxilia ſuppeditarunt. Nec aliter qui hodie regnum Sueciæ egregius princeps adminiſtrat ius aliquod in regno illo poteſt prætendere, niſi hoc ius gentiũ in nefarijs regibus amouendis, ſacroſanctum & inuiolabile defendamus. Nã quũ Henricus legitimus quidem rex, & poſt patrẽ Guſtauũ iuxta regni illius conſuetudinẽ coronatus, cõtra leges patrias & reſp. cõmune bonũ imperaret, *antiquos regni cõſiliarijs reijceret, nefarijs quibuſdã adulatoribus ſe totum regendum traderet, ciuitatum maritimarũ Germaniæ legatos iniuria afficeret, Hiſpaniæ regis naues quaſdã iniuſtè detineret cum magno regni & mercatorum incõmodo, aliquot proceres occideret, eorumque ſpolijs ſuos paraſitos locupletaret, & de fratre quem in carcerem iniuſtè coniecerat tollendo conſiliũ iniret, cum ſua quadam meretrice ignobilis ſtirpis ad regiæ maieſtatis probrum & cõtumeliã matrimonium cõtraheret &c.* ob has cauſas populus cõtra eũ inſurgens liberatũ è carcere fratrẽ eius loco cõſtituit regẽ, & viciſſim regem fratris loco incluſit in carcerem. hocq. reip. illius factũ & Imperator Germaniæ Maximilianus & vicini Germaniẹ principes vnà cũ Danorũ rege cõprobarunt. Similes exitus paulò antea patrũ noſtrorũ memoria Chriſtierno Danorũ regi, Caroli quinti Imperatoris ſororio obtigit. Is viuo patre Ioanne Daniæ rex eſt deſignatus, & poſt patris mortem in regni poſſeſſione collocatus. Prædicãte Luthero defecit ab eccleſia, & illud euangelũ vt moribus ſuis aptiſſimũ arripuit. Erat enim valde inhu-

Henrici 7. an. 1.

Suecia.

Hiſtoire de France an. 1568. Tolin. li. 32.

Dania.

Vide eius periuria & crudelitatẽ in Munſt. li. 3. Coſm. in deſcrip. Daniæ.

manus & crudelis, propterea que postquàm annos nouem regnasset, cum liberis tribus & vxore in exilium migrare coactus est, *& mox ordines regni coacto Cõcilio, patruum eius Fredericum Holsatiæ principem creãt regem, & euulgatis deinceps scriptis ad Cæsarem, ad Pontificẽ, ad reliquos Imperij principes, facti sui rationẽ reddũt, & illũ grauissimorũ criminũ accusant, suoq; merito exulare dicunt.* Et quanquàm potẽtissimos cognatos haberet, Henricũ VIII. Angliæ regẽ, & Carolũ Imperatorem nũquã tamẽ regnũ suũ recuperauit; sed partim in exilio, partim in carceribus, vita miserè trãsegit. Deniq; (ne longior sim) quisquis regna & imperia iustis de caussis transferri posse à veteribus dominis negat, quisquis Christianis prouincijs necessitatẽ inijcit obediendi semper ijs quos semel rerum summæ præfecerunt; ille non solũ Christianorũ populorũ & regũ est hostis atque proditor, iustissimeq; arguendus vt lesæ maiestatis humanæ reus; sed etiã vt apostata auersandus & damnandus ad inferos tanquam totius Christianismi & Christianæ fidei inimicus, hoc est tanquam diuinam quoque maiestatem offendens. Nam si hoc verum sit principibus regibus & imperatoribus quos semel admisimus semper & sine exceptione esse obediẽdum, sceleratè ergò fecit respub. Christiana quum Cõstantinopolitanis Imperatorib. officium suum negliẽtibus, Occidentis Imperium eorum iurisdictioni subtraxit, illudque Carolo Magno qui Christianam remp. mirabiliter restaurauit attribuit. Sceleratè fecit postea eadem respub. Christiana quũ à maiorũ virtutibus degenerante Caroli stirpe, nouũ in Germania Imperatorẽ creauit, nouisque legibus Imperiũ Germanicũ firmauit. Hæc inquam improbè & nefariè ab orbe Christiano gesta sunt, & Christiani oẽs (iuxta politicorum istorum philosophiã) vt prius effœminatis,

Sleid. li. 4.

Ann. domi [1]532.

Imperiũ ab Oriente in Occidentẽ iure trãslatum.

minatis, vel hæreticis, vel tyrannicis Grecorum Imperatoribus, ita post Turcis Imperium illud occupantibus obedire debuerunt: & pro Turcarum Domino sentētiam ferre debemus qui hoc ipso titulo, Orientis & Occidentis se vocat Imperatorem, seq. iure suo fraudatū queritur quod Italiæ & Germaniæ regna sibi non sint subiecta, quæ olim Constātinopolis Imperio cōtinebantur. Hoc verò si perabsurdum sit, desinant Christiani ius hoc Christianis prouincijs negare, quod illis summa ratione cōpetere, tam manifesto demonstratur. Sit hoc paradoxū Lutheranorum, & apostatarum propriū, qui soli vt Turcæ gratificentur (cui suā videtur locasse operā) & Christianis regibus detrahant, quorū sunt iurati hostes, hanc imperij mutationem improbant, & in pristino statu manere debuisse contendunt, quo ita facillimus Turcæ ad hæc quoque Occidentis regna pateat aditus.

Anglo. Catholiques.

Magdeb. Cent. 8. ca. 1. & 7.

8 Quòd si iam manifestum sit posse respub. etiam ablatis regum suorum diadematis, illisque penitus regnandi iure priuatis publicę paci consulere: quātò manifestius est posse eas regibus immoderatè sese efferentibus leges ponere, & eorum voluntati atque mandatis leniter obsistēdo publicam tranquillitatem sancire? Atqui hoc tamen contra istos qui regib. tanquā legū dominus omnia tribuunt, quos aiunt, *nulla lege præterquā sua sola voluntate teneri*, breuiter nō tam probationis quàm explicationis gratia attingendū est. Quid verò huic rei explicādæ aptius est, quàm perpetua maiorū praxis & consuetudo? In Anglia quidem quamdiu illic aliqua reipub. species superfuit, episcopi & proceres, adulatores improbos è regis aula, cōsiliarios malos è senatu remouerunt, & viros bonos eorū loco substituerūt; publicè contributa pecuniæ subsidia non regis ærario aut

8.

Sup. fo. 21

Reges iustè armis in ordinē coacti.

Chr. Angl. in Rich. 2.

 Thesau-

Thesaurario, sed certis hominibus Parlamentari cõuentu designatis persoluerunt; regi veteres patriæ leges & libertates perfringenti heroicè restiterunt, & constanter eum contra æquum bonumque & iusiurandum suum facere monuerunt, quumque monitores contemneret, exercitus contraxerunt, & armis leges patriæ tutati sunt. Quo in genere commemorabile est ad omnẽ posteritatem exemplũ Iohannis regis, à quo quum proceres petijssent vt sincerè confirmaret illis *antiquas patriæ leges & libertates* quemadmodum regno inauguratus iurauerat, isque eas ad se transmissas accuratè & singulatim perlegens cum iracundia respondisset, *se non magis velle aut posse eas ratas habere quàm diadema regni sui tradere*, proceresque contrà retulissent, sese eum bello sempiterno persecuturos donec ijs confirmandis iuramento suo satisfecisset, emissisque in omnes regni partes edictis belli huius causas veras exposuissent; mox nõ solùm omnes per regnum magistratus qui regio nomine publica munia curabant ab officijs suis exequendis destiterunt, sed etiam omnes regis famuli domestici eum deseruerunt & ad proceres aduolarunt adeò vt ex toto comitatu septentatum equites eum assectarentur. Quare perlibenter postulatis assensit, easque interposuit fidei suæ præstãdæ cautiones quas ipsi proceres desiderarunt.

Sleid. li. 4. Anglorum virtus in frænando rege Iohãne. An. 1216 Annal. Angl. in Iohanne.

In Francia vniuersum regnũ clamat contra hanc proditoriam sententiam, qua regni eius status vniuersus sursum deorsum vertitur. Nunquid enim reges Galli legibus sunt superiores, & quod illi pro regia authoritate fieri mandauerint, id est à subditis sine exceptione exequendum? Perduelles ergo fuerunt eorum maiores, omnes qui Caroli VI. sententiæ omnibus cum circunstantijs quæ ad eius põdus grauissimæ excogitari poterant latæ, & iuramento regis

Galli legitime resistunt suo regi.

regis,& reginæ; multorumque procerũ ſancitæ ſeſe oppoſuerunt, & bello etiam ad multos annos cõtinuato eam tandẽ effecerunt irritam. Tradidit nimirum rex ille filiã ſuã Catharinã Henrico V. Anglorũ regi in vxorẽ,ea adiecta conditione vt Anglus ei defuncto in regno galliæ ſuccederet; id quod rex Carol' iuramẽto ſuo ſanctiſſimè cõfirmauit, ſuiſq. ſubditis Gallis vt idẽ facerent ſeueriſſimè edixit.& primus Galliæ par *Dux Burgundiæ Philippus ad ſancta Dei Euangelia dño Henrico regi Angliæ Franciæq; Regenti pro Galliæ rege iurauit,quòd Henrico regi fideliter eſſet obediturus,nec aliũ quàm* Henricum *& eius hæredes pro ſupremo Franciæ rege habiturus aut regnare paſſurus.* Hæc rex Carolus & per ſe & per alios ſuo nomine iurauit,& firma atque inuiolata ſeruari præcepit. Vnde fit vt Galli regis ſui voluntati ſeſe non ſubmittant? cur Elizabethã Angliæ ſuam principẽ nõ adorant? Quia nimirũ regi ſuperior fuit in eo regno vel lex vel conſuetudo,cui regis ipſius voluntas ſubijcienda erat,& contra quam nihilo magis poterat quicquã ſtatuere,quàm populis extra regnũ galliæ in Africa vel Aſia agentibus leges ſcribere. Vt enim populus legibus obligandus, in eius qui legem iubet debet eſſe iuriſdictiõe: ſic materia de qua fertur lex non debet poteſtatis eius qui legem cõdit terminos excedere.lex autem vel conſuetudo Salica quæ vocatur, etiamſi nõ ſit fortaſſe tantæ antiquitatis quã multi volunt,ſed longè recentior; tamen quia non parua temporis præſcriptione in mores eius regni inueterauerat,& publicis ordinũ Comitijs ſub Philippo Valeſio iam anteà ſtabilita fuerat, nõ erat in poteſtate regis eam reſcindere.& ſi fuiſſet,probabile eſt & Philippũ Longũ,& Carolũ pulchrũ,& Ludouicũ duodecimũ qui ſolas filias habuerũt, voluiſſe filiab.regnũ ſuũ dotale relinquere. Graues aliquando in-

Carolus 6.

Chro. Ang in Hnr. 5. Belfor. in annal,li. 5. ca. 10. an, 1420.

Haillan. de leſtat de Fran. li, 4.

Belforest ubi sup. in Phil. Vales. li. 5. ca. 1. vide respons. Gallorũ ad Orat. Edouardi 3. Angl. regis apud Paul. Æmil. l. 8 in Carolo 4. Pulcho rege 48.

do inciderunt Gallis difficultates, vt quum rex bello fuisset captus, quod contigit Iohanni in bello Pictauiensi contra Anglos, à quibus in Angliam abductus est: vel quum rex decedens filios reliquit aut impuberes aut etiam posthumos, quod aliquando vsuuenit; vel quum rex in grauiorem aliquam mẽtis vel corporis ægritudinẽ incidit, vt publicis muneribus non sit idoneus. His difficillimis temporib. quis clauum reipub. tractare potest, sine Ordinum intercedente cõsilio & iudicio, à quibus primò reip. forma & descriptio originem suam traxit. Carolo quinto hæres fuit Carolus sextus tredecim annos natus. statim *regni optimates proceresque Lutetiam conuenere, eorumq; authoritate effectum est vt is rex sacraretur, coronareturq;, in eius verba iuraretur, res militares ciuilesq; eius nomine administrarentur, eius signo literarum diplomatumq; fides constaret. Dux Burgundiæ patruus ac Borbonius auunculus pupillos educandos curarent. Dux Andium patruuorũ maximus natu Rector Franciæ diceretur, maxima quaque de re ad sanctius procerum concilium referret, ipseq. sententias rogaret. Hac ratione & regi sua dignitas seruari, & forma regni consilio optimatum temperati institui, & suprema sapientis regis voluntas rata haberi visa.* Non ergo solus rex aut qui est è sanguine regio regi proximus, semper & omnibus temporibus; sed generale reipub. Conciliũ de regno, & quemadmodum regnum administrari debeat præscribit. Incidit postea idẽ rex Carolus in phrænesim, vel nescio quã mentis alienationem, vt regno gubernando nõ sufficeret. *Mox Lutetiæ conuentus de summa rerum administranda habitus, vbi Dux Aurelianensis frater regni procurationem vt proximus gradu sibi petebat.* Æquissima postulatio, si è solius sanguinis gradu proximo summa regni penderet. At quia meliori fundamento regnum nitebatur, *denegata est iuuentæ tanta rerũ moles;*

Pa. Æmil. lib. 9.

Idem li. 10

patruũ

patruis ætate & prudentia maturioribus *arbitrium rerum demandatum*. & quanquam dux Aurelianensis vrgeret se esse in regni successione proximum, fratremque regem quum ad saniorem mentem redierat sibi regimen commisisse, Optimates nihilo minus orarunt vt ne onus illud in se sumeret, sed alijs ad illud ferendum robustioribus permitteret. *Quanquam enim fuerat is in regia stirpe princeps, ad quem rege sine liberis decedente regium diadema descenderet; tamen quoad regni gubernationem, de ea rex quum esset emotæ mentis non poterat disponere, sed hoc in Ordinum voluntate & arbitrio erat positum.* Quare Aurelianensi molestissimè ferente, regni procuratio Burgundiæ & Biturigum Ducibus est demandata. Carolo octauo impubere, mortuus est eius pater Ludouicus vndecimus, & quos videbatur tutores filij testamento suo designauerat. *Cæterum statim frequentissimus liberque Turonibus conuentus habitus est*, quem superior rex ita conuocare solebat, vt nemo interesset qui à regis sententia dissideret. *Huc vndique concursum, ac voces solutæ metu fuere ac plenæ expostulationum. Nobilitas, plebs, sacerdotium, suas quisque miserias ordo deplorabat, & quæ à superiore rege contra instituta maiorum onera iniuncta fuissent. Quoad summã reipub. gubernandæ, in cõuentu decretum, vt Anna soror regis curã corporis gereret. sanctius Concilium ex delectis XII. constaret proceribus, de quorum sententia omnia, sed regis nomine præscriptioneque gererentur. Ioannes dux Borbonij Magister equitum dictus.* Sic conuentus Ordinum; quanquàm Ludouicus pater testamento longè aliter disposuerat. Nam quod Cominæus annotat, *principes ac reliquos ordines propter nimiam patris acerbitatem cogitasse filium Carolum regem non admittere, sed alium regem constituere, vel ita saltem coercere illum vt ne regiam obtineret potestatem*, hoc quanquam indicat eos non putasse se adeo in-

Belforest lib. 5. ca. 64. fol. 109.

Carolus 8.

Paulus Æmil. lib. 10. in Carolo rege. 55. anno. 1485.

Cominæus. Commentar. lib. 10.

adeo inuicta & inexorabili necessitate deuinctos ad defuncti regis hæredem, vt nulla occasione possent alium publicæ rei commodiorem regem asciscere, tamen quia ipsi *Ordines mitigati tandem fidem & iusiurandum ex more Carolo dederunt*, libens prætermitto. Neque hæc in eum finem dico, quasi regnum vel Gallicanum vel Anglicanum, aut aliud quodcunq. velim aut censeam esse Aristocraticũ, multo minus Democraticũ, quando supremam rerum potestatem a repub. ad regem translatam esse non dubito. Sed tamen si quando per regis intolerabilem ignauiam, vel improbitatem, vel stultitiam, vel consiliariorum nequitiam, respub. ruinam minatur, aut magnum aliquod ei detrimentum imminet, in his angustijs ipsam rempub. eiusque ordines posse & debere rebus communibus prospicere defendo, & quisquis reipub. naturam rectè cõsiderat, mecũ non inuitus fatebitur. Ad quos enim magis spectat ciuitatis turbulentæ ordinatio, quàm ad eos à quibus fluxit eius prima institutio? aut quos probabile est velle maiori solicitudine in eam curam incumbere, quàm quorum vita vel mors, prosperitas vel vltima internecio in eius ruina vertitur? aut vbi prudentius de istis arduis negotijs potest deliberari, quàm vbi totius reipub. summa in vnam quasi epitomen contracta est? Vbi membrorum omnium virtus, ad totius corporis sanitatem sese quàm maximè intendit; vbi acutissimi è populo indagant quid sit futurum omnibus vtile, fortissimi è nobilitate exquirunt quid sit tutum, honorificum, & gloriosum; vbi episcopi prouident, vt cum reipub. bono religio quoque christiana promoueatur; omnes denique vno animo, & populi vtilitates, & procerum dignitatem, & episcoporum pacem, & religionis incrementum, & reipub. totius salutem,

ſalutem,gloriã,tanquillitatẽ, acri ſtudio,&diligenti omnium conſiliorum cõparatione ponderant,per ueſtigãt,examinãt. Pleni ſunt annales Galliæ,plenæ ſunt hiſtoriæ Anglicæ, Polonicæ Germanicæque iſtiuſmodi præclaris monumentis, neque ea quicquã regiæ maieſtatis amplitudini detrahũt, ſed cõtrà efficiunt vt rex ſecuriùs & glorioſiùs regnet, eique promptius & propenſius à ſubditis obediatur.

9 Nam quod ab ijſdem regum immodicis præconibus initio ſumitur, *omnia regum eſſe dominio, ſubditorum vſu; regum omnia eſſe proprietate, ſubditorum poſſeßione*; hoc tam peruerſum eſt & barbarum, vt neſcio quid dici poſſit publicis reb. pernicioſius. Sanè ſi naturam, ſi ius gentium, ſi Chriſtianas reſpub. earùmque conſuetudines aduertimus, planè eſt abominandum & execrabile. Equidem priuatorum bona omnia eſſe aliquo modo reipub. eiuſque vſibus debere inſeruire, ad cuius ſalutem ſingulorum hominum vitam, ipſorùmque etiam principum par eſt impendere; hoc à ratione non abhorret. At verò regem eſſe omnium in ſuo regno proprietarium, poſſeſſorem, & dominum, neſcio an quis vnquam ſanæ mentis aſſeuerauit. Perinde quidem eſt ac ſi Chriſtianas reſpub. ex ſolis mancipijs componeret, quod idem valet, ac ſi eas nihil à beſtijs diſtingueret. Eſt enim (vt inquit philoſophus) bos aut aſinus pauperi agricolæ pro ſeruo. & quanquam ſeruus rationis ſit compos, beſtia expers; tamen quoad ciuilem ſocietatem, quum & mancipiũ & beſtia quicquid ſint domini ſint, quicquid operantur, operantur ad ſolius domini commodum, ipſis nihil cedit niſi quantum corporibus nutriendis ſufficit, nihil ſibi acquirunt dominio, nihil poſſeſſione, nihil proprietate, ſed tantùm vſu & fructu; in hoc vtriuſque & boni & mancipij par eſt

9.

Sup. fo. 81.

Rex perabſurde dicitur rerum omnium in ſuo regno proprie dominus.

Vide Gerſonem in regulis moralibus numero 24.

Ariſt. Polit. lib. 1. ca. 3.

par est ratio; ideoque qui ita ciues in ciuitate describit, eos à bestijs nihil prorsus discriminat. Et quis ignorat quòd vel prima rerum omnium parens natura, vel certè ius gentium ex ipsis naturæ principijs haustum rerum proprietatem induxit? Sic enim distribuũtur quoad dominium & proprietatem quęcunque sunt, *vt alia sint naturali iure communia omnium, quædam publica, quædam vniuersitatis, quædam nullius, pleraque singulorum, quæ ex varijs caussis cuique acquiruntur.* At ista effusa regij splendoris exaggeratio naturale hoc ius euertit; & pro diuisione rerum naturæ congruenti, confusionem naturæ contrariam inducit, neque patitur alia esse *publica*, alia *vniuersitatis*, quædam *nullius*, plæraque *singulorum*: sed leoninam statuens societatem, quæ *publica*, quæ *vniuersitatis*, quæ *nullius*, quæ *singulorum*, ea vniuersa & singula ad regem dominum & possessorem *reuocat.* Et quàm iniquè à prophetis Dei accusantur Iezabel & Achab, quòd à Nabotho vineam suam eripuerint, si Achab rex fuerit omnium Nabothi bonorum propriè dominus & possessor? Multo certè magis illius clementia & largitas erat predicanda, qui quum optimo iure vineas, agros, fundos, domos, ipsamque domesticam supellectilem potuerit auferre, quando eorum omnium dominium & propietas penes regem Achabum erat, vna tamen vinea contentus reliqua omnia liberaliter ei vtenda fruenda concessit; Naboth autem capitale supplicium ter & amplius est promeritus, qui regi & domino negauit illud, cuius Achabus regio iure erat proprietarius & possessor.

Institut. Iustinia. lib. 2. tit. 1.

3. Reg. 21.

Sed vide mihi Christiane lector, quàm incredibiliter politici isti in Christianorum politia aberrent, qui Christianas respub. nec primoribus labris videntur attigisse, quas penitus inuertunt, & pro certa

veritate

veritate perspicuam falsitatem legentibus obtrudunt. Tantum enim abest à vero regem esse rerum omnium propriè Dominum, populum autem & proceres vsufructuarios; vt contrà potius verissimum sit, illos esse rerum suarum dominos, quum rex regalium opum tantum sit administer & dispensator, ideoque & illi multo liberius sua possunt vendere, distrahere, alienare, quàm rex patrimonium & thesaurum regium: eo quòd verè istius nihil sit quàm œconomus ad populi totius vtilitatem. Vnde & quæ in Parlamétis, vel generalibus Comitijs Galliæ, Angliæ, Hispaniæ, pecunia regi tribuuntur aliquando, nō imperantur sed impetrantur, nec auferuntur tanquam iure dominij debitæ, sed condonantur voluntate Ordinum liberè, ideoque & blandioribus vocabulis nuncupantur, Subsidij, Subuentionis, Auxiliorum, Muneris, Beneuolentiæ, ipso nomine declarante fontem & causam ex qua manat eiusmodi liberalitas. Et in Anglia quotiescunque Ecclesiasticus ordo in Parlamento tale aliquod subsidium regi Anglicano decernit, in solenni instrumento donationem eam complectente verbatim perscribunt, se *pro quibusdam magnis arduis & vrgentibus causis, quoddam vltraneum, spontaneum, & voluntarium subsidium vnanimi assensu & consensu, regiæ munificentiæ dare*. Et quoties in Anglicanis historijs occurrit regi vehementissimè flagitanti, subsidia huiusmodi fuisse pernegata? Henricus tertius indicto Parlamento valde instabat vt ad resarciendos maximos sumptus, quos nuper fecerat, certa pecuniæ vis ei ab Ordinibus regni persolueretur. At illi liberè notarunt eum *auaritiæ, ingratitudinis, & fractæ fidei, quòd non ita pridem multa ab eis obtinuerat, & propterea multa quoque eis promiserat, nec quicquam tamen fere præstiterat; & quòd omnia pene*

Preteres magis suorum fundorum domini quam rex patrimonij regalis.

Rex propriè & sua sola authoritate in bona subditorum nihil habet iuris.

Anno 1248.

Hollinsh. in histor. Anglicana. Henrici 3. pa. 719.

nia pene

nia pene regni bona in aulicos suos & eos sepenumero peregrinos effundebat. Rex quum nihil proficeret, mansuetissimè agens & ea errata se deinceps correcturum pollicitus, Parlamentum ad aliquot dies prorogat, putans tandem eos velle aliquid de seueritate remittere. Sed nec hic conatus quicquam ei profuit; Ordines enim eundem animum retinuerunt, atque ita sine eo quem sperauerat fructu Parlamentum dissolutum est. Aliàs vbi in vulgus emisisset, se in Iudæam contra Turcas cum exercitu profecturum, indixit Londini Parlamentum, & à magnifico conuiuio auspicatus est, deinde verò ad pecuniarum subsidium flagitandum perrexit. At episcopi quibus iam olim innotuerant regis in effundenda pecunia mores, se nihil tribuere posse responderunt, & propter alias certas causas, & nominatim quòd Archiepiscopus Cantuariensis abesset, cuius in eiusmodi subsidijs dandis vel negandis primariæ essent partes, & à quo reliquus ecclesiasticorum ordo erat dirigendus. Hac spe frustratus rex singulos episcopos seorsum prensabat, eosque ad suis necessitatibus succurrẽdum hortabatur, a quibus quum nihil obtineret, eadem via proceres aggressus est, illisque exposuit in quantis angustijs essent res Gasconiæ, quæ non nisi multis & copijs & pecunijs possent sustineri &c, sed nec ab illis quicquã magis quam ab episcopis potuit elicere. Aliàs quidem multo labore pecunias extorsit ab eis, sed ea conditione, vt quatuor è nobilitate designati, pecunijs dispensandis præessent, nec sine eorum præsentia & cõsilio aliquid expenderetur, & si istorum quatuor aliquis interiret, alius à parlamento nominatus in eius locum succederet. Et ista quidem in historijs & parlamẽtis Anglicanis non sunt rara, tum nimirum quum regis inconsiderata in sumpti-

anno 1252 Vbi supra pag. 710.

Ibid. fo. 777.

sumptibus faciendis profusio proceribus & episcopis fuit perspecta. Quoad Hispaniam verò, & indigenis & exteris quoque notissimum est, quod & si *Hispani in omnibus honestis regi suo valdè obediant, tamen nisi fortasse ex mera gratuita beneuolentia, nihil pendunt præter subsidia & vectigalia antiquis temporibus præscripta. Si tamen extraordinariæ pecuniæ vi opus sit ad bellum gerendum contra Turcas, Mauros, hæreticos & similes, sponte tributa conferunt ipsi etiam Ecclesiastici*; at ex necessitate, tanquam ex officio & obligatione, nihil persoluunt vel laici & ex infima fæce rustici. In Gallijs idem esse ius eandem consuetudinem, facilè confirmatur. In conuentu siquidem Turonensi sub Carolo octauo ordines perspicuè regi testantur, *Vetustas regni Gallicani leges requirere vt reditus annui regi à repub. attributi, in regis & regni negotijs expediendis insumantur: mulctæ pecuniariæ & aduenarum morientium bona tribuantur eleemosinis pauperum: subsidia collecta à populo conferantur ad militares & bellicos sumptus.* Quòd si pecunię aliter dissipentur & a regibus effusa liberalitate adulatoribus vel improbis hominibus (vti sæpe fit) condonétur, eas largitiones irritas esse & reuocari debere Ordines illi decreuerunt. & quia Ludouicus 11. Caroli pater, princeps alioqui valdè prudens & callidus indignis hominibus eo in genere nimium indulserat, *omnes eius donationes superfluæ & regio patrimonio damnosæ, rescissæ sunt & applicatæ fisco, & multi pecuniam quam receperant & consumpserant coacti sunt restituere.* Ita quòd dę Carolo sexto regios thesauros nimis largiter profundente traditur, ærarij publici *præfectos, quū rationes pecuniariæ in fiscum referrētur, eas magna ex parte induxisse, tabellisq; quibus nomina muneraque ab eo data cōtinebantur hæc verba subscribere solitos,* IMMODICE DATVM, ET REPETATVR: id in hoc

Theuet Cosmog. li. 13. ca. 4.

Anno 1485. Belforest. l. 5. ca. 151.

Regum donationes immodicæ, reuocantur & fiunt irritæ.

Ib. & ca. 150.

Æmilius lib. 9.

in hoc celebri conuentu omnes Galliæ ordines & dixerunt & præstiterunt. Idemque in Anglicano regno non semel factum est: nimirum vt castra, fundi, prædia, regali munificentia aulicis nihil tale promeritis donata, parlamentari authoritate eisdem ablata, rursum regali Coronæ adiungerentur. Quæ omnia manifesto conuincunt regem regalis patrimonii & ærarii esse procuratorem, dispensatorem, œconomum, non dominum, non possessorem, non proprietarium; falsissimúque esse quod ab istis pseudopoliticis & politicorum nomine indignis vsurpatur, omnia quæ sunt in regno, regum esse *proprietate & dominio*. Cuius rei probandæ varia & pulcherrima Annales Francici suppeditant exempla, sed ego breuitatis causa vno & altero, quod non ita pridem gestum est hoc totum definiam. Memoria patrum nostrorū in bello Papiensi Franciscus eius nominis primus captus est ab exercitu Caroli quinti Imperatoris, ab eoque inter cæteras pacis conditiones adactus ad Burgundiæ Ducatum a Gallicani regni subiectione abstractum Imperatori restituendum. Illum siquidem Ludouicus vndecimus ante non multos annos Mariæ Cæsaris auiæ eripuerat & cum totius regni consensu Gallicanæ Coronæ adiecerat. Franciscus quia alia conditione libertatem suam obtinere non potuit, assensit & iurauit. Quis fuit non dicam Gallorum, sed vel exterorum, qui non iudicaret pacem hac conditione factam, statim irritām euasuram? Quid ita? quia Franciscus id se facturum receperat, quod in eius potestate non erat. Isque quum liber ab Imperatore Baionæ in Gallia sisteretur, tumque a ministris Imperatoris vrgeretur vt pacta & conuenta de quibus anteà Madritij in Hispania transegerant cōfirmaret, planè & quod verum erat respondit, *se Burgun-*

Parlam. Henrici 6. An. 33.

Omnia regis Galli iuramenta sunt irrita, quæ primo iuramento quod in regno adeundo Rhemis suscipit sunt aliquo modo contraria.

Burgundiam sine Burgundorum & Ordinum Galliæ assensu Imperatori tribuere non posse: sed quod aliquoties in Hispania Imperatori dixerat, & ipse Imperator scire poterat, & quod alijs quoque regnis commune erat, id se nunc repetere, nempe minime in Galliæ regis potestate esse, absque regni Ordinum consensu se obligare ad alienandum quicquam ex ijs quæ ad regni corpus & (vt dicitur) ad Coronam Gallicanam spectabant. Iuramentum Rhemis quum reges tanta cum cæremonia, & cælesti oleo consecrantur datum, quo se regni patrimonium non imminuturos spondent, antiquius esse iuramento quod ipse nuper Madritij fecerat : ideoque hoc posterius contra illud prius in quo ius regium fundatum erat nihil valere. Ita respondit Franciscus primus Gallorum rex, eiusque responsum cæteri Christianæ reipublicæ principes, & ipse quoque Romanus Pontifex comprobauit. Idemque Galli omnes denunciarunt Henrico quinto Angliæ regi postulanti à Galliæ rege inter alias pacis conditiones, vt Aquitania & Normannia quemadmodum olim à Galliæ Corona auulsæ rege Anglico addicerentur. Respondit enim *Galliæ Concilium, iura Coronæ & nobilitatis Gallicanæ hoc non permittere. A regno siquidem Gallicano rex prouincias eas nec debet, nec potest seperare sine manifesto periurio; vtpotè qui in regem vnctus & coronatus iurauit ea tueri & defendere. Præterea hoc est contra ius & libertatem subditorum, qui iurarunt obedientiam nō regibus Angliæ sed Galliæ.* Nec ergo rex Galliæ nec alius quisquam in quacunque republica Christiana rex, vel regalium fundorum, multo minus aliorum, nec prouinciarum quas maiores ipsius bello subegerunt propriè est dominus nec vllam regni partem pro suo vnius arbitratu potest alienare.

Guicciar. lib. 17. in initio.
Belfor, histor. lib. 6. ca. 36.
Bellai. li. 3. comment.

Belforest. li. 5. cap. 79.

Cuius item rei hoc est alterum, nec minus eui-

Regalis patrimonij rex non est proprie dominus sed populus

dens exemplum atque demonstratio. Recentibus istis Hugonotarum bellis attriti superiores reges magnum æs alienum contraxerant. Vt debitum illud dissolueret qui nuper dominatus est Henricus Valesius, volebat partem aliquam regalis patrimonij diuendere; idque vt sibi liceret in primis Comitijs Blesensibus per Secretarium enixè postulabat. At intercessit populus, & *præfinitè sententiam tulit nolle se vnquam consentire, vt rex patrimonij illius particulam aliquam perpetuo alienaret.* Instabat Secretarius, & rationes varias cur id commodè fieret afferebat. At illi contrà opponebant, regem etiamsi maximè *cuperet non posse tamen id facere. Pertinere siquidem ad regem, patrimonij eius* non simplicem possessionem & dominium, sed *vsum fructum tantummodo; ideoque quicquid ex eius redditibus ordinarijs, regi eiusque ministrorum conuenienti sustentationi superesset, id totum in reipub. vsus esse conseruandum. Primarium siquidem & intrinsecum patrimonij eius ius atque proprietatem in populo manere, eamque ob causam ipsi quidem qui à populo ad hunc conuentum delegati fuerant, ratam habere poterant perpetuam patrimonij eius alienationem, si quidem prouinciæ expressam eis facultatem ea de re contulissent. Aliter enim nec ipsi quidem etiamsi populi vice adessent, eiusque personam representarent, possent hoc largiri.* Atqui istis non consentiens regius procurator, *fatebatur quidem leges regni hoc velle, illisque penitus interdictam fuisse talem venditionem; sed tamen eiusmodi leges omnes esse ex æquo & bono interpretandas, & necessitatem qualis iam ingruebat, esse legibus illis perpetuo superiorem. Quumque iam ageretur de populi salute & republicæ totius incolumitate, legibus aliis quibuscunque anteponendam esse legem illam duodecim tabularum:* SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO: *reliquas autem leges quæ ad Statum conseruandũ*

Histoire de France par M. TIGVIER lib. 13. ca. 16. & LA VAL. Histoire des troubles lib. 24. an. 1577.

Fond & propriete.

scriptæ

ſcripta ſunt, ita commode ſemper debere exponi, ne ad eius perniciem verterentur. Quumque hoc tempore pars vna venderetur vt reliquum ab hoſtili vaſtitate & direptione defenderetur, talis uenditio non tam vocanda erat alienatio partis quàm conſeruatio totius. Quam ob rem vehementer inſtabat vt vel ipſi regiæ voluntati aſſentirent, vel alias inirent rationes quibus bellum quod neceſſariò ſuſcipiendum erat gereretur. Egregia quidem oratio, & in ſpeciem valde probabilis, ſuperflua tamen, imò contra regis maieſtatem, & ſimpliciter proditoria, ſi rex legibus omnibus ſolutus *ſuæ vnius voluntatis* lege teneretur; & valde iniurioſa, ſi non ſolùm fundi regij, ſed aliorũ quoque & fundi & bona quæcunque, regum ſint *poſſeſſione, proprietate, dominio*; & qui hoc in conuẽtu ſubmiſſus eſt regiæ cauſæ actor & propugnator, erat potius illius proditor & præuaricator, qui quum regiæ voluntatis optimè fuiſſet conſcius, in ea tamen fatetur non ſatis fuiſſe ad hoc conficiendum momenti & roboris, niſi expreſſa populi ſuffragatio accederet, maximè autem quum adeò luculenter profiteatur quod eſt veriſſimum, in repub. gubernanda, non regis *ſed populi ſalutem ſupremam eſſe legem*, ad quam aliæ leges omnes ſunt referendæ, & ex qua aliæ leges oẽs ſunt interpretãdæ. Et quis nõ arbitraretur debuiſſe hoc legis poſtulatũ à populo facillime probari, quo veriſimile erat ipſos à Subſidijs & tributis fore multò magis deonerandos? Si enim rex quod requirebat, trecenta millia librarũ annuarum auctionatus eſſet; quantum inde conflaſſet pecuniæ ad grauiſſimos domi foriſque ſumptus faciendos? ex quo probabile erat magnũ populi alleuamentum fuiſſe conſecuturum. Neque tamen his rationibus permotus eſt populus vt in regis ſententiam concederet, *ſed orabant procuratorẽ, vt rationibus quas ante propoſuerant acquieſceret.*

Sup. fo. 21.

fuisse olim difficiliora reipub. tempora. quum Ioannes rex prælio Pictauiensi captus in Angliam fuisset abductus: neque tamen vel tum ad hæc extrema remedia fuisse decursum. Deinde eam venditione (vti dictum est) legibus regni prohiberi. Tertio alias suppetere pecuniæ comparandæ rationes, & ad extremum etiam si multo maior necessitas immineret, quum tamen prouinciæ à quibus in hunc conuentum delegati fuerant, huius rei potestatem eis non fecissent, quod necessarium erat, sine eo ipsi nihil volebant nec poterant constituere. Et hæc quidem deliberationis summa fuit, in eaque perseueratum est, etiamsi tot suppeterent contrariæ rationes, etiamsi qui pro rege agebat vir sanè prudentissimus omnes intenderet ingenij neruos vt regi suam probaret operam: & rex etiam quòd tam æquabile postulatum ipsi negatum fuisset, non mediocriter offenderetur. Mitto alia vt quod *nec duos aureorum milliones* (exiguam ex amplissimo Galliæ regno colligendam summam) ad sustinendos præsentis belli sumptus voluerunt concedere, eandem vrgentes sui defensionem, quia prouinciæ ea de re nihil ipsis præcepissent. Si tamen extrema necessitas ingrueret, prescribunt modum pecuniæ comparandæ: nimirum vt omnes Galliæ ciuitates & societates, suorum redituum *certam partem ad publicos vsus penderent, ita tamen vt a viduarum & pupillorum bonis abstineretur.* Quæ omnia clarissimè demonstrant, perabsurdè & nimis falso dici quòd omnia subditorum bona, *proprietate & dominio* ad regem pertinent, eosque nefariè reipub. formam corrumpere, nimiumque de ea iudicare præposterè qui ita eam abijciunt & extenuant, regisque potentiam supra omnem modum amplificant atque exaggerant: quod non est quidem magis reipub. quàm regibus perniciosum, quorũ hac confusione planè vel omnino tollitur, vel plurimũ enerua-

M. Beliеure.

Ibi. ca. 14.

Cap. 16.

eneruatur authoritas: quæ vt summa est & singularis quádiu legitima est legúque norma dirigitur: ita vel nulla est vel certè perinfirma est, quum legũ publicarũ cãcellos & pręscripta egreditur, a quibus ad reges vt populis imperent authoritas deriuatur.

10 Quòd verò aliqui refellere cogitant hæc omnia vnico Samuelis verbo quo propheta ille prænunciat *regis ius fore*, vt bona & possessiones subditorum pro sua libidine auferat, id merè sophisticum est; & ex ipso historiæ argumento serieque, & narrationis circunstantijs, friuolum esse nullo negotio ostenditur. Iudæi fastidientes regimen quale Deus ipsis posuerat, & stultè splendorem regium mirantes, regem postulant *qualem habebant vniuersæ nationes* finitimæ Egyptij, Syri, Persæ, quorum imperia fuisse verè tyrannica philosophi sapientissimi annotarunt. Deus iratus hoc eorum desiderium acriter redarguit. *Neque enim* (inquid ad Samuelem) *te abiecerunt sed me, ne regnem super eos. iuxta reliqua opera quæ fecerũt a die liberationis eorum ex Ægypto, & sicut olim me dereliquerunt, sic nunc etiam in eadem amentia progrediuntur*. Vt autem ab hac temeritate eos auerteret Deus, iubet Samuelem prænunciare eis quid sub regũ dominatu sit eis euenturũ, *& quantum malorum sibi vltro asciscant*: Hoc (inquit) modo reges futuri, aliorum Ægypti, Persiæ, Syriæque regum more vos tractabunt. *filios vestros à vobis abstrahent, eosque alios aurigas sibi facient, alios equites & satellites, cursores, agrorum suorum villicos, aratores, & vinearum fossores. filias quoque vestras facient sibi vnguentarias, & culinarias, & ad alia ministeria compellent. quæ omnia illa necessariò verberum formidine obibunt. Possessiones etiam vestras, agros, vineas, & olincta optima vobis ablata, eunuchis, & pecorum vestrorum greges satellitibus suis largientur. Et (vt breuiter dicam) seruietis vnà cum omnibus*

IO.

1. Reg. 8. 9.

Obiectio de infinita Regum potentia ex verbis Samuelis. Soluitur.

Arist. polit. lib. 5. ca. 11.

1. Reg. 8. Ioseph. Antiq. lib. 6. ca. 4.

vestris regi, non secus ac domestici eius famuli, nec quicquam est quod non compellent vos facere mancipiorum more quæ pecunia perantur. Hoc enim est regibus istis visitatum *ius*, hic *mos*, hæc *consuetudo* (id enim significat verbum prophetæ) sic reges Ægypti populum suum ad insanas illas Pyramidum substructiones compulerunt, vt illi laboribus perpetuis oppressi & pecunijs exhausti, de libertate sua nunquam cogitarent. Sic reges Persarum & Medorum suis eunuchis & concubinis integras ciuitates donare consueuerunt. Sic hodierno die Turcarum Imperator possessiones, liberos, vxores, vitam subditorum ad suam voluntatem eripit, & derepentè amplissimos Bassas, ad extremam miseriam & sæpenumero ad mortem sibi ipsis inferendam (vt nuper Cypri victorem Mustapham) cogit. *Hæc vos patiemini, & tum pœnitentia adducti supplices Dei misericordiam implorabitis vt vos à regibus cito liberet: sed ille vos repellet & sinet vos dare pœnas inconsultæ temeritatis.* Hæc propheta eis comminatur. & quid euidentius est quàm hæc omnia esse merè tyrannica? & quid puerilius est quàm in vnius verbi ambiguitate contra manifestam sententiam insistere? Nam quid aliud reprehendit propheta in Achabo vineam Nabothi tollente, quàm quod hìc regis *ius* esse asseritur? Quod si verè & simpliciter *ius* esse defenditur, improbè ergo Naboth negauit Achabo vineam suam. nefariè & proditoriè Elias Achabum reprehendit, quòd vineam eam occupauerit. Sin verò & Naboth rectè vineam suam regi negauit, & rex iniustè eam appetiuit, & propterea propheta ex spiritu Dei regem illum aliena appetentem coarguit, ergo *subditis vineas suas auferre*, & multò magis reliqua quæ hoc loco commemorantur, liberos, filios, filias illisque *tanquam seruis & mācipijs pecunia emptis* abuti, *ius* qui-

[Margin notes: קשפט *Dispositio, mos, statutum vide Geneb. in Chronol lib. 1. pa. 103. & Pagninum in radice.* שפט — *Surius an. 1581.* — *Iosephus vbi suprà.* — *3. Reg. 21.*]

ius quidem malorum regum impropriè, hoc est mos, consuetudo, praxis dicatur: at ius bonorum regum, quod scilicet iure, quod ratione, quod ex conscientia, quod iuxta leges diuinas & humanas fiat, nunquam appelletur, nec certe vnquam appellari poterit. Atque huic tyrannico iuri, ius regale planè contrarium ipse dominus iam prius constituerat, vbi præmonet Iudæos vt regem habituri, talem eligant *cui iustitia semper sit cordi*, non qui aliorum bona (vt hoc loco) prædetur; *qui plus legibus & Deo quàm suæ sapientiæ tribuat*, (quum iste nullis legibus obtemperet nisi suæ vnius libidini) qui *nihil præter Pontificis & Senatus sententiam faciat nec superbia eleuetur super fratres, nec pecunijs & equis plurimis gaudeat, quarum rerum copia, contemptor legum facilè possit euadere*. in isto autem quid simile? imò quid non planè oppositum & disparatum? Denique in lege Mosis præcipitur disertè Iudęis, quòd si *rex talibus studiis*, accumulandi equos, pecunias, agros, olíueta, quæ híc recensentur, *plus æquo fuerit deditus obstandum est ei ne potentior fiat quàm rebus vestris expedit*, & in merá tyránidé degeneret. Clarum est igitur hoc ius esse planè tyrannicũ, & verba scripturæ continere non diuiná præscriptionem quid reges legitimè facere possent, sed propheticam prędictionem quid Saul & alij reges vt plurimùm suis viribus & potentia facere volebant, & quid ad vindictam rebellium Iudæorum eos facere Deus erat permissurus. Atque ita optimi ecclesiæ Doctores semper sunt interpretari. verbi gratia, vt vnum è multis proferam D. Cyprianus, *Deus* (inquit) *excitauit eis Saulem qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas superbum populum vexaret & premeret, vt contemptus sacerdos Samuel (cuius imperium detrectabant) de superbo populo vltione diuina vindicaretur*. Ergo ius hoc D. Cypriano inter-

Deut. 17. Ioseph. lib. 4. ca. 8.

Concil. Toletanum 8. In Decreto uniuersali & lege sequenti. Synodus Moguntina anno. 888. ca. 2. Cyprian. epi. 65.

interprete. *summa & grauis est iniuria*, atque idipsum res ipsa loquitur. Neque qui vnquam habiti sunt Græcorum & Romanorum tyranni atrocissimi, aliud ferè quam hoc ius in corpora & facultates subditorum suorum vsurparunt.

Vide ca. 3. & ca. 10.

II. 11 Et hæc de regum origine & potestate dicta sint, è quibus circumscripta esse regum omnium Christianorum sceptra confirmatur, eosque ita singulis membris & vniuersæ quoque reipub. præesse, vt tamen eorum potentiam respublicam dilatare, restringere, commutare, adeòque & (quum in vniuersorum exitium aut detrimentum tendit) penitus abrogare, aliamque substituere possit. Quæ omnia viua naturæ voce gentium prudentissimarum moribus, Christianorum institutis, ipsaque rerumpub. politia regum praxi, & tum Conciliorum ecclesiasticorum canonibus, tum conuentuum politicorum statutis, hoc est integris, & incorruptis, & grauissimis testibus probauimus. Quæ vt ostendunt magnam esse obedientiam, quam subditi debent regibus, ita conuincunt maiorem esse obedientiam qua reges & subditi obligantur vniuersæ reipub. & legibus, quum illa superior sit ipsis quoque regibus, ad cuius pacem & tranquillitatem primaria spectat regum institutio, & cuius damno auertendo applicari debet regis veri studium omne & cogitatio; ipsa etiam vita si in tale discrimen respub. veniat, vt nisi regis morte reipub. salus non possit repræsentari. Quemadmodum autem illi tanquam vlcera publici corporis lancinanda sunt, qui nefariis seditionibus & populari iactatione potentiæ eius quam infimæ plebi tribuunt, regum maiestatem labefaciunt: ita non minùs tanquam mortua mēbra; si corrigi nō possunt, abscindenda sunt, qui exitiosa populis & regionibus omnibus doctri-

Conclusio.

magistra-

na, respub. mutilant legitima potestate quemcūque magistratum suum, & quocunque nomine censeatur reprimendi & coërcendi, si is commissum sibi à repub. gladium ad eam tuendam, ad castigandos malos & fouendos bonos; in ipsius reipubl. viscera conuertat, eamque distringat solùm ad trucidandos bonos, & corroborandos improbos. Medio autem cursu inter hæc extrema tanquam pleno maris alueo inter Scylla & Charybdim incedit Christiani hominis erga regem obedientia, naturæ voce, & ipsius Dei imperio constabilita; nimirum vt contra populares tumultus regi adhæreat adeiusque defensionem cum repub. vires suas conferat: regem tamen impium, & reipub. euertendæ studentem deserat, & cum repub. ad Regem iniustè sceptro sibi commisso abutentem destituendum, & ad meliorem eius loco sufficiendum, cum repub. vires & fortunas coniungat, & in hac causa nullum etiam vitæ capitisque periculum recuset.

CAPVT III.

Quis sit tyrannus.

1 *Quia tyranni nomen est odiosum valde, & Protestātes seditiosissimè reges bonos & moderatos modo sibi aduersantes, vocant tyrannos; ideo quis sit tyrannus diligenter aduertendum est.*

2. *Hoc autem ex reipub. natura & fine petendum est, quæ vult suos ciues pacificè sua bona possidere, & effici bonos.*

3 *Inprimis autem vult Deum debito cultu venerari, cuius partem necessariam fuisse sacrificium, Ethnici natura magistra atque Duce, semper & vbique senserunt.*

4 *Christus vt nec alia naturæ bona, ita nec insitum, à natura morem Dei sacrificio colendi & honorandi sustulit,*

ſed correxit; eccleſiæq́ſuæ perpetuò duraturæ duos Magiſtratus præfecit epiſcopos & reges: è quibus Epiſcopi ſpiritualia & interna, reges temporalia & externa curarent, & hij quoad ſpiritualia Epiſcopis eſſent ſubiecti.

5 *Imperatores & reges Chriſtiani, ſemper agnouerunt hoc ſuū fuiſſe officium, vt quæ Epiſcopi in Concilijs ſuis decreuiſſent, ea reges gladijs & legibus ſuis ſtabilirent, ſemperque leges ſuas ad Epiſcoporum Canones formarent; quarū exempla aliquot ponuntur: nec regi ſecus imperanti eſt obediendum.*

6 *Qui reges hunc ordinem peruerterunt, euaſerunt infames tyranni: vt olim Conſtantius, Iulianus Apoſtata, Valens, Conſtantinus V. & antè non multos annos in Anglia* Henricus *VIII.*

7 *Omnia Chriſtiana regna ita formata & ordinata ſunt, ut rex non poßit nec debeat Eccleſiaſtica tractare, ſed quoad talia Epiſcopis obedire.*

8 *Ordines Galliæ hoc regis officium regi ſuo Henrico ante 12. annos in conuentu Bleſenſi denunciarunt. Denique fides Chriſti reges Chriſtianos arctiori vinculo ſupra Paganos ad iuſtè pieq́ regendum obſtringit.*

9 *Ex his deducitur quis ſit tyrannus, nimirum 1. qui vel leges contemnens rapaciter ſubditorum bona eripit 2. vel qui libidinosè corporibus vim affert & publicam honeſtatē moreſque corrumpit, quorum exempla aliquot ponuntur. Valde autem in hac vtraque tyrannide eminuit Henricus Valeſius.*

10 *3 Maximè autem tyrannus eſt qui fidem Chriſtianam violat & vaſtat, regiaque potētia ad hæreticam fidem ſubditis ſuis imponendam abutitur. Nunquam autem aut perdifficiliter vitari poteſt quin rex hæreticus, eo ipſo ſit tyrānus.*

11 *Exempla aliquot huius vltimi generis tyrannorum in Anglia & Græcia, & potißimum nuper in Gallia; vbi breuis eſt enumeratio rerum ab* Henrico *Valeſio contra Eccleſiam & fidem geſtarum.*

22 Omnes notæ tyrannidis à Bartolo & alijs positæ, ad hæc tria genera reducuntur. Tertius tyrannus est reliquis longè detestabilior.

CÆTERVM ista generaliter hactenus de regum potestate & officio dicta, contrahamus adhuc magis presse & directè ad Christianum regem describendum eademque ratione ad tyranni simulachrum nobis ob oculos proponendum, & ita demum alterum horum ab altero distinguendum. Hoc enim si quid aliud, plurimum conducet ad Christianos erudiendos, quousque se porrigat illa obediētia qua reges sunt prosequendi; & quando iure vt perduelles regum sunt plectendi nisi regibus obedierint, quando vt proditores patriæ exterminandi, nisi patriæ contra reges opem auxiliumq. tulerint. Nam quin tyrannis ea subiectionis officia præstāda non sint, quæ regibus debentur, nō magis quā lupo pastoris locum inuadenti ouis tanquàm pastori suo parere, & ciuis latronem bona omnium diripientem tanquam conciuiuem suum diligere tenetur; hoc certa ratio, & tùm Ethnicorum, tum Christianorum disciplina facillimè persuadebit. *Nulla enim nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distractio*, inquit vir prudentissimus. Veteribusq. Romanis & Latinis, quàm fuerint tyranni odiosi ex eorum varijs decretis legibusque & rebus contra Tarquinium Superbū fortissimè gestis apparet. Græci quoque quantopere tyrannos abominati sunt, facile est cōijcere ex pręmijs quæ tyrannorum interfectoribus proposuerunt, & statuis ornatissimis quibus eorum memoriam publicè honorarunt. Iudæi quoque & si crebrius immissos sibi à Deo tyrannos pertulerunt, sæpenumero tamen armata manu eis restiterunt, vt ex to-

I.

Cic. offic. 3.

Liuius li. 1

ex tota Machabæorum historia liquet: aliquando eos regali loco mouerunt, vt de Ozia notum est, aliquando etiam occiderunt, vt de Athalia, Iezabele, Iabino, Eglone, & nonnullis alijs cóstat. & apud Christianos ipsum tyranni nomen, adeo est odiosum & execrabile, vt omnes tacito naturæ & religionis instinctu, tyrannum tanquam publicam pestem abominentur. Et is qui fortasse solus ab octingentis annis in Anglia perfectum & omnibus quasi numeris exactum tyrannum egit *Henricus VIII.* (Richardus enim III. quē vulgari nomine *Richardũ tyrannum* historiæ Anglicanę vocant, vix vmbrã quandam istius tyrannidis expressit) ita tamen appellationem tyranni exhorruit, vt capitalem pœnã ei decerneret quicunq. eum *tyrannum* diceret. Neç immeritò. est enim Tyrannus (vt ex omnibus historijs colligimus) nõ tam singulorum hominũ quàm vniuersarum prouinciarum, quàm naturæ humanæ, adeoque & ipsius humanitatis communis hostis. Est vti dicebat Philosophus quidam, inter animantia fera & agrestia, maximè illustrè & immanè, est vera pestis virorum bonorum, qui naturali quodam habitu & insita peruersitate.

Proculcat claros homines fortesq; trucidat,
Munitus gladijs viuit, septusq; venenis.

Vide post cap. 10.

Tyranni nomen odiosissimum.

Parlam. 8. Henrici 8. an. 26. ca. 13.

Plutarh. de amico & adulatore.

Claud. in instit principis.

Nicetas Choniata de Alexio Comneno lib. 1.

Denique vt eleganter scribit græcus quidam historicus, *est bellua sanguinaria, subito in faciem tuam inuasura & laceratura. Est venenatus serpens, quem si ampleclaris, lætale virus euomit; si in sinu foueas, corpori tuo pestiferos dentes infiget.*

Quare quũ tyrãnus sit huiusmodi monstrũ, reip. turbo, contemptor iustitiæ, optimorũ hominũ inimicus, perditissimorũ fautor, ad oĩa scelera & flagitia proiectus; operæ prætiũ est signa & vestigia omnia perscrutari quib. ad accurata tanti mali cognitio-

tionem penetremus, ne in officio nostro temerè delinquamus; & (quod fieri potest, & nostra hac tempestate crebrò factum est) pro angelo Dei angelum Satanæ, & pro Christo aduersarium eius Antichristũ adoremus; quẽ in templo Dei sessurum & falsò simulatæ religionis iustæque potestatis velo, Christi sibi gloriam & honores vendicaturum Apostolicæ literæ prædicunt. In quod nobis tanto est studiosiùs incumbendum, quanto magis videmus religionis Christianæ hostes, vt confictam à se religionem ferro propagent, quam doctrina non possunt defendere, hæc ipsa tyrannorum & regum nomina confundere, & probatissimos reges teterrimo tyrãnorum nomine infamare; vt deinceps tyrannos suos regum spolijs & nominibus cohonestent, atq. ita tyrannide tanquam legitima regum potentia, execrabilem Atheismum subiugatis à se populis etiam inuitissimis imponant. Ecquis enim aliquando ad regnum Scotiæ vel pleniori iure peruenit, vel maiori lenitate & clementia populis illis præfuit, quàm Maria illustrissima Scotorum Regina? & tamen infandi proditores eam solenni Ministrorum sententia tanquam tyrannam è regia sede expulerunt; vt verissimum tyrannum, spurium, apostatam, regni munitissima Anglis antiquis regni illius hostibus prodentem, procerũ Scotorum sanguini aliàs quum vis deesset vafrè insidiantem, aliàs quum vires ei suppeterent barbarè effundentem totumque illud regnum vastitate, cæde & incendijs permiscentẽ, ad regale culmen attollerẽt. Quis aliquando rex populis suis tumultuantib. magis indulsit, quàm Geusijs Flandris potentissimus Hispaniarũ rex Philippus, qui illis priuilegia sua quæcũque sarta-tecta seruari flagitantib. concessit: Hispanos milites è prouincia illa semel & iterum euocari requi-

2.Thess.2.

Maria Scota Regina

Insignis Philippi regis erga Flandros [illegible] in- [illegible] ia [illegible] lentias.

requirentibus assensit: arces & munita loca omnia & singula, alijs fidelibus subditis erepta ipsisq. solis custodienda tradi supplicantibus tradidit: qui pacificationem Gandauensem contra ipsius ferè dignitem sceptrumq. initam ratam habuit: illis armatis & omnia quæ cupiebant obtinentibus nobilissimũ principem fratrem suum Iohannem Austriacum inermem, nullo alio præsidio quàm ipsorum fide nitentem, Gubernatorem vt iuxta antiquas prouinciæ consuetudines & priuilegia præesset, quod ipsi petierant illis commendauit. Et tamen post hanc tantam, & indignam penè regio nomine submissionem, regem illum vt tyrannum impurissimis scriptis confixerunt. Et quum eo pugnæ genere aliquantisper cõtra eum velitati fuissent, postea quasi tota belli mole incumbentes, eum tyrannum clamarunt, regioque nomine & potestate priuarunt, æditoq. maledico edicto, *declararunt eum propter tyrannidem cecidisse dominio & principatu prouinciarum Belgicarum. Eodemque edicto prohibuerunt vsum eius in prouincijs illis insignium, sigilli atque etiam nominis eius vsurpationem.* atque hæc patrarunt omnia, vt millies fœdifragum & periurum Auriangium, religionis vel Catholicæ vel Protestanticæ expertē, manifestè Atheum, sanguinarium tyrannum, qui vastatis Ecclesijs, oppressa nobilitate, profligato clero, destructo populo, flumina malorum prouincijs illis infudisset, regem sibi crearent, eiusque præsidio viros bonos & pios, imò ipsam pietatem, iustitiam & religionem in illis oris extinguerent; quod etiam magna ex parte consecuti sunt. Gallorum verò rebelliũ barbara facinora, cui tandem mortalium nõ tantum in Europa, sed vel in Africa & Asia, ad extremos vsque Orientis terminos sunt ignota? Qui quum reges suos optimos & clemẽtissimos fratres, Fran-

An. 1581. Hist. Belgica impressa Francofor. an. 1583.

Principis Aurang. c vide post. ca. 11. parag. 1.

Rebelles Hugonoti.

Franciscum & Carolũ continuatis bellis in magnũ sæpè regni, sæpè etiã vitæ amittẽdæ discrimẽ adduxissent, maritimos Galliæ portus antiquis Galliæ hostibus & in regnũ illud ius aliquod prætexentibus prodidissent, in mediterraneas ciuitates Germanorum copias induxissent, exterorum hostiũ phalanges in patriam contra reges attraxissent, magnã procerum, incredibilem plebis multitudinem regibus fideliter seruientẽ occidissent, iniquissimas fœderis conditiones ab eis extorsissent; nec istis omnibus satiati, præterea & è pulpitis, & in libris, & in synodis declamerunt reges hos tyrannos esse, nunquã esse cum illis pacificandum; hoc enim nihil esse aliud quã *cum Satana pacificari. sperare se tandem Deũ, quod opus in Gallia cœperat, & magna ex parte perfecerat absoluturum, tota illa priore hominum & principum generatione sublata, vt mundus veluti de integro tota Gallia instauretur: contra illos eodem animo esse pugnandum quo Gedeon contra Madianitas, quo Iudas Machabæus contra tyrannum Antiochum, Nicanorem & Paganos dimicauit.*

Hauredegrace. Diepe. An 1562.

Beza in epist. theol. 37. 40.

Vide Iustitiam Britan. pa. 97

Sic illi populum miserum seduxerunt, turpissimis rebus pulcherrimos titulos, & contrà veris virtutibus fœda vitiorum nomina tribuentes. Quo autem successu hæc fecerunt, per diuturna viginti annis totis reginæ Scotorum miseria & captiuitas, & nuper luctosissima cædes, propagatum totidem annis intestinum & cruentissimum in Flandria bellũ, & florentissimum ante hanc tempestatem Gallorũ imperium, nunc ab hæreticis Heluetiorum instar in varias partes dilaceratum, miserabili bonis omnibus spectaculo testantur. Quàm ergo necessarium est ad verum regem à tyranno separandum, mentis nostræ aciem diligenter intendere, quando ex eius ignoratione tantus malorum Oceanus in regione

Chri-

Christianas inundauit? Quòd si Christiani rectè instituti veros istos tyrannos, Iacobos Bastardos, Dei contemptores Aurangios, Condæos, Colignios & reliquos illos Galliæ incendiarios cauissent, & quam illis opem ad vastandam patriam subministrarunt, eandem sub iustis regibus ad Turcã subigendum applicassent, mihi sanè dubium nõ est quin iam olim Turcam Constantinopoli expulissent, Græciam, Asiam, Syriam, Christianis principibus recuperassent, ipsumque Christi Sepulchrum & terram Sanctam, Christianosque incolas Orientis totius, Saracenorum impio dominatu liberassent, excisisque funditus sacrilegi Mahometis in Arabia monumentis, abominandam illius superstitionem, ex orbe nostro ad Garamantas & Indos reiecissent. Multò enim minoribus sumptibus & paucioribus exercitibus Alexander Magnus Orientem perdomuit. Multò minoribus copijs Iulius Cæsar Romanum Imperium subegit, Carolus Magnus Europam ferè totam pacauit, sibique tributariam reddidit. Multò minori apparatu & sanguine, & Lusitani in Oriente, & Hispani in Occidente latissimas regiones regnaque potentissima imperio suo subiunxerunt.

2. 2 Regis ergo & tyranni necessariam cognitionem, & luculentam vtriusque imaginem vndè melius petemus, quàm ex accuratè ponderata reipub. & regum descriptione, quam iam anteà oculis lectorum subiecimus: Quum enim circa respub. versetur & rex & tyrannus, non aliter quàm circa corpus humanum sanitas & ægritudo, pulchritudo & deformitas, circa animum virtus & vitium scientia & error; circa hominũ totum vita & mors, gloria & ignominia, fœlicitas & miseria; si reipub. vim & finé penitus comprehensum teneamus,

quæque sint regis in ea iuuãda & gubernanda partes, eadem operâ statim intelligemus quis sit tyrãnus, qui in eadem repub. deformanda, regi non aliter quàm latro ciui bono, & lupus pastori, est aduersarius. Diximus autem homines quũ primò in societates has quæ ciuitates & respub. efficiunt congregarentur, illud spectasse vt quietè sua possiderẽt, ab iniurijs essent tuti, se familiamq. suam, & simul totum illud politicæ societatis corpus tuerentur atque augerent. Atque hoc ita se habere, ex ipsa ratione, & naturali indole visceribus omnium impressa demonstrauimus. Ergo iustitia externa, ciuilis pax & tranquillitas, cum quieta bonorum iustè acquirendorũ possessione, primũ est quod antiquissimi mortales in communionem ciuitatis, & reipub. confluentes respexerunt. At quoniam hæc sola consideratio manca est, & longè humilior quàm pro humanæ dignitatis altitudine, quum & bestiolæ quædam gregatim viuentes, vt apes & oues, & leones etiam aliquando externam quandam iustitiam & ordinem seruent: idcircò eadem respub. eadem natura duce alium sublimiorem finem sibi proposuerunt, nimirum vt præterea ciues boni essent, mentesque suas moralium virtutum ornamẽtis excolerent. Quemadmodum enim videbant se duabus partibus constare animo & corpore, & illũ hoc longè esse præstantiorem, quando sine illo hoc instar immobilis saxi nihil agere nec se mouere posset; absurdum putabant ita externa corporis emolumẽta curare, vt internum animi decorẽ omnino negligerent. Sentiebant etiam in animis suis flagrare quasdam virtutum scintillulas, quibus ad auaritiæ, crudelitatis, luxuriæ & reliquorum vitiorum fœditatem declinandam; liberalitatis autem, clementiæ, temperantiæ, & similium virtutum

Reipub. Paganæ fines.
Supra ca. 1

1. Bona corporu & fortuna.

2. Bona animi.

H pulchri-

fuisse olim difficiliora reipub. tempora. quum Ioannes rex prælio Pictauiensi captus in Angliam fuisset abductus: neque tamen vel tum ad hæc extrema remedia fuisse decursum. Deinde eam venditione (vti dictum est) legibus regni prohiberi. Tertio alias suppetere pecuniæ comparandæ rationes, & ad extremum etiam si multo maior necessitas immineret, quum tamen prouinciæ à quibus in hunc conuentum delegati fuerant, huius rei potestatem eis non fecissent, quod necessarium erat, sine eo ipsi nihil volebant nec poterant constituere. Et hæc quidem deliberationis summa fuit, in eaque perseueratum est, etiamsi tot suppeterent contrariæ rationes, etiamsi qui pro rege agebat vir sanè prudentissimus omnes intenderet ingenij neruos vt regi suam probaret operam: & rex etiam quòd tam æquabile postulatum ipsi negatum fuisset, non mediocriter offenderetur. Mitto alia vt quod *nec duos aureorum milliones* (exiguam ex amplissimo Galliæ regno colligendam summam) ad sustinendos præsentis belli sumptus voluerunt concedere, eandem vrgentes sui defensionem, quia prouinciæ ea de re nihil ipsis præcepissent. Si tamen extrema necessitas ingrueret, prescribunt modum pecuniæ comparandæ: nimirum vt omnes Galliæ ciuitates & societates, suorum redituum *certam partem ad publicos vsus penderent, ita tamen vt a viduarum & pupillorum bonis abstineretur.* Quæ omnia clarissimè demonstrant, perabsurdè & nimis falso dici quòd omnia subditorum bona, *proprietate & dominio* ad regem pertinent, eosque nefariè reipub. formam corrumpere, nimiumque de ea iudicare præpostere qui ita eam abijciunt & extenuant, regisque potentiam supra omnem modum amplificant atque exaggerant: quod non est quidem magis reipub. quàm regibus perniciosum, quorũ hac confusione planè vel omnino tollitur, vel plurimũ enerua-

M. Beliеure.

Ibi. ca. 14.

Cap. 16.

eneruatur authoritas: quæ vt summa est & singularis quãdiu legitima est legũque norma dirigitur: ita vel nulla est vel certè perinfirma est, quum legũ publicarũ cãcellos & pręscripta egreditur, a quibus ad reges vt populis imperent authoritas deriuatur.

10 Quòd vero aliqui refellere cogitant hæc omnia vnico Samuelis verbo quo propheta ille prænunciat *regis ius fore*, vt bona & possessiones subditorum pro sua libidine auferat, id merè sophisticum est; & ex ipso historiæ argumento serieque, & narrationis circunstantijs, friuolum esse nullo negotio ostenditur. Iudæi fastidientes regimen quale Deus ipsis posuerat, & stultè splendorem regium mirantes, regem postulant *qualem habebant vniuersæ nationes* finitimæ Egyptij, Syri, Persæ, quorum imperia fuisse verè tyrannica philosophi sapientissimi annotarunt. Deus iratus hoc eorum desiderium acriter redarguit. *Neque enim* (inquid ad Samuelem) *te abiecerunt sed me, ne regnem super eos. iuxta reliqua opera quæ fecerũt a die liberationis eorum ex Ægypto, & sicut olim me dereliquerunt, sic nunc etiam in eadem amentia progrediuntur.* Vt autem ab hac temeritate eos auerteret Deus, iubet Samuelem prænunciare eis quid sub regũ dominatu sit eis euenturũ, *& quantum malorum sibi vltro asciscant*: Hoc (inquit) modo reges futuri, aliorum Ægypti, Persiæ, Syriæque regum more vos tractabunt. *filios vestros à vobis abstrahent, eosque alios aurigas sibi facient, alios equites & satellites, cursores, agrorum suorum villicos, aratores, & vinearum fossores filias quoque vestras facient sibi vnguentarias, & culinarias, & ad alia ministeria compellent. quæ omnia illa necessariò verberum formidine obibunt. Possessiones etiam vestras, agros, vineas, & olineta optima vobis ablata, eunuchis, & pecorum vestrorum greges satellitibus suis largientur. Et (vt breuiter dicam) seruietis vnà cum omnibus*

IO.

1. Reg. 8. 9.

Obiectio de infinita Regum potentia ex verbis Samuelis. Soluitur.

Arist. polit. lib. 5. ca. 11.

1. Reg. 8. Ioseph. Antiq. lib. 6. ca. 4.

vestris regi, non secus ac domestici eius famuli, nec quicquam est quod non compellent vos facere mancipiorum more qua pecunia perantur. Hoc enim est regibus istis vsitatum *ius*, hic *mos*, hæc *consuetudo* (id enim significat verbum prophetæ) sic reges Ægypti populum suum ad insanas illas Pyramidum substructiones compulerunt, vt illi laboribus perpetuis oppressi & pecunijs exhausti, de libertate sua nunquam cogitarent. Sic reges Persarum & Medorum suis eunuchis & concubinis integras ciuitates donare consueuerunt. Sic hodierno die Turcarum Imperator possessiones, liberos, vxores, vitam subditiorum ad suam voluntatem eripit, & derepentè amplissimos Bassas, ad extremam miseriam & sæpenumero ad mortem sibi ipsis inferendam (vt nuper Cypri victorem Mustapham) cogit. *Hæc vos patiemini, & tum pœnitentia adducti supplices Dei misericordiam implorabitis vt vos à regibus cito liberet: sed ille vos repellet & sinet vos dare pœnas inconsultæ temeritatis.* Hæc propheta eis comminatur. & quid euidentius est quàm hæc omnia esse merè tyrannica? & quid puerilius est quàm in vnius verbi ambiguitate contra manifestam sententiam insistere? Nam quid aliud reprehendit propheta in Achabo vineam Nabothi tollente, quàm quod hìc regis *ius* esse asseritur? Quod si verè & simpliciter *ius* esse defenditur, improbè ergo Naboth negauit Achabo vineam suam. nefariè & proditoriè Elias Achabum reprehendit, quòd vineam eam occupauerit. Sin verò & Naboth rectè vineam suam regi negauit, & rex iniustè eam appetiuit, & propterea propheta ex spiritu Dei regem illum aliena appetentém coarguit, ergo *subditis vineas suas auferre*, & multò magis reliqua quæ hoc loco commemorantur, liberos, filios, filias illisque *tanquam seruis & mācipijs pecunia emptis* abuti, *ius* qui-

קשפט *Dispositio, mos, statutum vide Geneb. in Chronol lib. 1. pa. 103. & Pagninum in radice.* שפט

Surius an. 1581.

Iosephus vbi suprà.

3. Reg. 21.

ius quidem malorum regum impropriè, hoc est mos, consuetudo, praxis dicatur: at ius bonorum regum, quod scilicet iure, quod ratione, quod ex conscientia, quod iuxta leges diuinas & humanas fiat, nunquam appelletur, nec certe vnquam appellari poterit. Atque huic tyrannico iuri, ius regale planè contrarium ipse dominus iam prius constituerat, vbi præmonet Iudæos vt regem habituri, talem eligant *cui iustitia semper sit cordi*, non qui aliorum bona (vt hoc loco) prædetur; *qui plus legibus & Deo quàm suæ sapientiæ tribuat*, (quum iste nullis legibus obtemperet nisi suæ vnius libidini) qui *nihil præter Pontificis & Senatus sententiam faciat nec superbia eleuetur super fratres, nec pecunijs & equis plurimis gaudeat, quarum rerum copia, contemptor legum facilè possit euadere*. in isto autem quid simile? imò quid non planè oppositum & disparatum? Denique in lege Mosis præcipitur disertè Iudęis, quòd si *rex talibus studiis*, accumulandi equos, pecunias, agros, olíueta, quæ hic recensentur, *plus æquo fuerit deditus obstandum est ei ne potentior fiat quàm rebus vestris expedit*, & in merá tyránidé degeneret. Clarum est igitur hoc ius esse planè tyrannicū, & verba scripturæ continere non diuiná præscriptionem quid reges legitimè facere possent, sed propheticam prędictionem quid Saul & alij reges vt plurimùm suis viribus & potentia facere volebant, & quid ad vindictam rebellium Iudæorum eos facere Deus erat permissurus. Atque ita optimi ecclesiæ Doctores semper sunt interpretari. verbi gratia, vt vnum è multis proferam D. Cyprianus, *Deus* (inquit) *excitauit eis Saulem qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas superbum populum vexaret & premeret, vt contemptus sacerdos Samuel (cuius imperium detrectabant) de superbo populo vltione diuina vindicaretur*. Ergo ius hoc D. Cypriano inter-

Deut. 17. Ioseph. lib. 4. ca. 8.

Concil. Toletanum 8. In Decreto vniuersali & lege sequenti. Synodus Moguntina anno. 888. ca. 2. Cyprian. epi. 65.

interprete. *summa & grauis est iniuria*, atque idipsum res ipsa loquitur. Neque qui vnquam habiti sunt Græcorum & Romanorum tyranni atrocissimi, aliud ferè quam hoc ius in corpora & facultates subditorum suorum vsurparunt.

Vide ca. 3. & ca. 10.

II. *Conclusio.*

11 Et hæc de regum origine & potestate dicta sint, è quibus circumscripta esse regum omnium Christianorum sceptra confirmatur, eosque ita singulis membris & vniuersæ quoque reipub. præesse, vt tamen eorum potentiam respublicam dilatare, restringere, commutare, adeòque & (quum in vniuersorum exitium aut detrimentum tendit) penitus abrogare, aliamque substituere possit. Quæ omnia viua naturæ voce gentium prudentissimarum moribus, Christianorum institutis, ipsaque rerumpub. politia regum praxi, & tum Conciliorum ecclesiasticorum canonibus, tum conuentuum politicorum statutis, hoc est integris, & incorruptis, & grauissimis testibus probauimus. Quæ vt ostendunt magnam esse obedientiam, quam subditi debent regibus, ita conuincunt maiorem esse obedientiam qua reges & subditi obligantur vniuersæ reipub. & legibus, quum illa superior sit ipsis quoque regibus, ad cuius pacem & tranquillitatem primaria spectat regum institutio, & cuius damno auertendo applicari debet regis veri studium omne & cogitatio; ipsa etiam vita si in tale discrimen respub. veniat, vt nisi regis morte reipub. salus non possit representari. Quemadmodum autem illi tanquam vlcera publici corporis lancinanda sunt, qui nefariis seditionibus & populari iactatione potentiæ eius quam infimæ plebi tribuunt, regum maiestatem labefaciunt: ita non minùs tanquam mortua mẽbra; si corrigi nõ possunt, abscindenda sunt, qui exitiosa populis & regionibus omnibus doctri-

magistra-

na, respub. mutilant legitima potestate quemcũque magistratum suum, & quocunque nomine censeatur reprimendi & coërcendi, si is commissum sibi à repub. gladium ad eam tuendam, ad castigandos malos & fouendos bonos; in ipsius reipubl. viscera conuertat, eamque distringat solùm ad trucidandos bonos, & corroborandos improbos. Medio autem cursu inter hæc extrema tanquam pleno maris alueo inter Scyllã & Charybdim incedit Christiani hominis erga regem obedientia, naturæ voce, & ipsius Dei imperio constabilita; nimirum vt contra populares tumultus regi adhæreat ad eiusque defensionem cum repub. vires suas conferat: regem tamen impium, & reipub. euertendæ studentem deserat, & cum repub. ad Regem iniustè sceptro sibi commisso abutentem destituendum, & ad meliorem eius loco sufficiendum, cum repub. vires & fortunas coniungat, & in hac causa nullum etiam vitæ capitisque periculum recuset.

CAPVT III.

Quis sit tyrannus.

1 *Quia tyranni nomen est odiosum valde, & Protestãtes seditiosissimè reges bonos & moderatos modo sibi aduersantes, vocant tyrannos; ideo quis sit tyrannus diligenter aduertendum est.*

2. *Hoc autem ex reipub. natura & fine petendum est, quæ vult suos ciues pacifice sua bona possidere, & effici bonos.*

3 *Inprimis autem vult Deum debito cultu venerari, cuius partem necessariam fuisse sacrificium, Ethnici natura magistra atque Duce, semper & vbique senserunt.*

4 *Christus vt nec alia naturæ bona, ita nec insitum, à natura morem Dei sacrificio colendi & honorandi sustulit,*

 sed

12 *Omnes notæ tyrannidis à Bartolo & alijs positæ, ad hæc tria genera reducuntur. Tertius tyrannus est reliquis longè detestabilior.*

CÆTERVM ista generaliter hactenus de regum potestate & officio dicta, contrahamus adhuc magis presse & directè ad Christianum regem describendum eademque ratione ad tyranni simulachrum nobis ob oculos proponendum, & ita demum alterum horum ab altero distinguendum. Hoc enim si quid aliud, plurimum conducet ad Christianos erudiendos, quousque se porrigat illa obedictia qua reges sunt prosequendi; & quando iure vt perduelles regum sunt plectendi nisi regibus obedierint, quando vt proditores patriæ exterminaudi, nisi patriæ contra reges opem auxiliumq. tulerint. Nam quin tyrannis ea subiectionis officia præstada non sint, quæ regibus debentur, nō magis quā lupo pastoris locum inuadenti ouis tanquàm pastori suo parere, & ciuis latronem bona omnium diripientem tanquam conciuiuem suum diligere tenetur; hoc certa ratio, & tùm Ethnicorum, tum Christianorum disciplina facillimè persuadebit. *Nulla enim nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distnactio*, inquit vir prudentissimus. Veteribusq. Romanis & Latinis, quàm fuerint tyranni odiosi ex eorum varijs decretis legibusque & rebus contra Tarquinium Superbū fortissimè gestis apparet. Græci quoque quantopere tyrannos abominati sunt, facile est cōijcere ex præmijs quæ tyrannorum interfectoribus proposuerunt, & statuis ornatissimis quibus eorum memoriam publicè honorarunt. Iudæi quoque & si crebrius immissos sibi à Deo tyrannos pertulerunt, sæpenumero tamen armata manu eis restiterunt, vt exto-

I.

Cic. offic. 3.

Liuius li. 1

tionem penetremus, ne in officio nostro temerè delinquamus; & (quod fieri potest, & nostra hac tempestate crebrò factum est) pro angelo Dei angelum Satanæ, & pro Christo aduersarium eius Antichristũ adoremus; quẽ in templo Dei sessurum & falsò simulatæ religionis iustæque potestatis velo, Christi sibi gloriam & honores vendicaturum Apostolicæ literæ prædicunt. In quod nobis tanto est studiosiùs incumbendum, quanto magis videmus religionis Christianæ hostes, vt confictam à se religionem ferro propagent, quam doctrina non possunt defendere, hæc ipsa tyrannorum & regum nomina confundere, & probatissimos reges teterrimo tyrãnorum nomine infamare; vt deinceps tyrannos suos regum spolijs & nominibus cohonestent, atq. ita tyrannide tanquam legitima regum potentia, execrabilem Atheismum subiugatis à se populis etiam inuitissimis imponant. Ecquis enim aliquando ad regnum Scotiæ vel pleniori iure peruenit, vel maiori lenitate & clementia populis illis præfuit, quàm Maria illustrissima Scotorum Regina? & tamen infandi proditores eam solenni Ministrorum sententia tanquam tyrannam è regia sede expulerunt; vt verissimum tyrannum, spurium, apostatam, regni munitissima Anglis antiquis regni illius hostibus prodentem, procerũ Scotorum sanguini aliàs quum vis deesset vafrè insidiantem, aliàs quum vires ei suppeterent barbarè effundentem totumque illud regnum vastitate, cæde & incendijs permiscentẽ, ad regale culmen attollerẽt. Quis aliquando rex populis suis tumultuantib. magis indulsit, quàm Geusijs Flandris potentissimus Hispaniarũ rex Philippus, qui illis priuilegia sua quæcũque sarta-tecta seruari flagitantib. concessit: Hispanos milites è prouincia illa semel & iterum euocari

requi-

2. Thess. 2.

Maria Scota Regina

[illegible] Philippi [illegible] erga Flandros [illegible] & lenitas.

requirentibus assensit: arces & munita loca omnia & singula, alijs fidelibus subditis erepta ipsisq. solis custodienda tradi supplicantibus tradidit: qui pacificationem Gandauensem contra ipsius ferè dignitem sceptrumq. initam ratam habuit: illis armatis & omnia quæ cupiebant obtinentibus nobilissimũ principem fratrem suum Iohannem Austriacum inermem, nullo alio præsidio quàm ipsorum fide nitentem, Gubernatorem vt iuxta antiquas prouinciæ consuetudines & priuilegia præesset, quod ipsi petierant illis commendauit. Et tamen post hanc tantam, & indignam penè regio nomine submissionem, regem illum vt tyrannum impurissimis scriptis confixerunt. Et quum eo pugnæ genere aliquantisper cõtra eum velitati fuissent, postea quasi tota belli mole incumbentes, eum tyrannum clamarunt, regioque nomine & potestate priuarunt, æditoq. maledico edicto, *declararunt eum propter tyrannidem cecidisse dominio & principatu prouinciarum Belgicarum. Eodemque edicto prohibuerunt vsum eius in prouincijs illis insignium, sigilli atque etiam nominis eius vsurpationem.* atque hæc patrarunt omnia, vt millies fœdifragum & periurum Auriangium, religionis vel Catholicæ vel Protestanticæ expertẽ, manifestè Atheum, sanguinarium tyrannum, qui vastatis Ecclesijs, oppressa nobilitate, profligato clero, destructo populo, flumina malorum prouincijs illis infudisset, regem sibi crearent, eiusque præsidio viros bonos & pios, imò ipsam pietatem, iustitiam & religionem in illis oris extinguerent; quod etiam magna ex parte consecuti sunt. Gallorum verò rebelliũ barbara facinora, cui tandem mortalium nõ tantum in Europa, sed vel in Africa & Asia, ad extremos vsque Orientis terminos sunt ignota? Qui quum reges suos optimos & clemẽtissimos fratres, Fran-

An. 1581. Hist. Belgica impressa Francofor. an. 1583.

Princepsi Aurang. e vide post. ca. 11. parag. 1.

Reb. des Hugenots.

Franciscum & Carolũ continuatis bellis in magnũ sæpè regni, sæpè etiã vitæ amittẽdæ discrimẽ adduxissent, maritimos Galliæ portus antiquis Galliæ hostibus & in regnũ illud ius aliquod prætexentibus prodidissent, in mediterraneas ciuitates Germanorum copias induxissent, exterorum hostiũ phalanges in patriam contra reges attraxissent, magnã procerum, incredibilem plebis multitudinem regibus fideliter seruientẽ occidissent, iniquissimas fœderis conditiones ab eis extorsissent; nec istis omnibus satiati, præterea & è pulpitis, & in libris, & in synodis declamerunt reges hos tyrannos esse, nunquã esse cum illis pacificandum; hoc enim nihil esse aliud quã *cum Satana pacificari. sperare se tandem Deũ, quod opus in Gallia cœperat, & magna ex parte perfecerat absoluturum, tota illa priore hominum & principum generatione sublata, vt mundus veluti de integro tota Gallia instauretur: contra illos eodem animo esse pugnandum quo Gedeon contra Madianitas, quo Iudas Machabæus contra tyrannum Antiochum, Nicanorem & Paganos dimicauit.*

Hauredegrace. Diepe. An 1562.

Beza in epist. theol. 37. 40.

Vide Iustitiam Britan. pa. 97

Sic illi populum miserum seduxerunt, turpissimis rebus pulcherrimos titulos, & contrà veris virtutibus fœda vitiorum nomina tribuentes. Quo autem successu hæc fecerunt, per diuturna viginti annis totis reginæ Scotorum miseria & captiuitas, & nuper luctosissima cædes, propagatum totidem annis intestinum & cruentissimum in Flandria bellũ, & florentissimum ante hanc tempestatem Gallorũ imperium, nunc ab hæreticis Heluetiorum instar in varias partes dilaceratum, miserabili bonis omnibus spectaculo testantur. Quàm ergo necessarium est ad verum regem à tyranno separandum, mentis nostræ aciem diligenter intendere, quando ex eius ignoratione tantus malorum Oceanus in regione

Chri-

Christianas inundauit? Quòd si Christiani rectè instituti veros istos tyrannos, Iacobos Bastardos, Dei contemptores Aurangios, Condæos, Coligmos & reliquos illos Galliæ incendiarios cauissent, & quam illis opem ad vastandam patriam subministrarunt, eandem sub iustis regibus ad Turcá subigēdum applicassent, mihi sanè dubium nō est quin iam olim Turcam Constantinopoli expulissent; Græciam, Asiam, Syriam, Christianis principibus recuperassent, ipsumque Christi Sepulchrum & terram Sanctam; Christianosque incolas Orientis totius, Saracenorum impio dominatu liberassent, excisisque funditus sacrilegi Mahometis in Arabia monumentis, abominandam illius superstitionem, ex orbe nostro ad Garamantas & Indos reiecissent. Multò enim minoribus sumptibus & paucioribus exercitibus Alexander Magnus Orientem perdomuit. Multò minoribus copijs Iulius Cæsar Romanum Imperium subegit, Carolus Magnus Europam ferè totam pacauit, sibique tributariam reddidit. Multò minori apparatu & sanguine, & Lusitani in Oriente, & Hispani in Occidente latissimas regiones regnaque potentissima imperio suo subiunxerunt.

2. 2 Regis ergo & tyranni necessariam cognitionem, & luculentam vtriusque imaginem vndè melius petemus, quàm ex accuratè ponderata reipub. & regum descriptione, quam iam anteà oculis lectorum subiecimus: Quum enim circa respub. versetur & rex & tyrannus, non aliter quàm circa corpus humanum sanitas & ægritudo, pulchritudo & deformitas, circa animum virtus & vitium scientia & error; circa hominū totum vita & mors, gloria & ignominia, fœlicitas & miseria; si reipub. vim & finé penitus comprehensum teneamus,

quæque

quæque ſint regis in ea iuuãda & gubernanda partes, eadem operâ ſtatim intelligemus quis ſit tyrãnus, qui in eadem repub. deformanda, regi non aliter quàm latro ciui bono, & lupus paſtori, eſt aduerſarius. Diximus autem homines quũ primò in ſocietates has quæ ciuitates & reſpub. efficiunt congregarentur, illud ſpectaſſe vt quietè ſua poſſiderẽt, ab iniurijs eſſent tuti, ſe familiamq. ſuam, & ſimul totum illud politicæ ſocietatis corpus tuerentur atque augerent. Atque hoc ita ſe habere, ex ipſa ratione, & naturali indole viſceribus omnium impreſſa demonſtrauimus. Ergo iuſtitia externa, ciuilis pax & tranquillitas, cum quieta bonorum iuſtè acquirendorũ poſſeſſione, primũ eſt quod antiquiſſimi mortales in communionem ciuitatis, & reipub. confluentes reſpexerunt. At quoniam hæc ſola conſideratio manca eſt, & longè humilior quàm pro humanæ dignitatis altitudine, quum & beſtiolæ quædam gregatim viuentes, vt apes & oues, & leones etiam aliquando externam quandam iuſtitiam & ordinem ſeruent: idcircò eadem reſpub. eadem natura duce alium ſublimiorem finem ſibi propoſuerunt, nimirum vt præterea ciues boni eſſent, menteſque ſuas moralium virtutum ornamẽtis excolerent. Quemadmodum enim videbant ſe duabus partibus conſtare animo & corpore, & illũ hoc longè eſſe præſtantiorem, quando ſine illo hoc inſtar immobilis ſaxi nihil agere nec ſe mouere poſſet; abſurdum putabant ita externa corporis emolumẽta curare, vt internum animi decorẽ omnino negligerent. Sentiebant etiam in animis ſuis flagrare quaſdam virtutum ſcintillulas, quibus ad auaritiæ, crudelitatis, luxuriæ & reliquorum vitiorum fœditatem declinandam; liberalitatis autem, clementiæ, temperantiæ, & ſimiliũm virtutum

Reipub. Paganæ fines.
Suprà ca. 1

1. Bona corporu & fortunæ.

2. Bona animi.

pulchritudinem amandam sua sponte accendebantur. Neque enim sola magistrorum institutione, sed natura quoque horrebant fœdifragos, periuros, mendaces, libidinosos; eademque naturæ suadente sine magistris diligebant fideles, synceros, veraces, continentes; vtque societates suæ istis florerent virtutibus elaborabant. Hoc verò tam altè in omnium hominum pectoribus à Deo naturæ conditore infixum inhæsit, vt nemo vnquam Philosophus de repub. scripserit, nemo aliquando legislator rempub. formauerit, nemo vnquam Magistratus politicus ciuitatem rexerit, qui non ciues suos bonos efficere conatus sit. Superfluum est nec omnino operæ pretium percensere quæ doctissimi viri Plato, Aristoteles, Plutarchus, & alij Græci Latinique de ea re scripserunt; & sunt in promptu, nec mediocriter eruditis ignota. friuolum est operosè narrare veterum legislatorum Charondæ, Zaleuci, Minois, Lycurgi, Solonis, in suis rebuspubl. condendis instituta; qui nisi ad virtutem ciues instruxissent, ciuitates suas turbis & seditionibus funditus breui spatio dissipassent. Quum verò illæ multis annorum centenarijs floruerint, certissimum est legibus illis ciues ad iustitiam & virtutem fuisse conformatos. Vt enim particularia omnia & scriptorum & legislatorum & Magistratuum dicta factaq. silentio præteream, vnicum illud & generale principium quo respublicæ omnes consistunt, abundè conuincit nullam fuisse vnquam rempublicam, nullum legislatoré, qui non virtutem proposuerit suis ciuibus studiosé consectandam. Ecquis enim fuit aliquando legislator, qui rempublicam formando & leges condendo præmium & pœnam in leges & rempubl. non incluserit? ecquis qui non supplicia improbis

Omnes legũ & ciuitatum cõditores voluerunt ciues suos efficere bonos.

probis & præmia bonis statuerit? Vitia ergo supprimere, virtutes fouere, illa rescindere, hęc augere, illa è ciuitate expellere, has introducere, illisq. penitus extinctis & radicitus euulsis, has conserere & omnibus modis amplificare, ciuiumque suorum animos ijs quàm maximè imbuere volebãt, ad quod hæc duo potentissima & necessaria cuiusq. reipub. vincula maximè pertinebant, & cui efficiendo maximè erant efficacia. Neque verò respub. Rom. ad vindicãdum stuprum Lucretiæ illatum tam facilè à Bruto fuisset excitata, nec Minoem propter summam iustitiam antiquitas in numerum deorum reposuisset, neque Sparta Lycurgi legibus reperata septingentos annos tam gloriosè stetisset, nec Zaleuci lex adulteros oculorum effossione plectentis, seueritasque adulterium à filio commissum (vt lex sua inuiolata maneret) altero filij, altero sui ipsius oculo eruto vindicantis, adeò in omnem posteritatẽ fuisset memorabilis, nisi primi illi legislatores non modò virtutem suis ciuibus commendassent, sed etiam in ea suadenda & inculcanda studiosi, diligẽtes atque acerrimi fuissent. Ergo certum est respub. omnes suis legibus atque institutis eò contendisse, vt præter externam pacem, interius quoque virtutibus probitatis, temperantiæ, continentiæ, fortitudinis, ciuium suorum animi imbuerentur.

Liuius li. 1

Zaleuci seueritas.

3 Atqui nec his tantummodo finibus contentæ fuerunt, sed tertius etiam & is eodem quoque naturæ ipsius instinctu mentes omnium occupauit. Dei enim cultus & religio ita per omnes mortales, omnes nationes, siue Græcos, siue Romanos, siue Afros, siue Asiaticos, siue Americanos, siue Turcas, siue humanitate politos, siue immanitate barbaros & agrestes persuasit, vt nullus aliquando populus ciuitatis aut communionis politicæ formam

Deum colere idq. sacrificio, omnes mortales natura & recta ratio docuit.

vllam præ se tulerit, qui non vnà deos immortales coluerit, cultumque eum sacris & sacrificijs peregerit. *Nulla enim gens est tam fera, nulla tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum colendorum opinio,* inquit Tullius. Et Aristoteles, vbi quæ ad ciuitatem suam maximè sunt necessaria enumerat, & sine quibus ciuitas esse non potest, *alimenta, artes, arma, pecuniam ad priuatos & pubicos vsos; tum verò primum* (inquit) *est quod ad deorum cultum pertinet, quod sacerdotiũ sacrificiumq́; vocatur.* Græci in suis ciuitatibus tot habuerunt deos colendi ritus, tot hecatombas, tot victimas, tot alia sacrificiorum genera, vt & illis fuerint sacerdotes plurimi, nec apud eos templorum structura quicquam ornatius aut magnificentius. Romæ autem ab eius conditore Romulo, cum primis ciuitatis fundamentis religio quoque stabilita est, & templa *Ioui Statori & Feretrio dedicata, & sacra Dijs alijs Albano ritu, Græcò Herculi facta.* Sub proximo autem rege Numa, ita studiosè Deorum religioni ciuitas incumbebat, vt nõ solùm Romani ipsi à vi & armis conuersi quum interesse humanis rebus diuinum numen crederent, illud omni pietate venerarentur: sed *etiã finitimi populi,* qui antea de ciuitate ea tanquam aliarum vicinarum omnium libertati imminente funditus excindenda consilium ceperant, nunc *in eam verecundiam adducti fuerint, vt ciuitatem totam versam in cultum Deorum violari ducerent nefas.* Quin etiam illic tam constans erat atque immota erga Deos pietas, vt quum fusis ad Alliam legionibus suis terrore cõsternati, Gallis ad vrbem oppugnandam venientibus portas vrbis occludere Romani ciues obliuiscerentur, vrbemq́ue totam tanquam desperatione victi hostibus proderent diripiendam & incendendam, ne tum quidẽ Deorum cultũ deseruerunt: sed cõ-

Cic. Tusc. lib. 1. & de nat. Deorũ lib. 1.

Arist. polit. li. 7. ca. 8.

Liuius li. 1

Ibid.

Romanorũ etiam quũ Ethnici essent magna religio.

muni consensu *placuit flaminem sacerdotesq; vestales & sacra publica, à cæde atque incendijs procul auferre, nec ante deseri cultum Deorum quàm non superesset qui colerent.* Si Turcas intuemur illi iuxta Mahometis legem, ita Deum colunt, ita sacrificijs placare satagunt, ita votis & seuerissimo castissimoque viuẽdi genere in multis Monachorum suorum millibus, veterum prophetarum & primi Christianismi Monachorũ austeritatem peruersè imitantibus Dei misericordiam promereri laborant, vt multis Christianorum suam apostasiam & fœdas libidines exprobrare videantur. Si ad Tartaros migremus, illi quanquam nec Christianam fidem, nec Mahometanam scirẽt, religionis tamen omnis expertes viuere noluerunt. sed etiamsi præmentis hebetudine ad verã Dei cognitionem assurgere non poterant, tamen quòd diuinam naturã esse qua regerẽtur certò perspicerẽt, eamq. hominibus benefacere colligerent, ipsiq. ex syderũ aspectu maxima bona consequerentur, *propterea maiora sydera & cõspicuas stellas pro Dijs adorabãt, quarum obseruatione in ea vastitate camporum certa itinera tenere dedicerant.* Quòd si ex nostro orbe in nouũ illum transmittere voluerimus, rudes Americæ populos religionem quandam perpetuò habuisse intelligemus, & sacrificijs quanquam sanguinarijs & crudelibus, infinitis tamen Deos suos propitiasse; tẽplorũ verò & multitudine & magnificentia plurimum tum Asiæ, tum Europæ populos omnes superasse; quando in vna aliqua ciuitate magna quîdem & ampla, multis tamen Italiæ, Galliæque ciuitatibus minori, quadringenta speciosa & sumptuosa templa oculati testes numerauerunt. Denique ut prudẽtissimus philosophus ait, Omnes legislatores, *& Licurgus Lacedemonios, & Numa Romanos, & Ion antiquos Atheniẽses, & Deucalion Græcos ferè omnes Dijs cõsecra-*

Liuius li. 5

Georgius de moribus Turcarum.

Iouius l. 13 Ortelius in theatro.

Nouus orbis in narratio. Ferdinandi Cortesij pa. 551.

Plutarchus aduersus Colotem. *secrauerũt. Et si terras peragres, inuenire poteris vrbes muris, literis, regibus, domibus, opibus, numismate carentes: vrbem vero templis Dijsque carentem, quæ precibus, quæ iureiurando non vtatur, quæ nõ bonorũ causa sacrificet, quæ non sacris mala auertere nitatur, nemo vnquã vidit.* Quinimo vir doctissimus quum omnes non solùm populos & regiones, sed etiam sectas philosophorũ & scholas, Academicas, Stoicas, Platonis, Socratis, Arcesilæ, Aristotelis, Pithagoræ & aliorum diligenter ani- *Ibid.* mo perlustrasset, tum profitetur nullam à se repertã religionis & Deorum cultus inanem, præter vnam Epicuræam, de qua sola testatur, *quòd iusiurandum,* *Cicer. de nat. Deorũ li. 1.* *preces, sacrificia, venerationem Deorum verbo quidem relinquebant, simulando videlicet & nominando ea, quæ tamen suis principijs & decretis tollebant:* quia Deum humana non curare, nec hominum pietate & sanctis sceleratisve operibus quicquam in alterutram partẽ cõmoueri disserabant. Hic ergo vnus est, isq. maximè necessarius & primarius rerumpub. finis, vt Deus honoretur. *Vera iustitia non est sine religione & cultu Dei.* Quum enim iustitia quæ humanã vitã omnemque societatem perfectè continet & moderatur, in eo sit posita vt suum cuiq. tribuatur; nisi Deo omnium conditori eum quem par est honorẽ impendimus iniustissimi sumus, etiamsi cuique hominum generi, & principibus, & parentibus, & vicinis, & reliquis, quod iustũ est concedimus. Neque verò diu hæc inferiora officia cõsistere possunt, si supremum illud quod est reliquorum fundamẽtum negligatur. *Cic. vbi supra.* Optimè enim philosophus Paganus. *Pietate aduersus Deos sublata, fides etiã & societas, generis humani, & excellentissima illa virtus iustitia erga homines tollitur.* & semper qui neglecta Deorum religione magis habebantur impij, vt Annibal, Carthaginenses, Afri; ij quoq. ob contemptam erga homines fidẽ, & fœdera rupta, periuria, & iniustitiam

maximè

maximè erant infames. Cæterùm hic finis vt est reliquis antepositis diuinior & excellentior; ita propter humanæ mentis imbecillitatem & rationis caliginem, erat olim perturbatior, & multis fœdissimis erroribus magis implicatus. Quum enim populi omnes Deum esse, eumque sacrificijs & debitis honoribus colendum, euidenti ratione comprehenderent; quis autem esset Deus ille, & quo cultu venerandus in profundis ignorantiæ tenebris demersi non viderent; hinc effectum est, vt illi omnes quos enumeraui, in Dei natura concipienda, & in particularibus eius colendi ritibus turpissimè laberentur. Hinc illa apud Romanos idololatrica Deorum multitudo. Hinc apud Græcos, homines sceleribus insignes cælitum numero ascripti, Bacchus, Venus & Mercurius ille, *quo nō præstantior alter* (vt ait poeta) *Et fraudare homines & fallere numina diuū.* Hinc Turcæ suum Mahometem, & tartari sua maiora & minora sydera, & Americani composita à se idola, hostiumque suorum sanguine delibuta pro Dijs adorant. Hinc in modo sacrificandi tanta impietas, vt illi etiam literis & humanitate cultissimi Romani & Græci, non contenti bestiarum sacrificijs quæ illa in lege naturæ & Mosaica Deus requirebat, etiam hominum occisorum corpora Dijs suis immolarent. Carthaginenses aūt, Mauri, veteres Galli, & alij populi Septentrionales, multò crebrius & crudeliùs huic generi sacrificiorum indulgebant. Nuper autem inuenti Americani, vsque eo modum omnem excedebant, vt vnica ciuitas Mexicana quotannis plusquam viginti millia iuuenum vtriusque sexus solita fuerit occidere, & extracta eorum corda Dijs suis sacrificare. Ad quam insaniam prorumpebant aliquando etiam Iudæi quum à Dei lege deficerent.

Paganorū error in modo Dei colendi.

Nouus orbis in narratio 2. & 3. Cortesij. Alexā. ab Alexandro li. 6. ca. 27 Dion. Rom. l. b. 43. Cæsar de bello Gal. li. 6.

Nouus orbis in literis Franciscanorum pa. 667. Psal. 105. 16.

4\. 4 Chriſtus autem in mundum his erroribus occæcatum veniens, vt voluntatem hominum maiori ad rectè operandum quàm prius alacritate compleuit, demiſſoque Sancto Spiritu cultores ſuos in omnibus virtutibus adeò excellentes reddidit, vt temperantia, caſtitate, humilitate, vera animi fortitudine & mortis contemptione, inſignium monachorum & martyrum plura eluxerint inter Chriſtianos millia, quam inter Paganos his virtutibus nobilitati viri ſingulares: ſic inprimis religionem veram ita inſtituit, & legibus firmauit, & in æternitatem ſtabiliuit, vt nulla deinceps erroris macula Eccleſiam à ſe fundatam, & ſanctiſſimo ſuo ſpiritu gubernatam, eamque viſibilem futuram, & toto terrarum orbe diffundendam potuerit obfuſcare. Id quod in varijs noui veteriſque Teſtamenti locis tam perſpicuè pollicetur, vt nihil ſit in fide Chriſtiana certius, nihil in ſymbolo Chriſtianorum firmius, quàm hanc CHRISTI Eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam, à veritatis regula per ipſum CHRISTVM tradita nunquam deflexuram. Quòd ergo homines natura duce externam iuſtitiam in communi vita ſequebantur, hoc Chriſti diſciplina multò magis ratum habuit, & adiectis maximis æternæ vitæ præmijs acrius iuſtitiæ ſtudium Chriſtianorum pectoribus accendit. Quòd virtutes morales appeterent illiſque præditi ad præclarius de amicis, de parentibus de ciuibus, de toto reipublicæ ſtatu merendum inſtruerentur; & hoc quoque ſanctiſſima CHRISTI Religio confirmauit, & adiecta intrinſecus Spiritus ſancti gratia mentes ſuorum ſic illuſtrauit, vt multo quàm prius flagrantiores in harum virtutum ſtudium incumberent. Quòd etiam Deum eſſe, in eiuſque honorem ſacra

Chriſtus in Euāgelio naturæ bonatū de ciuili iuſtitia tū de cultu Dei approbauit.

cra

cra quædam agenda esse persuasum haberent nec hoc refutauit, quod ipse nimirum creator æterna naturæ lege homines creaturas suas edocuerat, & lege temporali per Moysem lata Iudæis olim præscripserat. At quòd à recta Dei veri & vnius cognitione ad multos & falsos errarent, & propter ignorantiam veri cultus ad idololatricos ritus deuoluerentur, hoc adeò efficaciter in eis correxit, vt & præsentes tum ignorantiæ tenebras dispelleret, & clarissimam veritatis lucem inueheret, & quò semper in eadem veritate persisterent certam & constantissimam eis regulam traderet. Reipub. enim suæ quam ecclesiam vocamus, & quam ipse partim laboribus suis, partim Apostolorum suorum prædicationibus construxit, & per vniuersum mundum dilatauit, certos dedit moderatores, alios quidem magis necessarios, qui intrinsecam eius naturam curarent, puritatem dogmatum, articulos fidei, sacramentorum doctrinam, disciplinam ecclesiasticam, & si quæ alia ad interiorem eius vitam & tanquam animam pertinent, quos episcopos vocamus: quorum officium quia circa sublimiora & valde recondita mysteria versatur, ideòque perpetuo præsentem diuini numinis gratiam requirebat, idcirco ipse promisit *se illis affuturum omnibus diebus ad sæculi vsque consummationem, nec ab eis vnquam recessurum spiritum veritatis qui eos in omnem veritatem duceret*, & prius futurum vt Sol & luna è mundo tollerentur, quàm vt hæc promissio sua vi & effectu destitueretur. Principes autem & magistratum ciuilem quem prius in naturæ lege ordinauerat, ita iam gratiæ lege reformauit, vt tum demum perfectè munere suo fungerentur, quum mystica regeneratione in ecclesiam insiti, episcopis regenerantibus, vt filij patribus, vt oues pastoribus, vt discipuli magistris, quemadmodũ

Ecclesia æterna.

Episcopi.

Matt. 28. Io. 14. & 16. Ierem. 31.

Principes sæculares quoad Ecclesiastica subiecti Episcopis.

Ioan. 12. Hebr. 13.

madmodum Christus præceperat se subijcientes, politicum suum gladium dirigerent ad eam extrinsecam ecclesiæ pacem procurandam, cuius interna sacramenta diximus episcoporum fidei fuisse commissa. Hoc enim in testamento nouo futurum proprium regum officium, pulcherrime vaticinatus est diuinus propheta, quum ait, *futuros reges nutricios & reginas nutrices ecclesiæ*: quum prædixit *gentem & regnum quod non seruierit ecclesiæ periturum*; quum in varijs locis psalmorũ reges colla sceptraque sua Christi iugo esse submissuros regius ille psaltes canit: quum ad exemplar regiæ in nouo testamento obedientiæ Iosue summus populi hebræi dux *ingredi & egredi*, hoc est, res maiores administrare iubetur *iuxta mandatum* pontificis Eleazari. quum generaliter in ea politia quæ vmbra erat ecclesiæ & reipub. Christianæ, imperatur vt in controuersijs de lege ascenderent *ad sacerdotes Leuiticì generis* & sine tergiuersatione sequerentur sententiam eorum neque declinando ad dexteram neque ad sinistram. quod omnes boni Christianorum principes tempore Euangelij suum fuisse munus & officium, idque ex diuina ordinatione, & verbis, & factis, & moribus, semper sunt professi, vti mox explicabitur. Et hanc totam regis potestatem quasi ecclesiasticam sacrãque functionem spiritus sanctus Christique Apostolus Petrus per elegãter significauit, quum appellauit statum testamenti noui, *sacerdotium regale*, quia nimirum reges Christianorum ita optimè regio se nomine dignos ostendunt, si sacerdotio Christi in ecclesia sustinendo & sacerdotũ ecclesiasticas leges corroborando suam regalem authoritatem impendunt, in quo propriè verti cardinem & medullam regij inter Christianos splendoris omnes antiquissimi & sanctissimi episcopi docuerũt, omnes fortissimi

Esa. ca. 49. 23. & ca. 60. Esai. 2. 71. &c.

Numer. ca. 27. 21.

2. Cor. 10. 11. Deutero. 17. 9.

1. pet. 3. 9. Exod. 19.

ſimi atque optimi Imperatores crediderunt. Sic enim qui primi Chriſtiani Imperatoris temporibus vixit Oſius Cordubenſis filium eius Conſtantium ab Arianis ſeductum, & eorum perſuaſione eccleſiaſticis negotijs ſe immiſcentem grauiter monet, *Ne te miſceas eccleſiaſticis, nec nobis epiſcopis, Imperator* (inquit ille) *in hoc genere rerum eccleſiaſticarum præcipe, ſed ea potius a nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis ea quæ ſunt eccleſiæ.* Eundemque Imperatorem clariſſimi epiſcopi, Paulinus Treuirenſis, Lucifer Metropolitanus Sardiniæ, Dionyſius Mediolanenſis, alijque ſeriò monuerunt *ne eccleſiaſtica corrumperet, neue Romanorum Imperium eccleſiaſticis conſtitutionibus immiſceret.* Quorum iudiciũ magnus ille Athanaſius comprobans, addit nihil cogitari poſſe in re Chriſtiana monſtroſius, quam regem eccleſiaſticas cõtrouſtrſias velle iudicio ſuo definire. Quod quoniam Conſtantius ille Arianus tentaret, *& præſidere vellet iudiciis eccleſiaſticis, ſéque in decernendo principem facere Epiſcoporum, quis (inquit Athanaſius) non dicat illum eam ipſum eſſe abominationem deſolationis, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam in hoc, quod Antichriſti eſt facit, & quid Antichriſtus quũ venerit plus cõmittere poterit?* Quã etiã Antichriſtianã arrogantiã in eo Imperatore Leontius Tripolis Epiſcopus & inſignis martyr dixit ſe valde obſtupeſcere. Gregoriusquoq; Naziãzenus pro cõcione Imperatorẽ Theodeſiũ grauiſſimè affatur, *Te quoq; (ò Imperator) imperio meo ac throno lex Chriſti ſubijcit. Imperiũ enim nos quoq; epiſcopi gerimus, addo etiã præſtantius ac perfectius: niſi verò æquum eſt ſpiritum carni faſces ſubmittere, & cæleſtia terrenis cedere. Sed non dubito quin hanc dicendi libertatem in optimam partem accepturus ſis, vtpotè ſacri mei gregis ouis ſacra, magnique paſtoris alumna, rectéque iam olim a ſpiritu docta & inſtituta.* Et D. Chriſoſtomus,

Athanaſ. in ep. ſt. ad ſolitariam vitam agẽtes.

Ibi.

Nazian. Orat. 17.

Chryſ. to. I. de verbis Eſaia, homel. 4. Matt. 16.

Mane intra tuos terminos o rex: alij ſunt termini regni, alij ſacerdotij, hoc regnum illo maius eſt. Rex ea quæ ſunt in terris ſortitus eſt adminiſtranda, cæterum ius ſacerdotij è ſupernis deſcendit. Regi corpora commiſſa ſunt, ſacerdoti animæ, maior hic principatus, propterea rex caput ſubmittit manui ſacerdotis, & vbique in veteri ſcriptura ſacerdotes inungebant reges. Quemadmodum autem iſti in Oriente, ſic eorum item coëpiſcopi in Occidente hanc diſtinctionem pontificiæ & Imperatoriæ poteſtatis diligenter tradiderunt. Sic nimirum D. Ambroſius ad Imperatorem Valentinianum. *Noli te grauare Imperator vt putes te in ea quæ diuina ſunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt, quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari; ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſiæ; publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum.* Quibus limitibus coerceri poteſtatem Imperatoriam, Imperatoribus ipſis maximè eſt glorioſum, vti ſanctiſſimus epiſcopus eodem loco inſigniter admonuit. *Quid eſt enim honorificentius* (inquit ille) *quàm vt Imperator dicatur filius eccleſiæ? Imperator enim bonus intra eccleſiam, non ſupra eccleſiam eſt.* D. quo Hiliarus Pictauorum epiſcopus, inuictum Gallicarum eccleſiarum contra Arianos columen, vt in reliquis fidei capitibus cum his ſuis coëpiſcopis conuenit, ita nec in hoc de regiæ iuriſdictionis finibus quicquam diſſenſit. Sic enim ille cum Oſio, Athanaſio, Paulino, & reliquis Conſtantium Imperatorem alloquitur. *Prouideat* (inquit) *& decernat clementia tua, vt omnes vbique iudices, quibus prouinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, a religioſis ſe negotiis abſtineant.* Denique in Sanctis, Baſilio. Hieronymo, Lucifero, Auguſtino, nihil frequentius occurrit, quàm regibus palatia, epiſcopis eccleſias;

Amb. epiſt. 32.

Matt. 22. 21.

Hil. in lib. ad Conſtan.

ecclesias; illis corpora, his animas; illis externa reipub. ciuilis, his interiora reipub. & ecclesiæ diuinæ; illis pacem & regimen politicum; his disciplinam & regimen spirituale esse Christi præscriptione mandatum.

5 Vt autem hanc doctrinam tanquam præcipuum pacis ecclesiæ & reipub. Christianæ vinculum doctissimi episcopi in Oriente & Occidente, in libris, in concionibus, in consilijs studiosè inculcarunt: ita eandem doctrinam optimi maximique illi Orientis & Occidētis Imperatores firmiter amplexi sunt; suisque in imperando legibus & moribus roborarunt. Constantinus enim Magnus dictitare solebat, *Vos o Episcopi intra Ecclesiam, ego extra Ecclesiam à Deo episcopus constitutus sum.* Theodosius magnificum Comitem Candidianum suo nomine ad generale Concilium Ephesinum misit, sed expressè ei præcipiens, vt nullo modo se interponeret *in illis quæ de piis dogmatibus erant controuersa.* quid ita? nimirum quia *illicitum est eum qui non sit ex ordine sanctissimorum episcoporum sese ecclesiasticis immiscere tractatibus.* Imperator Martianus in Concilio Chalcedonensi protestatur se venisse vt exemplo Constantini Magni, quæ Episcopi diuina authoritate sacrosancta esse decernerent, ipse imperiali authoritate populis seruanda ediceret, & Concilij decretis repugnantes legitimis supplicijs castigaret, non aliter quàm Constantinus damnatos à Concilio Nicæno in exilium eiecit, Arij libros cremauit, & si qui eos cælare deprehenderentur, capitali supplicio affecit. Neque vnquam pij & iusti principes aliter se rebus ecclesiasticis immiscuerunt, nisi vt quæ prius episcopi conclusissent, ea ipsi suis edictis firmarent, & ad ea seruanda pœnis ciuilibus adiectis populum efficerent propensiorem. Cuius rei exemplis omnes historiæ

5. *Regia potestas in ecclesiasticis rebus propriè subseruis episcopali, Eusebius de vita Constant. lib. 4. ca. 24.*

Concil. Chalced. actio. 1. & 6.

ſtoriæ, omnes annales, omnia ſcriptorum monumenta referta ſunt, id quod Iuſtinianus Imperator apertiſſimè teſtatur. Si de perſonis hæreticorum ſynodus epiſcoporum aliquid ſtatuiſſet, *Quoties* (inquit ille) *ſacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutichen, Arium, Macedonium, Eunomium, & ſimiles; toties Imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum authoritate fuit; ſicque diuina pariter & humana concurrentia, vnam conſonantiam rectis ſententiis fecere. ſicut nuper circa Anthymum factum eſt, qui deiectus eſt à ſede huius regiæ vrbis per glorioſæ memoriæ Agapetum ſanctiſsimum Rom. eccleſiæ pontificem.* Si de dogmatibus fidei credendis epiſcopi in ſynodis ſuis ſtatuiſſent, Imperatores perpetuò eadem dogmata rata fecerunt; & vt ait idem princeps poſt cõmemoratos in quinta ſynodo generali, Nicæni Concilij canones ſub Conſtantino Magno contra Arianam hæreſim, Conſtantinopolitani ſub Theodoſio ſeniore cõtra Macedoniũ, Epheſini ſub Theodoſio Iuniore contra Neſtorium Chalcedonenſis ſub Marciano contra Eutichen & Neſtorianos, *his omnibus per diuerſa tempora ſubſecutis, prædicti piæ recordationis noſtri patres & Imperatores, ea quæ in vnoquoque Concilio iudicata ſunt, legibus ſuis corroborauerunt & confirmauerunt: & hæreticos qui definitionibus ſanctorum prædictorũ quatuor Conciliorum reſiſtere & eccleſias conturbare conati ſunt, expulerunt.* idemque ipſe Iuſtinianus ſe facturum pollicetur quo ad ea quæ ab epiſcopis in hac quinta ſynodo eſſent definita.

Concil. Cõſtantinop. 5. actio. 1.

Synodus 5. Conſtantinopol. actio 1.

Particulares vero horum Imperatorum leges ad ſempiternam & iſtorum memoriam atque gloriam, & regum qui poſtea ſecuturi erant imitationem atque exemplum in iure ciuili recenſentur, verbi gratia: Vt Conciliorum generalium inuiolata

maneat authoritas, quod est Christianę pacis & ecclesiasticæ vnitatis caput, sic edicunt Theodosius, Valentinianus & Marcianus. *Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè tractare conetur in posterum &c. Nam & iniuriam facit iudicio reuerendissimæ synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contenderit, & contemptoribus huius legis pœna non deerit.* Vt hæretici cuiusque generis comprimantur ita præcipiunt, *Sancimus vt omnes impiæ Nestorii fidei æmuli aut nefariæ eius doctrinæ sequaces, siquidem episcopi sint aut clerici, a sacrosanctis ecclesiis eiiciantur: si vero Laici, anathematezentur, licentiam habentibus cunctis* Orthodoxis, *illos si voluerint omni metu & damno cessante, publicè denuntiare, accusare, reosque peragere.* Quoad libros verò non modo hæreticè sed vel suspiciosè scriptos, ad hunc modum piè & Christianè præscribunt. *Quoniam peruenit ad nostras aures quosdam doctrinas conscripsisse & emisisse ambiguas, non exactè ac per omnia congruentes expositæ in Nicæna synodo fidei, & ab his qui in Ephesinā synodum conuenerunt sanctis patribus; iubemus omnia istiusmodi scripta incendi, ac perfectissimo interitui mancipari, ita vt in nullius lectionem veniant; iis certè qui talia scripta vel libros habere & legere sustinuerint, vltimum supplicium subituris.* Conuenticula autem & conciones hæreticorum vsque adeò horrēt, vt si quid vel ipsi Imperatores per errorē hæreticis largiti sint, illud indultum irritum volunt esse & nullius momenti. *Nullus* (inquiunt) *hæreticis Ministeriorum locus, nulla ad exercendam animæ obstinatioris dementiam pateat occasio. Sciant omnes etiamsi quid speciali quolibet rescripto per fraudem elicito ab huiusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ. Vnius Dei nomen vbique celebretur,*

Semel in Conciliis definita nunquam post inquaestionem vocanda.

Codic. tit. 1. de summa Trinit. para. Nemo.

Ibi. para. Sancimus.

Ibid. Libri haeretici comburendi.

Ibid. para. Nullus. Haereticorum conciones & conuenticula interdicta.

iuxta Nicænam fidem à maioribus traditam. Denique vt alias leges permultas æterna memoria dignas prætercam, illud Theodosij & Valentiniani edictú de hæreticorum appellatione, non modò est perfectè Theologicum, sed etiam ad nostros hodierno die non minus quàm ad tempestatis eius hæreticos definiendos exactè accommodatum. sic enim pronuntiant. *Damnato portentosæ superstitionis authore Nestorio, nota congrui nominis eius inuratur gregalibus, nec Christianorum appellatione abutantur. Sed quemadmodum Ariani ab Ario lege diuæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis, & Porphiriani à Porphirio nuncupantur, sic vbique participes nefariæ sectæ Nestorii (Lutheri, Caluini) Nestoriani (Lutherani, Caluinistæ) vocentur: vt cuius scelus sunt in deserendo Deum imitati, eius vocabulum iure videantur esse sortiti.* Quæ lex si nostris temporibus ita valeret vti meretur, multi perditi homunciones, qui à Catholica fide ad Lutherum, Bucerum, Caluinum, Bezam, & tales quisquilias sordesque defecerunt, & tamen *Euangelici fratres, religiosi, fideles*, appellari volunt, quibus cum euangelio, religione & fide, nihil magis quàm Iudæo aut Turcæ commercij est; minus hac crassa hypocrisi, simplici plebeculæ imponerent, quando ipso nomine prædicarent se tales esse qui deserto Deo vero & Christo eius, ad ista luxuriæ & libidinis mancipia profugerunt.

Ibidem tit. 5. de hæreticis. para. Damnato.

Hæretici quemadmodum appellandi.

Atqui in istis maximis Imperatoribus potissimùm notandum & suspiciendum est, non tam quòd ista iusserunt & decreuerunt, quam quòd eadem posuerunt & præceperunt ab episcopis edocti, & à synodis instructi; quòdque episcoporum & synodorum canonibus suas conformarunt leges. Quam ipsam clausulam Iustinianus frequenter suis edictis solet attexere. *Sancimus* (inquit ille) *sacras sequentes regulas de*

Leges ciuiles & politicæ ad sacros canones conformandæ. Consti.u. 5. & 6.

las, ne quis bigamus sacerdos ordinetur. Sancimus vt sancti ecclesiastici canones qui à sanctis quatuor Concilijs (plura enim Iustiniani tempora non antecesserunt) *expositi & confirmati sunt, vicem legum obtineant. Prædictorum enim sanctorum Conciliorum decreta, perinde vt sacras scripturas suscipimus, & canones vt leges custodimus: ac propterea Sancimus vt secundum eorum definitiones sanctißimus veteris Romæ Papa primus sit omnium sacerdotum &c. Veterumque patrum decretis inhærendo, hæreticos* (inquit) *illi dixerunt & nos dicimus, quicunque diuersarum sectarum sunt* Eutychiani, *Acephali, Manichæi &c. & quicunque membrum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ non sunt, in qua & omnes sanctissimi totius orbis habitati Patriarchæ, & omnes sub ijs constituti religiosissimi episcopi vno ore Apostolicam fidem & traditionem prædicant.* Quumque Rom. Pontifex Agapetus Constantinopolis patriarcham Anthymum, propter hæresim ea ex Ecclesia expulisset, *hanc* (inquit Iustinianus) *sententiam tametsi per se satis valentem multò tamen adhuc valentiorem reddit maiestas Imperatoria, quæ regia hac vrbe ipsum expellit.* Quare autem adeò studiosè ecclesiasticas sanctiones ciuilibus legibus confirmet, & (vt ipse loquitur) *quæ summum Sacerdotium decreuit*, ea quoque *maiestas Imperatoria corroboret*, pulcherrimam & maximè Christianam affert rationem quamuis in promptu & tanquam ante pedes cuique homini Christiano positam, Christianis tamen principibus sæpius atque iterum inculcandam. *Si enim* (inquit ille) *leges ciuiles quarum potestatem fidei nostræ Deus concredidit per omnia firmas ac stabiles conseruari ad subditorum securitatem studemus; quantò plus studij debemus circa sacrarum regularum, & diuinarum legum obseruationem ponere, quæ pro salute animarum nostrarũ definitæ & constitutæ sunt?* Hoc modo in prima

Constit. 131.

Constit. 109.

Constit. 24.

Ibid.

Constit. 133.

& purissima ecclesia, optimi iidemque potétissimi Imperatores, de sua quanta quanta erat Imperatoria potentia crediderunt: hoc actionibus suis docuerunt: hoc gloriosissimo exemplo posteritati christianæ regibusque vniuersis prædicarunt. Atque ita verè in lege Christum perfectum est quod nunc implendum, in lege Mosis olim adumbratum fuit de omnibus hominibus si quando controuersiæ emergerent, ad sacerdotes Leuiticos confugientibus, & sacerdotum iudicio acquiescentibus. Quod si qui præfractè contentiosos contra sacerdotis sententiam se præberent, eos brachium sæculare frænaret, & (si quidem ita obstinatio eorum mereretur) supplicio capitali afficeret. Et in hoc quidem munere, quo reges suum gladium ad ecclesiasticæ disciplinæ defensionem conferunt, & fidem Christianam ab Episcopis traditam suis edictis corroborant, ita propriè consistit vera Christianorum regum authoritas, vt quum secus faciunt, causásque ecclesiasticas ad sua tribunalia rapiunt, ordinem diuinitus & à Christo & à natura constitutum perturbant, hoc est vt superiùs enumerati sanctissimi Episcopi, Athanasius, Osius, Nazianzenus, Ambrosius, Chrysostomus, Hilarius & alij docent, carnem spiritui, oues pastoribus, terram cælo, peritura æternis, hominémque Deo præferunt, & simul scéptra sua infirmant, ciuilisque obedientiæ ipsos neruos incídunt. Egregiè enim D. Augustinus. *Potestates à Deo ordinatæ sunt, & potestatibus obediendum est, sunt enim à Deo. Sed hic ipsos humanarũ rerũ gradus aduertite. Si aliquid iusserit curator nõne faciendũ est: Tamen si contra Proconsul iubeat, non vtique contemnis potestatem, sed eligis maiori seruire. Nec hinc debet minor irasci, si maior prælata est Rursus si aliquid ipse Proconsul iubeat, aliud iubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto*

Deuter. 17.

Regi cõtra Eccl. suæ aliquid imperanti non est obediendũ.

Aug. ser. 6. de verb. Domini secundum Matt.

tempto huic esse seruiendum? Ergò si aliud Imperator iubeat, aliud Deus, quid iudicatis? Manifestum nimirum est neglecto Imperatore, Deo esse sine controuersia, obediendum à quo omnis est potestas, & cui omnis maiestas seruire debet & ad quē princeps & principatus qualiscunque refertur. Id quod probè intelligentes illi quos dixi Imperatores antiqui, vt suis legibus optimè Imperij & Sacerdotij, & vtriusque obedientiæ limites discreuerunt; ita quia nouerant nullam esse veram & Christianam in ciuilibus obedientiam, quæ in fide ecclesiæ Catholicæ non esset fundata, hanc ob causam quemcunque sui Imperij Christianum hominem, ad aliquod munus publicum gerendū extulerunt, eum semper ad perpetuū fidei Catholicæ cultum sanctissimo iureiurādo, sub hac forma arctè deuinxerint. T*estor ego iurando omnipotētem Deū & vnigenitum filium eius Iesum Christum & spiritum sanctum, ac gloriosam Dei genitricem & perpetuò virginem Mariam, & quatuor Euangelia quæ hisce manibus teneo, & sanctos Archangelos Michaelem & Gabrielem, quòd occasione concessi mihi officij puram conscientiā & genuinum præstiturus sum seruitium &c. & quòd cum sanctissima Dei Catholica & Apostolica ecclesia communionem habeo, neque ei vlla vnquam in re aut modo aduersabor, neque (quantum in me erit) alicui alij permittam &c. Quòd si hæc non obseruauero, omnibus incōmodis ero expositus, tam hic quàm in futuro sæculo in horrendo iudicio magni Domini Dei & seruatoris nostri Christi Iesu: habeboque partem cum Iuda, & lepram Giezi, & tremorem Cain, vltra hoc quod etiam pœnis lege Imperatorum comprehensis ero obnoxius.* Sic illi, maximè de Catholica eorum fide soliciti, qui ciuile aliquod munus erant procuraturi, idque summa ratione. Tum enim & sub regibus particularia officia rectè gerunt inferiores magistratus, & in generalem curam

Iuramentū veterum militia ducum & præfectorū Imperialiū de Catholica fide perpetuò seruanda.

Nouel. Constit. 8.

reipublicæ totius rectè intendunt reges atque Imperatores, quum eos sibi cancellos positos norunt, vt à Catholicæ Ecclesiæ fide non possint deflectere; quum sciunt potentiam suam sic à Christo Deo institutam, vt cum ecclesiastica potestate conspiret, & ab ea non aliter quàm corpus ab anima dirigatur.

6. 6 Quem ordinem qui reges vllo vnquam tempore peruertere conati sunt, & respublicas quibus præfuerunt miserrimè afflixerunt, sibique in hoc mundo nominis infamiam insignem, & in altero damnationem sempiternam consciuerunt. Hinc Constantius Constantini magni filius quum à paternis vestigiis discederet, nec contentus illis imperandi finibus quos eum pater suus docuerat, Ecclesiasticum quoque regimen contra ius & fas inuaderet; à suæ ætatis episcopis & viris optimis, quia hæreticus erat Arianus, appellatus est, non modò *Antichristus, Apostata, canis, carnifex, filius pestilentiæ & perditionis, bellua, membra & corpus tantum habens, hominis animum verò ferinum, idololatra,* & reliqua istiusmodi quæ sunt generaliter quibusuis hæreticis communia; verùm etiam quia Imperator erat hæreticus, & propter Imperatoriam potentiam tantò nocentior, idcirco & flagrantiore zelo exagitatus est, *vt alter Achab, secundus Antiochus, & Herodes tyrannus, gurges omnium malorum, caput totius nequitiæ, fomes hæreticorum, radix amaritudinis, sentina omnium blasphemorum, destructor religionis, templum omnium Dæmonum, infinitè Iuda Iscariote sceleratior, quia Iudas illis dominum tradidit qui in eum nec dum crediderant, Constantius eos prouocauit ad negandam eius diuinitatem qui iam crediderant: Iudas nullis vim intulit vt secum perirent, Constantius autem militari manu pugnabat aduersus eos qui rectam in Christum habebant fidem,* propter quam

Hilarius in libro contra Constantium Augustum. Lucifer lib. 1. & 2. pro S. Athanasio.

Rex hæreticus omnium mortalium nequissimus. Constantius. Imperator Arianus.

Idem in li. de non parcendo in Deum delinquenti.

pter quam differentiam quum neminem mortalium ei parem scirent, concludebant, *solum diabolum ei esse in nequitia comparabilem*. Et iste vir postquam rempub. Christianam in luctuosas Arianorum diuersi generis factiones conscidisset, optimos episcopos in exilium eiecisset, execrabiles Dei & Christi hostes fouisset, Mahometismi fundamenta posito Arianismo iecisset, omnibúsq. piis Christianis esset odiosissimus, tandem videns omnia in præceps ruere, *præ nimia solicitudine in apoplexiam delapsus repentè interijt*. Succedens autem Iulianus, operique quod Constantius inchoauerat extremam manum addens, Ecclesiam Christianam penitus abiecit, & Christi nomen immanissimè persequens, veterémque Paganismum restituens, in expeditione contra Persas diuinitus est interfectus; rempub. autem & exercitum Rom. in eas miserias coniecit, vt nisi Iulianus occidisset, de Romanis copiis penitus fuisset actum, quas omnes ad internecionem Persæ hostes deleuissent. Valens autem, qui paulò post Imperiú gubernandum suscepit, etiamsi se Christianum fingeret & diceret; tamen quia potentiam suam diuinæ ordinationi non supposuit, sed in illos alienæ iurisdictionis terminos irrupit, vt cum Imperio Ecclesiam quoque pro suo arbitratu voluerit regere, ita à sana mente & ratione derelictus est, vt ipsos etiam paganos Imperatores infestissimos Christi hostes stupiditate & feritate superauerit. Nam nec ipse Turca, nec olim Diocletianus, Nero, Maximianus, aut quisquis fuit religionis Christianæ crudelissimus hostis, Christianos Catholicos solum afflixit, hæreticos autem fouit, & quascunque Atheorum sectas contrarias, in Christianæ religionis odium publicè tulit & approbauit. At Valens Imperator, nomine & professione Christianus,

Ibid lib. de regibus Apostaticis.

Socrat. lib. 2. cap. 37.

Valentis Imperatoris contra Catholicos immanitas.

impunitatem concessit Gentilibus, Iudæis & alijs quibuscunque (hæreticis) *qui nomen Christianorum assumentes, doctrinam Euangelio repugnantem prædicabant; tumque Pagani Dionysia Bacchi & Cereris festa non in occulto sed per medium forum bacchantes peragebant. Solis Apostolicæ doctrinæ propugnatoribus, tyrannus iste hostem se præbuit.* Cuius impietatis meritas paulò post luit pœnas. Quum enim Barbari à Deo ad eum castigandum exciti ad ipsa Constantinopolis mœnia peruenissent, omniáque circumcirca cæde & incendijs vastassent, Valens contra eos cum exercitu progressus, leui certamine fusus, & in obscurum quoddam tugurium fugere compulsus, ibi ab hostibus obsessus, *magna lignorum strue comportata, iniecto igne, vnà cum domo & comitibus qui aderant*, incendio est consumptus. Constantinus quoque quintus Græcorum Imperator, propter idem vitium ciuilis potentiæ cum ecclesiastica confusæ, non tam à legitimo principe in tyrannum, quàm ab homine in portentum degenerauit. Sic enim historici omnes & Græci & Latini eum describunt, Dei, Deiparæ virginis & Sanctorum omnium hostem, magicis maleficijs, & cruentis sacrificijs & libidinibus, & Dæmonum inuocationibus delectatum, tyrannicè Imperio abusum, legum à patribus traditarum contemptorem, & vt Zonaras ait, *Nec Christianum, nec Iudæum, nec Paganum, sed colluuiem quandam impietatis instar ferarum Africæ, quæ ex diuersi generis coitu multiformes confusaque specie & immanitate nascuntur*, cuius hæc particularia scelera ab ijsdem historicis recensentur, *quòd reliquias Sanctorum conspui iussit, & ne quis eorum intercessionem imploraret edixit, nihil ipsos præstare posse, nec ipsam sanctissimam Dei matrem asserens: quòd sacras ædes magno studio profanauit, quòd religiosas*

Theodoret. lib. 4. cap. 22, & lib. 2. cap. 20.

Sozom. lib. 5. cap. 40.

Paulus Diaconus lib. 21.

Suidas Zonaras. tom. 3.

Constantinus Coprō. Hugonota.

ligiosas picturas deleuit, earumque loco profanas substituit: quòd etiam Monachos persequebatur & tanquam agnos iugulabat &c. qui tandem moriturus hoc solum verbum elocutus est, *propter insaniam furoremque meum, viuus inextincto inferorum igni tradar.* Nec ab horum immanissima diritate multùm abfuit nuper Henricus octauus Angliæ rex, qui post Pontificalem ecclesiæ primatum arreptum & cum regio iure permixtum non aliter atque Constantinus iste, nec Christianus fuit, nec Protestans, sed incertæ fidei hermophroditus, vt qui instar paganorum principum, Catholicos, Laicos, Monachos, & Episcopos quoque crudelius quàm Copronymus ille mactabat; & tamen hæreticos simul instar Catholici principis iustis suppliciis plectebat, religionem autem à se inuentam inuitissimis populis obtrusit; & quoad contemptas & exustas vel in flumina aut sterquilinia proiectas Sanctorum reliquias, quoad vastatas sacras ædes & funditus dirutas Sanctorum templa, & alia plæraque, Constantinum hunc longo interuallo antecessit: qui etiam omni Christianorum generi maximè inuisus infœlicem animam exhalauit, quem Ecclesia Catholica vti *rebellem & schismaticum* damnauit, Catholici subditi alterum Diocletianum perpessi sunt Potestantes vt hostem Euangelij quoad fidem, in vastanda patria *terribilem aprum*, in vitæ ratione vt *luxuriosum monstrum* scriptis suis prosciderunt. Cuius statuta ipse etiam filius *Edouardus tyrannica & sanguinaria* vocauit, & vi bonis subditis intoleranda rescidit; & filia Elizabetha suum illum patrem vt crudelem Christianorum martyrum interfectorem traducit, quæ publicis fastis & kalendarijs eos inter cælites numerat, quos pater vt perditos hæresiarchas incendio è vita sustulit.

Sigebertus in Chronic. ann. 776. Glycas in annalib. par. 4. pag. 395.

Henricus 8. Angliæ horribilis tyrannus.

Fox. in act. & monum. Gilbertus in ad[illegible] ne ad An[illegible] glos ann. 1559. Chronic. Angliæ in respons. regis ad Deuonienses a. 1549.

Ita nihil est religioni Christianæ damnosius, nihil rebuspub. Christianorum infestius; nihil subditis Christianis quoad priuatas viuendi & credendi rationes turbulentius, nihil denique regibus ipsis turpius & dedecorosius, quàm nolle in eo loco quem Deus ei præfiniuit consistere, sed iniustè contra diuinas leges in aliorum fines irruere.

7. 7 Quam horribilem rerum humanarum multo autem magis diuinarum conturbationem, ex hac priscorum temporum experientia perpendentes maiores nostri, tum quum dissipato Imperio Romano, in omnibus Europæ prouincijs noua regna emergerent, sapientissimo concilio vsi, quàm optimè fieri poterat humana prouidentia præcauerunt, ne Christiana regna istiusmodi deinceps tempestatibus concuterentur. Ideoque illi quibus regnorum huiusmodi prima ordinatio credita fuit, defixis attentè oculis in catholicæ doctrinæ æternam & immobilem veritatem à Deo optimo maximo profectam, & simul ponderãtes vetustissimorum patrum perpetuam de his regij dominatus finibus prædicationem, ipsorumque Imperatorum Constantini, Theodosij, Marciani, Iustiniani, &c. quorum gloria fuit in orbe Christiano clarissima, professionem & consuetudinem, vtque sub illo diuino principum cum Episcopis nexu, ecclesia Dei ad salutem plurimorum valde aucta est, respub. Christiana seditionibus caruit, moresque hominũ singulorũ multo erant magis ad pietatem compositi, vnáque aduertentes quantopere illa contraria Constantij, Iuliani, Valentis, & similium peruersitas fuerit omni hominum generi exosa & detestabilis; religioni autem Christi quam illi potissimum curabant inprimis perniciosissima: hanc ob causam reges suos ita sibi præfecerunt, vt cũ philosophis & vetustis

Nota bene.

vetuſtis legumlatoribus, ad naturalem reipub. cuiuſque finem, qui in externa iuſtitia & morum probitate poſitus eſt, eorum regna dirigi voluerint; ſupernaturalē aūt finem æternæ vitæ ad quam ſola fides Chriſtiana ducit, multo maiori ſolicitudine illis propoſuerunt conſectandum: ſumma cum ratione magiſtratum ciuilem ſpirituali ſubijcientes, ſi quando ciuilis præciperet aliquid à ſanctiſſima Christi religione diſſentaneum. Quo facto, & reip. vniuerſæ, & ſibiipſis particulatim, & ipſis quoque principibus quàm optimè & diuiniſſimè conſulebant. *Ita enim* (vt in ſancto quodam Concilio traditur) *Imperator eſt vas miſericordiæ præparatum ad gloriam, ſi vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis ſanctæ religioni ſubijciat. ſi magis in timore Deo ſeruire quam in tumore populo dominari delectetur, ſi ornat benignitas poteſtatem, ſi iuſtitiam ſic teneat, vt miſericordiam non derelinquat.* ceterum *præ omnibus, ſi ita ſe ſancta matris Eccleſiæ meminerit filium, vt eius paci atque tranquillitati* non in ſuo ſolius imperio (ſed ſi fieri poteſt) *per vniuerſum mundum prodeſſe ſuum faciat principatum.* Eſt enim certum & Apollinis oraculo verius quod ibidem adiungitur, *magis Chriſtianum regi ac dilatari imperium, dum Eccleſiaſtico ſtatui per omnem terram conſulitur, quàm quum in parte quacunq; terrarum pro temporali ſecuritate pugnatur.* Quo ſacroſancto canone Chriſtianorum regum officium & deſcriptio perfectè continetur, cuius illud primarium & principale caput eſt, vt regium culmē Chriſtianæ religioni ſubijciatur. Quum enim ciuilis ſtatus & Eccleſiaſticus vnam efficiunt rempub. non aliter quàm corpus & anima vnum hominem, homo & Deus vnū Chriſtum, elementa & corpora cęleſtia vnum mūdum; æquum erat vt ſi quando inferior illa poteſtas diuinorum in cæleſti beatitudine boniſque ęternis

Verũ fundamentum regiæ poteſtatu inter Chriſtianos

Conc. Moguns. ca. 2.

Comparatio ciuil. & Eccleſiaſt. ſtatus.

promouendis impediret, tum demum ab illa corrigeretur; quemadmodum anima corporis perturbationes refrænat, deitas in Christo humanitatis affectiones moderata est, cælestia in mundo corpora terrenis dominantur. Neque verò vlla vnquam respub. fuisset Ecclesia Christianorum miserior, si reges per baptismum eius membra effecti, ira statim assequerentur interminatam quiduis agendi potentiam, vt etiamsi ea molirentur quæ essent Ecclesiæ & fidei Christi nocétissima, & moniti vellent nihilominus incæpta amentia progedi, non possent tamen Ecclesiasticis censuris in ordinem cogi. Nulla vnquam Paganorum respub. fuit adeo ineptè constituta. Longè prudentiùs Aristoteles, Plato, Lycurgus, Numa, Mahometes, respub. à se conditas temperauerunt. Mahometes enim ipse siue naturalis luminis ductum secutus, siue principium illud ex Christiana fide in suum Alcoranum transferens, Califas suos, hoc est pontifices omnibus Imperatoribus Mahometanis quoad sacra fecit superiores; & hodierno die apud ipsum Turcarum Imperatorem, illud non minus sacrosanctum quàm aliquod fidei capud habetur, vt quoties Monarcha ille quippiam statuerit, non aliter firmũ sit, nisi summus legis eius pontifex censuerit illud Mahometis legi nõ esse aduersarium. Aliter *Supremi Domini edictum* est vi sua irritum nec subditos ad obediendum astringit. Ita quoque antiquitus Christiani pontifices suos Imperatores grauiter contra Ecclesię bonum offendẽtes liberè reprehenderunt; & aliquando etiã ex Ecclesia eiecerunt, vt D. Ambrosius Theodosium, D. Innocentius Arcadium: eo facto manifestè prædicãtes eos indignos fuisse qui Christianis hominibus imperarent, aut in ecclesia locũ vllum tenerent, qui potentiam sibi à Christo concreditam, ad magnum aliquod

Chron. Saracenorum adiunctum Alcorano. Haithõ. de Tartaris ca. 15.

Georg. de moribus Turcarum.

Theod. lib. 5. ca. 17. Niceph. li. 13. ca. 34.

aliquod Ecclesiæ Christi detrimentum inuerteret. Ergo ad hunc duplicem finem naturę & gratię, honestatis & fidei, vitæ præsentis & futuræ, temporalis & ęternæ, potissimum vero ad illum diuiniorem gratiæ, fidei, vitæ futuræ, fœlicitatis æternæ finem, omnis regũ & Imperatorũ potestas reuocada est. ob hunc finem rerum publicarũ regimen est illis traditum: hac cõditione in Christianos suscipiunt principatum, maximeque illud spectare debent vt in fide Catholica populos conseruent, quò æternæ animarum saluti cõsulatur, quicquid interim corpori & externis fortunæ bonis accidat. Et quanqua si antiquis moribus viueretur, in nudo regis verbo satis esset ad eos obligandos momenti, tamen quia eorũ quos nominaui Imperatorum tanta extitit perfidia, hypocrisis, & dissimulatio, ꝑpterea hæc tot alia vincula stipulationum, contractuũ & iuramentorum quæ in solenni illa coronandi cæremonia vsurpanter adiũcta sunt. Hinc fit vt nusquam nisi in Ecclesijs & ad altare, & dum sacrosanctum Christianorũ mysterium peragitur, regẽdi potestas illis tradatur. Hinc fit vt Episcopi sceptrum & diadema illis conferant. Hinc anathemata & execrationes illis imponuntur, si fidẽ datã fefellerint. Hinc iusiurandũ ab illis omnibus exigitur de fide Catholica constanter tuenda & Ecclesiæ catholicæ sacerdotibus honorãdis. Hinc sacerdotũ instar sacris vestibus induuntur & inunguntur, vt in sacerdotalis ministerij partem se assumptos reminiscãtur, seque exterius episcopos quodammodo effectos, externam Ecclesiæ pacem & disciplinam debere defendere: quemadmodũ interius Ecclesiæ mysterijs Episcopi verè præsunt, quod olim suum esse officium Constantinus, & qui eum secuti sunt Imperatores fatebantur. Hinc omnib. expressè dicitur se tũ *per illam Episcoporũ traditionem*

Supra fol. 46.47.48

Quomodo reges obligantur ad fidei Catholicæ defensionem.

L. Sic. C. de act. & obl Decius Cõsil. 189.

nem

Bald. in C. de nat. feu. Bart. & alij in L. digna vox C. de le. Bald. in L. fin. C. de trāsact. & L. ex imperfecto. Iason in L. ciuitas & alij omnes. Sup. fo. 50

nem recipere dignitatem regiam. Hinc eodem tempore à multitudine Christianorum astantium quęritur, Vtrum principi tot modis pollicito se regni leges,& inprimis Christi fidem Catholicam contra omnes hæreticos sartamtectam seruaturum velint obtemperare. Hinc denique illa extrema clausula, *si(quod absit) iuramentum meum violauero nullam nobis incolæ regni obedientiam debebunt*,quæ alibi expresse & verbatim adiecta est,in omnibus autem istis regum iuramentis tacitè inclusa & ex ipsa contractus & obligationis vi certissimò necessarioque deducitur,vt omnes iurisperiti fatentur.

8. 8 Id quod non obscurè in celebri illo Blesensi conuentu ante annos 12.Henrico III. tum Gallorum regi,ordines regni palam declararūt. Vbi quū is qui pro plebeis orauit aduocatus Parisiensis huic insistens regis iuramento de exterminandis hæreticis,vnaq. & sola religione Catholica in regno Galliarum ferenda,hanc vnitatem à rege postulasset;& qui pro Nobilitate verba fecit illustris Baro Baufremontius idem vehementer pressisset, qui tertio loco pro Clero orationem habuit ęgregius & excellens vir Archiepiscopus Lugdunensis rem omnē efficaciter his verbis conclusit. *Nos* (inquit ille)*inuictissime rex,nequaquam arbitramur te obliuioni adhuc mādasse magnum illud & solenne iusiurandum quod quum regno huic es inauguratus suscepisti, te solam religionem Catholicam Christianam velle defendere , eamq; pro tua virili augere,nec tolerare in hoc regno aliam quamcunque. Quòd si vllo vnquàm iuramento princeps aliquis arctè deuinctus & obligatus est,boc sanè ita te astringit ad huius religionis tutelam,vt aliam ferre non poteris,nisi vnà & conscientiam tuam violes,& fortassis in quæstionem etiam voces ius illud quod ad regni huius possessionem obtines*. Sic ille verè Episcopali cōstātia & magnitudine animi disseruit, nec

Sup. fo. 47

Hist. de M. Piguer. lib. 13. Ca. 13

Libera Archiepiscopi Lugd. ad regē de suo officio præstando admonitio.

nec rex ille quamuis alioqui regię suæ potentiæ nimius admirator & amator, Episcopū liberè sed verè tamen hæc exponentem molestè tulit, aut dicto factóve improbauit, ne tum quidē quū acrius huius eum officij admoneret. Sic enim pergit iuramenti regij grauitatem & regno adeundo adiunctas conditiones vrgere: *Non ignoras certè te contraxisse & pepigisse cum Christo Iesu, eaque conditione sceptrum hoc accepisse vt esses relgionis Catholicæ propugnator: ad cuius iuramenti maiorē firmitatem, pignus et arrham accepisti pretiosum Christi corpus ad sanguinē. Et non aduertis quod sceptrū à Deo tibi istis cū conditionibus datū, idem Deus minatur à te erepturū si fidē negligas tam solenniter, & tanta cū religione iuratā? Quemadmodū aūt Deus requirit præstari à te fidem quam ei dedisti, sic subditi quoq; per eandem fidem à te quam acerrimè flagitant, vt illis serues conditiones cū quibus eorū rex designatus es, & quas non potes infringere, iusiurandū illud rumpendo, nisi simul Christianißimi regis titulū velis amittere.* Hęc ille & in hāc sententiam alia permulta; quæ demonstrāt mutuum illud atque reciprocum regis & subditorum officium; reges non aliter esse reges, nisi certis conditionibus regant, nec subditos teneri eorum imperijs, si rex conditiones eas spernat ex quibus primò manauit subditorum obligatio ad obediēdum. Adeò vt si reges Christianos sub Euangelio Christi cum Paganis in lege naturæ comparemus hoc solum discriminis inter eos reperturi sumus, quòd Christiani ad iustè pieque imperandum multo sunt quam illi arctius obligati. Illi à repub. ob publicum commodum eligebantur, eliguntur & isti. Illi legum custodes erant, quibus ipsi quoque subijcebantur, eadem quoque est Christianorum regum subiectio. Reges eos neglecto bono publico ad priuatum commodum omnia referentes deponebant respub. Græca & Romana: & idem-

Rex iuramentū suū de fide Catholica seruanda frāgēs vnà suū de regnādo ius infringit.

Regū Christianorum cum Paganis comparatio.

& idem quoque fecerũt apud Christianos respub. Gallicana, Anglicana, Germanica, Polonica, Danica, & aliæ oẽs. Si quis reliqua sigillatim percurrere velit regum iura, ratio & natura communis omniũ parens nihil Christianis regibus indulsit supra veteres Romanos & Græcos singulare, si solam naturæ & rationis legẽ intueamur, & primas regũ origines consideremus. Sin verò nos ad euangelij legem cõuertamus, vbi tot sunt præcepta diuinitus ædita de iustitia, de pietate, de fide, de vita beata, de supplicijs æternis; vbi regia dignitas erroribus paganis liberata, ad vnicam Christianæ disciplinæ veritatem instruitur, & ad cælestem beatitudinẽ refertur, vbi nulla est alia eius fœlicitatis adipiscẽdæ via nisi per Ecclesiam Catholicam: ideoque & regia authoritas inprimis debet Ecclesiæ bonum intendere, Ecclesiæ statum tueri, Ecclesiæ canones promulgare, ecclesiæ aduersarios expellere, Ecclesiæ seruandæ, propagãdæ, amplificandæ, omnibus modis studere: vbi tot sunt vincula, obligationes, conditiones. iuramenta de hac Ecclesia protegenda, eiusq. Catholica fide ad extremũ vitæ spiritum etiam cum sanguinis & fortunarum omniũ dispendio conseruanda: clarum est Christianis regibus tanto maiorem impositam esse iustè pieq. regnandi necessitatem, quanto Christianæ religionis sacra, vota, iuramenta, quanto Christus Deus, vera fides diuinitus infusa, fœlicitas sempiterna, magis conscientias regum Christianorum obligant.

9. 9 Quæ quum ita sint, non est iam arduum posita hanc regum descriptione, tyrãnum à regi internoscere. & tyrannum quum dico secludi volo ab hac disputatione, illa grammatica tyranni significata, iuxta quæ veteres scriptores aliquando reges, aliquãdo Monarchas absolutè non tamen immaniter impe-

imperantes sub tyrāni nomine complectuntur. eúque tantummodo tyrannum intelligo, quem vulgata Græcorum & Romanorum & Christianorum quoq. scripta, & ipsa apud Christianos cómunis loquendi consuetudo tyranni nomen designat, quæ quemadmodū hoc nomen interpretetur, iam olim in celebri Episcoporū concilio sic explicauit. *Rex à rectè regendo vocatur. si enim iustè & pie & misericorditer regit, merito rex appellatur. si his caruerit, non rex, sed tyrānus est. Antiqui autem omnes reges tyrannos vocabant, sed posteà piè, iustè & misericorditer regentes regis nomen adepti sunt, impiè verò, iniustè & crudeliter principantibus, non regis sed tyranni aptatum est nomen.* Talem (inquam) tyrannum, si ea quæ modò de reipub. finibus & regū officijs dicta sunt rectè perpendimus, animoq. cóprehensa tenemus, non magni erit negotij agnoscere & perspicuis notis à legitimo rege discriminare. Ciuitates siquidem omnes iustitiam publicam, & publicum vniuersitatis bonum sibi primò omniū naturæ instinctu proponunt, & ad hoc rectius assequendum, reges sibi proposuerunt. ergò qui iustitiā publicam peruertit, qui quos vult iniustissimè vexat & spoliat, qui bonum non publicum sed priuatum consectatur, qui alienis vt suis, communibus vt priuatis vtitur, & ex ruinis publicis priuatas opes accumulat, is tāquam ex diametro, reipub. scopo & regum institutioni aduersatur: contrarioque tyranni nomine vocatur. Atque ita tyrannidem definiuit Aristoteles, *Vnius* nimirum *Dominatum ad suum commodum omnia referentis*. Eademque est sententia Platonis. Tales fuerunt antiquitus illi Siculorum tyrāni Dionisij, Gelones, Spartanorum Nabis, Romanorū Cómodus, qui dum nimiū licentiosè in omniū fortunas grassatur, à suis domesticis interfectus est. Ab hac tyrānide optim⁹ ille Gallorū rex Ludouicus IX. cognó-

Concil. Moguntin. sub Arnulpho cap. 2.

Primū genus tyrannorum.

Arist. Polit. lib. 3. cap. 5.

Plato dial. 1. de repub siue iusto.

cognomine Sanctus paulò ante mortem, filium suũ Philippum deterruit, vti in conuentu Blesensi Status regni Henrico nuper Gallorum Regi commemorarunt. *Obserua* (dicebat ille) *bonas regni tui leges & consuetudines, nec exigas à populo subsidia & vectigalia, nisi magna necessitas & euidens vtilitas eò te compulerit. Alioqui enim non rex sed tyrannus æstimaberis*. Diximus deinde respub. ad eũ scopũ collineare, vt ciues boni & virtutibus moralibus exculti reddantur; quò item pertinent legum lationes. & hæc non postrema fuit regum creandorum occasio, vt leges tales regum diligentia suum obtinerent robur, nec à flagitiosis hominibus impunè contemnerentur. Vnde piè admodum dixit prudens ille legum condendarũ & reipub. formandæ magister, *Vt populo magistratus, ita Magistratui præsunt leges; vereq́; dici potest Magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum*; recteque principes *legum custodes* appellantur à Platone: omniumque prædicatione celebratur illud Theodosij & Valentiniani, *Digna* (inquiunt) *vox est maiestate regnantis, legibus se alligatum principem fateri; adeò de authoritate iuris nostra pendet authoritas* & rursus, *reuera maius est imperio, submittere legibus principatum.* Idem præ se tulit Traianus quum Prętori vrbis Rom. gladium potestatis insigne tradẽs, *hoc* (inquit) *si bene & iustè impero, pro me, sin iniustè & malè, contra me vtitor*. Idem senserunt Antonij, Gordiani, & quicunque olim bonorum principum vel mediocrem opinionem adepti sunt, etiam quum imperium gererent illis fidei & iuramentorum vinculis soluti, quibus Christiani principes implicantur. Quantò ergo magis Christiani reges legibus se fateri debẽt alligatos, qui nunquam ad regale fastigium assurgunt, nisi prius suam legibus obedientiam iurent? Nihil verò fingi potest magis absurdum aut barbarum

Laur. Vall. lib. 2.

Cic. de leg. lib. 3.

Plato in dialog. vir ciuilis siue de regno.

Cod. l. 1. tit 14. parag. Digna

Zonar. tom 2. in Traiano. Plinius.

Reges submissi legib.

rum

rum inter Christianos, quàm prædicare regem superiorem esse legibus omnibus, nec vlla teneri nisi sua sola voluntate. Quare nihil miror si ea vox Cãcellario regis Gallorum in penultimo cõuentu Aurelianensi sub Francisco II. elapsa, fremitu & indignatione multitudinis fuerit excepta. Quum enim ille forte fortuna enuntiasset, omnes pręter regẽ sub legibus viuere, regem aũt omni lege solutũ esse; qui aderant *permoleste hoc dictum ferebant* & rationẽ afferebant; *quia rex regnum adiens, in solenni coronationis sacro iurat & promittit leges sibi fore sacrosanctas atq; inuiolatas. Neque verò quicquã (aiebant) cogitari potest regi ipsi, vel quoad propriã salutem, vel quoad regni diuturnitatẽ periculosius, quam si putet se nulli legi esse subiectũ nisi suæ ipsius voluntati; quum contrà verissimum sit supra leges nullam ei suppetere potestatem iustam, sed tantum vim & violentiam tyrãnicam, quam adulatores regibus persuadere conantur.* Eademque est reliquorũ regum Hispaniæ, Angliæ, Daniæ, Poloniæ, Imperatores Germaniæ, in suis Christianis regnis & imperijs conditio. Quare quũ regũ sit iuxta leges regere, & per bonas leges vt subditi quoque boni reddantur elaborare, tyrannus est qui leges pro libidine concultat, & flagitiosa vita nefarioq. legum contemptu, subditos ad parem turpitudinẽ inuitat. Quales tyranni fuerunt Tiberius, Nero, & post eos Maxentius Romæ, & Gildo in Africa, quorum iste regioni Africanæ quam occupauerat, ita dirè imperabat, vt ea fuerit tota *vnius prædonis ager*, & qui *quodcunq; profunda*

Traxit auaritia, luxu peiore refudit.

quod tamen ad prius tyrannorum genus pertinet. illud verò quod sequitur ad hoc secundum.

Instat terribilis. viuis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obscœnus adulter.
Nulla quies, oritur præda cessante libido,
Diuitibusque dies, & nox metuenda maritis.

Histoire d La Val. li. 2 fol. 88.

Secundũ genus tyrãnorum.

Gildo.

Claudiã. de bello Gildõ.

Orosius lib. 7. cap. 30.

quumque aliquot annos ad hunc modum perbacchatus fuisset, à fratre oppugnatus, post exercitum suum septuaginta millia militum complectentem, à quinque millibus, cum vnius morte mirabiliter fusum, ipse fracta ab eodem fratre suo gula expirauit. Illi verò tres in ciuitate Rom. easdem omnino sordes & spurcissimam impuritatem publicè professi sunt, inter puerorum & puellarum greges monstrosos concubitus excogitarunt, multa quæsierunt medicamina, quibus deficientes libidines excitarent, cum Vestalibus virginibus incestè concubuerunt, epulas à media die ad mediam noctem protrahebant, diuitiarum nullum alium fructum putabant quàm profusionem, citharœdos & mirmillones triumphalium virorum patrimonijs ædibusque donarunt, mimos & adulatores regijs opibus locupletarunt, coniuges etiam amplissimorum senatorum à viris abstraxerunt, easque libidinosè oppressas violatasque ad viros remiserunt; & hac vitę improbissimæ fœditate non modò seipsos belluino prorsus more polluerunt, sed etiam in Imperij Romani primaria ciuitate nefandæ turpitudinis scholam quandam aperuerunt, nec prius à repub. tota corrumpenda destiterunt quàm violentis mortibus extincti sunt. prior enim à quibusdam veneno, à quibusdam puluino ori obiecto interemptus dicitur. Nero quum audiuit iudicium à Senatu de se factum, *vt nudus per publicum tractus inserta furcæ ceruice, virgis ad necem cæderetur*, adiutus à seruulo ipse iugulo suo ferrum adegit. Maxentius autem à Constantino victus & in Tyberi ita submersus est, vt Christianissimus princeps talis tyranni cædem inter præcipua sua trophæa numerauerit, erectaque columna in loco Romæ celeberrimo, in ea ad æternam rei memoriam incidi fecit; Cæso

Tiberius. Nero. Maxentius.

Sueton. in Tiberio & Nerone, nu 30.

Euseb. de vita Constan. lib. 1 cap. 27

Sueto. vbi supra.

Maxen-

Maxentio tyranno, *vrbem vestram tyrannidis iugo liberaui & S.P.Q.R. in libertatem vindicans pristinæ amplitudini & splendori restitui.*

Euseb. de vita Cōstā. li. 1. ca. 33

Vtque antiquis istis vnum nostræ memoriæ & ætatis recentissimū & sigulare tyrannidis exemplū adiungam, nihil in horū veterū tyrannorū profligatissimo quouis tyrannicum apparuit, quod non in *Henrico Valesio* huius tempestatis tyranno Gallico excellenter eminuit. Qui amplissimum & locupletissimum Galliæ regnum ita immaniter depeculatus est, vt nunquam Verres Siciliæ insulam, magis auarè & sordidè expilauerit quàm Henricus iste Galliam, qui tam grauia, noua, inusitata, eaque tamen quotidiana tributa, excogitauit, vt quod antiquis vix possibile videbatur, & propter turpissimā rei indignitatem in prouerbium abijt, id iste per vniuersum hoc regnum exercere voluerit, & vt legis perpetuò duraturæ vim haberet, omni imperio, fraude atque importunitate elaborauit. Nam post populum infinitis exactionum generibus ita vexatum, fractum, & exhaustum, vt innumerabiles in extrema mendicitate & desperatione vitā ipsa morte tristiorem agere coacti sunt, post veteres regij ærarij thesauros effusos, post subsidia ordinaria & extraordinaria nequiter consumpta, post immensos regalis patrimonij reditus fundosque ipsos præsenti pecunia vēditos & alienatos, post sacras Ecclesiarum possessiones & agros ereptos, & ex eorum item venditione multos aureorum milliones in suum fiscum redactos, & in ventris Venerisque cultum dissipatos, post multa opulentissima monasteria vastata & direpta, & penè à fundamentis euersa, post omnia iustitiæ dicendæ officia auctioni subiecta, & quasi sub hasta, viris non melioribus & conscientiæ sincerioris, sed ditioribus & magis largiē-

Henrici Valesij immēsa auaritia

A mortuis tributum exigere.

Abbaye du Val.

tibus, qualicunque interim conſcientia vel hone-ſtate præditis expoſita; poſt iſta & iſtiuſmodi infinita, quum iam toto regno, per omnes hominum ordines, omnia loca ſacra & prophana, omnes angulos & receſſus ita peruagatus eſſet, vt nihil vlterius videretur quò eius acerrima & perſpicaciſsima rapacitas poſſet peruadere; in ipſa hominum mortuorum ſepulchra penetrauit, & ab ipſis infantibus vix dum natis & in lucem æditis, pro vita & ſpiritu quem ducerent tributum poſtulare non erubuit. Nam & pro mortuis omnibus quorum cadauera ſepulchro erant inferẽda, & pro infantibus maſculis fœmelliſq. vt primum lucem aſpicerent, natiuitatis vectigal nec illud mediocre efflagitauit. Neq; tamen huius tantæ pecuniæ corradẽdæ modus magis erat crudelis & odioſus, quàm eius collocandæ ratio flagitioſa & infamis. Vt enim primus ille Romanorum Nero quem modo attigi, *diuitiarum nullũ aliũ putabat fructum quàm profuſionem, ideoque citharædos, & mirmillones, & mimos, & adulatores regijs opibus locupletabat*, nõ aliter ſecundus iſte Gallorum Nero quaſi diuitiarum ſuarum nullum ſibi finem alium proponeret quàm ſimilem profuſionem; ita in aulicos, lenones, adulatores, & turpiſsimarum voluptatũ miniſtros infinitum pecuniæ numerum accumulauit. *Nogaretum* & ſimiles quiſquilias opibus planè regiis adauxit; *Nogaretum & Nogareti* perditiſsimos conuenas ad ampliſsimos honores & præcipuas regni præfecturas extulit: ad omnẽ turpitudinẽ, luxũ, & laſciuiam, ærarium ſuum, vel potius non ſuũ ſed reipub. *Nogareti* ſectatoribus aperuit, è quibus vnus vna nocte breuiſsimo ſpatio alea ludens, multas aureorum myriades prodegit, & qui maiorũ ſuorũ fratrúmque Galliæ regum cineres abſque vlla ſepulchrorum magnificentia inglorios iacere paſſus eſt, ab-

Henrici Valeſij infinita profuſio. Sueton. in Nerone.

60000. aureos.

est,abiectis,sordidis,& blasphemis lenonibus admodum superba & sumptuosa ex Pario marmore sepulchra in sacratissimis Ecclesiarum adytis extruxit. Denique in hoc totus incubuit vt quicquid ex populi sanguine & viscerib. poterat exugere, quicquid ex Ecclesiarum prædis & direptionibus cogere quicquid ex iustitiæ,fisci, & patrimonij regalis auctionib corradere cum inexplicabili populi, Ecclesiæ reip.vastitate,hoc totum suis quibusdam parasitis & Harpyis afferret deuorandum, funditus abiecta iuris & honestatis ciuilis cura, summaque cum corruptione omniũ quæ ad publicam pacem,vtilitatẽ & honorem pertinebant. Quod totum vnica historiola ærarij sui anno 1584. prudentissimè (si Dijs placet) administrati perspicuè declarat. Quo tẽpore quũ bonus iste rex equitum peditumq. nubes iactaret, quas contra amicissimũ suum Nauarræum & Hugonotas missurus erat, quum quatuor exercitus diuersos contra eos in procinctu stare Catholicis asseruisset, hoc tempore quo si aliquid haberet mentis humanæ, superfluos sumptus debebat amputare,nisi subditos suos omnes vt prorsus stupidos & stipites despiceret, hoc ipso anno in suos amasios & Gnatones quinquagesies centena millia aureorũ dissipauit. Ita quod historici memoriæ mandarũt tanquam egregium argumentũ magnæ tum potentiæ tũ opulentiæ Venetorum, nimirum quòd à Pontifice Rom. Iulio II. à Maximiliano Cæsare, à Ludouico XII. Galliæ, Ferdinando Hispaniæ & Neapolis regibus alijsque nonnullis Italiæ principibus oppugnati & omnibus oppidis castrisque &. tota penitus ditione exuti quicquid in continente Italiæ possidebant, continuato nouem annorum bello in eoque consumptis tot aureorum millibus id totum contra tam potentes hostes re-

Les dons de l'annee 1584. se montent à 5000000 escus. Remonstrãce pa. 41.

3000000 Bembus in hist. Veneta Munster in Cosmog. li. 2.

cuperarunt: eundem ipsum aureorum numerum vno anno Sardanapalus iste inter suos parasitos distraxit, quum interim nullum reipub. Gallicanæ vinculum, sed tantum sibi & suis infamiam sempiternam acquireret.

Flagitiosissima tyranni vita.

Quòd si has ob causas iustissimè ad primum tyrannorum genus cum Siculis illis Dionysijs & Gelombus aggregari meretur, non minus iustè propter flagitiosam vitæ turpitudinem populumq. suo exemplo ad omnem nequitiam cum aperta religionis numinisq. diuini despicientia incitatum, secundis illis tyrannis, Tiberijs, Neronibus, & Maxentijs exæquandus est. Quid enim aliud à multis annis erat eius vita & Curia, quam publica quędam totius iniustitię, Simoniæ, luxuriæ, & blasphemiæ officina? vbi Episcopatus & Abbatiæ non minus liberè vendebantur quàm in medio foro oues & boues. vbi horribilibus periurijs & execrationibus in ipsius pręsentia omnia personabant; vbi à nullo genere intemperátissimarum libidinum, quas & aures & animus commemorare horret abstinebatur. Nam quid attinet silentio superstitiosè velle occulere ea quæ nō solùm lippi & tonsores, sed etiam plateæ & valuæ, ipsa compita, parietes & fora clamant & vociferantur. Quid enim notius est quàm Palatinarū mulierum prostituta pudicia? quàm ereptos Episcopis aliquando, Abbatibus sæpè, suos Christo sacratos reditus, istiusmodi meritriculis in præmiū nauatæ Veneri operæ fuisse addictos. virorū proborum vxores aureorum millibus, cathenis aureis, & gemmis pretiosis ad adulteriū illectas: ipsas sacras summoque Deo dicatas virgines infando scelere cōstupratas: & quod omnem spurcitiem & cogitationē superat, hoc sæpenumero factum in ipsius tyranni præsentia, quò magis tali spectaculo eius semimor-

Lugani ann. 1512

tuæ

tuæ libidines accederentur. Quis ignorat amplissimos Episcopatus, pueris, cæcis, surdis, improbis, omniú bonarum artium imperitissimis, vniuerso licet populo fremente & indignante attributos, idcirco quod talium Episcoporú sorores nouo & inaudito ante hæc tempora precio huiusmodi præmiú meruissent: Quam est euidens, & omnium nó solú sermonibus sed etiam scriptis contritum *carnem alteram*, vt loquitur Apostolus, execrandas contra naturam libidines, quas flamma cælitus dimissa olim vindicauit Deus, talibus sacrarú opum & Ecclesiarum spolijs fuisse remuneratas. Quo tandem modo poterat populus sub eo domino non omnem improbitatem & scelus imbibere, cuius intimi amici ne simulabant quidem honestaté, cuius consiliarij manifestè profitebantur fraudes, periuria, Atheismum: cuius códucti Gnatones, Belloij & similes Machiauellici, quotidie tyrani auribus insusurabat, & palá libris æditis profitebantur, omnes bonos subditos debere *primùm omnium sibi ob oculos proponere honoré & obedientiam (non Dei) sed regis: primùm curam habendam esse status politici, postea religionis, hancq; illi penitus subiectam esse. &. Vbi ille constitutus fuerit, tum demum à populo assumendam esse fidem & religionem qualemcunq; rex imperauerit: regem esse supremum omnium, ad cuius voluntatem & imperium omnes subditorum actiones conformãdæ sunt: in rege esse supremum ius & authoritatem in regno suo præscribendi quæcunq; pertinent non tantum ad ciuilem statum, verum etiam ad fidem & religioné, & quicquid rex præceperit tam in rebus ciuilibus quàm sacris, id totum esse ius inuiolabile: regi plenam esse potestatem in bona omnium subditorú, siue sint laici siue Ecclesiastici; ideoq; & rectè posse eum tum Abbatias, tum Episcopatus donare suis aulicis & militibus: regem nunquam peccare, neque verò peccare posse quicquid præscripserit subditis ex sententia suorú cósiliariorum*

Iudas 7.

Gen. 19.

Henrici studiú ad regnú Galliæ Atheismo inficiendú.

Propositiones passim inculcatæ in Belloy, Antiquis. & similib.

4.

Theologia aulica Henrici Valesij.

5.

6.

7.

8.

9.

riorum: regi fas esse edicta promulgare & populo sua palam seruanda imperare, eorumque perpetuam conseruationem iurare, & tamen clanculum iubere contrarium; neque verò vbi de statu agitur & regno, peccatum esse in rege

10\. *fidem fallere, peierare, præuaricari, violare quæuis pacta & promissa, etiam iuramentis maximè solennibus sancita & constabilita. Exemplo magni Turcæ debere item regē Fran-*

11\. *ciæ quascunque religiones vel maximè contrarias in regno suo permittere liberas, hocque inprimis ad Reipublicæ bonū & tranquillitatem facere.* Qui huius generis Atheis adulatoribus obsidebatur, & obsideri volebat, qui

Belloy. horum tabularum defensionem contra Parlamentorum iustissimas querelas suscepit, qui principes Catholicos virosque bonos à sua aula præsentiaque longissime remouebat, vt his parasitis plenissimè frueretur, qui istiusmodi libellos toto regno curabat disseminandos, & interim acerrimis suppliciis castigabat eos qui contrà aliquid scriberēt aut mutirent, qui denique in supremis Parlamentorum tribunalibus huiusmodi Diagoras primos fecit Præsidentes, qui sanctissimas ecclesiarum Cathedras & Abbatias magna ex parte his talibus *suis* (vti vocabat) *creaturis* complebat, qui ciuitatibus & prouincijs tales rectores præficiebat, qui vniuersum ferè populum & rempub. Gallicanā per huiusmodi magistratus gubernabat, & vt ad libidinem suam gubernare posset, omnia ciuitatum, prouinciarum, Parlamentorum, ecclesiarum iura & priuilegia impudētissimè perfringebat; quonam modo possibile erat vt non populi mores vitámque infanda quadam impuritatis contagione pollueret? Tyrannus ergo iustissimè habendus erat Henricus iste, si secundam illam tyranni descriptionem attendimus; eóque magis quòd non tantū ipse ignauia & animi sui sordidi remissione ad hanc fœditatem & nequi-

tiam

tiam prolapſus eſt, eámque intra priuatos Palatij ſui parietes cohibuit, ſed præterea (quod tyrannidis grauitatem & magnitudinem valde amplificat) inſigni fraude, & incredibili perfidia, & manifeſta violentia, totiuſque poteſtatis ſuæ viribus etiam nefaria bonorum hominum contumelia, & ſpoliatione, & ſanguine, & cæde, ad hanc diram improbitatem atque impietatem toto regno propagandam connixus eſt. Hoc autem ſecundum genus tyrannorum qui publicam honeſtatem & pudorem impugnant, priore illo quod opes prædatur tanto eſt ſceleratius, quanto bona animi, bonis fortunæ, quanto corpora noſtra & liberorum & coniugum, externis opibus ſunt præferenda.

10 Cæterùm præter iſtos duos, quoniam tertius finis Chriſtianis omnibus propoſitus eſt, vt non ſolùm cum Paganis iuſtè & honeſtè, ſed cum omnium ætatum Chriſtianis piè & religiosè viuant, vt non ſolùm in hoc mundo vita fruantur quieta & ab iniurijs libera, ſed in altero quoque mundo vitam aſſequi poſſint beatam & æternam, ad quam neceſſarium eſt vt in hac vita fidem colant ſynceram, nulla hæreſum cantagione inquinatam, & hic finis apud Chriſtianos homines reliquis illis infinitè præponderat; idcirco ad hunc Chriſtianæ reſpub. potiſſimum leges, & reges, & facta dictaque & cogitata quoque omnia dirigunt. Nam quanquam ciuitatis alicuius ſtatus turbulentiſſimus ſit & perpetuis bellorum & iniuriarum tempeſtatibus agitetur, ſi tamen ad hunc finem pertingat, nó male cum ea agitur. Sin verò optatiſſimam pacem & quietem, vt in aureo quondam ſæculo obtineat, rerumque omniũ copia circunfluat, ſi ciues omnes in ſpeciem viuant honeſtiſſimè, hic autem finis ex hac vita caduca ad æternam illam tranſeundi illis

Catholica fides pracipuum locũ habet in repub. Chriſtiana.

præcludatur, si à catholica fide ad hæreses abducantur vnde ante mortem corporis, de sempiterna corporis atque animæ damnatione illis constat, seque ab huc vita ad cruciatus in inferno nunquam finiendos descendere, quid illis miserius? quid calamitosius? Quum ergo ad hunc finem multò magis quam ad alios in Christiana repub. reges astringantur, huc cuiusque reipub. Christianæ in iura pręcipua & antiquissima, prima eius principia & tanquã lineamenta pertineant, omnia iudicum tribunalia hanc fidem insonent, omnium regum Christianorum electiones, & quæ sigillatim percurrimus iuramenta, pacta, vota, contractus, ipsa diadematũ regiorum fastigia cruce Christi insignita ad demonstrãdam Christianæ religionis supra alia quæcũque in regibus eminentia hanc fidẽ prædicẽt, tot bella regũ christianorũ pro hac fide in Oriente, in Occidẽte, in Asia, in Iudęa, in Africa, in Hispania, in Gallia, cõtra Soldanos, Mamaluchos, Turcas, Afros, Saracenos, Albigenses, aliosque hæreticos gesta, probẽt hanc vnam esse Christianorum fidem, quæ in bello & pace supremũ obtinet locum; denique vt paucis cõplectar omnia, quũ ipsa reipub. Christianæ cuiusque in plebem, nobilitatem, & episcopos, sub rege distributio, ipsa ciuitatũ maximarũ cũ Ecclesijs & monasterijs fabrica atque extructio, ipsa tot ordinum equestris militiæ in Gallia, Hispania, Lusitania, Germania, Italia, in Anglia quoque & Scotia (quum illæ Christianæ essent cõmunionis) ad hanc fidem contrà Turcas & Infideles defendendam institutio, demonstret hãc fidem in visceribus reipub. Christianæ tã alte insidere, vt eam nemo extrahere possit, qui non vnà tanquam cor & pulmones Christianismi, ipsa dico principia vitæ Christianæ euellat, & à Christianismo ad infidelitatem ipso Turcismo aut

Ad Titum 3.

mo aut

mo aut Iudaiſmo nihilo meliorē, imo multò deteriorē prolabatur; huic fidei catholicæ propagandæ quũ quæcũque eſt in repub. chriſtianorũ authoritas ſiue regia ſiue imperatoria potiſſimũ inſeruiat; tũ illi impuniis ſunt tyranni Chriſtianis maximè execrabiles, qui regia potentiam applicant ad hanc fidem deſtruendam, & hæreſes eius loco in rempub. inducendas: & tyranni ſunt paganis illis tantò nequiores, quatò fides Chriſti fidei Paganæ antecellit; tanto nequiores, quanto volentes & ſcientes rem omniũ pretioſiſſimam (quam Pagani ignorauerant) ab ipſo Deo æterni Dei filio cõmendata incredibili improbitate projciunt; tanto nequiores, quantò iuxta ſacras literas maius peccatũ eſt a via veritatis quã ingreſſus es, *ad priſtinum perfidiæ vomitum reuerti*, quàm veritatis *viã nunquã fuiſſe ingreſſum*; tanto nequiores, quãto hæretica infidelitas magis quàm paganica, ipſarũ etiam moraliũ virtutũ ſemina in hæreticorũ mentibus corrũpit (nec enim vlla vnquam hæreticorum reſpub. tot protulit hæreticos aliqua moraliũ virtutũ mediocritate laudabiles, quot aliqua Paganorum reſpub. Argos, Arcadia, Syciõ, aut quæcunque reliquarũ fuit minima & obſcuriſſima, ethnicos peperit illis virtutibus perilluſtres) tantò denique nequiores & ſceleratiores, quanto pluribus quam Pagani reges vinculis obligati ſunt ad fidem eam etiam cum vitæ diſcrimine reipub. Chriſtianæ conſeruandam; ideoque tantò nequiores, quantò multiplex blaſphemia, & diuini numinis contemptus, & affectata perfidia ſimplici mẽdacio, vel ignorantia eſt flagitioſior.

Tertium genus tyrannorum alÿs exсecrabilius.

Hebr. 6.

2. Pet. 2.

Iniuſta autem ſubditorum cæde, aliquam tyranni ſpeciem non diſtinguo, quia illa his omnibus cõmunis eſt. Nã & tyrannus qui in fortunas primo modo, & qui in corpora ſecũdo, & qui in fidẽ tertio

modo

modo grassatur, & rempub. tum malis moribus, tum hæretica fide polluere laborat, omnes hac subditorum sibi aduersantium cæde tanquam medio vtuntur ad illud suum propositum cuiuscunque generis consequendum. Quare hoc omisso, illud vnum hic adiectum volo & animaduerti cupio, quod est perspicuè verum & ex istis antepositis cõsequens, vix aut potius nunquam fieri posse, vt rex aliquis Catholicè Christianus, è Christiano tali euadat hæreticus, quin eo ipso momento eademque operâ, è rege euadat tyrannus. Nam quamdiu animum habet quacunque hæresi, Lutherana, Caluiniana, Ariana, Libertina infectum, tamdiu necesse est vt eam hæresim tanquam veram Christi fidem, eiusque hæresis studiosos vt veros Christi seruos cultoresque omnibus suis opibus potentiaque & gratia regali propugnet & amplificet; eique aduersantes omnes, id est omnes verè Christianos & fideles succîdat & opprimat. Hoc autem æquè immane & barbarum perfecteque est tyrannicum in repub. Christiana, quàm aliquid eorum quæ flagitiosissimi quique tyranni admiserunt in repub. ciuili. Hinc factum est, vt maiores nostri patres scriptoresque moderatissimi, Imperatores Christianos vt primùm hæresim amplexi sunt, statim habuerint pro tyrannis, etiamsi fortassis magna aliqua crudelitate non fuerunt alioqui notabiles. Celebratur nimirum à multis Iustiniani Imperatoris prudentia & clementia: & tamen quòd in hæresim Eutichianam fuisset lapsus, eumque aggressus Agapetus Rom. pontifex, in hęresi defendenda pertinaciorem comperisset, iustè commotus sanctissimus pontifex, Ego inquit *ad Iustinianum Imperatorem Christianissimum venire putaui, sed Diocletianum* (immanem tyrannum) *inueni*. Quumque D. Ambrosius seniorem

Omnis rex hæreticus est simul tyrannus.

Paulus Diaconus lib. 17.

rem Theodosium excommunicasset, & Ruffinus aulicus Imperatori gratiosissimus, quasi minis apud Episcopum ageret vt absolueretur; quanquam hoc non tenderet ad hæresim sed tantum ad schismaticam quandam legum ecclesiasticarũ violationem, tamen doctissimus Episcopus: Ego inquit *prædico tibi Ruffine me eum (Imperatorem) ab introitu sacri vestibuli prohibiturum*, in quo mihi ab eo mos gerendus est siquidem Christianus Imperator est & haberi velit. *Quòd si verò is imperium mutare volet in tyrannidem, cædam lubens equidem excipiam.* & quum mox ipse Imperator aduenisset quasi Ecclesiam ingressurus, quum nondum à vinculo excommunicationis fuisset absolutus, D. Ambrosius *eius aduentum tyrannicum esse dixit, eumque contra Deum insanire, eiusque leges proterere*. Ergo quamuis esset Imperator iste vir alioqui valde bonus, tamen si pergeret ecclesiæ leges contemnere cui nõ minus subiectus erat quàm alius quicunque priuatus homo legibus regni in quo viuit, eum verè fuisse tyrannum non dubitat præstantissimus iste Ecclesiæ Catholicæ doctor. Eademque est generalis reliquorum omnium sententia & iudicium. Et si quidem reipub. Christianæ finis ad Christianæ religionis defensionem directus cum ciuilis reipub. fine ciuium quietam & honestam vitam continente conferatur, statim perspicietur hæresis cuiuscunque defensionem cum eo pugnare non minus, quàm est contra reipub. ciuilis naturam ortum & originem, vt rex viros bonos fortitudine prudentiaque excellentes sibi proponat persequendos & interimendos; solosque improbos, sicarios, lenones & latrones ad summas dignitates euehat. facile (inquam) constabit eum regem qui pro Christiana veritate quamcunque tuetur hæresim, apud Christianos non minus propriè perfectéque &

Theodor. hist. lib. 5 cap. 17.

Vide supra 67. 68.

que & necessario tyrannum effici, quàm apud philosophos tyrannus habetur, qui subditorum suorum conseruatione spreta, omnia in repub. iniurijs, rapinis, stupris, & cædibus hominum innocentissimorum complet.

II. 11 Et priores illi tyranni in regnis Christianis maximè Occidentis, post diuisum Orientis & Occidentis Imperium, admodum rari; posteriores verò rarissimi, & vt opinor, ante nostra tempora planè nulli fuerunt. Græcorum quidem Imperium habuit præter Constantinum quem modo dixi, eius item filium Leonem quintum, & patrem Leonem quartum Isaurum, aliosque nonnullos. Talemque nostro tempore pertulit Anglia Henricum illum VIII. quibuscunque immanissimis omnium sæculorū tyrannis æqualem, qui quamuis Romanis illis quos proximè recensui, Neroni, Tiberio, & Maxentio, Gildonique Afro fuerit similimus & quasi geminus frater: tamen cum ea iustitiæ morumque corruptela, & reipub. vastitate, & ecclesiarum spolijs, fidei quoque ipsius interitum atque excidium coniunxit, quando seipsum *Caput Ecclesiæ* constituens, & statuto Parlamentari eam sibi potestatem vendicans vt in omnibus controuersijs ea à *suis subitis crederetur fides Christiana quam ipse diplomatis regijs credendam imperaret*, hoc vno decreto fidei naturam fœdius peruertit, maioresque eius ruinas ædidit, quam quisquis vnquam certam aliquā hæresim siue Arianam contra Christum, siue Macedonianam contra Spiritum sanctum amplexus est. In eo enim vno radix est & fons omnium hæresum, ad quas rex quiuis quocunque tempore propendebit; eoque vno posito, nihil est adeo Arianum, aut Mahometanum, vel etiam Satanicum, quod reges suis subditis non possunt credendum præscribere: regnumque

Exempla tertij generis tyrānorum.

Henricus 8.

Henricus 8. ann. 31. Parlement. ca. 14.

Regem fieri supremū Ecclesiæ caput, est omnium hæresum seges.

gnumque Angliæ sub illo tyranno semicatholicũ, sub Edouardo filio Zuingliano Zuingliane hæreticum, sub filia Elizabetha nullam certam fidẽ magnopere curante, partim Lutheranũ, partim Zuinglianũ & Caluinianum, & Anabaptisticũ, vt plurimum Epicuræum & Atheum, (vt ipsorum Superintendentes aiunt) quanta sit legis illius impietas demonstrat Leo autem Isaurus à scriptoribus *Iconomachus & Theomachus* dictus, humili loco natus & sordidè educatus, quum in pueritia a Iudæis duobus magicæ artis peritis accepisset futurum se aliquando imperatorem ijsque vicissim promisisset tum se magno aliquo beneficio Iudæos illos prosecuturum; ad Imperiale culmen elatus, in Iudæorum gratia, Christi & Matris eius Sanctorumque imagines per Imperium Græcum aboleuit: Magnum illum quem Græci vocant Constantinopolis patriarcham Germanum sese impietati eius opponentem, è sede sua eiecit. contiguam S. Sophiæ bibliothecam instructissimam, triginta tria (vt quidam aiunt) triginta sex vt alij, librorum millia continentem succendit, in eaque simul flammis absumpsit suæ opinioni aduersantem bibliothecæ præfectũ, aliosque duodecim loci eius custodes admirabili virtute & rerũ cognitione præstantes, quorum ob virtutem tanta erat celebritas, vt nec ipsi Imperatores aliquid ijs inconsultis agerent. Deinceps (vt hæresis semper est fæcunda & vna aliam parturit) Christi diuinitatem cum Arianis oppugnauit, hacque multiplici impietate causam dedit vt Itali omnes tum primum de nouo Imperatore deligendo cogitarent, nec vsitata vectigalia vt prius Constantinopolitano vellent persoluere. Post hũc Leonem mortuum eiusque filiũ Cõstantinum V. de quo prius, quẽ Græci historici vocant *ex radi-*

Vubitrist. cõtra Cart. defensio tract. 3. ca. 6. para. 4.

Leo Isaurus.

Cuspinianus in Leone Isauro. & Zonar tom. 3. in eodem.

Glicas in annalibus par. 4. pa. 382.

Platina in Gregor. 12.

Constantinus Manasses in annalibus pa. 114. Cuspin. in Leone 4. Suidas.

ex radice mali succi fructum acerbiorem, ex aspide viperam, ex elleboro cicutam, ex scorpio draconem, ex Nabugodonosor Baltazarum, ex Dan Antichristum, successit Constantini huius filius Leo quartus *sacrilegus paternæ tum dignitatis, tum impietatis hæres.* qui licet paucis annis regnans, magnam aliquam stragem rebus Christianis non potuerit afferre, tamen quo esset in religionem animo demonstrauit, quum inchoatam à patre contra religiosos persecutionem non intermisit, & addito crudelitati sacrilegio, coronam a Mauricio principe Deo dicatam, captus gemmarum & auri splendore, ex Ecclesia rapuit, suoque capiti imposuit. Sed diuina iustitia non diu facinus illud reliquit inultum. breui enim post impium caput quod gemmas tam ardenter amauit, carbunculi apostemate intumuit, sicque miserrimè infælicem animam emisit.

Baptista Egnatius Rom. princip. lib. 2. Zonaras tom. 3.

Et huic item tyránorum maximè execrabilium catalogo quin *Henricus* iste *Valesius* ascribi debeat, nemini sanæ mentis potest esse dubium, vt qui pręter superius enumeratas reipub. Gallicanæ miserrimas expilationes, præter illa portentosa vitæ morúmque dedecora, præter adulteria, stupra, sacrilegia, incestus, libidines plusquam belluinas, præter virorum optimorum & reipub. vtilissimorum indignissimas iniurias, cædas, venena: præter hæc (inquam) omnia; ad fidem Catholicam è Gallia exterminandam non minus quàm Henricus ille Anglus vel Copronymus, vel Theomachus Græcus, regiæ suæ potestatis neruos intendit; & reliqua illa flagitia penè omnia & singula, tanquam media ad eam Christianam fidem destruendam contulit. In eo autem & Henricum Anglum & Theomachum, Copronymumque Græcum superauit, quòd lógè maiore hypocrisi & insigniori periurio ad hoc conficiendum

endum quàm illorum quiſpiam vſus eſt, & hanc ob cauſam nimis ſordidè excellentem maieſtatis regię altitudinem ad infimã turpiſſimæ ſimulationis vilitatem abiecit; imò ſacratiſſimas omnipotentis Dei religiones ad vnam Christi fidem ſtirpitus excindendam cucullatus hypocrita applicuit. Cuius abominandæ fraudis & perfidiæ deinceps continuandæ fundamenta iecit extremis fratris Caroli (eius operâ vt multi aſſerunt veneno extincti) temporibus, quando Rochellenſes vi belli acerrimi fractos & ad extremas anguſtias redactos, & iam nunc in Christianiſſimi regis Caroli poteſtatem ſe daturos, iſte proditor pecunia corruptus amoto exercitu liberauit; & vt prius, hæreticè viuendi copiam fecit. Hoc idem opus conſtruere & coagmentare perrexit, quando reuerſus ex Polonia hæreticos tum admodum attritos & conſumptos, & ægrè extremum ſpiritum ducentes, iſte bonus vir ampliſſima poteſtate armauit, vt rurſus ſe poſſent colligere, hæreſes ſuas prædicare, & ciuitates pro Caluiniſmi ſui defenſione munire; quum in ipſo huius licentiæ conceſſæ articulo, veneno ſublatus eſſet prudentiſſimus Cardinalis Lotharingus acerrimus tam execrandæ pactionis aduerſarius. Poſtquã autem in regio throno collocatus, ſacroſancto illo regum Chriſtianorũ iuramento in Rhemenſi eccleſia ad ſacrum Dei altare, innumerabili populi, procerum, & Epiſcoporum præſente & teſtante multitudine, *ad vnicam fidem Catholicam tuendam hæreticoſque omnes cuiuſcunque generis è Galliæ regno exterminandos* ſe deuinxerat, tum verò multo pernicioſius in inſtituto ſuo progreſſus eſt. Ab eo enim tempore, quaſi planè hoc ipſo actu non Caluinianæ ſed Catholicæ fidei perſequendæ & deſtruendæ ſe deuouiſſet, ita ſtatim eam viam ingreſſus eſt,

Epitome operum Henrici Valeſij contra fidem Catholicam ex impreſſis hiſtorijs Gallicanis & latinis collecta.

Vide ſupra. fol. 46. 140. 141.

Pacificatio anno 1576. sus est, qua nulla ad Ecclesiam Christi vastandam exitialior cogitari poterat. Statim enim nullâ necessitate compulsus, liberrima sua voluntate hæreticam illam anni 1576. cum hæreticis pacificationem fecit; & vt perditissimus hæresiarcha hæreses omnes in hoc regno volitare fecit erectas & alacres, tum quum totum Caluinismum vnà cum suis congregationibus, consistorijs, Ministris, & ducibus Caluinianis approbauit, illisque suæ fouendæ & propagandæ infidelitati, non minus quam catholicis catholicæ religioni conseruandæ vniuersum regnum suum, omnes regni ciuitates, oppida, domosque apperuit: tum (inquam) quum edicto Art. 4. *perpetuo & irreuocabili* concessit vt *Euangelium Caluinianum per omnia generaliter loca regni huius sine vlla temporis vel personarum exceptione, liberè & publicè exerceretur: vbiquè fieri & haberi possent eorum prædicationes, cœnæ, baptismi, psalmi, lectiones publicæ, scholæ, consistoria, synodi prouinciales & generales.* Art. 9. *Nulla vota impedirent presbyteros, monachos, sanctimoniales, quò minus* 11. *eorum matrimonia essent rata, & filij ex eis suscepti legitimi. Caluinistæ non minus quàm Catholici admitterentur in Academijs, collegijs, scholis, hospitalibus. Omnia per* 18. 20. *Galliam suprema Parlamentorum tribunalia, Parisijs, Tolosæ, Gratianopoli, Burdegalis, Aquis, Digeoni, Rotomagi,* 7. *Rennis, in Brittannia ita diuiderentur, vt præsides & Consiliarij media ex parte essent Catholici, ex altera Caluinistæ. In cœmiterijs Catholicorum, & nominatim in illo sanctissimæ Trinitatis Parisijs sepelirentur Caluinistæ,* 6. 7. *qui omnes ita essent a Catholica religione soluti & liberi, vt etiam si forte per promissa, iuramenta, obligationes, vel abiurationes ad eam essent astricti, hæc tamen omnia nullius essent momenti ad eos à Caluinismo restringendos.* in quo edictio ita tulit rebellium Hugonotarum vicem

ctem qui in *iustitia Bartholomæana*, vel in ſuperioribus bellis à fratre rege ob notiſſimas proditiones, 31.36.
& innumerabilia contra regem, patriam rempublicam Chriſtianam totam, ipſumque Deum patrata ſcelera cæſi fuerunt, vt manifeſtè profiteretur eorum mortem ſibi fuiſſe moleſtiſſimam. proptereáque interdicit Catholicis omnes preces publicas 33.36.
& ſolennes proceſſiones quæ propterea ad reddendas Deo gratias, regia ſimul & parlamentari authoritate fuerant inſtitutæ. Ex publicis regiſtris omnes ſententias & condemnationes contra aliquem Hugonotam latas præcipit euelli & aboleri. Principem Condæum, Admiralium Coligniũ, & Montgomerium (qui ipſius patrem Henricum interfecerat, factumque illud innumeris ſacrilegijs, Catholicorum ſtragibus, templorum incendijs, & adductis in Galliam pro Caluiniſmo ſtabiliendo Anglorum & Germanorum millibus cumulauerat) 34.35. 49.50. 51.
ſuos fuiſſe fideles ſeruos, hæcque ab eis omnia ſuo nutu & ad ſuam voluntatem geſta pronũciat: ideoque eorum liberis, vxoribus, adiutoribus, ſatellitibus, miniſtris & ſicarijs in tali militia cæſis paterna 32.
bona, hæreditates, honores, & (ad ſingularis cuiuſdam beneuolentiæ indicium) immunitatem ſupra omnes Catholicos adiudicat. Ad hunc modum vbi ſtabilem & fixam ſedem hæreſi Caluinianæ in ſuo regno poſuiſſet, mox ad maiorem eius ſecuritatem & honorem, Geneuenſis ſentinæ defenſionem contra optimum Ducem eorumque legitimum Principem, Principem Sabaudiæ ſuſcepit. Deinceps cum *Iezabele* illa Anglicana, & *Aurangio & Caſimiro*, & ſimilis farinæ hæreſiarchis, ad Catholicorum depreſſionem & ruinam nefaria fœdera percuſſit. Tum Nauarræo multas Catholicorum

ciuitates, improba dissimulatione, & immensam pecuniæ vim aperta sæpenumero pactione tradidit, quò ille ad Catholicos opprimendos & Caluinistas confirmandos tantò esset potentior. Hunc in finem Pontificem summum Satanico planè religionis defendendæ mendacio circumuenit, vt sibi potestas fieret diuenditis maximi pretij ecclesiarum fundis, pecuniam ingentem conseruandi, quam ille perfidiosissimus Iudas ad Nauarræi factionem roborandam & Catholicorum vires frangendas impendit. Hunc in finem toties renouauit hæreticis illam sui Satanismi liberè prædicandi facultatem. Hũc in finẽ Episcopatus & Abbatias plurimas multis politicis, Atheis, hæreticis, medicis, mulierculis & meretricibus addixit, vt quum hæretici furiosè inuaderent, & sanctissimam Christianorum fidem blasphemarent, paucissimi præstò essent viri docti & zelo diuino præditi, qui possent blasphemantium ora retundere & putidam eorum impudentiam inanemque garrulitatem comprimere. Et vt breuis sim, quid vnquam factum est ab isto Sardanapalo, quod nõ perspicuè ad Ecclesiæ Christi ruinam & euersionem tenderet? Rebelles & omnium hæresum colluuione turpificati Holandi & Zelandi & reliqui Aurangiani perpetuis ab eo subsidijs adiuti, cõtra Catholicum regem fratremque ipsius charissimum, qui difficillimis temporibus isti hipocritæ fratrique eius Carolo contra Hugonotas amplissima equitum peditumque subsidia fraternè admodum & regaliter subministrauerat: & quo maiori specie res hæreticorum niterentur, missus est in Angliam vnicus eius frater qui cum illa Iezabele nescio quas simulatas & adulterinas nuptias contraheret, vt ita Angliæ simul & Franciæ vires ad hæreticorum statum sustinuendum coniunctæ,

Catholicis

Catholicis essent terribiliores. Coloniensis Apostata huic Capucino inprimis confisus, Catholicorum religionem tam immaniter persequutus est, & in totam Coloniensem ditionem quantum in ipso erat, hæresim Lutheranam & Caluinianam inuexit. Anglicana Iezabel huius potissimùm tyranni approbatione & fauore subnixa, excellentissimæ & innocentissimæ Scotiæ Galliæque reginæ & hæredi Angliȩ per barbarum carnificem caput amputauit, vt ita Angliæ Scotiæque de recuperanda vnquam fide Catholica spes omnis esset intercisa. Vtque foris plurimum pro hæresi propaganda laborauit, ita domi multò magis sategit vt expulsis Catholicis Caluinistæ rerum summam obtinerent, Quare a Catholicis vel pretio & pecunia præsenti, vel potentia & minis regijs omnes quas poterat castrorum, ciuitatum, & regionum præfecturas extorsit, quas statim Politicis & Caluinianis attribuit. Caluinistis permisit vt & cum extraneis hæreticis & domesticis pro Caluinismo fœdera iungerent, qui tamen in Catholicis omnem etiam cum suis domesticis & eiusdem reipub. membris pro Catholica religione consociationem implacabili odio prosequutus est. & qui Caluinistis ad inuadendas vrbes Catholicorum nihil non indulgebat, adeo vt eius temporibus supra ducentas vrbes & munita castra Catholicis erepta occupauerint, is Catholicos tale quippiam cõtra Caluinistas moliri nunquam est passus: imò in Catholicis principibus quòd suæ iurisdictionis vrbibus, Catholica præsidia ad obstruendum hugonotarũ impetum & præcauendas insidias imponerent, crimen læsæ maiestatis & rebellionem interpretatus est. Cardinali Borbonio primo Galliæ principi & præcipuo Borbonij sanguinis ornamento, quòd in

Comitijs S.Germani pro vnica religione Catholica contra Caluinismum paululum quiddam eloquutus fuisset, tyrannicè silentium indixit, perspicuè protestatus se permoleste ferre quod aliquis de Caluinistis supprimendis mentionem faceret. Et vt media plurima ab hoc argumento paulo alieniora omittamus, ne nimis serò veniamus ad extrema, vt quod Dijs inferis cum Iuliano Apostata sacrificarit, ab illisque rerum futurarum euenta exquisierit, & fælicis rerũ successus sibi orauerit; vt quod magno Turcæ cõpater (vt vocamus) in filij sui Mustaphæ circuncisione fuerit, in quo genuinum se Turcam professus est, & renũcians Christo Alcoranj & Mahometis discipulũ se ostẽdit; vt quòd vino epulisque saturatus ita demũ diuinissimo Christianorum sacramẽto quasi ad manifestũ Christi & ecclesiæ ludibriũ cõmunicauit, eoque sumpto tanquam pro gratiarum actione mox eadẽ hora ad consuetos iocos & lusus cum sua Dalila redierit; qua item mirifica animi pietate cædẽ Cardinalis Guisij suis stigmaticis Gasconibus iniunxit, dum interim ipse missæ sacrificio interesset; moxque post sacrosanctæ hostiæ eleuationem à suis quæsiuit an rem eam confecissent, proximoque die nouus Iudas eucharistiam hilari & renidenti vultu cum catulis iuxta tritam illi consuetudinem ludens suscepit; vt quòd confessionem Christianorum adiẽs vel adire simulans, Confessario suo in genua ante ipsum prostrato ipse stãs vel cubito ad fulcrum aliquod innixus, verba facere solebat, ita tamen vt eidem Confessario primùm omnium seuerè præciperet, ne de Statu rebusque ad ciuilem statum pertinentibus verbum vllũ emitteret; imò generatim iniungebat ne quicquam penitus de vllo peccato interrogaret, sed ea tantũ acciperet, quæ Iuliano isti pro sua regia maiestate

an. 1583.

maiestate placeret enũciare; vt quòd Parisijs, proximo die postquam spe sua de Catholica illa ciuitate opprimenda & trucidandis Catholicis fœderatis decidit, illinc abiturus in ipso egressu, horribili cum execratione iurauit se eius diei memoriam nunquam depositurum, sed aliquando vindicaturum, *etiamsi propterea ipsos diabolos ex inferis esset exciturus*, paulòque post consistens, & ciuitatem respectans, iterum contestatus est se eam ita funditus euersurum, vt nec vestigium quidem eius superesset: vt quòd istorum Blesensium Comitiorum tempore ad mensam suam crebris sermonibus prædicare solebat regimen Turcicum, politiam Turcicam, & mores Turcicos, quos ita amabat, vt Turbantum (tegumentum capitis) Turcicum ipse in suos vsus assumere populoque Gallicano ad eius habitus vsurpationẽ exemplo suo anteire voluerit (quasi ita gratificaturus magno Turcæ, qui per supremum suum Bassam Mahometum tantum illi opis attulit ad diadema Polonicum adipiscendum) nisi quidã ex eius Politicis consiliarijs dissuasissent, admonentes nihil suis subditis odiosius, aut splẽdori nominis eius fœdius, aut inimicis eius gratius accidere potuisse, quàm si is qui se primogenitum Ecclesiæ diceret & tantam obtineret singularis sanctimoniæ opinionem, eo indicio se ab Ecclesia auersum, & hostibus Ecclesiæ coniunctissimum ostenderet; hæc & huius generis infinita vt prætermittam, & extremum actum tragici huius regni attingam; post quã fœdus illud Catholicorũ supremi Pontificis Gregorij XIII. authoritate conceptũ pro Catholicæ fidei defensione apparuit, nusquam destitit Capucinus iste noctes diesque in omnes, se formas vertere, omnibus fraudibus, mendacijs, & periurijs Catholicorum ora oblinere, varia cũ suo

anno 1588. 13. Maij.

anno 1585.

Nogareto & dæmonibus Nogareti familiaribus consilia captare, vt aliquo tandem modo de Catholicis qui fœderi illi contra Caluinistas maiorem opem attulissent, vel allaturi videbantur vltionem sumeret. Hinc primò malefidum Niuernensem, & alios aliquot clari nominis viros ab eorum societate disiunxit. Hinc deinde Caroli celeberrimi Ducis Maiennensis in Guienna contra Nauarræum conatus subtractis clam militibus, & non subministratis pecunijs inanes reddidit. Hinc Dux nobilissimus Ioieuse cum alijs multis viris insignibus, proditoriè in manus Nauarræo datus, & miserè cum suis contrucidatus. Hinc illis pecunijs quas ex Ecclesiæ bonis venditis coegerat, immensæ illa Germanorum copiæ conductæ, & per perfidiosissimi istius tyranni ministros in Galliam inductæ, quæ Catholicorum strages æderent, & eorum Ecclesias incenderent, & Nauarræum Catholicis Dominum & proximum regni hæredem imponerent. Hinc post illos gloriosissimi Ducis Guisij diuina fortitudine fusos fugatosque, Heluetiorum & Gallorum tot phalanges in ciuitatem Parisiensem introductæ, specie vt Hugonotas illic latitantes eruerent, re vera vt optimis Catholicis laqueum, & florentissimæ pientissimæque ciuitati vltimum excidium & spoliationem inferrent. Hinc denique funestissima Comitia Blesensia, vbi supremum quasi fastigium alijs suis omnibus Diabolicis operibus adiecit. vbi quo magis Catholicos principes inescaret, lege lata, vel potius renouata, quam etiam *regni legem fundamentalem* vt erat, & in quam regibus ipsis nulla est authoritas haberi voluit, hæreticum quemcunque à regni successione exclusit. De cuius firmitate immutabili ne quis ambigeret, infidelis Turca seipsum

1. Duo præcipua acta Comitiorũ Blesensiũ.

ſeipſum ad eam perpetuo ſeruandam ita aſtringebat, vt ipſe ſeipſum à regali ſolio deijciendum populumque vniuerſum à ſua obedientia liberum eſſe decerneret, ſi quando in eius legis præiudiciũ quicquam admitteret. Eadem ſingularis animi ſinceri & aperti ſpecie ſuam cũ duce Guiſio Principibuſque Catholicis beneuolentiam proteſtatus, auguſtiſſimo fidei Chriſtianæ ſacramento in ampliſſimo Procerum Conuentu communicans, hæc duo capita religioſiſſimè quaſi obſignauit, omnes ſibi ipſi diras & execrationes imprecatus, ſi quando contra horum alterum quicquam tentaret. Et tamen non multæ horæ interuenerunt, quum flos ille & columen Gallicani Imperij Dux Guiſius, in ipſo tyranni cubiculo à ſuis ſicarijs contra tot promiſſorum, ſacramentorum, iuramẽtorum obligationes & vincula, in Comitijs publicis, contra ius gentium, cõtra publicam fidem, in oculis omnium Frãciæ Ordinum, & cum intoleranda ſingulorum verè Francorum iniuria interfectus eſt. Alteroque poſt die illuſtriſſimus Cardinalis Guiſius, Rhemenſis Archiepiſcopus, primus Franciæ Par; & Apoſtolicæ ſedis communione, & ſacerdotalis ſacramenti myſterio, & Arciepiſcopalis dignitatis prærogatiua ter ſacratus, & regis Franciæ pater ſpiritualis, à quo tanquã Chriſti vicario delatum regni diadema accipit; ipſa natiuitatis Chriſti Viglia, abſque vlla iuris vel iuſtitiæ ſpecie, barbarè ab eiuſdem tyranni carnificibus eſt iugulatus. ſubitoque amandati in alias regni Prouincias percuſſores, qui Duces Maiennenſem, Mercurium, & Domalium, dominumque Caſtrenſem, hoc eſt, fortiſſimos & penè ſolos Eccleſiæ Catholicæ defenſores paribus inſidijs è medio tollerent. moxque Cardinalis Borbonius, Archiepiſcopus Lugdunenſis, Dux Nemoroſius, Ellebeufus, &

2. In oratione quam habuit Bleſis in initio Comitiorum.

Dux Guiſius.

Cardinalis Guiſius.

 prin-

princeps Ioinuellensis, alijsque excellentes viri Catholici capti & in vincula coniecti. Et ne quid ad vltimam Catholicorum perniciem & internecionem deesset, eodem tempore exercitus qui ex omnium regni Ordinum assensu & flagitatione contra hæreticos erant progressi, repetè ad Catholicas ciuitates obsidendas sunt reuocati; & vicissim fortissimæ Catholicorũ ciuitates Nauarræo & hæreticis in possessionem & prædam traditæ. adeo vt iam firmissimam spem monstrum illud hominis conciperet, tum Catholicos hac tam admirabili rerum Metamorphôsi attonitos debellatosque, statim pedibus suis suique Nauarræi capita sua submissuros; & eodem momento hæresiarcham illum cum suo Caluinismo leges toti Monarchiæ Gallicanæ impositurum. Ita perfidiosissimus Apostata, impurissimus hypocrita, alter Mezentius Dei contemptor, millies ipso Mahomete vel Theomacho Greco nequior & sceleratior, vt ab horrendo periurio & insigni diuini numinis contumelia regnum suum auspicatus est, in eodem periurio perrexit, eodem periurio, hypocrisi, & religionum variarum simulatione populum suum continenter circunuênit, eodem periurio, & Punica fraude, sordidaque hypocrisi, toto regni sui decursu ad fidem Catholicam extirpandam est vsus; ita demum cum eadem hypocrisi & periurio, sed cæde, sacrilegio, legũ humanarum & diuinarũ violatione, blasphemia, aperta Dei irrisione, multisque alijs indignissimis flagitijs amplificato, ijsque omnibus ad Catholicæ fidei excisionẽ relatis regnare desijt. Neque enim iã amplius rex appellandus erat, sed tyrannus, & tyrãnus talis, tam infamis, tam perfidus, tam abominandus, talis propter sacrilegam hypocrisim Iulianus Apostata, propter sanguinariam crudelitatẽ Caius

Aurelia.

Niors. Sanserre.

Cali

Caligula, propter spurcissimas libidines Varius Heliogabalus, propter sacrilegum Dei contemptum Dionysius Siculus, propter omnis generis vitiorum & impietatum sordes in putridum illud & exesum corpus tanquam in cloacam quandá congestas Cõstantinus Copronymus, vt à mundo condito nullę nationes, nullæ ciuitates aut resp. similem tyrannũ pertulerint. Horũ enim quamuis teterrimorũ tyrãnorũ vitam & res tyrannicè gestas quicunq. maturè perpendere, & deinde cũ istius animalis morib. cõponere velit, certò certiús comperiet istum Henricum Valesium in ijs quæ percensui sceleribus, nominatim in periurijs, sactilegijs & sacrilegis libidinibus, in mendacijs, hypocrisi, & diuina religione contaminanda, in populi sui expilatione, in pecuniarum luxuriosa profusione, in perfidia, immanitate, contẽptu Dei, odio veræ fidei, ipsoq. Atheismo ita excellere vt eos simul oẽs sit longè superaturus.

12 Atque hæc pauca sufficiant homini mediocriter intelligenti, vt quis sit rex, quis tyrannus aduertat, & non magno negotio tyrãnum à rege discriminet. & istos quidem vltimos, tyrannos esse perfectè & absolutè in summo gradu, non modo Neronibus, Decijs, Diocletianis, sed etiam Achabis Antiochis & reliquis famosis vel sacrilegis, vel persecutoribus pares aut etiam deteriores, & perspicua ratio docet, & vberius suo loco integerrimis testibus S. Chrysostomo, S. Hilario, S. Athanasio, S. Nazianzeno alijsque patribus & Concilijs Ecclesiasticis ipsisque scripturis sacris demonstrabitur. Alij multas alias tyranni cognoscẽdi notas præstituunt, vt quod insignes & illustres viros è medio tollit, sapientes & bonos vexat atque opprimit, literarum studia extinguit, cœtus & conuentus reipub. licitos & vsitatos prohibet, exploratores & emissa-

12.

Vide ca. 18. &c.

Omnes alia tyrannidis notæ ad hæc tria genera reducuntur.

Bartol. de tyrannide.

Arist. pol. li. 5. ca. 11

rios paſſim alit, diſſidia & partes in repub. fouet quo alij alios metuant & neutri contra eum conſpirent, ſubditos item perpetuis tributis & vectigalibus exhaurit, vt de ſe familiaque ſuſtinenda ſoliciti nihil contra ſtatum ſuum machinētur, denique externis magis quàm ciuibus & popularibus fidit. Hæc illi ſigna tyrannidis ponunt, exemplíſque veterum tyrannorũ, & inprimis Tarquinij Superbi illuſtrant: & ferè quidem ſemper hæc vel omnia vel pleraque in tyrannis quibuſcunque inſunt. Sed hæc & ſi in noſtros quoque tyrannos conueniunt, tamen propriè ad politicum tantùm tyrannũ, Commodum, Tiberium, Tarquinium deſcribendum referuntur, & ad hæc quæ à nobis notata ſunt capita reuocari poſſunt illiſq. rectè animaduerſis, ex ijſdem & hæc & alia plurima, tanquam ex trunco arboris rami, aut ex fonte riuuli poſſunt nullo negotio deduci. Si enim regũ eſt iuſtè ex legibus imperare & ad cõmune reipub. bonum, quod eſt certiſſimum, & omnium iudicio manifeſtum; ergò leges violare, cætus legibus præſcriptos interdicere, viros illuſtres interficere, populum tributis opprimere, diſſidia inter ſubditos ſerere, publicos theſauros in adulatores & mimos effundere, & ſimilia admittere quæ cũ iuſtitia & legibus pugnant, & ad ſuum vnius bonũ cum detrimento publico referuntur, quis nõ ſtatim deprehendit eſſe tyrannicum? Rurſus ſi regum eſt ſtudio & labore ſuo initi vt ſubditi boni efficiantur; ergo perſpicuum eſt, nec arduum eſt homini vulgari concludere, tyrannicum eſſe ſi quis viros bonos plebi ad virtutẽ imitandam exemplo ſuo prælucentes occidat, vel in exilium eijciat, ſi bonas literas exterminet, ſcholas & Academias deſtruat, artes honeſtas & liberis hominibus dignas interdicat, ſubditoſque ſordidis artificijs aſſuefaciat, quemadmodum

Supra fol. 41.42.

modum Cyrus quũ rebelles ſibi Lydos penitus domare vellet, *arma & equos ademit, iußitq́; cauponas & ludicras artes & lenocinia exercere, eoq́; modo gens illa industria quondam potens & manu ſtrenua, effœminata mollitie luxuriaq́;, virtutem priſtinam perdidit.* Sed tertium illud tyrannorum genus Chriſtianis omnibus tantò magis debet eſſe horrori & odio, quo religionem Chriſti, fidem eius, æternamque in cœlo beatitudinem terrenis omnibus fortunæ corporiſque bonis ſciunt eſſe anteferendam. Ergò qui fidem hanc contaminat, & inuectis hæreſibus quaſi obiectis molibus, viam ad cælum Chriſtianis ſubditis intercludit, & ad Catholicam omnium Chriſtianorum fidem abnegandam, priuatamque certorum Apoſtatarum hæreſim profitendam, Chriſtianos ſibi cõmiſſos ſanguinarijs legibus & edictis cogit: hic reliquorum omnium tyrannus eſt atrociſſimus, non modò quia nulli ferè ad hoc genus tyrãnidis ruũt, qui non ſimul illis prioribus modis tyranni ſimul euadunt, obſiſtentes ſibi ſubditos nobiles & ignobiles promiſcuè trucidant, eorum bona diripiunt, viros ſanctiſſimos carceribus, exilio, morte afficiũt; nequiſſimos ganeones in ciuitatum & Eccleſiarũ tribunalia attollunt, iniuſtitiam publicam exercẽt, & Lerna ſcelerum rempub. ſuam complent, ideoq. hac flagitiorum licentia Commodos & Nerones exæquant, quod de Valentibus, Iulianis, Henricis, & reliquis illis euidentiſſimè conſtat: ſed propriè quia hic tyrannus iuriſdictionem ſibi nullo modo conuenientem, & quam nec reſpub. tradere poteſt inuadit: quia in conſcientias & animas ſubditorum tyrannidem exercet, quia religionem Dei immortalis ſuæ libidini ſubijcit, quia in Deum eſt blaſphemus & in vniuerſam ſimul Chriſtianorum rempub. iniurioſus: in Deum quidem, quia ordinem

Iuſtin. li.

Tyrannus contra Eccl. ſiam & fidem eſt reliquis lõgè deteſtabilior.

dinem

dinem ab eo positum transgreditur, & quæ mysteria DEVS commisit sacerdotibus solis & Apostolis dispensanda, ea iste laicus homo inuolat, & tanquam profana aulæ suæ negotia sursum deorsum versat. Quam principum audacem impietatem Deus in veteri testamento tam multis interdictis coërcuit, tam multis supplicijs vindicauit. Vniuersam autem Christianam rempub. intolerabili iniuria afficit, quando eam fidem quæ vna est omnium vniuersè communis quia Catholica, & sine qua nemo salutem potest adipisci, eam iste in vno Christiani orbis angulo, verbi gratia, Henricus Londini, Nauarræa Regina Biernæ, immutare, variare, restringere & dilatare non reformidat. quod est alios Christianos omnes ignorantiæ, stultitiæ, & stupiditatis coarguere, qui perpetuò à maioribus ducta credendi regula, alia contraria fide vitam se æternam consecutos crediderunt, quam iste iam homuncio vel muliercula cum quibusdam suæ farinę conuenis definit esse impiã & superstitiosam, suosque cultores rectà ad infernum impellere. Hæc (inquam) tyrannis aliorum omnium teterrima est & impurissima; & quanto Christianus rex bonus propter veras virtutes & synceram pietatem, Pagano quouis rege apud Deum hominesque est laudabilior, tantò tyrannus iste Pagano quouis tyranno est DEO hominibusque odiosior, & reipub. Christianæ subditisque quos regit, & quoad corpora & quoad animas hostis longè capitalior & infestior.

Num. 16. 3. Reg. 13 2 Paral. 26.

Protestan-

Protestantium hæresis est Paganismo deterior.

Capvt IIII.

§.0. *Vt quod de tertio tyrannorum genere dictum est, clarius appareat ostenditur quam horribile Christianis malum sit hæresis quæcunque. & primò ex generali consensu Ecclesiæ primitiuæ probatur hæresim esse Paganismo deteriorem.*

§.1. *Idem probatur sigillatim de hodierna Protestantiũ hæresi. primò, quòd Pagani prædicabãt se accepisse suas religiones à dijs immortalibus. Lutherus autem & Zuinglius noui Euangelismi satores fatentur suam doctrinam venisse à diabolo. quorum etiam vita fuit fædior & flagitior, quam cuiuscunque Paganorum legislatoris.*

2 *Pagani olim, vt hodie Turcæ habebant in suis religionibus aliquam professionem castitatis. Hæretici autem isti docent neminem posse viuere castè, & professionem castitatis non ferunt; suosque sectarios ipsa doctrina suæ vi ad libidines impellunt, quorum vita propterea est longè turpissima.*

3 *Protestantes multo magis inter se de sua Euãgelica fide dissentiunt, quam Gentiles de sua religione Ethnica.*

4 *Gentiles cum fidelibus siue Iudæis siue Christianis omnium ætatũ conueniunt, quòd Deum sacrificio colunt (quod etiam defunctis profuisse Christiani semper & vbique crediderũt) quem Dei colendi ritum ipsa natura Paganos omnes docuit. In quo multùm antecellunt Protestantibus qui soli omnium sub cœlo nationum sacrificio carent.*

5 *Pagani, vt & Turcæ, cum Hebræis & Christianis, orarunt pro defunctis, quod Protestantes respuunt.*

6 *Pagani idcirco orarunt, & quia credebant Deum iustum iudicem opera hominum mala post hanc vitam supplicijs castigare, & præmijs afficere bona; & quia credebant*

animas

animas esse immortales. Protestantes non orant, idcirco quia credunt Deum opera nō curare (de quo postea §. 10. & 11.) & quia credunt animas esse mortales, nec vllam esse resurrectionem.

7 *Protestantes multò superbiùs contemnunt primarios religionis Christianæ Episcopos & Ecclesiam primitiuam, quam Pagani suos primos doctores & Magistros.*

8 *Protestantes infinitè impudentius quam Pagini in suis decretis tuendis mentiuntur; potissimum recentes scriptores Hugonotæ qui de hodierno Angliæ statu & martyribus eius nimis effricta fronte mendacia fundunt. vbi narratur vera causa cur Henricus VIII. ab Ecclesia defecerit; quia nimirum eius permissu, legitima vxore viuente, incestas nuptias cum alia contrahere non potuit. Quædam item narrantur de tyrannicis legibus ab eius filia hodierna Angliæ regina contra religionem latis.*

9 *Synagoga Protestantium quoad regimen Ecclesiasticū turpius est ordinata quàm Paganorum.*

10 *Protestantes de operibus bonis, item de Deo malorum operum vel bonorum remuneratore, nequiùs & sceleratiùs docent quam Pagani, qui comparati cum Protestantibus (quorum doctrina quoad hoc est merè belluina, Epicuræa, & Atheismi plena) videntur sentire Christianè, & scribere Apostolicè. Et tamen Protestantes quamuis omnibus sceleribus cooperti, per suam* solam fidem *putant se in cælis fore pares ipsis Christi Apostolis.*

11 *Vt taceantur multæ antiquæ hæreses à Protestantibus receptæ; eorum doctrina de sola fide, directè negat iudicium extremum, & Christum iudicem redarguit iniustitiæ: estque magis blasphema quàm Alcoranus Mahometis.*

12 *Conclusio breuiter repetens argumenta antea explicata fusius.*

SED

SED quoniam hæc oratio omnis eò tendit, vt Christiani officium suum quod Christo, Ecclesiæ, reipublicæ, regibusque debent, plenius intelligant, simulque animaduertant quam horribilis peccati contra diuinam maiestatem remque publicam Christianam se reos faciant, qui hæreticum hominem in corporis Christiani vix extremo pede hærentem, reipub. Christianæ regem, hoc est totius corporis supremum caput efficiunt, ad quam dignitatem multò minus idoneus est quàm Nero, quàm Maxentius, quàm Paganus quispiam aut Turca: partim etiam quia multi nec post tam sanguinariam tot annorum experientiam, quàm cruenta bestia sit ista nostræ tempestatis secta expédunt: & quidam hodierno die hæresiarchæ improbissimi Catholicorum nomen impudenter ementientes, tanquam stupendum paradoxum admirantur *& homine Catholico indignum* clamitant, *quòd Hugonotam Iudæo aut Mahometano comparamus*; nec erubescunt garrire Hugonotas cum Catholicis *conuenire quoad fidem, dissentire autem tantummodo quoad externas cæremonias quæ extra scripturas ab Ecclesia sunt inuentæ*; hanc partem examinemus paulò diligentius: & non theoricè vel accusatoriè, sed simpliciter & syncerè hæresis hodiernæ deformitatē exponamus, & cum vel absurdissimo gentium barbararū Paganismo, aut nostræ ætatis Mahometismo cōferamus. Neque verò aliquid proferemus abditum aut recōditum, neque minutè perscrutabimur opiniones certorum hominum singulares, sed tātūm ex multis pauca libabimus dogmata toti mundo notissima, in media luce & clarissimo Sole à primarijs hęreticorum ducibus prædicata, fratrum congregatione & Ministrorum cœtu probante & applaudēte; adeo vt ex ipsis hæresis istius quam *Euangelium*

vocant principijs & fontibus ea fluxisse, nemini mortalium possit esse obscurum.

O. ¶ 0. Primùm autem generaliter omnem hæresim esse Paganismum, & vnumquemq. hæreticum verè Paganũ esse potius quàm Christianum, Christiano homini paradoxum videri non debet, si vel Christi Euangelium, vel primitiuæ & Apostolicæ Ecclesiæ doctrinã vt par est, perceptam cognitamq. habeat. Christus enim quum Ecclesiæ voci & præcepto non obtemperantem haberi *pro Ethnico & publicano* iubet, non modò hæreticum, sed etiam schismaticum Ethnicis annumerat. Sanctissimique patres Christi verbis inhærentes, hæreticum à Pagano nihil penitus differre docuerunt, nisi quòd hæreticus diuinam maiestatem lædit atrocius, ideoq. hæreticum quam paganum terribilius excipiet iudicium atque damnatio. Hoc Tertullianus tanquã maximè exploratum sumit, *si hæretici sunt, Christiani esse non possunt*. Et D. Hieronymus de Pelagianis acturus, initio statuit *de hæretico tanquam de Gentili* loquẽdum esse, & D. Cyprianus: *hæreticus sic se Christianum profitetur, quomodo & Christum diabolus sæpe mẽtitur. Sicut autem ille Christus non est licet fallat in nomine Christi, ita nec hic Christianus est.* adeo vt D. Cypriano tam insigni Episcopo & Martyri, hęreticus non magis sit Christianus quam diabolus est Christus, nec ille minus pestilens est veri Christianismi aduersarius etiamsi se Christianũ nominet, quàm hic æternus est Christi hostis, & si eius aliquando nomen & figura induat. Clarissimum ergo est hæreticos nullo modo esse Christianos quamuis magna arrogantia & hypocrisi se purissimè *Christianos* & *Euangelicos* & *fideles* millies vociferẽtur. Aëtius olim quod veteres patres diuinarum literarum interpretes superbè reijceret, *Atheus* communi Christianorum sententia dictus

Omnis hæreticus magis Paganus quàm Christianus
Math. 18.
Tertul. de præsc.
Hieron. in princip. dial. contra Lucif.
Cypr. de vnit. Eccl.

dictus est quo nomine Arium vocat D. Athanasius, & Eunomium D. Hieronymus. Paulò vlterius progreditur D. Chrysostomus cum ita concludit *Arianus est, ergo diabolus est.* nec vnquam hæsitasset ille hæreticum esse Paganum & Pagano nequiorem, quẽ propter infinitam veritatis corrumpendæ malitiam ex homine factum putauit quodammodo diabolũ. Sed de Paganismo nemo vnquam veterum patrum dubitauit, & est legibus imperatorijs definitũ. Lucifer quidem vetustus ille & cõstantissimus Sardiniæ Archiepiscopus non solùm vniuersè probat Arianos *non posse dici Christianos quia sunt Ariani,* verùm etiam nominatim imperatorem Constãtium affatus, *Tu (inquit) cum negas Dei filium, Gentilis aut Iudæus nobis es, teq́, cum tuis Arianis quales & Ethnicos iudicamus cultores omniũ dæmonũ, & abominamur quomodo Iudæos qui sunt sine Deo, ex quo vnicum negauerunt filium Dei.* & D. Ambrosius disertè, *hæreticos* ait *esse detestabiliores ipsis Iudæis qui carnem Christi crucifixerunt.* Magnus autem Athanasius eos *nec Ethnicorum nomine* qui certam & constantem religionem habuere, dignatur, *tantũ (inquit) abest vt eos Christianos appellare velim.* quod si quis pertinaciter negare velit, illud saltem neminẽ christianum ignorare putat *eos quiduis potius quam Christianos esse.* Et veteres Christiani Imperatores *de Paganis Iudæis, & hæreticis,* eodem prorsus modo loquuntur, nisi quod hæreticos suis legibus magis quàm *Iudæos & Paganos, infames & intestabiles* esse decernunt, & grauioribus supplicijs castigant. Hæreticos siquidem Iudeis & Paganis impuriores semper existimarunt idq. magna & euidẽti ratione permoti, quã elegater perstringit Tertullianus, cũ hoc inter *Ethnicos & hæreticos distare* tradit, *quòd Ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo nõ credunt:* quibus

Socra. hist. li. 2. c. 28. Atha. ser. 2. cõt. Arian. Hieron. ad Pamma. Chrys. cont. Arian. Lucif. li. 1. pro S. Athan. pag. 65.

Ibid. lib. 2. pa. 149. idem lib. de non cõmuncando cum hær. pag. 192.

Ambro. de fide lib. 3. cap. 3. Atha. in epist. ad solit. vitam agentes.

Cod. li. 1. tit. 5 para. Quoniam & tit. 7.

Tert. li. de patient.

bus verbis significat Ethnicos & si verè nō credant quia fide Christiana sunt destituti, aliquid tamen credere, quia ea credunt quæ humana natura lumine rationis à Deo illustrata de Deo credenda esse collegit: hęreticos autem qui se credentes & fideles Christianos simulant, cū ea non credant quæ Christus & spiritus sanctus credere præcepit, nihil omnino credere, sed ita prorsus fide vacuos esse, vt ipsis Ethnicis aliquid credentibus euadant infideliores. Id quod D. D. Chrysostomus & Augustinus (ne plures commemorem) & manifestò asserunt, & solida ratione confirmant, è quibus sic ille. *Spiritus immundus eijcitur è Gentilibus cum fiunt Christiani; sed redit, quum ex Christianis fiunt hæretici, & tum nouissima eorū peiora sunt prioribus. Nam hæreticos Gentilibus esse peiores nemo dubitat. Gentiles enim per ignorantiam Deum blasphemant, hæretici autem scientes laniant veritatem.* Alter autem, *intolerabile* (inquit) *est, & à sana fide deuiū, à hæreticorum qui à Catholica Ecclesia exeunt meliorum esse causam quàm Paganorum qui nunquam fuerunt Catholici, cum peior vtique sit desertor fidei & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deseruit quod nunquam tenuit*; Quod alibi horum vterque tum etiam D. Cyprianus conuincit ex proportione diuinæ iustitię longè atrociore pœna hæreticos & schismaticos quàm ipsos nequissimos idolorum & bestiarum cultores plectentes: quorum hij gladio cæsi sunt, illi hiante terra absorpti, viui præcipitati sunt in inferos. Quanto ergo nequior est qui ex destinata malitia veritatem impugnat quàm qui ex ignoratione, quanto intestinus in ciuitate proditor & perduellis externo & legitimo eius hoste est perniciosior; quāto horribilius est hominem viuum anima & corpore deturbari ad inferos, quàm gladio, vsitato sontiū supplicio iugulari; tantò hæretici quàm Pagani nomen,

Chrysost. in Matt. cap. 12. ho. 13.

Nota.

August. de ciuit. Dei li. 21. c. 25

Idem ep. st. 162.

Cypr. de vnit. Eccles.

Chrysost. ad Ephe. ho. 11

Exod. 32.

3. Reg. 18

Num. 16.

Hæreticum esse Pagano deteriorem omnes patres cōsentiunt.

men, Christianis omnibus debet esse odiosius: atq. his excellentissimis Ecclesiæ Doctoribus mirum videtur si quis Christianus aliam vnquam opinionẽ concipiat. Est quod iste Pseudocatholicus & verus Caluinista *homine Christiano indignũ* clamitat, vt Catholicus quispiam Caluinistas fratres suos Iudęis & Paganis compararet, id D. Augustinus ita verum esse statuit, vt *intolerabile* putet, cumque nõ obscurè hæreticum & vix sanæ mentis compotem ducat qui non peius de hæretico quam de Pagano aut Iudæo existimet. Quod si quis vtriusq. causas efficientes & effectus ponderare voluerit, multa sine dubio comperietur cur Paganismũ hæresi anteponat. Hæresis enim plerumq. ex turpioribus causis oritur, ex malitia, odio, cupiditate vindictæ, libidine, quũ Paganismus ex naturali quadam cæcitate & in scientia innascatur. Et hæresis multo magis quàm Ethnicismus virtutes in hominibus morales extinguit, multò magis respub. deformat, mulò magis seditiones concitat, multò magis fratres à fratribus & amicos charissimos inuicem à sese capitali maleuolentia distrahit atque in mutuam perniciem armat, multò denique pertinacius Christianam fidem inuadit & dissipat, & vbi semel inhæserit, cancer est Ethnicorum morbo incurabilior; vt valde sit in fide Christianorum stabilis & optimis rationibus fundata illa theologorum conclusio, infidelitatẽ hæreticorum infidelitate Iudæorum & Gentilium peccatũ esse coram Deo grauius & atrocioribus in inferno supplicijs vindicandum. Et hæc quidẽ de omni hæresi generaliter dicuntur & de singulis sunt verissima. Cæterùm huius hæresis quæ tempestate nostra autoribus Luthero & Zwinglio percrebuit, quæque postea Caluino & similibus hæresiarchis aucta est, peculiaris est ratio, plurimæque suppetunt pro-

2. Tim. 2.

D. Thom. 2. 2. qu. 10. art. 6.

priæ causæ, cur ea & antiquis hæresibus, & quouis genere Paganismi longè haberi debet fœdior & inquinatior. Ex quibus ego perpaucas & eas valdè perspicuas attingam.

I. *Pagani asseruerunt religiones suas venisse a dijs immortalib.*

1. Vtque ab ipso capite & fundamento religionis sumamus exordium; si ex omnium Annaliũ memoria primos cuiuscunque reipub. & religionis cõditores peruestigemus, neminem vnum reperiemus qui non ab honestiore initio & sanctiore authoritate suam quamcunq. superstitionem duxerit, quàm nostri hæresiarchæ istud quod appellant *Euãgelium* suũ. Nam quia religio circa Dei colendi ritũ versatur, nec quomodo Deus ritè coli debeat ab homine mortali sciri posse nisi Deus ipse diuinitus ei⁹ rei cognitionẽ impartiret semper nec absurdè existimatũ est, hanc ob causam quicunq. deorũ colẽdorum cæremonias tradere cœperunt, simul etiã à Deo eã se hausisse cognitionẽ populis à se instituẽdis persuaserunt. Lycurgus eorum quæ Lacedemonios docuit, *auctorem Apollinem Delphicũ finxit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse.* Cùm postea quædam sibi mutanda viderentur, nolebat statim suo arbitratu corrigere, sed in vulgus sparsit velle se ad oraculũ Delphicum proficisci, vt illic à legum suarũ authore Deo edisceret, si quid esset addendum vel detrahendum. Numa Pompilius quũ religione ciuitatem Romanam informare vellet, eandem cũ Lycurgo viam ingressus est. *Simulauit* nimirum *sibi cum AEgeria Dea nocturnos congressus esse. Eius se monitu qua acceptißima Dijs sacra essent instituere, & sacerdotes suos sacris Deorum præficere.* Sic Minos rempublicam Cretensem ordinaturus, *in specus præaltum & vetusta religione consecratum solitus est secedere, & illic à patre Ioue doceri* quæ populo ad pietatem traducendo erant vtilia. Non aliter Zaleucus Locrensium legislator

Lycurgus Iustin. l. 3.

Numa. Liuius l. 1.

Minois. Vale. Plutar.

Miner-

Mineruam iactauit ſuam fuiſſe præceptricem, cuius item numine ſuas Athenienſibus leges commẽdauit Solon. & denique ſi antiquos omnes percenſere ſingulatim voluerimus qui ciuitatibus primas leges ſcribere, maximè qui religionis cæremonias tradere moliti ſunt, manifeſto conſtabit neminem ſine ſimulato diuini numinis afflatu eam in ſe prouinciam ſuſcepiſſe. Poſt CHRISTI tempora duo viri nouis religionibus excogitatis maximè terrarum orbem commouerunt: Mahometes ante annos mille, & nuper Hiſmaël Perſa memoria auorum noſtrorum, eodem ferè tempore quo Lutherus Euangelium ſuum auſpicatus eſt. Mahometes autem non ſolum verbo conſtantiſſimè aſſeruit legem Alcorani ſui per DEI optimi maximi nuntium Gabrielem cælitus delatam, ſibique ab eodem Archangelo iniunctum, vt eam populis omnibus imponeret, ſed etiam varijs oſtentis & prodigijs in ſpeciem certè ad oculos multitudinis præſtringendos nimium efficacibus, eam legem diuina authoritate niti oſtendit. Nec Hiſmaëlis actor & Prophera Techellis ſpiritu DEI ſe afflatum dixit tantummodo, ſed etiam mirabili vita diuinam de ſe exiſtimationem auditorum animis inſeuit. Segregans enim ſeipſum à mortalium conſortio, in altiſſimis Antitauri rupibus conſedit, ibique cœleſtia contemplans *per aliquot annos duriſſimam vitam egit, contentus ijs quæ ſponte terræ atque ipſius naturæ benignitate naſcebantur*, adeò vt gliſcente in immenſum diuinitatis eius opinione, à populis penè inuitus in oppida ſit pertractus, quibus nouam ſuam religionem prædicauit. Hiſmaël quoq. propter egregiam virtutis indolem & ſapientiam tanta ſui admiratione omnes compleuit, vt generali prouincialiũ ſermone *Sophus*, hoc eſt Deorũ interpres

Mahometes.
Cælius Curio. in hiſt. Sarac. l. 1.
Iouius l. 13.
Hiſmaël Perſa.

diceretur. breuique inuenta à se sacra & Alcorani reformati regulas abrogata veteri superstitione per totum Persarum Imperium propagauit. isti autem omnes etsi falsa dogmata hac simulatione in respub suas inuexerunt, tamen eam saltem formam inuentis suis prætexuerunt, quę erat probabilis honesta, & ad veram pietatem commendenda idonea, quæ semper à diuini numinis instinctu proficiscitur. Nec dubium est quin vti verus Dei Propheta Moyses quadraginta dies in monte Oreb cõmoratus, accepit legem suam & sacrificia Leuitica quibus ad Messiæ tempora populus Hebræus Deum erat culturus; sic isti alij legum & sacrorum conditores peruersa Moysis æmulatione ducti, quam iste cum vero Deo habebat cõsuetudinem, & quam ab eo hausit populi gubernãdi viam & rationem, eam illi à suis falsis Dijs se accipere iactitabant. vt mirũ non sit si nationes amplas habuerint sibi facilè obsequentes, qui argumẽtis ad persuadendũ tam accõmodatis vtebantur, & quæ promiscua multitudo à veritate summique Dei autoritate non poterat distinguere.

Exod. 24.

At veró duo illi Apostatę *Lutherus & Zuinglius* qui nostro hoc sæculo Christianum orbem ab antiqua veterum Christianorum Catholica fide ad hæresim quisq. suam aduerterunt, quid simile Licurgo, quid Mahometi, vel alicui vnquam legislatori præ se tulerunt; Tantum enim abest eos à Deo Euangelium suum sumpsisse, vt ipsi planè hoc inficientur. Imò apertissimè profitentur non Deum vt Moysi, nõ Gabrielẽ vt Mahometi, non aliquem communi hominum opinione sanctũ vt alijs, Euangelij huius noui fuisse authorem, sed ipsum Satanam diabolorũ principem, principẽ fuisse à quo sunt edocti, à quo instructi, à quo argumẽta ea primò dedicerunt quibus

Luther. & Zuingl. fatentur suũ Euangeliũ ven. à Satana.

bus postea Catholicam religionem labefactarunt, & quibus iam omnium Ministrorum conciones & pulpita circunsonant. Neque enim negari potest, quod Lutherus ipse libris impressis vniuerso orbi patefecit, quod Melanthon post Lutheri mortem in noua Lutheri operum æditione fatetur, quod Zuingliani scriptores Theologi Historicique narrant, & reformatę Zuinglianorum Ecclesiæ Luthero sæpenumero obijciunt. Lutheri enim perspicua verba nemini qui latinè intelligit & locum inspicere voluerit ignota possunt esse, qui in septimo operum suorum Tomo Vvittenbergæ impresso describit fusè historiam Satanæ intempesta nocte sibi apparentis, & varijs argumentis distinctè ordineque missæ sacrificium oppugnantis: vnàque narrat infidelitatem ipsius Lutheri post leuem & proditoriam resistendi speciem in Sathanæ persuasionem concedentis, & se à Sathana victum nefariè confitentis. Cùmque Lutherus ad quædam mediocriter respondisset, *At Sathan* (inquit ille) *contrà fortius & vehementius sic instabat, prome vbi scriptum est?* & denique postquam omnia vltro citroque dicta sigillatim enarrasset, *hæc (inquit) ferè erat disputationis summa.* & mox argumentis Satanæ suum calculum addens, *In his (inquit) bone frater, Domine Papista, non mentitur Sathan.* Lauatherus quoque euangelicus in *Historia sacramentaria* hoc totum vt rem verè historicéque gestam & sine quæstione certam notissimamque perscribit. Et Heluetici Zuingliani in *Orthodoxa* (quam vocant) *fidei suæ confeßione* eandem historiam prolixè recensent, & quum maledicentiam Lutheri nimis vt ipsis videtur acerbè eos insectantis retundere volunt, *hoc (inquiunt) videtur Lutherus scripsisse eius Spiritus (Sathanæ) impulsu, cum quo disputationem instituit, & qui (vt videtur) Lutherum disputando*

Luth. to. 7. fol. 228. 229. 230. lib. de missa priuata & vnctione sacerdotum.

Lauath. in histor. sacrament. an. 1524.

Orthodoxa Confessio Eccles. Tigurin tractat. 1. fol. 25. 26. Ibid. fol. 28.

rios passim alit, dissidia & partes in repub. fouet quo alij alios metuant & neutri contra eum conspirent, subditos item perpetuis tributis & vectigalibus exhaurit, vt de se familiaque sustinenda soliciti nihil contra statum suum machinétur, denique externis magis quàm ciuibus & popularibus fidit. Hæc illi signa tyrannidis ponunt, exemplisque veterum tyrannorũ, & inprimis Tarquinij Superbi illustrant: & ferè quidem semper hæc vel omnia vel pleraque in tyrannis quibuscunque insunt. Sed hæc & si in nostros quoque tyrannos conueniunt, tamen propriè ad politicum tantùm tyrannũ, Commodum, Tiberium, Tarquinium describendum referuntur, & ad hæc quæ à nobis notata sunt capita reuocari possunt illisq. rectè animaduersis, ex ijsdem & hæc & alia plurima, tanquam ex trunco arboris rami, aut ex fonte riuuli possunt nullo negotio deduci. Si enim regũ est iustè ex legibus imperare & ad cõmune reipub. bonum, quod est certissimum, & omnium iudicio manifestum; ergò leges violare, cætus legibus præscriptos interdicere, viros illustres interficere, populum tributis opprimere, dissidia inter subditos serere, publicos thesauros in adulatores & mimos effundere, & similia admittere quæ cũ iustitia & legibus pugnant, & ad suum vnius bonũ cum detrimento publico referuntur, quis nõ statim deprehendit esse tyrannicum? Rursus si regum est studio & labore suo initi vt subditi boni efficiantur; ergo perspicuum est, nec arduum est homini vulgari concludere, tyrannicum esse si quis viros bonos plebi ad virtutẽ imitandam exemplo suo prælucentes occidat, vel in exilium eijciat, si bonas literas exterminet, scholas & Academias destruat, artes honestas & liberis hominibus dignas interdicat, subditosque sordidis artificijs assuefaciat, quemadmodum

Supra fol. 41. 42.

modum Cyrus quũ rebelles sibi Lydos penitus domare vellet, *arma & equos ademit, iußitq́ cauponas & ludicras artes & lenocinia exercere, eoq́ modo gens illa industria quondam potens & manu strenua, effæminata mollitie luxuriaq́, virtutem pristinam perdidit*. Sed tertium illud tyrannorum genus Christianis omnibus tantò magis debet esse horrori & odio, quo religionem Christi, fidem eius, æternamque in cœlo beatitudinem terrenis omnibus fortunæ corporisque bonis sciunt esse anteferendam. Ergò qui fidem hanc contaminat, & inuectis hæresibus quasi obiectis molibus, viam ad cælum Christianis subditis intercludit, & ad Catholicam omnium Christianorum fidem abnegandam, priuatamque certorum Apostatarum hæresim profitendam, Christianos sibi cõmissos sanguinarijs legibus & edictis cogit: hic reliquorum omnium tyrannus est atrocissimus, non modò quia nulli ferè ad hoc genus tyrãnidis ruũt, qui non simul illis prioribus modis tyranni simul euadunt, obsistentes sibi subditos nobiles & ignobiles promiscuè trucidant, eorum bona diripiunt, viros sanctissimos carceribus, exilio, morte afficiũt; nequissimos ganeones in ciuitatum & Ecclesiarũ tribunalia attollunt, iniustitiam publicam exercẽt, & Lerna scelerum rempub. suam complent, ideoq. hac flagitiorum licentia Commodos & Nerones exæquant, quod de Valentibus, Iulianis, Henricis, & reliquis illis euidentissimè constat: sed propriè quia hic tyrannus iurisdictionem sibi nullo modo conuenientem, & quam nec respub. tradere potest inuadit: quia in conscientias & animas subditorum tyrannidem exercet, quia religionem Dei immortalis suæ libidini subijcit, quia in Deum est blasphemus & in vniuersam simul Christianorum rempub. iniuriosus: in Deum quidem, quia ordinem

Iustin. li. 1.

Tyrannus contra Ecclesiam & fidem est reliquis longè detestabilior.

dinem ab eo positum transgreditur, & quæ mysteria DEVS commisit sacerdotibus solis & Apostolis dispensanda, ea iste laicus homo inuolat, & tanquam profana aulæ suæ negotia sursum deorsum versat. Quam principum audacem impietatem Deus in veteri testamento tam multis interdictis coërcuit, tam multis supplicijs vindicauit. Vniuersam autem Christianam rempub. intolerabili iniuria afficit, quando eam fidem quæ vna est omnium vniuersè communis quia Catholica, & sine qua nemo salutem potest adipisci, eam iste in vno Christiani orbis angulo, verbi gratia, Henricus Londini, Nauarræa Regina Biernæ, immutare, variare, restringere & dilatare non reformidat. quod est alios Christianos omnes ignorantiæ, stultitiæ, & stupiditatis coarguere, qui perpetuò à maioribus ducta credendi regula, alia contraria fide vitam se æternam consecutos crediderunt, quam iste iam homuncio vel muliercula cum quibusdam suæ farinę conuenis definit esse impiã & superstitiosam, suosque cultores rectà ad infernum impellere. Hæc (inquam) tyrannis aliorum omnium teterrima est & impurissima; & quanto Christianus rex bonus propter veras virtutes & synceram pietatem, Pagano quouis rege apud Deum hominesque est laudabilior, tantò tyrannus iste Pagano quouis tyranno est DEO hominibusque odiosior, & reipub. Christianæ subditisque quos regit, & quoad corpora & quoad animas hostis longè capitalior & infestior.

Num. 16.
2. Reg. 13
2 Paral. 26.

Protestan-

Proteſtantium hæreſis eſt Paganiſmo deterior.

Capvt IIII.

§.0. *Vt quod de tertio tyrannorum genere dictum eſt, clarius appareat oſtenditur quam horribile Chriſtianis malum ſit hæreſis quæcunq;. & primò ex generali conſenſu Eccleſiæ primitiuæ probatur hæreſim eſſe Paganiſmo deteriorem.*

§.1. *Idem probatur ſigillatim de hodierna Proteſtantiũ hæreſi. primò, quòd Pagani prædicabãt ſe accepiſſe ſuas religiones à dijs immortalibus. Lutherus autem & Zuinglius noui Euangeliſmi ſatores fatentur ſuam doctrinam veniſſe à diabolo. quorum etiam vita fuit fœdior & flagitior, quam cuiuſcunq; Paganorum legiſlatoris.*

2 *Pagani olim, vt hodie Turcæ habebant in ſuis religionibus aliquam profeſſionem caſtitatis. Hæretici autem iſti docent neminem poſſe viuere caſtè, & profeſſionem caſtitatis non ferunt; ſuoſq; ſectarios ipſa doctrinæ ſuæ vi ad libidines impellunt, quorum vitá propterea eſt longè turpiſſima.*

3 *Proteſtantes multo magis inter ſe de ſua Euãgelica fide diſſentiunt, quàm Gentiles de ſua religione Ethnica.*

4 *Gentiles cum fidelibus ſiue Iudæis ſiue Chriſtianis omnium ætatũ conueniunt, quòd Deum ſacrificio colunt (quod etiam defunctis profuiſſe Chriſtiani ſemper & vbiq; crediderũt) quem Dei colendi ritum ipſa natura Paganos omnes docuit. In quo multùm antecellunt Proteſtantibus qui ſoli omnium ſub cœlo nationum ſacrificio carent.*

5 *Pagani, vt & Turcæ, cum Hebræis & Chriſtianis, orarunt pro defunctis, quod Proteſtantes reſpuunt.*

6 *Pagani idcirco orarunt, & quia credebant Deum iuſtum iudicem opera hominum mala poſt hanc vitam ſupplicijs caſtigare, & præmijs afficere bona; & quia credebant*

animas esse immortales. Protestantes non orant, idcirco quia credunt Deum opera nō curare (de quo postea §. 10. & 11.) *& quia credunt animas esse mortales, nec vllam esse resurrectionem.*

7 *Protestantes multò superbiùs contemnunt primarios religionis Christianæ Episcopos & Ecclesiam primitiuam, quam Pagani suos primos doctores & Magistros.*

8 *Protestantes infinitè impudentius quam Pagini in suis decretis tuendis mentiuntur; potißimum recentes scriptores Hugonotæ qui de hodierno Angliæ statu & martyribus eius nimis effricta fronte mendacia fundunt. vbi narratur vera causa cur Henricus VIII. ab Ecclesia defecerit; quia nimirum eius permissu, legitima vxore viuente, incestas nuptias cum alia contrahere non potuit. Quædam item narrantur de tyrannicis legibus ab eius filia hodierna Angliæ regina contra religionem latis.*

9 *Synagoga Protestantium quoad regimen Ecclesiasticū turpius est ordinata quàm Paganorum.*

10 *Protestantes de operibus bonis, item de Deo malorum operum vel bonorum remuneratore, nequiùs & sceleratiùs docent quam Pagani, qui comparati cum Protestantibus (quorum doctrina quoad hoc est merè belluina, Epicuræa, & Atheismi plena) videntur sentire Christianè, & scribere Apostolicè. Et tamen Protestantes quamuis omnibus sceleribus cooperti, per suam* solam fidem *putant se in cœlis fore pares ipsis Christi Apostolis.*

11 *Vt taceantur multæ antiquæ hæreses à Protestantibus receptæ; eorum doctrina de sola fide, directè negat iudicium extremum, & Christum iudicem redarguit iniustitiæ: estque magis blasphema quàm Alcoranus Mahometis.*

12 *Conclusio breuiter repetens argumenta antea explicata fusius.*

SED

SED quoniam hæc oratio omnis eò tendit, vt Christiani officium suum quod Christo, Ecclesiæ, reipublicæ, regibusque debent, plenius intelligant, simulque animaduertant quam horribilis peccati contra diuinam maiestatem remque publicam Christianam se reos faciant, qui hæreticum hominem in corporis Christiani vix extremo pede hærentem, reipub. Christianæ regem, hoc est totius corporis supremum caput efficiunt, ad quam dignitatem multò minus idoneus est quàm Nero, quàm Maxentius, quàm Paganus quispiam aut Turca: partim etiam quia multi nec post tam sanguinariam tot annorum experientiam, quàm cruenta bestia sit ista nostræ tempestatis secta expédunt: & quidam hodierno die hæresiarchæ improbissimi Catholicorum nomen impudenter ementientes, tanquam stupendum paradoxum admirantur *& homine Catholico indignum* clamitant, *quòd Hugonotam Iudæo aut Mahometano comparamus*; nec erubescunt garrire Hugonotas cum Catholicis *conuenire quoad fidem, dissentire autem tantummodo quoad externas cæremonias quæ extra scripturas ab Ecclesia sunt inuentæ*; hanc partem examinemus paulò diligentius: & non theoricè vel accusatoriè, sed simpliciter & syncerè hæresis hodiernæ deformitatẽ exponamus, & cum vel absurdissimo gentium barbararũ Paganismo, aut nostræ ætatis Mahometismo cõferamus. Neque verò aliquid proferemus abditum aut recõditum, neque minutè perscrutabimur opiniones certorum hominum singulares, sed tãtùm ex multis pauca libabimus dogmata toti mundo notissima, in media luce & clarissimo Sole à primarijs hæreticorum ducibus prædicata, fratrum congregatione & Ministrorum cœtu probante & applaudẽte; adeo vt ex ipsis hæresis istius quam *Euangelium*

dictus est quo nomine Arium vocat D. Athanasius, & Eunomium D. Hieronymus. Paulò vlterius progreditur D. Chrysostomus cum ita concludit *Arianus est, ergo diabolus est.* nec vnquam hæsitasset ille hæreticum esse Paganum & Pagano nequiorem, quẽ propter infinitam veritatis corrumpendæ malitiam ex homine factum putauit quodammodo diabolũ. Sed de Paganismo nemo vnquam veterum patrum dubitauit, & est legibus imperatorijs definitũ. Lucifer quidem vetustus ille & cõstantissimus Sardiniæ Archiepiscopus non solùm vniuersè probat Arianos *non posse dici Christianos quia sunt Ariani,* verùm etiam nominatim imperatorem Constantium affatus, *Tu (inquit) cum negas Dei filium, Gentilis aut Iudæus nobis es, teq; cum tuis Arianis quales & Ethnicos iudicamus cultores omniũ dæmonũ, & abominamur quomodo Iudæos qui sunt sine Deo, ex quo vnicum negauerunt filium Dei.* & D. Ambrosius disertè, *hæreticos* ait *esse detestabiliores ipsis Iudæis qui carnem Christi crucifixerunt.* Magnus autem Athanasius eos *nec Ethnicorum nomine* qui certam & constantem religionem habuere, dignatur, *tantũ (inquit) abest vt eos Christianos appellare velim.* quod si quis pertinaciter negare velit, illud saltem neminẽ christianum ignorare putat *eos quiduis potius quam Christianos esse.* Et veteres Christiani Imperatores *de Paganis Iudæis, & hæreticis*, eodem prorsus modo loquuntur, nisi quod hæreticos suis legibus magis quàm *Iudæos & Paganos, infames & intestabiles* esse decernunt, & grauioribus supplicijs castigant. Hæreticos siquidem Iudeis & Paganis impuriores semper existimarunt idq. magna & euidẽti ratione permoti, quã elegãter perstringit Tertullianus, cũ hoc inter *Ethnicos & hæreticos distare* tradit, *quòd Ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo nõ credunt:* quibus

Socra. hist. li. 2. c. 28. Atha. ser. 2. cõt. Arian. Hieron. ad Pamma. Chrys. cont. Arian. Lucif. li. 1. pro S. Athan. pag. 65.

Ibid. lib. 2. pa. 149. idem lib. de non cõmunicando cum hær. pag. 192. Ambro. de fide lib. 3. cap. 3. Atha. in epist. ad solit. vitam agentes.

Cod. li. 1. tit. 5 para. Quoniam & tit. 7.

Tert. li. de patient.

bus verbis significat Ethnicos & si verè nō credant quia fide Christiana sunt destituti, aliquid tamen credere, quia ea credunt quæ humana natura lumine rationis à Deo illustrata de Deo credenda esse collegit: hęreticos autem qui se credentes & fideles Christianos simulant, cū ea non credant quæ Christus & spiritus sanctus credere præcepit, nihil omnino credere, sed ita prorsus fide vacuos esse, vt ipsis Ethnicis aliquid credentibus euadant infideliores. Id quod D. D. Chrysostomus & Augustinus (ne plures commemorem) & manifestò asserunt, & solida ratione confirmant, è quibus sic ille. *Spiritus immundus eijcitur è Gentilibus cum fiunt Christiani; sed redit, quum ex Christianis fiunt hæretici, & tum nouissima eorū peiora sunt prioribus. Nam hæreticos Gentilibus esse peiores nemo dubitat. Gentiles enim per ignorantiam Deum blasphemant, hæretici autem scientes laniant veritatem.* Alter autem, *intolerabile* (inquit) *est, & à sana fide deuiū, à hæreticorum qui à Catholica Ecclesia exeunt meliorum esse causam quàm Paganorum qui nunquam fuerunt Catholici: cum peior vtique sit desertor fidei & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deseruit quod nunquam tenuit*; Quod alibi horum vterque tum etiam D. Cyprianus conuincit ex proportione diuinæ iustitię longè atrociore pœna hæreticos & schismaticos quàm ipsos nequissimos idolorum & bestiarum cultores plectentes: quorum hij gladio cæsi sunt, illi hiante terra absorpti, viui præcipitati sunt in inferos. Quanto ergo nequior est qui ex destinata malitia veritatem impugnat quàm qui ex ignoratione, quanto intestinus in ciuitate proditor & perduellis externo & legitimo eius hoste est perniciosior; quāto horribilius est hominem viuum anima & corpore deturbari ad inferos, quàm gladio, vsitato sontiū supplicio iugulari; tantò hæretici quàm Pagani nomen,

Chrysost. in Matt. cap. 12. ho. 13.

Nota.

August. de ciuit. Dei li. 21. c. 25. Idem epist. 162.

Cypr. de vnit. Eccles. Chrysost. ad Ephes. ho. 11.

Exod. 32. 3. Reg. & Num. 16.

Hæreticum esse Pagano deteriorem omnes patres cōsentiunt.

men, Christianis omnibus debet esse odiosius: atq. his excellentissimis Ecclesiæ Doctoribus mirum videtur si quis Christianus aliam vnquam opinionẽ concipiat. Est quod iste Pseudocatholicus & verus Caluinista *homine Christiano indignũ* clamitat, vt Catholicus quispiam Caluinistas fratres suos Iudęis & Paganis compararet, id D. Augustinus ita verum esse statuit, vt *intolerabile* putet, cumque nõ obscurè hæreticum & vix sanæ mentis compotem ducat qui non peius de hæretico quam de Pagano aut Iudæo existimet. Quod si quis vtriusq. causas efficientes & effectus ponderare voluerit, multa sine dubio comperietur cur Paganismũ hæresi anteponat. Hæresis enim plerumq. ex turpioribus causis oritur, ex malitia, odio, cupiditate vindictæ, libidine, quũ Paganismus ex naturali quadam cæcitate & inscientia innascatur. Et hæresis multo magis quàm Ethnicismus virtutes in hominibus morales extinguit, multò magis respub. deformat, mulò magis seditiones concitat, multò magis fratres à fratribus & amicos charissimos inuicem à sese capitali maleuolentia distrahit atque in mutuam perniciem armat, multò denique pertinacius Christianam fidem inuadit & dissipat, & vbi semel inhæserit, cancer est Ethnicorum morbo incurabilior; vt valde sit in fide Christianorum stabilis & optimis rationibus fundata illa theologorum conclusio, infidelitatẽ hæreticorum infidelitate Iudæorum & Gentilium peccatũ esse coram Deo grauius & atrocioribus in inferno supplicijs vindicandum. Et hæc quidẽ de omni hæresi generaliter dicuntur & de singulis sunt verissima. Cæterùm huius hæresis quæ tempestate nostra autoribus Luthero & Zwinglio percrebuit, quæque postea Caluino & similibus hæresiarchis aucta est, peculiaris est ratio, plurimæque suppetunt pro-

2. Tim. 2.

D. Thom. 2. 2. qu. 10. art. 6.

priæ causæ, cur ea & antiquis hæresibus, & quouis genere Paganismi longè haberi debet fœdior & inquinatior. Ex quibus ego perpaucas & eas valdè perspicuas attingam.

I. 1. Vtque ab ipso capite & fundamento religionis sumamus exordium; si ex omnium Annaliũ memoria primos cuiuscunque reipub. & religionis cõditores peruestigemus, neminem vnum reperiemus qui non ab honestiore initio & sanctiore authoritate suam quamcunq. superstitionem duxerit, quàm nostri hæresiarchæ istud quod appellant *Euãgelium* suũ. Nam quia religio circa Dei colendi ritũ versatur, nec quomodo Deus ritè coli debeat ab homine mortali sciri posse nisi Deus ipse diuinitus ei⁹ rei cognitionẽ impartiret semper nec absurdè existimatũ est, hanc ob causam quicunq. deorũ colẽdorum cæremonias tradere cœperunt, simul etiã à Deo eã se hausisse cognitionẽ populis à se instituẽdis persuaserunt. Lycurgus eorum quæ Lacedemonios docuit, *auctorem Apollinem Delphicũ finxit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse*. Cùm postea quædam sibi mutanda viderentur, nolebat statim suo arbitratu corrigere, sed in vulgus sparsit velle se ad oraculũ Delphicum proficisci, vt illic à legum suarũ authore Deo edisceret, si quid esset addendum vel detrahendum. Numa Pompilius quũ religione ciuitatem Romanam informare vellet, eandem cũ Lycurgo viam ingressus est. *Simulauit* nimirum *sibi cum AEgeria Dea nocturnos congressus esse. Eius se monitu quæ acceptißima Dijs sacra essent instituere, & sacerdotes suos sacris Deorum præficere.* Sic Minos rempublicam Cretensem ordinaturus, *in specus præaltum & vetusta religione consecratum solitus est secedere, & illic à patre Ioue doceri* quæ populo ad pietatem traducendo erant vtilia. Non aliter Zaleucus Locrensium legislator Miner-

Pagani asseruerunt religiones suas venisse a Dijs immortalib.

Lycurgus Iustin. l. 3.

Numa. Liuius l. 1.

Minois. Vale. Plutar.

Mineruam iactauit ſuam fuiſſe præceptricem, cuius item numine ſuas Athenienſibus leges commẽdauit Solon. & denique ſi antiquos omnes percenſere ſingulatim voluerimus qui ciuitatibus primas leges ſcribere, maximè qui religionis cæremonias tradere moliti ſunt, manifeſto conſtabit neminem ſine ſimulato diuini numinis afflatu eam in ſe prouinciam ſuſcepiſſe. Poſt CHRISTI tempora duo viri nouis religionibus excogitatis maximè terrarum orbem commouerunt: Mahometes ante annos mille, & nuper Hiſmaël Perſa memoria auorum noſtrorum, eodem ferè tempore quo Lutherus Euangelium ſuum auſpicatus eſt. Mahometes autem non ſolum verbo conſtantiſſimè aſſeruit legem Alcorani ſui per DEI optimi maximi nuntium Gabrielem cælitus delatam, ſibique ab eodem Archangelo iniunctum, vt eam populis omnibus imponeret, ſed etiam varijs oſtentis & prodigijs in ſpeciem certè ad oculos multitudinis præſtringendos nimium efficacibus, eam legem diuina authoritate niti oſtendit. Nec Hiſmaëlis actor & Propheta Techellis ſpiritu DEI ſe afflatum dixit tantummodo, ſed etiam mirabili vita diuinam de ſe exiſtimationem auditorum animis inſeuit. Segregans enim ſeipſum à mortalium conſortio, in altiſſimis Antitauri rupibus conſedit, ibique cœleſtia contemplans *per aliquot annos duriſſimam vitam egit, contentus ijs quæ ſponte terræ atque ipſius naturæ benignitate naſcebantur*, adeò vt gliſcente in immenſum diuinitatis eius opinione, à populis penè inuitus in oppida ſit pertractus, quibus nouam ſuam religionem prædicauit. Hiſmaël quoq. propter egregiam virtutis indolem & ſapientiam tanta ſui admiratione omnes compleuit, vt generali prouincialiũ ſermone *Sophus*, hoc eſt Deorũ interpres

Mahometes.

Cælius Curio. in hiſt. Sarac. l. 1.

Iouius l. 13

Hiſmaël Perſa.

diceretur. breuiq́ue inuenta à se sacra & Alcorani reformati regulas abrogata veteri superstitione per totum Persarum Imperium propagauit. isti autem omnes etsi falsa dogmata hac simulatione in resp. suas inuexerunt, tamen eam saltem formam inuentis suis prætexuerunt, quę erat probabilis honesta, & ad veram pietatem commendenda idonea, quæ semper à diuini numinis instinctu proficiscitur. Nec dubium est quin vti verus Dei Propheta Moyses quadraginta dies in monte Oreb cõmoratus, accepit legem suam & sacrificia Leuitica quibus ad Messiæ tempora populus Hebræus Deum erat culturus; sic isti alij legum & sacrorum conditores peruersa Moysis æmulatione ducti, quam iste cum vero Deo habebat cõsuetudinem, & quam ab eo hausit populi gubernãdi viam & rationem, eam illi à suis falsis Dijs se accipere iactitabant. vt mirũ non sit si nationes amplas habuerint sibi facilè obsequentes, qui argumẽtis ad persuadendũ tam accõmodatis vtebantur, & quæ promiscua multitudo à veritate summique Dei autoritate non poterat distinguere.

Exod. 24.

At verò duo illi Apostatę *Lutherus & Zuinglius* qui nostro hoc sæculo Christianum orbem ab antiqua veterum Christianorum Catholica fide ad hæresim quisq. suam aduerterunt, quid simile Licurgo, quid Mahometi, vel alicui vnquam legislatori præ se tulerunt; Tantum enim abest eos à Deo Euangelium suum sumpsisse, vt ipsi planè hoc inficientur. Imò apertissimè profitentur non Deum vt Moysi, nõ Gabrielẽ vt Mahometi, non aliquem communi hominum opinione sanctũ vt alijs, Euangelij huius noui fuisse authorem, sed ipsum Satanam diabolorũ principem, principẽ fuisse à quo sunt edocti, à quo instructi, à quo argumẽta ea primò dedicerunt quibus

Luther. & Zuingl. fatentur suũ Euangeliũ venisse a Satana.

bus postea Catholicam religionem labefactarunt, & quibus iam omnium Ministrorum conciones & pulpita circunsonant. Neque enim negari potest, quod Lutherus ipse libris impressis vniuerso orbi patefecit, quod Melanthon post Lutheri mortem in noua Lutheri operum æditione fatetur, quod Zuingliani scriptores Theologi Historicique narrant, & reformatę Zuinglianorum Ecclesiæ Luthero sæpenumero obijciunt. Lutheri enim perspicua verba nemini qui latinè intelligit & locum inspicere voluerit ignota possunt esse, qui in septimo operum suorum Tomo Vvittenbergæ impresso describit fusè historiam Satanæ intempesta nocte sibi apparentis, & varijs argumentis distinctè ordineque missæ sacrificium oppugnantis: vnàque narrat infidelitatem ipsius Lutheri post leuem & proditoriam resistendi speciem in Sathanæ persuasionem concedentis, & se à Sathana victum nefariè confitentis. Cùmque Lutherus ad quædam mediocriter respondisset, *At Sathan* (inquit ille) *contrà fortius & vehementius sic instabat, prome vbi scriptum est?* & denique postquam omnia vltro citroque dicta sigillatim enarrasset, *hæc (inquit) ferè erat disputationis summa.* & mox argumentis Satanæ suum calculum addens, *In his (inquit) bone frater, Domine Papista, non mentitur Sathan.* Lauatherus quoque euangelicus in *Historia sacramentaria* hoc totum vt rem verè historicéque gestam & sine quæstione certam notissimamque perscribit. Et Heluetici Zuingliani in *Orthodoxa* (quam vocant) *fidei suæ confeßione* eandem historiam prolixè recensent, & quum maledicentiam Lutheri nimis vt ipsis videtur acerbè eos insectantis retundere volunt, *hoc (inquiunt) videtur Lutherus scripsisse eius Spiritus (Sathanæ) impulsu, cum quo disputationem instituit, & qui (vt videtur) Lutherum disputando*

Luth. to. 7. fol. 228. 229. 230. lib. de missa priuata & vnctione sacerdotum.

Lauath. in histor. sacrament. an. 1524.

Orthodoxa Confeßio Eccles. Tigurin tractat. 1. fol. 25. 26.

Ibid. fol. 28.

tando superauit. Zuinglius quoque non minus euidenter scriptum reliquit, quòd cum fidem suam Sacramentariam moliretur, & fidem veterem Catholicam in ciuitate Tigurina labefacere valde cuperet, nec quicquam tamen proficeret propter hominem quendam doctissimum qui tum in eo senatu multum poterat, se noctu in somno à spiritu quodam fuisse admonitum quemadmodum aduersarium illum deuinceret, spiritusque illius opera & argumentis auxiliarijs confirmatum victoriam de aduersario reportasse. Et licet ipse historiam commemorans adijciat *se quidem ignorasse vtrum spiritus ille albus an ater fuerit* (sic enim verbatim loquitur) tamen atrum fuisse, & sine controuersia eundem qui collegam suum Lutherum afflauit atque instruxit, & ipsa narrationis circunstantia, & tragicũ schisma inde sequutum, totamque Europam cum innumeris rebellionibus & stragibus, maximaque fidei vniuersæ vastitate peruagatum, perspicuè demonstrat. Et cui alteri quam Sathanæ spiritui recipiendo erat Zuinglius hoc tempore idoneus, quo instar equi admissarij nihil se aliud cogitasse aut studuisse prædicat quàm quomodo fœminis adhinniret, & carni suæ ad Venerem furenti, libidinosè satisfaceret. Sic enim castissimus Euangelista de seipso memoriæ prodidit, idque in literis ad omnes Helueticæ reipub. ciuitates scriptis: se nimirum *æstu libidinis & carnis cupiditatibus sic fuisse accensum, vt carnis libidinosæ studia animo suo versarit, in his solis omnes cogitationes suas insumpserit, hoc meditatus sit, totusque in eo fuerit, vt carnis furori satisfaceret*. Quinimo impurissimus ganeo plusquam meretricia fronte iactat *carnis ad libidinem calentis æstum sic in suo corpore feruere, vt huius opera eum coram Ecclesia infamem reddiderint: vt turpem publicàmque infamiæ notam nimis impudenter hactenus*

Zuinglius tom. 2 in subsidio de eucharistia fol. 249.

Zuing. in parænesi ad communem Heluet. ciuitatem. fol. 115.

Ibidem fol. 118.

hactenus sustinuerit. Ita Zuinglius. Non aliter quàm collega eius Lutherus sæpenumero & in epistolis, & in concionibus de se prædicat, *vt non est in meis viribus situm vt vir non sim, tam non est etiam mei iuris vt absque muliere sim, & fœminæ sociari tam est necessarium quàm edere, bibere &c.* Et quam illustris est hæc Alcorani supra Euangelium nouum, Paganismi supra Lutheranismum & Zuinglianismum, intelligo hodiernæ hæresis corpus vniuersum prærogatiua? Illius principes Dijs immortalibus constanter religionis suæ origines & principia ascripserunt. At huius inuentores & si aliquando sine fronte idem suis placitis arrogarent, tamen ipsi seipsos mendacij crassissimi redarguerunt, & non Deum sed Satanam Euangelismi sui satorem & parentem fuisse, scriptis luce meridiana clarius prodiderũt. Qui Mahometanam in Persia perfidiã sequuti sunt, ab homine propter vitæ castissimæ puritatẽ cælitibus magis quàm mortalibus comparãdo persuasi, eũ errorẽ arripuerunt. at Euangelici nõ persuasi sed vix appellati à duobus Veneris & ventris mancipijs, propter furiosas libidines, equos & mulos magis quàm homines sobrios & siccos referentibus, abducti sunt in hanc Apostasiam, cuius cõparatione Mahometis ipsius Alcoranus (vt mox patebit) cælestis & diuina veritas existimari possit.

Luther. tom. 5. ser. Vuit:n fo. 119. & to. 2. aduersus falso nominatum ospiscop ordinẽ fol. 326. & alibi sæpe.

2 Atque ex hoc, altera oritur Paganismi & Turcismi supra hunc Euãgelismum, eaque perillustris excellentia. Prudenter annotauit in legibus suis M. Tullius, fuisse Romanis sacras Vestales illas virgines, & propter alia quædam, *& vt sentiant mulieres in natura fæminarum omnium posse castitatem existere.* Hinc factum est, vt Vestales illæ solenni voto virginitatem suam sacris Deorum cæremonijs consecrarent: & si aliqua earum adulterata fuisse

2.

Cic. de leg. lib. 2.

Vestales virgines Rom.

(quod

rios passim alit, dissidia & partes in repub. fouet quo alij alios metuant & neutri contra eum conspirent, subditos item perpetuis tributis & vectigalibus exhaurit, vt de se familiaque sustinenda soliciti nihil contra statum suum machinétur, denique externis magis quàm ciuibus & popularibus fidit. Hæc illi signa tyrannidis ponunt, exemplisque veterum tyrannorũ, & inprimis Tarquinij Superbi illustrant: & ferè quidem semper hæc vel omnia vel pleraque in tyrannis quibuscunque insunt. Sed hæc & si in nostros quoque tyrannos conueniunt, tamen propriè ad politicum tantùm tyrannũ, Commodum, Tiberium, Tarquinium describendum referuntur, & ad hæc quæ à nobis notata sunt capita reuocari possunt illisq. rectè animaduersis, ex ijsdem & hæc & alia plurima, tanquam ex trunco arboris rami, aut ex fonte riuuli possunt nullo negotio deduci. Si enim regũ est iustè ex legibus imperare & ad cõmune reipub. bonum, quod est certissimum, & omnium iudicio manifestum; ergò leges violare, cætus legibus præscriptos interdicere, viros illustres interficere, populum tributis opprimere, dissidia inter subditos serere, publicos thesauros in adulatores & mimos effundere, & similia admittere quæ cũ iustitia & legibus pugnant, & ad suum vnius bonũ cum detrimento publico referuntur, quis nõ statim deprehendit esse tyrannicum? Rursus si regum est studio & labore suo initi vt subditi boni efficiantur; ergo perspicuum est, nec arduum est homini vulgari concludere, tyrannicum esse si quis viros bonos plebi ad virtutẽ imitandam exemplo suo prælucentes occidat, vel in exilium eijciat, si bonas literas exterminet, scholas & Academias destruat, artes honestas & liberis hominibus dignas interdicat, subditosque sordidis artificijs assuefaciat, quemadmodum

Supra fol. 41.42.

modum Cyrus quũ rebelles ſibi Lydos penitus domare vellet, *arma & equos ademit, iußitq́, cauponas & ludicras artes & lenocinia exercere, eoq́, modo gens illa industria quondam potens & manu ſtrenua, effæminata mollitie luxuriaq́, virtutem priſtinam perdidit*. Sed tertium illud tyrannorum genus Chriſtianis omnibus tantò magis debet eſſe horrori & odio, quo religionem Chriſti, fidem eius, æternamque in cœlo beatitudinem terrenis omnibus fortunæ corporiſque bonis ſciunt eſſe anteferendam. Ergò qui fidem hanc contaminat, & inuectis hæreſibus quaſi obiectis molibus, viam ad cælum Chriſtianis ſubditis intercludit, & ad Catholicam omnium Chriſtianorum fidem abnegandam, priuatamque certorum Apoſtatarum hæreſim profitendam, Chriſtianos ſibi cõmiſſos ſanguinarijs legibus & edictis cogit: hic reliquorum omnium tyrannus eſt atrociſſimus, non modò quia nulli ferè ad hoc genus tyrãnidis ruũt, qui non ſimul illis prioribus modis tyranni ſimul euadunt, obſiſtentes ſibi ſubditos nobiles & ignobiles promiſcuè trucidant, eorum bona diripiunt, viros ſanctiſſimos carceribus, exilio, morte afficrũt; nequiſſimos ganeones in ciuitatum & Eccleſiarũ tribunalia attollunt, iniuſtitiam publicam exercẽt, & Lerna ſcelerum rempub. ſuam complent, ideoq. hac flagitiorum licentia Commodos & Nerones exæquant, quod de Valentibus, Iulianis, Henricis, & reliquis illis euidentiſſimè conſtat: ſed propriè quia hic tyrannus iuriſdictionem ſibi nullo modo conuenientem, & quam nec reſpub. tradere poteſt inuadit: quia in conſcientias & animas ſubditorum tyrannidem exercet, quia religionem Dei immortalis ſuæ libidini ſubijcit, quia in Deum eſt blaſphemus & in vniuerſam ſimul Chriſtianorum rempub. iniurioſus: in Deum quidem, quia ordinem

Iuſtin. li. 1

Tyrannus contra Eccl. ſiam & fidem eſt reliquis lõgè deteſtabilior.

dinem ab eo positum transgreditur, & quæ mysteria DEVS commisit sacerdotibus solis & Apostolis dispensanda, ea iste laicus homo inuolat, & tanquam profana aulæ suæ negotia sursum deorsum versat. Quam principum audacem impietatem Deus in veteri testamento tam multis interdictis coërcuit, tam multis supplicijs vindicauit. Vniuersam autem Christianam rempub. intolerabili iniuria afficit, quando eam fidem quæ vna est omnium vniuersè communis quia Catholica, & sine qua nemo salutem potest adipisci, eam iste in vno Christiani orbis angulo, verbi gratia, Henricus Londini, Nauarræa Regina Biernæ, immutare, variare, restringere & dilatare non reformidat. quod est alios Christianos omnes ignorantiæ, stultitiæ, & stupiditatis coarguere, qui perpetuò à maioribus ducta credendi regula, alia contraria fide vitam se æternam consecutos crediderunt, quam iste iam homuncio vel muliercula cum quibusdam suæ farinę conuenis definit esse impiã & superstitiosam, suosque cultores rectà ad infernum impellere. Hæc (inquam) tyrannis aliorum omnium teterrima est & impurissima; & quanto Christianus rex bonus propter veras virtutes & synceram pietatem, Pagano quouis rege apud Deum hominesque est laudabilior, tantò tyrannus iste Pagano quouis tyranno est DEO hominibusque odiosior, & reipub. Christianæ subditisque quos regit, & quoad corpora & quoad animas hostis longè capitalior & infestior.

Num. 16. 1. Reg. 13. 2 Paral. 26.

Protestan-

Proteſtantium hæreſis eſt Paganiſmo deterior.

CAPVT IIII.

§. 0. *Vt quod de tertio tyrannorum genere dictum eſt, clarius appareat oſtenditur quam horribile Chriſtianis malum ſit hæreſis quæcunq́ʒ. & primò ex generali conſenſu Eccleſiæ primitiuæ probatur hæreſim eſſe Paganiſmo deteriorem.*

§. 1. *Idem probatur ſigillatim de hodierna Proteſtantiū hæreſi. primò, quòd Pagani prædicabāt ſe accipiſſe ſuas religiones à dijs immortalibus. Lutherus autem & Zuinglius noui Euangeliſmi ſatores fatentur ſuam doctrinam veniſſe à diabolo. quorum etiam vita fuit fædior & flagitior, quam cuiuſcunq́ʒ Paganorum legiſlatoris.*

2 *Pagani olim, vt hodie Turcæ habebant in ſuis religionibus aliquam profeßionem caſtitatis. Hæretici autem iſti docent neminem poſſe viuere caſtè, & profeßionem caſtitatis non ferunt; ſuoſq́ʒ ſectarios ipſa doctrina ſua vi ad libidines impellunt, quorum vita propterea eſt longè turpißima.*

3 *Proteſtantes multo magis inter ſe de ſua Euāgelica fide diſſentiunt, quam Gentiles de ſua religione Ethnica.*

4 *Gentiles cum fidelibus ſiue Iudæis ſiue Chriſtianis omnium ætatū conueniunt, quòd Deum ſacrificio colunt (quod etiam defunctis profuiſſe Chriſtiani ſemper & vbiq́ʒ crediderūt) quem Dei colendi ritum ipſa natura Paganos omnes docuit. In quo multùm antecellunt Proteſtantibus qui ſoli omnium ſub cœlo nationum ſacrificio carent.*

5 *Pagani, vt & Turcæ, cum Hebræis & Chriſtianis, orarunt pro defunctis, quod Proteſtantes reſpuunt.*

6 *Pagani idcirco orarunt, & quia credebant Deum iuſtum iudicem opera hominum mala poſt hanc vitam ſupplicijs caſtigare, & præmijs afficere bona; & quia credebant*

animas

animas esse immortales. Protestantes non orant, idcirco quia credunt Deum opera nõ curare (de quo postea §. 10. & 11.) & quia credunt animas esse mortales, nec vllam esse resurrectionem.

7 *Protestantes multò superbiùs contemnunt primarios religionis Christianæ Episcopos & Ecclesiam primitiuam, quam Pagani suos primos doctores & Magistros.*

8 *Protestantes infinitè impudentius quam Pagini in suis decretis tuendis mentiuntur; potissimum recentes scriptores Hugonotæ qui de hodierno Angliæ statu & martyribus eius nimis effricta fronte mendacia fundunt. vbi narratur vera causa cur Henricus VIII. ab Ecclesia defecerit; quia nimirum eius permissu, legitima vxore viuente, incestas nuptias cum alia contrahere non potuit. Quædam item narrantur de tyrannicis legibus ab eius filia hodierna Angliæ regina contra religionem latis.*

9 *Synagoga Protestantium quoad regimen Ecclesiasticũ turpius est ordinata quàm Paganorum.*

10 *Protestantes de operibus bonis, item de Deo malorum operum vel bonorum remuneratore, nequiùs & sceleratiùs docent quam Pagani, qui comparati cum Protestantibus (quorum doctrina quoad hoc est merè belluina, Epicuræa, & Atheismi plena) videntur sentire Christianè, & scribere Apostolicè. Et tamen Protestantes quamuis omnibus sceleribus cooperti, per suam* solam fidem *putant se in cœlis fore pares ipsis Christi Apostolis.*

11 *Vt taceantur multæ antiquæ hæreses à Protestantibus receptæ; eorum doctrina de sola fide, directè negat iudicium extremum, & Christum iudicem redarguit iniustitiæ: estque magis blasphema quàm Alcoranus Mahometis.*

12 *Conclusio breuiter repetens argumenta antea explicata fusius.*

SED quoniam hæc oratio omnis eò tendit, vt Christiani officium suum quod Christo, Ecclesiæ, reipublicæ, regibusque debent, plenius intelligant, simulque animaduertant quam horribilis peccati contra diuinam maiestatem remque publicam Christianam se reos faciant, qui hæreticum hominem in corporis Christiani vix extremo pede hærentem, reipub. Christianæ regem, hoc est totius corporis supremum caput efficiunt, ad quam dignitatem multò minus idoneus est quàm Nero, quàm Maxentius, quàm Paganus quispiam aut Turca: partim etiam quia multi nec post tam sanguinariam tot annorum experientiam, quàm cruenta bestia sit ista nostræ tempestatis secta expédiunt: & quidam hodierno die hæresiarchæ improbissimi Catholicorum nomen impudenter ementientes, tanquam stupendum paradoxum admirantur *& homine Catholico indignum* clamitant, *quòd Hugonotam Iudæo aut Mahometano comparamus*; nec erubescunt garrire Hugonotas cum Catholicis *conuenire quoad fidem, dissentire autem tantummodo quoad externas cæremonias quæ extra scripturas ab Ecclesia sunt inuentæ*; hanc partem examinemus paulò diligentius: & non theoricè vel accusatoriè, sed simpliciter & syncerè hæresis hodiernæ deformitatē exponamus, & cum vel absurdissimo gentium barbararū Paganismo, aut nostræ ætatis Mahometismo cōferamus. Neque verò aliquid proferemus abditum aut recōditum, neque minutè perscrutabimur opiniones certorum hominum singulares, sed tātùm ex multis pauca libabimus dogmata toti mundo notissima, in media luce & clarissimo Sole à primarijs hęreticorum ducibus prædicati, fratrum congregatione & Ministrorum cœtu probante & applaudēte; adeo vt ex ipsis hæresis istius quam *Euangelium*

dictus est quo nomine Arium vocat D. Athanasius, & Eunomium D. Hieronymus. Paulò vlterius progreditur D. Chrysostomus cum ita concludit *Arianus est, ergo diabolus est.* nec vnquam hæsitasset ille hæreticum esse Paganum & Pagano nequiorem, quẽ propter infinitam veritatis corrumpendæ malitiam ex homine factum putauit quodammodo diabolũ. Sed de Paganismo nemo vnquam veterum patrum dubitauit, & est legibus imperatorijs definitũ. Lucifer quidem vetustus ille & cõstantissimus Sardiniæ Archiepiscopus non solùm vniuersè probat Arianos *non posse dici Christianos quia sunt Ariani*, verùm etiam nominatim imperatorem Constãtium affatus, *Tu (inquit) cum negas Dei filium, Gentilis aut Iudæus nobis es, teq; cum tuis Arianis quales & Ethnicos iudicamus cultores omniũ dæmonũ, & abominamur quomodo Iudæos qui sunt sine Deo, ex quo vnicum negauerunt filium Dei.* & D. Ambrosius disertè, *hæreticos* ait *esse detestabiliores ipsis Iudæis qui carnem Christi crucifixerunt.* Magnus autem Athanasius eos *nec Ethnicorum nomine* qui certam & constantem religionem habuere, dignatur, *tantũ (inquit) abest vt eos Christianos appellare velim.* quod si quis pertinaciter negare velit, illud saltem neminẽ christianum ignorare putat *eos quiduis potius quam Christianos esse.* Et veteres Christiani Imperatores *de Paganis Iudæis, & hæreticis*, eodem prorsus modo loquuntur, nisi quod hæreticos suis legibus magis quàm *Iudæos & Paganos, infames & intestabiles* esse decernunt, & grauioribus supplicijs castigant. Hæreticos siquidem Iudeis & Paganis impuriores semper existimarunt idq. magna & euidẽti ratione permoti, quã elegãter perstringit Tertullianus, cũ hoc inter Ethnicos & hæreticos distare tradit, *quòd Ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo nõ credunt:* quibus

Socra. hist. li. 2. c. 28. Atha. ser. 2. cõt. Arian. Hieron. ad Pamma. Chrys. cont. Arian. Lucif. li. 1. pro S. Athan. pag. 65.

Ibid. lib. 2. pa. 149. idem lib. de non cõmunicando cum hær. pag. 192.

Ambro. de fide lib. 3. cap. 3. Atha. in epist. ad solit. vitam agentes.

Cod. li. 1. tit. 5 para. Quoniam & tit. 7.

Tert. li. de patient.

men, Christianis omnibus debet esse odiosius: atq. his excellentissimis Ecclesiæ Doctoribus mirum videtur si quis Christianus aliam vnquam opinionē concipiat. Est quod iste Pseudocatholicus & verus Caluinista *homine Christiano indignū* clamitat, vt Catholicus quispiam Caluinistas fratres suos Iudæis & Paganis comparet, id D. Augustinus ita verum esse statuit, vt *intolerabile* putet, cumque nō obscurè hæreticum & vix sanæ mentis compotem ducat qui non peius de hæretico quam de Pagano aut Iudæo existimet. Quod si quis vtriusq. causas efficientes & effectus ponderare voluerit, multa sine dubio comperietur cur Paganismū hæresi anteponat. Hæresis enim plerumq. ex turpioribus causis oritur, ex malitia, odio, cupiditate vindictæ, libidine, quū Paganismus ex naturali quadam cæcitate & inscientia innascatur. Et hæresis multo magis quàm Ethnicismus virtutes in hominibus morales extinguit, multò magis respub. deformat, mulò magis seditiones concitat, multò magis fratres à fratribus & amicos charissimos inuicem à sese capitali maleuolentia distrahit atque in mutuam perniciem armat, multò denique pertinacius Christianam fidem inuadit & dissipat, & vbi semel inhæserit, cancer est Ethnicorum morbo incurabilior; vt valde sit in fide Christianorum stabilis & optimis rationibus fundata illa theologorum conclusio, infidelitatē hæreticorum infidelitate Iudæorum & Gentilium peccatū esse coram Deo grauius & atrocioribus in inferno supplicijs vindicandum. Et hæc quidē de omni hæresi generaliter dicuntur & de singulis sunt verissima. Cæterùm huius hæresis quæ tempestate nostra autoribus Luthero & Zwinglio percrebuit, quæque postea Caluino & similibus hæresiarchis aucta est, peculiaris est ratio, plurimæque suppetunt pro-

2. Tim. 2.

D. Thom. 2. 2. qu. 10. art. 6.

priæ causæ, cur ea & antiquis hæresibus, & quouis genere Paganismi longè haberi debet fœdior & inquinatior. Ex quibus ego perpaucas & eas valdè perspicuas attingam.

I. 1. Vtque ab ipso capite & fundamento religionis sumamus exordium; si ex omnium Annaliũ memoria primos cuiuscunque reipub. & religionis cõditores peruestigemus, neminem vnum reperiemus qui non ab honestiore initio & sanctiore authoritate suam quamcunq. superstitionem duxerit, quàm nostri hæresiarchæ istud quod appellant *Euãgelium* suũ. Nam quia religio circa Dei colendi ritũ versatur, nec quomodo Deus ritè coli debeat ab homine mortali sciri posse nisi Deus ipse diuinitus ei' rei cognitionẽ impartiret semper nec absurdè existimatũ est, hanc ob causam quicunq. deorũ colẽdorum cæremonias tradere cœperunt, simul etiã à Deo eã se hausisse cognitionẽ populis à se instituẽdis persuaserunt. Lycurgus eorum quæ Lacedemonios docuit, *auctorem Apollinem Delphicũ finxit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse.* Cùm postea quædam sibi mutanda viderentur, nolebat statim suo arbitratu corrigere, sed in vulgus sparsit velle se ad oraculũ Delphicum proficisci, vt illic à legum suarũ authore Deo edisceret, si quid esset addendum vel detrahendum. Numa Pompilius quũ religione ciuitatem Romanam informare vellet, eandem cũ Lycurgo viam ingressus est. *Simulauit* nimirum *sibi cum AEgeria Dea nocturnos congressus esse. Eius se monitu quæ acceptissima Dijs sacra essent instituere, & sacerdotes suos sacris Deorum præficere.* Sic Minos rempublicam Cretensem ordinaturus, *in specus præaltum & vetusta religione consecratum solitus est secedere, & illic à patre Ioue doceri* quæ populo ad pietatem traducendo erant vtilia. Non aliter Zaleucus Locrensium legislator Miner-

Pagani asseruerunt religiones suas venisse a Dijs immortalib.

Lycurgus Iustin. l. 3.

Numa. Liuius l. 1.

Minois. Vale. Plutar.

Mineruam iactauit ſuam fuiſſe præceptricem, cuius item numine ſuas Athenienſibus leges commédauit Solon. & denique ſi antiquos omnes percenſere ſingulatim voluerimus qui ciuitatibus primas leges ſcribere, maximè qui religionis cæremonias tradere moliti ſunt, manifeſto conſtabit neminem ſine ſimulato diuini numinis afflatu eam in ſe prouinciam ſuſcepiſſe. Poſt CHRISTI tempora duo viri nouis religionibus excogitatis maximè terrarum orbem commouerunt: Mahometes ante annos mille, & nuper Hiſmaël Perſa memoria auorum noſtrorum, eodem ferè tempore quo Lutherus Euangelium ſuum auſpicatus eſt. Mahometes autem non ſolum verbo conſtantiſſimè aſſeruit legem Alcorani ſui per DEI optimi maximi nuntium Gabrielem cælitus delatam, ſibique ab eodem Archangelo iniunctum, vt eam populis omnibus imponeret, ſed etiam varijs oſtentis & prodigijs in ſpeciem certè ad oculos multitudinis præſtringendos nimium efficacibus, eam legem diuina authoritate niti oſtendit. Nec Hiſmaëlis actor & Prophera Techellis ſpiritu DEI ſe afflatum dixit tantummodo, ſed etiam mirabili vita diuinam de ſe exiſtimationem auditorum animis inſeuit. Segregans enim ſeipſum à mortalium conſortio, in altiſſimis Antitauri rupibus conſedit, ibique cœleſtia contemplans *per aliquot annos duriſſimam vitam egit, contentus ijs quæ ſponte terræ atque ipſius naturæ benignitate naſcebantur*, adeò vt gliſcente in immenſum diuinitatis eius opinione, à populis penè inuitus in oppida ſit pertractus, quibus nouam ſuam religionem prædicauit. Hiſmaël quoq. propter egregiam virtutis indolem & ſapientiam tanta ſui admiratione omnes compleuit, vt generali prouincialiũ ſermone *Sophus*, hoc eſt Deorũ interpres

Mahometes. *Cælius Curio. in hiſt. Sarac. l. 1.*

Iouius l. 13.

Hiſmaël. Perſa.

 dice-

bus postea Catholicam religionem labefactarunt, & quibus iam omnium Ministrorum conciones & pulpita circunsonant. Neque enim negari potest, quod Lutherus ipse libris impressis vniuerso orbi patefecit, quod Melanthon post Lutheri mortem in noua Lutheri operum æditione fatetur, quod Zuingliani scriptores Theologi Historicique narrant, & reformatę Zuinglianorum Ecclesiæ Luthero sæpenumero obijciunt. Lutheri enim perspicua verba nemini qui latinè intelligit & locum inspicere voluerit ignota possunt esse, qui in septimo operum suorum Tomo Vuittenbergæ impressò describit fusè historiam Satanæ intempesta nocte sibi apparentis, & varijs argumentis distinctè ordineque missæ sacrificium oppugnantis: vnàque narrat infidelitatem ipsius Lutheri post leuem & proditoriam resistendi speciem in Sathanæ persuasionem concedentis, & se à Sathana victum nefariè confitentis. Cùmque Lutherus ad quædam mediocriter respondisset, *At Sathan* (inquit ille) *contrà fortius & vehementius sic instabat, prome vbi scriptum est?* & denique postquam omnia vltro citroque dicta sigillatim enarrasset, *hæc (inquit) ferè erat disputationis summa.* & mox argumentis Satanæ suum calculum addens, *In his (inquit) bone frater, Domine Papista, non mentitur Sathan.* Lauatherus quoque euangelicus in *Historia sacramentaria* hoc totum vt rem verè historicéque gestam & sine quæstione certam notissimamque perscribit. Et Heluetici Zuingliani in *Orthodoxa* (quam vocant) *fidei suæ confeßione* eandem historiam prolixè recensent, & quum maledicentiam Lutheri nimis vt ipsis videtur acerbè eos insectantis retundere volunt, *hoc (inquiunt) videtur Lutherus scripsisse eius Spiritus (Sathanæ) impulsu, cum quo disputationem instituit, & qui (vt videtur) Lutherum disputando*

Luth. to. 7. fol. 228. 229. 230. lib. de missa priuata & vnctione sacerdotum.

Lauath. in histor. sacrament. an. 1524.

Orthodoxa Confessio Eccles. Tigurin. tractat. 1. fol. 25. 26.

Ibid. fol. 28.

tando superauit. Zuinglius quoque non minus euidenter scriptum reliquit, quòd cum fidem suam Sacramentariam moliretur, & fidem veterem Catholicam in ciuitate Tigurina labefacere valde cuperet, nec quicquam tamen proficeret propter hominem quendam doctissimum qui tum in eo senatu multum poterat, se noctu in somno à spiritu quodam fuisse admonitum quemadmodum aduersarium illum deuinceret, spiritusque illius opera & argumentis auxiliarijs confirmatum victoriam de aduersario reportasse. Et licet ipse historiam commemorans adijciat *se quidem ignorasse vtrum spiritus ille albus an ater fuerit* (sic enim verbatim loquitur) tamen atrum fuisse, & sine controuersia eundem qui collegam suum Lutherum afflauit atque instruxit, & ipsa narrationis circunstantia, & tragicũ schisma inde sequutum, totamque Europam cum innumeris rebellionibus & stragibus, maximaque fidei vniuersæ vastitate peruagatum, perspicuè demonstrat. Et cui alteri quam Sathanæ spiritui recipiendo erat Zuinglius hoc tempore idoneus, quo instar equi admissarij nihil se aliud cogitasse aut studuisse prædicat quàm quomodo fœminis adhinniret, & carni suæ ad Venerem furenti, libidinosè satisfaceret. Sic enim castissimus Euangelista de seipso memoriæ prodidit, idque in literis ad omnes Helueticæ reipub. ciuitates scriptis: se nimirum *æstu libidinis & carnis cupiditatibus sic fuisse accensum, vt carnis libidinosæ studia animo suo versarit, in his solis omnes cogitationes suas insumpserit, hoc meditatus sit, totusque in eo fuerit, vt carnis furori satisfaceret*. Quinimo impurissimus ganeo plusquam meretricia fronte iactat *carnis ad libidinem calentis æstum sic in suo corpore feruere, vt huius opera eum coram Ecclesia infamem reddiderint: vt turpem publicàmque infamiæ notam nimis impudenter hactenus*

Zuinglius tom. 2 in subsidio de eucharistia fol. 249.

Zuing. in parenæsi ad communem Helue. ciuitatem. fol. 115.

Ibidem fol. 118.

hactenus sustinuerit. Ita Zuinglius. Non aliter quàm collega eius Lutherus sæpenumero & in epistolis, & in concionibus de se prædicat, *vt non est in meis viribus situm vt vir non sim, tam non est etiam mei iuris vt absque muliere sim, & fœminæ sociari tam est necessarium quàm edere, bibere &c.* Et quam illustris est hæc Alcorani supra Euangelium nouum, Paganismi supra Lutheranismum & Zuinglianismum, intelligo hodiernæ hæresis corpus vniuersum prærogatiua? Illius principes Dijs immortalibus constanter religionis suæ origines & principia ascripserunt. At huius inuentores & si aliquando sine fronte idem suis placitis arrogarent, tamen ipsi seipsos mendacij crassissimi redarguerunt, & non Deum sed Satanam Euangelismi sui satorem & parentem fuisse, scriptis luce meridiana clarius prodiderũt. Qui Mahometanam in Persia perfidiã sequuti sunt, ab homine propter vitæ castissimæ puritatẽ cælitibus magis quàm mortalibus comparãdo persuasi, eũ errorẽ arripuerunt. at Euangelici nõ persuasi sed vix appellati à duobus Veneris & ventris mancipijs, propter furiosas libidines, equos & mulos magis quàm homines sobrios & siccos referentibus, abducti sunt in hanc Apostasiam, cuius cõparatione Mahometis ipsius Alcoranus (vt mox patebit) cælestis & diuina veritas existimari possit.

Luther. tom. 5. ser. Vuitẽn fo. 119. & to. 2. aduersus falso nominatum episcop ordinẽ fol. 326. & alibi sæpe.

2 Atque ex hoc, altera oritur Paganismi & Turcismi supra hunc Euãgelismum, eaque perillustris excellentia. Prudenter annotauit in legibus suis M. Tullius, fuisse Romanis sacras Vestales illas virgines, & propter alia quædam, *& vt sentiant mulieres in natura fœminarum omnium posse castitatem existere.* Hinc factum est, vt Vestales illæ solenni voto virginitatem suam sacris Deorum cæremonijs consecrarent: & si aliqua earum adulterata fuisse (quod

2.

Cic. de leg. lib. 2.

Vestales virgines Rom.

Liuius decad. 3. li. 2.

(quod est in Romana ciuitate rarissimè auditum) illud Romani tanquam portentum aliquod interpretabantur, perinde ac si bos fuisset loquutus, lapides pluisset, flumina manassent sanguine, aut tale aliquod prodigium natura ædidisset; quique vir stuprum illud admiserat, in comitio tota populi Romani multitudine spectante & cohorrente, vsque eo virgis cædebatur donec expiraret. Virgines autem sic violatæ viuæ sub terram defossæ non minus horribili mortis genere extinguebantur. Hoc nimirùm supplicio eos plectendos censuerunt, primùm quod fidem Dijs immortalibus datam fregissent, ideoque hominibus in communi vita ad similem infidelitatem fœdissimo exemplo præiuissent (qui enim erga Deum immortalem periurus est, is fidem homini factam audacter & impudenter contemnet) tum etiam quia eadem ratione matronis & virginibus alijs ad polluendos maritales thoros & prostituendam virginitatem sua incontinentia valde nocerent. Probabile enim fuit non potuisse ab eo sexu castè viui, quum Vestales virgines tam sanctis religionibus ad castitatem deuinctæ, fuissent tamen adulteratæ: & quemadmodum superius annotauimus, *fide erga Deos sublata, statim fides erga homines sua sponte concidit.* In Turcismo autem multi sunt greges & ij valde copiosi Monachorum castè viuentium, non modò eorum qui verè Christiani sunt & ex D. Basilij institutis sanctissimam vitam agunt, (quales sunt in Græcia & Asia, & Arabia, ad montem vsque Sinai permulti) sed qui Turcicum Alcoranum professi, vt plenius & expeditius Deo iuxta Mahometis ritus colendo vacent & rebus diuinus intentius incumbant, totam vitam agunt à complexibus Venereis alienam Quorum exemplo fit vt multo rariora sint in Turcia virorũ aut mu-

Sup. fol. 118.

Georg. in lib. de moribus Turcarum

Munster. Cosm. lib. 4.

Cælibatus monachorũ in Turcia.

aut mulierum adulteria. Quid autem Euangelici? num D. Basilij aut Benedicti monachos Turcica humanitate in suis regionibus ferunt? imò eorum domos ipsas à fundamentis euertunt. Num alios monachos castè viuentes ipsi instituunt, qui fratribus & sororibus Euangelicis exemplo sint ad castitatem? imò professionem ipsam castitatis è suis prouincijs & synagogis exterminant. Saltem (quod naturalis est iuris & honestatis) num eos qui semel Deo continentiam suam vouerunt vt eum purius colant, & deinde à libidine victi incesta Venere sese polluerunt, tanquam periuros & Dei maiestatem offendentes more Romanorum debitis supplicijs castigant? quin potius hoc fœdissimum periurium, hæc stupra, hos incestus quos Pagani illi natura duce horruerunt, eos Euangelici nostri vt sancta matrimonia cum turpissima veri matrimonij contumelia extollunt. & istiusmodi impuros balatrones atque cinædos quos Pagani vita putabát indignos, & flagris ad mortem vsque concîdere voluissent, eos isti vt mirabiles prophetas, Paulo, Petroque pares, Euangelistás suos vocant, eosque suarum congregationum principes & Superintendentes faciunt. Tales enim incestuosi adulteri fuerunt Lutherus & Zuinglius quos isti Apostolis Christi blasphemè exæquant. Tales, Caluinus, Bucerus, Cranmerus, Petrus Martyr qui in Gallia Angliaque prima huius funestæ hæresis iecerunt fundamenta. Ex hac autem doctrina quantum ad omnem rempub. fluat nequitiæ & turpitudinis facile potest concipi. Vbi enim Ministri à talibus Euangelistis instructi, vulgi auribus insonant *non magis à Venere abstineri posse quàm à cibo potuque*, quàm necesse est hoc semel Euangelij aculeo ad naturæ propensionem adiuncto, omnia loca stupris, libidinibus, adulterijs redũdare?

Apologi. Anglic.

Immensa Protestantium libido.

dare? In Scotia quidem vbi conciones ad hanc Lutheri normam de hoc necessario Veneris vsu creberrimæ sunt, fidelissimi Scoti testantur, homines quasi lege deuinctos ad Venerem exercendam ruere, *vt nec senex octogenarius ea carere posſit: & Ministrorum ferè neminem esse, qui ab aliorũ vel vxoribus vel ancillis, sibi temperet.* In Anglia item creberrima esse repudia, deuortia, adulteria, vbique ab ipsis Archiepiscopalibus palatijs ad miserrima Ministrorũ tuguria descendẽdo, & laicum ordinem (vti necesse est) à suis doctoribus & Ministris eandem impuritatis fæcem & colluuiem trahere, ipsa iudicum subsellia & infames Superintendentium historiæ, & quotidianæ de deuortijs & nouis nuptijs lites nimis luculenter probant. In Germania quoque qui Lutheranæ sectæ valde sunt addicti, & hodie eam soli ferè scriptis suis sustinent, ijdem quum de moribus suorum laxis & dissolutis loquũtur, quanquam inuiti, concedunt tamen *scortationes, ebrietates, multo magis quàm vnquam antea in Germania inualescere, quia maiorem quàm alias vnquam crescendi habent libertatem;* & *luxuria* (inquiunt illi) *iam omnes verecundiæ fines perrupit atque excesſit, & iuuentus indies fit deterior & intractabilior, eaque vitia audet perpetrare, quibus olim adulti vix erant obnoxij. Tristes pasſim querelæ resonant de iuuentutis petulantia & malitia quæ incorrigibilis planè videtur.* Huic adiungatur vniuersalis quædam vitæ morumque corruptio quæ statim huius Euangelismi prædicationem excepit. A qua inchoata vix quinquennium in Saxonia præterierat, quum Lutherus *coactus est visitatores mittere, qui populum in omnem licentiam ruentem cohiberet, imò qui eos à Paganismo reuocarent.* idemque liberè professus est, *malle se pristinum Papæ ac monachorum regnum quàm hoc hominum genus sub* Euangelij

Archib. Hamelton in Caluin. confusio. demonstratione lib. 2. ca. 29.

Vuigand. de bonis & malis Germaniæ apud Suriũ pa. 664. 669. 670.

Erasmus in epistola ad fratres inferioris Germaniæ.

Euangelii prætextu in Sogdianorum vitam ſeſe proripientium. Idem in ſuis ad me literis (inquit Eraſmus) *deplorauit Melancthon, idem in colloquio faſſus eſt Oecolampadius*. Sic item Lutherus ipſe de ſuis ſectarijs. *Volunt* (inquit) *pluſquam Chriſtus ipſe videri* Euangelici: *& dicunt Domine, Domine, ſequar, ſequar, quocunque, quocunque*: & de Euangelio *loquuntur quaſi ſint Angeli, ſed ſi opera ſpectes, ſunt meri diaboli*. Imò vero vt videas mirabile incrementum huius Euangelij omnia hominum genera ſuo contagio incredibiliter vaſtantis, non ſolum (inquit) ille magni viri, nobiles & mercatores, ſed *ipſi etiam ruſtici qui alias ſimplices & ſinceri ſolebant eſſe, Thraſonicè iactare audent ſibi iam nullo prædicatore opus eſſe*. quid ita? an quia paucis annis prædicatum à Luthero Euangelium nouum ita eos reddidit vel in omnibus fidei myſterijs peritos, vel excellenti vitæ ſanctimonia præſtantes? nihil minus ſed quia homines mira pernicitate ad extremum huius Euangeliſmi finem & ſcopum proficiebant: quia (vt ipſe ait Lutherus) *futuræ vitæ rationem habent nullam, ſed ſicut credunt ita viuunt. Sunt & manet ſues, credunt ſicut ſues, & ſicut ſues moriuntur.* Neque diſſimile eſt Caluini de ſui Euangelij ſectatoribus iudicium. *Vix enim* (inquit) *eorum decimus quiſque eſt qui fidei puritatem ad extremum vſque retinet. Omnes ferè ad corruptelas degenerant, & à magiſtris licentiæ deluſi prophaneſcunt*, hoc eſt euadunt Athei. & *quamuis præclarum Euangelii zelum ſimulant, ſi tamen intus excutias, reperies plenos perfidiæ, fraudibus, & dolis*. Iniuriam ergo Paganis & magiſtris & diſcipulis faceret qui eos Caluinianis & Lutheranis vel miniſtris vel diſcipulis pares diceret, quando eorum tum in magiſtris doctrina multo caſtior atque diuinior horum fœdam & pluſquam Epicuræam omnis veritatis expertem garrulitatem, tum in

Luther. to. 5. in Mat. ca. 8.

Ibi Enarrat in 1. Corinth. ca. 15.

Caluin. in 2. epiſtol. Petri, ca. 2. v. 2.

Idem prælect. in Daniel. ca. 11. fol. 157.

tum in auditoribus honesti mores & moderata vita horum profligatissimam nequitiam & ipsis suis Euangelistis, etiamsi fuerint dissoluti Apostatæ intolerabilem, manifestè damnent & coarguant. Id certè quidem quod proposui, ex hijs clarè & perspicuè concludi, nemo est vt opinor sobrius qui nō fatebitur; videlicet; Turcis & Paganis qui virginitatem ita coluerunt, qui incestas votariorum nuptias ita exhorruerūt, Euāgelicos qui caste viui posse negent, qui periuros & libidinosos apostatas vt spirituales suos patres atque Apostolos adorant, qui tam fœda doctrina & luxuriosis moribus totam rempub. vitamque humanam contaminant, qui Scotiam, Angliam, Germaniam, Galliamque à Turcarum veterumque Romanorum grauitate, sublatis omnibus castitatis exemplis, & disturbatis ædibus in quibus castitatis professio vigebat (quod Turcæ non faciunt, nec fecerunt pagani) ad effusam vitæ morumque licentiam auerterunt hos, dico fratres Euāgelicos Turcis & paganis hac ex parte multo esse impuriores.

3. 3 Proximè argumentum illud quo veteres Christiani Paganorum superstitionem oppugnabant ad hunc Euangelismum euertendum multo est firmius, & efficacius. Iustinus Martyr, & post eum Lactantius ex hoc refellunt Paganos, quòd eorum præstantissimi, ipse Plato & Aristoteles inter se discordes deprehenderentur. *& quomodo possibile est* (dicebant illi) *sic inter se dissentientes de religione, vera & credibilia præcipere?* quo item argumēto & Arnobius & Tertullianus & D. Cyprianus maximè nituntur. eodem & Paulus Orosius, adeoque & ipse Cicero Deos Paganorum futiles esse conuincit, eò quód & in bello Troiano & in prælio Turni & Æneæ, cōtrarij & contrarijs factionibus dediti describantur.

Iustinus Lactātius.
Arnob. cōtra gentes. Tertul. in Apolog. Cyp. ad Demetrium. Orosius hist. lib. 1
Homer. Virgil.

At quan-

At quanto fortius hoc argumento totus iste Euangelismus radicitus euertitur, a cuius prima infantia satores eius Lutherus & Zuinglius tam hostiliter inter se dissenserunt? idque de Deo, de Christi passione, de morte, de sacramentis, de Eucharistia, de baptismo, de confessione: & tam virulentis contuitijs sese mutuo prosciderūt, vt alij alios nō schismaticos, non hæreticos, *sed Iudæos, Turcas, ipsissimos diabolos, & diabolis deteriores* inclamēt. Lutherus suis mandat vt eorum nemo Zuinglium aut Zuinglianæ sectæ ministrum *audiat. nemo librum ab ea secta æditum legat*, vnusquisque eos *vt ipsissimos diabolos vitet, vt pote qui venenatā doctrinam Ecclesijs proponant, & nec vnum quidē Christianæ fidei articulum verè credant*: qui denique omnes ipsis credentes recta ad infernū præcipitant. Zuinglius vicissim in Lutherum inuehitur tanquam *pseudoprophetam impudenter asserentē quicquid in buccam venit, cinædum, effrictæ frontis scurrā, de rebus sacris & theologicis stolidæ & fœde instar impuri porci grunnientem, incorrigibilem hæreticum, seductorem, impostorem, & Christi negatorem, ipso Marcione deteriorem, Antichristum* denique, cuius *integri libri nihil aliud continent quàm manifestam calumniam & purissimæ veritatis, Euangelicæque lucis obscurationem & oppressionem.* His alijsque similibus inuectiuis & ipsi patres in principio Euangelij sese mutuo lacerarunt, & eorum filij a paterna indole nihil degenerantes, plaustra contrariorum librorum alij in alios emiserunt, quorum vel solis nominibus Vvestphali contra Caluinum, Bezæ contra Heshusium, Heshusij contra Caluinum & Bezam & Illyricum, Illyrici contra eos & Vvittembergenses, Brentij contra Petrum Martyrem & Bullingerum, Polonorum contra Geneuenses, & Stancari contra Tigurinos, & aliorum sine numero, nimis facile est vel

Immensa dissensio Lutheri & Zuinglij.

Orthod. Confessio Ecclesiæ Tigurinæ tract. 3. fol. 105. 106. Ibi. tract. 1 fol. 5.

Zuingl. tō. 2. in respo. ad Lutherū lib. de sacramentis. & ad confessionem. fol. 415.

Sectæ protestantium plusquam ducenta.

Lauatherus in hist. Sacramet. Genebrar. in Chronol. in initio l. 4. Vide Prateolum in Elencho Alphabetico in initio.

patientis admodum lectoris aures obtundere. Viri quidam doctissimi non modò Catholici, sed etiam Euangelici annotarunt, in hoc non adeo magno septuaginta circiter annorum spatio, ex illis duobus Lutheri & Zuinglij truncis, contrarias sectas plusquam ducentas erupisse. Neque dubito quin iam nunc in herba sint permultæ sectulæ magnis illis viris incognitæ. Sed vt de certo numero nolim frustrà contendere, ita numerum esse vastum & immensum experientia loquitur, & oculi auresque omnium testantur; ideoque ne in re satis euidenti nimis multus sim, vnius viri indifferentis & Protestantibus non iniqui testimonio comparationem hanc transigam. Sic ille de Euangelij Protestantium initio & progressu scribit *Si Germani in suscepta religione constanter acquieuissent, multò facilius reliquos in suam sententiam pertraxissent. Sed paruo momento huc illuc destracti, infinitam opinionum verietatem susceperunt. Neque enim Martini Lutheri tantùm, sed mox etiam Anabaptistarum, Leidam, Zuinglij, Selestadij, Osiandri, VVestphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, VValdensium, Interimistarum, & aliorum penè innumerabilium sectas subinde combiberunt.* Quare sectæ Protestantium quam Paganorum & numero sunt plures, & ea de quibus dissentiunt sunt longè grauiora, & peccatũ Christianorum quam Paganorum in dissentiendo est infinitè contra Deum magis atrox & blasphemum. Illi enim pugnabant idque leuiter & scholasticè, de ijs quæ ipsi in rebus diuinis obscuro rationis suæ lumine peruestigauerant: isti digladiantur hostiliter de sanctissima Trinitate, de Christo Deo, de spiritu sancto, de persona Christi & passione, de omnibus Christianæ fidei capitibus, de dogmatis (inquam) & capitibus illis quæ Apostoli Christi diuino Spiritus sancti lumine cœlitus illustrati

Bodinus in Methodo historiarũ, cap. 5.

ſtati Eccleſiæ Catholicæ tradiderunt, quæ Chriſtianæ omnes per orbem terrarum Eccleſiæ tot ſæculis tanquam ſacroſanctam Dei veritatem tenuerunt, & quæ præſtantiſſimi Martyrum & Epiſcoporum exercitus, & ſcriptis & ſanguinis ſui effuſione contra tyrannos ſemper heroica fortitudine defenderunt.

4 Progrediamur verò ad cõtemplandã ipſam religionis formam & generalem naturam qualem nobis omnia vel Iudæorum, vel Ethnicorum, vel Chriſtianorum, vel etiam Barbarorum hominum monumenta & ſcripta depingunt. Ecqua fuit vnquam natio quæ ſine ſacrificio Deum coluit? Quare ab Hebræis in lege naturæ? Abel, & Noë & Abraham & Patriarchæ reſpondent ſe ſacrificaſſe oues & agnos & fructus terrę quibus ſe Deo honorẽ impẽdere profitebãtur. Quære ab ijſdẽ in lege Moyſis? totos libros ſacrarum literarum tibi commonſtrabunt in quibus varia ſacrificia & multiplices ſacrificiorum ritus à Deo ipſo præſcripti ſingulatim deſcribuntur. Quære à Græcis & Romanis? eorum omnes ciuitates templis atque delubris, ea autem altaribus referta & hoſtijs victimiſque in dies ſingulos cruentata, oſtendunt eos nullam credidiſſe religionem quæ ſacrificijs careret, qui etiam nullam rem aggrediebantur factu difficiliorem, nuſquam conſules Romani cum hoſte pugnabant, nuſquam colonias ducebant, nunquam de arduis negotijs conſultabant, niſi primò ſacrificijs immolatis Deos ſibi propitiaſſent. Quære à philoſophis qui mente & intellectu prima ciuitatum initia formant & communionem hominum ciuilem deſcribunt. Magis neceſſarium putant ſacerdotium & ſacrificium quam leges, quã Magiſtratum, quæ tamẽ ita intrinſecam cuiuſque reipub. naturam attingũt

4.

Geneſis 4. & 7.

Leuit.

Exod.

Supra fol. 188.

Omnes nationes ſacrificarunt in honorem Dei.

vt ſine ijs reſpub. ne cogitati quidem poſſit. Idem cum iſtis politis & humanioribus populis rudes & efferati Tartari & Americani clamant. Quid Chriſtiani omnium ætatum & nationum? Clariſſimum eſt, ipſis etiam Euangelicis fatentibus, eos perpetuó ſacrificium tanquam Chriſtianæ religionis medullam ſuſpexiſſe & a mille annis poſt D. Gregorij primi pontificis Romani tempora Eccleſiam totam Latinam Græcamque ita credidiſſe, nemo niſi & Catholicæ & Proteſtãticæ fidei imperitiſſimus ignorat. Nam D. Gregorij ſcripta ſuſceptuſque ab eo in officijs Eccleſiaſticis ordinandis labor, & hiſtoriæ fideliſſimæ, & præterea Proteſtantium in eũ inuectiuæ quaſi ſacrificãdi ritum ille vel inuexerit, vel certè valde confirmauerit, ſatis luculenter oſtẽdunt quæ fuerit Chriſtianæ Eccleſiæ poſt D. Gregorij tempora de ſacrificio fides. At prior ætas primitiuæ Eccleſiæ eiuſmodi ſacrificium nullũ agnouit? Ita quidem Euangelicorum nonnulli iactitant, ſed qui vel præ ignorantia nihil prorſus ſciunt homines ſtupidi & inſulſi, vel præ impudentia quod ſciunt pernegant homines duriſſimi oris & effrictæ frontis. Longè aliter Huldericus Zuinglius qui aduerſario cuidam longo & laborioſo volumine hãc fuiſſe de orando & ſacrificando non ſolùm pro viuis ſed etiam defunctis primitiuæ Eccleſiæ fidem probare ſatagenti, breuiter & laconicè reſpondet, *Multum laborando exempla patrum & doctorum recenſes. cogita quæſo quinam iſti doctores fuerint, ſacerdotes nimirum, vel papiſtæ. Doctores ego non multum moror. nec enim mihi otium eſt vt illos euoluam.* Et rurſus. *Orandi & ſacrificandi pro defunctis morem Chriſoſtomus & Auguſtinus tradiderunt ab Apoſtolis vſque ad ſe manaſſe: quod ego vehemẽter admiror. & ſi verum eſt, non puto Apoſtolos alia de cauſa quàm indulgentia infirmitatis hoc quibuſdam permiſiſſe.*

Chriſtiani omnium temporum ſacrificium habuerunt.

Magdeb. Centuria 6. c. p. 10. in vita Gregorij Melanchthon in Chronico.

Zuinglius tom. 1. in reſponſ. ad Valent. nũ comparen.

Ibid. in Epicher. de Canone Miſſæ.

permisisse. Longè aliter Iohannes Caluinus qui de his precibus & oblationibus agens, *Non nego (inquit) fuisse vetutissimam consuetudinem, & quoniam magna vis est consuetudinis vel potius regnum, ideo eandem Chrysostomo, Augustino, Epiphanio, & similibus probatam fuisse quasi à maioribus fuisset tradita*. & mox. *Traditionem apostolicam vocat Dionysius quem Areopagitam vocant sed is non est adeò antiquus scriptor, at Chrysostomus Apostolis fert acceptum. nempe vt alia permulta quæ tum vulgò recepta essent; tamen ignotæ erant originis. Damascenum qui legerunt* (ista affirmatem & probantem similiter manifestis Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Chrysostomi, Gregorij testimonijs, & cum illis hæc sacrificia referentem *ad diuinarum rerum præcones Apostolos & spiritu sancto inspiratos patres à quibus ad* Ecclesiam *Catholicam traducta, ad hunc vsque diem ab ortu solis ad occasum & Septentrionem & Meridiem ad Dei laudem & defunctorum beneficium fiunt*) *si vnciam habent sani iudicij* (ad Caluini regulas formati) *non multum eius authoritati deferent*. Atqui non isti modò sed reliqui etiam vetutissimi, Irenæus, Arnobius, Lactantius, præter Athanasium, Ambrosium & Augustinum, Caluino quoque fatente, hanc generalem Ecclesiæ consuetudinem de sacrificio probant, & de sacrificio locos quosdam propheticos interpretantur, & in lege Euangelica sacrificium necessarium fuisse, prophetarum oraculis commonstrant. Verum respondet idem Caluinus, patres eos propheticum sensum suis Commentarijs corrumpere, ideoque *magis ignoscendum esse eorum inscitiæ & sepeliendum dedecus* quàm nitendum authoritate vt sacrificiũ inde euincamus. Quod vt verum sit, vt demus (inquam) Caluinum plus in scriptis propheticis videre quam S.S. Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Epiphanium, Athanasium, & reliquum illum diuinissimum

Caluinus lib. de vera Eccles. reformanda ratione.

Damasc. in oratio. de fidelibus defunctis.

Christiani semper sacrificarunt pro defunctis.

Caluin. Inst. lib. 4. ca. 17. para. 15.

nissimum veterum patrum & Episcoporum chorum (quod iudicium in primis decet Geneuensis scholæ discipulum) hinc saltem illud clarissimè cóficitur, vniuersam Christianorum Ecclesiam primitiuam consensisse de Deo colendo sacrificijs, eaque juxta eorum fidem non viuis modò sed mortuis quoque profuisse. Horum enim vtrumque animaduerti à lectore velim, antiquissimos Christianos credidisse & Deum sacrificio honorari, eodemque sacrificio erga defunctos propitiari, & ad hunc duplicem finem illos sacrificasse, tum vt ex sacrificio suus Deo tribueretur honos, tú vt inde aliquod defunctis accederet subsidium & pænarum alleuiatio: quorum ego vtrumque breuitatis causa coniungo, & ex istis testibus Zuinglio & Caluino euinco: quibus duobus Henricum Bullingerum adijciam, vt hoc perfecto ternario testium istiusmodi numero constet huius rei absque vlla dubitatione veritas. *Verum est* (inquit Bullingerus) *quod papistæ aiunt, veteres orasse & sacrificasse pro defunctis. Scio quid doctor Ecclesiæ insignis Augustinus, quid eloquentissimus Chrysostomus, alijque viri vetusti ac clari hac de re scriptum reliquerunt. Sed quæro num hic rectè fecerunt quòd fecerunt? Scis damnatum fuisse Aerium quòd huiusmodi rationes & oblationes improbaret: sed immerito. Afferunt illi secundum Machabæorum librum, sed is nihil probat cum non sit Canonicus. Adijciunt esse traditonem Apostolorum: sed mihi id non videtur credibile, nec illi vnquam in scriptis ita præcipiunt quanquam dissimulare non possum Augustinum nuncupare traditionem patrum ab Ecclesia receptam. sermo. 32. de verbis Apostoli. Hoc a patribus traditum vniuersa (inquit ille) obseruat Ecclesia, vt pro orthodoxis sacrificium corporis & sanguinis Christi offeratur.* Hæc Bullingerus, tam enucleatè vt quin vniuersa primorum Christianorum Ecclesia Græca &

Bulling. Decade 4. serm. 10.

Latina

Latina ſacrificium obtulerit, eumque gratiſſimum Deo cultum fuiſſe & cum ſacris etiam literis congruentem crediderit, nemo ſanæ mentis poſſit in quæſtionem vocare. Chriſtiani autem extremi Orientis qui in vltimis Indiæ oris tanto terræ mariſque tractu à Latina Græcaque Eccleſia diſcluſi, ante hæc noſtra tempora neutris nec Græcis nec Latinis innotuerunt, vt item Africani illi qui vltra Lunæ montes ſub Abiſſinorum Imperatore degunt, Chriſti tamen nomen & religionem obſeruant, ij etiamſi alia quædam habuerunt corrupta tamen quoad ſacrificij, & naturam & vim nihil penitus vel a priſca Chriſtianorum, vel ab hodierna Græcorum & Latinorum Eccleſia diſcrepabant. Ita vniuersè apud omnes populos communi rationi præditos illud verum eſſe perſpicimus quod ſuprà ex Pagano Philſophi homini naturaliter inſitum eſſe docuimus, vt ſi Deum crederet, eundem Deum ſacrificio propitiãdum eſſe cognoſceret, *& ſi terras vniuerſas peragraueris, inuenire poteris vrbes muris, literis, regibus, domibus opibuſq. carentes, vrbẽ verò tẽpli expertẽ, quæ bonorũ cauſa nõ ſacrificet, quæ non ſacris mala auertere nitatur, nemo vnquã vidit*, ante hoc funeſtiſsimũ ſæculũ quo Euangelici fratres quod hactenus à condito mũdo *nemo vnquam vidit*, id ſua prodigioſa doctrina vulgare iá & familiare effecerũt. Quod enim Hebræos ante legem ſcriptam naturæ lex docuit, quod eiſdẽ ſub lege lex Moſaica & Deus ipſe præcepit, quod Chriſtiani omnes omnibus & ætatibus & in defũctiſsimis terrarum orbis partibus à ſuis primis Chriſtianæ fidei magiſtris hauſerunt & tenuerunt, quod Græci Latinique patres ita aſſeruerunt, vt contrariam ſententiam tanquam hæreticam anathemate damnatint, quod Græci & Romani ethnici à Philoſophia inſtructi

Domian. Gorz. in hiſt. Æthi. op. & Aluar. vide Eclſor. Coſ. vniuer. li. 6. ca. 23. pa. 1969.

Oſor. vbi ſup. l. 9.

Oſor. in hiſt. Eman. li. 3.

Plutarch. ſup. fo. 70.

Proteſtantes ſoli omnium natio nũ ſub cælo carent ſacrificio.

cognouerunt, quod Tartari & Americani maximè barbari atque immanes omniumque literarum inscientes solo naturæ impetu seruarunt, nimirum vt Deum sacrificiis colerent, & insignum fidei vel persuasionis qua eum dominum & creatorem suum, seque eius numine regi & gubernari fatentur hunc ei honorem impenderent; hoc & Christianum & naturale officium, isti Antichristiani & *naturalis affectionis expertes* Euangelici proiecerunt: ipsique rationi nefarium bellum indicentes, Euangelismum suum sacrificij inanem fabricarunt, quo vno argumento se non homines hæreticos, sed prorsus Atheos & Apostatas, imò (si simpliciter quod verum est effari debeamus) non tam homines quàm bestias humana specie indutas comprobarunt, quando homines semper hunc colendi Dei ritum exercuerunt, solæ bestiæ quia ratione carentes diuinitatem non possunt concipere, idcirco nec ei debitum honorem nouerunt impendere. Quamuis ipsæ etiam bestiæ quæ naturam sequuntur ducem, ideoque & Deum reuerentur quantum naturalis inclinatio exigit (vt Gryllus ille apud Plutarchum cum Vlisse disputat) multo magis Deum glorificant quam isti Athei qui naturæ rationique ad Deum hoc modo venerādum impellenti obsistunt, & hunc naturalem cultum radicitus extractum ex animis suis & suorum sectariorum expulerunt. Quare in hoc quoque in quo præcipua religionis vis & medulla posita est, Paganismum Euangelismo huic præstare manifestè constat. Ille enim cum sacris literis, cum Patriarchis, cum Prophetis, cum Christianis omnium ætatum quoad generalem sacrificandi rationem concordat. Euangelismus autem merus Atheismus, & (vt planè dicam) verus Sathanismus est, nihil cū sacris literis aut hominibus in vllo

2. Tim. 3.

Plutarch. in Dialogo quod bestiæ vtantur ratione.

in yllo naturæ, legis, vel gratiæ statu commune habens. Quumque in hac impietate nullum Dei populum, nullam orbis nationem, siue ciuilem, siue barbaram, ducem habeat cuius exemplo ad hunc Atheismum fuerit institutus; à quo nisi ab ipso Sathana Lutheri præceptore hunc Dei contemptum manasse credibile est? qui suam cum Luthero disputationem eò totam contulit vt fidem de sacrificio penitus eximeret, & (quod erat consequens) discipulos suos simpliciter Christi Deique expertes redderet.

Athei. Achrist.

5 Atque vt ansa ansam trahit, & vna hæresis alterius semper est parens, ita hæc sacrificij è mundo auferendi impietas illam sibi iunctam habuit barbariem Paganismo deteriorem, vt nec pro defunctis preces & sacrificia fierent. ex quo illa in Euangelicorum mores & professionem perfidia inueterauit, vt hominum animas cum corporibus interire, & homines à brutis pecoribus nihil differre, Euangelicorum infinita millia non minus firmiter credant, quàm reliqua Euangelij noui capita quæ ex Caluini & Lutheri disciplina imbiberunt. Et Turcis, Iudęis, Paganis, Euangelicos in hoc esse impuriores quòd preces & sacrificia pro defunctis irrideant, quæ Turcæ ipsi à Iudæis & Christianis, Iudæi à lege Mosaica, & Pagani à ratione atque ipsa animæ immortalitate Deique iustitia scelera hominum post hanc vitam inferni pœnis vlciscente persuasi semper vsurparunt, hoc non magno negotio confirmabitur. Et de Turcarum fide vt certiores simus satis est vel ipsius Constantinopolis augusta quædam templa & Xenodochia contueri. Illic enim à Mahomete qui vrbem eam expugnauit, & Solymanno postremo, eiusq. filio Selymo templa quædam valde magnifica extructa sunt, illisque adiun-

Turcæ orãt & sacrificant pro defunctis.

Theuet Cosmog. vniuers. li. 7. ca. 14. & li. 11. ca. 1 & li. 15. ca. 16.

ćta excipiendis peregrinis hoſpitalia, in quorum vno ſolo gratis & cõmodè ſingulis ferè diebus hoſpitaliter aluntur octingenti aut etiam mille pauperes & peregrini, à quibus ingredientibus illud vnũ requiritur vt petant admitti *ob honorem Dei & ad ſalutem animæ Mahometis*, qui in tales vſus, vt animæ nimirũ ſuæ benefaceret, ædes eas ædificauit. Principes autem viri, Baſſæ, & Sangiacchi, hoc eſt conſiliarij & militiæ præfecti qui ſtipendia larga habẽt, & tamen prædia aut caſtella aut poſſeſſiones quaſcunque non poſſunt coëmere: in illum maximè vſum pecunias inſumunt vt (quod eſt lege Mahometis & Turcici Imperium licitum) ſacellũ quoddam extruant vbi ſepeliantur, & reditus certos cõparent quibus ſacerdotes alantur qui perpetuas pro anima eius qui domum eam conſtruxit preces ad Deum fundant. Neque verò quiſquam vel mendiciſſimus ex Turcico populo decedit, qui non à ſacerdotibus pro anima preces ordinarias facientibus ad ſepulchrum honeſto cum comitatu deducitur, & ad cuius ſalutem, ſacrificia, vota, eleemoſinæ, & ſimilia pietatis opera ab amicis & vicinis nõ peraguntur. Hoc autem Turcas vel à Chriſtianis vel à Iudæis, à quibus legem ferè totam mutuati ſunt traduxiſſe, qui Turcarum originem deſcribunt, ſcriptores annotarunt. Nam Chriſtianos perpetuò ab ipſis Apoſtolorum temporibus orandi & ſacrificandi pro defunctis morem retinuiſſe, perſpicuè iam oſtendimus; eamque fuiſſe & eſſe Iudæorum fidem, percelebrata illa Iudæ Machabæi hiſtoria docet. ſi quid Iudæi veteres ſenſerint inquirim⁹ & hodierna Iudæorum in mortuis ſepeliendis conſuetudo declarat, quid hac tempeſtate credant, ſi quis ab iſtis Iudæis edìſcere voluerit quæ fuerit maiorum ſuorum hac in re fides. Hos autem à

Poſtel. de la religion des Turcs pa. 61.

Munſt. Coſmog. lib. 4. in fine, & Georg. lib. de moribus Turcarum.

2. Mach. 12.

Veteres Iudæi preces & ſacrificia faciebant pro defunctis.

maio-

maioribus suis hac in re non discessisse valde probabiliter conuincit eorum ad maiores suos in alijs opinionibus vniuersis tam pertinax adhæsio.

Quanquam autem quidam contentiosi illum Machabæorum librum pugnent non esse Canonicum ideoque nec aliquid rectè factum concludi quia ab illo commendatur, tamen si concedant eum esse veracem historicum quemadmodum de Liuio Philone aut Iosepho existimant, certè non negabunt, quin Iudæi tum temporis pro mortuis & orauerint & sacrificauerint, quod mihi hoc in loco satis est. Neque enim disputo vtrum Iudæi vel Christiani rectè sic crediderint nec ne, sed tantummodo vtrum hoc simpliciter & Historicè fuerit perpetua Christianorum vel Iudæorum fides. Nam deinceps si quis adeo excors & stupidus sit vt quum videat primum Iudæos omnium sæculorum, deinceps omnium item ætatum & regionum Christranos, & tertio loco Paganos quoque tum doctos tum indoctos & ciuiles & barbaros, ex vna parte consistere, & hanc fidem defendere; & postea consideret solos istos Euangelicos homines planè atheos & impurissimos, à communi & in reprobum sensum traditos sensu derelictos, à sese inuicem infinitis opinionum monstris distractos, à diabolorum principe edoctos & inflatos cõtra opinari, & tamen dubitet ad vtràm sententiam ipse debeat accedere, eum ego hominem tanquam deploratum & perditum nihil humanæ mentis aut intelligentiæ habentem dimittendum censeo.

Rom. 1. 28.

Quare vt ad propositum reuertar, antiquos Iudæos eo quem dixi modo, sacrificando nimirum & orãdo defunctorum saluti consuluisse, vt Iudas Machabæus fide dignos testis est, sic illud cũ Iuda non minus clarè testantur Iudæorum historici. Huius autẽ tempo-

dare? In Scotia quidem vbi conciones ad hanc Lutheri normam de hoc necessario Veneris vsu creberrimæ sunt, fidelissimi Scoti testantur, homines quasi lege deuinctos ad Venerem exercendam ruere, *vt nec senex octogenarius ea carere possit: & Ministrorum ferè neminem esse, qui ab aliorũ vel vxoribus vel ancillis, sibi temperet*. In Anglia item creberrima esse repudia, deuortia, adulteria, vbique ab ipsis Archiepiscopalibus palatijs ad miserrima Ministrorũ tuguria descendẽdo, & laicum ordinem (vti necesse est) à suis doctoribus & Ministris eandem impuritatis fæcem & colluuiem trahere, ipsa iudicum subsellia & infames Superintendentium historiæ, & quotidianæ de deuortijs & nouis nuptijs lites nimis luculenter probant. In Germania quoque qui Lutheranæ sectæ valde sunt addicti, & hodie eam soli ferè scriptis suis sustinent, ijdem quum de moribus suorum laxis & dissolutis loquũtur, quanquam inuiti, concedunt tamen *scortationes, ebrietates, multo magis quàm vnquam antea in Germania inualescere, quia maiorem quàm alias vnquam crescendi habent libertatem; & luxuria* (inquiunt illi) *iam omnes verecundiæ fines perrupit atque excessit, & iuuentus indies fit deterior & intractabilior, eaque vitia audet perpetrare, quibus olim adulti vix erant obnoxij. Tristes passim querelæ resonant de iuuentutis petulantia & malitia quæ incorrigibilis planè videtur*. Huic adiungatur vniuersalis quædam vitæ morumque corruptio quæ statim huius Euangelismi prædicationem excepit. A qua inchoata vix quinquennium in Saxonia præterierat, quum Lutherus *coactus est visitatores mittere, qui populum in omnem licentiam ruentem cohiberet, imò qui eos à Paganismo reuocarent*. idemque liberè professus est, *malle se pristinum Papæ ac monachorum regnum quàm hoc hominum genus sub* Euangelij

Archib. Hamelton in Caluin. confusio. demonstratione lib. 2. ca. 29.

Vuigand. de bonis & malis Germaniæ apud Suriũ pa. 664. 669. 670.

Erasmus in epistola ad fratres inferioris Germaniæ.

Euangelii prætextu in Sogdianorum vitam ſeſe proripientium. Idem in ſuis ad me literis (inquit Eraſmus) *deplorauit Melanchthon, idem in colloquio faſſus eſt* Oecolam*padius*. Sic item Lutherus ipſe de ſuis ſectarijs. *Volunt* (inquit) *pluſquam Chriſtus ipſe videri* Euangelici: *& dicunt Domine, Domine, ſequar, ſequar, quocunque, quocunque: & de* Euangelio *loquuntur quaſi ſint Angeli, ſed ſi opera ſpectes, ſunt meri diaboli*. Imò vero vt videas mirabile incrementum huius Euangelij omnia hominum genera ſuo contagio incredibiliter vaſtantis, non ſolum (inquit) ille magni viri, nobiles & mercatores, ſed *ipſi etiam ruſtici qui alias ſimplices & ſinceri ſolebant eſſe, Thraſonicè iactare audent ſibi iam nullo prædicatore opus eſſe*. quid ita? an quia paucis annis prædicatum à Luthero Euangelium nouum ita eos reddidit vel in omnibus fidei myſterijs peritos, vel excellenti vitæ ſanctimonia præſtantes? nihil minus ſed quia homines mira pernicitate ad extremum huius Euangeliſmi finem & ſcopum proficiebant: quia (vt ipſe ait Lutherus) *futuræ vitæ rationem habent nullam, ſed ſicut credunt ita viuunt. Sunt & manet ſues, credunt ſicut ſues, & ſicut ſues moriuntur*. Neque diſſimile eſt Caluini de ſui Euangelij ſectatoribus iudicium. *Vix enim* (inquit) *eorum decimus quiſque eſt qui fidei puritatem ad extremum vſque retinet. Omnes ferè ad corruptelas degenerant, & à magiſtris licentiæ deluſi prophaneſcunt*, hoc eſt euadunt Athei. & *quamuis præclarum Euangelii zelum ſimulant, ſi tamen intus excutias, reperies plenos perfidiæ, fraudibus, & dolis*. Iniuriam ergo Paganis & magiſtris & diſcipulis faceret qui eos Caluinianis & Lutheranis vel miniſtris vel diſcipulis pares diceret, quando eorum tum in magiſtris doctrina multo caſtior atque diuinior horum fœdam & pluſquam Epicuræam omnis veritatis expertem garrulitatem, tum in

Luther. to. 5. in Mat. ca. 8.

Ibi Enarrat in 1. Corinth. ca. 15.

Caluin. in 2. epiſtolã Petri, ca. 2. v. 2.

Idem prælect. in Daniel. ca. 11. fol. 157.

tum in auditoribus honesti mores & moderata vita horum profligatissimam nequitiam & ipsis suis Euangelistis, etiamsi fuerint dissoluti Apostatæ intolerabilem, manifestè damnent & coarguant. Id certè quidem quod proposui, ex hijs clarè & perspicuè concludi, nemo est vt opinor sobrius qui nõ fatebitur; videlicet; Turcis & Paganis qui virginitatem ita coluerunt, qui incestas votariorum nuptias ita exhorruerũt, Euãgelicos qui caste viui posse negent, qui periuros & libidinosos apostatas vt spirituales suos patres atque Apostolos adorant, qui tam fœda doctrina & luxuriosis moribus totam rempub. vitamque humanam contaminant, qui Scotiam, Angliam, Germaniam, Galliamque à Turcarum veterumque Romanorum grauitate, sublatis omnibus castitatis exemplis, & disturbatis ædibus in quibus castitatis professio vigebat (quod Turcæ non faciunt, nec fecerunt pagani) ad effusam vitæ morumque licentiam auerterunt hos, dico fratres Euãgelicos Turcis & paganis hac ex parte multo esse impuriores.

3. 3 Proximè argumentum illud quo veteres Christiani Paganorum superstitionem oppugnabant ad hunc Euangelismum euertendum multo est firmius, & efficacius. Iustinus Martyr, & post eum Lactantius ex hoc refellunt Paganos, quòd eorum præstantissimi, ipse Plato & Aristoteles inter se discordes deprehenderentur. *& quomodo possibile est* (dicebant illi) *sic inter se dissentientes de religione, vera & credibilia præcipere?* quo item argumẽto & Arnobius & Tertullianus & D. Cyprianus maximè nituntur. eodem & Paulus Orosius, adeoque & ipse Cicero Deos Paganorum futiles esse conuincit, eò quód & in bello Troiano & in prælio Turni & Æneæ, cõtrarij & contrarijs factionibus dediti describantur.

Iustinus Lactãtius. Arnob. cõtra gentes. Tertul. in Apolog. Cyp. ad Demetrium. Orosius hist. lib. 1 Homer. Virgil.

At quan-

At quanto fortius hoc argumento totus iste Euangelismus radicitus euertitur, a cuius prima infantia satores eius Lutherus & Zuinglius tam hostiliter inter se dissenserunt? idque de Deo, de Christi passione, de morte, de sacramentis, de Eucharistia, de baptismo, de confessione: & tam virulentis contuitijs sese mutuo prosciderũt, vt alij alios nõ schismaticos, non hæreticos, *sed Iudæos, Turcas, ipsissimos diabolos, & diabolis deteriores* inclamẽt. Lutherus suis mandat vt eorum nemo Zuinglium aut Zuinglianæ sectæ ministrum *audiat. nemo librum ab ea secta editum legat*, vnusquisque eos *vt ipsissimos diabolos vitet, vt pote qui venenatã doctrinam Ecclesijs proponant, & nec vnum quidẽ Christianæ fidei articulum verè credant*: qui denique omnes ipsis credentes recta ad infernũ præcipitant. Zuinglius vicissim in Lutherum inuehitur tanquam *pseudoprophetam impudenter asserentẽ quicquid in buccam venit, cinædum, effrictæ frontis scurrã, de rebus sacris & theologicis stolidæ & fœde instar impuri porci grunnientem, incorrigibilem hæreticum, seductorem, impostorem, & Christi negatorem, ipso Marcione deteriorem, Antichristum* denique, cuius *integri libri nihil aliud continent quàm manifestam calumniam & purissimæ veritatis, Euangelicæque lucis obscurationem & oppressionem.* His alijsque similibus inuectiuis & ipsi patres in principio Euangelij sese mutuo lacerarunt, & eorum filij a paterna indole nihil degenerantes, plaustra contrariorum librorum alij in alios emiserunt, quorum vel solis nominibus Vvestphali contra Caluinum, Bezæ contra Heshusium, Heshusij contra Caluinum & Bezam & Illyricum, Illyrici contra eos & Vvittembergenses, Brentij contra Petrum Martyrem & Bullingerum, Polonorum contra Geneuenses, & Stancari contra Tigurinos, & aliorum sine numero, nimis facile est vel

Immensa dissensio Lutheri & Zuinglij.

Orthod. Confessio Ecclesiæ Tigurinæ tract. 3. fol. 105. 106. Ibi. tract. 1 fol. 5.

Zuingl. to. 2. in respo. ad Lutheri lib. de sacramento. & ad confessionem. fol. 415.

Sectæ protestantium plusquam ducentæ.

N patientis

Lauatherus in hist. Sacramet. Genebrar. in Chrenol. in initio l. 4. Vide Prateolum in Elencho Alphabetico in initio.

patientis admodum lectoris aures obtundere. Viri quidam doctissimi non modò Catholici, sed etiam Euangelici annotarunt, in hoc non adeo magno septuaginta circiter annorum spatio, ex illis duobus Lutheri & Zuinglij truncis, contrarias sectas plusquam ducentas erupisse. Neque dubito quin iam nunc in herba sint permultæ sectulæ magnis illis viris incognitæ. Sed vt de certo numero nolim frustrà contendere, ita numerum esse vastum & immensum experientia loquitur, & oculi auresque omnium testantur; ideoque ne in re satis euidenti nimis multus sim, vnius viri indifferentis & Protestantibus non iniqui testimonio comparationem hanc transigam. Sic ille de Euangelij Protestantium initio & progressu scribit *Si Germani in suscepta religione constant r acquieuissent, multò facilius reliquos in suam sententiam pertraxissent. Sed paruo momento huc illuc destracti. infinitam opinionum verietatem susceperunt. Neque enim Martini Lutheri tantùm, sed mox etiam Anabaptistarum, Leidam, Zuinglij, Selestadij, Osiandri, VVestphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, VValdensium, Interimistarum, & aliorum penè innumerabilium sectas subinde combiberunt.* Quare sectæ Protestantium quam Paganorum & numero sunt plures, & ea de quibus dissentiunt sunt longè grauiora, & peccatũ Christianorum quam Paganorum in dissentiendo est infinitè contra Deum magis atrox & blasphemum. Illi enim pugnabant idque leuiter & scholasticè, de ijs quæ ipsi in rebus diuinis obscuro rationis suæ lumine peruestigauerant: isti digladiantur hostiliter de sanctissima Trinitate, de Christo Deo, de spiritu sancto, de persona Christi & passione, de omnibus Christianæ fidei capitibus, de dogmatis (inquam) & capitibus illis quæ Apostoli Christi diuino Spiritus sancti lumine cœlitus illustrati

Bodinus in Methodo historiarũ, ca. 1.

strati

ſtati Eccleſiæ Catholicæ tradiderunt,quæ Chriſtianæ omnes per orbem terrarum Eccleſiæ tot ſæculis tanquam ſacroſanctam Dei veritatem tenuerunt,& quæ præſtantiſſimi Martyrum & Epiſcoporum exercitus, & ſcriptis & ſanguinis ſui effuſione contra tyrannos ſemper heroica fortitudine defenderunt.

4.

4 Progrediamur verò ad cótemplandá ipſam religionis formam & generalem naturam qualem nobis omnia vel Iudæorum, vel Ethnicorum, vel Chriſtianorum,vel etiam Barbarorum hominum monumenta & ſcripta depingunt. Ecqua fuit vnquam natio quæ ſine ſacrificio Deum coluit? Quare ab Hebræis in lege naturæ? Abel,& Noë & Abraham & Patriarchæ reſpondent ſe ſacrificaſſe oues & agnos & fructus terrę quibus ſe Deo honoré impēdere profitebātur. Quære ab ijſdē in lege Moyſis? totos libros ſacrarum literarum tibi commonſtrabunt in quibus varia ſacrificia & multiplices ſacrificiorum ritus à Deo ipſo præſcripti ſingulatim deſcribuntur. Quære à Græcis & Romanis? eorum omnes ciuitates templis atque delubris,ea autem altaribus referta & hoſtijs victimiſque in dies ſingulos cruentata, oſtendunt eos nullam credidiſſe religionem quæ ſacrificijs careret,qui etiam nullam rem aggrediebantur factu difficiliorem, nuſquam conſules Romani cum hoſte pugnabant, nuſquam colonias ducebant, nunquam de arduis negotijs conſultabant, niſi primò ſacrificijs immolatis Deos ſibi propitiaſſent. Quære à philoſophis qui mente & intellectu prima ciuitatum initia formant & communionem hominum ciuilem deſcribunt.Magis neceſſarium putant ſacerdotium & ſacrificium quam leges,quā Magiſtratum,quæ tamē ita intrinſecam cuiuſque reipub. naturam attingūt

Geneſis 4. & 7.

Leuit.

Exod.

Supra fol. 188.

Omnes nationes ſacrificarunt in honorem Dei.

 vt ſine

permisisse. Longè aliter Iohannes Caluinus qui de his precibus & oblationibus agens, *Non nego* (*inquit*) *fuisse vetutissimam consuetudinem, & quoniam magna vis est consuetudinis vel potius regnum, ideo eandem Chrysostomo, Augustino, Epiphanio, & similibus probatam fuisse quasi à maioribus fuisset tradita*. & mox. *Traditionem apostolicam vocat Dionysius quem Areopagitam vocant sed is non est adeò antiquus scriptor, at Chrysostomus Apostolis fert acceptum. nempe vt alia permulta quæ tum vulgò recepta essent; tamen ignotæ erant originis. Damascenum qui legerunt* (ista affirmátem & probantem similiter manifestis Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Chrysostomi, Gregorij testimonijs, & cum illis hæc sacrificia referentem *ad diuinarum rerum præcones Apostolos & Spiritu sancto inspiratos patres à quibus ad Ecclesiam Catholicam traducta, ad hunc vsque diem ab ortu solis ad occasum & Septentrionem & Meridiem ad Dei laudem & defunctorum beneficium fiunt*) *si venciam habent sani iudicij* (ad Caluini regulas formati) *non multum eius authoritati deferent*. Atqui non isti modò sed reliqui etiam vetutissimi, Irenæus, Arnobius, Lactantius, præter Athanasium, Ambrosium & Augustinum, Caluino quoque fatente, hanc generalem Ecclesiæ consuetudinem de sacrificio probant, & de sacrificio locos quosdam propheticos interpretantur, & in lege Euangelica sacrificium necessarium fuisse, prophetarum oraculis commonstrant. Verum respondet idem Caluinus, patres eos propheticum sensum suis Commentarijs corrumpere, ideoque *magis ignoscendum esse eorum inscitiæ & sepeliendum dedecus* quàm nitendum authoritate vt sacrificiũ inde euincamus. Quod vt verum sit, vt demus (inquam) Caluinum plus in scriptis propheticis videre quam S.S. Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Epiphanium, Athanasium, & reliquum illum diuinissimum

Caluinus lib. de vera Eccles. reformanda ratione.

Damascen. in oratio. de fidelibus defunctis.

Christiani semper sacrificarunt pro defunctis.

Caluin. Inst. 1. lib. 4. ca. 17. para. 15.

nissimum veterum patrum & Episcoporum chorum (quod iudicium in primis decet Geneuensis scholæ discipulum) hinc saltem illud clarissimè cõficitur, vniuersam Christianorum Ecclesiam primitiuam consensisse de Deo colendo sacrificijs, eaque iuxta eorum fidem non viuis modò sed mortuis quoque profuisse. Horum enim vtrumque animaduerti à lectore velim, antiquissimos Christianos credidisse & Deum sacrificio honorari, eodemque sacrificio erga defunctos propitiari, & ad hunc duplicem finem illos sacrificasse, tum vt ex sacrificio suus Deo tribueretur honos, tũ vt inde aliquod defunctis accederet subsidium & pænarum alleuiatio: quorum ego vtrumque breuitatis causa coniungo, & ex istis testibus Zuinglio & Caluino euinco: quibus duobus Henricum Bullingerum adijciam, vt hoc perfecto ternario testium istiusmodi numero constet huius rei absque vlla dubitatione veritas. *Verum est* (inquit Bullingerus) *quod papistæ aiunt, veteres orasse & sacrificasse pro defunctis. Scio quid doctor* Ecclesiæ *insignis Augustinus, quid eloquentissimus Chrysostomus, aliique viri vetusti ac clari hac de re scripitum reliquerunt. Sed quæro num hic rectè fecerunt quòd fecerunt? Scis damnatum fuisse Aerium quòd huiusmodi rationes & oblationes improbaret: sed immerito. Afferunt illi secundum* Machabæorum *librum, sed is nihil probat cum non sit Canonicus. Adijciunt esse traditonem Apostolorum: sed mihi id non videtur credibile, nec illi vnquam in scriptis ita præcipiunt quanquam dissimulare non possum Augustinum nuncupare traditionem patrum ab* Eccle*sia receptam. sermo. 32. de verbis Apostoli. Hoc a patribus traditum vniuersa (inquit ille) obseruat* Ecclesia, *vt pro orthodoxis sacrificium corporis & sanguinis Christi offeratur.* Hæc Bullingerus, tam enucleatè vt quin vniuersa primorum Christianorum Ecclesia Græca & Latina

Bulling. Decade 4. serm. 10.

Latina sacrificium obtulerit, eumque gratissimum Deo cultum fuisse & cum sacris etiam literis congruentem crediderit, nemo sanæ mentis possit in quæstionem vocare. Christiani autem extremi Orientis qui in vltimis Indiæ oris tanto terræ marisque tractu à Latina Græcaquè Ecclesia disclusi, ante hæc nostra tempora neutris nec Græcis nec Latinis innotuerunt, vt item Africani illi qui vltra Lunæ montes sub Abissinorum Imperatore degunt, Christi tamen nomen & religionem obseruant, ij etiamsi alia quædam habuerunt corrupta tamen quoad sacrificij, & naturam & vim nihil penitus vel a prisca Christianorum, vel ab hodierna Græcorum & Latinorum Ecclesia discrepa-sunt. Ita vniuersè apud omnes populos communi rationi præditos illud verum esse perspicimus quod suprà ex Pagano Philsophi homini naturaliter insitum esse docuimus, vt si Deum crederet, eundem Deum sacrificio propitiádum esse cognosceret, *& si terras vniuersas peragraueris, inuenire poteris vrbes muris, literis, regibus, domibus opibusq. carentes, vrbē verò tēpli expertē, quæ bonorū causa nō sacrificet, quæ non sacris mala auertere nitatur, nemo vnquā vidit*, ante hoc funestissimū sæculū quo Euangelici fratres quod hactenus à condito mūdo *nemo vnquam vidit*, id sua prodigiosa doctrina vulgare iá & familiare effecerūt. Quod enim Hebræos ante legem scriptam naturæ lex docuit, quod eisdē sub lege lex Mosaica & Deus ipse præcepit, quod Christiani omnes omnibus & ætatibus & in desūctissimis terrarum orbis partibus à suis primis Christianæ fidei magistris hauserunt & tenuerunt, quod Græci Latinique patres ita asseruerunt, vt contrariam sententiam tanquam hæreticam anathemate damnatint, quod Græci & Romani ethnici à Philosophia instructi cognoue-

Domian. Gorz. in hist. Æthiop. & Aluar. vide Ecllor. Cos. vniuer. li. 6. ca. 23. pa. 1969.

Osor. vbi sup. l. 9.

Osor. in hist. Eman. li. 3.

Plutarch. sup. fo. 70.

Protestantes soli omnium natiorū sub cælo carent sacrificio.

cognouerunt, quod Tartari & Americani maximè barbari atque immanes omniumque literarum inscientes solo naturæ impetu seruarunt, nimirum vt Deum sacrificiis colerent, & insignum fidei vel persuasionis qua eum dominum & creatorem suum, seque eius numine regi & gubernari fatentur hunc ei honorem impenderent; hoc & Christianum & naturale officium, isti Antichristiani & *naturalis affectionis expertes* Euangelici proiecerunt: ipsique rationi nefarium bellum indicentes, Euangelismum suum sacrificij inanem fabricarunt, quo vno argumento se non homines hæreticos, sed prorsus Atheos & Apostatas, imò (si simpliciter quod verum est effari debeamus) non tam homines quàm bestias humana specie indutas comprobarunt, quando homines semper hunc colendi Dei ritum exercuerunt, solæ bestiæ quia ratione carentes diuinitatem non possunt concipere, idcirco nec ei debitum honorem nouerunt impendere. Quamuis ipsæ etiam bestiæ quæ naturam sequuntur ducem, ideoque & Deum reuerentur quantum naturalis inclinatio exigit (vt Gryllus ille apud Plutarchum cum Vlisse disputat) multo magis Deum glorificant quam isti Athei qui naturæ rationique ad Deum hoc modo venerādum impellenti obsistunt, & hunc naturalem cultum radicitus extractum ex animis suis & suorum sectariorum expulerunt. Quare in hoc quoque in quo præcipua religionis vis & medulla posita est, Paganismum Euangelismo huic præstare manifestè constat. Ille enim cum sacris literis, cum Patriarchis, cum Prophetis, cum Christianis omnium ætatum quoad generalem sacrificandi rationem concordat. Euangelismus autem merus Atheismus, & (vt planè dicam) verus Sathanismus est, nihil cū sacris literis aut hominibus in vllo

2. Tim. 3.

Plutarch. in Dialogo quod bestiæ vtantur ratione.

in vllo naturæ, legis, vel gratiæ statu commune habens. Quumque in hac impietate nullum Dei populum, nullam orbis nationem, siue ciuilem, siue barbaram, ducem habeat cuius exemplo ad hunc Atheismum fuerit institutus, à quo nisi ab ipso Sathana Lutheri præceptore hunc Dei contemptum manasse credibile est? qui suam cum Luthero disputationem eò totam contulit vt fidem de sacrificio penitus eximeret, & (quod erat consequens) discipulos suos simpliciter Christi Deique expertes redderet.

Athei. Achristi.

5 Atque vt ansa ansam trahit, & vna hæresis alterius semper est parens, ita hæc sacrificij è mundo auferendi impietas illam sibi iunctam habuit barbariem Paganismo deteriorem, vt nec pro defunctis preces & sacrificia fierent. ex quo illa in Euangelicorum mores & professionem perfidia inueterauit, vt hominum animas cum corporibus interire, & homines à brutis pecoribus nihil differre, Euangelicorum infinita millia non minus firmiter credant, quàm reliqua Euangelij noui capita quæ ex Caluini & Lutheri disciplina imbiberunt. Et Turcis, Iudęis, Paganis, Euangelicos in hoc esse impuriores quòd preces & sacrificia pro defunctis irrideant, quæ Turcæ ipsi à Iudæis & Christianis, Iudæi à lege Mosaica, & Pagani à ratione atque ipsa animæ immortalitate Deique iustitia scelera hominum post hanc vitam inferni pœnis vlciscente persuasi semper vsurparunt, hoc non magno negotio confirmabitur. Et de Turcarum fide vt certiores simus satis est vel ipsius Constantinopolis augusta quædam templa & Xenodochia contueri. Illic enim à Mahomete qui vrbem eam expugnauit, & Solymanno postremo, eiusq. filio Selymo templa quædam valde magnifica extructa sunt, illisque adiun-

Turcæ orãt & sacrifi-cant pro defunctis.

 cta ex-

ℓta excipiendis peregrinis hoſpitalia, in quorum v-no ſolo gratis & cõmodè ſingulis ferè diebus hoſpitaliter aluntur octingenti aut etiam mille pauperes & peregrini, à quibus ingredientibus illud vnũ requiritur vt petant admitti *ob honorem Dei & ad ſalutem animæ Mahometis*, qui in tales vſus, vt animæ nimirũ ſuæ benefaceret, ædes eas ædificauit. Principes autem viri, Baſſæ, & Sangiacchi, hoc eſt conſiliarij & militiæ prefecti qui ſtipendia larga habẽt, & tamen prædia aut caſtella aut poſſeſſiones quaſcunque non poſſunt coëmere: in illum maximè vſum pecunias inſumunt vt (quod eſt lege Mahometis & Turcici Imperium licitum) ſacellũ quoddam extruant vbi ſepeliantur, & reditus certos cõparent quibus ſacerdotes alantur qui perpetuas pro anima eius qui domum eam conſtruxit preces ad Deum fundant. Neque verò quiſquam vel mendiciſſimus ex Turcico populo decedit, qui non à ſacerdotibus pro anima preces ordinarias facientibus ad ſepulchrum honeſto cum comitatu deducitur, & ad cuius ſalutem, ſacrificia, vota, eleemoſinæ, & ſimilia pietatis opera ab amicis & vicinis nõ peraguntur. Hoc autem Turcas vel à Chriſtianis vel à Iudæis, à quibus legem ferè totam mutuati ſunt traduxiſſe, qui Turcarum originem deſcribunt, ſcriptores annotarunt. Nam Chriſtianos perpetuò ab ipſis Apoſtolorum temporibus orandi & ſacrificandi pro defunctis morem retinuiſſe, perſpicuè iam oſtendimus; eamque fuiſſe & eſſe Iudæorum fidem, percelebrata illa Iudæ Machabæi hiſtoria docet. ſi quid Iudæi veteres ſenſerint inquirim⁹ & hodierna Iudæorum in mortuis ſepeliendis conſuetudo declarat, quid hac tempeſtate credant, ſi quis ab iſtis Iudæis ediſcere voluerit quæ fuerit maiorum ſuorum hac in re fides. Hos autem à maio-

Thenet Coſmog. vniuerſ. li. 7. ca. 14. & li. 11. ca. 1 & li. 15. ca. 16.

Poſtel. de la religion des Turcs pa. 60.

Munſt. Coſmog. lib. 4. in fine, & Georg. lib. de moribus Turcarum.

2. Mach. 12.

Veteres Iudæi preces & ſacrificia faciebant pro defunctis.

maioribus suis hac in re non discessisse valde probabiliter conuincit eorum ad maiores suos in alijs opinionibus vniuersis tam pertinax adhæsio.
Quanquam autem quidam contentiosi illum Machabæorum librum pugnent non esse Canonicum ideoque nec aliquid rectè factum concludi quia ab illo commendatur, tamen si concedant eum esse veracem historicum quemadmodum de Liuio Philone aut Iosepho existimant, certè non negabunt, quin Iudæi tum temporis pro mortuis & orauerint & sacrificauerint, quod mihi hoc in loco satis est. Neque enim disputo vtrum Iudæi vel Christiani rectè sic crediderint nec ne, sed tantummodo vtrum hoc simpliciter & Historicè fuerit perpetua Christianorum vel Iudæorum fides. Nam deinceps si quis adeo excors & stupidus sit vt quum videat primum Iudæos omnium sæculorum, deinceps omnium item ætatum & regionum Christranos, & tertio loco Paganos quoque tum doctos tum indoctos & ciuiles & barbaros, ex vna parte consistere, & hanc fidem defendere; & postea consideret solos istos Euangelicos homines planè atheos & impurissimos, à communi & in reprobum sensum traditos sensu derelictos, à sese inuicem infinitis opinionum monstris distractos, à diabolorum principe edoctos & inflatos cōtra opinari, & tamen dubitet ad vtrām sententiam ipse debeat accedere, eum ego hominem tanquam deploratum & perditum nihil humanæ mentis aut intelligentiæ habentem dimittendum censeo.

Rom. 1. 28.

Quare vt ad propositum reuertar, antiquos Iudæos eo quem dixi modo, sacrificando nimirum & orādo defunctorum saluti consuluisse, vt Iudas Machabæus fide dignos testis est, sic illud cū Iuda non minus clarè testantur Iudæorum historici. Huius autē

tempo-

temporis Iudæi & si sacrificare non possunt (quod nusquam nisi Hierosolymis in templo Salomonis iuxta legem Moysis legitimè fit) tamen quòd pro mortuis orent idque crebrò, ex vulgari synagogæ consuetudine, & officio eorum Ecclesiastico (vt ita loquar) manifestè demonstratur. Illic enim disertè precantur *vt anima defuncti N, requiescat in pace.* Inuocant *patres sæculi qui dormiunt in Hæbron vt portas horti Eden illi appreiant*, inuocant *angelos pacis vt portas paradisi voluptatis referent illi.* Imò verò minister cum tota Synagoga dum mortuus sepelitur, solenni ritu pronunciat: *Certè tribus rebus fundamenta mundi firmantur, lege (Moysis) cultu (Dei) & pietate erga mortuos. Benedictus qui præmium rependit vacantibus pietati.* Nihil ergo Iudæi duxerunt maius aut diuinius quàm defunctorum piam curam agere, quando cum *lege Moysis*, & *Dei* in terris *cultu*, eam tertiam faciunt columnam qua *terrarum orbis sustinetur*. Gentiles verò quàm fuerint in hoc officio assidui, eorum plurimę litationes, parentationes, iusta funebria, sacra nouendialia, ipse denique mensis Februarius argumēto est, qui primum huic operi totus est dedicatus, vt in eo manibus defunctorum parentaretur. siquidem

Symbolū fidei Iudeorum ex R. Moyse impres. Paris. an. 1569.

Liui. li. 1. Virg. Æneid. lib. 5. Plutar. in Numa Pomp.

Februa Romani dixere piamina patres.

Ouid. Fastorum. 2

tumque potissimum

Mos erat & tumulis animas placare paternas,
Paruaq; in extructas munera ferre pyras.

Ergo & hæc non leuis est Paganorum supra Euangelicos excellentia, quòd Pagani in hac erga defunctos pietate cum populo Dei Hæbræo, & Christiano conueniunt; impij verò & prophani Euangelici perinde acsi cum corpore & anima quoque interiret, nec vlla deinceps esset vel scelerum pœna, vel benefactorum remuneratio, ita post corporis sepultu-

pulturam animæ curam & memoriam omnem à se remouent.

6 Et certè præter Paganorum & Euangelicorum diuersum morem quem dixi, vera causa vtrosque impellens vt modo adeò contrario sese circa defunctos gerant, tam est singulari obseruatione digna, vt vel ea sola probet Paganismum Euangelismo esse infinitis gradibus excellentiorem. Illi enim hoc officio testabantur se credere, iudicio Dei certa certis hominum peccatis supplicia fuisse constituta, quæ tamen pietate viuorum diuina bonitas côcesserit alleuiari. Deinde eadem etiam pietate liquidò testabantur sese immortalitatem animorum credere, id quod homines ad pręclara fortitudinis & pietatis opera mirabiliter extimulabat. De priore, ita Christianè Socrates *Duplices* (inquit) *sunt cursus animorum è corpore excedentium. Nam qui se humanis vitijs contaminauerunt, ijs deuium quoddam iter est seclusum à Concilio deorum. Qui autem se integros castosq; seruauerunt, quibusq; fuit minima cum corporibus contagio, suntq; in corporibus humanis vitam imitati deorum, his ad illos à quibus sunt profecti facilis patet reditus.* Et Scipio Africanus. *Eorum animi qui se corporis voluptatibus dediderunt, earumq; se quasi ministros præbuerunt, impulsuq; libidinũ voluptatibus obedientes, deorum & hominum iura violarũt, ij corporibus excedentes in hunc cælestem locum nisi multis exagitati sæculis non reuertuntur.* Iustitia siquidem diuina singulis æquas pœnas & præmia rependens, vt homines in scelere obfirmatos æternis supplicijs addicit, & è contra optimos mox æternis præmijs coronat; ita medium illud hominum genus quod in mediocritate quadam officiorũ viuit, iustè quoque sed cum misericordia castigat, vt neque cum primis ad æternos cruciatus damnet, nec cum secũdis subitò ad æternam fœlicitatem euehat. de quo genere

6.

Duæ causæ orandi pro defunctis apud Paganos & Christianos.

Apud Cic. Tusc. li. 1.

ita Plato in Apolog. Socrat. & in Phædone

In somnio Scipionis.

August, in Enchrid. ad Laurentiū ca. 110.

genere D. Augustinus. *Non negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari quum pro illis sacrificium offertur, vel eleemosinæ fiunt. Est enim quidam viuendi modus nec tam bonus vt non requirat ista post mortem, nec tam malus vt ei non prosint ista post mortem.* Ex hac fide ducitur argumētum illud quo fortissimus dux Iosephus Iudæos milites suos à mutuis cædib⁹ dehortatur. Quum enim expugnata per vim à Romano exercitu Iorpata Galilææ ciuitate, præfectus eius Iosephus cum quibusdā in subterraneum specum confugisset, reliquique Iudæi instarent vehementer vt à Romanorū captiuitate se vindicarent voluntaria morte quam singuli singulis inferrent, Iosephus eos hac persuasione ab eo furore conatur auertere, quòd expiandis hominib. ita morientibus nulla sacrificia, nullas preces lex diuina constituisset, aūt aliter moriētes sacrificijs legalib. possent adiuuari. *Ignoro* (inquit ille) *milites quæ sit propitiatio animæ hominis qui se ipsum interficit. Quis intercedat pro nobis ad Deū si sic peccauerimus, & quisq; proximū suum interficiat? Quomodo amouebimus opprobrium hoc?* Nulla sacrificia nobis ita peccantibus Deū reddent propitiū & placatum. frustrà sacerdotes inuocabunt *Patriarchas* generis nostri satores *qui dormiunt in Hebron vt portas horti Eden nobis aperiant.* frustrà implorabunt *angelos pacis; vt portas paradisi voluptatis nobis reserant,* quas ipsi nobis hac impietate in æternum occludimus. Hæc ergo vna causa est quare Christiani, Iudæi, Paganique semper preces pro defunctis adhibuerunt. Altera verò illa quæ ad immortalitatem animæ refertur, & quæ virtutum omnium tam est egregia parens & altrix, à M. Tullio ad hunc modū religiosè explicatur. *Antiqui philosophi qui q[illegible] proprius aberant ab ortu & diuina progenie, hoc melius fortasse quæ erant vere cernebant, docuerunt non sic excessu vitæ deleri hominem*

Iosephus. Ben. Gorio cap. 9.

Supra. fol. 204.

Cic. Tusc. li. 1.

hominem vt funditus interiret; idque cùm multis alijs rebus, tum è Pontificio iure & cæremonijs sepulchrorum intelligi licet; quas maximis ingenijs præditi, nec tanta cura coluissent, nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, nisi hæsisset in eorum mentibus mortem non interitum esse omnia tollentem, sed quandam quasi migrationem & commutationem vitæ quæ claris viris dux in cœlum soleret esse. Hac eadem ratione & persuasione contra mortem sese armat Socrates, & Cratoni amico suo præcipit: *In exequijs meis peragendis, ne dicas (Crito) quòd sepelias aut efferas Socratem. Hoc enim non rectè dicitur: sed in hoc delinquis, & mali quippiam in animos hominum inducis. Quare considere oportet, & dicere quòd corpus meum sepelias.* Hæc erat veterum philosophorum de æternitate animorum & altera vita hanc breuem sequutura opinio: cui fouendæ seruiebant cæremoniæ & sacrificia pro mortuis, de quibus Romani in iure suo admodum minutè & diligenter cauebant, adeo vt *qua hostia parentãdum esset, quot diebus lugendum*, exactè pręscriberent, & deinde cum Atheniensibus certã pœnam decernerent *si quis bustum, aut monumentum, aut columnam violaret, deijceret, frangeret*. Ex Platone autẽ studiosè inculcabant illa diuina & singularia *de immortalitate animorum et reliqua post mortem tranquillitate bonorum, & pœnis impiorum*. De Iudæis autẽ & Christianis quin multo firmiùs animorũ immortalitatem crediderint, ideoque maiorem de ijs tanquam vitam hac mortali veriorem agentibus solicitudinẽ habuerint, quia lippis & tonsoribus notissimũ est, nolo in eo probando inanem laborem suscipere.

Plato in Phædone siue de anima.

Cic. de legi. li. 2.

Ibid.

Vbi supra & in Apolog. Socratis & alibi.

Quum igitur has veras causas teneamus cur & Gẽtiles, & Turcæ, & Iudęi, & Christiani pro defunctis orauerint; quòd Euangelici è suis Sinagogis eũ sanctissimũ morẽ eijciant, quænam alia causa confingi aut cogitari potest, nisi quia planè contraria

perfidia sunt imbuti, & nihil de diuinis post hanc vitam iudicijs, nihil de pœnis hominum flagitia excepturis credant, sed animas cum corporibus brutorum instar extingui existimant? Vbi enim tam disparatos effectus perspicimus, quid ni cõtrarias esse causas iudicemus? *Ex eodem foramine* (inquit Apostolus) *aqua salsa & dulcis* quemadmodum potest manare? Si Euangelici cum Christianis & Gentilibus animos æternum viuere, & pro bonorum malorũque operum discrimine pœnis præmijsque afficiẽdos putarent; in hac naturali & theologica pro mortuis cura quî poterant sese tam longè à reliquorum omnium mortalium fide & communione disiungere? Sed non opus est suspicionibus & coniectutis eorum perfidiam expiscari quam ipsi euidentissimè orbi Christiano patefaciunt. Qui enim hanc barbaram & immanem opinionem inuexerunt, eo potissimum argumento eandem defenderunt, quia (iuxta eorũ Theologiam) homines morituros nulla pro sceleribus excipit pœna nullum pro benefactis manet præmiũ, sed animæ Endymionis somno cum corporibus consepultæ, saltem ad extremum vsque diem nullis fruũtur gaudijs, nullis à Deo puniuntur cruciatibus: & ob hanc causam inane & superstitiosum est pro illis orare, ad quos non magis quam ad stipites aut bestias vlla ex precibus nostris redit vtilitas. Et Lutherum hac fide suos imbuisse Germanos optimus testis est eius encomiastes Iohãnes Sleidanus qui de purgatorio, precibus & sacrificijs agens, dicit ante Lutherum ista summam habuisse authoritatem, *sed postquam innotuit & aliquit roboris assumpsit Lutheri doctrina, paulatim euanuerunt*. Quemadmodum quæso, & quibus arietibus ea disiecit Lutherus quæ à condito mundo omnes nationes tam solidè vt diuinis testimonijs

Iacob. 3.

Negare preces pro defunctis est via recta ad negãdã animortalitatẽ animæ

Sleid. lib. 9.

Ibid.

nijs & ipso naturæ lumine stabilita credidere? *Docet enim Lutherus è sacris literis* (si Sleidano fidem habemus) *mortuorum animas quiescere, & iudicij diem supremũ expectare*, ideoque inaniter collocari laborem omnem qui ad eos iuuandos insumitur. Illud certè quidẽ verissimum est, Lutherũ in cõmentarijs suis omnes consectari verborum & syllabarum argutias quibus post mortem animas cum corporibus dormire & sepeliri probet, atq. ita cũ corpore, omni vt gaudio, sic pœna etiã carere. Exempli gratia, sic illi in Ecclesiast. *Ex hoc* (inquit) *loco patet mortuos sic dormire vt prorsus nihil sciant, & est fortissimus locus pro mortuis nihil intelligentib. rerum nostrarum, contra Sanctorũ inuocationem et purgatorij fictionẽ*, Rursus in eodẽ capite. *Hic alius locus est quòd mortui nihil sentiant. Nulla est* (inquit) *in inferno cogitatio, ars, cognitio, scientia: Sensit ergo Salomõ mortuos omnino dormire & nihil prorsus sentire.* Vbi vt prætermittam manifestam vim scripturę & sensui & verbis illatam, maximè si *inferni* vox sepulchrũ significet, vt in eadẽ prorsus sententia Lutherus docet, illud solũ animaduertat Christianus lector quàm curiosè & acriter nefarius impostor omnes captat vmbras vt suam illam pestiferam de animarum dormitione hæresim persuadeat. Atque in hunc scopũ (ne plurimis locis coaceruandis prolixior sim) perditissimus ille quæcunq. potest obscura scripturarũ membra & incisa interpretatur, semperque illud inculcat, *Ego sequor scripturam, quæ dicit mortuos dormire. Ego puto eos sic in effabili & miro somno consopitos, vt minus sentiant aut videant quàm hi qui aliàs dormiunt. Animæ mortuorum ingrediuntur nec in purgatorium nec in infernum &c. Deus facit nos similes bestijs, dormiendo, vigilando, comedendo. Anima enim humana dormit omnibus sensibus sepultis &c. Ita nec mortuorum locus cruciatus vllos habet.* Quis autem fructus

Luther. docuit mortẽ non minus animæ quã corporis, saltem vsque ad iudicij extremũ diem.

Luther. to. 5 in. Ecclesiast. ca. 9. v. 5.

Ibi. v. 10.

Luth. to. 4 in Ionã. c. 1.

Idem to. 6. in Gen. ca. 25. fo. 351

Ibid. c. 49. v. 32.

ex hac doctrina per vniuersam Germaniam peruaserit, quàm impudenter homines in omnem se luxuriam & libidinem effundant quàm effrenatè publicas vias obsideant & quorúcumque bona deprædentur, vt fœdissimis peccatis nullum statuant finem nec modum, hac diabolica confidentia subnixi quia post hanc vitam alia nulla est attendenda, nullum Dei iudicium, nulla in cœlo præmia, nulla in inferno cruciamenta, sed morte corporis omnia determinentur anima simul cum corpore in sepulchrum inclusa; hoc partim suprà attigimus, partim deinceps ostendetur. Interim ex Brentio (quo quem quærimus testem fide digniorem?) promptum est colligere hanc esse valde generalem Protestantium fidem & sententiam. *Etsi*, inquit Brentius, *Nulla sit inter nos publica professio quòd anima simul cum corpore intereat, & quod non sit mortuorum resurrectio, tamen impurissima & prophanissima illa vita quam maxima pars hominum sectatur, perspicue indicat quòd non sentiant esse vitam post hanc. Nonnullis etiam tales voces tam ebrijs inter pocula, quam sobrijs in familiaribus colloquijs excidunt.* Hæc Brentius. qui quod de *impurissima & prophanissima* fratrum suorum vita, idque in ipso Euangelij flore conqueritur, tam est euidens vt innumeris Musculi, Lutheri, Buceri, & Caluini testimonijs comprobare posset. Lutheri certè de suis sectarijs euidens & perpetua recordatione dignissimum est iuducium, *eos futuræ vitæ rationem nullã habere.* qui item *sicut credunt ita viuunt. viuunt & credunt sicut sues, & sicut sues moriuntur.* Quòd verò Brẽtius ait nullam esse publicam inter eos professionem de anima intereunte cum corpore, & negata mortuorum resurrectione, etsi mirandum non est (neque enim tenera Euangelij arbor nisi planè prodigiosæ esset fœcunditatis in sua infantia tales fru-

Brentius in Luc. c. 20. ho. 35. Immortalitas animæ negata à Protestātibus.

Vide supra fo. 191.

ctus ædere potuisset, & hæreticis omnibus insitum est multis inuolucris virus suum obtegere, nec nisi ex insidijs & occultissimè quò plures interimat, & perniciosius serpat illud dispergere) tamen ad hunc Sadducæorum fructum fundendum adeo præcox erat hic Euangelismus, vt in ipsis penè cunabulis suis pepererit copiosissimam sobolem huic detestabili impietati seminandæ sedulò incumbentem. Distinguit autem Caluinus hoc genus Euangelicorum in duas sectas, sed eas adeò latè patentes, vt sub earum altera, longè maxima Protestantium in Europa pars comprehendatur. Sic enim ille. *Hominis animam alij à morte ad iudicij vsque diem quo à somno suo expergefiat, sine memoria, sine intelligentia, sine sensu dormire putant. Alij nihil minus quam substantiam esse volunt, sed vim duntaxat vitæ quæ ex spiritu arteriæ aut pulmonum agitatione ducitur, & ideo cum corpore interire & euanescere fingunt, donec totus homo suscitetur.* Vtrosque autem ad hanc opinionem quàm latissimè disseminandam summo studio elaborasse, eam ob causam *vt cum Luthero pontificiam de purgatorio & Sanctorum inuocatione doctrinam à fundamentis conuellerent*, idem Caluinus eodem in loco testatur: qui etiam rectè monet hos etiamsi verborum forma multũ videãtur discrepare, tamen & priores qui animam viuere verbo quidem largiuntur, omni aũt sensu & intelligẽtia priuant, re nõ minus quam posteriores eandẽ interficere & extinguere, quũ sensum & intelligentiã eripiunt in qua posita est animæ vis tota & energia. Hæc enim si sustuleris anima nõ magis eo nomine vocanda est, quã corpus organicũ illud quod mortuũ est & in cineres dissolutũ: vel quã pictus homo hominis naturã, aut homo cæcus surdusq. oculorũ & auriũ sensus sibi põt vindicare. quẽadmodũ aũt prior sẽtẽtia Lutheri & Lutheranorũ, in Ger-

Duo genera Euangelicorũ qui negant animam esse immortalẽ.

Caluin. de Psychopãnichia. pa. 2.

mania quæ Lutheri Euangelio addicta est latè regnat & dominatur, ita alteram illa quæ non per circuitiones, sed pingui & rudi Minerua animam non minus quam corpus mortalem esse docet, *in Gallia, in Flandria, in Hollandia, in Brabantia cæterisq; Germaniæ inferioris regionibus tam longe lateq; sparsam* Caluinus asserit, *vt horribile sit auditu quam illic infecta sint omnia.*

Caluin. instruct. aduer. Libertinos ca. 4.

Quanquam autem Caluinus aliquid laboris insumat vt eorum errorem refutet, & scripturæ locos à genuino sensu ad infandam hæresim colorandam ab eis detortos ostendat, tamen quum leuiter & extremo quasi digito extruere illud conetur quod totis lacertorum & laterum viribus euertere molitur, omnem cum illis Saducæis Ecclesiæ politiam ordinemq. & certam scripturas interpretãdi normã auferendo, Deum peccatorum authorẽ constituendo, homini liberũ arbitrium detrahẽdo, bonorũ operũ vim, meritũ præmiumq. pernegando, & (quod necessario consequens est) futurũ iudiciũ, celestemq. beatitudinẽ, æternamq; apud inferos damnationem penitus à suorum mentibus summouendo; certum est longè plura Euangelicorum millia hac generali doctrina tanquam pleno fluminis impetu ad Sadducæismum ferri, quam singulos fratres illo particulari libello quasi aduerso flumine ad sanitatem reduci. Quod enim in Gallia, in Germania, in Flandria, totoque Belgio tanquam ipsa Euangelismi huius medulla & nucleus tam operosè satum est, id ipsum in vicina quoque Anglia ita succreuit & maturuit, vt illic in *plurimis locis eorum studiosè terantur libri*, personent conciones, multiplicentur diaconi & seniores, celebrentur cœnæ & congregationes, prædicetur symbolum, quorum symboli hic vnus isque primarius est articulus *Christianum hominem à bestia nihil penitus differre, neque ab eo redden-*

Vniuersa Protestantium doctrina tendit ad Sadducæismum.

Vide seq. cap.

Descriptio familiæ amoris Londini anno 1578.

Art. 21.

dam

dam esse vnquam operum suorum rationem, sed instar bruti animalis moriturum, nec vnquam vel corpore vel anima resurrecturum. Quod enim illi superiores à Caluino descripti animam mori cum corpore volunt, sed tamen in fine sæculi cum corpore resuscitari vt iudicio sistatur; illa rancida iam & vulgatissima Euāgelicorum omnium hypocrysis est, vt nimirum quum aliquam hæresim suadere velint, ei ornandæ particulam aliquam Catholicę fidei tanquam paululum mellis venenatæ potioni quò securius ebibatur admisceant; qui si de hæresi stabiliēda quod volunt obtinuerint, adiunctam fidei Catholicę appendicem nullo negotio mox auellunt & abijciunt; quod in istis maximè verum esse experientia liquidó confirmat. Vt enim plurimi animam mortalem esse summa contentione vrgent, & ea fide innumeros Euangelicorum greges inficiunt, vnà tamen ad tempus breue addunt, eandem animam cum corpore olim resuscitandā vt extremo iudicio sistatur: ita plurimi rursus totam eam Catholicorum de resurrectione fidem ridiculam & Papisticam esse concionantur, nec quicquam tale vnquam expectandum: figurisq. & metaphoris solito Protestantium more ludentes, illas ipsas suorum cateruas ad explēdendam penitus resurrectionis fidem promouent, id quod ingenuè fatetur Petrus Martyr. *Hodie* (inquit) *emerserunt Libertini* (& præter Libertinos sectæ complures) *qui corporis resurrectionem derident, & scripturas conantur eludere quasi loquantur de resurrectione animorum, qui quum mortui essent peccato, per Christum & fidem in eum, vitæ restituuntur. Neque dici potest quam facilè inhæreant hi sermones in auribus infirmiorum fratrum. & tamen resurrectionis articulo sublato cuncta nostræ fidei mysteria funditus euertuntur.* Quum itaque tota Euangelismi huius indoles & impetus huc

Petrus Martyr in 1. Cor. cap. 15.

huc propendeat, quum generalia Protestantium axiomata singulis liberam scripturas interpretandi facultatem, singulis promiscuè spiritus afflatum, singulis supremum de rebus controuersis iudicium tribuentia eòdem inclinent, quum totæ nationes, & *ministrorum, scriptorumque examina* (vt Caluinus ait) eòdem ferantur, quum principes Euangelistæ ad eum scopum suas scripturæ interpretationes dirigant, quum ex communibus Euangelicorum placitis de animarum dormitione, de nullo purgatorio, nullo bonis operibus præmio, nullo peccatis supplicio inferendo, certa & ineuitabili necessitate consequatur animam esse mortalem: Caluinus si non (vt verisimile est) fallacem præuaricatorem, sed serium hostem istis fratribus se opponeret non magis tamen ad cohibendum ab Euangelicis ecclesijs hunc ingruẽtem Sadducæismum valeret, quàm vnus aliquis Germanus hasta gladioque armatus idoneus est repellendo Turcarum Imperatori à Germanis primoribus euocato, & cum quadringentis equitum peditumque millibus in Germaniam irrumpenti. Quare si cætera antegressa silentio prætereantur, hoc autem postremum solum de animarum mortalitate & reliquis monstris opinionũ atque potentis ad illud necessariò adhærentibus in contentionem veniat vel hoc vnicum vsque eò Paganos Turcasque ad cælum efferet, Euãgelicos autem ad ipsos inferos deprimet, vt illi viri boni & Christiani non absurdè possint appellari, isti verè ex hominum communione eiecti ad ipsum diabolorum gregem merito videantur amandandi.

Caluin, Instruct. contra Libertinos ca. 4.

Sleid. lib. 17. 18.

7. 7 Nullum reperirem orationis exitum, & nimia longitudine lectori essem permolestus, si quo cœpi ordine eodẽ ad extremũ vsque progrederer, & sigillatim destincteque singulas Euangelismi hæreses singulis Paganismi opinionibus componerem. Va-

ſtum enim blaſphemiarũ pelagus eſt, & quo lõgius in eo quis fuerit proiectus, eo maiorẽ Atheiſmi altitudinẽ & abyſſum deprehẽdet: eo magis à terra, hoc eſt à certa aliqua & conſtanti religionis forma abducetur. Neque verò erubeſcunt iſti intra pauciſſimos annos vt in Tranſſyluania, in Hũgaria, in Germania ſuperiore, in inferiore in Saxonia, in Palatinatu Rheni, &c. ab vno Euãgelio ad aliud, à Lutheraniſmo ad Zuinglianiſmũ, & ab hoc ad Anabaptiſmũ, & deinceps ad Arianiſmũ & Sabellianiſmũ deſilire, quum Pagani multis annorum centenarijs in vna religione à maiorib. tradita perſiſterent. & rariſſimũ quidem erat in vlla Paganorũ repub. vt Romana, Græca, Macedonica, exiſtere quẽquã adeo ſuperbũ, vt religiones repub. tota cõprobante à maiorib. ſuſceptas impugnaret, hac ſola ratione Paganos illos refrænante, *quoniã Antiquitas proximè accedebat ad Deos, idcirco maiorũ religionẽ ſeruando quaſi à Dijs traditã religionẽ ſe tueri putabant.* At Euangelici quib. perſuaſiſſimum eſſe debebat primitiuam Eccleſiã quia Chriſto & Apoſtolis proxima ſanctiſſima veriſſimaque fide fuiſſe præditam, Luciferiana ſuperbia eam aſpernantur, & ſinguli hæretici (Caluinus cum ſuis potiſſimũ) in quibus primitiua Eccleſia ab eorum placitis diſcedit, in ijs primitiuam Eccleſiã totam ignorantiæ & ſtupiditatis damnare non verentur. Si quis eos premat authoritate non vnius ſed omnium ſimpliciter Eccleſiæ primitiuæ patrum, vt probet purgatorium & preces pro defunctis; *Scimus* (inquiunt) *fuiſſe vetuſtiſſimã Eccleſiæ cõſuetudinem eãque patres Apoſtolis tradentibus aſcribere, ſed quærimus num in eo rectè fecerunt.* Aërium contra ſentientem *hæreticum iudicarunt, ſed immerito.* Si dicas, ijdem approbarunt ſacrificium, & prophetarum oraculis tãquam Chriſtianæ fidei articulum aſtruxerunt. Ita quidem

Euangelici facile mutant religionem ſuam.

Cic. de leg. li. 2.

Proteſtantes impudẽter cõtemnũt patres omnes primitiua Eccleſia.

est aiunt, sed tamen in *ea magis ignoscendum est eorum inscitiæ & sepeliendum dedecus*, quàm prædicanda authoritas, aut ea confidendum. Si ad pœnitentiá pro peccatis agendam & dignos satisfactionis fructus ædédos eiusdem Ecclesiæ exemplo & doctrina aliquem voluptarium ex hoc grege discipulũ adhortaris: respondet (vt à magistro suo instituitur) *Parum me mouent quæ in veterum scriptis de satisfactione paßim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter) omnes ferè quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimiũ asperè & durè loquutos. Neque vero excusari vllo modo potest immodica veterũ austeritas.* Si Quadragesimæ saltẽ paucis septimanis acriori ieiunio corporis lasciuiam reprimendam esse; si sacerdotibus à coniugio abstinendum quo plenius Dei cultui precipibusq. incũbant disputas, tota primitiua Ecclesia vtrique horũ suffragante; *fatemur* (inquiunt) *tunc inualuisse superstitiosam Quadragesimæ obseruationem, quæ & vulgus eximium aliquod se præstare Deo existimabat, & pastores eam commedabant pro sancta Dei imitatione.* Sed fuit mera *κακοζηλία & superstitionis plena*. Illud vero alterum, *de coniugio sacerdotibus interdicto, factum est mera tyrannide, & fannatici homines erant* illi Concilij Nicæni patres qui cælibatum sacerdotibus imponere volebant. His maiorum suorum exemplis edocti puriores Euangelici qui magis ad viuum Euangelij veritatem resecant, & Christum nõ Deũ, imò nihilo vulgaribus prophetis præstantiorem docent, quum primitiuæ Ecclesiæ testimonijs vrgentur, *ab illis ad scripturas prouocãt, & patres oẽs sine exceptione reijciunt, Irenæũ, Iustinũ, Ignatiũ, et reliquos vetustißimos scriptores falsiloquos & Antichristos vocant: & tum Athanasius tum reliqui illi Nicenæ synodi patres fuerunt cæci sophistæ, Ministri bestiæ, mancipia Antichristi, eiusq́; præstigijs fascinati.* Ecquis vero vnquam fuit inter Iudæos, aut

Ibid. — *Cal. Inst. li. 3. c. 4. parag. 38.* — *Ibi. li. 4. c. 12. parag. 8.* — *Ibid. li. 4. ca. 12. 20.* — *Ibid. 23.* — *Idem in li. de vera Eccles. reformandæ ratione.* — *Iosias Simler. de ætern. Dei filio li. 1. cap. 2.* — *Cal. in defens. orthodoxæ fidei cõtra Seruetum pa. 881.*

aut Turcas, aut Paganos, qui præcipuos & illustrissimos reipub. aut religionis suæ patres tam immensa superbia contemneret, tam cótumeliosè laceraret?

8 Quid quum Lutherus, Caluinus, Velenus, Molinæus, Balæus, & alij contra omnem antiquitatem, contra omnes historias asseuerant Petrum núquam fuisse Romæ; ecquis aliquando inter Paganos fuit adeo proiecta ad impudentissimè mentiendum audacia? Quum semper hactenus iactauerint se ad expressam primitiuæ Ecclesiæ formam suas congregationes reformare, ij qui ex diametro Ecclesiæ primitiuæ sunt oppositi, & aduersis quasi frontibus in primitiuæ Ecclesiæ patres atque Episcopos incurrunt; ecqua vnquam Paganorum secta cum istis potuit quoad altissimè impressum mentiendi habitum contendere? Quum Theodorus Beza negat inter *Lutheranos* & *Caluinistas* quos ille Euangelicos Augustanæ & Gallicanæ Confessionis nominat *aliquas esse dissensiones*: quum Apologia Anglicana *hos esse fratres, nec eos de aliqua re grani* dissidere asserit, sed (vt inquit ille quem initio memoranimus Gallicanus scriptor) de *leuibus cæremonijs extra verbum Dei ab Ecclesia inuentis*, an ipsa impudentia poterat duriori fronte de rebus vulgo notissimis mentiri? Nonne ipsa nomina Lutheranum, Caluinianum & Zuinglianum, nonne Lutheri & Zuinglij horrendæ bacchationes quas modo perstrinximus, conuincunt istos homines omnem perdidisse frontem, pudorem & honestatem? Cæterùm qui hoc tempore in Gallia pro Caluinismo scribunt, in hoc mentiendi genere excellunt, bonique filij & discipuli ipsos magistros patresque suos exuperant. Neque verò horum quisquam ferè est qui non ipsa libri sui inscriptione apertissimè mendacem agat apostatam, & fidem quam intrinsecus

Protestantes incredibiliter & impudentissime mendaces.

Beza in epistolis theolog. epist. 1.

Apolog. Anglican.

Apolog. catholique.

Lettre d'vn gentil homme Catholique &c. Apologie Catholique &c. Moyens d'abus par vn Catholique apostolique Romain, &c. anno 1586.

tenet, externè neget clarèque repudiet. Vnus manifestè *hæreticus* sese vocat *Catholicum*: alter non minus apertè *Caluinista*, libellum suum inscribit *Apologiam Catholicam*, & subinde sese Catholicũ non Euãgelicum esse iterum atque iterum inculcat. Tertius cuius scriptio nihil est aliud quàm virulenta inuectiua contra Pontificem Romanum & Concilium Tridentinum, non modò *Catholicum* sese nũcupat, sed ad euidentiorem sui notationem adijcit *Apostolicum* & *Romanum*; & alij hoc modo Caluinistæ non aliter quam publicæ meretrices hijs nominibus tãquam fucis & pigmentis deformitatẽ suam tegere collaborant. Et nonne hoc est expreſsè negare Caluinianum Euangelium cuius se defensores totis deinceps libellis præstant? Si quisquam in Italia *Iudæus* se *Christianum* dicat, nonne se Iudæum eadem opera inficiatur? Si Mahometanus se Iudæũ profitetur, nonnè ea professione luculenter ab Alcorano Mahometis deficit? Quum itaque vulgaris populi Gallicani sermo, libri historię etiã Hugonoticę ita loquãtur vt alios *Catholicos*, alios *Euangelicos*, appellent, isti hypocritæ qui peruersè sibi *Caluinistis* & ad Geneuensem ritum *Euangelicis*, *Catholicorum & Romanorum* nomen vendicant, non minus stupidè mẽtiuntur, quàm si quis Anglus Gallum, aut Iudæus Christianum se fingeret & appellaret. Atque ita ex ipso libri titulo significant congeriem esse mendaciorũ quicquid deinceps in toto libro coaceruatur.

Pantaleon de viris illustribus Germaniæ, histor. Popelin.

Quod quam verè dicitur vt Christianus lector dispiciat, omissis alijs vnicum solummodo exemplũ nostro proposito & his temporibus accommodatum proferam, ex illo potissimum homine depromptum qui supra reliquos perinsignem sibi de rebus quas tractat cognitionem venditat, de quibus tamen ita vel imperitè vel mendaciter scribit, vt nagis de

Scriptores Hugonotici quam impudenter mentiatur de rebus Anglicanis

gis de repub. Canibalum aut intermundijs Epicuri ſcire videatur, quàm de regno eo in cuius hiſtoria iactat ſe aliorum omnium peritiſſimum. Agens enim de Catholicorum in Anglia ſacerdotum & laicorum cæde, & Pontificatu Henrici VIII. qui deinde ad filiam Elizabetham vnà cum regni ſucceſſione deſcendit, ita ſcribit. *Nos* (inquit ille) *Angliæ ſtatum melius nouimus quàm iſte qui Admonitionem ſcripſit*, cauſaſque nouimus propter quas Henricus VIII. a Romani pontificis obedientia ſe ſubtraxit. & ſunt iſtæ. *Quia Henricus VIII. nolebat agnoſcere pontificem Romanum 1. ſupremum Angliæ dominum. & ſeipſum pontificis vaſallum 2.* hanc ob cauſam excommunicatus eſt. Cumque *rex ille Parlamento decreuiſſet 3. ſe non eſſe vaſallum pontificis, & 4. quidam ſuperſtitioſi*; Cancellarius regni Morus, epiſcopus Roffenſis, Carthuſiani & alij plurimi Abbates, Religioſi, & laici *eidem decreto aduerſarentur capitali ſupplicio affecti ſunt, 5. non propter cauſam aliquam religionis 6. ſed propter crimen maieſtatis læſæ. Et nuper Ieſuitæ quia 7. prædicarunt reginam non eſſe legitimam Angliæ principem, ſed 8. ius illud eſſe Romani pontificis: quia in dies ſingulos 9. noua committebant perduellionis crimina; 10. quod eſt euidens 11. & omnibus principibus notiſsimum: hinc factum eſt vt nuper illic tam multi fuerint obtruncati: eorumque capita ad pontem Londinenſem contis affixa, non ſunt 12. membra martyrum, ſed 13. rebellium, homicidarum, perduellium.* Sic ille. quaſi de palma quadam ob mentiendi artificium, & crebritatem, & impudentiam, cū Luciano aliquo contenderet, ita flumē mendaciorum breui narratione fundit multò certè plura mendacia quàm lineas continente.

Lettre d'vn gentilhomme Catholique françois contenant reſpōſe a vn pretendu Anglois pag. 23. 24.

Vis mendaciorum.

Quæ ego omnia ad duo capita reuocabo, in ijs duobus alia refutabo vniuerſa. Henricus (inquit Catholicus iſte Caluiniſta apprimè Anglicarum rerum

Vera cauſa cur Hēricus 8. abſceſſo pontifice Rom.

terum peritus) non propter religionem ſed propter regium ius ſe ab Eccleſia Romana ſeparauit. Et quis aliquando ante hunc hiſtoriographum ita vel ſcripſit vel ſomniauit? Quis ignorat veram cauſam illius ſchiſmaticæ diſceſſionis fuiſſe, quòd quum rex ille legitimam haberet vxorem Catharinam Ferdinandi Hiſpaniarum regis filiam cum qua viginti annos totos in coniugali ſocietate vixerat, & ex qua plures liberos ſuſceperat; ea autem viuente & valente Annam Bolenam ſuam ipſius naturalem filiam (cum cuius etiam ſorore Maria Bolena antea perdiu ſtupri conſuetudinem habuerat, quod ex ipſius regis chirographo conuincitur) deperiret, eamque à Pontifice coniugem ſibi permitti requireret nec impetraret: hanc ob cauſam impotentis libidinis œſtro percitum regem illum, ſimul cum Eccleſia Chriſti Catholica, & optima iuſtiſsimaque ipſius coniuge Catharina diuortium feciſſe. Quis hunc hominem dixerit, & non brutum aliquod animal communis ſenſus atque rationis expers, ſi hoc neſciat quod nemo opinor in Gallia, vel bubulcus vel baiulus ignorat? Ecquid bonus iſte vir qui in rebus Anglicanis adeò ſtudiosè verſatus eſt linguam Anglicanam intelligit? Legat ergo Parlamentum Anglicanum Henrici illius, & perſpiciet hunc Veneris cæſtum, & non ius aliquod pontificale in regnum Angliæ fuiſſe ſchiſmatis illius cauſam: perſpiciet regem eiecto Papa non quòd Angliæ rex, ſed quod Eccleſiæ Catholicæ, & ex conſequenti Anglicanæ, ſupremus epiſcopus à Catholicis diceretur ſeipſū cõtra Papã feciſſe *ſupremum eiuſdem Eccleſiæ Anglicanæ caput*. Perlegat omnes Hiſtoricos Anglicanos, ſiue Catholicos ſiue hæreticos, & reperiet neminem tam duri oris qui hoc inficietur. At ſi Anglicè neſciat, ſciat autem Gallicè,

ſeipſum fecit ſupremum Eccleſiæ Anglicanæ caput.

Card. Polus de primatu lib. 3. De ſchiſmate Anglicano lib. 1. in principio.

Parlamentum Henrici 8. an. 25. ca. 22. & an. 26. cap. 12. Fox Grafton. Stou. Hall. Holinſh. Memoires de Bellay. an. 1533. a fol. 146. Hiſtoire Catholique de Simon Fontaine

Gallicè, euoluat historiam nobilissimi & politissimi viri Martini Bellaij, eiusque fratris Gulielmi cuius in tota ea tragædia præcipuæ erant partes: legat historiam Fontani Theologi Parisiensis, legat annales Belle-forestij, legat Chronographiam Andreæ Theueti, & deprehendet de regio illo iure per pontificem vendicato ne gry quidem, totius autem cõtrouersiæ cardinem positum fuisse in illis incestis nuptijs, quas quum pontifex ratas facere nollet, neque fortasse posset, ipse rex *constituens seipsum proximè sub Christo Ecclesiæ Anglicanæ caput* (inquit Bellaius) veras & legitimas esse definiuit. Si cupiat historias Latinas legat Polidorum Virgilium, legat Paulum Iouium, legat Franciscum Guicciardinũ, legat Genebrardum, legat Paradinum, legat appẽdicem Naucleri, legat Surium, legat Onuphrium, legat Platinam, legat Georgium Lilium, legat illustrissimum Cardinalem Polum, legat vniuersos Hispanos, Germanos, Italos, Gallos, Anglos, excutiat omnes angulos, peruestiget quoscunque velit, neminem opinor nec vnum expiscabitur adeo effrontem qui hoc inficietur. Quod si vir iste non Catholicos, sed hæreticos sui similes audire malit, Iohannes Sleidanus quanquam aliàs mendacissimus, in hac tamen historia quia trita & toti Europæ peruulgatissima, idem quod alij omnes breuiter his verbis enarrat. *Henricus, inquit ille, postquam complures annos Catharinam vxorem habuisset, de ea repudianda consilium cepit, Annam Bolenam eximia pulchritudine è gynecæo reginæ adamans quam expetebat sibi coniugem.* Controuersia ad Pontificis iudicium delata, ille secundum Catharinam pronunciat. *Vbi rex sententiam contra se latam esse cognouit, grauissimum odium in Pontificẽ concepit. & continuo decretum facit quo se per Angliam Ecclesiæ caput proximum à Christo pronunciat, & capi-*

lib. 14. Belforest lib. 6. cap. 44. & 47. Theuet Cosmogr. lib. 16. c. 5. Se faisant immediatement apres Dieu chef de l'Eglise Anglicane Bellay. Pol. Virgil. hist. lib. 27. Iouius hist. lib. 31. Paradinus memoria lib. 5. Guicciard. lib. 18. Genebrard. Nauclerus. Surius in Commentarijs, ann. 1533. Onuphrius in Chronic. an. 1533. Platina in vita Pauli 3. Georgius Lilius in Chron. Polus vbi suprà. Sleidan. l. 9. anno 1534.

& capitis pœnam constituit, si quis episcopo Romano supremam in spiritualibus potestatem attribuat. Quæ ratio profligandi pontificatus, eumque sibi & suis hæredibus pueris & puellis attribuens, ipsis Ministris Anglicanis tam spurca & luculenta vita est, vt hunc regē sui Euāgelismi in Angliam inducendi primum authorem, quia tam fœda occasione prouocatus eum induxit, æditis vulgari Anglorum lingua theologicis libris appellent *tyrannum, libidinosum monstrum, belluinum hominem, incestum & adulterum, monstrosum aprum, qui Christi locum inuasit & Ecclesiæ Anglicanæ caput dici voluit, quum tamen omnis religionis esset funditus expers,* & qui (vt inquit Buchananus Caluinista Scotus) *tota vita nullam stabilem de doctrina Christiana persuasionem habuit.* magis autem ad viuum Caluinus ipse Hugonotarum Deus: *Henricus (inquit) VIII. quū videret se non posse aliter excutere iugum pontificis Romani quam aliquo fuco, præse tulit ad tempus aliquem zelum Euangelij, sed postea crudeliter sæuijt aduersus omnes pios, & duplicauit tyrannidem Romani pontificis.* & mox. *Ille homo belluinus ostendit se prorsus vacuum omni timore Dei, & fuit deterior omnibus mancipijs Antichristi* Denique quamuis communi apostatarum monachorum & sacerdotum more, qui *subantes ad venerem* (vt loquitur D. Hieronymus) Euangelicam libertatem suæ salacitati prætexunt, sic Henricus ille meretricis amore pruriens Euangelismi amorem commune omnis obscœnitatis operculum (vt nuper in Coloniensi Apostata) suo incesto obduceret; tamen æstum libidinis quo erga Annam Bolenam deflagrabat, & impium planeque detestabile matrimoniū inde sequutum verā fuisse eius schismatis & cruentissimæ erga viros sanctos tyrannidis causam, præter superiores, permulti alij vel dubij vel planè hæretici scriptores, Ioannes Carion,

Henricus 8. quam pulchre depingatur ab Euangelicis.

Gilbius in admonit. ad Anglos impressa Geneuæ an. 1558. Buchan. Histor. Scot. lib. 13. Caluin. in ca. 1. Oseæ. fol. 7.

Hieron. contra Vigilantium.

Michael Isseltius lib. 1. de bello Coloniensi pag. 13. 14. 15. 16. 79. 80.

rion, Anselmus Rid, Philipphus Melancthon apertè testificantur. Hæc si Caluinista iste non intelligit, quid eo imperitius? quid impudentius? Imperitissimus enim est qui ista vulgaria & in circulis trita nó nouit; impudentissimus si horum vulgarissimorum nesciens, tantam sibi de rebus Anglicanis cognitionem arrogat. Sin verò nouit, iterum est ter & amplius impudens qui fronte Hugonotica, id est planè ferrea, tam euidentia & testata sibique ipsi cognita tam fastidiosè negat.

Et ex hoc mēdacio refutato refutantur alia quæ ex eo manant plæraque. Sequitur enim eos quos tyrannus ille propter hanc causam occidit fuisse non superstitiosos sed pios, vt eos ipse etiam Caluinus vocat. Sequitur eos cæsos fuisse ob religionem, non ob crimen aliquod læsæ maiestatis; nisi forte credere Euangelio Christi lædat maiestatem regis. Sequitur quoque ex eodem fundamento mēdacia esse reliqua quæ cōtra Iesuitas spurco ore euomuntur. Vbi enim & vnde didicit Iesuitas ob *rebellionem & homicidia & perduellionem* fuisse iugulatos? Vbi audiuit eos negasse eam quæ hodiæ in Anglia dominatur fuisse legitimam regni eius principem? Antequam à persecutoribus capti erant, dum in priuatis domibus verbum Christi annunciarēt, nulla eorum seditiosa vox audita est. Postquam capiti sunt & à Iudicibus examinati; nullum huiuscemodi verbulum protulerunt. Quum hactenus de eorum innocentia constaret, ad tormenta & eculeos adducti, illic miserrimè excarnificātur, & in carnificina positi interrogantur, non quid dixissent aut fecissent hactenus contra reginam, sed quid facturi fuissent si Papa rursus reginam excommunicaret & exercitū in Angliam immitteret; quid de potestate Papæ in principibus excōmunicandis sentiant &c.

Innocentia Martyrum Anglicorum.

Vide Concertationē Ecclesiæ Catholicæ in Anglia, impressam Treuiris. an. 1583. & respons. ad iustitiā Britannicam. cap. 4. pag. 75. 82 83. & Surium in commentar. anno. 1582.

ad quæ

ad quæ & si nihil responderent quod non & valdè humiles subditos & verè Christianos deceret, pertracti tamen ad furcas, illic quoque iam animam Deo reddituri, suam innocentiam & Dei adiurato nomine, & pro regina vt sua principe iam tum diuinam bonitatem precantes, perevidenter infinitæ multitudini probarunt: vsque eo vt populus generaliter vniuersus eos ab omni proditionis suspicione liberaret, eosque innocentes esse non obscurè mussitaret: quos rumores tyrannici persecutores vt comprimerent, edictum reginæ nomine peruulgant, in quo eos *papistas* quod certum erat, & *proditores* (quod Caluinianum & luculentum mendacium erat) proclamant, & toti populo sic loqui & sentire præcipiunt. Non insistã in eo, neque dicam ipsum regem Henricum qui paulo post facti sui pænitentia ductus Bolenam vt infame scortum mulctauit capite, & nuptias eas penitus damnasse &c. sobolẽ quoque abdicasse *tanquam susceptam ex coniugio quòd nunquam fuit iustum nec legibus consentaneum, sed semper ab initio fuit irritum, & nullius prorsus valoris, effectus, aut momenti; ideoque ipsa Anna viuente legaliter fuit rescissum & dissolutum.* Mitto quòd *secus sentientes, & dicto factoue, aut vllo exteriori actu directè vel indirectè contrarium asserentes, atrocissimis perduellium & patriæ proditorum supplicijs mactandi* iudicantur: & hæc ita fuisse definita & constituta in publico totius regni Parlamento; omnesque regni Ordines vno ore & consensu ista comprobasse: Dudlæumque Ducem, Edouardi regis impuberis Protectorem, Comitis Lecestrensis (eius qui nuper, in ea insula huius reginæ Protectorem egit) patrem, multis post annis regio edicto idem omnibus regni subditis denuntiasse. Mitto quòd præter pontificem Romanum, Lutherani Theologi coniugium illud

Parlamẽ. Hen. 8. an. 28. ca. 7.

an. 1553.

illud

Illud impium planeque nullum, idque iuxta literas sacras censuerunt. Nam quum rex Henricus multo auro à Vvittembergensibus theologis, & nominatim à Luthero & Melancthone qui Cæsari erant infensissimi elicere conaretur *approbationem repudij* quod cum Catharina Cæsaris matertera fecerat, & matrimonij quod cum Anna Bolena contraxerat, *id theologi Vvittenbergenses concedere omnino recusarunt, literarum videlicet sacrarum authoritate adducti*. Et quanquam regij legati magnifica quædam Germanis pollicerentur, totamque hyemem Vvittembergæ transigerent, & regem valde cupere firmissimo fœdere cum duce Saxoniæ coniungi assererent (inter fœderis autem capita, *inprimis solicitabant vt diuortium regis cum catharina Theologi Vvittenbergenses probarent*) illi tamen perpetuo restiterunt, sese ita facere *non posse per scripturā dicentes*. Quod verò iste homo male sanus de iure pontificis in regnum Anglicanū ructat, videtur hominis phrenetici & vinolenti delirium: nunquam opinor nostra memoria cuiquam sobrio in cogitationē venit. Nam si quod eiusmodi vetus & obsoletum siue verum siue imaginarium ius sit Romanæ Ecclesiæ in regnum Angliæ, id non ab Ina sed a Iohanne rege petendum est, cuius historiam & si valde popularem, & in communibus tum Angliæ tum Galliæ annalibus & Anglicè & Gallicè & Latinè perscriptam, tamen magnus iste Angliæ Chronologus non intelligit. ita vbique obtusus & hebes Galloque dissimilis est, vt non in subtili Gallorum sed potius *Bœotum crasso iurares aere natum*.

Iohannes Crispinus in actis Martyrū. lib. 2. fol. 67.

Sleidan. lib. 10. an. 1536.

Horatius.

Verum hæc & si quæ alias sunt huius generis (vt sunt innumerabilia) libens prætereo. Neque verò ista hoc in loco attigissent, nisi & iusta martyrum defensio, & simplex veritas, & scriptoris huius & ali-

P orum

orum istius generis infulsa stupiditas id exegisset, & hæc quoque fuissent iam omnium sermonibus contrita. Quum verò nemo ferè mortalium in his regionibus adeo rudis & agrestis sit quin ista norit, quum ipsi pueri hæc in plateis cantillent, quum ipse templorum valuæ & plateæ atque angiportus Parisienses clament:

Carmina in exequijs reginæ Scotiæ Paris. an. 1587.

Iuno Iouis soror atque vxor, verum Anna Belena
Et spuria Henrici filia, & vxor erat. &
Causa necis sancto fuit iniustissima Moro,
Quòd Caput Ecclesiæ regem, iustæque repulsam
Coniugis, impurosque nouæ meretricis amores
Improbat. &c.

quumque hoc verum esse ex omnibus ætatis nostræ historicis vel Anglicanis, vel Gallicis, vel Italicis, vel Germanis, vel Hispanis liquet, desinant isti stultissimi & mendacissimi nugones hác Camarinã mouere eaque sanctissimis & verè Apostolicis Anglorũ martyribus exprobrare quæ illi nunquã vel facto vel dicto admiserunt, & quorum tractatione quia Politica erant non Theologica nunquam volebant seipsos distinere, non magis quàm Apostoli in Neronis aut Domitiani tyrannidem inquirere, & cuius accusationis nec vmbram aliquam aut vestigium, capitales nimium & malitiosi eorum aduersarij poterant ipsis affingere, & quod tamen si martyres illi asseruissent, videt Christianus lector quale fuisset perduellionis crimen, illis certè cum Henrico patre, cum Edouardo fratre, cum Dudlæio Duce, cum tota repub. Anglicana, cum Catholicis, cum Lutheranis, breuiter cum tota ferè Europa commune. Ita in hoc vno, postrema septem mẽdacia perspicuè refelluntur.

Et tamen ne quis arbitretur nihil subesse causæ cur illi gloriosi martyres interfecti sint, aut nullum

fuisse

fuisse ignē, ex quo isti suique similes Apostatæ tantum fumum excitant, fateor crimina perduellionis fuisse illis martyribus vt olim Christo & Apostolis obiecta, eosque talium criminū partim fuisse reos. Apud Anglicanæ enim religionis & politiæ conditores fixum & definitum est reos esse maiestatis læsæ qui crædunt symbolo Apostolorum, qui *credunt Ecclesiæ Catholicæ*, qui credunt in Ecclesia Catholica esse remissionem peccatorum, qui credunt Christo dicenti Apostolis & eorum successoribus, *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*; qui credunt Christum dedisse Petro & Pontificibus *claues regni cælorum*, quas iam Euangelici Anglicani Petro ereptas reginæ maiestati & *naturali eius soboli* (sic enim in Parlamento, hoc est in Euangelio Anglicano loquuntur) Parlamentari authoritate condonant.

Crimina perduellionis propter quæ sacerdotes & viri nobiles in Anglia mactātur.

Ioan. 20. Matt. 16.

Parlamentum Elizabethæ ann. 13. cap. 1.

Ex his fundamentis nascuntur illi istorum Parlamentares Canones.

Parlamentum an. 1. Elizabeth. cap. 1.

Si quis negauerit omnem Pontificiam authoritatem spiritualem & Ecclesiasticam *reginæ competere, reus esto læsæ maiestatis.*

Parlam. an. 5. ca. 1.

Si quis postulatus vt abiuret potestatem Ecclesiasticam Rom. pontificis recusauerit reus esto læsæ maiestatis.

Parlam. ann. 13. cap. 1.

Si quis reginam dixerit hæreticam vel schismaticam reus est læsæ maiestatis.

Si quis quemuis Anglum ab Anglicana religione ad Romanam persuadendo auertere conabitur, reus est læsæ maiestatis.

Parlamentum ann. 23. cap. 2.

Et quid ego particulares Parlamentorum canones recenseo, quum omnia quæ religionem sapiunt, Missæ, confessiones, coronæ peccatoriæ, picturæ sacratæ, cruces & reliqua Christiana, sint proditoria: quum *esse sacerdotem* sit crimen maiestatis læsæ, sic enim nō ita pridē in Parlamento decernitur.

Si quis Iesuita, sacerdos, diaconus, religiosus, vel quæcunque persona Ecclesiastica in hoc regnum deinceps venerit, censebitur reus læsæ maiestatis, mortemque subibit vt perduellis: & si quis laicus eum receperit, vel quocunque modo iuuerit, damnabitur ad mortem & bonorum omnium iacturam, perinde atque fur aut homicida. Hæc sunt homicidia, hæ proditiones, hæ rebelliones propter quas Catholici vel sacerdotes vel laici in Anglia vinciuntur, spoliantur, suspenduntur, dissecãtur, laniantur. Hæc sunt Caluiniani Euangelij mysteria, quæ Caluinistæ ita predicando, demonstrant se in Galliam introducturos, & ad eandem fidei professionem, Gallicanam, & Nobilitatem & Clerum & populum vi pertracturos, si vnquam rerum in Gallia potiuntur. Et qui vnquam veterum Paganorũ legislatores, qui Turcæ aut Mahometani talibus mẽdacijs suam religionem propagarunt? Quis non aduertat hinc manifestum esse, quòd ipsa istorũ Protestantium conscientia quam nondum prorsus extinxerunt, eos doceat fœdum & flagitiosum esse Catholicos ob Catholicam fidem persequi, qui tamen quum Satana eos ad crudelitatem impellente à persequendo desistere non possunt, immane suum odium contra fidem Christi, istis *homicidiorum, proditionum & rebellionum* nominibus stultissimè obuelant. Ita nimirum olim Apostata Iulianus (quem propterea sæpe ait D. Chrysostomus *omnes persecutores immanitate superasse*) quia veris Christi martyribus martyrum honorem inuidebat, *fraudes & versutias* (vt egregiè describit Nazianzenus) *persecutioni contra Christianos, obduxit, omnique artificio moliebatur vt qui Christi causa patiebantur, tanquam sontes & facinorosi plecterentur.* & rursus. *Furebat aduersus nos insanus Imperator, non quidem cæterorum Christi hostium in modum*

Parlam. anno. Elizab 27. cap. 2.

Angli persecutores in persequendo Christianos Iuliano Apostatæ similimi.

Chrysost. orat 2. cõtra Iudæos in fine, & hom. 4. in Matthæũ. Nazian oratio in laudem Cæsarij fratris, & orat. 2. in Iulian.

modum magno animo impietatem profitens, sed callidè & veteratorie agens. Vnde satagebat vt ipse quidem vim afferat, & interim non afferre videatur; non contrà & supplicia perferamus, & eo interim honore qui pro Christi nomine patientibus haberi solet careamus. Hic Iuliani sordidus & abiectus mentiendi & dissimulandi spiritus in Anglos persecutores & Gallos Hugonotas Anglorum defensores immigrauit. Propter quod vt Iulianus olim, sic isti nunc omnibus persecutoribus rectè censeantur immaniores, & ex quo efficitur istos magis sui Euangelismi quàm Paganos sui Paganismi aut Turcas sui Turcismi pudere, quum ad illius turpitudinem honestandam crassioribus quàm vlli vnquam Pagani aut Turcæ, aut alij persecutores quicunque (præter Apostatam illum Iulianum) mendacijs abutantur, qui quidem est & fuit ab Euangelismi huius initio scriptoribus istis Euangelicis character scribendi ordinarius. Perpetuò enim densissimis mendacijs sua scripta omnia & scripturæ peruersiones referserunt. & quanquam *vir doctissimus & integerrimus qui historiam scripsit de vndecim millibus mendaciorum Iohannis Sleidani*, numerum ipsum non exactè & mathematicè fortassis attigit, tamen vastam esse molem mendaciorum eius, & Catholici & Euangelici quoque fatentur. Quod si historici istorum ita sint affecti, à Theologis hæreticis quorum maximè proprium & insitum est mentiri, quid aliud quàm infinitam & perpetuam mendaciorum seriem & segetem expectabimus?

Apud Nauclerũ to. 1. in præfatione Surij.

9. Vt ergo quoad hoc Euangelici nostri Paganis sunt longè deteriores, sic in illo item quod Pagani viros solos, nũquam fœminas: Pontifices maximos, non reges quanquam potentissimos, multo minus plebeios rusticos & bubulcos fecerunt suarum de

religione ſanctionū authores, interpretes & iudices. At in Anglia Euangelicam religionem aliàs ad viri, aliàs ad pueri, hodie ad fœminæ inconſtantem voluntatem ſuſpendunt, & fœminam (o incredibilem poſteris, illius Eccleſiæ infamiam & turpitudinem) Eccleſiæ caput adorant, quod ipſe Caluinus etiam in viro vt *blaſphemiam* & *ſacrilegium* abominatur. Ecqua Paganorum reſpub. adeo ridiculè & impiè religionem ſuam omnibus ridendam proſtituit? Quòd iſti ſacratiſſima Dei myſteria omnibus promiſcuè peruulgant, quòd ſacras literas interpretandi non minus bubulcis & ſuarijs quam epiſcopis & ſacerdotibus poteſtatem faciunt, quòd ſpiritum Dei ad hoc efficiendum illis non minus quam iſtis attribuunt: imò quòd initio magis ignaris quā eruditis, magis ouibus quam paſtoribus, potius infimis illis opificibus quàm doctoribus qui totam ætatem in theologiæ ſtudio contriuiſſent, hanc gratiam impartiebant, ecquid magis bardum & barbarum dici potuit? Sic autem Lutherus docet in libro quem integrum de eo argumento conſcripſit: *Chriſtus adimit epiſcopis, doctoribus, & Concilijs, tum ius tum poteſtatem iudicandi de doctrina, ac tradit illa omnibus Chriſtianis in genere. Iohannis 10. oues meæ vocem meam audiunt. Papa, epiſcopi, doctores, alij paſtores ouium Chriſti habent quidem poteſtatem docendi, ſed oues debent ferre iudicium vtrum illi vocem Chriſti vel aliorum proponant.* & rurſus. *Quapropter patres, Concilia, Epiſcopi, Pontifices, conſtituant, decernant, ordinent pro libito & arbitrio quid velint, non impediemus: ſed penes nos qui oues Chriſti ſumus erit iudicium vtrum vera & conſentanea voci paſtoris proponant vel non, & ipſi nobis cedere, noſtræ cenſuræ & ſententiæ ſubſcribere debent &c.* quòd hoc modo inſanierūt, hoc modo confuderunt omnia, & ex hac populari confuſione in Eccleſiæ cathe-

Caluin. in Amos. ca. 7. v. 13.

Laicus epiſcoporum, ouis paſtorum, in proteſtantium Synagoga iudex.

Luther to. 2. lib. rationes iudicij Eccleſiæ de quauis doctrina.

cathedras & pulpita irruperunt; an Paganis, an Turcis sunt grauitate, prudētia, moderatione, vllo modo comparandi? an Pagani olim, aut hodie Turcæ mysteria sua tam prophanè tractant? Num Romani libros Sibyllinos vel ritus à Numa receptos popularium libidini submiserunt? aut vlli vnquam Ethnici istiusmodi inconditæ multitudinis furore & tumultu Ecclesias sibi formauerunt? Multa sunt huius generis in Euangelicorum cœtibus, omnia barbara, omnia prodigiosa, omnia Ethnicorũ moribus agrestiora. Neque illud homini prudenti maturè & consideratè Protestantica reliqua cum Paganicis conferenti obscurum esse potest, illudque certò polliceri ausim quæcũque sunt propriè Protestantica, hoc est quæcũque sic in eorum Ecclesijs sunt recepta vt ab ipsorum magistris & Euãgelistis sint inuenta nõ autem à Catholicis traducta, ea esse simpliciter vniuersa Paganorũ ritibus defotmiora.

10. Sed quoniam si singula persequi velim orationem meam in immensum excrescere necesse est; caput hoc articulo Protestantibus omnibus maximè communi & plausibili definiam. Suam illam solius fidei iustitiam exclusis operibus quantopere extulerint & de eo inuēto quantopere gloriati sint, norunt eruditi omnes. *Solius fidei iustificationem* Caluin. vocat *præcipuum Euangelicæ religionis sustinendæ cardinem. Summa diligentia* (inquit Lutherus) *illustrare debemus articulum iustificationis per solam fidem, vt hic velut clarissimus sol è tenebris in lucem protrahatur. Qui enim iustificationem non ex fide sola, sed ex fide & operibus quærunt, illi ex Euangelio faciunt legem, ex Christo Moysem, imò ex Saluatore crudelem tyrannum. Hunc articulum qui non tenet, idololatra est, & perinde est siue sit monachus, siue Iudæus, siue Turca, siue Anabaptista. Hoc siquidem sublato nihil remanet nisi mera hypocrisis, impietas, ido-*

Caluin. Instit. lib. 3. cap. 11. §. 1.

Luther. to. 5. ex. 2. ad. Galat.

Ibi cap. 4.

tas, idololatria. Hanc ſolius fidei doctrinam à Caluino Eccleſiaque Geneuenſi, & Germanica Lutheri hauſtam ſuis item fidelibus impoſuerunt Parlamentari ſtatuto Angli, & ſeueriſſima lege ſanxerunt, neminem Miniſtrum cuicunque Eccleſiæ per regnum illud eſſe præficiendum, qui non inter reliqua Anglicanæ religionis capita *ſolam fidem ſine operibus* iuſtificantem agnoſcat. nullum vt dogma ſit in iſtorum Eccleſijs latiùs ſparſum & receptum generalius, quàm eſt hoc de ſola fide ſine operibus Euangelicos iuſtificante. Quamuis enim plurimi Germani ſcriptores longiùs prouecti, opera ad ſalutem æternam obtinendam non modò non neceſſaria quia fidei maieſtatem & omni potentiam minuunt, ſed etiam *pernicioſa eſſe* contendunt, ideoque & diſcipulos ab eis ſtudioſiſſimè auertunt, *quoniam ea ſequitur ſuperbia & inanis gloriatio*, & huc torquent illud Apoſtolicum, *maledicti ſunt qui ſub operibus legis ſunt*, ſub quibus *operibus legis* illi præter fidem opera omnia charitatis & pietatis quæ lex iubet comprehendunt: tamen quoniam non extremas ſingularum ſectarum opiniones exagitandas inquiro, ſed maximè publicam omnium fidem æquabili lance ponderare cupio, eam permultorum inſaniam diſſimulò, & in hac generali omnium hæreſi inſiſtam. At quæ ratio eſt cur ita opera à iuſtitia Chriſtiana excludunt, eamque ſola fide metiuntur? Duplex & vtraque in iſtorum Euangelio valde efficax: prior, quia DEVS in iudicando, homines non ex operibus, ſed ex ſola fide æſtimat; altera quia homines etiam ſanctiſſimi, quum optimè & ex ſancti ſpiritus gratia operantur etiã tũ perpetuo peccant; & illa quæ putãtur opera perfectiſſima, tũ propter inſitam naturæ noſtræ cõcupiſcentiã originalẽ quæ opera talia ſuis ſordibus conta-

Parlam. anno Elizab. 13. cap. 12.

Colloquium Altenburgenſe à fol. 134. ad 138. Nicolaus Gallus & Amſdorfius ibid.

Galat. 3. 10.

Optimò bonorum hominum opera ſunt peccata in Euangelio Proteſtantium.

contaminat, tum propter nostram in operando imbecillitatem & imperfectionem verè peccata sunt mortalia, & iram Dei damnationemque æternam promerentur. De posteriore perspicuum est illud tritũ axioma Lutheri, *iustus in omni opere bono peccat.* & Theodorus Beza in Geneuensis fidei cõfessione, *Ipsa quoq; præstantissima hominum opera, si summo iure in eo inquiratur, nihil aliud sunt quàm meræ donorum Dei pollutiones, quemadmodum sæpè accidit vt riuus alioqui clarus & limpidus inficitur cloacæ sordibus.* & Caluinus. *Quicquid optimum ab optimo viro proferri potest, aliqua semper carnis impuritate respersum & corruptum est. vt nec vnum à sanctis exeat opus quod nõ mereatur iustam opprobrij mercedem.* Id quod Bucerus, & reliqui Protestantes in Colloquio Ratisbonensi, Brentius, & Georgius Maior tanquam certissimam veritatem contra Catholicos defenderunt. *Opera* inquiunt *nostra quãtumcunq; bona sunt, à Deo nihil merentur per se quàm pœnam: propterea quòd [quod sæpius dictum est & sæpius repetendum est] sub maledicto legis & ipsa manent, & faciẽtes relinquunt, etiam tum quum considerantur quatenus à nobis per gratiam Christi perficiuntur. Adeò enim legi nõ satisfaciunt, vt hæ nostræ iustitiæ omnes, sint in conspectu Dei instar panni menstruati. Sunt (inquam) instar panni menstruati omnes iustitiæ hominis etiam iustificati.* Hoc autem posito quod omnia hominum optimorum peccata sunt adeò fœda, sordida, polluta & per se infernalibus flammis vindicanda, prius illud ex sola fide homines esse iudicandos & saluandos (si quidem vlli salutem adepturi sunt) sua vi consequitur. Et illud inter alios Lutherus perstudiosè inculcat. *Opera quantumlibet sacra & ardua* (inquit ille) *religiosorum & sacerdotum, in oculis Dei prorsus nihil distant ab operibus rustici in agro laborantis, aut mulieris in domo sua curantis*

Luther. to. 2. in art. à Leone dãnatu art. 31.

Beza conf. Genes. ca. 4 § 19.

Cal. instit. l. 3. ca. 14. § 9.

Colloq. Ratisbon. pa. 366.

Luter. to. 2 li. de capti. Babylon. fol. 71.

Ibid. in respub. ad Catharin. fol. 137.

Ibi, de libertate Christiana fo. 8

curantis, sed sola fide apud eum omnia mensurantur, sicut Ieremiæ 5. dicitur, Domine oculi tui respiciunt fidem. & rursus. *Christus sic ordinauit vt nullum esset peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides, sicut Iohannis 16. Non enim personã bonã facit nisi fides, nec malam nisi incredulitas.* Hoc ille in cõcionibus, hoc in scholis, hoc in totis voluminibus adeò solicitè docere & stabilire conatur, hoc denique per se ex priore fonte de viris sanctis in omni opere bono peccantibus ita fluit, vt superfluum sit multis locis vndiquaque collectis id velle collustrare; quod est nihil aliud quàm sole meridiano fulgente, ad clarius perspiciendũ lucernam velle accendere. Quare in vnica Lutheri conclusione quoad hanc materiam acquiescam. *Summa,* inquit ille, *summarum. Opera & vota nec persuaderi nec doceri possunt, nisi ea salutaria & vtilia dicas ad salutem. quid enim est docere opera & vota non esse salutaria nec necessaria? quis audiet? quis amplectitur? quis si sciret non esse necessaria in vanum laborare vellet, maximè tanto totius vitæ tempore? Quare certum est eos putare opera sua esse vtilia & salutaria: At docere ea salutaria esse, est dæmoniacum & apostaticũ à fide, quum sola fides sit necessaria & salutaris. Quare vota & opera aut seriò doceri & disci non possunt, aut apostare à Christo & excidere à gratia oportet tam docentes quam attendentes. Sunt enim doctrinæ dæmoniorum & mendacia, à quibus in fine resilias cum D. Bernardo in æternum peribis.* Hæc est summa doctrinæ Protestanticæ de sola fide iustificante & non necessaria operum adiunctione, quæ etsi à suis discipulis fieri multi ægrè patiuntur, alij æquiori animo tolerant; necessitatem tamen aliquam imponi, aut vniuersè omnes aut certè plærique omnes nullo modo censent ferendum: eamque necessitatem multis libris & cõmentarijs refutauit Illyricus, & Nicolaus Gallus, & Amsdorfius, qui etiam in libro quẽ scripsit &

Deus nihil æstimat hominũ opera sed solam fidem.

Luther. 40 3. de votu monasticu parte 2. fo. 276. 278.

psit & inscripsit *Bona opera nocere saluti*, testatur & probat multis exemplis, Lutherum semper horruisse illas propositiones, *Christiani debent bona opera facere, &, Oportet illos bene operari*, quia fides sola absque operibus satis superque sufficit ad eos æterna fælicitate beandos. Quorum iudicium in suis sectatoribus ab operum necessitate liberandis, sequuntur ministri Ecclesiæ Saxonicæ, Lubecensis, Hamburgensis, Luneburgensis, Magdeburgensis, quibus itē subscripserunt, Ecclesia Brunsuicana, Prutenica, Vvismariensis, Mansfeildensis, Turingicæ, Ratisbonensis, Bipontina, vt ex libris æditis apparet, & in peculiari Lutheranorum Synodo traditur, & ipsi solifidiani ministri contra Maioristas papisticos (vti vocant) operum præcones gloriantur.

Colloq. Altemb. vbi supra. Ies. fo. 169

Et hæc quid hactenus plana sunt, & quoad hanc vitā omnia sunt facilia & expedita Omnibus enim, obedientiæ, castitatis, & honestatis vinculis perruptis, & perpotare, & pergręcari, & deliciari liberum est, atque ita summa quidem cum iucunditate & otio hanc vitam transmittere. Verum de altera vita & iudicio futuro scrupulus aliquis hæret. Deus enim sæpenumero in literis sacris pronunciat se iuxta cuiusuis opera iudicaturum. Quum ergo fratres & sorores Euangelicæ gemo suo liberè in hoc sæculo indulgentes fide solum Euangelica præditi ad illud tribunal sistentur operum bonorum inanes, qua distinctione terribilem illam gehenne ignis in æternum sustinendi sententiam declinabūt? Hæc nimirum difficultas multos è doctoribus valde torsit, qui item vt ea sublata discipulos suos securos redderent & in vtramque aurem dormientes valde laborarunt: at quàm vtiliter postea explicabitur. Primùm verò quàm hæc doctrina sit vitæ cōmuni pestifera, quantum grauitate, modestia, sobrietate,

Mat. 16. 27. ca. 25. 34 35. Rom. 2. 6. 1. Pet. 1. 17.

Paga-

Paganiſmus eam ſuperet, id vero quàm fieri poteſt, breuiter oſtendendum eſt. Diximus ſuprà ex omnibus Paganorum ſectis, ſolam Epicuræam ſacrificia è religione tollere, cum quibus in eo noſtris Euangelicis apprimè conuenit. In hoc viciſſim tam eſt eorum fraterna concordia, vt non aliter quàm gemelli illi Caſtor & Pollux, eodem ouo prognati eſſe videantur. Epicuræi enim quum ſuas inſtituerent reſpub. Dei prouidentiam & religionem alto ſilentio ſepelientes, ad legum & Magiſtratuum laudationem linguas calamoſque vertebant, & *qui leges compoſuerunt, & vrbes Magiſtratuum imperio parere inſtituerunt*, ij ſecundum Epicuræos *in tranquillo admodum ſtatu nos collocauerunt, quæ ſi quis aboleret, ferarum vitam victuri eſſemus*. Hæc quanquam ſuo loco verè, quia tamen contra religionem intempeſtiuè dicebantur, ſaniores philoſophi vt falſa & impia exploſerunt. *Hæc enim*, aiunt iſti, *neque iuſtè neque verè dicuntur. Nam ſi quis humanis legibus ſublatis Socratica & Platonica nobis relinquat decreta, lõgè profectò abfuturi ſumus à vita belluina. Metuemus enim turpia, et honeſti gratia venerabimur iuſtitiam, Deos, bonos Magiſtratus; quum genios vitæ noſtræ cuſtodes nos habere ſentientes, tum omne aurum quod ſupra infraq́; terram eſt pretium virtutis non æquare cenſentes*. Digna homine ciuili, digna philoſopho, imò digniſſima homine & Theologo Chriſtiano oratio, quæ virtutem ſui gratia perſequendã docet, quæ angelos hominibus cuſtodes & tanquã vigiles à Deo poſitos tradit, quæ homines Dei metu & reuerentia ad honeſtatem incitat, quæ virtutes non *pannos menſtruatos*, non *ſordes*, non *cloacas* (quibus nominibus iſta ſordida & lutulenta animalia vtuntur ad ſuos ab eorum ſtudio auertendos) ſed aurum potius vocat, & auro gemiſque infra & ſupra terram pretioſiſſimis anteponit, vt homines ad

Plutarch, aduerſ. Colotem.

Plutar. ibi.

Sic Plato. de leg. ſiue legelatione dialo. 5.

Pagani de operib. bonis multò diuinius ſentiunt & loquuntur quàm Proteſtantes.

ad eorem amorem flagrantiores reddat, non aliter quàm Apostolus Paulus opera bona *aurum argentũ, lapidesq́; pretiosos*, idem quoque Apostolus, & ipse vnà Saluator *thesaurum in cœlo repositum* ex quo immortalitatis corona conficitur, appellauit.

1.Cor.3.12
1.Tim. 6.19.
Mat.6.20
Mat.10.21.
Luc.18.22.

Sed audiamus reliqua Paganorum illorum vt deinceps exactiùs nostros Euangelicos cum illis conferamus. sic illi pergunt. *Quando ergo erit vita nostra fera & belluina? Tum quum sublatis è medio sapientũ documentis manebit ad voluptates exhortans doctrina,* qualis erat Epicuri, *quum prouidentia Deorum negabitur, quum ridebuntur ista.*

Est oculus omnia cernens iustitia, &
Stans in propinquo cominus videt Deus.

Deus siquidem vt & antiquitus traditum est, principium, medium, & finem tenet omnium rerum, quem sequitur iustitia vindex eorum qui à diuina desciscunt lege. Hæc qui tanquam fabulas contemnunt, vt Epicuræi, & ventre, corporeisq́; voluptatibus fœlicitatem metiuntur, ijs lege & verbere opus est, & talis brutorum vita est.

Consideremus iam vtrum hæc Ethnica fides illa Euangelica fœditate (quo enim digno nomine appellanda sit proisus ignoro) non sit multò præstantior; imò consideremus vtrum illa ipsam Dei notitiam ex animis nostris non extrahat quam natura ingenerauit, & ad eam flagitiorum impuritaté non extimulet, quam ipsi Ethnici natura duce horruerunt, à quorum vtroque Pagani philosophi sua disciplina Paganos suos auocarunt. Neque hic secreta aut recõdita aliqua Theologia, nõ magna aliqua ingenij solertia & perspicacitate ad iudicandũ op⁹ est, sed vir quiuis ratione & honestate cõmuni imbut⁹, qué non Circæum huius Euangelismi poculũ tanquam ex homine in bestiã transformauit, idonæus iudex

iudex esse poterit. *Hoc à principio persuasum esto omnibus hominibus, (dicebant illi) Deos optimè de hominum genere mereri; & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem intueri; piorumque & impiorum habere rationem.* At isti è contra persuadere volunt DEVM *non quid sis, non quid agas*, non quid admittas, sed quid credas, quid imagineris curare, nec *operum piorum & impiorum habere rationem, sed sola fide metiri omnia.* Ecquid dici potest aut ad DEI prouidentiam tollendam scelestius, aut ad hominum vitam corrumpendam flagitiosius? Si enim Deus facta non considerat, si officium fœminæ in agro mulgentis vaccas, & constantiam martyris ad tribunal tyranni pro Christi nomine effundentis sanguinem, nõ in hac vita solùm sed in futura quoque pari lance ponderat, nec alterum alteri præfert; reliquas ergo hominum actiones, & mundi totius opera non curat, non estimat, sed (vt inquit apud Sanctum Iobum prophanus homo) *circa cardines cæli perambulat, & nostra non considerat.* Nam si hujus virtutis actum maximum & præstantissimum nullo numero habet, certissimum est alia minora quæuis ab eodem prorsus contemni & negligi. Et quid aliud garriebat Epicurus, quũ Deũ negaret gratia & odio erga bonos impiosque moueri? ex quo inferebant & rectè philosophi, Epicuri Deum penitus non esse. Est enim Dei maximè proprium tota scriptura sacra probante impiorum scelera vlisci & bonorum benefactis pręmia rependere, ideoque verè dixit Tullius ab Epicuro sic opinante *re tolli, oratione tantum relinqui Deum: qui si maximè talis sit vt nulla hominum bonorum gratia, nulla charitate teneatur, valeat: quid enim dicam propitius sit?* Quorsum enim propitium nobis optemus qui Stoicorum instar omnia ducit esse paria, & iuxta hanc

Cic. de leg. lib. 1.

Protestantiũ doctrina manifestè tollit. Dei prouidentiam, ipsumque Deum.

Iob. ca. 22. 14.

Cic. li. 1 de nat. Deorũ Lactant. de ira Dei ca. 8.

hanc theologiam profitetur se hominib. otiosis nó minus quam actuosis, & ad omnia virtutum genera solicitè incumbentibus beneuolum fore & propitium. Ad humanam aũt vitam horrendis flagitijs inquinandam, quodnam potest excogitari calcar acrius? Quum enim ea sit perfectissima hominis vita quæ ad diuinam iustitiam maximè conformatur, quemadmodũ eò est perfectior apud homines lex quæuis, quo legi æternæ & diuinæ magis aptè congruit & consentit, quid aliud ex hoc sequitur quam respub. & Magistratus eodem loco æstimare debere oẽs ciuium suorum actiones: nec qui capitis sui periculo hostẽ à mœnibus submouet maiori præmio ornare, quam qui in taberna cum amicis hilariter æqualib. poculis exhauriendis certat. Valeant ergo præmia apud hoẽs, tollantur ciuicæ coronæ Romanorum extermineтur è rebuspub. iustitia illa distributiua qua aliter remunerantur duces, aliter milites, aliter principes, aliter agricolę, aliter plebei suis lucris intenti, aliter Imperatores in reipub salutem excubantes; omnes quidem tranquillè vitam agentes, sed alij supra alios pro laborum magnitudine maioribus honoribus aucti: hoc (inquam) quo vno Philosophi probant reipub naturam & vitam contineri, prorsus inuertendum est, & omnes sine distinctione pares habẽdi exemplo diuini tribunalis, ad quod Christianorum hominum iustitia dirigenda est. Et quale deinceps poterit existere inter homines virtutis studium si hoc Euangelicorũ axioma ponatur? Si enim Deus diuersa virtutum genera diuersis prę mijs coronat, ergo nec diuersa peccatorum genera disparibus supplicijs afficit. Necesse (inquam) est, si opera pia suis destituantur præmijs, vt & opera quoque nefaria nullis castigentur supplicijs, quod & Lactantius vrget, & D. Hieronymus

Protestantiũ doctrina de operibus est euersio rerumpub.

Arist. Ethic. li. 5. c. 1 3.

Lactant. de ira Dei ca. 3.

Hieron. lib. 2. in Iouin. cap. 2.

mus probat, & tota scripturarum series, certaquè ratio conuincit. Quis ergo deinceps arduum & laboriosum virtutis callem ingredietur? quis libidinem, quis iram, quis reliquas animi corporisq. perturbationes frænare conabitur? quis non illis vniuersis effusas laxabit habenas, quando Deum ipsum habet omnis licentiæ suæ authorem; saltem nunquam sensurus est vltorem & vindicem. Et quisquã tamen Christiani nominis adeo excors & amens est, vt istros magistros Paganis Philosophis audeat æquare? Illorum sordes & lutum, horum gemmis & auro purissimo componere? Aut vero magna aliqua solertia & ingenij acumine opus est ad illa tam fœda & horribilia ab istis optimis sanctissimisque internoscendum? quando vt Hieronymus de hæresibus ait *eorum prima initia narrare solum est refutare*, non aliter hæc portentosa paradoxa recensere est abundanter apud hominem sanum refellere, & illas aureas Paganorum sententias repetere, est Christianum quemuis in eorũ admirationem rapere: ideoque & sine adiuncta aliqua refutatione satis est Paganorum & Euangelicorũ fidem lectori nudè spectandam exhibere. Attendamus enim Euangelicos concionantes. Sola, inquiunt illi, fides est ad æternã gloriam tribuendam necessaria & vtilis: opera quęcunque etiamsi à gratia Christi & copiosissimo sancti spiritus afflatu fluant, ad illud obtinendum nihil quicquam valent, nullius sunt ponderis; & si quid quocunque modo vel ad proximus iuuandos, vel ad rempub. ornãdam, vel Deum honorandum, ex flagranti charitate effeceris, nullius est apud Deũ æstimationis. Qui contra Pagani? *Omnibus* [inquiũt] *qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint* [multo magis qui ad Dei gloriã propagandã incubuerint] *certus est in cœlo ac definitus locus vbi beati æuo fruantur sempiter-*

Hieron.

Comparatio doctrinæ Protestantiũ & Paganorũ de operib.

Cic. in somnio Scipiõ.

sempiterno? Ecquis vir honestus ambigit vtra harum opinionũ sit melior, sanior, & vitæ humanæ rebusque publicis salutarior? Deus solam in hominibus infidelitatem respicit, opera autem mala nihil pendit, nec vllis in altera vita cruciamentis vlciscitur si qui eius legem transgrediuntur modò fidẽ teneant. imò verò nemo est vel optimus qui non singulis actionibus suis legem eam violat, quando omnia hominum optimorum opera sunt peccata, sordida & pannis menstruatis similia, & tamen illi ipsi homines propter fidem tam sunt de vindicta supplicioq. declinãdo securi, vt nec ipsa beatissima Dei mater, nec ipse Christus Iesus (ô monstra hominum) sit de Dei patris beneuolentia securior quàm ista sordida & tam fœdè maculata animalia. Hoc enim est in istorum omnium theologia certum & decantatum axióma. Nam & Caluinus, *fidelis* (inquit) *non est nisi qui diuinæ ergæ se beneuolentiæ promißionibus fretus, indubitatam salutis expectationem præsumit. Fidelis (inquam) nõ est nisi qui suæ salutis securitati innixus, diabolo & morti confidenter insultat.* & iuxta Bezam Ecclesiamq. Geneuensem, *si vel solam fidei scintillam, aut minimum fidei effectum tota vita semel senserimus, de æterna salute securi debemus esse.* & Lutherus. *Quia fide renati sumus filij atq; hæredes Dei, pares sumus in honore & dignitate D. Petro & Paulo, S. Deiparæ virgini, ac diuis omnibus. Habemus enim eundem thesaurum à Deo bonaq; omnia tam largiter quàm ipsi.* Zuinglius autem qui opera sua quæcunque non minus quàm Lutherus & Caluinus polluta credidit, quia tamen Euangelicam fidem Lutherana diuiniorem excogitasse se putabat, ideo & is multis gradibus Lutherum supergressus, suis discipulis omnibus quanquam flagitiosissimis, iuxta Euangelium tamen ab illo inuentum *fidelibus, Deus,* (inquit,) *pater non minus fauet nec minus propitius est*

Protestantiũ quamuis impurissimorũ, immensa est superbia & præsũptio de sua sola fide.

Caluin. Instit. li. 3. c. 2. §. 16.

Confeßio Christianæ fidei Gen. ca. 4. §. 20

Luther. to. 5. in enarrat. in 1. Pet. c. 1. fol. 442.

Zuinglius, 1. in actu disputat. Tigurinæ fol. 628.

quàm Christo filio suo proprio. Fidelem huiusmodi nō minus quàm filium suum tuebitur, nec minus quàm filiū suum ab æterna morte eundem liberabit. Non minus cælum illi patere faciet quam filio suo vnigenito. hæc ille. Ergo isti quum omnium mortaliū sint maximè inquinati omniūq. flagitiorum maculis notatissimi, quum fateantur se nihil aliud posse quàm peccare & legem diuinam transgredi, Deique maiestatem offendere; tamen desperatissima sua confidentia & fiducia (quam fidem mendaciter vocant) non modò impunitatem sibi pollicentur, sed eandem etiam cum Sanctis omnibus, cum beatissima virgine, ipsoque etiam Christo Dei gratiam & fœlicitatem. Quanta est hęc impudentia? quàm satanica superbia? quàm prophana Dei irrisio & despicientia? vt quū eum à te summo scelere lædi dicas, eum tum maximè tibi beneuolum glorieris, & non modò nullam nequitiæ & impudentiæ tuæ pœnam verearis, sed etiam amplissimas in cœlo coronas tibi debitas iactes! Qualia sunt hæc nō hominum sanorum dictata, sed furiosorum & phræneticorum blasphemiæ! quanto magis propheticè & Apostolicè Pagani.

Est oculus omnia cernens iustitiæ, &

Supra. *Stans in propinquo cominus videt Deus,*

quem sequitur iustitia vindex eorum, qui à diuina desciscunt lege. Quis est mortalium humana forma prędi- tus qui solo naturæ lumine nō videat illa Euangelicorum esse belluina non humana, hæc Paganorum esse honesta, & tum diuinæ maiestatis altitudini, tū humanæ indolis dignitati consentanea? Denique nihil certius & exploratius esse potest quàm illud Paganum, tum fore vitam *nostram belluinam, quū sapientum virorum documentis sublatis, manebit ad voluptates exhortãs doctrina,* qualem sublato deorum timore Epicuræi prædicabant. Quam doctrinam quoniam

suppresso

ſuppreſſo Epicuri nomine iſti Euãgelici induxerũt, *ſapientum virorum documenta*, quotquot Eccleſiæ Catholicæ annis mille quingentis præfuerunt *aſpernantes*, opera quia carni moleſta, ſatisfactionem quia voluptatibus aduerſariam, Eccleſiæ diſciplinã de Quadrageſimæ ieiunijs, de caſtitate, de votis, de vigilijs, tanquam licentiæ Euangelicæ repugnantẽ funditus profligantes; verum eſt eorum vitã qui illis adhæreſcunt eſſe belluinam, & tum Dei timoris, tũ ciuilis honeſtatis inanem. Deum enim timere nõ poſſunt quorum primarium caput ex quo ſolius fidei iuſtificatio pendet, eſt Deũ non timere. Sic enim fidem ſuam definiunt vt ſit *diuinæ ergo eos beneuolẽtiæ firma certaq́ꝫ cognitio, plenæ qualis de rebus compertis & probatis eſſe ſolet, quæ eos fiducia & audacia compleat vt tranquillis animis audeant ſe in conſpectum Dei ſiſtere*, quę omnem timorem longiſſimè excludit. Ex quo deinde conſequens eſt eos Deum omnino non credere. Veriſſimum eſt enim illud Tertulliani & Lactãtij *Vbi Deus non timetur, niſi vbi non eſt? Nam vbi Deus, ibi metus erga Deum qui eſt initium ſapientiæ*, atque ita Deus ipſe per prophetam docet. *ſi ego dominus ſum vbi eſt timor meus*. Ergo quum timorem Dei; & (quod neceſſario ſequitur) Deũ ipſum iſti boni Euangelici ex ſuis Eccleſijs auferunt, ſuorum ſectariorum vitam verè belluinam efficiunt. Et deinde quum ex eodem principio non minus euidenter fluat quanta cogitari poteſt maxima in vitam communẽ morum impuritas, quando Dei timor potentiſſimũ eſt ad homines in officio & honeſtate ciuili coërcendos vinculum, eodem argumento efficitur belluinã vitam induci ab iſtis Euangelij præconibus, qui ablato Dei timore & iuſtitia ſcelerũ vindice, ſecurã ſibi ſuiſque arrogant diuinæ beneuolentiæ certitudinem, qua ſe nõ magis quam beatiſſimam Vir-

Proteſtãtes non timent Deũ, neq; iuxta ſua doctrinã timere poſſunt.

Cal. Inſtit. li. 3. ca. 2. §. 7. 15.

Tertul. de præſcript. Lactant. de ira Dei ca. 8.

Malac. 1. 6

Proteſtãtes ſine Deo.

ginem, ipſumque adeo Chriſtū, à Deo damnari poſſe ſuperbiſſimè iactitant. Longè autem alio modo Pagani magiſtri tum quoad honeſtè viuendum, tū quoad religioſè de Deo, & humiliter de ſeipſis ſentiendum, diſcipulos ſuos inſtituerunt. In quo quiſquis horum Euangelicorum nouos Apoſtolos Paganorum Philoſophis; illorum Lutheros, Caluinos, Zuinglios, horum Platonibus, Ciceronibus, & Plutarchis comparat, is nunquam quid eſt vera Philoſophia, vel primoribus labris deguſtauit.

II. 11 Et hæc quidem ex plurimis pauca, ſed ea euidentiſſima & toti Euangeliſmo omnibuſque eius ſectis communia diſcrimina non obſcurè demonſtrant veterem Paganiſmum qualis ante Chriſtum terrarum orbem obtinuit, iſta euangelicorum apoſtaſia multo eſſe ſanctiorem, ſiue ciuilem hominum vitam, ſiue generalem rerumpub. ſtatum, ſiue ipſius Dei gloriam & honorem reſpicias. Alia quidem plurima ſuppetunt, omniaq. clariſſima huius probandi argumenta. Ita enim ferax & fructuoſum eſt in hoc genere iſtud Euágelium, ita eſt omnium veterum hæreſum lerna quædam & chaos, ita turpiſſima quæque 1 ab Ario & Eunomio ſolas ſcripturas recipientibus & traditiones omnes reſpuentibus 2. à Simone Mago & Manichæo negantibus liberum arbitrium, 3. ab eodem Simone & Florino ponentibus Deum ſcelerū authorem 4. ab Arianis principé ciuilé Eccleſiæ caput ſtatuentibus, 5. à Iouiniano ieiunia prodeſſe negante & coniugalē ſocietatem virginitati exæquáte, 6. ab Aërio & Arianis reijcientibus preces & ſacrificia pro defunctis, 7. à pſeudapoſtolis ſolam fidem ſaluti neceſſariam prædicantibus, 8. à Pelagianis tollentibus originale peccatum, 9. à Circumcellionibus & Donatiſtis negantibus Eccleſiam Catholicam toto orbe diffuſam

1. Epiph. hær. 73. 69 Athan. de ſynod. Arim. & Seleucia.
2 Clem. li. 3 recog. Auguſt. de hær
3. Tert. de praſcript. Euſeb. l. 5. ca. 19. Vinc. Lyr. ca. 34.
4. Athan. ſupra.
5. Aug. de hær.
6. Aug. ib. 53. Epiph. hæreſ. 75.
7. Aug. de fide & operib. ca. 14. & de hæreſ 54.
8. Aug. de hær. 88.
9. Aug. ibid. 69. & [illegible] l. 2.

ſam, ſuffodientib. altaria, ſpoliantib. Eccleſias, graſſantib. in Catholicos ferro & flāma, perpetuaq. maledicentia Eccleſiam Romanam tanquā Apoſtaticā & Antichriſtianam lacerantibus, ita (inquā) hæc & alia huiuſmodi ab omnib. primitiuæ Eccleſię hæreſiarchis mutuo ſumpta in hoc Euangeliū nouum tanquam in ſentinam & cloacam quandā congeſta ſunt, vt quæ antiquiſſimi doctiſſimiq. patres Tertullian⁹, Epiphanius, Athanaſius, Auguſt., Ambroſ. afferunt ad ſingulares illos hæreticos Paganiſmi arguendos, ea multo pleniús & cumulatiùs in hoc Euangeliū ex illis vetuſtis hęreſib. multiſq. nouis nuper inuentis coagmentatū conueniant. Sed quādo hoc ſatis vti ſpero euidenter demōſtrauimus, ſuperfluū eſt in re non dubia probationib. vti non neceſſarijs. Verū ſiquidē eſt illud Tullij, *perſpicuitatē argumentatione eleuari*. Quum enim quippiā & ratione & experientia conſtat, vt ignē calefacere, ſolē lucere, qui hoc deinceps nouis argumentis ex intima Philoſophia petitis amplius comprobare velit, neceſſe eſt vt & ſeipſum in multas difficultatas cōijciat, & auditorē etiā nō mediocriter obturbet. Quumque hoc quod de iſta pluſquam Ethnica Euangelicorū noſtrę tempeſtatis apoſtaſia probare velim, & rationibus ex ipſo Euangelio ductis, & certis experimētis, & luculentis ipſorum Euangeliſtarū confeſſionibus paruerit, operæ pretiū non eſt iugulare mortuos, & fœtentē hanc in omnium Chriſtianorum naribus lernam amplius mouere.

Vide ſupra §. 0. fo. 105.

Cic. de nat. deorum.

Vnicam tamen appendicem à me vel inuito ipſa orationis ſeries atque ordo extorquet, ſine qua mācum quodammodo & imperfectū eſt quod proximè de ſola fide diximus; cuius horrenda impietas, non ſolum ad deprauandam humanam vitam, nec ſolum ad auferendum Dei in hoc mundo prouidē-

tas, idololatria. Hanc ſolius fidei doctrinam à Caluino Eccleſiaque Geneuenſi, & Germanica Lutheri hauſtam ſuis item fidelibus impoſuerunt. Parlamentari ſtatuto Angli, & ſeueriſſima lege ſanxerunt, neminem Miniſtrum cuicunque Eccleſiæ per regnum illud eſſe præficiendum, qui non inter reliqua Anglicanæ religionis capita *ſolam fidem ſine operibus* iuſtificantem agnoſcat. nullum vt dogma ſit in iſtorum Eccleſijs latius ſparſum & receptum generalius, quàm eſt hoc de ſola fide ſine operibus Euangelicos iuſtificante. Quamuis enim plurimi Germani ſcriptores longiùs prouecti, opera ad ſalutem æternam obtinendam non modò non neceſſaria quia fidei maieſtatem & omnipotentiam minuunt, ſed etiam *pernicioſa eſſe* contendunt, ideoque & diſcipulos ab eis ſtudioſiſſimè auertunt, *quoniam ea ſequitur ſuperbia & inanis gloriatio*, & huc torquent illud Apoſtolicum, *maledicti ſunt qui ſub operibus legis ſunt*, ſub quibus *operibus legis* illi præter fidem opera omnia charitatis & pietatis quæ lex iubet comprehendunt: tamen quoniam non extremas ſingularum ſectarum opiniones exagitandas inquiro, ſed maximè publicam omnium fidem æquabili lance ponderare cupio, eam permultorum inſaniam diſſimulò, & in hac generali omnium hæreſi inſiſtam. At quæ ratio eſt cur ita opera à iuſtitia Chriſtiana excludunt, eamque ſola fide metiuntur? Duplex & vtraque in iſtorum Euangelio valde efficax: prior, quia DEVS in iudicando, homines non ex operibus, ſed ex ſola fide æſtimat; altera quia homines etiam ſanctiſſimi, quum optimè & ex ſancti ſpiritus gratia operantur etiã tũ perpetuo peccant; & illa quæ putãtur opera perfectiſſima, tũ propter inſitam naturæ noſtræ cõcupiſcentiã originalẽ quæ opera talia ſuis ſordibus

Parlam. anno Elizab. 13. cap. 12.

Colloquium Altenburgenſe à fol. 134. ad 138. Nicolaus Gallus & Amſdorfius ibid.

Galat. 3. 10.

Optimo bonorum hominum opera ſunt peccata in Euangelio Proteſtantium.

conta-

contaminat, tum propter nostram in operando imbecillitatem & imperfectionem verè peccata sunt mortalia, & iram Dei damnationemque æternam promerentur. De posteriore perspicuum est illud tritũ axioma Lutheri, *iustus in omni opere bono peccat.* & Theodorus Beza in Geneuensis fidei cõfessione, *Ipsa quoq; præstantissima hominum opera, si summo iure in eo inquiratur, nihil aliud sunt quàm meræ donorum Dei pollutiones, quemadmodum sæpè accidit vt riuus alioqui clarus & limpidus inficitur cloacæ sordibus.* & Caluinus. *Quicquid optimum ab optimo viro proferri potest, aliqua semper carnis impuritate respersum & corruptum est. vt nec vnum à sanctis exeat opus quod nõ mereatur iustam opprobrij mercedem.* Id quod Bucerus, & reliqui Protestantes in Colloquio Ratisbonensi, Brentius, & Georgius Maior tanquam certissimam veritatem contra Catholicos defenderunt. *Opera* inquiunt *nostra quãtumcunq; bona sunt, à Deo nihil merentur per se quàm pœnam: propterea quòd [quod sæpius dictum est & sæpius repetendum est] sub maledicto legis & ipsa manent, & faciẽtes relinquunt, etiam tum quum considerantur quatenus à nobis per gratiam Christi perficiuntur. Adeò enim legi nõ satisfaciunt, vt hæ nostræ iustitiæ omnes, sint in conspectu Dei instar panni menstruati. Sunt (inquam) instar panni menstruati omnes iustitiæ hominis etiam iustificati.* Hoc autem posito quod omnia hominum optimorum peccata sunt adeò fœda, sordida, polluta & per se infernalibus flammis vindicanda, prius illud ex sola fide homines esse iudicandos & saluandos (si quidem vlli salutem adepturi sunt) sua vi consequitur. Et illud inter alios Lutherus perstudiosè inculcat. *Opera quantumlibet sacra & ardua* (inquit ille) *religiosorum & sacerdotum, in oculis Dei prorsus nihil distant ab operibus rustici in agro laborantis, aut mulieris in domo sua curantis*

Luther. to. 2. in art. à Leone dãnatus art. 31.

Beza confess. Genes. ca. 4. § 19.

Cal. instit. l. 3. ca. 19. § 9.

Colloq. Ratisbon. pa. 366.

Luter. to. 2 li. de capti. Babylon. fol. 78.

Ibid. in respub. ad Catharin. fol. 137.

Ibi, de libertate Christiana fo. 8

curantis, sed sola fide apud eum omnia mensurantur, sicut Ieremiæ 5. dicitur, Domine oculi tui respiciunt fidem. & rursus. *Christus sic ordinauit vt nullum esset peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides, sicut Iohannis 16. Non enim personã bonã facit nisi fides, nec malam nisi incredulitas.* Hoc ille in cõcionibus, hoc in scholis, hoc in totis voluminibus adeò solicitè docere & stabilire conatur, hoc denique per se ex priore fonte de viris sanctis in omni opere bono peccantibus ita fluit, vt superfluum sit multis locis vndiquaque collectis id velle collustrare; quod est nihil aliud quàm sole meridiano fulgente, ad clarius perspiciendũ lucernam velle accendere. Quare in vnica Lutheri conclusione quoad hanc materiam acquiescam. *Summa,* inquit ille, *summarum. Opera & vota nec persuaderi nec doceri possunt, nisi ea salutaria & vtilia dicas ad salutem. quid enim est docere opera & vota non esse salutaria nec necessaria? quis audiet? quis amplectitur? quis si sciret non esse necessaria in vanum laborare vellet, maximè tanto totius vitæ tempore? Quare certum est eos putare opera sua essẽ vtilia & salutaria: At docere ea salutaria esse, est dæmoniacum & apostaticũ à fide, quum sola fides sit necessaria & salutaris. Quare vota & opera aut seriò doceri & disci non possunt, aut apostare à Christo & excidere à gratia oportet tam docentes quam attendentes. Sunt enim doctrinæ dæmoniorum & mendacia, à quibus in fine resilias cum D. Bernardo in æternum peribis.* Hæc est summa doctrinæ Protestanticæ de sola fide iustificante & non necessaria operum adiunctione, quæ etsi à suis discipulis fieri multi ægrè patiuntur, alij æquiori animo tolerant; necessitatem tamen aliquam imponi, aut vniuersè omnes aut certè plærique omnes nullo modo censent ferendum: eamque necessitatem multis libris & cõmentarijs refutauit Illyricus, & Nicolaus Gallus, & Amsdorfius, qui etiam in libro quẽ scripsit &

Deus nihil æstimat hominũ opera sed solam fidem.

Luther. 40 3. de votis monasticis parte 2. fo. 276. 278.

psit & inscripsit *Bona opera nocere saluti*, testatur & probat multis exemplis, Lutherum semper horruisse illas propositiones, *Christiani debent bona opera facere, &, Oportet illos bene operari*, quia fides sola absque operibus satis superque sufficit ad eos æterna fælicitate beandos. Quorum iudicium in suis sectatoribus ab operum necessitate liberandis, sequuntur ministri Ecclesiæ Saxonicæ, Lubecensis, Hamburgensis, Luneburgensis, Magdeburgensis, quibus itē subscripserunt, Ecclesia Brunsuicana, Prutenica, Vvismariensis, Mansfeildensis, Turingicæ, Ratisbonensis, Bipontina, vt ex libris æditis apparet, & in peculiari Lutheranorum Synodo traditur, & ipsi solifidiani ministri contra Maioristas papisticos (vti vocant) operum præcones gloriantur.

Colloq. Altemb. vbi supra. Ies. fo. 169

Et hæc quid hactenus plana sunt, & quoad hanc vitā omnia sunt facilia & expedita Omnibus enim, obedientiæ, castitatis, & honestatis vinculis perruptis, & perpotare, & pergręcari, & deliciari liberum est, atque ita summa quidem cum iucunditate & otio hanc vitam transmittere. Verum de altera vita & iudicio futuro scrupulus aliquis hæret. Deus enim sæpenumero in literis sacris pronunciat se iuxta cuiusuis opera iudicaturum. Quum ergo fratres & sorores Euangelicæ genio suo liberè in hoc sæculo indulgentes fide solum Euangelica præditi ad illud tribunal sistentur operum bonorum inanes, qua distinctione terribilem illam gehenne ignis in æternum sustinendi sententiam declinabūt? Hæc nimirum difficultas multos è doctoribus valde torsit, qui item vt ea sublata discipulos suos securos redderent & in vtramque aurem dormientes valde laborarunt: at quàm vtiliter postea explicabitur. Primùm verò quàm hæc doctrina sit vitæ cōmuni pestifera, quantum grauitate, modestia, sobrietate,

Mat. 16. 27. ca. 25. 34 35. Rom. 2. 6. 1. Pet. 1. 17.

Paga-

Paganiſmus eam ſuperet, id vero quàm fieri poteſt, breuiter oſtendendum eſt. Diximus ſuprà ex omnibus Paganorum ſectis, ſolam Epicuræam ſacrificia è religione tollere, cum quibus in eo noſtris Euangelicis apprimè conuenit. In hoc viciſſim tam eſt eorum fraterna concordia, vt non aliter quàm gemelli illi Caſtor & Pollux, eodem ouo prognati eſſe videantur. Epicuræi enim quum ſuas inſtituerent reſpub. Dei prouidentiam & religionem alto ſilentio ſepelientes, ad legum & Magiſtratuum laudationem linguas calamoſque vertebant, & *qui leges compoſuerunt, & vrbes Magiſtratuum imperio parere inſtituerunt*, ij ſecundum Epicuræos *in tranquillo admodum ſtatu nos collocauerunt, quæ ſi quis aboleret, ferarum vitam victuri eſſemus*. Hæc quanquam ſuo loco verè, quia tamen contra religionem intempeſtiuè dicebantur, ſaniores philoſophi vt falſa & impia exploſerunt. *Hæc enim*, aiunt iſti, *neque iuſtè neque verè dicuntur. Nam ſi quis humanis legibus ſublatis Socratica & Platonica nobis relinquat decreta, logè profectò abfuturi ſumus à vita belluina. Metuemus enim turpia, et honeſti gratia venerabimur iuſtitiam, Deos, bonos Magiſtratus; quum genios vitæ noſtræ cuſtodes nos habere ſentientes, tum omne aurum quod ſupra infraq́ terram eſt pretium virtutis non æquare cenſentes.* Digna homine ciuili, digna philoſopho, imò digniſſima homine & Theologo Chriſtiano oratio, quæ virtutem ſui gratia perſequendá docet, quæ angelos hominibus cuſtodes & tanquá vigiles à Deo poſitos tradit, quæ homines Dei metu & reuerentia ad honeſtatem incitat, quæ virtutes non *pannos menſtruatas*, non *ſordes*, non *cloacas* (quibus nominibus iſta ſordida & lutulenta animalia vtuntur ad ſuos ab eorum ſtudio auertendos) ſed aurum potius vocat, & auro gemiſque infra & ſupra terram pretioſiſſimis anteponit, vt homines ad

Plutarch, aduerſ. Colotem.

Plutar. ibi.

Sic Plato. de leg. ſiue lege latione dialo. 5.

Pagani de operib. bonis multò diuinius ſentiunt & loquuntur quàm Proteſtantes.

ad eorem amorem flagrantiores reddat, non aliter quàm Apostolus Paulus opera bona *aurum argentũ, lapidesq́; pretiosos*, idem quoque Apostolus, & ipse vnà Saluator *thesaurum in cœlo repositum* ex quo immortalitatis corona conficitur, appellauit.

1.Cor.3.12
1.Tim. 6. 19.
Mat.6.20
Mat.10. 21.
Luc.18. 22.

Sed audiamus reliqua Paganorum illorum vt deinceps exactiùs nostros Euangelicos cum illis conferamus. sic illi pergunt. *Quando ergo erit vita nostra fera & belluina? Tum quum sublatis è medio sapientũ documentis manebit ad voluptates exhortans doctrina*, qualis erat Epicuri, *quum prouidentia Deorum negabitur, quum ridebuntur ista.*

Est oculus omnia cernens iustitia, &
Stans in propinquo cominus videt Deus.

Deus siquidem vt & antiquitus traditum est, principium, medium, & finem tenet omnium rerum, quem sequitur iustitia vindex eorum qui à diuina desciscunt lege. Hæc qui tanquam fabulas contemnunt, vt Epicuræi, & ventre, corporeisq́; voluptatibus fœlicitatem metiuntur, ijs lege & verbere opus est, & talis brutorum vita est.

Consideremus iam vtrum hæc Ethnica fides illa Euangelica fœditate (quo enim digno nomine appellanda sit prorsus ignoro) non sit multò præstantior; imò consideremus vtrum illa ipsam Dei notitiam ex animis nostris non extrahat quam natura ingenerauit, & ad eam flagitiorum impuritatẽ non extimulet, quam ipsi Ethnici natura duce horruerunt, à quorum vtroque Pagani philosophi sua disciplina Paganos suos auocarunt. Neque hic secreta aut recõdita aliqua Theologia, nõ magna aliqua ingenij solertia & perspicacitate ad iudicandũ op⁹ est, sed vir quiuis ratione & honestate cõmuni imbut⁹, quẽ non Circæum huius Euangelismi poculũ tanquam ex homine in bestiã transformauit, idonæus

iudex

hanc theologiam profitetur se hominib. otiosis nó minus quam actuosis, & ad omnia virtutum genera solicitè incumbentibus beneuolum fore & propitium. Ad humanam aũt vitam horrendis flagitijs inquinandam, quodnam potest excogitari calcar acrius? Quum enim ea sit perfectissima hominis vita quæ ad diuinam iustitiam maximè conformatur, quemadmodũ eò est perfectior apud homines lex quæuis, quo legi æternæ & diuinæ magis aptè congruit & consentit, quid aliud ex hoc sequitur quam respub. & Magistratus eodem loco æstimare debere oēs ciuium suorum actiones: nec qui capitis sui periculo hostē à mœnibus submouet maiori præmio ornare, quam qui in taberna cum amicis hilariter æqualib. poculis exhauriendis certat. Valeant ergo præmia apud hoēs, tollantur ciuicæ coronæ Romanorum exterminetur è rebuspub. iustitia illa distributiua qua aliter remunerantur duces, aliter milites, aliter principes, aliter agricolę, aliter plebei suis lucris intenti, aliter Imperatores in reipub salutem excubantes; omnes quidem tranquillè vitam agentes, sed alij supra alios pro laborum magnitudine maioribus honoribus aucti: hoc (inquam) quo vno Philosophi probant reipub naturam & vitam contineri, prorsus inuertendum est, & omnes sine distinctione pares habēdi exemplo diuini tribunalis, ad quod Christianorum hominum iustitia dirigenda est. Et quale deinceps poterit existere inter homines virtutis studium si hoc Euangelicorũ axioma ponatur? Si enim Deus diuersa virtutum genera diuersis pręmijs coronat, ergo nec diuersa peccatorum genera disparibus supplicijs afficit. Necesse (inquam) est, si opera pia suis destituantur præmijs, vt & opera quoque nefaria nullis castigentur supplicijs, quod & Lactantius vrget, & D. Hieronymus

Protestantiũ doctrina de operibus est euersio rerumpub.

Arist. Ethic. li. 5. c. 1 3.

Lactant. de ira Dei ca. 3.

sempiterno? Ecquis vir honestus ambigit vtra harum opinionũ sit melior, sanior,& vitæ humanæ rebusque publicis salutarior? Deus solam in hominibus infidelitatem respicit, opera autem mala nihil pendit, nec vllis in altera vita cruciamentis vlciscitur si qui eius legem transgrediuntur modò fidẽ teneant. imò verò nemo est vel optimus qui non singulis actionibus suis legem eam violat, quando omnia hominum optimorum opera sunt peccata, sordida & pannis menstruatis similia, & tamen illi ipsi homines propter fidem tam sunt deuindicta supplicioq. declinãdo securi, vt nec ipsa beatissima Dei mater, nec ipse Christus Iesus (ô monstra hominum) sit de Dei patris beneuolentia securior quàm ista sordida & tam fœdè maculata animalia. Hoc enim est in istorum omnium theologia certum & decantatum axiôma. Nam & Caluinus, *fidelis* (inquit) *non est nisi qui diuinæ ergæ se beneuolentiæ promißionibus fretus, indubitatam salutis expectationem præsumit. Fidelis (inquam) nõ est nisi qui suæ salutis securitati innixus, diabolo & morti confidenter insultat.* & iuxta Bezam Ecclesiamq. Geneuensem, *si vel solam fidei scintillam, aut minimum fidei effectum tota vita semel senserimus, de æterna salute securi debemus esse.* & Lutherus. *Quia fide renati sumus filij atq; hæredes Dei, pares sumus in honore & dignitate D. Petro & Paulo, S. Deiparæ virgini, ac diuis omnibus. Habemus enim eundem thesaurum à Deo bonaq; omnia tam largiter quàm ipsi.* Zuinglius autem qui opera sua quæcunque non minus quàm Lutherus & Caluinus polluta credidit, quia tamen Euangelicam fidem Lutherana diuiniorem excogitasse se putabat, ideo & is multis gradibus Lutherum supergressus, suis discipulis omnibus quanquam flagitiosissimis, iuxta Euangelium tamen ab illo inuentum *fidelibus, Deus,* (inquit,) *pater non minus fauet nec minus propitius est*

Protestantiũ quamuis impurissimorũ, immẽsa est superbia & præsũptio de sua sola fide.

Caluin. Instit. li. 3. c. 2. §. 16.

Confeßio Christianæ fidei Gen. ca. 4. §. 20

Luther. to. 5. ienarrat. in 1. Pet. c. 1. fol. 442.

Zuinglius, 1. in actu disputat. Tigurinæ fol. 628.

quàm Christo filio suo proprio. Fidelem huiusmodi nõ minus quàm filium suum tuebitur, nec minus quàm filiũ suum ab æterna morte eundem liberabit. Non minus cælum illi patere faciet quam filio suo vnigenito. hæc ille. Ergo isti quum omnium mortaliũ sint maximè inquinati omniũq. flagitiorum maculis notatissimi, quum fateantur se nihil aliud posse quàm peccare & legem diuinam transgredi, Deique maiestatem offendere; tamen desperatissima sua confidentia & fiducia (quam fidem mendaciter vocant) non modò impunitatem sibi pollicentur, sed eandem etiam cum Sanctis omnibus, cum beatissima virgine, ipsoque etiam Christo Dei gratiam & fœlicitatem. Quanta est hęc impudentia? quàm satanica superbia? quàm prophana Dei irrisio & despicientia? vt quũ eum à te summo scelere lædi dicas, eum tum maximè tibi beneuolum glorieris, & non modò nullam nequitiæ & impudentiæ tuæ pœnam verearis, sed etiam amplissimas in cœlo coronas tibi debitas iactes! Qualia sunt hæc nõ hominum sanorum dictata, sed furiosorum & phræneticorum blasphemiæ! quanto magis prophetice & Apostolicè Pagani.

Est oculus omnia cernens iustitiæ, &

Supra. *Stans in propinquo cominus videt Deus,*

quem sequitur iustitia vindex eorum, qui à diuina desciscunt lege. Quis est mortalium humana forma preditus qui solo naturæ lumine nõ videat illa Euangelicorum esse belluina non humana, hæc Paganorum esse honesta, & tum diuinæ maiestatis altitudini, tũ humanæ indolis dignitati consentanea? Denique nihil certius & exploratius esse potest quàm illud Paganum, tum fore vitam *nostram belluinam, quũ sapientum virorum documentis sublatis, manebit ad voluptates exhortãs doctrina,* qualem sublato deorum timore Epicuræi prædicabant. Quam doctrinam quoniam

suppresso

ſuppreſſo Epicuri nomine iſti Euágelici induxerũt, *ſapientum virorum documenta*, quotquot Eccleſiæ Catholicæ annis mille quingentis præfuerunt *aſpernantes*, opera quia carni moleſta, ſatisfactionem quia voluptatibus aduerſariam, Eccleſiæ diſciplinã de Quadrageſimæ ieiunijs, de caſtitate, de votis, de vigilijs, tanquam licentiæ Euangelicæ repugnantẽ funditus profligantes; verum eſt eorum vitã qui illis adhæreſcunt eſſe belluinam, & tum Dei timoris, tũ ciuilis honeſtatis inanem. Deum enim timere nõ poſſunt quorum primarium caput ex quo ſolius fidei iuſtificatio pendet, eſt Deũ non timere. Sic enim fidem ſuam definiunt vt ſit *diuinæ ergo eos beneuolẽtiæ firma certaq́ cognitio, plenæ qualis de rebus compertis & probatis eſſe ſolet, quæ eos fiducia & audacia compleat vt tranquillis animis audeant ſe in conſpectum Dei ſiſtere*, quę omnem timorem longiſſimè excludit. Ex quo deinde conſequens eſt eos Deum omnino non credere. Veriſſimum eſt enim illud Tertulliani & Lactãtij *Vbi Deus non timetur, niſi vbi non eſt?* *Nam vbi Deus, ibi metus erga Deum qui eſt initium ſapientiæ*, atque ita Deus ipſe per prophetam docet. *ſi ego dominus ſum vbi eſt timor meus*. Ergo quum timorem Dei; & (quod neceſſario ſequitur) Deũ ipſum iſti boni Euangelici ex ſuis Eccleſijs auferunt, ſuorum ſectariorum vitam verè belluinam efficiunt. Et deinde quum ex eodem principio non minus euidenter fluat quanta cogitari poteſt maxima in vitam communẽ morum impuritas, quando Dei timor potentiſſimũ eſt ad homines in officio & honeſtate ciuili coërcendos vinculum, eodem argumento efficitur belluinã vitam induci ab iſtis Euangelij præconibus, qui ablato Dei timore & iuſtitia ſcelerũ vindice, ſecurã ſibi ſuiſque arrogant diuinæ beneuolentiæ certitudinem, qua ſe nõ magis quam beatiſſimam Virginem,

Proteſtantes non timent Deũ, neq; iuxta ſua doctrinã timere poſſunt.

Cal. Inſtit. li. 3. ca. 2. §. 7. 15.

Tertul. de præſcript. Lactant. de ira Dei ca. 8.

Malac. 1. 6

Proteſtãtes ſine Deo.

ginem, ipſumque adeo Chriſtū, à Deo damnari poſſe ſuperbiſſimè iactitant. Longè autem alio modo Pagani magiſtri tum quoad honeſtè viuendum, tū quoad religioſè de Deo, & humiliter de ſeipſis ſentiendum, diſcipulos ſuos inſtituerunt. In quo quiſquis horum Euangelicorum nouos Apoſtolos Paganorum Philoſophis; illorum Lutheros, Caluinos, Zuinglios, horum Platonibus, Ciceronibus, & Plutarchis comparat, is nunquam quid eſt vera Philoſophia, vel primoribus labris deguſtauit.

II.

11 Et hæc quidem ex plurimis pauca, ſed ea euidentiſſima & toti Euangeliſmo omnibuſque eius ſectis communia diſcrimina non obſcurè demonſtrant veterem Paganiſmum qualis ante Chriſtum terrarum orbem obtinuit, iſta euangelicorum apoſtaſia multo eſſe ſanctiorem, ſiue ciuilem hominum vitam, ſiue generalem rerumpub. ſtatum, ſiue ipſius Dei gloriam & honorem reſpicias. Alia quidem plurima ſuppetunt, omniaq. clariſſima huius probandi argumenta. Ita enim ferax & fructuoſum eſt in hoc genere iſtud Euágelium, ita eſt omnium veterum hæreſum lerna quædam & chaos, ita turpiſſima quæque 1 ab Ario & Eunomio ſolas ſcripturas recipientibus & traditiones omnes reſpuentibus 2. à Simone Mago & Manichæo negantibus liberum arbitrium, 3. ab eodem Simone & Florino ponentibus Deum ſcelerū authorem 4. ab Arianis principē ciuilē Eccleſiæ caput ſtatuentibus, 5. à Iouiniano ieiunia prodeſſe negante & coniugalē ſocietatem virginitati exæquāte, 6. ab Aërio & Arianis reijcientibus preces & ſacrificia pro defunctis, 7. à pſeudapoſtolis ſolam fidem ſaluti neceſſariam prædicantibus, 8. à Pelagianis tollentibus originale peccatum, 9. à Circumcellionibus & Donatiſtis negantibus Eccleſiam Catholicam toto orbe diffuſam

1. Epiph. hær. 73. 69 Athan. de ſynod. Arim. & Seleuciæ.
2 Clem. li. 3 recog. Auguſt. de hær 3. Tert. de præſcript. Euſeb. l. 5. ca. 19. Vinc. Lyr. ca. 34.
4. Athan. ſupra.
5. Aug. de hær.
6. Aug. ib. 53. Epiph. hæreſ. 75.
7. Aug. de fide & oper. lib. ca. 14. & de hæreſ 54.
8. Aug. de hær. 88.
9. Aug. ibid. 69. & Optat. l. 2.

ſam, ſuffodientib. altaria, ſpoliantib. Eccleſias, graſſantib. in Catholicos ferro & flāma, perpetuaq. maledicentia Eccleſiam Romanam tanquā Apoſtaticā & Antichriſtianam lacerantibus, ita (inquā) hæc & alia huiuſmodi ab omnib. primitiuæ Eccleſię hæreſiarchis mutuo ſumpta in hoc Euangeliū nouum tanquam in ſentinam & cloacam quandā congeſta ſunt, vt quæ antiquiſſimi doctiſſimiq. patres Tertullian⁹, Epiphanius, Athanaſius, Auguſt., Ambroſ. afferunt ad ſingulares illos hæreticos Paganiſmi arguendos, ea multo pleniùs & cumulatiùs in hoc Euangeliū ex illis vetuſtis hęreſib. multiſq. nouis nuper inuentis coagmentatū conueniant. Sed quādo hoc ſatis vti ſpero euidenter demōſtrauimus, ſuperfluū eſt in re non dubia probationib. vti non neceſſarijs. Verū ſiquidē eſt illud Tullij, *perſpicuitatē argumentatione eleuari.* Quum enim quippiā & ratione & experientia conſtat, vt ignē calefacere, ſolē lucere, qui hoc deinceps nouis argumentis ex intima Philoſophia petitis amplius comprobare velit, neceſſe eſt vt & ſeipſum in multas difficultatas cōijciat, & auditorē etiā nō mediocriter obturbet. Quumque hoc quod de iſta pluſquam Ethnica Euangelicorū noſtrę tempeſtatis apoſtaſia probare velim, & rationibus ex ipſo Euangelio ductis, & certis experimētis, & luculentis ipſorum Euangeliſtarū confeſſionibus paruerit, operæ pretiū non eſt iugulare mortuos, & fœtentē hanc in omnium Chriſtianorum naribus lernam amplius mouere.

Vide ſupra §. 9. fo. 105.

Cic. de nat. deorum.

Vnicam tamen appendicem à me vel inuito ipſa orationis ſeries atque ordo extorquet, ſine qua mācum quodammodo & imperfectū eſt quod proximè de ſola fide diximus; cuius horrenda impietas, non ſolum ad deprauandam humanam vitam, nec ſolum ad auferendum Dei in hoc mundo prouidē-

tiam, misericoriam, iustitiam, sed multò magis, magisq. directè ad delendam resurrectionis, iudicijq. futuri, & inferni, & cœli fidem pertinet: ideoque necesse est pauca de hoc sublimi religionis Christianę mysterio apponere, ex quo tota pendet Christi incarnatio, & vita, & mors, & passio, & resurrectio, tota denique Christianorũ religio, & quicquid in Testamento vel nouo vel veteri continetur. Expediam aũt quàm potero breuissimè, neque enim res obscura est vt accuratã aut prolixam aliquam orationem desideret. Quin ergo resurrectio, iudiciumq. futurũ summa sit religionis nostræ, eoq. sublato omnia diuina & humana confundantur, nemo Christianus ambigit, & Apostolus Paulus solidè ostendit. Nõ est futurum iudicium, non est resurrectio? *ergo*, inquit ille, *Christus non resurrexit, ergo ridicula est fides Christianorum, ergo inanis est prædicatio Apostolorũ, ergo edamus et bibamus*, nec ab vlla luxuria, libidine, ebrietate, à nullo peccato, quod vel animo iucundũ est vel corpori, abstineamus. At absit (inquit Apostolus) vt vel huiusmodi cogitatio in animum hominis verè Christiani illabatur. Est ergo certissimo futurum iudiciũ quando ad seuerissimum & iustissimum Dei tribunal mortales, omnes sistentur. Atque hoc post Christi resurrectionem adeò fuit in omnium pectoribus radicitus infixum qui Christi nomen audierunt, vt ipsi quoque Turcæ in suo Alcorano resurrectionẽ & iudicium vniuersale sequuturum firmissimè credãt. At quem in finem iudicium illud expectamus? quid (inquam) est in eo iudicio peragendum? Nihil est in tota scriptura crebriùs & manifestiús vel ab Apostolis Christi vel ab ipso Christo Iudice explicatum. *Omnes nos* (inquit Apostolus Paulus) *manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vniusquisq. propria corporis prout gessit siue bonum siue malum. vnusquisq. enim*

1. Cor. 15.

Alcoran. Azoara 2. 10. 32. 33. 46. & passim.

In Iudicio extremo opera examinanda.

2. Cor. 5. 10

enim quodcunque fecerit bonum hoc recipiet à domino, idque *sine vlla acceptione personarum secundum vniuscuiusque opus*. Et quemadmodum in humanorũ iudiciorum actionibus, qui integrè & incorruptè iudicant ab omni alia circumstantia oculos auertunt, & rem de qua agitur directò examinant, & de personæ iudicandæ innocentia vel damnatione secundum allegata & probata sententiã ferunt, non aliter euangelista Christi illustri imagine ab humanis iudicijs sumpta vbi libri, singulorum reorum facta bona & mala complectentes proferuntur, diuini iudicij formam nobis repræsentat. *Vidi* (inquit diuinus Euangelista) *mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni. & libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vitæ; & iudicati sunt mortui ex hijs quæ scripta erant in libris*. Quid verò illic continebatur? aliorum sola fides, aliorum sola infidelitas? vt ex hac dispari persuasione dissimilem iudicij sententiam acciperent? Nihil minus, sed *iudicati sunt ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum*. Quod ne quis fortè fortuitò elapsum existimet, mox repetit & seuerius vrget: *iudicatũ est* inquit *de singulis* & bonis & malis, & fidelibus & infidelibus, *secum opera ipsorum*. Quod totum efficacissimè impressit suorum mentibus Saluator ipse, quum denuntiauit filium hominis venturum in gloria patris sui, *& tunc redditurum vnicuique secundum opera sua*. *Procedent* vtique *qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ* & gloriæ, *qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij* & damnationis, isti pro malis operibus in inferno, illi pro bonis in *cælo mercedem copiosam* percepturi. Hæc quũ sit certissima Apostolorum & Christianorum qui vllis vnquam sæculis extiterunt fides, quũ hoc ipsa iudicij notio & significatio requirat, adeò vt & Turcę qui à Christianis iudicium hoc extremum hauserunt, vnà ab

Ephes. 6. 8. 1. Pet. 1. 16.

Apoc. 20. 12.

Ibi. v. 13.

Matt. 16. 27.

Ioa. 5. 29.

Mat. 5. 12.

Alcoran. Azoara. 46.

ijſdem Chriſtianis hunc iudicij ſenſum & ſententiã arripuerint, appertiſſimè fatentes Deum omnium actus libro ſcriptos reuelaturum & ſtatêra libraturum & deinde viros bonos locaturum in paradiſo, malos abiecturũ in inferos: Euangelici de hoc ſummo & ſuprem[o] myſterio ; quàm præpoſterè & flagitiosè ſentiant ea quæ ſuperius expoſuimus abunde docent. Ex diametro enim pugnãt cum hac Chriſti de operib. bonis prædicatione, eorum contra opera bona inuectiuæ & quã ſemper in ore habent operũ bonorum cum ſordibus & pannis inquinatis cõparatio. Si *opera piorum non merentur laudem ſed opprobriũ* vt inquit Caluinus, ſi *meræ ſunt donorũ Dei pollutiones* vt vult Beza cum Eccleſia Geneuenſi, ſi ſub *maledicto legis & ipſa manent & facientes relinquunt, vt ſæpius dicunt & ſæpius repetendum affirmant* Bucerus, Brentius, & reliqui illi in Colloquio Ratiſbonẽ. actoris; nunquam certè iudex iuſtus qui *ſecundũ cuiuſq; opus* ſententiam laturus eſt, his operibus vitam æternam largietur. Etſi verum ſit illuc Lutheri, *ſacra & ardua præſtantiſſimorum hominum*, ipſorum ſi placet Apoſtolorum & Prophetarum *opera in oculis Dei prorſus nihil diſtare ab operibus ruſtici in agro laborantis, aut fœminæ interim in domo marito ſuo prandium apparantis, quia ſola fide apud Deum omnia menſurantur, qui ſic ordinauit vt nullum eſſet peccatũ niſi incredulitas, nulla iuſtitia niſi ſides*; falſiſſima eſt ergo illa iudicij extremi deſcriptio quam oculis noſtris in Euangelio ipſe Chriſtus Ieſus ſubiecit: *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum paratum vobis* quam ob cauſam? *eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere, hoſpes eram, & collegiſtis me*, & reliqua miſericordiæ opera mihi fratribuſq. meis præſtitis. Et ex altera quoque parte, *diſcedite maledicti in ignem æternum*. quam ob offenſam & peccatum

Proteſtantiũ doctrina de ſola fide directè tollit iudicium extremum.

1. Pet. 1. 17.

Supra fo. 233.

Mat. 25. 34.

veſtrum

vestrum? *quia esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui & non dedistis mihi potum, hospes eram & non collegistis me*, nec reliqua charitatis opera exercuistis quę ego lege Euangelij præscripseram, & quibus amplissimam hoc tempore mercedem promiseram. Et vide mihi Christiane lector, an non isti immanes apostatæ, perinde vt prisci illi Gigantes singulari monomachia tanquam consertis manibus cum Christo dimicent, & quasi aggestis in vnum altissimis mōtibus non aliter quā illi Enceladi & Briarei in cœlum conscendere nitantur, vt eum è solio suo iudiciario deturbent. Quid enim Christus? opera misericordiæ & pietatis magnam habent vim in conspectu patris mei, & ex illis in extremo iudicij die pronuntiandum est, vsque eò vt si quis vel *calicem aquæ frigidæ dederit alicui in nomine meo, propterea mercedem suam sit habiturus*. Quid autem Euangelici? Hoc longe secus est. nec enim ista parua tātummodo, sed illa magna etiam, illa ardua vel martyrum opera contemnit Deus, neque magis æstimat quàm si quis cum amicis conuiuetur, & pleno ventre satur in vtramque aurem dormiat. Christus & bonis & malis pro bonorum & malorum operum ratione æternam vitam mortemque denuntiat: at isti, hoc (inquiunt) papisticum & falsum est. nec enim operibus vel bonis vel malis, sed *sola fide omnia apud Deum mensurantur*. Christus se damnaturum asserit eos qui omittendo charitatis officia peccauerunt; hij illud Christi iudicium corruptum esse clamitant, & iudicio Dei patris contrarium, qui *sic ordinauit vt nullum esset peccatum nisi incredulitas*. Religio est mihi Christiane lector in istis crassissimis blasphemijs immorari. Neque certe aliud cogito quàm digitum ad fontem intendere, & commonstrate viam qua tu ingrediēs copiosius istorum impuritatem

Protestantes quàm directè se opponunt Christo.

Matt. 10. 42.

puritatem detegas, eamque cùm aduerteris flagrátiore zelo perhorrescas. Quum enim de hac materia agunt, singulæ eorum sententiæ & sententiarum particulæ, totidem sunt blasphemiæ, doctrinæ & iudicio Christi rectis quasi lineis oppositæ, non aliter quàm aqua & ignis, supera & infera, Christus & diabolus; adeò vt quæ Christus affirmat, ea isti negant, quæ ille extruit, isti diruunt, & quos vel fide sua præditos Christus ob opera nefaria æternis ignibus addicit, eos isti quamuis omnibus sceleribus Sodoma & Gomorrha tetrioribus coopertos modò noua Lutheri euangelica fide imbutos, ex inferni sedibus eripiunt, & in cœlesti gloria vel inuito Christo collocant, & illic beatissimæ Virgini, ipsique Christo pares faciunt. Quæ omnia adeò stupida sunt & horrenda, & tamen adeò plana atque in oculos hominum vel simplicissimorum incurrentia, vt nonnulli posteriores Euangelici hos adeo asininos magistrorum suorum lapsus emendare studuerint. Quare & alteram fidei suæ, partem corrigentes, fatentur quidem homines infideles ob peccata sua damnari, ideoque in illis solam incredulitatem non esse damnationis causam; sed quoad fideles, ne *soli fidei* quicquam derogent, suum illud antiquum mordicus premunt, & Christi atque Apostolorum verba de operibus bonis incredibili impudentia cauillantur, modò nugantes Christum *impropriè* loqui, modò *legaliter* non euangelicè, vt decebat Mosem non vt conueniebat Christo; modò quod *impossibilem iustè viuendi conditionem apponat, quo homines agnoscant suam impotentiam.* Sed tandem quum in omnes se formas & figuras verterint, ad illam sacram anchoram decurrunt, vt ea verba de incredulis vera dicant *simpliciter*; *de credentibus tamen* intelligi volunt *salua dispensatione* Euangelij

Matt. 7. 23.

Protestantes quàm misere & impudēter torquent perspicua Christi verba.

Illyricus glossa in Matt. 25. & ad Rom. 2.

Idem glossa in Matt. cap. 17.

Euangelij noui *ſecundum quam etiam peccatores modò credant, vitam* aſſequuntur æternam, non propter opera ſua quæ ſunt immundiſſima, ſed propter opera & iuſtitiam *Chriſti gratis per fidem illis imputatam.* Quo extremo refugio præterquam quòd verbis Chriſti nimium prophanè illudunt; præterquam quòd multo maiorem oſtendunt reuerentiam erga inſana Magiſtrorum ſuorum placita quàm erga ſacroſancta Chriſti & Apoſtolorum oracula, quum ad illorum nequitiam defendendam hæc planè & dilucidè poſita tam improbè diſtorqueant, & tot flexiones atque diuerticula quærant; præterquam quòd formam iudicij à Deo poſitam prorſus abolent & nouam à ſe inuentam inducunt, opera quæ Deus examinanda dicit, à iudicio hoc remouentes, & ſolam fidem requirendam ſupponentes; præterquam quòd abſurdum cui mederi volunt ex vna tantùm parte declinant [Chriſtum enim quum in iudicio illo incredulis ob mala opera æternam mortem denuntiat, fatentur eſſe veracem, quum verò is eodem tenore & forma verborum credentibus ob bona opera vitam æternam adiudicandam pollicetur, hoc loco quæſtiones nectunt, & tergiuerſationes quærunt, & denique ad extremum directè negant eſſe verum, nec poſſe id tribui *operibus quæ ſunt immundiſsima*] præterquam quòd expreſsè ſeipſos faciunt Chriſto ſuperiores, ſuoſque Magiſtros iudices præponunt Chriſto ipſi, cuius in iudicando verba reſtringi volunt iuxta *diſpenſationem Euangelij noui* quod iſtorum Mahometes Lutherus fabricauit, vt non aliter quàm Mahometes ſuo Alcorano, ſic iſti ſuo Euangeliſmo Euangelium Chriſti corrigant & emendent : præter hæc & huiuſmodi abſurda horribilia, vt ſuos ſectatores in effuſa ſcelerum omnium licentia

licentia & impuritate obfirment, qui etiamſi in teterrimis flagitijs immerſi viuant & moriantur (modò fidem tamen Euangeliſmi huius teneant, ſeque ſaluos fore ſine controuerſia confidant & præſumant) de vita æterna adipiſcenda certi ſint & ſecuri; hanc ob cauſam, tribunal hoc Chriſti faciunt reliquorum omnium corruptiſſimum, & quale Deus ipſe in lege ſua cumprimis abominatur. Nam quum iudicium hoc eò pertineat, vt æquiſſima lance Chriſtianis bonis maliſque pro ratione operum ſupplicia decernantur vel præmia: & iuxta ſuam ipſorum confeſſionem Euangelici grauiſſimis flagitiorum maculis iniuſti coram Chriſto compareant non minus quàm reliqui Chriſtiani; hic tamen vbi ſine acceptione perſonarum omnia tranſigi debebant, Chriſtiani alij propter peccata ad inferos abripiuntur, Euangelici auté qui ſua pari improbitate, & maiori fortaſſe in peccatis accumulandis impudentia grauiorem damnationem promeruerant, æternas beatorum ſedes conſequuntur. Quæ eſt hæc forma iudicij? quæ iuſtitiæ tenuiſſima ſpecies vel vmbra? Si quod ipſi ponunt vtrique impij ſunt, vtrique peccatores, vtrique æternis ſupplicijs digni; ſi item quod Chriſtus & Apoſtoli planiſſimè ſtatuunt, hoc eſt tribunal iuſtitiæ, *vbi iuſtè ſecundum cuiuſque opus* iudicandum eſt, ergo operibus paribus æquum erat vt par quoque ſupplicium rependeretur. Id enim poſtulat iuſtitia, id requirit officium incorrupti iudicis, id ſcripturæ ſacræ fieri debere vbique teſtificantur in omni iudicio vbi iuſtitia & æquitas vigent ſuámque vim obtinent. At verò quum iuxta Proteſtantes hic longè ſecus fiat, quum de operibus paribus tam diſpar pronuntiatur ſententia, vt ex reis duobus qui eadem omnino crimina admiſerunt, alter æternis adiudicetur gaudijs, alter æter-

Iudicium Christi extremum iuxta Protestantium doctrinam est longè iniquissimum.

alter æternis addicatur tormentis; negari nũquam certè poteſt hoc iudicium eſſe ter & amplius iniquiſſimum, quale iuſtitia vera condemnat, recta ratio abhorret, integra bonorum hominum tribunalia reijciunt, & Deus ipſe in ſacris literis pronuntiat execrabile. Vbi enim de iuſtitia agitur, vbi iuſtè & æquabiliter *ex operibus & iuxta opera*, vt hoc in loco iudicij ſententia eſt, vt is *qui condemnat* & pœnis addicit virum *iuſtum*, ſic is quoque qui *iuſtificat* & præmio afficit *impium, vterque abominabilis eſt apud Deum*, ideoque & iſti impuriſſimi Epicuri qui hanc inæqualitatem Chriſto iudici affingunt vt ſeipſos à neceſſitate bene operandi liberent, magis intolerabilem ei iniuriam faciunt quàm ipſe Mahometes & Saraceni, qui *Chriſtum in extremo illo iudicio iudicem fore negant, ſed tantum teſtem faciunt vt & prophetas reliquos*. Longè enim præſtat iudicem omnino non eſſe, quàm quum iudicis officium ſuſceperis, iniquè & iniuſtè ſuſceptum adminiſtrare; quemadmodum multò eſt vtilius ſacerdotem perpetuò eſſe mutum, & è ſuggeſto nunquam vocem emittere, quàm falſas inde opiniones ad auditores inficiendos ſpargere.

Prouerb. 17.15. Deut. 2. 51. & Exod. ca. 23.

Azoar. 49.

12. Et hactenus Euangeliſmum (quem vocant) huius temporis veteri Paganiſmo longè eſſe nequiorem & infideliorem, & honeſtati, naturæque humanæ & principijs religionis à Deo omniũ creatore primò cum rerum creatione homini inſitis magis hoſtiliter aduerſantem, ſatis illuſtribus vti ſpero argumentis euicimus, non tantum ijs quæ ſunt ex generali patrum primitiuæ Eccleſiæ deducta, qui ſemper omnem hæreſim Paganiſmo nequiorem exiſtimarunt: ſed etiam ex proprijs & particularibus huius hæreſis initijs, cauſis, effectis & doctrinis. Nam & originem habuit à Satana, vti architecti ipſi Lu-

12. Summa huius capitis.

1. ipsi Lutherus & Zuinglius proclamant, quo quid fingi potest magis horribile? & magistri eius nec simularunt quidem honestatem; sed incredibili impudentia sua publicarunt periuria, & apostasiam, &
2. vota rupta, fractamque Deo fidem, & libidines spurcas, & animos totos in carnis Venerisque sordibus demersos, vt nihil inter eos & sues, aut tauros, aut equos admissarios fuerit discriminis: suosque sectariorum greges eodem libidinis spiritu impleuerunt, vt à rebus Venereis non magis quàm à cibo potuque se posse abstinere prædicent. Turcæ autem & Pagani legislatores à dijs immortalibus leges suas fuisse traditas constanter asseruerunt, & ipsi longe alià grauitate morum & honestate fuerũt prediti; suosque Turcas & Paganos ad longè aliam probitatem magisque virilem continentiam insti-
3. tuerunt. Iam quum diuisio inuictum sit falsitatis argumentum, vnitas autem probabile (quamuis non necessarium) veritatis iudicium, Euangelici vna ætate in plures sectas, easque infestissimè digladiantes mutuò distracti sunt, quàm vel Græci vel Romani ante Christum à primis rerumpub. suarũ initiis, vel Turcę & Saraceni post Christum annis plusquam nongentis. Et quemadmodum natura quibusdam animantibus perpetuas ingenerauit inimicitias, vt leoni cum dracone, elephanti cum rhinocerote, cornici cum noctua, aranco cum serpente: non aliter Deus vt omnibus declararet istius hæresis authores fuisse superbissimos & Satanæ spiritu inflatos, *inter quos semper sunt iurgia*, ita eos inter se commisit, vt à primo vtriusque Euangelij exortu vsque ad extremum vitæ diem, alter alterum *hæresiarcham, impostorem, scurram, cinædum, & perditum sacrarum literarnm corruptorẽ*, inclamauerit, & totis voluminibus emissis alter alterius impietatem detexerit: qua-

Prouer.13. 10.
Lutherus.
Zuinglius.
Supra fol. 194.

rit; qua-

rit:qualis repugnantia vel in alcorani vel in Paganarum ſuperſtitionum authoribus nunquam aliquando apparuit. Quòd ſi formam religionis ab iſtis introductæ intueris,nec prima illic reperies religionis cuiuſcunque lineamenta. Quod enim omnes nationes à mundo condito admiſerunt, vt in honorem & agnitionem Dei creatoris ſacrificicium idem Deo immolarent, quod in legæ naturę, & lege Moyſis, & lege Chriſtiana vſitatum erat: quod Hebræi, quod Chriſtiani in omnibus mundi regionibus,quod aliæ Paganorum gentes vniuerſæ ſine exceptione approbarunt, quod ita eſt cum cultu vero Dei implicitum & copulatum, vt ſine eo cultus verus nunquam extiterit,neque verò exiſtere poterit, hæc iſti ſoli omnium populorum Athei Euangelici à ſuis ſynagogis repulerunt. Neque vel ſacrificia,vel preces vllas, vel vllam memoriam aut vlla pietatis opera defunctis applicant, in quo à Chriſtianis,& Iudæis, & Paganis, tanquam bruti homines & hominum nomine indigni, vtpotè humanæ pietatis & affectionis expertes damnantur. Ratioque qua ad hoc officium negligendum mouentur, nimirum quòd animam poſt hanc vitam vel æternum ſine ſenſu & intelligentia dormire, vel vt corpus mortalem eſſe & cum corpore interire exiſtimant, multò magis eos non hominibus doctis & elegantibus quales Pagani erant,& qui contrarium ſemper firmiſſimè tenuerũt, ſed ipſis pecudibus,ipſis *equis & mulis in quibus non eſt mens & intellectus* annumerandos eſſe conuincit. Denique vt prætercam iſtorum immenſam in antiquis patribus, epiſcopis, Concilijs vniuerſalibus,in tota primitiua & Apoſtolica Eccleſia contemnenda ſuperbiam, præfractam in mentiendo audaciam in Eccleſiæ ordinem peruertendo, fœminas eius capita

4. 5. 6. Pſal. 31. 7. 8.

efficien-

9\. efficiendo, oues pastoribus præponendo, iudiciorum formam immutando, & omnia denique sursum deorsum iactando indomitum furorem; *sola* 10. *fides* qua maximè se gloriantur diuini honoris vindices, ita eos probat esse diuini nominis & ciuilis honestatis iuratos hostes, vt si reliqua essent paria, hæc tamen *fides sola* vt ab istis prædicatur, conuincit eos esse Paganis qui vnquam fuerunt teterrimis & inquinatissimis inquinatiores. Quis enim aliquando Sardanapalus, quis Nero, quæ Thais inter scortorum & gladiatorum greges quum maximè libidinem incendere vellet, acriùs posset extimulare, quàm si inuictam cum fœminis concumbendi necessitatem vrgeret, nec posse hominem quemcũque eo magis carere quàm cibo aut somno; maximè verò si adijceret, quod isti inculcare nõ desierũt, Deo nõ minus placere qui rebus Venereis strenuam operam nauat, quàm qui rebus diuinis, qui castitati, qui precibus & pietatis gloriosissimis quæ vulgus putat operibus parem diligentiam impendit. Deo enim quid agas, quid opereris, susque deque est, modò persuadeas absque vlla dubitatione te fore glorificandum in cœlo. Hoc enim posito, hanc fiduciam & confidentiam si tibi elabi non patiaris, in portu nauigas; & in cælesti gloria Petro Pauloque æquaberis, etiamsi in hac vita quoad mores spurcissimos quouis lenone sis impurior, quouis capro salacior, quouis sue lutulentior. Ex qua doctrina effectum est, vt istorum discipuli in vita & moribus sordidiores euaserint quàm vlli à mundo condito Pagani, quàm illi Turcæ. *Prophanissimè viuunt*, fatente Brentio; *viuunt vt sues & moriuntur vt sues*, iuxta Lutherum. & vt inquit Caluinus *honestum euertunt omne quod etiam apud Gentes semper inuiolabile fuit, & in omni libidinum etiam beluinarum genere volutan-*

Supra. fol. 190. 191.

Caluin instructio aduersus Libertinos. cap. 15.

volutantur. Ne autem iudicij extremi metus aliquam his Veneris & Bacchi Miniſtris remoram inijciat, & à cupiditatibus quibuſcunque effrænato impetu perſequendis retardet, illud magiſtri ità transformarunt, vt quum Chriſtiani perpetuò poſt Chriſti & Apoſtolorum prædicationem tenuerint opera ſua illic fore examinanda, & pro operum conditione vel præmia vel ſupplicia eſſe recipienda; illi contrà ſuis miſerrimis diſcipulis perſuaſerunt operum nullam habendam eſſe rationem, ſed ex ſola confidentia & præſumptione (quam illi fidem vocant) de æterna vel morte vel vita ferendam eſſe ſententiam, quò ita Euangelicos ſuos excuſſo iudicij illius timore in hoc ſæculo ad vitam profligatam & licentioſam incitent atque obfirment, & quod conſequens eſt, in altero ad æternam damnationem præcipites gregatim impellant. Et hæc ſunt ex innumeris perpauca, tanquam ex vaſto flumine quædam guttæ, ex pleno aceruo aliquot grana, non vni ſectæ vt Lutheranæ, Zuinglianæ, Caluinianæ, Trinitariæ, Puritanæ propria, ſed toti corpori noſtræ tempeſtatis Euangelicorũ communia. Hoc eſt Proteſtantium ſymbolum, quo eos non modò à Catholicis, ſed etiam à Paganis ipſis promptum eſt internoſcere. Hæc ſunt generalia omnium Euangeliorum cuiuſque ſectæ axiômata, ſi tamen vnicũ illud Anglicanum de fœmineo Pótificatu excipias. Hæc Superintendétes & Miniſtri docent è pulpitis, hæc ſeminant in libris, hæc populus diſcit in ſynagogis, hæc exercet in priuatis ædibus. Alij quidem ſingulatim & regionatim alia particularia dogmata ſpargunt, vt ſcripturas nihil valere & eſſe meras fabulas, in Sileſia & Morauia Suinkfeldiani; Chriſtum non eſſe Deum patri æqualem, in Polonia & Tranſyluania Ariani; Chriſtum nulla ratione eſſe

11.

11. articuli ſymboli Proteſtantium.

Certarum regionum Euangelicæ veritates.

Deum patri æqualem, in Polonia & Tranſyluania Ariani; Chriſtum nulla ratione eſſe Deum ſed merum hominem, in Hungaria Caluiniſtæ; Chriſtum non eſſe è ſubſtãtia patris genitum, Puritani in Anglia, & Caluiniſtæ in Francia; Trinitatem nihil eſſe, ſed merum idolum, Familiani in Anglia, & Trinitarij in Polonia, & Miniſtri quidam in Morauia. Et ad hunc modum ſinguli Euãgelici, & Magiſtratus & Miniſtri, & populi, ſingulas quaſdam hæreſes tanquam puriſſima Euangelia in ſuis ſeparatim prouincijs amplectũtur & defendunt. Sed iſtæ ſunt generales baſes & columina quibus illæ etiam ſingulæ ſuſtinentur; quæ quum per vniuerſum huius noui Euangelij corpus manent & diffundantur, ſintque (quod iam oſtendimus) adeò & hominum moribus damnoſa, & humanæ dignitati atque indoli aduerſa, & virtute infeſta, & religioni ſiue Chriſtianæ, ſiue etiam Paganæ, quæ naturalia quædam habet Dei ritè colendi principia maximè contraria, & denique in Chriſti ipſius ſummique Dei maieſtatem nimium iniurioſa & blaſphema, vt Paganos & multò honeſtiùs vixiſſe, & multò caſtiùs prędicaſſe, & infinitè religioſius Deum coluiſſe manifeſtis exemplis & documentis pateat; poſitum ſit ergo & fixum, veterem Paganiſmũ nouo hoc Euãgeliſmo multò eſſe diuiniorem, & veterem Paganũ eſſe nouo Euangelico Proteſtanti præferendum: & ſi quando de magiſtratu Pagano vel Euangelico à Chriſtianis eligendo incidat contentio, longè fore rebus Chriſtianis conſultius, vt Paganus potius quàm Euangelicus aſſumatur, ſiue vt in Eccleſia populum Chriſtianum doceat, ſiue vt in repub. populi Chriſtiani gubernacula ſuſcipiat.

Concluſio.

Calui-

Caluinismus Paganismo longè detestabilior.

Caput V.

1 *Quod de nostræ tempestatis hæresi generaliter dictum est eam esse Paganismo deteriorem; hoc de Caluinismo longè est verius, qui ita nuper Poloniam corrupit, vt ea quoad ciuilem statum fuerit in summo vltimæ euersionis periculo: & quoad religionem, parum abfuerit à Christo publicè reijciendo & profitendo Alcorano Mahometis.*

2 *Prima ratio quare Secta Caluinistarum sit reliquarum deterrima, ea est, quia de Dei natura & Trinitate horribilius quàm cæteræ Sectæ blasphemat. Et quoad hoc Caluinistæ qui optimè sentiunt sunt meri Ariani. Qua hæresi, vel aliqua alia nequiore omnes Europæ prouincias infecerunt in quibus Euangelij sui prædicandi protestatem nacti sunt.*

3 *Alia ratio est, quia faciunt Deum omnium in homine peccatorum authorem & effectorem, idque magis propriè & actuosè quàm vel diabolum vel hominem ipsum. Quæ Caluinistarum opinio generalis, ex ipso Caluino in certas propositiones perspicuitatis gratia contrahitur.*

4 *Tertiò, quia ab homine auferunt liberum in agendo arbitrium, ex quo ad priorem articulum adiuncto, sequitur Deum esse iniustißimum iudicem qui hominem in extremo iudicio damnabit ob ea peccata quæ ipse in homine est operatus.*

5 *Caluinistæ sua Dei descriptione, qua Deum suum peccati causam & authorem faciunt, Satanam sibi Deum formant: id quod & ex scripturis sacris, & ipsorum Caluinistarum, adeòque & Caluini confeßione manifestè ostenditur.*

6 *Duæ regulæ quas Caluinistæ ex hac doctrina deducunt ad Sectarios suos in peccatis obfirmandos. 1. Neminem debere resistere cupiditati aut libidini, quia nimerum est à Deo cui semper & in omnibus est obsequendum. 2. Debere neminem habere pudorem aut scrupulum vel conscientiam vllius peccati: quia actionum & motionum diuinarum neminem pudere debet.*

7 *Non magis de Deo blasphemè, quàm de Christo incarnato nefariè sentiunt, quem manifestè docent in morte sua peccasse, plenéque desperasse & damnatum fuisse vt ipsi in inferno diaboli. Sine qua desperatione & damnatione, aiũt mortem Christi corpoream nihil humano generi profuisse: quo vno omnem fidem Christianam prorsus obolent & exterminant.*

8 *Impudentia fictorum Caluinistarum qui hodie in Gallia scribunt Catholicos & Caluinistas non discrepare nisi in leuibus cæremonijs, eosque esse eiusdem Ecclesiæ membra. Item qui negant regem Nauarræum & Caluinistas esse hæreticos: qui hæretici sunt omnium qui vnquam extiterunt profligatissimi, ab omnibus omnium sæculorum Concilijs generalibus & non à solo Tridentino condemnati.*

9 *Non minus impudenter & stultè ijdem scriptores vt Caluinistas probent esse verè Christianos, remittunt lectorem ad Caluinistarum Confessiones, quæ ita sunt variæ atque mutabiles, more veterum hæreticorum, vt quid Caluinista credat, certò à nemine cognosci possit. Quos vti hæreticos blasphemos in Christum ipsi Lutherani à sua communione reijciunt.*

10 *Quoad externam religionis formam minus est religionis in synagogis Caluinistarum quàm in fanis Turcarum & Saracenorum. Caluinistæ nulla omnino habent Sacramenta; quorum vt baptismus Iudaicis lotionibus ipsorum opinione nihil præstat, ita & Eucharistica eorum cœna à prophanis cœnis & ientaculis nihil differt.*

11 Ne-

11 *Nequissima veterum Paganorum idololatria cum vero Christianismo magis conueniebat, quàm Caluinistarum Euangelium: id quod illustri exemplo & perspicua vtriusque comparatione demonstratur.*

12 *Lutheranismus melior est Caluinismo.*

13 *Conclusio quòd Caluinistæ sint verè a Diabolo possessi, sintque in religione Christiana vera monstra atque portenta.*

CÆterum si hæc generaliter vera sint de sectis omnibus nostri temporis, de Caluinismo qui in Anglia, in Germania inferiore, & in Francia grassatur, quanto sunt veriora? & quum facile probatu est hanc sectam esse vel Paganismo vel Turcismo longè & per se nequiorē, & ciuilibus hominum Christianorum societatibus infinitè magis pestiferam & capitalem? Caluinismum autem intelligo doctrinam illam quę nuper memoria nostra è Geneuensi Schola, Caluini imprimis & Theodori Bezæ, tum etiam reliquorum in ea synagoga Ministrorū studijs in multas Europæ prouincias effluxit, & vicinas quidem prouincias horribilem in modū vastauit, remotas etiam eius contagione afflatas vehemēter afflixit & in maximū periculum adduxit. Quęmadmodum enim venena quidem omnia sūt humanæ vitæ mortifera, sed alia lentius operantur, alia celerius, plæraque autem vim interimendi non habent nisi imbibantur, quomodo Hannibal & Mithridates obierunt, & Socrates iussu Atheniensium hausta cicûta interijt: alia tamen tantam habent vim vt etiam extrinsecus humano corpori apposita statim interficiant (quemadmodum de tyranno quodam Cambaiæ in India memoriæ proditum est eum ab infantia sua fortissimis venenis ita fuisse

Caluinismus.

Belfor. to. 2. Cosm. vniuers. lib. 4. cap. 16. col. 1595.

Ludouicus Tartesius Romana Nauigatio li. 4. ca. 2.

assuetum, vt ipsi quidem venena non nocerent, sed quum aliquem maiestatis læsæ reum occidere voluit, fructus quosdam venenosos mandere, reoque ad se adducto in eius faciem expuere solitum; quo facto intra perbreue spatium ingenti cruciatu miser homuncio expirauit) non aliter quum omnes hæreses Christianæ fidei læthalia sint venena, eamque tandem extinguant, sed aliæ tardiùs alię velociùs; tum Caluiniana est reliquis multo violentior: & non tantùm si intra medullas & viscera admittatur, verùm etiam si vel exteriùs corpori adhæreat & adiungatur, ineuitabilem affert pestem & internecionem.

Turcismus per Caluinistas in Poloniam introductus.

Cuius rei illustrissimum Polonię regnum nuper Christianis omnibus regibus & populis singulare præbuit exemplum. Ad illud enim à Catholica fide auertendum & Caluiniana hæresi imbuendum quum suos quosdam discipulos emisissent è Tiguro & Geneua Bullingerus, Caluinus & Beza, ijque post promulgata vulgaria illa magistrorum placita contra Papam, Missæ sacrificium, bonorum operum necesitatem, preces pro defunctis, purgatorium &c. ad alia magis recondita progrederentur,

Simlerus in lib. de æterno Dei filio in præfation.

non esse Trinitatem: Christum non esse Deum sed merum hominem: non redemptorem sed philosophum: datum nobis in hunc duntaxat finem vt esset rectè viuendi exemplum ad imitationem propositum: spiritum sanctum non esse Deum, nec habere hypostasim &c. breui spatio decem aut duodecim annorum, in eum statum regnum illud olim Christianissimum redegerunt, vt multi etiā Protestantes valde dubitarent ne excusso Christi nomine & fide, apertam facerent Mahometis & Alcorani Turcici professionem. Illud enim (ne cuipiam calumniari, aut rem alioqui minutam verbis exaggerare videar) ipsi primarij Euāgelici memoriæ manda-

mandarunt. *Magno* (inquit Iosias Simlerus Tigurinæ Ecclesiæ archiminister) *in discrimine versantur Ecclesiæ Polonicæ, quum illic Samosateni hæresis* (asserens vnam esse in Trinitate personam) publicè *doceatur. Quo autem regnum hoc vicinius & coniunctius est Mahometano imperio, eò plus soliciti sunt omnes boni, ne Samosateniana doctrina Mahometanæ aditus paretur, quum tanta sit vtriusque affinitas.* Idem de Polonis & Transyluanis tradit Theodorus Beza, *eosque in eam conditionem redactos* scribit, *quam ego* [inquit Beza] *ipso Mahometismo nihilo minus miserabilem iudico.* Et si quis Catechismos eorum, publica authoritate non quidem regis & vniuersi populi, sed particulariũ Palatinorum, & Ecclesiarum Caluinisticarum emissos euoluat, in quibus symbola Nicæni & Constantinopolitani Concilij reijciebant, Athanasium & illos omnes veterum Conciliorum patres *vti sophistas* contemnebant, illa omnia decreta de *consubstantiali, homousio, essentia, hypostasi, vti sophistica & ab hominibus extra scripturas inuenta* repudiabant, & denique perspicuè verbatimque, vnam cum Mahomete in diuinis personam profitebantur: is nunquam dubitabit quin perpaululũ ab ipso Mahometis Alcorano suscipiendo abfuerint. Et quinam huius in Polonia Mahometismi principes & Apostoli fuerunt? Bernardinus Ochinus, Valentinus Gentilis, Paulus Alciatus, Georgius Blandrata, & Petrus Statorius, quem quia suum aliquando discipulum Beza vocat *iuuenem bono ingenio & doctrina non contemnenda præditum*. Horum alij erant Galli, alij Itali, omnes & singuli Caluinistæ & in Caluini schola enutriti, & è Geneua Tiguroque in Poloniam profecti, & Caluinianæ doctrinæ ad vnguem peritissimi. Et hos peregrinos in Poloniam ventitantes quis recepit? quis fouit? quis sumptus necessarios suppeditauit?

Ibi.

Beza in theolog. epist. 1. pa. 22.

Ibid. epist. 81.

Ibid. pag. 331.

Simlerus & Beza vbi supra.

peditauit? aut talibus hoſpitium præbere auſus eſt? quum & rex Sigiſmundus eſſet valde Catholicus, & in tota republica nulla palam alia quàm Catholica vigeret religio *Præbuit his hoſpitium* (inquit Ioſias Simlerus) *Franciſcus Liſmaninus monachus*, vir magnæ in aula potentiæ & authoritatis, vt qui *paulò antè reginæ à confeſſionibus erat. ſed qui iam abiecta cuculla noſtris ſe Eccleſiis adiunxerat*. ſic ille. Ergo Caluiniſtæ tantulo tempore ita infirmarant & corruperant potentiſſimum antea regnum Poloniæ, vt quoad ciuilia, omnes vicini principes ei imminerent, illudque diuiſuros inter ſe breui ominarentur. Moſcouita quidem manifeſte ei inhiabat, & de Pruſſia adimenda magnam ſpem conceperat, Suecus laceſſabat, ciuitates maritimæ ab eius ſe imperio ſubtrahebant, Turca certò confidebat proximas prouincias vel propter timorem potentiæ, vel propter amorem Alcorani illi in prædam ceſſuras; adeò vt rectè regi Sigiſmundo à viro ſapiente predictum ſit, *regnum eius trium dierum fore*, niſi maturè Caluiniſtarum illorum furoribus occurreret fieri enim non poſſe *quin labaretur ſedes eius, laceraretur corona, & infringeretur ſceptrum* (maximè quum Moſcouitæ & Turcæ ad omnes occaſiones arripiendas adeo eſſent parati) ſi hæretici impunè & liberè vt prius ſinerentur ſua miſcere incendia, & Nobilitatem regni in tot ſectas diſtrahere. Et quid aliud poterat expectari, niſi vt ad primam occaſionem vndecunque oblatam multiplices factiones erumperent, quum tot eſſent Ariani, tot Tritheitæ, tot Trinitarij, plurimi Samoſateniani, qui ſinguli ſuam fidem vt puriſſimam cupiebant in eo regno cum alterius partis ruina conſtabilire; & qui ab illis impuriſſimis ſeditionum flabellis Miniſtris vſque adeò erant corrupti,

Simlerus ibid.

VVarſinicius in oratio. ad Stephanum regem an. 1582.

Genebrard in Chronol. lib. 4. pag. 747.

Surius an. 1578. pag. 941.

Stanislaus Orichouius in chymera fol. 121.

Maximum periculum Poloniæ à Caluiniſtis.

rupti, vt quum Henricus Valeſius, eorum Rex inungeretur, & nimis humaniter promitteret ſe eos qui fidem Catholicam deſeruerant *in pace conſeruaturum*, illi nihilominus eo non contenti in ipſo augusto & ſolenni coronationis actu tumultuabantur, & minaces voces emittebant, & de ſua ſecuritate alias neſcio quas præter regiam fidem cautiones poſcebant. Qui autem in regem adeo ipſis hæreticiſque omnibus patrocinantem, tam inſolentes, præfracti & contumelioſi erant, ij ſi rex ille edictis Arianiſmum aut Turciſmum ita ſerpentem cohibere voluiſſet, quas non erant tragedias excitaturi? & quem erant vel Moſcouitam vel Turcam pro defendenda religione quam putabant puriſſimè Euāgelicam, auxiliares illis copias offerentem recuſaturi? Quoad temporalem ergo ſtatum conſtat paucorum annorum ſpatio in miſeras anguſtias à Caluiniſtis redactum fuiſſe ampliſſimum illud regnū. Quoad ſpiritualem verò & Eccleſiaſticum ſtatum, multo grandior & euidentior fuit eius infœlicitas. Si enim ipſi Euangelici quorum noſtro ſæculo totum ferè ſtudium in eo verſatum eſt vt orbē Chriſtianum ciuilium bellorum facibus inflammarent, qui in Germania, in Flandria, in Sabaudia, in Scotia, in Gallia, flumina Chriſtiani ſanguinis effuderunt, qui in Germaniam Turcas contra Carolum V, euocarunt, qui nuper in Galliam turcam contra regem ſuum Carolum IX. ſolicitarunt, qui poſtea principem Condęum ad æternum clariſſimi quondam nominis Borbonij dedecus flagitioſiſſimis illis Turcæ Satanæque Miniſtris ſeruiētem hortati ſunt vt Turcarum Imperatori ſe ſubmitteret, & Turcicis auxilijs bellum in Gallia contra Catholicos & Chriſtianiſſimum regem perpetuaret, ſi iſti Miniſtri Poloniæ ruinam cuius ipſi erant authores deplorāt

Theuet in Coſmog. li. 20. ca. 4.

Vide Suriū an. 1548.

Matth. de Launay en la replique Chreſt. li. 2 chap. 15. §. 13.

ſi Theodorus Beza, ille Chriſtianæ reipub. turbo & fax Poloniæ in varias Euangelicorum factiones diſcerptæ *conditionē ipſo Mahometiſmo nihilominus miſerabilem iudicat*; tum certè Polonia verè fuit deploranda, tum in extremo diſcrimine conſtitutam fuiſſe Eccleſiam Polonicam nemo Chriſtianus ambigat. Sed quantum Caluiniſtarum impietas nimia Sigiſmundi regis lenitate & Henrici indulgentia remp. Polonicam labefecit: tantum excellentiſſimi regis Stephani diligentia, iuſtitia, & fortitudo, eandem erexit & inſtaurauit, qui prophanas illas hæreticorum ſectas quam poterat ſtudioſiſſimè recîdens, & vnam Catholicam religionem reſtaurans atq. amplificans, ſimul regni ſui fines, & vnà Catholicæ religionis pomæria fæliciter & glorioſè dilatauit, maritimas vrbes & in ijs ditiſſimum emporium Dantiſcum recuperauit, Liuoniæ maioré partem ſubegit, in Ruſſia & Lithuania, magnas regiones Moſcouiæ Magno Duci ademit Polonięque regno adiunxit, & in ijs locis extirpata, partim Lutheranorum, partim Caluiniſtarum, partim Arianorum, partim Græcorum impietate, Catholicam religionem reſtituit, Deo etiam mirabiliter & regis optimi & ſeruorum ſuorū laboribus benedicēte. Ita Polonia & miſerabile ſuppeditat exemplum regni à Caluiniſmo illud inuadente lacerati vexati & deſtructi; eademque Polonia glorioſum continet documentū regni poſt eiectos Caluiniſtas ad veterem ſplendorē & amplitudinem mira fœlicitate aſſurgentis.

Supra fol. 268.

Vide literas patris Poſſeuini ad Duciſſā Mantuæ impreſ. Pariſijs anno 1584 gallicè.

2.

Quare Caluiniſmus ſit alijs ſectis peſtilētior.

2 Quare autem Caluiniſmus potius quàm reliquę ſectæ adeo ſit publicis rebus peſtifer & exitioſus, illud verò quum omnibus Chriſtianis qui ſalutem ſuam charam habent, tum principibus potiſſimùm quibus multorum cuſtodia diuinitus eſt cōmiſſa, ſummo ſtudio & attentione eſt conſiderandū

vt intelligant quādo Caluinismo in suas vel priuatas domos vel ciuitates aditū aperiunt, quàm cruétam bestiam, quàm horrendam furiam, quàm immanem Hydram in easdem domos ciuitatesq. admittūt. Et si quidē hoc ipsum de quo iam loquutus sum quòd nimirum de tremenda Dei essentia, de beatissima Trinitate adeò diabolicè sentiant, inter primas causas numerarem, cur Deus in tantæ impietatis vltionem magis eos quàm reliquos Sectarios à Satana possideri, & ab eodem magistro in scelera maximè horribilia impelli permittat, nescio an aliquid afferri posset probabilius; quam certè rationem Apostolus Paulus maximè cōfirmat. Qui enim perdiu in religione Christiana edocti *cognouerunt Deum, non tamen vt Deum glorificauerunt, nec gratias egerūt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & putantes se sapientes, stultissimi facti sunt. & mutauerunt* vnitatem Dei Christianorum in pluralitatem deorū Paganorum, qui sanctissimam Trinitatem quam Christus, & Apostoli, & omnis Ecclesia Catholica à primis Euangelij initijs constanter tradidit, deseruerunt pro deo Samosateni & Arij, & quem Mahometes ab illis didicit, & à Mahomete Turcarum congregatio admisit, qui in quacunq. orbis Christiani regione pedem ponunt etiamsi nequissimas opiniones de Deo seminent nihil prorsus laborant, modò tamen Catholicam de eo fidem extrahant & hæreticam cuiuscunque generis spargant; quid mirum si istos qui ita *commutant veritatem Dei in mendacium* Deus vicissim propter *mercedem iniquitatis tradat in reprobū sensum, vt faciant ea quæ non conueniūt, repletos omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, cōtentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, incompositos,*

Rom. 1.

Caluinistæ quales.

sitos, insipientes, sine affectione: fœdifragos, absque misericordia, omnibusque vniuersè flagitiorum teterrimorũ sordibus immersos quæ humana improbitas potest concipere, vel diaboli malitia in hominem à Deo derelictum potest immittere. Certè si (quod Apostolus clarè testatur) talis sit illius causæ antecedentis effectus, si qui de Deo absurdissimè sentiant, illi Deo vltore & vindice, omnium mortalium euadũt sceleratissimi, consequens est Caluinistas esse omnium sectariorum impurissimos, quorum doctrina de Deo maximè est prophana, Ethnica, mutabilis, maximeque tum sibi ipsi, tum Catholicæ veritati contraria.

Caluinistarũ doctrina contra B. Trinitatẽ deiq. essentiã valde blasphema.

Quæ enim Europæ prouincia Caluinianam hæresim suscepit, quæ non vna execrabilem de diuina essentia impietatem admisit? De Polonia iam dictũ est, quæ tamen nõ magis Turcarum de vnitate personæ in diuinis sententiam hausit, quam oppositam Paganorum de pluritate deorum opinionem amplexa est. Sic enim ipse Beza narrat, *scissas fuisse in ipso initio Polonicas Ecclesias vt aliæ vnam Dei patris personam assererent, Christi autẽ & spiritus sancti personas & diuinitatem negarent, aliæ contrà tres natura distinctos deos ponerent, & Tritheismum defenderent*. Quid ijdem Caluinistæ in Gallia? Eadem nimirum contra Catholicam de Trinitate doctrinam venena spargunt, pertinaciter vrgentes Christum non à patre naturam suam habere, nec item Spiritum sanctum, sed istis singulatim eam esse à se non aliter quam patri: synodumque Nicænam de filio prædicantem, quòd sit *Deus de Deo, lumen de lumine*, superbè reprehendunt: & à Catholicis admoniti, in hac Ethnica deorum multitudine inducenda progredi non desistunt: quę omnia & ipsorũ Ministri in suis confessionib. ostẽdunt, & Catholici multis nuper libris refutarunt.

Beza epist theolog. 28

Launay en la replique Chrestien. li. 2. ca. 4. §. 8. Rosier in cõfess. fidei Danæus cõtra Genebrardum. Vide Iordanũ contra Danæum.

Quid

Quid Caluinistæ in Anglia? Alij in Academijs doctiores ad eundem cum Polonis & Gallis scopulũ adhærescunt, solicitè auditoribus inculcantes, *etiãsi Nicæni patres dixerunt Christum esse Deum de Deo, tamen firmißimè tenendum esse cum Caluino, Christum non à patre sed ex se & per se Deum esse*. Alij verò in pagis & compitis rudiores priorem Samosateni sectam præferentes, simpliciter *Trinitatem negant, & irrident eos, qui appellant patrem Deum, filium Deum, & Spiritum sanctum Deum, eò quod hac ratione*, (iuxta horum theologiã) *tres Deos ponant*. Nam Flandricas ecclesias multò longius progressas fuisse quiuis facilè existimet. Qui enim ante triginta annos vsque eo profecerãt vt Christum pro nobis mortem in cruce non pertulisse, omnino (inquam) in cruce mortuũ nõ fuisse asſererent: qui pro hac fide sanguinem suũ profuderunt, & in medijs ignibus animas alacriter diabolo reddiderunt (quod de illis Caluinus ipse memoriæ prodidit:) qui vsq. eò Trinitati abolendæ incubuerunt vt plurimos libros eò pertinẽtes à Flandris scriptos & è Flandrico idiomate in Anglicanum tra ductos Angli ipsi fateantur: qui Dauidem Georgiũ Hollandum, verum (vt illi prædicabant) Messiam, & spiritum Dei, idcirco à Deo missum vt imperfectam Christi & Apostolorum doctrinam corrigeret produxerunt, & fidem de illo Messia multis laboribus & periculis auxerunt: qui Ioánem Leydensem Hollandum item sartorem, Monasterij regem cõstituerunt, & Flandricis Hollandicisque satellitibus stiparunt, nouamque ab eo rege religionẽ & Moysi & Christo contrariam mundo militaribus armis imponendam censuerunt; & denique qui per Anabaptistas (quorum gregibus totus Hollandiæ tractus redundare dicitur) iã diu dissĕminarunt Christũ ex Virgine Maria carnem non sumpsisse, eoque modo

VVithaker contra Cãpianum. pa. 153.

Art. 26. Familiæ Amoris vbi supra.

Cal. Instruc. contra Libertinos c. 14. 17.

E. R. lib. de Familia Amoris impres. Lõdini anno 1578.

Trateol. de hæres. li. 4. ca. 3.

Sleid. li. 10

modo totũ incarnationis mysteriũ euertunt: isti hómines quid sani de Christo, quid de DEO, quid de religione Christiana teneãt, nõ difficulter iudicari potest. Breuiter ne per singulas Ecclesias separatim peruagando, studioso lectori nimis sim molestus, quòd oẽs planè ecclesiæ Caluinianæ factionis de Christo & Trinitate impiè credant, quẽ meliorẽ testẽ quærimus quàm Caluinistã, & illum in his à turbis Euãgelij noui negotiosum actorẽ: sed qui quo ad cætera oĩa, Caluinianæ fidei, in hac tamen contra Deũ perfidia à Caluino discessit. Sic autem ille scribit ad Caluinũ & Tigurinos qui eũ authoritate Polonicarũ Ecclesiarũ & aliarum Euangelicarũ premebant. *Multi tã in Germania, quàm in Hungaria, Transyluania, et Polonia minori, multas synodos celebrauerũt cõtra fidẽ Catholicã de Trinitate, & multos libellos plenos blasphemijs Arianis & Eutychianis & horrẽdis cõuitijs emiserũt.* & mox, *Omnes Ecclesiæ quas vos appellatis reformatas per Euãgeliũ filij Dei, Arianæ & Eutychianæ sunt, nec hoc negari potest, vt supra demõstratiuè probaui.* Et post, quũ idẽ de doctrina Caluini ex scriptis eius speciatim & luculenter probasset, *Cõclusum est itaq;* (inquit) *O Caluine doctrinã tuã de filio Dei esse plane Arianã, à qua resilias quã primũ te oro atq; obsecro, & has hæreses quã citiùs fieri potest retractes Dei in gloriã Trinitatis, et liberes Dei Ecclesiam ab istis blasphemijs quib. eã cõtaminasti, nec cõtẽnas hãc fraternã admonitionẽ.* Quare quũ Caluiniana hæresis teteriores cõtra dei essẽtiã fundat blasphemias quã alia quæuis vulgata huius tẽpestatis secta ex eoque sequatur vt hoẽs à Deo quẽ deseruerunt magis, magis quoq. Satanæ in seruitutẽ tradãtur, merito christianus quisque hãc sectã inprimis debet exhorrescere tãquam reip. Christianæ virus exitiale, quæ ita est & in summã Dei maiestatẽ, & in communẽ omniũ Christianorum fidem atque vitã iniuriosa & blasphema.

Stancarus contra Ministros Geneuens. & Tigurinos. fo. 94. 95.

Ibid. fol. 118. & 123.

5 Verum etiamsi hæc de Deo blasphema varietas probet eos seriò Deũ omnino nullũ credere, tamen nescio an non præstaret eos esse simpliciter Atheos & Deũ è mundo prorsus tollere, quam Deũ qualẽ ipsi statuũt, impium, iniustum, & scelerum effectorem cõcipere, Nam quũ dicunt aliàs esse tres distinctos Deos, aliàs vnã tantum personã, Christum esse creaturam, Spiritum S. autẽ nihil esse penitus; hæc quidem quin æternas mereantur inferorũ flammas negari non potest, quũ in altissimis fidei mysterijs, perinde ac si de crepundijs puerilib. ageretur, ita leuiter & improbè ludãt. Sed tamen si doctrinam ipsam per se directè consideramus, hoc longè est in Deum cõtumeliosius quum omnia quę in mundo perpetrantur scelera, ad eum fontẽ & authorem reuocantur. Hoc autẽ adeò est in omnibus Caluini & Bezæ libris, disputationibus, institutionib. tritum, vt verear ne studiosus lector cramben sępius recoctam sibi apponi clamet, si id multis probare coner, quod est omnibus ferè mediocriter eruditis notissimum. Quare strictim Caluinianam hac de re sententiam libabo, ad plurimos Caluini libros eum remittens, si quis copiosius hanc eius hæresim explicatam videre desiderat. Reliquorum autẽ librorum summam, in Institutiones vbiq. nimium vulgares ad hunc modũ cõtraxit. *Quòd nihil efficiunt homines nisi arcano Dei nutu, nec quicquam deliberando agitant nisi quod ipse iam apud se decreuit et arcana sua directione cõstituit, innumeris et claris testimonijs probatur. Absalõ incesto coitu patris thorũ polluẽs detestabile scelus perpetrat, Deus tamẽ hoc opus suũ esse pronunciat. Quicquid sæuitia exercẽt Chaldæi in Iudæa, opus Dei esse pronunciat Ieremias. &c. Horũ omniũ author est Deus, eoq; volente fiunt.* Quoniã autem aduersarij multa loca quæ Deo videntur tribuere peccatorũ operationẽ, declinabant anti-

Caluinistæ docent deũ esse propriè peccati omnis authorem.

Cal. Instit. li. 1. ca. 18 §. 1.

antiqua D. Augustini & aliorum patrum distictione, Deum quidem multorum malorum authorem dici eò quòd ea permitteret, non quòd voluntate actuosa efficeret, contra hoc Caluinus, *Tergiuersando* (inquit) *effugiunt Dei tantùm permissu non etiam voluntate hæc fieri, ipse vero palam se hoc facere pronunciaus, effugium illud renunciat.* Quicquid igitur nefarium vel externe ab hominibus perditissimis geritur, vel intus in animis concipitur, num id totum propriè deo authori tribuendum est? Ita prorsus. *Quod enim* [inquit Caluinus] *ad arcanos motus spectat, quicquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigitur. Et certè nisi intus operaretur in mentibus hominum, non rectè dictum esset auferre labium à veracibus & à senibus prudentiam, auferre cor principibus terræ vt errent per deuia. Et sæpenumero pronunciatur eum excæcare hominum mentes ac vertigine percutere, spiritu soporis inebriare, incutere amentiam, obdurare corda; quæ omnia permulti ad permissionem reijciunt ac si deserendo reprobos à Satana excæcari sineret, sed nimis friuola est ea solutio.* Id ergo vult, id laborat, id omni contentione pugnat, scelera omnia in homine à Deo non tantum deserẽte, & permittente, & Satanæ tradente, sed propriè operante, & inspirante, & excæcãte, & inebriante, & obdurante proficisci; adeò vt (quod eodem in loco expresse scribit) in flagitiorum omnium actione primæ partes Deo, secundæ tantum diabolo sint tribuendæ. sic enim pergit. *Apud Iesaiam contra gentem fallacem missurum se Assyrios pronuntiat Deus, & præcepta daturum vt auferant spolia, non quia impios ac præfractos homines ducere velit ad spontè parendum, sed quia flexurus sit ad exequenda sua iudicia, perinde ac si iussa eius animis insculpta gestarent. Vnde apparet certa destinatione Dei fuisse impulsos. Fateor quidem interposita Satanæ operâ sæpe Deum agere in reprobos,*

Ibid. §. 2.

Ibid.

probos, sed vt Dei impulsu Satan ipse suas partes agat & proficiat quatenus datum est. Dicitur quidem Satan excæcare infidelium mentes, sed vnde hoc nisi quia à Deo ipso manat efficacia erroris. & Deus ipse dat homines in reprobum sensum, proijcitque in fœdas cupiditates, quia iustæ suæ vindictæ præcipuus est author, Satan verò tantum minister. Denique post multa in hanc sententiam ex scripturis Testamenti veteris & noui, ex prophetis & Apostolis coaceruata, & miserè detorta, hoc est ad extremum Caluini de Deo scelerum causa effectrice conclusio. *Summa (inquit) hæc sit, quum Dei voluntas dicitur rerum omnium esse causa prouidentiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantum vim suam exerat in electis qui spiritu sancto reguntur, sed etiam reprobos in obsequium cogat.* Sic ille.

Ibidem

Quam Caluini & Caluinianæ sectæ fidem certis propositionibus complectamur, quo plenius à lectore percipiatur, & fidelius mandetur memoriæ; & demum perfectius intelligatur non modò quid ex eo tanquam absurdissimum inferant Catholici, sed etiam quid tanquam Deo placens & gratum eliciant Euangelici totaque vita sua exprimant, & quid per ciuitates & regiones in quibus grassantur, hoc prætextu audacter & solutè perpetrent. Prima est, Deo non solùm permittente & tolerante, sed volente etiam & operante, scelera omnia fieri, omniúmque flagitiorum Deum esse propriè authorem. Altera; Deus inspirat arcanos motus peccatorum, adulteriorùm, libidinum; nec quicquam nefarium molimur nisi eo excæcante, vertiginem incutiente, auferente nobis cor: & denique quicquid scelestum intendimus, id à nobis primum eius interna operatione concipiur, & ad finem, eius inspiratione dirigitur, adeò vt & initium, &

Summa doctrinæ Caluinianæ de Deo peccati authore.

1.

2.

medium, & finis peccati ad Deum vt causam efficientem referatur qui aliquando per se, aliquando per Satanam *reproborum & cõsilia destinat quò visum est, & voluntates excitat, & conatus firmat*, adeo vt homines malefici Deo voluntatem excitante malefacere incipiant, & Deo conatus firmante in incæpta impietate pergant. Deinde in actione peccandi agit quidem diabolus & agit Deus, sed imbecilliùs agit diabolus, potentiùs operatur Deus, qui si diaboli operâ ad huiusmodi peccata vtatur (quod aliquando facit non semper) ita diabolum vi & energîa peccati efficiẽdi superat, vt Satan nisi Deo incitante & impellẽte ignauus sit & debilis, nec in reprobos suas partes strenuè & efficaciter agit nisi Dei motu & impulsu. Neque solũ Deus magis est in peccato quàm diabolus actuosus & efficax, sed magis etiam quàm homo ipse à quo si exactè iuxta Theologiæ normam loquamur, propriè venit quicquid in peccato peccati naturâ habet, vt potè à quo solo pendet voluntatis ad peccatum obiectum inclinatio & assensus. At Caluinus hanc etiam voluntatis actionem Deo magis quàm homini tribuit. Deus enim *corda vertit, inclinat, roborat, destinat, inflectit, impellit*; Deus vt in electis, sic item in reprobis agit: imò violentiùs in his quàm in illis operatur, quum hos etiam *cogat in obsequium*: nec tantum vt illos *ducit ad sponte parendũ, sed flectit etiam & impellit*: & vt ait magnus in Caluinismo magister & Anglorũ Apostolus, *abutitur Deus hominum malitia velint nolint, ad eos fines quos sibi proposuit, & mirabiliter inclinat corda ad malum*. vtque Caluinus ipse loquitur, *excitando voluntates, & firmando conatus, proijcit in fœdas cupiditates*: & vt alibi concludit contra Albertum Pighiũ, *perspicuum est non minus interiores affectus regere Dei manũ quàm externis actionibus præesse; neque Deus quæ decreuit hominũ manu perficeret, nisi*

Instit. li. 2. ca. 4. §. 3.

3.

Deus magis propriè causa peccati, quam vel diabolus vel homo.

4.

Instit. lib. 2 ca. 4. pa. 14. 4.

Martyr. Comment. ad Rom. ca. 9.

Caluin. in l. de æterna Dei prædestinatione.

ret, nisi eorum cordibus operaretur ipsum velle (in quo est ipsissima & intrinseca peccati essentia) *quod operis effectum præcedit. sicque opus suum in reprobis adimplet, vt videas efficaciam agendi penes ipsum fuisse, illos ministeriũ duntaxat præbuisse.* Ad extremum quum Deus hoc modo homines ad turpissima quæque peccata præcipites in hoc sæculo adegerit, tum propter ea dem peccata ad æternos inferorum ignes in altero sæculo damnat. Et si quis causam rogat cur homines nequissimi (verbi gratia) Iudas Iscariotes & Sodomitæ perpetuis illis inferorum ignibus torqueantur, si Caluinianè respondere velis, causa non ab eorum peccatis (quæ magis Dei fuisse constat quàm illorum) sed a sola Dei voluntate & decreto petenda est. Sic enim Caluinus ait, nec Adami lapsus, nec posterorum eius infœlicitatis, nec Angelorum defectionis, *aliam causam adduci posse quàm reprobationem quæ in arcano Dei consilio absco͂dita est.* Hancque ipse sibi obiectionem opponens, *Cur ea Deus imputaret hominibus quorum necessitatem sua prædestinatione imposuit, quid enim faciant? an cum decretis eius luctentur? ad frustra id facturi sint, quum omnino id facere non possunt. non ergo iure ob ea puniuntur (in inferno) quorum præcipua in Dei prædestinatione causa est:* hunc nodum non dissoluit, sed stringit fortius. Apertissimè enim statuit, *quum penes Deum resideat salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent.* Moxque refutans scriptorum Ecclesiasticorum responsionem, quòd Deus præsciat non prædestinet homines vel ad peccatum vel ad damnationem, quæ præscientia nullam rebus imponit necessitatem, ille contrà vrget, *Vitam & mortem magis diuinæ voluntatis actiones esse quam præscientiæ,* ex eoque infert, *Si hominũ euẽta præ-*

Calu. Instit. lib. 3. cap. 23. para. 4.

Ibid. para. 6.

Ibid. para. 6.

uideretet Deus duntaxat, non etiam suo arbitrio disponeret ac ordinaret, tum non abs re agitaretur quæstio, ecquid ad eorum necessitatem valeat ipsius prouidentia. Sed quum non alia ratione quæ futura sint prouideat, nisi quia ita vt fierent decreuit, frustrà de præscientialis mouetur, vbi constat ordinatione & nutu potius omnia euenire. Denique non semel, sed sæpius, iterum atque iterum Caluinus repetit, *reprobos euadere non posse peccandi necessitatem, præsertim quum ex Dei ordinatione sibi iniiciatur huiusmodi necessitas. Adami lapsum Deus decreto suo ordinauit, posterorum ruinam non modò præuidit, sed arbitrio quoque suo dispensauit. Deus ita voluit, Dei autem voluntas est rerum necessitas, atque id necessariò futurum est quod ille voluit, quemadmodū ea verè futura sunt quæ præuidit.* Hanc Caluini doctrinam totis libris cōtra Catholicos & alios eius impugnatores defendit Beza: hanc in suis Commentarijs vbique tradit Petrus Martyr: eandem apud suos Tigurinos sedulò prædicauit Huldericus Zuinglius, apud quem illud crebrò occurrit, *Deo authore & impulsore, furta, homicidia, & omnia genera scelerum fiunt: & non modò facta & opera, sed cogitatus quoque & consilia nostra à Domino suggeruntur & mouentur siue bona siue mala sint.*

Ibid. §. 9. & 7.

Ibid. §. 8.

Zuinglius tom. 1. lib. de prouid. fol. 365. 366. 375. & in epist. lib. 1. pag. 89.

4. Iam vero priusquam vlterius progrediar, vt ostendam qualem vastitatem & in religione & in rebuspub. hæc doctrina efficiat, illud vnico verbo admonendus est lector, liberum in homine arbitrium à Caluino & Caluinianis scriptoribus semper tolli; & si eorum nullus verbulo vno contra illud disputaret, huius tamen doctrinæ necessaria consequentia constat illud sua sponte euanescere. Si enim impios *Deus flectat, impellat, & cogat ad peccatum, si decreto suo ordinet & ordinatione iniiciat peccandi necessitatem, si vult hominem peccare, Deique voluntas sit*

Caluinistæ tollunt ab homine liberum arbitrium.

rerum necessitas, si improbi euadere non possunt peccandi necessitatem, si Deus intus in cordibus operetur ipsum velle, si voluntatem excitat, & ad peccandum firmat, si penes Deum sit efficacia agendi, penes homines verò ministerium duntaxat, & (vt alibi dicit) homo se habeat tantum *passiuè* quum tota actio sit in Deo: quodnam est in homine liberum benè vel malè agendi arbitrium? quum ad malas etiam actiones libertate careamus, & ad eas quoque necessitate impellamur. Vbi tot sunt plusquam Stoica & fatalia necessariò agendi vincula, quisnam superest liberæ & spontaneæ actioni locus? Atque ita ex hac doctrina deducit Huldericus Zuinglius alterè primarijs huius Euãgelismi Apostolis. *Prouidentia Dei (inquit ille) simul tolluntur & liberum arbitrium & meritum. nam Deo omnia disponente, quæ sunt partes nostræ?* Respondensque argumento illi quod nonnulli obijciebant, latrones videlicet non esse plectendos si Deo impulsore viatorem occidebant, ita quæstionem dissoluit, vt perspicuè non ad libertatem, sed ad fatalem necessitatem, & illius mortem & huius suspendium referat, *Latro (inquit ille) viatorem Deo impulsore occidit, & ad sic peccandum coactus est. fateor: sed in hoc, vt alter in cælum transferretur, alter suspenderetur. Sed hic allucinantur libri arbitrij defensores & prouidentiæ aduersarij. Consistunt enim postquam dixerunt, si impulsore Deo trucidauit latro, ergo iniuria plectitur: quum semper debent pergere quemadmodum prouidentia ipsa non cessat. Non enim solùm mouet & impellit dum ille occisus est, sed iudicem etiam legibus cogit latronem in crucem tollere.* Concludit denique, *Sic ergo prouidentiam agnoscimus omnia furta homicidiaque curantem & gerentem, vt in homine prorsus nullum sit liberum arbitrium.* Facile quidem est ista omnia ex posterioribus Zuinglianis & Caluinistis ostendere, sed quum istorum magnos

Calu. instit. lib. 2. cap. 5. §. 11.

Zuingl. to. 2. Commẽtar. de vera & falsa religione cap. de Merito.

Idem in to. 1. cap. de prouidentia fol. 365.

Duces & Imperatores Euangelij capita habeamus communem Euangelij ab ipsis inuenti sensum exponentes, minores satellites & latrunculos quid opus est adire?

Quid verò dicet aliquis, ex his omnibus absurdi tandem consequitur? aut quale vel religioni vel reipub. ex his antepositis detrimentum infertur? Tale, vt his duobus de Deo peccati authore, & hominem libro arbitrio spolitatum ad peccandum necessariò impellente concessis, simul non vnus aut alter, sed omnes Christianæ religionis articuli ruant, totum Christianorum symbolum falsum est & mendax, quicquid Christus, quicquid Apostoli, quicquid patriarchæ, & prophetæ, & doctores a cõdito mundo ad nostram vsque ætatem docuerunt, omnia sunt stulta, inepta, barbara, & vnà cum authoribus suis ęterno silentio sepelienda. Quoad humanam autem vitam & respub omnia sunt sursum deorsum iactanda, & legibus contra flagitia, libidines, stupra, latrocinia, blasphemias abrogatis, flagitia liberè suscipienda, ad libidinem explendam effrænato impetu ruendum, in stuprando, latrocinãdo, blasphemando, excusso pudore & metu siue hominis siue Dei, effusè noctes diesque versandum & volutandum, & de istis tanquam præclaris facinoribus gloriandum. Hæc & huiusmodi quæ cogitare horret animus & explicare reformidat oratio, non solum absque metu supplicij, verũ etiam cum expectatione præmij agenda sunt, si quidem hæc duo, vel etiam vnum illud verum sit de Deo scelerũ authore, impulsore, & causa efficiente. Neque verò postulo vt mihi hęc inferẽti credatur, nisi & euidentissima ratio vel ipsis cæcis perspicua idé cõuincat; idemque ipsorum Protestantiũ cõfessiones luculẽter confirmẽt. Primũ autem illud vnico verbo perstringere

Horrenda absurda quæ ex 2. antepositis Caluinianæ doctrinæ articulis sequuntur.

ſtringere non erit ſuperfluum quæ ſuperius à Christo in extremo iudicio contra homines impios proferuntur, eodemque loco à religiosis Proteſtantibus per ſolius fidei omnipotentiam refutata narrantur, hoc Caluiniſtarum Euangelio refelli multò copioſius. Chriſtus enim cur impij damnentur cauſam reddit, quia charitatis opera non fecerunt, non operuerunt nudos, non refecerunt famelicos, nihil in pauperum & indigentium vſus impenderunt, ſed miſericordiæ viſcera illis crudeliter occluſerunt. At Caluinus, & hominum damnationis & angelorum defectionis vnicam vult eſſe cauſam *Dei voluntatem, quæ rerum eſt omnium* certa & ineuitabilis *neceſſitas*. Chriſtus eos idcirco iuſtè damnatos pronunciat, quia libera voluntate in ea ſe peccata dederunt quæ ipſe ſua lege ſub æternæ mortis comminatione prohibuerat. At Caluinus ideo iniuſtè damnatos concludit, quia non ſua ſed Dei voluntate, non ſua libertate, ſed impoſita eis à Deo neceſſitate ad peccatum impellebantur, cuius imperio non poterant reluctari, & qui eos *in ſui obſequium cogebat*. An verò quis audiuit vllum inter mortales iudicium tam iniuſtum? vllũ aliquãdo tribunal adeo tyrannicũ? An vllus extitit aliquando tyrannus adeò truculetus & ſanguinarius, qui ſubdito ſuo poplites primò ſuccîderet, & poſtea quod in ſtadio alacriter nõ decurreret nouo ſupplicio vindicaret? qui Sempronium funibus & catenis vinctum in obſcuro ergaſtulo cõcluderet, & deinde quòd ipſi peregrè in militiam proficiſcenti præſto non adeſſet, ſolenni ſententia in crucem tollendum decerneret? Scribitur quidem de Tiberio tyranno nequiſſimo quòd quum ciuitatis Romanę legibus, omnes ſceleris cuiuſdam rei morte eſſent plectendi, ſi qua tamen virgo crimen illud admiſerat, ob virginitatis honorẽ, ſemel primo

Suprà fol. 255. 256. &c.

Extremum iudicium Chriſti, ſumma iniuſtitia codemnat.

Suetonius. in Tiberio Cæſare ca. 61.

primo

si Theodorus Beza, ille Christianæ reipub. turbo & fax Poloniæ in varias Euangelicorum factiones discerptæ *conditionē ipso Mahometismo nihilominus miserabilem iudicat*; tum certè Polonia verè fuit deploranda, tum in extremo discrimine constitutam fuisse Ecclesiam Polonicam nemo Christianus ambigat. Sed quantum Caluinistarum impietas nimia Sigismundi regis lenitate & Henrici indulgentia remp. Polonicam labefecit: tantum excellentissimi regis Stephani diligentia, iustitia, & fortitudo, eandem erexit & instaurauit, qui prophanas illas hæreticorum sectas quam poterat studiosissimè recîdens, & vnam Catholicam religionem restaurans atq. amplificans, simul regni sui fines, & vnà Catholicæ religionis pomæria fæliciter & gloriosè dilatauit, maritimas vrbes & in ijs ditissimum emporium Dantiscum recuperauit, Liuoniæ maiorē partem subegit, in Russia & Lithuania, magnas regiones Moscouiæ Magno Duci ademit Polonięque regno adiunxit, & in ijs locis extirpata, partim Lutheranorum, partim Caluinistarum, partim Arianorum, partim Græcorum impietate, Catholicam religionem restituit, Deo etiam mirabiliter & regis optimi & seruorum suorū laboribus benedicēte. Ita Polonia & miserabile suppeditat exemplum regni, à Caluinismo illud inuadente lacerati vexati & destructi; eademque Polonia gloriosum continet documentū regni post eiectos Caluinistas ad veterem splendorē & amplitudinem mira fœlicitate assurgentis.

Supra fol. 268.

Vide literas patris Tosseuini ad Ducissā Mantua impres. Parisijs anno 1584 gallicè.

2.

Quare Caluinismus sit alijs sectis pestilētior.

2 Quare autem Caluinismus potius quàm reliquę sectæ adeo sit publicis rebus pestifer & exitiosus, illud verò quum omnibus Christianis qui salutem suam charam habent, tum principibus potissimùm quibus multorum custodia diuinitus est cōmissa, summo studio & attentione est considerandū

vt in-

vt intelligant quãdo Caluinismo in suas vel priuatas domos vel ciuitates aditũ aperiunt, quàm cruẽtam bestiam, quàm horrendam furiam, quàm immanem Hydram in easdem domos ciuitatesq. admittũt. Et si quidẽ hoc ipsum de quo iam loquutus sum quòd nimirum de tremenda Dei essentia, de beatissima Trinitate adeò diabolicè sentiant, inter primas causas numerarem, cur Deus in tantæ impietatis vltionem magis eos quàm reliquos Sectarios à Satana possideri, & ab eodem magistro in scelera maximè horribilia impelli permittat, nescio an aliquid afferri posset probabilius; quam certè rationem Apostolus Paulus maximè cõfirmat. Qui enim perdiu in religione Christiana edocti *cognouerunt Deum, non tamen vt Deum glorificauerunt, nec gratias egerũt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & putantes se sapientes, stultissimi facti sunt. & mutauerunt* vnitatem Dei Christianorum in pluralitatem deorũ Paganorum, qui sanctissimam Trinitatem quam Christus, & Apostoli, & omnis Ecclesia Catholica à primis Euangelij initijs constanter tradidit, deseruerunt pro deo Samosateni & Arij, & quem Mahometes ab illis didicit, & à Mahomete Turcarum congregatio admisit, qui in quacunq. orbis Christiani regione pedem ponunt etiamsi nequissimas opiniones de Deo seminent nihil prorsus laborant, modò tamen Catholicam de eo fidem extrahant & hæreticam cuiuscunque generis spargant; quid mirum si istos qui ita *commutant veritatem Dei in mendacium* Deus vicissim propter *mercedem iniquitatis tradat in reprobũ sensum, vt faciant ea quæ non conueniũt, repletos omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, cõtentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, incompositos,*

Rom. 1.

Caluinistæ quales.

ſitos, inſipientes, ſine affectione: fædifragos, abſque miſericordia, omnibuſque vniuersè flagitiorum teterrimorũ ſordibus immerſos quæ humana improbitas poteſt concipere, vel diaboli malitia in hominem à Deo derelictum poteſt immittere. Certè ſi (quod Apoſtolus clarè teſtatur) talis ſit illius cauſæ antecedentis effectus, ſi qui de Deo abſurdiſſimè ſentiant, illi Deo vltore & vindice, omnium mortalium euadũt ſceleratiſſimi, conſequens eſt Caluiniſtas eſſe omnium ſectariorum impuriſſimos, quorum doctrina de Deo maximè eſt prophana, Ethnica, mutabilis, maximeque tum ſibi ipſi, tum Catholicæ veritati contraria.

Caluiniſtarũ doctrina contra B. Trinitatẽ deiq. eſſentiã valde blaſphema.

Quæ enim Europæ prouincia Caluinianam hæreſim ſuſcepit, quæ non vna execrabilem de diuina eſſentia impietatem admiſit? De Polonia iam dictũ eſt, quæ tamen nõ magis Turcarum de vnitate perſonæ in diuinis ſententiam hauſit, quam oppoſitam Paganorum de pluritate deorum opinionem amplexa eſt. Sic enim ipſe Beza narrat, *ſciſſas fuiſſe in ipſo initio Polonicas Eccleſias vt aliæ vnam Dei patris perſonam aſſererent, Chriſti autẽ & ſpiritus ſancti perſonas & diuinitatem negarent, aliæ contrà tres natura diſtinctos deos ponerent, & Tritheiſmum defenderent*. Quid ijdem Caluiniſtæ in Gallia? Eadem nimirum contra Catholicam de Trinitate doctrinam venena ſpargunt, pertinaciter vrgentes Chriſtum non à patre naturam ſuam habere, nec item Spiritum ſanctum, ſed iſtis ſingulatim eam eſſe à ſe non aliter quam patri: ſynodumque Nicænam de filio prædicantem, quòd ſit *Deus de Deo, lumen de lumine*, ſuperbè reprehendunt: & à Catholicis admoniti, in hac Ethnica deorum multitudine inducenda progredi non deſiſtunt: quę omnia & ipſorũ Miniſtri in ſuis confeſſionib. oſtẽdunt, & Catholici multis nuper libris refutarunt.

Beza epiſt theolog. 28

Launay en la replique Chreſtien. li. 2. ca. 4. §. 8. Roſier in cõfeſſ. fidei Danæus cõtra Genebrardum. Vide Iordanũ contra Danaum.

Quid

Quid Caluinistæ in Anglia? Alij in Academijs doctiores ad eundem cum Polonis & Gallis scopulū adhærescunt, solicitè auditoribus inculcantes, *etiāsi Nicæni patres dixerunt Christum esse Deum de Deo, tamen firmißimè tenendum esse cum Caluino, Christum non à patre sed ex se & per se Deum esse.* Alij verò in pagis & compitis rudiores priorem Samosateni sectam præferentes, simpliciter *Trinitatem negant, & irrident eos, qui appellant patrem Deum, filium Deum, & Spiritum sanctum Deum, eò quod hac ratione,* (iuxta horum theologiā) *tres Deos ponant.* Nam Flandricas ecclesias multò longius progressas fuisse quiuis facilè existimet. Qui enim ante triginta annos vsque eo profecerāt vt Christum pro nobis mortem in cruce non pertulisse, omnino (inquam) in cruce mortuū nō fuisse assererent: qui pro hac fide sanguinem suū profuderunt, & in medijs ignibus animas alacriter diabolo reddiderunt (quod de illis Caluinus ipse memoriæ prodidit:) qui vsq. eò Trinitati abolendæ incubuerunt vt plurimos libros eò pertinētes à Flandris scriptos & è Flandrico idiomate in Anglicanum tra ductos Angli ipsi fateantur: qui Dauidem Georgiū Hollandum, verum (vt illi prædicabant) Messiam, & spiritum Dei, idcirco à Deo missum vt imperfectam Christi & Apostolorum doctrinam corrigeret produxerunt, & fidem de illo Messia multis laboribus & periculis auxerunt: qui Ioānem Leydensem Hollandum item sartorem, Monasterij regem cōstituerunt, & Flandricis Hollandicisque satellitibus stiparunt, nouamque ab eo rege religioné & Moysi & Christo contrariam mundo militaribus armis imponendam censuerunt; & denique qui per Anabaptistas (quorum gregibus totus Hollandiæ tractus redundare dicitur) iā diu disseminarunt Christū ex Virgine Maria carnem non sumpsisse, eoque modo

VVithaker contra Campianum. pa. 153.

Art. 26. Familiæ Amoris vbi supra.

Cal. Instruc contra Libertinos c. 14. 17.

E. R. lib. de Familia Amoris impres. Lōdini anno 1578.

Trateol. de hæres. li. 4. ca. 3.

Sleid. li. 10

modo totũ incarnationis mysteriũ euertunt: isti homines quid sani de Christo, quid de DEO, quid de religione Christiana teneāt, nō difficulter iudicari potest. Breuiter ne per singulas Ecclesias separatim peruagando, studioso lectori nimis sim molestus, quòd oēs planè ecclesiæ Caluinianæ factionis de Christo & Trinitate impiè credant, quē meliorē testē quærimus quàm Caluinistā, & illum in his à turbis Euágelij noui negotiosum actorē: sed qui quo ad cætera oīa, Caluinianæ fidei, in hac tamen contra Deũ perfidia à Caluino discessit. Sic autem ille scribit ad Caluinũ & Tigurinos qui eũ authoritate Polonicarũ Ecclesiarũ & aliarum Euangelicarũ premebant. *Multi tā in Germania, quàm in Hungaria, Transyluania, et Polonia minori, multas synodos celebrauerũt cōtra fidē Catholicā de Trinitate, & multos libellos plenos blasphemijs Arianis & Eutychianis & horrēdis cõuitijs emiserũt.* & mox, *Omnes Ecclesiæ quas vos appellatis reformatas per Euāgeliũ filij Dei, Arianæ & Eutychianæ sunt, nec hoc negari potest, vt supra demõstratiuè probaui.* Et post, quũ idē de doctrina Caluini ex scriptis eius speciatim & luculenter probasset, *Cōclusum est itaq;* (inquit) *O Caluine doctrinā tuā de filio Dei esse plane Arianā, à qua resilias quā primũ te oro atq; obsecro, & has hæreses quā citiùs fieri potest retractes Dei in gloriā Trinitatis, et liberes Dei Ecclesiam ab istis blasphemijs quib. eā cōtaminasti, nec cōtēnas hāc fraternā admonitionē.* quare quũ Caluiniana hæresis teterriores cōtra dei essentiā fundat blasphemias quā alia quæuis vulgata huius tēpestatis secta ex eoque sequatur vt hoēs à Deo quē deseruerunt magis, magis quoq. Satanæ in seruitutē tradātur, merito christian⁹ quisque hāc sectā inprimis debet exhorrescere tāquam reip. Christianæ virus exitiale, quæ ita est & in summā Dei maiestatē, & in communē omniũ Christianorum fidem atque vitā iniuriosa & blasphema.

Stancarus contra Ministros Geneuens. & Tigurinos. fo. 94. 95.

Ibid. fol. 118. & 123.

5 Verum etiamsi hæc de Deo blasphema varietas probet eos seriò Deũ omnino nullũ credere, tamen nescio an non præstaret eos esse simpliciter Atheos & Deú è mundo prorsus tollere, quam Deũ qualẽ ipsi statuũt, impium, iniustum, & scelerum effectorem cõcipere, Nam quũ dicunt aliàs esse tres distinctos Deos, aliàs vnã tantum personã, Christum esse creaturam, Spiritum S. autẽ nihil esse penitus; hæc quidem quin æternas mereantur inferorũ flammas negari non potest, quũ in altissimis fidei mysterijs, perinde ac si de crepundijs puerilib. ageretur, ita leuiter & improbè ludãt. Sed tamen si doctrinam ipsam per se directè consideramus, hoc longè est in Deum cõtumeliosius quum omnia quę in mundo perpetrantur scelera, ad eum fontẽ & authorem reuocantur. Hoc autẽ adeò est in omnibus Caluini & Bezæ libris, disputationibus, institutionib. tritum, vt verear ne studiosus lector cramben sępius recoctam sibi apponi clamet, si id multis probare coner, quod est omnibus ferè mediocriter eruditis notissimum. Quare strictim Caluinianam hac de re sententiam libabo, ad plurimos Caluini libros eum remittens, si quis copiosius hanc eius hæresim explicatam videre desiderat. Reliquorum autẽ librorum summam, in Institutiones vbiq. nimium vulgares ad hunc modũ cõtraxit. *Quòd nihil efficiunt homines nisi arcano Dei nutu, nec quicquam deliberando agitant nisi quod ipse iam apud se decreuit et arcana sua directione cõstituit, innumeris et claris testimonijs probatur. Absalõ incesto coitu patris thorũ polluẽs detestabile scelus perpetrat, Deus tamẽ hoc opus suũ esse pronunciat. Quicquid sæuitia exercẽt Chaldæi in Iudæa, opus Dei esse pronunciat Ieremias. &c. Horũ omniũ author est Deus, eoq; volente fiunt.* Quoniã autem aduersarij multa loca quæ Deo videntur tribuere peccatorũ operationẽ, declinabant

Caluinistæ docent, deũ esse propriè peccati omnis authorem.

Cal. Instit. li. 1. ca. 18 §. 1.

anti-

probos, sed vt Dei impulsu Satan ipse suas partes agat & proficiat quatenus datum est. Dicitur quidem Satan excæcare infidelium mentes, sed vnde hoc nisi quia à Deo ipso manat efficacia erroris. & Deus ipse dat homines in reprobum sensum, proijcitque in fœdas cupiditates, quia iustæ suæ vindictæ præcipuus est author, Satan verò tantum minister. Denique post multa in hanc sententiam ex scripturis Testamenti veteris & noui, ex prophetis & Apostolis coaceruata, & miserè detorta, hoc est ad extremum Caluini de Deo scelerum causa effectrice conclusio. *Summa (inquit) hæc sit, quum Dei voluntas dicitur rerum omnium esse causa prouidentiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantum vim suam exerat in electis qui spiritu sancto reguntur, sed etiam reprobos in obsequium cogat*. Sic ille.

Ibidem

Quam Caluini & Caluinianæ sectæ fidem certis propositionibus complectamur, quo plenius à lectore percipiatur, & fidelius mandetur memoriæ; & demum perfectius intelligatur non modò quid ex eo tanquam absurdissimum inferant Catholici, sed etiam quid tanquam Deo placens & gratum eliciant Euangelici totaque vita sua exprimant, & quid per ciuitates & regiones in quibus grassantur, hoc prætextu audacter & solutè perpetrent. Prima est, Deo non solùm permittente & tolerante, sed volente etiam & operante, scelera omnia fieri, omniúmque flagitiorum Deum esse propriè authorem. Altera; Deus inspirat arcanos motus peccatorum, adulteriorum, libidinum; nec quicquam nefarium molimur nisi eo excæcante, vertiginem incutiente, auferente nobis cor: & denique quicquid scelestum intendimus, id à nobis primum eius interna operatione concipitur, & ad finem, eius inspiratione dirigitur, adeò vt & initium, &

Summa doctrinæ Caluinianæ de Deo peccati authore.

1.

2.

 medium,

ret, nisi eorum cordibus operaretur ipsum velle (in quo est ipsissima & intrinseca peccati essentia) *quod operis effectum præcedit. sicque opus suum in reprobis adimplet, vt videas efficaciam agendi penes ipsum fuisse, illos ministeriũ duntaxat præbuisse.* Ad extremum quum Deus hoc modo homines ad turpissima quæque peccata præcipites in hoc sæculo adegerit, tum propter ea dem peccata ad æternos inferorum ignes in altero sæculo damnat. Et si quis causam rogat cur homines nequissimi (verbi gratia) Iudas Iscariotes & Sodomitæ perpetuis illis inferorum ignibus torqueantur, si Caluinianè respondere velis, causa non ab eorum peccatis (quæ magis Dei fuisse constat quàm illorum) sed à sola Dei voluntate & decreto petenda est. Sic enim Caluinus ait, nec Adami lapsus, nec posterorum eius infœlicitatis, nec Angelorum defectionis, *aliam causam adduci posse quàm reprobationem quæ in arcano Dei consilio absc̃odita est.* Hancque ipse sibi obiectionem opponens, *Cur ea Deus imputaret hominibus quorum necessitatem sua prædestinatione imposuit, quid enim faciant? an cum decretis eius luctentur? ad frustra id facturi sint, quum omnino id facere non possunt. non ergo iure ob ea puniuntur (in inferno) quorum præcipua in Dei prædestinatione causa est:* hunc nodum non dissoluit, sed stringit fortius. Apertissimè enim statuit, *quum penes Deum resideat salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent.* Moxque refutans scriptorum Ecclesiasticorum responsionem, quòd Deus præsciat non prædestinet homines vel ad peccatum vel ad damnationem, quæ præscientia nullam rebus imponit necessitatem, ille contrà vrget, *Vitam & mortem magis diuinæ voluntatis actiones esse quam præscientiæ,* ex eoque infert, *Si hominũ euẽta præ-*

Calu. Instit. lib. 3. cap. 23. para. 4.

Ibid. para. 6.

Ibid. para. 6.

uideretet Deus duntaxat, non etiam suo arbitrio disponeret ac ordinaret, tum non abs re agitaretur quaestio, ecquid ad eorum necessitatem valeat ipsius prouidentia. Sed quum non alia ratione quae futura sint prouideat, nisi quia ita vt fierent decreuit, frustrà de praescientialis mouetur, vbi constat ordinatione & nutu potius omnia euenire. Denique non semel, sed saepius, iterum atque iterum Caluinus repetit, *reprobos euadere non posse peccandi necessitatem, praesertim quum ex Dei ordinatione sibi iniiciatur huiusmodi necessitas. Adami lapsum Deus decreto suo ordinauit, posterorum ruinam non modò praeuidit, sed arbitrio quoque suo dispensauit. Deus ita voluit, Dei autem voluntas est rerum necessitas, atque id necessariò futurum est quod ille voluit, quemadmodũ ea verè futura sunt que praeuidit.* Hanc Caluini doctrinam totis libris cõtra Catholicos & alios eius impugnatores defendit Beza: hanc in suis Commentarijs vbique tradit Petrus Martyr: eandem apud suos Tigurinos sedulò praedicauit Huldericus Zuinglius, apud quem illud crebrò occurrit, *Deo authore & impulsore, furta, homicidia, & omnia genera scelerum fiunt: & non modò facta & opera, sed cogitatus quoque & consilia nostra à Domino suggeruntur & mouentur siue bona siue mala sint.*

Ibid. §. 9. & 7.

Ibid. §. 8.

Zuinglius tom. 1. lib. de prouid. fol. 365. 366. 375. & in epist. lib. 1. pag. 89.

4. Iam vero priusquam vlterius progrediar, vt ostendam qualem vastitatem & in religione & in rebuspub. haec doctrina efficiat, illud vnico verbo admonendus est lector, liberum in homine arbitrium à Caluino & Caluinianis scriptoribus semper tolli; & si eorum nullus verbulo vno contra illud disputaret, huius tamen doctrinae necessaria consequentia constat illud sua sponte euanescere. Si enim impios *Deus flectat, impellat, & cogat ad peccatum, si decreto suo ordinet & ordinatione iniiciat peccandi necessitatem, si vult hominem peccare, Deique voluntas sit rerum*

Caluinistae tollunt ab homine liberum arbitrium.

rerum necessitas, si improbi euadere non possunt peccandi necessitatem, si Deus intus in cordibus operetur ipsum velle, si voluntatem excitat, & ad peccandum firmat, si penes Deum sit efficacia agendi, penes homines verò ministerium duntaxat, & (vt alibi dicit) homo se habeat tantum *passiuè* quum tota actio sit in Deo: quodnam est in homine liberum benè vel malè agendi arbitrium? quum ad malas etiam actiones libertate careamus, & ad eas quoque necessitate impellamur. Vbi tot sunt plusquam Stoica & fatalia necessariò agendi vincula, quisnam superest liberæ & spontaneæ actioni locus? Atque ita ex hac doctrina deducit Huldericus Zuinglius alterè primarijs huius Euãgelismi Apostolis. *Prouidentia Dei (inquit ille) simul tolluntur & liberum arbitrium & meritum. nam Deo omnia disponente, quæ sunt partes nostræ?* Respondensque argumento illi quod nonnulli obijciebant, latrones videlicet non esse plectendos si Deo impulsore viatorem occidebant, ita quæstionem dissoluit, vt perspicuè non ad libertatem, sed ad fatalem necessitatem, & illius mortem & huius suspendium referat, *Latro (inquit ille) viatorem Deo impulsore occidit, & ad sic peccandum coactus est. fateor: sed in hoc, vt alter in cælum transferretur, alter suspenderetur. Sed hic allucinantur libri arbitrij defensores & prouidentiæ aduersarij. Consistunt enim postquam dixerunt, si impulsore Deo trucidauit latro, ergo iniuria plectitur: quum semper debent pergere quemadmodum prouidentia ipsa non cessat. Non enim solùm mouet & impellit dum ille occisus est, sed iudicem etiam legibus cogit latronem in crucem tollere.* Concludit denique, *Sic ergo prouidentiam agnoscimus omnia furta homicidiaque curantem & gerentem, vt in homine prorsus nullum sit liberum arbitrium.* Facile quidem est ista omnia ex posterioribus Zuinglianis & Caluinistis ostendere, sed quum istorum magnos

Calu. instit. lib. 2. cap. 5. §. 11.

Zuingl. to. 1. Commētar. de vera & falsa religione cap. de Merito.

Idem in to. 1. cap. de prouidentia fol. 365.

ſtringere non erit ſuperfluum quæ ſuperius à Chriſto in extremo iudicio contra homines impios proferuntur, eodemque loco à reliquis Proteſtantibus per ſolius fidei omnipotentiam refutata narrantur, hoc Caluiniſtarum Euangelio refelli multò copioſius. Chriſtus enim cur impij damnentur cauſam reddit, quia charitatis opera non fecerunt, non operuerunt nudos, non refecerunt famelicos, nihil in pauperum & indigentium vſus impenderunt, ſed miſericordiæ viſcera illis crudeliter occluſerunt. At Caluinus, & hominum damnationis & angelorum defectionis vnicam vult eſſe cauſam *Dei voluntatem, quæ rerum eſt omnium* certa & ineuitabilis *neceſſitas*. Chriſtus eos idcirco iuſtè damnatos pronunciat, quia liberâ voluntate in ea ſe peccata dederunt quæ ipſe ſua lege ſub æternæ mortis comminatione prohibuerat. At Caluinus ideo iniuſtè damnatos concludit, quia non ſua ſed Dei voluntate, non ſua libertate, ſed impoſita eis à Deo neceſſitate ad peccatum impellebantur, cuius imperio non poterant reluctari, & qui eos *in ſui obſequium cogebat*. An verò quis audiuit vllum inter mortales iudicium tam iniuſtum? vllũ aliquãdo tribunal adeo tyrannicũ? An vllus extitit aliquando tyrannus adeò truculétus & ſanguinarius, qui ſubdito ſuo poplites primò ſuccîderet, & poſtea quod in ſtadio alacriter nõ decurreret nouo ſupplicio vindicaret? qui Sempronium funibus & catenis vinctum in obſcuro ergaſtulo cõcluderet, & deinde quòd ipſi peregrè in militiam proficiſcenti præſto non adeſſet, ſolenni ſententia in crucem tollendum decerneret? Scribitur quidem de Tiberio tyranno nequiſſimo, quòd quum ciuitatis Romanę legibus, omnes ſceleris cuiuſdam rei morte eſſent plectendi, ſi qua tamen virgo crimen illud admiſerat, ob virginitatis honoré, ſem-

Suprà fol. 255. 256. &c.

Extremum iudicium Chriſti, ſumma iniuſtitia codemnat.

Suetonius in Tiberio Cæſare ca. 61.

primo nimirum tempore constitutam a lege mortem euaderet; & virgines quædam tale crimen susceperant & more patrio beneficium legis & priuilegium virginitatis suæ poscerent, tyrannus sanguinis sorbendi cupidus quò eas iuxta legis tenorem trucidandi causam iustam prætenderet, immisit in carcerem impuros lanistas qui eas vi constuprarent, & deinceps non iam virgines laqueo suspendit, qua feritate *puellas etiam immaturas prius vitiatas*, deinceps iussit strangulari. Quis hunc tyrannum vt monstrum & prodigum non exhorreat? quis hanc peruersissimam iniustitiam non intimis visceribus detestetur? At Christi iudicium iuxta hos theologos infinitè est iniustius & immanius. Quum enim flectat, impellat, cogat homines ad peccandum, eamque imponat necessitatem quam nullo modo vitare possunt; quum ipse magis principalis & operosa sit peccatorum causa quam vel Satanas vel homo, eorum tamen peccatorum quorum ipse tam potenter & actuosè author est & effector, supplicium à misero homine exigit; & cruciamẽtis in omnem æternitatem duraturis propter hanc miserabilem peccandi vim Dei potentia (cui quis resistere potest?) impositam affligit. Quis Christianus ad hæc portenta totis artubus non contremiscat? Quis istos Caluinistas hæreticos & Apostatas vel potius feras & belluas, imò diabolos humana specie indutos non credat? quando nec ipse diabolus poterit atrocius contra diuinam iustitiam blasphemare.

5. 5 Sed imprudenter & temerè ob hoc vnicum commoueor, quum contra singula Christianæ fidei capita ex hoc vno paradoxo plurima nihilo minora monstra erumpant, quorũ si quis singulatim velit crassam & nefariam impietatem exponere, nullum facturus

facturus est exclamandi finem. Neque enim vllius est tantum flumen orationis, non si ferream vocem haberet & mille linguas, vt fingunt poëtæ, vel *si linguis hominum loqueretur & angelorum*, vt sanctissimus imaginatur Apostolus, qui possit vel exiguam partem earum blasphemiarum quæ directè ex hac vna quasi Stygia palude contra Deum & cælites omnes emanant, pro earum merito & atrocitate exprimere. Quid enim? an non tota Christianorum & Iudæorum & Patriarcharum & Apostolorum fides in hoc vnico principio posita est quo *credimus in Deum*? At ex istius nouæ Theologiæ mysterijs manifestò docemur reiecto Deo *credere in Satanam*. Neq. enim Deus quem isti Satanæ ministri nobis describunt, alius est quàm ille princeps diabolorum Satanas, cuius deitate per mundum persuadendæ & propagandæ, istorum Caluinistarum libri, opera, studia & cogitationes maximè inseruiunt. Perlustremus enim scripturas diuinas & omnem Ecclesiæ Christianæ antiquitatem, nusquam reperiemus diabolũ alijs coloribus depictum, quàm quibus isti Euangelici suum nobis Deum informãt. Scripturæ enim sacræ ita diabolos describunt quod sæpenumero quidẽ corporib. hominũ nocẽt, quòd eos oppressos sua seruitute modò ꝓijciant in aquã modo in ignẽ, sæpe varijs modis corpora vexent & torqueant; sed maxima eorũ potestatẽ & proprietatẽ in hominib. ad peccatum solicitandis posita esse à Saluatore demonstratur, quum ait dæmonem in agro suo *superseminare hæreses & zizania*, & quod Deus verbum bonum in hominum cordibus seminauit, hoc à diabolo furtim surripi. Dumque Christum Christianorum hominum caput ad idololatriam, ad gulã, ad superbiam solicitasse narratur, vnà significatur in eo maximè eius vim & facultatẽ existere, vt Chri-

1. Cor. 13.

Caluinistæ pro deo diabolũ colunt.

Diaboli ex scripturis descriptio.

Matt. 8. 28.
Luc. 11. 14
Mar. 9. 22

Matt. 13. 25. 39.

Matt. 4.

à filijs Dei distinguit, quòd diabolus causa est peccati, Deus non item, ille filios suos ad peccata prouocat & impellit, quod de Deo vel cogitare est nefas. *Venit enim Christus vt dissolueret opera diaboli*, & peccati regnum excinderet. Cumque filij diaboli ab immundo spiritu patris sui obsessi in omni turpitudine belluarum instar volutentur, è contra *filij Dei sanctificant se sicut ille sanctus est: faciunt iustitiam & non peccant, quia semen Dei in eis manet*. Quare quum isti Euangelici publice fateantur se perpetuò peccare, omnia sua opera esse sordida, inquinata, pollutiões donorum Dei, mereri Dei maledictionem & mortem æternam, nec se aliud posse quam peccare, sequitur eos esse filios diaboli non Dei. Quum autem præterea addunt hanc peccandi necessitatem à Deo suo illis esse iniectam, Deumque suum eos ad scelera, ad libidines, ad nefanda & horribilia quæq. prouocare, mouere, impellere adigere: certo certius est, & luce meridiana clarius est, & literis Euāgelicis Apostolicisq. passim conuincitur, hūc eorum Deum esse ipsum Belzebub diabolorum principē, qui iuxta Apostolū huiusmodi *peccata operatur in filios diffidentiæ*. Aptissimeq. in eos singulos dici potest quod in quēdam eorum fratrem gemellū detonauit olim Paulus Apostolus, *O pleni omni dolo & omni fallacia filij diaboli, inimici omnis iustitiæ, non desinetis subuertere vias domini rectas?* Non desinetis Deum verum è cælesti solio (quantum in vobis est) deijcere, & inferorum principem Satanam in eius locum attollere? aut si illis vinculis mentes vestras diabolus constrictas & illigatas tenet vt necessitate adducti sic sentiatis, nec ingeneratam vobis à Deo vestro malitiam excutere possitis, si non maior est in *cordib. vestrū propensio ad recti obedientiam quàm est in lapide mollities & teneritudo ad flexum quemlibet recipiendum* si de vobis verùm

Ibid. v. 8.

Ibi. v. 3. 7.

Supra fol. 236.

Diabolus est ... n starum Deus.

Ephes. 2. 2.

Act. 13. 10.

Calu. inst. lib. 2. cap. 3. §. 6.

ne certa damnatione adhærescere, vtpote qui Deũ nouum Deo veteri à Prophetis Patriarchis Apostolisque & Christianis prædicato planè contrarium induxit. Sic enim ille ex Caluini doctrina colligit, & contra Caluini Deum disputat. *Duo sunt dij, alter verus Christianorũ, alter falsus Caluinistarum falsus Deus est tardus ad misericordiam, propensus ad iram, qui maximam mundi partem creauit ad perniciem, eosq́, non solum ad damnationem, sed etiam ad causam damnationis prædestinauit. Itaque decreuit ab æterno, & vult efficitq́, vt peccent necessariò, ita vt nec furta, nec homicidia, nec adulteria, committantur nisi eius voluntate atq́, impulsu. Suggerit enim hominibus prauos affectus atque inhonestos, non solum permißive sed efficaciter, eosq́, indurat ita vt dum impiè agunt. potius opus Dei quam suum faciant. Satanam facit esse mendacem, ita vt non iam Satan, sed Deus Caluini sit pater mendacij, quippe qui sæpe aliud in ore, aliud in pectore gerat. At Deus ille quem sacra literæ docent, est huic planè contrarius. Vult is omnes saluos fieri &c. Et hic Deus venit vt destrueret illius Caluiniani Dei opera.* Hæc Castalio. Quæ tota Dei descriptio verbatim sumpta est ex Caluino, & ex ijs quæ superius à nobis posita sunt membratim colligi potest, præter illud extremum quòd Caluini Deus *Aliud in ore, aliud in pectore gerat,* quod tamen ex antegressis illis liquidò efficitur, & à Caluino manifestò ponitur. Quum enim in scripturis vbique dicatur Deum nolle iniquitatem, eũ prohibere flagitia, & odisse scelera quæcunque, & tamen occulta voluntate sua homines ad ista patrãda extimulet & impellat, perspicuum est eum exteriùs in literis sacris vnum præcipere, interiùs verò spiritus sui actione ad aliud impellere: illic simulare pietatem & honestatem, hic suadere atque efficere impietatem & turpitudinem. Et hoc expresse asserit Caluinus Deum nimirum *fieri velle, quod facere vetat,*

Castal. in l. contra Cal. de præd est.

Caluiniani Dei Satanica hypocrisis.

Cal. Inst. li. 1. cap. 18. §. 3.

vetat,

poterit ambigere modò illud vnũ recordetur, quod Caluinus adeò mordicus tenet, & pugnaciter vrget *Deum esse malorum omnium authorem*, nec ea permittere tantùm sed etiam efficere, vt ipse arroganter Catholicis aduersarijs insultans se demonstrasse iactat; *Iam* (inquit) *satis aperte ostendi Deum vocari eorum omnium authorem. quæ isti censores volunt otioso tantùm eius permissu contingere*. Post hoc Euangelij caput in Gallia aliquot annis satum, pullularunt fratres, specie quidem valde spirituales & religiosi, sed qui postea reliquorum fratrum more in carnem & eam quoque inquinatissimam & vel auditu horribilem desierunt. Initio autem nihil aliud in eorum labris sonabat, quã hoc Euangelicũ quod Caluinus illis dictauerat & tam densis scripturarũ veteris & noui Testamenti copijs communiuerat, *Deum esse omnium scelerum authorem*, quod generale pronunciatum, quum opus esset ad particularia facta applicabãt, in quo nullus sana mente præditus poterat illis obsistere. Quanquã illi nec in particulari aliquid afsirmabant quod non à Caluino didicerant. *Quum adulterium fit, à Deo fieri aiebant, quum homicidium*, eidem authori ascribebant. Atque ita quod erat euidentissimum & cuique vel infanti promptum, illũ vniuersalem Caluini truncum (est *Deus malorum & flagitiorum omnium author*) in multas minutas particulas concidebant. Ecquid verò in hoc absurdi latet? ecquid Deo aut religioni contumeliosum? Audiamus Caluinũ ipsum explicantem. *Temulenti* (inquit) *isti à Deo fieri omnia perstrepentes, eum mali authorẽ constituũt.* id quod verbatim & syllabatim à Caluino magistro didicerunt. *In quo (inquit Calu.) atrociore & sceleratiore contumelia Deum afficiunt, quam si iustitiam aut potestatẽ eius alio trãsferrent. Quum enim Deo nihil magis proprium sit quam sua bonitas, ipsum a se abne-*

Instit. li. 1. ca. 18. §. 3

Cal. Instru. aduer. Liber. c. 13.

Ibid. c. 14.

Luculẽta Caluini de Deo, ut Satana, test.

runt, tot Germanorum exercitus conduxerunt, tot Gallorum millia trucidarunt, de hæreticis Anglis, Germanis, Casimirianis, ipsis denique Turcis in Galliam introducentis cõsilia plena sceleris & proditionis inierunt. Hoc denique illud Euangelium est cuius se esse restauratores gloriantur, & de quo per Galliam, Angliá, Flandriam, & Germaniá plantando etiam adhuc consilia communicant, omnes rationes captant: & ocultis fraudibus, & apertis viribus, & solicitandis amicis, & submittendis legatis, & conducendis militibus, & hypocrisi, & periurijs, & quibuscunq. possunt machinamentis, quá diligentissimè elaborant, vt aliquando expulso euágelio Christi & Christianorum, hoc Satanæ & Satanistarum Euangelium in istis regionibus floreat & dominetur. Et tamen adhuc Christiani principes dormiunt? & hanc tantam pestem non occultè, non insidiosè serpentem, sed apertè & impudenter grassantem, & in oculos, auresq. & sensus omnium incurrenté non aduertunt? aut si aduertũt de ea reprimenda nihil cogitant? Quumq. resp. & ciuitates sibi à Christo concreditas in veterem Paganismum non tacite & sensim labentes, sed palam toto impetu ruentes vident, molliter & æquo animo ferre possunt? Et Catholicos se putant qui in suis regnis talem Mahometismum patiuntur ingrauescere. Aut Christiani censeri volunt qui hunc Turcismum & Iudaismum non molestè ferũt in suis prouincijs radices agere? Quanquam & Paganis & Iudæis & Turcis iniquus sum & iniuriam facio, quãdo eorum religioni hunc Caluinismum comparo. Iudæi enim & Mahometani Deum verum & vnicum creatorem cæli & terræ aliquo modo colunt. Isti verò qui se non Christianos, sed purissimè Euangelicos dici volunt, postquam Deum Christianorum

Caluinistarũ Deus.

T

norum reiecerunt, hoc est Deum patrem & filium & spiritum sanctum tres personas in vnitate naturæ deinceps nec DEVM Iudæorum, nec DEVM Turcarum admiserunt, nec Iouem, aut Mercurium aut Bacchum, aut Venerem Paganorum, (quanquã aliquo modo *Deus illis venter est*; & Bacchum, Veneremque quibus & corpora, & animas suas deuouerunt maximè colunt) sed istis & Christianorum, & Iudæorum, & Turcarum, & Paganorum Dijs omnibus repudiatis, Deum sibi selegerunt, *mali authorem & peccati effectorem* diabolum. Deum sibi præfecerunt, non otiosum aliquod idolum, qualia erant Paganorum plæraque, sed idolũ, in flagitijs procurandis operosum & negotiosum, quod *Christianis execrabilius esse debet omnibus gentium idolis*. Quod si verum est, vt est verissimũ, an nõ par est & consequẽs, vt Caluinismus huius tam abominandi Dei inuentor, Christianis *item execrabilior sit quouis gentium idolatria*? vt nec Græcorum impietatem qui Saturnũ & Iouem, nec Romanorum qui Faunos & Satyros, nec Tartarorũ qui stellas & arbores, nec veterũ Aegyptiorum qui boues, & feles, & crocodilos, & cercopithecos pro dijs honorarunt, magis quam Satanicum hoc Caluini Euangelium exhorrescere debeamus?

Phil. 3.19 *Suprà fol. 299.*

6\. 6. Sed mittamus Deum, veniamus ad homines, & breuiter ostendamus quemadmodum hoc vnum Euangelij Caluiniani caput nõ magis fidem Christianam quàm vitã Christianorũ contaminauit. Dixerit forsan aliquis hoc explicatione non egere. Si enim Deus peccata vult, & si eius voluntas sit rerum necessitas, quemadmodum iam edocti sumus, si ab eo ad peccandũ cogimur & impellimur, necesse est omnia peccatis & flagitijs redundare, quemadmodũ modò ex Castalionis demonstratione patuit. Ita quidem

Duæ peccandi regulæ ex priore articulo de Deo peccati authore, per Caluinistas deducta.

quidem eſt. Sed tamen quum ad hæc antecedentia inſtitutio quoq. atque diciplina quædam peccandi acceſſerit, neceſſe eſt peccati regnum augeri, vireſq. multo magis roborari *Ars enim adiuuat naturã, & duo vincula fortiùs legant.* Ex hoc igitur vniuerſali principio quòd Deus ſit author peccati, ad vitam hominũ deformandã duas regulas eliçiũt Caluini diſcipuli; prima eſt? *Quum omnia ſint opera Dei, licet hominibus velut laxis habenis quicquid in mentem venerit agere, non ſolum quia ſumus extra periculum peccandi, ſed etiam quia deſiderium aliquod cohibere eſt impedire Deum. Ita ſcortationes & rapinæ Deo probabuntur cuius ſunt opera ita non eſt curandum vt rapta reſtituantur, quia non eſt conueniens vt Deus corrigatur.* Hæc regula quale ſit in vita humana Chaos qualis Lerna flagitiorum, quis non perſpicit? & tamen quam directè fluat ex priore illo principio de Deo ſcelera volente & efficiente, quis adeo hebes eſt & ſtupidus vt non intelligat?

Prima regula,

Cal. Inſtru. contra Libert. c. 13.

Quum enim Dei voluntas ęterna ſit & ſuprema lex ad quam omnia debent dirigi, omniaq. eo ſunt meliora quo magis huic æterni legi conſentiunt: ſi Deo mouente, & volente adulteria & inceſtus fiũt, glorioſum eſt adulterari, laudabile eſt ſtupra, inceſtus, & homicidia committere, & qui ebullientem in ſe ad hæc patranda cupiditatem reprimere velit, ille maieſtatem diuinam nequiter offendit, cuius voluntati & legi ſuperbè ſe opponit. Quid enim in ſcripturis diuinis magis celebratur quam factum Abrahæ, qui filium ſuum vnicum voluit interficere. quid ita? quia Deo iubente illud opus eſt aggreſſus, quam obediẽtiam Deus magis probat quàm ſacrificium. *Nunquid enim dominus vult holocauſta & victimas, & non potius vt obediatur voci domini? Melior eſt obedientia quàm victimæ, & auſcultare, magis quàm offerre adipem arietum,* quod tamen in veteri teſtamẽ-

Geneſ. 22.

1. Reg. 15 22.

Dan. 3. 40.

Dan. 3. 40.

to erat opus præclarissimũ & inter alia omnia Deo maximè gratum. Quare quum Deum stupra velle Caluino docente didicerimus; vt in Abrahamo, filij vnici interfectio, sic in alijs omnibus stuprorum & scelerum quorumcunque perpetratio, eadem prorsus ratione, Deo nimirum ea cohonestante, in sanctissimis operibus numerabitur, & è contra facinus est supra quàm dici potest horribile, Deo cuius voluntas nobis tam certo innotescit, velle obsistere. Vt enim in eodem loco sanctissimus (inquit Propheta,) Deo aliquid iubente & volente etiamsi rationi nostræ videatur absurdum, tamen *quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* Atque hæc prima regula est, qua non solum flagitia omnia liberè fiunt, sed ita quoq. fiunt, vt ea non facere sit peccatum; ea autem impudenter & proiecta cum audacia admittere, prædicabile sit & gloriandum.

1. Reg. 15. 23.

Secunda regula, Cal. vbi supra contra Libertinos ca. 15.

Secundam regulam quanquã perparum ab hac differentem, tamẽ quia Caluinus eã distinctè ponit, nec ego grauabor illius verbis describere. Altera regula est, ne *quis vllius rei cõscientia moueatur. Nec hoc solum (inquit ille) ex superius positis consequitur, sed id ipsum illi confitentur: atq; adeo id præcipuè sibi proponunt vt sopiant conscientias, quò omni solicitudine vacui homines perpetrent quicquid sese offerat, quicquid appetierint.* In hac regula declaranda non immorabor. Vt enim est cũ priori maximè coniuncta, ita est per se maximè facilis & expedita. Quis enim sine scrupulo conscientiæ, quicquid genius & libido iubet non expetat & persequatur, qui persuasissimum habet id Deum velle, id Deum præcipere & ad faciendum pertrahere? Alias istorum ad vitam humanam instruendam vel destruendã potius regulas, quia breuitati studeo data opera prætereo: vt itẽ quãta sit Caluini & alio-

rum

rum in hoc Euangelio disseminando fraus & hypocrisis quia supra admonui hic non attingo. Illud tãtum velim ad memoriam reuocet Christianus lector, in sola Gallia *examen esse doctorum* qui huic Epicurismo seminando diligentem operam nauant, discipulorum tantam esse multitudinem vt ipse Caluinus admiretur. In Flandria autem, Brabantia, Hollandia, & inferiore Germania ita inualuit, & ab hoc Euangelio reliqua Euangeliola tanquam minora animalia à maioribus bestijs aut draconib. ita sunt consumpta, vt eodem Caluino teste, *horribile sit auditu*. In Anglia quoque clarum est non minus latè illud vagari, & non minus efficaciter alias sectas in se conuertere, cui plurimos Euangelij Anglicani præcones & Ministros, imo & multos etiam è Reginæ supremi Ecclesiæ illius capitis Aula adhærescere & fauere, Ministri Anglicani quæruntur: & denique illud nostrorum temporum perpetua experientia monstrauit, hunc siue Epicurismũ siue Satanismum (nescio enim quo nomine appellare debeam) Caluinismi perpetuum esse comitem, nõ aliter quàm vmbram corporis, imo vero non minus naturali vinculo alterum alteri adhærescere, quàm grauitas inest terræ, humor aquæ, leuitas aëri, & calor igni. Neque certè vel mente & cogitatione concipere possumus Caluinum illa priora de Deo suo prædicantem, quin statim necessariò ista posteriora de diabolo in Dei locum elato, & de securitate atque licentia peccandi sua vi consequantur. Quæ omnia si propter horrorem & fœditatem suam reliquæ sectæ defugiant, si Turcæ, si Iudæi, si Pagani, si nullæ gẽtes talem aliquando impietatem approbarunt, si homines natura duce (nisi quorum natura ab hac pestilenti secta, planè alia facta est) eam odio habeant & auersentur, constat Caluinũ & Cal-

Cal. Instru. contra Libert. ca. 4.

Ibid.

E. R. cõtra Familiam amoris &c. Londini an. 1578. f. v.

uinistas qui eam asserunt & scripturarum locis, sententijs, & sententiarum incîsis miserrime laceratis & detortis defendere conantur, esse omnium mortalium quos vnquam sol vidit impurissimos.

7\. 7 Neque verò de Deo incarnato honestius loquũtur aut sentiunt. Quæ de eius natiuitate blaterant, quòd cruentus ex maternis visceribus effusus sit, eiusque virginitatem communi aliorum animaliũ more violauerit, spurca sunt & Christianis auribus indigna. In concionibus & doctrina Christi, quàm multa vt improbria, vt præpostera, & ieiuna reprehendit vbique in sua Harmonia Caluinus? In morte verò ita omnem modestiam & pietatem exuerunt, vt non minus anteà contra Deum in cælis immensum & immortalem, quàm hoc loco contra Deum in terris humana mortalitate ad homines liberandos vestitum furiosè debacchentur. Quod enim Christum in cruce desperasse Caluinus primo ructare ausus est, id ita discipuli exceperunt, vt quo magis prodigiosam illam magistri blasphemiam excusare moliti sint, eò magis ipsi in eundem scopulum impegerint, non aliter quàm aues quæ in viscosum rete inciderunt, quò vehementius alas commouent vt se extrîcent, eò magis implicantur & cõstringuntur arctius. Primum enim quod verbatim scribit Caluinus *elapsam Christo desperationis vocem*, eo ipso Christum grauiter peccasse testatur. Et si enim addit Christum se *mox correxisse & non amisisse fidem*, quum tamẽ CHRISTVS temerè & inconsiderate *hanc vocem* effuderit (id enim phrasis Caluini & modus loquendi per se euidenter significat) & ad breuissimum aliquod tempus in desperatione fuerit, in illa certè *voce* eoque quantulocunque tempore peccator fuit, ideoque nec vllo tempore personã Saluatoris sustinere potuit: qui iuxta Apostolum debuit

De Christi in cruce desperatione.

Calu harm. in Mat. 27.

Ibi. v. 46. Vne voix de desespoir est eschappee a Christ In Harm. Caluin.

Elapsa, eschappee.

buit semper *esse sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus* & à peccato omni. Deinde quum ad explicandam hanc desperationem & desperationis causam aggrediuntur, multò sceleratius Christi dignitatem imminuunt. Quemadmodũ enim hominibus vsuuenit vt aliquando doloris magnitudine attoniti obliuiscantur rei eius quam agere debebāt, mensq, aliò præceps & transuersa ab officio cogitādo abripiatur; non aliter Christum aiunt oblitum officij mediatoris quod à patre impositum susceperat, eo crucifixionis tempore à dolore acerrimo superatum, has inconsideratè voces emisisse. Sic Caluin. nec aliter Beza rem narrat. *Quum Christus ait, pater quid dicam? cogitemus animum in illam iræ infinitæ cogitationem ita defixum, vt singulæ facultates animæ per se nihil decernerent, sed fluctuarent. Deinde quum petit liberari ex hac hora, quum rogat vt discedat calix iste, sciamus animũ loqui in illa eadem cogitatione ita occupatum, vt in vnam partem totus vergens penè sibi persuadeat de se actum esse, nec fieri posse vt tantũ pōdus sustineat.* Hìc iam Christus de salute sua dubitat & desperationi proximus est, ab eaque perparum abest. Stat enim quasi in margine fluminis iam nunc derepentè in illud præcipitandus. Aduertamus iam quemadmodum præceps ab istis in ipsum desperationis gurgitem penitus immergatur. sic enim pergunt. *Postremò quum se iam derelictum vociferatur, cogitemus animum,* non iam vt prius penè desperātem, *& in cogitatione metuq; impendentis mali prorsus occupatum, sed in profundo summæ calamitatis gurgite sepultum, qui ad emergendum maxima cum difficultate luctetur.* Hæc Beza. Ex quo duo contra Christum planissimè concluduntur. alterum, vnumquemque ex istius Euangelici gregis fratribus & ministrellis esse Christo longè perfectiorem; alterum, Christum non nobis vitam sed sibi mortē

Heb. 7. 26

Cal. harm. vbi supra.

Beza in Hebr. ca. 5 v. 7.

Ibid.

Cal. discipulos suos anteponit Christo.

hac animi fracti & desperantis imbecillitate promeritum. Quoad primum, quum isti definiunt *fidelē non esse, nisi qui diuinæ erga se beneuolentiæ promißionibus fretus indubitatam salutis expectationem præsumit*; quum hoc iterum atque iterum repetunt, & tanquam certissimum Apollinis oraculum vrgent, *fidelem neminem esse, nisi qui suæ salutis securitati innixus diabolo confidenter insultat*, & ad hanc securitatem atque cōfidentiam vel *vnam fidei scintillam sufficere* volunt: quū hac fide se iustificari aiunt, hacque potissimùm differentia se à Catholicis distingunt: CHRISTVM autem in his quos dixi dubitationum fluctibus sepeliunt; manifesto eum faciunt infidelem, & suorū Ministrorum quemcunq., Christo longè gratiorem coram Deo, apud quem *fide omnia ponderātur*, & quē certa & stabili fide aiunt potissimum honorari. Nec quicquam huic monstroso absurdo satisfacit, quòd Caluinus eodem loco scribit, *fixam in corde Christi stetisse fidem*: id enim etiamsi propter aliam item rationem, impiè, imperitè, & blasphemè dicitur, tamen ab ipso etiam Caluino neruosè refellitur, qui fidem non agnoscit nisi *vbi est certa & firma diuinæ erga nos beneuolentiæ cognitio, persuasionis certitudo, & constantia: certitudo* (inquam) *plena & fixa, qualis de rebus compertis & probatis esse solet*. Christus autē hanc *plenam & fixā certitudinem* non habet, sed hæsitat & fluctuat, & (vt ait Beza) *in summa luctatur angustia, & præ mærore concidit animo, sitq; cōsilij inops, & repugnātia quodāmodo petit*. deniq. *veretur ne succumbat & absorbeatur à morte*. vtq. Calui. addit *metuit ne absorbeatur a morte vt peccator, deq; animæ suæ salute timet*; quæ cum fide, hoc est firma illa plenaque & fixa certitudine nullo modo possunt consistere. Quare isti qui verbo fidem Christo tribuunt, reuera eum nō minús concludunt infidelem, quàm is cæcus est cui oculi sunt eruti, & is

mortuus

Supra fol. 348.

Supra fol. 313.

Inst. li. 2. c. 16. §. 12.

Instit, li. 3. c. 2. §. 7. 14. 15.

Beza in Luc. 22. v. 4. in Mat. 26. v. 37. ad Habr. c. 3. v. 7.

Caluin. Instit li. 2. c. 16 §. 11. 12.

mortuus cui præcisum est caput & euulsa præcordia. Alterum verò, quòd Christus sibi mortem potius quàm nobis vitam hac diffidentia & desperatione, etiamsi ad punctum temporis in ea fuerit, sit promeritus, non minus liquidò constat. Nam generalis est Protestantium ferè omnium doctrina, has de salute dubitationes peccata esse, idque mortifera; vt alij permulti & Caluinus inprimis acerrimè disputat. *Cupiditatem enim sine deliberato assensu, peccatum* esse definit. *quumque mens diffidentiæ machinis perculsa aliò circumspectat*, peccatum esse clamat: *præceptique de Deo ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima diligendo* eam esse vim statuit, *vt nisi omnes animæ potentiæ in Dei amorem intendantur, iam* [inquit] *discensum est à legis obedientia.* In hac autem passionis tragædia, animæ Christi potentiæ non in Deum intentæ, sed ab eo auersæ iuxta istos, in impendentis mali cogitatione totæ erant occupatæ. Quum itaque hîc peccatum fuisse luce clariùs istis authoribus cõstet, & deinde commune sit istorum axióma, *legis transgressioni maledictionem Dei & mortem æternam semper incumbere*, & peccata omnia siue ea quæ mortalia dicuntur siue venialia, hactenus *paria esse* testante Beza, *vt vel minima minimi peccati cogitatio mortem æternam millies mereatur : id quod* (vt ille ait) *ex innumerabilibus scripturæ locis apparet*, consequens est Christum qui plus quàm cogitauit peccatum, quãdo etiam *& vocem desperationis sibi elabi* passus est, longè subsidere infra illam sublimem redemptoris maiestatem quam hactenus Christiani omnes ei tribuerunt. At Caluinus in huius desperationis magnitudine exaggeranda longè vlterius prouehitur, quum ita eam explicat vt Christum easdem prorsus cum damnatis apud inferos dæmonibus pænas pertulisse asserat, & sine illis mortem Christi nihil humano

Caluinus Christum facit peccatorem.

Calu. Inst. li. 3. ca. 2. §. 17. 18. 19. 20. Instit. li. 2. ca. 8. para. 58.

Calu. ibi. & 59.

Beza in 1. Ioan. 5. ver. 16.

De Christi iuxta Caluin. damnatione.

mano

Calu. Inst. li. 2. cap. 16. §. 10.

mano generi profuisse. Sic enim Caluinus euidentissimè. *Nihil actum erat si corporea tantùm morte defunctus fuisset Christus, sed operæ simul pretium erat, vt diuinæ vltionis seueritatem sentiret; vnde in locum sceleratorum sponsor, vas, adeoque instar rei submissus est, qui dependeret ac persolueret omnes quæ ab illis expetendæ erant pœnas, hoc duntaxat excepto quòd doloribus mortis perpetuò non poterat detineri.* Et alibi in Catechismo Geneuensi, Christi ad inferos descensum definit fuisse *horribiles angustias quibus anima eius constricta fuit, & quòd eius cōscientia hac anxietate torquebatur, acsi à Deo derelictus esset, imò acsi Deum haberet infestum.* Qui vermis & conscientiæ anxietas de Deo infesto, vltima est & acerbissima pœna qua damnati in inferno spiritus conflictantur. Moxque inducens Ministrum quærentem quemadmodum Christus *huic damnationi subiectus fuerit*, hanc vnicam differentiam inter Christi & Iudæ aliorumque reproborum damnationem ponit, *quòd Christus non ita illam subijt vt in illa maneret, quodque in illo temporarium fuit in his est perpetuum.* Damnatus ergo fuit Christus licet ad tempus duntaxat, eoque damnationis suo tempore inter ipsum & diabolum quemcunque nihil interfuit, nihil penitus nisi quòd damnatio in diabolo est æterna, in Christo fuit temporaria; eo autem tempore quicquid damnati spiritus sustinent in inferno, id totum Christus pertulit. Atqui maximè necessariò in ipsa damnationis essentia includitur desperatio; sicuti vita æterna continet certitudinē salutis nūquam amittendæ. Simpliciter ergo Christum desperasse dicendum est non minus quàm Iudam & Satanam, nisi quòd illi perpetuò, Christus ad breue tempus in hac inferni flamma permansit. Quūque Caluinus redemptionē mundi non morti corporeę Christi sed morti animę tribuat, hæc autē nulla alia

Calu. in Catechis. Geneu. ca. de fide.

fingi

fingi poteſt niſi vel peccatũ vel dãnatio ęterna, quẽadmodũ gratia & gloria æterna eſt animæ eiuſdẽ vita, quũque expreſsè ſcribat Chriſti *morte corporea nihil fuiſſe actum*, ſed in eo poſitũ fuiſſe *pretiũ mũdi quòd diros in anima cruciatus dãnati & perditi hominis Chriſtus pertulerit*, qui cum perfecta deſperatione intrinſecè ſunt copulati; efficitur aut Chriſtum plenè deſperaſſe, aut mundi pretium plenè ab eo non fuiſſe perſolutum. Quò verò magis hos in anima ſua cruciatus dãnati hominis pertulit hoc eſt quò profundiùs in ipſo *deſperationis gurgite ſepultus eſt* vt loquitur Beza, eo copioſiùs pro mũdi peccatis & abũdantiùs iuxta hanc Caluinianã theologiã ſatisfecit. Atque hoc nihil eſt aliud quàm Chriſtũ verè & abſolutè redemptorẽ mũdi negare. Quemadmodum enim paulò antè admonui eos ſpecie tenus & extremis labijs Chriſtũ in paſſione ſua fidelem & piũ dicere, fidei tamen ſuę deſcriptione, & ratione certiſſima ex ipſis ſuæ Theologiæ principijs ducta cũ infidelem conuincere; non aliter etiãſi hoc itidẽ loco eum redemptorem ſuũ nuncupent, quũ tamen eam redẽptionis peragendę viã ſtatuãt quę nulla eſt, quę impia eſt, imò que cũ Chriſti cõtumelia & Dei blaſphemia coniuncta eſt, & totã redemptionis naturã & redemptoris officium funditus euertit, nõ minus perſpicuè eum redemptorem mundi pernegant, quam Hugonotæ rebelles Carolum IX. regem ſuum abnegarunt, quando eum nomine quidem tenus regem ſuum dixerunt, ſed quoad obedientiam & ſubiectionem re illi debitam, nec tributa ei pependerunt, nec edictis eius optemperarũt, & oppida contra eum munierunt, & exercitus in eum duxerunt, & in vrbe primaria Pariſiorum obſidentes in magnum non ſolùm amittendi regni ſed vitæ quoque diſcrimen redegerunt Sardonice nimirũ eum

Calu. Inſt. li. 2. ca. 16. §. 10.

Redemptio mundi per Chriſtum facta euidenter negata à Caluino.

eum redemptorem suum vocant, eo planè spiritu & effectu quo Iudæi eum regem Iudæorum salutarūt. & non minus aptè regia maiestas Christo à Iudæis attributa, cum illis eorum conuitijs, sputis, flagellis & crucifixione; quàm redemptoris officium cum hac morte animæ, cum his perditi ac damnati hominis cruciamentis, cum hac desperatione concordat. Quum verò ijdem Christi damnatores eum multas horas in hac animæ damnatione versatum fuisse asserant, [nocte enim quæ passionem antecessit, quando in horto precatur, *iam* (inquit Beza) *incipit Christus ad inferos descendere*, quod idem tradit Caluinus: illa autem *desperationis vox* ei in crucæ *elapsa*, eiusdem in inferno damnationis terminus fuit, adeò vt toto interiecto tempore illos *diros in anima cruciatus perditi ac damnati hominis sustinuerit*] non miror si alij Protestantes eum quem a talibus magistris tanto tempore damnatum didicerunt, redemptorem mundi esse non potuisse, quin imò perpetuò damnatum fuisse defenderint: alij nec adhuc resurrexisse (quod certè consequens est) prædicarint: quorum insaniæ etsi illis insanior Atheus ille Theodorus Beza glorietur se *occurrere* corrumpendo textum Apostoli Pauli, [*addendum* inquit *putaui* textui Apostoli *verbum resurrexit* 1. *Cor.* 15. *v.* 23. *vt fanaticorum quorundam somnio occurratur, qui deprauatè supplent hunc locum quasi scilicet Christus nondum surrexerit*] tamen si sana mente esset, aduerteret non ita facile vnico verbo occurri posse tam profligatis & impudentibus hæreticis quos tot blasphemis rationibus ipse suique magistri armarunt, & ad quas colorandas multa scripturarum loca traxerunt. Longè enim aliud est diruere quàm ædificare, vulnerare quā sanare, hęresim serere quàm satā euellere & extirpare; & nisi planè phreneticus esset, sciret se hac

Matt. 27. 29.

Quamdiu Christus damnatus.

Beza in Matt. 26. v. 37.

Calu. Inst. li. 2. cap. 16. §. 12.

Hosius de heres. lib. 1. Lindanus in Dubitātio. dial. 2.

Beza annot. in 1. Cor. 15. v. 23.

Resurrectio Christi negata.

hac additione magis talium confirmare quàm infirmare audaciam & impudentiam. Quum enim verbatim profiteatur se adijcere textui verbũ quod Apostolus non posuit, quis Euangelicus Christi resurrectionem negans non statim excipiat firmam & inuictam esse eam opinionem, ad quam refutandam tantus Doctor cogitur literas sacras corrumpere, & verbis sacris Apostoli, suum ipsius verbum apponere? Sed abrumpenda sunt ista, & suppressis plurimis huius generis, aliò transmigrandum, nisi velim infinitum Euangelicorum monstrorum sese inuicem complectentium catalogum texere. Vt enim prius vbi de Deò blasphemãt, cum Ario, cum Samosateno, cum Iudæis, cum Turcis, cum diabolis conspirant, & quicquid vspiam sordium à quoquam contra Deum euomebatur, id isti boni Euangelistæ vt purè Euangelicum simul corraserunt: ita hic vbi de Christo incarnato agitur, quicquid non modo olim à veteribus hęresiarchis, sed etiam quicquid vel apud ipsos inferos in Satanæ officina contra Christi incarnationem, contra passionem, contra redemptionem, contra descensum ad inferos, contra resurrectionem, contra ascensionem, contra iudicium futurum & vitam æternã, aliaque omnia his affinia symboli Christiani capita vnquã fabricari potuit, id isti Caluinistæ in suũ Caluinismũ transfuderũt, & tanquã purã Euangelij doctrinam populis Christi, vi bellica & argumẽtis Vulcanijs obtruserũt.

Beza amblia.

8 Ex quibus facile iudicet Christianus lector quæ fides habenda sit stupidissimis istorum Caluinistarum oratoribus qui post hęc omnia, sine fronte asseuerare audent se à Catholicis nõ discrepare in summa religionis Christianæ, sed tantum in *leuiculis quibusdam cæremoniis olim extra scripturas sacras humanitus inuentis*. quoad summam verò fidei, Catholici & Calui-

8.

Apologie Catholique part. 2. §. pa. 26. 203. 204.

Rameaux d'un mesme sep. a vous mesme foy.

Caluinistæ *sunt domestici eiusdem fidei, omnes laborant in eadem vinea, imò ramuli sunt eiusdem vitis, eadem prorsus fide præditi.* Quales sunt istæ bestiæ (Christiane lector) qualia monstra? Qui tot iam annis Catholicos, clamarũt esse idololatras, Iudæos, Cananæos, sacrilegos, ij si homines essent sobrij, si Christum & religionem non penitus riderent, an Caluinianam & Catholicam fidem dicerent esse eandem & Catholicos cum Caluinistis eiusdem esse Ecclesiæ filios & corporis membra & eiusdem fidei domesticos: Quin ergo ijdem copulent lucem & tenebras, Christum & Antichristum, Deum & Beelzebub! Quàm est hæc crassa & rustica hypocrisis? Certè si Caluinistæ à Catholicis non differant nisi quoad *leuiculas cæremonias*, hoc ex eo prouenit quòd credere in Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum, in Christum crucifixum, iudicium futurum, resurrectionem mortuorum, & vitam damnationemque æternam, Caluini Euangelium inter *leuiculas cæremonias* numerat. Et ita quidem eorum fratres doctissimi concionantur, vt, ipse Theodorus Beza his verbis testis est. *Disputatur hodierno die de Christi statu & officio, quomodo sit vnum cum patre; item de Trinitate, de Deo, de Angelis, de cæna, de baptismo, de prædestinatione, de libero abitrio, de statu animarum post hanc vitam, & cæteris huiusmodi rebus, quæ neque ad salutem per fidem obtinendam vsque adeò necessariæ sunt, neque si sciantur reddunt hominem meliorem.* sic Beza. Atque huius fidei videtur Apologeticus iste Hugonota, qui nullã videt inter Catholicos & Caluinistas nisi in leuiusculis cæremonijs dissensionẽ.

Caluinistarum impudentia.

Beza de hæreticis à ciuili magistratu puniendis pa. 41.

Eiusdemque impudentiæ est quòd Caluinistas, & nominatim regem Nauarræũ Tridentini tantũ Concilij decretis hæreticum haberi autumat, cuius propterea Concilij fidem suis inanissimis nugis tãquam

apa. 190. ad 204. Apol. Cathol. pa. 202. 230.

quam insanus aliquis Choræbus murum firmissimum iunceis telis oppugnare molitur. Et tamē dū Caluinistas Catholicos, & regem suum Nauarræū verbo *principem Catholicum* videtur asseuerare, inuicto argumento eos omnes & singulos hæresiarchas esse conuincit. *Certissimum est enim* (inquit hic Theologaster) *eum tantummodo hæreticum esse qui tuetur opinionem aliquam contrariam scripturis veteris & noui Testamenti, vel qui improbat articulum aliquem fidei nostræ, vt olim Manichæi, Nestoriani, Sabelliani, Ariani, & similes* Non subtiliter examinabo hanc hæretici descriptionē, nec quibus articulis fidei & symboli Apostolici aduersetur fides Manichæi, nec vrgebo Vigilantium, Iouinianum, Pelagium, Aërium fuisse & Græcæ & Latinæ Ecclesiæ iudicio hæreticos, quorum tamen hæreses directè symbolo Apostolico non opponebantur. Friuolum est cum isto Androgyno de hæresum natura theologicè & subtiliter agere, qui nihil melius ista intelligit quàm cæcus colores aut asinus lyram. Illud vnum dico, si *certissimum est* eum esse hæreticum qui opinionem habet nouo aut veteri Testamento contrariam, tum certissimum est Caluinistas omnes esse hæreticos, qui de Deo scelerum effectore, de iudicio Dei, de Christo incarnato, perfidiam habent veteri nouoque Testamento disparatè oppositam. Rursus si certissimū est Manichæos, Sabellianos, Nestorianos, & Arianos fuisse hæreticos, tum certissimum est Caluinistas esse hæreticos, qui certissimò sunt Ariani, vt de Caluino & Caluinianis Ecclesijs *demōstratiuè probatū* esse ipsi Caluinistæ fatētur. Certissimò sunt Sabelliani, vt in miserabili Poloniæ ab eis corruptæ historia non minus *demonstratiuè* constat. Certissimò sunt Manichæi, qui cum Manichæo tollunt liberum hominis arbitriū, quam fuisse Manichæorū hæresim

pa. 192.

Omnes Caluinistas esse hæreticos perditissimos.

Supra fol. 276.

August. li. de hæreſ. *Beza in li. de hypoſtatica duarũ naturarum vnione.* *Brent. contra. Tullin. ger. lib. de maieſtate. apud Bullingerum in Coronide an. 1564.*

hæreſim teſtatur D. Auguſtinus. Certiſſimò ſunt neſtoriani & Neſtorianis infideliores, quoniam eorum alij (vt Theodorus Beza) cum Neſtorio defendunt Chriſtum filium Mariæ eſſe perſonam diſtinctam à filio Dei plurimique Caluiniſtæ, vt Ioannes Brentius aſſerit, *viam præſtruunt reducendæ in Eccleſiam hæreſi Neſtorij: nec id modo, ſed etiam vt nihil credatur de articulis noſtræ religionis*, ſed pro Euangelio *inducatur in Eccleſiam Ethniciſmus, Talmudiſmus, & Mahumetiſmus:* ita enim ſyllabatim ſcribit. Denique ſi is hæreticus ſit qui pertinaciter opiniones non ſolum falſas & hæreticas, ſed etiam nefandas & apoſtaticas, & planè Satanicas defendit contra omnem ſcripturam, contra prophetas & Apoſtolos, contra ipſam rationem naturalem, contra omnem Theologiam quæ à mundo condito vel Iudæis, vel Gentibus, vel Chriſtianis à Deo creatore fuit infuſa: ſi hæreticus ſit quem Concilia omnia generalia poſt Chriſtum natum hæreſeos damnant, ſi hæreticus ſit qui fœdiſſima quæque veterum hæreſiarcharum portenta admittit & probat, ſi hæreticus ſit qui nulli articulo ſymboli Apoſtolici fidem habet, nec de Deo patre, nec de filio eius incarnato, nec de ſpiritu ſancto ab illis procedente, nec de Eccleſia Catholica, nec de remiſſione peccatorum quæ in ea habetur, nec de iudicio futuro, nec de reſurrectione corporum; tum certiſſimum eſt Caluiniſtas eſſe in ſummo gradu hæreticos & hæreſiarchas, quorum de iſtis omnibus notæ & teſtatæ ſunt hæreſes: ideoque non hominis ſed trunci potius & ſtipitis eſt nugari eos à ſolo Cõcilio Tridentino damnatos eſſe, quos ante Concilium Tridẽtinum, Florentinum, & ante Florentinũ, Lateranenſe, & ante Lateranenſe, Nicænum ſecundum, & ante Nicænum ſecundum, Chalcedonenſe, & denique aſcendendo per reliqua generalia

Concilia

Cõcilia vſque ad Conciliũ Apoſtolicum primum, Conſilia omnia, Epiſcopi omnes ipſique Apoſtoli vt veriſſimos Apoſtatas abominati ſunt.

9 Quòd verò idem Catholicus Caluiniſta *iubet Catholicos diligenter inſpicere confeſsionem fidei Caluinianæ*, eoſque pollicetur *comperturos eam eſſe Chriſtianam*; rectè feciſſet ſi particulatim Confeſſionem quam intelligit expreſſiſſet. Quod enim confeſſiones fidei ſuæ nouas, varias, contrarias, poſt annos quadraginta Caluiniſtæ emiſerunt? quot nouas fidei inſtitutiones & Catechiſmos? Et quid aliud ſunt Confeſſiones eorum quàm paucorum Miniſtrorũ repentinę opinationes quæ pro temporum ratione, & regionum moribus, & principum volũtate mutantur? Vnde in omnibus Caluiniſtarũ ditionibus, in Scotia, Anglia, Baſileæ, Geneuæ, tot diſperatæ fides exiſtunt, maximè autem in Gallia, vbi quũ Caluiniſtæ nundũ ſeſquiãno pleno pacem habuiſſent, eos tantulo tempore vetus Caluini Euangelium faſtidiſſe, & ad *nouum perfectiuſque* Libertinorum Euangelium exarſiſſe, proptereaque tantam fidei varietatem, & inter miniſtros fratreſque diſſenſionem pullulaſſe, *vt Eccleſia reformata paucis illis menſibus magis fuerit agitata, quàm toto tempore præcedentium bellorum*, ipſi Caluiniſtæ hiſtorici annotarunt. Idem nimirũ ſemper eſt in hæreſi ſpiritus, & quod de ſui temporis hereticis Arianis ſcripſit olim Galliarum ſanctiſſimus Epiſcopus Hilarius, idem de noſtri temporis Caluiniſtis veriſſimum experimur. *Penes quorundam conſcientiam* (inquit ille) *nec pater eſt pater, nec filius filius, nec Spiritus ſanctus ſpiritus ſanctus eſt: qua occaſione, ſcribendæ atque innouãdæ fidei vſus inoleuit, qui poſtquam noua potius capita cõdere quàm accepta retinere, nec veterata defendit, nec innouata firmauit, & facta eſt fides tẽporum magis quàm Euangeliorũ, dum & ſecundum annos*

9. pa. 203.

Miranda varietas & mutabilitas in fide Caluiniana.

Hiſtoire de Toplin. li. 27. ann. 1572.

Hilarius in libro ad Conſtantinũ Augu.

scribitur, & secundum confessionem baptismi non tenetur. Ex quo tot nuncfides existunt quod voluntates, tot doctrinæ sunt quot mores, tot pullulāt causæ blasphemiarum quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur vt volumus, aut ita vt volumus intelliguntur. Hæc est verissima huius Caluinismi & Atheismi imago. De cuius sectatoribus id solum verè vsurpari potest quod de eorū cognatis Lutheranis Dux Saxoniæ Georgius dicebat, *quid hoc anno credunt scio, quid proximo anno credituri sunt, nec ipsos scire arbitror.* Ita quid hoc mense credunt, (vel potius credere se simulant) Caluinistæ, sciri fortasse potest; quid autem proximo mense profitebuntur, nemo mortalium nouit. ita habēt [vt idem inquit Hilarius] de religione *non annuas* modò, sed *menstruas* quoque, & eas admodum monstrosas fides.

Surius.

Hilar. vbi supra.

Quanquam nimium illis largior, quando *annuam* cum Arianis, vel *menstruam* cum Lutheranis, in eadem fide constantiam Caluinistis tribuo, de quorum *diurna* mutabilitate ipsi Caluiniani fratres conqueruntur. Cōqueruntur dico ipsi fratres quod fratrum suorum tanta sit in fide varianda leuitas, vt *eorum quæ sit hodie de religione sententia sciri fortasse possit, sed quæ cras de eadem futura sit opinio, nullus certò affirmare queat.* Atque idcirco iste Centaurus semihomo, qui vt sciamus Caluinistas esse Catholicos, remittit nos ad eorum *Confessionem* singulis annis, & mensibus, & diebus, iuxta Ministrorum & regionum mores commutabilem, perinde facit ac si quis simiam probaturus esse hominem, remittat nos ad ridiculos oris gestus quos simia quandoque ad hominum similitudinem effingit. Nam hæretici & inprimis Caluinistæ, prorsus *simiarum more*, vt eleganter inquit D. Cyprianus, simulant aliquando Catholicos (vt iste stultissimus scriptor qui suam

Beza in episto. Theolog. 1. pa. 13.

Cyprian. Epist. 73 in principio.

Apolo-

Apologiam vocat *Catholicam*) & ſuas confeſſiones impuriſſimas quibuſdam verbis Catholicis aſpergunt quum tamen intus in animo nihil ſanè, nihil Catholicè ſentiant : non aliter quàm ſimia ineptis quibuſdam geſtibus hominem fingit, nec tamen propterea in ſe aliquid habet humanæ indolis aut naturæ. Denique conſideret quiſquis vel hæreticus eſt non planè excors & amens, an ipſa impudentia poſſit eſſe magis gnauiter impudens quàm iſte Caluiniſta qui aſſerit Catholicos & Caluiniſtas eiuſdem eſſe *fidei & Eccleſiæ domeſticos & fratres*, quando ipſi Lutherani, cum quibus quoad plurima conueniunt Caluiniſtæ, propter multas tamen eorum infandas blaſphemias, eos tanquam planè Atheos ex Eccleſiæ ſuæ communione eijciant. Sic enim in ſynodo quadam admodum celebri ſcribunt. *Quòd Caluiniſtæ ſe à nobis pro fratribus agnitos ſcribunt, id tam impudenter tantaque vanitate ab illis confictum eſt, vt illorum impudentiam ſatis mirari nequeamus. Nos verò ſicut locum illis in Eccleſia nullum concedimus, ita pro fratribus minimè agnoſcimus, quos ſpiritu mendacij agitari deprehendimus, & in filium Dei contumelioſos eſſe.*

Obſtupēda Caluiniſtarum impudentia.

Colloquium Maulerunenſe pag. 82. ann. 1564.

10. Verùm iſta & ſi meritò longiorem orationem requirunt, leuiter tamen vt aliquando finem faciam præteruectus, lectorem Chriſtianum oro vt cōuertat oculos ad extremam religionis formā quæ ſemper in omnibus nationibus eluxit; & deinde quid ſimile apud Atheos & Epicuros iſtos inuenit, animaduertat. Apud Paganos erant templa, erant vota, erant virgines veſtales, erant ſacrificia, erant oracula, erant temporibus aduerſis ad omnia deorū puluinaria ſupplicationes. Apud Iudæos quanta erat Pontificum maieſtas, quāta templi Salomonij

Externa religionū forma apud Paganos & Chriſtianos.

uiniſtas qui eam aſſerunt & ſcripturarum locis, ſententijs, & ſententiarum inciſis miſerrime laceratis & detortis defendere conantur, eſſe omnium mortalium quos vnquam ſol vidit impuriſſimos.

7\. 7 Neque verò de Deo incarnato honeſtius loquũtur aut ſentiunt. Quæ de eius natiuitate blaterant, quòd cruentus ex maternis viſceribus effuſus ſit, eiuſque virginitatem communi aliorum animaliũ more violauerit, ſpurca ſunt & Chriſtianis auribus indigna. In concionibus & doctrina Chriſti, quàm multa vt improbria, vt præpoſtera, & ieiuna reprehendit vbique in ſua Harmonia Caluinus? In morte verò ita omnem modeſtiam & pietatem exuerunt, vt non minus antea contra Deum in cælis immenſum & immortalem, quàm hoc loco contra Deum in terris humana mortalitate ad homines liberandos veſtitum furiosè debacchentur. Quod enim Chriſtum in cruce deſperaſſe Caluinus primo ructare auſus eſt, id ita diſcipuli exceperunt, vt quo magis prodigioſam illam magiſtri blaſphemiam excuſare moliti ſint, eò magis ipſi in eundem ſcopulum impegerint, non aliter quàm aues quæ in viſcoſum rete inciderunt, quò vehementius alas commouent vt ſe extrîcent, eò magis implicantur & cõſtringuntur arctius. Primum enim quod verbatim ſcribit Caluinus *elapſam Chriſto deſperationis vocem*, eo ipſo Chriſtum grauiter peccaſſe teſtatur. Et ſi enim addit Chriſtum ſe *mox correxiſſe & non amiſiſſe fidem*, quum tamẽ CHRISTVS temerè & inconſiderate *hanc vocem* effuderit (id enim phraſis Caluini & modus loquendi per ſe euidenter ſignificat) & ad breuiſſimum aliquod tempus in deſperatione fuerit, in illa certè *voce* eoque quantulocunque tempore peccator fuit, ideoque nec vllo tempore perſonã Saluatoris ſuſtinere potuit: qui iuxta Apoſtolum de-

De Chriſti in cruce deſperatione.

Calu. har. in Mat. 27.

Ibi. v. 46.
Vne voix de deſeſpoir eſt eſchappée a Chriſt In Harm. Gallice.

Elapſa, eſchappee.

buit

buit ſemper *eſſe ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus* & à peccato omni. Deinde quum ad explicandam hanc deſperationem & deſperationis cauſam aggrediuntur, multò ſceleratius Chriſti dignitatem imminuunt. Quemadmodũ enim hominibus vſuuenit vt aliquando doloris magnitudine attoniti obliuiſcantur rei eius quam agere debebãt, menſq, aliò præceps & tranſuerſa ab officio cogitãdo abripiatur; non aliter Chriſtum aiunt oblitum officij mediatoris quod à patre impoſitum ſuſceperat, eo crucifixionis tempore à dolore acerrimo ſuperatum, has inconſideratè voces emiſiſſe. Sic Caluin. nec aliter Beza rem narrat. *Quum Chriſtus ait, pater quid dicam? cogitemus animum in illam iræ infinitæ cogitationem ita defixum, vt ſingulæ facultates animæ per ſe nihil decernerent, ſed fluctuarent. Deinde quum petit liberari ex hac hora, quum rogat vt diſcedat calix iſte, ſciamus animũ loqui in illa eadem cogitatione ita occupatum, vt in vnam partem totus vergens penè ſibi perſuadeat de ſe actum eſſe, nec fieri poſſe vt tantũ põdus ſuſtineat.* Hic iam Chriſtus de ſalute ſua dubitat & deſperationi proximus eſt, ab eaque perparum abeſt. Stat enim quaſi in margine fluminis iam nunc derepentè in illud præcipitandus. Aduertamus iam quemadmodum præceps ab iſtis in ipſum deſperationis gurgitem penitus immergatur. ſic enim pergunt. *Poſtremò quum ſe iam derelictum vociferatur, cogitemus animum,* non iam vt prius penè deſperãtem, *& in cogitatione metuq; impendentis mali prorſus occupatum, ſed in profundo ſummæ calamitatis gurgite ſepultum, qui ad emergendum maxima cum difficultate luctetur.* Hæc Beza. Ex quo duo contra Chriſtum planiſſimè concluduntur. alterum, vnumquemque ex iſtius Euangelici gregis fratribus & miniſtrellis eſſe Chriſto longè perfectiorem; alterum, Chriſtum non nobis vitam ſed ſibi mortẽ

Heb. 7. 26

Cal. harm. vbi ſupra. Beza in Hebr. ca. 5 v. 7.

Ibid.

Cal. diſcipulos ſuos anteponit Chriſto.

mortuus cui præcisum est caput & euulsa præcordia. Alterum verò, quòd Christus sibi mortem potius quàm nobis vitam hac diffidentia & desperatione, etiamsi ad punctum temporis in ea fuerit, sit promeritus, non minus liquidò constat. Nam generalis est Protestantium ferè omnium doctrina, has de salute dubitationes peccata esse, idque mortifera; vt alij permulti & Caluinus inprimis acerrimè disputat. *Cupiditatem enim sine deliberato assensu, peccatum* esse definit. *quumque mens diffidentiæ machinis perculsa aliò circumspectat*, peccatum esse clamat: *præceptique de Deo ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima diligendo* eam esse vim statuit, *vt nisi omnes animæ potentiæ in Dei amorem intendantur, iam* [inquit] *discensum est à legis obedientia*. In hac autem passionis tragædia, animæ Christi potentiæ non in Deum intentæ, sed ab eo auersæ iuxta istos, in impendentis mali cogitatione totæ erant occupatæ. Quum itaque hîc peccatum fuisse luce clariùs istis authoribus cõstet, & deinde commune sit istorum axióma, *legis transgressioni maledictionem Dei & mortem æternam semper incumbere*, & peccata omnia siue ea que mortalia dicuntur siue venialia, hactenus *paria esse* testante Beza, *vt vel minima minimi peccati cogitatio mortem æternam millies mereatur : id quod* (vt ille ait) *ex innumerabilibus scripturæ locis apparet*, consequens est Christum qui plus quàm cogitauit peccatum, quãdo etiam *& vocem desperationis sibi elabi* passus est, longè subsidere infra illam sublimem redemptoris maiestatem quam hactenus Christiani omnes ei tribuerunt. At Caluinus in huius desperationis magnitudine exaggeranda longè vlterius prouehitur, quum ita eam explicat vt Christum easdem prorsus cum damnatis apud inferos dæmonibus pænas pertulisse asserat, & sine illis mortem Christi nihil humano

Caluinus Christum facit peccatorem.

Calu. Inst. li. 3. ca. 2. §. 17. 18. 19. 20. Instit. li. 2. ca. 8. para. 58.

Calu. ibi. & 59.

Beza in 1. Ioan. 5. ver. 16.

De Christi iuxta Caluin. damnatione.

Calu. Inst. li. 2. cap. 16. §. 10. mano generi profuiſſe. Sic enim Caluinus euidentiſſimè. *Nihil actum erat ſi corporea tantùm morte defunctus fuiſſet Chriſtus, ſed operæ ſimul pretium erat, vt diuinæ vltionis ſeueritatem ſentiret; vnde in locum ſceleratorum ſponſor, vas, adeoque inſtar rei ſubmiſſus eſt, qui dependeret ac perſolueret omnes quæ ab illis expetendæ erant pænas, hoc duntaxat excepto quòd doloribus mortis perpetuò non poterat detineri.* Et alibi in Catechiſmo Geneuenſi, *Calu. in Catechiſ. Geneu. ca. de fide.* Chriſti ad inferos deſcenſum definit fuiſſe *horribiles anguſtias quibus anima eius conſtricta fuit, & quòd eius cōſcientia hac anxietate torquebatur, acſi à Deo derelictus eſſet, imò acſi Deum haberet infeſtum.* Qui vermis & conſcientiæ anxietas de Deo infeſto, vltima eſt & acerbiſſima pæna qua damnati in inferno ſpiritus conflictantur. Moxque inducens Miniſtrum quærentem quemadmodum Chriſtus *huic damnationi ſubiectus fuerit*, hanc vnicam differentiam inter Chriſti & Iudæ aliorumque reproborum damnationem ponit, *quòd Chriſtus non ita illam ſubijt vt in illa maneret, quodque in illo temporarium fuit in his eſt perpetuum.* Damnatus ergo fuit Chriſtus licet ad tempus duntaxat, eoque damnationis ſuo tempore inter ipſum & diabolum quemcunque nihil interfuit, nihil penitus niſi quòd damnatio in diabolo eſt æterna, in Chriſto fuit temporaria; eo autem tempore quicquid damnati ſpiritus ſuſtinent in inferno, id totum Chriſtus pertulit. Atqui maximè neceſſariò in ipſa damnationis eſſentia includitur deſperatio; ſicuti vita æterna continet certitudinē ſalutis nūquam amittendæ. Simpliciter ergo Chriſtum deſperaſſe dicendum eſt non minus quàm Iudam & Satanam, niſi quòd illi perpetuò, Chriſtus ad breue tempus in hac inferni flamma permanſit. Quūque Caluinus redemptionē mundi non morti corporeę Chriſti ſed morti animę tribuat, hæc autē nulla alia

fingi

fingi poteſt niſi vel peccatũ vel dãnatio ęterna, quẽadmodũ gratia & gloria æterna eſt animæ eiuſdẽ vita, quũque expreſsè ſcribat Chriſti *morte corporea nihil fuiſſe actum*, ſed in eo poſitũ fuiſſe *pretiũ mũdi quòd diros in anima cruciatus dãnati & perditi hominis Chriſtus pertulerit*, qui cum perfecta deſperatione intrinſecè ſunt copulati; efficitur aut Chriſtum plenè deſperaſſe, aut mundi pretium plenè ab eo non fuiſſe perſolutum. Quò verò magis hos in anima ſua cruciatus dãnati hominis pertulit hoc eſt quò profundiùs in ipſo *deſperationis gurgite ſepultus eſt* vt loquitur Beza, eo copioſiùs pro mũdi peccatis & abũdantiùs iuxta hanc Caluinianã theologiã ſatisfecit. Atque hoc nihil eſt aliud quàm Chriſtũ verè & abſolutè redemptorẽ mũdi negare. Quemadmodum enim paulò antè admonui eos ſpecie tenus & extremis labijs Chriſtũ in paſſione ſua fidelem & piũ dicere, fidei tamen ſuę deſcriptione, & ratione certiſſima ex ipſis ſuæ Theologiæ principijs ducta cũ infidelem conuincere; non aliter etiãſi hoc itidẽ loco eum redemptorem ſuũ nuncupent, quũ tamen eam redẽptionis peragendę viã ſtatuãt quę nulla eſt, quę impia eſt, imò que cũ Chriſti cõtumelia & Dei blaſphemia coniuncta eſt, & totã redemptionis naturã & redemptoris officium funditus euertit, nõ minus perſpicuè eum redemptorem mundi pernegant, quam Hugonotæ rebelles Carolum IX. regem ſuum abnegarunt, quando eum nomine quidem tenus regem ſuum dixerunt, ſed quoad obedientiam & ſubiectionem re illi debitam, nec tributa ei pependerunt, nec edictis eius optemperarũt, & oppida contra eum munierunt, & exercitus in eum duxerunt, & in vrbe primaria Pariſiorum obſidentes in magnum non ſolùm amittendi regni ſed vitæ quoque diſcrimen redegerunt Sardonice nimirũ eum

Calu. Inſt. li. 2. ca. 16. §. 10.

Redemptio mundi per Chriſtum facta euidenter negata à Caluino.

eum redemptorem suum vocant, eo planè spiritu & effectu quo Iudæi eum regem Iudæorum salutarũt. & non minus aptè regia maiestas Christo à Iudæis attributa, cum illis eorum conuitijs, sputis, flagellis & crucifixione; quàm redemptoris officium cum hac morte animæ, cum his perditi ac damnati hominis cruciamentis, cum hac desperatione concordat. Quum verò ijdem Christi damnatores eum multas horas in hac animæ damnatione versatum fuisse asserant, [nocte enim quæ passionem antecessit, quando in horto precatur, *iam* (inquit Beza) *incipit Christus ad inferos descendere*, quod idem tradit Caluinus: illa autem *desperationis vox* ei in crucæ *elapsa*, eiusdem in inferno damnationis terminus fuit, adeò vt toto interiecto tempore illos *diros in anima cruciatus perditi ac damnati hominis sustinuerit*] non miror si alij Protestantes eum quem a talibus magistris tanto tempore damnatum didicerunt, redemptorem mundi esse non potuisse, quin imò perpetuò damnatum fuisse defenderint: alij nec adhuc resurrexisse (quod certè consequens est) prædicarint: quorum insaniæ etsi illis insanior Atheus ille Theodorus Beza glorietur se *occurrere* corrumpendo textum Apostoli Pauli, [*addendum* inquit *putaui* textui Apostoli *verbum resurrexit* 1. Cor. 15. v. 23. *vt fanaticorum quorundam somnio occurratur, qui deprauatè supplent hunc locum quasi scilicet Christus nondum surrexerit*) tamen si sana mente esset, aduerteret non ita facile vnico verbo occurri posse tam profligatis & impudentibus hæreticis quos tot blasphemis rationibus ipse suique magistri armarunt, & ad quas colorandas multa scripturarum loca traxerunt. Longè enim aliud est diruere quàm ædificare, vulnerare quã sanare, hęresim serere quàm satã euellere & extirpare; & nisi planè phreneticus esset, sciret se hac

Matt. 27. 29.

Quamdiu Christus damnatus.

Beza in Matt. 26. v. 37.

Calu. Inst. li. 2. cap. 16. §. 12.

Hosius de hæres. lib. 1. Lindanus in Dubitãtio. dial. 2.

Beza annot. in 1. Cor. 15. v. 23.

Resurrectio Christi negata.

hac additione magis talium confirmare quàm infirmare audaciam & impudentiam. Quum enim verbatim profiteatur se adijcere textui verbũ quod Apostolus non posuit, quis Euangelicus Christi resurrectionem negans non statim excipiat firmam & inuictam esse eam opinionem, ad quam refutandam tantus Doctor cogitur literas sacras corrumpere, & verbis sacris Apostoli, suum ipsius verbum apponere? Sed abrumpenda sunt ista, & suppressis plurimis huius generis, aliò transmigrandum, nisi velim infinitum Euangelicorum monstrorum sese inuicem complectentium catalogum texere. Vt enim prius vbi de Deò blasphemãt, cum Ario, cum Samosateno, cum Iudæis, cum Turcis, cum diabolis conspirant, & quicquid vspiam sordium à quoquam contra Deum euomebatur, id isti boni Euangelistæ vt purè Euangelicum simul corraserunt: ita hic vbi de Christo incarnato agitur, quicquid non modo olim à veteribus hęresiarchis, sed etiam quicquid vel apud ipsos inferos in Satanæ officina contra Christi incarnationem, contra passionem, contra redemptionem, contra descensum ad inferos, contra resurrectionem, contra ascensionem, contra iudicium futurum & vitam æternã, aliaque omnia his affinia symboli Christiani capita vnqua fabricari potuit, id isti Caluinistæ in suũ Caluinismũ transfuderũt, & tanquã purã Euangelij doctrinam populis Christi, vi bellica & argumẽtis Vulcanijs obtruserũt.

Bezæ amentia.

8 Ex quibus facile iudicet Christianus lector quæ fides habenda sit stupidissimis istorum Caluinistarum oratoribus qui post hęc omnia, sine fronte asseuerare audent se à Catholicis nõ discrepare in summa religionis Christianæ, sed tantum in *leuiculis quibusdam cæremoniis olim extra scripturas sacras humanitus inuentis*. quoad summam verò fidei, Catholici & Calui-

8.

Apologie Catholique part. 2. §. pa. 26. 103. 204.

Rameaux d'vn mesme sep. a vous mesme foy.

Caluinistæ *sunt domestici eiusdem fidei, omnes laborant in eadem vinea, imò ramuli sunt eiusdem vitis, eadem prorsus fide præditi.* Quales sunt istæ bestiæ (Christiane lector) qualia monstra? Qui tot iam annis Catholicos, clamarũt esse idololatras, Iudæos, Cananæos, sacrilegos, ij si homines essent sobrij, si Christum & religionem non penitus riderent, an Caluinianam & Catholicam fidem dicerent esse eandem & Catholicos cum Caluinistis eiusdem esse Ecclesiæ filios & corporis membra & eiusdem fidei domesticos? Quin ergo ijdem copulent lucem & tenebras, Christum & Antichristum, Deum & Beelzebub! Quàm est hæc crassa & rustica hypocrisis? Certè si Caluinistæ à Catholicis non differant nisi quoad *leuiculas cæremonias*, hoc ex eo prouenit quòd credere in Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum, in Christum crucifixum, iudicium futurum, resurrectionem mortuorum, & vitam damnationemque æternam, Caluini Euangelium inter *leuiculas cæremonias* numerat. Et ita quidem eorum fratres doctissimi concionantur, vt, ipse Theodorus Beza his verbis testis est. *Disputatur hodierno die de Christi statu & officio, quomodo sit vnum cum patre; item de Trinitate, de Deo, de Angelis, de cæna, de baptismo, de prædestinatione, de libero abitrio, de statu animarum post hanc vitam, & cæteris huiusmodi rebus, quæ neque ad salutem per fidem obtinendam vsque adeò necessariæ sunt, neque si sciantur reddunt hominem meliorem.* sic Beza. Atque huius fidei videtur Apologeticus iste Hugonota, qui nullá videt inter Catholicos & Caluinistas nisi in leuiusculis cæremonijs dissensioné.

Caluinistarum impudentia.

Beza de hæreticis à ciuili magistratu puniendis pa. 41.

Eiusdemque impudentiæ est quòd Caluinistas, & nominatim regem Nauarræũ Tridentini tantũ Concilij decretis hæreticum haberi autumat, cuius propterea Concilij fidem suis inanissimis nugis tã-

apa. 190. ad 204. Apol. Cathol. pa. 202. 230.

quam

quam insanus aliquis Chorœbus murum firmissimum iunceis telis oppugnare molitur. Et tamē dū Caluinistas Catholicos, & regem suum Nauarræū verbo *principem Catholicum* videtur asseuerare, inuicto argumento eos omnes & singulos hæresiarchas esse conuincit. *Certissimum est enim* (inquit hic Theologaster) *eum tantummodo hæreticum esse qui tuetur opinionem aliquam contrariam scripturis veteris & noui Testamenti, vel qui improbat articulum aliquem fidei nostræ, vt olim Manichæi, Nestoriani, Sabelliani, Ariani, & similes* Non subtiliter examinabo hanc hæretici descriptioné, nec quibus articulis fidei & symboli Apostolici aduersetur fides Manichæi, nec vrgebo Vigilantium, Iouinianum, Pelagium, Aërium fuisse & Græcæ & Latinæ Ecclesiæ iudicio hæreticos, quorum tamen hæreses directè symbolo Apostolico non opponebantur. Friuolum est cum isto Androgyno de hæresum natura theologicè & subtiliter agere, qui nihil melius ista intelligit quàm cæcus colores aut asinus lyram. Illud vnum dico, si *certissimum est* eum esse hæreticum qui opinionem habet nouo aut veteri Testamento contrariam, tum certissimum est Caluinistas omnes esse hæreticos, qui de Deo scelerum effectore, de iudicio Dei, de Christo incarnato, perfidiam habent veteri nouoque Testamento disparatè oppositam. Rursus si certissimū est Manichæos, Sabellianos, Nestorianos, & Arianos fuisse hæreticos, tum certissimum est Caluinistas esse hæreticos, qui certissimò sunt Ariani, vt de Caluino & Caluinianis Ecclesijs *demōstratiuè probatū* esse ipsi Caluinistæ fatētur. Certissimò sunt Sabelliani, vt in miserabili Poloniæ ab eis corruptæ historia non minus *demonstratiuè* constat. Certissimò sunt Manichæi, qui cum Manichæo tollunt liberum hominis arbitriū, quam fuisse Manichæorū hæresim

pa. 192.

Omnes Caluinistas esse hæreticos perditissimos.

Supra fol. 276.

August. li. de hæres. Beza in li. de hypostatica duarū naturarum vnione. Brent. contra Bullinger. lib. de maiestate. apud Bullingerum in Coronide an. 1564.

hæresim testatur D. Augustinus. Certissimò sunt nestoriani & Nestorianis infideliores, quoniam eorum alij (vt Theodorus Beza) cum Nestorio defendunt Christum filium Mariæ esse personam distinctam à filio Dei plurimique Caluinistæ, vt Ioannes Brentius asserit, *viam præstruunt reducendæ in Ecclesiam hæresi Nestorij: nec id modo, sed etiam vt nihil credatur de articulis nostræ religionis*, sed pro Euangelio *inducatur in Ecclesiam Ethnicismus, Talmudismus, & Mahumetismus:* ita enim syllabatim scribit. Denique si is hæreticus sit qui pertinaciter opiniones non solum falsas & hæreticas, sed etiam nefandas & apostaticas, & planè Satanicas defendit contra omnem scripturam, contra prophetas & Apostolos, contra ipsam rationem naturalem, contra omnem Theologiam quæ à mundo condito vel Iudæis, vel Gentibus, vel Christianis à Deo creatore fuit infusa: si hæreticus sit quem Concilia omnia generalia post Christum natum hæreseos damnant, si hæreticus sit qui fœdissima quæque veterum hæresiarcharum portenta admittit & probat, si hæreticus sit qui nulli articulo symboli Apostolici fidem habet, nec de Deo patre, nec de filio eius incarnato, nec de spiritu sancto ab illis procedente, nec de Ecclesia Catholica, nec de remissione peccatorum quæ in ea habetur, nec de iudicio futuro, nec de resurrectione corporum; tum certissimum est Caluinistas esse in summo gradu hæreticos & hæresiarchas, quorum de istis omnibus notæ & testatæ sunt hæreses: ideoque non hominis sed trunci potius & stipitis est nugari eos à solo Cōcilio Tridentino damnatos esse, quos ante Concilium Tridētinum, Florentinum, & ante Florentinū, Lateranense, & ante Lateranense, Nicænum secundum, & ante Nicænum secundum, Chalcedonense, & denique ascendendo per reliqua generalia Concilia

Cócilia vsque ad Conciliū Apostolicum primum, Consilia omnia, Episcopi omnes ipsique Apostoli vt verissimos Apostatas abominati sunt.

9. Quòd verò idem Catholicus Caluinista *iubet Catholicos diligenter inspicere confessionem fidei Caluinianæ*, eosque pollicetur *comperturos eam esse Christianam*; rectè fecisset si particulatim Confessionem quam intelligit expressisset. Quod enim confessiones fidei suæ nouas, varias, contrarias, post annos quadraginta Caluinistæ emiserunt? quot nouas fidei institutiones & Catechismos? Et quid aliud sunt Confessiones eorum quàm paucorum Ministrorū repentinę opinationes quæ pro temporum ratione, & regionum moribus, & principum volūtate mutantur? Vnde in omnibus Caluinistarū ditionibus, in Scotia, Anglia, Basileæ, Geneuæ, tot disperatæ fides existunt, maximè autem in Gallia, vbi quū Caluinistæ nundū sesquiáno pleno pacem habuissent, eos tantulo tempore vetus Caluini Euangelium fastidisse, & ad *nouum perfectiusque* Libertinorum Euangelium exarsisse, propterеaque tantam fidei varietatem, & inter ministros fratresque dissensionem pullulasse, *vt Ecclesia reformata paucis illis mensibus magis fuerit agitata, quàm toto tempore præcedentium bellorum*, ipsi Caluinistæ historici annotarunt. Idem nimirū semper est in hæresi spiritus, & quod de sui temporis hęreticis Arianis scripsit olim Galliarum sanctissimus Episcopus Hilarius, idem de nostri temporis Caluinistis verissimum experimur. *Penes quorundam conscientiam* (inquit ille) *nec pater est pater, nec filius filius, nec Spiritus sanctus spiritus sanctus est: qua occasione, scribendæ atque innouādæ fidei vsus inoleuit, qui postquam noua potius capita cōdere quàm accepta retinere, nec veterata defendit, nec innouata firmauit, & facta est fides tēporum magis quàm Euangeliorū, dum & secundum annos*

9. pa. 203.

Miranda varietas & mutabilitas in fide Caluiniana.

Histoire de Toplin. li. 27. ann. 1572.

Hilarius in libro ad Constantinū Aug.

ſcribitur, & ſecundum confeſſionem baptiſmi non tenetur. Ex quo tot nunc fides exiſtunt quod voluntates, tot doctrinæ ſunt quot mores, tot pullulāt cauſæ blaſphemiarum quot vitia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur vt volumus, aut ita vt volumus intelliguntur. Hæc eſt veriſſima huius Caluiniſmi & Atheiſmi imago. De cuius ſectatoribus id ſolum verè vſurpari poteſt quod de eorū cognatis Lutheranis Dux Saxoniȩ Georgius dicebat, *quid hoc anno credunt ſcio, quid proximo anno credituri ſunt, nec ipſos ſcire arbitror.* Ita quid hoc menſe credunt, (vel potius credere ſe ſimulant) Caluiniſtæ, ſciri fortaſſe poteſt; quid autem proximo menſe profitebuntur, nemo mortalium nouit. ita habēt [vt idem inquit Hilarius] de religione *non annuas* modò, ſed *menſtruas* quoque, & eas admodum monſtroſas fides.

Surius.

Hilar. vbi ſupra.

Quanquam nimium illis largior, quando *annuam* cum Arianis, vel *menſtruam* cum Lutheranis, in eadem fide conſtantiam Caluiniſtis tribuo, de quorum *diurna* mutabilitate ipſi Caluiniani fratres conqueruntur. Cōqueruntur dico ipſi fratres quod fratrum ſuorum tanta ſit in fide varianda leuitas, vt *eorum quæ ſit hodie de religione ſententia ſciri fortaſſe poſſit, ſed quæ cras de eadem futura ſit opinio, nullus certò affirmare queat.* Atque idcirco iſtȩ Centaurus ſemihomo, qui vt ſciamus Caluiniſtas eſſe Catholicos, remittit nos ad eorum *Confeſſionem* ſingulis annis, & menſibus, & diebus, iuxta Miniſtrorum & regionum mores commutabilem, perinde facit ac ſi quis ſimiam probaturus eſſe hominem, remittat nos ad ridiculos oris geſtus quos ſimia quandoque ad hominum ſimilitudinem effingit. Nam hæretici & inprimis Caluiniſtæ, prorſus *ſimiarum more*, vt eleganter inquit D. Cyprianus; ſimulant aliquando Catholicos (vt iſte ſtultiſſimus ſcriptor qui ſuam

Beza in epiſto. Theolog. 1. pa. 13.

Cyprian. Epiſt. 73 in principio.

Apolo-

Apologiam vocat *Catholicam*) & suas confessiones impurissimas quibusdam verbis Catholicis aspergunt quum tamen intus in animo nihil sanè, nihil Catholicè sentiant : non aliter quàm simia ineptis quibusdam gestibus hominem fingit, nec tamen propterea in se aliquid habet humanæ indolis aut naturæ. Denique consideret quisquis vel hæreticus est non planè excors & amens, an ipsa impudentia possit esse magis gnauiter impudens quàm iste Caluinista qui asserit Catholicos & Caluinistas eiusdem esse *fidei & Ecclesiæ domesticos & fratres*, quando ipsi Lutherani, cum quibus quoad plurima conueniunt Caluinistæ, propter multas tamen eorum infandas blasphemias, eos tanquam planè Atheos ex Ecclesiæ suæ communione eijciant. Sic enim in synodo quadam admodum celebri scribunt. *Quòd Caluinistæ se à nobis pro fratribus agnitos scribunt, id tam impudenter tantaque vanitate ab illis confictum est, vt illorum impudentiam satis mirari nequeamus. Nos verò sicut locum illis in Ecclesia nullum concedimus, ita pro fratribus minimè agnoscimus, quos spiritu mendacij agitari deprehendimus, & in filium Dei contumeliosos esse.*

Obstupēda Caluinistarum impudentia.

Colloquium Maulbrunense pag. 82. ann. 1564.

10. Verùm ista & si meritò longiorem orationem requirunt, leuiter tamen vt aliquando finem faciam præteruectus, lectorem Christianum oro vt cõuertat oculos ad extremam religionis formã quæ semper in omnibus nationibus eluxit; & deinde quid simile apud Atheos & Epicuros istos inuenit, animaduertat. Apud Paganos erant templa, erant vota, erant virgines vestales, erant sacrificia, erant oracula, erant temporibus aduersis ad omnia deorũ puluinaria supplicationes. Apud Iudæos quanta erat Pontificum maiestas, quãta templi Salomonij

Externa religionũ forma apud Paganos & Christianos.

magnificentia, quanta ſacrificiorum varietas, quãta votorum religio, quanta cæremoniarum multitudo, totis legis Moſaicæ libris oſtenditur: quin & Ethnicæ quoque nationes, principes, populique ſæpe Hieroſolimam miſerunt, orantes vt pro ipſis ſacrificia fierent. Si Turcas & Mahometanos intuemur, illic videmus & templa ornatiſſima, eaque lãpadum immenſa multitudine ſic collucentia, vt ipſis Chriſtianis ſuam in diuino cultu parſimoniam quodammodo exprobare videantur. Alibi enim quingentę, alibi nongentę, alibi mille, alibi bis mille lampades eodem in templo ad honorem Dei & Mahometis ſemper ardentes conſpiciuntur: ſacrificia fiunt ſtatis temporibus, publicæ preces & conciones multo crebrius, certæ preces ſingulis diebus. Templa autem ſua tanta diligentia cuſtodiunt, vt ſacrorum tempore ſi quis alterius quàm Mahometanæ fidei ingrediatur, ea polluta exiſtiment, nec Chriſtianus ſine præſenti morte eorum ſacris poſſit intereſſe: quæ etſi nimis magna eſt crudelitas, in eo tamen quòd alterius religionis cultores à ſuis ſacris arcent, religionis formam habent ipſoſque & Iudæos & Chriſtianos videntur imitari. Chriſtiani autem ſemper longè maiori & maieſtate ſacrorum, & diſtinctione ordinum, & ſplendore templorum, & ſacramentis atque cæremonijs varijs miram & conferentibus gratiam & afferentibus reuerentiam ſemper vtebantur. Semper habebant & templa magnifica, & in templis ſacella (quæ martyria vocat D. Auguſtinus quia martyrum memorijs dedicata) & in vtriſque altaria, ardenteſque cereos & lampades. Sẽper habebant & põtifices, & epiſcopos, & ſacerdotes: ſemper ſacrificia, ſemper ſacramenta, ſemper dies feſtos Chriſti & Apoſtolorũ Martyrũque actionibus & miraculis vitæque & morti recolendæ

1. Eſdræ 7. Munſter. Coſmog. lib. 5. pa. 1014. Sanſouino del gouerno de i regni lib. 8. Ludouic. patritius Rom. nauigatio. lib. 1. ca. 12.

August. de Ciuita. lib. 22. ca. 8.

lendæ consecratos; semper virginum collegia, monachorũ cætus, aliaque multa quæ hodie in Christianorum hominum ciuitatibus enitescunt, vt mihi necesse non sit singula curiosè enumerare.

At verò Caluinistæ nostri quam habent externã religionis speciem? quam vmbram? quam imaginem? Templorum & sacellorum millia multa in Flandria Frãciaque sunt demoliti; quæ autem prorsus non diruerunt, eorum partem maiorem officinis opificum, aut tormentis puluerique & apparatui bellico, alteram partem suis concionibus, hoc est, aliquorum è tabernis meritorijs ad pulpita euolantium (tales enim plærosque Ministros fuisse perspicuum est) furiosę & seditiosæ garrulitati destinarunt. Ea autem omni ornatu ita spoliarunt, vt nihil minus quàm templa videantur, nihil prorsus à prophanis domibus aut horreis inanibus discrepent. Episcoporũ & pontificum ordinem sustulerũt, & vt nullus esset confusionis & hæresum finis, Ministrorum omnium æqualitatem induxerunt. Nam quòd in Anglia vna suprema põtifex existat, & sub ea eius regijs diplomatis consecrati Archiepiscopi duo, & episcopi nonnulli; *ad reginæ duntaxat beneplacitum in episcopali gratia & gradu permansuri* (id enim legibus disertè cauetur) hoc totũ vt magna Euangelij Caluiniani labes à plurimis improbatur, & à Caluino ipso studiosè refellitur: vtque tandem corrigeretur, & à Beza, & ab alijs Caluinistis multis vehementer est elaboratum. Dies festos, etiam eos qui Christi Natiuitati, Passioni, Resurrectioni, Ascensioni commemorandæ dicabantur, funditus abrogarunt, vt ita sensim Christi vitæ mortisque & totius Incarnationis subreperet obliuio. Altaribus, monachis, monasterijs, virginibus, & ipsi virginitati, omnique castitati tanquam perpetuis Euangelismi sui

Nulla externa religionis forma apud Caluinistas.

Parlamentum an. 1. Eliza. ca. 3. Calu. Instit. li. 4. ca. 3. Beza in epistolis.

Histoire de la vie de Caluin. ca. 10.

mi ſui hoſtibus bellum indixerunt, eaque profligarunt omnibus ex locis in quibus eorum Euangeliſmus principatum obtinuit. Vota item & iuramenta quæcunque Deo & Eccleſiæ à ſacerdotibus & religioſis facta ita magnopere deſpiciunt, vt in eorũ Epicuriſmo nihil ſit glorioſius quàm periurio violare fidem, quam inceſtis libidinibus polluere caſtitatem, quam ſacerdotes cum profeſſis virginibus, monachas cum fratribus canino & ſuillo more coire; etiamſi tales coniunctiones Apoſtolus Paulus damnabiles pronunciet, Eccleſia Chriſtiana ſemper execrata ſit, antiquiſſimæ bonorum Imperatorum leges capitali ſupplicio vindicauerint. Imaginem, ſignum, memoriam, crucem aliquam Chriſti vel pictam vel fictam, minus quam ipſi Turcæ ferre poſſunt. Ea enim in templis Græcorum non inuiti ferunt Turcæ, at eadem in tẽplis Catholicorũ nullo modo tollerant Caluiniſtæ. In Anglia autem quàm multi viri opulẽti & nobiles, quàm multæ fœminæ illuſtres, & viduæ, & virgines, propter imagines & picturas cruceſque Chriſti occulte geſtatas ſed ab iniquiſitoribus repertas, bonis mulctatę ſunt, incluſæ in carceres, & in magnum vitæ periculum adductæ, lamentabilis multorũ experientia docet & crudeliſſima lex contra eas Chriſti imagines ex profeſſo condita teſtatur. Quid ſacrificia replicem, in quibus abolendis non ſolum à Iudæis & Chriſtianis eos diſceſſiſſe diximus, ſed etiam Turcas, & Tartaros, & Canibales, noſtris ſacerrimis Euangeliſtis eſſe multo religioſiores oſtendimus.

1. Timoth. 5. 12. Concil. Carthag. 4. can. 104. Cod. lib. 1. tit. 3. de Epiſcopis & clericis. §. Si quis.

Parlamentum anno Elizab. 13. ca. 2.

Quid ſacramenta commemorem? quæ Chriſtus & Apoſtoli Eccleſiæ ſeptem reliquerunt, illi primo ſtatim incurſu quinque & re & verbo deſtruxerunt, duo autem quæ ſupereſſe videntur, quanquam verbo in ſuis ſynagogis aliquo modo tolerent, re tamẽ pro ſa-

Sacramẽta Caluiniſtæ habent pro meris nugis.

pro ſacramentis non habent, nec de eis quicquam præclarius quàm de prophanis nugis exiſtimant. Ecquid enim iſtorum iudicio baptiſmus confert ad delendum peccatum originale, ad purgandam animam, ad ſanctificationem conferendam, ad quicquam ſpirituale operandum? nihil penitus. Ex quo fit vt Theodorus Beza tanquam abſurdiſſimos irrideat illos *qui peccatum originale leuicula aquæ aſperſione* (ſic enim contumelioſe baptiſmum vocat) *ablui volunt*; moribuſque Eccleſię Geneuenſis ſuſque deque habetur, ſiue baptizatus ſiue baptimi expers infans moriatur. Caluinus vbique nullam eſſe baptiſmi neceſſitatem clamitat. Zuinglius minus eſſe gratiæ & efficaciæ in baptiſmo quàm in quacunque Iudaica cæremonia legis Moſaicæ ſæpenumero varijs in libris inculcat, & plurimis argumentis aſtruere laborat. Denique Petri Martyris, Buceri, Bezæ, Caluini Gallorum & Anglorum, omniumque Caluiniſtarum conſtans eſt opinio, & ex eorum doctrinæ neceſſariò ſequitur, Turcarum liberos multos etiamſi baptiſmo careant, quia prædeſtinati ſunt, æterna cũ Chriſto in cœlis fœlicitate potiri: Chriſtianorum autem liberos permultos ſtatim à baptiſmo morientes, quia prædeſtinati non ſunt in æternos cum diabolo ignes præcipitari: adeò vt baptiſmus in alterutram partem nec tantuli ſit momenti. Ita quod in initio teſte Eraſmo tectè quidem deſſeminabát *baptiſmũ infantibus nõ ſalutis ſed honoris cauſa dari, qui tamen non proſit niſi prædeſtinatis, imò nulli ſit neceſſarius*, id iá publicè non ſolum in Anabaptiſtarum, ſed Caluiniſtarum quoque & ſynagogis, & libris, & concionibus ſonat & commendatur. Quod ſi *baptiſmus* Chriſtianæ vitæ principium, inanis tantum & ſuperflua cæremonia apud eos æſtimatur; *cœna* quam vocant, quáto magis ridicula & ieiuna

Baptiſmus

Beza in 1. Ioan. ca. 5. v. 16.

Caluin. in antid. art. Pariſienſ. & Inſtit. lib. 4. ca. 15. §. 20. & 22.

Zuingl. to. 2. lib. de baptiſmo. tract. 1. fo. 59. 70 71.

Martyr commẽtar. in Rom. ca. 4.

Bucer. in Matt. cap. 3. Beza & Calu. in li. de prædeſtinat.

Bullinger. decade 5. ſermo. 7.

Fulc. in diſputat. cum P. Campiano in turre Lõdinenſi.

Eraſ. in epiſt. ad fratres inferioris Germaniæ.

Cœna.

& prophana est compotatiuncula? Id quod assero, non tantùm Lutheri istorum patriarchæ authoritate ductus qui ita perspicuè scribit, istorum nimirum *cœnam non nisi communem quandam & quotidianam comessationem esse, à vulgaribus cœnis hominum continuantium nihil differentem*; sed cœnæ eorum natura & descriptione quam ipsi fratres adhibent. Quid enim religionis & sanctimoniæ cœnis suis arrogāt quæ in Christianorum hominum vulgaribus ientaculis non æque manifestis indicijs comperiatur? Consecrationem qualis in Ecclesia fit, magicam vocant & nullam agnoscunt. Corpus & sanguinem Christi à cœna sua tam longè remouent quàm cœlum abest à terra, quod Beza in Colloquio Possiaceno sæpe vsurpabat, & est communis Caluinistarum omnium sententia. Sanctificationem nullam cœnæ suæ ascribunt, imò cinerem vituli in testamento veteri, vel quamcunque inanissimam legis vmbram magis sanctificasse Iudæos, quàm cœna aut baptismus sanctificat Christianos, ipsi disertè scribunt, & nos quoad cœnam illis postulantibus assentimur. Quid multa? *panis panis est, nec præter panem est quicquam amplius*, inquit sæpenumero Huldericus Zuinglius, cuius sententiam simpliciter & absolutè amplexus est Caluinus cū Ecclesiæ Geneuensi teste Theod. Beza. Et quid diuinū, quid religiosum nos illic suspicemur, vbi ipsi cōcionātur *panem panem esse nec quicquā amplius*, eumq; panē panibus Iudaicis nihilo præstantiorem! vbi vt animos eorum qui præsentes adsunt retineant ne diuinum quippiam supra vulgares cœnas in cœnis suis Caluinianis arbitrentur, eas peragunt ad mensam prophanā, ritu cōmuni, cōmunibus vestibus, poculis & vitris à taberna sūptis; nihil prorsus adhibēt solenne nihil quod diuinā cæremoniā cultūq; aliquo

Luther. in confessio. Ecclesiæ Tigurinæ tracta. 3. fol. 111.

Zuingl. to. 2. ad Lutheri confes. respon. fol. 435. & ad Mat. Rutingi. fol. 155. & ad Theod. Bilic. fol. 261. Beza theolo. epist. 1.

Vide ordinem cœnæ Geneuensis & Tigur.

aliquo modo repræſentet. Nam quòd dicunt ſe in compotando recordari mortem Chriſti, quod ſæpenumero fortaſſe falſum eſt, quis Chriſtianus in ientaculis & cænis vulgaribus eiuſdem Chriſti mortẽ non aliquando ad memoriam reuocat? Quòd ipſis compotatibus caput aliquod Euangelij prælegitur, nec hoc eſt in cœnis domeſticis Chriſtianorum inuſitatum. Si pſalmos metricè fratres & ſorores amicè cantillant, hoc vbique fieri poteſt: & in tonſtrinis Anabaptiſtarum & Libertinorum communiter fit; & ad ſanctimoniam, ad religionem Eccleſiaſticã nihil pertinet. Nihil denique quum omnia circumſpexerint reperire poterunt, quin perpetuò verum erit, quemadmodum ipſis confitentibus eorum baptiſmi ordinarijs Iudæorum lotionibus nihilo præſtant, ita eorum cœnæ communibus bonorũ Chriſtianorum cœnis & iantaculis multò ſunt inferiores. Quare in Caluiniſmo nihil hactenus apparet cur omnino religionis, non dico veræ, ſed neque veræ neque falſæ nomen obtineat. Omnia enim à ſe repulit quæ religiones vniuerſæ ſiue veræ vt Chriſtianorum & Iudæorum, ſiue falſæ, vt Turcarum, Paganorum, Tartarorum, tanquam generales religionis notas & principia vnicuique religioni ſiue veræ ſiue falſæ communia aſciuerunt.

11. Denique ne diutius in particularibus perſequendis hęreã, hoc vnico perilluſtri exemplo quàm ſit in Caluiniſmo nihil prorſus vel ſinceræ vel ſimulatæ religionis, quiuis facillime percipiat. Tertullianus explicans quemadmodum Pagani in ſuis nefandis ritibus ad decipiendos ſimplices, aliquam Chriſtianæ religionis vmbram præferebant, ita ſcribit. *Diabolus ipſas quoq; res ſacramentorum diuinorum in idolorum myſterijs æmulatur. Tingit & ipſe quoſdam, vtiq; credentes & fideles ſuos, expiationem de lauacro repromittens*

II.

Tertul. de praſcrip.

 tens

tens: signat illic in frontibus milites suos, celebrat panis & vini oblationem. Quid quòd & summum pontificem in vnis nuptijs statuit? Habet virgines (vestales) habet & continentes. Hæc vtique antiquitus in Apostolica Ecclesia credebant Christiani: talesque erant religionis Christianæ ritus & sacramenta. & Ethnici quanquam erant atrocissimi religionis Christianæ hostes, tamen quum fallere vellent, aliquos veritatis colores diabolo ita suggerente suis superstitionibus inducebāt. & hæc tam multa de peccatorum remissione in baptismo, de sacris illis post baptismum & in confirmatione cæremonijs quum tanquam milites & athletæ Christi eius cruce signamur & oleo inungimur, in oblatione mystici panis & poculi, *quæ etiā in mysterijs Mythræ* (referente Iustino Martyre) *imitati sunt dæmones*, in castitate pontificum, & virginitate vestaliū, à Christianis mutuati sunt Ethnici, vt homines simplices è Christianis effici Paganos non adeò fuerit mirum, quando in tam multis Pagana falsitas præ se tulerit Christianam veritatē. Neque dicendum est quod homines quidem stupidissimi nugantur, ista idcirco mala fuisse quia à Paganis suscepta, quum eodem argumento totā Christianam fidem damnare possint & debeant. Discant potius à D. Hieronymo *hinc argui negligentiam suam, qui id facere nolunt, quod bonum esse etiam huius seculi homines non ignorant.* Discant distinguere cum D. Augustino *non hoc culpari in sacrilegis ritibus Paganorum quod construant templa, & instituant sacerdotia, & faciant sacrificia: sed quòd hæc idolis & dæmonibus exhibeāt,* & eodē in loco. *Quum hæc exhibentur Deo secūdum eius inspirationem atque doctrinam, vera religio est, quum autem dæmonibus secundum eorum impiam superbiam, noxia superstitio.* Ergo videmus in Paganis vel perditissimis fuisse aliquam Christianæ fidei adumbrationem. At in Cal-

Paganismus multò magis conuenit cum religione Christiana quam Caluinismus.

Iustinus Mart. in 2 Apolog.

Hieron. l. 2 cōtra Iouiā.

August. in epist. 49

in Caluinismo, istorum omnium quod est vel vnicũ vestigium? Non fidelibus suis expiationem in baptismo promittunt? imò post baptismum contendunt se nõ minus esse pollutos & fœtidos quàm ante baptismum fuerant: inest enim totum virus peccati originalis vt prius, nec *leuicula aquæ aspersione* vlla ex parte abluitur. Nũ signant in frontib. milites suos? imò consignationes omnes, & cruces, & inunctiones, & cæremonias baptismo adiunctas, & ipsum Confirmationis Sacramentum longissimè à suis synagogis repulerunt, nec quicquam apud istos dedecorosius habetur quàm cruce Christi vel in sacramento, vel extra sacramentum frontes suas signare. At habent oblationem panis ac vini? Quid oblationis & sacrificij mentionem facimus, quod isti longé subtilius quàm veteres Pagani in Schola Satanæ eruditi didicerunt cum sacrificio Christi non posse consistere, ideoque nec nomen sacrificij in suis cœnis ferunt. At eorum Pontifices vnis nuptijs sunt contenti, & valde æstimant continentes, plurimumque honorant virgines? Atqui iam antè ostendimus quoad hæc esse istos ipsis Paganis & Turcis tanto lutulentiores, quãto religio Christi est impietate Mahometis vel Paganismo excellentior. Nam quũ illi vel sola ratione suadẽte, in suis virginibus & monachis, & pontificib. hãc puritatẽ reuereantur, sola isti vẽtris & Veneris mãcipia qui nõ magis à stupris quã à cibis possũt cõtinere, bigamos & trigamos Apostatas, suos Ministros & Superintendẽtes creãt, continentiã & virginitatẽ vt naturæ nec possibilẽ quidẽ auersantur, *copulationẽ* aũt cum fœminis, *ordinationẽ Dei sanctã & tum à Deo tum ab omnib. hominibus ac angelis* (ô fœdissimos Veneris & Priapi idololatras) *honorandam* aiunt: ideoq. & Stygius ille Cerberus Lutherus monachum quẽdam voto castitatis alligatũ,

Supra fol. 185.

Supra cap. 4. §. 2.

Illyric. gloss. in ca. 13. ad Heb.

Nota mirandam Theologiã.

sed

ſed iam libidine prurientem, ne tamen palam adulteretur aliquo conſcientiæ ſcrupulo impeditum, hortatur vt *clauſis animi oculis, quantocius opus ipſum* (inſtar canis) *aggrediatur, ad quod* (inquit) *à Deo conditi ſumus, & quod non minus quàm cibum capere, requirit neceſsitas; & quod vtrumq; ex æquo Deus fieri imperat.*

Luther. to. 5. in epiſt. ad clariſsimum virũ Vvolfgan.

Hæc iam ſingula ſi cum illis Ethnicis conferamus, quid eſt in Caluiniſmo Chriſtianum, quid religioſum? imò quid humanum, quid non fœdũ & ſpurcum, quid non ſimpliciter diabolicum? Et quàm ſunt Caluiniſtæ ſupra Paganos frontis incredibiliter effrictæ, quum illi à Chriſtianis tam multa ſint mutuati, hi nihil penitus memoria dignum, è Chriſtianorum fide ad ſuum Euangelium traducunt. Quòd ſi tamen *diabolus Paganos illos edocuit* vt verè ait Tertullianus, ſi nihilominus Pagani illi qui tam multa hauſerunt à chriſtianis, in æternum damnati remanſerunt: qualis & quantus diabolus Caluiniſtas format & regit? & iſtos quis neget Paganis illis decies nequiores & execrabiliores habendos eſſe, qui præ reliquis puriſſimi chriſtiani cupiunt videri, & tamen nullam particulam aſſumunt chriſtianæ fidei, cuius tam multas partes in ſuam impietatem transferebant Pagani.

12\. 12. Quemadmodum autem ex iſtis magnam eſſe Paganiſmi ſupra Caluiniſmum excellentiam liquidò conſtat, ita etiam & Lutheraniſmum caluiniſmo longè eſſe honeſtiorem, ex mutua vtriuſque cõparatione nullo negotio perſpexerit is qui Lutheranorum ritus vel ex libris vel experimento didicit. Nam & templa ſua magis ornant, & Chriſti mememorias, ſigna, cruces, imagines minore odio proſequuntur, & de baptiſmo peccata remittente minus ſentiunt abſurdè, & Chriſti verbis de Euchariſtia maiorem adhibent fidem, & ſpeciem quandã confeſſio-

Lutheraniſmus melior Caluiniſmo

confeſſionis atque pœnitentiæ retinent, nec contra Trinitatem tam horribiles opiniones ſpargunt, nec ita præfractè & promiſcuè Christi diuinitatem oppugnant, nec ita blaſphemè & furiosè Chriſto crucifixo inſultant, & quædam in eorum ſynagogis remanent non prorſus intoleranda, vt quamuis quoad plurima ſint Paganis (vt ſuo loco oſtensũ eſt) ſcelaratiores, quoad pleraque tamen ſint Caluiniſtis moderatiores. Neque tamen propterea vel illi ſibi placeant quod Caluiniſtis præferuntur, neque item quod quædam habeant Chriſtianis ſimilia quum Pagani habuerint longè plura, & ea quoque Chriſti fidei ſimiliora. Et quanquam longè plurima haberẽt cum ſanctiſſima Chriſti diſciplina communia, tamen ea pauca in quibus à chriſtiani orbis communione ſe diſiunxerunt, eos non minus quam Paganos efficiunt à redemptione per Chriſti ſanguinem parta alienos & æternis inferorum flammis obnoxios. Præclarè enim de ſchiſmaticis vniuersè D. Auguſtinus Eccleſiam ſic inducit loquentem. *Shiſmatici in multis erant mecum. Habebant baptiſmum, in eo erant mecũ. Feſta martyrũ celebrabant, in eo erant mecũ. Paſchæ ſolennitatẽ frequentabant, in eo erant mecũ. ſed non omnino mecũ. In omnib. ſacramẽtis mecũ, in vna charitate nõ mecũ in ſchiſmate non mecũ, in hæreſi non mecũ. In multis mecũ, in paucis non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecũ, non eis proſunt multa in quibus mecum, ita aſſerente Apoſtolo Paulo* 1. *Corinth.* 13. Adeò vt etiamſi ſolo ſchiſmate laborarent, aliàs verò crederent Catholicæ (nunc autem præter ſchiſma, in dogmatibus plurimis, iiſque perabſurdis & ſupra modum horrendis atque monſtroſis ſentiunt hæreticè) ſolum tamen ſchiſma eos in æternum à Dei viſione & fœlicitate Chriſtianis fidelibus comparata excluderet. Neque verò adeo magnum eſt Caluiniſtis antecellere, de

Auguſt. in pſal. 54.

affirma-

quibus verissimè affirmari potest quod impudens illud Caluini os de Fräcisco I. Christianissimo Galliarű rege, & alijs eius tëpestatis principib. turpissime euomuit, eos esse non modò *fatuos & brutos*, sed etiã *quasi asinos brutorum animalium*: hoc est si de Caluino & Caluinistis interpreteris, omnium non solum bipedum sed etiam quadrupedum nequissimos, in quorum Euangelismum exonerauit Satanas veterum hæresiarcharum fœdissimas sordes & stercora, & præterea, noua adiecit opinionum monstra suo afflatu ab istis excogitata, quæ nemini ante hunc diem in mentem venerunt, & quæ nemo vnquam nisi planè à Satana possessus, vel concipere in animo, multò minus efferre palam & libris defendere est ausus.

Cal. prælect. in Daniel. ca. 6. v. 3. 4. fol. 70.

Supra fol. 250. 251

13. Ne verò quis hæc tragicè aut stomachosè dicta existimet, apud se reuoluat animo & serio expëdat quæ iam adeo clarè & euidenter demonstrata sunt vt nulla tergiuersatione possint excusari, quæ plæraque in oculis orbis Christiani gesta sunt; & quum viderit istos cum Deo Pâtre, cum Filio, cum Spiritu sancto, cum Christo crucifixo, cum Sanctis, cum ipsa natura & ciuili honestate, quasi singulare bellum gerere; quum aduerterit eos sublatis inferis, sublato extremo iudicio, euersis diuinissimis fidei Christianæ mysterijs, nihil sanum Christianis relinquere; quum deprehenderit eos corrupta virtutum & vitiorum natura pro castite libidines, pro votis & iuramentorum seruata religione apostasias & periuria, pro veritate mendacium, pro modestia audaciam, pro pudore impudentiam, pro pace rebellionem, pro pulcherrimo virtutum choro teterrimam vitiorum cateruam inducere: & ad extremum vt sectarios suos in omnibus flagitijs suscipiendis desperatè improbos reddant, quũ Deum ea velle,

Horribilis Caluinismi impietas.

velle, Deũ ad ea mouere & impellere & cogere defendat, Deũ eorũ causam, & effectorem & authorẽ & impulsorem prædicent; hæc qui recogitat, is certè ne dubitet eos qui ista iactare audent nõ esse homines, vt qui nihil pudoris, nihil rationis, nihil humani præter externã formã præ se ferunt; multò minus esse Christianos, vt qui nec simulant quidem religionem Christianam, & à qua infinitis gradibus longius absunt quàm vlli aliquando Pagani & Ethnici. Et si Spiritui sancto per Ecclesiam loquẽti, per Cyprianos, Tertullianos, Augustinos, Naziázenos, Basilios, Hieronymos veritatem enũcianti, si manifestæ rationi idem conuincenti credat, credat quoque Caluinismum qui est tam multarum blasphemiarum & hæresum infima & profunda cloaca, non minus superari à Paganismo quam rubiginosum ferrum aut ferri scorià vincitur ab argento. Credat non esse vanitatis poëticæ aut amplificationis oratoriæ, sed simplicitatis Christianæ & veritatis Catholicæ, quod Caluinistæ sunt Christianis vera monstra & portenta, quæ à Christiana specie multo magis abhorrẽt quam ab humana specia tricorpores Gerionis aut centimani Briarei, aut media ex parte boues vel equi, altera ex parte homines, Centauri & Minotauri. Credat denique, non fictè & Metaphoricè sed plenè & cathegoricè dici, quòd per Caluinistas tanquam pertubos & canales suos loquatur Satanas, suumque in Ecclesiam Christi virus euomat. Si enim vere per prophetas & viros sanctissimos loquitur Spiritus S. si itidem verè per pseudoprophetas loquitur diabolus, si diabolus sit *in ore falsorum prophetarum*, si Saulem *inuasit spiritus malus*, si in *Iudam intrauit Satanas*, si verum est illud Apostoli, Christianæ fidei hostes *teneri à diabolo captiuos ad ipsius voluntatem*, si in omnibus hæreticis viuit & regnat diabolus

Caluinistas esse vera monstra in Ecclesia Christiana.

Caluinista possessi à diabolo.

3. Reg. 22. 23.
1. Reg. 16. 14.
Luc. 22. 3.
2. Tim. 2. 26.

diabolus, quód eſt patrum antiquiſſimorum commune axiôma; tum certè Caluiniſtas quos omnibus qui hactenus extiterunt hæreticis impuriores eſſe probauimus, non aliter quàm vera mancipia manicis compedibuſque vincta à diabolo ad ſuã libidinẽ huc illucque rapi & ad omnem diaboli voluntatem perficiendam impelli, tam verúm eſt quàm quod veriſſimum, tam verum eſt quàm vera ſunt ipſa Spiritus ſancti in ſcripturis oracula quæ hanc nobis certiſſimam veritatem tradiderunt: breuiter tam verum eſt, vt ipſi etiam Catholicæ veritatis capitales aduerſarij, rei euidentia omnium oculis expoſita cõuicti largiantur. Denique vt concludam, reuocet ad memoriam Christianus lector, quid magnum illud Eccleſiæ lumen D. Hieronymus de Vigilantio ſcripſit, quem cum *vlulis*, & *Onocrotalis*, & *Leuiathan*, & *Behemoth* comparat, quem cum *Cerbero*, & *apro Erymanthio*, & *Nemeæo leone*, & *Chymera*, & *Hydra* multorũ capitum copulat tanquam prodigium illis ſimillimum, quem *portentum* vocat *in vltimas terras deportãdum*, quem denique ab *immundo ſpiritu occupatum* non dubitat. At quæ erant iſtius Vigilantij hæreſes propter quas tanta acerbitate in eum ſanctiſſimus vir inuehitur? Dicebat nimirum Sanctorum *reliquias non eſſe venerandas, ad eorum ſepulchra non eſſe orandum. Eccleſiæ conſuetudinem ad martyrum honorem plurimos cæreos accendentis reprehendebat, & Sanctorum inuocationem damnabat vt impiam.* Has opiniones teſte D. Hieronymo ante Vigilantium nemo in orbe Chriſtiano conceperat præter vnum Eunomium hæreſiarcham, & Porphyrium Chriſti & fidei Chriſtianæ irriſorem; & propter has opiniones nunquam antea auditas & Chriſtianis hominibus maximè paradoxas, Vigilantium hunc D. Hieronymus opſtupeſcit tanquam *monſtrum tale*, quale tota Gallia prius nunquam

Luther. ſupra fo. 167

Hieron. cõtra Vigilantium.

Hieron. ibi.

quàm vel viderat vel audiuerat. Hæc notet & consideret Christianus, & deinde cum Caluinistarum prodigiosis paradoxis componat, & quum deinceps perspexerit Vigilantium Caluino, eiusque deliria Caluinistarum furoribus tanto esse inferiora, quanto nanus minor est Hercule, verruca monte, festuca trabe, & culex elephanto, tum demum intelligat nihil hactenus de Caluinistis odiosè fuisse amplificatum. Tum demum tanquam bonus raciocinator discat primitiuæ Ecclesiæ statêra à minutis hæreticis ad istos grandes hæresiarchas pendendos gradatim ascendere. tum (inquam) discat quàm immenso odio Caluinistas hæresiarchas maximos & profligatissimos Christianę fidei zelus prosequi iubeat, quādo sanctissimi patres istos antiquos horum comparatione minimos & inchoatos hæreticos, tanquam vera monstra & Ecclesiæ Christianæ pestes tantopere exhorruerunt.

Caluinistas Galliæ, quos vulgaris loquendi consuetudo Huguonotas vocat, nec Christianæ nec politicè esse Gallos.

CAPVT VI.

1. *Ea qui superiori capite de Caluinistis Theologicè probata sunt, hîc ex eorum in Gallia rebus gestis practicè demonstrantur. Primoq́; statuitur reipublicæ Gallicanæ vim & naturam duabus partibus maximè cōtineri, religione Christiana Catholica, ad quam Galli ætate Apostolorum à multis Apostolis clarissimis conuersi sunt.*

2 *Horum Apostolorū suorum sanctas reliquias Galli Chri-*

 stiani

9 *Caluinistarum in Gallia regnum à Gaspare Colignio Admiralio eorum rege fundatum, à Gallorum rege & regno. eorumq; populus à Gallorum populo, & politia à reipub. Gallicanæ politia non minus distincta est, imò multum magis contraria est, quam Anglorum vel Hispanorum respublica.*

10. *Non modò Caluinistæ aperti sunt Gallorum & reipublicæ Gallicanæ hostes, sed etiam in bello cum eis gerendo, iura gentium minus seruant quàm vllæ barbaræ Paganorum nationes cum suis hostibus: vt primò quod regis legatos de pace missos, vel admittere & audire noluerunt, vel admissos contra ius gentium violarunt: & bello non indicto, hostiliter ciuitates regni contra regem occuparunt.*

11. *Secundò, quod Nobiles Gallos vel in prælijs captos, vel data & accepta fide deditos, perfidiosissimè trucidarunt.*

12. *Tertiò, quod fœdera & conditiones pacis regi iuratas perfidè violarunt, & in suo Euangelismo putant grande peccatum esse regi Gallorum vel cuicunq; principi Catholico fidem iuratam seruare, si cum aliquo hæresis suæ commodo possint eam frangere. id quod ex eorum & Theologia & praxi demonstratur. Ex quo fit vt Caluinistæ necessariò sint omnibus Paganis longe perfidiosiores.*

13 *Quartò, quod plebem Gallicanam multo truculentiùs quàm vlli externi hostes varijs suppliciorum generibus mactauerunt.*

14. *Quintò, quod omnes externos Galliæ hostes in Galliam ad eam depopulandam euocauerunt, illisq; ad eam expilandam opitulati sunt.*

15. *Conclusio, quòd Caluinistæ tum quoad Christianam Galliæ fidem, tum quoad ciuilem obedientiam erga leges, & defensionem Galliæ contra hostes, minus Galli sint quàm vel olim Normanni, vel hodie Burgundi & Angli. & quòd Caluinistæ multo magis quàm illi hostes, & regem Galliæ ad iniquissimas pacis conditiones compulerunt, &*

grauioribus tributis clerum & populum & regnum totum oppresserunt; & maiores Gallorum strages adiderunt, vt nulla ratione inter Gallos numerandi sint, sed non minus in repub. Gallicana, quàm in Ecclesia Christiana Catholica, vera monstra existimandi.

QVanquam verò difficile non sit homini intelligenti, cum causas rerum videt prospicere effectus: cum flammam in ciuitate accensam nouit, quantum sit futurum incendium colligere: cum magnorum fluminum aggeres & maris fluctibus oppositas moles ruptas viderit, de vicinis agris pagisque aquarũ inundatione submergendis anticipatam notitiam habere, etiamsi præsens oculis suis damnum illatum non intueatur: tamẽ quia nõ omnes causæ effectus qui expectantur necessariò pariũt, nec cuiusuis est ex antecedentib. consequentia prouidere, quod aliquam requirit solertiam & ingenij acumen; nec omnibus vacat ad euentus rerum ex causis perscrutandos aciem mentis intendere; tum verò quia experimento comperimus verum esse illud.

Horatius.

Segnius irritant animos demissa per aures
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus,

multoque tenacius inhærent & vehementius afficiunt, quæ oculis quàm quæ mente, quæ manibus quàm quæ ratione, quæ sensu externo quàm quæ interna cogitatione comprehendimus: vt vtroque modo huius de qua agimus sectæ naturam lectores concipiant, hoc ordine progrediemur, vt cuius proximè quasi sementem spectauimus, eius hoc loco messem contemplemur, cuius illic arboris radicem sed obscurius quasi profundè in terra defossam descripsimus, eius iam ramos altè supra terram promi-

nentes

nētes & latè diffusos, fructusq. inde enatos intueamur & degustemus. Quos etiamsi è Polonia, & Flādria, & Anglia, & Scotia in quibus potissimum hic Caluinismi truncus creuit possemus decerpere, tamen quoniam Gallis quibus plurimum debemus potissimum laboramus, illisque vtpote quondā fortissimis in Europa Christianæ fidei defensoribus pristinam illam gloriam postliminio reddendam optamus, eaque de causa his laboribus nostris maximè Gallis prodesse cupimus, ex Gallicana solùm historia coligemus, quæ & proposito nostro, & lectoris desiderio hac in parte satisfaciant.

I. Vt autem hæc superioribus aptius continuentur, & quò quæque pertineant Christianus lector promptè & expeditè dijudicet, breuiter ad memoriam reuocandus est Christianæ Gallorum reipub. status: quemadmodū à prima Christianæ fidei propagatione Gallia ad fidem Christi perducta est, & deinceps ciuilibus legibus prudentissimè temperata; quibus duobus ita creuit Gallorum vel Francorum per omnes terrarum orbis regiones fama & potentia, vt ante octingētos annos soli Franci pro Ecclesia Christi cōtra Lōgobardos & Saracenos cruētissima bella susciperent; soli Franci Saracenos in Galliam per Pyrinæi montis iuga irrumpentes, cæsis vno prælio trecentis septuaginta quinque Saracenorum millibus, desiderantes è suis mille tantum & quingentos, ex tota Gallia profligarent; soli Franci Pyrenæos montes transgressi, eosdem in Hispanijs latè concîderent & faciliores multo victorias Hispanis deinceps aperirent; soli deniq. aut certé principes Franci toto Oriente ex Christi hostibus pulcherrimas victorias reportarent: adeo vt ab eo tempore is loquendi sermo & in Turcis & in Orientalibus populis inueterauerit, Francum idem esse

Paul. Æmil. li. 2. Sigiber. an. 730.

Antiqua Francorum gloria.

quod Christianum, & cum Christianum dicere volunt, Francũ vocant, perinde ac si illi nullos nossent aut certè sensissent Christianos præter Frácos. Quéadmodum autem & à quibus in Galliarum imperio iacta sunt prima religionis Christianæ fundamenta si breuiter recolligere volumus, perspiciemus nullam esse Christiani orbis prouinciam, quam vel Deus pluribus eisque gloriosissimis Apostolis ad sui cultum à Gentili idololatria abstraxit: aut quæ fidem Christi semel adepta, contra persecutores virilius & constantius pro eadem retinenda dimicauit. De Anglia quidem fertur Iosephum Arimathiensem virum sanè bonum ad eam insulam adnauigasse, & Christiana sacra vnà secum inuexisse, sed quæ non ita altè radices egerunt, quin Diocletiani persecutio fuso paucorum sanguine eadem penitus extinxerit, & Paganam impietaté rursus in eo regno stabiliuerit. De D. item Iacobo per Hispanias verbum Dei seminante non nimis certa est opinio, nec magnis ex antiquitate scriptoribus subnixa. Quod si Iosephum illum Anglorum, & Iacobum Hispanorum Apostolum seposueris, nulli alij aut certè pauci Apostolicæ ætatis in Hispania Angliave narrantur Euangelium prædicasse. Flandriã verò Germaniamque, & Poloniam, & Bohemiam, & Daniam, multis post Christum sæculis ad fidem conuersas fuisse notum est, ideoque de antiquitate fidei acceptæ non sunt in hanc comparationem adducendæ. At Galliam in ipsa infantia Christianæ Ecclesiæ tot peragrarunt Apostoli, vel Apostolorum discipuli à primarijs Apostolis missi, vt vnaquæque ferè Galliæ prouincia Apostolicam stirpem & originem sibi iure poterit vendicare, suorumque episcorum seriem nnquam interrupto ordine ad Apostolicos discipulos reducere, à qua suscepta semel fide

nec

nec bellicis terroribus victi discesserunt, vt magna pars Hispaniæ ad Saracenos; nec tyrannorum persecutione fracti cum Anglis admiserunt idololatriã Imperatorum, nec sua leuitate vt Germani defecerunt ad Paganismum: sed militari fortitudine contra hostes inuadentes, & Christiana patiẽtia contra Imperatores persequẽtes, & Christiana sapiẽtia & cõstãtia cõtra hæreticos, Philosophos, & omnes impostores seducere molientes se tutati sunt, & in veteri atque Apostolica maiorum fide fortissimè perseuerarunt. Neque sanè miror si ea Ecclesia quæ à tam multis ijsq. peritissimis architectis fundata est tam multo martyrum sanguine irrigata, contra & ventorum turbines, & mundi rabiem, & Satanæ furores firma steterit, quam non dubium est singulari Spiritus sancti præsidio fuisse supra alias communitam. Nam vnam vel alteram Ecclesiam ab vno vel altero Apostolico viro constructã, ijs machinis concuti, imò & labefieri non est incredibile: at vbi multæ sunt quasi totidem Apostolorum Cathedræ in vnum conspirantes, vbi alterius firmitudo alterius imbecillitatem suffulcit, vbi tam est in terris multiplex gratia, & in cœlis tam multiplex patrocinium Sanctorum pro Ecclesijs quas fundauerant communem dominum deprecantium: multo magis arduum & laboriosum erat Ecclesias sic vnitas, sic fundatas, tali gratia in cœlo terraque stabilitas, euertere.

Constantia Gallorum in Catholica fide retinenda.

Neque enim mihi dubium est, si quis comparationem facere velit, quin Gallicanæ Ecclesiæ plures nominare poterunt suos primos Episcopos ab Apostolis domini consecratos, quàm præter Gallicanas Europæ totius Ecclesiæ vniuersæ. E quorum plurimis vt aliquos cõmunibus historijs celebratos percurrã, Rhemenses & Suessiones, illi S. Sixtũ, hi Sini-

Primi Gallorũ Apostoli.

cium, à S. Petro Apostolorum principe missos Apostolos suos primos & Episcopos habuerunt. Parisiẽses & vicini populi à Dionysio Areopagita Parisiorum postea Episcopo, Eleutherio Presbytero, & Rustico Diacono quos Clemens Romanus Petri Apostoli successor illis destinauit, ad Christi fidem conuersi sunt. Lugdunensium primus extitit Apostolus & Antistes S. Photinus Ioannis Euangelistæ & Policarpi discipulus, cui successit D. Irenæus. Paulusque Apostolus quum post primam sub Nerone liberationem in Gallias venisset, Trophimum Arelâte, & Crescentem Viennæ Gallicæ ordinasse, Episcopos author est Archiepiscopus Viennensis Ado; idemque significat Epiphanius. Eo deniq. tẽpore aut paulo post, sed ipsa Apostolorum ætate, ad Tolosanos Saturninus, ad Turonenses Gratianus, ad Lemouicinos & Burdegalens. Paulus & Martialis, ad Aurelianenses Altinus, ad Matisconenses & Catalaunenses Marcellus, ad Carnotenses Sauinianus & Potentianus missi partim à D. Petro, partim à Clemente, eos à Pagana impietate ad fidẽ Christi traduxerunt, eorumq. deinceps Antistites vel sacerdotes effecti, & vita & morte eos in Christiana religione solidé fundatos reliquerunt. Massiliensis quidẽ industria Lazari, Maximini, Mariæ Magdalenæ, eiusq. sororis Marthæ in Christi Ecclesiam fuisse insitos omnes Ecclesiasticæ historiæ testantur, é quib. Maximinum Aquenses suum agnoscunt primũ Episcopũ. Et prope eadem tempora S. Defensor Andegauensibus Christi fide imbuendis suam operam similiter impendit, & Nathanael cum suis quibusdã socijs idem cæleste beneficium Biturigibus præstitit. Nec multò pòst Septentrionales Gallos Baiocẽses S. Exuperius, Ebroicenses S. Taurinus, Rotomagenses Normannos & Picardos S. Nicasius, & alij quidam

quidam à Pontifice Clemente in eam Domini vineam destinati, salutari Euangelij prædicatione Christo Domino genuerunt, quemadmodum Meridionales, Prouinciæ & vicinos, S. Eutropius Persa Petri Apostoli discipulus Christiana fide illuminauit.

2 Horum autem Apostolorum suorum corpora, siue violenta morte à tyrannis interfecti fuerint vt plærique, siue naturali morte interierint vt perpauci, Christiani fideles tanquam pretiosissimas gemmas & ad prædicandam suam certam de futura resurrectione fidem, & ad ipsos fideles in fide ab eis tradita firmius roborandum, & vt eo pignore maiorem sibi à Deo gratiam & misericordiam impetrarent, ad nostram vsque ætatem reseruarunt, solenni & valde vsitato primis & antiquissimis illis Christianis more, nisi cùm persecutorum immanitas hoc eis beneficium inuideret, quòd aliquando contingebat. Ita enim conqueritur apud Eusebium Smyrnensis Ecclesia, Gentiles & Iudæos curiosè obseruasse ne Policarpi pro Christo occisi artus aliquos aut carnis partem obtinerent Christiani: cuius rei quò spes omnis eis præcideretur, *Gentilis Centurio à Iudæis magnopere rogatus, martyris corpus in medio poni, & Gentili ritu, igne comburi iussit. Christiani tamen ossa eius potiora lapillis pretiosis aurôque puriora, ex cineribus selecta, loco decoro reposuerunt.* Sic item eodem tempore in Gallijs postquam Pagani persecutores primum & Apostolicum Lugduni Episcopū Photinum cum 47. alijs martyribus Gallicanis occidissent, *eorum sacra corpora iudex iniquus igni tradi præcepit, ijsque exustis pulueres in Rhodanum iussit spargi*, Christiani autem diuinitus admoniti, incredibili diligentia & *magna fide collegerunt sacros cineres, & ædificauerunt Basilicam miræ magnitudinis in eorum honorem.*

Ethnici & Iudæi reliquiis Sanctorum infestissimi.

Euseb. lib. 4. cap. 14.

Gregor. Turonens. li. 1. mirac. cap. 49.

rem. Quid autem ex hac sacrarum reliquarum religiosa conseruatione ad Christianos redeat vtilitatis, id elegãter explicat cõtra Gentiles D. Chrisost. *Poterat* (inquit ille) *Deus corpora Sanctorum cum animabus in cælum transferre. At ille qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostræ occasiones dedit, & hanc viam nobis à se munitam esse voluit, relictis apud nos Sanctorum reliquiis. Nam post sermonis facultatem, ipsa Sanctorum sepulchra proximum locum obtinent, ad animos hominum in Sanctos intuentium ad virtutum earundem æmulationem excitandos.* Quoties ergo sepulchrum martyris vel particulam aliquam corporis suspicimus, toties ad imitandam eius fidem, pietatem, castitatem, patientiam, & ad tolerandam pro Christi confessione mortem martyris illius præclaro exemplo efficaciter admonemur. Et vt diuinus ille vir vnius Babylæ episcopi factum mortémque ad omnes episcopos animandos accommodat, ita nos eadem prorsus ratione, singulorum martyrum virtutes, ad omnes vniuersè Christianos in suscepto pietatis cursu roborandos docet applicare. *Extant nunc (inquit ille) cum Babylæ cineribus compedes illius, Ecclesiarum præfectos omnes commonefacientes, quòd vinciri, quòd iugulari, quòd quæuis pati oporteat prompto atque alacri animo, vt concreditæ nobis libertatis ne leuißimam quidem partem prodamus aut cõtaminemus.* Quam libertatem vtinam episcopi Christiani & Gallicani inprimis, vel Babylæ martyris, vel Chrysostomi confessoris, vel tot suorum in Ecclesia Gallicana antecessorum, fortissimorum & martyrum & confessorum illustri vita & gloriosa morte excitati seriò imitarentur; & tandem aliquando istam nefariam & episcopali grauitate indignam cum Nauarræo (Ecclesijs Catholicis longè magis pernitioso quàm fuit vnquam Paganus ille

prin-

Chrisost. to. 5. in lib. contra Gentes.

Reliquiæ Sanctorum semper à Christianis religiosè seruatæ.

Chrysost. ibidem.

princeps Babylæ hostis) vel adulationẽ vel dissimulationem longè à se repellendam esse censerẽt. Neque verò hoc sancto pietatis Christianæ officio vitam moresque tantùm formari, sed fidem etiam vehementius accendi pereleganter ostẽdit D. Ambrosius, dum Paganis hanc Sanctorum venerationẽ improbantibus respondet, & Christianos quid in Sanctorum defunctorum reliquijs colere & suspicere debeant admonet. *Honoro (inquit ille) in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices.* Honoro *per confessionem Domini sacratos cineres. Honoro in cineribus semina æternitatis. Honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorem corpus quod etsi Dæmones afflixerunt in supplicio, tamen glorificat in sepulchro? Honoro itaque corpus quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.* Quem Martyrũ corporibus honorem Ecclesia tum Græca tum Latina à prima Ecclesia vtriusque infantia impendit, & quem honorem Deus optimus maximus innumeris miraculis continenter approbauit.

Ambros. serm. 91.

Hieron. cõtra Vigilãtium.

Ambros. epist. 85. de inuentione corporum S. Geruasij & Protasij.

Verùm vt ad Gallicanæ Ecclesiæ fundatores à quibus aberrauit oratio reuertar: illa ab ijs quos dixi extructa & Christo inædificata, ita firmiter Catholicæ fidei adhæsit, vt quum in alijs omnibus Christiani orbis prouincijs diaboli instinctu varij hæresiarchæ pullularent, tota Gallia etiam si longissimè latissimèque in tot prouincias diffunderetur, nullũ tamen ante Vigilantiũ, D. Hieronymo testante, hæresiarcham protulit, sed Ecclesia illa quietè & constãter in fide à maioribus tradita permãsit. Nec imperatorum Romanorũ cruentissimæ persecutiones nusquam acerbiùs excercitæ quicquã valuerunt ad Gallorum zelum in Christiana fide restinguendum

Gallia semper libera ab hæresibus.

Hieron. cõtra Vigilantium.

quin

quin potius is quum tyranni maximè furerent, tantopere in Gallorum cordibus flagrauit, vt nō modò episcopi, & sacerdotes, & diaconi, & viri, sed etiam virgines & coniugatæ, omnia tormenta pro Christi nomine illata, heroica planè & diuina animi fortitudine contemnerent, *ipsique tortores quum eas vicissim omni suppliciorum genere, à primo mane ad vesperam vsque afflixissent: propè labore defessi languescebant, seque à fœminis victos fatebantur.* Sic igitur fundata, sic propagata Gallicana Ecclesia sine vllo hæresis contagio, Apostolicam fidem ad D. Hieronymi ætatem magno Dei beneficio puram retinuit: paulòque post magni sanctique illius Rhemensium Episcopi D. Remigij operâ cōuerso ad fidem Christianam rege Gallorum Clodouæo, regale quoque sceptrum cum episcopali pedo ad abigendos à caulis Domini lupos coniunctum est, vt deinceps multò securius orthodoxa fides ad nostram vsque ætatem sit perpetuata: & si quæ ingruebant hæreses vel Arianorum, vel Saracenorum, vel Albigensium, vel Vualdensium, multò fœlicius ex Gallicanis Ecclesijs sunt expulsæ. Et hanc ego religionem, Gallicanæ Reipub. populique maximum ornamentum & primariam tanquam partem colloquo, quæ etiamsi in alijs quoque populis Christianis omnibus primas iure suo obtineat, tamē Gallicæ nationi necesse est prerogatiuam magnam tribuere, quando afflatos spiritu sancto Apostolos videmus ad eam conuertendam diligentius quàm ad aliam quamuis Europæ gentem incubuisse, & conuersos Gallos ad eandem fidem maiori sinceritate & constantia adhæsisse, nec vnquàm vt aliæ nationes eam vel aperta Apostasia, vel occultis hæresibus contaminasse.

Euseb. hist. lib. 5. ca. 1.

Religio prima pars essentialis reipub. Gallicanæ

3. 3 Post Ecclesiam autem Christi in Gallia stabilitam, &

tam,& ciuilis quoque status illic egregiè multis ætatibus floruit,non tam propter imperij amplitudinem, aut victoriarum gloriam, aut alia huiusmodi trophæa, quæ tamen concedo fuisse in eis rara & admiranda; quàm propter optimum iustitiæ temperamentum,propter æquissimas leges,Parlamentorum grauitatem, prudentissimam reipub.distributionem, qua reges moderato cum imperio præsunt omnibus, nobiles iusta cum libertate subsunt regibus, plebi ita rebus agrarijs & artibus manuarijs intenti publicis inseruiunt vtilitatibus, vt tamẽ ab aliorum populorum seruitute multùm absint: omnes autem, & reges & nobiles & plebei generalibus reipublicæ legibus subijciuntur, & inprimis obediunt religioni.Neque sanè video quid pro vlla terrarũ orbis republica gloriosius dici possit, quàm quod in Comitijs Poloniæ Varsouiensibus quum Sigismundo mortuo de electione noui regis ageretur, episcopus Valentinus Christianissimi Galliarum regis orator ad commendandam Henrici fratris causam perorauit de Gallicanæ reipublicæ iustitia: nimirum *post Christianam religionem in Gallia receptam, diuinitus fuisse instituta Parlamenta, vt omnes eius regni incolæ, potissimum nobiles & generosi, ius suum legitimis modis etiam contra reges persequerentur. Et sæpenumero vsu venit; vt in rebus maximi momenti rex causa cadat & contra eum iudicetur Ipsique principes externi de Parlamento Parisiensi tam præclarè existimarunt, vt si quando inter illos aliqua incideret controuersia desiderans magnam cognitionem iuris, seueritatem legum, integritatem iudicum; ad nobilissimum Senatum Parisiensem tanquam ad asylum iustitiæ confugerunt. Sic cum lites & querelæ intercederent Frederico II. cum Innocentio IIII. Pontifice, Comiti Namurcensi cum Carolo Valesio, Philippo Principi Tarentino cum Duce Burgundiæ, Duce Lotharingiæ cum*

Iustitia reipub. Gallicana.

Histoire Françoise de Pig. lib. 11. ca. 14.

Magna olim apud exteros Parlamenti Parisiẽsis existimatio.

giæ cum Guidone Castilionæo suo sororio, Duci Sabaudiæ cum Delphino Viennæ, regi Castiliæ cum rege Portugalliæ, isti summa consensione causas suas decidendas permiserunt Senatui & Parlamento Parisiensi. Sic ille. Neque sanè miror si nobilissimi Poloniæ proceres facilè consenserint ad talem sibi principem deligendum, quem maioribus tam iustè regnantibus videbant prognatum, eoque in regno educatum, vbi iudicium tam esset incorruptum, & vbi iudicum tam esset sacrosancta & inuiolata authoritas. Quum verò externi Principes in Gallorũ iudicium & Parlamentorum sentẽtijs tanquã certis sinceræ veritatis oraculis acquiescerent, ipsos Gallos subditos istis regum & iudicum suorum tribunalibus quàm humiliter se submisisse, quàm promptè eorum sententijs paruisse credibile est! Hoc ergo post religionem, alterum est Gallici populi decus & ornamentum, & pars quoque (vt ita dicam) essentialis, quod legibus magna alacritate parere sit solitus. Quod si tam excelluit horum in exequendo obedientia, quã illustris fuit iudicum in decidendo æquitas & integritas, tum certè est cur in hac quoque parte Gallos alijs nationibus plurimum anteferamus. Reliqua in omnibus rebuspub. necessaria omnibusque cõmunia, & ex his certò manantia, ipsòque naturæ iure stabilita, vt regibus obediatur, vt iuxta leges viuatur, vt reipublicæ saluti consulatur, vt externi reipublicæ hostes propulsentur, vt reipublicæ fines honestis rationibus amplificentur, hęc quia in Gallia valuerunt non aliter quàm in alijs nationibus (quanquam Gallorum regibus suis maiorem fuisse quàm aliarum nationum obediẽtiam, & maiorem pro patriæ salute in bellis gerendis fortitudinem ex scriptoribus aliàs annotauimus) tamen quia incertæ sunt istarum rerum vicissitudines, & Deus sua

Altera pars reipub. Gallicanæ.

Communia officia omnium subditorum in quaque republ.

proui-

prouidentia has terrenas fælicitates ita diſpenſat,vt aliàs Græci,aliàs Romani,aliàs Galli, aliàs Germani vel Hiſpani in bellis gerendis & ſubiugandis externis prouincijs magis emineant, in his minutè vrgendis nolo inſiſtere. Ea tantum quę ſunt notiſſima vrgeo, & quoad cætera quę reliquis populis Chriſtianis adſunt, eadem quoque Gallis optimo iure vendico. Quare ſi quis populum Gallicanum regnique Gallicani ſtatum poſt receptam Chriſti fidem definire & tanquam oculis intuentium repræſentare voluerit, quoad patriæ amorem & charitatem, ea quæ ſunt omnibus ſimiliter populis communia, Gallis tribuere debet? quoad religionis verò zelum & iuſtitiæ publicæ reuerentiam, magna Gallis ſupra alios Chriſtianos prerogatiua eſt largienda.

4 Quum igitur talis fuerit reſpub. taleſque reipub. Gallicanę partes, reges, proceres, plebei, Eccleſiaſtici, à magno Clodouæo vſque ad Franciſcum primum, ſub quo eiuſque filio Henrico II. Caluiniſmus (quem ſuprà diximus) in Gallia exortus, & propter nimiam bellorum licentiam latè ſerpens plurimoſque inficiens ſub Franciſco II. caput ſuum extulit, & quorundam infœliciſſimæ memoriæ procerum operâ in Gallia regnum quoddam veris regibus oppoſitum auſpicatus eſt; conſideremus iam an non nouus iſte Caluiniſtarum in Gallia populus regeſque, prioribus Galliæ populis regibuſque adeò fuerint ex diametro repugnantes, vt quemadmodum antè probauimus Caluiniſmum quoad fidei articulos fuiſſe monſtrum religionis Chriſtianæ, cui non aliter quàm Satanas Chriſto, & infernus cœlo omnia habebat contraria, ita & iſti quoque tam longè à veteri Gallorum natura formaque abhorreant quàm Angli & Hiſpani. Quid

4.

Caluiniſtæ non ſunt Galli.

Quid Anglos vel Hiſpanos dico? imò vt Turcæ & Saraceni magis propriè, verè, philoſophicè, politicéque Galli appellentur, quàm iſti qui ſub Gallorũ nomine in Gallia plantando Caluiniſmo dederunt operā. Neq; verò miretur Chriſtianus lector quod huic Caluiniſtarum populo ſeparatam rempub. & diſtinctum à vero Gallorum rege regem adſigno. Quum enim inſignis ille Colignius poſt primam rebellionem regnum hoc in certas prouincias diſtribuiſſet, & has rurſus in ſuas minores præfecturas diuiſiſſet, & in his ſuos collocaſſet miniſtros, conſiſtoria, & magiſtratus: quum à ſingulis quas vellet pecunias exigeret, quem vellet armorum apparatum præſcriberet, quem vellet peditum equitumque numerum imperaret, quas vellet leges cōderet, de pace & bello quid vellet decerneret, contra regem verum cum exteris principibus hæreticis quæ vellet fœdera iniret, ad ſanciendas fœderis conditiones quas vellet Galliæ ciuitates illis traderet, *Regalia* non ſolùm quæ *communia* iuriſperiti vocant, nec ſolùm ea quæ *propria & potiora Regalia* dicuntur, vt cudere monetam, fundere tormenta, armare claſſes, cum imperio legare præfectos, munire vrbes, vel dirutis caſtellis & propugnaculis eaſdem nudare, vitæ neciſque ſupremam poteſtatem concedere; ſed etiam quæ plus quàm regalia ſunt, vt Eccleſias euertere, earum theſaurum in ſuum fiſcum redigere, earum fundos præſenti pecunia alienare, & ſuis diplomatis certam & nunquam reperendam poſſeſſionem emptoribus confirmare, hæc (inquam) pluſquam regalia, iuſtam nimirum regis poteſtatem excedentia quum vſurparet, quis eum regem, vel ſaltem (quoniam illud eſt iuſtitiæ & æquitatis nomē) regnatorem in Gallia fuiſſe neget? Vt autem eum adeò in Gallia tyrannicè regentem, verum

Colignius primus rex Caluiniſtarum in Gallia.

an. 1563.

Regalia.

Zazius de feudis par. 6.

an [illegible] in [illegible] Treuenn[illegible]

verum regem Gallorum proditorium est appellare; sic qui in Gallia nati huic tyranno contra regem verum seruierunt, qui verum regem armatis exercitibus obsederunt, & in huius falsi regis gratiam cum regno & vita quoque exuere laborarunt, quoniam mihi Gallos appellare religio est, quod est Christianæ fidei populique fortissimi & legitimi nomen, isti autem fidem Christianam quam Christo eiusque Ecclesiæ vouerant, & legitimam obedientiam quam regibus iurauerant sacrilega audacia proiecerunt; distinctionis deinceps gratia non Gallos, sed vel pseudogallos, vel Gallogræcos potius appellabimus. Nam & Gallogræci in historijs memorantur, & isti Gallorum nomen ementientes quoniam non veterem Gallicanam, hoc est Christianam, orthodoxam & Catholicam fidem seruarunt, & quam eorum patres, auique & maiores omnes veri nimirum Galli semper tenuerunt, sed ea repudiata Græcam, non qualis hodie viget in Græcorum Ecclesijs, sed qualis veteri prouerbio celebratur; hoc est fluxam, falsam, Punicam asciuerunt; quoniam in Galliæ quidem solo nati, Græcorum tamen mores sunt imitati, de quibus illud olim scriptum est, *religionem & fidem nunquam ista natio coluit*; qui fidem & iusiurandum adeò leuiter æstimarunt, vt familiari consuetudine in iudicijs *darent sibi vicissim iusiurandũ & testimonium mutuum*, nihil penitus curantes siue verum esset siue falsum id de quo iurarent & testimonium darent, has ob causas isti Caluinistæ Galli nescio quo aptiori nomine quàm Gallogræci nuncupentur. Sed siue Caluinisticos Gallos, siue Hugonotas, siue pseudogallos, siue Gallogræcos, siue alio quocunque nomine eos censere Christiano lectori placuerit, quos verè Gallos non esse constat, & mox consta-

Caluinistæ Gallogræci.

Cicero in orat. pro Flacco.

bit euidentibus, breuiter historiam huius regni populíque percurremus : vt ita quàm nihil habeant veræ & antiquæ Gallorum indolis, & quemadmodum nouus ille quem modò dixi Caluinismus eos in nouas quasdam creaturas transformauerit intelligamus. Quoniam autem initia rerum omnium imprimis notanda sunt (*principium enim* iuxta Platonem *in quacunque re maximum est*) ex eoque optimè de sequentibus iudicamus, initia huius regni diligenter ponderemus. Vt autem imperia iusta multis modis pariuntur, & iniusta quoque multis sed duabus potissimum rationibus inchoantur, violentia & fraude, quarum hæc vulpeculæ, illa leonis, vtraque belluina est non humana, multò minus Christiana: *totius autem iniustitiæ nulla capitalior est quam eorum qui tum cùm maximè fallunt, id tamen agunt vt viri boni esse videantur* : ex his principijs fraude, vi, & hipocrisi, ita hoc Caluinistarum regnum in Gallia conflatum est, vt vel ipsa sola narratio & commemoratio possit homini Christiano nauseam vel potius horrorem inijcere. Prima enim Ambosiana conspiratio quæ à *Capite* vt vocabatur *muto* administrata, regem regiamque stirpem exterminare, principes regni præcipuosque Regis consiliarios trucidare, & totam Galliam ciuili flamma incendere conabatur, quod tegumentum his diabolicis conatibus prætexebat? bonum publicum, & regis è manibus eorum qui ipsum captiuum detinebant liberationem, Sed capti sunt perduelles, deque eorum nonnullis iustum legibus supplicium sumptum, & tum *Caput* illud *mutum* quod hactenus elingue erat nec quicquam loquebatur, per totam Galliam, Angliam, Germaniámque, Stentorea voce personabat. Missis enim in omné parté oratoribus Condæus & Admiralius mirabilia quędam in

Plato de repub.

Initium regni Caluinistarum in Gallia.

Cicero de offic. lib. 1.

Histoire de M. Pig. lib. 3. ca. 12.

dam in aulis principum ſibi fauentium ſpargebant. Sed quæ? mendacia tam abſurda & craſſa, vt ab illis ſi guttam veteris Gallorum ſanguinis & generoſæ indolis habuiſſent; nunquam potuerint proficiſci. Eorum enim in Francofurtenſi Germanorum principum conuentu hæc fuit oratio, *Regem Gallorum impuberem, Guiſiorum regnum affectantium operâ, in medijs potentiſsimi regni penetralibus eò adductum vt tutò conquieſcere non poſſet. Guiſios coniuraſſe contra regem, eumque in aula Bellaquenſi ſecurè agentem cepiſſe, & repugnantem multiſque obortis lachrimis iniuriam deprecãtem Melodunum abduxiſſe, & incluſiſſe arci quam quis carcerem verè dicere poſsit, eiulante immodicè Regina ſeque eò ituram negante.* Hæc poſtquam fusè longa oratione amplificaſſent, tandem à principibus *magnis precibus contendunt vt in Regis Reginæque libertatem fauentibus animis inclinent, eoſque a Guiſianorum conſpiratione ſecuros reddant, vtque reuocatis ex Gallia copijs quæ ſub Rochemdulpho & Ringrauio merent falſo Regis nomine, diſertè probibeant ne quiſquam è Germanis ad Guiſiana caſtra progrediatur.* Denique ad extremũ vt à qua impudentia cœperant in eadẽ deſinant, & Miniſtrorũ ſimul & Græcorũ more euangelica mendacia cum politicis permiſcentes, auxilia ſibi militum præberi poſtulant, *per Deum Optimũ Maximũ cuius honor hic agitur, per Chriſtũ Ieſum qui ſuã Eccleſiã cuius hæc cauſa eſt ſuo ſanguine redemit, per Chriſtianiſsimi regis impuberis orbitatẽ, per ſereniſsimæ matris viduitatem & ſolitudinem, per vicini regni ſalutem & incolumitatem*: tam verè obtendentes *regni incolumitatem* quod omnibus qui vnquam fuerunt hoſtibus regni, Anglis, Burgundis, Hiſpanis, aut Germanis atrocius vaſtarunt; *regiſque & reginæ ſecuritatem* quibus & apertis & occultis inſidijs innumera diſcrimina texuerũt, quàm verè *Dei honorem* ſimulant, quem nulli vnquam

Impudentes Colignij in Germania contra regem Galliæ euocandus.

Pantaleon rerum in Eccleſia geſtarum lib. 12. pag. 354.

Ibid. pag. 356.

Ethnici aut Athei maioribus affecerunt contumelijs: quàm verè de *Ecclesia Christi sanguine redempta* gloriantur, quam vtrum vlli vnquam Ethnici, Turcæ, Saraceni, idololatræ, aut etiā sub humana specie grassantes diaboli magis quàm isti populati sunt, siue homines Christianos, siue templa Christianorum respicias, tuum esto Christiane lector iudicium, postquam ea quæ deinceps succinctè fideliterque narranda sunt expenderis. Quod autem dicit Rochendulfum & Ringrauium *falso Galliæ Regi* mereri, qui autem Colignio & Condæo militabant vero regi nauare operam; quin ergo eadem fronte dicant, in omnibus quæ consecuta sunt bellis, Protestantes regi militasse, & quum in bello Dreusiorum tot nobiles regi fidissimos contrucidarent, quum in bello Sandionisiano Conestabilium regni interficerent, quum in Meldensi ciuitate per summam proditionem ipsi regi capiendo insidias necterent, quum in bello Iarnacensi; & Monguntarano regis fratrem, consiliarios, ducesque fidelissimos suorum Germanorum aliorumque rebellium desperata phalange inuaderent, eorúque capita diris deuouerent, & densissima sclopettorum procella appeterent. his in locis eodem vultu & pudore iactent se *regi vero* militasse, & regis falsi copias ducesque oppugnasse, hoc est profiteantur verbo quod sæpenumero factis professi sunt, se veros fuisse reges, Franciscos autem & Carolos fuisse reges falsos & ementitos, quibus exauthoritis & interfectis istos Colignios & Condæos regale solium parerat conscendere. Quanquam autem nec ipsa impudentia aliquid poterat hac Hugonotarum oratione impudentius confingere, eò tamen vsque hac crassissima mentiendi consuetudine profecerunt, vt non mediocre militum supplementum à Germanis impetra-

impetrarét, reginamque Angliæ (semper ad omnes circumquaque seditiones fouendas paratissimam) mouerent ad suos quoque milites in Gallia tanquã ad regis auxilium submittẽdos, qui rebellibus Gallogræcis iuncti nonnullas in Normannia arces & oppida expugnarunt. Et quanquam ad luculenta illa Hugonotarum mendacia Christianis omnibus aperienda, *& rex ipse vnà cum regina, literas maxime authenticas vbique peruulgarent: vnáque regij sanguinis principes. Edouardus Alexander frater regis dux Aurelianensis, Henricus Borbonius princeps Nauarræus, Carolus Borbonius Cardinalis, Ludouicus Borbonius Dux Monpenserius, & Carolus Borbonius princeps Rochesuryonius, suis item emissis literis in verbo, fide, & honore principũ testarentur*, & priores illos Rochendulfum atque Ringrauium a rege accitos, Mareschallum verò Hessum reliquosque Germanos siue equites siue pedites qui Colignio & Condæo seruiebant *à rege non fuisse vocatos, sed eos venisse contra eius voluntatem & imperium*: ita tamen se Caluinistæ præfractè & gnauiter more suo ad mentiendum obfirmauerant, vt regis, reginæ, totque regij sanguinis principum contraria attestatione nihil penitus immutati, veterem suam cantilenam occinerent, se regi militare, & quos è Germania euocabant prædones, eos se ad regis auxilium euocare. Adeò vt Dux Bipontinus secunda rebellione, cum magna equitum peditumque multitudine in Galliam veniẽs rebellibus auxiliaturus, his verbis scriptũ impressum emitteret: *Quia Nauarræus & Condæus de iniurijs sibi illatis conquesti fuissent, & præterea quia ij lem Nauarræus & Condæus hoc apud se fuissent testati, si comperiantur aduersus regem bellum gerere; non detrectare quin illis ipsis armis quæ expetant atque implorent opprimantur: videri itaque sibi meras esse calumnias quæ contra illos dicuntur, ideoque se non potuisse*

Histoire Françoise de Tig. lib. 6. cap. 17.

Belforest. lib. 6. cap. 99.

Caluinistæ audaces obfirmati in mentiendo.

an. 1569.

Status religionis sub Carolo 9. lib. 9 pag. 260.

illis supplicantibus opem suam negare. Ita postquam tot annis regis vastassent regnum,& intercepissent vectigalia,& occupassent ciuitates,& oppugnassent personam, etiam adhuc principibus asserere & iurare non erubescunt, se contra regem bellum non gerere. ô audaciam insignem, ô impudentiam admirabilem. Atque hæc pauca ex plurimis sufficiant, vt quibus fundamentis hoc regnum in Gallia inchoatum sic aduertamus. Nam quũ vis leonina quã cõtra regis authoritatem arma ceperunt sit euidentissima, tum fraus vulpina,& hypocrisis diabolica quibus rebelliones suas tegere laborarunt ita fœtent & sordent, vt nisi scirem naturam hominum ab isto Caluiniana hæresi prodigiosè transformari, mihi nunquam persuaderi posset nobilem aliquem Gallum ex antiquo illustrissimorum Gallorum, sanguine progenitũ, voluisse se ad istiusmodi nequissimam fraudem & crassam hypocrisim abijcere: è quibus nescio vtrum in theologia sit scelestius istorum cœtus è nefarijs conuenis & sicarijs conflatos, Ecclesiæ titulo, & aliquot spurcissima Caluini balatronis inuenta reformatæ religionis & Euangelij glorioso nomine honestare: an improbius & execrabilius in communi vita & moribus tam perfricta fronte & durissimo ore mentiri, vt palam & vocibus,& libellis impressis, & per legatos in principum aulas amandatos iactare audeant, se pro rege non contra regem bella gerere, etiamsi rex, & regina, & fratres, & consanguinei principes omnibus quibus possent modis promulgarent id esse falsissimum,& tot funestissimæ clades eorum proditione regi & regijs illatæ, tot eorum bella cum rege & regijs ducibus commissa, tot alia teterrima facinora contra regis ipsius personam tentata, per orbem vniuersum contenta voce clamarent nihil

dici

dici aut fingi potuisse impudentius.

5 Sed esto. his medijs & instrumentis habemus iam Condæum vel potius Gasparem Colignium in regio apud Gallos solio considentem. quodque à rebellibus, Sandionisij de Condæo rege proclamatum scribitur, *Ludouicus* XIII. *Dei gratia Francorum rex primus Christianus* (quasi antecedentes omnes) Christiani non fuissent sed Pagani, id re vera iam effectum videmus, istosque reges suorũ Euangelicorum succinctos legionibus, regali vt vocant more per Gallias vagari. Proximum est vt annotemus quemadmodum iste *primus Francorum rex Christianus* Christianam religionem ab Apostolis in Gallia plantatam defenderit & propagauerit. Num quemadmodum veteres Christiani Gallorum reges Clodouæi, Pipini, Caroli Magni, Ludouici Pij, templa ad honorem Christi erigendo, sacerdotes & clerum iustis priuilegijs afficiendo, Catholicum populum verum Dei iuxta Apostolica maiorum instituta cultorem protegendo? Atque oblitus mei ipsius videor qui tale quid à rege Gaspare vel Condæo requiro, qui vt primi sunt horum Gallogræcorũ, nomine Christiani, reuera Antichristiani reges, qui priores illos pro Christianis non habent, ita vt contrario quàm illi modo se gerant, planéque contrario modo *Christianum* nomen interpretentur par est, hoc est vt veteris Christianismi monumenta omnia deleant, sacerdotium in quo potissimum positus est Christianismus aboleant, templa Dei immortalis à fundamentis euertant, omnes Christi imagines omnemque memoriam cõculcent & profligent, nullumque veteris Christianismi signum aut vestigium quantum in ipsis est, tota patiantur Gallia existere. Et vt eorũ princeps Apostolus & Euangelista, sacrilegus, & simoniachus, & adulter, Gomor-

5. *an. 1567. Surius in hist. anno 1567. Lib. de furoribus. Gallicu.*

Regia Colignij potestas quo directa.

Beza epist. theol. 37. Gomorrhęus ille Beza palam scripsit se sperare *quod opus cœpit Dominus in Gallia & magna ex parte perfecit, illud velle absoluere, tota priore hominum (Christianorũ) generatione sublata*; sic isti duo reges pro suo virili illud conati sunt stare, & non minus Christianos homines quàm Christianos ritus tota Gallia extinguere, *vt mundum veluti de integro tota Gallia instaurarent*, nouos nimirum regni incolas Caluinistas, nouos Christianos, nouum Christianissimum à Caluino fabricatum inducẽdo, nouum fidei symbolum, nouum Christum, & nouum Deum, qualem suprà descripsimus, pro veteri religione, pro veteri Christo, Deóque, per totam Galliam, fustibus, & gladijs, & tormentis bellicis prædicando, & auditoribus siue volentibus siue nolentibus ingerendo.

Suprà fol. 292.293.

Nam quæ nominari potest vel vnica amplissimi Galliarum regni ciuitas in quam vel voluntate ciuium, vel insidijs proditorum, vel honestis fœderis conditionibus admissi sint, vbi non contra veterem Christianam religionem capitale suum odium plusquam vlli vnquam Turcæ aut Tartari effuderunt? Vnam postulo designari mihi tota Gallia vrbem in qua isti dominati sunt, quæ non fœdiora ostendat proculcati Christianismi exempla quàm vlla Hungariæ aut Græciæ ciuitas? imò quàm ipsa Constantinopolis vbi magnus Turca imperat, & quam cruentissima expugnatione post longam duorum ferè mẽsium obsidionem occupauit. Loquãtur Aureliç, Angolismũ, Rothomagum, Lugdunũ, Meldæ, Suessiones, Aurangiũ, Nemausus, Montalbanũ, ipsa Luthetia Parisiorũ, totusque Pictauiẽsis, & Guiennensis prouinciç tractus, loquẽtur incensa templorũ tecta, disturbati parietes, direpti thesauri, mactati presbyteri; sacra & diuina siue sacramenta

siue

siue sacramentalia violata & prophanata omnia, loquantur quam fidem *isti primi Christiani Gallogræcorum reges* cum suis fidelibus inuexerunt. In Aurelias pacificè admissi sunt, dicebant enim se venisse regio mandato vt omnes ab iniurijs prohiberent, & libertatem conscientiæ seruarent omnibus iuxta regiũ edictum Ianuarij, in quo expresse cauebatur ne isti Ecclesiarum bona aut ornamenta quæcunq. attingerent. Sed vix milites suos per vrbem disposuerant quum statim in monasterium pulchrum & locuples irruunt, idque horribili modo depopulantur, quicquid ipsis placebat rapientes, quod eorum cupeditati superarat incendentes, libros, pulpita, scripta, monumenta quæcunq. Tum in Ecclesia equos suos pascendos collocant, reliquias Sanctorum omnium incendunt, monachos varijs mortis generibus interficiunt. Cæterùm quum huc vsque prædati fuissent, repentè cepit eos inconsultæ temeritatis pœnitentia. Timebant enim ne reliqui Ecclesiastici hoc exemplo commoniti, aliarum Ecclesiarũ bona vel asportarent vel occulerent, adeo vt ipsi nõ nisi magna difficultàte sperata præda potirentur. Quare vt huic malo occurrerent, neue talis bolus ex eorum faucibus eriperetur, ad sonum buccinæ magna cum pompa & strepitu promulgant, omnes vt sacerdotes Catholici librè iuxta regis edictum sua sacra frequentarent, monasterium illud tumultu militari non voluntate principum ita fuisse destructũ, omnia deinceps fore cunctis tuta & pacata. Quibus promissis confisi Catholici quum nihil deinceps hostile metuerent, Caluinistæ subitò generali sacrilegio omnes vrbis Ecclesias adoriuntur, primamque & præcipuam non modò vrbis Aurelianensis sed vniuersæ quoque Galliæ, imò quæ Sãctæ Sophiæ à Constantino magno Constantinopo-

Sacrilegia Hugonotarũ Aurelijs

Hist. de M. Pig. li. 6. c. 9.

Hugonotarum infidelitas.

Ecclesia S. Crucis

li extructæ,& quæ totius Europæ habetur pulcherrima nihil quicquã cedebat, penitus diripiunt, thecas sanctarum reliquiarum reliquijs combustis inuadunt, sanctissimam Eucharistiam pedib. conculcant aut pilis tormentarijs traijciunt, custodes ornamentorum tormentis excarnificatos compellunt omnia ipsis tradere, quos deinde coegerunt grandi mulcta seipsis ex eorum manibus redimere.

Theuet in Cosmog. li. 15. ca. 6.

Vbi quicquid in eò templo fuisset aureum & argenteum conuasassant, populusque miserè lamentaretur de tam immani vastitate, isti boni Christiani vt eos placarent, protestati sunt se totum quod eo sacrilegio corrraserant, Regis (non Caroli, sed Gasparis Collignij) vsibus conseruare, cui vt tormenta bellica ad alia templa similiter diruenda suppeterent, campanas è sacris turribus detractas ad conflanda tormenta fuderunt quumque ita per templum hoc auarissimè grassati essent, nec quicquam eorum aduncas manus effugisset, *itum est in viscera terræ* & in sepulchra mortuorum pari barbarie sæuitum; & antiquissimi Aurelianensium Pontificis S. Aignani qui precibus suis vrbem illam ab Hunnorum furore seruauerat incolumem, corpus è tumulo rapiunt, & tanquam Caluiniani Euangelij aduersarium flammis adiudicant. Proximè in Regis tum viuentis fratrem paulò antè defunctum Franciscum II. pari impietate desæuiunt, eiusque cor è monumento vbi reconditum erat extractum eodem incendio absumunt. Denique ipsum templum immissis facibus inflammant. Hoc modo cùm omnes Aureliarum Ecclesias populati fuissent, educunt extra vrbem copias, & per vicinum agrũ circumcirca eandem feritatem exercent, in Ecclesias & sacerdotes suum odium quàm acerbissimè expromentes, quos captos caudis suorum equorum alli-

Hugonotarum immanitas.

alligarunt & Aurelias vſque pertraxerunt; alijs effodiebant oculos, alijs præcidebant naſos, aures, virilia, poſtea miſeros vinxerunt ad arbores, & iaculis vel ſclopetris transfixerunt, alijs abraſerunt à facie cutem, plurimis amputarunt capita.

Aurelijs non longe abeſt Cleriacum oppidum, in quo quum contra Eccleſias & Sacerdotes eadem quæ Aurelijs perpetraſſent, in mortuos quoq. eandem feritatem oſtenderunt. Nam poſt templum Beatæ Virginis quod Ludouicus Rex ſumptuosè extruxerat penitus euerſum, ipſum regem quia tali erga DEVM pietati vacauerat è monumento tollunt, vnaque reginam vxorem quæ cum uiro ſepulta erat. quorum vtriuſque corpora poſtquam ad aliquot dies cum ſingulari regij nominis contumelia & religionis contemptu, & abſque communi humanitatis ſenſu per totam vrbem raptaſſent, quando iam ſemiputrida oſſa vix ſibi diutius poſſent adhæreſcere, vtrumque ad flammas damnant, & accenſa pyra vtrumq. in cineres redegerunt. Inde in ſacellum Ducum Longauillæ irrumpunt, vbi item tumulati erant è regia ſtirpe permulti, quos omnes extraxerunt, deſtructiſque ſepulchris corpora inſepulta proiecerunt in ſterquilinia. Ab hoc loco tanquam egregiam aliquam de ſuis hoſtibus victoriam conſecuti, ad reginam Nauarræ Henrici Nauarræi matrem quæ propè aberat gratulatum proficiſcentes, ea præſente & inſpectante, quoſdam principes familiæ Borboniæ mariti ſui conſanguineos è ſepulchris erutos combuſſerunt. Et quæ hiſtoria vel Gallicana vel Latina, ſiue à Catholicis ſiue ab ipſis Caluiniſticis ſcripta, non narrat eos hoc genere ſacrilegij in oēs Sanctos, in omnes primos Gallicanæ Eccleſiæ epiſcopos & Apoſtolos núc gloriosè in cælis triumphantes ſæuijſſe? quorū corpora tan-

Hiſtoire françoiſe vbi ſupra cap. 10. Theuet Coſmog. li. 15. c. 18

Sacrilega Hugonotarū in principes Epiſcopos & ſanctos defunctos crudelitas.

Supra fol. 336. 337 ra tantopere (vt prius explicauimus) à primis Christianis honorata, tam multorum honorum nobis instrumenta, tantis à Deo miraculis glorificata, non minus diligenter quàm viuos sacerdotes exquisierunt, & repetientes secunda morte, quãtum in ipsis erat, vnà cum sacerdotibus eorum successoribus trucidarunt. Notum est quid Lugduni fecerunt contra S. Irenæum. Veteres olim Pagani primum eius episcopum Photinum virum Apostolicum occiderunt, & deinceps *eius aliorumq́ martyrum corpora combusta in Rhodanum fluuium sparserunt.* Isti Pagani Caluinistæ Photini successorem Irenæum exhumarunt, & publicè concremarunt, cineresque in præterfluentem Rhodanum iecerunt. Quale erat suis temporibus Galliæ lumen & decus D. Hilarius Episcopus Pictauiensis? qui etiamsi Arianos suos haberet hostes infestissimos quos libris doctissimè scriptis neruosè refutabat, tamen accerrimus Arianorũ patronus Constantius Imperator, propter singularẽ sanctimoniam, propter mirabilem doctrinam, propter insignem grauitatem & mores Episcopo Christiano dignissimos ita eum reuerebatur, vt ab exilio reuocaret, & suæ in Gallia Ecclesiæ Pictauiensi restitueret. At Ariani isti Caluinistę ad suum tribunal eum citantes, primùm libros sua manu contra Ariũ exaratos, & cum ijs alios quosda vetustissimos, quos tanquam egregium & æternitate dignum monumentum hucvsque Ecclesia Pictauiensis asseruârat, flammis pronunciant dignos & incendio deuouẽtes: tum ipsum sancti corpus pari supplicio plectunt. Iacebat eodem in loco Radegundis regina, quæ postquam cum Clotario filio magni Clodouæi I. Gallorum Christiani regis iuxta veteres historicos (& si isti Epicuri suo Gaspari vel Condæo hunc honoris titulum tribuunt) sex annos in matrimonio vixerat,

M.Pig. li. 6. ca. 10.

Niceph. l. 4 ca. 17.

Theuet in Cosmog. li. 14. ca. 6. M.Pig. l. 6 ca. 11.

vixerat, castissimam ex voto deinceps vitam egit, ædificataque ad honorem Christi & beatæ virginis magnifica basilica (quæ tamen populari sermone S. Radegundis nomen obtinuit) in eadem ipsa moriens conquieuit. Cæterùm istorum canum furorẽ non potuit euadere, qui vel odio castitatis quã professa est, vel amore loculi in quo condita est, & quod erat alicuius pretij, corpus eiectum eodem cum reliquis iudicio damnarunt vt ignibus conflagraret; omniaque quæ in illa Ecclesia iacuerunt Sanctorũ corpora, eodem cum S. Hilario & hac castissima regina iudicio perierunt. Sed ineptæ facio qui vnam vel alteram Ecclesiam, vel S. Hilarij vel S. Radegundis ab istis fratribus direptam & vastatam dico, quãdo omnes generaliter Pictauij Ecclesiæ eadem vastitate deformatæ sunt. Stultè S. Hilarij libros incensos queror, qnãdo in plurimis galliæ prouincijs magnas & optimè instructas bibliothecas ab istis incẽdiarijs & iuratis Antiquitatis & primitiuę Ecclesiæ hostibus incensas fuisse constat.

Satanica Hugonotarũ in Apostolos Christi & Christũ ipsum immanitas

Et quis miretur eos clarissimis illis & primis Ecclesiæ Gallicanæ doctoribus tam fuisse infestos, qui nec ipsis Apostolis Domini, si vspiam in eorum vel minutissimas corporum partes incidebant, magis fuerunt propitij! Erat in oppido quodam Burdegalensis oræ caput S. Matthiæ Apost. nec procul inde in oppido quod S. Ioãnis Angelici nomine vocatur pars quædam capitis incliti præcursoris D. Ioãnis Baptistæ, *quo nemo inter natos mulierum surrexit maior*, & quem ipse Saluator noster supra conditionem Patriarcharum & Prophetarum extollens ipsis Angelis coæquauerat, à quo & nomen huic vrbi videtur impositum, & quem locum ad honorem Baptistę sui multò pluribus miraculis illustrauerat, quàm quibus recens inuenta Geruasij & Protasij Martyrũ corpora

Barbezieux S. Iean d'Angeli. Theuet Cosmog. li. 14. ca. 4. Matt. ca. 11. 18.

Ambros. epist. 85.

corpora nobilitata fuisse narrat D. Ambrosius. Quid verò isti Gallogræci? perinde nimirum vt decuit viros Caluinistas, hoc est veros diabolos, qui & martyres, & Apostolos, & Apostolis superiores, ipsumq. Christum pari loco habent. Post *omnia huius vrbis templa spoliata & euersa, vt nec vnum integrum relinqueretur*, post D. Matthiæ caput Vulcano consecratum & ablatum diligenter aurum quo caput D. Ioannis operiebatur, caput ipsum vel partem potius (erat enim pars posterior, cuius anterior Ambiani debito cum honore seruatus) postquam multis opprobrijs & contumelijs cum Herode & Herodiade affecissent, magna cæremonia, medio foro, pyram ingentem struentes iniecerunt. vnico facto & Herode & Herodiade Iudæis infestissimis D. Ioannis hostibus, & ipsis quoque Ethnicis truculentiores. Herodes enim & Herodias corpus mortuum permiserunt *discipulis vt sepelirent*, Ethnicique qui postea Romanis imperatoribus Christianos persequentibus martyrum corpora maximè Christianis inuidebant, ideoque de illis comburendis cineribusque sæpenumero in flumina spargendis plurimum apud centuriones & præfectos instabant, quum eadem diritate *truncum D. Ioannis corpus ignibus absumendum* curassent, de capite quod magno labore Christiani comparauerant, veterem suam malitiam aliquantulum remiserunt. Ad isti nec cum Herode & Herodiade caput sepeliri sinunt, nec vt Ethnici à Christianis teneri patiuntur, sed eo spiritu pleni qui Herodem impulit ad eius cædem, & Ethnicos incitauit ad eius mortui incendium, nec sepulturam concedunt: sed post fœdissima opprobria, ereptũ Christianis diuinum caput solenni pompa ad contemptum Christi & quam Christus prædicauit fidem resurrectionis flammis absumpserunt. Qui autem

Theuet vbi supra.

Matt. ca. 14. 12.

Theod. hist. li. 3. c. 6.

ista

ista in Christi martyres & Apostolos designarunt, an Christo ipsi pepercissent, si penes ipsos fuisset eum vel in se, vel in membris eius, vllave corporis parte rursus cruci affigere? Imò & Christus ipse qui se suosque Apostolos ijsdem hominibus similiter odiosos esse prædicat, & certa ratio quum isti Christi Apostolos non nisi propter Christi nomen & fidem hoc odio prosequantur, ideoque Christum ipsum multò infestius erant persecuturi, & ipsa experientia docet quam reuerenter Christum fuissent habituri, si vt olim ad Pilati, ita nunc ad eorum tribunal iudicandus sisteretur. Aurangi enim in Prouincia post ordinaria illa Caluiniani Euangelismi facinora, disturbatas Ecclesias, euersa Sanctorum monumenta, exusta corpora, & inter alia patronum & primum Apostolum suum sanctum Eutropium. & huiusmodi cætera, ad extremum scitè formatam CHRISTI crucifixi imaginem templo educunt, funibusque alligatam imponunt asino, & per omnes plateas & compita, perpetuis eam maledictis, & vnà continuis flagellis & verberibus afficientes circumducunt, & deinde non quidem in crucem egerunt, sed quod eiusdem erat immanitatis proiecerunt in ignem, quale quid cõtra Christum à Turcis capta Constantinopoli gestum fuisse Christianorum Historiæ prodiderunt. Cæterùm ijdem fratres in diœcesi Carnotensi longè vltra hanc vel Aurangiorum vel Turcarum diritatem progressi sunt, qui in Ecclesiam quandam vbi sacerdos diuinum illud Christianorum sacrificium peragebat irrumpentes, proculcata suis pedibus sacra hostia, & effuso sanguine, calice loco matulæ abutentes, & sacerdotem ad vrinam ebibendam compellentes, mox eũdem cum crucifixi Christi imagine alte colligarunt, & Christũ cũ sacerdote plurimorũ sclopetorum

Ioan. c. 15.

Hist. de la Val. li. 2.

M. Pig. l. 6 ca. 13.

Crispinian. in Constãt. 8.

Lunay en la replique Chrestien. li. 2. c. 16.

In oppido Houdain.

rum glandibus transfixerunt: quod facinus plusquam diabolicum à multis Euangelicis in alijs plerisque locis factitatum, fidelissimi historici annotarunt. Nullum reperiam orationis exitum, si voluero horum facinora, nó quidem omnia, sed insigniora, non semel aut iterum in obscuris pagis, sed sæpenumero in clarissimis ciuitatibus & per totas prouincias perpetrata, vel breuiter perstringere. Alibi sacerdotibus extraxerunt viscera, eaque obiecerunt canibus & porcis, & deinde referserunt ventres fœno aut auena, & ijs tanquam præsepibus vsi sunt è quibus equi pascerentur. Alibi abscissa sacerdotib. genitalia coxerunt, & eosdé vt comederent vi coegerunt, & mox pugionibus aperuerunt ventres vt inspicerent quemadmodum talem cibum digererét multos gregatim in puteos præcipitare, sepelire alios viuos, serra alios secare medios, ludus iocusque istis primitiuis Christianis fuit. Sed nihil illis fuit vsitatius quam sacerdotes excisis pudendis ad mortẽ adigere. Narrat enim is qui eorum castra perdiu sequebatur vir illustris & celebris, & qui istiusmodi aliquãdo carnificinis interfuit inuitus, cũ in Picardia (in qua tamen isti Cerberi nũquam ita multum potuerunt) apud principem Portianum pro sacerdote quodam honestæ famæ intercederet, interim fratres eum tanquam in rota per singula membra rumpendum firmissimè funibus constrictum distẽdisse, deinde diu flagellis & loris horrendum in modum lacerasse, postea accersisse chirurgum qui ei membrum virile abscidit: qui sanguinarius lanio gloriatus est hunc fuisse decimum septimum quem ipse hoc modo execuerat, & infinitis cum doloribus. ad mortem compulerat. At nullius hominis eloquentissimi lingua vel oratio, vel etiam cogitatio potest complecti quemadmodum Furiarum instar in ciui-

Surius an. 1568. 1569.

Caluinistarum erga sacerdotes miranda feritas.

M. Pig. li. 4. ca. 10.

Surius an. 1568. 1569.

Lunay en sa replique Chrestien. li. 2. c. 16.

in ciuitate Angolesmensi perbacchati sunt, quæ etsi honesta compositione, eaque multis vinculis fidei, & iurisiurandi (si quid esset in istis fidei, aut vlla vincula talibus indomitis bestijs astringendis essent idonea) in eorum potestatem venisset, nimirum vt Catholici laici & sacerdotes securè si vellent in vrbe morarentur, vel securè quò vellent exirent; tamē vt primum isti Fideles ciuitatis portas occuparunt, neutris vel sacerdotibus vel laicis pepercerunt, nec ab vllo crudelissimæ mortis genere abstinuerunt, quod truculentissimus aliquis Phalaris aut Mezentius vnquam exercuit. Et de laicis aliàs fortasse nonnihil attingetur, de Ecclesiasticis verò quoniam inexplicabile & infinitum est velle narrationem aliquam rei magnitudine dignam aggredi, & certè vires meas longissimè superat, vnico testimonio optimi doctissimique viri Angolesmensis contentus ero qui probè historiam totam cognitam perspectamque habuit. *Arbitror* inquit ille, *hanc ciuitatem nunquam pertulisse maiorem persecutionem, eiusq́; agrum nunquam fuisse magis ab incolis desertum & incultum vel sub Gothis, vel sub Ostrogotthis & Vandalis, vel sub Romanis & Anglis, quàm anno domini* 1568. *quando sub Hugonotarū dominatum venit: nec vnquam plus crudelitatis exercitum est aduersus presbyteros monachos, sanctimoniales, & alios Catholicos. Nam templa alia inflammarunt, alia demoliti sunt, effoderunt è sepulchris corpora multorum quos Ecclesia pro sanctis veneratur, multorum etiam bonorum virorum qui nuper mea memoria sunt mortui. Perpauci presbyteri & monachi effugerunt suspendium, alijs abscissa sunt genitalia, alij proiecti sūt in latrinas, alij in puteos, alij è summitate murorum vel turrium præcipites in terram vel flumen dati sunt postquā diu extremis miseriis fuissent oppressi. Quumq́; hæc funestissima Euangelici fratres perpetrarent, tum clamabant* Viue, viue, viue *l'Euangile. Neq́; verò compositio &*

Launay ibi

Theuet Cosmog. vniuers. lib. 14. ca. 5.

Z leges

leges pacificationis vtrinq; firmata quicquã cohibuerunt has cædes et latrocinia. Quid ergo nõ fecerunt ij quũ vi ciuitaté aliquã subegerunt, quãdo hic vbi amicè admissi sunt perpetrant tã horréda? & vbi fidẽ nõ dant, quales sunt illi dracones & tigrides, qui hic vbi fide & iureiurãdo omnia secura pollicebantur, à crudelissimarum bestiarum feritate nihil quicquam discrepant? Sed quid in eis attendas fidem? à quibus vera fides omnis tam longè abest quàm à cane aut equo. imò quorum fides adeò est canina & belluina vt ij quo magis fide Caluiniana sint imbuti, eò magis ad infidelitatem, & hanc eius comitem barbariẽ sint proni, Deo suo quem colunt ad has virtutes sibi gratissimas eos impellente. Quod autem dicitur de eò militari celeusmate & triumphali cantu, *Viuat, viuat, viuat Euangelium*, ita se habet. Proximo post vrbem redditam die, inter alios quos cõtra fidem datam crudeliter mactarunt, magna pompa, præsente Admiralio Colignio & multis equitum lancеariorum turmis stipato, suspenderunt Franciscanorum præfectum, virum sanctissimæ vitæ, excellentis doctrinæ, & concionatorem clarissimum: eiusque cõuentus lectori primum absciderunt virilia, postea occiderũt, & deinceps alteri fratri octogenario amputatum caput abiecerunt in latrinas. Quoniã autem vt veteres quos prius nominaui patres & scriptores & apostoli Ecclesiæ Gallicanæ, S. Hilarius, Irenæus, Eutropius, Aignanus, suis sanctissimis scriptis summaque pietate, ita isti quoque viri sua sanctimonia & doctrina huic euãgelismo (qui nihil aliud est quam manifestæ impietatis quoad Deũ, & fœdissimæ turpitudinis quoad cõmunem vitam Epicuræa quædam professio) plurimum nocuerunt, idcirco istis è mundo sublatis eorumq. memoria (si fieri poterat) deleta, viuere & vigere clamant Euangelium

Supra fol. 292.

Launay vbi supra.

Definitio noui Euangelij.

gelium suum quando istis impedimẽtis remotis homines Epicuræi & infideles belluino ritu in omnibus voluptatum & libidinũ sordibus liberè possint volutari. Sed apponamus id quo doctissimus vir orationem suam cõcludit. est enim animaduersatione dignum. *Equidem* (inquit ille) *vere gloriari possum me tantum vidisse, quantum alius fortasse quispiam. Decem enim & octo annos extra Christianum orbem peregrinatus, vixi inter Barbaros etiam eos qui sub sole habentur immanissimi. Certò tamen scio me nunquam vidisse vel audiuisse similia immanitatis exempla, si ipsos Cambales & Margageas (qui sunt ipsorum Cambalum maximè efferati) in hanc comparationem ducas, quorum horribilem feritatem aliàs descripsi in historia mea de singularibus Galliæ prærogatiuis* Hæc ille.

Theuet vbi supra.

Vellem autem semper lectorem meminisse, eorũ quæ ego in vna vel altera ciuitate facta memoro, simillima in plurimis per Galliam ciuitatibus, vt Cadomi, Rothomagi, Diepæ, Normannia tota, Lugduni, Turonibus, Biturigibus, Cænomannis, toto Delphinatu, Prouincia, Guienna, Gasconia fuisse admissa; de quo nemo dubitare poterit qui huius Euangelismi, & istorum Euangelicorũ naturã vel à primo limine salutauit, vel qui eorũ præcipitem furorem turbinis instar omnia disijcientem cogitauerit & supra quinque millia sacerdotum, & plusquã decem millia templorum & sacellorum funditus euersa, duabus primis rebellionibus aduerterit, quod est à varijs historicis scriptum. Quique adeo proiecta ad malitiam & sacrilegium audacia erant, vt in tenera Euangelismi sui infantia, quum ille vix dum in crepundijs vagiret, vix dum primos dentes emitteret, in ipsa tamen Metropoli, & tum propter potentiam tum propter Catholicæ fidei zelum principe Galliarum vrbe Parisiensi, vsque eò se efferebant,

Vide Belfo. Cosmog. vniuers. to. 1 pa. 127. 158. 180. 186. 313. 328. 331 377. &c.

Surius an. 1567. Illustria Ecclesiæ trophæa impress. annó 1573.

An. 1562 Decem. 27

M. Pig. l. 6 ca. 7.

vt à Prædicante ſuo, miniſtro *Seruetano qui Trinitatẽ, & ſimul Ariano qui Chriſtum Deum negaret inſtigati, ipſa Chriſti nati celeberrima feſtiuitate, in Eccleſia S. Medardi populum Catholicum inuaderent, viros fœminaſq́ ſauciarẽt & occiderent, Chriſti & Sanctorum imagines confringerent, ſacros calices, veſtes & ornamenta Eccleſiaſtica compilarent, pedibus ſuis ſanctiſsimum Chriſti corpus conculcarent, in Eccleſiam equos ſuos ſtabulatum inducerent, presbyteros alios equorum incurſu proſternerent, alios ſaucios & vulneratos in vincula conijcerent:* hæc qui in infantes tali tempore, tali loco, in ciuitate Pariſienſi, in primo iuſtitiæ foro admittere ſunt auſi; ij grandiuſculi facti, in Normannia, in Delphinatu, in Guienna, & Gaſconia, vbi nullam iuſtitiam cogitabant, vbi nec Deum nec hominem verebantur, vbi ipſi erant ſupremi omnium principes, vbi in Chriſtũ & Eccleſiam eius iure Euãgelico quicquid illis libuit id etiam licuit; hic demum quid non erant iſti Fideles acturi? hic (inquam) à quo flagitio, à quo ſacrilegio, à quo vel maximè infando contra Deum atque naturam ſcelere erant temperaturi? De Albigenſibus quos iſti ſuos in Euangelio fratres chariſſimos & Chriſti martyres agnoſcunt, & qui eandem cum his de Chriſto ab Euchariſtia abſente, de baptiſmo nihil valente, de purgatorio nullo de Eccleſijs orationis cauſa non adeundis, de reſurrectione nunquam futura, de mortalitate animæ fidem Caluinianam tenebant; qui contra Galliam patriam, Africæ Saracenos vt iſti Græciæ atque Aſiæ Turcas ſolicitabant, & contra Eccleſias, altaria, imagines, eadem prorſus cum iſtis ſuis ſucceſſoribus operabantur; de his (inquam) memoriæ proditum eſt, quòd Toloſæ ſuper altare maioris Eccleſiæ, Crucifixi imaginem collocauerint; mox eodem in altari ſcortum poſuerint, eaque in conſpectu imaginis

Criſpin in actu Martyrum li. 1 fol. 9. Belfor. in Annal. l. 3 ca. 73. Antonin. 3. parte ſpeculi hiſt. tit. 19. ca. 1.

Vincent. Spec. hiſt. li. 30.

ginis ad Satanicam deſpicientiam Chriſti crucifixi, turpiter abuſi fuerint. Quo Euangelico facinore pa trato, imaginem quaſi tanti ſceleris conſciam vindicaturi, brachia ei precîdunt, collo funem inijciũt, vtque ſuperius de Aurangianis fratribus narrauimus, per totam vrbem incredibili cum contumelia & irriſione trahunt. Quàm multa huius generis turpiſſima & impuriſſima putamus ab iſtis noſtris Caluiniſtis factitata? ab iſtis dico quos & ipſa Euangeliſmi doctrina ad omnes libidines extimulat, & DEVS cui ſeruiunt ſuo item ſpiritu ad eaſdem vehementius inflammat, & ne de eis cohibendis quicquam laborent, admonet atque inſtruit; & quibus denique ipſorum principes & Euangeliſtæ atque Apoſtoli Caluinus & Beza, ſuo exemplo ad quamuis infandam libidinem præluxerunt; quorum Apoſtolatum vt ſtabiliant hæc tam tetra & infanda moliuntur.

Tratzolius in Elencho hæreſ. li. 1. cap. 23.

Supra fol. 283.

6\. Quod vnicum tale eſt, vt vel ob hoc ſolum, Canibales potius aut bruta animalia quã Galli ſint dicendi, etiamſi quæ hactenus percurrimus omnia illis condonentur & obliuione deleantur ſempiterna. Quis enim eos homines ducat & non potius, vt Apoſtolus vocat *irrationabilia pecora*, qui veteres ſuos Apoſtolos Dionyſium, Photinum, Irenæum, Eutropium, Trophimum, Creſcentem, Martialem, Nithanaelem, omnes vel à Chriſto, vel à Petro, vel Paulo, vel Clemente miſſos, omnes ſanctiſſimos caſtiſſimoſque Epiſcopos & Martyres dereliquerunt, & eos etiam mortuos barbarica crudelitate rurſus quantum poterant iugularunt, vt Caluinum & Bezam, iſta duo proſtibula, duos hos Sodomę & Gomorrhæ ſpurios, à principe diabolorum Beelzebub ad Galliam corrumpendam extruſos in eorum locum & Apoſtolicã dignitatẽ extolle-

6.

2. Pet. 2. 12.

Quales beſtiæ fuerint primi Hugonotarũ Apoſtoli.

Caluinus.

Gen. 19.

rent! Quorum ille propter horrendam libidinem flammis cœlestibus olim vindicatam è Gallia profugere coactus est, id quod ex publicis patriæ illius ciuitatis Nouiodunensis tabulis constat; iste libris à seipso æditis, & ad æternum Euangelismi noui dedecus impressis gloriatur, se turpissimè hinc alterius viri vxorem, illinc alterius patris impuberem filium adamasse, cum vtroque fœdissimam stupri consuetudinem habuisse, & vtriusque sic incensum cupidine vt quem cui præferret nesciret; ad extremum tamen infandos concubitus pueri, adulteræ amplexibus sibi fuisse suauiores concluderet: vtrumque autem patri proprio, matrique, & fratribus, omnibusque amicis sine vlla quæstione præponeret. Qui emissis & impressis ad omnium Gallorũ & Christianorum notitiam spurcissimis carminibus canere non erubuit,

Histo. de la vie de Caluin. chap. 5

Beza.

Beza in epigram.

Abest Candida, Beza quid moraris?
Audebertus abest, quid hic moraris?
Tenent Parisij tuos amores,
Habent Aurelij tuos lepores,
Et tu Vezelijs manere pergis?
Procul Candidulaque, amoribusq;,
Et leporibus, Audebertuloq;?

Posteaque hunc Sporum catamitum, illamque infamem adulteram Parisiẽsis sartoris vxorem charissimis suis parentibus anteponens, addit

Imò Vezelij procul valete,
Et vale pater, & valete fratres.
Namq; Vezelijs carere possum,
Et carere parente, & his & illis.
At non Candidula Audebertuloq;.

Mitto reliqua, pudore enim impedior ne ascribam. Etenim illi innumerabilia ex licentia sui Euangelij impudenter admittunt, quæ à verecũdis aduersarijs

Catho-

Catholicis nó possunt audire. Sed qui discipuli illos priores diuinissimos Christi Apostolos abiecerunt, vt his duobus animalibus quouis hirco sordidioribus adhærescerent, an ij Gallorum vel Christianorum nomen merentur, quem ego recusem iudicem modò aliqua ciuili honestate prædītum?

7 Quod igitur in populo Gallicano præcipuè & primo loco spectandum dixi, hoc est, Christiana & Catholica religio; eius istos fratres inanissimos esse, perspicuis vti spero argumentis conuicimus. Vtque superius eos nihil de corporum resurrectione, nihil de animarum immortalitate & præmijs æternæ vitæ credidisse docuimus, ita quæ hic percurrimus ab eius gesta, optimè probant facta externa cum interna fide, mores discipulorum cum doctrina magistrorum, messem cum semente, fructus cum radice, riuulos cum fontibus, vitam communem & viuendi consuetudinem cum Euangelismo & Caluinismo apprimè congruere: vtque in doctrina nihil est Christianum, nihil nisi Saracenicũ, impium, infidele, Epicuræum; ita in moribus vitaque, nihil est humanum, nihil nisi Turcicum, barbarum, agreste, belluinum. Prudentius Christianus poeta, longè alio spiritu quàm Geneuensis illa bestia carmina scribens, eleganter docet quam ob caussam primi Christiani sepulchris tantam curam impenderent. Pagani quidem corpora Christianorum vastare, demergere, comburere satagebant, quò significarent nullam illis superesse resurgendi spem, in quo articulo Christianæ religionis cardo vertebatur. Christiani è contra vt denunciarent se de resurrectione esse certissimos, corpora suorum honorificè in sepulchris quasi ad expressum resurrectionis testimonium condebant: de quo pulchrè Prudentius,

7.

Ca. 4. & 5.

Euseb. li. 5 cap. 1.

Prudent. hymno in exequijs defunctorum

Quæ pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras,
Animas comitata priores.

Quod quia firmissimè ab omnibus Christianis credebatur.

Hinc maxima cura sepulchris
Impenditur, hinc resolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.

Quare primi Christiani sic honorarunt corpora & sepulchra Sanctorũ.

Quum autem vir aliquis sanctus vt martyr vel Apostolus mortem obibat, quia eius altera eaque præcipua pars iam nunc cœlesti beatitudine fruebatur, ad quam suo tempore & corpus certissimò erat euehendum; idcirco huic corpori ornando vtpote iam quasi dimidia ex parte glorificato & de plena glorificatione securo, nullis sumptibus parcebant. Id quod plurimum item & ad Christi honorem, & ad religionis Christianæ confirmationem pertinebat. De quo egregiè aureum os D. Chrysostomi exponentis illud Isaiæ de sepulchro Christi, *Et erit sepulchrum eius honor. Locus (inquit) in quo Christus positus est, licet valde angustus, augustior tamen & venerabilior est mille regum Palatijs imò etiam regibus ipsis. Et erit requies eius honor.* Esaiæ 11. *Nec in ipso solùm, sed in discipulis etiam eius hoc contigit. Nam qui ducebantur & circunducebantur, qui contempti erant & vincti, qui innumerabilia patiebantur dum viuebant; vbi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis venerabiles, Etiam Romæ quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris (Petri) & pellionis (Pauli) currunt & reges, & præsides, & milites.* Ex quo alibi infert præclarè cõtra Ethnicos: *Audebitis igitur horũ dominum vocare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis regũ sunt protectores?* Hæc est Christianorũ fides, hoc verorũ christianorũ officium

Esa. 11.

Chrys. to. 2 aduersus Gentiles. Quod Christus sit Deus.

Homil. 66. ad populũ Antiochenum.

cium, & hoc à Christianis faciendum *scripturæ diuinæ prophetarum* (inquit diuus Augustinus) *ante longissima tempora testatæ sunt.* Qui ergo & scripturis diuinis, & primitiuæ Ecclesiæ, & huic primario Christianæ fidei fundamento se opponunt Caluinistæ, an non propriè Antichristi dicendi sunt? Veteres quidem Ethnici quotquot de animarum immortalitate rectè crediderunt, sepulchrorum religionem magna item cura sanciuerunt, & vt aliàs admonui, pœnam grauem statuerunt ei qui *bustum, monumentum aut columnam, violaret, deijceret, frangeret.* Quibus igitur supplicijs isti mactandi sunt, qui Apostolorum, Martyrum, & aliorum sanctissimorum Episcoporum monumenta, tam sacrilegè & tam immani in defunctos odio deuastarunt! Veteres Ethnicorum carnifices, illi qui erant cæteris impuriores, quum Sanctorum corpora in cineres redegissent, exprobare solebant Christianis, *Iam videamus vtrum sint resurrecturi, & vtrum illorum Deus eos adiuuare & è manibus nostris eripere posit.* At Caluinistæ illis Ethnicis millies nequiores, & animas mortales credunt, & suis tropis omnia scripturæ loca de resurrectione eludunt, & planum est eos Ethnico spiritu martyribus ijs quos exusserũt insultare, quasi eorum Christus eos non poterit resuscitare nec ex istorum carnificum manibus eripere, qui Christum ipsum adhuc resurrexisse negant, & qui nunc Sardonicè ad eius resurrectionem probandam scripturas se cudere iactant. perinde quasi Christi ipsius resurrectio nisi istorum canum Satanicis mendacijs non posset confirmari. Lex est apud Turcas accuratè religiosèque obseruata, *ne quis demoliatur, effringat aut aperiat sepulchrum alicuius* Turcæ, Mauri, Iudæi, *Arabis, Persæ, Gentilis, Christiani aut alterius cuiusquam. Qui secus fecerit, pæna esto mors & indignatio principis.* Cumque Selimus

Augustinus epistola 42.

Cicero li. 2. de legibus.

Euseb lib. 5. cap. 1.

Hugonotæ nequiores Ethnicis.

Suprà fol. 305.

Theuet Cosmog. li. 6. cap. 7.

 limus

Christianorum principum sepulchra apud Turcas inuiolata.

limus Turcarum Imperator expeditionem in Ægiptum faciens Iudæam transiret, & eius milites aliquot prope vrbem Gazarensem medici cuiusdam monumentum effregissent, suspicantes thesaurum illic absconditum, ciuesque vrbis factum illud ad Selimum detulissent, is statim præcepit reos comprehēdi, & ex illis XIIII. laqueo suspendit, tres alios palis suffixit, omnes sacrilegij participes magna seueritate interfecit, qui etiā Hierosolymis ingressus sacellum Christianorum in quo extat monumentum Gottofredi Bullionij cum hac inscriptione, *Hic iacet inclitus Dux Godefroy Duc de Buillon, qui totam istam terram acquisiuit cultu Christiano, cuius anima regnat cum Christo. amen.* nullum lapidem suo loco mouit, quin potius & sacellum hoc, & alterum multo celebrius quod *Sepulchrum Christi* dicitur, vbi post crucifixionem Saluator noster sepultus est, beneficentia magna prosecutus, in eo & ipse orauit, & veterem maiorum suorum consuetudinem renouauit, precipiens ne vel Christianis sacerdotibus illa custodientibus, vel monumentis regum & Principum Christianorum quorum illic circumcirca magnus est numerus vlla à quouis iniuria inferretur. Quod si illa Christi vel Principum Christianorum sepulchra, si monumentum illud Gottofredi Bullionij Caluinistis occurrisset, num isti Deo orationes illic suas obtulissent? num sacerdotes Christianos à violentia illæsos præstitissent? num quod filius Selimi Solimannus fecit, aliquot aureorum millia Christianis locorum illorum custodibus distribuissent? Imò an non custodes illos omnes execuissent, & varijs tormentis cruciatos occidissent, & monumenta siue Christi siue Christianorum Principum quæcunque à fundamentis diruissent? Atqui id quod fecerunt in Gallia

Ibid. ca. 8.

Ibid. ca. 9.

Vide Belforest. Cosmog. vniuers. Tom. 2. pag. 985.

Iouius histor. lib. 17.

Thevet vbi supra.

Caluinistæ Turcis immaniores.

Gallia, docet quid facturi erant in Iudæa. Qui suis regibus tam fuerunt truculenti, alienis Principibus nunquam futuri erant clementiores. Quique Christi Apostolis & Charissimis amicis se protestati sunt capitales hostes, Christo ipsi nihilo magis pepercissent. ideoque est euidens Turcam Hugonota, Mahometanum Caluinista, Sergium Beza, Halim Caluino, Sultanum Selimum Mahometis cultorem & æternum Christi persecutorem, Christianum esse Gaspare Colignio Caluinistarum rege eiusque ducibus longè meliorem, qui vnà cum suis sectarijs hactenus ita nihil moderatum, nihil humanum præ se tulerunt, vt simpliciter belluæ magis quàm homines & dici & credi mereantur, de quibus verissimè illud Lactantij de similibus dictum vsurpari potest. *Aspernantur corpora belluarum quibus sunt ipsi sæuiores, sibique adeò placent quod homines (& Galli) nati sunt, quorum nihil nisi lineamenta & summam figuram gerunt. Nam quis Caucasus, quæ India, quæ Hyrcania, tam saguinarias vnquam bestias aluit? quænam illa feritas, quæ rabies, quæ insania est, lucem viuis, terram mortuis denegasse?* quam isti rabiem & insaniam erga plurimos viros & plurima Sanctorum corpora exercuerunt. Quod autem de vno eorum sacrilegio, euersis videlicet sepulchris & eiectis sepultorum ossibus narrauimus, id non minùs abundè demonstrari poterat de alijs innumeris si locus pateretur per reliqua vagari, & singula cum Turcis & Ethnicis conferre. Semper enim pateret inter Ethnicorum quorumcunque perditissimum, & vulgarum Caluinistam, quoad religionem nihil esse discriminis, nisi quod fortasse nequissimo Pagano communis Caluinista est vt plurimum flagitiosior. Pagani cum sub Iuliano Apostata licentiam haberent quæ vellent contra Christianos

Lactant. lib. 5. cap. 11.

Caluinistæ magis sacrilegi & crudeles quam Iulianus Apostata.

Theodoret hist. lib. 3. cap. 6.

ſtianos agendi, *Aſcaloni & Gazæ, quæ ſunt vrbes Paleſtinæ, primùm virorum ſacerdotij dignitate exornatorum, & mulierum perpetuam virginitatem profeſſarum ventres diſcindunt, deinde farciunt hordeo, ad extremum eos porcis deuorandos obijciunt*. At quod veteres Pagani non niſi volente & iubente Imperatore auſi ſunt, id iſti noui Pagani in Gallijs inuito & contradicente rege Galliarum fecerunt. Quod illi in vna vel altera vrbe, id iſti in multis vrbibus, & alia his diriora per totam ferè Galliam patrarunt. Iulianus Apoſtata *ſacra Eccleſiarum vaſa in ærarium regium inſerri, & portas Eccleſiæ quam Conſtantinus ædificarat, obſerari mandat, quò aditus ad conuentus illic agendos Christianis intercluderetur*. Eiuſque quæſtor Felix qui vaſis Eccleſiaſticis colligendis præerat, *eorum magnificentiam conſpicatus*, (neque enim habebant antiqui Chriſtiani eiuſmodi vitra & cupas tabernarias quibus Caluiniſtæ cœnaturi in ſuis ſynagogis vtuntur) cõtumelioſè, *En* inquit *quàm ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtretur!* At iſti etiamſi cum Apoſtata Iuliano Imperatoriam dignitatem non obtinent, vaſa tamen ſacra in multis Galliæ prouincijs conflant, nec obſerando portas Eccleſiarum Catholicos ab eis adeundis cohibent, ſed via magis compendiaria Eccleſias cum portis ſuccendendo, vel ſuffoſſis fundamentis & immiſſo puluere tormentario eas funditus diruendo, conuentus Chriſtianorum omnes prohibent: nec cum Felice in ſacrorum vaſorum magnificentiam iocantur tantum, ſed ea ſuis ſordibus fœdiſſimè contaminant, nec verbis ſolùm *Mariæ filio* inſultant, ſed eum verberibus etiam quoad poſſunt cũ Iudæis afficiunt, & aſino impoſitum atq; alligatum, fœdioribus quàm olim Iudæi opprobrijs denuò vexant & crucifigunt. Infinitum eſt ſi velim hoc modo omnia perſequi, & ſingula horum facinora

Ibi. ca. 11.

nora

nora cum veteribus Paganis aut Saracenis componere, nec eſt vti ſpero neceſſarium, quando ſi ex vngue leonem, multò magis ex tam vncinatis hamatiſque & vnguibus, & dentibus, & roſtris, facile eſt iſtas Harpyias & dracones æſtimare.

8 Ex quibus omnibus quoniam ſi religionem & nomen Chriſtianum reſpicimus, iſtos nihil minus quàm Gallos aut Chriſtianos eſſe liquet; quoad obedientiam, & mores & animum voluntatemque Gallicanis legibus regibuſque parendi, & Gallicanam rempublicam defendendi, ecquid in iſtis inſit Gallicani ſanguinis & ſpiritus, proximè iam examinemus: toto harum rebellionum & ſacrilegiorum tempore, quanquam hoc ex antegreſſis ſatis eluceſcit. Nam quin Regis & Parlamentorum omnium authoritas cum Eccleſia conſpirauerit & ad Eccleſiam tuendam vires ſuas contulerit, nemo ſanæ mentis ambigit. Extantque multa & regum, & Parlamentorum Pariſienſis, Toloſani, Rothomagenſis, Diuionenſis, Burdegalenſis & reliquorum tum contra hæreticos omnes generaliter, tum ſpeciatim contra iſtos Apoſtatas edicta ſeueriſſima iterum atque iterum repetita. Nec quicquam eſt clarius quàm inuitiſſimis regibus fortiſſimè contra nitentibus Parlamentis, hos tumultus, hæreſes, ſeditiones, vaſtationes vrbium, cruenta Hugonotarum cum rege & regijs ducibus commiſſa prælia in regno Galliæ eueniſſe. Imò verò à primo huius Caluiniſmi iacto in Gallia lapide, omnia acta Caluiniſtarum quid aliud fuerunt quàm violationes & cõtemptiones legum, quas ſuprema in Gallijs authoritas Regia & Parlamẽtaris ſanciuerat? Quàm multa ſtatuerat Franciſcus primus contra hanc hæreſim ſuis temporibus in Gallia ſerpere incipientem? Quàm multa paternis ſanctionibus addidit Henricus

Seditioſum principium Caluiniſmo in Gallia.

8.

Histoire Françoise de M. Tig. li. 5. ca. 10. Belforest hist. lib. 6. cap. 88.

cus II? Quid eius filius Franciscus II? *Quoniam (inquit) contra edicta Francisci & Henrici II. nocturna in ciuitate Parisiensi & alibi audimus fieri conuenticula, in quibus sacramenta contra ritus Ecclesiæ Catholicæ ministrantur, prohibemus ea in posterum, præcipimusque domus eas in quibus deinceps tales cœtus & coitiones fient penitus euerti, destrui, & in vastitate perpetua iacere vt nunquam postea exædificentur.* Huic regis edicto si fuisset obtemperatum, quemadmodum potuisset Atheismus iste in Gallia radices agere? Tantum verò abest vt huic sanctioni regiæ Caluinistæ paruerint, vt postea *multò magis quàm antea*, temporibus nocturnis sua tenebrarum opera peregerint, concionando, & contra Ecclesiam Catholicam, Pontificem, episcopos, & totam Ecclesiasticam Hierarchiam bacchando, quod est ordinarium Caluinianæ prædicationis subiectum. Deinceps verò media luce eadem patrare audebant, & præterea in concionibus suis contra regem cæperunt nominatim inuehi, & libros quoque famosos passim spargere: non contra regem modò, sed *contra Deum* primò, tum *contra regem, principesque, & qui regi erant à consiliis*, vel in regis aula viuebant: quibus modis necesse erat malum ingrauescere. Et multa quidem multis in locis proditoriè contra regem, seditiosè contra rempub. impiè contra Deum, gerebantur; sed tamen propter reorum maximam multitudinem; Concilio regis visum est cum illis indulgenter agere, & meliora ab ijsdem sperare in posterum. Ergo venia omnium preteritorum scelerum Caluinistis omnibus facta est: exceptis tamen ab hac indulgentia concionatoribus, ministris, & qui sub velo religionis coniurauerant cōtra regem, reginam matrē, vxorem, fratres regis, principes, consiliarios, aut cōtra statū reipublicæ. Sed hoc decretū camino oleū

Ibidem.

Ibidem.

M. Tig. vbi supra cap. 12. Belforest lib. 6. cap. 88.

addidit,

addidit, & incendium multo vehementius auxit. Ministri enim verè incendiarij & flabella seditionũ, tum demum multò pluribus mendacijs, rithmis, famosis libellis, contra regem principesque regios emissis, & regem & principes toti populo, maximè Caluinianis quàm odiosissimos reddere satagebãt, & denique de rege principibùsque vno impetu interficiendis consilia dira machinabantur. Sequuta est mox coniuratio Ambosiana, & quum insidijs fraudibusque quod volebant non potuerunt consequi, in apertas rebelliones eruperunt, prælioque Dreusiorum vtrique parti & Catholicis & Caluinistis cruënto, sed regi & reipub. cruëntissimo decertarunt Quumque postea incredibili perfidia, generosissimũ Ducem Guisium Poltrotus Bezæ cõsilio & ingentibus aliorum promissis adductus obtruncasset, à rege inuito libertatem religionis sed certis conditionibus circumscriptam extorserunt. Illa ego celerius præteruolo, quia sunt lippis & tõsoribus nota, & quando iam de religione quod cupere se simulabant obtinuissent, eorũ regiæ maiestatis & legum patriarum contemptus declarat eos esse ex natura religionis suæ regibus legibùsque rebelles, vt quæ deinceps contra ius fasque gesserint, nulla possint excusatione defendi.

Libertatem itaque quam desiderabant rex concedebat, sed ita vt non in vrbibus sed suburbijs tantum vel pagis quos rex præscribebat, suos impios ritus agerent. Deinde vt ciuitas Parisiensis ab illis ministrorum concionibus & reliquis Caluinismi nugis esset libera. Quietè quidem sine molestia & perturbatione quacunque, tum in vrbibus alijs tum ipsa quoque Parisiensi Caluinistæ degere possent; at si cœnare vellent vel ministrum prædicãtem audire, ex illis vrbibus ad loca destinata egrede-

M. Pig. lib. 6. cap. 7.

1.

2.

Libertas religionis concessa Caluinistis. & quibus conditionibus.

3. egrederentur. Tum in Aula regis, nec cœnas nec conciones Caluinianas exercere liceret. Porro in 4. ſuis concionibus, à maledictis in Catholicam religionem, principes, epiſcopos, & magiſtratus iaciendis temperarent, ſacerdotibus moleſtiam nullam exhiberent, Eccleſias interceptas ijs reſtituerent, imagines ſacras Chriſti & Sanctorum ne vlterius frangerent, nihil contra pacem Catholicorum attentarent, ſed eos veteri ſuo more Deũ colere permitterent, & ipſi viciſſim Caluiniana vt vellent do-5. ctrina ſectarios ſuos inſtruerent. Denique ſub prætextu conuentuum aut conſiſtoriorum nullas ſuæ ſectæ hominibus pecunias, nulla ſubſidia peditum equitumue imperarent, ſed quoad eiuſmodi omnia regi ſua ſarta tecta manerent authoritas. Atque his conditionibus Rex & Parlamentum ſe nouam religionem toleraturos ſpoponderunt. Has conditiones quis inficietur & obſeruatu fuiſſe faciles, & Hugonotis valde commodas? Qui enim poſt religionem Chriſtianam in Gallia plantatam, nullum vnquam habuerunt pagum, nullum ſuburbium, nullam domunculam, aut tugurium, in quo eorum hæreſis vocem ſuam emitteret; ijs nunc in omnibus Galliæ prouincijs multa ſuburbia, multos pagos, oppida, & plurimorũ nobilium villas patere in quibus liberè fidẽ ſuã docerent, quanta erat gratia, quanta indulgentia? Quam ſi Catholici qui in Anglia nimis barbara tyrannide opprimuntur, pro veteri ſua Catholica Chriſtianorum omnium religione poſſent multo durioribus conditionibus aſſequi, quàm ſecum putarent humaniter agi, & quàm ſcrupuloſè cauerent ne conditiones datas tranſgrediendo, iuſtam vllam hæreticis vel leuiter expoſtulandi præberent occaſionem! Sed ſtultiſſimè facio qui lucem cum tenebris, oues cum lupis, Chriſtum cum

Vide edictum apud la Val lib. 9. fol. 141. an. 1562. menſe Ianuario.

cum Satana, Catholicos cum Caluiniſtis confero; & eos quorum religio fidem & charitatem prædicat, iſtis quorum totus Euangeliſmus in ſola fide, eaque Græca, & Punica, & Hugonotica, & proiecta ad quoduis flagitium ſuſcipiendum audacia poſitus eſt; ſimiles eſſe poſſe autumo. Nam iſti ſuâ Gallogræca fide ita edictum reges interpretati ſunt vt nullam eius particulam obſeruauerint. Neque verò aut huic aut alij cuicunque regis edicto aliter obtemperauerunt, niſi quatenus ex eo ad ſectam ſuam ſtabiliendam maius aliquod incrementum putabant ſe acquirere. Ita quod in initio generaliter huius Euangelij inuentores prædicabant, *fas eſſe illud fucis, & technis*, & diſſimulationibus, & periurijs, & rebellionibus quoque *promouere*, id ita firmiter in diſcipulorum pectoribus hæſit, atque adeò illuſtribus Aurangij in Flandria, & Colignij in Francia exemplis probatum eſt, vt ſi quis hodierno die hæretico cuiuis de fœdere ſeruando credat, niſi fœdus illud ſit eius rationibus admodum vtile, is non minùs cum ratione inſanit, quàm ſi Satanæ fidem & honorem ſuum de re quapiam præſtanda interponenti credat. Neque ſine cauſa hos duos in fide ſeruanda pares facio, quos diuinus Chriſti Apoſtolus quoad fidem, iam olim inter ſe comparauit. Et quàm (*Deus bone*) licenter iſti hoc regis edictum violarunt! Acceperunt quidem ſuburbia, ſed ita vt is eſſet ad vrbes occupandum gradus, & vbi potuerunt non minus effrænatè in vrbibus quam ſuburbijs Caluiniſmum ſuum propagarunt. Et ſi quis eis regium edictum obiecíſſet, in promptu erat reſponſio, Deo cuius illi negotium agebant, magis obediendum eſſe quàm hominibus. Ita poſt edictum illud Ianuarij, plurimas eaſque celeberrimas toto regno vrbes inuaſerũt, Aurelias, Turones,

Eraſmus in epiſt. ad fratres inferioris Germaniæ.

Caluiniſtæ ſingulas conditiones quàm improbe violant.

Iacob. cap. 2. v. 19.

M. Tig. li. 5. cap. 7.

Andegauum, Pictauium, Biturigas, magnam partem Guiennæ, & alia quæ enumerare longum est. Tantum verò abest vt à ciuitate Parisiensi aut Aula etiam regis suis impietatibus contaminanda abstinerent, vt non vertente anno in quo edictum illud extorserunt, Parisijs in oculis Parlamenti, in celeberrimo Christianorū festo, horrenda illa facinora cōmiserūt quæ paulo ante narrauimus. Et quo fortius roborari partes suas sciebant si Parisiensem ciuitatem, & regis Aulam, quasi cor & cerebrum, ipsa primaria vitæ Catholicæ domicilia possent inficere, eò acrius & seditiosi⁹ Ministri ijs in locis sua zizania serere contenderunt, vt nouis iterum atque iterum edictis opus fuerit ad eorum petulantiam coercendam. De iniurijs autem in Clerum & contumelijs iaciendis quod opus est loqui, aut ab ijs quomodo potuerunt abstinere ministri prædicantes, quorum vt plurimum conciones maxima ex parte in ijs rebus consumuntur. Et si Caluinistam prohibes ne in Pontificem Rom. missam, religionem, & principes Catholicos inuehatur; perinde est ac si os illi obstruas & planè iubeas obmutescere. Et ea ferè omnia quæ modò percurrimus, homicidia, sacrilegia, spoliationes & euersiones templorum, lacerationes sacerdotum, tragica & Turcica in Christum, in Sanctos, in reges viuos & defunctos scelera, vel eodem vel proximo post edictum Ianuarij anno facta sunt. Cæterum quemadmodum inferiores duces, milites, & ministri, in alijs particularibus quæ ipsi potissimum appetebant, occidendo aduersarios, prædando aliorum bona, vim inferendo viris & fœminis, debacchado in clerū & Pontificem, pro libidine sua edictū regis eludebant: sic princeps eorū Colignius qui nihil nisi regnum cogitabat, & cui aliorum omnium desideria ipsamque religionem deseruire cogebat,

[Margin notes: 2.3. — Suprà fol. 362. — M. Tig. li. 6. cap. 19. 20. — 4.]

gebat, extremum illud quo regnũ suum impediebatur, & creberrimè & audacissimè perrumpebat. 5.

9 Proximo itaque post edictum illud & pacem Aurelianensi obsidione soluta confectam anno, quum maximè elucere debebat in isto homine pacis studium eiusque erga regem obedientia, quæ erant pacificationis antegressa primaria capita; ille statim regni sui fundamenta ponens, distribuit totam Galliam vt alias annotauimus in prouincias sexdecim, vnamquamque rursus prouinciam in certas præfecturas, & harum quamque rursus partitus est in Ecclesias quas vocabat, quarum vnaquæque suum habebat Consistorium quasi separatum iudicum consessum, ex ministro & certis fratribus Euãgelij promouendi studiosissimis compositum. In singulis præfecturis instituit rursus aliud Concilium quod vnoquoque mense coibat, & de communibus Caluinianæ causæ rebus consultabat. Quod illic fiebat referebatur ad Consilium prouinciæ. Ab hoc rursus ascendebatur ad grandius Consilium prouinciarum omnium, in quo pauci homines ex omnibus prouincijs delecti communia negotia tractabant, & fratribus erat instar Parlamenti cuiusdam Parisiensis. Sed quartum adhuc supererat *Consilium* reliquorum omnium supremum & caput quod *secretum* dicebatur, cui Admiralius non modò tanquam Rex, sed etiam quasi Pontifex præsidebat: vbi de bello, de pace, de religione, de fœderibus Principum sine prouocatione statuebatur. Regno Caluiniano ad hunc modum in suos ordines tributo, proximum erat commune aliquod ærarium stabilire, sine quo nec in pace nec in bello aliquid præclarè poterat administrari, quum pecunia sit neruus rerum gerendarum, sine quo frigeat & in pace consilium, & in bellis

9.

an. 1563.

Launay en la replique Chrestienne lib. 2. cap. 13. §. 5. 6.

Gasp. Coligny & Caluinistarum regnũ quo modo fundatum in Gallia.

Concilia.

Pecunia exacta. expeditio. Ergo statim ab Ecclesijs exigit quadringenta librarum millia, quibus collectis emittit in omnes partes suos exploratores, eosque in omnium principum aulis habebat vigiles. cum principibus Germanis coibat fœdera, pensiones dabat militaribus quibusdam Præfectis qui semper ad nutum præstó essent, vt si quando de vrbe, castello, arce, aut quouis loco magni alicuius momenti capiendo admonerentur, subito iniunctum munus capessent. Ex his autem Consistorijs & Concilijs & exploratoribus, præter alia commoda id capiebat vtilitatis, vt (quod in regno nouo stabiliendo potissimum habetur) aduersariorum suorum acta & molitiones, non solùm in magnis Principum Aulis, sed etiam in ciuitatibus, minimisque Galliæ pagis intelligeret. Consistorijs præterea hoc officium in-*Consistoria.* iunctum erat, non vt disciplinam Ecclesiasticam curarent, non vt verbum Domini Paulique epistolas tractarent sed vt in disciplinam militarem incumberent, verba & iussa Admiralij exequerentur, ad eum de incremento fratrum, de numero peditum equitumque, & armorum, statis temporibus referrent. Si quis ditior esset & imbecillior, is tenuiorem sed robustiorem, & in rebus gerendis acriorem suis pecunijs armaret. Si quis ætate defecta, is iuuenem suo loco sufficeret; omnes semper in procinctu starent, vt *si qua repentina contra infideles* (sic appellabant regem & Catholicos) *suscipienda esset expeditio*, sine mora efficerent quod à ducibus præciperetur. Hoc modo quum ad quatuor annos in Ecclesijs Caluinianis plenè fuisset dominatus, iamque expeditionis illius quam intendebat tempus immineret, destinatò misit ad omnia Consistoria, & concionatoribus mandat, vt singuli quoties fratres doctrina Euangelij instruerent, omisso

Colignius rex & pontifex.

Testamen-

Testamento nouo vetus tantũ, & veteris eas solummodo partes interpretarẽtur, in quibus Deus Moysi & Iosue Iudæisque terram Palæstinam ingressuris præcipit, vt sine vlla misericordia Cananæos, Moabitas, Philistæos & reliquos idololatras interficerent. Quo regis Colignij edicto ad Ecclesias perlato, Ministri subito opus aggressi, declamabãt candẽ esse Catholicorũ & Cananæorũ, eandẽ Caluinistarum & fidelium Hebræorum, eandem Colignij & Moysis, Dandelotij & Iosue rationẽ. *Iudicijs & seuerissimis æterni supplicij comminationibus, incitabant auditores* vt alacriter contra regem Carolum insurgerent. Dei siquidem causam nunc agi, ideoque ad personam hominis non esse conuertendos oculos: eos omnes Euangelium prodere & perduelles esse contra diuinam maiestatem, qui quò minus hoc faciant aliquos conscientię scrupulos prætenderẽt. Hæc esse bella domini, & contra infideles & prępotentis Iehóuæ iuratos inimicos moueri, eaque tanto debere esse reliquis bellis cruentiora, quanto minus hostibus Dei quam inimicis mortalium hominum parcendum est. Denique vniuersis per omnes Gallicanas Ecclesias ministris hoc generale concionandi argumentum à Colignio iniunctum est, vt ea tantum è pulpitis sonarent quæ idonea essent ad concitandos tumultus; ad irritandos & commouẽdos auditores, & (ne à verbis edicti discedam) ad belli contra regem gerendi cupiditatem *atque ignem in auditorum mentibus incendendum*.

Mettre le feu en la teste.

Rebus ita dispositis, quũ iam huic Caluinistarũ Moysi opportunũ videbatur Carolũ Cananæorum regem è medio tollere, contrahit occultè copias, & regem Meldis ex inopinato adoritur. Quanta autem cum difficultate rex Meldis paulò post mediam noctem elapsus Lutetiam profugerit, quam egrè

M. Tig li. 7. cap. 1. Launay vbi sup.

Hugonotarum manus euaserit, quoties rebellium equestres turmæ Heluetiorũ peditatũ perrumpere conati sunt; quod præcipuum est, quam incredibili hypocrisi, periurio, simulatione, mittendis ad regem muneribus, equis, canibus venaticis, Colignius regem & regios in fraudem inducere laborauit vt incautos opprimeret, nec quicquam de cõparatis insidijs odorarẽtur priusquam nimis serum esset remediũ, hæc omnia non est mei propositi narrare: illud vnũ vrgeo, Hugonotas regi suo nec in vlla vel tenuissima re obtẽperasse, sed aliũ sibi regẽ cõstituisse, sub quo contra verum Gallorum regẽ, opes, fortunas, sanguinem ipsũ incredibili cum furore & pertinacia sunt periclitati. Quamquam enim Admiralius ille Colignius se non regem sed *protectorẽ fideliũ* diceret, regi vicissim *protectionem infidelium* relinquẽs atque ita à suis familiari loquendi cõsuetudine vocaretur: tamẽ hæc eius populique hugonotici acta declarant eum fuisse verum & absolutum Caluinistarũ regem. Quis enim rex, quis monarcha maiorẽ vnquam habuit vel habere potuit in facultates & vitã subditorũ potestatẽ? Et qui vectigalia pendunt Colignio, Carolo regi pendere recusant, qui Colignio militare volunt etiam contra Carolũ, Carolo autem officiũ militandi contra Coligniũ renunciant, eos Colignij non Caroli subditos esse quam est manifestũ? Et ciuitates quæ portas aperiunt Colignio ducibusque ab eo missis, vt Montalbanum, Nemausus, Rochella, occludunt autem portas regi ipsi, vel fratri regis legitima cũ potestate misso, his Admiraliũ imperare non regem, quam est euidens & clarũ? Qui in Gallia rege insciente nec consulto, quas libet cõscribit equitum peditumque turmas, easque suis fœderatis rebellibus, Aurangio & Ludouico extra Galliam mittit, quis neget hũc regem

Belforest lib. 6. cap. 95.

Admiralius absolutus monarcha Hugonotarum.

esse

esse absolutum, & sub nullius alterius obedientia viuere? Denique quum Admiralius sua particularia Hugonotis & Caluinianis Ecclesijs edicta scribit, eaque Hugonotæ & Ecclesiæ magna cum reuerentia suscipiunt, & accuratè exequuntur; regis autem Gallorum edicta & Admiralius effusè ridet atque contemnit, & Hugonotarum populus non magis quam Aesopi fabulas æstimat, hos duos reges Carolum & Colignum, & Gallos & Hugonotas, certum est non minus esse destinctos, quam Hispanorum populus à Gallicano seseernitur. Quum Henricus tum dux Audius postea rex Rochellenses obsideret, illisque offerret honorificas pacis conditiones, Rochellenses responderunt *se non posse pacem aliquam admittere particularem quæ non reliquos omnes regni fideles comprehenderet: se non minus obligari vt procurent bonum fratrum quam suum proprium: neque verò posse seipsos ab illis seiungere, nec suam separatam quietem sectari, nisi vnà separari vellent & à capite & à membris. Rubenitæ, & Gadditæ, & dimidia tribus Manaßis etsi à Moyse obtinuissent commodas sedes vltra Iordanẽ, obligati tamen erant in omnibus bellis suas cum reliquis fratribus vires coniungere.* Quare hac ratione pacẽ cũ rege & regijs noluerunt habere, sed ad extremũ vsque sustinuerũt obsidionẽ. Quũque quatuor post annos idẽ Gallorũ rex Hẽricus per legatũ suũ Monluciũ episcopũ Valentinũ, Languedocẽses Hugonotas ad pacem hortaretur, illi eadem ratione recusarũt: se nimirũ eiusdem esse corporis & cõmunionis cũ aliarũ Galliæ prouinciarum fratribus Caluinistis, quibus nisi eodem modo consulatur, se non posse eos derelinquere & pacem cum rege habere, nisi velint vt putrida mẽbra à cõmuni corpore prę scindi. Qua similitudine (vt egregiè illis ostẽdit prudentissimus Episcopus) se à reliquis Gallis distinctũ esse corpus,

M. Pig. li. 6. cap. 12.

Hugonota distinctus populus a populo Gallicano.

Poplin. lib. 33. anno. 1573.

Histoire de la Val lib. 37. anno. 1578.

 distin-

distinctam rẽpub. probant, nec se eidẽ capiti cũ reliquis subesse, neque verò regẽ eorũ corporis caput esse, quãdo hoc eorũ corpus à reliquo regni corpore tã lõgè abhorreret, ab eoq; multò magis quã corpus leonis ab aquilino, & asini ab humano seiũgeretur.

Respub. Hugonotarum distincta a rep. Gallicana.

Sed in tota tragædia Caluiniana, ad demonstrãdum Caluinistas nullam habere cum Gallis & rege Gallicano, vel etiam cum Christianis & corpore generali reipub. Christianæ communionem, nihil est insignius praxi Ecclesiæ Rochellensis, vel etiam eo longo & accuratissimo scripto quod ex communi omnium ordinum consensu & sententia, in solenni tanquam parlamento composuerunt & approbarunt & postea ad omnes per Galliam fratres emiserunt Caluinistæ Delphinates, Languedocenses, & finitimarum prouinciarum, post interfectum regem suum Colignium. Siquidem Caluinistæ qui eo tempore Rochellam profugerunt, nobiles, ignobiles, ministri, communi Prætoris & Senatus Rochellensis decreto *ad resarcienda quæ à rege populoque Galliæ accepissent detrimenta, concluserunt eos vniuersè omnes pro suis inimicis terra marique esse habendos, qui aliam quàm Rochellensem religionem profiterentur, quocumque illi statu vel conditione fuissent*: valde inconsiderate & Lutheranos Germaniæ, & ipsum etiam ducem Bipontinum inimicorum suorum loco numerantes. Quo decreto facto, armarunt naues piraticas, easque *Rochellensis fidei* militibus & ducibus instruxerunt, præcipientes vt ex æquo populos omnes prædarentur, non solùm *Gallos quoscunque siue nobiles, siue mercatores Catholicos, etiamsi pacatissimè erga Caluinistas se gererent*, sed etiam alias nationes omnes *exceptis Anglis*, aut qui authoritate *Principis Aurangij* fœderati sui maria illa nauigarent. Adeò vt Caluinistæ isti omnia Franciæ, Flan-

Poplin. lib. 34. anno 1572. Conclurent de tenir pour ennemis tous ceux qui professeront autre religion que la leur.

Quelques paisibles qu'ils puissent estre.

Flandriæ, Hispaniæ, Portugaliæ & Angliæ littora perlustrantes, promiscuè ex Flandris, Francis, Hispanis, Portugallensibus, Italisque prædam facientes, & sæpenumero quoque *fide Rochellensi* ipsos Anglos auarissimè (vt Angli saltem conquerebantur) despoliantes, duos auri milliones intra quatuor menses corraserint. Qua summa etiamsi ipsi vicissim ab Anglis ex Admiralij Anglicani mādato perfidiosè per singularis cuiusdam amicitiæ speciem penitus exinaniti sint (vt nihil est istorum Euangelicorum fratrum fide infidelius) hoc tamen & decreto & facto solidè demonstrauerunt, & se populum fuisse à Gallicano maximè distinctum, & suam rempub. non à Gallicana modò, sed à tota quoque Christiana repub. fuisse disiunctissimam. Caluinistæ autem Delphinates & reliqui illi, eodem tempore nouam penitus reipub. formam instituunt, nouos magistratus, nouam politiam, nullam habentes vel regis Gallicani vel Parlamentorum rationem, imò euidentissimè Monarchiam hanc in popularem Democratiã peruertentes, quarum huius ad illam nulla esset relatio. Sic autem nouæ reipub. suæ leges fundamentales auspicantur. Post indictum exemplo Niniuitarum ieiunium, & cœnam celebratam, iurant omnes pro se & posteris harum quæ sequuntur legum perpetuam obseruationem 1. *Donec Deo in cuius manu sunt corda regum, placuerit mutare cor regis Caroli, & statum regni in meliorem formam restituere, aut exuscitare principem aliquem vicinum quem per virtutem & notas insiges cognoscamus esse huius miseri populi liberatorem: in quaq; ciuitate & oppido Caput vnum vel Prætor eligatur, qui reliquis imperet tam in bello quàm in politia ciuili.* 2. *Vnà cum Prætore consiliarij 24. eligantur sine acceptione personarum, siue sint è nobilitate, siue è populo, siue ex ciuibus, siue ex colonis, modò sint apti & habiles ad procurandũ*

Holinch. Stovv. in Chron. Angliæ.

An. 1575 Poplin. l. 38.

Leges reip. Caluinistarum in Gallia.

1.

2.

3. *bonum publicum 3. Præter hos 24. qui semper aßistent Prætori qui erit vigesimus quintus, eligãtur præterea 75. qui simul efficiunt numerum centenarium, qui item promiscuè assumũtur, siue ex ciuibus siue ex rusticanis. Coram his omnes iudicabuntur in causis criminalibus, hoc est vbi quis damnãdus est ad mortem, exilium, vel membri alicuius mutilationem.* Sequuntur alia multa ad iustitiam & disciplinã militarem huius noui regni pertinentia, digna quidẽ quæ omnes Galliæ populi & principes animaduertãt: quæ quoniam in cõmunibus historijs obuia sunt, & nec ipsi Caluinistæ ea dissimulant, nolo in eis fusius exponendis hærere. Summa conclusionis meæ est, Hugonotas in Gallia populum esse à veris Gallis maximè distinctum vt olim Iudæi erant à nationibus Syrorum & Cananæorum, quod & ipsi liberè confitentur, & his argumentis manifestè ostẽditur.

10. 10. Quod quum ita sit, non ego eis deinceps vitio vertam quod cum regibus Gallorum bella varia gesserint, quòd populum Gallicanum in bello trucidauerint, quòd Nobilitatis Gallicanæ in prælijs & vrbium obsidionib. maximas strages ædiderint, quòd regem Nauarrȩum Rothomagi, quòd Ducem Mõpenserium, Principem Daulphinum, Principem Rochesurionium Duces Nemorosium, Longauillanum, Niuernensem, tam patrem, quàm filium, & generum, Ducem Aumaliũ, Conestablium Memoransium, quod Mareschallos Memoransium, Danuillum, Brissaccum, Tauannum, Bironnium, Matignionẽ, & alios innumeros è prima Galliæ Nobilitate in iustis prælijs occiderint. Iusta enim prȩlia vocentur, quæ apertis in campis, hostili more, ductu regis sui Colignij sunt commissa, in quibus quia nihil aliud fecerunt, quàm quod nuper Carolus V. & superiori memoria Angli, & antiquissimis tẽporib.

Romani, quando contra Galliæ reges populosq́ue demicabant, hoc est quoniam Gallos hostes suos hostiliter inuaserunt, eosq́ue quantis maximè potuerunt cladibus affecerunt: huiusmodi bella, qualia erant illa Dreusij, Sandionisij, Iarnacense & alia, nõ magis Caluinistis, quàm Pictauiense Anglis, & Papiense Hispanis vitiosa reputabimus, nec propter istiusmodi mutuas vastitates Caluinistas Gallorum, magis quàm Hispanos & Anglos eorũdem Gallorũ hostes censebimus, qui ius sibi vt putabant ereptũ, vel iniurias illatas iure militari vt poterant compẽsabant. Sin verò in bellis gerendis Caluinistæ ius omnium gentium commune violauerint, si nec eã fidem præstiterint, quam Angli & Hispani Gallis, quam Galli Italis, quam Romani Carthaginẽsibus, & omnes populi ipso iure naturæ populis bello lacessitis seruant; quàm iniquũ est istos Gallos dicere qui maiori iniustitia & immanitate ad Gallos internecione delendos laborarunt, quàm vllæ aliquãdo nationes, quàm Romani ad Pœnos perfidiosissimos & sibi infestissimos castigandos vsi sint! Sunt enim bellorum iura quædam, quæ & natura & populorum omnium consuetudo omnibus temporibus approbauit: qualia sunt *non esse bellum iustum, nisi quod aut repetitis rebus geratur, aut denunciatum antea sit & indictum.* Item illud. *Si quid hosti promiseris, in eo fidem esse seruandam.* Illud quoque quod sequitur: ij *qui armis positis ad imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percusserit recipiendi sunt*, etsi à quibusdam barbaris est aliquando neglectum, naturali tamen æquitati est valde consentaneum, & à Gallis, Hispanis & Anglis feré semper vsurpatum. Sed in toto fæciali vel alicuius populi vel omnium gentiũ iure, nihil est magis sanctum, nihil magis generali consensu receptum, quàm vt legati de pace facienda se-

Hugonotæ in bellis cõtra Gallos gerendis nõ seruant ius gentium.

Cic. Offic. lib. 1.

da ſecure vltro citroque commeent, quod qui tollunt e mundo ſolem, tollunt e vita communi omnẽ ſocietatem, ſublataque omni pacificationis ſpe homines mortales immortalibus bellis implicant & in vitam humanam paucis annis finitam miſeriarũ Oceanum infinitum infundunt. Et quando vnquã vel Turca Chriſtianorum principum, vel principes Chriſtiani Turcarum legatos audire recuſant! At Hugonotæ, regis Chriſtianiſſimi miſſos de pace legatos nec audire ſuſtinuerunt. Quum enim ad Rochellenſes de pace communi tractaturum virum egregium & ipſis Proteſtantibus amicum mandauerat rex Carolus, eum Rochellenſes prorſus admittere, aut alloqui, aut vllos cum eo habere ſermones obſtinate recuſarunt. Nec plurimum laborãte Mareſchallo Bironio, & vt legatus admitteretur principum omnium morẽ allegãte, quicquã voluerunt concedere; illud Bironio reſpõdentes, *aliã eſſe rationẽ legatorum qui ſunt miſſi à principibus vbi ſemper ratio & fidelitas obſeruatur, aliam eorum qui ſunt miſſi à principe ad ſubditos.* vnaque adijciunt *periculum eſſe ne legati aductu, refrigerentur ſuorum animi à bello* eadem qua prius alacritate adminiſtrando. Quo reſponſo manifeſtè declararũt ſe hoſtilius erga regẽ affectos eſſe, quàm Turca aut Paganus aliquis Princeps eſt erga Chriſtianos, neque verò ſe vllam vnquam pacem cum eo habituros. In eaq. obſidione ſæpenumero generalibus populi & Miniſtrorũ ſuffragijs concluſum eſt, nunquam eſſe cum rege & regijs de pace colloquendum, nec vllos in vrbem recipiendos legatos qui de pace acturi venirent; in quo ita præfractè Miniſtri & populus Rochellenſis perſtiterunt contra ciuilem humanitatem & ius nationum omniũ, vt propterea Lanoæus ſatis celebris Dux & factioni Caluinianæ fidiſſimus, quemque Rochellenſes ſuæ militiæ

Hugonotæ recuſant admittere legatos regis.

Poplin. lib. 32. fo. 127

Ibi. li. 33. fo. 140.

militiæ principem effecerant, indignitate rei commotus præfecturam relinqueret & ab vrbe discederet.

Et tamen multò ab eis honestius factum esset & ad gentium omnium morem proprius, vt penitus à suo colloquio regis legatos excluderent, quam vt eos primum tanquam legatos insidiosè admitterēt, & mox tanquam publicos hostes submissis militibus crudeliter inuaderent, quod eodem ipso tempore fecerunt Quum enim rex eorum incredibilē furorem sua patientia frangere conatus, nouum subinde legatum virum nobilem mittere non desisteret, & ille quamuis Saluum conductum à Prætore Rochellensi perdiu obtinere non potuit tandem tamen impetrasset, & Marescalli Bironij operâ cum prætore & senatoribus quibusdam ad Tadonem Rochellæ vicum colloquutus fuisset: proxima nocte dum in hospitio securus quiescit, subornati quidam Rochellensium milites hospitij portas effregerunt, quosdam eius famulos occiderunt, legatum ipsum in lecto iacentem vulnerauerunt, equos, pecuniam, omnemque eius suppellectilem asportarunt. Quique hoc iniquissimum scelus perpetrarūt, apud Rochellenses de eo tanquam pulcherrimo & maximè Euangelico gloriati sunt, maximamque propterea famam & popularem plausum sunt consequuti. Quòd si Gentiles bellum iustum esse negauerunt quod non esset indictum antea & denunciatum, isti qui in alta pace clarissimas totius regni vrbes occuparunt vel per insignes fraudes vel impudentissimam regiæ authoritatis simulationem, vti de Rothomago, Aurelijs, Pictauio, Turonibus, Biturigibus, Lugduno, & reliquis omnibus ciuitatibus quas prima rebellione inuaserunt notissimum est, qui postea Meldis sub specie supplices libellos offerendi

Hist. de la Val. li. 2. an. 1572. Belfor. li. 6 ca. 115.

Legati regis perfidiose violati.

Vrbes contra ius gentium occupata.

offerendi regem ſuis armatis copijs tantùm nó circumcluſerunt, & nec opinantem turmis equeſtrib, adorti ſunttum quum maximè pacis ſtudium prætenderent, & miſſis ad regem oratoribus ſuis iurarēt ſe nihil minus quàm de bello cogitare, quemadmodum iſta bella non ſunt multò iniuſtiora, quàm quę olim Romani aut Angli Gallis intulerunt?

11\. 11\. Nemo fuit Romanæ ciuitati hoſtis vnquam grauior quàm Pyrrhus rex Epirotarum, & tamen cū Romanus perfuga fuiſſet pollicitus ſe veneno regē necaturum, Senatus perfugam Pyrrho tradidit. *Ita ne hoſtis quidem, & potentis, & bellum vltro inferentis interitum cum ſcelere approbauit.* Et quādo auditum eſt de Romanis, vel Græcis, vel Macedonibus, quòd hoſtem ſubmittentem ſe & receptum in fidem interfecerint? At Caluiniſtæ modò principes & nobiles viros occidere poſſent, de iure vel iniuria, vtrū cum fraude & periurio, aut quouis atrociſſimo ſcelere ea cædes fuiſſet copulata, omnem curam & cogitationem proiecerunt. Quis fuit aliquando princeps defenſa contra Imperatorem Carolum Meti, repulſo ad Rentium eodem Imperatore, & recuperato ab Anglis Caleto totaque illa ora maritima, reipub. Gallicanæ Frāciſco Duce Guiſio vtilior, aut ob Gallici nominis ſplendorem apud exteras nationes diffuſum illuſtrior? Aut quis fuit propter ſingulares virtutes non ſolum veris Gallis, ſed etiā infenſis hoſtibus, Hiſpanis, Germanis, atque Italis eodem principe amabilior? id quod funeris eius mœrore indicatū eſt. Et tamen quis ignorat quēadmodū ille humaniſſimus princeps ab homine Caluiniſta, cui tamen antea, & eo ferè ipſo momento temporis maxime fuit beneficus, ſceleratiſſimè & perfidioſiſſimè occiſus eſt perſuaſione Gaſparis Colignij & Theodori Bezæ, etiam tum quum de pace tolerabili hæreticis

Cic. de offic. li. 1.

Principes Galliæ & viri nobiles ab Hugonotis contra ius gentiū cæſi.

Franciſcus Dux Guiſius.

M. Pig. li. 6.

reticis concedenda operam suam quàm maximè impendebat. Mareschallus Sãctandræanus inter principes Gallicani regni bellatores numeratus, & à scriptoribus externis plurimùm propter insignes victorias commendatus, quemadmodũ est in bello Dreusio interfectus? Num in ipso prçlij ardore pugnans? nequaquam, sed postquam fide data & accepta se capiendum præbuisset, quomodo si egissent cum Condæo Catholici, nunquam is alteram in Gallijs rebellionem contra regem excitasset. Mottegondrinus in Delphinatu præfectus generalis, quàm barbare à Caluinistis occisus est, & ignominiose per totam Valentiam tractus, & deinceps ad fenestram domus suæ suspensus, postquam Euangelica, hoc est Satanica fide omnem ei benignitatem fuissent pollíciti, si se inermem eorum fidei vellet committere? Charrius Chiliarcha veteranus Gallorum qui in Italia contra Hispanos militauerant, quòd esset Hugonotis infensus & Catholicæ religionis studiosus, quemadmodum occubuit? Media luce, media fere ciuitate Parisiensi, à Briquemaltio cum armata Hugonotarum cohorte derepente inuaditur, & multis vulneribus perimitur; fremente non sine causa tota ciuitate Parisiensi, & clamante ruituram necessariò rempub. Gallicanam si ita nequissimis rebellibus fas esset fortissimos regis & regni prçfectos militares occidere, ipsis autem interdictum esset sumptis armis tam luculentas iniurias vindicare. Eo enim tempore arma Parisiensibus fuerant jussu regis adempta. Terridas regij in Nauarra exercitus dux primarius, Sancolumbus, Bassilon, alijque permulti partim equites Ordinis, partim clarissimi militum præfecti, quũ post certas compositionis leges se Mongomerio dedidissent, contra leges & fidẽ datam obtruncati sunt & ignominiosissimè per compita

Mareschal Sanctandrea. & alij permulti.

M. Pig. li. 6. ca. 10.

Ibid. lib. 6. c. 20.

Belfor. li. 6 ca. 110. Tigu. li. 8. ca. 114.

Ibid. li. 7. ca. 15.

Ibi.li.7.c. 18. pita raptati. Castellopræus præfectus S. Michaëlis in ora Pictauiensi, capto cænobio ab Hugonotis, postquam de redemptione cum illis transegisset, cæsus est cum alijs quadringentis. Ad quorum deuoranda cadauera in monasterij claustris aceruatim iacentia, porci & canes immissi sunt, cœnobiumq; à fundamentis dirutum, quod vnicum erat illius oræ antiquitus contra Hispanorum & Anglorum maritimas incursiones propugnaculum. Nec dissimili perfidia cū alijs præsidiarijs in cœnobio S. Florentij prope Samurium in ripa Ligeris actum est, quod cum Admiralij frater Dandelotius aliquot diebus oppugnasset, & illi honestis conditionibus se dederent, Dandolitius Hugonotica fide eos excipiens, fortissimum præfectum Haium cum ducentis militibus in frustra concidit.

12\. 12. Sed quid ego perfidiæ exempla particularia consector quæ sunt innumera? Aut quam illi regijs præfectis, equitibus, ducibus, fidem seruarent, qui *M.Pig.li. 7.64.17.* infœderibus cum rege fidem omnem quantauis religione datam leuissimè contempserunt! imo qui *La vie de Lecestre in fine.* (vti de quodam illorum fratre, tyrannidis Anglicanæ principe, nuper verissimè scriptum à multis Anglis asseritur) tum sanctissimè iurant, cum sceleratissimè proponunt fallere, & iuramentis fœderibusque in nullum alium finem vtuntur, nisi *Hugonotæ in fœderib. cum rege Gallorū ser mandu perfidiosissimi* vt simplices Catholicos iuramentis eorum magnum aliquod pondus inesse suspicantes, certius & perniciosius circumueniant! Secundam pacificationem Carnoti rex magno suo detrimento *an. 1568.* cum Hugonotis fecit, in eum tantum finem vt populus à rebellibus & Germanis crudelissimè direptus atque oppressus, tandem aliquando respiraret. *Vide edictū en l'histoire de la Val. l.7fo.277 art.10.12.* Conditiones erant Hugonotis admodum gratiosæ & honorificæ: inter alias duæ ad regni quietem & regis

regis securitatem spectantes. altera continebat *ciuitates præsidijs militaribus liberatas pristino esse statui restituendas*, altera Admiralium debere *ab omnibus extra, & intra Galliam fœderibus discedere*. Huic pacificationi iterum atque iterum iuramentis confirmatæ quàm religiosè & quandiu stetit Admiralius? Eo ipso nimirum mense quo pax confecta est, misit suos actores in Germaniam, qui eosdem Germanos auro Gallicano iam ante sibi deuinctos, nouis rursus præmijs & maioribus ad aliud bellum breui inchoandum obstringerent; ministris, consistorijs & synodis præcipit, vt in prædicando solenne suum tenerent, videlicet quum fratres ad audiendum verbum Euangelicum vel cœnam peragendam conuenirent, eos contra regem vt infidelem, & contra Catholicos tanquam Cananæos & Iebusæos totis ingenij viribus incenderent. Sancerras, Montalbanum, aliaque loca & ciuitates multas, in Prouincia, Delphinatu, Languedoca, quas belli tempore inuaserat, hoc pacis tempore contra edictũ præsidijs suis Hugonoticis tenuit. Rochellenses ab eo instructi, non modò ordinaria regi subsidia pendere noluerunt, nec modò gubernatorẽ veterem regia cũ authoritate venientem repulerunt, nec modò Catholicos incolas ex edicto in suas domos & bona reuenire prohibuerunt, sed etiam quæ priore bello flagrante, contra regẽ instituerunt noua vrbis suæ propugnacula, moles, aggeres, & munitiones, ea nunc quàm acerrimè continuarunt, & terra latrocinium, mari piraticam effusè exercuerunt. Admiralius interim Euangelica libertate edictum regis interpretatus, quasi à *fœderibus omnibus extra & intra Franciam discedere*, idem valeret atque *quàm plurima posset intra & extra Galliam fœdera coire*, vbi in Germania quod cuperet effecisset, & in Gallia per ministros factio-

La Val. li. 5. fo. 280. Histoire de Pig. li. 7. c. 12-13. Belfor. li. 6 ca. 107.

Supra fol. 378.

nem suam multò magis quàm antea roborauerat (id quod huius anni exitus declarauit) misit in Angliam fratrem suum, Cardinalem Apostatam, qui cum regina & eius Concilio (rebus Hugonoticis contra rempublicam Gallicanam, vti hostem Galliæ decuit semper fauente) negotium suum ageret. Misit item ad rebellem Aurengium aliquot peditum equitumque turmas vt is vicissim cum opus esset suas auxiliares copias Admiralio submitteret, qui etiam expectationi eius non defuit. Ergo ex hac regis pacificatione tantum roboris sibi comparauit Colignius, vt paucis post mensibus in Gallia maximum exercitum instruxerit, è Germania Ducem Bipontinum cum peditum sex, equitum octo ferè millibus acciuerit, ex Anglia multa tormenta ænea, pulueris tormentarij tria millia, & librarum, quingenta millia in stipendium militum acceperit; è Flandria Aurangij frater cũ non mediocri supplemento ad eum accessit, qui etiam in prelio Mongũturano strenuam & egregiam Colignio suisq. Hugonotis operam nauauit. Hoc exemplum vt breuis sim, satis demonstrat Caluinistis nullam esse in fœderibus conscientiam, nullam fidei sanctissimè iuratæ sanctitatem. Sed quemadmodum Caluinista quidam historicus Scotus suos Scotos consultantes inducens, *fœderum (inquit) sanctitas, & iurisiurandi religio, & pactorum conuentorumque fides, inter bonos firmissima sunt vincula; inter malos* (Hugonotas) *oblata opportunitate ad fallendum retia*: id in Caluinistas omnibus, Flandris Francisq. potissimum, Apollinis oraculo esse verius tota nostræ tempestatis historia luculẽter declarat. Ergo quid ego Anglos, quid Hispanos, quid Romanos, quid veteres ethnicos commemorem longe fidelius suis fœderibus pactisque stetisse, quando isti Caluinistæ nihil aliud quàm peierant

La Val. li. 9. fo. 312.

300000. Angloti.

Bucha. hi-stor. Scotticæ lib. 14. pa. 472.

ierant, dissimulant, mentiuntur, & fide vtuntur tanquam sola esca, & quasi Sirenum cantu, quò incautos & credulos Christianos suis retibus induant.

Certum quidem est vnicam Gallicanam vnius anni historiam plura suppeditare improbissimę perfidiæ exempla, quàm quis ex omnibus Annibalis & Carthaginensium cõtra Romanos bellis & fœderibus poterit colligere. Et tamen apud antiquos nihil erat famosius perfidia Punica: sed quæ à perfidia Caluinistica & periurio Hugonotico tam longè abest, quàm cœlum abest à terra. Et Annibal Pœnique tyrones videri possint si cum Colignio & eius asseclis ueteranis in fraudando & pęierando ductorib. conferantur, quorum etiam ipsa religio tota his fraudibus & rebellionibus inseruit, hosque Græcos à fide Deo, Ecclesiæ & principibus data liberat. Est enim pulcherrimũ illud axiôma & in istorum mentibus altè inhærens, quo monachos & apostatas ab obedientia & fide quam in Baptismo Christo, & castitate quam voto Ecclesiæ promiserunt, eorũ Apostolus Ioannes Caluinus excusat. *Fractæ (inquit) fidei & periurij accusantur, quòd vinculũ (vt creditur) insolubile quo erant Deo & Ecclesiæ alligati abruperunt. At ego nullũ fuisse vinculum dico, vbi quod homo confirmat Deus* (Caluinianus) *abrogat. Deinde vt demus fuisse obligatos quum ignoratione Dei & errore implicati tenerentur, nunc postquam veritatis* (Caluinianæ) *notitia sunt illuminati, simul Christi gratia liberos esse dico &c. Quibuscunq; ergo Christus Euangelij luce affulget, non dubium est quin ab omnibus eos laqueis expediat, quibus se per superstitionem induerant.* Hæc generalis est Euangelij Caluiniani dispẽsatio, per quam eius cultores omnes vt primùm Euangelica luce sunt illuminati, statim soluũtur ab omnibus fidei, votorum, & obedientiæ vinculis

Caluinus liberat suos sectarios à præstandis iuramentis

Calu. insti. li. 4. ca. 13 §. 21.

Supra fol. 293.

Caluinistæ non possunt seruare fidē iuratā alicui principi Christiano.

quibus vnquam Deo & Ecclesiæ, multò magis principibus, magistratibus, & reip. se alligauerant. Hoc enim liberum & licentiosum euangelium nulla patitur iuramentorum vincula sibi circundari, quibus in aliqua obedientia per votum vel fidem data eius sectatores contineantur. Huius autem axiómatis & Theoriæ praxim si quis videre desiderat, abūdè eius desiderio vel hoc vnicum exemplum satis faciet. Rochellensibus in summas angustias adductis, à rege Carolo datum est pacificationis edictum, in quo etiamsi conditiones & quoad conscientiam & religionem Caluinianam, & quoad priuilegia honoresque, & quoad omnia quæ ipsi opinor Rochellenses expetebant, valde fuerunt amplæ & commodæ; illi autem regi vicissim illud vnum pollicebantur vt in pace viuerent, & cum alijs rebellibus suas cōtra regem vires ne consociarent, tamen post amotum ab vrbis mœnibus regium exercitum, perpauci menses effluxerūt quum veteres suas rebelliones in quibus iam ab Euangelismo suscepto enutriti fuerant renouarunt. Quum enim Sancerrenses, & quidam alij in Languedoca qui regis edictum obstinatissimè respuebant bello peterentur, Lanoæus & Mirābæus clari nominis Caluinistæ duces, per speciem celebrandæ cœnæ (ita rem narrat ipsorum frater) Rochellam ingressi, Rochellenses ad bellum denuo instaurandum hortantur. Qui quum responderent, *nullam sibi suppetere causam iustam, vt qui fruerentur libertate conscientiæ, & religionem publicè exercerent; Lanoæus contra persuasit id satis non esse. Quum enim eam libertatem vi à rege extorsissent, sine quæstione Regem eam esse erepturum vbi primùm daretur opportunitas. Deinde cogitarent Ecclesiam Dei & congregationem fidelium (Caluinistarum) non esse nisi vnum corpus. ergo bellum quod fratribus inferebatur, cum Rochellensibus eâdem operâ geri.*

Vide edictū im̄. i Val. li. 26. f. 694

Lanouë.

Histoire de Poplin. l. 37 fo. 203.

Fides

Fides quidem ſeruanda eſt quam regi dediſtis. Fateor hanc eſſe regulam generalem: ſed alia quoque eſt regula non minus certa neminem teneri vt ſeruet illud quod non eſt in ſua poteſtate, vel quod ſeruatur cum periculo proximi ſui; multò minus poteſtis ſeruare promiſſum cum detrimento gloriæ diuinæ. Imò dicimus præterea duplicari peccatum, ſi quis talia promiſſa præſtiterit. Herodes ſtultè promiſit filiæ, caput Ioannis Baptiſtæ, &c. Hæc perſuaſio ex ipſa ſchola Ioannis Caluini & miniſtrorum concionibus eruta, & perfido huic Euangelio apprimè congruens, ita ſubitò inflexit animos Rochellenſium, vt fœdus vel pacificationem quam cum Rege menſe Iulio proximè antegreſſo fecerant, menſe Ianuario proximè ſequenti violarent, & reiecto Rege, nouum fœdus veteri contrarium cum Lanoæo & Mirambæo contra Carolum regem percuterent. In quo illud ego ſemper aduerti diligentiſſimè à Chriſtiano lectore cupio, non tam quòd Caluiniſtæ in fœderibus his erga regẽ & chriſtianos omnes perfidioſiſſimi ſunt, ſed quòd officio, quòd conſcientia, quòd Euangelica doctrina ad eam perfidiam impelluntur, idque ita, vt non eſſe regi & Catholicis perfidioſum, hoc ſit in eorũ Euangeliſmo non ſimplex ſed *duplex peccatum*. vt quamdiu in Hiſpania cõtra Arianos, in Flandria contra Anabaptiſtas, in Frãcia contra Trinitarios & Libertinos, in vlla Europæ parte contra vllos Caluiniſtas & hæreticos lex aliqua viget, tam diu Galli, & omnes vbique Caluiniſtæ ex præcepto Euangelij & doctrinæ ſuæ tenentur regibus ſuis eſſe rebelles, & inuitis regibus fratrum cauſam promouere. Neque enim fides regibus iurata, ſeruanda eſt *cum periculo proximi & detrimẽto gloriæ diuinæ*, quæ maximè ſcilicet imminuitur, ſi fratres Caluiniani aut aliqui *ex numero fidelium* hæreticorũ, *qui omnes efficiunt vnam congregationẽ & corpus*, etiamſi ma-

Nota hanc Caluinianã Theologiã.

Nota.

distinctam rẽpub. probant, nec se eidẽ capiti cũ reliquis subesse, neque verò regẽ eorũ corporis caput esse, quãdo hoc eorũ corpus à reliquo regni corpore tã lõgè abhorreret, ab eoq; multò magis quã corpus leonis ab aquilino, & asini ab humano seiũgeretur.

Sed in tota tragædia Caluiniana, ad demonstrãdum Caluinistas nullam habere cum Gallis & rege Gallicano, vel etiam cum Christianis & corpore generali reipub. Christianæ communionem, nihil est insignius praxi Ecclesiæ Rochellensis, vel etiam eo longo & accuratissimo scripto quod ex communi omnium ordinum consensu & sententia, in solenni tanquam parlamento composuerunt & approbarunt & postea ad omnes per Galliam fratres emiserunt Caluinistæ Delphinates, Languedocenses, & finitimarum prouinciarum, post interfectum regem suum Colignium. Siquidem Caluinistæ qui eo tempore Rochellam profugerunt, nobiles, ignobiles, ministri, communi Prætoris & Senatus Rochellensis decreto *ad resarcienda quæ à rege populoque Galliæ accepissent detrimenta, concluserunt eos vniuersè omnes pro suis inimicis terra marique esse habendos, qui aliam quàm Rochellensem religionem profiterentur, quocumque illi statu vel conditione fuissent*: valde inconsiderate & Lutheranos Germaniæ, & ipsum etiam ducem Bipontinum inimicorum suorum loco numerantes. Quo decreto facto, armarunt naues piraticas, easque *Rochellensis fidei* militibus & ducibus instruxerunt, præcipientes vt ex æquo populos omnes prædarentur, non solùm *Gallos quoscunque siue nobiles, siue mercatores Catholicos, etiamsi pacatissimè erga Caluinistas se gererent*, sed etiam alias nationes omnes *exceptis Anglis*, aut qui authoritate *Principis Aurangij* fœderati sui maria illa nauigarent. Adeò vt Caluinistæ isti omnia Franciæ, Flan-

Respub. Hugonotarum distincta a rep. Gallicana.

Poplin. lib. 34. anno 1572.

Conclurent de tenir pour ennemis tous ceux qui professerent autre religion que la leur.

Quelques paisibles qu'ils peussent estre.

Flandriæ, Hispaniæ, Portugaliæ & Angliæ littora perlustrantes, promiscuè ex Flandris, Francis, Hispanis, Portugallensibus, Italisque prædam facientes, & sæpenumero quoque *fide Rochellensi* ipsos Anglos auatissimè (vt Angli saltem conquerebantur) despoliantes, duos auri milliones intra quatuor menses corraserint. Qua summa etiamsi ipsi vicissim ab Anglis ex Admiralij Anglicani mãdato perfidiosè per singularis cuiusdam amicitiæ speciem penitus exinaniti sint (vt nihil est istorum Euangelicorum fratrum fide infidelius) hoc tamen & decreto & facto solidè demonstrauerunt, & se populum fuisse à Gallicano maximè distinctum, & suam rempub. non à Gallicana modò, sed à tota quoque Christiana repub. fuisse disiunctissimam. Caluinistæ autem Delphinates & reliqui illi, eodem tempore nouam penitus reipub. formam instituunt, nouos magistratus, nouam politiam, nullam habentes vel regis Gallicani vel Parlamentorum rationem, imò euidentissimè Monarchiam hanc in popularem Democratiã peruertentes, quarum huius ad illam nulla esset relatio. Sic autem nouæ reipub. suæ leges fundamentales auspicantur. Post indictum exemplo Niniuitarum ieiunium, & cœnam celebratam, iurant omnes pro se & posteris harum quæ sequuntur legum perpetuam obseruationem 1. *Donec Deo in cuius manu sunt corda regum, placuerit mutare cor regis Caroli, & statum regni in meliorem formam restituere, aut exuscitare principem aliquem vicinum quem per virtutem & notas insiges cognoscamus esse huius miseri populi liberatorem: in quaq; ciuitate & oppido Caput vnum vel Prætor eligatur, qui reliquis imperet tam in bello quàm in politia ciuili.* 2. *Vnà cum Prætore consiliarij 24. eligantur sine acceptione personarum, siue sint è nobilitate, siue è populo, siue ex ciuibus, siue ex colonis, modò sint apti & habiles ad procurandũ*

Holinsh. Stovv. in Chron. Angliæ.

An. 1575 Poplin. l. 32

Leges reip. Caluinistarum in Gallia.

1.

2.

3. *bonum publicum 3. Præter hos 24. qui semper aßistent Prætori qui erit vigesimus quintus, eligātur præterea 75. qui simul efficiunt numerum centenarium, qui item promiscuè assumūtur, siue ex ciuibus siue ex rusticanis. Coram his omnes iudicabuntur in causis criminalibus, hoc est vbi quis damnādus est ad mortem, exilium, vel membri alicuius mutilationem.* Sequuntur alia multa ad iustitiam & disciplinā militarem huius noui regni pertinentia, digna quidē quæ omnes Galliæ populi & principes animaduertāt: quæ quoniam in cōmunibus historijs obuia sunt, & nec ipsi Caluinistæ ea dissimulant, nolo in eis fusius exponendis hærere. Summa conclusionis meæ est, Hugonotas in Gallia populum esse à veris Gallis maximè distinctum vt olim Iudæi erant à nationibus Syrorum & Cananæorum, quod & ipsi liberè confitentur, & his argumentis manifestè ostēditur.

10. 10. Quod quum ita sit, non ego eis deinceps vitio vertam quod cum regibus Gallorum bella varia gesserint, quòd populum Gallicanum in bello trucidauerint, quòd Nobilitatis Gallicanæ in prælijs & vrbium obsidionib. maximas strages ædiderint, quòd regem Nauarrǫum Rothomagi, quòd Ducem Mōpenserium, Principem Daulphinum, Principem Rochesurionium Duces Nemorosium, Longauillanum, Niuernensem, tam patrem, quàm filium, & generum, Ducem Aumaliū, Conestablium Memoransium, quod Mareschallos Memoransium, Danuillum, Brissaccum, Tauannum, Bironnium, Matignionē, & alios innumeros è prima Galliæ Nobilitate in iustis prælijs occiderint. Iusta enim prǫlia vocentur, quæ apertis in campis, hostili more, ductu regis sui Colignij sunt commissa, in quibus quia nihil aliud fecerunt, quàm quod nuper Carolus V. & superiori memoria Angli, & antiquissimis tēporib.

Romani

Romani, quando contra Galliæ reges populosque demicabant, hoc est quoniam Gallos hostes suos hostiliter inuaserunt, eosque quantis maximè potuerunt cladibus affecerunt: huiusmodi bella, qualia erant illa Dreusij, Sandionisij, Iarnacense & alia, nō magis Caluinistis, quàm Pictauiense Anglis, & Papiense Hispanis vitiosa reputabimus, nec propter istiusmodi mutuas vastitates Caluinistas Gallorum, magis quàm Hispanos & Anglos eorūdem Gallorū hostes censebimus, qui ius sibi vt putabant ereptū, vel iniurias illatas iure militari vt poterant compēsabant. Sin verò in bellis gerendis Caluinistæ ius omnium gentium commune violauerint, si nec eā fidem præstiterint, quam Angli & Hispani Gallis, quam Galli Italis, quam Romani Carthaginēsibus, & omnes populi ipso iure naturæ populis bello lacessitis seruant; quàm iniquū est istos Gallos dicere qui maiori iniustitia & immanitate ad Gallos internecione delendos laborarunt, quàm vllæ aliquādo nationes, quàm Romani ad Pænos perfidiosissimos & sibi infestissimos castigandos vsi sint! Sunt enim bellorum iura quædam, quæ & natura & populorum omnium consuetudo omnibus temporibus approbauit: qualia sunt *non esse bellum iustum, nisi quod aut repetitis rebus geratur, aut denunciatum antea sit & indictum.* Item illud. *Si quid hosti promiseris, in eo fidem esse seruandam.* Illud quoque quod sequitur: *ij qui armis positis ad imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percusserit recipiendi sunt*, etsi à quibusdam barbaris est aliquando neglectum, naturali tamen æquitati est valde consentaneum, & à Gallis, Hispanis & Anglis ferè semper vsurpatum. Sed in toto fæciali vel alicuius populi vel omnium gentiū iure, nihil est magis sanctum, nihil magis generali consensu receptum, quàm vt legati de pace facienda se-

Hugonotæ in bellis cōtra Gallos gerendis nō seruant ius gentium.

Cic. Offic. lib. 1.

da ſecure vltro citroque commeent, quod qui tollunt e mundo ſolem, tollunt e vita communi omnẽ ſocietatem, ſublataque omni pacificationis ſpe homines mortales immortalibus bellis implicant & in vitam humanam paucis annis finitam miſeriarũ Oceanum infinitum infundunt. Et quando vnquã vel Turca Chriſtianorum principum, vel principes Chriſtiani Turcarum legatos audire recuſant! At Hugonotæ, regis Chriſtianiſſimi miſſos de pace legatos nec audire ſuſtinuerunt. Quum enim ad Rochellenſes de pace communi tractaturum virum egregium & ipſis Proteſtantibus amicum mandauerat rex Carolus, eum Rochellenſes prorſus admittere, aut alloqui, aut vllos cum eo habere ſermones obſtinate recuſarunt. Nec plurimum laborãte Mareſchallo Bironio, & vt legatus admitteretur principum omnium morẽ allegãte, quicquã voluerunt concedere; illud Bironio reſpõdentes, *aliã aſſe rationẽ legatorum qui ſunt miſſi à principibus vbi ſemper ratio & fidelitas obſeruatur, aliam eorum qui ſunt miſſi à principe ad ſubditos.* vnaque adijciunt *periculum eſſe ne legati aduẽtu, refrigerentur ſuorum animi à bello* eadem qua prius alacritate adminiſtrando. Quo reſponſo manifeſté declararũt ſe hoſtilius erga regẽ affectos eſſe, quàm Turca aut Paganus aliquis Princeps eſt erga Chriſtianos, neque verò ſe vllam vnquam pacem cum eo habituros. In eaq. obſidione ſæpenumero generalibus populi & Miniſtrorũ ſuffragijs concluſum eſt, nunquam eſſe cum rege & regijs de pace colloquendum, nec vllos in vrbem recipiendos legatos qui de pace acturi venirent; in quo ita præfracté Miniſtri & populus Rochellenſis perſtiterunt contra ciuilem humanitatem & ius nationum omniũ, vt propterea Lanoæus ſatis celebris Dux & factioni Caluinianæ fidiſſimus, quemque Rochellenſes ſuæ militiæ

Hugonotæ recuſant admittere legatos regis.

Poplin. lib. 32. fo. 127

Ibi. li. 33. fo. 140.

militiæ principem effecerant, indignitate rei commotus præfecturam relinqueret & ab vrbe discederet.

Et tamen multò ab eis honestius factum esset & ad gentium omnium morem proprius, vt penitus à suo colloquio regis legatos excluderent, quam vt eos primum tanquam legatos insidiosè admitterēt, & mox tanquam publicos hostes submissis militibus crudeliter inuaderent, quod eodem ipso tempore fecerunt Quum enim rex eorum incredibilē furorem sua patientia frangere conatus, nouum subinde legatum virum nobilem mittere non desisteret, & ille quamuis Saluum conductum à Prætore Rochellensi perdiu obtinere non potuit tandem tamen impetrasset, & Marescalli Bironij operâ cum prætore & senatoribus quibusdam ad Tadonem Rochellæ vicum colloquutus fuisset: proxima nocte dum in hospitio securus quiescit, subornati quidam Rochellensium milites hospitij portas effregerunt, quosdam eius famulos occiderunt, legatum ipsum in lecto iacentem vulnerauerunt, equos, pecuniam, omnemque eius suppellectilem asportarunt. Quique hoc iniquissimum scelus perpetrarūt, apud Rochellenses de eo tanquam pulcherrimo & maximè Euangelico gloriati sunt, maximamque propterea famam & popularem plausum sunt consequuti. Quòd si Gentiles bellum iustum esse negauerunt quod non esset indictum antea & denunciatum, isti qui in alta pace clarissimas totius regni vrbes occuparunt vel per insignes fraudes vel impudentissimam regiæ authoritatis simulationem, vti de Rothomago, Aurelijs, Pictauio, Turonibus, Biturigibus, Lugduno, & reliquis omnibus ciuitatibus quas prima rebellione inuaserunt notissimum est, qui postea Meldis sub specie supplices libellos offerendi

Hist. de la. Val. li. 2. an. 1572. Belfor. li. 6 ca. 115.

Legati regis perfidiose violati.

Vrbes contra ius gentium occupata.

reticis concedenda operam suam quàm maximè impendebat. Mareschallus Sãctandræanus inter principes Gallicani regni bellatores numeratus, & à scriptoribus externis plurimùm propter insignes victorias commendatus, quemadmodũ est in bello Dreusio interfectus? Num in ipso prælij ardore pugnans? nequaquam, sed postquam fide data & accepta se capiendum præbuisset, quomodo si egissent cum Condæo Catholici, nunquam is alteram in Gallijs rebellionem contra regem excitasset. Mottegondrinus in Delphinatu præfectus generalis, quàm barbare à Caluinistis occisus est, & ignominiose per totam Valentiam tractus, & deinceps ad fenestram domus suæ suspensus, postquam Euangelica, hoc est Satanica fide omnem ei benignitatem fuissent polliciti, si se inermem eorum fidei vellet committere? Charrius Chiliarcha veteranus Gallorum qui in Italia contra Hispanos militauerant, quòd esset Hugonotis infensus & Catholicæ religionis studiosus, quemadmodum occubuit? Media luce, media fere ciuitate Parisiensi, à Briquemaltio cum armata Hugonotarum cohorte derepente inuaditur, & multis vulneribus perimitur; fremente non sine causa tota ciuitate Parisiensi, & clamante ruituram necessariò rempub. Gallicanam si ita nequissimis rebellibus fas esset fortissimos regis & regni præfectos militares occidere, ipsis autem interdictum esset sumptis armis tam luculentas iniurias vindicare. Eo enim tempore arma Parisiensibus fuerant jussu regis adempta. Terridas regij in Nauarra exercitus dux primarius, Sancolumbus, Bassillon, alijque permulti partim equites Ordinis, partim clarissimi militum præfecti, quũ post certas compositionis leges se Mongomerio dedidissent, contra leges & fidẽ datam obtruncati sunt & ignominiosissimè per com-

Mareschal Sanctandraæ. & alij permulti.

M. Pig. li. 6. ca. 10.

Ibid. lib. 6. c. 20.

Belfor. li. 6 ca. 110. Tigu. li. 8. ca. 114.

Ibid. li. 7. ca. 11.

pita

regis ſecuritatem ſpectantes. altera continebat *ciuitates præſidijs militaribus liberatas priſtino eſſe ſtatui reſtituendas*, altera Admiralium debere *ab omnibus extra, & intra Galliam fœderibus diſcedere.* Huic pacificationi iterum atque iterum iuramentis confirmatæ quàm religiosè & quandiu ſtetit Admiralius? Eo ipſo nimirum menſe quo pax confecta eſt, miſit ſuos actores in Germaniam, qui eoſdem Germanos auro Gallicano iam ante ſibi deuinctos, nouis rurſus præmijs & maioribus ad aliud bellum breui inchoandum obſtringerent; miniſtris, conſiſtorijs & ſynodis præcipit, vt in prædicando ſolenne ſuum tenerent, videlicet quum fratres ad audiendum verbum Euangelicum vel cœnam peragendam conuenirent, eos contra regem vt infidelem, & contra Catholicos tanquam Cananæos & Iebuſæos totis ingenij viribus incenderent. Sancerras, Montalbanum, aliaque loca & ciuitates multas, in Prouincia, Delphinatu, Languedoca, quas belli tempore inuaſerat, hoc pacis tempore contra edictũ præſidijs ſuis Hugonoticis tenuit. Rochellenſes ab eo inſtructi, non modò ordinaria regi ſubſidia pendere noluerunt, nec modò gubernatorẽ veterem regia cũ authoritate venientem repulerunt, nec modò Catholicos incolas ex edicto in ſuas domos & bona reuenire prohibuerunt, ſed etiam quæ priore bello flagrante, contra regẽ inſtituerunt noua vrbis ſuæ propugnacula, moles, aggeres, & munitiones, ea nunc quàm acerrimè continuarunt, & terra latrocinium, mari piraticam effusè exercuerunt. Admiralius interim Euangelica libertate edictum regis interpretatus, quaſi à *fœderibus omnibus extra & intra Franciam diſcedere*, idem valeret atque *quàm plurima poſſet intra & extra Galliam fœdera coire*, vbi in Germania quod cuperet effeciſſet, & in Gallia per miniſtros factio-

La Val. li. 5. fo. 250. Hiſtoire de Prg. li. 7. c. 12. 13. Belfor. li. 6 ca. 107.

Supra fol. 378.

nem ſuam multò magis quàm antea roborauerat (id quod huius anni exitus declarauit) miſit in Angliam fratrem ſuum Cardinalem Apoſtatam, qui cum regina & eius Concilio (rebus Hugonoticis contra rempublicam Gallicanam, vti hoſtem Galliæ decuit ſemper fauente) negotium ſuum ageret. Miſit item ad rebellem Aurengium aliquot peditum equitumque turmas vt is viciſſim cum opus eſſet ſuas auxiliares copias Admiralio ſubmitteret, qui etiam expectationi eius non defuit. Ergo ex hac regis pacificatione tantum roboris ſibi comparauit Colignius, vt paucis poſt menſibus in Gallia maximum exercitum inſtruxerit, è Germania Ducem Bipontinum cum peditum ſex, equitum octo ferè millibus acciuerit, ex Anglia multa tormenta ænea, pulueris tormentarij tria millia, & librarum, quingenta millia in ſtipendium militum acceperit; è Flandria Aurangij frater cũ non mediocri ſupplemento ad eum acceſſit, qui etiam in prelio Mongũturano ſtrenuam & egregiam Colignio ſuiſq. Hugonotis operam nauauit. Hoc exemplum vt breuis ſim, ſatis demonſtrat Caluiniſtis nullam eſſe in fœderibus conſcientiam, nullam fidei ſanctiſſimè iuratæ ſanctitatem. Sed quemadmodum Caluiniſta quidam hiſtoricus Scotus ſuos Scotos conſultantes inducens, *fœderum (inquit) ſanctitas, & iuriuſiurandi religio, & pactorum conuentorumque fides, inter bonos firmiſſima ſunt vincula; inter malos* (Hugonotas) *oblata opportunitate ad fallendum retia*: id in Caluiniſtas omnibus, Flandris Franciſq. potiſſimum, Apollinis oraculo eſſe verius tota noſtræ tempeſtatis hiſtoria luculẽter declarat. Ergo quid ego Anglos, quid Hiſpanos, quid Romanos, quid veteres ethnicos commemorem longe fidelius ſuis fœderibus pactiſque ſtetiſſe, quando iſti Caluiniſtæ nihil aliud quàm peierant

La Val. li. 9. fo. 312.

300000. Angloti.

Buchã. hiſtor. Scotica lib. 14. pa. 472.

ierant, dissimulant, mentiuntur, & fide vtuntur tanquam sola esca, & quasi Sirenum cantu, quò incautos & credulos Christianos suis retibus induant.

Certum quidem est vnicam Gallicanam vnius anni historiam plura suppeditare improbissimę perfidiæ exempla, quàm quis ex omnibus Annibalis & Carthaginensium cõtra Romanos bellis & fœderibus poterit colligere. Et tamen apud antiquos nihil erat famosius perfidia Punica: sed quæ à perfidia Caluinistica & periurio Hugonotico tam longè abest, quàm cœlum abest à terra. Et Annibal Pœnique tyrones videri possint si cum Colignio & eius asseclis ueteranis in fraudando & pęierando ductorib. conferantur, quorum etiam ipsa religio tota his fraudibus & rebellionibus inseruit, hosque Græcos à fide Deo, Ecclesiæ & principibus data liberat. Est enim pulcherrimũ illud axiôma & in istorum mentibus altè inhærens, quo monachos & apostatas ab obedientia & fide quam in Baptismo Christo, & castitate quam voto Ecclesiæ promiserunt, eorũ Apostolus Ioannes Caluinus excusat. *Fractæ (inquit) fidei & periurij accusantur, quòd vinculũ (vt creditur) insolubile quo erant Deo & Ecclesiæ alligati abruperunt. At ego nullũ fuisse vinculum dico, vbi quod homo confirmat Deus* (Caluinianus) *abrogat. Deinde vt demus fuisse obligatos quum ignoratione Dei & errore implicati tenerentur, nunc postquam veritatis* (Caluinianæ) *notitia sunt illuminati, simul Christi gratia liberos esse dico &c. Quibuscunq; ergo Christus Euangelij luce affulget, non dubium est quin ab omnibus eos laqueis expediat, quibus se per superstitionem induerant.* Hæc generalis est Euangelij Caluiniani dispẽsatio, per quam eius cultores omnes vt primùm Euangelica luce sunt illuminati, statim soluũtur ab omnibus fidei, votorum, & obedientiæ vinculis

Caluinus liberat suos sectarios à præstandis iuramentis

Calu. instit. li. 4. ca. 13 §. 21.

Supra fol. 293.

 quibus

Caluinistæ non possunt seruare fidē iuratā alicui principi Christiano.

quibus vnquam Deo & Ecclesiæ, multò magis principibus, magistratibus, & reip. se alligauerant. Hoc enim liberum & licentiosum euangelium nulla patitur iuramentorum vincula sibi circundari, quibus in aliqua obedientia per votum vel fidem data eius sectatores contineantū̄r. Huius autem axiômatis & Theoriæ praxim si quis videre desiderat, abūdè eius desiderio vel hoc vnicum exemplum satis faciet.

Vide edictū in l. i Val. li. 35. f. 694

Rochellensibus in summas angustias adductis, à rege Carolo datum est pacificationis edictum, in quo etiamsi conditiones & quoad conscientiam & religionem Caluinianam, & quoad priuilegia honoresque, & quoad omnia quæ ipsi opinor Rochellenses expetebant, valde fuerunt amplæ & commodæ; illi autem regi vicissim illud vnum pollicebantur vt in pace viuerent, & cum alijs rebellibus suas cōtra regem vires ne consociarent, tamen post amotum ab vrbis mœnibus regium exercitum, perpauci menses effluxerūt quum veteres suas rebelliones in quibus iam ab Euangelismo suscepto enutriti fuerant renouarunt. Quum enim Sancerrenses, & quidam alij in Languedoca qui regis edictum obstinatissimè respuebant bello peterentur, Lanoæus & Mirābæus clari nominis Caluinistæ duces, per speciem celebrandæ cœnæ (ita rem narrat ipsorum frater) Rochellam ingressi, Rochellenses ad bellum denuo instaurandum hortantur. Qui quum responderent,

Lanouë.

Histoire de Poplin. l. 37 fo. 203.

nullam sibi suppetere causam iustam, vt qui fruerentur libertate conscientiæ, & religionem publicè exercerent: Lanoæus contra persuasit id satis non esse. Quum enim eam libertatem vi à rege extorsissent, sine quæstione Regem eam esse erepturum vbi primùm daretur opportunitas. Deinde cogitarent Ecclesiam Dei & congregationem fidelium (Caluinistarum) non esse nisi vnum corpus. ergo bellum quod fratribus inferebatur, cum Rochellensibus eâdem operâ geri.

Fides

Fides quidem seruanda est quam regi dedistis. Fateor hanc esse regulam generalem: sed alia quoque est regula non minus certa neminem teneri vt seruet illud quod non est in sua potestate, vel quod seruatur cum periculo proximi sui; multò minus potestis seruare promissum cum detrimento gloriæ diuinæ. Imò dicimus præterea duplicari peccatum, si quis talia promissa præstiterit. Herodes stultè promisit filiæ, caput Ioannis Baptistæ, &c. Hæc persuasio ex ipsa schola Ioannis Caluini & ministrorum concionibus eruta,& perfido huic Euangelio apprimè congruens, ita subitò inflexit animos Rochellensium, vt fœdus vel pacificationem quam cum Rege mense Iulio proximè antegresso fecerant, mense Ianuario proximè sequenti violarent, & reiecto Rege, nouum fœdus veteri contrarium cum Lanoæo & Mirambæo contra Carolum regem percuterent. In quo illud ego semper aduerti diligentissimè à Christiano lectore cupio, non tam quòd Caluinistæ in fœderibus his erga regẽ & christianos omnes perfidiosissimi sunt, sed quòd officio, quòd conscientia, quòd Euangelica doctrina ad eam perfidiam impelluntur, idque ita, vt non esse regi & Catholicis perfidiosum, hoc sit in eorũ Euangelismo non simplex sed *duplex peccatum*. vt quamdiu in Hispania cõtra Arianos, in Flandria contra Anabaptistas, in Frãcia contra Trinitarios & Libertinos, in vlla Europæ parte contra vllos Caluinistas & hæreticos lex aliqua viget, tam diu Galli,& omnes vbique Caluinistæ ex præcepto Euangelij & doctrinæ suæ tenentur regibus suis esse rebelles,& inuitis regibus fratrum causam promouere. Neque enim fides regibus iurata, seruanda est *cum periculo proximi & detrimẽto gloriæ diuinæ*, quæ maximè scilicet imminuitur, si fratres Caluiniani aut aliqui *ex numero fidelium* hæreticorũ, *qui omnes efficiunt vnam congregationẽ & corpus*, etiamsi ma-

Nota hanc Caluinianã Theologiã.

Nota.

si maximè horrenda scelera perpetrent, vllis tamen supplicijs coërceantur. Et quibuscunque *Euangelij* Caluiniani *lux affulget, non dubium est* Caluino iudice, quin statim omnibus iuramentis obedientiæ & fidelitatis, quæ Magistratibus, vel Ecclesiasticis vel ciuilibus præstiterunt, exoluantur. Hæc enim vincula etsi *homo & lex hominum confirmat, tamen* DEVS *& lex Euangelica* iuxta horum disciplinam abrogat. Ergo ad superius illud quo DEVS in istis fratribus omnia operari, eosq. ad *omnia quæ admittunt impellere* asseritur, si hoc adiungimus, quod istorum quoq. religio, fraudes & rebelliones docet, quòd istorum Euangelium cominatur diuini iudicij terrores si quis fidem datam regibus Catholicis seruet, quòd iuraméta & fœdera quantâuis religione sancita nihil valere, sed perpetuo factioni suæ stabiliendæ seruire volunt, & peccatum multiplex esse definiunt si quis regibus pareat, & fœdera pacta non rescindat quando id fratrum Euangelicorum commodis est opportunum; hoc (inquam) ad superiora adiuncto, quid mirũ est istorum perfidiam religione munitam & ipsius Dei authoritate roboratam, populorum quorumcunque, vel Pænorum, vel Turcarum, vel Iudæorum perfidia esse infinitis partibus infideliorem. Quemadmodum igitur illa ciuitas multo est fœdior & inquinatior, vbi adulteria & latrocinia publicis ciuitatis moribus licité fieri possunt, (quod nusquam opinor terrarum fit) quàm vbi contra leges, hominum furore & audatia talia aliquando flagitia concipiuntur; sic iste Euangelicorũ grex, apud quos lege, religione, & Euangelica doctrina, fas, adeoque & gloriosum habetur peierare, vota rumpere, fidem frangere, fœdera violare, quod ante hanc corruptissimam progeniem nulla in orbe terrarum natio probauit, Christianis haberi debet dete-

Supra fol. 281. 283

Caluinistæ necessario omnibus Paganis perfidiosiores.

detestabilior quauis Paganorum & Canibalum vel nequissima gente: vbi etsi hæc aliquando hominũ nequitia & improbitate fiunt, lege tamé & religione non defenduntur, tanquam honeste facta & laudabiliter.

13. Vt autem in istorum actionibus omnia inter se apté quadrent, & extrema primis iusta proportione respondeant, quemadmodum erga Christianam religionem, erga Ecclesiam, erga Sanctos, erga sacerdotes nihil præ se tulerunt Gallicanum & Francicum, nihil pium & moderatum, nihil quod non sit Turcicum & Saracenicum; item contra regem Gallorum, nihil fuit illis magis infidele & proditorium, nec contra nobilitatem Gallicanam quicquã magis immane & barbarum; ita in modo belli contra promiscuam multitudinem, contra viros & fœminas & infantes gerendi, in nullis vnquam annalibus, non si omnes historias omnium bellorum quæ externi hostes cum Gallis gesserunt perlustres parem reperies barbariem & in miseris homuncionibus crudelissimé trucidandis belluinam potius quã hostilem feritatem. Oppida quæ eos admittere recusabant, interfectis incolis incendio absumere leue quiddã & vulgare erat. Ceperunt oppidũ Mõtbrisonem Forestiæ, in eoque duodecim viros nobiles ex altis murorum pinnaculis in terram iecerunt præcipites. Præter aliarum fæminarum magnum numerum, nouemdecim illustres fœminas vi stuprarunt, mactarunt infantulos in vlnis matrum vagientes, & plusquam octingentos Catholicos postquam se eorum fidei commisissent trucidarunt. eademque Euangelica mansuetudine in plurimis Prouinciæ & Delphinatus oppidis vsi sunt. In pagis circa Aurelias omnia cæde & sanguine funestarunt, & viris & mulieribus promiscué interfectis.

Barbara Hugonotarum immanitas cõtra populum Gallicanũ.

Histoire de M. Pig. l. 7. ca. 9.

Ibid. lib. 6. cap. 14.

Ibid. ca. 9.

 Quen-

Quendam autem vicum cùm vastaturi intrassent, & pueruli multi præsidij causa in Ecclesiam fugissent, isti boni fratres eos insecuti ignem in Ecclesia iniecerunt, eaq. deflagrante quum infantes per fenestrã elapsi fuissent, rursus ab istis correpti sunt & in medias flammas proiecti. Sed vt breuitatis studio reliqua minora oppida & minorum ducum res gestas transeam, Angolismũ vbi rex Colignius cũ sua versabatur aula adeamus, vbi & propter regis præsentiã maior iustitia, & propter vrbem voluntariè redditam, fidemque Colignij de omniũ hominũ quiete & libertate interpositam, maior expectari potest humanitas. Cæterũ vt supra demonstrauimus Angolismo quoad Ecclesiasticos nihil fuisse miserius, sic verissimum est eodem Angolismo quoad laicos cuiusq. ordinis nihil fuisse calamitosius. Quorũ alios arborib. alligatos sclopettis traijciebant, aliorũ capita precidebant, & quum ludere vellent pro globis vtebatur. Qui loco regis Caroli ciuitati toti præsidebat & ius dicebat, eum isti iuris & iustitiæ hostes arripuerunt, & funibus tanquam canem ligatum in sua ipsius domo sordidissimis culinæ officijs mancipatunt. Postquam domum eius auarissimè expilassent, ipsumque innumeris opprobrijs & verberibus turcicis remigis instar lacerassent, tandẽ laqueo suffocarunt: quem propter summas virtutes & miram integritatem multi ex Protestantibus ipsis qui omnem humanitatem non exuerant funditus, postea luxêrunt. Vxorem regij quoad criminalia præfecti, viduam septuagenariam cõprehenderunt, & capillis per vrbis plateas inhumanè, spurcè, & improbissime raptarunt. In vicino pago fœminam nobilissimam quæ eos perdiu laute acceperat illisque deliniendis magnos sumptus impenderat, hac tandem compensatione remunerant, Post cœnam

Ibid. li. 7. ca. 14.
Launay en la replique Chrestienne li. 2. ca. 16.

Supra fol. 359. 360.

Lieutenant general du Roy en la iustice.

Lieutenãt criminel.

nam opiparè à tam liberali hoſpita ipſis factam, vino cibóque eius ſaturi, magnam argenti copiam poſtulant; non credenti eos ſeriò agere vim minaſque intentant, recuſanti quod volebāt tradere, ignitum ferrum adhibent, eo plantas nudas aliaſque corporis partes incredibili tormento adurunt, & deinceps eodem ferro carnem immaniſſimè concerpunt. & ad extremum cruentatam & moribundam dimittentes, & quicquid inuenire poterat auri & argenti corradentes, domum penitus diſpoliarunt. Immenſum eſt & nimis fœdum ſingula perſequi. Vt paucis abſoluam, hiſtorici, alij qui fideli auditione res illic geſtas acceperunt, alij qui rebus geſtis oculati teſtes interfuerunt, triplici potiſſimùm mortis crudeliſſimæ genere Angoliſmenſes ciues & vicinos ab iſtis interfectos fuiſſe recenſent. Primū erat, quod olim à Mezentio tyranno inuentum eſt, & poſt Mezentium à nemine vt opinor vſurpatum, qui

Tria genera ſumma crudelitatis vſurpata Engoliſmi ab Hugonotis

Launay vbi ſuprà & hiſt. de M. Tig.

Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
Componens manibuſque manus, atque oribus ora:
& demum nihil ſubminiſtrans vnde viuerent,
Saniε taboque fluentes
Complexu in miſero, longa ſic morte necabat.

1\. *Virgilius Æneid. lib. 8.*

Hoc ab iſto Mezentio hi valde dociles ad nefanda quæque à quouis magiſtro haurienda diſcipuli perdidicerunt, niſi quòd eius inuentis ſuam quandam inhumaniorem crudelitatem addiderunt. Ille enim viuos iungebat mortuis; vt viui mortuorum ſi vellent carnem manducarent, at iſti viuos cum viuis ita colligabant, vt alter alterius viuentis carnē diſcerperet, vel fame contabeſceret. Imò quum alter alterum deuoraſſet, poſtea nihilo minus fame pereundum erat. Alterum & tertium genus neſcio an ab aliquo veteri tyranno acceperint, an ipſi potius à

2\.

ſuo Euangelico ſpiritu edocti primi excogitauerint Aliàs enim vt varietate mortis ſeipſos magis paſcerent, funes fortiſſimè tendebant, illiſque quos mori volebant alligabat medios, vel ſuſpenſos vno pede, aliquando vtroque; & ſic relinquebant in aëre pendulos, nullo alio ſupplicio afficientes, niſi quod ſic patiebantur langueſcere, nec ad mortem vſque aliquid præbebant alimenti. Aliàs Catholi-
3. cum aliquem hominem cum magno ſtipite vel palo deuinciebant, & quum cibos coquere aut ſe calefacere vellent, hominem cum ſtipite ſimul proijciebant in caminum, & lento igne vtrumque conſumebant. Hæc ea in ciuitate fiebant, vbi iſtorum rex, ſummus nimirum iuſtitiæ miniſter præſens, omnia quàm moderatiſſimè gerebat; in ea (inquam) ciuitate, quæ volens, nec maiori aliqua neceſſitate compulſa in horum ditionem conceſſerat. Quid alibi factum arbitramur, vbi alij Coligniani pro libidine furebant in ciuitates, vel quas vi ſubegerant, vel in quas inuitis ciuibus à fratribus ſuis proditoribus per inſidias inducti fuerant! Et quis adeò communis ſenſus & intelligentiæ vacuus eſt, vt adhuc iſtos Gallos vocandos cenſeat, qui contra Eccleſiam Gallicanam, contra Regem, Nobilitatem, & populum Gallicanum, omnibus qui vnquã fuerunt hoſtibus vel Chriſtianis vel Paganis furioſius ſunt debacchati?

14. 14 Quòd ſi hoc demum vnum adiecerimus, quo clarius adhuc ſe & Eccleſiæ, & regis, & nobilitatis, & populi, totiuſque ſimul reipub. Gallicanæ hoſtes, magiſque ab ea repub. alienos demonſtrarunt (ſi tamen his tam ſolidis & expreſſis argumentis aliquid fingi poteſt clarius) nec multos quidem ex ipſis ſanioribus Hugonotis arbitror negaturos, quin fratres ſui qui talia contra Galliam admiſerunt,

nec

nec guttam Gallici ſanguinis aut indolis habuerint. Reſpondeat enim mihi velim Admiraliſta aliquis, ſi quis munitiſſimas Galliæ ciuitates, ſi quis portus maritimos Anglis antiquis & æternis Galliæ hoſtibus prodat, an is Gallus Galliæ defenſor (quod natura Gallici nominis requirit) an verò Anglus Galliæ oppugnator, imò verò Galliæ proditor exiſtimandus ſit? Reſpondet ſi non verbo, certè facto & opere ipſe Condæus princeps, reſpondet Admiralius, eos non Gallos ſed Gallici nominis maculas eſſe atque peſtes. Ideoque & ipſi ad delendum labem quam ex tali nefaria proditione Caluiniſtæ contraxerant, cum alijs Gallis ad expellendos ex vrbibus & portubus Normanniæ Anglos ſuas coniunxerunt vires; & vitam quoque crebris in obſidione, certaminum, eruptionum & incurſionum periculis expoſuerunt. Poſt Chriſti ſiquidem religionem, nihil eſt magis Chriſtiano homini intrinſecum & intimis viſceribus à natura & ratione inſculptum, quàm Gallo Galliam, Hiſpano Hiſpaniam, & reliquis ſimiliter populis ſuam cuique patriam ab exterorum hoſtium prædationibus defendere. Et in huius rebellionis initio quum nondum iſti viri humanam naturam penitus abiecerant, naturæ lumine hoc viderunt, quod poſtea Euangeliſmi tenebris magis occæcati videre noluerunt. Nam quis abſque horrore commemorare, vel recogitare poteſt ſpolia, cædes, incendia, vaſtitates, quas Caſimiri & Bipontini ducis latrones ab Admiralio eum in finem inuitati, & cõducti ab Hugonotis in Gallia fecerunt! Latrones voco, quia non vt iuſti milites iuſtis regibus fortiter, ſed vt latrones latronibus & proditoribus contra legitimum regem & fideles regis ſubditos flagitioſè ſeruierunt; neque ſanè militum ſed prædonũ potiùs

Homini cuique inſitum eſt patriam ſuam defendere.

an. 1562.

more

more per miseros Galliæ pagos & prouincias grassati sunt. Secunda rebellione sex mille & quingenti equites Germani cum tribus peditum millibus Admiralio venerunt in subsidium, tertia verò & quarta, multò plures. Qua spe illecti? qua mercede, quibus stipendijs prouocati? Non quæ Admiralius aut alij rebelles de suo persoluere poterant, aut verò vnquam persoluere cogitabant; sed eam prædam captantes, quam ex fertilissimis Galliæ prouincijs eos corrasuros Admiralius promiserat, qui & fideliter promissum exoluit. Infinitam enim prædam ex Campania & Burgundia in Germaniam auexerunt. Quod exemplum causæ Hugonoticæ tantùm profuit, vt quum proximo anno nouam rursus rebellionem fratres concitassent, & veteres suos socios euocassent, multò plures vndequaque vt vultures ad opimum aliquod cadauer, sic illi certatim ad exhauriendam Galliam aduolarunt. Ex Belgio siquidem Aurangius vênit cum sex millibus equitum Germanorum & duodecim vexillis peditum. Ex Germania dux Bipontinus, cum octo ferè millibus equitum & peditum millibus sex. Tantæ prædonum multitudini stipendia vnde suppeterẽt? Ex Gallicarum ciuitatum spolijs: sic enim expressè cum Bipontinis conuentum est. Vnde & Charitæam vrbem quam primum occupabant, Galli ductores Germanis tradiderunt *pro sua libidine diripiendam*, etsi Galli milites eam primi inuaserant. Sed duces Galli reuocatis Gallis Germanos immiserunt, *ne fallerent fidem quam Germanis dederant*. Et constat Germanos maximam secum è Germania duxisse carrorum multitudinem, quos Gallorum spolijs onustos in Germaniam amandarent. Friuolum est neque necessarium singulas rebelliones describere, & quot Germanorum peditum & equitum millia perpetuò

[Margin notes: an. 1568. — M. Pig. li. 7. cap. 9. 12. — Ibid. lib. 8. cap. 2. Histoire de la Val, lib. 10. fol. 341. — Ibid. fol. 345. — Histoire de M. Tig. li. 6. cap. 16.]

perpetuo Hugonotis ad miseram Galliam depopulandam præstò affuerunt, enumerare. Nemo enim nescit nunquam Caluinistas rebelles in Gallia fortunam belli tentasse sine Germanorum auxilijs. Neque magis obscurum est aliàs Dandelotium, aliàs Colignium, aliàs Condæum, aliàs minores rebelles sed ab istis maioribus legatos, Germanorum in Galliam aduentum procurasse. Neque verò illud minus exploratum est istos milites nunquam ad externam militiam proficisci, nisi prius certam aliquã pecuniæ vim adnumeratam sibi habeant, & de opimis prædis & stipendijs maximè probabiles recipiant cautiones. Neque verò difficile probatu est Hugonotas nunquam cogitasse stipendia illa de suis bonis dependere. Ad cuius demonstrationem illud celebre est & ab omnibus historicis memoriæ mandatum, quod cùm semel rex Carolus post pacificationem cum rebellibus factam ad exonerandum ab illis Harpyis regnum suum multa librarum millia dederat, & regi Nauarræo, Colignio, & Rochefoucaldio id requirentibus concesserat, vt coloni subditique Caluinistæ non nobiles ad exoluendum reliquum debitum Germanis promissum quintam bonorum suorum partem contribuerent, *hoc extraordinarium subsidium Caluinianos mirabiliter vexauit & afflixit, vsque eo vt permulti abnegarent penitus religionem Euangelicam, multi ad aliquot deinceps annos cœnis ipsorum & concionibus nollent adesse.* Nimirum qui nunquam antea de Germanorum stipendijs cogitarant, qui ipsi quoties rebellabant, ex sacrilegijs & spolijs Ecclesiarum lucrari potius quàm aliquid de suis priuatis facultatibus erogare soliti fuerant, eos iam præter expectationem & morem, militibus suis stipendia largiti, onus intolerabile ipsaque Ætna grauius videbatur. Aliàs siquidem peregrinos illos milites

Gallia hostes in Galliam ab Hugonotis inductis ad eam spoliandam.

Histoire de Poplin. La Val. M. Pigu. an. 1571.

Histoire de M. Pigu. li. 9. cap. 2.

lites quanquam maximè famelicos & rapaces, tamen vel ciuitatum, vel Ecclesiarum, vel pagorum spolia & populationes exaturabant. Quibus prædis ita Germanos illos & inprimis Casimirum Hugonotæ extulerũt, vt miserabilis Codrus (nec enim alius est maximo potentissimóque Gallorum Monarchæ comparatus) regi exprobrare sua erga eum merita non erubuerit, ab eòque insolentissimè nescio quot librarum milliones flagitare, & iterum atque iterum regis legato obijcere non est veritus, eum regem esse *sine fide, sine lege, sine honore, sine virtute*. Et quasi dedecorosum esset Comitis Germani minori natu filio à Gallorum rege aliqua recipere vel emolumenta opum vel ornamenta honorum, nimis contumeliosè & singulari arrogantia reiecit regique in manus tradidit donatos ei à rege annuos magni valoris reditus, multa oppida, præclara & fructuosa officia, ipsumque D. Michaëlis equestrem honorem, quem & clarissimus Hispaniarum rex Philippus, & supremus Christianorum Imperator Maximilianus, magno sibi decori fuisse semper existimarunt. Quod magis est veris Gallis & Galliæ imperio ignominiosum, quàm illa ipsa superbissima iactatio, qua idem Casimirus præ se ferens plaustra, Gallicarum ciuitatum & Ecclesiarum prædis onusta, quæ boues cornibus inauratis trahebant, quasi Gentilitio more de Gallia subacta triumphum agens, Heidelbergam & Argentoratum media luce, immensa Germanorum multitudine spectante & applaudente inuectus est.

Insolentia Casimiri erga regem & regnum Galliæ.

Henric. 3. Vales.

Histoire de Poplin. fol. 355. 356. 458.

15\. 15 Quare vt à quo cæpi in eo desinam, si Gallicanum populum ex Christiana religione æstimemus, veteres Iudæi, Gentiles, Turcæ, quicunque fuerunt Christianæ religionis hostes acerrimi, Caluinistis meli-

Conclusio Hugonotæ u

meliores sunt Galli, quia meliores Christiani. Ante annos septingentos varijs è mundi partibus Galliam inuaserunt varij infideles, ex Hispania & Africa Saraceni, ex insulis Septentrionalibus Dani & Normāni, illi Mahometani, isti Idololatræ, vtrique Christi & veræ pietatis persecutores sanguinarij, qui quanta mala Gallis intulerint in Concilio Gallicano iuxta antiquos Galliæ limites ita deplorant Episcopi. *Quis (inquiunt) siccus oculis valeat enumerare mala gentis nostræ & sanctorum! Videte & considerate quàm præclara & nobilia seruorum Dei ædificia destructa & incensa sunt, & funditus ad nihilum redacta. Altaria defossa sunt & penitus conculcata, ornamenta Ecclesiarum Dei valde pretiosa & mirifica, direpta & igne exusta. Episcopi & sacerdotes & cæteri ordinis Ecclesiæ viri, gladio truncati & diuersis pœnarum generibus morti addicti. Omnes ætas vtriusque sexus gladio & igne & diuerso mortium genere consumpti. Quid amplius his dici posset?* Quis hos episcopos de Saracenica & Normannica magis quam Hugonotica & Caluiniana vastatione cóqueri suspicetur, quorum eadem omnino sunt sacrilegia, gemina impietas; nisi quod ea quæ tum Saraceni fecerunt crudeliter, ea isti patrarunt longè immanius, & quum Normanni infideles iurati Galliæ hostes nihil Galliæ debebant, isti Caluinistæ Fideles (si Satanæ placet) periuri Galliæ amici liberique, omnia patriæ in qua nati erant debebant, pro cuius salute capita sua deuouere, eáque ab omnibus mortalibus defendere vsque ad extremum spiritum tenebantur. Quòd si ex obedientia quæ Regibus & Parlamentis exhibetur, si ex operâ quæ Gallicanæ reipub. tuendæ impenditur Gallos definimus, Burgundi, Hispani, Itali, Germani, Saxones, veriores sunt Galli quàm Admiralistæ, quàm Hugonotæ. In bello siquidem Dreusiorũ, in prælio Sandio-

quoad fidē Christi non esse Gallos.

Concilium Moguntinum sub Arnulpho Imperatore in præfat.

Hugonotas quoad ciuilem politiam non esse Gallos.

Sandionisij, Monganturij, in obsidione Pictauiensi, in recuperanda Coronæ Gallicanę prouincia Pictauiensi tota, fortiter pro rege, pro Parlamentorum authoritate dimicarunt Burgundi, Hispani, Itali, Saxones. Vtque olim Galli Pictauiensem & Guiennensem oram vera fortitudine extorserunt Anglis, & restituerunt Gallorum regibus; sic isti externi milites plurimas eiusdem oræ ciuitates & oppida Gallogræcis Caluinianis ablata, reipub. Gallicanæ & veris Gallorum regibus reddiderunt. Et qua frōte ausit quis Burgundos & Anglos vocare Gallicani imperij hostes, nisi hos Caluinistas hostes fateatur infinitis partibus atrociores!

Burgundi & Hispani meliores Galli quam Hugonotæ.

Carolus enim vltimus Burgundiæ Dux etiamsi cum Duce Britanniæ, Lotharingiæ, alijsque Ludouici II. hostibus icto fœdere, bellum regi illi periculosissimum intulisset, & cum exercitu plusquam 50000. equitum & peditum ciuitatem Parisinam obsideret, non tamen ita vastauit circumiacentem agrum & pagos, quin toto obsidionis tēpore (quod diuturnum fuit) & in ciuitate, & in castris, magna esset commeatus abundantia. Id enim diligenter notant historici, quòd etsi rex & Burgundus, *vterque potentem haberet exercitum, nihil tamen Burgundis vnquam deerat, & in vrbe nulla fuit annonæ caritas.* At Hugonotæ vix quatuor millibus equitū, nec multò pluribus peditibus eandem vrbem paucissimis diebus obsidentes, ita Harpyiarum instar circumcirca depascebant, vastabant, & depopulabantur omnia, vt nec ipsi valde abundarent, & ciuitas *fame admodum laboraret.* Angli autem etiamsi plusquam centum annos bellum in Gallia cum regibus Gallorum gesserunt, nunquam tamen in eam necessitatem Galliæ reges compulerunt, vt vel ad indignas Gallico nomine pacis conditiones descenderent,

an. 1465.

Belforest lib. 5. cap. 122. 124. Comineus comment. lib. 1.

Histoire de la Val, li. 6. Surius an. 1567.

vel

vel immoderatis tributis, aut clerum aut populum attenuarent, etiamsi eo tempore & Galliæ regnum duplo esset quàm nunc est angustius, & Gallicæ Coronæ reditus decuplo essent quàm nunc tenuiores. Nam de Carolo V. rege tanquam insolens & inauditum antea, narratur quod de vino & sale tributum populo imposuerit, etiam eo tempore quo quinque simul exercitus varijs in locis Anglorum irruptionibus opposuit. Nec minus insolens erat vnam & alteram decimam à clero longè quàm nuper erat opulentiori exigere. At Hugonotæ quàm iniquas & absurdas conditiones regibus suis obtrudere sunt ausi? Quoties Carolum IX. vel inuitissimum ad ea quæ voluerunt concedenda pertaxerunt? Quoties à rege suo multa Gallicanæ Coronæ turpissima flagitarunt, adeò vt totus orbis Christianus eorum prodigiosam impudentiam obstupuerit? Talia siquidem aliquando suis cum eo pactionibus postularunt, vt *iniquiora regi & commodiora sibi exigere non potuerint, nec si rex ipse, si tota regia progenies, si omnes amici, si cuncti qui regi bene cuperent, ferreis catenis vincti & in teterrimos carceres detrusi* ad Cōdæi aut Ministrorum nutum, mortis vel vitæ sententiam fuissent accepturi. Tributa autem quàm grauia, quàm extraordinaria, eædem Hugonoticæ rebellions à clero populoque expresserunt! quorum ille præter aliquot centena aureorum millia annui reditus vendita & perpetuò alienata, præter ordinaria subsidia permulta, sexaginta milliones quindecim annorum spatio persoluit. Populus autem vniuersus quàm immensam vim penderit dici non potest ex eo autem ęstimari aliquatenus potest, quòd vnica ciuitas Parisiensis cum vicino agro pręter multa extraordinaria, eodem temporis spatio triginta sex milliones numerauit. Et tamen rex post

Haillan de l'estat de France lib. 1. anno 1370.

Vide proximum cap. §. 2.

Surius in Comment. an. 1575. pag. 830.

Pecunia à Gallis exacta.

ab anno 1560. ad 1575.

Poplin lib. 40. fol. 293.

Ibid. lib. 43. fol. 343. hæc omnia recepta, se plusquam centum milliones debere in amplissimo Galliæ conuentu Blesensi protestatus est. Num verò perdiuturna Anglorum bella ita Galliam afflixerunt? An quando sub Francisco primo perpetua ferè bella triginta annis cum potentissimo Christianorum Imperatore & Gallorum hoste, in Italia Mediolani, Neapoli, in Gasconia, in Prouincia, in Flandria, in Lucemburgensi Ducatu, in Picardia magnis exercitibus sunt gesta, ita exhausta est Gallia, ita exinanitum regis ærariũ? Quin potius Franciscus ille decedens nemini quicquam ferè obæratus, reliquit successori in communibus regni thesauris plusquam quinque milliones. *Bodin de la repub. li. 5. cap. 4.* Plures autem Gallos infinitè in his Hugonoticis bellis quàm in illis vel Anglicis, vel Hispanicis cæsos fuisse, si debita proportione bellorũ diuturnitatem & magnitudinem æstimes facilè liquebit, quando toto eo tempore quo inter Franciscum primum & Carolum V. acerbissimè pugnatum est, *ducenta tantum millia hominum ex vtraque parte interfecta* historici annotarunt. *Iouius histor. lib. 42. prope finẽ.* At in Hugonoticis bellis ex solis Gallis decuplo plures intra decem annos occidisse, ipsi Hugonotæ quodam modo gloriãtur. *Strages Gallorum.* Colignius siquidem in oratione qua paulò ante mortem Carolum regem ad pacis fœdera cum Philippo rege rumpenda hortatur, non magis ad Galliæ potentiam prædicandam quàm ad suam impietatem testificandam aptè & egregiè affirmat, *quamuis Gallorum in his seditionibus vicies centena millia fuerint occisa,* *Histoire de Poplin. lib. 27.* Galliam nihilominus Gallorum multitudine passim redundare. Quamobrem in Hugonotis si obedientiam erga reges & leges, si curam Gallicanæ reipub. respicias, nihil est Gallicanum. Et denique si vel theologicè, vel philosophicè, vel politicè, vel ethnicè, vel ex communi ratione, vel ex omnium nationum

tionum

tionum consensu, Gallum definire velis, constabit Hugonotas multò minus esse Gallos quàm vel Hispanos, vel Burgundos, qui & religionem Gallicanam habent, quæ est primaria populi Gallicani nota, & magis reges & rempub. Gallicanam amant & tuentur quàm Hugonotæ, quod proximè è veris Gallis requiritur, quorum vtriusque Hugonotæ sunt inanissimi, & quibus nihil prorsus Gallicanũ superest præter sola loci in quem ex maternis visceribus effusi sunt conditionem, in qua canes & equi & asini Gallicani Caluinistis Gallicanis pares sunt. Ideòque si remotis præiudicijs recta ratione rem expendimus, quemadmodum in theologia conclusum est hæreticos omnes, & potissimùm Caluinistas esse vera Christianæ reipub. monstra, Centauris & Chymæris poëticis deformiora: ita in re politica non minus certum est Hugonotas vera esse in repub. populoque Gallicano prodigia & portenta, & qui non magis cum populo Gallicano quoad veram eius naturam communicant, quàm simia cũ homine, quàm vlcus & cancer cum sano corpore, quàm lupus cum oue cuius carne vescitur cuius sanguine pascitur; quemadmodum Hugonotę ruina, strage, & vastitate populi Gallicani eas ciuitates obtinuerunt, eámque sibi potentiam parauerunt, qua nunc in Gallia elati cristas suas erigunt; & quẽ corporis magnæ parti iam pridem intulerunt, eundem reliquo toti corpori interitum se breui illaturos nequiter sperant, & superbè comminantur.

Hugonota nulla ratione Gallus magis quam canis Gallicus.

Suprà fol. 326.

Rex Nauarræus quum sit hæreticus, maximè talis qualem superiùs descripsimus, non potest esse Christianorum Rex.

Capvt VII.

1 *Ex ijs quæ superiùs explicata & probata sunt, infertur Nauarræum, qui est manifestus Galliæ proditor, antiquò Alençoniæ Duce ab omnibus Gallis damnato longè deterior, aut aliquem Caluinistam non posse constitui Gallorũ Christianorum regem.*

2 *Edicta a rege Galliæ ad eius perduelliones excusandas extorta, nihil ei prosunt: potius eorum quæ postulauit & regi imposuit indignitas, magis eum suosque omnes conuincit esse perduelles multò quàm fuerunt antea execrabiliores.*

3 *Nauarræus & Nauaristæ, omnes Galliæ Ordines habent pro proditoribus Coronæ Gallicanæ, Regem, Nobiles, clerum, populum, ciuitates, quibus apertè vindictam cædémque minantur, si quando ad regnum peruenerint.*

4 *Ius regni Gallicani & consuetudo semper obseruata arcet Nauarræum à regno qui nec vllam consecrationis regiæ partem suscipere potest, nec vllam partem regij iuramenti præstare. Vbi refellitur quidam eius aduocatus, qui negat requiri vt rex Galliæ ab episcopis sacretur, & ita ad regnum admittatur; qui item propter S. Ludouici memoriam censet eum regem admittendum, quem tamen S. Ludouicus si viueret è regali throno totaque Gallia expelleret: quod ex rebus à S. Ludouico contra Comitem Tolosanum gestis perspicuè demonstratur.*

5 *Si fingamus Nauarræum regem Gallorum admitti, regnabit contra morem & leges omnium, tum bonorum orbis Christiani Imperatorum, tum Christianissimorum*

Galliæ

Galliæ regum, quibus ille & quoad facta & quoad leges erit aduersarius: qui item iuxta Gallicani regni mores & politiam, nec Equitem S. Michaelis vel S. Spiritus creare potest, nec ipse eius honoris potest esse particeps; vt nihil Francis vel turpius, vel absurdius, vel damnosius esse possit quam talem regem admittere.

6 *Omnia iura legesque arcent hæreticum à regno. 1. leges ciuiles Imperatorum. 2. leges & decreta Pontificum. 3. leges & Canones Conciliorum, quæ omnia vel à minimo officio inter Christianos gerendo talem hominem amouent, multo magis à regno capessendo; quod etiam manifesta ratio conuincit.*

7 *Scripturæ omnes testamenti noui manifestè prohibent hæreticum à regno Christianorum: id quod ex Christianæ fidei & Catholicorum, adiunctaque hæresis & hæreticorum descriptione in nouo Testamento tradita clarè ostenditur. Idipsum probatur ex scripturis Testamenti veteris.*

8 *Ecclesiæ primitiuæ patres hoc idem certò statuerunt & crediderunt: hancque fidem ex literis sacris Testamenti noui & veteris hauserunt, ex quibus abundanter probant Christianũ commercium & communicationem omnem cum hæreticis regibus, etiam quoad ciuilia esse interdictam.*

9 *Non est fidendum libertati religionis quam Nauarreus pollicetur, sed nunquam præstabit: & si præstat, siue cum Catholica solam Caluinianam admittat (quód fieri non potest) siue hæreses omnes promiscuè; ea libertas Galliæ interitum afferet.*

10 *Exemplo Angliæ hæreticæ quæ vicinas regiones, Scotiam, Galliam, Flandriamque sua hæresi corrupit, & consilijs, auxilijs, opibusque vastauit, conijci potest Galliam si hæretica euadat futuram toti Reipublicæ Christianæ longè perniciosissimam. Eodemque exemplo Angliæ vbi sub Henrico VIII. Nobiles promiscuè nullas ob causas trucidabãtur, Galliæ Catholici cuiuscunque generis, maximè Nobiles,*

certò præscire possunt sub Nauarræo rege crudelissimam mortem ipsis esse perferendam.

11 *Extincta religione Catholica, Mahometismum in Gallia plantandum esse, & aliarum regionum exempla, & Caluinistarum dicta factaque ei probant: quem secutura est necessariò totius Galliæ ruina & vastatio; nisi Galli constātissime statuant Caluinistam quemcunque à regno repellere, ad quod omni ratione, omni iure, & diuino & humano obligantur.*

QVOD si hæc adeò sint inter se apta & cohærentia, & singula rationibus & theologicis & politicis tam euidenter confirmata, si verum est Caluinistam esse hæreticum, ideoque & in Caluinistam conuenire quæcunque in communes antiquis temporibus hæreticos ab Ecclesia & episcopis dicta sunt eos nimirum esse Gentiles, Ethnicos, Iudæos; imò Gentilibus & Iudæis longè nequiores: si verum est præterea Caluinistam esse inter alios omnes hæreticos tantò magis perniciosum, quantò cāncer aut pestis inter morbos, quantò inter serpentes, reliquorum princeps ille regulus vel basiliscus, qui ipsos etiam serpentes inficit, longéque à se suo pestilentiore afflatu.

Lucan. *Pellit, & in vacua regnat basiliscus arena;*

Si certum est quod est certissimum, omnes qui à primis Gallicanæ reip. iactis fundamentis rebelliones in Gallia concitarunt, & qui propter easdem in historijs Gallicanis maximè famosi sunt, prætereaque omnes hostes externos internósq; omnes Germanos, Burgundos, Hispanos, addo etiam Normānos & Saracenos, tantas regibus Gallicanis iniurias, tantas regno Gallicano vastitates, tantas ciuitatibus Gallicanis ruinas & direptiones, tantas populo

Gallicano cædēs atque ſtrages, tanta denique Ecclelijs & clero Gallicano inaudita tormenta, exquiſita ſupplicia viuorum, barbara & immania incendia mortuorum, tam crudeles euerſiones templis & ſepulchris, conflagrationes reliquijs, libris, bibliothecis; denique omnibus quæcūque mille ducentis annis, vel epiſcopi ſanctè, vel reges magnificè, vel populus vniuerſus piè ad Chriſti gloriam, & religionis Chriſtianæ honorem extruxerunt, tam immanem ſpoliationem non attuliſſe, quantam Caluiniſtæ fecerunt paucis his annis dum eorum ſecta per Galliam graſſata eſt: tum verò non dubito quin illud ex his antepoſitis perſpicuè & neceſſariò conſequatur, talem Caluiniſtam in regno Gallicano reipub. eius principem nullomodo poſſe fieri. Quid enim? Tu hominum bonorum communitati perditum ſicarium, ouium gregi ſanguinarium lupum, Catholicorum cœtui nefarium hæreſiarcham, ſanorum multitudini lepræ contagio infectum, naui in portum dirigendæ archipiratam præficies? Tu reipub. Chriſtianæ corpori quo nihil eſt ſpecioſius, nihil propter ſummam pulchritudinem ſpectatu admirabilius, caput belluinum affiges quo nihil cogitari poteſt deformius? Tu regno Galliæ, populo Chriſtiano, regem dabis non Anglum, non Burgundum, non Hiſpanum, quod lege Salica interdictum putas, & recte; non Turcam, non Saracenum, qui Chriſtianos Chriſtianè in ſuis Imperijs patiuntur viuere, ſed Caluiniſtam Turca & Saraceno longè nequiorem, & Catholicæ Chriſtianæque tuæ religionis hoſtem longè magis capitalem & implacabilem? Quid? itáne à communi ſenſu derelicti ſumus, vt corporis principale membrum velimus conſtituere partem non modò putridam, & ſpiritu vitaque carentem, sed etiā partem peſtiferā

Nauarræus Caluiniſta non poteſt eſſe Catholicorum rex.

 & ve-

& venanatam, quæ reliquas partes sine dubio sua tabe corrumpet & contaminabit? An qui vires suas modicas cum omnibus externis Galliæ hostibus, cum Flãdris, cum Germanis, cum Anglis, cum Aurangio, cum Casimiro, cum Bipontino, ad aliquas Galliæ prouincias ferro flammaque depopulandas coniunxit; ei maiores vires trademus, vt quæ supersunt reliquas Galliæ prouincias omnes ijsdem populationibus, flammis, & stragibus deformet? Legitur in annalibus Galliæ Ioannem Valesium ducem Alençonium principem sanguinis regij, generali sententia nobilium Galliæ Parium, omniumque in hoc regno iurisconsultorum alicuius nominis damnatum fuisse, vt ipse caput amitteret, omnes eius ædes vsque ad primam contignationem disturbarentur, omnibus eius oppidis deijcerentur muri, in omnibus eius syluis & lucis succiderentur arbores vsque ad humanæ staturæ altitudinem, palatiorum eius fossæ iniecta humo complanarentur, pontes pensiles destruerentur, bona & fundi regio fisco cederent, liberique & posteri eius omnes nobilium ordine moti, rusticani & ignobiles haberentur, eò quòd Anglos Galliam inuadentes suis oppidis recepisset, suisque opibus & consilijs iuuisset. Atque hoc iudicium eo tempore factum est, quo Angli plurimum in Gallia poterant, Normanniamque totam ipsamque Parisiorum Lutetiam plurimasque præterea in Campania & Pictauiensi agro ciuitates obtinerent, & de iure Anglorum regis in quibusdam Galliæ partibus vbi Ducis Alençonij fundi positi erant nemo Gallus dubitaret; rexque Angliæ tum in Gallia suum habebat Proregem, qui eius nomine Galliam administrabat, idéque Angliæ rex Lutetiæ, Gallorum Rex coronatus est; adeò vt preclara species iuris in regno Gallicano

Haillan de l'estat de France lib. 5. fol. 73.

Iudicium Parium Galliæ in Ducem Alençonium fæderatum Anglorum contra Gallos.

Sub Carolo 7.

penes

penes Angliæ reges maneret. Neque tamen hæc vel si quæ alia pro minuendo Ducis crimine non improbabiliter dici poterant, quicquam apud prudentißimos Galliæ consiliarios valuerunt, quo minus eum nequissimum patriæ proditorem censerent. Neque aliquid eos mouit loci quem tenebat amplitudo & celsitas, quo minus hanc tam insignem infamiam ipsi totique eius posteritati inurerent. Quò enim regem propriori sanguinis cognatione attingebat, eò fuit illi acrius pro regis honore & regni libertate dimicandum, omniaque quæ in Anglicana ditione vel Anglicani regis beneficio possidebat, funditus erant proijcienda potius, quam vel tantillum ab officio patriæ regique debito recedendum. Qui ergo Elizabetam Angliæ reginam, nullam vel vmbram falsi tituli Galliæ regno prætendere valẽtem, vel per se vel cum magistro suo Colignio in Galliam euocauit, qui portus gallicanos Anglis militibus tradidit, qui Anglos milites in acie contra gallorum legitimum & indubitatum regem duxit, qui præterea ad ipsum gallorum sanguinem exorbendum quantam maximam poterat Aurangianorum rebellium & Germanicorum prædonum colluuiem, in ipsa Galliæ viscera immisit, & per hos gladiatores è regia nobilitate multos, è populo innumeros trucidauit, ipsumque regem, in maximũ regni admittendi discrimen adduxit, hæcque admisit omnia nulla iniuria lacessitus, nulla probali causa commotus, sed tantum vt vnius & alterius è lacu Geneuensi sordidi balatronis & impurissimi Apostatæ contra Deum patrem, & filium, & spiritũ sanctum, & Christum crucifixum, totamque Ecclesiam Apostolicam blasphema & Satanica inuenta per Galliam ferro flammaque plantaret: hic vir etiamsi (vt Alençonius ille) esset regi Gallorum sanguine

Belfor. li. 6 ca. 7 y.

Nauarra. sceleratißimus Galliæ proditor.

proximus, quanto tamẽ magis est indignus qui gallicanum aërem spiret, qui lucis & solis vsura in Gallia fruitur! quanto magis meretur vt ipse cum suis habeatur quouis colono & miserrimo bubulco vel suario ignobilior! Nam regnum Gallicanum quis sanæ mentis putet ei posse aliquo iure contingere, cui vilissimum in Gallia gurgustium nulla ratione potest competere. Et si Gallis veteres Gallorum insint spiritus & animi, fieri non potest vt de tali Galliæ turbine ad regnũ Galliæ euehendo vlla aliquando incidat controuersia.

2\. 2. Neque vero quidquam prodest ad Nauarræũ & suos hoc immanium & tragicorũ scelerum flumine eripiendos, quod regem Gallorũ ad ea remittenda vel dissimulanda compulerunt, id quod eorũ parasiti tanquam inuictum præsidium opponunt. Ipsa potius postulatorum indignitas, & quòd regi suo tam grauia atque intolleranda obtrudere ausi sunt, & nisi ea rata haberet, maiora Galliæ dãna atq. incendia minarentur, multo magis eos atrocissimæ contra galliam & galliæ regem perduellionis conuincit, & quales in Gallia procellas & tempestates turbulentissimas concitauerint demonstrat.

Apologie Catholique part. 2. pa. 206.

Caluinista quàm impudenter regi Galliæ præscribũt.

Vide enim quid regi suo præscribunt 1. *Vt Caluiniana religio non minus quàm Catholica per totam galliam sine vllius loci exceptione prædicetur. 2. Vt rex a Pontifice Rom. & Duce Sabaudiæ requirat, liberã omnibus fieri eiusdem Caluinismi professionem in tota ditione Ducis Sabaudiæ & in regione Auinionensi 3. Vt Caluiniani fratres à Parlamentis galliæ & inferiorib. quibuscunq. iudicijs immunes sint, nouaque eorũ cõtrouersijs audiendis erigantur tribunalia.* Hæc illi primùm multis articulis dilatant, & magna contentione vrgẽt. Et quid est hoc aliud quam nouũ sibi Deum, nouã religionem, noua Parlamenta veteribus gallicanis planè contraria, & nouam

Histoire de Poplin. lib. 39. 1. 2.

3\.

Art. 39.

uam penitus reipub. formam introducere, quæ in his duobus, religione & iustitia potissimũ versatur. Progrediuntur deinceps eadem insolentia, postulantes vt quæ defunctus paulò antea rex Carolus IX. iustissimis causis adductus, plenis Parlaméti Parisini comitijs, expetente Senatu, desiderante Nobilitate, omnibus Ordinibus suffragantibus de Admiralio constituerat, *ea irrita & infecta habeantur*, & vt Catilina ille, fidelissimus regi & Coronæ Gallicanæ declaretur. Vt quæ Caluinistæ *germanis* Galliam inuadentibus, *præmia & stipendia debebant*, *ea rex quantacunq. essent persolueret*, & Caluinistas ab ea obligatione liberaret, & præterea ijsdé Caluinistis ad priuata debita quæ in hoc regno contraxerant dissoluenda, aliquot centena librarũ millia penderet: interim omnes prouinciæ à Caluinistis occupatæ, Pictauiensis, Xantongensis,, Angolesmésis, Rochellensis ora, & tota Guienna, Languedoca, Delphinatus, ab omnib. vniuerse vectigalibus, subsidijs & pecunijs quocunque modo regi contribuendis ad sex annos immunes essent. Quas Caluinistæ obtinebant arces & ciuitates, eas rex illis relinqueret, nec in eis quicquam immutaret, sed præterea in quauis regni gallicani prouincia duas alias à Caluinistis eligendas traderet, in quibus Caluinistæ præsidium militare suorum fratrum imponerent, sed quibus rex è suo ærario numeraret stipendium. Præter hæc autem militum præsidia, in toto Galliæ regno reliqua omnia dimittantur, nec vlla vspiam ferantur, nisi tantum in extremis regni finibus, vbi ex antiqua consuetudine talia disponi solent. Sic illi. Quæ omnia manifestè probant, quod vt prius nouum Deum & nouam Rempublicam, sic his postulatis nouum prorsus regem regnumque sibi fabricant, vel potius priori regi tanquam mancipio suo vincula inijcientes,

Art. 44.

Art. 45.

Art. 65.

66.

600000.

67.

80.

Art. 81.

Impudens insolentia Nouatiat & suorum.

tes,

tes, seipsos absolutos regis dominos & reges constituunt. Cùm enim in tot vrbibus per totum hoc regnum suas armatas copias plane dominari requirunt, regem autem inermẽ ex ipsorum libidine tãquam priuatum agere; cùm ipsi exercitus germanorum aduocant, regi autem potestatem faciunt eis stipendia numerandi; ipsi debita vndique ad bella mouenda contrahunt, sed quæ rex è suo ærario dependat. & omnes interim prouincias sibi obedientes à quibuscunque vectigalib. & subsidiis regi pẽdendis, immunes esse volunt: quàm perspicue regiam sibi potentiam vendicant, & regi nihil largiũtur nisi vt quæstoris pro eius fungatur munere: Cæterùm quod ego potissimum noto, & quo eos semper fuisse & adhuc manere nequissimos galliæ proditores ostendo, ideoque vel minimo quouis in gallia beneficio maximè indignos, illud demum est, quòd in eadem articulorum suorum serie superbissimè vt antea, volunt nũquam sibi crimini verti, sed æterna obliuione deleri, omnes hostiles actiones, quas aliquando in his tumultibus susceperant, *vt quòd exercitus conduxerint, pecuniam fabricauerint, tormenta conflauerint, vel ea ex armamentarijs regijs abstulerint, communiuerint vel diruerint ciuitates & castella, incẽderint & euerterint Ecclesias & domos, erexerint iudicum sedes & tribunalia; quòd miserint legatos, inierint fœdera, conuenta, contractus cum principibus & ciuitatibus externis, quòd externos milites in Galliæ ciuitates & varia loca introduxerint*: sed maximé & præcipué, quòd *primo, secundo, tertio, quarto, & quinto, item hoc motu* (sic enim suas rebelliones nuncupant) *cum principibus externis, & nominatim anno Domini* 1562, *cum regina Angliæ* (quando portum Gratiæ totius Normanniæ commodissimum ei vẽdiderunt) *egerunt & negotiati sunt*. Hæc illi remitti omnia & obliterari postulant. Et si qui-

Proditoria facinora Nauarræi & Hugonotarum.

Art. 71.

Art. 73.

quidem ea humilitate & dolore animi hanc improbitatẽ detestantes qua par erat hoc requirerent, cõdonari fortassè possèt ea quamuis immensa scelerũ & perduellionum moles. At cùm nihil eiusmodi præ se ferunt, sed potius imperiosè flagitant ea probari *quasi iustè facta ad defensionem & conseruationem subditorum regis* cúm piraticam mari, & latrocinium terra, iniustissimasque terra & mari coactas prædas, comprobari quoque à rege volunt, *tanquam legitimè & benefacta* hoc ostendit eos in rebellionibus suis & reliquis illis sacrilegijs ita fuisse obfirmatos, vt dum simulant se præteritorum veniam petere, in noua rursus scelera prioribus nihilo inferiora se ingurgitent, simulque ea à rege petunt, quæ non modo regis, sed omnium quoque mortalium, omnium etiã in cœlo diuorum potestatem superant. Latrocinia enim cædes, piraticam susceptam contra Venetos, Lusitanos, Christianos omnes qui *Rochellensis non erant religionis,* etsi Galliam Galliæve regem facto aut verbo nunquam offenderant, quasi iuste exercitam approbare, hoc quid est aliud quàm *malum dicere bonum, & tenebras lucem,* quàm vertere *amarum in dulce,* & omnium rerum naturam inuertere? Et nisi primò Caluinianum Deum, hoc est Satanam loco veri Dei adoremus, hanc in rebus mundanis inuersionẽ nemo galliæ, vel etiam Europæ aut totius orbis terrarum rex approbare & præstare potest. Eo autem posito (de quo apud istos fratres arbitror nullam esse controuersiam) tum quidem ex eodem principio manare agnosco, vt ista omnia, siue sacrilegia erga Deum, siue latrocinia erga homines, legitima & gloriosa existimentur, vtpote Deo suo ad hæc illos impellente, trahente, & inspirante. Sic item quòd sua cum Anglis & Germanis inita fœdera, vrbesque illis proditas, & ascitos ad regem populumq. galliæ oppu-

Ibidem.

Art. 74.

Impossibilia Hugonotarũ à rege postulata.

Supra fol. 381.

Isai. 5. 20.

Supra fol. 391. 392.

oppugunandúm ex Anglia Germaniaque milites, à rege declarari volunt, *iustè facta ad defensionem & conseruationem subditorum regis*; quid hoc aliud est quàm palam asseuerare regem ipsum iniustè fecisse & ad exitium & vastationem suorum subditorum actiones omnes suos direxisse? Quid hoc aliud est quàm regem Carolum, & tot Principes sanguinis regij, omnemque nobilitatem Gallicanam, (ipsumq. adeò Condæum & Colignium suum) proditores & perduelles vocare, qui Anglos illos ex maritimis Normanniæ portubus expulerunt, qui Germanos & illos Bipòntini milites prælio commisso fortissimè cæciderunt, qui omnem operam suam nauarunt ad comprimendos Admiralij & aliorum rebellium conatus. Quod si hic sit istorũ hominum sensus & sententia (quod est verissimum) si hæc sunt decreta è quibus Caluinistæ putant Nauarręum dignissimum esse diadematis Gallicani hæredem, serio cogitent & aduertant Galli, qualem sibi principem assumunt, quum ex Caluinistarum grege aliquem in regio Galliarum throno collocant. Si adhuc priuati tam insolentes spiritus gerunt, vt ab his opprobrijs in regem & nobilitatem, & vniuersum populũ gallicanum effundendis non abstineant, ij si quando reges euaserint, quas strages ædent, quæ supplicia de talibus proditoribus sument?

Supra fol. 400.

3\. 3. Neque vero putet aliquis captiosè hoc & sophisticè concludi, quòd isti Caluinistæ reliquos omnes Galliæ siue nobiles siue plebeios, existiment non suos modò sed ipsius quoque Dei, & totius reipub, Gallicanæ proditores & hostes perditissimos. Recordentur enim an non liquidò hoc professi sint atque illud ipsum & regi & toti corpori reipub. Gallicanæ simul exprobrauerint. Recogitent historiam Parlaméti Blesensis penultimi, vbi antiquissimo

An. 1577.

mo more à primis imperij Gallicani inititijs ducto omnes regni ordines conuenerunt, vbi rex, regina mater, cognationis regiæ principes, duces, episcopi, viri nobiles, & plebei grauissimi, magno numero è tota Gallia accurato delectu conquisiti, regis iussu de rebus communibus deliberaturi confluxerunt. adeo vt quemadmodum in Concilijs generalibus Ecclesiæ Catholicæ fidem, ita in his regionum singularum conuentibus, sententiam & authoritatem particularis eius regionis attendere debeamus, si vspiam illam putemus existere. Misit rex cum huius conuentus authoritate ad Condensem principem legationem per honorificam Episcopũ qui nomine cleri, nobilem qui pro nobilitate, & præsidem Pictauiensem qui pro plebe, regis & conuentus desiderium principi exponeret. Illi sese accingũt itineri, & tandem ad Condensem perueniunt. Hic legatos à rege totoque regno ad eum tanquam ad magnum aliquẽ Monarchiam tam humaniter & gloriosè missos quemadmodum excepit? Ita nimirum, vt eos *nec audire voluerit, nec literas quas secum attulerãt recipere.* Dicebat enim *non esse illos à quibus legati venerant, Ordines Gallicanos, sed subornatos quosdam homunculos, corruptos & instigatos à iuratis Gallicæ Coronæ hostibus; imò non esse aliud quam sentinam quandam hominũ corruptissimorum, è quibus maiorem partem clerus & nobilitas contaminauerant. Regem primò egredi suæ potestatis limites, qui prius edicto publico, & deinceps iuramento, religionem reformatam* Caluinianam *perpetuo in Gallia se conseruaturum, & principibus domesticis & externis promiserat. Quo edicto cùm ius principibus illis acquisitũ sit, sine eorum principum assensum; rex ius illud non potest reuocare. Quoad alios verò, tam Clerus & Nobilitas, quàm tertius plebeiorum ordo, profitentur omnes religionẽ Romanã, eamque defendunt contra reformatam* (Caluinianam) *cuius sunt*

Nauarristæ habent à omnes Galliæ status & ordines Catholicos pro perduelibus.

Histoire de Poplin. l. 42

La Val. li. 34. f. 194

Arrogangia principis Condæi contra status Galliæ.

Ramus de corruptios.

ſunt iurati inimici, quapropter habiles aptique non ſunt vel vt eligant alios qui hæc controuerſa examinent, vel vt ipſi ad ea tractanda eligantur. Et vt quis in ſua ipſius cauſa iudex ſit, eſt contra omne ius & rationem. nec quidquam abſurdius eſt quàm eum admittere correctorem, qui ipſe ſit corrigendus: Præterea qui illic conuenerunt, ſunt amici, familiares, penſionarij & fautores ordinis Eccleſiaſtici Catholici Romani, ideoque à nobis recuſantur. Hæc & huius generis multa cùm ſtomachosè diſſeruiſſet, Legati autem viciſſim eorum qui huic conuentui intererant, ſingularem & prudentiam, & integritatem, & conſcientiam commendarent, & denique eorum omnium nomine ſupplicarent, vt literas ab eis miſſas recipere, & ipſos legationis ſuæ ſummam narraturos, audire dignaretur, Condæus in ea quam cœperat opinione obfirmatus eos inauditos dimiſit, nec hac tam contumelioſa reiectione contentus, ſimul *ex voluntate regis Nauarræ* ſcriptum emiſit, in quo acerrime inuehitur contra totum illud Concilium Bleſenſe, quod *ſubornatũ & corruptum* vocat, in quo *impij regis Conſiliarij, diſsipatores reipub. Gallicanæ, penſionarij Regis Hiſpani, authores plurimarum in Gallia cædium & homicidiorum, concluſerunt de abolenda religione reformata, vt poſtea imponant miſerrimis Gallis barbaræ tyrannidis iugum crudelius quàm vnquam aliquis populus pertulit; qui item deſignarunt vel per arma, vel per venena & occultas inſidias, nobiliſsimarum in Gallia familiarum vaſtitatẽ; qui deinceps proponunt prorſus abolere veteres & regales huius regni conſuetudines, efficere nobilitatem tributariam, exhaurire ciuitates, eaſq; opprimere & deripere &c.* & denique poſt huius generis multa Catholicis furore quodam poëtico attributa, quæ ipſum & factionẽ Caluinianam cum ſuis Anglis & Germanis per totos quindecim annos verè perpetraſſe, omnibus per totam Europam cæcis & ſurdis eſt notiſſimum, cõcludit

Poplin. vbi ſupra & la Val. li. 33. fol. 166.

Nauarræi debacchatio in Ordines regni.

cludit demum Condæus se arma contra conuentũ illum Blesensem sumpsisse *authoritate regis Nauarræi. primi è regia stirpe principis, & protectoris Ecclesiarum reformatarum, vt liberet populum Gallicanum à seruitute infami & tyrannica qua opprimuntur*, denuntians eos omnes qui sibi repugnauerint, esse & suos hostes, & rebelles Coronæ Gallicanæ: quos item ministri prædicantis more sobriè tanquam ex Cathedra Geneuensi monet, *recordentur quàm parum hactenus profecerint: vt Israëlitæ sine armis Philisteos benè armatos profligauerint, vt Gedeon cum trecentis hominibus fuderit Madianitarum immensum exercitum, vt Angelus Domini vna nocte occiderit Assyriorum centum octoginta quinque millia*, quales victorias Deus Hugonotis vel hæreticis contra Catholicos in Gallia, Flandria, aut Germania, nullas aliquando nostra memoria dedit, Catholicis autem, & Lusitanis in India contra Paganos, & Hispanis in America contra Barbaros illos & iisdem sæpenumero Hispanis in Belgio contra Libertinos, Geusios, & catholicis gallis contra Caluinistas & Atheistas gallogræcos, multas pro sua infinita misericordia contulit. Neque certe dubium cuiquam est Christiano, quin quod fortissimus & prudentissimus Imperator Carolus V. cùm vastum illum Luthetanorum Smalcaldici fœderis exercitũ cuius ille cũ suis omnibus Hispanicis, & Italicis, & germanicis, & Flandricis delectibus vix mediã partem æquare potuit dissolutum videret, ipsumque fœderis principem Ducem Saxoniæ captum quod (inquã) eo tempore optimus Imperator dixit, VENI, VIDI, DEVS VICIT; idem nuper multi Catholici principes in Francia Flandriave iustè vsurpare potuerunt. At verò Hugonotã extitisse aliquem in Gallia, vel Geusium in Flandria, qui idem iustè prætexere potuerit; aut si leuẽ aliquando glo-

Ibid. fo. 866. 867.

Singulares victoriæ Chatholicorum cõtra hæreticos.

Carolus V. Imperat.

Surius in Comment. an. 1547.

riandi occasiunculam habuerit, qui tamen Deo per angelos opem ferenti fœlicitatem talem attribuerit, arbitror nunquam fuisse auditum, imò verò in istorum Euangelio idololatricum censetur talem aliquam potentiam angelis adscribere. Et qui Sanctorum animas cum corporibus dormire credunt, verisimile est de angelorum (quibus Saluator Sanctos assimilat & exæquat) vigilantia nihilo præclarius existimare. Ideoque & hic minister vel secretarius Principis Condensis videtur oblitus Caluinismi sui. Cæterum vt theologicis missis ad politica redeã, videt ex hoc nobilitas Gallicana, vident episcopi, videt plebs tota, videt denique rex ipse, hoc est videt Reipub. Gallicanæ corpus vniuersum, quo loco ab istis *Ecclesiæ Caluinianæ protectoribus* habeatur. Qui enim vniuersum hunc conuentum tam probrosè appellant, qui singulas eius partes, & Regem, & Episcopos, & Nobiles tam indignè lacerant, qui Nobiles & Consiliarios regis, proditores regni vocant, pensionarios regis externi, iuratos religionis hostes, homicidiorũ authores, tyrannidis inducẽdæ studiosos, oppressores populi, rebelles coronæ Gallicanæ, qui denique totum eum cœtum ad infideles illos Philistæos, Madianitas & Assyrios aggregãt, ad quos occidione occidẽdos, tanquã alter Gedeon & angelus domini, Henrici duo Condæus & Nauarræus diuinitus spiritu Dei (non Christianorum) sed Caluinistarum afflati sunt, qui à rege & tam celebri conuentu nec literas missas attingere, nec legatos audire sustinuerunt: isti si quando supremam in Gallia potestatem adepti fuerint, quas turbas dabunt, quales tumultus tota Gallia ciebunt, quo furore contra Episcopos, & nobiles illos regiique consiliarios fulminabunt, quos iam dudum præiudicata sẽtẽtia damnarunt tanquam

Supra fol. 209.

Mat. 22. 30.

Aduertãt hæc Galli Catholici & in primis Nobiles.

hostes suos iuratos, proditores regni, & coronæ Gallicanæ rebelles!

Quemadmodum autem erga Episcopos & nobiles his suis comminationibus se demonstrant hostiliter affectos; ita erga ciuitates Gallicanas non minus stomachosè & impotenter odium suum hostile protestati sunt. Cuius rei inter alia illustre argumentum est illa acerbissima Condæi principis in Senatu Rochellensi oratio. Rochellenses enim cum primò regem Nauarræum ciuitatem illam inuisere volentem admittere recusassent, nisi certo cum comitatu quinquaginta vt plurimum famulorum accederet, ex quo item numero nonnullos eius domesticos nominatim excludebant, pauloque post principi Condæo eò venire cupienti perdiu accessum negarent, tandem permitterent quidem, sed multò durioribus conditionibus ei impositis, adeò vt nouem tantum famulis eum comitantibus in vrbem receptus sit: is de hac iniuria in Senatu conquestus, inter alia. *Quanquam* inquit *nuper similis mihi iniuria facta sit à ciuitate Burdegalensi, eam tamen mollius & æquiori animo tuli, eò quod Burdegalenses sunt mihi hostes iurati, contra quos apertè bellum gessi, & in posterum gerere paratus sum quũ occasio me impulerit. Et præclara quidem me tenet spes affuturum aliquando diem quando eã iniuriam vindicabo, & quando ciues illi suo malo experientur, quàm indigne tractauerint regalem* Condæorũ *sanguinem.* Quam item vindictam & vltionem iisdem ciuibus Burdegalensibus ob similem causam, verbis asperrimis coram & in os Nauarræus minatus est, quemadmodum in vulgaribus Gallorum historijs scribitur. Hoc autem quod isti tam furiosè contra vnam licet eam principalem quidem & Parlamentarem Galliæ ciuitatem effuderunt, idem necesse est vt sibi denunciatum interpretẽtur aliæ ci-

Maximum Nauarræi & suorum odium in præcipuas Galliæ ciuitates.

Histoire de Popllin. li. 41. La Val. li. 32. fol. 853. anno 1576.

Ibid. fol. 833.

nitates omnes, quæ parem indignandi occasionem istorum alterutri præbuerunt. Ergo Perona, Ambianum, omnesque Picardiæ ciuitates, & generaliter tota illa prouincia, quæ vt nuper Nauarræũ suũ regem, ita olim Condæum gubernatorem ijs destinatum suscipere recusauit, quæ portas ciuitatum suarum illi occlusit, quæ tam indignè tractauit *regalem* Condæorum *sangumem*, vt inde in Guiennã profugere coact⁹ sit; Tolosa item, Angolesmum, Pictauium multæq; aliæ celebres Guiennæ vrbes quę eodem prorsus peccato horum vtriusque Maiestatẽ offenderunt; multo autem magis ciuitas Parisiensis quę in primis tumultibus excluso principe Condęo & rege Colignio, maximis honoribus excepit Regem Carolum & Ducem Guisium, quæ liberam fecit vnicuique potestatem occidendi Caluinistã quicunque Ecclesiasticis bonis diripiendis sacrilegas manus admoueret, quæ quinquaginta aureorũ millia decreuit tãquam honorarium præmium percussori Gasparis Colignij primi in gallia *Ecclesiarũ* Caluinisticarum Regis & *protectoris* (cuius in eo euangelico honore Nauarræus proximus est successor) quæ tot millionibus aureorum regias partes contra illã nefariam Atheorum factionem corroborauit; tota quoque Burgundia (quam deinceps multæ prouinciæ sequutæ sunt) quæ prima omnium sacrato fœdere & iuramento cõtra istorũ Atheismum se communiuit, *vbi Diuioni in regia domo publicus ad tria millia hominũ conuentus habitus est, & confraternitas iurata contra adulterinos principes*, Condæum & Admiralium: Cænomanenses item, *vbi complurimi Romanæ religionis nobiles & Barones similem societatem obsignarunt*, de quibus Condæus, scriptis ad regem literis acerbissimè conquestus est; & denique plurimæ ciuitates aliæ, quas ad exemplum Parisiensis notissimo illo die

S. Bar-

La Val. li. 31.

Ibid. li. 31. fo. 817.

Belfo. li. 6. ca. 94. 95.

an. 1567.

La Val. li. 13. anno 1569.

Supra fol. 380. 391

Digeon. Status religionu sub Carolo 9. pag. 181. 182.

S. Bartholomæi, iniustè & immaniter fratrum Euangelicorum sanguine commaculasse manus suas isti vociferantur; in quo numero ad spem vindictæ notant & recensent diligenter post Parisiensem ciuitatem, Rotomagensem, Aurelianensem, Lugdunensem, Tolosanã, Burdegaleñ. Pictauiensem, Diuionensem, Trecensem, Andegauum, Turones, Nãtes, Senones, Bituriges, Diepam, Meldas, præter alias quas generaliter huius stragis faciunt participes, à quibus intra vnum mensem aiunt (quàm verè ipsi viderint, plerique certè non dubitant esse mendacissimnm) aiunt tamen, & in historijs suis scribunt plus quàm triginta millia Caluinistarum fuisse occisa, cuius tragœdiæ recordationem isti altissimè in animis suis insculpserunt, & ministri crebra commemoratione redintegrant ne vnquã possit elabi, iste ciuitates populique certissimò sibi persuadeant eas minas quæ contra Burdegalensem ciuitatem iactantur, ipsis omnibus & singulis (cùm non minùs quàm Burdegalenses Nauarræum & Caluinistas reliquos offenderint) eadem ratione intentari: in quorum auribus perpetuò insonare debet hæc denũtiatio, Nauarræum & Nauarristas eos habere omnes *pro suis hostibus iuratis, & coronæ Gallicanæ rebellibus*, & qui propterea nihil aliud meditantur, nihil ardentius expectant, quàm illũ diem, quo iniurias illatas vindicent, & quo isti ciues omnesq. alij eorũ confœderati suo sanguine luant quas promeriti sunt pœnas, atq. ita demũ experiantur, quàm *indignè tractauerunt regalem Condæi & Nauarræi sanguinem.* Et tamen ecquis verus gallus ita maiorum suorum, & nominis Gallici, & communis rationis obliuiscitur, vt tales Furias tantò antea nihil nisi cædem & stragem Gallorum spirantes, ad Gallicanum diadema voluerit extollere? Et cùm antiqui Galli

Histoire de Popelin. li. 29. Status religiõis sub Carolo IX. li. 10. a 10. 36. ad 55.

Supra fol. 75. prudentissimè Carolum Austrasiæ regem & proximum Galliæ hæredem regia successione priuarunt, quòd Germanis contra Gallos opem qualemcunq. prębuerit, num eorum filij tam longè à patrum prudentia recedēt, vt Henricum istū Carolo illo & Ecclesiæ & populo Gallicano hostem infinitè capitaliorem, suis ceruicibus ad communem Reipublicæ Ecclesiæque ruinam imponant? Illi Carolum Crassum, qui rempub. diù præclarè administrauit, à puplicis gubernaculis remouerunt, quòd contra Galliæ honorem dedecorosè cum Normannis hostibus pactus est: & vos Henricum istum ad publica gubernacula assumetis qui multo turpius fœdera cum Aurangio perfido & periuro rebelle contra Gallos percussit; qui cum illa bellua, solenni sponsione Gallos omnes regis Caroli subditos, simulque Christianos omnes Coronæ Gallicæ fœderatos, Hispanos, Flandros, Italos, Lusitanos, Venetos, terra marique persequutus & promiscuè depopulatus est cunctos, nisi qui Aurangij diplomate essent instructi, adeò vt eius duces nec suo ipsorum indulgentissimo regi parcerēt ne tum quidem cùm ex Polonia ad eos amicissimè complectendos & secura trāquillitate afficiendos venerat? Nam & tum eius domesticum comitatum armata manu inuaserunt, & quam ex Polonia Itáliaque aduexerat supellectilem omnem sunt prædati. Et qualis tandem erit reipub. Gallicanæ facies, quum istiusmodi regnatores regale sceptrum capessent! vbi inuersa penitus reipub. forma, populus Gallicanus Catholicos habebitur rebellis, rebelles Caluinistæ soli fideles regi æstimabuntur; cúm principes vicini potentissimi, & in fœderibus seruandis summæ fidelitatis, Pontifex Romanus, Imperator, Hispaniarum rex alijque, publici hostes iudicabuntur; solus autem Aurangius

Supra fol. 74.

Poblin lib. 39 fol. 383.

gius ſceleratiſſimus,& fidei erga Deum deſertor, & fidelitatis erga regem ſuum proditor,pro iuſto principe cenſebitur! Quænam hæc confuſio , quæ calamitas & miſeria, & rerum omnium inexplicabilis conturbatio futura eſt, cum hæretici Catholicorum,rebelles fidelium ſubditorum, Athei Chriſtianorum ſacrilegi piorum, ipſe in membris ſuis non Pilatus ſed ſatanas, Chriſti Ieſu Iudex erit & princeps; cùm locum iuſtitiæ iniquitas , honeſtatis impudentia, religionis impietas & Atheiſmus inuadet, cùm regis iuſti & æqui, & iuxta leges ſuum cuique abſque ira,& vlla in alterutram partem propenſione tribuentis tyrannus iniuſtus & iniquus,& leges omnes nefariè conculcans,& ſuis Hugonotis omnia indulgens, & Catholicorum omnium odio immani & immortali flagrans tribunal occupabit, & in regno omnia antiqua regni iura, mores & conſuetudines cum religione antiqua, & extra regnũ omnia cum principibus vicinis gentium iura & fœdera; ſimul cum eadem religione explodentur.Neque verò dicat aliquis hæc à me ſuſpicioſè & accuſatoriè colligi,quaſi incertò euentura ſint,quæ potius ſumma & ineuitabili neceſſitate eſſe in vniuerſum regnum redundatura, & ipſa hæreſis natura,& omnium vicinorum Angliæ, Scotiæ, Flãdriæque populorum experientia,& huius inprimis Nauarræi mores,& tot annis continuata ad ruinã Galliæ cum hoſtibus Galliæ cõſpirationes atque fœdera mathemathicè cõuincunt Iſte enim qui per tot annos in iſtiuſmodi ſceleribus & periurijs inueterauit, qui vna cum lacte matris crudelitatem ſuxit, qui ſub Admiralio ad omnes fraudes & ſacrilegia inſtructus talẽ habitũ nequiter agendi cõtraxit qui nihil à natura differat, *qua etiamſi furca expellere conaretur, tamen vſque recurret* , iſte *quum ita didicit malum,*

Mirabilis rerum in Gallia inuerſio ſub Nauarræo rege

Horat.

Ierem. 14. v.23.

vtrum Iudæus aliquis aut Saracenus non æquè ſit atque Nauarræus aut Caluiniſta aliquis ad regnum Galliæ capeſſendum habilis. Quid in regno adeundo regi ſit faciendum, quid poſt Coronam ſuſceptam eidem ſit præſtandum, ſtrictim percurramus. Fingamus ergo Nauarræum, tanquam magni Clodouæi, aut Ludouici ſancti, aut Henrici qui nuper regnauit hæredem Rhemos inaugurandum regno Gallicano accedere. Fingamus ei ſacram & auguſtam Rhemenſem Eccleſiam, ingreſſuro Archiepiſcopum Rhemenſem nō aliter quàm olim Ambroſium Theodoſio Imperatori poſt cędem illam Theſſalonicenſem in qua ſeptem millia hominum furore militati trucidata ſunt, obuiam procedere. Fingamus (inquam) noſtrum hunc Ambroſium, Henricum iſtum tanquam alterum Theodoſium, Theodoſij nomine in Nauarræum mutato ſic alloqui. *Eſt veriſimile* (Princeps Nauarræe) *te ignorare cædis à te perpetratæ* & aliorum ſcelerum tuorum magnitudinem. *Nam regius fortaſſe principatus peccatum agnoſcere non ſiuit, & poteſtas quam obtines offundit rationi caliginem. Sed conſiderandum eſt quod illis imperas qui & eiuſdem ſunt naturæ tecum participes, atque adeò qui ſunt conſerui tui. Vnus enim eſt Dominus omnium & rex, & huius vniuerſitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intuebere templum illius qui eſt omnium Dominus? Quibus pedibus ſanctum illud ſolum calcabis,* qui tot eius auguſtiſſima templa à pijſſimis Gallorum regibus antiquitus fundata, tuis iſtis ſeditioſiſſimis bellis nefariè euertiſti? *Qui quæſo manus iniuſta cæde & ſanguine reſperſas extendere audebis, & ijſdem ſacroſanctum corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui furore iracundiæ tantum ſanguinis effudiſti?* Qui non ſeptem millia, ſed plus quàm ſeptingenta millia Gallorum iſtis tuis funeſtiſſimis

Nauarræus non poteſt coronari rex Francia.

Theodoret. lib. 5. cap. 17.

Ambroſij verba accommodata ad Nauarræum.

rebellionibus trucidasti. *Recede igitur & ne conare nouo scelere scelus ante æditum augere, sed capesse vinculum quo vt ligeris, Dominus omnium cœlitus sententiam dat,* & qui tanquam putridum membrum supremi pastoris sententia à corpore Christianórum omnium præcisum indignum te pronuntiat huius Ecclesiæ ingressu, in qua iuxta vetustam & probatissimam Gallicani regni consuetudinem veris Gallorum regibus ius huius Coronæ conferendum est. Hæc Archiepiscopo Rhemensi eadem cum Ambrosio potestate prædito dicenti, Nauarræus princeps si cum Christiano illo Theodosio Imperatore eandem haberet fidem, statim gereret morem: sciensque à Christo ligatum in cœlo quem Episcopus ligabat in terra, pœnitentia grauissima priorum scelerum remissionem sibi fieri humiliter supplicaret. Sed quoniam hæresis facit vt nihil tale à Nauarræo debeamus attendere, neque verò hæc Ambrosij oratio satis aptè in eum quadrat, qui *pro corpore Domini* nihil nisi panem à propola, *pro sanguine* nihil aliud quàm vinum è cupa iuxta Caluinianæ synagogæ fidem in Ecclesia percipere se existimat, idcirco permittamus ei ingressum Ecclesiæ, quem tamen Ambrosius Theodosio propter vnicam illam Thessalonicensium cædem, vel cum certo capitis sui periculo se prohibere velle asserebat. Ponamus huic homini Ecclesiæ ianuas patere, eumque mox à veneranda episcoporum, Canonicorum, & sacerdotum (quorum tot millia crudelissimè excarnificata obtruncauit) multitudine cum solennibus illis Ecclesiastici decoris ornamẽtis, sacris vestibus, crucibus & vexillis (quorum ille aspectum ferre nõ potest) recipi. Proximum est vt sacris altaribus prouolutus ab Archiepiscopo Rhemẽsi benedicatur. Hoc regulus iste quemadmodum simulabit? qui altaria in omni-

Matt. 16.

Theodoret. vbi suprà.

Summa eorum quæ fiunt in rege Gallo ad regnum aduenien-do.

in omnibus suæ ditionis locis improbissimè demolitus est, & Archiepiscopum vt Antichristi ministrum exhorret? Quomodo iste oleo sanctissimo cœlitùs ad primum Gallorum Christianum regem vngendum demisso, & mirabiliter ab eo tempore ad omnes Gallorum reges vngendos conseruato se inungi patietur, qui hoc totum cum ministris suis Caluino & Beza, tanquam impium, falsum, & Antichristianum irridet? An ille Diaconi more sese induet Ecclesiasticis vestimentis significantibus eum *participem fieri sacerdotalis ministerij*, qui sacerdotalis ordinis se æternum professus est hostem? An ille pacem ab episcopo Rhemensi accipiet, qui perpetuum cum illo, & episcopis omnibus bellum gessit? An ille pura confessione ad communicãdum Christi corpus cum episcopo Missam celebrãte se præparabit, qui nec confessionem probat, nec corpus Christi in Missa dispensari credit, & Missam ipsam tanquam Christianæ religionis scopulum abominatur? ideoque nec si imperium totius Europæ lucrari posset, Missæ interesse vellet si aliquam haberet religonis curã? Et quis ille est Archiepiscopus Rhemẽsis, vel omnino Archiepiscopus aut Episcopus Gallicanus (si tamen verè Episcopus) qui huic homini gladium tradet : quem ab infantia videt gladijs & tormentis bellicis Ecclesiæ viscera dilaniasse, & quem quocunque modo arripere potuit gladium, ad solam perniciem & Ecclesiæ & reipub. Gallicæ conuertit. Aut quemadmodum ille gladium hunc qui verè *Ecclesiasticus est*, & ab Ecclesia datus, & pro Ecclesia exerendus, & ad Ecclesiæ defensionem penitus & omnino conferendus recipiet & tractabit, qui in Montalbanensi suorum ministellorũ Synodo professus est se perpetuum fore Synagogæ Caluinianæ defensorem, quæ

Supra fol. 48.

Suprà fol. 56.

An. 1584.

quæ est Ecclesiæ Catholicæ, vt lupus oui & Satanas Christo, hostis immortalis. An Catholici tam insigniter stupidi & stipites erunt, vt gladium porrigāt ad sua ipsorum iugula incidenda? Aut iste tam effrons, & ad omnem extremam nequitiam proiectus est vt Ecclesiasticum gladium ad episcoporum defensionem ab episcopis velit accipere, quem mox in eorum viscera est adacturus? Et quinam episcopi pares huius capiti diadema imponēt, quod Episcoporum Episcopus Christi vicarius iustissimas ob causas anathemate deuouit, & qui priore suo Nauarræo qualicunque diademate tam nequiter ad Gallicanum vastandum abusus, vtroque & Nauarræo & Gallicano se fecit indignissimum? Hoc nimirum modo Christiani omnes reges, & Gallicani potissimum diadematis sui possessionem adeūt. Nec aliter radix & sator Borboniæ domus Ludouicus Sanctus ad tractandum sceptrum hoc accessit, qui nec vnquam illud voluisset attingere, si eum Pontifices Christiani propter hæresim ab eo munere abiudicassent; si vt Theodosium Ambrosius, sic eum Archiepiscopus Rhemensis ob aliquod singulare peccatum suum à Rhemensis Ecclesiæ ingressu repulisset.

Bulla Sixti 5. contra Nauar.

Sed ista omnia dicet aliquis sunt cæremonialia, quæ non ita necessariò ad regem Gallorum requiruntur, vt sine ijs non possit ad regnum gubernandum ascendere. Id vt ita sit, vt demus posse eam aliquando accidere rerum conditionem, cùm istorum aliqua possint prætermitti, (vt multa, imò verò pleraque nunquam possunt) veniamus ad ea in quibus essentia, & vis, & ipse cardo regalis officij vertitur; veniamus ad ipsum contractum & stipulationem, reciprocum regis & regni consensum, sine quo tyrannus est non rex, per fenestram irrumpit non intrat per

trat per ianuam, quisquis Christiani alicuius regni capessit gubernacula. Primò *admota manu vtraque sacrosanctis Christi Euangelijs*, iurat velle se *Episcopis & eorum Ecclesijs conseruare priuilegia Canonica, ius & iustitiam debitam; Episcoposque omnes, & singulas eorum Ecclesias tueri*. Quemadmodum hoc iurabit ille qui episcopis & episcoporum Ecclesijs, tot iniurias, vastitates, incendia intulit, quot historiæ Gallorum omnes commemorant, & nos eorum perpauca suprà perstrinximus. Reædificet ergo prius Ecclesias quas destruxit, restituat Ecclesijs episcopos qui ex Guienna, Bierna, Nauarra, Gasconia, multisque alijs locis eius impietate exulant, vtantur fruantur illi suis priuilegijs canonicis: tum fidem faciat se in posterum ab istiusmodi sacrilegijs temperaturum, atque ita demum ad hanc regalis iuraméti partem præstandam erit idoneus. Quanquam nescio an sic quoque iurare poterit, qui Caluiniana superstitione impeditus, tactis Euangelijs omnino iurare non potest. Aliam enim nouam vel à Iudæis vel à Gentibus sumptam iurandi formam isti à magistro suo didicerunt, quam ita mordicus premunt, & à Catholico iurandi modo vsque adeò abhorrent, vt in suis iniquissimis cum Christianissimo rege fœderibus expressè caueant, si quando ipsis in iudicio iurandum sit, nolle se Catholico more iurare, sed nouo & diuerso, quem Ioannes Caluinus eorum Apostolus inuenit. Sed reliquum regis Gallicani iuramentum attendamus, cuius tria distinctè sunt capita. Primum, *vt Ecclesiam Dei in vera pace conseruet*: alterum, *vt prohibeat rapinas & iniustitias in omni hominũ genere*: tertium, *vt bona fide laboret quò ex omnibus terris iurisdictionis suæ expellat hæreticos*; non quos consistorium Rochellense aut Montalbanense, vel synagoga Geneuensis, sed *quos Ecclesia Catholica hæreticos declara-*

Supra fol. 46.

Iuramenti regij Nauarræus partem nullam præstare potest.

Poplin lib. 40. anno 1576. art. 12.

declarauit, inter quos primum locum obtinent Caluinistæ, & nominatim Theodorus Beza & Ioannes Caluinus, quos iste vt Apostolos diuinissimos adorat. Huius ille iurisiurandi vel minimæ particulæ quemadmodum satisfaciet? Absurdissimum enim est de *pace* quam ille Ecclesiæ conseruabit loqui. Absurdissimum est cogitare de *rapinis & iniustitiys* eius opera prohibendis, qui ipse tot vrbes in Gasconia & Guienna possidet iniustissimis rapinis à Corona Gallica populoque Catholico auulsas, & suis ducibus rapacissimis subiectas. Absurdissimum & stultissimum est vel in cogitationem admittere, quòd is *bona fide* conabitur *hæreticos ex tota Gallia expellere*, qui pessima & proditoria fide tot hęreticorum millia ex Germania, Anglia, Flandria, & Geneuensi lacuna in Galliam inuitis Gallorum regibus induxit, qui si *bona fide hæreticos quos Ecclesia declarauit* expellere voluerit, se ipsum cum suo Cõdæo vltra Garamentas & Indos debet primò expellere, quos nominatim Ecclesia *hæreticos, & hæreticorum duces manifestos, publicos, ac notorios, iræ filios, Luciferi ministros, læsæ Maiestatis diuinæ reos, & orthodoxæ fidei Christianæ hostes* iam pridem declarauit. Quòd nisi hæc omnia iureiurando sanctissimè prius confirmauerit, nunquam consensu populi rex acclamari potest, nunquam ab Archiepiscopo Rhemensi oleo cœlesti inũgitur, nunquam ab episcopis Gallicanis diadema capiti eius imponitur, nunquam iure & ordine gestat sceptrum & Gladium regalis Maiestatis insignia ab episcopis eisdem tradita: nunquam ab eis dici potest, *hæc omnia tibi tanquam legitimo hæredi authoritate omnipotentis Dei traduntur, per nos qui hîc adsumus, episcopos*. Ille fortassè eodẽ iure quo alia permulta, hoc est vi, furore militari, iure latronum & prædonum quia potentia valet, ista potest inuolare.

Declaratio Sixti 5. contra Henricum Borb. anno 1585.

Vide Sacrũ & modum consecrationis regis Galliæ en l'histoire Françoise de M. Pig. lib. 1. cap. 3-4. *Suprà fol. 48.*

At iu-

At iure reipub. Gallicanæ, iure Christiano, iure Ecclesiastico, eo iure quo omnes hactenus à magno Clodouæo Galliæ reges legitimè alij alijs successerunt, populi nimirum & nobilitatis & cleri libera voluntate non potest ista adipisci. Denique quæ aliarum omnium summa & conclusio est, illa cæremonia ad Regem à Tyranno destinguendum inprimis necessaria, qua annulum solenni consecratione & benedictione sacratum Archiepiscopus Rhemensis eius maritali digito induit, & tanquam virum vxori, maritum coniugi, sic eum reipub. Gallicanæ quasi sanctissimo matrimonij fœdere copulat, nunquam in eum potest conuenire, nisi priora illa antecedant quibus solis legitimus vtriusque partis cõsensus exprimitur. Quemadmodum enim vt suprà monuimus, iure ciuili & naturali, consensus partium qui generaliter verbis præsentibus explicatur, inter virum & fœminam legitimum & honorabile perficit matrimonium; non aliter iure Christianarum nationum hæc regis electi, quòd regnum suum iustè & Christianè administrabit iureiurando sancita professio, & post eam professionem populi declarata voluntas adiunctus nobilium assensus, episcoporum in toto eo coronationis sacro testificata suffragatio, plenè matrimoniũ hoc regis cum regno perficit atque absoluit; quæ si desint, vt raptor, vt adulter, vt incestus, fœminæ non suæ thorum, sic iste Reipub. non suæ regimen inuadit, neque deinceps Rex sed Tyrannus, non pater populi sed hostis, non legibus cõstitutus princeps qui regit suæ fidei commissa, sed iniusta violentia & tyrannide prædo vsurpans aliena habẽdus est. Neque verò mihi obijciat Caluinista aliquis tacito consensu reipub. approbari Nauarræ imperium, eò quòd quum illa maiores huius, reges Galliæ ad hàc regalem

Vera differentia regis & tyranni.

Suprà fol. 55.

Quid maximè requiritur ad verum regem.

Obiectio.

regalem maiestatem extulerit, simul omnes posteros, suis quemque temporibus succedentem, eadem occulta stipulatione consensúque reges admiserit. Hoc enim nihilo maiore probabilitate dicitur, quàm si quis Italos Turcæ Constantinopolim imperij Romani sedem occupanti obedientiam debere contenderit, eò quòd Constantino Catholico Imperatori, eiusque Constantinopoli successoribus obedientiam promiserint. Nec enim (vt suprà abũdè docuimus) maior est inter Constantinum Christianum Christianos defendentem, & Amuratem Mahometanum Christianos persequentem, quàm inter S. Ludouicum Borboniæ domus authorem, & hunc Nauarræum Condæosque Caluinistas adulterinos tam sancti Catholicique ataui nepotes dissimilitudo.

Respons.

Suprà c. 4. & 5.

Obiectiones Nauarristarum cõtra ritum sacrandi reges.

Quòd verò eiusdem regis patroni rethoricantur, hinc regis consecrationem, vni ciuitati 1. Rhemensi, vel etiam Archiepiscopo illi nõ esse affixam, sed Suessionibus & Aurelijs & alibi aliquando fuisse factam; nec verò vnctionem semper esse necessariam, 2. veteresque reges ante Carolum Magnum hanc cæremoniam nesciuisse; huiusque & vnctionis & consecrationis vsum esse, non vt reges efficiat, sed 3. *vt testimonium sit eos esse Christianos & Catholicos*, 4. denique reges Francos ante Christum cùm Pagani essent, sine his ritibus fuisse veros reges: de his omnibus satis iam antea dictum est, & tribus verbis facillimum est respondere. Sunt enim partim puerilia & friuola, partim crassa & aperta mendacia. Nam etiamsi non semper Rhemis reges Gallicani vncti & sacrati sunt, at semper ab aliquo episcopo Catholico, vel Suesionensi, vel Aurelianensi, vel Senonensi, vel Legato Pontificis Rom. vel ab ipso Pontifice Rom. hac cum cæremonia & fidei Catho-

1.

2. Apolog. Cathol. pa. 215.

3.

4. Ibid. pag. 216. & 217.

1. Respons.

Catholicę professione, Catholicique Gallorum populi consensu, reipub. huius regimen traditum acperunt. Et si isti episcopum Aurelianensem, aut Suessionensem, aut Senonensem, aut Pontificis Legatum, aut ipsum Pōtificem Romanum potius quàm Rhemensem adire desiderant, siquidem illud leges Galliæ pemiserint, faustam & fælicem illis peregrinationem talem exopto. Quæ autem sit necessitas, vt ab aliquo episcopo rex sacretur, antea demonstratum est, & hîc otiosum est repetere. Veteres autem reges ante Carolum Magnum hunc inungendi & sacrandi ritum nesciuisse, luculentum est mendacium, quando ipse D. Remigius Gallorum Apostolus scriptum reliquit se magnum illum & primum Christianissimum Regem Clodouæum *primum baptisasse, tum dono septiformis Spiritus consignasse, & deinde per eiusdem sacri Chrismatis vnctionem ordinasse in regem.* Quòd si hic ritus *testimonium sit regem Gallorum esse Christianū & Catholicū, tū certè* Nauarræus eundē negligens & contēnens, manifestū argumētum præbet se esse hæreticum & Paganum. Et Paganos quidem ante Christi fidem reges, sine hac consecratione veros fuisse reges non nego. Fuerunt item veri reges sine baptismo, sine fide Christi, aut Dei patris, aut Spiritus sancti, cum quibus in eadem infidelitate coniunguntur & conspirant amicè isti Caluinistæ. Ideoque & Caluinistam aliquē Paganorum regem fieri posse non prorsus inficias iuero; at verò Christianorum & Catholicorum, quorum præcipua de fide Christi cura & solicitudo est, rex esse nullo modo potest. Sed quid in istis leuissimis nugis refellendis vllam horulæ partem insumo? Vrget iste miserabilis Nauarræi aduocatus, *quemadmodum regnum Iudæ propter merita Dauidis penitus à posteritate eius non est ablatum, sic nec regnum*

Cap. 2. §. 1.

2\.

Reges in Gallia per episcopos in vngendi mos antiquissimus.

3\.

Histoire de l'eglise de Rheims li. 1. cap. 16.

4\.

Noua obiectio & longè petita. Apolog. Cathol. pa. 126.

3. Reg. c. 11.

S. Ludouicus. *Gallorum à Nauarrao esse eripiendum propter merita tot sanctorum regum Capetianæ stirpis, potissimum propter S. Ludouicum quem Ecclesia in Sanctorum numerum retulit:* *cuius* (inquit hæreticus iste) *memoria nobis Catholicis debet esse adeò sancta & honorabilis, vt nequissimi simus, perfidi, ingrati, & rebelles, si admittamus in animos vel leuem cogitationem de mutando aliquid in eius posteritate.*

Respons. Quæ verba sapiũt phrenêsim & amentiam potius, quàm hominem sanum & sobrium. Sed respondeo paucissimis. Salomonis posteri propter idololatriam ordinaria Dei lege toto regno priuandi fuerũt; extraordinaria autem Dei clementia & prouidentia quia Messias ex regia Dauidis familia erat oritu- rus, quinque regni partibus ablatis, sexta posteritati Dauidicæ condonata est. Ex Nauarræi posteris si in suo Caluinismo persistant, nunquam Christum expectemus, qui deinceps non nascetur. at Antichristum inde exoriturum multò est probabilius. Nam Caluinistas esse Antichristo proximos & eiusdam quasi sanguinis & generis, doctissimorum hominum disputationibus egregiè probatum est. Et Dauidis posteri ex duodecim tribubus decem cum dimidia amiserunt, vnam tantùm & dimidiam propter Dauidis memoriam, Deo sic præcipiente retinuerunt. Ergo præclarè secum actum putet Nauarræus, si iuxta huius patroni sui proportionem, decem partibus regni Gallicani mulctatus, exiguo aliquo territorio propter memoriam D. Ludouici, & tot aliorum sanctorum Capetianæ stirpis regum relicto potiatur. Quanquam qua fronte vel vnam ciuitatulam aduocatus iste regni suo propter D. Ludouicum, exemplo Dauidicæ posteritatis flagitare potest? quando illic expresso Dei mandato pars aliqua regibus Iudæis est assignata, hic expresso eiusdem mandato regna hæreti-

Vide postea cap. 9.

Stapletonus in oratio. quodlibet.

cis regi-

cis regibus ſunt auferenda: nec D. Ludouicus vl-
lum Gallicani regni iugerum hæretico cuicunque
ab alio dari poſtularet, nec ſi viueret erat ipſe con-
ceſſurus, qui cum Raymundo vltimo Toloſa-
tum Comite & Principe, ſed hæretico & Albi-
genſium (quos Caluiniſtæ ſuos in Domino pa-
tres & fratres agnoſcunt) protectore bellum
gerens, nunquam pacificari voluit, priuſquam
principem illum ad has pacis conditiones compu-
liſſet.

Belforeſt. lib. 4. cap. 2.

S. Ludouicus Nauarræ & omnium hæreticorum hoſtis æternus. 1. De tout ſon effort De telle vermine.

Primùm Eccleſiæ Romanæ, & deinceps regi Gallorum ad mortem vſque obediet. Perſequetur & puniet pro virili ſua hæreticos, eorumque fautores, & patronos, ſine vllo reſpectu cognationis aut amicitiæ; & purgabit terram ſuam à talibus quiſquilijs, regique Ludouico auxiliũ præbebit ad eoſdem è Gallia profligandos.

2. Biennio proximè ſequenti, publico præmio ſuis omnibus propoſito, inuitabit eos ad hæreticos capiendos, ſic vt qui vnum comprehenderit, certam pecuniæ ſummam percipiat; qui duos, eandem duplicatam, & pari proportione aſſurget, ſi quis decem & viginti ad Comitem puniendos adduxerit.

3. Non permittet deinceps claues & cenſuras Eccleſiaſticas contemni, ſed prohibebit ſuos ſubditos verſari cum excommunicatis iuxta ſanctorum patrum canones. Quòd ſi qui integrum annum excõmunicati permanſerint, nec ſe Eccleſiæ Catholicæ ſubmiſerint, eos Comes bonis omnibus deſpoliabit, & vſque eò eiuſmodi rebelles perſequetur, quoad illi Eccleſiæ ſatisfecerint, & ad diligenter exequendum, ſuos magiſtratus & miniſtros omnes iuramento obligabit.

Ibid.

4. Denique ſi Comes in hæreſim rurſus inciderit,

, vel aliquod horum pactorum non præstiterit; soluûtur subditi à iuramento fidelitatis quod ei fecerant, & subiiciuntur Ecclesiæ & regi: & nisi Comes
, admonitus ante 40. dies se submiserit iudicio Ec-
, clesiæ & regis, priuatur suo iure in subditos & Co-
, mitatum Tolosanum.

S. Ludouici iudicium de Nauarræo & Caluinistis.

Hæc & similia cùm D. Ludouicus præsente Pótificis Romani legato à principe illo exegerit, cùm hæreticos è tota Gallia eijciendos magna cura satagerit, cùm eos *stercora & quisquilias* reipub. Christianæ duxerit, cum hæreticos *sine vllo respectu familiæ aut cognationis* persequendos senserit, certo certius est eum nunquam voluisse vt Nauarræus aliqua particula regni Gallici frueretur, quem suæ familiæ & generis labem, & æternum dedecus existimaret. Quòd si nec Deus vt in historia Dauidis aliquam regni partem Nauarræo decernat, & S. Ludouicus eum propter hæresimomnibus boniseuertendum iudicet, an iste qui ob Dauidis & S. Ludouici memoriam; huic hæresiarchæ amplissimum Galliæ regnum prodendum statuit, & eos qui secus vel *cogitant tantum, nequissimos, perfidos, ingratos* appellat, iste (inquam) an homo communi sensu præditus, & non potius stultus & excors, imò asinus Arcadicus potius quàm homo existimandus sit, qui talibus exemplis suo idolo patrocinari studet. Christianus lector iudicet. At quid multa? Si aduocatus iste extraordinarie Galliæ prouincias aliquas tanquam duas Iudæ & Beniaminis tribus Nauarræo vult vendicare, proferat vt in historia Dauidis extraordinariam aliquam Dei præscriptionem: sin ordinariè S. Ludouici & aliorum qui Nauarræo maiores fuerunt, Galliæ regum iure nititur, patiatur ergo Nauarræum suum non nisi per legitimam episcoporum consecrationem in regale soliũ ascẽdere,

dere, quo iure maiores eius Hugo Capetus, eiusque filius Robertus, & nepos Henricus, & pronepos Philippus, & abnepos Ludouicus, & reliqui ad S. Ludouicum, & deinceps ad eum qui nuper regnauit Henricum tertium, in regni possessionem sunt ingressi.

Supra fol. 54. & c.

5 Cæterùm quoniam isti adeò auidè & hiante ore regnum captát quod nullo iure possunt attingere, istas difficultates scopulosque omnes prætervehamur, & in solio Ludouici Sancti, Catholici, hanc eius naturalem sobolem Henricum Nauarræum impium, Caluinistam, hoc est, in throno Constantini Magni Mustapham Turcam in Cathedra D. Chrysostomi Calipham Mahometanum, in solio Christi Antichristum, siue iure siue iniuria collocemus. Prospiciamus quemadmodum ille regnum hoc gubernabit, quibus legibus Christianos sibi subditos moderabitur. Num ille cum primo Imperatore Constantino à rebus Ecclesiasticis tractandis abstinebit, earumque iudicium solis episcopis permittet? Aut cũ Martiano schismaticos episcopis præfractè repugnantes, regia authoritate mulctabit? aut cum Iustiniano fatebitur *sacerdotium & regnum vtrunque à diuina clementia conferri, sed illud diuinis ministrans, hoc autem humanis præsidens; & quoties sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, Nestorium, Eutichem*, Lutherum, pseudocardinalem Odettum Castilionæũ, Spiphamiũ Niuernensem; num toties rex iste *suã sententiã & ordinationem sacerdotum authoritati apponet, impiosque illos è suis Ecclesijs expellet* vti Iustinianus fecit, & imperatoribus vniuersis in more & officio fuisse positum perspicuè attestatur? Quid? num iste cum Theodosio, Valentiniano, Gratiano, & alijs illis laudatissimis in primitiua Ecclesia Monarchis sanciet,

5.

Suprà fol. 124.

Constitutio 6.

Suprà fol. 125.

Leges veterum Imperatorum pro Catholicà Ecclesia & contra hæreticos.

Suprà fol. 436. 437.

Ne quis cuiuslibet conditionis ea quæ sanctè in Conciliis generalibus, Nicæno, Chalcedonensi, Lateranensi, Tridentino, *definita sunt, reuoluat & publicè disputare cõtendat* ? Et si quis contra Conciliorum eorum decreta, libros emittat, num iste *libros, eiusmodi incendet & perfectissimo interitui mancipabit, illisque qui libros eos habere & legere sustinuerint vltimum supplicium infliget?* Num conuenticula hæreticorum interdicet? num omnia illorum ministris concionum lòca eripiet *ne vlla ad exercendam animi obstinationis dementiam illis pateat occasio?* Num decernet vt *damnatis portentosæ superstitionis authoribus* Luthero, Zuinglio, Caluino, *nota congrui nominis eorum inuratur gregalibus, ne Christianorum* & Fidelium, & Euangelicorum *appellatione abutantur, sed quemadmodum Ariani ab Ario lege Constantini magni, & Porphiriani à Porphirio nuncupati sunt, sic isti* Lutherani, Zuingliani, & Caluinistæ *vocentur, vt quorum scelera in deserendo Deum sunt imitati, eorum nomina iure videantur esse sortiti ?* Num denique ab omnibus ducibus & magistratibus suis exiget vt iurent *per Deum omnipotentem & gloriosam Dei genitricem Mariam, sanctosque Archangelos, quòd Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ nunquam vlla in re aut modo aduersaturi sunt?* Sin minus, num illis & *hic & in futuro sæculo imprecabitur partem cum Iuda, & lepram Giezi, & tremorem Cain, præter alias pœnas iure ciuili constitutas?*

Suprà fol. 437. — Ibid. — Ibid. — Supra fol. 431.

Galliæ regum leges & acta pro Ecclesia Catholica.

Aut verò si maiores suos imitabitur, quorum se hæredem vocat, & quorum vestigijs insistere & exempla sequi magis fortasse gloriosum putat, num ille cũ Carolo Magno excellentissimo Gallorũ monarcha leges & diplomata sua sic exordietur, *Ego Carolus gratia Dei rex, & rector regni Francorum, & deuotus sanctæ Dei ecclesiæ defensor humilisque adiutor &c.* hæc & illa præcipio? Aut constituet episcopos in

Capitula Caroli.

quauis

quauis ecclesia omnium Galliæ prouinciarum *ob vitæ meritum, secundum statuta Canonis*, quemque ex suæ dioecesis sacerdotibus, cum approbatione Romani Pontificis eligi? Id quod post Carolum magnum, & eius Filium Ludouicum Pium, plurimi consequuti reges. Philippus Augustus, Ludouicus Sāctus, Philippus Pulcher, Ludouicus Hutinus, Ioannes primus, Carolus septimus, Ludouicus vndecimus, eiusque filius Carolus octauus nouis subinde repetitis & confirmatis legibus sanciuerunt? Et denique ne nimius sim & in infinitum beam, num magnum Clodouæum primum Gallorum regiæ stirpis principem & authorē sibi exemplum proponet cui se cōformet, à quo vt omnes deinceps reges seriem & ordinem successionis numerant, sic item par est vt eius fidei, gubernationi & legibus, suas quoque leges faciant consentaneas? Non dico vt cum Clodouæo coronā auream gemmis fulgentem Romani ad honorem S. Petri eiusque Ecclesiæ transmittat, nec vt Rhemensi ecclesiæ fundos & pretiosa vasa largiatur, nec vt Cathedralē aliquam ecclesiam à fundamentis ædificet, quemadmodū idem Clodouæus Argentinensem: sed vt Clodouæum regem in illis legibus sequēdum sibi norit, quæ ita cum regis officio sunt coniunctę, vt sine illis rex muneri quod Deus & ecclesia & Respub, ab eo flagitant nō possit satis facere. Profecturus siquidem egregius ille princeps cum immenso exercitu contra Alaricū regem Gotthorum Arianū, qui Aquitaniā, Languedocam, Tolosam & reliquas illas Galliæ prouincias vltra & Rhodanum & Garumnam iacentes occupauerat, quas easdem hac tempestate Caluinistæ non aliter quàm Ariani illi deuastarunt, primum omnium de disciplina militari & sanctarū Ecclesiarum conseruatione ita edixit: *Omni exercitui nostro præcipimus*

Vide Paual in hist. franc lib. 2. anno. 1561.

Hincmarus Rhemensis in vita S. Remigij. Histoire de l'Eglise de Rheims lib. 1. cap. 13. Naucler. 2. volum. generat. 17.

Vide Concil. 1. Aurelian. in præfat.

vt nullus aliquid surripiat de ministerio Ecclesiarũ, Item, vt *nullus clericis vel qui cum clericis in ipsorum domo consistunt, aliquam violentiam vel damnum inferat*. Hæc & eiusmodi cum vetutissimis Christianæ Reipub. & Gallicani regni imperatoribus atque regibus an aliquis credat regem hunc Nauarræum sua regali potentia firmaturum, & non potius ista euersurum omnia, & his planè opposita & regugnantia, vi, imperio, ferróque impositurũ? Atqui nemo Christianus qui vel micam habet humanæ prudentiæ, & qui principis huius Biernensis tragicas actiones vel primoribus labris gustauit, dubitare potest, quin vt Henricus Borbonius istis omnibus regibus & imperatoribus non minus quàm Catholicis Galliæ sacerdotibus & Ecclesijs quo ad fidem capitalis est aduersarius, ita istis maximè item contraria decernet: contra Constantinum, ipse se *rerum Ecclesiasticarum* in suo regno *supremum* efficiet cum regina Anglicana *caput*: contra Martianum, schismaticis episcoporum Cathedras, episcopis veris exturbatis committet: contra Iustinianum, *sacerdotum non à Deo* sed à diabolo intruductum per suos ministros debacchabitur, & quos *sacerdotium sententia indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit*, eos iste vt suo Ministerio dignissimos ad supremas Ecclesiæ dignitates euehet: contra Theodosium, Valentinianum, & Gratianum, omnium veterum Conciliorum decreta & canones rescindet, cum quibus eius nouis Synodis Rupellensi, & Nemausensi, & Montalbanensi & similibus impurissimorum scurrarum coitionibus non magis conuenit quàm aquæ cum igne, sui cum amaracino, aut satanæ cum Deo: contra eosdem imperatores, non modò libros hæreticos non incendet, eorúmque studiosos vltimo supplicio non

Nauarræi regis leges omniũ regnum Christianorum legibus necessariò futura sunt contraria.

non plectet, sed potius eos solos amplexabitur, eos suis Euangelicis cōmendabit, & si qui libros huiusmòdi, vel in Ecclesia, vel in familiari colloquio reprehenderit, hos ille vt Euangelismi sui inimicos, vt publicæ pacis turbatores, vt suos infestissimos hostes ferro flammaque persequetur: *Portentosæ superstitionis authores* Lutherum & Caluinum nō modò non damnabit, nec eorum sequacibus interdicet ne *Christianorum* nomen sibi vendicent; sed contrà veris *Catholicis* & *Christianis* nomen hoc detractum, suis illis nequissimis Epicuræis & Atheis attribuet, aut si nomen illud non ita magnifaciunt (quod quidem vt ex sctiptionibus apparet, dedignari iam atque respuere videntur) *Fideles, Euangelicos, Reformatos, Fratres, Religiosos* eos nominari permittet, nec hanc appellationem vllis Sectarijs tollet; siue Lutherani sint, siue Caluiniste, siue Ariani, siue Trinitarij, siue Libertini, siue porsus Athei, quorum omnium greges & examina per Galliā sub hoc generali *Euangelicorum*, & *Fidelium, & religiosorum* nomine & huius Nauarræi regis talium *Fidelium protectoris*, authoritate volitant. Denique tantùm abest vt cum Carolo illo Magno seipsum fateri velit *deuotum sanctæ Ecclesiæ defensorem humilemq; adiutorem*, tantum abest vt cum Philippo Augusto & reliqua illa gloriosa Gallorum regum corona Episcopos Canonicè iuxta veterum Canonum præscriptionem eligi volet; tantum abest vt cum Magno illo Clodouæo militibus suis imperaturus sit ne *quid Ecclesijs eripiant, ne vllam clericis inferant violentiam damnumve, aut etiam eis qui ad clericorum ædes auxilij gratia profugerint*, vt contra istos reges iam nunc profiteatur totaque adeò vita professus sit, se Catholicæ Dei Ecclesiæ oppugnatorem; tota vita Episcoporum nomen atque ordinem iuxta Geneuensis Euangelij doctrinā ex Ec-

His nominibus Beza & Gallasius vtuntur in suis quos inscribunt Comment. de statu religionis & reipub. in Gallia.

clesijs delere atque extirpare conatus sit; tota vita & ipse Ecclesias clericosque spoliauit,& milites suos talibus prædis locupletes & copiosos reddidit,& quoscunque è Flandria, Anglia, Germania, Heluetiaque latrones (latrones enim æquissimo iure dico qui absque iusta causa, sub iniusto principe, cōtra iustissimum regem militant) corrogare potuit, eos omnes ad Ecclesias & Ecclesiasticos despoliandos quasi signo erecto & clarissimo buccinæ cantu inuitauit. Ergo nec quoad leges, in quibus vel maximè suspicieda est regia maiestas quidquam nouo huic regulo cum vetustissimis vel Imperatoribus vel regibus cōueniet, nec quoad opera regalia, ædificandi monasteria, extruendi Ecclesias, extirpandi hæreticos, protegēdi Catholicos, quid quā illis habebit simile, sed omnia planè contraria facturus est.

Quid verò? an cum priscis illis regibus minora, regis decora, hominem bene meritum nobilitare, auratum equitem Sancti Michaëlis, aut Sancti Spiritus (quem ordinem tanta solicitudine & cura paulò ante mortem commendasse illi dicitur charissimus eius frater Henricus Valesius) creare poterit? Nec istud quidem. cùm ad talem equitem efficiendum primum omnium requiratur sincera fidei Catholicæ professio, & huius vtriusque ordinis capita plæraque circa religionem Catholicam stabiliendam versentur. Et quemadmodum ille suis Caluinianis ducibus quos hoc ordine honorare voluerit præcipiat vt *cum primùm audierint aliquem ex ea societate mortem obijsse, viginti missas pro defuncti anima curent celebrari?* Quemadmodum, vt distribuant certas eleemosinas pauperibus; vt ij pro omnium eius ordinis equitum defunctorum animabus orēt? Quemadmodum vt solenni illo festo D. Michëlis, eius Archāgeli patrociniū implorent, cuius semper imagi-

Belforest hist. lib. 5. cap. 132.

Nauarraus neminem potest nobilitare.

Articuli Ordin. S. Michaelis.

Artic. 18. &c. 6. aureos.

imaginem collo suo appendentem circumferant? Quemadmodum illi eo festo, solenni missæ intererunt, eòque & sequenti die, sacra precesque absoluent ad quæ tam accuratè generalibus eius ordinis regulis adstringuntur? Sed quorsum particularia capita consector? Quum enim vt aliorum Christianorum in Hispania, Lusitania, Anglia, Germaniaque Equitum, sic ille ordo Sancti Michaëlis imprimis institutus sit *ad amplificandam fidem Catholicā statùmque sanctæ matris Ecclesiæ, & prosperitatē Reipub Gallicanę*: cùm referatur *ad gloriā & laudē Dei ad honorem gloriosæ virginis Mariæ & S. Michaelis*, cùm inter ea propter quæ aliquis etiamsi iam olim Eques creatus & clarissimis in bello facinoribus illum honorem promeritus ab eo tamē ordine deiicitur, principem locū tenet, *si sit reus hæresis vel erroris alicuius contra fidem Catholicam*, vel si *propterea pœnā aliquam publicam sustinuerit*: secundum deinceps, si contra regem suū crimen læsæ maiestatis cōmiserit: & denique si ex prælio aliquo turpiter & ignominiosè profugerit: quēadmodum poterit vel Caluinista rex hanc nobilitatē dare, cuius ipse nulla ratione est capax, vel Caluinista miles eam recipere, qui eius quod præcipuè in dignitate illa attenditur nullum habet specimen aut vestigiū? Et quid veteris ordinis instituta vrgeo contra eum, qui nec nouitij istius à charissimo suo Henrico Valesio, in ipsius & suorū Caluinistarū gratiā fortassis inuēti potest esse particeps, nisi mirabiliter & planè proditiosè ordinis eius primas & leges & præceptiones inuerterit. Ad eū enim nemo nisi Catholicus pōt assumi, nemo qui nō sanctissimo iureiurādo promittit *se perpetuò & viuere & mori velle in religione & fide Catholica, nec vnquā discedere ab vnitate sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ Romanæ*, cuius isti Caluiniani vt ipsius quoque Spiritus sancti qui

Art. 93. 34 35.

Præfatio institutionis ordinis.

Hæresis prima causa nobilem quemuis nobilitate priuandi. Art. 15.

Nauarreus non potest esse particeps Ordinis S. Spiritus.

Hist. Françoise de M. Tig. lib. 4. cap. 18.

ea in

Ioan. 16. *ea in omnem veritatem dirigit*, hoſtes ſunt immortales, ideóque nec Nauarræus ipſe nec eius ſatellites hũc ordinem vllo modo ſuſcipere poſſunt. Et qualis ille rex Chriſtianus erit, qui nec Eques Chriſtianus eſſe poteſt? Et quid illi relinquitur niſi vt cũ Eccleſijs, & monaſterijs, & religione veteri, veteribuſque Galliæ regibus, has etiam Equitum dignitates deſtruat, & nouas excogitet, per quas contra Spiritum ſanctum, contra CHRISTVM, contra beatam Virginem, cõtra Archangelum Michaëlem & religionem Catholicam, iuramentis & Canonibus à ſenatu Caluiniano fingendis obligentur! Quale quid iſte Princeps iam olim in tertia generali rebellione paulò ante cladem Monganturanam inchoauit, cum allectos in adulterinum quendam militiæ Equeſtris ordiné certos nobiles Germanos & Gallos, partim Lutheranos, partim Caluiniſtas (de religione enim modò ne Catholici eſſent nihil laborabatur) ad æternum cum rege & populo Gallicano bellum gerendum deuinxit, niſi eas quas ipſi volebant pacis conditiones à rege extorquerent. Et qualem (bone Deus) non regem, ſed laruam & idôlum, imò portentum & prodigium regis habitura eſt Gallia, ſi talem aliquando (quo ego eum nomine appellem?) in ſolio ſanctiſſimorum olim Galliæ regum conſidere patiatur, qui nouo prorſus modo cõtra omnes hactenus reges atque imperatores dominabitur, qui illis omnibus & ſingulis contrarias leges ſtatuet, qui extirpabit quod illi plantarunt, euellet quod illi ſeuerunt, damnabit ad inferos quos illi ſuſpexerunt vt ſanctos, Catholicam fidem Eccleſiamque omnibus modis deſtruere molietur, pro qua defendenda illi vitam & ſanguinem ſuum profundere duxerunt glorioſiſſimum, æternaq. à Deo mercede coronandum! Hæc omnia facturum Nauarræum,

Comment. de ſtatu relig. ſub Carol. IX. lib. 9. fo. 263.

Nouus ordo equitũ à Nauarræo inuentus.

uarræum,& hæresis quam profitetur natura, & satellitum eius quibus stipatus incedit improbitas,& Ministrorum qui eius auribus continuo talia insusurrant impudens immanitas, & ipsius ætas à primis cunabulis,in talibus flagitijs enutrita,& perpetua tot annorum experientia euidentissimè confirmant. Quare cum principem illum tot eius contra rempub. Gallicanam suscepta facinora impia & proditoria, conuincant Corona Gallica esse indignissimum,etiamsi aliàs fidem Christianam & Catholicam religiosissimè coleret;quũ deinde tot eius contra Ecclesiam perpetrata sacrilegia, tot ab eo & eius *Fidelibus* Caluinistis disseminatæ & contra Deum & Christum opiniones, non tam hæreticæ quàm Apostaticæ, Turcicæ, Tartaricæ, & prorsus Satanicę demonstrent eum esse in Gallijs aliquo honore infinitè indigniorem, etiamsi pro Gallicanæ reipub,salute & dignitate contra hostes eius in mille discrimina vitam caputque suum iniecisset: iste autem nec sani aliquid credit in fide, nec fortiter aliquid gessit pro republica, sed innumerabilib. flagitijs, & suam particularem Galliæ regionem,& totum Christianum orbem, & inprimis Ecclesiã Catholicam ita offendit vt non aliter quàm illa Danielis statua,ex luto,ferro,ære,diuersisque metallorum generibus, sic iste sacrilegiorum, & periuriorum, & proditionum, & hæresum, & blasphemiarum importunitate videatur esse concretus; quàm monstrosum est de eo ad regnum Gallicanum attollẽdo cogitare,qui si regis personam veteribus omnium imperatorum & regum moribus definiamus,ad regium locum non magis est idoneus quam bos ad lyram,aut simia ad purpuram! vel(iuxta Saluatoris nostri dictum) quàm *vt Camelus per foramen acus ingrediatur*. Eò enim ne pertranseat non magis camelum

Nauarr. nullo modo idoneus ad regnum Gallicanũ.

Daniel. 2.

Matt. 19. 24.

lum impedit sua granditas, quàm istum ne alijs regendis præficiatur, prohibet scelerum quæ per se vel suos commisit sine numero horrenda diritas. quàm (inquam) abominandum est illi iuris publici legúmque custodiam committere, omniúmque in regno amplissimo Christianorum vitam in eius potestaté tradere, qui omnes leges iuraque sua libertate Euangelica cóculcauit, & cui iura quecũque vel vnius horæ vsuram ad viuendum negarent si iure causa eius decideretur! Si enim ius naturale, vel ciuile, vel Ecclesiasticum, vel diuinum valeret: si vel ius quod apud Turcas ex praua veritatis Christianę ęmulatione in vsu est. vel quo olim respub. Iudęorũ Dei iussu regebatur, vel quo Christianæ respub. iuxta Christi legem, spiritus Sancti afflatũ, & Apostolorum Patrumque omnium doctrinam temperantur, in Gallia vigeret (nam & Alcoranus legis eius desertores, & lex Mosaica, legis eius transgressores; vel etiam summi sacerdotis imperio rebelles præsente morte mulctauit; idemque contra hæresiarchas & Apostatas in omnibus Christianis regnis, iuxta Euangelij regulam & plurimarum synodorũ canones, inueterato multorũ sæculorũ vsu receptũ est) Nauarræus nec aërem quidem Gallicanum spirare sineretur. Quemadmodum igitur sine summo scelere regnum ei ominabimur, cui nulla æquitate, nullo iure vita conceditur? Quàm absurdè ei gubernationem magnæ instructæque classis assignabimus, cui leges in vna triremi nec vilissimum vel inter remiges locum permittunt, sed obtorto collo abripiendum, & in profundum mare censent esse præcipitandũ! Quæ cogitans póderánsque fortissima & Christianissima quondam Gallorum natio, tandem aliquando desinat ambigere & vacillare animo, quasi ad depellendum à ceruicibus suis gladium

Omnia toto orbe iura prohibent Nauarræũ à regno Galliæ.

Deuter. 13. & 17.

Ad Gallos, ne disputent de Nauarr. rege admittendo.

gladium prædonis magna aliqua deliberatione opus esset. Præscindant & reiciant inanes formidines, & si vel vitæ corporis vel animæ, si vel honori suo vel maiorum suorum, si vel particulari Galliæ commodo, vel generali reipub. Christianę bono consultum cupiant, si se vel homines Christianos, vel omnino homines esse meminerunt, firmiter apud se constituant, tale reipub flagellum, nunquã ad reipub. gubernacula esse admittendum. Humanum enim est imminẽtia capiti suo pericula depellere, & ciuium est reipub. ingruentia mala omni diligentia auertere, & Christianum est scire quod Apostolus docet, à modico fermento totam massam infici, hæresimque inueteratam velut gangrænam aut cancrum esse incurabilem, & ad sanorum mẽbrorum ineuitabilem perniciem serpere. Cùm ergo Nauarreus & vobis particulatim mortem, & reipub. toti vastitatem machinetur, imò vtrũque apertè comminatus sit, cùm profiteatur velle se cancro illo pestilentissimo Atheismi Caluiniani patriam vestram inficere; si homines estis, capita & latera vestra à sicarijs ea petentibus defendite; si Galli estis, hostem qui adeò apertè atque hostiliter Gallicanis ciuitatibus denuntiauit spolia & incendia procul à Galliæ finibus repellite; si Christiani estis, fidem vestram in qua sempiterna vel vita vel damnatio animarum & corporum vestrorum cõtinetur, ab omni hæresis cuiuscunque & inprimis Satanismi illius Caluiniani contagio puram seruate. Respub. vestra fuit hactenus perpetuò, & est hodierno die. quamquam nonnihil ab istis locustis deformata, est tamẽ quoad maiorem eius partem reipub. Christianæ per orbem terrarum diffusæ membrum pulcherrimum. Quantum ergo & vobis ipsis dedecus & reipub. Christianę vulnus inflicturi estis, si membrum hoc à

1. Co. 5. 6.

In synodo Montalbanensi anno 1584.

hoc à reliquo corpore auulſum, contraria quàm reliquum corpus vniuerſum fide, contrarijs legibus, contrario rege, contraria anima & ſpiritu gubernari patiamini! Vos ipſi nullo modo laturi eſtis, vt vrbs aliqua in media Gallia, vt Aurelianenſis, vel Pictauienſis ad regis Hiſpani arbitrium cõtra Gallicanos mores & leges adminiſtretur. Et ferre poteſtis Galliam reipub. Chriſtianæ tanquam cor & meditullium à Caluiniſta gubernari, qui Catholicæ Eccleſiæ ruinam multò ardentius deſiderat, quam aliquis vnquam vel Hiſpanus, vel Anglus, vel Germanus licet ambitioſiſsimus ad dominatum alicuius in Gallia ciuitatis aſpirauit?

6. 6 Proponite vobis ob oculos veterum principum Chriſtianorum qui reſpub. Chriſtianas ſuis ſanctiſſimis legibus primi formarunt, ſingularem ſapientiam; qui quũ & diuina gratia qua erat mirificé illuſtrati, & humana perſpicacitate qua ſupra vulgarem aliorum mediocritatem plurimùm eminebāt, hæreſis ingenium indolémque perſpicerent, ſuiſque legibus eam reipub. Chriſtianæ perpetuitatem ſtabilire vellent, quam Chriſtus in Euangelio promiſerat; hoc vnum inprimis cauerunt vt hæretici ab omni munere publico magno vel minimo longiſsimè repellerentur, Sic enim Theodoſius, Honorius, & Arcadius, Chriſtiana & valde laudabili ſeueritate contra Manichæos & Donatiſtas, qui ſuo tempore Caluiniſtis & quoad fidem & quoad opera ſimillimi graſſabantur decreuerunt: *Huic hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune ſit. At primùm quidem hæreſim eorum volumus eſſe publicum crimen, quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam, quos bonorum etiam publicatione proſequimur. ipſos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate & ſucceſsione quolibet titulo veniente. Præterea nõ donandi,*

Leges ciuiles Imperatorum prohibent Nauarræ ab omni publico munere

Cod. li. 1. tit. 5. de hær. c. Manichæos. 1.

Hereticus

donandi, non emendi, nõ vendẽdi, non postremò cõtrahendi cuiquam conuictio reliquimus facultatem. In mortem quoque inquisitio extendatur. Nam si in criminibus Maiestatis læsæ licet memoriam accusare defuncti, meritò & hic debet subire iudicium. Ergo & scriptura illius irrita sit siue testamento, siue codicillo, siue epistola, siue quolibet alio genere reliquerit voluntatem, qui moriens Manichæus (Caluinista) *fuisse conuincitur. Sed nec filios hæredes eius existere permittimus nisi à paterna prauitate discesserint. Seruos insuper extra noxam esse volumus, si dominum sacrilegum euitãtes ad Ecclesiam Catholicam transierint* Sic illi. hæc autem lex eodem in loco, non solùm ad alios hæreticos vniuersè, sed etiam ad eorum fautores imperiali iudicio atque authoritate extenditur. Sic enim sequitur, *Credentes præterea, receptatores, & fautores hæreticorum damnamus. firmiter statuẽtes vt postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, ex tunc ipso iure sit infamis, nec ad publica officia, seu consilia, vel ad eligendũ aliquos adhibeatur, neque ad testimonium admittatur, sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Quòd si forte Iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatẽ, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur si tabellio, instrumenta per ipsum confecta nullius penitus momenti censeantur.* Quod autem de liberorum successione priores Imperatores paucis perstrinxerant, id Iustinianus postea fusius hoc modo explicauit. *Sancimus vt in ijs casibus, in quibus alter tantùm, vel vterque parens orthodoxæ religionis non est, hi tantummodo liberi ad eorum successionem siue ex testamento siue ab intestato vocentur, & donationes siue aliæ liberalitates his accedere possint, qui orthodoxorum venerabili sunt nomine decorati. Cæteri liberi eorum qui paternam vel maternam impiam*

Hæreticus in repub. Christiana nihil prorsus agat.

Ibidem ca. Credentes.

Ibid. cōgnouimus.

 affecti-

affectionem sequuti sunt, ab omni beneficio sint repellendi. Liberis autem orthodoxis non existentibus, ad agnationem vel cognationem eorum (orthodoxas tantùm) eædem res vel successiones perueniant. Hæc ille Firmissimè nimirum persuasum erat istis prudentissimis monarchis hæreticorum moribus ciuilem Christianorum vitam, non aliter quàm serpentis alicuius pestilenti halitu vicinum aërem corrumpi, vt tum demum beatissimè cum populis sibi subditis agi scirent, cùm nullus inter eos hæreticus aliquid aut emeret, aut venderet, aut contraheret, aut donaret; cùm nec legare posset moribundus, nec ab eius testamento aliquid percipere superstes hæres vt ita cum ipso mortuo eius quoque damnata memoria (quoad fieri posset) ex hominum mentibus tolleretur. Atqui ô terque quaterque miserandum Galliæ regnum, si quando ei præfuerit rex talis, qui iuxtà hæc antiquissima Christiani populi iura, nec emere, nec vendere, nec abiectum aliquod vel tabellionis officium in repub. exercere poterit. O insignem & turpissimam reipublicæ maculam, si quando princeps eius *ipso iure erit infamis & intestabilis!* quando is qui legum ferendarum caput & fons esse debet, prorsus exlex vetustissimo Christianorum iure decernitur, qui nec *ad testimonium dicendum* admitti potest, & cuius iudicis sententia illo ipso Christiano iure, *nullam obtinet firmitatem*. Nec est quòd infideles ministri pro illo suo rege *fidelium protectore* cauillentur se non esse hæreticos sed Euangelicos, ideóque has Imperatorum leges ipsos neutiquam attingere. illi enim principes satis prouidè talibus nugis occurrunt. & cùm has ineptissimas nominum latuas suis legibus eripiunt, sanciuntque sectarios quoscunque, non *Christianos*, aut etiam *Euangelicos*, sed *Arianos*, *Lutheranos*, *Caluinistas* ab eo quem autho-

Nauarr. ab omni hæreditaria successione exclusus.

Nauarr. qualis rex iuxta leges Imperatorum.

Legibus Imperatorum Nauarr. hæreticus declaratur.

authorem suæ hæresis sectantur nominari, qui mos omnibus temporibus in Ecclesia Christiana inoleuit: & cùm præterea Gratianus, Valentinianus, & Theodosius interpretandi gratia addunt, *hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento a iudicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare*. Isti ergo qui non leuiter à Catholica religione deflectunt, sed manifesta Apostasia Catholicam religionem & Ecclesiam in omnibus ferè capitibus deserunt, qui Ecclesiam primitiuam Satanica planè superbia impugnant, qui generalibus catholicorum Concilijs, & sanctissimorum patrum choro vnum Ministellum & sicarium Geneuensem anteponunt, isti si hæritici dicendi non sunt sed Christiani: ergo nec Iudas Christi proditor, apostata, sed Christi Apostolus atque amicus, & Lucianus cum Simone Mago vocentur *Euangelici*, qui in multò certè paucioribus quàm isti Caluinistæ fuerunt hæretici. Quòd si Iudas sit apostata, certè & *Caluinistæ omnes sunt hæretici*, & proinde *hæreticus est Nauarræus*: ex quo fit vt sit ipso iure *infamis* & *itestabilis*, cui adiunctum est deinde, vt nec ille nec aliquis alius hæreticæ Caluinistarum communionis, vel iudex, vel aduocatus, vel tabellio in regno Gallicano effici possit, si iure, si lege, si ratione cum eis agatur. Et tum ecquis ita stupidus est vt eum regē Gallorum eligi posse arbitretur, qui infimi ministri officium in Gallia non possit exequi?

Suprà fol. 115.

Cod. lib. 1. Tit. 5. ca. Omnes.

Quòd si quis Ecclesiasticam vocem audire desiderat, & cum Imperatorio iure & sententia, Pontificale item ius iudiciùmque coniungi postulat nouerit is Ecclesiæ nō minus quam Imperij principes semper in hoc conspirasse, semperque de hæreticis tanquam de maximè perniciosis Christianismi

Leges Ecclesiasticæ Nauarræū arcent à regno Gallia.

hostibus ex Christiana repub. exterminandis diligẽtissimè elaborasse, ideoque nihilo minori quàm Imperatores & vehementia & solicitudine, ciuiles honores officiaque hæreticis quibuscũque interdixisse. Alij enim *superiorum Pontificum documenta sequentes, statuunt ne hæretici, credentes illis, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filij, vsque ad secundam generationem ad aliquod beneficium Ecclesiasticum seu publicum officium admittantur: quod si secus actũ fuerit, sit irritum & inane.* Alij hæreticos bonis omnibus euertendos esse decernunt, suique decreti rationem firmam ex iure ciuili, & ex theologia quoque sanctiori afferunt. Nam cùm propter minora peccata, latrocinia, raptus, incestus, qui ea flagitia admiserunt *rerũ suarũ proprietate, ipso iure priuentur, & fisco earũ proprietas acquiratur; bona* (inquiunt illi) *hæreticorum qui grauiùs, horribiliùs, ac detestabiliùs quàm prædicti delinquunt, ipso iure, de fratrum nostrorum consilio decernimus esse confiscata*, adeò vt nec ad filios, etiamsi Catholici fuerint eorum bona transeant, *Cùm enim secundum legitimas sanctiones reis læsæ maiestatis punitis capite bona confiscentur; eorum filijs vita solummodo ex misericordia conseruata; quanto magis qui aberrantes in fide, verum Dei filium Iesum Christum offendunt, à capite nostro quod est Christus, Ecclesiastica debent districtione præscindi, & bonis temporalibus spoliari; cùm longè sit grauius æternam quàm temporalem lædere maiestatem.* Alij iuri diuino & Euangelij Christi regulis innitentes, ostendunt obedientiam subditorum cum hæresi non posse cõsistere, sed illam ab ista tãquam contrariam à contrario, vt frigus à calore, vt lucem à tenebris expelli. Cùm enim Christus Christianũ Ecclesiæ rebellem non aliter quàm *Ethnicum* & *publicanum* abominari suis præcipit, cùm Apostoli ab eius consortio longissimè fugiendum, nec *aut ei dicendum*

Sextus decret. lib. 5. tit. 2. ca. Statutum & ca. Quicunque.

Hæresis omnium peccatorũ maximũ. Ibid. c. 19. Cum secũdum. Decre. Gre. lib. 5. tit. 2. c. 10. Vergentes.

Christiani non tenentur obedire Principibus hæreticis.

Matt. 18. 17.

cendum monent, quemadmodum ei possumus seruire, famulari, obedire, eius nutu bellum cum Christianis gerere, pacem facere, ad eius præscriptum Christianos vincire, liberare, iudicare, ciuitates & prouincias regere, quem vt Ethnicum & publicanum iubemur declinare, quem nec alloqui possumus, nec salutare! Quare stabili fundamento literarum sacrarum insistit canon iste Pontificis Cōcilijque Romani: *Nos sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolica authoritate à iuramento absoluimus, & ne fidelitatem obseruent omnibus modis prohibemus, quousque ipsi excommunicati ad satisfactionem veniant.* Cuius sententiæ ratio ab alio antiquiore Pontifice ad hunc modum redditur. *Etiamsi tales subditi sacramentum iurisiurandi prætenderint, moneantur tamen oportere Deo magis seruire quam hominibus; fidelitatem enim quam Christiano principi iurarunt, Deo eiusque sanctis aduersanti & eorum præcepta calcanti, nulla tenentur authoritate persoluere,*

Tit. 3. 10. 2. Ioan. v. 10.

Decret. 2. par. causa 15. quæst. 6. cap. Nos

Ibidem ca. Iuratos.

Quod si ex Cōcilijs vel generalibus vel prouincialibus excerpere velim quæ huic rei inseruiunt, quę hęreticos ab aliquo officio inter Christianos gerēdo repellunt, facile esset vel ex illis solis fortissimā cōtra Caluinistas aciem instruere, quando vix vnum est à primo Hierosolimitano, vsque ad postremum Tridentinum, quod non perspicuè hanc veritatem docuerit. In eo enim quòd singula excommunicarunt hæreticos in vno aliquo capite à fide Catholica aberrantes, in eo quòd anathema illis dicunt, in eo quòd commercia fidelium cum illis prohibent, in his omnibus eos ad officia aliqua reipub. assumi non posse euidenter concludunt. Imò non solùm cùm directè hæreticos execrantur quod semper & vbique faciūt, sed etiā quoties Paganos vel Iudæos,

Omnia Ecclesiæ Concilia repellunt Nauarr. à regno.

ad præfecturas in ciuitatibus Christianis elegi non posse decernunt, toties hæreticos ab eisdem præfecturis abiudicant, quos constanti sententia perpetuò duxerunt Iudæis & Gentibus quoad multa pares, quoad plurima nequiores. Vnde Christiani episcopi qui in antiquis Concilijs constituunt, *vt Iudæi officia publica nullatenus appetant, quia sub hac occasione Christianis iniuriam faciunt, ideoque iudices prouinciarũ cum sacerdotibus officia publica eos agere non permittant: si quis autem hoc permiserit, velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, & is qui officium fraudulenter obtinuit* publicis cædibus *deputetur*: cum sanciunt Iudæos nõ *posse habere seruos Christianos, quia nefas est vt membra Christi seruiant ministris* Antichristi: & Hispaniæ rex in magna regni sui synodo ante annos nongentos, cùm fatetur à maioribus suis regibus & episcopis *se omnesque successores suos reges sub perpetua maledictionis censura obstringi, quicunque eorum mancipium Christianum Iudæo seruire vel famulari permiserit*, isti omnes hoc ipso, quid nobis faciendum sit vbi de hæreticis agitur prȩclarè admonent. Et si hodierno die viuerent, hæresisque Caluinianæ horribilem impietatem, & furorem viderent, multo maiori feruore & zelo Gallicarum *prouinciarum rectoribus & sacerdotibus denunciarent*, vt Caluinistam publicum aliquod officium genere *nullatenus permitterent*. Quod si quis conniueret, *& tale quid fieri dissimulando pateretur, in eum tanquam sacrilegum* excommunicationem proferrent, & hæreticum illum iniustè officio potitum *publicis cædibus deputarent*. Quique prohibuerũt *Christianum seruire Iudæo*, multò magis prohiberent *Christianum seruire Caluinistæ*, quia *nefas est vt mẽbra Christi seruiant Antichristo*. Denique ij qui vel ipsos *reges Gallorum sub perpetua maledictionis censura ponerent*, si quis eorum *Christianũ Caluinistæ famulari permitteret*,

Concil. Toletan. 4. ca. 64.

Ibidem.

quanto

quanto magis nobiles, episcopos & priuatos Gallos execrarentur si vniuersam ciuitatem ei subijcerent, omniū autē maximè si amplissimū regnū eius seruili & intolerabili iugo mäciparent. Hæreticum enim quàm Iudęū, Christianis & religioni Christianæ hostē esse capitaliorem, & patres perpetuò senserunt, & nos superius abunde confirmamus. Ergo summa & suprema, quæ cogitari possunt in orbe Christiano iudicum tribunalia, Ecclesiæ, Imperatoris, Pontificis, Episcoporum Concilia, tota denique Theologia Christiana Nauarræum & Caluinistam quemcunque à quacunque successione in repub. Christiana reijcit. Apud infideles, apud Ethnicos, apud Canibales aut Calecutios, vbi Christi nomen ignoratur, vbi Ecclesia sordet, vbi Ecclesiæ disciplina nulla est, vbi sola consideratio sanguinis (quem è nobilissimo & gloriosissimo, vt pote S. Ludouici à quo manauit, diuinis virtutibus sanctificato, isti suis hæresibus sordidissimum & inquinatissimū reddiderūt) aliquid fortasse possunt prætēdere. At apud Christianos vbi primo loco ad Christi fidem respicimus, deinde ad Ecclesiæ canones & Christianæ reipub. generalem disciplinam oculos intendimus, & tum cum illis singularū prouinciarum particularia statuta & successiones cōponere edocemur, hîc prioribus illis quæ grandissima sunt postrema quæ illorū comparatione minuta sunt modificantur. & vbi Christus & Ecclesia Catholica priuatis alicuius regni statutis offenditur, ibi nisi Dei vltionē æternasque gehennę pænas nobis consciscere velimus, proterendæ sunt municipales cōsuetudines, vt Dei gloriæ & totius corporis Catholici saluti prouideatur, nō aliter quàm de brachio adurēdo vel incidēdo vel etiā abscindendo, non multū hæremus, cùm ita totius corporis sanitas & conseruatio requirit,

Suprà fol. 112. & to. capite 4. & 5.

S. Ludouic. sanguis in Nauarræo corruptissimus.

Nunquid enim si regis Galliarum vel Hispaniarum filius vnicus, verbi gratia Henricus aliquis (sic enim appellemus, quoniam & Henricum Condæum principem vt pro impetrandis ad Euangelium defendendum auxilijs Turcicis, Turciæ tyranno se submitteret ministri hortati sunt) in Turciam vel militum comparandorum vel rerum visendarum gratia profectus, illic à ministris Turcicis seductus Christianismum abiuraret, & Alcorano fide data pro Henrico Mahometus vocatus circuncisionem acciperet, & postea morte paterna & moribus patriæ regnum Hispaniarum vel Galliarum ad eum deuolueretur, ecquis Gallus, ecquis Hispanus sic Alcoranizat, vt huic non iam Christiano sed Mahometano quia sanguinis iure proximo regnum paternum tradendum sentiat? Non opinior. Quid ita? quia sanguinis dignitati fides Christiana est præstruenda, & illam ingenitam sanguinis claritatem ista Apostasia & Mahometana infidelitas ita turpificauit, vt alius planè effectus sit, non aliter quàm si quis generosum vinum infuso aconîto destruat, vt deinceps non vinum sed venenum sit appellãdum. Eadem ergo ratione hæretici de suo Caluinismo & Caluinista, iudicent & vel negent Caluinismum esse Turcismo deteriorem (quod suprà breuiter ostendimus, & cum volent, vel fortasse priusquam volent, clarissimis argumentis vberrimè comprobabitur) vel concedant Caluinistæ propter sanguinem nihil iuris illic posse suppetere, vbi Mahometista propter eundẽ sanguinem nihil sibi iuris possit arrogare.

Caluinismus deterior Turcismo.

7 Sed pronocabunt vt suspicor Caluiniani ministri iuxta suum solenne ab hominibus ad Deum, à scriptis Imperatorum & Pontificum ad literas sacras, de quibus tãquã securo portu & asylo suo solẽt trium-

7. Obiectio.

triumphare. Neque (vt ipsis cachinnari in more est) minores istos Deos multum formidabunt, modo Deum Opt. Max. habeant fautorem. Quasi verò credibile sit illos Stygiæ veneris ministros, istos in fœdis libidinibus volutantes Sardanapalos Bezas & Caluinos, altius in diuina mysteria penetrare, quàm optimos, optimisque consilarijs instructos Imperatores, quàm Episcoporum copiosos & diuinos cœtus, quàm Catholicæ Ecclesiæ summos præsides, quibus Christus ipse perpetuã Spiritus sancti præsentiam & aspirationem in omnibus cõtrouersijs & difficultatibus certo promisit. Sed quoniam ab hæretico modestiam & humilitatem requirere, perinde est ac si è pumice expectes aquam, cùm hoc ipsum vt maiores suos superbè despiciant, hæreticis quatenus hæretici sunt innatum sit & insitum, non aliter quàm rebus terrestribus grauitas, aëreis leuitas: omniumque hæreticorũ, nostra præsertim tempestate hic communis morbus est, vt repudiatis patribus solas scripturas quarum sunt imperitissimi gloriosè venditent, paucis hæc Pontificum, Episcoporum, & Imperatorum iudicia probemus cum diuina auctoritate vel maximè congruere. Recolligamus ergo, quibus nominibus Spiritus S. Christianos & Ecclesiam Christianorum describit, & tum consideremus; quales idem Spiritus S. hæreticos cuiuscumque generis depingat, atque ita deinceps æstimemus quam probè hæretici Christianis principes imponantur. Christus ipse Ecclesiæ suæ author & fundator, eam vocat *regnum suum, regnum Dei, regnum cœlorum, ciuitatem supra montem positam, agrum in quo ipse bonum semen seminauit, thesaurũ pretiosum, plantationem patris cœlestis, vineam Domini, cœtũ suarum ouium*: & Christianos, *filios Dei, natos ex Deo, filios lucis*. Apostoli qui Ecclesiæ extruendæ operi per Christũ

Respons.

Ioan. 14. & 16.
Matth. 28

Ecclesia Catholica & Catholici quibus nominibus in scriptura appellentur.

Matt. 4. & 17.
Matt. 13 31. 32.
Ibid. 3. 2.
Ibid. 5. 14.
Ibid. ca. 13 14. 34.
Ibid ca. 15 13.

cœpto successerunt, eamque per oēs mūdi regiones propagarunt, vocăt eam *grege Christi, multitudinē credentium, domū spirituale, sacerdotiū regale & sanctū, gentē sanctā, populū acquisitionis, populū Dei qui ex tenebris in admirabile lumen vocatus est, tēplūDei & spiritus sancti, habitaculū Dei, Domū Dei, EcclesiāDei viuentis, columnā & firmamentū veritatis, corpus Christi, cœlestē Ierusalē, ciuitatē sanctā, ciuitatē Dei viuentis, vxorē agni, spōsam Christi, virginem castā.* Idem quoque Apostoli Christianos appellant *filios Dei & lucis, filios promissionis & liberæ, natos ex Deo, sanctos, à Deo sanctificatos, reges et sacerdotes Deo, fideles, hæredes Dei, & cohæredes Christi.* Talis fideliū, & credentium, & filiorū Dei Ecclesia, à Christo supra petram firmissimā ædificata, ad quā euertendā ipsæ portæ & potestates inferorū, etiāi omnibus viribus cōniterentur nihil tamē efficerēt, à Christo & Apostolis in oēs terras diffusa est, & per successiones certissimas Episcoporū ad hunc vsque diem cōtinuata. Vt autē Christus ipse in mūdo existens suū habuit aduersariū Satanam, & Apostoli Iudęos & Simones Magos, sic Ecclesia habet hostem infideliū Synagogam, eorū maximè, non qui apertis armis Ecclesiæ, inuadūt & fidem labefaciūt, vt Pagani, Iudæi, Turcæ; sed qui fucato nomine Ecclesiæ & Christianorū se ipsos obtegūt, qui nomen Christianorū profitentur, cùm tamen reipsa sint hostes eius infestissimi. Hos autem qui communi nomine *hæretici*, nomine ab ipsis Apostolis imposito vocantur, quemadmodum Christus & Apostoli describunt? *Attendite* inquit Saluator, *à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos.* sunt *alieni* & contrarij veris pastoribus. sunt *fures & latrones* qui idcirco veniunt *vt mactēt & perdant*, sunt *hœdi* quia libidinibus supra modū dediti, sunt *pseudochristi & pseudoprophetæ* qui

Ibid. c. 20. 41. Ioan. 10. 1 2. 3. Ioan. 1. 1 2 1 3. Luc. 16, 8. 5. Ioā. 12. 37 Act. 20. 28. Act. 4. 32 & 5. 14. 1. Petri 2. 5. 9. 1 Cor. 3. 16 2. Cor. 6. 16. & 5. 23. 1. Timoth. 3. 15. Ephe. 1. 23 & 5. 23. Heb. 12. 22. Apoc. 21. 9. Apoc. 19. 7. Gal. 3. 26. Galat. 4. 28. 31. 1. Ioan. 3. 9. & 5. 1. Ioan. 1. 3. Heb. 10. 10. 14. 1. Pet. 2. 5 Apoc. 16. & 5. 10. Rom. 8. 17 Matt. 16. 18. Eph. 3 15.

Heret. Ecclesiæ Christi hostes naturales.

Hæretici quemadmodum describuntur à

qui Christianā & propheticā doctrinā simulabunt, quā tamē spurcissime corrūpēt. *In agro dñi* dū paterfamilias & coloni dormiunt *superseminant* diabolo instigante *zizania*. Apostoli aūt, vt veræ Ecclesiæ satorē & authorē prædicant Christū, ita huius synagogæ architectū ponunt, *draconē, diabolū, & Satanā* quā sub specie *meretricis Babilonicæ* sola terrena & voluptaria cōsectantis depingunt, in qua *versari & habitare omnes dæmones & spiritus immundos* aiūt, quia nihil est eo grege turpius, nihil inquinatius, ut etiā de suis libidinib. contra aliorū hominū naturā gloriari non erubescat. Huius aūt meretricis asseclas appellāt *homines hæreticos, canes, bestias, antichristos, seductores, operarios dolosos, ministros diaboli, filios infidelitatis, & tenebrarū*, quanquā se conantur *transformare in angelos lucis: inimicos crucis Christi, seruos ventris, cupientes videri legis doctores, sed non intelligentes quæ loquūtur nec de quib. affirmant, naufragos circa fidem nō manētes in doctrina quā acceperūt, superbos nihil scientes, filios diaboli, vasa iræ, vasa ignominiā sibiipsis coaceruantes doctores iuxta concupiscētias suas, habentes cauteriatas conscientias, aberrantes à fide, attendentes spiritibus errorū & doctrinis dæmoniorū, homines se ipsos amātes, cupidos, elatos, superbos, blasphemes, parentibus non obedientes, ingratos, scelestos, sine pace, incōtinentes proditores, tumidos, voluptatum amatores potius quàm Dei, habentes speciē pietatis sed virtutē eius abnegātes, corruptos mente, reprobos circa fidē, proficiētes in peius errantes & in errorē mittentes factis negantes Deū, infideles & inquinatos & abominabiles & ad omne opus bonū reprobos, quibus nihil est mundū, velut irrationabilia pecora ad corruptionē tendentes, post carnem in concupiscentia immūditiæ ambulantes, oculos habentes plenos adulterij dominationis & iusti principatus cōtēptores, muta animalia, arbores infructosas, bis mortuas, eradicatas, fluctus feri maris despumātes suas cōfusiones, sydera errātia quib. procella tenebrarum*

Christo & Apostolis. Tit. 3. 10. 15. Mat. 7. Ioan. 10. 8. 5. 10. Mat. 24. 25. Mar. 13. 22. Mat. 13. 25. Apo. c. 12 & 13. Apoc. c. 17 3. & 18. 2 & 13. Tit. 1. 30. Phil. 3. 2. 2. Pet. 2. 21. Tit. 1. 12. 1. Ioan 2. 22. & 4. 3 2. Ioan. 7. 2. Cor. 11. 13. 15. Ephes. 2. 2. 1. Ioan. 3. 8. 9. Phil. 3. 18 19. 1. Tim. 1. 7. 19. 3. Ioan 9. 1. Tim. 6. 4. Act. 13. 10. Rom. 9. 22. 1. Tim. 4. 1. 2. 2. Pet. 3. 11. 2. Tim. 3. 1. 26. 2. Timoth. 3. 13. Tit. 1. 16. 2. Petr. 2. 12. 10. 14. Iudas 10. 11. 12.

22.10.34 Iudas 10.11.12.

neris nominibus & notis Apostoli describūt nobis hæreticos quæ etiamsi in omnes omnium ætatum hæreticos aptè conueniant, tamen in nostrę tempestatis Lutheranos & Zuinglianos, sed potissimum Caluinistas tam exactè & ad amussim quadrant, vt eorum propriè hypotyposim, & imaginē quandam artificiosè & ad viuum suis coloribus expressam repræsentare videantur, vt facile patebit si quis hanc Apostolicam descriptionem cùm eorum Apostatica fide & operibus, quæ suprà suis locis percursa sunt comparare voluerit. Et quæ est vna feré vocula ex his vniuersis quæ non ostendat absurdissimum esse, ut reipub. Christianæ, rex hæreticus imponatur? Vultis in regno Galliæ Christianissimo regem proclamare Nauarræū Caluinistā? eadē ergo opera hominibus imperare iubetis *canem*, ratione præditis *bestiam, pecudem rationis expertem*, templum Dei viuentis prostituitis *Satanæ*, in domum Dei inducitis *latronem*, qui eam spoliet, & *furem* qui domesticos eius mactet, in vineam domini immittis truculentum *aprum*, qui eam vastet & depascatur. Neq; verò blateret quis hæc esse opprobria & cōtra principem contumelias. Nihil enim aliud nec alio modo loquor quàm loquitur Petrus, quàm loquitur Paulus, quàm loquitur ipse Saluator noster Christus Iesus & Spiritus Sanctus. Rursus vrgeo, vultis Christianissimam Galliæ rempub. principi Caluiniano regendam committere? Ergo cōmittere vultis castissimam Christi sponsam, immaculatam virginem, „ turpi prostibulo, infami meretrici Babylonicæ, fi- „ lios Dei & lucis ministro diaboli, vasi iræ, filio tene- „ brarum; fideles infideli, religiosos blasphemo, oues „ lupo, Christum Antichristo, hæredes Dei & cohære- „ des Christi, homini habenti cauteriatam conscien- „ tiam, reprobo circa fidē, inquinato & abominabili,

Cap. 4. 5. & 6. Euangeliū Christi clarissimè excludit Nauarræū à regno Galliæ.

Philip. 3. 2. Pet. 2. Iudas in Epist. Ioan. 10. Psal. 79. 14.

qui

qui nunc viuens ad inferos damnatus est, *cui procella tenebrarum* cum Satana patre eius *in æternum reseruata est.* Nunquid clariorem Dei vocem hoc interdicẽtis audire cupitis? At quid clarius, quid vocalius sonare potest, quàm hoc quod adeò spissè & dẽse in omnibus ferè Euangelij & epistolarum Apostolicarum paginis reperitur, quod ex ipsa hæresis turpitudine, & Ecclesiæ Catholicæ specie atque splendore, ex illius natura viperina huius sanitatem vbi potentior est sine dubio perimente colligitur: vbi hæc duo vt prorsus contraria, tanquam album & nigrum, tanquam ignis & aqua, vita & mors, regnum Christi & imperium diaboli, oppositis quasi frontibus mutuò in se incurrentia difiniuntur, vt alterum necessariò semper de alterius pernicie & interitu, ipso naturæ suæ impetu & inclinatione laboret. Quare si in clarissimo spiritus sancti iudicio acquiescere vultis, audite & parete eius Apostolo *denuntianti* vobis *in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis* vos ab omni fratre qui se Christianum vocat *ambulante inordinatè & non secundum traditionem quam Ecclesiæ acceperunt ab Apostolis.* Audite eundem Apostolum acerrimè increpantem Corinthios quòd *iudicio contendere vellent apud infideles*; vos autẽ hæreticum Regem creãdo, infidelem eumque Pagano longè infideliorẽ omnium causarũ & controuersiarũ vestrarum supremum iudicem constituitis. Audite rursus eundem Apostolum hunc peruersissimum errorem (si tamen quis adeò à communi sensu derelictus sit, vt Caluinistã sibi Catholico regem cooptare velit) cum admiratione & stupore refellentem cúm præcipit, *nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Aut quæ conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli* Christiano *cum infideli* hæretico? *Aut quis consensus*

2.Thess.3 v.6.

1.Cor.6.1.

2.Cor.6.14.

Apoc. 18. 2. *consensus templo Dei cum idolis? vos autem* Christiani *templum estis Dei viui, sicut dicit Deus*. hæreticus autem Mat. 12. 45. eodem Deo attestante est *habitaculũ dæmoniorum*, quẽ Supra fol. 180. septuplo plures & nequiores spiritus incolũt quàm Mat. 18. 17. vllum Paganum. Recordamini saluatoris iubentis suos, vt ab eo qui Ecclesiæ obedire recusat abhorreant tanquam à *Publicano & Ethnico*.

Religio Iudæorum si quis omnes eius partes cæremonias & sacramenta intueatur, longè multũmque ab excellentia Christianæ religionis aberat. Ea Heb. 9. 10. enim versabatur in quibusdã *cibis & potibus, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis adusq; tempus correctionis*, Ibi. c. 10. 1 tempus videlicet noui testamenti *impositis*. *Vmbram* nimirum *habebat lex futurorũ bonorum, non ipsam imaginem rerum*, vt Euangelium. Purgabat exterius car-2. Cor. 3. 6. 7. nem, non purificabat interius conscientiam, erat *litera*, non *spiritus*, *scripta in lapidibus*, non *in cordibus*, erat *ministerium mortis & damnationis*, non *iustitiæ & salutis*; vt fusè declarat Apostolus. Quia tamẽ diuinitus ad Gal. 3. 24 populum illum seruilem in pædagogia quadã continendum instituta fuerat, quàm enucleatè cauetur ne rex eam vlla ex parte infringeret, & ne vllus aliquando rex admitteretur qui ab eadem religione Deut. 17. 15. esset alienus? *Quum* (inquit Deus ad populum suũ) *regem tibi constituere voles; eum constitues quem dominus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius* Test. vetus exclusit Nauarr. à regnõ Christianorum. *gentis hominem facere regem qui non sit frater tuus*, eiusdẽ & cognationis & religionis. Quum porro solium regale ascenderit, num fas ei erit de legis cæremonijs pro suo arbitratu disponere? Nihil minus, sed disertè adiungitur, *vt postquam sederit in solio regni sui*, Ibid. *describat sibi Deutronominum legis huius, accipiens exemplar à sacerdotibus leuiticæ tribus, quod habebit secum, legetque omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere dominum Deũ suum, & custodire verba et cæremonias eius quæ in lege præ-*

cepta

cepta sunt. Non declinet in partem dexteram vel sinistram. Quinimo paulò prius in eodem capite decernitur omnes de lege quæstiones controuersas ad sacerdotum Leuiticorum tribunal esse perferendas, eorumque sententiæ standum, nec ab ea deflectendum. *Quòd si quis superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel*, inquit lex, à qua nec ipse rex excipiebatur, Cuius legis summa, teste Iosepho optimo Iudæi moris & gubernationis interprete, eò generaliter spectabat, *vt rex plus legibus & Deo quam suæ sapientiæ tribueret, nihilque præter Pontificis & Senatu sententiam faceret.* Et quis eum Christianum, & non potius Antichristianum & planè Epicuræum existimabit, qui non saltem parem de sua Christiana fide conseruãda solicitudinem habebit? Iudæi neminem nisi Iudæum & Iudaicæ religionis hominem regem sibi poterant adoptare. Et Catholici hæreticum, Christiani Caluinistam sibi volunt regem assumere? Ille rex non poterat leues & carnales quasdam cæremonias transgredi, sed eas omnes exactè debebat seruare, vt *nec ad dexteram, nec ad sinistram* vel latum vnguem deflecteret. Et nobis is rex erit, qui ex diuinis & cœlestibus Ecclesiæ Catholicæ sacramentis quinque & verbo & re sustulit, duo tantum reliquisse se simulat, quorum tamen vim & efficientiam ipsamque adeò naturam penitus euertit, vt inanissimis & antiquatis iam Iudæorum cæremonijs nihilo sint meliora? in reliquis autem doctrinæ Christianæ articulis, in libro arbitrio, prædestinatione, extremo iudicio, præmio meritorum, supplicio scelerum & cœlo, inferno, CHRISTO redemptore, pro veritate orthodoxa, monstra quædam blasphemiarum per suos Geneuenses inuexit, & Mahometis instar gladio ferroque per Galliam semi-

Ibid.

Ioseph. li. 4 Antiquit. cap. 8.

Supra fol. 316. 317.

ſeminauit? Ille nihil facere poterat præter *Pontificis, ſenatuſque Leuitici ſententiã*, iſte nihil fecit, nec facturus eſt, neque verò ex impietate hæreſis ſuæ facere poteſt, niſi contra Pontificis, & ſenatus Chriſtiani iudicium. & à prima ſua infantia, quidquid in bel- & pace geſſit, cõtra Pontificẽ eiuſque Senatũ Chriſtianũ, cõtra leges veterũ regũ, cõtra Cõcilia generalia, cõtra fidẽ, ſentẽtiàmque totius orbis Chriſtiani omnibus ętatibus illud geſſit vniuerſum. Quare nõ ſolùm ius ciuile & imperatoriũ, nec ius Eccleſiaſticum & Pontificium, ſed etiam ius Diuinum, ipſum dico Teſtamentum vetus nouumque manifeſtè hæreticum Caluiniſtam, quocunque titulo ſubnixum ab adipiſcendo inter Chriſtianos regali diademate repellit, omnèmque ei ſpem radicitus præſcindit ne aliquando ad eam celſitatem aſpiret.

8\. 8 Et hæc quidem ſatis ſuperque fortia arbitror & neruoſa, tum ad conuincendum hæreticum, tum ad inſtruendum Catholicum, quid hic omni modo vitare, & quid ille nullo modo attendere debet, ſiquidem ſimpliciter & ſincera conſcientia vterque ad Dei in ſacris literis patefactam voluntatem ſe conformare vellet. Quoniam autem aliquis ſcrupuloſè vel obijcere vel ſuſpicari poſſit, ijs quæ modò citata ſunt ſcripturarum locis, regum diademata non eſſe obnoxia, neque ijs adeò clarè determinari, quid ſit in hac ſublimi controuerſia ſequendum: quoniam item Caluinianum & hæreticũ eſt literis ſacris priuatos ſenſus affingere, & ex quibuſlibet quid cuiquelibet elicere, vt in innumeris iſtis noſtræ tempeſtatis ſectis perſpicimus, idcirco breuiter oſtendam hanc eſſe Catholicam harum ſcripturarum intelligentiam, & in vno primitiuæ Eccleſiæ epiſcopo, ſed plurimorũ cauſam agente & à plurimis approbato, communẽ illius Eccleſiæ & Grecæ & Latinæ

Conſenſus patrũ primitiuæ Eccleſiæ per ſcripturas repellit Nauarr. à regno inter Chriſtianos

tine fidem Christiano lectori proponam. In grauissima illa Arianorum sub Constantio persecutione. Lucifer Sardiniæ Metropolitanus qui aliquando à Liberio Pontifice Romano ad eum Imperatorem legatus fuerat missus, *vir miræ constantiæ, & animi præparati ad martyrium* teste D. Hieronymo, *episcopus bonus & vir religiosus clarissimæ confessionis*, iuxta D. Athanasium & Hilarium, ad eundem imperatorem de rebus communibus scribens, illum Deuteromij locum explicans de occidendo homine qui sacerdotis imperio se præberet refractarium; & altero item qui præscribit *Regem non alienigenam sed fratrem eligendum*, sic Imperatorem Constantium affatur. *Præceptum est tibi Imperator hoc loco Deuteronomij non solùm dominari Episcopis, sed & ita obedire eorum statutis, vt si subuertere eorum decreta tentaueris, morte mori iussus sis. Et quomodo dicere poteris iudicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris iam quantum apud Deum, mortis pœna fueris mulctatus?* De altero autem loco, *præcipit* (inquit) *Deus alienigenam non fieri principem, ne scilicet ad suam sectam trahat alios, ne reuocet in Aegyptum, hoc est ad idolorum cultum: quasi dicat, quis es tu Constanti, qui tibi vsurpasti hanc authoritatem, quam tibi Deus non tradidit, & si tradidisset, primo in loco Christianum te esse oportuerat, quia scelus est alienigenam seruos Dei iudicare, inimicos religionis domesticos Dei*, Idem explicans præceptum Christi de admonitione fraterna quæ peccantem fratrem vult coram duobus aut tribus testibus argui, & deinde nisi se correxerit apud Ecclesiá accusari, *Tu* (inquit) *Constanti, dicis Athanasium deliquisse, sed ecce inueniri non potest in quo dereliquerit, siquidem neque tu, neque consacrilegi tui, filij meretricis, hæresis Arianæ, potestis testes admitti contra Catholicum Episcopum. Dominus enim loquebatur de tribus Catholicis testibus, vt illis crederet beata Ecclesia, non*

Hieron. in Catholog.

Hilar. in lib. contra Constantiū August.

Athanas. in epistol. ad solitariā vitā agentes.

Deuter. 17.

Lucifer lib. 1. pro S. Athanasio.

Lex dei iubet regem hæreticum interfici.

Ibid.

Hæreticus non potest esse rex Christianorum.

Math. 18.

Ibid. lib. 2. pro S. Athanasio.

Rex hæreticus non potest esse testis contra Episcopum Catholicum.

vobis prophanis ex adulterio de meretrice natis. Etenim nisi ita acceperimus domini præceptum, poterunt & Saturni, & omnium idolorum cultores admitti testes contra Dei, domesticos; poterunt & comblasphemi tui a Deo derelicti sine lumine, vt tu es, Iudæi. Si enim vos hæretici & quidem omnium sectarum admittendi estis testes contra Christianos, debent & Ethnici & Iudæi. Execramur enim hæresim vestram Arianorum sicut & omnium execramur hæreticorum, & tales vos iudicamus quales & Ethnicos, cultores videlicet omnium dæmonum, & sic abominamur quomodo & Iudæos qui inueniuntur esse sine Deo, ex quo negauerunt vnicum filium Dei. Ita nec Imperatorē magis quàm vulgarem quempiam hæreticum contra Catholicum Episcopum iuxta literas sacras testem admitti posse rectè disputat, & eundem hæreticum etiamsi totius mundi Imperator fuerit, & rege Nauarræo quoad ditionis amplitudinem milies & amplius augustior, à quouis tamen idololatra, à quouis Ethnico & Iudæo in causa religionis nihil quidquam discriminat. Quam sententiam illi ipsi Imperatores postea approbarunt, & tanquā verissimam in suas leges ciuiles retulerunt, in quibus sine distinctione personarum in testimonio contra Catholicum dicendo, hæreticum siue summum siue infimum Iudæo æquant, & contra Catholicos inter se litigantes, *siue vtraque pars orthodoxa sit siue altera nemini hæretico vel Iudæo* testimonium dicere concedunt. Omnem autem ciuilem communionem & commercium cum hæreticis etiam regibus lege Dei interdictum esse Christianis, densa scripturarum phalange & ex veteri & ex nouo testamento ad hunc modum idem Episcopus probat. Ex veteri: *Legisti* (inquit) *ô Imperator Deum dixisse ad Moysem & Aaron, secedite è medio populi huius indisciplinati & contumacis, & disperdam eos. Quid igitur nos vult facere, nisi vt vos*

Idem lib. de non conueniendo cum hæreticis.

Cod. lib. 1. tit. 5. ca. Quoniam.

Lex Dei prohibet omne commerciū cū rege hæretico.

Num. 16

vt vos fugiamus, ne simul vobiscum pereamus, sicut illi qui cum Core Dathan & Abiron fuerant coadunati, perierunt. Rursus: *In Deuteronomio dicit Moyses, Cum gentibus Cananaeorum non inibis foedus, nec misereberis earũ, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipes filio tuo, quia seducet filiũ tuũ ne sequatur me, sed vt magis seruiat diis alienis, irasceturque furor Domini, & delebit te citò. Cum haec mandet fieri, quomodo possumus vobiscum conuenire, vobiscum pacem habere?* Rursus, *Cùm videas Deum dixisse per Moysem de Moabitis & Ammonitis, Non salutabis eos pacificè omnibus diebus vitae tuae vsque in aeternũ, quomodo simul esse Ariani & Christiani potueramus? cumque audias Moysem omni loco cõmonere, vt omnis adulter interficiatur, & tolletis, inquit, malũ à vobismetipsis, si carnale adulterium ita execratur Deus, vt iusserit omnes morte puniri adulteros, quãto magis vestrum spirituale adulteriũ execratur!* Et denique, ex eo quod saepenumero in veteri testamento reges Iudae cum regibus Samaritanis, populus ille fidelis cũ his schismaticis & idololatris quoad externae vitae officia communicare prohibetur, vnde & Propheta Dei à rege Samariae hospitaliter inuitatus, vt *cum eo pranderet* recusauit, quam hospitalitatem postea ab alio propheta Samaritano fraudulẽter oblatam quoniam admisit, à leone interfectus est; & Iosaphat rex Iudae, quod cum Achabo rege Samariae in bellum contra Syros profectus fuerat, seuerè à propheta reprehenditur, quẽ morem (vt nimirũ Iudaei à mutuis officiis populo Samaritano praestandis abstinerent) videmus diligẽter vsque ad Saluatoris tempora obseruatum ex hoc doctissimus iste vir concludit, multò magis in Testamento nouo prohiberi Christianos ne cum haereticis quibuscunque, vel regibus vel Imperatoribus quoad domesticam vel ciuilem agendi consuetudinem

Lucif. li. de non conueniendo cum haereticis.

Deuter. 7.

Ibid.

Deut. 23.

3. Reg. 13. 8.

Ibi. v. 24.

2. Par. 19.

Ioan. 4. 9.

2. Paral. 20. 36. 37

communicent. Cui conclusioni (ne plura in medium adferam) hoc vnicum exemplũ sufficiat. Iosaphat rex Hebræorum *cum Ochozia Rege Israel iniit amicitias, & particeps fuit vt fieret naues* quæ simul maritimum quoddã iter aggrederentur. *Prophetauit autem Eliezer ad Iosaphat, dicens, quia habuisti fœdus cum* Ochozia, *percussit dominus opera tua, contritaque sunt naues, nec potuerunt ire ad* Tharsis. Ex quibus sic infert episcopus iste: *Si regi Iosaphat illa dicuntur à domino, quod ad fabricam nauium socium habuisset via impium regem, quid nobis dici posset si te* (Constanti, vel potius Nauarræe) *destructorem domus Dei, te Catholicæ fidei persequutorem, amicum, Dei sacerdotes haberemus! Si illius opera percussit Deus, quòd iniquo fuisset iunctus, nos verò iam fulmine fuissemus credo dissipati, si tibi blasphemo nosmet iunxissemus. Nam quomodo potueramus nos serui Dei cum vobis seruis diaboli vnum conuenire, quando sic inter nos & vos separatum esse voluerit Deus, quomodo inter lumen & tenebras, inter vitam & mortem, inter dulce & amarum, quomodo inter sanctos Angelos Dei semper clementiam eius magnificantes, & inter illos Apostatas, quos in æternũ tecũ visurus es torqueri nisi temet ab eis eripueris. Quomodo (inquam) nos vobiscum esse potueramus Dei serui cum seruis antichristi; quando Amasiæ regi Iudæ dictum est à Deo, non ibit tecum exercitus Israel. Non enim dominus est cum Israel & cunctis filijs* Ephraim. Qua voce territus bonus rex, & si multa pecuniæ vi effusa, centum millia schismaticorum illorũ in auxilium suum conduxerat, qua de causa tantum supplementum iam paratũ, sibi detrahi ægrè molestèquè ferebat: audiens tamen prophetam denuntiantẽ, *habet dominus vnde tibi dare possit multa his plura*, ac si diceret, Melius est pecuniã tuã perire & demergi in altissimo mari quàm schismaticorũ opera vti, illos omnes à se dimisit, nec de repetẽda pecunia verbulũ vnũ fecit.

Lucifer de non conueniendo cum hæreticis. pag. 179.

O si episcopi Gallicani huius essent fidei.

2. Paral. 25. v. 7.

Ex

Ex nouo autem testamento non minus densè & seriò contra hanc nefariã communicationẽ dimicat. E Petro monente Christianos, vt se *eriperent a generatione praua Iudæorum*. *Quid igitur* (inquit) *oportuerat nos facere, nisi secundum B. Petri præceptum, recederemus à vobis sacrilegis qui cum Iudæis negatis viuum Dei filium*. Ex Paulo tradente Satanæ incestuosum Corinthium, & reprehendente Corinthios quòd illum à sua communione non segregassent, *Si*, inquit *Apostolus illum hominem iussit tolli è medio, ne videlicet per illius societatem omnis corrumperetur* Ecclesia, *quantò magis dignum erat vt vos fugeremus blasphemos! Si ille Satanæ traditus est, quantò magis vos iam Satanæ traditos esse scire debetis?* Ex Ioanne iubente vt *hæreticum nec in domum nostram recipiamus nec Aue ei dicamus*, infert *quomodo fieri poterat, vt nos tecum atque cum tuis essemus milites Dei cum militibus Antichristi, cùm nec salutari vos permiserit spiritus sanctus, ex quo quàm sis Deo odibilis cognosce* (*Imperator*) *quando nec Aue tibi dicere simus permissi*. Denique & ex hoc & alijs cócludit obstupendam esse Constantij impudentiã, quòd in populum Dei ausus fuerit imperiũ sibi arrogare. *Cum*, inquit, *Antichristum susceperis pro Christo, qua fronte nisi adulteræ dominari voluisti populo Dei, subijcere Ecclesiam Dei, tuo regno; quæ illius tantum diuinam maiestatem metuit tuo futili imperio?* Alibique eòdem applicans historiam Oziæ, violentis manibus à templo per sacerdotes exturbati, quód *adolere volebat incensum super altare thimiamatis*, & qui propterea plaga lepræ à domino percussus est, ex eo contra Constantium ita concludit: *non aliter quam Ozias, & tu Constanti morbidus es, pestifer es, Arianus es, lepra est in te, ideoque vrgemus te secedere à populo Dei sicut illi sacerdotes domini de templo Oziam compulerunt egredi. Si enim Dei sacerdotes Oziam pellebant ex aula Dèi quia meminissent diuino præcepto*

Act. 2. Lucif. vbi sup.

Apostoli prohibent omne commerciũ cũ rege heretico.

1. Cor. 5.

Ioa. epist. 2.

Rex hereticus nec salutandus à Christiano.

Idem lib. 1 pro S. Athanasio.

2. Paral. 26. 16.

Idem lib. de non parcẽdo in Deum delinquẽtib.

cepto

cepto leprosos ne templum ingrederentur prohibitos, quanto magis dignè nos te pellimus ex Ecclesia Christi, de domo domini, quia non est licitum hæreticũ conuenire cum Catholicis insanum cum sanis, plenum immundis spiritibus, cum eis in quibus inhabitat spiritus Dei. Plurima huius generis Episcopus ille ex Euangelijs & Actibus Apostolorum, ex Epistolis Pauli Petrique & aliorum Apostolorum ad hunc eundem finem accumulat, quæ mihi non videtur necessarium singulatim persequi quando hæc pauca abundè docent quis sit iuxta primitiuæ Ecclesiæ sententiam sanus scripturarũ sensus & intelligentia; eademque abundè conuincunt scripturas & veteris & noui testamenti, generaliter hæreticos eodem modo damnare, nec inter reges & subditos, si hæretici sint quicquam distinguere, nisi fortè in eo quod regis hæretici peccatum longè sit atrocius & horribilius, eò quòd propter regis potentiam reipub. Christianæ multò est infestius & perniciosius. Quod si hoc diuino spiritu instructi Episcopi hodierno die in Gallia viuerent, si tales scripturarum sacrarum interpretes existerent, an de rege Nauarręo nouis inter Christianos honoribus amplificando, vlla fieri potuisset quæstio? An illi disputarent nouum diadema fabricandum esse eius capiti ornando, cui præscindendo securim lege Dei constitutam fuisse nihil debebant ambigere? Num illi consultarent de precandi illi fœlicem vitam de acclamando Viuat rex, quē nec salutare possunt, nec in domũ suam priuatã recipere, nec aulam eius vel manducandi tantùm gratia ingredi? Num illi de eo quũ nõ sit rex ad regnũ extollendo deliberarent, quem certò scire debebant etiamsi rex esset, tamē propter hæresim à regni fastigio esse deturbãdũ: Breuiter nũ illi si de fide sua Christiana, de sacrificio, de sacramētis, de ecclesia, de hæriditate Christi de sa-

Deuter. 7. v. 12.

de salute animarum de diuinissimis Christianorum mysterijs tam augustè existimarent, quàm rerum ipsarũ dignitas & admirabilitas requirit, vnquam in controuersiam vocari paterentur, verum *alienigena, Ammonites, Moabites, Iudæus, Ethnicus, blasphemus, apostata, seruus Antichristi, cultor dæmonum* quinimo non homo, sed ex homine factus *bellua, serpens, scorpius, canis* (hæc enim omnia ex sacris literis petita, & in hæreticos dicta, Constantio licet Imperatori, tamen hæretico, episcopus iste attribuit) ad populum Catholicum Christianum regendum possit coaptari?

Rex hæreticus qualis iudicio Ecclesiæ primitiuæ.

Nam si quis adeò simplex vel potius stupidus sit vt hæc probra & contumelias esse dicat episcopi grauitati indecoras, is quantopere fallitur & quáto in errore versatur, perspicuè suo loco explicabitur. Interim Christianos optimos primitiuæ Ecclesiæ, has non contumelias sed orthodoxas veritates credidisse, vel hoc vnico testimonio manifestè liquet. Cùm percrebescens vbique de his libris ad Constantium Augustum missis fama, ad magnum Athanasiũ & Confessores multos vnà cum eo propter veritatem Catholicã in exilium pulsos maturè peruenisset, ijque illorum exemplar à Lucifero orantes obtinuissent, & perstudiosè perlegissent: concordi sententia fassi sunt se in eis perspexisse *imaginem Apostolicam, fiduciam propheticam, doctrinam veræ fidei, triumphos aduersus hæresim Arianam, traditionem integram patrum, regulam rectam Ecclesiastici ordinis, vt omnes eum verum templum saluatoris in eo habitantis, & hæc per eum loquẽtis, omnes eum illis temporibus alterum Heliam existimauerint:* ipse Athanasius eum alloquens, *Crede,* inquit, *mihi Lucifer, non tu solus hæc loquutus es, sed Spiritus S. in te. A quo enim nisi à Spiritu Sãcto est hæc memoria scripturarũ, sensus & intellectus earũdem*

Vide ca. 8. in princip.

Luciferi scripta cõtra Cõstantium probata a patribus eius ætatis.

Athanasius in epist.

Ibidem.

aptiſſimus, cùm omnes eſſent commodi & idonei. Nam hîc nihil eiuſmodi eſt, quin enim iſte hæreticus cum ſit, & regno & religioni futurus ſit perniciosiſſimus, nulla eſt quæſtio. Quin nobilitati Catholicæ & viris optimis mortem inferet, quos iam pridem vt hoſtes ſuos & Gallicanæ rebelles Coronæ damnauit, nihilo maior eſſe poteſt dubitatio. Quæ autem prædatio & populatio præcipuis Galliæ ciuitatibus impendat, non opus eſt coniecturis aſſequi, cùm ipſe & per ſe, & per ſuos, minacibus inuectiuis ad omnium cognitionem miſſis ſit conteſtatus. Quòd verò cum tali hæreticorum imperio religionis Catholicæ interitus ſit coniunctus, id eſt reliquorum omnium certiſſimum & euidentiſſimum. Neque quidquam valet, ſi (quod plærique iactant) libertas religionis ab iſto cuique concedatur. Nam prætequam quòd hoc eſt fallaciſſimum, & ab omnibus hæreticis ſemper promiſſum, à nemine autem vbi Catholicis potentior euaſerat obſeruatũ; cũque ex eius fide pẽdeat qui fidẽ nullã habet, nullã poteſt ſecuritatem Catholicis tribuere; ipſum regis exemplum & inclinatio ad deſtruendam religionem quantam vim habeat quis ignorat? Vt enim nullæ pro Caluiniſmo, nullæ contra religionem Catholicam leges condantur, quorum vtrumque cogitare ſtultiſſimum eſt, ipſa tamen regis aula, regis vita, ſtudium, fauor, & exemplum ad deſtruendam religionem incredibilis eſt momenti. Ita vbique in omnibus regnis, & fortaſſis in Gallicano plusquam in alio quouis, verum reperetur illud,

Libertas religionis à Nauar. concedenda erit Galliæ perniciosiſſima. Vide poſt cap. 11.

Exemplum regis quãti ſit momẽti.

Totus componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent quàm vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Claudian. de inſtitut. Principis.

Et veriſſimè D. Gregorius Nazianzenus contra

Iulianum Apoſtatam, non tam ſcriptis legibus, quàm voluntatis inclinatione Chriſtianos opprimentem, *Quid*, inquit, *intereſt*, *vtrum periculum Chriſtianis edicas atque promulges, an præ te feras te Chriſtianorum perſequutoribus delectari? Velle etenim Imperatoris, lex eſt non ſcripta, imperij & potentiæ patrocinio ſubnixa; & quidem ſcriptis legibus, quæ potentia non fulciuntur, longè firmior atque valentior*. Ita etiamſi publicæ quædam leges videantur Catholicis fauere, cùm tamen *velle regis*, voluntas regis Caluiniſtæ Catholicis fauere non poſſit, illæ leges ſcriptæ nihilo magis Catholicis proderunt quàm pictus in pariete ignis homini frigeſcenti. Hæc autem regis voluntas *legibus ſcriptis longè firmior atque valentior*, & quæ legibus vitam atque animam præbet, & ſine qua leges ſcriptæ magis ad ſpeculationẽ quàm ad praxim valent, decipiunt pueros & fatuos, non ſatisfaciũt viris & prudentibus; hæc volũtas legibus illis ſcriptis à regis voluntate diſſentaneis omnem vim atque efficaciam prorſus adimet.

Nazianz. oratio. 1. in Iulianum.

Et qualem libertatem tribuet rex Caluiniſta? Vt omnes liberè quàm velint hæreſim ſequantur? an vt ſoli Caluiniſtæ ſupreſſis Lutheranis, Vbiquetarijs, Brentianis, Melancthoniſtis, Trinitarijs, & ſimilibus Euangelicis fratribus, ſuam ſoli in Gallia perfidiam ſpargant? Si primum, qualis hæreſum ſentina, qualis cloaca futura eſt Gallia, vbi omnes hæreſes, omnes à mundo condito hæretici, Athei, Epicuræi, Diaboli liberè poſſint graſſari! Si ſecundum, quanto miſerius cum Gallia agetur, vbi hæreticorum generibus minus ſceleratis excluſis, quædam ſectæ alijs infinitè deteſtabilores ſuæ triumphabunt! vbi molles Adiaphariſtæ, moderati Melancthonici, multæ Germanorum ſectæ, quæ tria vel quatuor ſacramenta prædicant,

Qualis libertas religionum in Gallia eſt expectanda.

realem

realem in Eucharistia præsentiam credunt, operum ad salutem necessitatem vrgent, Christum verè meritòque redemptorem dici, eiusque passionis dignitatem & efficaciam probant, è Gallia exterminabuntur; soli Caluinistæ, qui nulla habent vera sacramenta, sola audacia & confidentia cœlum sibi promittunt, Christi mortem nihil profuisse asserunt, eum in cruce blasphemasse & damnatum fuisse contendunt, qui nec in Deum credunt Patrem, nec Filium nec Spiritum Sanctum, nec de iudicio futuro quidquā cogitant, & resurrectionem corporum anile putant delirium, vbi isti soli hæc sua dogmata è pulpitis commendabunt, & authoritate principis ad ea suscipienda auditores suos pertrahent. Et quemadmodum Caluinismum suum separabunt ab alijs plærisque hæresibus & hæreticis, ab Anabaptistis, à Libertinis, ab Arianis, à Tritheitis, & Trinitarijs, qui sunt omnes Caluini & Caluinistarum genuini filij? Quomodo à lutherana hæresi mortalitatem animorum non minus quàm corporum docente? Quomodo ab Anglicano Atheismo religionem omnem veram esse & Deo gratam tradente quàm princeps, siue vir, siue fœmina, siue puerulus, siue puellula, *supremum* semper *Ecclesiæ in spiritualibus omnibus caput* suo tempore præscripserit? Et quemadmodum principes Germaniæ qui pro libertate religionis suas sæpenumero vires cum rebellibus Hugonotis contra Gallorum regem iunxerunt, vt Lantgrauius, Palatinus, Bipontinus; quo modo qui legationes ad regem pro eadem libertate semel atque iterum miserunt, vt Dux Saxoniæ, Dux Mekelburgēsis, Vvirtēbergensis & Marchio Brandeburgēsis, isti quemadmodū ferent suas Euangelicas fides è Gallia tanquam hereticas eijci, pro quibus introducendis tantos

Vide suprà ca. 5.

Caluinismus ab alijs nefarijs sectu non potest separari.

Supra cap. 4. 9. 6.

Lutheranismus cū Caluinismo in Gallia copulandus.

Histoir. Toplin. An. 1571.

ptorum nequitia, negligente populo, adulante & sufferente degeneri Nobilitate recessisset; quæ deinceps Anglorum hæreticorum studio Christianorum strages in omnibus circumcirca regionibus æditæ sunt. In Scotia post expulsos Gallos, qui prouinciam illam in reginæ veræ, & veræ fidei obedientia continebant, perpetuæ rebelliones nutritæ, continuata virorum nobilium homicidia, euersa plurima eorum castella, & fortissimæ totius regni arces, suspensi barbara immanitate Episcopi, atque etiam Archiepiscopi; ipsa denique illustrissima Galliæ quondam Scotiæque regina, primùm à subditis proditoribus in carcerem coniecta, vbi difficultate maxima intentam iugulo suo sicam euasisset, in Angliam à consanguinea principe per literas euocata, illic magis proditoriè in carcerem inclusa, nec vnquam ad principis aspectum admissa, tandem post iniustissimam crudelissimamque decem & nouem ferè annorum custodiam iniustius crudeliusque morti adiudicata, sanguinarij carnificis securim regia ceruice excepit. Transijt mox eadem Anglicana flamma in Galliam, & ad quorundam Nobilium hæreticorum corda adhæsit. Ex eo tempore numerent Galli quot eorum exercitus occidione occisi sunt, quot Nobiles Galliæ in varijs & cruentissimis prælijs cæsi. Et si recordantur primum prælium Dreusiorum fuisse gestum, tum cùm Admiralius Aurelijs ad recipiendum Anglorum subsidium & militare & pecuniarium in Normanniam proficisceretur, si in illo & plurimis alijs bellis Anglorum vexilla sunt explicata, si rex ipse cum immenso exercitu ad portum Gratiæ ab Anglis eripiendum, oppidum illud perdiu obsedit, si Anglorum naues sæpenumero Rochellensibus, & alijs rebellibus ciuitatibus auxilium & commeatum tulerunt, si Mõgomerius

An. 1559.

Scotia vastata ab hæreticis Anglis.

Regina Scotiæ barbarè mactata.

Gallia vastata ab hæreticis Anglis.

gomerius capite propterea deinceps mulctatus instructam Anglorum classem detulit ad liberandam Rochellam & regis Caroli exercitum ab eius obsidione profligandum, si Bipontinus Dux auro Anglicano in Galliam contra regem Carolum euocatus est, si Casimirus regi Henrico coram & in os denuntiare non est veritus se ab Angliæ regina conductum cum exercitu in Galliam venisse, si communes Galliæ historici numerare possunt multa librarum millia Hugonotis ad eos confirmandos, & nouo supplemento veteres exercitus restaurandos missa, si hoc modo tres Gallorum reges in continuis subditorum tumultibus laboriosè vixerunt infinita suorum subditorum millia amiserunt, multas ciuitates partim à rebellibus euersas pertulerunt, partim ipsi oppugnare & euertere coacti sunt, si nõ rarò ad iniquissimas & indignissimas conditiones pertracti sunt, si omnes Galliæ calamitates & detrimenta quæ iam 27. annis perpessa est ab Anglicano maximè auxilio & consilio prouenerunt, quod omnes historici scribunt, & nemo adeo rudis est vt ignoret; hinc in paruo regno hæretico ad maximũ regnum Catholicum spoliandum, non aliter quàm in parua vipera ad enecandum magnum & robustum hominem; qualis sit efficacitas existimetur. Flandria item quidquid annis plusquam viginti miseriæ pertulit, obsessis & euersis vrbibus cæsis & mutua clade nobilibus, immissis ad cõsummendam & exhauriendam plebem, Scotorum & Germanorum copiosis exercitibus, sublato mercatorũ commercio, redacta ferè in solitudinem prouincia aliàs ciuibus & incolis maximè redundante; hoc totum Anglicanis hæreticis attribuendum est, qui rebelliones eas suis consilijs inchoarunt, & inchoatas suis

Flandria destructa ab hæreticis Anglis.

tas suis pecunijs militibusque auxerunt, & auctas ad hunc vsque diem propagarunt, & totam eam regionem à rege suo alienarunt, & vt honestissimas pacis conditiones, ab eo semel atque iterum oblatas respuerent impulerunt. Et quum nihilominus inualescens eorum rex legitimus & clementissimus maiorem ditionis suæ partem recuperasset, & quæ superfuerunt vrbes, de deditione iam cogitarent, isti boni vicini ex occultis insidijs in apertum latrocinium erumpentes, nulla iniuria à rege illo lacessiti, rebellium eorum patrocinium susceperunt, & vt ex Anglia, ex Scotia, ex Gallia, vbi eorum factio potentior erat, sic è tota Flandria Catholicam religionem exterminarunt, quò eos longius à pace cum rege facienda auellerent. Neque eorum artes & pecuniæ defuerunt in turbanda germania per Apostatam Coloniensem, qui etsi Augustanam Lutheri religionem profitebatur, tamen quia Catholicæ aduersarius erat, illis loco charissimi fratris erat. Quæ enim cunque fides vigeat & succedat, modo Catholica exterminetur, illis perinde est, qui in vna eaque *exili Hollandiæ parte, viginti quatuor diuersas sectas* sub Aurangio publicè fouebant, ***nec ullam penitus fidem recusabant nisi Catholicam***, quod est à clarissimis & fidelissimis viris scriptum. Vt autem in his omnibus regnis contra potentissimos reges principesque tam longa annorum serie has rebelliones, populationes, incendia, strages, vnica illi hæretica perpetuauit, ita nec in bello Africano contra Sebastianum Lusitaniæ regē, nec in Turcarū Imperatore contra alios Christianos reges solicitando illius cōquieuerūt legationes & munera. Nā quēadmodum in Anglia Catholici omnis ordinis, & nobiles & ignobiles, & viri & fœminæ, & vxores & viduæ, & pueri

An. 1577. & 1578. & 1579.

Bellum Coloniense li. 2.

Omnes secta probata in Hollandia.

Au quartier de vaterlād.

Veritable recit des choses passees és pays bas. anno. 1578. par Don Iean.

Hæreticorū Anglorum in anglos Catholicos immanitas.

& pueri & puellæ immanius quam ſub vlla vnquã veterum perſecutorum tyrannide vexatæ & excarnificatæ ſunt, id multis libris iam olim æditis eſt expoſitum, multorum virorum, & viduarum, & puërorum per totum Galliam, Italiam & Hiſpaniam exultantium miſeranda conditione ſatis eſt teſtatũ. Sed hoc à propoſito meò alienius eſt: quàm verò illud exiguum regnum poſtquã in hæreſim ruit, vicinis omnibus nationibus fuerit infeſtum & peſtiferum, hoc eſt quod ego inprimís vrgeo, & Chriſtianis in Gallia, alijſque alibi Chriſtianis principibus conſiderandum propono, & ſi Anglia hæretica tantùm nocuit rei Chriſtianæ, Gallia hæretica quanto maiorem eius ruinam ædet! Si Anglia in Franciæ magna parte, in tota Flandria, in Scotia Chriſtianã fidem delluit, Gallia in Europæ regnis quid tandem relinquet ſanum & integrum? Magnas rebelliones, infinitas ſtrages, horrenda incẽdia, atrociſsima contra Deum & Chriſtum facinora ſuis non magnis opibus confeciuit Anglia. Quiſquis ergo ratione communi præditus eſt, certò ſibi perſuadeat, eas rebelliones, eas ſtrages, ea incendia, ea facinora, ſi Gallia hæreſim ſuſceperit, tanto fore plura, & grandiora, & tetriora, quanto Galliarum magnitudo & potentia, hominúmque audacia & multitudo, Anglicanæ mediocritati antecedit.

Caluin. in Oſee ca. 1.

Crudelitas Henr. 8. Angliæ regis.

Idem in Amos; ca. 7. v. 13.

Scribit Caluinus de Henrico octauò qui huius Euangeliſmi prima iecit fundamenta in Anglia, & primus ſe fecit *ſupremum Eccleſiæ Anglicanæ caput*, quòd *præſe tulerit aliquem zelum* ad tempus, ſed *poſtea crudeliter ſæuijt*, contra clerum, contra nobilitatem, contra populum, *contra omnes pios, & duplicauit tyrannidem Romani Pontificis*: & denique quod *fuerit deterior omnibus mancipijs Antichriſti*. Scribit idem de filia, quod *fuerit vera Proſerpina*, & crudelitate *ſuperauerit*.

uerit omnes diabolos. Si Henricus ille fuit talis erga populum & plebem sibi semper valde obsequentem, qualem putatis fore vobis (ô proceres & nobiles Gallicani) Henricum Nauarræũ contra quem tot bella gessistis, quem tot annis oppugnastis, ad quem à Corona Gallicana remouendum fœdera solennia piè quidem multi percussistis, vtinam omnes eadem pietate & constantia prosequeremini. Si ille sub prætextu Euangelicæ doctrinæ inuehendæ *tanquam portentosus aper* regnum illud vastauit, quod ipsi ministri eius & Caluinistæ asserunt, si *duplicauit tyrannidem Romani Pontificis*, cauete iterum atque iterum ne blandimenta Nauarræi vos seducant. Cauete ne pro lenissimo iugo Papæ (si tamen iugum appellandum sit) plusquam ferræum istius secundi Henrici iugũ vestris ceruicibus imponi patiamini. Si Caluino iudice, illa fœmina fuerit *Proserpina*, Christiani sine quæstione sentient hunc virum alterum Plutonem aut Cerberum; si illa *superabat feritate omnes diabolos*, quæ amplificatio huius hæretici immanitati explicandi sufficiet? Si hæresis Caluiniana ita illos efferauit, si ita fecit humani sanguinis sitientes vt Henrici sæuitia per totam Europam omnium sermonibus iactetur, & exteri historici verissimè de illo scriptum reliquerunt, *principes viros permultos in Anglia* sub Henrico illo *supplicia ingenti cum cruciatu subysse, magnatibus insidias vndique structas, in omnium hominum ordines variè sæuitum, vsque eò vt Londini pons non secus atque laniena principum sanguine rubesceret*, id quod de filiæ imperio contra veram religionem longè magis sanguinario multò verius dici potest; certum tenete (principes proceresque Gallicani) tanquam vngues digitosque vestros, si quando hæreticus in solio vestro regali sederit, easdem insidias esse capitibus ve-

Suprà fol. 221.

Nobiles Angliæ trucidati ab Henrico 8.

Paradinus Memoriæ lib. 3. pag. 104.

vestris struenda; eadem supplicia pari cum cruciatu vobis subeunda, in omnium hominum Catholicorum ordines pari modo sæuiendũ, sed imprimis nobilium sanguine forum Greuæ Parisiẽsis, & Mõtem-Falconium non aliter quàm lalienam aliquam minaturum. Nam & causa huius sæuitiæ, hæresis nimirum, idque Caluiniana aliarum omnium crudelissima altius Henrici istius, quàm illius Angliæ vel patris vel filiæ mentem tabefecit, & vos illi longè grauiores odij causas præbuistis, & iste non minori caterua satellitum vobis inimicissimorũ succinctus est; & quo vestra potentia maior est quàm Anglorum procerum, eòque regi Henrico suspicior, eò magis solicitè eam frangere & radicitus extinguere conabitur. Pulcherrimum est illud Philosophorum axioma, *Regem potentem nisi virtutibus abunde instructus sit, facilè degenerare in tyrannum*. Rex itaque Gallorum potentissimus, si hæreticus sit (vnde necessariò statim redditur à virtute quauis inanissimus) cùm tot præterea odij & vindictæ faces ab adulatoribus ei suggerentur, cùm flabella illa scelerum & Catholici sanguinis hirudines ministri, nihil aliud quàm vestram mortem auribus eius insonabunt, quum hoc Euangelicum esse, hoc Euangelij statum & securitatem flagitare in cõcionibus clamabunt; quum ad insitam vindictæ cupidinem isti stimuli & aculei fucatæ religionis & Euangelij stabiliendi adiungentur, quidnam erit in Gallia alicui Catholico, maximè nobili tutum & securum?

Nobiles Catholici Galliæ extremæ ruinæ proximi nisi caueant.

Aristot. Plutarchus

Supra fol. 115.

Ita nunc in Anglia fit.

II. 11 Et tamen si vestrâ morte, Galliæ sua antiqua fœlicitas posset repræsentari, & vos scio generoso spiritu patriæ saluti vestrum sanguinem largiremini, & Christiani omnes vestram cædem æquioribus animis tolerarent. At cùm perspicuum sit vestro interitu infinitè miseriorem futuram

Galliæ

Galliæ concitionem, quando rex Henricus cum vestra cæde, religionis & Ecclesiæ Catholicæ cædē atque internecionem coniuncturus est, id quod tot annorum experimenta docent (vos enim hactenus vestris corporibus obiectis aditum hæresi in Galliam occlusistis, quo impedimento sublato hæresim omnem tanquam violentum flumen perruptis aggeribus irrumpere necesse est) adeò vt vestra salus atque vita, reipub. Gallicanę & fidei in Gallia Christianæ salus item sit & conseruatio, quale vestrū erit peccatum in liberos, in cōiuges, in posteritatem, in vos ipsos, in corpora & animas vestras, quāta in totam patriam ingratitudo, quanta in rempub. Christianam impietas, quanta in Dei ipsius maiestatem offensio, adeò desidiosè salutis vestræ, & reipub. & fidei Christianæ, & honoris diuini curam abijcere, vosque ipsos apud terribile Christi tribunal tam multiplicis & inexpiabilis flagitij reos constituere! Reputate vobiscum quibus gradibus regiones hæriticæ à Christianismo ad Saracenismum vel Turcismum lapsæ sunt. Arianum Euangelium in Africa per reges quosdā Arianos Vandalos plantatū, Saracenis mox sequentibus viā aperuit. Idē Arianum Euangelium in Asia per discipulos Arij prædicatū, discipulorum eius animos ad Mahometis Alcoranū auidè arripiendum præparauit. Caluinianum Euāgeliū paucis annis in Transyluania sonuit, & prouincia illa statim ad eam infidelitatem prouoluta est, quam Theodorus Beza *ipso Mahometismo nihilominus miserabilem* iudicabat. Idem Caluinianum Euangelium totidem annis in Polonia nimis magna Sigismundi regis facilitate radices aliquas iecit, & illo perbreui spatio Polonicæ Caluinistarum Ecclesiæ vsque eo ad Mahometismum profecerūt, vt ipsi ministri Geneuēses & Tigurini vererentur ne nimis

Caluinismus in Gallia viā præstruit. Mahometismo.

Suprà fol. 269.

propere derelicto Christianismo apertam Alcorani facerent professionem. Idem Caluinistæ vt primùm vires sectæ suæ aliquas in Gallia nacti fuerant, statim Turcæ contra regem Galliæ subsidium implorarunt; quo apud eum argumento per suum oratorem vsi? *Quia nimirum religionem armis in Gallia stabilire conentur talem quæ sit Turcicæ proxima, nisi quòd Euangelici* Caluinistæ *in ieiunijs & eleemosinis non sint ita ad certas obseruationes astricti*, adeò vt ipsa Caluinismi cum Mahometismo tam arcta cognatio & consanguinitas Turcas Caluinistis tanquam fratres fratribus in auxilium submittendos à Turcarum rege impetrare debuerit. Non diu pòst Caluinistæ viribus regijs è Galliâ proiecti Basileá Germaniæ profugerunt, ibique cum Principe Condæo de Euangelio in Galliam nouis exercitibus inferendo consultarunt. Quum alij alia in medium adferrent, & hi Casimiru͂, illi reginam Angliæ, alij alios solicitandos censerent vt laboranti Euangelio succurrerent, soli Ministri qui scopum Euangelij sui optimè perspectum habebant, & quata esset inter illud & Alcoranum Mahometis affinitas optimè sciebat, suaserunt principi vt se Turcarum Imperatori submitteret, & per Turcas Euangelium Galliæ imponeret. Neque enim de Turcicis auxilijs dubitabant, cùm Turcarum in sua fide propaganda alacritatem & zelum cognoscerent, scirent item quòd hoc modo Turcæ plurimum gratificarentur, vt qui vna eademque operâ non magis Euangeliu͂ Caluini quā Alcoranum Mahometis in Gallia statuerent, quādo vt ipsi verissimè aiunt, Euangelium illius, istius Alcorano *est quàm proximu͂*: adeò quidem simile quàm ouum ouo, & aspis aspidi, nisi quòd Turcæ quàm Caluinistæ viuunt multò moderatius, & de Christo loquuntur & sentiunt longè diuinius, quem

vnà

Suprà fol. 255.

Illustria Ecclesiæ Catholicæ trophæa impressa Monachij in Bauaria an. 1573.

Cognatio Caluinismi & Mahometismi.

Launey en la Replique Chrestien. lib. 2. cap. 13. §. 15.

vnà cum sanctissima Virgine in precibus suis inuocant, quod Caluinistarum Euangelium nulla ratione admittit. Quare si aliquando regia authoritate per Galliam vigeat Caluinismus, qui vt suo loco probauimus verus est Arianismus, sed multis aliarum hæresum accessionibus auctus, nemini prudenti maturè & cosiderate eius hæresis progressum & exitum, olim in Africa & Asia, & nuper in Transyluania & Polonia expendenti, maximè si particularia vtriusque & Caluinismi & Mahometismi capita inter se contulerit, nemini (inquam) dubiũ esse potest, quin vt in illis regionibus, sic in Gallia quoque Caluinismus statim in manifestũ Mahometismum sit abiturus, qui tamẽ in Galliam adeò Christianam nunquam potest ingrauescere sine infinitis hominũ stragibus, & ciuitatum incendiis, & totius regni vastitate. Quam itidem vindictam Spiritus sanctus per Prophetas iam olim tali apostasiæ est cõminatus. *Quia*, inquit, *transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum*, quod per Christum cũ populo Christiano Deus pepigerat, *propter hoc, maledictio vorabit terrã, insanient cultores eius, & relinquẽtur homines pauci.* Hæc maledictio Galliam, hęc insania incolas, hæc solitudo affluentẽ populis prouinciam cõprehendet, si ius Christianum in Gallia mutetur, si religionis *fœdus*, quod debuit esse *sempiternum* dissipetur, & quod eo ipso momento dissipatur quo Caluinista rex regale solium conscendit: quo eodem momento Catholica Nobilitas certò nouerit se radicitus exterminandam, sacerdotes & episcopi paratos sibi sine distinctione vniuersis laqueos & furcas, è quibus supra quinque milia in duabus primis rebellionibus per Colignij & Nauarræi Euangelicos sicarios interfecta, admonere possunt superstites quid ab eo rege sit expectandum.

Supra fol. 256.

Vltima ruina Galliæ, Nauarr. regnum admittere.

Isai. 24. 5. 6.

An. 1562. & 1567. Surius, pag. 744.

De Ecclesia itẽ, altaribus, & sacris virginibus quid fiet, istorũ fratrum in prioribus tumultibus praxis prænuntiat. *Quot matronæ, quot virgines Dei, quot ingenua nobiliaque corpora his belluis fuere ludibrio? Capti Episcopi, presbyteri, & diuersorum officia clericorum, subuersæ Ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossæ reliquiæ; vbique luctus, vbique gemitus, & plurima mortis imago.* Ita D. Hieronymus de feris Gotthis & Vandalis conqueritur. Eandem fuisse Hugonotarum praxim, Ecclesiæ Aurelianensis, Pictauiensis, Angolesmensis, Turonensis, Rothomagensis, Lugdunensis, & reliquæ per Galliam quascunque istæ Furiæ occupauerunt clarissimè loquuntur. Quibus omnibus miserijs, cædibus, sacrilegijs, blasphemijs, Turcismis, & Mahometismis, & reliquæ immensæ malorum Iliadi vnà cum Caluinismo in Galliam irrupturæ, vnicum est remedium, vt nullis conditionibus, nullis illecebris, nullis promissis, nullis iuramentis seducti in hæreticum regem consentiatis, quem admittere nunquam potestis sine nefaria in patriam, & rempub. Christianam vniuersam, ipsumque adeò omnipotentem Deum perduellione, qui arcendo omnes vires impendere, & in ea sanctissima palæstra ad extremum vsque spiritum decertare, apud Deum & homines est gloriosissimum. Pugnate cum fortissimo Iuda Machabæo in æternum contra Caluinistas, & reliquos dissectos nequissimorum hæreticorum greges qui etsi inter se de fide toto cœlo discrepant, *conueniunt* tamen *contra vos disperdere & vos & sancta vestra.* Persuasissimum habete cum eodem Machabæo, *vobis melius esse mori in bello. quàm videre mala gentis vestræ & sanctorum,* quę innumerabilia videbitis & lugebitis, sed frustrà, si hæretico regi capita vestra supponatis. Recordamini omnia iura humana atque diuina vestris

D. Hieron. in Epitaph. Nepotiani lib. 2. epist. 22.

Ad Nobiles Gall. vt nunquam Nauarræũ admittant.

1. Math. 3. 18.

Ibid. 59.

Conclusio.

stris

ſtris heroicis in abijciendo rege hæretico conatibus patrocinari. Lex veſtra Salica quæ Henricum V.. Anglum optimum,& iuſtiſſimum,& verè Chriſtianum principem à Galliæ Corona repulit, repellit multò efficacius hunc Henricum, impium, iniuſtum,& Chriſtianæ fidei proditorem atque hoſtem. Leges Parlamentorum Galliæ quæ ducem Alençonium quòd Anglis contra Gallos auxilium tulerat, non ſolùm regno ſed vita quoquæ indignum iudicarunt; hunc Henricum qui & Anglos, & Flãdros, & Germanos in Galliam contra regem Gallorum euocauit, & illis contra regem Gallorum quantas maximè potuit equitum peditumque copias ſubmiſit, ipſeque cruentiſſimis contra Gallorũ regem bellis interfuit,multòmagis hunc hominem eadem pœna mulctandum cenſerent. Multò iuſtius abijcerent,quàm Carolum Auſtraſiæ regem & regni Gallicani hȩredem quem ſucceſſione regni aliàs debita priuarunt,quòd Germanis contra Gallos ſuccurriſſet. Leges ciuiles veterum Imperatorum,quæ varijs pœnis deportationis,mutilationis,exilij, hæreticos plectunt; quæ eos infames & inteſtabiles eſſe pronunciant,quæ ad munus aliquod publicũ licet minutum neminem admittunt, qui non prius iureiurando *Omnipotentem Deum & glorioſam virginem Mariam teſtatus fuerit ſe cum Catholica Eccleſia communionem habere,nec ei vlla in re aut modo vnquã velle aduerſari*, hunc hominem qui cũ Eccleſia Catholica nulla in re communionem habet, ad hoc ſublime regis officium nunquam attollerent, ſed potius truncatis manibus,in remotã aliquam ab orbe Chriſtiano inſulã exulatũ deportarent, vnde nec nomen eius ad Chriſtianorum aures accederet. Leges priuatæ Gallorum regum quæ hæreticũ nec nobilẽ eſſe patiuntur,quæ equitem D.Michaëlis ſi in hȩreſim labatur

Omnes leges diuinæ & humanæ fauent pugnantibus contra Nauarr.

Suprà fol. 75.

nobilitate ea priuant, & ad colonos rusticosque aggregant, nunquam hunc regem, hoc est fontem nobilitatis agnoscerent, qui nec inferiorem nobilitatis gradū potest adipisci. Generales autem regum, Nobilium, Cleri, populique Gallicani, totius nimirum reipub. leges quæ regi legitimo, eam regalis solij ascendendi viam præstituerunt, vt ab Archiepiscopo inter Missarum solennia, gladium, sceptrū, diadema, insignia *potestatis regiæ tunc tradita* recipiat, vt iuret *se canonica priuilegia episcopis & Ecclesijs seruaturum*, vt rursus iuret *se hæreticos, quos Ecclesia tales declarauit è regno* Galliæ profligaturum, & alia permulta Catholica se recipiat effecturum: istæ leges quemadmodum eum regem haberi patientur, qui nec minimam particulam horum amplissimorum regis munerum potest præstare? & qui in sua Ministrorum Synodo Montalbanensi iuramentum fecit huic ex diametro repugnans. Leges verò Ecclesiæ siue Pontificum, siue Consiliorum, non minus euidenter hanc admissionem improbant & abominantur: illæ quum *omnibus modis prohibent ne hæretici, vel fautores eorum, ad aliquod officium publicum admittantur*, istæ quum hæreticis Iudæos tolerabiliores esse definiunt, & tamen iudices prouinciarum excommunicant tanquam sacrilegos, si *vel Iudæis inter Christianos officia publica permittant, quia nefas est vt mēbra Christi seruiant ministris Antichristi*, cuius ministri sunt hæritici Iudæis decuplo nequiores, vt qui decuplo plures Christianos seducunt, & Antichristo lucrifaciunt quàm vlli Iudei aut Gentiles. Leges autem diuinæ tum Christi tum Apostolorum, & generalis Ecclesiæ primitiuæ consensus multò expressius & seuerius hoc interdicunt, cuius rei plura afferri possunt eaque clarissima argumenta, quàm sunt in Euangelijs omnibus vel epistolis Apostolicis ca-

cis capita: cùm omnes notæ, omnes deſcriptiones, omnia nomina quæ hæreticis tribuit ſpiritus ſanctus, abundè cõuincant hæreticum Catholicis non magis debere præeſſe, quàm lupum ouibus, belluas hominibus, leproſos ſanis, meretrices virginibus, mortuos viuis, noctem luci, Belial Deo, Antichriſtum Chriſto. Quamobrem ſi ea quæ impendet pericula, à vobis, a repub. ab eccleſia non modò Gallicana ſed Chriſtiana per Europam tota auertere intenditis, ſi Chriſtianorum qui adhuc remanent ſaluti conſulere, ſi ſacrilegia, inceſtus, & blaſphemias certò ſequuturas præcauere, ſi Mahometiſmum ingruentem & graſſantem coërcere Chriſtianiſmum apertis viribus opprimat & ſuffocet, ſi ſtatuta patriæ, regum veſtrorũ, & Parlamentorũ, ſi veterum, Imperatorum Chriſtiana edicta, ſi Eccleſiaſticos canones, ſi Dei ipſius expreſſas leges tueri vultis, ſi vos ipſos liberos præſtare ab infanda & multiplici ſcelere quod ex his omnibus contemptis apud Deum totàmque poſteritatem veſtram & orbem Chriſtianum contrahatis neceſſe eſt; illud ſtabile, ratum, firmum, fixumque ſine vlla quæſtione in animis veſtris inſideat, hæreticum quocunque ſe nomine iactat, & quocunque ſe ſanguine venditat, nunquam eſſe in Chriſtianiſſimi Galliarum regis ſolio collocandum.

Rex hæreticus per Pontifices iuſtè excommunicari, & iure regio alioqui debito priuari poteſt.

CAPVT. VIII.

1 *Rex etſi maximè à Chriſtianis honoretur, idque meritò, quamdiu officio ſuo rectè fungitur: tamen cùm vel limites poteſtatis ſuæ tranſgreditur, vel eo abutitur contra religionem Catholicam, valde eſt deſpiciendus; exemplo. D.*

Hilarij, Babylæ Martyris D. Chrysostomi, Athanasij, Luciferi, omniumque Veteris Testamenti prophetarum.

2. *In veteri Synagoga figura Ecclesiæ supremum iudicium controuersiarũ de lege & ritibus eius erat penes Pontifices; iuxta quorum sententiam, deficientes à lege Moysis morte plectebantur non solùm priuati homines, sed etiam principes, & ciuitates, vel prouinciæ totæ.*

3 *Quoniam autem reges tyrannici potentia sua iudicium legis declinabant, vt Saul, Ieroboam, Baasa, Achab, & similes: ideo prophetæ extraordinario quadam ratione sententiam legis, idque maiori cum grauitate in eos exequebantur.*

4 *Et tamen aliqui reges etiam à Pontificibus iuxta legis ordinarium præscriptum depositi sunt, vt Ozias & Athalia.*

5 *Eadem potestas ad Pontificatum noui testamenti translata est; potissimùm ad Petrum eiusque successores, quibus Christus attribuit plenam & supremam Ecclesiæ gubernandæ potestatem.*

6 *Praxis Apostolorum in primitiua Ecclesia, ipsaque Ecclesiæ & Ecclesiastici status natura formaque, probat reges non minus quàm alios Christianos esse Ecclesiæ & Episcoporum censuræ subiectos.*

7 *Vnde factum est vt ob generale Ecclesiæ bonum, Pontifices ereptum Græcis Imperium Occidentis, contulerint Francis: & à Francis degenerantibus transtulerint ad Germanos: orbe Christiano, ipsisque adeo Græcis & Francis has mutationes approbantibus. Multique in Europa à Pontificibus creati sunt reges, quorum potestas & vnctio inprimis refertur ad Catholicæ fidei defensionem.*

8 *Quamuis autem inter Christianos, reges creari possunt absque consilio vel authoritate Pontificis summi; tamen inter eos nemo potest esse rex, qui non sit sub Pontifice summo quoad spiritualem iurisdictionem, & à quo potest deponi si euadat hæreticus vel schismaticus; vt apparet exemplo*

emplo Imperatorum Gratiæ, quibus propter hæresim Imperium Occidentis iustè ablatum est.

9 *Idem constat exemplo regum Franciæ, vt in Philippo I. ob incestas nuptias excommunicato.*

10 *Idem ostenditur exemplis regum Angliæ, Scotiæ, Portugalliæ, Poloniæ, & Imperatorum Germaniæ. Regesque ita posse à Pontificibus regio iure priuari, censuit Ecclesia non tantum Latina, sed etiam Græca.*

11 *Optimi semper & mansuetißimi fuerunt Pontifices illi, qui Imperatores & reges excommunicarunt & deposuerunt; idque orbis Christianus approbauit, & reges propter hæresim ita deponi posse in generalibus Concilijs definiuit.*

12 *Ad Episcopos Galliæ, vt iure suo Episcopali cõtra Nauarreum vtantur, eùmque denuntient esse anathema exemplo Episcoporum Hispaniæ; & inhabilem ad regnum Gallicanum, exemplo Episcorum Germaniæ, qui ita se gesserunt erga Henricum Imperatorem Simoniacum & schismaticum: item exemplo Episcorum Poloniæ, qui regem suum regno priuarunt ob iniustas rapinas. Idem præterea facere erga Nauarræũ possunt & debent Galli Episcopi illustri exemplo & mandato D. Remigij eorum primatis & principis.*

13 *Nauarræus magis abdicari meretur quàm aliquis veterum regum hæreticorum vel schismaticorum vt ex mutua comparatione liquet.*

14 *Conclusio monens Catholicos vt arceant à regno Nauarræum hæreticum, exemplo hæreticorum qui Catholicum suum regẽ nulla ratione volunt perferre: item quia hæretico nulla obedientia debetur: tum quia Nauarræus nisi cum religionis & reipub. ruina non potest regnare: denique quia nulla sanguinis proximi cognatio quicquam iuuat hæreticum: adeo vt Gallicani Episcopi valde obligentur Nauarræo tanquam alteri Iudæ anathema dicere, eumque pro suavirili à regno Gallicano repellere.*

QVOD prudens Philoſophus & egregius ille Romanæ eloquentiæ magiſter dixit, *nihil eſſe difficilius quàm à cōſuetudine oculorum aciem mentis abducere*, & rem quamque ſuis propriis momentis atque ponderibus æſtimare, id quum multis in controuerſijs ſit verum, tum in hac re quam nunc aggredior longè eſt veriſſimum. Ita enim reges plærique auro fulgent oſtroque decori, tot habent maieſtatis glorioſa inſignia, tales famulorū, ſatellitum, & procerum circumfuſos greges, ita alicubi eorū nuda & vacua ſubſellia ſubditi etiā nobiliſſimi magnis honoribus afficiūt, ita eos progredientes fauſtis acclamationibus tanquam numina quædam proſequuntur, eos nunquam niſi in genua proſtrati alloquuntur, aliaque multa exhibent ſummæ ſubiectionis & reuerentię admodū demiſſe ſigna vt vulgus hominū exiſtimet ſub cœlo nihil eſſe regio nomine diuinius, nullam in terra poteſtatem cum regali amplitudine conferendam. Huc accedit Chriſti, & Apoſtolorum, & Chriſtianorum omnium conſentiens prædicatio, quæ iubet Chriſtianos *Cæſari dare quæ ſunt Cæſaris*: *honorare regem* vt aliorum ſummum & principem: Impiorum eſſe *maieſtatem contemnere*: *omnem animam poteſtatibus ſublimoribus debere eſſe ſubditam*, & alia huius generis permulta, quibus Apoſtoli hortabantur ſui temporis Chriſtianos, vt fideliter parerent Romanis Imperatoribus, etiamſi Paganis, more tamen tum reipublicæ Romanæ probato Imperium Romanum, quod maiorem orbis cogniti partem continebat adminiſtrantibus. Quæ omnia, & ſi quæ alia vſpiam vſurpantur, ſiue ad regiam maieſtatem ornandam externæ pompæ & cæremoniæ, ſiue ad perſuadendam ſubditis ſincetam erga reges obedientiā deprōpta ex ſacris literis vel Apoſtolorum

Splendor regius.

In Anglia.

Honor regibus debetur.

Matth. 22.21. 1.Pe.2 13 17. 2.Pet, 10. Rom. 13.1

ſtolorũ Prophetarũ præconia, vt quiſque Chriſtianus probat, ea que in Paganos quidem reges aptè, in Chriſtianos autẽ multò plenius & perfectius quadrare iudicat; ita illud vnà cauendũ eſt, ne iſto externo ſplendore & faſtu oculos nobis ita perſtringi patiamur, vt non etiam mentis aciem ad verum regis officium, officijque limites expendendos conuertamus: neue quæ generaliter & vniuerſè de regibus dicuntur, ea de ſingulis regibus ſemper & quocunque modo ſe gerant erga ſuos, & quocunque modo in rempub. vel Eccleſiam peccant interpretentur. Hoc enim vt nimis iniurioſum eſt omnibus rebuſpub. tũ Paganis tũ Chriſtianis quæcunque à condito mundo optimis legibus tẽperatę floruerũt (vti nos aliàs oſtendimus) ita magis iniurioſum eſſet Eccleſiæ, in qua eminet tradita à Chriſto Ieſu poteſtas regali longè excellentior, & in qua Eccleſia, Chriſtiani perpetuò crediderunt potentiam regis ſi quando is in officio exercẽdo fidei Chriſtianæ grauiter noceret, correctioni Eccleſiaſticæ eſſe obnoxiam. Quam æquabilem mediocritatem tribuendi Eccleſiæ quod ſuum, & regi quod ſuum eſt, quaſi iuxta verbum Chriſti, *quæ Cæſaris Cæſari*, & *quæ Dei Deo*, ita religioſè tenuerunt veteres Chriſtiani, vt quamdiu reges ſua regalia tractarent, Dei autem ſacerdotibus quæ Dei erant relinquerent, nihil erat Chriſtianis humilius, nihil manſuetius, nihil ad maximos honores regibus præſtandos promptius atque paratius. Ita nimirum Chriſtiana diſciplina requirebat, id poſtulabat fides, id confirmauit laudatiſſima Chriſtianorum omnis tẽporis vita & cõſuetudo. Quum verò reges regreſſi ſe e [illegible] quæ illis Chriſtiana religio circundederat, aliquid moliebantur quod Chriſti honorem minueret, eius fidem læderet, Eccleſiæ eius iura infringeret. Chriſtianos

Suprà cap. 2.

Regia poteſtas in Eccleſia ſubijt Eccleſiaſticæ.

Math. 22.

Rex hæreticus ab Apoſtolis & Epiſcopis maximè contemptus.

ſtianos à recta ad Cœlum via in obliquos hæreſum, vel ſchiſmatum vel in etiam grauium flagitiorum tramites auerteret: quia hæc talia erant ad quæ regia poteſtas ſe non porrigebat, talia in quibus ſcriptura regibus non parere ſed reſiſtere iubet, in quibus obedientiam damnat, repugnantiam laudat, & magnis in cœlo præmijs remunerat; his temporibus nihil erat Chriſtianis ad reges coarguendos liberius, nihil optimis Epiſcopis animoſius, qui quò erant perfecta in Deum pietate flagrantiores omnibuſque virtutibus cumulatiores eo reges in officio ſuo contra Deum eiuſque fidem delinquentes increpabant acrius & contemnebant ſecurius.

Cuius rei valde illuſtria exempla ſuppeditant & ſcripturæ ſacræ de varijs Prophetis ſummiſque pontificibus acriter inuectis in impios ſui temporis principes, & Eccleſiaſticæ hiſtoriæ de Epiſcopis ſumma libertate inſectantibus ſuæ tempeſtatis hæreticos reges atque Imperatores. Vide enim vt moderatiſſimus ille vir & Galliarum lumen Hilarius Pictauienſis Epiſcopus Imperatorem Conſtantium alloquitur. *Proclamo* (inquit) *tibi Conſtanti quod Neroni locuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximinus audirent. Contra Deum pugnas, contra Eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, predicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum ſed diuinorum. Hæc tibi cum multis communia ſunt, at verò nunc propria tua accipe. Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, Antichriſtum præuenis & arcanorum eius myſteria operaris &c,* & huiuſmodi contento & ſtomachoſo orationis genere pergit, Conſtantium Nerone, Decio, & Maximiano crudeliorem probans. *Tu* (inquit) *Conſtanti omnium Crudelitatum crudeliſsime, damno maiore in*

D. Hilarius

Hilarius in lib. contra Conſtantiũ Auguſtũ.

nos &

nos & venia minore quàm Pagani illi persecutores desæuis. Subrepis nomine blandientis, occidis specie religionis, Christi fidē Christi mendax prædicator extinguis. Scelestißime mortaliū, omnia persecutionis mala ita tēperas, vt excludas & in pecato veniā & in confeßione martyrium. Sed hæc ille pater tuus humanarum mortium docuit. &c. Ad hunc modum integro libro contra hæreticū illum Imperatorem mansuetissimus Episcopus detonat. Et D. Chrysostomus Babylam martyrē propterea summis laudibus celebrat, quòd Decium *Imperatorem, multarum ciuitatum, multarum gentiū, immensi exercitus Dominum, quasi vile quoddam & nullius pretij mancipium, sic impacta in pectus dextera è templo exegit, immensamque famulorum circunstrepentium turbam, satellites hastatos, milites scutatos, Præsides ciuitatū, nobiles alios præeuntes, alios sequentes, seque denso numero vicißim vrgentes, ipsumque in medio Imperatorem tanquam semi Deum auro gemmisque rutilantem contempsit, huncque vniuersum fastum nō magis æstimauit quàm depictā in pariete imaginē.* Idemque Chrysostomus in historia Azariæ pontificis Oziam regē sacerdotale munus inuadentem è templo expellentis omnium bonorum Episcoporum officium & fortitudinem erga reges impios describens, *Azarias* (inquit) *sacerdos post regem in templum ingressus est, non vt regem, sed vt profugum & ingratum famulum eiecturus. Non aspiciebat principatus fastum, non audiebat illud Salomonis, Minæ regis sicut ira leonis: sed sublatis oculis ad verum regē cœlorum, & illud tribunal considerans, impetum fecit in tyrannum. Nouerat enim quod comminatio regis similis sit iræ leonis, duntaxat iis qui terrā spectarent. Verum homini qui cælum haberet præ oculis, quique sic induxerat animum, vt citius vitam deponeret quàm sacras leges cōspiceret violari quouis cane vilior erat rex ille. Nihil enim imbecillius eo qui diuinas cōculcat leges; & qui cōmittet peccatū seruus est peccati etiam*

Babylas.

Chrysost. tomo 5. lib. cōtra Gentiles.

Chrysost. 10. 1. homel. 5 de verbis Isaiæ.

Azarias.

Prouer. 19

Rex hæreticus tyrannus quouis cane vilior.

Chrysost.

etiamsi decem millia coronarum habeat in capite. Hac confidentia Azarias pontifex Oziam regem adortus est. Et D. Chrysostomus ipse à tota Ecclesia mirificè prædicatur, quòd non minori constantia Eudoxiæ Imperatrici eiusque coniugi Arcadio se opposuerit. Ambrosius quod Iustinæ & Valentiniani obstinatam voluntatem sua Episcopali fortitudine fregerit, & Theodosium ob cædem Thessalonicensem extra Ecclesiam proiecerit, & post diuturnam octo mensium pœnitentiam, deprecanti culpam & vt in Ecclesiâ admitteretur supplicati, ægrè concesserit. Nec minori fiducia se-se opponebant Constantio Imperatori magnus & mitis Athanasius, Osius Cordubensis, Hilarius Pictauiensis, Leontius Martyr, & Lucifer Sardiniæ Episcopus, quorum primus, *Constantius* (inquit) *iste idem facit quod Antichristum facere decuit. Nouus est Achab, & nostris temporibus secundus Baltasar, & qui alter Pharao quo magis atteritur, eo magis obdurescit, verus Antichristus qui in gratiam hæresis suæ Saulem immanitate sequitur.* Et post in eadem epistola: *Homines ob cædem, aut seditionem, aut furtum, aut similia crimina relegatos, non aliter quàm Pilatus Barrabam ad preces amicorum à pœna absoluit: Christi autem seruos, Episcopos & sacerdotes, non solum non relaxat, sed exules inclementissimè nouis supplicijs grauat, quasi æternam Furiam & Alastora se illis præbere velit. Nec id mirum. quum maleficis ob mores amicus, orthodoxis vero ob Christum inimicus sit. Ex quo liquidò ostenditur, Iudæos qui Barrabam postulauêre, dominum autem crucifixerunt, tales fuisse quales nunc sunt cum Constantio Christi perduelles Ariani.* Postremus vero reliquorum causam agens, cum eorum omnium approbatione docet vti prius Babylas ille martyr, cùm Christi fides & honor in questionem vocatur, totam illam magnificentissimam regum pompam

Athanasius.

Athanasius in epistola ad solitaria vitam agentes.

pompam

pompam nihil aliud esse quàm *depictam in pariete imaginem*, illum ambitiosum fastum Imperatorum esse meram pupam & laruam quam planè detrahere oportet, & hoc tempore Imperatori maximo nō magis quàm minimo Christiano parcere. Is enim qúum ea quæ superiùs libauimus fusè contra Constantium exposuisset, ipse sibi proponens hanc communem omnium obiectionem de regibus honorandis; ita eam dissoluit, vt multo fortius reges omnes constringat, & eos Ecclesiasticæ censuræ subditos esse optimè clarissimèque demonstret. Sic enim ille. *Videns* (Imperator) *te veritate superatum esse, dicere es solitus; Sacræ scripturæ præcipiunt regibus & omnibus in sublimitate constitutis homines esse subditos, & audes tanta & talia mihi ingerere Lucifer?* Quid verò ille contra? *Hæc conspicis, huiusmodi quæ te iubent honorari intelligis. Quæ verò literæ sacræ te iubēt facere, illa signis nō nosse; illa in quibus monet te dominus sacerdotibus obedire, illa quæ vrgeant vnum te exhibere ex omnibus conseruis tuis oportere, nec cuiquam (Episcopo) si velis Dei inueniri seruus superiorem dicere. Hæc (inquit Tito beatus Apostolus) loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat. Si Christianus es, quia & tu vnus ex illis propter quos Apostolus dixit: Hæc loquere & argue cum omni imperio, nemo te contemnat: vtique me cum omni imperio te corripientem audire debes non contemnere, si tamen Christianus es. Quod si contēpseris, iam Christianus non es: quia si fuisses Christianus, non cōtempsisses eum quē Deus ordinauit ad instruendū plebem suam & cui Apostolus dixit: Hæc argue cum omni imperio: & nemo te contemnat.* Est ergo Apostolo Paulo teste, in Ecclesia imperium sacerdotale super imperium ciuile. Vtque imperator in suo imperio ciuili iure postulat à subditis obedientiam, ita sacerdos in imperio Ecclesiastico, pari vèl potius me-

Lucifer lib. de non parcendo in Deum delinquentis. fol. 297.

Obiectio Ariani Imperatoris

Responsio Christian. Episcopi.

Tit. 2. v. 15.

Imperium Episcopi in Imperatorem.

hore iure requirit obedientiam ab Imperatore, qui si Christianus est, Episcopo subiectus est, & quem humiliter audire debet, *cum omni imperio arguentem*, Et hac potissimum defensione nititur quoque D. Athanasius.

Athanasius vbi supra.

Est quoque & alia ratio quare reges iustissimè reprehendere possumus, atque iis etiam si vim faciant resistere. Quum enim finita sit & terminata eorum potestas, vt quæ circa certam rerum ciuilium materiam per se versatur, ad diuina autem non pertingit, nisi quatenus Ecclesiæ subseruit & opitulatur, vt aliàs fusius declaratum est, si quando extra terminos sibi circundatos euagari vult, & in alienam messem suam falcem immittere, quia iam non vt rex agit sed vt tyrannus, hìc gloriosum est regem coarguere, eique nō verbo solùm, sed re quoque obsistere, id quod item doctor præclarè admonet. *Retineo quidem* (inquit ille) *sacris libris scriptum esse; Noli superbire coram rege. Et si intra terminos tuæ potestatis esse voluisses, & tum superbus extitissem contra te, re vera ipse me vt præuaricatorem legis condemnassem.* Nunc verò *quia homicidæ tibi & sacrilego vera dicimus, non vtique tanquam superbi puniri meremur, sed magis præmiis afficiemur cælestibus, quod tibi erranti non pepercerimus. Scriptum est enim, flagellum equo & stimulum asino, virgam autem genti insipienti.* Quum autem sic aberrat rex, & ab Episcopo suo vel acerrimè reprehenditur, ne dicat vt idem vir alibi præclarè docet, *facit mihi iniuriam Lucifer, sed dicat, Dei sacerdos commonet atque hortatur secundum sacræ legis præcepta, vt possim ducere vitam Deo acceptissimam.* Et hoc potissimum clypeo suam loquendi inuictam libertatem tuetur D. Hilarius *Pugnamus* (inquit) *contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem, contra Constantium*

Regum potestas finita.

Supra cap. 5.

Lucifer lib. pro S. Athanas. fol. 55.

Prouerb. 26. 3.

Idem de nō parcendo in Deum delinquentibus fol. 298.

Hilarius lib. contra Constantium Augustum.

tium Antichristum, qui non dorsa cædit sed ventrem palpat, non caput gladio dissecat, sed animum auro corrumpit, non ignes publicè minatur sed gehennam priuatim accendit. Christum confitetur vt neget, Ecclesiæ tecta struit vt fidem destruat. Te o Deus in verbis, te in ore circumfert, & omnia omnino agit, ne tu vt Deus, ita pater esse credaris. Atqui diceret adulator aliquis, hoc est calumniari & mentiri, hæc est contra Cæsaris maiestatem contumelia & maledicentia: *Imò verò* (inquit D Hilarius) *sileant istæ ineptiæ, cesset maledictorum opinio & mendacij suspicio Veritatis enim ministros decet vera proferre. Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledicus, si verò vniuersa hæc manifesta esse ostendimus, Apostolica libertas iubet vt Constantium Antichristum dicam, & sic eum alloquar, vt Joannes He[illegible]em, vt Machabæi Antiochum, vt primi Christiani Neronem, Decium & Maximianum.*

Henric. 3. valesi.

Quòd si in sacras literas intueamur, & totã vtriusque Testamenti historiam cogitatione perlustremus, comperiemus viros sanctissimos ex eo præcipuè maximã laudẽ cõsecutos, quòd reges regio munere abutentes & Dei gloriæ aduersantes, singulari quodam modo contemnerent atque abiicerent, eorumque superbã magnificentiã hoc tempore, ipso luto quod calcabant ducerẽt viliorẽ. Quinimò prophetica dignitas magna ex parte in hãc regij fastus atque splẽdoris despicientia cernitur Quemadmodũ enim Isaias suã prophetiã auspicatur? *Audite verbum Domini principes Sodomorũ, percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhæ.* Quemadmodũ ad prędicandũ mittitur Ieremias? *Ecce* (inquit Deus) *dedi verba mea in ore tuo ecce cõstitui te super gẽtes & super regna, vt euellas, & disperdas, & dissipes, et plantes. Ne timeas à facie eorum: ego quippe dedi te hodie in ciuitatẽm munitã, & in columnam ferreã, et in murum æreum regibus Iudæ*

Prophetæ egregie cõtemnunt reges impios.

Isaias ca. 1

Ieremias cap. 1.

Ezechiel cap. 2. & 3

& principibus eius. Quid Ezechiel? *Mitto ego te* (inquit Deus) *ad filios Israel, ad gentes apostatrices quæ recesserunt à me. Filij sunt dura facie, & indomabile corde, & attrita fronte. sed ne timeas eos, quoniam cum scorpionibus habitas.* Et mox. *Ecce dedi faciem tuam valentiorē faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, vt adamantem & vt silicem dedi faciem tuam. Ne timeas eos, neque metuas à facie eorum.* Ita si seriem prophetarum reliquorum percurramus, non vltimā partē eorum officij in hoc videbimus fuisse positum, vt regum & principum Deo rebellium superbiam contererent, populosque docerent esse homini concessam à Deo potentiam potentia regali sublimiorem.

Eliseus.

Quum consilio Prophetæ indigerēt, *descenderunt ad Eliseum, Ioram rex Israel* schismaticus, *Iosaphat rex Iudæ* fidelis, & *Meza rex Moabitarum* Gentilis; quibus eius domum ingressis, ita regem schismaticum excepit propheta. *Quid mihi & tibi est? Vade ad Prophetas patris tui Achab & matris tuæ Iezabel.* Sed interponente petitionem suam Iosaphato, ita pergit Ioram alloqui Elizeus. *Viuit Dominus exercitiuum in cuius conspectu sto, quòd si non vultum Iosaphat regis Iudæ erubescerem, non attendissem quidem te nec respexissem,* pariter ostendens qualis Catholicis regibus conueniat reuerentia, & vnà schismaticos hæreticosque reges ita despici oportere, vt eos non alloquio, imò neque vultu familiari dignemur. Venerat in Betel primariam synagogam Samariæ vir Dei è Iuda ibique contra regis Ieroboami sacrilegia magna fiducia prædicauerat. Ieroboam quanquam tyrannus, non tamen mortem intentauit, aut iniecit vincula, sed contrà potius vt placaret, & blandiendo silentium imponeret, amicissimè eum affatus est, *Veni mecum Domum vt prandeas, & dabo tibi munera.* At quid ille ad regem, & cum regem

4. Reg. 3.

Ibid. v. 14.

Propheta è Iuda.

3. Reg. cap. 13.

quia

quia iam vnico verbulo mortem ei præsentem poterat inferre? *Si dederis* (inquit) *mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam, nec bibam in loco isto*, vbi tam nefanda hæresi nomen Dei blasphematur. Denique hoc eodem prophetico zelo clarissimus ille Mathathias Iudæ Machabæi pater, cum reliquosque liberos ad bellum inuicto animo gerendum contra Antiochum tum temporis Iudææ tyrannicè (quia contra religionem Dei) imperitantem exuscitat. *Maiorum* (inquit) *vestrorum, Iosuæ, Phinees, Dauidis, Eliæ, fortia facta & exempla imitamini, & à verbis viri peccatoris* (Antiochi) *ne timueritis quia gloria eius* & regalis maiestas atque amplitudo Dei legi peruertendæ intenta *stercus & vermis est: hodie extollitur & cras non inuenietur. conuersus est in terram suam, & cogitatio eius periit. Vos ergo filij confortamini*, & contra tyrannum istum *viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis.* Sic ille summam hominibus fidelibus gloriam attribuens ex contemptu regalis potentiæ, tum quum ea extra cancellos sibi à Deo positos ad euersioné diuinæ legis prorumpit. Neque certè quicquá est vel apud Iudæos vel apud Christianos gloriosius eorum hominum memoria, qui publicè contra reges impios declamádo, eorumque nefariis conatibus repugnando, mea tanquam palæstra ad extremum vsque vitæ spiritum decertarunt. Quæ omnia eò pertinent, non vt regum dominatum improbemus, aut etiam populúm Christianũ ad spernendos principes incitemus, quod est impium & Anabapristicum, sed vt Deum principi præferamus, vt æternam Christi fidem fluxo & caduco regum nitori sciamus præcellere, & quemadmodum D. Chrysostomus ait, *vt intelligamus sacerdotiũ regno maius esse, & esse principatum ipso regno venerabiliorem. ideoque Deus ipsum regale*

Ibid. v. 7.

Mathathias.

1. Machab. cap. 3. 62.

Chrysost. de verbis Esaiæ Hom. 4. 5.

Regia authoritas suis finibus contenta maximè laudabilis

caput subiecit manibus sacerdotis, nos erudiens quod hic princeps est illo maior : vt rex locum in repub. tenendo quem à Deo, & Ecclesia & repub. habet, regnum ita firmũ stabileque reddat, non autẽ alienum locum inuadendo quẽ Deus ei negauit, Ecclesia interdixit, respub, nunquã tribuit, neq; verò tribuere potest, & Dei ordinem peruertat, & Ecclesiæ pacem turbet, & reipub. politiam dissipet, & suum quoque regnum vitamque infinitis tumultibus, dissidiis & periculis reddat obnoxiam Quemadmodum enim exercitus aliquis ad magnã expeditionẽ suscipiendam collectus, alios habet pedestris, alios equestris militiæ præfectos, qui sunt & exercitui dirigẽdo, & fini quem exercitus ille sibi proponit consequendo pernecessarij, quamdiu vnitate animorum inter se deuincti sub communi imperatore ad generalem victoriam iuxta disciplinam militarem suas ordinatè actiones conferunt; sin verò pedestris dux equestris præfecti locũ inuadere, eiusque interitu suam dignitatem amplificare velit, exercitum totum perturbat, iustumque meretur supplicium, siue vt eo excelso imperandi loco amoueatur, siue etiã vt priuetur vita: nõ aliter quum Ecclesia Christi tanquã immensus exercitus collectus ex omnibus nationibus, sub Christo & quẽ ille suũ in hoc exercitu vicariũ constituit, ad debellandas inferorũ vires regnùmque cæleste consequendũ tendat; etiámsi princeps aliquis ciuilis sit in hac phalange valde vtilis tamen quum certum locum à Deo sibi habeat commissum tanquam peditatus vel equitatus præfecturam, si sua dignitate non contentus, ad maiora eaque suo gradui non consentanea aspiret, si ordinem exercitus seditiosè perturbet, si impediat ne ad finem illum perueniat eternę beatitudinis quò omnia cõsilia, & cogitationes, & opera regna Christianorum

Cant. 6.9.

norum spectare debent,& sine quo quicquid molimur friuolū est & inane, stupidum est putare hunc tanquam præfectū militarem esse colendum.& non potius tanquam exercitus proditorem ordine suo mouendum,& debita castigatione plectendum.

2. Absit autem vt quisquam Christianus suspicetur synagogam Iudæorum rectius fuisse ordinatam ideoque ea ex parte præferendam Ecclesiæ Christi, vmbram corpori, figuram veritati legem Euangelio, humile tugurium veteris Testamenti constructum à seruo, & paucis post annis destruendum, huic noui Testamenti regali Palatio, quod ædificauit *Deus & non homo*, & ædificauit in omnem æternitatē duraturum. Cōferamus ergo illā vmbrā cum hac veritate, synagogā cum Ecclesia,& ex illis quæ iam posita sunt, quæ sit hac in re vt olim synagogæ, ita nūc magis Ecclesiæ potestas, certissima cōsecutione deducamus. In lege Moysaica habemus neminem potuisse Iudæis designari regē qui non esset origine & religione Iudæus. Habemus expressam legis vocē *non posse aliquem eligi regem qui non sit frater Iudæorum*. Habemus Pontificē in quæstionibus de lege supremum iudicē, cui cum senatu suo de illis decidente ab omnibus ita erat obtemperandum, vt *si quis superbiret nolens obedire sacerdotis imperio*, mors illi refractario fuerit inferēda,& à corpore Israëlis tam impium membrū abscindendum. Euidenter cauebat lex illa *ne princeps legibus se præponeret, neue quicquam præter Pontificis & Senatus Leuitici sententiam faceret*. Euidenter præscribebat petendum esse regi exēplar legis à sacerdotibus Leuiticis à quibus etiā interpretatio legis erat sumēda, in eaque meditandum omnibus diebus vitæ: nec vnquā poterat rex quocunque prætextu populum ad alias Dei colendi cæremonias abducere. Et hæc capita lex de rege

2.

Heb.10.1. Ioan.1.17. Heb.3.5. & 9.2. Ibid. ca.8. 2. Heb.cap.8. 9.& 10.

Synagoga figura Ecclesiæ.

Supra fol. 271.

Supremum iudicium controuersiarum in lege, penes Pontificē.

Ibid.

Malach. 2.7.

Lex mortem decreuit omnibus hæreticis. rege, certa atque immobilia firmauit multis annorum centenariis priusquam regis nomen in Iudæa increbresceret; eodemque tempore de occidendis sine exceptione omnibus qui vel clanculum vel palam Iudæum quemuis à veteri patrum religione ad nouos Deos colendos tanquam à Catholica fide ad Arianismum, Lutheranismũ, Caluinismũ abducerent, in hanc sententiã lex lata est. *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, vel vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens, Eamus & seruiamus Diis alienis quos ignoras tu & patres tui, non parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies. Sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum.* Quid verò, si nõ vnus aliquis homo, vnus aliquis magistratus, aut ciuitatis princeps, sed tota simul ciuitas & prouincia in huiusmodi nouam religioné cõspirant? *Si* (inquit lex) *inueneris certũ esse quod dicitur, & abominationẽ hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij & delebis eam, omniaque quæ in ea sunt vsque ad pecora. Quicquid etiã supellectilis fuerit, congregabis in medio platearũ eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus.* At occurrit hoc loco dubitatio non leuis. Fieri enim poterat (neque quicquam erat certius quàm ita futurum) vt & viri illi priuati, & hi ciuitatis rectores principesque, & tota ciuitas per suos falsos ministros obiicerent se huis legis violatæ non esse reos. Se enim nihil nisi purum Dei verbum docere, ab hominum inuentis ad ipsam Dei legem accuratissimè seruandam suos traducere: illos verò alios qui se oppugnatũ veniunt esse immersos in superstitionibus antiquis, esse idololatras, eamque pœnam iure cõmeritos quam ipsis iniuria conantur infligere. Nonne hac vna

Deuterno. cap. 13. 6.

Ibid. v. 14 15.

Obiectio cuique sectæ Protestantium communis.

obiectione

obiectione eorum qui vrbem hanc succendere voluerunt apparatus atque exercitus totus dissoluitur? Ita quidem necesse est, si ipsorum schismaticorum iudicio standum fuisset. Sed quia Deus Pontificem & cum eo Senatum certum Hierosolymis omnium de lege quæstionum iudicem supremum designauerit, hisque schismaticis in sua causa non magis quàm homicidis & latronibus in sua credẽdum erat, idcirco *ex decreto iudicis omnes* illi vltima internecione erant delendi, quascunque interim pro se nugas & cauillationes confingerent. Atque in hoc Cõcilio quoad ex Põtifice summo & septuaginta assessoribus constabat, tota maiestas reipub. Iudaicæ maximè quoad religionem erat posita. In hoc Conlio expressa erat imago *sceptri* per Spiritum sanctum Iudæ promissi, nec vsque ad aduentum Messiæ auferendi, ideoque hoc Concilium & ante reges maximè, & sub regibus, & post reges vsque ad Herodis tempora, quanquam aliquando regum crudelitate, vel infælicitate temporum intermissum, oppressum vel imminutum viguit, vt est omnium Hebręorum & è Iudæis doctissimorum legis interpretum sentẽtia. Quod expressè confirmauit rex Iosaphat, quum causas ciuiles vel regias à causis legalibus segregans, statuit iuxta antiquam Moysis ordinationem *vt Leuitæ, & sacerdotes, & principes familiarum iudicarent causam Domini vbicunque quæstio erat de lege, de mandato, de cæremonijs & iustificationibus, præsidente Anania sacerdote & Pontifice: Zabadias autem* ea tractaret *quæ ad regis officium pertinebant.* Et generalem reipub. Iudaicæ consuetudinem optimè exponens Iosephus, *Sacerdotes* (inquit) *nostri semper colunt Deum, quos semper regit qui genere primus est, qui quidem ante alios sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, diiudicat controuersias, conuictos de-*

Responsio.

Deuter. 17.

Genes. 49. 10.

Ioseph. lib. 14. ca. 17. Petr. Galatinus de arcanis Catholicæ veritatis, lib. 4. cap. 5.

2. Paralip. cap. 19. v. 10. 11.

Ioseph. cõtra Appionem. lib. 2. pag. 888.

cio suo legisque obedientia continerent, & malos constanter monerent quod essent supplicium iuxta legem promeriti, illudque extraordinariè & terribiliore forma velle Deum illis imponere, quando tyrannicè viribus suis ordinarias & à Deo in lege præstitutas pœnas negligerent. Ita Saul quòd sacerdotale officium vsurpasset, per Samuelem regni iure priuatur, aliusque ab eodem Samuele rex vngitur. Et quanquam Saul aliquot annos contra diuinam ordinationem pro rege se gessit, verumque regem Dauidem successorem ei diuinitus institutum à regno administrando repulit, tandem tamen in eam miseriã decidit, vt ipse à seipso pœnas exigeret, & seipse miserrimè interficeret. Propter idololatriã Salomonis diuisũ est regnũ Iudææ, & lõge maior pars, è duodecim nimirum Tribubus decẽ datæ sũt Ieroboamo, qui statim cũ regni diuisione schisma quoq; religionis coniunxit, & primus in veteri Testamento author fuit spiritualis illius in Ecclesiã primatus quẽ in Testamẽto nouo ad eius exemplũ olim Ariani reges, & nuper Angliæ tyrãni instaurarunt: eaq; authoritate nouũ sacerdotiũ nouamque religionẽ idololatricam veræ Hebræorũ fidei contrariam in regnũ suũ induxit. Et quoniã lõgè maiorem Iudææ partem suæ ditioni habebat subiectam, verumque sacerdotium funditus sustulerat, & quod adulterinum Ministeriũ eius loco substituerat, totũ à sua voluntate pendebat, idcirco legis de se iudicium securè contemnebat. Sed Deus per prophetam denuntiat se cumulatè executurũ quod lex decreuerat & propter regis potentiam nemo iuxta legem exequi poterat. *Ecce* inquit dominus, *ego inducã mala super domũ Ieroboã, & percutiã de Ieroboã mingentẽ ad parietem, & clausum, et nouissimum in Israel. Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedẽt eos canes*

qui au-

1. Reg. 13. 3. Reg. 14. 3. Reg 18. 2. Paralip. 24.

Saul. 1. Reg. 13. & 15. Ibid. cap. 16.

1. Reg. 31.

Ieroboam author regij in Ecclesia primatus.

3. Reg 12.

3. Reg. 14. 10.

Ibi.ca.15. 29. *qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cæli.* Id quod paulò pòst impleuit Baaſa *qui percuſsit omnem domum Ieroboam: non dimiſit ne vnam quidem animam de ſemine eius.* Quum autem Baaſa adeptus ſolium Ieroboam ab eius impietate nequaquam diſcederet, ſed ſchiſma ab eo cæptum continuaret, propheta propterea eundem cum Ieroboamo interitum ei & ſuis omnibus prædixit, quem & ſucceſſor Baaſæ Amri intulit, qui *percuſsit omnem domum Baaſæ, & propinquos, & amicos eius, & non reliquit ex eo* (canem) *mingentem ad parietem.* Verùm vt alias huius generis hiſtorias multas prætercam, & in vna celebratiſſima inſiſtam, nihil ad ius hoc quod inquirimus declarandum aptius eſt eo quod de Eliſeo & Achabo in eiſdem ſacris libris perſcribitur. Achabus ſiquidem cum vxore Iezabel eiſdem maiorum ſuorum veſtigijs ingreſſi, ad eorum impietatem hoc inſuper adiecerunt, vt effuſo ſanctorum hominum ſanguine, nouo hoc ſcelere ſupra alios grauiſſimo ſeſe commacularent. Et verè rarum eſt aliquem eſſe vehementem hæreſis alicuius defenſorem, qui non ſanctiſſimos viros tali apoſtaſię aduerſantes crudeliter trucidet, vt olim apud Iudæos ſub Herode, apud Romanos in illis decem cruentiſſimis perſecutionibus, & hodie apud Anglos ſub Iezabele illic immaniter ſæuiente perſpicitur. Deus itaque ad nefarium illum tyrannum cum ſua Iezabele extirpandum monet Iſaiam, vt vadat *in Damaſcum & vngat Hazael regem ſuper Syriam, & Iehu regem ſuper Iſrael: & Eliſeum vngat prophetam,* adijciens quòd *quicunque fugerit gladium Hazael, occidet eum Iehu, & quicunque fugerit gladium Iehu, interficiet eum Eliſeus:* quod nihil eſt aliud quàm generalem quandam occiſionem omnibus Achabitis denuntiare. Cæterùm huius comminationis exitus & effectus multò eſt magis ad-

[Marginal notes: 3. Reg. 16.11. — Achab. — Act. 12. — 3. Reg. 19. v. 15. 17. — 4. Reg. 9.]

gis admirabilis. Helia siquidem in cœlum abrepto, eius locum suscipiens Eliseus, non is quidem per se, sed per aliū è filijs prophetarū, Iehu regē vnxit, eique quæ quid circa domum Achab facere debebat præscribit. Neque verò aut ipse Iehu causabatur se Israelitam fuisse & iuratum regis subditum, ideoque non posse tantum perduellionis flagitium admittere; nec qui in ciuitate vbi agebat Iehu versabantur, aliquas eiusmodi formidines aut scrupulos simularunt, sed vt primum à propheta Dei Iehu fuisse inunctum, & idololatricæ Achabi soboli propter spretam Dei legem abrogatum imperium nouerunt statim & Iehu omnibus difficultatibus neglectis, arduam & odiosam illam prouinciam excindendæ radicitus stirpis regiæ prompto animo in se suscepit, & ipsi *serui regis* qui tum dominabatur & qui traditum à patre quietè tenebat imperium *festinauerunt, & vnusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba atque dixerunt, regnauit Iehu*: ea alacritate pulcherrimè demonstrantes omnia regum diademata quibuscunque titulis nixa (nullum autem meliore iure quàm Israëliticū illud fundatur, quod à libera populi electione & expressa Dei ipsius approbatione duxit originem) sperni debere & pedibus calcari, vt primùm de regibus prophetarum Dei iudicio propter violatam eius legem regio honore abdicatis constiterit. Iehu autem effecturus quod ei propheta diuinus iniunxerat, & Ioramum regem Achabi filium sine mora interfecit, & ex summa turri præcipitem dedit Iezabelem, *& aspersus est sanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam. Moxque misit Iehu ad nutricios filiorum Achab, vt amputarent capita filiorum Domini sui* Achabi: ijque mandato eius obtemperantes *occiderunt eos omnes numero*

Obedientia debita regibus nihil valet contra sententiam Ecclesiæ.

Ibid. v. 13.

3. Reg. ca. 11. 31.
3. Reg. 12.

4. Reg. ca. 9.

Ibid. cap. 10.

numero septuaginta, & posuerunt capita eorum in cophinis & miserunt ad eum. Et denique Iehu *percussit omnes qui reliqui erant de domo Achab, & vniuersos optimates eius, & notos, & sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ.* Quæ seueritas tantopere à Deo probata est, vt propterea hanc principi illi illustrem & eximiam in scripturis laudem tribuerit, & rependerit præmium; *quia* (inquit) *studiosè egisti quod rectum erat & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super domum* Israel. Ita quod supplicium si ex lege Moysis iuxta pontificalis synodi sententiam fuisset inflictum, in vnica regis ipsius morte vel forsitan abdicatione desijsset (vt in Ozia liquet) id quoniam reges isti legis diuinæ & pontificum iudicio se noluerunt submittere, Deo ipso iubente, & cõtemptum legis suæ ad exemplum aliorum longè seuerius vlciscente, ad omnem regiam posteritatem, & cognationem, & amicos notosque extenditur.

4. Reg. 10. 30. Vide Ioseph. lib. 9. cap. 5. 6.

4. 4 Neque tamen semper dormiuit legalis pontificum authoritas, sed quod Samariæ contra impios eius gentis reges Prophetæ diuini, id isti quoque Hierosolymis in regno Iudæ contra suos nefarios principes aliquando, licet rarius & multò clementius perfecerunt. Ozias enim ille quem proximè nominauimus, eò quòd superbia inflatus *neglexit dominum Deum*, officium nimirum *adolendi thymiamatis* quod Deus solis sacerdotibus attribuerat sibi arrogando, à Domino lepra percussus est, & à Zacharia pontifice & vna sacerdotibus octoginta *viris fortissimis* è templo eiectus, & regali honore abdicatus. Qui deinceps *priuatus homo extra vrbem*, vt scribit Iosephus, *& plenus lepra, in domo separata vixit vsque ad diem mortis suæ*, filiasque eius Ioatham ad thronum

Reges Iudæ iuxta leges regio honore exuti.

Ozias. 2. Paralip. cap. 26.

Ioseph. Antiquit. li. 9 cap. 11.

thronum regium est sublatus. Ioiada quoque pontifex pari fortitudine Athaliam tyrannicè imperantem oppressit. Ea enim vbi sex annos in Iudæa imperasset, & quod Samariæ iustè contra sobolem patris sui Achabi fecisset Iehu, idem ipsa iniustè Hierosolymis contra stirpem Dauidis, moliretur, è qua vnus Ioas septennis infans fuerat superstes: Ioiada pontifex hunc in templo regem coronatum & inunctum oleo sacro regem pronuntiat, & reginam Athalim regali fastigio deturbandam, *apertoque armamentario quod Dauid in templo instruxerat, distribuit centurionibus, & sacerdotibus & leuitis, quas ibi hastas pharetrasque, & arcus, & alia arma inuenit*. Quumque regina in templum accurreret, & intuita regem *magna voce iuberet interfici insidiatorem & occupatorem imperij*, pontifex autem è contra iuberet mulierem corripi & *duci ad torrentem Cedronis: ibique iugulari, qua nefas erat templum veneficæ supplicio pollui*; Iudæi circumstantes, non reginæ sed pontifici paruerunt, eamque interimunt, eadem etiam pœna afficientes, iuxta pontificis iussum, si quis ei opem ferre conaretur. Quo facto, *pontifex conuocato populo & militibus in templum, omnes sacramento in fidem regis adegit, se incolumitati eius tuendæ regnoque augendo daturos operam eodem iureiurando mox regem firmauit ad diuini numinis reuerentiam, & ad obseruationem legum quas Moyses calatus tulisset*, & quas superiores reges nimia audacia atque improbitate violauerant: moxque *ad ædem Baalis concurritur, quam Athalia cum rege marito construxerat, quam Populus à fundamentis diruit & sacerdotem eius Methanem trucidauit &c.* In qua historia plurimas partes quoad Pontificem & suos, zeli, iustitię, fortitudinis, sanctitatis; quoad reginam, sæuitiæ, idolo-

Athalia regina pontificis iussu occisa.

Ioseph. Antiquit. li. 9. cap. 7.

4. Reg. ca. 11.

Ioseph. vbi supra.

idolatriæ, simulationis, & impitatis complectente; illud tanquam diligentiori animaduersione dignũ notat scriptura sacra, *fecisse centuriones iuxta omnia, quæ præceperat eis Ioiada sacerdos*, quia quod aliàs populari furore & tumultu attentatum, fuisset seditio, vis, & iniusta coniuratio; id Pontificis authoritate factum fit legitima vltio, & recta iustitię administratio. Et aliquot quidem huius generis exempla sub regibus Iudæis extant. Extirpato autem per Babylonios regio nomine, & abducto in captiuitatem populo, quum post 70. annos renouari cæpit Iudaicæ reipub. forma, simul ipsius Dei mandato instauratum est hoc Pontificale tribunal & Concilium, ab eoque tempore multò quàm antea fuit illustrius, vt nihil penitus maioris alicuius ponderis gestum fuerit sine Pontificis assensu & authoritate. Et tandem Dei ipsius voluntate delato regali quoque imperio ad Pontificem summum, qui vtrũque tenuit vsque ad Herodé tyrannum (qui & Concilio illi & veræ item Pontificum successioni finem imposuit) potestas Pontificis multò fuit quàm prius amplior atque augustior.

Vbi supra. *Ezechiel. 44.* *Ioseph. Antiquit. lib. 13. ca. 11.* *1. Mach. 13.*

5. 5 In nouo autem testamento quod non temporarium sed æternum est, vbi Pontificatus Iudaicus in Christianum, & Cathedra Moysis in Cathedram Petri transfertur, & corpus vmbræ, veritas figuræ, Ecclesia synagogæ successit, quanto magis necesse est per Christum Iesum omnia esse ad æternam stabilitatem quàm aptissimè ordinata? Quantò magis hic necesse est sanciri subditorum obedientiam erga supremos Ecclesiæ pastores, quãdo non de vmbris & figuris vt olim, sed de rerum olim significatarum veritate, de Dei gratia, de æterna beatitudine, de sempiternis inferorum supplicijs agitur, vbi Christus postulat tantam Ecclesiæ suæ rectoribus exhiberi

Maxima potestas Petri & successorũ in Testamento nouo.

exhiberi subiectionem, vbi si quis eorũ imperium spreuerit, is Dei Patris & Filij & spiritus sancti imperium eadem opera reijcit, dicente Saluatore, *qui vos spernit, me spernit, & qui me spernit, spernit eum qui me misit*. Hoc enim testamentum *in melioribus repromissionibus sancitum est*. Ideoque quæcunque illic ad testamenti veteris diuturnitaté constituta fuerunt, par est hic in testamento nouo multò vigere firmius, & coligi religiosius. Idque Christus abundantissimè prouidit, qui Ecclesiæ suæ pastorem summũ ea instituxit collata diuinitus gratia, vt super eum noui testamenti Ecclesiam ædificaret, cui & fundamento & Ecclesiæ eam tribuit firmitatem atque robur, vt ad eam euertendam omnes & tyrannorum furores, & hæreticorum fraudes, & diabolorum vires inanes essent atque irritæ. Quanquam enim Petrus illic cuius humeris Christus hoc diuinum & longè grauissimum onus imposuit, homo esset eiusdem cum cæteris mortalibus fragilitatis & cõditionis, tamen participatione quadam à primaria illa Petra Christo Iesu eam accepit soliditatem & firmitudinem, vt quemadmodum à Christo Petra & Cepha, hic Petra, & Petrus, & Cephas dictus est, sic item à Christo eam habuit communicatam virtutem, vt in sanis & Christianis religionis dogmatis *eius fides* ab ipsissima veritatis regula *nunquam deficeret*, eius Cathedra à Spiritu sancto nunquam desereretur. Et quemadmodum Christus à Patre, sic iste à Christo missus, vniuersalis eius Ecclesiæ toto orbe diffusæ præpositus est: omnesque annos & oues quas Christus suo sanguine redemit, eas pascendas & regendas Petro huic supremo Christiani gregis pastori commisit. Quæ certa veritas in scripturis sacris luculenter posita, & ex ijsdem scripturis inter se comparatis multò luculentius deducta, sic

Luc. 10. 16.
Hebræ. cap. 8. 6.
Matt. 16.
Ioan. 1. 42.
Basil. li. de pœniten.
Luc. 22. 32.
Ioan. 20.
Chrysost. de sacerdot. li. 2.
Ioan. 21.
Tertul. de præscrip.
Orig. hom. 5. in Exod.

 est com-

est communi sensu primitiuæ Ecclesiæ & omnium in ea doctissimorũ patrũ & Episcoporũ, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Basilij, Cyrilli, Augustini, Epiphanij, Hieronymi, Ambrosij, Leonis, Hilarij, Prosperi, Chrysostomi, Gregorij, confirmata testimonijs, etiam adeò perspicuis ipsorum Protestantium qui doctiores sunt & in antiquorum monumentis mediocriter versati roborata confessionibus, quas ipsa rei notissimæ manifesta veritas expressit, vt hoc vno nihil sit in Christiana theologia clarius, nihil magis munitum & inuictum. Quoniam autem huic Pontifici tam difficilem & immensam prouinciam administraturo largissima necessariò tribuenda erat authoritas, ideò Christus ne quid tanto muneri optimè perfungendo deesset, *claues regni cœlorum* illi tradidit, vnico verbulo potestatem quanta maxima cogitari potest designans, tum eam qua Ecclesia cœleste Christi in terra regnum gubernetur; tum etiam eam, qua eadem Ecclesia ad æternum cœlorum regnum perducatur. Vt enim in communi aliqua ciuitate claues eiusdem ciuitatis tradere, est summam rerum omnium facultatem in ciuitatem eam concedere; ideoque & rectores ciuitatum victores alicuius voluntati se dedentes, traditis clauibus declarant se totos ei regendos permittere, quam itidem potentiam eadem clauium metaphora scriptura sancta significat: sic Christus regni sui clauibus summo Ecclesiæ suæ pastori collatis, summam & absolutam eidem pastori Ecclesiæ regendæ potestatem fecit, quam etiam vt omnis præcideretur cauillandi occasio vberius explicauit, quum adiecit ita Deum in cœlis perpetuò pastoris huius in terra prolatam sententiam firmaturum, *vt quodcunque is ligaret in terra*, id Deus item astringeret in cœlis,

Cyprian de vnit. eccles. & epist 73. Basil. lib. 2 in Eunom. Cyril. in Ioan. lib. 2. c. 2 & 12. August. serm. 15. 16. 26. 29 de Sanctis. De verbis Dom. secundum Ioan. 49. Annotat. in Iob cap. 30. in Psal. contra parte Donati & in Ps. 69. Epiph. in Ancor. Hieron. lib. 1. in Iouinian. in ca. 2. Esa. & c. 16. Hieremi. Leo Sermon. 2. de Anniuersario Assũptio. & epist. 89 Ambr. serm. 47. Hilar. in Matt. c. 16 Prosper. de vocat. gẽt. lib. 2. c. 28 Chrysost. in Matt. hom. 55. & in Psal. 50. hom. 2. Gregor. libr. 4. epist. 32 & 76. Magdeb. Cent.

cælis, & rursus *quodcunque is soluere in terra*, id quoque Deus solutum haberet in cœlis. Quibus verbis manifestè continetur, quicquid ad bonum Ecclesiæ regimé requiritur: quicquid ad fidem stabiliendam est necessarium, quicquid ad disciplinam sanciendam est commodum quicquid ad profligandos ab ouili Christiano hæreticos est vtile, siue seueritate opus sit ad restringendum, siue lenitate & clementia ad relaxandũ quoad ista enim omnia, *quodcunque in terris soluitur vel ligatur*, idem in cœlis quoque laxatur vel astringitur. vtque D. Chrysostomus in hæc verba Christi scribit, *A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cœlum. Nam iudex sedet in terra, dominus sequitur seruum & quicquid hic inferioribus iudicarit, hoc ille in supernis comprobat.* Atque huc item spectat extremum illud Christi è mundo ad cœlos ascensuri præceptum quo Petrus oues agnósque suos *pascere* atque *regere* iubetur, id enim totum vox Christi manifestè comprehendit. *Pascendi* autem & *regendi* officium quid flagitet, communis vitæ consuetudo, communis ciuitatum & rerum publicarum gubernatio, facilè declarat. Certè bonas leges ferre, malas tollere; artes honestas alere, inhonestas prohibere; à quorum commercijs abstinendum sit, ad quæ studia incumbendum, qui amandi vt ciues, qui cauendi vt proditores, quando contra inimicos pugnandum, quando vt in altissima pace quiescendum, hæc omnia ciuibus suis ciuitatis rectorem debere præscribere tam est manifestum, quàm euidens est pastoris officium requirere, vt à sanis ouibus morbosas arceat, vt salutaria ijs pascua prouideat, vt ouile cõtra lupos probè sepiat, vt eos à caulis suis baculo pastorali arceat, vel etiam si quando ad mactandas oues irruant, gladio pastorali iuguletur.

3. c. 4. pag. 54. Lectur. 4. cap. 7. pag. 555. Cont. 5. ca. 4. pag. 512. Claues. Esa. ca. 22. 22. Apoc. 1. 18. & 3. 7 Matth. 16. Chrysost. de verbis Esaia. Hom. 5. Ioan. 21. Agnos. oues.

βόσκειν ποιμαίνειν. Hæc verba quid significent. Regere.

Pascere.

6. Apostolorum & episcop. potestas.

6 Hæc autem potestas etiamsi singulari modo in Petro Apostolorum principe excellat, tamen quia certo quodam modo est cum Apostolis & pastoribus omnibus communicata, eius vsum & praxim in Apostolicæ Ecclesiæ moribus si contueamur, statim admirabimur Dei in seruis suis potentiam, & suspiciemus nobisque ipsis imitandam proponemus egregiam primorum Christianorum erga pastores suos reuerentiam atque subiectionem. Si quis enim hæresim docebat, nec monitus vellet ab ea discedere, *tradebatur Satanæ vt disceret non blasphemare*, quem aliquando Satanas visibili quadam ratione ita inuadebat, & miserrimè vexabat, vt hæreticus ille iam tum pænas quasdam inferni persentisceret, semper autem à Christianis certò credebatur adeò funestè Christi præsidio orbatus & à diabolo obsessus, vt eum non aliter quàm verum diaboli membrum exhorrescerent, ideoque sæpe luctu & mœrore vir ille ad desperationem penè adigebatur. Aliquando cæcitatem aut similem vexationem inferebant, aliquando etiam præsenti morte plectebant; semper quoties Christianum aliquem siue ob hæreticam fidem, siue ob nefariam vitam communione Ecclesiastica priuabant, Christianos reliquos ita instituebant, vt cum eo vel cibum capere, vel in domo eadem manere, vel familialiter colloqui, vel prætereuntem salutare, vel vllum ciuile officium exercere nefas ducerent. Vt autem Apostoli hac à Christo potestate prædit, non gloriosè sed verè illud de se prædicant, *si Angelos iudicabimus, quãto magis sæcularia?* habere se *arma militiæ potentia Deo ad destructionem munitionum, arma quibus destruant consilia & omnem altitudinem extollentem se aduersum scientiam Dei, & vlciscantur omnem inobedientiam*, vtque comminatur Corinthijs Apostolus

1. Timoth. 1. 20.
Chrisost. in 1. Cor. cap. 5. hom. 15. & in 1. Timoth. hom. 5.
2. Cor. 2. v. 6.
Actor. 13.
Act. 5.
Supra fol. 466. 473.
1. Cor. 5. 3.
2. Cor. 10. 4.

stólus Paulus, *vultis in virga veniam ad vos*, suam eos corrigendi & castigandi potentiam significans: ita in Christianis alijs nihil magis idem Apostolus commendabat, quàm summam erga suos pastores humilitatem & reuerentiam. Quam & in Romanis potissimum extollit, & generaliter omnibus Christianis præcipit, *Obedite* (inquiens) *præpositis vestris & subiacete illis ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et his quidem regendi parendique moribus inchoata & perfecta Ecclesia Christi à Hierosolymis incipiens, in omnes Asiæ, Africæ, & Europæ prouincias sese effudit, doctissimosque philosophos, oratores omnium scientiarum peritissimos sibi subiecit, & tandem etiam orbis terrarum Imperatores iuxta prophetarum vaticinia sibi subiugauit. Sic enim perspicuè de ea prædixerat Esaias: *Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi. Aperientur portæ tuæ iugiter, vt afferatur ad te fortitudo gentium & reges earum adducantur. Gens enim & regnum quod non seruierit tibi peribit.* Ita nimirum admiranda Dei prouidentia factum est, vt quemadmodum in veteri Testamento post sacerdotium ordinatum, legesque, & cæremonias, & sacrificia descripta quibus synagoga constabat, multa secula interiecta sunt, priusquam regium nomen apud Iudæos auditum est, quo tempore toto nihil ad sui perfectionem desiderauit synagoga: & post item deletis regibus, synagogæ status nihil propterea imminutus aut immutatus est, sed antiquam suam formam retinuit, donec aduentante Messia, eius item exitus à Deo præstitutus aduenerat: non aliter in nouo Testamento, Ecclesia Christi perfecta, suisque omnibus numeris absoluta plerasque omnes cogniti terrarum orbis prouincias cóplexa

1. Cor. 4. 21.

Act. 5. 11. 13.
Ro. 16. 19
Philip. 2. 12.
Heb. 13. 17.

Isa. 60. 10.

Et synagoga & Ecclesia perfecta absq; regibus.

Marc. 4. 31. 32. est & tanquã fructuosa arbor altis defixa radicibus à paruis initiis exorsa amplissimè dilatauit ramos suos, trecentis annis, priusquam Imperator aut rex aliquis publicè in eius se communionem asscripsit, imò quũ Imperatores & reges omnes regnorum & imperiorum suorũ neruos intenderent, vt quibuscunque possent artibus & viribus arborem hanc stirpitus exciderẽt. Quumque deinceps Imperium in varias est partes diuisum, nunc in Oriente, nunc in Occidẽte; aliquando inter duos, aliquando inter tres, aliquãdo etiã inter triginta reges vel tyrannos potius, vt sub Augustulo dilaceratum; nunquã tamen proptérea Ecclesiasticæ politiæ quicquam vel accessit vel decessit. sed vel sub vno Imperatore, vel sub multis, vel etiam sub nullis, aut quum Imperatores hostes essent, eodẽ semper tenore progressa est Eccllesia, eademque semper tenuit gubernandi formam, vt Pontifices præessent, alij quocunque nomine appellati subessent, illi essent pastores, hi oues: ex quo item est euidens perpetuam & immobilem Ecclesiæ politiam Imperatoris baptismo nihil fuisse variatam, ideoque necesse fuit quum Imperatores regesque veritatis Christianæ constantia conuicti in Ecclesiæ corpus per baptismi sacramentum inserebantur, (quando ea ad Ecclesiam adiunctionem pastores & Episcopi effecti non sunt) in ouium & subditorum numerum fuisse susceptos. Id quod etiam Isaias propheta clarè designat cùm ait, *Reges ministrabant Ecclesiæ: Regnum quod tibi non seruierit peribit. Venient ad te curui filij eorum* Imperatorum *qui prius*, persequendo, *humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum*; ex quo item est consequens, id nos nõ minus quam alios ea omnia Christi & Apostolorum præcepta conuenire. Quare si rex iam Catholicæ & Christianæ Ecclesiæ membrum

Mutato imperio, eadem semper mansit ecclesiæ potestas.

Reges Christiani no minus Ecclesiæ subditi quàm alij.

Isa. ca. 60.

brum effectus per baptismum, *ecclesiam non audierit*, sit Christianis reliquis *tanquam Ethnicus & publicanus*: si rex hæreticus euadat, *tradatur Satanæ in interitum carnis vt discat non blasphemare*: si rex sit hæreticus, abstineatur ab eius consortio, congressu, salutatione: *subiaceat rex & obediat præposito suo qui pro eius anima vigilat rationem Deo redditurus*. Habet pastor *virgam*, habet baculum, quo hunc regem ouem Christiani gregis castiget. Episcopus est Apostolica authoritate præditus, qua & *angelos iudicabit*, *quanto magis regem sæcularem*, quoad ea in quibus contra ecclesiam Christi & Christianam pietatem offenderit. Et de hac consequentia quis dubitare potest, qui Christiana doctrina vel leuiter tinctus est? *Gregis* enim *mei ouis es*, ait ad Imperatorem suum Gregorius Nazianzenus: & *quid Imperatori honorificentius est quam vt dicatur filius ecclesiæ*, inquit ad Valentinianum D. Ambrosius. & vsque adeo episcopo subiectus est Imperator, vt si ab eo excommunicatus, vel ingredi ecclesiæ limen audeat, statim eo facto ex Imperatore iusto degenerat in impium tyrannum, inquit ad eundem Theodosium idem cõstantissimus Ambrosius. Nec ex varijs titulis quos ex præclarissimis victorijs multos omnesq; gloriosos adeptus est *Carolus* ille Gallorum Imper. nomine *Magnus*, sed re maximus, vllus fuit illustrior, quã quo se Catholicæ ecclesiæ *humilẽ adiutorem* vocauit, vel vt alias, *filium & defensorẽ sanctæ Dei ecclesiæ*, Estque hoc longe excellentissimum beneficium regibus Paganis ad Christum cõuersis per Christi fidem & doctrinam collatũ, quòd cũ prius eorum regnum etiam quum optimè gereretur erat merè politicum, mundanum, prophanum, carnale, & à vera sanctitate alienũ: iam per Christianá professionem qua ipsi in filios Dei & ecclesiæ mutati

Vide suprà fol. 473. 520.

Suprà fol. 123. 122.

Supra fol. 177.

Carolus in literis ad Archiepiscopum Toletanum tom. 3. Concil. pag. 247.

Differentia regis Pagani & Christiani.

ſunt, eorum quoque ſceptrum ſacrum, religioſum, Eccleſiaſticum, ſpirituale, & ſacerdotale quodammodo effectum eſt: quia ad eandem Chriſti Eccleſiam cum ſacerdotibus ſuo modo regendam admittuntur, & roborandis ſpiritus ſancti diuinis ſanctionibus æditis per eos *quos Spiritus ille poſuit regere Eccleſiam ſanguine Chriſti acquiſitam*, eorum ſceptra inſeruiunt. id quod ipſiſſimum eſt regum *miniſterium* tantis antea ſæculis à prophetis diuiniſſimis prædictũ: & in eo præcipuè vertitur regiæ poteſtatis natura quando in hominẽ Chriſtianũ incidit. Etſi enim regũ quatenus reges ſunt, officiũ eſt leges de pace, de bello, de mercatura, de quiete ciuiũ, de alijs ciuilibus bonis & cómodis ferre, in eoque Pagani reges qui boni fuerunt, rectè quidem ſuo regali munere ſunt vſi: tamen cũ Chriſtianus homo cómiſſum ſibi à Deo regimen quodcunque accipit, primo loco Chriſtiana fides eſt attendenda, & diligentiſſimè prouidendum: vt omnes de pace belloque, de mercatura & quiete ciuili leges, cũ legibus Chriſtianis conueniant: & ſi quando in pręiudiciũ damnumue religionis eæ leges cedunt in regali officio grauiter peccat, niſi leges eas corrigat, & ita formet atq; immutet vt ne profeſſioni Chriſtianæ noceãt. Et quemadmodũ apud Paganos principes in particularibus legibus ſcribendis, ſuprema & generalis regula qua ſua omnia cogitata, cóſulta, reſponſa, inuenta dirigebantur erat illud, *Salus populi ſuprema lex eſto*; ita apud Chriſtianos quorũ regna Chriſto ſubijciuntur, quorum imperia ad ſalutem animarum & fœlicitatem æternam tendunt, quæ ſola Chriſti fide comparatur; hanc ſibi fidem principes in omnibus particularibus ſtatutis perpetuò proponere debent, illudque vt firmũ & indubitatũ tenere: *Salus animarum*, æterna beatitudi, Catholica fides

Act. 20. 28.

Eſai. 60. Pſal. 2.

Chriſoſt. in 2. Cor. cap. 2. hom. 15.

Cicero de legibus lib. 3.

fides, Christi *suprema lex esto*, qua omnes aliæ reip. leges dirigantur, cum quibus pugnãtia regum vel populorum decreta non magis Christianæ leges censendæ sunt, quam illa tyrannorum iussa vocãdæ sunt leges ciuiles quæ ad vnius tyranni priuatum commodum spectantia, totius reipub. vtilitatem euertunt. Atque hunc fuisse sensum & sententiam omnium veterum Imperatorum omniumque bonorum regum suo loco fusè demonstrauimus: idemque conuincit particulares singulorum Europæ regum cum reges creantur, inauguratio. Ex quo verè Christiano fundamento fluxit illa in plurimis regionibus praxis, vt populi non nisi Ecclesiastica authoritate principes & reges sibi voluerint præficere.

Supra.cap. 3.§ 5. Su.ca.2. §.3.4.5.6 &c.

7 Quamuis enim vt suprà docuimus, regia potestas non à fide sed à natura suam duxit originẽ, omnesque legitimæ hominum societatis eam habent vim à natura ipsis insitam, vt ad commune bonum tuendum & publica detrimenta arcenda, magistratus sibi possint quos velint asciscere: tamen post Roma. Imperij inclinationem, quòd à IulioCæsare inchoatum, Saracenorum viribus ita est fractum, vt dicentis post Mahumetem annis planè videatur corruisse, aut certè in summas quoad Occidentem angustias redactum; quæ Regna & Imperia emerserũt inter Christianos, plæraque non tam populorum voluntate quàm Ecclesiastica potestate, populis tamen idem ipsum volentibus & vt fieret exoptantibus instituta sunt. Quia etsi publica rerum terrenarum commoditas populari prudentia & acumine discerni poterat, eaque naturali sagacitate prouideri vtrum regnũ vel alter principatus cuiuscunque generis tali societati futurus esset commodior, tamẽ quia ijdem

7. *Cap.1.*

 Chrlistia-

Christiani sciebāt regionem suam fuisse generalis corporis reipub. Christianæ mēbrum particulare, cuius priuato bono sic erat consulendum, vt prius ad cōmune bonū totius attēderetur; idcirco eundē regem postulabant à generali Christianorū pontifice (quem Christus Ecclesiæ totius quasi *in sublimi arce speculatorem* posuit vt inquit D. Augustinus) quo ille simul animaduerteret & quemadmodū cum vniuersalis Ecclesię bono particularis illius prouinciæ vtilitas consistere. Ita etiāsi Francorum reges nimis otiosa & muliebri mollitie effœminati reipub. curam proiecissent, ex eoque magnum cōmunibus rebus periculū immineret, populi tamē principesque Gallorum non nisi pōtificis Romani Zacharię consilio, deposito veteri nouū sibi regem crearunt.

August. cōtra epist. Pelagian. libr. 1. cap. 1.

Supra fol. 72.

Ann. 800

Quinquaginta deinceps annis cùm in Hispania insulisque maris mediterranei nimis augerentur Saracenorum opes, adeò vt bonam etiam Galliarum partem occuparent, per Italia autem omnia effusè popularentur Lōgobardi, nec efflictis miserabilē in modū prouinciis aliquā opē præstarēt Imperatores Græci partim in hæresim lapsi, partim de repub. nō ita vt par erat soliciti; Italiæ, galliæ, & germaniæ christiani cōmuni quodā desiderio separadū ab Oriēte Occidēte censuerūt, & nouo Imperatori Occidentē cōmittendū: eā tamen curā in Pontificē Leonē III. reiecerunt. Qui quū Christianorū eo tēpore miras difficultates maturè expēderet, videretque Imperii Græci onus in imbecillis fœminæ nec Cęsareo sanguine ortæ humeris resedisse, quæ ad Europam contra Barbaros defendēda nihil omnino poterat, simùlque egregiā Francorum pietatē, & in bellis gerendis mirabilem fortitudinem, & præclarissimas victorias à Deo cōtra infideles Saracenos, Germanos, Saxones, Bauaros, Hungaros, & Lōgobardos illis datas perspiceret: cōmuni prudentissimorum Romæ Italięque senatorum consilio in eam sententiam concessit, *Italiam nunquam fore quietam, nisi Carolus Vrbis Rom. consul & tribunus perpetuus, præsens in Italia operam daret, ne quid illa detrimenti caperet, & sua*

Imperium Occidentis per pontifices fundatum.

Paulus Æmil. lib. 3. pa. 100.

Auentin. in Annalib. lib. 4.

& sua authoritate reip. statum componeret. Quamobrẽ Carolo paulò pòst Romã aduentanti ad arã D. Petri diadema Imperatoriũ imponit, *ingenti assensu procerum qui vndique in vrbem admiratione Caroli Francorumque conuenerant*, cũque sacro oleo perfundit, populo vniuerso acclamante, *Carolo, Augusto, à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum vita & victoria*: moxq. ab omnibus astantibus *Augustus Imperator* est appellatus. Eodémq. tẽpore idẽ pontifex Leo filiũ item Caroli *Pipinum inunxit, eumque solenni decreto Italiæ regem pronuntiauit*. Nec quisquã alicuius nominis vel in Occidente vel in Oriente tunc temporis, nec postea ad nostram vsque ætatem (pręter Turcam & quosdam ei fauentes huius sęculi Lutheranos) dubitauit, quin hoc tanquã plenissimo iure Carolus ad Imperiũ sit iustè elatus. Ipsa quidẽ Gręcorũ Impratrix Irene, & paulò pòst Nicephorus Imperator; missis statim in Italiã legatis, cum Carolo *pacem & fœdus statuerunt, Imperiumque his terminis diuiserunt, vt alter Orientis, alter Occidentis Augusti fratresque essent & dicerentur. Ea pars Italiæ quæ hinc à Neapoli illinc à Siponto, vel Manfredonia incipiens supero infero que mari clauditur versus Austrum, à Græco, reliqua pars à Franco iura peteret, exceptis iis quæ erant Ecclesiasticæ ditionis. Inter duo Imperia medius cardo Venetiæ vtriusque Imperii maiestatem piè conseruarent*. Ita vt pręter mediã Italiã, & Germaniã *quæ est inter Danubium & Sauum flumina, totam Galliam, Saxoniam item, vtramque Pannoniam, Istriam, Aquitaniam, Gasconiam, magnámque partem Hispaniæ*, istud Caroli & Francorum imperiũ cõplecteretur. *A maritimis autem Dalmatiæ Imperiorum Constantinopolitanum incipiebat*. Quã item diuisionẽ Michael Curopalates vel Rãgabis, & alii qui deinde secuti sũt in Græcorũ Imperio cõprobarũt. Quãquã autẽ deinceps Caroli posteris hæc Imperialis dignitas hęreditaria Ecclesiastico decreto facta est, ea tamẽ cõditio adiecta est, vt nec sine põtificis assensu honor ille tribueretur, & penes eundẽ pontificẽ remaneret libera iudicãdi facultas, vtrùm is qui sãguinis successione proximus erat, ingenio

item

Paulus Diaconus verũ Rom. lib. 23.

Paulus Æmil. lib. 3. Regino lib. 2. anno 801.

Platina in Leone 3.

Functius. Magdebur gens.

Ipsi Græci probant trãslationem Imperij.

Plat. ibid. & Paulus Æmil. lib. 3.

item & prudentia valebat officium Imperatorium administrare. Nam quid absurdius erat quam potentiam institutam ad Christiani populi salutem, tali homini tradere, qui vel præ stupiditate nesciebat ea rectè vti, vel præ malitia eam volebat ad Christiani populi perniciem conuertere? Diu itaque retenta est ea consuetudo, vt Pontifices ipsi Rom. Imperatorem inungerent, eique de sua manu Augustæ maiestatis insignia traderent, vt Stephanus Pontifex Ludouico Pio, qui filium Lotharium natu maiorem *Imperii socium deligens & Italiæ regem declarans; eundem ad Pontificem misit, à quo in Basilica S. Petri inungitur & Augustus declaratur.* Quum autem Lotharius postea filium suum Ludouicum Imperatorem creari, eique Romanos iurare voluisset, Eugenius II. *optimus Pontifex & ex simplici presbytero propter singularē sanctimoniā Pontificatum summum adeptus*, quia eum gerendo imperio ineptum præuidebat, liberè restitit: & vt patri quidem sacramentum fiat *permitto*, inquit, *at vt Ludouico filio hoc tribuatur, nec ego nec omnis Rom. nobilitas consentit*.

Histoire de l'Eglise de Rheims li. 2. cap. 18. Aimoinus lib. 4. cap. 111. 104. & lib. 5. cap. 28. Platina in Paschali 1. Platina in Eugenio 2. Liber pōtif. in vita Sergij.

Mansit itaque Imperium hoc modo ad aliquot annos in Caroli posteritate. Tandem verò, vt est continua imperiorū vicissitudo, diuulsa in varios principatus Germania, Gallia, Italiaque: Caroli que posteris à maiorum pietate & fortitudine multum degenerantibus, *conuersisque ad rapinas & spoliationes templorum* quæ Carolus Magnus magnis sumptibus extruxerat & multis ornamētis opibusque locupletauerat: quum propter varios tyrānos vndique emergentes res turbatissimè essent in Italia Germaniaque, de Imperio rursus instaurando Christiani proceres cæperunt cogitare. Quo tempore magnum erat in Germania Othonis nomen, & prop-

Genebrar. in Chronol. ann. 995. fol. 570. Baptist. Ægnatius Rom. prin. lib. 3. in Arnulpho. Ægnatius lib. 3. in Othone. Lambertus Schafnaburg. de rebus German. anno 962. Sigibertus anno 963.

& propter pietatem, & propter fortudinem bellicam: qui ex Italia Saracenos Græcosque illis adhærentes profligans, Romanæque Ecclesiæ post magnam tempestatem magnam tranquillitatem restituens, omnium *Germanorum principu primus Imperiali corona donatur* à Romano pontifice Ioanne, *eiusque benedictione atque consecratione* (vt aiunt historici) *primus Imperator factus est.* Quanquam enim maiores Othonis magni principes essent, rebusque præclarè gestis egregium fuerāt honorem & famæ celebritatē adepti, tamē post *Imperium à iusta sobole & agnatione Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iustus legitimusque Cæsar numeratur, eò quòd Conradus Henricusque maiores eius qui magnū sibi nomen comparauerant, pontificis authoritate benedictioneque caruerunt.* Neque verò reliqui Christiani principes fremuerunt, aut ipsi Franci quorum maxime intererat, tumultus aliquos concitarunt, quasi magna aliqua ipsis iniuria fuisset illata, quod à Caroli Magni progenie ad Othonis stirpem suprema illa in orbe Christiano maiestas fuisset translata: sed contra, vt primum Otho à Pōtifice Rom. *coronatus in Germaniam reuersus est, ad eum concursus totius orbis terrarum fiebat. E. Francia, Francus rex cum fratre Carolo, & matre, & Magister equitum Hugo Capetus* (postea rex) *gratulandi causa affuere. Duces nobilissimi genere factisque comitabantur. Totius Latini nominis proceres aderant, & summi Græcorum viri, quòd Nicephorus Græcorum Augustus Theophaniam filiam, Othonis filio per oratores despondebat. Festi celebresque dies cum omni magnificentia & hilaritate acti. Nunquam Francicum nomen iunctius Germanico fuit.* Adeò vt quotquot in orbe terrarum fuerunt Christiani principes, ipsique qui præ reliquis maiorem habeant expostulandi causam Franci & Græci, publica gratulatione testificati sunt Pontifices iudicium

Paulus Æmil. histor. li. 3 in rege 33.

Æmil. ibid.

Orbis Christiani probauit pontificis factum in mutandis Imperijs.

dicium summa ratione nixum sibi nequaquam displicuisse. Cæterùm quum hoc pontificis nouum imperatorem eligentis factum præsentibus tantùm malis mederetur, futuris autem non occurreret, nec stabilem aliquam vel diuturnam quietem promitteret; & verè proclivis erat lapsus reip. Christianæ in pristinas calamitates, nisi certus ordo iniretur eos deinceps præcludendi ab imperio, qui pueri, infantes, posthumi, simplices, stupidi, & effæminati essent, quales erant Francorum nonnulli, & ex quo priores omnes miseriæ emanauerant, ista considerans Gregorius quintus magna sapientia Pontifex, vt deinceps certa & stabilis esset Imperatoris diligendi ratio, nec patris indulgentia in multas partes rursus dilaceraretur Imperium, sed ei præficeretur ille solus qui & propter Catholicam religionem quod imprimis erat Christiano Imperatori necessariũ, & etiam propter heroicas virtutes quæ proximo loco erant requirendæ, Imperio gerendo esset idoneus: has ob causas cum Christianorum principum assensu legem eam posuit qua Germanorum Nobilitati (qui hoc tempore de re Christiana non minus præclarè quàm superiori sæculo Frãci erant promeriti) Imperialem dignitatem perpetuam assignauit. Quæ lex ad hodiernum vsque diem viget, qua tribus Archiepiscopis, Maguntino, Treuirensi, Coloniensi, & totidem laicis Germaniæ principibus, Saxoniæ Duci, Palatino Comiti, & Brandeburgensi Marchioni (& si quando horum in diuersis Imperatoribus eligendis suffragia essent paria) Duci Bohemiæ, Imperatoris electio attribuitur: ita nimirum vt quem illi designarent, is diceretur *Cæsar & electus*: & quum à Romano pontifice confirmatus esset & coronatus, tũc haberetur *Imperator Augustus*. Etsi autem de hoc instituto

Leges successiones Imperator. in Germania posita à Pontifice.

Principes Electores 7.

Platina in Gregor. 5. Pantaleon de viris illustrib. Germ. par. 2. in Greg. 5. & Othone. 3. An. 995.

ſtitutô diſſentiunt aliquantulum hiſtorici, quòd hoc nonnulli ad poſteriora tempora, & Gregorium alium, non quintum ſed decimum reuocant, tamé quoniam maior hiſtoricorum pars & maior rationum ad veritatem proximè accedẽtium copia Gregorio V. hoc aſcribit, & vtrumcunque ponatur ad ſummam concluſionis meæ nihil intereſt, quando vtrique à ſummo eccleſiæ Chriſtianæ paſtore hoc factum concedunt, non puto operæpretium, prolixius vel in reconciliandis ſcriptoribus, vel in veritate ſubtiliter indagãda perſiſtere. Eodem ferè tempore Hungaria ad fidem Chriſti conuerſa eſt ſingulari Stephani principis ſtudio & diligentia, quem egregia populi Hungarici beneuolentia & conſenſus regali maieſtate iudicauit digniſſimum. Cæterùm optimus rex, & propter inſignem pietatem poſt mortem in Sanctorum numerum relatus, dignitatem oblatam noluit ſuſcipere, priuſquam conſultus per legatos Pontifex eum ſibi honorem Apoſtolicæ ſedis decreto aſſignaſſet. Rogerius quoque Siciliæ Comes quum bello Pontificem Romanum Innocentium II. & Cardinales cepiſſet, moxque mira modeſtia vſus liberos feciſſet, eam que ob cauſam facilè quæ volebat plæraque à Pontifice obtineret, *regni tamen titulum quem maximis præmijs & pollicitationibus impetrare contendebat*, aſſequi non potuit. Eius autem hæres Guilielmus qui armis magnam Apuliæ Calabriæque partem occupauerat, ab Adriano IIII. *vtriuſque regni* & Siculi & Neapolitani *titulos* obtinuit, etſi Conſtantinopolitani Imperatoris, orator Beneuentum ad Põtificem veniens, id ne fieret vehementer intercederet. Alfonſus quoq; Portugalliæ Dux etiamſi cum quinq; ſimul Saracenorum regibus bellum committens eoſq; profligãs, ab vniuerſo exercitu rex ſalutaretur, poſtea

Genebrar. in Chronol. ann. 995. Onuphrius in Chronic. Vide decretal. Gregor. lib. 1. Tit. 6. cap. 34. Venerabilem.

Anno. 1000.

Multis in Europa regÿ titul data à Pontif. Cromer. li. 3, de rebus Polonia. Genebrar. ann. 984. Rex Hungariæ. Rex Siciliæ & Neapolis

Platina in Innocẽt. 2.

Ibidem in Adriano 4.

Rex Portugalliæ.

postea tamen 46. annos in principatu honoratissimè degens, regem se vocari passus non est, donec ab Alexandro 3. regium nomen & diadema fuisset consecutus. Alia multi sunt huius generis in Christianis regnis exempla, quæ, veram Christiani regis & regni naturam in religione vel maximè positam esse demonstrant. Quamuis enim vt sæpe diximus, respub. à natura ad reges vel magistratus sibi præficiendos sufficiũt, neque verò Christiani lege aliqua diuina, vel (vt arbitror) humanâ astringebantur ad Pontificis voluntatẽ in Rege vel Duce sibi adoptando sequendã, modò tamen eorum priuata electio in reipublicæ & religionis Christianæ detrimentum non vergeret, tamen quia in rege Christiano primam partẽ obtinet fides Christi, secundam ciuilia commoda; ipsum Christianæ professionis officium postulabat, vt nemo in orbe Christiano rex crearetur, quem summus Ecclesiæ Christi præses iudicaret fore eidem Ecclesiæ perniciosum. Vtque olim ante annos nongentos fortissimus idemque valde religiosus Hispaniarum rex Bamba *prohibuit se regem apellari antequam per Archiepiscopum Toletanum esset solenniter vnctus & coronatus* (quod etiam de Henrico V. Anglorũ rege produnt annales Anglicani) in qua vnctione & coronatione semper cõtinetur obligatio ad defendendam Ecclesiam Catholicam, sic eadem cæremonia quum in Testamento nouo tantùm sit sacerdotalis nõ regalis, & à sacerdote summo cum plærisque omnibus Europæ regibus communicata; conuincit eorum regna ad sacerdotium Christianum & fidem Catholicam tuendam esse comparata: ideoque legitimè reges Christianos dici non posse, qui non sinunt se à sacerdotibus in reges inungi eum in finem, vt admoneantur *per præsentem illum*

Genebrar. chronol. an. 1116. & 1180.

Ioannes Magnus Gothicæ histor. lib. 16. ca. 22.

Vnctio regum quid significat.

Vide suprà cap. 2. §. 3. 4. & c. cap. 3. §. 5.

illam sanctæ vnctionis infusionem, Spiritus paracleti benedictionem eis infundi, vt infideles expugnent, iustitiam colant, benè vel male meritos remunerent, sed imprimis & potissimum vt *Ecclesiam sanctam & fidem Christianam defendant, ad decus, & laudem Christi qui rex regnum est, & a patre oleo exultationis vnctus præ participibus suis*: quod nisi credant & opere complere laborent, neque verè sub Christo rege reges sunt, neque cum *Christo* id est *vncto* aliquam habent vnctionis participationē, neque iure Christiano Christianos in baptismo vnctos regere possunt, quocunque iure & modo, & a quibuscunque electi in regali fastigio sunt collocati.

In oratione cum vngitur rex.

8 Cæterùm ista prima regum ordinatio minoris est ponderis. & fieri potest vt aliquando sine expresso Pontificum suffragio Christiani reges efficiātur. Sic enim & in Hispania euenisse legimus, vbi à Saracenis opressi Christiani, reges sibi contra eorum furorem Pelagium primum, Hispaniæ regum qui deinceps ad hodiernum vsque Philippū regnarunt fontem, eodèmque tempore Garziam Nauarræ & Aragoniæ regum authorem, reges suos fecerunt. Et aliquot postea sæculis, ille quem Pontifex Romanus sacrarat Imperatorē Germani Otho tertius, principem Poloniæ tum Imperio Germanico subiectum, ab obedientia Imperatorum deinceps absolutū ad regiam dignitatem extulit. Nec diu post Vratislaus eo tempore Bohemiæ Dux, ab Henrico Imperatore Maguntiæ in comitiis Imperialibus rex declaratus est, missusque cum eo Pragam in Bohemiam Treuirorum Archiepiscopus, qui eum coram prouincialibus regem inungeret, & regalibus adornaret insignibus. Et quin alij Duces principesque eodē modo talibus honoribus amplificati fuerint, non est valde cōtrouersum. At verò vt

8.

Genebrar. in Chron. ann. 714. Ioan. vasæ in Chronica Hispaniæ. cap. 17. Guagnin. rerū polonic. tom. 1. in Boleslaum I. Mŭsterus Cosmog. vniuers. li. 4 ann. 1000. Genebrar. in Chronol. an. 1080. & 998. Æneas Siluius in hist. Bohem. cap. 22.

omnes illi quocunque modo honores eos adipiſcantur, ſi Chriſtiani ſunt, ſummo Eccleſiæ paſtori ita ſubſint vt ab eo poſſint corrigi, adeoque & excõmunicari, & deponi, ſi in hæreſim incidant, vel contra reipub. Chriſtianæ generale bonum grauiter delinquãt, hoc adeò certum eſt, quàm certum eſt eundem regem eſſe Chriſtianum, eſſe Chriſtiani gregis ouem, quàm certum eſt eum eſſe Eccleſiæ Chriſtianæ filium, eſſe in Eccleſia Chriſti baptizatum, eſſe eccleſiæ Chriſti diſciplinæ ſubiectũ, eique præeſſe in Eccleſia Catholica Epiſcopum qui pro eius anima Chriſto ſupremo iudici rationem eſt redditurus. Eſt enim hoc non humani iuris ſed diuini, non mutabile ſed æternum, non in cuiuſque vel regis vel populi libera voluntate poſitũ, ſed expreſſe à Chriſto & Apoſtolis mandatũ. Neque verò alicuius rei praxis fuit omnibus ſæculis in orbe Chriſtiano magis clara & illuſtris. Et hoc propriè erat initium Imperij Græcis eripiẽdi & conferendi Francis. Neque enim Imperiũ Conſtantinopolit. à Pontifice inſtitutũ eſt, ſed poſtquam in Conſtantino magno Chriſtianũ effectum eſt, perpetuò Imperatorium honorẽ vel ſucceſſione vel militari electione collatum retinuit, eoſque Eccleſia tota vt legitimos Imperatores venerabatur. Quum tamen Philippicus Conſtantinopolis Patriarcha Catholico in exilium acto *hæreſiarcham ſuffeciſſet, eiuſque dogmata Romam miſiſſet, mandans vt omnium conſenſu approbarentur*, & antegreſſis ſex generalibus Conciliis ſeſe hoſtem declaraſſet, Pontifex Romanus non modò Imperatoris edicto decreta contraria promulgauit, verùm etiam præterea *conſtituit ne Imperatoris hæretici nomẽ publicis ſcriptis aut priuatis, in ære, argento, plumbóue reciperetur*. Nec multò poſt quum Leo Iſaurus *odio Pontificis Romani omnes in Imperio Romano*

Omnes reges neceſſario ſubiecti diſciplinæ Eccleſiæ.

Hæreſis, vera cauſa cur Occidentis Imperium Græcis Imperatorib. ablatum.

Paulus diaconus lib. 8. Platina in Conſtantino. Sigibert. Chronic. ann. 712. Regino Chron. lib. 1. Marianus Scotus ann. 712.

Sanctorum

Sanctorum imagines picturasque deleri præcepisset, Gregorius II. Pontifex Romani huic impietati non modò non obtemperauit, verùm etiam omnes Catholicos admonuit ne in tantum errorem, vel timore vel edicto principis, vllo modo laberentur. Qua cohortatione adeo animati sunt Italiæ populi, vt parum abfuerit quin sibi alterum Imperatorem diligerent. Sed quo minus id fieret, Pontifex authoritate sua obstitit. Simul tamen *vt sanctissimum virum decuit, per literas Imperatorem monuit vt hoc alijsque impiorum erroribus omissis veram fidem amplecteretur.* Qui cùm monitoris impatiens multò quàm antea furiosius in amentia progrederetur, Christianosque vnà cum ipso bellum imaginibus sacris non inferentes *caperet, &* tyrannicè *obtruncaret*, & amoto Catholico Constantinopolis patriarcha, hæreticum eius loco imponeret, successor Gregorij secundi Gregorius III. *cum cleri Romani consensu imperatorem illum simul Imperio, & communione fidelium priuauit.* Post quam sententiam, *Italia Occidensque totus ab eius obedientia recessit, nec deinceps vectigalia ei voluit persoluere:* Quumque proximi Imperatores Constantinus Copronymus eiusque filius Leo in eodem furore pergerent, nec moniti ad sanam mentem redirent; neque Christiani Ecclesiæ Occidentalis sub eorum dominatum redire voluerunt, sed de alio Imperatore sibi prouiderunt. Atque hanc fuisse veram caussam cur Italia & Occidentis Imperium ab Orientis Imperatore auulsum sit, & Latini & Græci fatentur.

Ann. 7 : 4. Platina in Greg. 2.

Platina in Gregor. 3. Sigibert. ann. 727. Paul. Diacon lib. 21. rerum Romanarum.

Glycas in Annalibus part. 4. Zonar. to. 3. in Leone Isauro.

9 In proximo autem Francorum Imperio quanta fuerit Pontificis authoritas, non quando Francis præsidebat hæreticus (neminē enim aliquādo vel ex Merouincijs, vel ex Carolingijs vel ex Capeningijs, regem Francorum hæreticum ad nostram vsque

9.

memoriam vlla sæcula viderunt) sed quando Gallorum Imperio præerat vir ignauus & reipublicæ Christianæ incommodus, omnes historiæ loquuntur, & nos suo loco explicauimus. Postea verò cùm Philippus I. ante annos ferè quingentos, legitima vxore repudiata, nobilem quandam Andegauensis Comitis vxorem nefario matrimonia sibi adiungeret, Vrbanus secundus summus Pontifex, natione Gallus, aqua & igni Regi interdixit, & ne diadema regium ei imponeretur præcepit, illudque anathema Pontificis, amplissimo assensu generalis Concilij Claromontani in ipsa Gallia coacti, in quod plusquam trecenti Episcopi ex orbe Christiano conuenerunt, comprobatum est. Valdeque dignũ est animaduersione quod ex optimorũ Galliæ episcoporũ sententia S. Iuo Pontificẽ Romanum hortatur ne vllo modo regẽ absoluat, donec is plenè se correxisset & adulteram à se repulisset: etiamsi rex interim valde tumultuaretur, & ingentes minas æderet, se schismatica separatione totum Galliarum regnum à Romani Põtificis obedientia auulsurũ, nisi illi adulterinas eas nuptias approbaret, vel saltem permitteret. Sic enim S. Iuo. *Qui ad vos venturi sunt, in calliditate ingenioli sui & venustate linguæ, impunitatem flagitij se impetraturos Regi à Sede Apostolica promiserunt, hac ratiotione ex parte vsuri, regem cum regno ab obedientia discessurum nisi Coronam restituatis, eumque ab anathemate absoluatis.* Quid verò pontifici hoc in loco faciendum censet doctissimus Episcopus? Num conniuendum? num dissimulandum, regisque furori indulgendum? Nihil minus. *Non est meum* (inquit) *instruere vestram prudentiam, cuius potißimum interest delinquentiũ errata non fouere sed ferire. Si tamen aliqui subdoli euidenter ab vnitate matris suæ Ecclesiæ discedunt, qui iam pridẽ mente discesserunt, consoletur Sanctitatẽ vestram*

diuinum

Supra c. 2. para. 4. & 6.

Nauclerus generatione 37. pagina 157. Paulus Æmil. hist. lib. 3. in rege 38. Papir. Masson Annal. lib. 3. Philippus. Consensus veterum Galliæ Episcoporum.

Iuo epist. 28.

diuinum responsum, Reliqui mihi septem millia virorum 1, *Regum* 19. *& illud Apostoli* 1. *Corint.* 11. *Oportet hæreses esse.* Quumque hac via tanquam leonis pelle rex ille nihil proficeret, ideoque mox vulpinam assumens Romam se profucturum summa cum humilitate ad impetrandam absolutionem in vulgus emitteret, S. Iuo ea de re ad Pontif. summum scribens, *Notum* (inquit) *facio Sanctitati vestræ, quòd Françorũ rex Romã se in proximo venturũ dicit, quod tamẽ non credimus. Sed seu veniat: seu mittat, cauete & vobis & nobis, vt semper clauibus & catenis Petri fortiter teneatur: & si forte absolutus fuerit, & ad vomitũ sicut iam contigit reuersus fuerit, e vestigio iisdem clauibus recludatur, iisdẽ catenis religetur, & hoc literis vestris omnibus Ecclesiis manifestetur*: quo sic Galli aliique Christiani omnes cognoscant quemadmodum erga eum se-se gerere debeant, nimirum non vt erga regem Catholicum & Christianissimum, Ecclesiæ Catholicæ filium primogenitum, sed tanquam schismaticum, vel excommunicatum, & ab eiusdem Ecclesiæ vnitate omniumque Christianorum communione præcisum. Quo tempore toto (quamdiu nimirum Philippus iste mansit excommunicatus) in communibus & publicis scriptis, vbi de more regis nomẽ solebat interseri, *regnãte Philippo*, hoc omissum est, eiusque loco *positum*, *regnante Christo.* Quanquam autem post mortem Vrbani P P. regis fautores cristas non nihil cœperunt erigere, & quidam etiam Ecclesiastici eidem adulari; summam tamen in Gallicanis Episcopis vniuersis constantiam & fortitudinem ostendit, quòd memorant historici *valde tu laudatam fuisse magnitudinem animi Ioannis legati Romani quòd abstinuerit à communione Philippi Regis, & vituperatos quosdam Belgarum Episcopos qui contra interdictu summi Pontificis, coronam regi imposue-*

Idem epist. 49.

Summaire de l'histoire de frã. Par Nic vignier &c. anno 1200.

Paulus Æmilius li. 3 *in rege* 3 & *Vide Iuonem epist.* 134.

imposuerunt qua si mortua fuerit iustitia, quũ mortuus fuit Vrbanus iustitiæ præco. Ex qua historia tota perspicitur in excommunicatione, ad reges stringendos quanta sit vis; optimósque eius ætatis Gallicanos Episcopos ita propter eandẽ à regis consuetudine cauisse, vt quũ coronari vellet mortuo Vrbano qui eum excómunicauerat, ab aliquo Gallicano Episcopo eum honorem impetrare nõ potuerit, sed ad Belgas & semigallos cõfugere sit coactus. Et tamen eum Episcopum Gallicanum, aut omnino Gallum, & non potius semiuirum & effæminatum aliquem Cybeles sacerdotem putabimus, si quis Nauarræi capiti diadema Gallicanum imponere voluerit? Aut num maius fuit peccatũ Philippo illi repudiare legitimam vxorem & meretrici adhærecesere, quàm Henrico isti Catholicã Ecclesiam reiicere & cum synagoga Satanæ per incestã hæresis suæ libidinẽ copulari? Aut non eadẽ est hodierna die potestas Sixti Põtificis & Cõcilij Tridẽtini, quæ tũ fuit Vrbani Pontificis & Concilij Claromõtani? Et qualis est theologia istorum dementissimorũ hominum qui tã furiose cõtendunt regem Gallorũ à nemine mortalium posse excõmunicari? Sic enim nuper isti Androgyni Catholici Caluinistæ prædicari cœperunt, quò regẽ suum Nauarræũ omnibus & Conciliis & Pontificibus faciãt superiorem. Ecquis verò Christianus concipere potest huius theologiæ fundamentũ? Illud nimirum (opinor) dicent regẽ suum Nauarreum hominẽ Christianum non esse, ouem Christi non esse, in Ecclesia Christi & ouili eius non contineri, nec esse Christi sanguine redemptum. Hoc certè quidẽ dicãt opus est, & vt eum vel Angelum, vel Diabolum, vel saltem Paganum aut Turcam, non autẽ Christianum faciant necesse est, siquidem eum ab Ecclesiæ disciplina, & Pastoris summi

Rex Galliæ excommunicatus.

Apologie Catholique parte 2. pag. 164. & 165.

summi subiectione volunt abstrahere. Sin verò Christianus est, etiam si hæreticus, subiectus est præposito & curatori animæ suæ: si ouis, habet pastorem cui obediat, si sit in Ecclesia, habet Episcopum à quo regatur, à quo corrigatur, à quo ligetur & soluatur, à quo cælorũ claues gerente celũ ei aperiatur vel claudatur, & à quo si Ecclesiã contẽpserit, tanquã *Ethnicus & publicanus* à Christianis cauẽdus esse denũtietur. Denique si sanguine Christi redẽptus est, reuereri debet Petri successorẽ tanquã præsidem suum, vt pote cui Christus eum pascendum commisit, *& qui* (vt diuinè scripsit doctissimus sanctissimusque Episcopus D. Chrysostomus) *sanguinẽ suum effudit ut eas pecudes acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus cõmittebat.* Sed vt ad historiam reuertar, is qui ea ætate & doctissimus & sanctissimus fuit in Gallicana Ecclesia Carnotensis Episcopus Iuo propter admirabilem pietatem Sanctis post mortẽ annumeratus, quum post hoc Pontificis anathema à rege in Aulã accerseretur, & vnà moneretur vt milites quosdã regi cõtra hostes in auxilium submitteret, vtrique ita respondit, vt egregiũ & verè Apostolicum Galliæ episcopis vniuersis obedientiæ erga Deum magis quàm regẽ exemplum prębuerit. *Ad vos ne veniam* (inquit) *magnæ & multæ causæ me prohibent. Nam & Papa Romanus interdixit vobis authoritate Apostolica thorum mulieris quam pro vxore habetis, & interdicit etiam omnibus Episcopis ne capiti illius mulieris coronam imponant. Parcens igitur maiestati vestræ, vestram dißimulo adire præsentiam, ne Sedis Apostolicæ iußione compulsus, cui vice Christi parere me oportet, quod nunc dico in aure, cogar in vestris & multorum auribus publicare.* Id nimirum veri & Apostoloci est Episcopi, à regis Aula & presentia, quem summus pastor Ecclesiastica cõmunione ob manifesta

Heb. 13.

Math. 18.

Chrysost. li. 2. de sacerd. in initio.

Officium boni Episcopi erga regem excõmunicatũ.

Act. 5. 29.

Iuo in epist. 105. vide Belsorest li. 3. ca. 25.

manifesta scelera priuauit abstinere nisi fortè vel cum capitis sui periculo, vt Ioannes Baptista, Babylas martyr, D. Chrysostomus, D. Thomas Cantuariensis, & similes diuinæ constantiæ & libertatis viri, velit reges impios non aliter quàm Ethnicos, vti monet Christus, liberè de suis sceleribus, & palam coarguere. *Milites autem* inquit *mei* (quos idem Episcopus quia erat simul Comes Carnotensis debebat suppeditare) *pene omnes vel absunt, vel pro pace Ecclesiæ violata sunt excommunicati, quos sine satisfactione reconciliare non valeo, & excõmunicatos in hostem mittere non debeo.* Ita regem iustè Apostolica sententia, fidelium communione priuatũ, à veris Christianis nec in pace, nec in bello, regio honore afficiendum esse egregiè declarauit.

Math. 18.

10 Id quod item in Anglia erga Ioannem regem episcopi proceresque eius regni præstiterũt. Is enim cùm propter indigna & nimis atrocia Ecclesiarum spolia atque sacrilegia, per Innocentium III. pontificem excommunicatus & regali in subditos iure priuatus esset, proptereaq; episcopi omnes vix vno & altero excepto eum deseruissent, & ex Anglia in Galliam demigrassent: mox ciues etiam, & milites, & militum tribuni, & arcium præfecti magno numero ab eius Aula & obedientia discesserunt: alij in Galliam, alij in alias Insulæ partes. Cumque Ioannes conscripto exercitu contra Scotorum regem profecturus esset, proceres regni sese eum comitaturos negarunt, causamque postulanti responderunt, *eam cuiuis esse perspicuam*, quoniam videlicet *scirent eum à Pontifice excommunicatum*, proptereaque non poterat vllam à subditis suis expectare subiectionem quandiu ipse maneret rebellis Christo & Ecclesiæ, quibus ex Christiana disciplina primo tenebantur obedire. Qua necessitate

10.

Polido. lib. 15. Annales Angliæ in Ioanne.

Rex Angliæ excommunicatus & depositus.

necessitate permotus, quòd etiam resciret Gallorum regem Philippum Augustum magnos ad regnum eius inuadendum facere terra marique apparatus (rex enim Galliæ iustam & piam belli causam duxit vt *Episcopos extorres sedibus suis restitueret, omnesque Franci contra Anglum excommunicatum se ituros ingenti assensu profitebantur*) Pontifici se submisit, & episcopos reuocauit, & illis alijsque proceribus se satisfacturum, summa religione iurauit. Et quàm fuit in rebus prosperis ferox & insolens, tam in aduersis fractus atque abiectus, *ad legati romani pedes regia insignia posuit priuatusque & quis se tandem maneret exitus, quinque dies egit; sexto vt ingens munus & propè desperatum beneficium à Romano accepit diadema, se beneficiarium, Angliamque ac Hiberniam vectigalem sacrosanctæ potestatis professus*. Vt autem quæ Episcopis, proceribus, totique regno promiserat, sincerè itidem præstaret, nec post sublatum interdictum ad veterem tyrannidem rediret, *proceres gentis iureiurando adacti sunt, si qua parte à fide decederet, se eũ quacunque ratione coacturos, vt conuenta præstaret*. id quòd factum est. Quum enim promissa minus fideliter exolueret, vniuersum cõtra se regnum concitauit & post ærumnosam vitam in ciuilibus bellis miserè exactam, longè miserius obijt. Scoti item etsi in rebus politicis æterno ferè dissidio ab Anglis diuisi, in hac tamen Christianæ disciplinæ erga reges praxi, cum Anglis fuerunt coniunctissimi. Id quod ante annos ferè mille in Frechardo rege mõstrarunt, qui quòd valde esset & in homines crudelis, & in Deum impius, adeò vt vxorem iugularet & stupraret filias, propter quæ scelera ab episcopis Christianorum communione eiectus est, mox *proceres ad eum puniendum copias contraxerunt*: quos etsi episcopus Colmannus cohibuit, prædicens breui

Æmil. lib. 6. in Philippo Augusto rege 41.

Ibidem. fo. 278.

Ibidem.

Suprà fol. 86.

Buchan. hist. Scotica. lib. 5. pa. 153. Rex Scotia.

affuturam diuinam vltionem, quæ eos tanta molestia liberaret, iuxta cuius vaticinium paucis pòst diebus pediculari morbo consumptus est, *exclamās meritò sibi hoc euenire, qui episcopum illum benè monētem spreuerat*, tamen episcopum retardasse proceres ab hoc bello non tāquam illicito, sed tanquam minus necessario, quoniam vltio mox secutura immineret diuinitus, patuit ex auo istius altero rege eiusdem nominis, qui quū scelerarissimus esset, & nominatim *reus hæresis Pelagianæ, & contemptus baptismi & aliorum sacramentorum*, propter hæc à Nobilibus suis captus est, & in carcerem coniectus: vbi ipse sibi violentas manus intulit.

Ibid. pag. 252.

Longè minora fuerunt scelera Sanctij II. regis Portugalliç, propter quę tamē & clerus & nobilitas magna ex parte, & imprimis optimus prudentissimusque ille Rom. sedis Pontifex Innocent IIII. in Consilio generali Lugdunēsi eū censuit abdicandū, vel ita saltem coërcendum, vt eo honorificè quodāmodo priuatā vitā agēte, penes curatorem maneret regni illius administatio. Scelera autē eius fuerunt quòd animo erat remisso & ignauo, quòd ad vxoris nutum res grauissimas disponeret, quòd aulici quidam regis facilitate & negligentia elati populū grauibus tributis opprimerent, quòd ad Ecclesiarū, orphanorū, viduarumque defensionē, non ea qua regē decebat cura & generosa magnanimitate incūberet. Has ob causas bona pars nobilitatis & cleri, fratrē eius Alfonsum Comitē Boloniensem, vicariū (vt ita dicā) regē elegit. hanc que electionē cōprobans clarissimus ille pontifex, missis literis ad vniuersos Portugalliæ proceres, *Mandamus* (inquit) *quatenus dilectum filium virum nobilem Comitem Boloniensem quum ad curā & administrationem generalem & liberam regni, eiusdē iam sit assumptus, ubi ad vos aduenerit, in ciuis-*

Rex Portugallia.

Duardus Nonius in hist. regum Portugal. & in Censura lib. de vera Portug. regum genealogia.

Sexto Decretal. li. 1. tit. 8. de supplen. ne-

in ciuitatibus, castris, villis, & munitionibus regni, cum omnibus suis recipere, ac eius dispositioni, ordinationi, & mandatis vniuersaliter singuli & singulariter vniuersi per omnia & in omnibus intendere absque difficultate qualibet procuretis: impendentes illi contra quoslibet repugnantes, ac etiam violentos, auxilium, consilium & fauorem. Id quod si facere neglexeritis, *fratribus nostris Bracharensi Archiepiscopo & Episcopo Colimbrensi præcipimus, vt ad id vos per censuram Ecclesiasticam appellatione remota compellant.* Neque verò est cur quispiam vetera aliqua promissa aut iuramenta regi Sanctio facta obijciat, & ijs se impediri queratur ne Sanctio derelicto Alfonsi se potestati subijciat. Nam quum populi salus & Ecclesiæ Christi defensio hanc status in illo regno mutationem deposcat, ineptum est hoc loco hisque temporibus iuramentum prætexere, ne reipub. simul & Ecclesiæ ruinam iam nunc minanti succurratur. ideoque *mandamus* inquit Pontifex *hæc à vobis præstari, fidelitate, homagio, iuramento seu pacto, si aliquibus forte præfato regi vel cuicunque alij personæ tenemini, aut etiam ipsius regis prohibitione nequaquam obstãtibus.* Atque ita vniuersus populus paucis admodũ exceptis, amoto Sanctio ad Alfonsi se dominatum & authoritatem contulit.

gligen. prælat. cap. 2.

Neque Polonia Germaniáque illustribus caret exemplis huius Christiani & in episcopis & in regibus officij. Boleslaum enim Poloniæ regem quòd infami esset libidine, & nimia crudelitate, nec ex ęquo ius diceret, & subditos intolerabilibus exactionibus opprimeret, admonuit cõstanter Stanislaus episcopus Cracouiensis, nec indignè ferenti, & minas intentanti pepercit, quo minus (quod episcopalis erat muneris) eum subinde suorum grauissimorum scelerum argueret. Quumque verbis nihil proficeret, rexque ei morté minaretur, ipse regem

Cromer. de rebus Polon. lib. 4. Crantzius Vandal. li. 3. cap. 13. 14. Munster. Cosmogra. lib. 4.

sacris tota vrbe Cracouiensi interdixit: id quod ita regem offendit, vt captata opportunitate, dum extra vrbem episcopus in sacello quodam diuinissimum sacrum peragit, irruens in eum cum suis satellitibus prophanus rex, episcopi ad altare stantis caput abscinderet, eiusque cerebro parietes cóspergeret: cuius corpus mox in minutas partes à satellitibus est dissectum & obiectum canibus. Quam ob causam Pontifex Romanus Gregorius VII. *liberauit ab eius obedientia omnes principes, Barones & Vasallos, regemque Bolestaum anathematizauit, totamque interduxit Poloniam: cui etiam Coronæ regalis conferendæ ius abstulit, ne de cætero quispiam principum, absque speciali consensu Sedis Apostolicæ coronaretur.* Boleslaus autem à suis expulsus fugit in Hungariam, vbi proximo anno, *Dei vindicante, in amentiam incidit*, & ipse sibi mortem consciuit. Quo ita interempto, Poloni eius fratrem Ducem Vladislaum regem suum constituunt. Qui *quanquam vsurparet regium titulum, non tamen fuit coronatus, horrentibus episcopis Apostolici mandati præuaricationem.* Post huius autem mortem depositum est nomen regale, nec ducentis deinceps annis vsque ad Premisiaum II. cuiquam Polono attributum. Hic verò primus ab Archiepiscopo Gnesnensi, veteri more repetiti vnctus & coronatus est, assentiente Romano pontifice, qui ordinauit vt in posterum ad honorandam Stanislai episcopi Cracouiensis memoriam, rex Polonus in Cracouiensi Ecclesia coronaretur. quod ius deinceps Cracouiensi Ecclesiæ pontificijs diplomatis perpetuum factum est.

Rex Polonus.

Munster. vbi supra. pag. 595.

An. 1295. Cromerus lib. 11. Munster. pag. 900. 901.

Imperator Germaniæ excommunicatus & depositus.

In Germania autem vt Ludouicum quartum, Othonem item IIII. & Henricum III. breuitatis causa prætereá, à sui temporis pontificibus, Alexádro III. Iohanne XXII. Innocentio III. & Grægorio

rio VII. exauthoratos, vnica Frederici II. historia satis manifestè docet & quæ sit pótificum erga Imperatores authoritas, & quæ fuerit orbis Christiani de tali pontificum authoritate fides. Excommunicauerat illum primò Honorius tertius & deinde Gregorius nonus. Quum tamen potentia & vi imperium retineret, & in Germania Italiaque multi propterea cruentissimi tumultus nascerentur, obeunte Gregorio, Innocentius quartus in Generali Concilio Lugdunensi, missis orbis Christiani nomine legatis Fridericum ad pacé inuitauit, pollicitus quæcunque optari possent ad sarciendam Ecclesiæ cócordiam Et si quidem Fridericus *diceret quòd in nullo contra iustitiam læserat Ecclesiam, aut quòd vel Pontifex defunctus, vel Innocentius contra iustitiam eum læsissent, parati eramus (inquit pontifex) vocare reges, prælatos, & principes tam Ecclesiasticos quàm sæculares ad aliquem tutum locum, vbi Fridericus vel per se, vel per solennes nuncios conueniret: eratque parata Ecclesia de consilio Concilij satisfacere illi si eum læsisset in aliquo &c.* Quum vero Imperator omné istiusmodi pacificationem respueret, & obstinatè incæptos tumultus tota Germania Italiáque foueret, *pacemque inter Ecclesiam & Imperium* stabilitam infringeret: & ob grauem hæresis suspicionem, & ob sacrilegia, & quia Ecclesiastica iura sibi vsurpauit, & quia contra fas iusque bello pótificiam vexabat ditionem, & quia sua insigni simulatione expeditionem in Orientem contra Saracenos cum magna Christianorum clade impediuit, & quia episcopos à Gregorio Romam ad Concilium generale vocatos, Cardinalesque varios, obsessis itineribus cepit, & in vincula coniecit, *qua ex re Gregorius tantum dolorem cepit, vt non diu superuixerit*, & quia episcopatus & monasteria 40. in odium Papæ expoliauit, multosque sacerdotes ablatis eorum bonis su-

Innoc. in Concilio Lugdun. Sext. decret. lib. 2. tit. 14. ca. 2. Ad Apostolicæ &c.

Pauli Lãgy chron. Citizense an. 1219. & 1227. 1229.

Platina in Greg. 9. Alber. Crant. Saxon. lib. 8. cap. 8.

nis suspendit; *ob hos & ob alios eius nefandos excessus, nos cum patribus nostris*, inquit Innocentius Pontifex, *& sancto Concilio post diligentem deliberationem, ea authoritate quam Christus Iesus in B. Petri persona pontificibus tradidit memoratum principem qui se imperio & regnis, omnique honore & dignitate reddidit tam indignum, omni honore ac dignitate priuatum à Domino ostendimus, denunciamus, & simul sententiando priuamus: omnes qui ei fidelitatis iuramento tenentur astricti, ab huiusmodi iuramento absoluentes: authoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam deinceps ei tanquam Imperatori vel regi pareat, decernendo quoslibet qui ei deinceps velut Imperatori vel regi consilium auxiliumue præstiterint, seu fauerent, ipso facto excommunicationis sententiæ subiacere.* Ita Pontifex. Neque tum fuit aliquis in orbe Christiano princeps, vel respublica, quæ pontificis sententiam improbauit, si eos excipias quos armis militibusq; Fridericus sibi habebat alligatos. Electores quidem principes successorem ei dederunt Henricum Lantgrauium Turingiæ D. Elizabethæ filiũ, eòque defuncto Guilielmum Comitem Hollandiæ Galliæ rex Ludouicus Sanctus omnibus viribus pontificis iudicium roborauit, & ipse Fridericus paulò post, cum immenso exercitu sexaginta millium, partim Germanorum, partim Turcarum & Saracenorum (quos longè quàm Christianos habebat chariores fouebatque magis) à multo minoribus pontificis copijs profligatus, fugit in Apuliam, vbi à Manfredo filio spurio, iniecto ori puluino dum dormiret suffocatus est. Neque verò opus est exquirere singulorum principum suffragia, quando in Concilio Lugdunensi habemus generalem omnium Christianorum, saltem Occidentis consensum. Quin & ipsi Imperatores Græci dũ in his inter Fridericos patrem & filium Romanosque

Concilium Lugdunense vbi suprà.

Iudicium Papæ comprobatum ab orbe Christiano.

Genebrar. in Chronolog. anno. 1254.

Belforest in annalib. lib. 4. cap. 9.

Nauclerus generatio. 42. pag. 301. 309.

quæ

que pontifices tumultibus, suos Romam mittunt Oratores, vt vel fauore, vel præmijs, vel subministratis contra schismaticos Germanos auxilijs, Imperialem dignitatem à pontifice sibi procurarent tanquam postliminio reddi, quando eadem iam suppetebat eius Germanis eripiendæ,& Græcis iterum tradendæ causa, quæ prius pontifices impulerat vt Græcis ablatam ad Francos Carolumque Magnum transferrent: Græci (inquam) hoc facto suo, satis clarè demonstrarunt nec ipsos dubitasse qui in Pontifici Romano iusta fuerit huius honoris dandi & auferendi potestas. Hac siquidem tempestate *Emanuel Imperator Græcus legatos ad pontificem misit, qui ei pollicerentur & magnas copias in Fredericum, & mentem omnium Græcorum cum* Ecclesia *Rom. conuenientem, vt Occidentalis &* Orientalis *eadem fieret, si pateretur Imperium Romanum antea diuisum in vnum corpus redigi*. Sed renuit pontifex, & re infecta dimissi legati. Quum verò deinde Fredericus atrocius Alexandrum persequeretur, & Roma à militibus suis Germanis capta in Apuliam fugere compulisset, eo iam in maioribus angustijs posito, *misit rursus Emanuel alios Oratores, qui maiora pollicerentur si pontifex in suam sententiam descenderet, & Coronam Occidentalis Imperij qua Fridericus iustè & debitè priuatus videbatur, Constantinopolitano redderet*. Verùm ille habito consilio Cardinalium maxima grauitate & constantia non tam quid sibi in præsens, quàm quid in posteritatem & vniuersè rebus Christianis vtile futurũ esset cõsiderans, *respõdit se nolle id in vnũ coniungere, quod olim de industria maiores sui disiunxissent*, vnde rursus spe suá frustrati legati domum redierunt, ita tamen vt certum argumentum relinquerent, eam fuisse Ecclesiæ Græcæ hoc tempore fidem, quòd pontifex Romanus iustis de causis, ea quàm à Chri-

Ecclesia Græca probat sententiam Papæ.

Platina in Alexandro 3. Nauclerus generatio. 39. pag. 225.

Naucl. ibi. pa. 226.

Summa constantia & æquitas pontificis Rom.

sto deriuatam habebat potestate; Imperium Occidentis & Orientis vel desiúctum colligare, vel colligatum potuerit disiungere, eademque ratione duo Imperia in vnum contrahere, qua maiores eiuˢ vnũ in duo separauerant.

11 Neque verò est quòd hæretici more suo obganniant, hęc facta esse à pontificibus impijs, superbis, ambitiosis, furori, vindictæ & gloriæ suæ indulgentibus. Si enim his perturbationibus occupati à recta ratione auersi fuissent: nunquam Alexander hanc tam præclaram occasionem se de inimico vlciscendi, tam oportunè oblatam, eamque adeò probabile & specioso prætextu fundatam (quid enim erat in speciem gloriosius quàm distractas Orientis & Occidentis vires in vnum redigere?) prætermisisset. Sed qui nouerit quàm ignauè, seditiosè, sacrilegè, & hæreticè hac ætate Imperium Græcum fuerit administratum; vt patriarcha Constantinopolitanus vir sanctissimus reipub. miseriam deplorans loco cesserit, in cuius locum ab auaro Imperatore Alexio *suffectus est spado, simplici vir ingenio, & dignus qui in angulo magis quàm in clarissima Orientis Ecclesia degeret*; quo tamen post triennium deturbato, ad sublimem illam cathedram *euectus est Nicolaus grammaticus* (quæ Ecclesiasticæ & episcopalis honoris ad sordidos homines traductio, ruentis Ecclesiæ certũ est præsagium) qui meminerit vt ijdem Græci cum suis Imperatoribus Christianos Germaniæ & Galliæ hoc sæculo in Asiam Turcis debellandis maximo numero commeantes, nequissimè contra fidem datam oppugnauerint, *quos per insidias arctis & opportunis locis collocatas interimebant, clausis portis vrbium ingressu arcebant, & si quid Christiani emere vellent funibus de muro attrahendæ pecuniæ causa demissis, pro ea minimũ commeatus prout Græcis ipsis placuit, subministrabant,* *sæpe*

Improbitas & impietas Græcorum.

Glycas in annalib. parte 4. & Iohannes Commenus in continuatione Glycæ annaliũ, pag. 470. 479.

ſæpe perparcè, ſæpe nihil penitus; aliquando calcem farinæ miſcentes, panem corrumpendo exercitui peſtiferum efficiebant, Imperatoris iuſſu de argento minimè probo pecuniam cudebant, quæ venduturis aliquid ex exercitu Alemannico daretur; idemque Imperator miſſis literis Turcas hortatus eſt & edocuit quemadmodum cum Latinis illis bellum gerere debebant: hæc qui recordatur ab ipſis Græcis hiſtoricis ſcripta & memoriæ mandata, perſpiciet pontificem Romanum diuino potius quàm humano conſilio, nec perturbatione animi ſed maturrimo iudicio adductum fuiſſe, ne populo adeò mutabili, inconſtanti, religionem negligenti, & ad Turcas magis quàm ad Chriſtianos iuuandos propenſo Imperium rurſus tradendum cenſeret. Illis autem reliquis pontificibus, qui in Imperio transferendo, vel regibus & Imperatoribus excommunicandis, deponendis, mutandis, ita infracto animo laborarunt, nihil vnquam reſpublica Chriſtiana ea tempeſtate vidit ſanctius, nihil prudentius, nihil religioſius: quemadmodum & in veteri Teſtamento illis prophetis pontificibuſque qui contra ſuæ tempeſtatis tyrannicos reges eadem fecerunt, nihil fuit ſuo tempore magis diuinũ & heroicum. Gregorius etenim ſecundus qui excõmunicato Philippico, prima iecit fundamenta Imperij Græci ad Latinos transferẽdi, vir græcè latinéq. doctiſſimus, propter ſummam liberalitatem in reparandis publicis ædificijs, mœnibus, templis; propter caſtitatem, ſapientiam, ſanctitatem, in primis propter ſummam manſuetudinem & pacem inter principes procurandam ita laudatur, vt eum proponant tanquam ſingulare harum virtutum epiſcopalium exemplar: cuius certè in hoc ipſo transferendi Imperij negotio mira eluxit moderatio. Nam cùm Itali deteſtantes dominatum Imperato-

Vide Græcorum nequitiam in Paulo Æmilio li. 5. in Ludouico Iuniore rege. 40. fol. 225. 226.

Iſtorum pontificum Roman. ſumma bonitas, prudentia & mãſuetudo

Gregorius 2.

Platina. Genebrar. Marianus Scotus.

tis Græci Ecclesias spoliantis, *suos quisque duces magistratusque ipsi creassent, pontificemque rogassent vt Italici generis Cæsarem designaret; is illud se facturum abnuit; quòd compertum haberet, Leonis tantùm & assentorũ scelus illud fuisse nõn Græcorum omnium*, ideoque tum sanctione sua tantummodo *vetuit vectigal illi pendi*. Gregorius verò III. & Zacharias, qui quod Gregorius II. inchoauerat perfecerunt, quum alter fuerit Syrus, alter Græcus, vterque Græci Imperij alumnus, Leo item III. nunquam iis cæptis Gregorij II. perseuerassent, sed Græcos potius quàm Francos Imperiali honore frui voluissent, nisi maximæ rationes, ipsa nimirũ religionis Christianæ veritas & Ecclesiæ tuendæ necessitas aliud suasisset. Nam erant isti nihilo quoad perfectam virtutum omnium complexionem Gregorio II. inferiores. Hic enim III. *vir singularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, græcè latineque doctus, mentem diuinæ scripturæ ita callebat, vt nemo prædicatione atque interpretatione rerum abditarum eum vinceret: ita autem sanctè viuebat, vt iudicare difficile esset, vtrùm promptior lingua, an opere habendus esset. Tantæ denique humanitatis ac beneficentiæ fuit erga pauperes, captiuos, ære alieno nexos, viduas & pupillos, vt ferè omnium parens ac pastor merito vocaretur.* Zacharias autem, *natione Græcus, optimus pontifex, vir fuit mitißimi ingenij, miræ suauitatis ac gratiæ, omni virtute præditus, ad iram tardus, ad misericordiam & clementiam promptißimus, nulli malum pro malo, sed pro malo bonum reddens, vt quos ante pontificatum habuerit inimicos & æmulos, eos suo pontificatu præmijs & honoribus affecerit*: ipsis hostibus adeò amabilis, vt Longobardorum rex, antiquus Pontificum Rom. hostis, huic tamen magnas & præclaras vrbes dono dederit. Neque Leo III. horum alterutri quicquam concessit, *ab ineunte ætate optimè educatus, vir castus, integer, facundus, virorum doctorum*

Gregor. 3.

Platina in Gregor. 3. Genebr. in Greg. 3. Nauclér. generatio. 25. pa. 588.

Zacharias.

Ibid.

Blondus decad. 1. li. 10.

Leo 3.

ctorum magnus amator, cui ægrotos visere, eosque ad patientiam adhortari, eleemosinas indigentibus præbere, desperatos consolari, errantes in viam reducere prædicando, admonendo, quibus plurimum ob doctrinam & eloquentiã valebat, peculiare fuit. Homo certe ita mitis ingenij vt omnes deligeret, neminem odio haberet, tardus ad iram, ad miserendum promptus, insignis pietate, sed vna *fortissimus rerum* Ecclesiasticarum *honorisque diuini procurator & defensor.* Et isti pontifices Græcos Imperatores propter hæresim Imperio (vt diximus) Occidentis exuerunt. Et quis non statim cogitet viros doctissimos & sanctissimos, eosdemque Græcos, & quum alijs virtutibus insignes, tum maximè ob pietatem, humanitatem, clementiam, animum à vindicandis iniurijs alienissimum, adeò celebres, vt hostibus etiam suis non solum iniurias condonauerint, sed eos quoque beneficijs cumulauerint, ita voluisse non modo regum & Imperatorum, sed patriç quoque suæ honorem minuere, & (vt videri poterat) labefactare potentiam, nisi fides Christi & reip. Christianæ necessitas, quã omnibus priuatis commodis & affectionibus anteponere debebant, eos ad hæc facienda pertraxisset.

Platina in vita eius, & Zonar. to. 3.

Reliqui autem Pontifices, qui eadem authoritate cõtra Galliæ, Angliæ, Poloniæ, Germaniæq. Reges vsi sunt, Vrbanus II. Innocentius III. & IIII. Gregoriusque VII. omnes ab historicis describũtur fuisse præstantissimi, & veræ fidei, diuini honoris, Ecclesiæque tuendæ etiam cum capitum suorum discrimine studiosissimi: id quod vel ex operibus eorum quiuis statim animaduertat. Alias enim cur vt alij multi Romæ, otiosi non consederunt? cur maximorum regum odium, & hostilem inimicitiã susceperunt? Cur Vrban⁹ Gallus Gallorũ

regem potiùs lacessere quàm placare voluit, quum naturali inclinatione magis Galliá amauerit quàm Zacharias Græcus, qui tamen ereptum Græcis suis Imperatorium diadema Gallis attribuit? Sed zelus Dei & defensio religionis quam istis præcipuè cõmiserat Christus, eos in hanc cum regibus & Imperatoribus palæstram impulit, à qua aliàs in vmbra, & musæis & monasterijs educati erant abhorrentes. Vrbanus enim antea monachus, egregia erat doctrina & sanctitate, cuius tota vita, resque in pontificatu ad reformandum clerum & tollendam Simoniam, magna & constantia & moderatione gestæ, declarant eum fuisse *eo supremo magistratu dignissimum*. Innocentius tertius, multis libris æditis insignis, *vita adeò probata fuit, vt quum annos nouendecim in pontificatu vixerit, nihil post eius mortem eorum omnium immutatum sit, quæ in vita egit, laudauit, aut improbauit*: quod paucissimis vel in Ecclesia põtificibus, vel in vlla repub. magistratibus aliquando contigit. Innocentius autem quartus *doctissimus vel Theologus vel iurisconsultus*, quàm vehementer pacem & concordiam cum Frederico expetiuerit, ex ijs quæ in Consilio Lugdunensi gessit & superius commemorata sunt manifestò perspici potest. Gregoriumque septimum quem pauci aulici, parasiti & schismatici carpunt, ita plurimi fideles historici, virique Christiani orbis iudicio Sancti habiti, mirificis laudibus extollunt, vt nihil eo fuerit admirabilius, *qui in gremio sanctæ matris Ecclesiæ à teneris annis eum tritus, tam eximiè, tamque Apostolicè vitam instituebat, vt nec minimam sinistri rumoris maculam, conuersationis eius sublimitas admitteret, signaque & prodigia quæ per orationes eius fiebant frequentius, & zelus eius feruentissimus pro Deo & Ecclesiasticis legibus, satis eum contra venenatas detractorũ linguas cõmuniebant: cuius innocẽtia diuini-*

Vrbanus 2 Platina in Vrbano 2.

Innocẽt. 3. Nauclerus generatio. 39. pag. 151. Plat. in vita eius.

Innocentius 4. Genebrar.

Gregorius 7.

Platina in Greg. 7. Lambertus Schafnab. de rebus germanicis An. 1077

diuinitus est approbata: qui inter omnes sacerdotes & Rom. pontifices, præcipui zeli & authoritatis fuit, qui iustis clamoribus & querimonijs Catholicorum motus, & zelo Dei accensus, Henricum regem excommunicauit: vir certè timens Deum, Deoque gratus, religiosus, iustitiæ & æquitatis amator, prudens, clemens, pauperum &c. patronus, atque vnicus Ecclesiæ Rom. fortissimus defensor, contra hæreticorũ improbitatẽ, & malorum principũ potentiã res Ecclesiasticas per vim occupare conantiũ, & qui propter Deũ, in his quæ ad iustitiam pertinebant, nihil timuisset perficere.

Otho. Frisingens. lib. 6. cap. 36. Marianus Scotus an. 1075. Plat. in vita, & Nauclerus generatio 37. pag. 144.

Hæc & similia de his pontificibus scribunt historici fidelissimi, multoque plura & pro istis & contra eos reges, quos priuarunt fidelium communione & regno, scripserunt sanctissimi eorum temporum viri, Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, & alter Lucensis episcopus, vterque post mortem in Sanctorum numerum relatus, Stephanus episcopus Halberstatensis, Abbas Vrspurgensis, Leo Hostiensis, Guitmundus, & alij permulti eius sæculi scriptores egregij.

Ansel. epi. 8. & lib. de Azimo in initio. Ansel. Lucensis in epist. apud Albertum Vrspurgẽs. Abb. Vrspurg. anno 1068. Leo lib. 3. histor. Casinensis. Guitmũd. de sacramẽt. li. 1. & 3. Vide Gabr. 7.

Neque tamen solùm vrgeo pontificum probitatem & excellentiam, sed etiam orbis Christiani consensum, Ecclesiæ Græcæ Latinæque iudicium, Christianorum in illis regnis vbi reges excommunicati erant fidem, eamque & scripturis diuinis, & omniũ ætatum tum apud Christianos tum apud Iudæos praxi perspicuè testatam, adeo vt hæc veritas fuerit & olim inter Christianos maximè certa atque indubitata, & iam post eandem tribus Oecumenicis Concilijs, Claromontano, Lugdunensi, & Lateranensi firmatam, multo magis sine omni cunctatione à Christianis recipienda, vt verè Christianus haberi non possit, si quis Ecclesiæ sententia agnoscens, de ea in posterum disputare aut litigare voluerit. Sic autem est in Concilio Lateranensi decretum. *Si Dominus*

Fides Ecclesiæ de regibus hæreticis deponendis.

minus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum & comprouinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo Pontifici, vt ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam qui eam exterminatis hæreticis, sine vlla contradictione possideant. Sic Concilium illud, ex omnibus quæ ab annis mille in orbe Christiano coacta sunt amplissimum; in quod præter Innocentium III. pontificem laudatissimum, præter legatos Imperatoris Romani, & Græci, regumq. Ierusalem, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, Cypri, & aliarum rerumpub. Archiepiscopi Græci & Latini 70. Episcopi 412. prælati alij octingenti, præter doctissimos viros plurimos ex omnibus Christianis regnis conuenerunt.

Concil. Lat. c. 3.

12. Atque hoc etiam Concilij decretum Episcopos Gallicanos excitare debet vt recordētur ad quē locum in Ecclesia & repub. Galliæ diuina prouidētia vocati sunt, se speculatores esse domus Israël, & pastores huius populi, quorum negligentia si Christiani Galliæ in hæreses abducantur, *eorum sanguinē* de Episcoporum *manibus* Deus iam olim prænūtiauit se repetiturum. Meminerint non esse tempus adulandi & gratificandi, sed *arguendi & increpandi, opportunè, importunè*, non *consuendi puluillos*, & supponendi cubitis hæreticorum, sed virga disciplinæ eos castigandi, sed lancinandi eorum vlcera, eaque sale & aceto perfricandi. Reminiscantur ex ea lentitudine, quæ Barbaries plúsquam Turcica grassetur in Anglia, quæ vastitas & depopulatio facta sit in Flandria; & quam propterea mercedem hæretici, si quādo rerum potiātur, illis (nisi penitus apostatæ velint

Ad episcopos Gallic.

Ezech. 3.

2. Tim.

Ezech. 13.

euadere) sint reposituri, vtriusque regionis lamentabili exemplo considerent. Sumant sibi spiritus loco quem & diuinitus & humanitus, ordinatione Christi & reipub. tenent respondentes. Iam nimimirum ad radicem Ecclesiæ Gallicanæ securis posita est. Eam & occultis cuniculis & apertis viribus excindere conantur hæretici, & simul Deus tales se pastores excisurum minatur, nisi Ecclesiæ in qua eos posuit episcopos tuendæ & regendæ, & a lupis inhiantibus liberandæ, diligentem fortemque nauent operam. Caueant & horreant quod est in Cõcilio Lateranensi sapientissimè dictum, *negligere, quum possis deturbare peruersos, nihil est aliud quàm fouere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare*. At quid episcopis faciendum est ad hanc tempestatem quæ Galliæ imminet discpellendam? nimirum vt cum principibus quos habent Catholicos, contra pseudoregem quem habituri sunt hæreticum, cum proceribus & ciuitatibus Christianis & Catholicis contra illos Atheos & Caluinianos, suas operas iungant, sua consilia conferant, & suis armis spiritualibus eorum arma temporalia corroborent. Quod eò facient alacrius & animosius, si primò authoritatem sibi à Deo commissam serio reputent, si cum coëpiscopo suo Gregorio Nazianzeno Theologo, perpendant omnes in Gallia principes & regulos quocunque se titulo commendent, siue Nauarræos, siue Condæos, *sui esse gregis oues, quos episcoporum imperio & throno lex Christi subijcit. Imperium enim episcopi quoque gerunt, idque præstantius ac perfectius*. Hoc quum animis infixum atque insculptum habuerint, se pari cum D. Nazianzeno cum D. Ambrosio, cum alijs Hispaniæ, Germaniæ, Poloniæ, veteribusque Galliæ suæ episcopis potestate à Christo esse instrúctos, tum

Mat. 3.

Act. 20.

Conc. Lat. sub. Martino 1. pag. 788.

Suprà fol. 124.

Exempla vet. Episc. imitanda Gallicanis.

Suprà fol. 477. suorum maiorum fortes animos ad memoriam reuocet. Ambrosius & Nazianzenus in causa religionis non reueriti sunt potentissimos orbis terrarum Monarchas: quid illi blandiũtur regulo, quoad potentiam illis Imperatoribus nulla ex parte cõparando, & tamẽ quoad impietatem millies sceleratiori? Hispaniæ episcopi *consonam promulgarunt* iam olim *Deoque placituram sententiã* nequis regiã sedem conscendat, nisi prius de religione Catholica in regno suo sarta-tecta tuenda iusiurandum sanctissimum emittat: *Cuius promissi si rex ipse temerator extiterit, sit Anathema maranatha in conspectu æterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni. similiter & Christiani omnes qui cum eo consenserint.* Cur *hanc consonam Deòque* sine quæstione *placituram sententiam* episcopi Galli, contra Caluinianũ regem, & omnes *qui cum eo consenserint* non promulgant? cur non denuntiant gregi suo Nauarræum esse *Anathema maranatha in conspectu æterni Dei*, hoc est, creaturam cœlo terræ que inuisam, quem propter hæresim omnes Christiani fugere atque abominari tenentur? Cur quod pauci episcopi Hispani fecerunt, id multò plures episcopi & archiepiscopi Galli facere reformidãt? Illic episcoporum grauitate & constantia, Christiana religio sic regi dominabatur, vt qui contra eam offenderat, qui susceptum in regno adeundo insiurandum violauerat, *propria scelera metuens, seipsum regno priuauerit, se ipse se potestatis regiæ fascibus exuerit*: & apud Gallos qui in exigua prouinciola regenda, omnium regum Christianorum iuramenta violauit, qui infinitè plura atrocissima & tragica scelera admisit; tantum abest, vt se ea deinceps gubernanda indignum iudicet, vt ad regnum multo maius & amplius ambiosè aspiret, nec scelera & sacrilegia quæ commisit innumera metuit; sed potius de illis

Margin: *Episcopi Hispaniæ.* *Suprà fol. 63.* *Suprà fol. 70.* *Episcopi Germaniæ.*

euãgelicis facinoribus gloriatur. Henricus IIII. etsi legitimè fuisset electus, & à Rom. pontifice Paschali coronatus, tamẽ quod postea euaderet *Simoniacus nefandissimus, inuestituras Episcoporum & alia beneficia ecclesiastica pro pecunia conferens, pro arbitrio denique episcopos constituens ac deponens*, episcopi Germani hoc modo disputabant, & suos docuerunt disputare: *Omnis qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Henricus autem quem regem dicunt, Episcopatus & abbatias vendit, vt Constantiensem, Bambergensem, Moguntinensem, & plures alias pro pecunia Ratisponensem & Augustensem, Strasburgensem pro gladio, Abbatiam Fuldensem pro adulterio &c. quorum omnium testis est cœlum, testis est terra, nec nisi impudentissimè negari possunt.* Ex istis quid efficitur? *Omnes nimirum etiam à furno redeuntes scioli concludent: Ergo dominus Henricus hæreticus est, & pro istis nefandis malis ab Apostolica Sede excommunicatus, nec regnum nec potestatem aliquam super nos quia Catholici sumus potest obtinere.* Hoc vno argumento suæ fidei commissos Christianos Episcopi Germaniæ instruebant, vt Imperatori hæretico excommunicato parendum non esse scirent. Cui & alterum hoc adiecerunt ex sacris literis petitum. *Absit vt dicamus Henricum inter fratres aut Christianos reputari, qui toties Ecclesiam corripientem non audiens, sicut Ethnicus & publicanus habetur, cuius odium pro magno sacrificio Dei offerimus, dicentes cum Psalmista, Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Hæc argumenta quum plenius & efficacius contra Henricum istum Gallum quàm illum Germanum valeant, cur in Gallia de conclusione non *sciole à furno redeuntes* & omnia hominum genera etiam remiges & baiuli edocentur vt arguant, *Dominus Henricus Nauarræus hæreticus est, & pro suis nefandis ma-*

Chronicon Citizense Pauli Langij. anno. 1057.

Stephanus Episcopus Halberstat. in appẽdice ad Chronic. Mariani Scoti.

Ibidem.

Ad hunc modum Episcopi Gallia populũ Gallic. debet instruere.

ſacris tota vrbe Cracouienſi interdixit: id quod ita regem offendit, vt captata opportunitate, dum extra vrbem epiſcopus in ſacello quodam diuiniſſimum ſacrum peragit, irruens in eum cum ſuis ſatellitibus prophanus rex, epiſcopi ad altare ſtantis caput abſcinderet, eiuſque cerebro parietes cõſpergeret: cuius corpus mox in minutas partes à ſatellitibus eſt diſſectum & obiectum canibus. Quam ob cauſam Pontifex Romanus Gregorius VII. *liberauit ab eius obedientia omnes principes, Barones & Vaſallos, regemque Boleſlaum anathematizauit, totamque interdixit Poloniam: cui etiam Coronæ regalis conferendæ ius abſtulit, ne de cætero quiſpiam principum, abſque ſpeciali conſenſu Sedis Apoſtolicæ coronaretur.* Boleſlaus autem à ſuis expulſus fugit in Hungariam, vbi proximo anno, *Dei vindicante, in amentiam incidit*, & ipſe ſibi mortem conſciuit. Quo ita interempto, Poloni eius fratrem Ducem Vladiſlaum regem ſuum conſtituunt. Qui *quanquam vſurparet regium titulum, non tamen fuit coronatus, horrentibus epiſcopis Apoſtolici mandati præuaricationem.* Poſt huius autem mortem depoſitum eſt nomen regale, nec ducentis deinceps annis vſque ad Premiſlaum II. cuiquam Polono attributum. Hic verò primus ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, veteri more repetiti vnctus & coronatus eſt, aſſentiente Romano pontifice, qui ordinauit vt in poſterum ad honorandam Staniſlai epiſcopi Cracouienſis memoriam, rex Polonus in Cracouienſi Eccleſia coronaretur. quod ius deinceps Cracouienſi Eccleſiæ pontificijs diplomatis perpetuum factum eſt.

Rex Poloniæ.

Munſter. vbi ſupra. pag. 895.

An. 1295. Cromerus lib. 11. Munſter. pag. 900. 901.

Imperator Germaniæ excommunicatus & depoſitus.

In Germania autem vt Ludouicum quartum, Othonem item IIII. & Henricum III. breuitatis cauſa prætereã, à ſui temporis pontificibus, Alexãdro III. Iohanne XXII. Innocentio III. & Grægorio

rio VII. exauthoratos, vnica Frederici II. historia satis manifestè docet & quæ sit pótificum erga Imperatores authoritas, & quæ fuerit orbis Christiani de tali pontificum authoritate fides. Excommunicauerat illum primò Honorius tertius & deinde Gregorius nonus. Quum tamen potentia & vi imperium retineret, & in Germania Italiaque multi propterea cruentissimi tumultus nascerentur, obeuntę Gregorio, Innocentius quartus in Generali Concilio Lugdunensi, missis orbis Christiani nomine legatis Fridericum ad pacé inuitauit, pollicitus quæcunque optari possent ad sarciendam Ecclesiæ cócordiam Et si quidem Fridericus *diceret quòd in nullo contra iustitiam læserat Ecclesiam, aut quòd vel Pontifex defunctus, vel Innocentius contra iustitiam eum læsissent, parati eramus (inquit pontifex) vocare reges, prælatos, & principes tam Ecclesiasticos quàm sæculares ad aliquem tutum locum, vbi Fridericus vel per se, vel per solennes nuncios conueniret: eratque parata* Ecclesia *de consilio Concilij satisfacere illi si eum læsisset in aliquo &c.* Quum vero Imperator omné istiusmodi pacificationem respueret, & obstinatè incæptos tumultus tota Germania Italiáque foueret, *pacemque inter Ecclesiam & Imperium* stabilitam infringeret: & ob grauem hæresis suspicionem, & ob sacrilegia, & quia Ecclesiastica iura sibi vsurpauit, & quia contra fas iusque bello pótificiam vexabat ditionem, & quia sua insigni simulatione expeditionem in Orientem contra Saracenos cum magna Christianorum clade impediuit, & quia episcopos à Gregorio Romam ad Concilium generale vocatos, Cardinalesque varios, obsessis itineribus cepit, & in vincula coniecit, *qua ex re Gregorius tantum dolorem cepit, vt non diu superuixerit*, & quia episcopatus & monasteria 40. in odium Papæ expoliauit, multosque sacerdotes ablatis eorum bonis su-

Innoc. in Concilio Lugdun. Sext. decret. lib. 2. tit. 14. ca. 2. Ad Apostolicæ &c.

Pauli Langy chron. Citizense an. 1219. & 1227. 1229.

Platina in Greg. 9. Alber. Crant. Saxon. lib. 8. cap. 8.

Concilium Lugdunense vbi suprà.

nis suspendit; *ob hos & ob alios eius nefandos excessus, nos cum patribus nostris*, inquit Innocentius Pontifex, *& sancto Concilio post diligentem deliberationem, ea authoritate quam Christus Iesus in B. Petri persona pontificibus tradidit memoratum principem qui se imperio & regnis, omnique honore & dignitate reddidit tam indignum, omni honore ac dignitate priuatum à Domino ostendimus, denunciamus, & simul sententiando priuamus: omnes qui ei fidelitatis iuramento tenentur astricti, ab huiusmodi iuramento absoluentes: authoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam deinceps ei tanquam Imperatori vel regi pareat, decernendo quoslibet qui ei deinceps velut Imperatori vel regi consilium auxiliumue præstiterint, seu fauorem, ipso facto excommunicationis sententiæ subiacere.*

Iudicium Papæ comprobatum ab orbe Christiano.

Ita Pontifex. Neque tum fuit aliquis in orbe Christiano princeps, vel respublica, quæ pontificis sententiam improbauit, si eos excipias quos armis militibusq; Fridericus sibi habebat alligatos. Electores quidem principes successorem ei dederunt Henricum Lantgrauium Turingiæ D. Elizabethæ filiũ, eòque defuncto Guilielmum Comitem Hollandiæ Galliæ rex Ludouicus Sanctus omnibus viribus pontificis iudicium roborauit, & ipse Fridericus paulò post, cum immenso exercitu sexaginta millium, partim Germanorum, partim Turcarum & Saracenorum (quos longè quàm Christianos habebat chariores fouebatque magis) à multo minoribus pontificis copijs profligatus, fugit in Apuliam, vbi à Manfredo filio spurio, iniecto ori puluino dum dormiret suffocatus est. Neque verò opus est exquirere singulorum principum suffragia, quando in Concilio Lugdunensi habemus generalem omnium Christianorum, saltem Occidentis consensum. Quin & ipsi Imperatores Græci dũ in his inter Fridericos patrem & filium Romanosque

Genebrar. in Chronolog. anno. 1254.

Belforest in annal. lib. 4. cap. 9.

Nauclerus generatio. 42. pag. 308. 389.

ique pontifices tumultibus, suos Romam mittunt Oratores, vt vel fauore, vel præmijs, vel subministratis contra schismaticos Germanos auxilijs, Imperialem dignitatem à pontifice sibi procurarent tanquam postliminio reddi, quando eadem iam suppetebat eius Germanis eripiendæ, & Græcis iterum tradendæ causa, quæ prius pontifices impulerat vt Græcis ablatam ad Francos Carolumque Magnum transferrent: Græci (inquam) hoc facto suo, satis claré demonstrarunt nec ipsos dubitasse qui in Pontifici Romano iusta fuerit huius honoris dandi & auferendi potestas. Hac siquidem tempestate *Emanuel Imperator Græcus legatos ad pontificem misit, qui ei pollicerentur & magnas copias in Fredericum, & mentem omnium Græcorum cum Ecclesia Rom. conuenientem, vt Occidentalis & Orientalis eadem fieret, si pateretur Imperium Romanum antea diuisum in vnum corpus redigi.* Sed renuit pontifex, & re infecta dimissi legati. Quum verò deinde Fredericus atrocius Alexandrum persequeretur, & Roma à militibus suis Germanis capta in Apuliam fugere compulisset, eo iam in maioribus angustijs posito, *misit rursus Emanuel alios Oratores, qui maiora pollicerentur si pontifex in suam sententiam descenderet, & Coronam Occidentalis Imperij qua Fridericus iustè & debitè priuatus videbatur, Constantinopolitano redderet.* Verùm ille habito consilio Cardinalium maxima grauitate & constantia non tam quid sibi in præsens, quàm quid in posteritatem & vniuersè rebus Christianis vtile futurũ esset cõsiderans, *respõdit se nolle id in vnũ coniungere, quod olim de industria maiores sui disiunxissent*, vnde rursus spe suá frustrati legati domum redierunt, ita tamen vt certum argumentum relinquerent, eam fuisse Ecclesiæ Græcæ hoc tempore fidem, quòd pontifex Romanus iustis de causis, ea quàm à Christo

Ecclesia Græca probat sententiam Papæ.

Platina in Alexandro 3. Nauclerus generatio. 39. pag. 225.

Naucl. ibi. pa. 226.

Summa constantia & æquitas pontificis Rom.

sto deriuatam habebat potestate; Imperium Occidentis & Orientis vel desiûctum colligare, vel colligatum potuerit disiungere, eademque ratione duo Imperia in vnum contrahere, qua maiores eius vnū in duo separauerant.

II. 11 Neque verò est quòd hæretici more suo obganniant, hęc facta esse à pontificibus impijs, superbis, ambitiosis, furori, vindictæ & gloriæ suæ indulgentibus. Si enim his perturbationibus occupati à recta ratione auersi fuissent: nunquam Alexander hanc tam præclaram occasionem se de inimico vlciscendi, tam opurtunè oblatam, eamque adeò probabile & specioso prætextu fundatam (quid enim erat in speciem gloriosius quam distractas Orientis & Occidentis vires in vnum redigere?) prætermisisset. Sed qui nouerit quàm ignauè, seditiosè, sacrilegè, & hæreticè hac ætate Imperium Græcum fuerit administratum; vt patriarcha Constantinopolitanus vir sanctissimus reipub. miseriam deplorans loco cesserit, in cuius locum ab auaro Imperatore Alexio *suffectus est spado, simplici vir ingenio, & dignus qui in angulo magis quàm in clarissima Orientis Ecclesia degeret*; quo tamen post triennium deturbato, ad sublimem illam cathedram *euectus est Nicolaus grammaticus* (quæ Ecclesiasticæ & episcopalis honoris ad sordidos homines traductio, ruentis Ecclesiæ certū est præsagium) qui meminerit vt ijdem Græci cum suis Imperatoribus Christianos Germaniæ & Galliæ hoc sæculo in Asiam Turcis debellandis maximo numero commeantes, nequissimè contra fidem datam oppugnauerint, *quos per insidias arctis & opportunis locis collocatas interimebant, clausis portis vrbium ingressu arcebant, & si quid Christiani emere vellent funibus de muro attrahendæ pecuniæ causa demissis, pro ea minimum commeatus prout Græcis ipsis placuit, subministrabant*, sæpe

Improbitas & impietas Græcorum.

Glycas in annalib. parte 4. & Iohannes Commenus in continuatione Glycæ annaliū, pag. 470. 479.

ſæpe perparcè, ſæpe nihil penitus; aliquando calcem farinæ miſcentes, panem corrumpendo exercitui peſtiferum efficiebant, Imperatoris iuſſu de argento minimè probo pecuniam cudebant, quæ venditu ris aliquid ex exercitu Alemannico daretur; idemque Imperator miſſis literis Turcas hortatus eſt & edocuit quemadmodum cum Latinis illis bellum gerere debebant : hæc qui recordatur ab ipſis Græcis hiſtoricis ſcripta & memoriæ mandata, perſpiciet pontificem Romanum diuino potius quàm humano conſilio, nec perturbatione animi ſed maturrimo iudicio adductum fuiſſe, ne populo adeò mutabili, inconſtanti, religionem negligenti, & ad Turcas magis quàm ad Chriſtianos iuuandos propenſo Imperium rurſus tradendum cenſeret. Illis autem reliquis pontificibus, qui in Imperio tranſferendo, vel regibus & Imperatoribus excommunicandis, deponendis, mutandis, ita infracto animo laborarunt, nihil vnquam reſpublica Chriſtiana ea tempeſtate vidit ſanctius, nihil prudentius, nihil religioſius : quemadmodum & in veteri Teſtamento illis prophetis pontificibuſque qui contra ſuæ tempeſtatis tyrannicos reges eadem fecerunt, nihil fuit ſuo tempore magis diuinũ & heroicum. Gregorius etenim ſecundus qui excõmunicato Philippico, prima iecit fundamenta Imperij Græci ad Latinos transferẽdi, vir græcè latinéq. doctiſſimus, propter ſummam liberalitatem in reparandis publicis ædificijs, mœnibus, templis; propter caſtitatem, ſapientiam, ſanctitatem, in primis propter ſummam manſuetudinem & pacem inter principes procurandam ita laudatur, vt eum proponant tanquam ſingulare harum virtutum epiſcopalium exemplar : cuius certè in hoc ipſo tranſferendi Imperij negotio mira eluxit moderatio. Nam cùm Itali deteſtantes dominatum Imperato-

Vide Græcorum nequitiam in Paulo Æmilio li. 5. in Ludouico Iuniore rege. 40. fol. 225. 226.

Iſtorum pontificum Roman. ſumma bonitas, prudentia & mãſuetudo

Gregorius 2.

Platina. Genebrar. Marianus Scotus.

ctorum magnus amator, cui ægrotos visere, eosque ad patientiam adhortari, eleemosinas indigentibus præbere, desperatos consolari, errantes in viam reducere prædicando, admonendo, quibus plurimum ob doctrinam & eloquentiã valebat, peculiare fuit. Homo certe ita mitis ingenij vt omnes deligeret, neminem odio haberet, tardus ad iram, ad miserendum promptus, insignis pietate, sed vna *fortissimus rerum* Ecclesiasticarum *honorisque diuini procurator & defensor.* Et isti pontifices Græcos Imperatores propter hæresim Imperio (vt diximus) Occidentis exuerunt. Et quis non statim cogitet viros doctissimos & sanctissimos, eosdemque Græcos, & quum alijs virtutibus insignes, tum maximè ob pietatem, humanitatem, clementiam, animum à vindicandis iniurijs alienissimum, adeò celebres, vt hostibus etiam suis non solum iniurias condonauerint, sed eos quoque beneficijs cumulauerint, ita voluisse non modo regum & Imperatorum, sed patriæ quoque suæ honorem minuere, & (vt videri poterat) labefactare potentiam, nisi fides Christi & reip. Christianæ necessitas, quã omnibus priuatis commodis & affectionibus anteponere debebant, eos ad hæc facienda pertraxisset.

Platina in vita eius & Zonaras to. 3.

Reliqui autem Pontifices, qui eadem authoritate cõtra Galliæ, Angliæ, Poloniæ, Germaniæq. Reges vsi sunt, Vrbanus II. Innocentius III. & IIII. Gregoriusque VII. omnes ab historicis describũtur fuisse præstantissimi, & veræ fidei, diuini honoris, Ecclesiæque tuendæ etiam cum capitum suorum discrimine studiosissimi: id quod vel ex operibus eorum quiuis statim animaduertat. Alias enim cur vt alij multi Romæ, otiosi non consederunt? cur maximorum regum odium, & hostilem inimicitiã susceperunt? Cur Vrban⁹ Gallus Gallorũ

diuinitus est approbata: qui inter omnes sacerdotes & Rom. pontifices, præcipui zeli & authoritatis fuit, qui iustis clamoribus & querimonijs Catholicorum motus, & zelo Dei accensus, Henricum regem excommunicauit: vir certè timens Deum, Deoque gratus, religiosus, iustitiæ & æquitatis amator, prudens, clemens, pauperum &c. patronus, atque vnicus Ecclesiæ *Rom. fortissimus defensor, contra hæreticorū improbitatē, & malorum principū potentiā res Ecclesiasticas per vim occupare conantiū, & qui propter Deū, in his quæ ad iustitiam pertinebant, nihil timuisset perficere.*

Otho. Frisingens. lib. 6. cap. 36. Marianus Scotus an. 1075. Plat. in vita, & Nauclerus generatio 37 pag. 144.

Hæc & similia de his pontificibus scribunt historici fidelissimi, multoque plura & pro istis & cōtra eos reges, quos priuarunt fidelium communione & regno, scripserunt sanctissimi eorum temporum viri, Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, & alter Lucensis episcopus, vterque post mortem in Sanctorum numerum relatus, Stephanus episcopus Halberstatensis, Abbas Vrspurgensis, Leo Hostiensis, Guitmundus, & alij permulti eius sæculi scriptores egregij.

Ansel. epi. 8. & lib. de Azimo in initio. Ansel. Lucens. in epist. apud Abbatem Vrspurgēs. Abb. Vrspurg. anno 1068. Leo lib. 3. histoir. Casinensis. Guitmūd. de sacramentis li. 1. & 3. Vide Genebr. 7.

Neque tamen solùm vrgeo pontificum probitatem & excellentiam, sed etiam orbis Christiani consensum, Ecclesiæ Grece Latinæque iudicium, Christianorum in illis regnis vbi reges excommunicati erant fidem, eamque & scripturis diuinis, & omniū ætatum tum apud Christianos tum apud Iudæos praxi perspicuè testatam, adeo vt hæc veritas fuerit & olim inter Christianos maximè certa atque indubitata, & iam post eandem tribus Oecumenicis Concilijs, Claromontano, Lugdunensi, & Lateranensi firmatam, multo magis sine omni [illegible] à Christianis recipienda, vt verè Christianus haberi non possit, si quis Ecclesiæ sententia agnoscens, de ea in posterum disputare aut [illegible]tigare voluerit. Sic autem est in Concilio Lateranensi decretum. *Si Dominus*

Fides Ecclesiæ de regibus hæreticis deponendis.

euadere) sint reposituri, vtriusque regionis lamentabili exemplo considerent. Sumant sibi spiritus loco quem & diuinitus & humanitus, ordinatione Christi & reipub. tenent respondentes. Iam nimimirum ad radicem Ecclesiæ Gallicanæ securis posita est. Eam & occultis cuniculis & apertis viribus excindere conantur hæretici, & simul Deus tales se pastores excisurum minatur, nisi Ecclesiæ in qua eos posuit episcopos tuendæ & regendæ, & a lupis inhiantibus liberandæ, diligentem fortemque nauent operam. Caueant & horreant quod est in Cōcilio Lateranensi sapientissimè dictum, *negligere, quum possis deturbare peruersos, nihil est aliud quàm fouere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare*. At quid episcopis faciendum est ad hanc tempestatem quæ Galliæ imminet discellendam? nimirum vt cum principibus quos habent Catholicos, contra pseudoregem quem habituri sunt hæreticum, cum proceribus & ciuitatibus Christianis & Catholicis contra illos Atheos & Caluinianos, suas operas iungant, sua consilia conferant, & suis armis spiritualibus eorum arma temporalia corroborent. Quod eò facient alacrius & animosius, si primò authoritatem sibi à Deo commissam serio reputent, si cum coëpiscopo suo Gregorio Nazianzeno Theologo, perpendant omnes in Gallia principes & regulos quocunque se titulo commendent, siue Nauarræos, siue Condæos, *sui esse gregis oues, quos episcoporum imperio & throno lex Christi subijcit. Imperium enim episcopi quoque gerunt, idque præstantius ac perfectius*. Hoc quum animis infixum atque insculptum habuerint, se pari cum D. Nazianzeno cum D. Ambrosio, cum alijs Hispaniæ, Germaniæ, Poloniæ, veteribusque Galliæ suæ episcopis potestate à Christo esse instrúctos, tum

Mat. 3.

Act. 20.

Conc. Lat. sub. Martino 1. pag. 789.

Suprà fol. 124.

Exempla vet. Episc. imitanda Gallicanis.

euãgelicis facinoribus gloriatur. Henricus IIII. etsi legitimè fuisset electus, & à Rom. pontifice Paschali coronatus, tamẽ quod postea euaderet *Simoniacus nefandissimus, inuestituras Episcoporum & alia beneficia ecclesiastica pro pecunia conferens, pro arbitrio denique episcopos constituens ac deponens*, episcopi Germani hoc modo disputabant, & suos docuerunt disputare: *Omnis qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Henricus autem quem regem dicunt, Episcopatus & abbatias vendit, vt Constantiensem, Bambergensem, Moguntinensem, & plures alias pro pecunia Ratisponensem Augustensem, Strasburgensem pro gladio, Abbatiam Fuldensem pro adulterio &c. quorum omnium testis est cœlum, testis est terra, nec nisi impudentissimè negari possunt.* Ex istis quid efficitur? *Omnes nimirum etiam à furno redeuntes scioli concludent: Ergo dominus Henricus hæreticus est, & pro istis nefandis malis ab Apostolica Sede excommunicatus, nec regnum nec potestatem aliquam super nos quia Catholici sumus potest obtinere.* Hoc vno argumento suæ fidei commissos Christianos Episcopi Germaniæ instruebant, vt Imperatori hæretico excommunicato parendum non esse scirent. Cui & alterum hoc adiecerunt ex sacris literis petitum. *Absit vt dicamus Henricum inter fratres aut Christianos reputari, qui toties Ecclesiam corripientem non audiens, sicut Ethnicus & publicanus habetur, cuius odium pro magno sacrificio Dei offerimus, dicentes cum Psalmista, Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Hæc argumenta quum plenius & efficacius contra Henricum istum Gallum quàm illum Germanum valeant, cur in Gallia de conclusione non *sciole à furno redeuntes* & omnia hominum genera etiam remiges & baiuli edocentur vt arguant, Dominus *Henricus Nauarræus hæreticus est, & pro suis nefandis ma-*

Chronicon Citizense Pauli Langij. anno. 1057.

Stephanus Episcopus Halberstat. in appẽdice ad Chronic. Mariani Scoti.

Ibidem.

Ad hunc modum Episcopi Gallia populũ Gallic. debẽt instruere.

lis à Sede Apostolica excommunicatus: Ergo nec regnum nec potestatem super Gallos quia Catholici sunt potest obtinere. Cur non è pulpitis prædicatur, eius *odium pro magno sacrificio esse offerendum Deo?* Aut num maius peccatū existimant in illo Henrico Episcopatus & Abbatias Episcopis & Abbatibus quanquam improbis, Catholicis tamen vendere, quàm in isto Henrico Episcopatus accisos & spoliatos flagitiosissimis hæreticis addicere? Aut fœdiorem hæresim putant Simoniam illam (quæ propriè hæresis nō est) hac Caluiniana omnium hæresum, & Simoniarū, & blasphemiarum & Atheismorum sentina & Lerna? Præfuit Polonis ante annos quadringentos Miecislaus, quē historici *Monarcham Poloniæ* vocant. Is quum copiosam sobolem haberet, filiasque suas, Bohemiæ, Saxoniæ, Pomeraniæ, alijsq. vicinis principibus magnis in matrimonium dedisset, ideoque contra suos se firmis præsidijs munitum putaret; ita superbè dominari cœpit, vt subditorum, siue procerum siue præsulum (sed istorum maximè) bona licentiosè & admodum tyrannicè prædaretur. Quare ab *Archiepiscopo Gnesnensi, & Gedeone Episcopo Cracouiensi, monarchatu deiectus est, in Casimirum Ducem Sandomiriensem,* eius fratrem natu minorem *translato principatu.* Licet enim rex quinque haberet filios, præter filias plures, illis tamen reiectis Poloni ad fratrem regios honores detulerunt, & vnà *Archiepiscopus Gnesnensis cum Episcopis Cracouiensi, & Vladislauiensi, cæterisq; omnibus pōtificialibus indutus* decretum hoc communi sententia factum *astante Casimiro monarcha, & Baronum multitudine pronuntiauit. Qui bona pontificum aut Ecclesiasticarū personarum rapuerit, occupauerit, distraxerit; etiamsi persona sit illustris, & Regalis, Ducali, aut quacunq; alia præfulgeat dignitate, anatema sit.* Cur hoc anathema quod omnes Episcopi Poloni iecerunt in magnum illum

Episcopi Poloniæ. Cromerus hist. Polon. li. 3.

Stanislaus Oricho. in Chimera fo. 55. 56.

Munst. in Cosmog. l. 4

mona

monarcham Polonum à nullo Episcopo Galliæ fertur contra minutum istum monarcham Biernæ, qui tamen illud tanto magis est commeritus, quanto maximum imperiū Poloniæ, minimo territorio Biernensi est largius & patentius? Quàm erit æterna macula & inexpiabile scelus Episcopis Gallicanis, & personas Episcoporum, & opes Ecclesiarum, & animas omnium in Gallia Christianorum in prædam hæretico prodere, quum illi solas Ecclesiasticorum personas & bona, tam gloriosa fortitudine cōtra tyrannū defenderint! Aut vero abiecti & effæminati, adeoque & seruilis animi signū non est tot in Gallia Episcopos contra tenuē, & inopem, & sterilē regulū nō efficere, quod pauci Episcopi Poloni cōtra regē, & suis opibus, & tot vicinorū principū cognatione, & liberorū multitudine formidabilē sunt executi?

Quod si magis domesticis exemplis delectantur, vt S. Iuonem Episcopum Carnotensem mittam, pulchrè tamen ostendentem quemadmodum erga regem excommunicatum se gerere debeant, quod illustrius signum tāquam alteram Cynosuram qua in turbulentis his fluctibus dirigantur, & quò referant oculos poterunt exoptare, quam magnum illū & diuinum Remigium Archiepiscopum Rhemensem, totius Galliæ primatem, ad quem in omnibus istiusmodi difficultatibus Ecclesiæ Gallicanæ ordo eos iubet respicere. Ille autem vt viuens nihil ab hac communi Episcoporum Christianorum de regibus excommunicandis fide dissensit; ita moriens hanc suam quasi vltimam voluntatem, & regibus & Episcopis Galliæ commendauit. *Si (inquit) Dominus meus Iesus Christus vocem orationis meæ, quam quotidie pro charißimo filio meo rege, in conspectu diuinæ maiestatis specialiter fundo audire dignatus fuerit, vt sicut à me accepit, ita in dispositione & ordinatione sanctæ Dei Ecclesiæ*

Supra fol. 537. 538

Exemplum & mandatū D. Remigij de abyciendo Nauarræo.

Histoire de l'Eglise de Rheims li. 1. cap. 13.

Achiepiscop. Rhemensis pater regum Galliæ.

clesiæ perseueret: benedictiones quas Spiritus sanctus per manum meã peccatricem super caput eius infudit, plurimæ super caput illius per eundem Spiritum S. superaddantur, & ex ipso reges & Imperatores procedant, qui & in præsenti & in futuro, iuxta voluntatem Domini ad augmentum sanctæ suæ Ecclesiæ, virtute eiusdem in iudicio & iustitia confirmati regnum obtinere atque augere valeant, &c. Hoc regibus Galliæ filijs suis charissimis magnus iste Gallorum Apostolus precatur. Nec dubium est quin has benedictiones per manus episcoporum Spiritus sanctus illis infundat *qui sicut à B. Remigio acceperunt, ita in dispositione & ordinatione Sanctæ Dei Ecclesiæ perseuerant*, & qui *iuxta voluntatem Domini ad augmentum sanctæ Ecclesiæ* se à Deo Christianis hominibus præpositos esse norunt. At quid horum de Caluinistis regibus vel fingi aut simulari potest? qui benedictiones has episcopales, vt superstitiosas irrident, qui episcoporum manus sibi imponi non sustinent, qui *contra veterem fidem quam à B. Remigio acceperunt*, nouam perfidiam ab impurissimis hæresiarchis hauserunt, qui *in dispositione & ordinatione sanctæ Dei Ecclesiæ non perseuerant*, sed eam ferro flammaque persequuntur, qui si his rebellionũ suarũ temporibus ciuitatem Rhemensem cepissent, sine controuersia corpus huius Sancti vt aliorum alibi Sãctorum Vulcano consecrassent, eòque magis quòd hunc Sanctũ dum viueret magis quã alios plærosque Ecclesia Romana honorauit, quem Hormisda Pontifex Romanus eius ætatis suum constituit generalem per totam Galliam Clodouæo regnante vicariũ. Quum ergo benedictionẽ S. Remigij percipere non possit Nauarræus, quid superest nisi vt maledictio & anathema S. Remigij in eũ iaciatur, vti Sanctus ipse his verbis præcipit. *Si regium genus*

Vbi suprà.

quod ad honorem S. Ecclesiæ, & defensionem pauperẽ vnà

cum

cum fratribus meis & coepiscopis omnibus Germaniæ, Galliæ, atque Neustriæ, in regiæ maiestatis culmen perpetuò regnaturum statuens elegi, baptizaui, à fonte sacrosuscepi, donoque septiformis spiritus consignaui, & per eiusdem sacri chrismatis vnctionem ordinaui in regem; Si (inquam) aliquando genus illud regium per benedictionem meam totis domino consecratum mala pro bonis reddens, Ecclesiarum *Dei peruasor, destructor, depopulator grauis aut contrarius existere voluerit: conuocatis Rhemorum episcopis, primùm moneatur, & deinde* Ecclesia *Rhemensis adiuncta sibi sorore* Ecclesia Treuirensi, *iterum eum conueniat. Tertiò verò Archiepiscopis Galliarum tantummodo tribus aut quatuor conuocatis, princeps illi quicunque fuerit admoneatur. Quòd si deinceps incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuerit, & se per omnia Deo subdens, benedictionibus Ecclesiæ participare noluerit, elogium segregationis à Christi corpore ei ab omnibus porrigatur, totumque ei quod in persona Iudæ traditoris Domini nostri Iesu Christi decantare solet* Ecclesia, *per singulas ei decantetur* Ecclesias: *Fiantque dies eius pauci & principatum eius accipiat alter.* Hoc vobis ô episcopi præcipit Apostolus & Archiepiscopus vester S. Remigius, & ita præcipit, vt si ea facere neglexeritis, ea Sãctus ipse vobis imprecatur, quæ rex iste sua sacrilega contumacia est promeritus. Quòd si ne hanc anathematis formam syllabatim obseruetis iustę rationes vos impediant, saltem rei summam exequamini, id quod & S. Remigius, & tota episcoporum Gallicorum series, quę post Apostolorum tempora in Ecclesijs Gallicanis sedit, & nunc in cœlesti regno cùm Christo Iesu triumphat, & quorum omnium iste Nauarræus generalis hostis est, non minus quàm S. Remigius à vobis requirit & sub comminatione diuini iudicij flagitat. Si non vultis decantari per singulas Galliæ Ecclesias quod de Iuda Apostata & traditore Christi Eccle-

Statuens elegi.

Nauarr. per S. Remigium regno Galliæ abdicatus.

Ibidem.

Ecclesia vsurpat,& quod S. Remigij verissimo iudicio in regem hæreticum quadrat; saltem facite per omnes Galliæ Ecclesias è pulpitis sonare doctrinam de regibus Apostolicam quam hic D. Remigius prædicat. Doceantur Christiani Galliæ, omnes reges Christianos, & vestrum nominatim Clodouæum magnum à S. Remigio & reliquis Episcopis fuisse factum & electum *ad honorem sanctæ Ecclesiæ, & defensionem pauperum*. Doceantur in vestra potestate esse eum à *corpore Christi* Ecclesia Christiana *segregare*, vt deinceps rex Christianorum magis effici non possit quàm *Iudas traditor*. Doceantur cum S. Remigio præcari Deum, vt *fiant dies eius pauci*, & decernite sequẽtes hunc Primatem vestrum, æquissimum ius esse, vt *principatũ eius accipiat alter*: & quoniam *benedictionibus Ecclesiæ participare non vult*, illud super est vnum vt *hæc maledictio et à vobis omnibus porrigatur*:

Vide suprà fol. 53.

Officiũ Episcoporum Gal. erga Nauarrã

13\. Nam quòd *incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuit*, & quòd *Ecclesiarum Dei peruasor, destructor, depopulator grauis extitit & existat*, grauior non dicam quàm Angli, quàm Burgundi, sed quã vel Normãni, vel Saraceni, tota Gallia clamat, & est Solis luce clarius; & nos superius abũde explicuimus; nec eius opinor Ministri quanquã impudentissimi poterunt inficiari. Imò verò si quis velit simul coaceruare in vnã quasi massãm, omnes scelerum & hęresum causas, propter quas Imperatores & reges vel Græci vel Latini; Germani, Franci, Poloni, Angli imperio in Christianos subditos priuati sũt, eas simpliciter oẽs vel multo maiorẽ partem comperiet in Caluinistã regẽ cuiuscunq. generis, & nominatim in eum, de quo agimus conuenire. Græcorũ quidẽ, Philippici, & Leonis Isauri hæreses cõtra sacras imagines & sextum Concilium vniuersale, nugæ erant; sicum

Comparatio Nauar. cum regib. abdicatis.

Græcit.

Calui-

Caluinistarum blasphemiis omnia Concilia condemnantibus, Sanctos, non modò Sanctorũ imagines irridentibus & violantibus, eorumque corpora concremãtibus, ipsósque Sanctos (quantum est in istorum potestate) è cœlis in inferos præcipitantibus, eósque damnatos esse prædicantibus conferantur. Philippus Gallorum rex legitima vxore viuente, nuptias illicitas contra ordinem Ecclesiæ contraxit; cuius exemplum sequutus est nuper Henricus VIII. Anglus: & quàm primum à Catholica Ecclesia discessit, statim ijsdem contra leges Dei & Ecclesiæ nuptiis sese illigauit. Et quàm probabile est hunc Henricum illius in eadem nefaria copulatione futurum comitẽ, qui iam nunc tot annos vxore sua Christianissimorũ regum sorore tam indignè & inhumaniter abusus est! & cuius Ministri perpetuò garriunt eam Cananæam & idololatrã esse, cum quà lex Dei cõiugiũ Christianis interdicit. Sed siue eam repudiabit alteramque assumet, quę est noui Euangelij praxis ordinaria, seu nullam certam curabit, cui libertas Euangelica multarum copiam facit; quin sub eo rege creberrimæ erunt per Galliam incestæ monachorum & monacharum libidines illis Philippi nuptiis longè fœdiores, id quidem exploratum est & longè certissimum. Ioannes Anglus vastauit aliquot Episcopatus & monasteria & non decuplo, non centuplo plura depopulatus est cum suis Hugonotis Nauarræus? Episcoporũ bona rapuit Miecislaus Polonus, ideoque regno eiectus est. At vtinam bonis ereptis contentus, domos Episcoporum & Ecclesias nõ disturbasset ille noster Henricus. Vtinam non nisi vnum aut alterum Stanislaum, vnum nimirum episcopum aut sacerdotem ad altare Dei cũ Boleslao Polono trucidasset. At

Philippo Gallia.

Ioanne Anglia.

Polonis.

quum

Suprà fol. 350. quum eius authoritate quinque bella ciuilia in hoc regno suscepta sint,& in eorum duobus solis plusquam quinque milia sacerdotum partim in Ecclesiis & monasteriis ad altaria, partim alibi crudelissimè mactata sunt, guttam matutini roris Oceani Atlantici fluctibus comparat, qui Boleslaum vnius Stanislai interfectorem comparat huic Henrico communi tot sacerdotum carnifici: aut si quis etiã Frederici II. aut Henrici IIII. Germani (Germanis) cum isto Henrico Biernensi comparationem facere velit particularem, quorum alteri eique improbiori cùm tanquam ingens & inexpiabile crimen obiectum sit ab eius sæculi Christianis quod *Episcopatus & Abbatias 40. expoliauerit*, quantopere obstupescerent iidem Christiani si istius Henrici istius *Nabuzardanis sanctorum omnium euersoris*, facinora alterius magnitudinis & infinitè immaniora audirent, cuius vnius impietate, ex Nauarra, Guienna, Gasconia, Languedoca, & vicinis Galliæ prouinciis, multò plures Episcopos exulare, vel illic in misera seruitute sic oppressos & spoliatos, & nequissimorũ Hugunotarum libidini obnoxios viuere, vt contra tantam tyrannidem nec hiscere audeãt, notissimũ est: & præterea Hospitalia pauperibus & orphanis alendis destinata nongenta, monasteriorum duo millia, aliarũ verò Ecclesiarum in quibus Deus sanctissimè iuxta ritum Testamẽti noui colebatur, viginti millia, post acerbissimam direptionem & spoliationẽ ab eo eiusque ducibus funditus excisa & diruta fuisse, multorum est libris testatũ, & per omnium ora sermonesque iactatum. Quare his omissis, reuocet tantummodo Christianus lector ad memoriam, aliquam particulam ciuilium istorum bellorũ. consideret horrorem facinorũ quæ vbique in historiis

Marginal notes: Suprà fol. 318. — Ierem. 52. 13. — Malac. ca. 1. 11.

ocurrunt.

occurrunt, & quæ nos breuiter lectoribus quasi per transennam prætereuntibus carptim spectanda exhibuimus. Reuoluat non simplices cædes, pauca sacrilegia, aliquas blasphemias, vulgares hæreses, sed centenarias ciuitatum direptas, multitudines nobilissimorum in Gallia procerum cæsas, milliones plebeiorum obtruncatos, multa templorum millia à fundamentis post sacrilegas spoliationes euersa & inflammata, cælites omnes, Christumque ipsum horrendis blasphemiis laceratũ, impositum & alligatum asino, & circunductum per plateas tanquam morionẽ, & quantum in istis bonis Euangelicis fuit iterum cruci affixum. Recordetur totum Caluinismum esse profundam & verè tartaream spurcissimarũ blasphemiarũ, Iudaismorum, Turcismorum, Paganismorum & Atheismorum abyssum, cuius extremus finis est vt Christum ad inferos damnet, & Deum cum Satana confundat, & vel Deum nullum habeat, vel Satanam pro vero Deo honoret, & tum (quod necessario consequens est) vitam humanam omni turpitudine flagitiosissima contaminet, conscientiaque extincta hominem soli ventri & veneri deditum in meram belluam transformet; hæcque omnia Nauarræi imperio, authoritate, nutu fuisse prædicata, cõmendata, acta, patrata, sparsa & multiplicata. Hæc qui recogitat, & deinceps exigua (comparatè) Frederici & Henrici erratula perpendit, si Christianus est & istos iustè amotos imperio credit, obstupescet eorum impudentiam, qui Henricum Nauarræum tantà teterrimorum scelerum mole oppressum ad regnum velint attolere.

Suprà cap. 6.

Supra fol. 557.

Suprà cap. 5. §. 5. 7.

Summa & finis Euangelij Caluiniani.

14 Denique vt ij qui à scorpiis sunt icti, ab eisdem scorpiis optimum remedium petunt, ita nos qui nobis totique reipub. grauissima vulnera ab

14.

hæreticis inflicta perferimus, si illud detrimentis nostris remedium adhibere voluerimus quod suo exemplo hæretici suppeditant; & ijs ipsis vulneribus cicatrices obducere poterimus, & ne eadem nobis in posterum infligantur, certissimo præcauere.

Nauarr. à regno arcédus exemplis hæreticorum.

Hæretici autem vt primum in Germania sub Carolo V. in Flandria sub Philippo, in Gallia sub Francisco II. & Carolo IX. his nouis Euangelismis Lutheranis & Caluinianis imbuti fuerunt; de veterum regum Catholicorum imperio excutiendo, Luthero, Caluino, Beza, ministrisque maximè probantibus & eos incendentibus statim consenserũt. Quid ita? rationem reddiderunt sępenumero, quia ipsi per Euangelismum suum noui homines effecti sunt, nouumque corpus politicum constituunt: Catholicique qui in veteri fide persistunt, his iam Caluiniana fide imbutis sunt Madianitæ, sunt Cananæi, sunt idololatræ, quibuscum istis nullo modo potest, neque verò debet conuenire. Conclusio non mala, nisi lucem vocarent tenebras, diem noctem, & pro Euangelio Christi amplecterentur Caluinismum, hoc est Euangelium Satanæ. Hinc est quod nullam fidem regi Christiano data putant esse præstandam, si rationes Euangelij promouendi aliud postulant. Hinc est quod & olim Admiralio & postea Nauarræo vel Condæo belli signum dantibus contra regem, omnes statim ciuitates Euangelicæ ad arma concurrunt, illis iubentibus arma deponere, deponunt, illis pecuniæ subsidia flagitantibus, persoluunt, regi autem ista præcipienti non magis quam pictæ in pariete imagini obtemperant.

Suprà fol. 382. 393.

Suprà fol. 394 395.

Hæretici Catholicũ regem suũ non ferunt

Quid ita? quia nimirum isti sunt Angeli, & rex Catholicè Christianus, est istis *Satanas*, vti verbatim de rege Carolo IX. & Catholicis ei contra Hugonotas adhærescentibus scripsit Beza.

Beza in epist. theol.

Isti,

Isti sunt fideles Hebræi, Catholici sunt Moabitæ & Madianitæ. Euangelici cuiuscunque sectæ siue Lutherani, siue Caluinistæ, siue Ariani, siue Trinitarij, semper tamen sunt filij Dei, sunt electus Dei populus, cui Deus regnum Galliarum vt olim Iudæis terram Palestinam condonauit. Catholici autem sunt Cananæi & idololatræ penitus & funditus ad vnum omnes occidendi, vt nec vno eorum superstite *noua in Gallijs populi Euangelici soboles instauretur*. Ergo hæretici regem Catholicum optimo iure in regno præsidentem, regem suum ferre nolunt: & Catholici hæreticum regem omni iure destitutum in regali throno locare volunt? Latrones ciuem bonum regem suum non sustinent, & ciues boni latronem & siccarium sibi regem præficient? *Ministri, Angeli Satanæ*, Michaëlem Archangelum Ducem suum non admittunt, & *ciues sanctorum, Deique domestici*, Beelzebub qui verè *dominatur* in hæreticis *filijs diffidentiæ* suum in regnum principem volunt adoptare? Vnde hæc tam excellẽs prærogatiua hæresi supra fidem, mendacio supra veritatem, tenebris supra lucem; & diabolo supra Deum? quanta est hæc stupiditas? quantus furor & insania?

Supra fol. 351.

2. Cor. 11. 14.

Ephes. 2. v. 19.

Cæterùm ó nimium miserabiles Catholicos si qui ita peruerse de sua religione sentiunt, fælices autem ter & amplius hæreticos qui cum Catholicis talibus in quacunque orbis regione versantur.

Neque enim vitari potest, quin illic breui paucissimorum annorum curriculo, Catholici in hæreticorum seruitutem Babylonicam ruant, hæretici vicissim in Catholicorum bonis & spolijs superbè triumphent & effuse luxurientur; nimirum vbi hæretici & verbis, & factis, & fœderibus extra intraque regnum initis, & cõspirationibus, & insidijs, &

aperto Marte, omnique genere acerrimæ dimicationis, Catholicorũ à suis ceruicibus dominatum depellere satagunt: Catholici autem hæreticis ad suum in Catholicos imperium viam facilẽ & compendiariam siue hæreticorum labore & sudore sternunt. Sed hæc de Catholicis Vtopiensibus dicta sunto, vel saltem de hominibus verbo tantum & externa specie Catholicis: re vera, tota mente habituque vel Caluinistis, vel plane Atheis. Neque *enim* Catholicus vlla ratione dicendus est, si quis eum hominem regno Gallicano dignum existimet, quem supremi pastoris censura iuxta Catholicam & vniuersalem orbis Christiani omnibus temporibus fidem, omni Christianorum imperio & communione indignum pronuntiauit: vt necesse sit eum qui contrà sentiat, fidem habere non vniuersalem & Catholicam, sed priuatam & hæreticam, vt potè à fide Catholica orbis Christiani dissentientem.

Non est Catholicus quicunque fauet Nauarræo.

Orbis enim Christiani fides Catholica est posse à Pontificibus, qui sunt generales Ecclesiæ pastores, omnes eiusdem Ecclesiæ Christianos tanquã oues Christiani gregis, siue reges vocentur, siue Imperatores, modo tamen Christiani, à suis pastoribus corrigi, & quando opus est excommunicari, suoque in Christianos dominatu priuari. Hoc Euangelium Christi docet. Hoc fides Christiana semper tenuit. Hoc praxis Christiani orbis in Oriente, in Occidẽte, in Græcia, in Gallia, in Italia, in Germania, in Polonia, in Anglia, in Hispania, in quouis christiano regno confirmauit. Hoc Cõcilia generalia suis Canonibus fecerunt ratum. Hoc Christiani subditi suis moribus docuerunt se vnà cum Christianæ disciplinæ lacte à matribus ita suxisse, vt pauci admodum, & quod scio, nullus aliquando rex propter hæresim

hæreſim à Sede Apoſtolica regio iure priuatus ſit, quin ſubditi ſtatim eius obedientiam deſeruerint, niſi tyrannico regis metu, tanquam armata manu comprimebantur, ne poſſent exequi quod maximè cupiebant. Atque huic veritati omnis ratio, omnes leges humanę diuinæque & communis naturæ iura ſuffragantur. Siquidem longè arctiori nexu, ſiue ius humanum, ſiue naturale, ſiue etiam diuinum reſpicimus, mariti vxoribus, vel vxores maritis, liberi parentibus, & mancipia dominis obligantur, quàm ſubditi certo alicui regi. Hæc enim mera ciuilis ſtipulatio eſt, eàque multis conditionibus temperata. Hæreſis autem & vxorem ab obſequio maritali facit immunem, & parentum irritam facit in filiis emancipandis actionem, *quia dignum eſt propter tanti atrocitatẽ delicti, vt filij eſſe in parentum poteſtate deſierint: & ſerui quo abſoluuntur à debito fidelitatis, dominij, totiuſque obſequij ſi lapſis manifeſtè in hæreſim aliquo pacto quacunque firmitate vallato tenebantur aſtricti.* Et quid hos à naturali obligatione, & obedientia dico ſolutos, quũ ſcriptura diuina tã expreſſè, & maritos in vxorum, & parentes in filiorum, & ſeruos in dominorũ cædem armat, hocque vt ſacrificium Deo gratiſſimũ prædicat, ſi illi à vera Dei religione ad hæreſim & idololatriam deſciſcant!

Nulla obedientia debetur hæretico.

Sextus decretal. lib. 5 tit. 2. c 2. Decretal. Gregor lib. 5. tit. 7. cap 16. Codice de hæret. & c. tit. 5. cap. Manichæos Exod. cap. 32. v. 27. Vide ſupra 465.

Atque hoc totum, poſſe nimirum principem hæreticum & ab Eccleſiæ totius paſtore generali, & à ſuæ quoque prouinciæ Epiſcopis, principatu exul, euidens ratio ex ipſius naturæ viſceribus deducta abundè docet. Quis enim eſt adeò brutus, vt manum cancro correptam non potius velit amputare, quam permittere manum magis magiſque ad reliqui corporis perniciem computreſcere? Qualis ergo eſt illa reſp. quæ iuſta caret authoritate, vel etiam voluntate, peſtilentiſſimum membrum à re-

liqua populi totius societate segregandi? Quòd autem ab hæretico rege virus in vniuersum reipub. corpus permaneat, ecquis Christianus ita stupidus est qui non sentiat, ita improbus vt dissimulet? quũ Scotiæ sub Iacobo Bastardo, Angliæ sub Iezabele illa, Flandriæ sub perfidiosissimo Aurangio, & Galliæ sub Catilina Colignio eiusque fœderato Condæo strages & vastitates sint adeò recentes? Rursus si Christiana aliqua respub. Turcam sibi regem velit assumere, quis dubitet pastorem supremum cui à Deo Ecclesiæ procuratio commissa est, eam electionem Christianis sub anathematis censura posse interdicere? At hæreticus Christianæ fidei hostis est Turca longè capitalior. Nam & in Turcia sub crudelissimis Turcarum Imperatoribus securius degunt Catholici, & hodie viget illic magis, semperque magis viguit Catholica fides, quàm in Scotia sub illo Bastardo, aut in Anglia sub Iezabelis dominatu. Igitur anathema illud sine dubio incurrunt, & æterna maledictione apud summũ tribunal damnabuntur, quicunque à pastore suo sub maledictionis pœna prohibiti ne hęreticum regem admittant, eum christianis regem imponi sustinét.

Hæreticus fidei Catholicæ inferior quàm Turca.

Rursus sub hæretico rege Gallia quemadmodum gubernabitur? Catholicè, an hæreticè, aut verò Cẽtauricè (vt ita loquar) hoc est partim humanè, partim belluinè, ita nimirum vt aliæ prouinciæ sint Catholicæ, aliæ hæreticæ? At primum quemadmodum vel fingi potest, vt hæreticus regat Catholicè, improbitas præsit honeste, ministri Satanæ se gerant Angelicè, infidelitas Caluiniana ex meris blasphemijs & dogmatibus Catholicam fidem funditus euertentibus coagmentata, Catholicam fidem suam immortalem hostem, patiatur quum impedire potest, viuentem & vigentem? Si hæreticè,

quales

quales illi (Deus bone) Catholici dicendi sunt, qui scientes volentes, ferre possunt suam religionem eripi sibi, & hæreticos Apostatas Catholicæ religioni pro sua libidine imperare! Imò si hoc tolerare iam antea cogitant, nequaquam certè Catholici, sed vel hæretici, vel potius Athei & infideles sũt. Sin verò (quod probabile est) partes aliæ Catholicæ, aliæ hæreticæ sint futuræ, quam citò corruet & minutè dilacerabitur monarchia Gallicana? *Omne siquidem regnum in se diuisum* vastatum iri Saluator prædicit, & quin statim in multas prouinciolas discerpatur Gallia, viuari nunquam poterit. Alij Lutherani esse volunt, & illi euocabunt ad Euangelij defensionem Germanos; alii Euangelium Anglicanum præferent, & illi cum eius Euangelii capite se colligabunt, Anglisque (vt in prima rebellione) Normanniam & maritimas partes tradent. Et quis crimini dabit Catholicis si Hispanos, si Allobroges si Burgundos, si Italos, si vel ab extremis Scythiæ Asiæque finibus Moscouitam aut Indum ad suum auxilium accersant? quando magis honestum est & laudabile quemcunque vel remotissimum Africæ Americæve incolam Canibalem modo Catholicum Christianis regem dare quàm hæreticũ quẽcunque. Et vero sine controuersia legibus Christianis maius Americano Catholico ius in regnum Gallorum conuenit, quam Caluinistæ qualicunq. etiamsi proximo sanguinis gradu regiam familiam attingat. Multo .n. & infinite multò maius est impedimentum in hæresi Caluiniana, quam in peregrinitate. & peregrinus Catholicus lege successionis regiæ coniunctior est vel Clodouæo I. vel Carolo Magno, vel Hugoni Capeto, vel S Ludouico & aliis Catholicis Galliæ regib. quã Hẽricus Nauarr. Caluinista etiãsi fortasse recta serie naturalis generatio-

Mat. 12. 25.

Ruina Frãciæ coniunctiõ cũ Nauarr. regno.

Burgundus Cathol. meliore iure petat regnũ Galliæ quã Nauarr. hæreticus.

ad eos suæ stirpis originem referret. Firmissima ergo maximèque rata est Pontificis erga Nauarreũ censura, si in lege diuina, si in lege Moysis, si in Euangelio Christi, si in fide totius Ecclesiæ Catholicæ, si in moribus & legibus omnium Christianarum nationum, si in ratione, si in natura, aliqua possit esse firmitudo; & hæc omnia ab eis perfringenda sunt, si qui volunt homini hæretico Catholicum Galliæ regnum tradere.

Et quid opus est ad supremum Ecclesiæ pastorem confugere, quando in ipsis Galliæ Episcopis satis authoritatis est ad regẽ hæreticum regno abdicandum, nisi vel Episcopi & Galli & ab alijs Episcopis Christianis, & à suis maioribus Episcopis, vel nobiles Galli à suis maioribus Catholicis nimium degenerauerint. Si enim Episcopi Galli eandem habent à Spiritu sancto potestatem in Gallia, quam in Germania Episcopi Germani, in Polonia Poloni, in Hispania Hispani, certè penes eos est regno capessendo prohibere manifestum hæreticum, quum illi, reges schismaticos & lõgè minoribus flagitijs quàm hæresis secum trahit inquinatos, à gubernaculis deiecerint. Et si in Archiepiscopis Gallicanis, D. Remigij, aut D. Rigoberti, aut D. Hincmari, aut Geruasij & tot aliorum fortissimorum Rhemensium pontificum qui nunquam regem coronarunt nisi primò de fide Catholica tuenda & expellendis hæreticis firma eis iuramenta, & syngraphas dedisset, spiritus & constantia vigeat, nunquã expectabit Nauarræus diadema regiũ & solitas nouis regibus acclamationes, sed potius audiet cõtra se omnibus in Galliæ Ecclesijs circunsonare *illud anathema quod in persona Iudæ traditoris domini decantare solet Ecclesia*, vnde intelligat non se magis quam *Iudam traditorem*, Galliæ regno adeundo esse idoneum. Audiet omnes

Suprà fol. 31.

Suprà fol. 365.

Nauarra Gallica regno non magis idone⁹ quã Iudas.

verè

verè Gallos ei imprecantes, *fiant dies eius pauci, & alter principatum eius accipiat*, ad quem ille hæresi pollutus nullam vel tolerabilem iuris speciem, in vllo Christiano regno potest prætexere, minimè autem in Gallia, vbi regia dominandi potestas verè sumitur ab Ecclesia, & ab Ecclesia regibus electis ad Ecclesiæ defensionem confertur; id quod omnes antiqui reges, quum coronabantur expressè & verbatim solebant profiteri. Quæ anathemata & execrationes, vel summorum totius Ecclesiæ pontificum, vel particularium Galliæ Ecclesiæ episcoporum vt plenè cumulatèque Nauarræum comprehendant magis quàm alios veteres Philippicos, Leones, Copronymos, Boleslaos, Ioannes, aut quoscunque alios vel hæreticos, vel schismaticos, vel tyrannos, facit hæresis eius Caluinianæ quam Nauarræus defendit horror & immanitas: & quæ suos cultores multò longiùs à Christo Christianáque fide & Ecclesia disiungit & separat, quàm vlla hæresis alios hæresiarchas, vel ipse Alcoranus Mahometistas. Iustissima ergo & Christianissima contra Nauarræum hæreticum, Caluinistam adeo Antichristianum, est Ecclesiæ censura, & sententia qua ille declaratur, *ipso iure priuatus & incapax, ac inhabilis ac succedendum in quibuscunque ducatibus, principatibus, dominijs, & regnis; ac specialiter in regno Franciæ, in quo tot atrocia & nefaria crimina patrauit*. Quæ sententia omnes Ecclesiæ filios ita astringit, vt sine grandi ac inexpiabili peccato Nauarræum regno Christiano gubernando regem nunquam possint admittere.

Nauarr. Galliæ regno non magis idoneus quam Iudas.

Supra fol. 48.53.54

Sixti V. declaratio cōtra Henric. Borbon.

Contra regem hæreticum rectè piéque non modò à regibus Cstristianis, sed etiam à suis ipsius subditis bellum potest suscipi.

Capvt IX.

1 *Ex eo quòd hæreticus iusta in* Catholicos *authoritate caret, sequitur bellum contra eum iustè geri posse: idque multò sit gloriosius, quàm si susciperetur pro quacũque terrena causa vel commodo.*

2 *Ita semper iudicarunt Christiani reges, vt Clodouæus primus Gallorum rex Christianus, eiusque filius Childebertus: quorum ille Alaricum patrem, hic Amalaricum filium, Arianos Hispaniæ reges propter hæresim inuasit & occidit.*

3 *Eandem ob causam iustinianus & Heraclius Imperatores, ille Vandalos reges Africæ, hic Persarũ regem aggressus est: & vterque hostem ipsis longe potentiorem, inopinatò & mirabiliter diuina inprimis ope subiugauit.*

4 *Maximè autem Francorum reges ob religionem præliari sunt soliti, vt Carolus Martellus contra Saracenos eodem prorsus animo modoque quo Caluinistæ, Gasconiam, Guiennam & Languedocam spoliantes, & templa diripientes, quos fœlicißimè fudit & superauit. Martelli filius Pipinus propter religionem & Rom. Ecclesiæ defensionem pugnauit contra Longobardos. Eiusque nepos Carolus Magnus contra eosdem in Italia, & Saxones in Germania, & Saracenos in Hispania, pro fide Catholica fortiter & fæliciter dimicauit: qui item summa cum religione se & suos ad prælium præparare est solitus. Denique fidei Catholicæ defensionem esse causam belli iustißimã, ex ipsa regis Christiani institutione patet.*

5 Vtrùm

5 *Vtrùm verò reges hæretici à suis subditis bello possint impugnari, nonnulli dubitant: & Caluinistæ noui nuper proximo quinquennio, contra veterum Caluinistarum doctrinam nefas esse aiunt, quorum stultissimæ rationes breuiter refelluntur.*

6 *Hæresis regem è rege priuatum facit, qui si deinceps regalem locum tenere voluerit, vt à subditis depelli potest & debet. Id quod primitiuæ Ecclesiæ doctrina fideque ex scripturis deducta, ipsaque regis ordinatione ostenditur: qui vt primùm desinit obedire Ecclesiæ, eo ipso desinit erga eum obedientia subditorum Christianorum, quæ in priori regis obedientia Christo & Ecclesiæ exhibenda fundatur.*

7 *Cuius rei exemplum præbuerunt Germani in Henrico* IIII. *Imperatore.*

8 *Sic item Machabæi contra Antiochum legitimum alioqui Iudææ regem gloriosè multa prælia gesserunt propter religionem, regemque eum à Iudææ possessione depulerunt, & regnum illud vt iustè partum ipsi occupauerunt.*

9 *Alij quoque antiquiores Hæbrei ob eandem causam armis sumptis, iustè Deoque ipso probante, opposuerunt se suis regibus.*

10 *Quas veterum Hæbreorum historias, antiqui Ecclesiæ primitiuæ patres accommodant ad Christianos eadem contra reges suos hæreticos prælıandi alacritate accendendos: quos decet animo nequaquam frangi, etiamsi habeant aliquando aduersos præliorum euentus, quum flagitiosissimi tyranni aliquando ad tempus, viris bonis & pro æquissima causa pugnantibus euadant superiores.*

11 *Antiquitus Catholici Græci, laici, sacerdotes, monachique viri sanctissimi, vi resistunt Basilisco & Anastasio Imperatoribus hæreticis, & contra eos in armis se ad mortem vsque perseueraturos denuntiant: Ducesque Imperatoris Anastasij, vi à schismate in Ecclesiam inducendo cohibent.*

12 Eadem

sit, imò fere sit tyrannus, & tyrannorum nequissimorum sceleratissimus; ecqua inter Christianos controuersia esse poterit vtrùm contra talem tyrãnum bellum possit iustè suscipi? Num episcopi tenentur suæ fidei commissos instruere, vt à commercio regis hæretici abstineant, vt ei nec in bello nec in pace opitulentur, vt omnes ignari & idiotæ ratiocinari discant, *Talis vir hæreticus est, Ergo in nos qui Catholici sumus, potestatem non potest habere*, & non tenentur proceres, suos famulos instruere, vt tali hæretico non iam regi quia regni ius non habet, sed tyranno vel latroni dominatũ iniustè arripienti resistant? vt armis contra eum se muniant, eumque si vim intentare voluerit, vi quoque & armata manu repellant? Num docet Spiritus sanctus *hæretici odium pro magno sacrificio offerendum esse Deo*, ab eoque tanquam à cancro cauendum, & tamen nefas erit eidem cancro nos corrumpere molienti resistere, & eius impetum serio à nobis propulsare, qui iubemur etiam carnem nostram rescindere, si tali cancro fuerit infecta? Certè quum & principibus contra principes multæ, & subditis contra principes aliquæ sint iustæ belli gerendi causæ; tum neque subditis neque principibus vlla suppetit iustior & laudabilior, quam vbi ad vindicandam religionem & profligandas hæreses, vel principes principibus, vel subditi regibus, Catholici hæreticis bella indicunt. Quid enim? An ad recuperandum àb Anglis Caletum, aut à Germanis exiguum Burgundiæ agrum, vel ab Hispanis Sanquintinum aut Sandesirium, iustum erat Francisci primi & Henrici secundi bellum? Num ad depellendos ex guienna Saracenos & Arabes cum Carolo Martello principe tota Gallia sese iunxit, & propter ea bella regnum Galliæ posteris eius, authoritate reip. Gallicanæ & ecclesiæ

Supra fol. 179. 180.

Ibidem.

Mat. 5. 30.

Bellum pro fide contra hæreticos est omnium iustissimum.

Catholicæ

2 Et quidem quin principibus Christianis pro religione Catholica contra hęreticos, vel etiam Paganos fidei Catholicæ persecutores, arma sumere multò iustius & gloriosius sit, quàm pro quacũque iniuria vel sibi priuatim vel reipub. generatim illata, nunquã ambigerimus, si maiorum nostrorũ ardentem zelum in hoc genere recordaremur: quorũ heroica facta vel per se satis efficacia sunt ad hanc non dubiam veritatem Christianis principibus suadendam, eorùmque excitandos spiritus, vt magna alacritate ad hæc potissimum Christianorum & sanctorum bellorum genera procurrant. Alaricus Hispaniæ rex regali iure abauis & atauis ducto Hispanis imperabat, quorum regnũ eo tẽpore maximã Galliæ Aquitanicæ partẽ includebat. Neque de iure regnãdi aliqua intercedebat inter ipsum & Clodouæũ primum Gallorum regẽ disceptatio. Tantũ quod Arianus esset, ideoque ius nullum in Christianos haberet, idque tũ inter Christianos erat axiôma certissimum, Clodouæus eum bello lacessiuit, & hanc iustam regni eius inuadendi causa esse minimè dubitauit, etiamsi nec à Concilio aliquo episcoporum, nec à Pontifice Rom. particulare aliquod anathema Alarico fuisset dictum. Et quibus verbis Christianissimus ille rex Christianos milites suos ad bellũ fortiter gerẽdum animat? Eiusmodi, quibus demonstrat causã religionis causã esse belli gerendi alia quauis laudabiliorem. *Valde (inquit) molestè fero, quod hi Ariani partẽ tenẽt Galliarũ. Eamus milites cum Dei adiutorio, ůsque superatis redigamus terram in ditionem nostrã. Hoc solũ vos nosse cupio, nobis aduersus immanissimos hostes non pro coniugibus aut libris, non etiã pro acquirẽdis diuitijs certamẽ esse, sed potius pro inseparabili S. Trinitatis vnitate, quam illi nefandissimo diuidunt errore.*

2.

Gasconia & Aquitania iure religionis occupatæ à Gallis.

Gregor. Turonens. hist. Franc. lib. 2, cap. 37. Aimonius de gestis Frãc. li. 1. ca. 20. Quæ sit belli causa iustissima.

Hiſpanias ingreſſus, Amalaricum cum exercitu occurrentem profligauit & occidit, Toletùmque & præcipuas Hiſpaniæ vrbes cepit, & ablata ſorore, cum maxima præda victor domum eſt reuerſus.

3 Quòd ſi ex Europa in Africam Aſiámue tranſeamus, omnibus temporibus hæc bella pro fide ſuſcepta, bonis Imperatoribus fuiſſe commendatiſſima perſpiciemus. Vandali centum ferè annis Africæ poſſeſſionem tenuerunt, & ab auis ad nepotes per Gensericum, Hunericum, Gundimundum, Traſimundum, Hildericum, Gilimerem, decurrens ſucceſſio, approbantibus Romanis Imperatoribus, legitima quoad ciuilem regnandi conſuetudinem facta eſt. Neque hoc ius ignorauit Iuſtinianus, pater iuris, & omnium Roman. Imperatorum æquiſſimus iuriſque conſultiſſimus. Et tamen quoniam ijdem Vandali Ariani erant, & crudeliter opprimebant Catholicos, Iuſtinianus qui & ex iure ciuili ſciebat hæreticos Chriſtianis minus quam Iudæos dominari poſſe, & ex religione fideque Chriſtiana idem ipſum intelligebat, & ex vtroque didicerat illa bella eſſe ſanctiſſima, non quæ pro imperio dilatando, ſed quæ pro extirpandis hæreſibus & inſtauranda fide Catholica geruntur; bellum Vandalis intulit, cùm illud orſurus edixiſſet, *ne Pagani vel hæretici in exercitu ſuo militarent*: & per Belliſarium ducem, Vandalorum regem in bello cepit, & argentea catena vinctum Conſtantinopolim duxit. Atque ita Vandalica rabies cum ipſo nomine funditus extincta eſt. Quod difficile (vt videbatur) bellum contra gentem eam aliàs potentiſſimam, tam breui ſpatio confectum eſt, ſubiugata intra tres menſes Africa tota, vt Iuſtinianus valde extraordinariam in eo Dei opem ſibi affuiſſe prædicet, idque eam potiſſimùm ob cauſam, quia non Imperij ſed

3. — *Nauclerus Generatio. 16.17.18* — *Iuſtinians bellum pro fide contra Vandalos.* — *Nauclerus* — *Iuſtiniani mirabilis victoria.*

Cod. lib. 1. tit. 26. de officio præfect. Prætor. Africæ.

Ecclesiæ fideique iniuriam armis vindicandā susceperat. *Quas (inquit ille) gratias, aut quas laudes Domino nostro Christo Iesu exhibere debeamus, nec mens nostra potest concipere nec lingua proferre. Multas quidem antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos eiusdem beneficia profitemur: præ omnibus tamen hoc quod nunc omnipotens Deus per nos pro suâ laude & nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera quæ in sæculo contigerunt, vt Africa per nos tam breui tempore reciperet libertatem, ante 95. annos à Vandalis captiuata: qui animarum propter hæresim, & simul corporum propter crudelitatem fuerunt hostes: ipsas quoque Dei sacrosanctas Ecclesias suis perfidijs maculabant, aliquas vero ex eis stabula fecerunt &c.*

Heraclij bellum pro fide contra Persas.

Heraclius quoque Imperator cùm aduersus Chosroem & Persas crudelissimos Romani Imperij hostes exercitum vellet educere, quemadmodum & quibus argumentis Romanos milites ad prelium alacriter ineundum excitauit? Iisdem prorsus quibus nunc Catholici, qui necdum magnitudinem periculi quod eorum capitibus à Nauarristis imminet sentiũt, ad bella cum eis quàm acerrimè gerenda expergefaciēdi sunt. *Videte* (inquit Heraclius) *fratres & filij, quod inimici Dei conculcarunt religionē nostram. Altaria concremarunt, mensas incruentorum sacrificiorum sanguinibus & homicidijs oppleuerunt, &* Ecclesias *quæ flagitia non admittunt, flagitiosissimis conspurcarunt voluptatibus. Amorem igitur Dei in mentem sumamus, & vindicemus corruptiones virginum. Stemus fortiter aduersus hostes impijs telis armatos. Induamus fidem, nec formidemus interemptionem & interemptricem gentem, & vitæ perennis præmia in cœlis habituri sumus, Dominusque Deus cooperabitur nobis, & perdet inimicos nostros.* Huiusmodi argumentis Romanos milites ad bellum inflammauit; altaria euersa quàm incensas ciuium domos,

Paulus Diaconus rerum Roman. li. 18.

domos, concremata templa quàm oppida, corruptiones virginum quàm spoliationes agrorum, religionem Christi & gloriam Dei quàm honorem Imperij Romani, iustiorem esse causam, & acriores præliandi aculeos in mentibus Christianorum militum relinquere arbitratus. Hacque fide & spiritu dum pugnat, & de Christi gloria magis quàm sua recuperanda solicitus est, breui, formidabile paulò antè Romanis Persarum regnum & regem ita afflixit, Deo planè mirabiliter supra omnem spem, militum suorũ conatus fortunante, vt fortasse nunquam tantulo temporis spatio in orbe terrarum facta sit tam insignis rerum mutatio; nec sine magna causa Ecclesia eam historiam annuatim solenni memoria honorandam censuerit. Chosroe enim qui modò maximè contempta Romani Imperij maiestate, in omnes eius prouincias sibi vicinas milites suos prædatum emiserat, qui direpta vrbe Hierosolymorum captoque illic episcopo Zacharia & abductis in captiuitatem multis Christianorum millibus, Crucem Christi tanquam amplissimum victoriæ suæ trophæum in Persiam amandauerat; nec his contentus, ducem suum Saitem totam Asiam minorem inuadere, Byzantium ipsum adoriri, omnia diripere, nec quicquam integrum Heraclio relinquere iusserat; qui dux Asiam totam effuse populatus, *peruenit ad ipsum vsque Byzantium, copias superbas & insolentes secum ducens de quauis natione bellicosa collectas, de Medis, Chaldæis, Assirijs, Persis, Bactrianis, Parthis, qui omnes galeis vtebantur aureis, eleganter instructi, pharetris muniti, quos aureæ phaleræ contegebant*: qui dux Heraclium coëgit ad quas volebat pacis & subiectionis conditiones, & inter alia ad *septuaginta obsides ex optimatum numero tradendos*: cum quibus tamen in Persiam reuersum

Septembris 14.

Insolentia regis Persarum.

Constãtin. Manassei in annalibus pa. 78.

Glycas in annalibus parte 4. pag. 585.

ita iracundè accepit Choſroe, vt coniectis in vincula obſidibus, *ipſi etiam Saiti poſt alia tormenta cutem detrahi iuſſerit, quod inter alios ipſum quoque Heraclium Conſtantinopoli non adduxiſſet*: moxque nouis in Romanas prouincias emiſſis exercitibus Chriſtianum Imperatorem in eas anguſtias redegit, vt ſupplex per legatos iterum atque iterum pacem expeteret, *orans vt tandem aliquando interitu hominum ſatiatus bellis finem imponat, annuáque tributa* ab eo fideliter perſoluenda *accipiat*; ad quæ Perſa *ſuperbè contumelioſéque reſpondit. ſe nunquam parſurum Chriſtianis, niſi Crucifixum inficiarentur, & Solem* (maximum Perſarum Deum) *adorarent*: hic vir qui ita inſultabat, ita triumphabat, ita gloriabatur, ita iam ſpe ſua totum Romanorum Imperium vnà cum Imperatore & Imperatoria vrbe Conſtantinopoli deuorauerat, vt nullis vel maximæ ſubmiſſionis conditionibus placari potuerit: is paucis poſt diebus ita fractus eſt, vt neſcio an vſpiã in hiſtorijs occurrat incertæ rerum humanarum viciſſitudinis documentum illuſtrius: nuſquam certè legitur diuinæ prouidentiæ cœleſti ope ſuos adiuuantis exemplum ſingularius. Hæraclius enim ea qua dixi fide & pietate armatus contra Choſroem progreſſus, poſt memorabiles vbique perſarum ſtrages ęditas, poſt tres Choſrois exercitus, totidemque duces clariſſimos mira celeritate nec opinata fælicitate tribus in locis fuſos, cæſis ex vno exercitu triginta millibus; deinceps in interiora Perſidis penetrans, multoſque idolorum lucos cum ſuis idolis euertens, ipſum Chroſroem turpi fuga in Cteſiphontem compulit, eáſque miſerias toti regno importauit, vt Choſrois *conſanguinei, Perſarum optimates, amici regij, copiarum duces vniuerſi, ipſeque inprimis filius primogenitus* Syroe contra regem & patrem arma ceperint, quem

Zonaras tom. 3. in Heraclio.

Victoria Romanorũ

com-

comprehensum in turrim altissimam incluserunt, vbi paulò pòst interfectus est. Illi autem deinceps pacem ab Hæraclio ita impetrarunt, vt Zachariam episcopum & omnes Imperij Romani captiuos, & ipsam imprimis Crucem Domini cum maximarum rerum & prouinciarum additione libentissimè restituerint. Nam cùm antea Bizantinus ager à Persarum iniurijs tutus non esset, & Heraclius pro ipsa ciuitate regia annuum vectigal pendere non detrectaret, iam Tigris fluuius Romani ac Persici Imperij limes designatus est, tota Mesopotamia Persis auulsa Romanóque Imperio adiuncta: vt Romani nullo vnquam tempore vlterius in Orientem ditionis suæ terminos extenderint. Atque hoc modo *exercitus Romanus victor, laureatus, magna letitia & ingenti pompa Constantinopolim rediit & vnà Heraclius aureo inuectus curru, non lauream manu sed lignum Crucis tenens*, vti qui non viribus suis sed crucifixi, Saluatoris cœlesti auxilio se victoriam assecutum prædicabat. Quo vno exemplo perspicuè intelligimus, nihil esse Christiano principi honorificentius, quàm pro fide Christi bellum gerere: Christúmque potenti & admiranda ope sua supra hominum meritum & expectationem, talium præliorum euentus prosequi.

Nauclerus Generatio. 21.

4 Cæterùm quoniam hîc est immensus expatiandi campus, omnésque celebriores Christianorum respub. frequentissimis & valde egregijs istiusmodi bellorum triumphis sunt illustratæ, Francorum Catholicos principes & populum, in solos suos maiores, & veterem Francorum reipub. gloriam velim intueri. Hæc autem post primum Clodouæum quando erat victorijs suis tota orbe celebratissima? Quando erat propter rerum gestarum admirabilitatē & Orienti & Occidēti formidabilis?

4.

Bella Francorum pro fide contra Saracenos.

Quando erat Francorum imperium & in Italia, & in Dalmatia, & in Germania, & in Hiſpania quoq; ampliſſimum? Sub Carolo Martello, ſub Pipino Breui, ſub Carolo Magno *Etſi enim prima progenies regia Moreuei clara fuit ſedibus in Gallia partis religioneque genti tradita, & bellis per trecētos amplius annos domi foriſque geſtis, tamen ſubſecunda Caroli Martelli ſtirpe multo maior erat & rerum gloria, & regum nobilitas, & ſanctiùs culta propagataque religio*, quæ etiam rebus in bello vel pace geſtis maiorem gloriam adiecit. Et quænam erant Francorum ea ætate prælia, & contra quos ſuſcepta? Non contra Chriſtianos pro imperio, pro territorijs, ſed contra Saracenos Mahometanos, contra Longobardos hæreticos, contra Saxonas Apoſtatas pro fide & religione. Conſederant in Aquitania acciti, ab Eudone Saraceni *domitores Orientis, Africæ Domini Hiſpaniarum victores, & qui ſe ſingulos cum denis Francis pugnaturos iactabant, qui pro vno Franco decem Saraceni in aciem proceſſuri erant, numero ad quadringenta millia, cum rege Abdirama. Emẽſique Vaſconiam, poſtquam Burdegalam dirutis templis ſpoliaſſent, Engoliſmenſium, Sanctonum, Pictonumque regionem vberrimam, & (quæ erat incolentium ſanctitatis) tẽplis auro excultis & refertis ditiſſimam euaſtabant. Sacrilega cupiditate ædes ſacras ſpoliauere, odio religionis euertere.* Ecquis qui his ipſis in locis recentia Hugonotarum facinora recordatur, inter illos veteres & hos nouos Saracenos aliquid reperiat diſcriminis? Contra illos, Francorum exercitum non magnum ducit Carolus Martellus. Sed quo argumẽto ſpẽ victoriæ cõcipit? quibus ſtimulis Frãcos cõtra Saracenos incitat? Audiát genuini Francorũ liberi, audiat veterũ Frãcorũ germana ſoboles. Et ſi eandẽ ſibi adeſſe cauſam perſpiciát cõtra Hugonotas, tũ demũ Carolũ Martellũ hac oratione nõ tã veteres quàm ho-

Paul. Æmil. lib. 2. fol. 72.

Paul. Æmil. lib. 2. in rege 20. fol. 58.

Hugonota & Saraceni quàm ſimiles.

diernos Francos hortantē interpretentur. *Lætor (inquit) milites incidisse tēpus quo patriā tutando orbis terrarum defensores & numinis vindices à genere humano vocitari possimus.* Ea quidem de causa certè lætari potuerunt veteres Franci, nec minus iustè lætari poterunt qui viuūt veterū Francorum hodierno die posteri. Cum enim Hugonotæ si Caluinismum suū in Gallia stabilire possint, eūdē sine quæstione per Europā sint diffusuri, eaq; alibi sacrilegia cōmissuri quę quotidie in Galliæ regionibus patrant, quicunq; in Gallia Catholici ad hæc impediēda æternū cum illis bellū suscipiūt, ij *& patriam suam tutantur, & Europæ defensores & numinis vindices* ab omnibus Christianis iure optimo vocari debēt. *Isti Saraceni* (inquit Carolus Martellus) *ab Asturibus Cantabrisque pulsi, in nos ferūtur, tanquā Asturibus Cantabrisque virtute bellica religioneque cedamus, & certiores tutioresque sedes inter nos quàm apud illos habituri sint: cæci cupiditate prædæ, latrocinijs non iusto bello vitiitantes. Non enim quòd ingenti numero vagentur, ducesque, & castra & signa habeant, idcirco minus prædones. Nam quæ illis causa belli nisi vt templa diripiant, humanum genus deleant?* Ita prorsus hodie Caluinismus vt olim Saracenismus Hispanorū pietate & fortitudine depulsus ex Hispania, per suos Hugonotas, Admiralios, Nauarræos & Condæos *certiorem & tutiorem in Gallia sedem quærit*: tanquam Galli Hispanis *vel religione virtute bellica cedant*. Hactenus certè nunquam concesserunt, neque in recentibus contra Hugonotas prælijs quicquam à veterum Francorum generosa indole abfuerunt, nisi quòd quum illis in vincendo essent pares, in victoria vtendo sese præbuerunt inferiores; & fraudulentis captiosisque fœderibus perdiderunt, quicquid clarissimis victorijs sunt adepti. Quòd si Saraceni illi quanquam sub magno rege agentes,

Ibi fol. 59.

Veterum Gallorum Virtus imitanda posteris.

M. du Haillan. li. 2. Roy 21. anno 736.

nihil tamen erant quàm prædones, quia nec iustam belli habebant causam, & templis diripiendis sacrilegè intendebant: Hugonotæ quidni sceleratissimi prædones cum suo regulo haberi debent, qui iureiurando quod suo regi dederant rupto millia templorum per Galliam diripuerunt, & ad delendam nationem Gallicam, nouámque aliunde eius loco inducendam, à suis ministris persuasi totis viribus incubuerunt? Verùm quod Francos omnes maxima & spe & alacritate in istiusmodi sanctis prælijs complere debet, illud est quod in Caroli cōcione sequitur: *Tantum* (inquit ille) *pleni humana diuináque spe in certamen procedite, memores patriæ, quæ etiam antequam Christiana efficeretur, nunquā Christiani nominis hostis extitit: quod nescio in vlli alij genti vsu venerit: & semel veram pietatem professa, nullum hæresis monstrum genuit, semper acerrima religionis propugnatrix extitit: & quæ prima omnium pro religione, non votis tantùm sanctitatéque, sed armis, exercitu, periculóque capitis, cum hostibus Christi signa contulit, & Arrianorum potentißimū ac ferocissimum regem in acie occidit, exemplumque pietatis virtute tuendæ mortalibus princeps præbuit: vt quicquid deinde sanctæ æmulationis apud exteras gentes extitit, id omne solis Francis acceptum ferri conueniat.* Hæc est vera & solida Francorum gloria, pro qua retinenda, magis quàm pro vita, quàm pro vxoribus & liberis, quàm pro ipsa patria decertandum est. Si enim Francia *antequàm Christiana efficeretur, nunquam Catholicæ religionis extitit hostis*, quàm erit illud æternum Gallis dedecus, si iam plusquàm mille annis Christiana effecta, Catholicam religionem destruat, quam ne tum quidem quum Pagana esset læsit! Si *prima omnium nationum pro religione defendenda signa cū hostibus cōtulit*, eiusque semper *acerrima propugnatrix* extitit, quàm turpis futura est ea Francorum peruer-

Singularis prærogatiua populi Gallicani quoad fidē. Maillan vbi supra.

Clodouæus.

peruersio, si iam hostibus Ecclesiæ vexilla sua tradat, & non cum veris & antiquis Francogallis religionem acerrimè propugnent, sed cum istis nouis Gallogræcis eandem maiorum religionem impurissimè conuellant & dissipent! Si Francia *nullum hactenus monstrum hæresis* genuit, quantopere laborandum est ne nunc procreando, & nutriendo, & confirmando fœdissimo illo monstro & prodigio hæresis Caluinianæ (cui centum Carolinæ ætatis hæreses pares non sunt) in omnem posteritatem atque adeò æternitatem infametur? Si illi Franci tantùm gloriæ sibi duxerunt quòd *potentissimum & ferocissimum regem Arianum* in acie iugularunt, quanta erit istis ignominia si impotentem & imbellem regulũ Caluinianum in pace bellove reformident! Quanto maior turpitudo futura est si mancipiorum instar eidem se in seruitutem vilissimam addicant! Denique si *quicquid erat sanctæ æmulationis in aliis gẽtibus*, id à Francis haustum est; nimium insignis erit Francico nomini labes atque macula, si iam discipuli suis magistris, si tyrones veteranis militibus, si Hispani Francis in zelo religionis tuendæ antecedant. Quod si diligenter extremum illud cogitare velint quo cōcionem suam Carolus ille concludit, *se cum turba colluuioneque latronum & sacrilegiorũ* pugnare, se meminisse velint, *quibus parentibus & in quã nationum aliarum de iis spem orti sint, & quænam terra eos genuit, excepit, aluit, amauit, si firmiter apud se constituere velint, aut quam dedit eis vitam natale solum ei esse reddendam, aut vt posteris maioribus de impietate triumphatoribus natos decet omnino vincendum, nec pacis spem vllam cum his belluis concipiendam*, hoc animo fideque si in bellum progrediantur, sine cōtrouersia est Deũ non minus istis, quàm eorum sub Carolo Martello *maioribus de impietate triumphatoribus* præsente suo nu-

Victoria Caroli Martelli de hostibus Ecclesiæ.

mine affuturum: qui etsi infinitæ hostium multitudini nullo modo essent pares, ij etiam strenuè dimicarent, *cæsa sunt tamen ad trecenta septuaginta quinque eorum millia: vt illa Saracenorum calamitas multitudine militum & splendore ducum occisorum omnium sæculorum memoriam superarit: ipseq; Rex Abderama intercoaceruatos corporum tumulos repertus est. E Francis autem mille tantum & quingenti desiderati:* alij mille tantùm cecidisse tradunt, omnes autem non humanis viribus sed diuinæ virtuti tam incredibilẽ victoriam ascribunt.

Æmil. vbi sup. fo. 63. Ioan. Vas. in Chronic. Hispan. an. 730. Saraceni 370000. cæsi.

Quòd si ab hoc tempore exorsi continuatã Francorum historiam ad centum deinceps & amplius annos percurrere velimus, quando eorum & nomen & imperium erat illustrissimum, omnia & bella pro fide suscepta, & victorias pro religione comperiemus fuisse partas. *Post hunc enim gloriosissimum Francis diem, & cuius lætitia in reliquis Christianis imperijs celebrata est, Martellus mox aliud pro religione bellum gessit* contra maritimos illos Frisiæ & Hollandiæ populos, qui nuper veterem maiorum perfidiam abdicata Christi fide renouarant. *Eos terrestri bello è continẽte pulsos, Francus insulis etiã Rheni quibus se tegebant classe expugnatis, deditionem facere coegit, & euersis falsorum deorum ædibus, famulos Christi de religione publicè concionaturos de integro recipere & audire.* Dum in extrema Batauorum ora occupatur Martellus, in Narbonensem Galliam veteres iniurias vlturi irruunt Saraceni, quibus se iunxerunt ex Africa Siciliaque, Suevi, Vandali, Alani, & cum iisdem *quicquid Arianorum in Hispania Galliaque erat, contra Francos coniurauit.* Id enim solenne est hæreticis, contra Catholicos etiam cum Paganis & Mahometanis opes suas coniungere. nec mirum, quum vt hæreses, sic Paganæ & Saracenæ superstitiones capitibus diui-

Æmil. ibi. M. du Hailen. vbi supra anno 735.

Frisij victi

Ariani & Saraceni victi.

næ,

næ, caudis tamen ſunt inter ſe colligatæ non aliter quam vulpes Sampſonis,ad vnicum Chriſti agrum meſſemque Eccleſiæ inflammandam. Athinus Saracenorum rex Comitis Maſſilieñſis proditione nocťu in Auenionem receptus eſt, qui mox Narbonē quoque occupauit, cui cum maxima multitudine alius Saracenorum rex Amoreus ſubſidio venit: cōtra quem profectus Martellus & regem cæcîdit, & eius *exercitum omnē internecione deleuit, vt nullus ex prælio rerum perditarum nuntius domum rediret.* Quę victoria vt primùm ad Athinum perlata eſt, quanta maxima potuit celeritate claſſem cum ſuis conſcendēs Galliam pacatam Martello reliquit. Eodem ferè tēpore arcta admodum obſidione premebat vrbem Romam Luitbrandus Longobardorum rex, eamque breui in ſuam erat poteſtatem redacturus. Gregorius Pontifex ſuis viribus diffidēs, *Martellum velut acerrimum religionis defenſorem implorauit. Armis opus non fuit: Martelli authoritati Longobardus dolorem ſuum condonauit,pacem Romæ dedit,& vexilla ab vrbe prope capta retulit.*

Iud.ca. 15

Æmil. ibi. fo. 66. Iuan Vaſ. Chron. Hiſpan. anno 736.

Lōgobardi.

Æmil. l. 2 fo. 66. 74.

Martelli filius Pipinus,qui paternam gloriam vel æquauit vel ſuperauit etiam, *cuius nomen* ſcribitur fuiſſe *impijs adeò formidabile,* vt eo viuente nec hæretici nec Saraceni contra Galliam vſpiam ſe cōmouerent,ipſique Græcorum Imperatores eius amicitiam admodum ambitioſè expeterent,quæ ferè alia bella geſſit,quàm pro religione,pro pontifice & ecclesia Romana? Aiſtulfus Lōgobardorū rex iniuſto bello pontificis Romani ditionē vexabat,& aliquas vrbes ſibi ſubegerat. Stephanus pontifex *maximus, vita admirabili ſanctus,*exponit Pipino miſeriam ſuā, *Romanos mancipia fore Longobardorum, niſi auxilium religio Gallorum & Pipini pietas afferat, quos ideò demiſſè orat vt contra Chriſti hoſtes pugnare ſoliti, pro Chriſti Apo-*

Ibi. fo. 68.

Victoria Pipini de hoſtib. Eccleſiæ.

Ibi. fo. 77.

ſtolis

stolis arma capiant, bello magis pio, quàm aut dubia aut difficili victoria. Pipinus per legatos Aistulfum cum pótifice conciliare studens, vbi Longobardum vidit à ratione alieniorem, *patrio more capessendorum bellorum vniuersæ Galliæ concilium Carisiaci indicit. ibi exercitus decernitur. Nemo hanc velut sacrosanctam militiam detrectabat, vltrò arma capiebant, certatim Stephano aderāt.* Hæc erat veterum Francorum ad succurrendum pontifici Romano promptissima voluntas. Non enim dubitabant eam esse sacrosanctā militiam, quam pro sancta Sede eoque viro suscipere debebant, quem Christus suum in mundo vicarium & sacrosanctæ Ecclesiæ pontificem summum constituerat. Vix autem Franci Alpes transgressi suos in Italia gladios distinxerant, cum Aistulfus per oratores omnia quæ volebat Pipino pollicetur. Pax igitur illi data, & códitiones impositæ, & Longobardus ad eas præstandas iureiurando adactus. reditque in Franciam Pipinus magna gloria auctus, *quod bellum externum aduersus gentem rebus gestis nobilissimam suscepisset, nulloq; suo præmio confecisset.* Sed vixdum in patriam reuerterat, quum Aistulfus iurisiurandi immemor, sperás Francos semel officio functos iterū pro aliena causa non sumpturos arma nullo suo fructu, populatus longe lateque prouinciam Romanam, ipsam vrbem obsidet. Quod vbi in Franciam nunciatum est, tunc *Pipinus nō Stephano sed sibi qui pacem dedisset legesq; præscripsisset bellum inferri ratus, milites rursus cogit indignè & ipsos ferentes virtutem suam ab Aistulfo ludibrio haberi. Reditur in Italiam. Ita Romæ soluta est obsidio, versa in hostem eadem fortuna. Qui modo vrbem obsederat, Papiæ mœnibus se rursus clausit, obsideriq; cœpit. Supplici conditiones eadem impositæ, sed nudæ verborum fidei stare non placuit, obsides quadraginta accepti.* Dum abest in Italia Pipinus, Saxones Germaniæ & Bauariæ à Carolo Martello

Longobardi victi.

Æmil. ibi. M. du Hailan. li. 3. in Pipin. reg. 22. anno 755.

Saxones et Bauari victi.

tello ad Christianam fidem perducti cõtra Francos coniurant: sed *numen diuinum Francorum arma iuuit.* Victi statim Saxones castrisque exuti, bellum nouo delectu redintegrabant, quum optimates in castra venerunt, veniamque vniuersæ genti impetrarunt, quibus *lex parendi data; vt quotannis trecentos bellatores equos ad Francum adducerent, quosque Franci, eosdem illi socios hostesque haberent.* Tassilo quoquè Bauarorum dux Saxonum auxilijs destitutus quorum fiducia rebellarat, *in fidem reuersus comiter exceptus est ea conditione, vt se Francorum beneficiarium profiteretur & obedientiam iuraret.* Denique si Francorum sub hoc rege statum considerare voluerimus, perspiciemus eos ferè solos Christianam militiam exercuisse contra tyrannos & hæreticos: & vna videbimus eosdẽ fuisse solos Christianorum principum in controuersijs grauissimis arbitros & iudices. Gothorum Arianorum regnum in Francia per hunc Pipinum funditus deletum est. Longobardorum in Italia regnũ valde accisum, qui se cum Gothis iunxerant. Burgundi & reliqui ad Narbonem vsque interiecti populi, omnes domiti, & in Francorum potestatem redacti. Germania ab Alpibus Bauariæ ad maritimã vsque Frisiam & Saxoniam mediterraneam Franco paruit, & maiori ex parte christianam fidem est amplexa. Eodem tempore Græcorum Imperator, & rex Longobardorum suos in Galliam miserunt Legatos: & ipse Pontifex eo profectus est, omnesque vno consensu à Pipino tanquam Christiani orbis oraculo expectarunt Italicarum prouinciarum ordinationem, vt ille nimirum statueret que ciuitates Romano Pontifici, quæ Græcorum Imperatori, quæ Longobardorum regi subessent: & quam Pipinus sententiam tulit, eam principes illi ratam habuerunt. Illud autem de Francis hoc tempore generaliter

Fol. 78. M. du Haslan. vbi supra fo. 75. an. 756.

Regino Chron. li. 2. an. 756.

Regino ibi. ab an. 757 ad 761.

Sigiber. ab an. 755. ad 768.

Æmil. l. 2 in Pepin. reg. 22.

Gloria Francorũ.

ter est annotatũ eos semper *pias causas bello protexisse*; & fortissime ad earum patrocinium incubuisse.

Æmil. ibi. fo. 71.

Carolus autem Magnus qui regiam patris dignitatem in Imperatoriam mutauit, quamuis tota vita maxima bella confecit, perpauca tamen aggressus est in quibus religionis causa præcipuè non vertebatur, vnde factum est vt in reliquis etiam ciuilibus multò esset fortunatior. Principium ferè suorum bellorum à Romani Pontif. defensione auspicatus est, quem quum Desyderius Longobardorum rex graui bello premeret, idque in Franciam nuntiatũ esset, *tunc Caroli digna piaq; visa causa belli*. Antea quidem inter eum & Desyderium querelæ variæ intercesserunt, sed priuatæ, bello tamen inferendo, si ad aliorum principum in bellis adeundis præproperam facilitatem respicimus satis magnæ & graues. Verùm vnica Ecclesiæ causa, illis omnibus quantiscunque, Christianissimi regis iudicio præponderare visa est, & tunc se *dignam piamq; belli causam* habuisse credidit, cùm summum pontificem à Christianis regibus, sed periuris & hæreticis, vel saltẽ politicè catholicis, & nullius certæ fidei studiosis, bello vexari intelligeret. Varia pòst bella gessit idem Carolus & cum Saxonibus in Germania, & cum Longobardis in Italia, & vtramque gẽtem Imperio Francorum fortissimè subiugauit. Quorsum autem & illa & reliqua ferè omnia Caroli bella spectabãt, vtrum ad largius sibi imperium comparandum, an potius ad religionem Christi contra hæreticos apostatas & Saracenos tuendam, hæc vna Christianorum in Cantabrio ad eum legatio declarat. Asturus enim Gallicique congratulati *victorias partas. Saxonibusque religionem datam, & Pontificiam dignitatem ab iniuria vindicatam; orabant vt natus ad nomen Christi propagandum, Hispanorum qui summis cruciatibus quotidie à*

Ibi. in Carolo reg. 23

Victoria Caroli Magni de hostibus Ecclesia & fidei Christianæ.

Æmil. l. 2 M. in Harlan. l. 3. an. 777. in Carolo Mag.

die à Saracenis necari malint quàm impiorum iugum, nedum religionem subire, misereretur. Saxonum salutem qui à vero numine alieni essent curæ Carolo extitisse vt pij fierent: maiorem apud superos laudem promeriturum, si tela barbaræ superstitionis à iugulo piorum auerteret, bellumque Saracenorum ab auo susceptum, à patre gestum, ipse tandem conficiat, quod adolescentulus attigerat. Religio ergo ad bellum Italicum & Longobardos Italia depellendos Carolum impulit: religio eundem ad varias in Germaniam expeditiones faciendas permouit: religio causa fuit ut Saxoniam victricib. armis peruaderet: quum que Saxones rebelles & Pagani se *in fidem Francorum venturos Christumque professuros dicerent si aliquo pignore capiti suo caueretur.* Carolus victor qui alioqui ad eas conditiones vt pignora eis daret nũquam voluisset descendere, *quia de religione agebatur, non turpe sibi Francicoque nomini duxit nobilissimos amicorum obsides dare, atque ita baptizati sunt,. Eodemq́, tempore VVestphali victi in eius ditionem venerunt.* Religio causa fuit vt cùm iidem Saxones ter quaterve à religione Christiana deficerent, Carolus eos ter quaterve domaret bello, & ad constantiorem fidei Catholicæ agnitionem cogeret, à qua tamẽ rursus nostra memoria per belluam illam Lutherum seducti alium Carolum desiderant qui eis veteris Apostasiæ memoriam pœnamque redintegret. Religio eundẽ adolescentem ad bella Saracenica incitauit. eademque Christiana & Catholica religio eundem iam virum cum suis Francis per saltus Pyreneos ab vltima Saxonia & Cimbrica Chersoneso ad Pampalonẽ Cantabriæ metropolim traduxit: in quam vrbẽ postquam vera virtute perrupisset, eamque militibus suis præbuisset diripiendam, omnibus in ea Saracenis qui armati erant cæsis ad cæterorũ terrorem, mox proximum Cæsaraugustæ regnum nullo ne-

Ibi.fo.86.

Ibi.fo.89.

lo negotio in eius potestatem venit. duoque alii finitimi reges cum donis in castra venerunt vectigal pacti, *omnemq́, Hispaniam Carolus nominis sui terrore cōpleuit. Asturiæ Galleciaq́, regi auxilia misit, nec post eam diē pijs Hispanis superiores bello barbari extitere, quos initio illi velut fulmina belli exhorruerunt*. Ergo quòd Hispani ab hoc ipso Caroli Magni tēpore, perpetuata quadam serie victoriarum Saracenos fuderunt & ciuitates regnaque eis detraxerunt, quòd gradatim è reliquis prouinciis eiectos in vnicam Granatam cōpegerunt, ex qua totaque simul Hispania per Ferdinandū ante centum ferè annos profligati sunt: quod Philippus hodie Hispanorum rex amplissimus in Hispania tota & alibi extra Hispaniam tam latè dominatur: hoc totum Carolo Francorum regi Francisque illis acceptum ferendum est: quoniam optimi licet fortissimique Hispani, ante Francorum tamen opem nec potuerunt aliquid contra Saracenos quia deerant vires, Hispanis sola montium prærupta in Asturia Cantabriaque tenentibus, nec audebant aliquid contra eos quia deerat animus, quoniā Hispani à Saracenis toties victi eos *tanquam fulmina belli exhorruerunt*. Et hæc ego ex innumeris pauca, ex maximis mediocria Francorum gesta delibo, idque multis annis priusquā Occidentis regno, quod postea ad eos translatum est potirentur. Nam deinceps victorias eorum & crebriores, & illustriores, & Imperium largius propagatum, & nominis claritatem in omnes orbis terminos magis diffusam omnes historici loquuntur. Cæterum etiam ante Imperium acceptum, illud de Francia verissimum erat, *eam floruisse domestica pacis externæque victoriæ bonis. Nullum regnum Christianum erat non multo Francis inferius virtute, gloria, nobilitate, opibus, Gallia, Germania, Italia, Francorum regi militabat*. Vtque perspicuum est eorum plurima

Hispanorū Imperium inchoatum à Carolo Magno.

Æmil. li. 2 fol. 26.

plurima bella ob solam religionem Catholicā fuisse mota, ita non minus euidens est milites Francos Catholica fide munitos, non tam suis armis quā ea fide confisos eadem bella cōmisisse, & victorias ex hostibus retulisse. Quū enim in Austria Hunni cōiuncti Bauaris magnū exercitū collegissent, eumq. Carolus adoriri statuerat, prius *in planitie spatiosa, sacra facienda excitatis altaribus curauit, & milites ducesq; confessione & communione sacrosancta præparati sunt. Ex qua* (Deo eorū pietati amplissimū fructum rependente) *tantam numinis fiduciā concepere, vt hostes cōperta Francorum alacritate, pars in Scythas vnde oriundi erant se receperint, pars secundo Danubio ve[..]i in alia loca profugerint.* Ex quibus omnibus & generali Christianorū omnibus ætatibus consuetudine, qui nihil duxerūt gloriosius quàm pro suis fratribus ab infidelium & tyrannorum iugo liberandis belli fortunam tētare, ex fide totius orbis Christiani qui in Conciliis vniuersalibus Claromontano, Viennensi, Lateranensi, Lugdunensi, ea bella commendarunt, & ad ea suscipienda Christianos humanis diuinisq. præmiis incitarunt, ex sanctissimorū patrum exemplis ea bella à Christianis ducibus gesta, maximè prædicātibus: denique ex Dei ipsius authoritate huiusmodi bella & in litteris sacris præcipientis, & miraculis etiam confirmantis, & victoriis insignibus præter & supra spē humanā prosequentis, constat euidentissimè nō solum fas esse, sed ipsam fidē & pietatē requirere, vt reges Christiani pro religione Christiana, eiusdē religionis hostes siue Saracenos siue hæreticos bello persequantur. Ita fecerunt semper Christianorū optimi Imperatores: ita fecerūt Francorū antiquissimi & Christianissimi reges. Ab iis bellis Clodoueus I. regnum suum auspicatus est. Iisdem bellis Clodouæi filij paternā gloriā sunt æmulati: iisdē bellis

Religiō Francorum in prælio cōmittendo.

Haillan. vbi supr. an. 795.

Ibi. fo. 95.

Carolus Martellus, Pipinus, & Carolus Magnus Francos ad summum & imperij & gloriæ culmen euexerunt, vt Imperium Francorum per totam ferè Europam pateret: gloria autẽ ad extremos Europæ, Africæ Asiæque terminos diffunderetur. Hanc pietatem Francorum inprimis nationi regibusque insitam (vt honorificè vereque notarunt historici) aliæ nationes regesque à Francis tanquam liberi à parẽtibus hauserunt. Atque hoc idem omniũ esse Christianorum siue populorum siue regum officium, dubitare non possumus, si regum Christianorũ ortum & originem perpendimus. Egregiè enim & diuine magnus ille Leo, perantiquus Ecclesiæ Rom. Pontifex ad Leonem Augustum: *Debes* (inquit) *incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios comprimẽdo, & quæ benè sunt statuta defendas, & veram pacẽ ijs quæ sunt turbata restituas.* Cumque quædam hæreticorũ in Alexandrina Ecclesia scelera caluinisticis similia recẽsuisset, vt quod *monasteria euertissent, sacrificij oblationẽ chrismatisq; sanctificationem sustulissent, Alexandrinam Ecclesiam ex domo orationis speluncam latronum effecissent, in eaque omne cœlestium sacramentorum lumen extinxissent*, & vt hæc flagitia aliquo Ecclesiastici ordinis velo obtegerent, Ælurum Timotheum Apostatam (& vt ita dicã) Lutheranum monachum istis sceleribus fauentem cęso Proterio vero Episcopo, pseudoepiscopum Alexandrinum creassent: *Magnum est* (inquit Leo) *vobis ô Imperator de talibus Ecclesiæ hostibus triumphare. Quia si laudabile vobis est aduersarum gentium Paganarum arma cõterere, quanta erit gloria ab insanissimo tyrãno (AEluro) Alexandrinam Ecclesiam in cuius cõtritione omnium Christianorum est iniuria, liberare?* Ergo quod antea sæpe ostẽdimus, regia Christianorum principum potestas maxi-

Supra fol. 591.

Regia institutū est ad præsidium Ecclesiæ,

Leo epist. 73. tom. 1 Concil.

Vide Niceph. li. 15 ca. 16. & Euag. li. 2. cap. 8.

maximè & primario *ad ecclesiæ præsidium* refertur, postea publicas vtilitates tractat, ideoque maximè & primo loco debet Ecclesiæ hostes hæreticos, Apostatas, Saracenos, Ministros, Superintendentes coërcere; & tùm deinceps secundo locò de alijs hostib. comprimendis qui ita rempub. impugnant vt religionem non violent, cogitare.

5 Vt autem hoc valde certum & exploratum est; ita illud videtur multis dubium & controuersum, vtrum subditi hæreticum regem deserere possint, eumque si sponte nolit, armis inuitum prohibere ne imperium in eos exerceat. Quod vt magis ancipitem multis afferat deliberandi scrupulum, faciũt aliorum vera de regum officio præconia, aliorum falsæ & impiæ de regum maiestate adulationes. Vera præconia intelligo ea quæ de obedientia regibus exhibenda scripturæ sacræ & diuina sanctorum monumenta continent, de quibus tamen satis existimo dictum; siue scripturas ipsas, siue orbis Christiani fidem perpetuam, optimam scripturæ sacræ interpretem intuemur, quæ nunquam infinitam, sed certam certisque limitibus terminatam obedientiam regibus attribuit. Vtrinq. enim didicimus esse potestatem in Ecclesiâ diuinam regia superiorē, & regiæ moderatricem, & cui tum in veteri, tum in nouo testamento regiam potentiam Deus ipse subiecit. Adulationes autem impias dico quorundam fanaticorum Caluinistarum recentia scripta, qui iam post sanguinariam viginti octo annorum rebellionem, quum hactenus pluribus libellis & inuectiuis docuerint fas iusq. esse contra regē pro Euāgelio præliari, iam nunc mutato repentè Euangelismi sui textu, quia magnam spem concipiunt Gallicanum diadema capiti Caluiniano imponendũ, his argumentis suadent grande peccatum esse subditis

Caluinistarum noua theologia pro rege hæretico.

Bellay en l'Apolog. Cath. part. 2. pa. 179. 81. 124. 262.

si contra quemcunque regem siue hæreticum, siue Apostatam, pro religione arma sumant: 1. *Subditos diuino præcepto obligari principibus qualescunq; fuerint*, 2. *nec illis laborandum est quales sint principium conscientia & mores*, 3. *neque subditi ab hac obedientia solui possunt per vllam traditionem aut permissionem hominum generalem aut particularem, quia nullus potest imminuere ius diuinum*. 4. *Neque verò Ecclesia vnquam liberauit Christianos subditos ab obedientia debita regi qui fuit vel legitimus defuncti successor vel iure electus*, 5. *Illique omnes incurrunt sine dubio iram & furorem diuinum qui se opponunt regi legitime succedenti. Regis enim electio* 6. *cœlitus facta in mundum venit, nec humanum est murmurare contra sapientiam diuinam, qui sæpe ad affligēdum populum suum electum, & domum Sionis, dat eis reges improbos, stupidos, insideles, verosque tyrannos: quales erāt in Iuda & Israel, Roboam, Ioram, Ochozias, Nadab, Baasa, Achab cum vxore sua Iezabele. Sic item post Christi tempora plurimi Imperatores & reges fuerunt hæretici & inimici iurati fidei Christianæ, vt Constantius, Valens, Zeno, Anastasius, Iustinianus primus & secundus, Leo tertius, Philippicus, Bardanes, Constantinus V. dictus Copronymus, Leo quartus & alij, qui etiamsi sint habiti pro hæreticis*, 7. *non sunt tamen regia dignitate amoti*. Quid vero si rex ille cui diuinā quandam potentiam omniq. exceptione maiorem affingitis, *cuius electio cœlitus ad nos venit, cui ius diuinum* tam seuerè iubet obtemperare, à qua obedientia *per nullam traditionem aut permissionem humanā siue generalem siue specialem solui possumus*, hic rex si cum prudentissimorum suorum consilio & assensu statuat ne hæreticus ei in regno suo succedat, nū hoc loco regi cœlitus & diuinitus potestatē habenti est obediendum? Nihilminus: & *hic dabit mihi veniam rex si libere loquar quod verū est hoc certe vt faciat* 8. *nō est in eius potestate. Lex enim regni per quam ipse regnat, prohibet ne quid*

Obiectio.

Insana responsio Apologetici.

quid noui hac ex parte moliatur. Atque ita iudicatum est à Parlamento Parium pro Carolo VII. contra Carolum VI. qui fœdere Trecensi Catharinam filiam tradens in vxorem Henrico V. regi Anglorum, eum etiam designauit proximũ Galliæ hæredem excluso Carolo VII. Neque enim per regem mutari potest lex Salica huius florentissimi regni, cuius rex tutor est, curator, vsufructuarius, & administrator, 9. salua eius substantia. Itaque quoad proximũ sanguinis & cognationis ius, nihil potest contra veteres leges immutare: semperq́; proximus agnatus ipsa regis prioris morte sit dominus iuxta authoritatem legis & moris Galliarum. Atque ita expressè loquuntur de nostro regno 10. Ioannes Andreas, Baldus, Panormitanus, Iason. Hæc summa est theologiæ Caluinianæ ab an. Dom. 1584. de obedientia quã subditi Gallicani præstare tenentur regib. suis deinceps in regno Galliarũ successuris. Nã ab an. 1561 ad hoc vsque tempus, Euangelismus eorum longè alio modo in Caluinistarum auribus insonuit, vt supra fuse declarauimus, exemplaq. sunt apertissima. Et paulò post primam rebellionem Theod. Beza noui Testamenti translationem suam Latinam dedicans Angliæ reginæ, ita præfationem eã concludit & subscribit; *Geneuæ, anno à nato Christo* 1564. *Decem.* 19. *quo die ante biennium; Gallica nobilitas illustrissimo principe Condensi duce, non procul vrbe Druydum fortissimè præliata, prima restituendæ in Gallijs Christianæ religionis fundamenta suo sanguine fœliciter Deo cõsecrauit.* Ita hoc an. 1564. & deinceps, opus Christianissimum & maximè Euãgelicum fuit bello regem lacessere, & euocatis in Galliam Anglis, Germanisque, funestissimum in Gallia bellum gerere, & contra regem perfidiosissimè præliari: & qui in tali bello vitam amittit, is à Theod. Beza summo Caluinistarum patriarcha, in diuorum numerum refertur, & tanquã martyr honoratur, quòd sangui-

Ibid. pag. 138. 139.

9.

Nauarr. Dominus Galliæ.

10.

Mutabilitas Euangelismi Caluiniani.

Sup. ca. 6.

Beza in præfat. translat. no. testam.

ſuo *Chriſtianæ religionis fundamenta* (quaſi hactenus Galli omnes fuiſſent Pagani & Ethnici) Deo cõſecrauit. At poſt alios 20. annos inuerſa penitus eſt Euangeliſmi facies & ſcena, & iam ius diuinum requirit vt ſimpliciter ſine vlla recuſatione regi pareant omnes, contra quem ſi quis quidpiam moliatur, is ad imam inferorum abyſſum damnandus eſt. Tum contra optimos iuſtiſſimoſque reges, Franciſcum, & Carolum, bellum dimicare ſubditis erat licitum, imo opus erat diuinum & gloriandũ: Nunc etiamſi immaniſſimus tyrannus, hæreticus, Apoſtata, vt Ioramus, Achab, Iezabel, Valens (qualem illi augurãtur fore ſuum Nauarræum) rex fiat, *nulla traditio aut permiſſio humana ſiue generalis ſiue ſpecialis* Gallos liberat à grandi peccato, niſi eidem cum omni humilitate obtemperent. Ecquis verò cõcipere poteſt quæ ſit huius tam contrariæ theologiæ ratio? Nemo opinor mortalium, niſi qui primò nouerit poſitum eſſe in arbitrio iſtorum dementiſſimorum hominum, fidem pro ſua libidine variare. Hi autem iam à quinquennio ſtatuerunt quoad hunc articulum, nouum Euangeliſmum in galliam ad aliquod tempus inducere, quia iam appropinquat tempus quo ſperant (vti doctiſſimus quidam vir olim prædixit) *eandem ſectarum Babilonem extructum iri in Gallia, quæ iampridem extrui cœpit in Germania*. Quæ Babylon & confuſio vt commodè ſeratur & adoleſcat, iam aliquod tempus miniſtris Arianis & Caluinianis quietum magnoperè deſiderat, etiamſi hucuſque, *omne genus diſcordiarum inter ciues, & inter proceres omnis perfidia, omnis exulceratio animorum, & contra regem omnis rebellio*, eorum Miniſtrorum ſtudiis maximè nutrita & multiplicata fuerit.

Silueſter Czecanouius Polonus de corruptis moribus vtriuſq. partis Pontif. & Euãgel.

Cæterùm pauciſſimis ſummã huius Caluinianæ & Punicæ theologiæ percurramus, de veritate ipſa

mox

mox fuſius diſputaturi. Eſt quidem iuris diuini obedire regibus, vt item parentibus, & dominis, & præceptoribus, & ducibus, & magiſtratibus, & in primis Chriſto & Eccleſiæ; ſed ordo eſt in hac obediētia. Et vt inferiori magiſtratui non eſt obediendum contra ſuperiorem, ita nec ſuperiori vel ipſi regi contra patriam & rempub, multò minus contra Deum & Eccleſiam. de cuius obedientiæ limitibus ſemel atque iterum dictum eſt ſuperius. Si non ſit inquirendum in fidem regis ſucceſſuri ſed ſimpliciter ſine inquiſitione admittendus, qui eſt cognatione proximus, ergo ſi proximus hæres ſit Arianus, ſi Trinitarius, ſi Iudæus, ſi Turca, vel prorſus Atheus, idem à Chriſtianis ſubditis ſtatim eſt agnoſcendus reipub. Chriſtianæ ſupremus moderator & princeps. Et tamen hic qui ita blaterat, audet ſe Catholicum dicere? qui verius eſt ipſiſſimus diabolus in ſpecie Caluiniſtæ? Si nulla traditio humana poteſt ſoluere ſubditos ab obedientia regum, quæ traditio annis iam 28. Hugonotas in Gallia regibus ſuis fecit ita refractarios & rebelles? Quæ ſit Eccleſiæ his in rebus poteſtas ſuo loco dictum eſt. Interim ſi non ſit Eccleſia Chriſti quæ ſoluat ſubditos ab obedientia regis, iſti fatentur Caluinianam Eccleſiam non eſſe Eccleſiam Chriſtianam ſed ſynagogam Satanæ, quæ tanto ſpatio rebelliōē ſubditorum cōtra reges Chriſtianiſſimos fouit. Sit peccatum quàm velint atrox & horribile regi legitimè ſuccedenti reſiſtere. At quando probabunt hæreticum regē in Catholico regno *legitimè ſuccedere*? niſi fortè ſuccedere ita interpretantur, quemadmodum diei nox, paci bellum, vitæ mors, & in quibuſdam regnis Aſiæ & Africæ, Chriſtianæ fidei ſucceſſit Turciſmus & Saraceniſmus. Sed hunc ſtultiſſimè vocari ſucceſſorem alibi ex diuo Nazianzeno oſtendimus.

1. Reſponſ. ad ſuperiora theologiæ Caluin. pro regib. hæretícu capita

2.

3.

4.

5.

Supra pag. 59.

ostēdimus. Neque verò vnquam *legitimè succedit*, qui contra omnium Christianarum nationum mores, & leges, & fidem, Caluinianè hæreticus veterū Catholicè Christianorum regum solium ascendit. Si omnium regum etiam tyrannorum & Apostatarū electio sit cœlitus, quid ergo vult illud DEI per Prophetam, *ipsi regnauerunt sed non ex me*? Et tamen facile concedo ipsam etiam tyrannidē aliquo modo esse à Deo, quemadmodū etiam fuit tyrānis Satanę affligentis Iobum: sed qui ex eo colligit tyranno nō esse resistendum, ille idem argumentetur & Satanæ ipsi esse obtemperandum, cuius in nos potestas est cœlitus vt scripturæ euidenter aiunt. Ita nimirum furebat monstrum illud hominis, istorum Euangelismi parens alter Lutherus: *Præliari contra Turcas est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos*: eaque doctrina fecit, vt Germanis patriam suam aliquo tempore sceleratissimè magno Turcæ prodentibus & eius defensionem negligentibus, Turca magnos fecerit in Germania progressus. Sed tandem suis Lutheranis circumstrepentibus, excitatus è veterno ebriosus & Bacchicus antistes reuocauit brutam illam opinionem, & (vt memoriæ mandat adulator eius Sleidanus) bellum cōtra Turcam geri posse censuit, etiamsi Deus *eo tanquam flagello nos verberet*. Et iste ergo amens Theologus nisi Luthero sit ebriosior, cum Luthero sententiam mutet: aut si quando diuina prouidentia ex morbo decubuerit, caueat vt accersat medicum ne diuinæ prouidentiæ videatur resistere.

6. — Osea 8. v. 4. — Iob. 1. — Ibi. v. 12. & ca. 2. 6 — Luth. to. 2 art. 34. fo. 89. — Sleid. an. 1542. li. 14.

7. Quòd verò addit, istos quos enumerat tyrannos non fuisse ex regiis thronis per populum eiectos, id luculentum est mendacium: quemadmodum partim superius, partim mox demonstrabitur, & ex ipsa scripturæ historia & Ecclesiasticis monumen-

Cap. 2. et 8 vide ca. 10

mentis, cuiuis vel Latinè, vel Græcè, vel Gallicè intelligenti est perspicuum. Deinceps de authoritate regis ita stupidè philosophatur, vt auriculas Midæ vel vertiginem spiritus Caluiniani facilè deprehendas: ita nihil dicit sobriè, nihil constanter, nihil Christianè: omnia desperatè, impiè, & prorsus furiosè: sic enim concionatur Regis authoritas diuina est, eique vt simpliciter & omnino pareamus iure diuino compellimur. eidem tamen sicum consilio Ordinum regni sui præcaueat ne princeps hæreticus regnum occupet, morem gerere non debemus. Hic enim religiosus iste Caluinista *veniam petit vt liberè oquatur* quod ab eo honor sui Euangelismi extorquet. Omnia quidem potest rex, inquit iste, & tamen hoc quod est & corporibus & animabus singulorum, & totius regni saluti vtilissimum non potest. Rursus, *nulla traditio* potest quempiam ab eius obediẽtia excipere, vtque ei humiliter quoad omnia & singula subijciamur *ius diuinum flagitat:* hoc quidem verum est, nisi cùm hæreticum à regno Galliæ adipiscendo impedire conatur. hic enim *ius diuinum* silet & interrumpitur. Si rex Catholicam fidem abrogare velit, si sacramenta tollere, si ius diuinum & humanum peruertere, id ei per hunc theologum licet. At vt idem rex aliquod obstaculum interponat ne Caluinismus, hoc est Turcismus, & Atheismus, & Satanismus plenis velis per Galliam feratur, in hoc *ius diuinum* (quod hęreticis, & Turcis, & Atheis mirificè fauet) regiæ potestati nihil concedit. Neque verò rex aliquid potest immutare eorum *quæ sunt de substantia Coronæ* Gallicanæ. Quasi hæresis aut hæreticus aliquis Caluinista sit *de substantia Coronæ*, sine qua respub. Gallicana non possit consistere: aut quasi fides Catholica æquè ac lex Salica non esset de *Coronæ illius substantia:*

8.

Mirabilis Theologus Caluinistarum.

9.

10. ſtantia: aut quaſi *Ioannes Andreas, Baldus, Panormitanus, Iaſon*, hæreticis vnquam tale quidpiam indulſerint, aut de hoc portentoſo Atheiſmo quicquam ſomniauerint; aut verò in animos induxerint quempiam ex Gallorum Chriſtianiſſimorum regum ſtirpe ad tam fœdam & Antichriſtianam blaſphemarium ſentinam aliquando ruiturum: aut quaſi & iſti iuriſperiti, & eorum pater & author iuris Iuſtinianus primus, reliquique Imperatores, & patres antiquiſſimi, & prophetæ, Apoſtolique, ipſeque adeò ſaluator noſter Chriſtus Ieſus in Euangelio non demonſtret eſſe abſurdiſſimum & prodigioſiſſimum, vt ouium ſuarum grex lupum rapacem ſibi paſtorum præficiat. Hæc eſt theologia quæ hodierno die per Galliam diſpergitur. Hi libri quos iſtæ beſtiæ impudentiſſimè ſub Catholicorum nomine ſeminant. Et quis ita cæcus eſt qui non perſpiciat iſtos eſſe merè Atheos, qui nihil habent penſi quid ſcribant, quid loquantur, quid mentiantur, quid peierent, quid blaſphement, modò tamen Caluiniſmum ſuum promoueant, & tandẽ aliquando quod ſolicitè & ambitioſiſſimè conantur, ſui generis Calniniſtam in auguſtiſſimo & Chriſtianiſſimo Galliarum throno ſedentem conſpiciant?

Suprà fol. 463. 465.

6. 6 Sed mittamus ad tempus iſtos Chameleontes & Vertumnos, qui vt polypus colores & ventus ſtationes, ſic ſuam variant fidem & theologiam: remque ipſam per ſe intueamur. Quod ſi reiectis iſtis quiſquilijs, & amputata inani oſtentatione, faſtuque qui reges ferè conſequitur, regiam conditionẽ per ſe expendamus, vnde veniat, quò pertineat, quem in finem referatur, quos habeat limites & cancellos; fortaſſe nec hoc de ſubditorum erga ſuos reges bello magis apparebit Chriſtianis ambiguũ, quàm illud alterum de hęreticis principibus

per alios

per alios principes Catholicos bello castigandis. Si enim respub. Christiana regendi sui habenas regi tradat ea expressa conditione, vt primùm Christianè iuxta fidem Catholicam, deinde iustè iuxta leges patriæ præsit; an si is hæreticè contra fidem Catholicam dominari velit legesque patriæ perfringere, tum populo vitiosum erit ei obedientiam negare? Multa regibus Europæ vectigalia antiquitus populorum consensu donata sunt vt ij vias à latronibus tutas præstarent, quò ciues vltro citroque commeare, negotiari, & sua commercia exercere possent. Si rex quispiam vel per se vel per armatos sua authoritate latrones eas vias obsideat, viatores spoliet, ciuium commercia impediat, num tenebitur deinceps populus, regibus concessa vectigalia tali latroni dependere? Omnes respub. ciuiles tyrannum, qui in bona & corpora ciuium iniustè grassabatur, viribus populi à gubernatione remouendum censuerunt; & tyrannum hunc in bona & corpora, & (quod caput est) in animas debacchātem Christianæ respub. tolerabunt? Diximus reges Christianos ita, vel potius multò magis ad sacramenta legis Euangelicæ, quàm reges Hebræos ad cæremonias legis Mosaicæ alligatos esse. Illi autem si legem Mosaicam transgrederentur, regia in Hebræos potentia abdicandi erant. quidni ergo reges in nouo Testamēto hæreticos eadem pœna sequatur? Quum pontifices Hebræi regem Hebræum denuntiassent loco illo indignum tenebatur populus eum deinceps ex regali solio deijcere: & quum pontifices Christiani regem Christianæ legis desertorem Christianos regendi potestate priuauerint, minus rata erit sententia? ad pastoris sui vocē populus obsurdesset? & quem Christus contēni despicique vt paganum præcipit, eum Christiani vt Christia-

Regi hæretico obediētia non debetur.

Vide ca. 3.

Suprà fol. 271. 273. & cap. 8. §. 2.

Officium populi erga regem hæreticum.

Christianorum patrem regemque verebuntur? Eleganter quidem diuus Chrysostomus interpretans illud prophetæ Isaiæ, *In anno quo mortuus est rex Ozias vidi dominum sedentem &c.* ostendit quid sit populi erga reges hæresi infectos, & à pontificibus excommunicatos officium. Nota est historia, quemadmodum Azarias summus sacerdos cum alijs Oziam munere sacerdotes fungi volentem, lepráque percussum è templi liminibus expulit, quem deinceps & populus è ciuitate omnique regio honore debebat eijcere. *Hanc pœnam vt alium quemuis è populo, sic regem perpeti oportuit* (inquit D. Chrysostomus) *sed non perpessus est, his qui in ciuitate erant, illum ob diadema regiámque dignitatem reuerentibus, verùm manebat in domo sua clanculum, & consedit in throno rursus legem trãsgrediens.* Non aliter regem è Christiano fieri hæreticum est transgressio legis diuinæ. sed regem eum postquam hæreticus est in throno regio considere, regem eum ex societate Christianorum non eijci, sed cùm leprosus sit in ciuitate permitti, vt alios sua lepra & hæresi contaminet; hoc alterum est contra legem peccatum, & propter contagionem ad multos permanantem priore longè atrocius. Idque propheta significat, cùm ait Deum per prophetas deinceps non fuisse loquutum donec mortuus esset Ozias. Iratus enim erat Deus, quòd eum regem populus è solio regali penitus non exturbauerat. *Negligentia hæc* (inquit D. Chrysostomus) *Deum ad iracundiam prouocauit, hoc prophetiam inhibuit. Vos populares metuitis impurum eijcere? reueremini regiam dignitatem Dei legem violantes? Quid igitur? Deus auersus est ab illis. Non amplius loquor prophetis vestris, non amplius mitto spiritus gratiam. Non vultis vlcisci vicem meam? nec ego colloquor vobiscum. Ipse quidem poteram illum eijcere, verùm quod restabat, vobis relictum esse volui. Non vultis? & ego vos de-*

Isai. 6. v. 1

2. Paralip. cap. 26.

Chrysosto. tom. 1. de verbis Isa. hom. 4. & 5.

Lex Dei armat subditos contra regem hæreticum.

Ibi hom. 4.

vos desero, nec excito prophetarum animum. Non agebat in eis spiritus gratia, simultas erat inter Deum & hominem. Hinc propheta necessariò designat tempus mortis dicens, Anno quo mortuus est Ozias vidi dominum &c. quum ille mortuus esset, tum vidi dominum: nam anteà Deum non videbam. Venit mors impuri & soluit iram, & Deus reconciliatus est hominibus. Qua in historia tota, illud singulare & egregium est, omnibusque Christianis diligentissimè aduertendum, quòd Deus vsque adeò hanc impietatem in regibus detestatur, & vsque adeò fidelibus populis imponit officium hoc reges sic delinquentes castigandi, & ab omni regali altitudine funditus deijciendi, vt si hoc loco populus regi suo vel exile quid indulgeat; Deus eo facto populum peccare & diuinam suam maiestatem non leuiter offendere testetur. Iudæi enim Oziæ huic aliquo modo regium splendorem detraxerant, eum segregatum ab alijs in *separatam domum* incluserant, eiusque filium Ioathamum patris loco regem proclamauerant, & vt ait Iosephus, rex iste à rerum publicarum administratione semotus, *aliquamdiu vt homo priuatus extra vrbem*, aliquo modo priuatam vitam egit. Quia tamen populus veteri rerum ab eo gloriosissimè gestarum admiratione adductus (neque enim fuit vnquam Iudæis post Dauidem rex aliquis, vel foris hostibus formidabilior multisque partis victorijs honorificentior, vel domi restaurata ciuitate, arcibusque munita, & aquæductibus ornata, ærarioque & reditibus prudentissimè constitutis, & ordinata militia, dispositoque in turmas & phalanges vniuerso populo, publico regionis statui vtilior) nō nihil ei regij honoris detulit, aliquādo eum de rebus publicis regaliter consuluit, eum cum filio de publicis negotijs deliberare, & ijs magis quàm priuatum hominem decuit sese interponere

Ioseph. Antiquit. li.9.ca.11.

nere permisit, adeò vt *aliquamdiu* tantùm, non perpetuò, non plenè, absolutè, integrèque omni penitus honore & maiestate regia fuerit expoliatus, hanc populi lentitudinem tolerantiamque, & talem quantulamcunque regi impio factam reuerentiam, Deus iniuriam esse suam interpretatur, ideoque hæc omnia iracundiæ signa erga populum illum ostendit, quæ ex diuino propheta sacrisque literis insignissimus hic Ecclesiæ Doctor colligit: Quinetiam eodem in loco pulchrè ostendit, & cum regibus humanissimè agi, si vita eis concessa regiam tantum dignitatem amittant, & teneri populos vt diuinam Pontificum contra hæreticos reges sententiam exequantur, & grauissimas populis illis diuina iustitia impendere pœnas, qui in hoc peccato regibus suis adulantur: vnáque notat semper quotiescunque rex aliquis Ecclesiastica communione ob hæresim priuatur, multo magis eundem è ciuili principatu esse depellendum. Sic enim ait: *Tu mihi hic quoque considera Dei humanitatem. Neque enim subuertit ciuitatem, neq; perdidit inhabitantes: sed quod amici faciunt erga æquales amicos, quoties aliquid habēt quod meritò expostulent, hoc & Deus fecit erga gentem maiore pœna supplicioque dignam. Nam ego quidem (inquit) eieci illum regem è templo, vos autem nec è ciuitate quidem. Ego illum vinctum lepra è rege priuatum reddidi, vos autē nec sic quidem superastis priuatum, sed à me condemnatum non sustinuistis è ciuitate propellere &c.* In quibus manifestum est regem lepra hæresique infectum, è rege fieri priuatum, populique fidelis officium quod Deo & Ecclesiæ debetur postulare, vt quem regem sacerdos propter lepram hæreticam eiecit ex Ecclesia, eundem ipsum respub. non aliter quàm priuatum quemuis homuncionem legibus obnoxium exterminet è ciuili societate.

hom. 5.

Rex per hæresim è rege fit priuatus.

Neque

Neque est quod reges aut aulici fremant hac doctrina regum amplitudinem & maiestatem imminui: miserrimam fore conditionem suam, si hæc eis vincula & catenæ imponantur. Neque verò se reges esse sed subditos, non dominos sed seruos potius, si hæc ita sunt: quando hac ratione seruiunt magis quàm imperant, quos nisi aliorum monitis paruerint, à suis ipsorum subditis seditiose deseri, & armis oppugnari posse statuitur. Quibus omnibus & si quæ alia in hanc sententiam populariter dici possunt, nullo negotio occurretur, si reges quid in baptismo, quid in alijs Ecclesiæ sacramentis, quid speciatim in regno adeundo iurauerint recordentur: neque molestè ferent se vocari seruos qui Deo & Ecclesiæ seruire, sanctissimè professi sunt, & quos Ecclesiæ seruos futuros Spiritus sanctus per Isaiam prædixit, & quibus *nisi Ecclesiæ seruierint*, æternam mortem denuntiat: & hoc modo seruire verè regnare est. Qui autem aliam solutam quiduis credendi & faciendi libertatem regibus vendicant, reges verè cupiditatum suarum seruos & mancipia faciunt, eósque è regibus in tyrannos transformant, & dum hoc infinitum imperium regibus arrogant, multò iustius populum contra reges armant, qui à populo electi vt populum iuxta leges moderentur, imperium assecuti conculcatis legibus populum pro voluntate sua & libidine regere moliuntur: quæ iustissima causa est imperium eripiendi, quod adeò iniustè contra mentem eorum à quibus acceperunt, exercent. Quemadmodum autem quoad temporalia *digna est vox maiestate imperantis, legibus reipub. alligatum se principem profiteri:* ita quoad spiritualia nonminùs digna & necessaria est vox vt princeps Christianus legibus Ecclesiæ se de-

Obiectio Politicorũ.

Responsio Christianorum.

Suprà fol. 522. 523.

Regum imperium est seruire Christo & Ecclesiæ

Suprà. pa. 144.

Carolus Martellus, Pipinus, & Carolus Magnus Francos ad summum & imperij & gloriæ culmen euexerunt, vt Imperium Francorum per totam ferè Europam pateret: gloria auté ad extremos Europæ, Africæ Asiæque terminos diffunderetur. Hanc pietatem Francorum inprimis nationi regibusque insitam (vt honorificè vereque notarunt historici) aliæ nationes regesque à Francis tanquam liberi à paréntibus hauserunt. Atque hoc idem omniũ esse Christianorum siue populorum siue regum officium, dubitare non possumus, si regum Christianorũ ortum & originem perpendimus. Egregiè enim & diuine magnus ille Leo, perantiquus Ecclesiæ Rom. Pontifex ad Leonem Augustum: *Debes* (inquit) *incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, vt ausus nefarios comprimẽdo, & quæ benè sunt statuta defendas, & veram pacẽ ijs quæ sunt turbata restituas.* Cumque quædam hæreticorũ in Alexandrina Ecclesia scelera caluinisticis similia recẽsuisset, vt quod *monasteria euertissent, sacrificij oblationẽ chrismatisq; sanctificationem sustulissent, Alexandrinam Ecclesiam ex domo orationis speluncam latronum effecissent, in eaque omne cœlestium sacramentorum lumen extinxissent,* & vt hæc flagitia aliquo Ecclesiastici ordinis velo obtegerent, Ælurum Timotheum Apostatam (& vt ita dicã) Lutheranum monachum istis sceleribus fauentem cæso Proterio vero Episcopo, pseudoepiscopum Alexandrinum creassent: *Magnum est* (inquit Leo) *vobis ô Imperator de talibus Ecclesiæ hostibus triumphare. Quia si laudabile vobis est aduersarum gentium Paganarum arma cõterere, quanta erit gloria ab insanissimo tyrãno (AEluro) Alexandrinam Ecclesiam in cuius cõtritione omnium Christianorum est iniuria, liberare?* Ergo quod antea sæpe ostẽdimus, regia Christianorum principum potestas maxi-

Supra fol. 591.

Regiũ institutũ est ad præsidium Ecclesiæ,

Leo epist. 73. tom. 1 Concil.

Vide Nicephor. li. 15 ca. 16. & Euag. li. 2. cap. 8.

maximè & primario *ad ecclesiæ præsidium* refertur, postea publicas vtilitates tractat, ideoque maximè & primo loco debet Ecclesiæ hostes hæreticos, Apostatas, Saracenos, Ministros, Superintendentes coërcere; & tùm deinceps secundo locò de alijs hostib. comprimendis qui ita rempub. impugnant vt religionem non violent, cogitare.

5 Vt autem hoc valde certum & exploratum est; ita illud videtur multis dubium & controuersum, vtrum subditi hæreticum regem deserere possint, eumque si sponte nolit, armis inuitum prohibere ne imperium in eos exerceat. Quod vt magis ancipitem multis afferat deliberandi scrupulum, faciũt aliorum vera de regum officio præconia, aliorum falsæ & impiæ de regum maiestate adulationes. Vera præconia intelligo ea quæ de obedientia regibus exhibenda scripturæ sacræ & diuina sanctorum mõnumenta continent, de quibus tamen satis existimo dictum, siue scripturas ipsas, siue orbis Christiani fidem perpetuam, optimam scripturæ sacræ interpretem intuemur, quæ nunquam infinitam, sed certam certisque limitibus terminatam obedientiam regibus attribuit. Vtrinq. enim didicimus esse potestatem in Ecclesiâ diuinam regia superiorẽ, & regiæ moderatricem, & cui tum in veteri, tum in nouo testamento regiam potentiam Deus ipse subiecit. Adulationes autem impias dico quorundam fanaticorum Caluinistarum recentia scripta, qui iam post sanguinariam viginti octo annorum rebellionem, quum hactenus pluribus libellis & inuectiuis docuerint fas iusq. esse contra regẽ pro Euãgelio præliari, iam nunc mutato repentè Euangelismi sui textu, quia magnam spem concipiunt Gallicanum diadema capiti Caluiniano imponendũ, his argumentis suadent grande peccatum esse subditis

Caluinistarum noua theologia pro rege hæretico.

Bellay en l'Apolog. Cath. part. 2.pa.179. 81.124. 262.

si contra quemcunque regem siue hæreticum, siue Apostatam, pro religione arma sumant: 1. *Subditos diuino præcepto obligari principibus qualescunq; fuerint,* 2. *nec illis laborandum est quales sint principium conscientiæ & mores,* 3. *neque subditi ab hac obedientia solui possunt per vllam traditionem aut permissionem hominum generalem aut particularem, quia nullus potest imminuere ius diuinum.* 4. *Neque verò Ecclesia vnquam liberauit Christianos subditos ab obedientia debita regi qui fuit vel legitimus defuncti successor vel iure electus,* 5. *Illique omnes incurrunt sine dubio iram & furorem diuinum qui se opponunt regi legitime succedenti. Regis enim electio* 6. *cœlitus facta in mundum venit, nec humanum est murmurare contra sapientiam diuinam, qui sæpe ad affligēdum populum suum electum, & domum Sionis, dat eis reges improbos, stupidos, infideles, verosque tyrannos: quales erāt in Iuda & Israel, Roboam, Ioram, Ochozias, Nadab, Baasa, Achab cum vxore sua Iezabele. Sic item post Christi tempora plurimi Imperatores & reges fuerunt hæretici & inimici iurati fidei Christianæ, vt Constantius, Valens, Zeno, Anastasius, Iustinianus primus & secundus, Leo tertius, Philippicus, Bardanes, Constantinus V. dictus Copronymus, Leo quartus & alij, qui etiamsi sint habiti pro hæreticis,* 7. *non sunt tamen regia dignitate amoti.* Quid vero si rex ille cui diuinā quandam potentiam omniq. exceptione maiorem affingitis, *cuius electio cœlitus ad nos venit, cui ius diuinum* tam seuerè iubet obtemperare, à qua obedientia *per nullam traditionem aut permissionem humanā siue generalem siue specialem solui possumus,* hic rex si cum prudentissimorum suorum consilio & assensu statuat ne hæreticus ei in regno suo succedat, nū hoc loco regi cœlitus & diuinitus potestatē habenti est obediendum? Nihilminus: & *hic dabit mihi veniam rex si libere loquar quod verū est hoc certe vt faciat* 8. *nō est in eius potestate. Lex enim regni per quam ipse regnat, prohibet ne*

Obiectio.

Insana responsio Apologetici.

quid

quid noui hac ex parte moliatur. Atque ita iudicatum est à Parlamento Parium pro Carolo VII. contra Carolum VI. qui fœdere Trecensi Catharinam filiam tradens in vxorem Henrico V. regi Anglorum, eum etiam designauit proximũ Galliæ hæredem excluso Carolo VII. Neque enim per regem mutari potest lex Salica huius florentissimi regni, cuius rex tutor est, curator, vsufructuarius, & administrator, 9. salua eius substantia. Itaque quoad proximũ sanguinis & cognationis ius, nihil potest contra veteres leges immutare: semperq; proximus agnatus ipsa regis prioris morte fit dominus iuxta authoritatem legis & moris Galliarum. Atque ita expressè loquuntur de nostro regno 10. Ioannes Andreas, Baldus, Panormitanus, Iason. Hæc summa est theologiæ Caluinianæ ab an. Dom. 1584. de obedientia quã subditi Gallicani præstare tenentur regib. suis deinceps in regno Galliarũ successuris. Nã ab an. 1561 ad hoc vsque tempus, Euangelismus eorum longè alio modo in Caluinistarum auribus insonuit, vt supra fuse declarauimus, exemplaq. sunt apertissima. Et paulò post primam rebellionem Theod. Beza noui Testamenti translationem suam Latinam dedicans Angliæ reginæ, ita præfationem eã concludit & subscribit; *Geneuæ, anno à nato Christo 1564. Decem. 19. quo die ante biennium; Gallica nobilitas illustrissimo principe Condensi duce, non procul vrbe Druydum fortissimè præliata, prima restituendæ in Gallijs Christianæ religionis fundamenta suo sanguine fœliciter Deo cõsecrauit.* Ita hoc an. 1564. & deinceps, opus Christianissimum & maximè Euãgelicum fuit bello regem lacessere, & euocatis in Galliam Anglis, Germanisque, funestissimum in Gallia bellum gerere, & contra regem perfidiosissimè præliari: & qui in tali bello vitam amittit, is à Theod. Beza summo Caluinistarum patriarcha, in diuorum numerum refertur, & tanquã martyr honoratur, quòd sanguine suo

Ibid. pag. 138. 139.

9.

Nauarr. Dominus Galliæ.

10.

Mutabilitas Euangelismi Caluiniani.

Sup. ca. 6.

Beza in præfat. translat. no. testam.

ſuo *Chriſtianæ religionis fundamenta* (quaſi hactenus Galli omnes fuiſſent Pagani & Ethnici) Deo cõſecrauit. At poſt alios 20. annos inuerſa penitus eſt Euangeliſmi facies & ſcena, & iam ius diuinum requirit vt ſimpliciter ſine ylla recuſatione regi pareant omnes, contra quem ſi quis quidpiam moliatur, is ad imam inferorum abyſſum damnandus eſt. Tum contra optimos iuſtiſſimoſque reges, Franciſcum, & Carolum, bellum dimicare ſubditis erat licitum, imo opus erat diuinum & gloriandũ: Nunc etiamſi immaniſſimus tyrannus, hæreticus, Apoſtata, vt Ioramus, Achab, Iezabel, Valens (qualem illi augurãtur fore ſuum Nauarræum) rex fiat, *nulla traditio aut permiſſio humana ſiue generalis ſiue ſpecialis* Gallos liberat à grandi peccato, niſi eidem cum omni humilitate obtemperent. Ecquis verò cõcipere poteſt quæ ſit huius tam contrariæ theologiæ ratio? Nemo opinor mortalium, niſi qui primò nouerit poſitum eſſe in arbitrio iſtorum dementiſſimorum hominum, fidem pro ſua libidine variare. Hi autem iam à quinquennio ſtatuerunt quoad hunc articulum, nouum Euangeliſmum in galliam ad aliquod tempus inducere, quia iam appropinquat tempus quo ſperant (vti doctiſſimus quidam vir olim prædixit) *eandem ſectarum Babilonem extructum iri in Gallia, quæ iampridem extrui cœpit in Germania.* Quæ Babylon & confuſio vt commodè feratur & adoleſcat, iam aliquod tempus miniſtris Arianis & Caluinianis quietum magnoperè deſiderat, etiamſi hucuſque, *omne genus diſcordiarum inter ciues, & inter proceres omnis perfidia, omnis exulceratio animorum, & contra regem omnis rebellio*, eorum Miniſtrorum ſtudiis maximè nutrita & multiplicata fuerit.

Silueſter Czecanous Polonus de corruptis moribus vtriuſq. partis Pontif. & Euãgel.

Cæterùm pauciſſimis ſummã huius Caluinianæ & Punicæ theologiæ percurramus, de veritate ipſa mox

mox fusius disputaturi. Est quidem iuris diuini obedire regibus, vt item parentibus, & dominis, & præceptoribus, & ducibus, & magistratibus, & in primis Christo & Ecclesiæ; sed ordo est in hac obedientia. Et vt inferiori magistratui non est obediendum contra superiorem, ita nec superiori vel ipsi regi contra patriam & rempub, multò minus contra Deum & Ecclesiam. de cuius obedientiæ limitibus semel atqut iterum dictum est superius. Si non sit inquirendum in fidem regis successuri sed simpliciter sine inquisitione admittendus, qui est cognatione proximus, ergo si proximus hæres sit Arianus, si Trinitarius, si Iudæus, si Turca, vel prorsus Atheus, idem à Christianis subditis statim est agnoscendus reipub. Christianæ supremus moderator & princeps. Et tamen hic qui ita blaterat, audet se Catholicum dicere? qui verius est ipsissimus diabolus in specie Caluinistæ? Si nulla traditio humana potest soluere subditos ab obedientia regum, quæ traditio annis iam 28. Hugonotas in Gallia regibus suis fecit ita refractarios & rebelles? Quæ sit Ecclesiæ his in rebus potestas suo loco dictum est. Interim si non sit Ecclesia Christi quæ soluat subditos ab obedientia regis, isti fatentur Caluinianam Ecclesiam non esse Ecclesiam Christianam sed synagogam Satanæ, quæ tanto spatio rebellionē subditorum cōtra reges Christianissimos fouit. Sit peccatum quàm velint atrox & horribile regi legitimè succedenti resistere. At quando probabunt hæreticum regē in Catholico regno *legitimè succedere*? nisi fortè succedere ita interpretantur, quemadmodum diei nox, paci bellum, vitæ mors, & in quibusdam regnis Asiæ & Africæ, Christianæ fidei successit Turcismus & Saracenismus. Sed hunc stultissimè vocari successorem alibi ex diuo Nazianzeno ostendimus.

1. Respons. ad superiora theologiæ Caluin. pro regib. hæreticis capita

2.

3.

4.

5.

Supra pa. 59.

mentis, cuiuis vel Latinè, vel Græcè, vel Gallicè intelligenti est perspicuum. Deinceps de authoritate regis ita stupidè philosophatur, vt auriculas Midæ vel vertiginem spiritus Caluiniani facilè deprehendas: ita nihil dicit sobriè, nihil constanter, nihil Christianè: omnia desperatè, impiè, & prorsus furiosè: sic enim concionatur Regis authoritas diuina est, eique vt simpliciter & omnino pareamus iure diuino compellimur. eidem tamen si cum consilio Ordinum regni sui præcaueat ne princeps hæreticus regnum occupet, morem gerere non debemus. Hic enim religiosus iste Caluinista *veniam petit vt liberè loquatur* quod ab eo honor sui Euangelismi extorquet. Omnia quidem potest rex, inquit iste, & tamen hoc quod est & corporibus & animabus singulorum, & totius regni saluti vtilissimum non potest. Rursus, *nulla traditio* potest quempiam ab eius obediẽtia excipere, vtque ei humiliter quoad omnia & singula subijciamur *ius diuinum flagitat:* hoc quidem verum est, nisi cùm hæreticum à regno Galliæ adipiscendo impedire conatur. hic enim *ius diuinum* silet & interrumpitur. Si rex Catholicam fidem abrogare velit, si sacramenta tollere, si ius diuinum & humanum peruertere, id ei per hunc theologum licet. At vt idem rex aliquod obstaculum interponat ne Caluinismus, hoc est Turcismus, & Atheismus, & Satanismus plenis velis per Galliam feratur, in hoc *ius diuinum* (quod hęreticis, & Turcis, & Atheis mirificè fauet) regiæ potestati nihil concedit. Neque verò rex aliquid potest immutare eorum *quæ sunt de substantia Coronæ* Gallicanæ. Quasi hæresis aut hæreticus aliquis Caluinista sit *de substantia Coronæ*, sine qua respub. Gallicana non possit consistere: aut quasi fides Catholica æquè ac lex Salica non esset de *Coronæ illius substantia:*

8.

Mirabilis Theologus Caluinistarum.

9.

10. *stantia*: aut quasi *Ioannes Andreas*, *Baldus*, *Panormitanus*, *Iason*, hæreticis vnquam tale quidpiam indulserint, aut de hoc portentoso Atheismo quicquam somniauerint; aut verò in animos induxerintquempiam ex Gallorum Christianissimorum regum stirpe ad tam fœdam & Antichristianam blasphemarium sentinam aliquando ruiturum: aut quasi & isti iurisperiti, & eorum pater & author iuris Iustinianus primus, reliquique Imperatores, & patres antiquissimi, & prophetæ, Apostolique, ipseque adeò saluator noster Christus Iesus in Euangelio non demonstret esse absurdissimum & prodigiosissimum, vt ouium suarum grex lupum rapacem sibi pastorum præficiat. Hæc est theologia quæ hodierno die per Galliam dispergitur. Hi libri quos istæ bestiæ impudentissimè sub Catholicorum nomine seminant. Et quis ita cæcus est qui non perspiciat istos esse merè Atheos, qui nihil habent pensi quid scribant, quid loquantur, quid mentiantur, quid peierent, quid blasphement, modò tamen Caluinismum suum promoueant, & tandē aliquando quod solicitè & ambitiosissimè conantur, sui generis Caluinistam in augustissimo & Christianissimo Galliarum throno sedentem conspiciant?

Suprà fol. 463. 465.

6. *6* Sed mittamus ad tempus istos Chameleontes & Vertumnos, qui vt polypus colores & ventus stationes, sic suam variant fidem & theologiam: remque ipsam per se intueamur. Quod si reiectis istis quisquilijs, & amputata inani ostentatione, fastuque qui reges ferè consequitur, regiam conditionē per se expendamus, vnde veniat, quò pertineat, quem in finem referatur, quos habeat limites & cancellos; fortasse nec hoc de subditorum erga suos reges bello magis apparebit Christianis ambiguū, quàm illud alterum de hęreticis principibus

per alios

per alios principes Catholicos bello castigandis. Si enim respub. Christiana regendi sui habenas regi tradat ea expressa conditione, vt primùm Christianè iuxta fidem Catholicam, deinde iustè iuxta leges patriæ præsit; an si is hæreticè contra fidem Catholicam dominari velit legesque patriæ perfringere, tum populo vitiosum erit ei obedientiam negare? Multa regibus Europæ vectigalia antiquitus populorum consensu donata sunt vt ij vias à latronibus tutas præstarent, quò ciues vltro citroque commeare, negotiari, & sua commercia exercere possent. Si rex quispiam vel per se vel per armatos sua authoritate latrones eas vias obsideat, viatores spoliet, ciuium commercia impediat, num tenebitur deinceps populus, regibus concessa vectigalia tali latroni dependere? Omnes respub. ciuiles tyrannum, qui in bona & corpora ciuium iniustè grassabatur, viribus populi à gubernatione remouendum censuerunt; & tyrannum hunc in bona & corpora, & (quod caput est) in animas debacchãtem Christianæ respub. tolerabunt? Diximus reges Christianos ita, vel potius multò magis ad sacramenta legis Euangelicæ, quàm reges Hebræos ad cæremonias legis Mosaicæ alligatos esse. Illi autem si legem Mosaicam transgrederentur, regia in Hebræos potentia abdicandi erant. quidni ergo reges in nouo Testamẽto hæreticos eadem pœna sequatur? Quum pontifices Hebræi regem Hebræum denuntiassent loco illo indignum tenebatur populus eum deinceps ex regali solio deijcere: & quum pontifices Christiani regem Christianæ legis desertorem Christianos regendi potestate priuauerint, minus rata erit sententia? ad pastoris sui vocẽ populus obsurdesset? & quem Christus contẽni despicique vt paganum præcipit, eum Christiani vt Christia-

Regi hæretico obedientia non debetur.

Vide ca. 9.

Suprà fol. 271.273. & cap. 8. §. 2.

Officium populi erga regem hæreticum.

Christianorum patrem regemque verebuntur? Eleganter quidem diuus Chrysostomus interpretans illud prophetæ Isaiæ, *In anno quo mortuus est rex Ozias vidi dominum sedentem &c.* ostendit quid sit populi erga reges hæresi infectos, & à pontificibus excommunicatos officium. Nota est historia, quemadmodum Azarias summus sacerdos cum alijs Oziam munere sacerdotes fungi volentem, lepráque percussum è templi liminibus expulit, quem deinceps & populus è ciuitate omnique regio honore debebat eijcere. *Hanc pœnam vt alium quemuis è populo, sic regem perpeti oportuit* (inquit D. Chrysostomus) *sed non perpessus est, his qui in ciuitate erant, illum ob diadema regiámque dignitatem reuerentibus, verùm manebat in domo sua clanculum, & consedit in throno rursus legem trãsgrediens.* Non aliter regem è Christiano fieri hæreticum est transgressio legis diuinæ. sed regem eum postquàm hæreticus est in throno regio considere, regem eum ex societate Christianorum non eijci, sed cùm leprosus sit in ciuitate permitti, vt alios sua lepra & hæresi contaminet; hoc alterum est contra legem peccatum, & propter contagionem ad multos permanantem priore longè atrocius. Idque propheta significat, cùm ait Deum per prophetas deinceps non fuisse loquutum donec mortuus esset Ozias. Iratus enim erat Deus, quòd eum regem populus è solio regali penitus non exturbauerat. *Negligentia hæc* (inquit D. Chrysostomus) *Deum ad iracundiam prouocauit, hoc prophetiam inhibuit. Vos populares metuitis impurum eijcere? reueremini regiam dignitatem Dei legem violantes? Quid igitur? Deus auersus est ab illis. Non amplius loquor prophetis vestris, non amplius mitto spiritus gratiam. Non vultis vlcisci vicem meam? nec ego colloquor vobiscum. Ipse quidem poteram illum eijcere, verùm quod restabat, vobis relictum esse volui. Non vultis? & ego vos de-*

Isai. 6. v. 1

2. Paralip. cap. 26.

Chrysosto. tom. 1. de verbis Isa. hom. 4. & 5.

Lex Dei armat subditos contra regem hæreticum.

Ibi hom. 4.

vos desero, nec excito prophetarum animum. Non agebat in eis spiritus gratia, simultas erat inter Deum & hominem. Hinc propheta necessariò designat tempus mortis dicens, Anno quo mortuus est Ozias vidi dominum &c. quum ille mortuus esset, tum vidi dominum nam anteà Deum non videbam. Venit mors impuri & soluit iram, & Deus reconciliatus est hominibus. Qua in historia tota, illud singulare & egregium est, omnibusque Christianis diligentissimè aduertendum, quòd Deus vsque adeò hanc impietatem in regibus detestatur, & vsque adeò fidelibus populis imponit officium hoc reges sic delinquentes castigandi, & ab omni regali altitudine funditus deijciendi, vt si hoc loco populus regi suo vel exile quid indulgeat; Deus eo facto populum peccare & diuinam suam maiestatem non leuiter offendere testetur. Iudæi enim Oziæ huic aliquo modo regium splendorem detraxerant, eum segregatum ab alijs in *separatam domum* incluserant, eiusque filium Ioathamum patris loco regem proclamauerant, & vt ait Iosephus, rex iste à rerum publicarum administratione semotus, *aliquamdiu vt homo priuatus extra vrbem*, aliquo modo priuatam vitam egit. Quia tamen populus veteri rerum ab eo gloriosissimè gestarum admiratione adductus (neque enim fuit vnquam Iudæis post Dauidem rex aliquis, vel foris hostibus formidabilior multisque partis victorijs honorificentior, vel domi restaurata ciuitate, arcibusque munita, & aquæductibus ornata, ærarioque & reditibus prudentissimè constitutis, & ordinata militia, dispositoque in turmas & phalanges vniuerso populo, publico regionis statui vtilor) nō nihil ei regij honoris detulit, aliquádo eum de rebus publicis regaliter consuluit, eum cum filio de publicis negotijs deliberare, & ijs magis quàm priuatum hominem decuit sese interpo-

Iosephi. Antiquit. li. 9. ca. 11.

nere permisit, adeò vt *aliquamdiu* tantùm, non perpetuò, non plenè, absolutè, integréque omni penitus honore & maiestate regia fuerit expoliatus, hanc populi lentitudinem tolerantiamque, & talem quantulamcunque regi impio factam reuerentiam, Deus iniuriam esse suam interpretatur, ideoque hæc omnia iracundiæ signa erga populum illum ostendit, quæ ex diuino propheta sacrisque literis insignissimus hic Ecclesiæ Doctor colligit. Quinetiam eodem in loco pulchrè ostendit, & cum regibus humanissimè agi, si vita eis concessa regiam tantum dignitatem amittant, & teneri populos vt diuinam Pontificum contra hæreticos reges sententiam exequantur, & grauissimas populis illis diuina iustitia impendere pœnas, qui in hoc peccato regibus suis adulantur: vnáque notat semper quotiescunque rex aliquis Ecclesiastica communione ob hæresim priuatur, multo magis eundem è ciuili principatu esse depellendum. Sic enim ait: *Tu mihi hic quoque considera Dei humanitatem. Neque enim subuertit ciuitatem, neq; perdidit inhabitantes: sed quod amici faciunt erga æquales amicos, quoties aliquid habēt quod meritò expostulent, hoc & Deus fecit erga gentem maiore pœna supplicioque dignam. Nam ego quidem (inquit) eieci illum regem è templo, vos autem nec è ciuitate quidem. Ego illum vinctum lepra è rege priuatum reddidi, vos autē nec sic quidem superastis priuatum, sed à me condemnatum non sustinuistis è ciuitate propellere &c.* In quibus manifestum est regem lepra hæresique infectum, è rege fieri priuatum, populique fidelis officium quod Deo & Ecclesiæ debetur postulare, vt quem regem sacerdos propter lepram hæreticam eiecit ex Ecclesia, eundem ipsum respub. non aliter quàm priuatum quemuis homuncionem legibus obnoxium exterminet è ciuili societate.

hom. 5.

Rex per hæresim è rege fit priuatus.

Neque

Neque eſt quod reges aut aulici fremant hac dô-ctrina regum amplitudinem & maieſtatem imminui: miſerrimam fore conditionem ſuam, ſi hæc eis vincula & catenæ imponantur. Neque verò ſe reges eſſe ſed ſubditos, non dominos ſed ſeruos potius, ſi hæc ita ſunt: quando hac ratione ſeruiunt magis quàm imperant, quos niſi aliorum monitis paruerint, à ſuis ipſorum ſubditis ſeditioſe deſeri, & armis oppugnari poſſe ſtatuitur. Quibus omnibus & ſi quæ alia in hanc ſententiam populariter dici poſſunt, nullo negotio occurretur, ſi reges quid in baptiſmo, quid in alijs Eccleſiæ ſacramentis, quid ſpeciatim in regno adeundo iurauerint recordentur: neque moleſtè ferent ſe vocari ſeruos qui Deo & Eccleſiæ ſeruire, ſanctiſſimè profeſſi ſunt, & quos Eccleſiæ ſeruos futuros Spiritus ſanctus per Iſaiam prædixit, & quibus *niſi Eccleſiæ ſeruierint*, æternam mortem denuntiat: & hoc modo ſeruire verè regnare eſt. Qui autem aliam ſolutam quiduis credendi & faciendi libertatem regibus vendicant, reges verè cupiditatum ſuarum ſeruos & mancipia faciunt, eóſque è regibus in tyrannos transformant, & dum hoc infinitum imperium regibus arrogant, multò iuſtius populum contra reges armant, qui à populo electi vt populum iuxta leges moderentur, imperium aſſecuti conculcatis legibus populum pro voluntate ſua & libidine regere moliuntur: quæ iuſtiſſima cauſa eſt imperium eripiendi, quod adeò iniuſtè contra mentem eorum à quibus acceperunt, exercent. Quemadmodum autem quoad temporalia *digna eſt vox maieſtate imperantis, legibus reipub. alligatum ſe principem profiteri:* ita quoad ſpiritualia nonminùs digna & neceſſaria eſt vox vt princeps Chriſtianus legibus Eccleſiæ ſe de-

Obiectio Politicorũ.

Reſponſ. Chriſtianorum.

Suprà fol. 522.523.

Regum imperium eſt ſeruire Chriſto & Eccleſiæ

Suprà. pa. 144.

se deuinctũ profiteatur, & quod nisi fuisset professus, in nulla repub. Christiana vnquam regale solium conscendisset. Nec hoc est regiam maiestatem minuere; sed qui secus opinatur, & hanc subiectionem non docet, is maximè de regum amplitudine detrahit, eosque dum supra regiæ potestatis terminos extollit, infra mediocrium subditorum conditionem abijcit. Id quod aureus ille Doctor, quem proximè nominaui, in Ozia luculenter ostendit. *Ozias (inquit) sua transiliens septa, modumque regni trãsgressus, conatus est aliquid regio splendori addere, atque ingressus est templum cum authoritate incensum adolere volens.* Ex hoc quid gloriæ, quid honoris, quid magnificentiæ lucratus est? illud nimirum, vt dum sacerdotalem locum inuaserit, regalem quoque perdiderit. *Nec enim* (inquit D. Chrysostomus) *mihi dixeris esse regnum, vbi est legum transgressio. Non licet tibi Ozia adolere incensum; non est fas venire in sancta sanctorum, transcendis septa tua, quæris non concessa; ideoque quæ accepisti perdes. Non nominauit eum regem, neque titulo principatus appellauit, propterea quod ipse præueniens sese dignitate deiecerat.* Et mox de eodem. *Ingressus (inquit) vt sacerdotium vsurparet, etiam regnum perdidit. Ingressus est vt fieret venerabilior, & factus est execrabilior. Nã quouis homine priuato posthac erat execrabilior. Adeo res est mala non manere intra fines nobis à Deo præscriptos, siue honoris, siue cognitionis.* Ergo rex nisi anathema & execrabilis esse velit, *filius Belial*, hoc est interprete scriptura *absque iugo*, proles Satanæ, vt ignominiosum non putant ferre *iugum Christi*: sic nec dedecorosum æstimat hæc Ecclesiæ vincula quæ eadem Christi sunt sibi esse iniecta, quæ ipsi regi potissimum sunt & commoda & decora: & quæ ferenda sunt animo siue æquo, siue iniquo, si tamen vel in Ecclesia Christi Christianus homo, vel in repub. Christiana

Chrysost. vbi sup. à hom. 4.

Rex Ecclesiasticũ gradum inuadens perdit regalem.

Ibid. hom. 5.

Nota bene.

Vbi supra hom. 5.

Iud. 9. 2 3. Matth. 11. 29.

Christiana Christianus princeps manere velit, quod olim ex Spiritu sancto cecinit propheta regius, interprete D. Augustino, cùm dixit, *Alligandos reges Christianorum in compedibus, & nobiles in manicis ferreis. Nouimus (inquit ille) reges factos Christianos. Nouimus nobiles gentium factos Christianos.* A quibus autem, & quorũ laboribus reges Pagani facti sunt Christiani? *Venit,* nimirum *Deus Christus prodesse omnibus. sed elegit prodesse Imperatori de Piscatore* (Petro) *nõ piscatori de Imperatore. Conuersi ergo* piscatoris & aliorum Apostolorum predicatione *reges & nobiles multi cessauerunt esse nobiles gentium, elegerunt paupertatem in hoc sæculo? nobilitatem in Christo, vendendo omnia quæ habuerunt & dando pauperibus.* Multi *autem tenent nobilitatem in Christo, tenent regias potestates, & sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in compedibus & tanquam in manicis ferreis. Vnde hoc? ne progrederentur ad illicita, compedes acceperunt, compedes sapientiæ, compedes verbi Dei. Quare ergo vincula ferrea & non aurea: ferrea sunt quamdiu timent, ament, & aurea erunt.* Prudenter quidem & Christianissimè docet reges Christianos omnes eo ipso quo Christianam fidem admiserunt, compedibus & vinculis seipsos implicuisse, tradidisse se ligandos Episcopis, & ei potissimus cui Christus claues cœlorũ tradidit, cui ligandi & soluendi plenissimá potestatem cõmisit. His vinculis & Ambrosius Theodosium, & Innocentius Arcadium, & Patriarchæ Græciæ suos Cæsares, & põtifices Romani, Galli, Germani, Hispani, Poloni suos Imperatores, Reges, Principes semper colligarũt. Et hęc quidem vincula quæ reges ab impietate cohibent, bonis & religiosis sũt *aurea*, quia amore iustitiæ, Christi præceptis obtẽperant: improbis & dissolutis sunt *ferrea*, quia necessitate & terrore disciplinæ eos in quadá subiectione cõtinent, sed aliquo semper mo-

Psal. 149. 8.

August. in Psal. 149.

Reges Christiani necessario sub disciplina Ecclesiæ.

do vel *aurea* vel *ferrea* ab omnibus regibus Christianis gestanda sunt: quæ vt primùm aliquis perrumpit & à se proijcit, statim & Christianus & Christianorum princeps esse desinit, & nullum Christianò iure in Christianos sibi arrogare potest dominatū; qui illis solis principibus obediendum esse didicerunt, qui ipsi obedientiam Christo & Ecclesiæ iuratam præstare non dedignantur, in qua priori obedientia principum, posterior obedientia subditorum inter Christianos fundata est, vt aliàs fuse copioséque demonstrauimus.

Sup. ca. 2. 3. & 7.

7. Cuius rei illustre exemplum præbuerunt Episcopi & nobiles totius Germaniæ ante annos quingentos in Henrico, Imperatore quidem fortissimo & bellicosissimo, sed multis contra Ecclesiam flagitijs infami. Is enim postquam à pōtifice excommunicatus & Imperio in Christianos abdicatus fuisset, *principes & populi pars maxima animos ab eo alienare cœperunt. Vnde in ciuitate Imperiali colloquium maximum factum est, vbi primi totius Germaniæ principes, & maximè Saxonum & Alemanorum, subiectioni regis renuntiabant, eò quòd sententiam execrationis in Romana Synodo à Papa accepisset. Vnde in id concilij conuenerunt vt Henricus à pontifice supplex veniam peteret: alioqui successorem illi daturos se concordi conuentus sententia testati sunt.* Quinetiam antequam publicè sententia in eum à pontifice lata fuisset, Saxoniæ principes contra eum fœdus inierunt: cuius facti hanc tanquam rationem iustissimam assignant: *Vnicam enim & dilectam domini sponsam, quam redimit pretiosi sanguinis sui pretio, quantum in ipso fuit, per hereticos polluere non est veritus, dum spiritualia Ecclesiæ officia per iniqua contrariáque Catholicæ fidei commercia more Simonis efficeret venalia, &c.* Quoniam enim euidens erat Ecclesiæ per eos *Simoniacos hæreticos* vastatio, Catholici *proceres &*

Nauclerus Generat. 36. pag. 135. Oppēheim. Vide Albert. Crātzium in Metropoli Saxon. lib. 5. cap. 17.

Marian. Scotus an. 1075.

Henricus Imperator per subditos exutus imperio.

Episcopi

Episcopi cum propheta Helia domini zelo zelantes pro Ecclesia, & diuinitus & humanitus satis magna potestate præditi erant ad communem reipub. & Ecclesiæ illius particularis perniciem depellendam, etiamsi pontificis summi censura ad eorum causam roborandam non interuenisset, vti in Hispaniæ, Poloniæ, Angliæque regnis aliquando vsu venisse ostendimus. Cùmque Henricus iste iuxtà principum Germanicorum voluntatem Pontifici se submisisset, ab eoque Ecclesiasticæ paci esset restitutus, postea autem ad vetera flagitia sua relaberetur; euaderetque *tyrannus; & virginum & matronarum stuprator turpissimus, & Simoniacus nefandissimus; bona quorundam nobilium ac principum, nec non monasteriorum & episcopatuum diripiens atque vastans, inuestituras episcoporum pro pecunia conferens. pro arbitrio præsules constituens & deponens; vt apud eum esset acceptior qui ditior non qui melior: hæc malà cùm patraret tam licenter & passim, vt iustitiam cum iniustia confunderet, & inter Catholicos, hæreticos, atque schismaticos vix esset etiam bonis discretio*, in qua cōfusione & præsenti submergēdæ reipub. periculo; cùm nauclerus in piratam est mutatus; ad alios vectores, ad subditos tum Ecclesiasticos tùm laicos spectat vt prouideant reipub. totius saluti, *Saxones cum suis principibus, episcopis & Baronibus, mori pro Ecclesiarum & patriæ libertate parati, validum contra regem produxerunt exercitum, crebrò per annos 24. varia & cruenta vtrinque gesserunt prælia, & finaliter victores euasere, regemquè superatum non sine suorum grandi cæde, & cessare compulerunt à regnando, & fugere* in Germaniā inferiorem, vbi captus & Lebdij in carcerem cōiectus, illic ad mortem vsque detinetur.

Supra cap. 5. §. 10.

Chronicon Citizense Pauli Langij pag. 774.

8 Atque hæc subditorum contra principes tyrānicè religionem Dei conculcantes bella adeò sunt iusta vt nullum vnquam in populo Dei maioribus

8. Machab. li. 1. cap. 1.

Iosephus de Machab. & Antiq lib. 12. cap. 7. 14.

Dei ipsius præconijs fuerit commendatum. Pacificè Iudeæ regno potitus est Seleucus Asiæ rex, eique & populus & pontifex obtemperabat non tanquam tyranno, sed tanquam iusto regi: in cuius familia regnum illud annos centum & quadraginta durauerat, & quo regnante ciuitas Hierosolymitana in alta pace florebat. Mortuo Seleuco *in regnum successit filius eius Antiochus cognomento Magnus & Illustris.* Is quum diu multa in Iudæos beneuolentia & liberalitate fuisset vsus, postea dum bellum in Ægypto cum Ptolomæo gereret, audiens fama de suo interitu dissipata quosdam Hierosolymitanos maximè gauisos, pretinus in Iudæam contendit, *Quò cum venisset, spoliauit templum, & abstulit vasa ministerij, & inter cætera, candelabra aurea & altare aureum, nec aulæis quidem relictis, euacuans etiam thesauros absconditos ita vt nihil omnino relinqueret.* Cumque ad hunc modum ornamenta templi & instrumenta sacrificij cultusque diuini diripuisset, proximè Iudæos *quotidiana sacra secundùm legis præscriptum vetuit facere, & prohibuit circumcisionem*, quæ præcipua Mosaicæ legis sacramenta, missæ & baptismo Christianorum respondebant. *Et maxima quidem Iudæorum pars vel metu supplicij parebat edictis regis*, adeo vt Iudæos alios contra hunc hominem arma mouere qui maioribus regibus ordine legitimo succedens, longe etiã maiorem populi partem habebat sibi assentientem, manifesta perduellio & rebellio non excusanda hominibus profanis reges tanquam deos quosdam rerum omnium diuinarum supremos arbitros suspicientibus, videri posset. At lõgè aliter Spiritus sanctus. Si quidem Mathathias sacerdos quum moneretur ab aulicis vt *iussioni regis pareret, sicut fecerũt omnes gentes, & viri Iuda, & qui remanserũt in Hierusalem,* & si ad hunc modum fidelem se regis subditũ ostẽderet,

Iosep. Antiq. lib. 12. cap. 3.

Ibi. cap. 7. 1. Mach. cap. 1.

Antiochus legitimus rex Iudææ.

Propter religionem rectè oppugnatur à suis subditis.

1. Macha. 2. v. 18.

deret, *inter amicos regis numeraretur, amplificatus aureo, & argento, & muneribus multis,* respondit fortiter, *Et si omnes gentes regi Antiocho obediunt vt discedat vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, ego & filij & fratres mei ei legi obediemus: non audiemus verba Antiochi.* Neque hoc dixit solùm, quod solum politici Christianis subditis licere putant, ita tamen vt deinceps vim nullam abhibeant, verùm capita sua regi offerant si voluerit præscindenda: sed etiam exclamauit voce magna in ciuitate dicens, *Omnes qui habet zelum legis, exeat post me.* omnesque Iudæi, qui erãt optimi, & legis diuinæ studiosissimi ad Mathathiam se adiunxerunt, factoque exercitu Antiochum regiosque persequuti sunt, & *prosperatum est opus in manibus eorum,* & inuito rege, ducibusque regis legem regiam è locis suæ ditionis expulerunt, & *legem Mosaicam* statuerunt, & si quos deprehenderũt Apostatas, eos ad legem Mosaicam abiecta lege regia obseruandam compulerunt. Nec Mathathiam etiamsi sacerdos esset, & legis sacrosanctę peritissimus, iamque in ipso mortis articulo ad Dei tribunal sistendus & suarum actionum redditurus rationem, huius tanquam perduellionis contra regem Dei ministrum pœnituit, sed potius magnum ex ea cõscientiæ suę solatium percepit, filiosque suos hortatus est, vt ad extremum vsq; spiritum in eo sancto proposito contra impiũ regem persisterent. *Vos* (inquit) *filij confortamini, & viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis. Assumite vobis omnes factores legis, & vindicate vindictam populi vestri: rependite gentibus quod meruerũt & intendite in præceptum legis. Præstate vos mihi germanos filios, contemptaque omni vi & necessitate, parati estote pro legum tutela, vel mortem oppetere & huic egregio facinori immori, cogitantes quòd Deus vos tales non destituet sed amplissimè remunerabit.*

Ibid. v. 27.

Ibid. v. 47. 48.

1. Macha. 2. 24.
Ioseph. Antiq. lib. 12. cap. 8.

Mathathia defuncto eius locum excipiens Iudas Machabæus dignissimus tali patre filius, cum regis ducibus sæpenumero conflixit, eosque insignibus cladibus affecit. Primùm Apollonium Samariæ præfectum vicit & occidit, tum Saronem inferioris Syriæ, deinde Ptolomæum, mox Gorgiam & Nicanorem exercituum duces cum quadraginta millibus peditum, & septem millibus equitũ latè cæcîdit, postea Lysiam cum sexaginta peditum millibus & multis millibus equitũ, ipse cum parua militum manu, *votis pro victoria factis Deo fretus* profligauit, vrbemque ex regis manibus extorsit, regiamque & religionem & præfectos ex ea exterminans, veteres Iudæorum ritus & sacrificia instaurauit. Ecquis verò fuit vel eius temporis, vel in omni consequente posteritate verus Hebræus qui hoc Iudæ factum improbaret? qui diceret Iudæis Antiochi regis subditis moriendum quidem fuisse pro lege, sed non contra regiam maiestatem bello decertandum? hoc enim proditorium esse, & lege Dei interdictum? Imo istæ friuolæ & sordidæ cogitationes nunquam vt opinor in animos eorum venerunt. Quin potius Iudas Machabæus, & sacerdotes, & pontifices, & populus, *vniuersa* inquam *Ecclesia Israel* vt declararent hæc contra reges impios bella esse sancta & summè laudabilia, statuerunt vt quoniam hoc modo recuperata per Iudam ciuitate & templo, altare templi de integro dedicatum est, huius victoriæ & Dedicationis festum temporibus suis *ab anno in annum per dies octo celebraretur cum lætitia & gaudio. Cuius festiuitatis initium fecit ipse Iudas, qui tum statim per octo dies sacrificauit, populoque sumptuosum & splẽdidum epulum exhibuit. Ab eoque tempore mos hic apud nostros* inquit Iosephus, *obtinuit; vocamusque hanc festiuitatem luminum, opinor ideo, quòd ex insperato*

Iudæ Machabæi gloriosa prælia contra regem suũ pro religione.

Ioseph. ibi. cap. 11.

1. Machab. cap. 4. v. 59.

Ioseph. ibi. cap. 12.

insperato nobis illuxit tanta festiuitas: ipseque Saluator noster Christus hoc festum diuina sua pręsentia honorare dignatus est, vt suo quoque testimonio bella istiusmodi doceret esse iusta & sancta, etiamsi rex ipse Antiochus his rebellium suorum (quos vocabat) victorijs ita fractus & afflictus est, vt mœrore confectus discesserit è vita. Defuncto patre accedit ad Hierusalem cum immenso exercitu filius Antiochus Eupator, eamque obsidet. & quia eam vi non poterat expugnare, sciebátque *Iudæos rebellasse, quia patriis legibus vti non sinebantur, misso caduceatore pacem eis denuntiat & libertatem viuendi patriis maiorum legibus.* Illi verò libenter hæc audientes, *accepta in hoc regis fide, & iureiurando interposito*, ciuitatem & templum ei tanquam regi suo tradunt, qui mox cum exercitu ingressus, vt vidit locũ egregiè munitum, violato sacramento, propugnacula dirui iussit, & abducto necatóque pontifice Onia, Alcimum pontificem fecit, qui non erat è sacerdotali genere, quo vno totam legem penitus euertit, quum in pontifice vero, & tota iudicandi rectè potestas, & ipsa sacrificandi legitima ratio consisteret. Ergo quamuis iam Metropolis Iudææ Hierusalem regi esset obediens, nec in eam vt prius sub Antiocho Magno sacra Gentilium fuissent introducta, quia tamen & Alcimus ille non obscurè legis & patriæ hostem se gerebat, & Nicanor Antiochi prorex manifestè impius blasphemè cultum diuinum irrisit, & templo deflagrationem minatus est nisi sacerdotes eius iniquis postulatis cederent, has ob causas nec sacerdotes orant pro rege, eiusque exercitu (vti debebant si verus fuisset rex) sed contra regem periurum, & hũc eius tyrannicum ducem, *vt Deus faciat vindictam in homine isto & exercitu eius; vt cadant in gladio, vt Deus recordetur blasphemias eorum, nec det eis vt permaneant:*

Ioan. 10. v. 22.

1. Machab. cap. 6.

Iosep. lib. 12. ca. 14. 15.

Pax inter Antiochũ & Iudæos.

1. Mach. 6. v. 58. &c.

Noua bella propter religionem suscepta contra Antiochũ.

Ioseph. cap. 16. 17.

1. Mach. 7.

1. Tim. 2. 2.

1. Pet. 2. 13.

1. Mach. 7. 38.

Iudásque etsi secum non plusquam mille pedites haberet, fretus tamen iusta causa & diuina ope, cum his paucis contra Nicanorem copioso exercitu instructum processit, cæsóq; inter primos duce ipso, reliquos etiã vniuersos internecione deleuit, *vt nec ex ijs relictus sit vnus. Et acceperunt spolia eorum in prædam, & caput Nicanoris amputauerunt & dexteram, & suspenderunt contra Ierusalem. Et lætatus est populus valde, & egerunt diem illum in lætitia magna.*

1. Macha. 7. 46. 47.

Mortuo autem in his prælijs Iuda Machabæo eiusque interitu fractis plurimorum animis etsi magna Iudæorum multitudo legẽ desereret, & ad Græcos ritus dominósque transiret, filium Antiochi regem suum agnoscentes in cuius ditione erat Hierusalem; nunquam tamen destiterũt Iudæ Machabæi fratris Ionathas & Simon fraternam pietatem & fortititudinem imitari, strenuè præliando aduersus impium regem, seuerè castigando patriæ religionis desertores, paulatim oppida & ciuitates recuperando, donec tandem penitus depulso regis Pagani iugo, patriæ libertatem, populo religioné, & sibi ipsis regnum comparassent, quod deinceps in eorum familia vnà cum Pontificatu ad centum annos permansit, Deo illis singularia multa & temporalia & spiritualia beneficia impendente. Ionathas enim ita se gessit, vt Bacchidem, Apolonium aduersariosque duces multis prælijs attriuerit, vt æmuli Syriæ & Ægypti reges Alexander, Demetrius, & Ptolomæus eius amicitiam ambitiose & multis muneribus expetiuerint, vt ciuitatem Hierusalem rursus ex manibus Macedonum eripuerit, eámque multis preuilegijs ornauerit, tresque toparchias, Samariam, Gallilæam, & Peræam, aliasque item ei adiunxerit, totamque Syriam Damascum vsque subegerit. Quo per insidias interfecto, quum

Bella contra reges impios cõtinuata à pijs Iudæis.

Ioseph. lib. 13. cap. 1. & 2.

Regnum Machabeorum.

Ioseph. Antiq. lib. 13. c. 5. 8. 9.

1. Macha. 11.

quum populo Iudæorum valde fluctuante, multisque ad regem deficientibus, quia iam post duorum nobilissimorum ducum Iudæ Machabæi & Ionathæ cædem desperabant de se contra regis potentiã tuendis, quum etiam putarent reliquos omnes horum calamitoso exitu perterritos reipub. exhaustæ & in tantis periculis positæ administrationem nolle suscipere, Simon III. Machabæorum frater qui solus supererat, conuocata multitudine, professus est quemadmodum pater & fratres pro legibus patriis & religione propaganda omnibus se periculis exposuissent, ita quoque se paratum esse eadem conditione & viuere & mori. Non dubitare se quin pater fratresque, *qui pro legibus & sanctis fecerant prælia*, & pro iisdem vitam amiserant, æternis à Deo præmiis sint affecti; se quoque eorum vestigiis ingressurum, nec vllo vnquam terrore victum, vitam gloriæ, priuatum commodum publicæ saluti, regis amicitiam diuinæ religioni prælaturum. Quibus dictis animatus populus vehementer ad inchoata contra regem regiosque prælia perpetuanda accensus, Simoni imperium committit: sub cuius principatu quoniam res Iudæorum magnis accessionibus auctæ sunt, iique multas de finitimis hostibus retulere victorias, multas in Samaria vrbes cœpere, multas expugnauere, is tanto in honore apud populum fuit, vt tam in priuatis instrumẽtis quàm in publicis scripturis nominarent eum I*udæorum Ethnarcham optimè de sua gente meritum.* Eius filius Hyrcanus triginta & amplius annos gloriosè in pace belloque regnauit, *à Deo tribus maximis honoribus dignus habitus, principatu gentis Iudæorum, pontificatu, & prophetia. Nam fruebatur diuinis colloquiis, & magnam nactus est futurorum præscientiam.* Denique huius familiæ posteri, Iudæorum tam politica quàm Ecclesia-

Ioseph. lib. 13. ca. 11.
1. Mach. 13. v. 2.
Ioseph. lib. 13. ca. 11.
Ibi. c. 18.

ſtica vſque ad Herodem tenuerunt, qui & Pontificatum & Regnum, Hyrcani facilitate & ſimplicitate abuſus veris hæredibus abſtulit, alteroque ſibi reſeruato, alterum falſis ſacerdotibus non ex recta Leuitici generis ſerie propagatis largitus eſt, ſed acciſum & imminutum, & pro ſuo arbitratu quando vellet vni eripiendum & impartiẽdum alteri. Quod regni Iudaici mox deſituri, vel potius iam tum deſinentis certum erat præſagium.

9. 9. Neque erga reges externos tantum ita ſe geſſerunt Iudæi, ſed contra ipſos etiam reges Hebræos qui è Dauidica ſtirpe procreari Dei ipſius præſcriptione populo illi præfuerunt. Nam cùm Ioſaphati optimi regis filius Ioramus per vxorem ſuam Gotholiam Achabi filiam ſeductus *ambularet in vijs regum Iſrael, & faceret malum in conſpectu domini, populúq; cogeret lucos in editis montibus conſcendere & aliena numina colere*, quod tam expreſſe lege Dei interdictũ erat, Idumæi qui fideliter Ioſaphato patri paruerũt, filium eius Ioramum regem abiecerunt, nouumq́. ſibi eligerunt: & quamuis Ioramus collecto exercitu in eos irrueret, & vicos aliquot exurens, terroris nonnihil inferret, tamen illis contra generosè depugnantibus, non eſt *auſus vlterius progredi, nec quicquã hac expeditione profecit, niſi quod plures defectiones ſequutæ ſunt: illis quoq;, qui Labinam regionẽ incolunt, eius iugum excutientibus*. Et vtriuſq. populi ſic deficientis & rebellantis cauſam approbat Spiritus ſanctus, ſimulq. omnium fidelium ſiue Hæbreorum, ſiue Christianorum à regibus infidelibus, hęreticis, & Apoſtatis ſimiles defectiones & contra eos rebelliones commendat, quando hiſtoriam deſcribens, hanc facti eius grauiſſimam iuſtiſſimamq́. rationem aſſignat ad æternam poſteritatis memoriam & doctrinam, *Dereliquerat enim Ioramus dominum Deum patrum ſuorũ, ac fornicari*

2. Paralip. c. 21. 6. Ioſeph. Antiquit. li. 9 ca. 2.

Ioſeph. ibi.

Populus iuſte rebellat contra regẽ hæreticum.

2. Paral. 21. 10.

ac fornicari fecit habitatores Hierusalem et preuaricari Iudam. Quod item magis confirmat exceptio adiūcta, *Noluit autem dominus disperdere domum Dauid, propter pactū quod inierat cum eo, & quia promiserat dare lucernā ei & filijs eius omni tempore:* id quod perinde est ac si diceret: si ordinaria Dei lege ageretur, rege ipso interfecto, regnum ei stirpique eius totum erat penitus auferendum. At Deus extraordinaria clementia, quia Dauidi pollicitus fuerat perpetuam successionis seriem, & aliquē principatū vsque ad Messiæ tempora, idcirco regni partem tantūmodo detraxit, ipsumque regem morte affecit: partem autem regni, impij regis filio in gratiam Dauidis permisit remanere. Nam quòd ipse rex propter hanc idololatriam suam, & potissimum quia populum suis edictis & legibus ad eādem impietatem voluit compellere, merito quidem regno toto & vita priuandus fuerit, Helias propheta, totaque respub. Iudæorum manifestè declarauit: Helias quidem, quum scriptis literis non populum deficientem à rege, sed regem deficientē à Deo magis adhuc cōarguit, & nouis suppliciis cum toto populo qui eum non abiecerat conficiendum fuisse prædixit. *Quia (inquit) non ambulasti in vijs Iosaphat patris tui sed incessisti per iter regum Israel, & fornicari fecisti Iudam & habitatores Hierusalē, ecce dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo* qui tibi adhæret *& filijs, & vxoribus, vniuersaque substantia tua; & ægrotabis pessimo langore vteri tui, donec egrediantur vitalia tua per singulos dies.*

2. Paral. vbi supra.

Iudæi autem idem se censuisse ostenderunt, quia postquā eo fœdissimo morbo miserabiliter interiisset, *eum nec regio funere dignati sunt, nec paterno monumento intulerunt, nec aliquas exequias ei fecerunt sicut consueuerant maiorib. eius,* æstimantes eum non regē sed priuatum hominem, vt qui ius regni per Apostasiam

Ioseph. Antiquit. li. 9 ca. 3.

ſiam amiſerat, ideoque nec regio funere erat efferendus, nec monumento regum condendus, nec ſumptuoſis exequiis honorandus, quæ regio Hæbræorum more maioribus eius regibus veris impédebantur. Eodem pertinet hiſtoria Amaſiæ regis Iudæ, qui inflatus victoria quam contra Idumæos obtinuerat, religionem pro ſua libidine immutare volebat, tanquam ſupremum eius caput; quod improbis tum Iudæorum tum Chriſtianorum regib. valde vſitatum fuiſſe aduertimus. Ex quo factum eſt Deo ita permittente, vt ſtatim ad fœdam idololatriam prolaberetur, proptereaque à propheta reprehenſus, cùm àdmonitiones eius contemneret, mox ab eodem propheta audiuit: *Scio quòd cogitauit dominus occidere te quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo.* Cuius comminationis veritatem Deus non per Idumæos, aut Samaritas, aut Aſſyrios, hoſtémve aliquem peregrinum, ſed per proprios ipſius ſubditos ciues Hieroſólymitanos compleuit. Poſtquam enim ad hunc modum per idololatriā *rex receſſit à domino*, & iſti receſſerunt ab obedientia regis, *eiq. tetenderunt inſidias in Hieruſalem* Metropoli & primaria ciuitate, deque eo clanculum interficiendo conſilia inter ſe inierunt. Sed rex eorum occultas conſpirationes ſagaciter odoratus periculum declinauit, *& fugit in Lachis.* Populus autem videns clandeſtinas ſuas artes non ſuccedere, ad apertum bellum proruperūt, collectoq. exercitu ciuitatem Lachis obſederūt, eaque potiti idolólatram regem *illic interfecerunt*, bonis omnibus, & ſacerdotibus, & pontifice, ipſoque Deo eorum piā fortitudinem comprobante.

Rex hæreticus a populo ſuo interfectus.

2. Paralip. 25. 16.

Ibi. v. 27.

10\. 10. Quod ſi hoc Iudæi contra reges ſuos facere potuerunt, & Deo ipſo laudante fecerunt, an ſubditis Chriſtianis ea poteſtas erepta eſt? & hi arctio-

ribus

ribus vinculis impliciti sunt vt hæreticorum & Apostatarum regum nutum sequantur? Num Iudaica religio fide Christiana, num vmbra corpore, nũ Moyses Christo excellentior est, vt pro illa contra reges Apostatas omnia belli discrimina fuerint subeunda, pro hac autem nihil sit periclitandum, sed ea regis cuiusque libidini committenda, vt rege volente viuat, eo nolente pereat? An verò reges Christianorum magis quàm Iudæorum per Christi Euangelium vinculis Deo parendi exolutos putamus? vt illi effrænatè possint Dei iugum excutere, & *noui Testamenti sanguinem quo redempti sunt*, impunè conculcare, cùm Iudæorum rex *irritam faciens legem Moysi*, quæ sanguine bestiarum sanciebatur, *sine vlla miseratione*, mortem perferre debuerit? Quòd si nec Christiani subditi ad maiorem regib. Apostatis obediendi seruitutem sunt obligati, nec reges Christiani lege Euangelij maiorem blasphemandi contra Deum impunitatem consequuti, & religio Christiana millies sit quàm Iudaica, sublimior, diuinior, excellentior, ideoque magis omnibus & animi & corporis viribus retinenda: perabsurdum est id iuris Christianis subditis adimere, quod Deus in scriptura veteri Iudæis subditis est largitus. Doctissimique patres Ecclesiæ primitiuæ his ipsis exemplis Christianorum erga reges obedientiam metiuntur: & ex iis colligunt quid reges Christiani merẽtur cùm apostatæ vel hæretici sũt. Ita D. Chrysostomus ex Oziæ historia, & principũ, & Episcoporum, & populorum officium egregiè demõstrat. Ita collega Athanasij Lucifer Episcopus totam Machabæorum historiam ad Constantium Imperatorem hæreticum accommodat. *Videamus* (inquit) *eodem tempore quo socius tuus, Constanti, tyrannus Antiochus persequutor nostræ religionis extitit, quid fe-*

Heb. 10. 29.

Ibi. v. 28.

Scriptura clare probat bella subditorũ cõt a reges hæreticos.

Vide supra 610.

Lucifer de non parcẽdo in Deũ delinquentib. pa. 250

cerint

cerint fideles Hebræi; & intelliges illos Dei seruos quorum nos cupimus inueniri participes, restitisse Antiochi sacrilegio sicut & nos Deo propitio, tibi resistemus: Mathathias & amici eius destruxerunt aras Gentilium; & circunciderunt pueros incircuncisos, & persequuti sunt filios superbiæ, & obtinuerunt legem de manibus gentium & *regum, & non dederunt cornu*, aut aliquid cesserunt regi *peccatori. Quique hæc egerunt facti sunt Deo amicissimi; & par est ut nos tibi adulando efficiamur Deo inimicissimi?*

1. Macha. 2.

Et mox vbi verba Mathathiæ iam expiraturi recensuisset, ex iis infert: *Quando itaque vides (Constanti) hunc sanctum virum talia præcepta dedisse filijs suis, & ea mandasse fieri quæ etiam fecerat ipse: quum doceat sic patriarchas, & prophetas, & cunctos iustos Deo placuisse; quid nos tu tenebrosè ne tibi contumaces videremur volueras facere? An cessissemus serui Dei viui tibi mortuo satelliti diaboli, quum cernas istum Mathathiam dicere ad filios,* Et ita cogitate per generationem & generationem, „quia omnes qui sperant in Deum, non infirmabun„tur: & à verbis viri peccatoris (regis Antiochi) ne „timueritis, quia gloria eius stercus & vermis est, ho„die extollitur & cras non inuenietur: *Ne tibi iniuriosi videamur, tibi pareamus Dei domum destruenti, tibi qui hodie sis, & cras eris stercus & vermis?* Atque hoc modo singulas historiæ partes percurrendo, exactè & particulatim notat quid Christiani sub diti contra hæreticum regem facere debeant, & grauiter ipsum Imperatorem Arianum admonet, vt ex hac *scriptura diuina* Machabæorum, *cognoscat quid filij Mathathiæ istius religiosissimi fecerunt, & vtrum timuerint concarnificis eius manum aut exercitum, & non domini Dei causam contra regem pro sua virili erexerint*, quum Dei *causam* cùm tam animosè contra tyrannum illum propugnauerint, *An nos* (inquit) *quos DEVS prædixerat ore propheta futuros pastores, gregis sui dicens, Et dabo*

Ibid. pag. 258.

Episcopalis constantia

Ibid. pa. 275.

Iere. 3.15

dabo vobis pastores secundum cor meum, & pascent vos cum disciplina, tacere decuerat, ne tibi rapido lupo ad mactandas Dei oues venienti videremur insolentes? Nos Christi militib. dicere congruum putasti, Nolite arma sumere contra Constantium diaboli satellitem, nolite resistere templo omnium dæmonum, magis autem facite quæcumque fieri præceperit? Quæ est hæc nostra contumacia, si officium à Deo delegatum nitamur implere! Scripturæ ergo diuinæ iubent subditos resistere principib. suis hæreticis, & ad heresim subditos vi pertrahētibus, & si interpretes desideramus (quanquam in historiis clarissimis quid opus est interprete) sic interpretati sūt antiqui patres. Sic fecerūt, Mathathia narrante, prophetæ: nominatim Elias & Eliseus, de quorū altero dicitur, *deiecisti reges ad perniciem & facilè confregisti potentiam ipsorum*: de altero, *In diebus suis non pertimuit principem, & potentia nemo uicit illum.* Hoc est Christianorum officium, hæc fides, nec quicquam est stupidius quàm hanc perduellionem vocare: cumq. rex è pastore mutatus sit in lupum, è rege in tyrannum, è iudice in carnificem, ex Constantino & Theodosio in Mahometem & Antiochum, semper tamen requirere vt subditus maneat ouis, vt carnifici pareat tanquam regi, vt tributa, & arma, omniaque vitæ officia concessa principi Christiano ad Ecclesiæ Catholicæ defensionē, conferat & impendat regi hæretico eadem vertenti ad eiusdem Ecclesiæ vastationem.

Nota.

Ecclesiast. 48. 6.

Ibi. v. 13.

Et hoc loco refellenda est putida quorundam Atheorum obiectio non sua vi & scripturis diuinis, sed successibus & euentis res istas ponderantium: qui quod subditi aliquando contra principes pro fide consurgentes principum potentia superantur, principum iustam, subditorum autem iniustam & impiam esse causam concludunt. Ita nimirum pro Henr. VIII. suos Aulicos declamasse memorat illu-

Obiectio politicorum ex rerum euentu.

strissi-

Polus de primatu li. 1.

ſtriſſimus Cardinalis Polus, quia videlicet poſt anathema & excommunicationem, nihil mali inciderat regno, quia terra Angliæ ſolita fœcunditate fruges & herbas fundebat, rexque ut anteà res aliquas habebat proſperas & ad ſuam voluntatem fluentes, ſubditis qui contra eum arma capiebant debellatis: nihil ergo iuxta hos Theologos valebat interdictū Pontificis, imperiumque eius coram Deo non minus quàm antea iuſtum fuit & legitimū. Hoc modo non dubium eſt veteres Idololatras diſputaſſe. Ita Antiochus contra Machabæos potuerat diſſerere, qui omnes & ſinguli, Iudas Machabæus, Ionathas, Simon, Ioannes, & Eleazarus vel in bello per vim ab hoſtibus, vel in pace per inſidias à proditoribus occiſi ſunt. & hoc clypeo Arianiſmum ſuum protegebat Imperator Conſtantius. Sed optimè reſpondet doctiſſimus Epiſcopus, *Saulem fuiſſe quidem reprobatum, & tamen diu regnaſſe poſt reprobationem. Ne dicas ergo Conſtanti, niſi rectè credere nunquam profectò hucuſq; imperarem: ſi eſſem hæreticus, iam Deus mihi abſtuliſſet regnum.* Notiſſima eſt hiſtoria Saulis, contra quem propheta Samuel illam ſeueram DEI ſententiam protulit, *proiecisti ſermonem domini, & proiecit te dominus ne ſis rex ſuper Iſrael*. Nec modò propheta regnum à Saule abſtulit, ſed etiā *tradidit alteri*. Domino enim præcipiente, Dauid in regem Hæbreorum ab eodē propheta vnctus eſt. Nec tamen ſtatim Saul regio dominatu excidit, diuque poſtea nō leuiter Dauidē verum regem afflixit. *Quum itaque etiam poſtquam fuit in regem vnctus glorioſus filius Ieſſe, Saul tamen diu regnauerit, & perſequendi etiam eum, quem ſibi Deus in prophetā & regem elegit habuerit poteſtatem, iniuſtus iuſtum, Deo odibilis eum quem diligebat* Deus, ex hoc pulchrè & ſalutariter hortatur Conſtantium, & in eo omnes Chriſtiani nominis reges per hæreſum à Chriſto alienos,

Reſponſio Chriſtianorum.

Lucif. li. de reg. & Apoſtaticis fo. 160. & 163.

1. Reg. 15. v. 26. 28.

Ibi ca. 16.

Lucif. vbi ſup.

lienos, non vt *glorientur quòd viuant*, non vt arguentur se propterea *iustos esse reges*; sed potius vt considerent, cur cõtra *Saulem indignatus sit dominus*. primò quia prædæ ab Amalachitis bello acquisitæ partem aliquam, oues, armenta, arietes seruarat, & non totum funditus destruxerat iuxta præceptum domini: secundò quia Dauidem iniustè vexabat.

1. Reg. 15

Ex quo ita suadet reges istos raciocinari & colligere, *Quantò magis indignationis diuinæ vindicta procedat necesse est circa eos, quorum adeò ingentia sunt scelera vt in sacrilegij veniant reatum!* Qui non vt Saul Deum in rebus pecuariis, sed in legis & Euangelij summa, in sacramentis, in altissimis mysteriis, in fide circa Dei hypostases, circa Christi incarnationem, circa diuinam eius naturam & personam offendunt: qui non vnum Dauidem, sed Ecclesiam Catholicam & in ea innumeros Dauides, innumera sanctorum millia vexant & opprimunt. Quare si Saul iustè regno in Iudæos amotus est, quantò istiùs isti priuantur omni in Christianos principatu? Tolerat nimirum aliquando dominus in regno quem ipse euidenter regno, regnique iure priuauit, vt Oziam, in quo lepra inhærens erat realis quædam exauthoratio, tolerat (inquam) vt experiatur an populus *suam vicem vlcisci velit*, quia vt in toto Ecclesiæ regendæ, in sacramentorum, & cœlestis etiam hæreditatis adipiscendæ negotio, sic in hoc quoque aliquid *populo suo agendum relinquit* vt ait Chrysostomus, vel vt bonos ad flagrantiorem peccandi zelũ excitet, vel vt malos seuerius vlciscatur, vel quia generaliter peccata populi talem tyrannum sibi relinqui merentur, vel denique propter infinitás alias causás diuinæ prouidẽtiæ notis, nobis verò obscuras: non autem ideo tolerat quòd regis hæretici imperium ei probetur, magis, quàm imperium pira-

Quare Deus reges iustè depositos patitur aliquando regnare.

Supra fol. 609.

Iob. 34, 30

 tarum

tarum, latronum, sacrilegorum, ipsius etiam Satanæ, quos omnes aliquando dominus in populum suum grassari permittit, ad eos quidem castigádos, ad ipsorum autem sic castigantium terribiliorem damnationem.

Iob. 1.

Ecquis enim vnquam fuit in humana specie Constantino Copronymo immanior? Ecquis tyrannus truculentior? Quem omnes historici & Græci & Latini non hominem fuisse dicunt, *sed belluam, monstrum Africanum, Iudæum, Paganum, detestabilem & sanguinarium lupum, ventris & gulæ mancipium, præstigiatorem, veneficum, animalium mactationibus & execrabilibus sacris deditum, in cœno planè degentem, porcum stercore vescentem, qui sacras è templis imagines abstulit, earumque loco pingi sculpique curauit venationes & equestres ludos: qui canis in morem peruestigans monachos, eos tanquam agnos iugulabat, monasteria velut conuenticula latronum euertebat*, qui spreta sanctissima Dei matre Venerem Ethnicè coluit, eique humanas hostias obtulit, monachos & monachas ad infandas nuptias coegit, millia Catholicorum interfecit, cum Habdala Saracenorum principe pacem fecit, ea conditione, vt quemadmodum Constantius in Imperio Romano, sic ille in regno Saraceno Christianos affligeret. Denique quem Anastasius patriarcha *iureiurando affirmauit dixisse*, *Christum non esse filium Dei sed nudum hominem, ex Maria natum quemadmodum ipse Copronymus ex sua matre Maria natus esset.* Hoc monstrum ecquis Christianus non existimet optimo iure per suos subditos Christianos ab imperio potuisse deiici? quem si Mathathias, aut Phinees, aut priuatus aliquis eorum spiritu præditus occidisset, nemo vir bonus repræhendisset: imò omnes Christiani, vel etiam Pagani alicuius honestæ indolis, vt veteres Græci Romanique, illum

P. Æmil. li. 2. Constant. Manasses in Annal. pag. 114. Vide supra pag. 134. 135. 160.

Copronym⁹ quale monstrum.

Suidas. Paul. Diacon. li. 22.

Zonar. to. 3. in Constant. Copr.

vt patria

vt patriæ liberatorem amplissimis præmiis remunerassent? Hunc ergo tyrannum *secundum tyrannidis anno* (neque enim regnum vel Imperium vocant historici) *& Senatus & populus; atque etiam legiones deponunt*, & Imperium Artabasdo orthodoxo tradunt. *Vrbana quoque* Constantinopolis *multitudo in magna Ecclesia congressa Constantinum anathemate notauit, & Artabasdum laudibus prosequuta est, hoc eorum factum & Anastasio patriarcha comprobante.* Bellum deinceps tyranno indicitur, qui victus in fugam conijcitur. Atque ita Artabasdus multo maiori consensu Imperator ab omnibus constituitur. *Tum vero pietas reflorescere, pristinamque status Ecclesiarum pulchritudinem recuperare*, omniaque & in repub. & in Ecclesia ad antiquam maiestatem reuocari incipiebant, adeo vt vix fortasse ab annis quingentis vllus fuerit Græcus Imperator propter summum omnium ordinum in eligendo consensum iustior, vel propter rectam gubernationē, & reip. & Ecclesiæ salutarior. Et tamen nondum exactis duob. Imperij annis; à Copronymo rursus bello petitur & de ciuitate eijcitur, tandemq. cōprehenditur, & post effossos oculos imperio exuitur, quod Cōstantinus iterū arripuit, nequaquā morib. in melius mutatis, sed potius factus longè quā prius efferatior. Namq. pro Ecclesiæ Græcæ in Ecclesiasticis capite se gessit, & quod voluit in religione decreuit, & ex sanctissimis monachis multos damnauit, & patriarcha vetere contumeliosissimè habito expulsoque, parasitū quendā suum Nicetam ei suffecit, *eunuchum, non ingenuum, sed seruili genere ortum, in muliebrib. ministerijs educatum, qui nihil aliud sciret quàm edere & bibere*. Quemadmodum verò in proceres sæuierit, fando explicari non potest. Et tamen hæc bellua plusquam 30. annos in Imperio vixit, adeo

Zonar. vbi supra.

Glycas in annal. part. 4. pa. 396. Const. Manass. in annal. pag. 115.

Zonaras. Glycas.

vt historici arcanam Dei prouidentiam obstupentes exclament, *Quænam hæc vicissitudo est? ô instabilis vitæ rota! Titus, Artabasdus, Imperij campum inspexit modò, & æquo citius abripitur. & impurissimus iste, humani generis excrementum, longæuam nactus est vitam (O fortunam inæqualem) imperijque fructum ad satietatem vsque decerpsit*. Quòd si quis vulgarem populi Græcanici hac ætate corruptionem, leuitatem, contemptum numinis ebriositatem, atrox Occidentalis Ecclesiæ odium, schisma inueteratum, & istiusmodi multa perpendat: non ita valde admirabitur iudicium Dei, quòd sublato viro bono, hanc Chimeram illis dominari sustinuerit. Ex hoc autem facto Senatus Constantinopolitani, & melioris partis ciuium, & legionum, & Patriarchæ, & Cleri, illud vnum colligimus quid fides Christiana circa subditorum obedientiam doceat: neque peccatum esse armis hæreticum Cæsarem ex suo throno fugare: neq; tamē vt illud rectè fiat, ex euentu faciendum esse iudicium. Et probabile quidem est si isti quo zelo cœperunt, eodem progressi fuissent, nec ita facile sese Copronymo vrbem paucis triremibus obsidenti dedissent, nunquam fuisse sub crudelissimum illius tyranni iugum redituros.

11\. 11. Longè certè fælicius antiquiores Græci Imperatorem suum Basiliscum ante annos mille, ab hæresi per Imperium seminanda retraxerunt. Ille enim quum sub prætextu sanctius gubernandi, Imperium Zenone Imperatore altero Sardanopalo inde expulso cōsequutus fuisset: deinceps vero missis vbique *Circularibus literis* omnes Episcopos instigaret ad damnandum *Concilium Chalcedonense, & Tomum Leonis* Pontificis Romani, qui libellus summā Catholicæ fidei contra Eutichem, Nestorium & antecedentes hæreticos continebat; multique Epis-

An. 492.

Sacerdotes et monachi resistunt hæretico Imperatori

copi

copi metu adducti Basilisci literis subscriberent. *Acacius patriarcha Constantinopolis populum & ordinē monachorum contra Basiliscum vtpote hæreticum concitavit, & cum illis strenue tyranno restitit: & Daniel* celebratissimus pietatis nomine monachus, *plebis & monochorum multitudine assumpta ad tyrannum accessit, & propalam liberè apud eum de rectis dogmatibus disseruit; adeò vt Basiliscus motum plebis veritus, ab Acacio & Daniele coactus, Circulares priores literas abnegavit*, & contrariam constitutionem per Imperium Romanum emisit qua omnes ad Catholicam fidem astringebantur. Ex priori tamen facto, quòd videlicet *aduersus fidem bellum gereret*, omnium odium ita Imperator incurrit (maximè quia simulatè hoc posterius edictum priori contrarium euulgasse putabatur, nec sua sponte sed quasi inuitus, quia Episcopi & monachi per vim expresserant) vt Senatus populusque Zenone reuocato Imperium Basilisco abrogarit, eligentes potius nequissimo regi subesse Catholico, quàm hæretico licet in speciem multo moderatiori: quāquam nulla est hæresis quę non immensam flagitiorum Lernam secum trahat, etsi ea ad tempus aliquod occulentur.

Niceph. li. 16. ca. 6.

Euag. li. 3. ca. 7.

Ibi. ca. 8.

Non admodum dissimilis est historia Anastasij Imperatoris qui proximè Zenoni successit, qui certis conditionibus chirographo suo firmatis est admissus à patriarcha vt superius exposuimus. Quūq. Manichæis & Arianis faueret, eorumq. sectas propagare studeret, non posset autem quod volebat efficere propter chirographum quo se ad fidei catholicæ solius defensionem obligauerat, multis modis illud à patriarcha recuperare est adnixus. Quum vero ille constanter aduersaretur fortiterque resisteret, *fidei proditionem existimans si chirographum redderet*: & Imperator postquam omnia tentasset nihil

Supra pa. 61.

Niceph. li. 16. ca. 26.

tamen obtineret: ad extremum hæreticorum *synodo collecta, per vim patriarcham cogere voluit vt Chalcedonensem synodum damnaret.* At populus rectius edoctus hac ætate (qua D. Chrysostomus, & deinceps eius discipulus Proclus Ecclesiam Constantinopolis gubernarunt) quibus in rebus Imperatoria potestas versaretur, quando, & quousque ei obediendũ esset, & quando ei resistendũ, quũ eum videret Cõcilio Chalcedonensi, hoc est Catholicæ orbis terrarũ fidei esse aduersarium, cuius in Imperiũ assumptus perpetuum se custodem fore iurauerat, magno tumultu ad locum vbi Imperator cum suis hæreticis synodum agebat *accurrit, et apertè exclamauit, Martyrij tempus adest, nemo longius à pastore absistat: & conuitia in Imperatorem coniecit, Manichæum qui Imperio indignus esset vocans. Nequit enim vir pius Imperatorem uereri, quum ipsa religionis pietas in discrimen adducitur: personas non respicit, nec potentia subnixos formidat.* Et hæc contra Imperatorem non à vili & infima vulgi fæce gesta sunt, sed *piorum cætu, qui tantam Imperatoris improbitatem* ferre non poterant. Ita nimirum instituti erant, vt hoc tempore, & hac in re, Episcopo potius quàm Imperatori adhærescendum scirent, qui etiamsi propterea eos perduelles vocaret, & tanquam perduelles suis satellitibus trucidandos obiiceret, illi tamen non dubitabant hanc perduellionem esse verum Martyrium, seque æterna in cælis fœlicitate à Deo coronandos, si in defensione fidei Episcopum suum contra Imperatorem hæreticum vel corporibus suis stiparent: vnaq. hoc habebant firmum & certum axiôma, Imperatorem quia *hæreticum Imperio indignum*, & per hæresim amittere ius, quod vel populi vel Senatus Christiani suffragatio ei conferre solet. Et Imperator hac populi cõstantia fractus, *quum fugã meditaretur & capiti suo metueret.*

Ibid.

Const. Manass. in annal. pa. 8..

Heroica Græcorum constantia contra Imperatorem hæreticũ

tueret, vtilissimum suis rationib. consilium cepit patriarcham adeundi eumque placandi: ad quem vt accessit, patriarcha *eum multa cum libertate velut Ecclesiæ hostem obiurgauit*. *Anastasius* autem non Imperatoriam iactauit maiestatem, aut contra eum vt rebellem, & rebellionis authorem vociferatus est, sed in *verbis eius acquieuit*, magnaque cum humilitate *ei se submisit*: & vt alius eruditus rerum Græcarum scriptor ait, *videns vniuersam multitudinem imperium ipsius detrectare, volens nolens de impetu audaciáque remisit, non aliter atque duri oris equus anhelans præ ferocia, si ferrum durius sentiat, perdomatur*. Sed redit paulò post ad ingenium Anastasius, & hæresiarcham Seuerum in throno Antiocheno collocans, per eum saltem Hierosolymis & toti Palestinæ hæresim suam inferre studebat, quod Constantinopoli & in Græcia efficere non poterat. Erat tum in Palestina monachorum sanctissimorum *immensa & penè innumerabilis multitudo, quorum virtutes propter copiam & amplitudinem rerum, opere peculiari maximè indigent* (inquiunt Ecclesiastici scriptores) *manifestæ tamen sunt, & linguis Ecclesijsque omnibus celebrantur*: quorũ præfecti erant *egregia illa luminaria Theoctistus magnus, et Theodosius cœnobiorũ princeps, & Sabbas monachus*. Et hos potissimum adorti sunt Imperatoris ministri, omnia se confecturos rati, si eos ad damnandum Concilium Chalcedonense possent attrahere. At illi cum toto suo grege, non magis à Conciliis illis quatuor, quam à quatuor Euágeliis discedere posse responderunt, *datisq́ ad Imperatorem literis certamen se de ijs vsque ad sanguinem subituros, neq́ se vlla modo à patrum traditionibus deflexuros confirmarunt*. *Deinde circunquaq́ ciuitates peragrãtes, velut inuicti belli duces omnibus facti sunt omnia, homines confirmantes ad fortitudinem cohortantes, secordiam excutientes hæreticorum*

Const. Manass. vbi supra pag. 81.

Niceph. li. 16. ca. 33.

Ibid.

insaniam prauenientes. Quo offensus Imperator misit Hierosolymam magnam armatorum manum, qui Episcopos sibi non assentientes per vim è sedibus suis pellerent. Quumq. Episcopus Hierosolymitanus in magnis esset angustiis, *admirādi illi viri Sabbas & Theodosius monachis rursus collectis, eos qui à Seuero & Imperatore missi fuerant facto tumultu ex Ecclesia eiecerūt,* & mox coram Imperatoris satellitibus & ducibus *magna fiducia eos qui cum Seuero communionem habebāt anathemati subiecerunt*, potissimum ipsi Imperatori anatema dicentes, qui in Seueri defensione & cōmunione erat princeps. Quod Imperator molestissime ferens Olympiū quendā cū exercitu aduersus eos misit, *qui imperata pro Imperiali potestate neglectis canonib. ecclesiasticis exequeretur.* Is aūt Hierosolymam aduenïens, diuinū Elia patriarchā sede Episcopali eiecit, & Ioannē quendā Seuero cōmunicantem in eius thronū surrogauit. Cæterū vt primū præfectus ille discesserat, *collocutus cum patriarcha Ioanne Sabdas, illi suasit vt à Seueri communicatione abstineret & Synodū Chalcedonensem cum sanguinis sui effudendi periculo tueretur: quod etiam ille patrū admonitiones reuerenter suscipiēs, & pacta conuenta cū Olympio inita negligens, fecit.* Quæ egregia historia Christianæ fortitudinis plena, multa nos præclara docet; primùm, neminem ita esse à mundi negotiis abstractum (nam quid erat his monachis rerum terrenarum magis negligens) qui pro causa fidei à solitudine in societatem ciuilem & apertam palæstram non debeat procedere. Deinde, pro fide oēs Christianos infimæ conditionis debere maximos Imperatores anathemati deuouere: tum, monachos, hoc est viros sanctissimos posse regi hæ-

3. retico vim pro fide inferenti virib. quoque resistere, vbi probabilis est defensionis oportunitas: præterea

4. pro Concilio generali pugnādum esse ad sanguinis

vsque

Ibi. ca. 34.

Fortitudo monachorū

Multa in hac historia singularia.

vſque effuſionem: & qui in hoc ſanctiſſimo certamine cum Catholicis epiſcopis contra regem hæreticum moriuntur, eos eſſe martyres, & vt modò contra Imperatorem tota ciuitatis Conſtantinopolitanæ multitudo conclamauit, *hoc eſſe tempus martyrij*, vbi qui occiduntur, à Deo non vt perduelles patriæ vel regis, pœnam, ſed vt martyres Chriſti præmia in cœlo æterna reportabunt. Denique quando principis impietate, religionis & Eccleſiæ ſtatus in periculum vocatur, tum demum piorum hominũ, ipſorumque ſacerdotum, & monachorum eſſe, *peragrare ciuitates*, circuire prouincias, monere, hortari, ſolicitare, homineſque Chriſtianos ad hanc virilem quæ in factis, & non verbis tantum poſita eſt conſtantiam atque fortitudinem incendere, & prędicare pacta conuenta cum regibus contra fidem Catholicam facta, nullius eſſe roboris nec ab homine Chriſtiano debere ſeruari. Illud enim accuratè hiſtoria inculcat, qui iſta fecerunt, docuerunt, prædicarunt, fuiſſe homines propter pietatem admirandam *egregia luminaria*, viros toto terrarum orbe celeberrimos; quæ item omnia ex huius hiſtoriæ concluſione magis eluceſcunt. Nam Imperator tanquam alter Antiochus quòd ita à Ioanne patriarcha ſe luſum videret valde indignatus, Olympio duci præfecturam ademit, & Anaſtaſium cum nouis copijs contra illos Machabæos miſit, qui repentè Hieroſolimam aduolans, Patriarcham cepit & coniecit in carcerem, vehementiſſimè deinceps vrgens *vt Chalcedonenſem ſynodum damnaret & cum Seuero communicaret*. cuius rei vbi Patriarcha callidè aliquam ei ſpem feciſſet, proptereaque è carcere emiſſus eſſet, iam liber clam *monachorum cohortem in templum D. Stephani, vt præfractam hæreticorum temeritatem frænaret, conuocauit* Deinde ſtatuto die, Imperatoris

5.

6.

Niceph. lib. 10. cap. 34.

Monachi cur obsistūt duci Imperatoris.

peratoris præfectus Anastasius ingreditur, vt ipso nimirum præsente ac teste Synodus Chalcedonensis damnaretur, cuius rei ex verbis Patriarchæ magnam spem conceperat. Patriarcha Ioannes suggestum *ascendit, ex vtraque parte Sabbæ & Theodosij propugnatorum Dei manibus suffultus, ibique fiducia plenus,* quum dux auidè cuperet audire anathema contra patres illos pro suo Imperatore & episcopo Seuero: ille contra. *Si quis* (inquit) *Euticheti, & Nestorio, & Seuero assentitur, anathema: Si quis quatuor vniuersalium Synodorum dogmata non sequatur, anathema.* Quod dux audiens, multitudinis impetum metuens, fuga saluti suæ consuluit: & quod ita euasit, præclarè secum actum putauit. Nec episcopi patresque hoc tanquā seditiosum excusarunt, aut quasi culpa admissa eā in tumultum & furorem popularem retulerunt, sed longè secus, *quum scirent* Imperatorem *ea re audita iratum fore, epistolam libertatis plenam ad eum dedere, in qua tum illum arguebāt, tum dogmatis sui certitudinem astruebant. Scire se quidem à* 318. *patribus Niceæ promulgatam fidem rectam. Tenacißimè autem alia tria Concilia, vt quæ prioris illius vestigijs inniterentur retenturos, neque se quicquam, etsi duri aliquid accidat, de primis traditionibus remissuros, sed eas ad sanguinem vsque si opus sit defensuros esse. Et ita patriarcha* Ioannes, *& sancti illi viri scripserūt,* aliàs quidem *sancti*, sed in hoc sanctissimi, quòd quum scirent quid Deo, quid Cęsari deberetur, vbi iurisdictio Imperatoria desineret & terminaretur, nullum capitis periculum recusarunt, vt fidem Catholicam ab hæreticorum contagione & communione seruarent illæsam. Atque hic demum quum homines suas partes viriliter egissent, & tamē Anastasius in sua hæresi pertinax, vel fraudibus vel viribus eos fracturus videretur, Deus seruis suis protegēdis suam extraordinariā opem interposuit. Vidit enim

Defendunt factum suum.

Mirabilis interitus Anastasij Imperatoris.

enim circa hæc tempora Imperator per quietem virum aspectu terribili, qui chartam manibus tenebat, eáque aperta & Anastasij nomine inuento, eũ seuerè huiusmodi verbis compellauit. *Deus Ezechiæ pietate conspecta vitam ei longiorem concessit, promissa insuper ex hostibus liberatione: tuam verò nequitiam & profanitatem abominatus, vitæ tuæ tempus præcidit, & annos quatuordecim sustulit. Hisque dictis, illos* XIIII. *annos ex charta deleuit. Moxque Imperator exitiali plaga percussus & fulmine tactus viuendi finem fecit.* Neque planè dubito quin si Græci contra Copronymum pari constantia dimicassent, Deus etiã simili modo opẽ eis tulisset, & parem benedictionem eorum laboribus tribuisset. Alia quædam & non minus luculenta Ecclesiæ Græcæ exempla ad Christianorum hominum officium demonstrandum afferri possent, si exemplorum multitudine quæstio esset decidenda. Sed quia vt Christus & Christi veritas *eadem est heri, hodie, & in sæcula*, sic Christianorum ad eandem veritatem eadem est obligatio, nec Christiani qui sequuti sunt Imperatores alio iure regnarunt quàm Basiliscus, Zeno, Anastasius: nec Christiani vel laici, vel monachi & Ecclesiastici magis eis lege diuina subiecti fuerunt quàm isti magni Constantinopolis & Hierosolymorum patriarchæ, illique alij *admirandi monachi*: ex vno vel altero illustri exemplo non minus quàm ex mille alijs coaceruatis, Christianorum & regum & subditorum officium mutuum colligitur: etsi plurimæ sæpenumero interueniant circumstantiæ, cur nec reges nec subditi eodẽ modo officia sua exequantur.

Constant. Manass. in Annal. pag. 81.

Heb. 13. 8.

12 Ergo quæ fuerit Ecclesiæ Græcæ fides de subditorum obedientia principibus hæreticis & Apostatis non prẽstãda, his exemplis satis dilucidè patet. De fide autem & praxi Ecclesiæ Latinæ nõ opus est quic-

Suprà cap. 8. § 9. 10. Naucler. generat. 41. pag. 274. 275. Langius in chronico Citizensi. an. 1209. Erfordesis de Langrauius Turingia cap. 34.

quicquam adijcere, quando eam satis abunde antè explicauimus, rebusque gestis Christianorum Saxoniæ, & Germaniæ, & Hispaniæ, & Galliæ, & Angliæ, & Scotiæ, & Poloniæ non minus clare demonstrauimus. Etsi quis alia exempla desideret, in particularibus regnorum historijs multa plura reperiet; quale est (vt his Græcis Cæsaribus vnum Germanum adijciam) illud Othonis quarti qui quum *in Imperatorem vnctus & iuratus, statim fracto iuramento tyrannicè imperaret*, & manifeste hostem se cleri & Ecclesiæ gereret, principes Alemani Norimbergæ conuenientes, orarunt pontificem Innocentium III. vt eis ab obedientia Othonis liberatis Fridericus Henrici Imperatoris defuncti filius Imperator confirmaretur. Quod vbi pontifex fecisset, & Othonis excommunicatio per Germaniam fuisset diuulgata, plurimique principes ab Othonis obedientia se subtraherent, illi reliquos fautores suos Norimbergæ congregans, humili & demissa oratione vsus vt eos sibi conciliaret & à pontifice disiungeret. *Ad vos (inquit) o principes respici regni Teutonici quæuis dispositio, vestra interest eminus cuncta prospicere. Vestri etenim iuris esse fatemur non Romani pontificis Imperatorem creare, & destituere similiter. Igitur ô principes & regni cordati proceres ius vestrum defendite*. His verbis vnam sibi plagam inferens, vt aliam repelleret, & dum pontificium iudicium declinat, principum sententiam (quorum tamen authoritas à pontifice fluxit) efficacem ad se Imperio priuandum confessus, qui mox pontificis sententiam exequuti sunt. Quamquam enim ad tempus quidam Othoni adhærescerent, postea tamen re maturiùs *deliberata, Fredericum abiurato Othone in regum Germanorum vnanimiter eligunt, solennes ad illum cum erectionis decreto nuncios mittentes*. Qui mox in Germaniam veniens

Germani recedunt ab obedientia Imperat. excommunicati.

Naucler. vbi suprà pag. 276.

Suprà fol. 530.

Ibid. pag. 277. 278. 279.

ab omni-

ab omnibus vt rex honorificè suscipitur. & Otho videns se ab omnibus desolatum, cum paucis admodum stipendiarijs militibus profugit. Et si Wenceslaus Caroli IIII. Imperatoris filius Imperator ab omnibus principibus electus, & à pontifice probatus, etiam postquam annos triginta & amplius Imperio præfuisset, *quòd eidem gubernando fuisset inutilis, & duas tantùm artes sciret, vnam voluptatibus se dedere, alteram cumulandis pecunijs intendere,* ab ijsdem principibus, pontifice Romano admodum approbante Imperio deiectus est, quæ eadem ratio contra quosdam Galliæ reges valuit Childericum, Carolum Crassum, & Simplicé, quanto magis proceres principesque Germanici, & Gallici, & alterius cuiuscunque regni regem nõ tantum voluptarium, auarum, inutilem, sed etiam crudelem, sanguinarium, tyrannum, hæreticũ, Apostatam, omnibus flagitijs oppletum, reipub. nõ modò inutilem, sed etiam facem & flammam & internecinã pestem, possunt & debẽt à reipub. gubernaculis deijcere?

Naucler. generat. 47. Mutius in Chronicis Germaniæ lib. 26. an. 1400.

Cuius tamen exemplum propriè nullum in Gallia (quod sciam) à primis Gallicani regni incunabulis, saltem post Hugonem Capetum ad hanc vsque memoriam occurrit. Nullus enim hæreticus, nullus Apostata, nullus propter hęresim excommunicatus in augustissimo Francorum solio hactenus consedit. Philippus quidem primus propter adulterinas nuptias anathemate notatus, quanquam fœdissimum crimen admisit, longè tamen ab hæresis horrenda contagione abfuit. Et excommunicatio Philippi Pulchri à Bonifacio VIII. & Ludouici XII. à Iulio II. propter causas merè ciuiles, lõgè alterius est generis, largioremque præbet & regibus & subditis sese defendendi campum. Si tamen rex aliquis hæresi corruptus ad aliquam partem horum immanium

Nullus vnquam hæreticus rex Galliæ.

manium sacrilegiorum prorupisset, quæ Caluinianis principibus sunt vsitata & familiaria, isque propterea excommunicatus fuisset; quid aduersus eum Franci nobiles fecissent, ex Ludouici Iunioris historia potest intelligi. Bellum gerebat ille contra Theobaldum Comitem Blesensem, oppidumque Victoriacum, quod erat Blesensis ditionis, captum diripuit, & profana sacraque loca *sine discrimine incendit: vbi in æde principe ad mille quingentos puberes impuberesque promiscuè combusti, qui sanctitate templi salutem sperantes; ad altarium tutelam supplices confugerant*. Mox se colligens rex ingenti dolore atque mœrore propter illud facinus affligebatur, vt opus fuerit viros sanctissimos, & in his D. Bernardum ad eum consolandum accersere. Interim Theobaldus domestici doloris memor regem apud proceres Francos incusat, *eum primùm cum hominibus bellum gessisse, deinde in templa numenque tela & impias faces vertisse. Illum regem iustum Francis habendum non esse, cui Deus Opt. Max. sanctus non sit. Regni iure decessisse videri quum se suosque in aras ararumque supplices armarit, quas tanta religione superiores reges condendas curarint, conditasque locupletarint; ac inuiolatas inspoliatasque esse voluerint. Qui sexui ætatique imbelli omnem exuens humanitatem non pepercerit, eum nefas esse apud Francos nomen regium obtinere. Se illius dicto audientem non futurum cuius animus cæcus præcepsque feratur quique coërcendus magis sit quàm regere alios didicerit*. Theobaldo hæc orante, proceres reliqui non vociferantur rebellum & proditorem, qui contra regiam maiestatem ita declamet, sed potius Comitis approbant orationem, & detestantur regem, qui contra regale officium & decorem tam longè vltra humanitatis fines excesserat, facinusque putabant adeo detestabile, vt iustè propterea rex alioqui non malus maie-

Paul. Æmilius li. 5 in Ludouic. Iuniore rege 40. M. du Haillan. li. 8. anno 1146.

Æmil. ibi.

Hostis altarium & Ecclesiarũ non potest esse rex Francorũ.

ſtate regia potuerit amoueri, *defectioque futura videbatur, continuòque exorta fuiſſet, ſi aliquis ſe regis æmulum & caput rei contra eum gerendæ obtuliſſet.* Quid illi feciſſent ſi rex manifeſtè hæreſim præ ſe tuliſſet? ſi procerum odio & indignationi ſupremi paſtoris anathema fuiſſet adiunctum? ſi rex non vnum modò templum & oppidum, ſed templorum multa millia vt iſte *Hugonotarum princeps & protector* in his ſuis rebellionibus incendiſſet? Verùm pacificandis rebus Gallicanis interponunt operam ſuam Romanus pontifex, & ſanctiſſimus ille D. Bernardus, non quaſi proceres hoc facto maieſtatis læſæ rei fuiſſent, aut etiam contra officium vel Chriſtianorum vel ſubditorum aliquo modo deliquiſſent; ſed tantummodo petunt à nobilitate Francorum, vt Chriſtiana charitate regis offenſam condonent, & quam in regem iuſtam conceperant iram, eam contra Saracenos effundant ipſique cum rege contra infideles in ſacram militiam proficiſcantur: nominatim Theobaldum D. Bernardus *orauit monuitque, vt Franciæ communi matri memoriam ſimultatum condonaret. Si vocem mittere poſſet, petituram eam vt domi pace ſtabilita, cædes, cruor, omnia bellorum exempla in Chriſti hoſtes verterentur. Reges vt homines natos peccare grauiter poſſe, ac in homines ſuperoſque multa impiè nefariéque edere facinora: quem verò pœnitentia ſcelerum ſubeat, qui pietate corrigere mala facta contendat, eum velut tabulas naufragij ſui colligentem, non obruendum quum emergat fluctibus, ſed ſubleuandum eſſe.* Ita agente D. Bernardo, rex proceresque obliuionem præteritorum ſanxere. Quòd ſi rex ille Hugonotarum principum more ſcelera ſua ac ſacrilegia prædicaſſet, ſi ea à proceribus *approbari tãquam iuſtè facta* flagitaſſet, nunquam eum D. Bernardus in medio pelago naufragum marinisque fluctibus obrutũ eripuiſſet, neque eripere potuiſ-

Æmilius vbi ſuprà.

Suprà fol. 422. 567.

D. Bernardus reconciliat proceres regi.

Ibid.

Suprà fol. 419.

potuisset, qui sola pœnitentia & sacrilegij cõfessione tanquam naufragij tabulis nitentem & enatantem adiuuit, & præsenti submersionis perdendique diadematis periculo liberatum pristinæ maiestati & securitati restituit.

13. 13 Denique non solùm permitti subditis vt contra reges hæreticos arma sumant, sed etiam laudabile esse, idque subditorum Christianorum officiũ requirere: ne per singula Orientis & Occidentis regna particulatim vagando prolixior sim, hoc generale omnium totius mũdi regnorum ius esse, Deus in antiquissimo populi sui regno expresse declarauit. Deus enim ipse Dauidi & posteris eius regnum Iudæorum attribuerat, Deus ipse hoc æternum fore semel atque iterum pollicitus fuerat. Populus, pontifices, exercitus, omnes hominum ordines in regnum illud consenserat. Et tamen quia semper in omnibus eiusmodi fidelium hominum regnis implicitè & absconditè latet illa conditio, *modò reges à vero Dei supremi regis cultu fideque ad falsas religiones ad idola & hæreses ne deflectant*, Salomon autem hanc conditionem non seruauit, sed ab vxoribus seductus eorum Idolis seruiuit, nec à Deo semel atque iterum monitus resipuit: ideo diuinum illud iudicium tanquam Ecclesiasticum anathema vel excommunicationem audiuit, *Quia habuisti hoc apud te, & non custodiuisti pactum meum, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo*. Atque hac authoritate Israëliticum regnum à Iudaico distractum est, longeque maior portio, è duodecim nimirum partibus decem à regno Dauidis auulsæ. Ad quas recuperandas vbi exercitu collecto expeditionem suscipere vellet Roboam, prohibuit Dominus per prophetam dicens ad eum & quæ cum eo remanserat tribum Iuda & Beniamin, *Non ascendetis neque*

1. Reg. 16. 2. Reg. 2. 5. 7. 3. Reg. 1.

Matth. 18. 17. 3. Reg. 11. 11.

Ibi. ca. 12. v. 23. 24.

tis neque bellabitis aduersus fratres vestros filios Israel. Reuertatur quisque in domum suam. à me enim factum est verbum hoc: Ego sum huius defectionis & noui regni author & conditor. Et quidem quòd seruus Salomonis contra regem dominumque suum propter hæresim & tyrannidem conspirauit, & ab eius obedientia maximam subditorum partem auertit, rectè factum est, Deoque ipso authore & auspice, & ad æternam subditorum imitationem iubente factum est. Quòd verò mox impius vir diuinæ erga eum bonitatis oblitus, vitulos aureos Dei loco adorandos nefariè erexit, ex eoque sempiternam Dei maledictionem sibi posterisque suis consciuit, hoc scriptura damnat, hoc Deus est abominatus, & hoc in posteritate Ieroboami seuerà vindicauit. *Neque enim* (vt ait D. Augustinus) *Deus religionis, sed regni probauit diuisionem.* In regni autem, ad eum quem diximus modum à rege Iudaico defectione, *nullum fuit vel regis* Israël rebellantis, *vel populi* eum sequentis *peccatum*, vt verissimè ait D. Augustinus, & ipse Deus sua sententia confirmat. Qui etiam nouo regi mox per Prophetam pollicetur, *Si ambulaueris in viis meis custodiens mandata mea & præcepta sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quomodo ædificaui Dauidi:* adeo vt regnum Ieroboami nõ minus fuerit quàm Dauidis iustum, legitimum, Deoque gratum: eoque exemplo regna aliorum subditorum, qui à regibus idololatris & hæreticis regna etiam maximè hæreditaria auferunt, iusta sunt, & æquissima, ipsiusque Dei voluntate, lege, & expresso iussu fundantur. Et hoc Dei præceptum, atque exemplum imitatæ sunt aliæ deinceps Iudææ ciuitates & prouinciæ, quæ regibus Iudææ hæreticis recusarunt parere. Hoc Dei præceptum alienauit, Idumæos & Labinos, à subie-

Deus liberat omnes subditos ab obedientia regis hæretici.

August. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 21.

3. Reg. 11. v. 38.

 ctione

Suprà fol. 625.618.

Suprà fol. 535.

Canon Ecclesiæ liberans subditos ab obedientia regis hæretici, fundatur clarè inscriptu-ris.

ctione Iotami. Hoc alienauit Machabæos & totam Iudæam à subiectione Antiochi & stirpis Seletici, cui per annos centum quadraginta pacificè obedi-uerant. Hoc Dei mandatum edocuit pontifices Christianos statuere vt quas Catholici prouincias regibus hæreticis adimere possent, eas optimo iure & iustissimo titulo occuparent vt suas. Hanc Dei legem episcopi in Concilijs generalibus imitati sunt. Hac lege Occidentis Imperium à Græcis Imperatoribus fidei Catholicæ inimicis ablatum est. Et optimi fortissimique Francorum reges, Pipinus, Carolus magnus, Ludouicus Pius, totáque Francorum natio, & Italorum, & Hispanorum, & Occidens vniuersus pontificesque Romani illi, quorum & virtus & pietas & doctrina erat celeberrima, Græciaque ipsa, Græcique & Imperatores & episcopi, hoc est ipse populi Christiani flos, semper credidit regna hoc iure acquisita fuisse regna iustissima: iusque aliorum quanquam vetutissimum, per hæresim tamen amitti, & per sententiam Sacerdotum & Ecclesiæ nouis regibus priorum regum subditis accrescere. Nulla enim alia ratione regna Christiana Christianis regibus voluntate Dei addicuntur quàm qua regnum Iudææ mandato Dei Dauidicæ stirpi attributum fuit, nimirum vt legem Dei custodiant, & omné idololatriam hæresimque deuitent. Eadem est semper Dei voluntas, eadem scripturæ sanctæ authoritas, eadem hæresis coram Deo fœditas, eadem vel maior fidei necessitas, idem reipub. & populi ius, eadem conditio regum, nihil denique prorsus discriminis, quin vt illorum sic istorum quoque subditorum cótra reges suos Apostatas bella sint sancta, prouinciarum defectiones licitæ, procerum conspirationes ad regni partes ab hæretici regis iugo auellendas probatæ, & expressa

Dei

Dei voce præceptæ, quod quotiescunque sincera mente ad protegendam à lupis, ab apostatis & hæresiarchis Dei religionem populumque fit, certissimò dici potest vt olim, *à Domino factum est verbũ hoc:* & qui ista moliuntur quamuis fuerint antea talium regum serui, iam tamen *Deus dat* istiusmodi *seruis* tam impiorum dominorum regna,& qui ita contra principes suos bella mouent,& ab eorum obedientia ciuitates prouinciasque auertunt, *Si ambulent in vijs domini,& mandata eius*, eius fidem, eius cultum, eius Catholicam religionem *custodiant*, Deus *erit cũ ijs,& ædificabit eis domũ stabilẽ* æternam in cœlo & in terra gloriosam,*quomodo ædificauit Dauidi.* Sic enim propheta Dei loquitur,sic Deus ipse pollicetur, & hoc genus diuinæ vltionis quo hæretici reges per suos subditos castigantur,regnisque suis exuuntur, multò magis Deo placet quàm quum idẽ per alios reges efficitur.Quod in regno illo Dauidico aliorũ typo& imagine Deus ipse patefecit.Qui quũ Salomoni propter idololatriã duos eodẽ tẽpore hostes suscitaret,alterũ *Adad Idumæum de semine regio*, cuius maiores Idumæá, magnã regni Salomonis partem, regio iure tenuerant, alterũ seruũ Salomonis Ieroboamũ, qui in nullũ vinculũ ius aliquod regiũ poterat obtẽdere; Adadus *licet à Deo suscitatus*,veniẽs tamen in hæreditariũ suũ regnum,illud ad defectionẽ à Salomone nõ potuit impellere,sed in Syriam profugere coactus est. Ieroboamus autem, & Idumæã & longè maiorẽ Iudææ ipsius partem à Salomonis familia ad se pertraxit,regnumq; Israëliticum cõtra illã in ætates multas stabiliuit. Voluit nimirũ Deus hoc facto perspicuè in oculis fidelium omniũ cõstituere ius ad regna fideliũ &Christianorũ maius esse in religione,quã in successione,maius in vltione hęresis quã in cognatione sanguinis,maius & solidius

Bella subditorũ contra reges hæreticos Deo maximè probantur.

3. Reg. 11. v. 14. Ioseph. Antiq. li. 8. ca. 2.

in eo qui exterminatis hæreticis illud sibi & Catholicæ Ecclesiæ subiungit, quam qui religione neglecta & spreta, longam & absoletam seriem maiorũ suorum in tali regno sibi vicissim succedẽtium potest prætexere. Nam hic multæ obscuræ & spinosæ difficultates solent emergere, illic clarissima est Dei & Ecclesiæ sententia, *Postquam* per summum pastorem *vasalli à fidelitate regis hæretici denuntiantur absoluti, Catholici terram eius occupent, & eam exterminatis hæreticis sine vlla contradictione possideant*, quam veritatẽ vt pote per se claram & euidentem & ex apertissimis scripturis deductam, Christiani & in Oriẽte & in Occidente, tum fide tum moribus semper præ se tulerunt. Optimi quidẽ Græci & sacerdotes & laici Imperatoribus suis hæreticis armata manu resistere nunquam putarunt esse peccatũ, aut lęsę maiestatis crimen: sed contrà potius si regibus extra limites & cancellos potestatis suæ ad hæreses, ad schismata, ad Ecclesiastica peruertẽda & perturbanda euagãtibus non ita se opponerẽt, hoc ex verbo Dei edocti erãt scelus fuisse piaculare, & quo Dei Opt. Max. Maiestas grauissimè lædebatur. In quam fidem praximq; quemadmodum conspirauerint omnia Occidentis regna Christiana, ex his quæ hactenus percurrimus satis clarè Christianus lector aduertat.

Suprà fol. 553.

14.

Doctrina Caluiniana summa de bello a subditis contra reges regẽdo.

Apolog. Cathol. part. 1. pa. 151 227.

Vide supr. fol. 601.

14 Eademque fuit Protestantium cuiusque sectę, potissimum Hugonotarum Galliæ, à primo Euangelismi huius exortu vsque ad ducis Alẽçonij mortem, quæ ante paucos annos accidit, generalis persuasio. Ab eo autem tempore, propter causas cuiq; fatuo apertissimas, variarunt Euangelismi sui tenorem, & deinceps non gladijs sed orationibus pugnandum aiunt, & regem Galliæ sine recusatione adorandum, quisquis est agnationis iure proximus, siue sit hæreticus, siue tyrannus veteribus illis Heliogabalo,

liogabalo, Valente, Bardane, & Andronico multò sceleratior. Sed quoniam qui huius sunt Euangelij, noui authores, sunt adhuc infantes, & nulla habent opinionis suæ præsidia, præter mera & puerilia mẽdacia, vetus autem Euãgelium Caluinianũ semper huc vsque contrariũ sensit & suasit, nouo huic verboso & garrulo & nihil nisi muliebriter rixanti, vel sophisticè potius garrienti & mentienti, antiquius, illud oppono: eiusque doctrinam in certa capita redigam, ijsque hanc tractationem concludam & definiã. Continet enim summã eorum quæ hactenus à me dicta sunt, vel etiam quæ de hoc argumento dici solent. Quid Beza de ijs iudicarit, qui contra regẽ pro Euangelio præliati sunt, & in eo bello vitam amiserunt, suprà exposuimus. Decem ferè annis postea ministri Geneuenses vt fratrum Hugonotarũ causam toti mundo probarent, alium imiserunt librum cuius hæc fuerunt capita.

Caluinistæ probant bella Gallorum contra regem Nauarr.

Suprà fol. 603. Comment. de statu religionis in Gallia, part. 2. lib. 12. à fol. 120. ad 130. ann. 1573.

1 *Regi manifestè tyranno & ad leges euertendas sua potestate abutenti, opponere se debet inferior magistratus ex iureiurando præstito obligatus ad eorum salutem & conseruationẽ qui suæ fidei commissi sunt, armis etiam si opus sit adhibitis.* At quemadmodũ hoc legitimè fieri potest, quum inferiores omnes iurati sint vt regi obediant, ideòque sine manifesto periurio eius authoritati sese non possunt opponere? Respondent isti,

Bellum subditorũ contra regem.

2 *Ius naturæ ex quo pendet conseruatio societatis humanæ, nunquam patitur vt hoc caput in dubium reuocemus.* Etiamsi nobis firmissima obligatio & pactum cum rege intercedat, tamen illam obligationem abrogari quum essentiales conditiones manifestè violãtur propter quas propriè cõtracta erat obligatio. In populi autẽ iuramento illa fuit semper tacita aut expressa conditio, se obtẽperaturũ regibus quãdiu iusto & æquo imperio rẽ gererent. Est enim hæc certa regula, Cùm cõditio aliqua tacita aut expressa contractui oppo-

Iuramentũ non semper obligat subditum ad obedientiã.

nitur, illam omnino frangere, qui ei aduersatur: non illum verò qui sub conditione obligatus, ab eo qui conditionẽ frangit ipso iure liberatur. Atqui quis regis conditiones regni suscepti transgredientis iudex esse potest? Nemo penitus nisi solus Deus si nonis Caluinistis credimus. Sic enim fuse & copiose declamant, & multis ratiunculis conantur astruere. At respondent veteres Caluinistæ hoc esse mendacium impudens. *Est enim sempiterna illa Ordinũ regni in regem authoritas vt suprà demonstrauimus, quæ vsurpatione, aut longi temporis præscriptione immutari nõ potest.* Certũmq; *est nec populos creasse nec recepisse reges, nisi certis conditionibus, quibus à magistratu summo manifestè violatis consequitur illũ ius illorũ abdicandorũ habere qui habuerat creandorũ, id est populũ summos magistratus imperio abutentes abdicare imperio posse. Neq; verò omnes regni partes insolidũ regi cõmittuntur, sed tantùm superior regni dignitas, cuius tamen suo modo & certis quibusdã cõditionibus inferiores magistratus sunt participes, maximè illi, qui* Officiarij Coronæ *vulgò nuncupãtur, qui nõ regiæ familiæ domestici, sed regni potius sunt ministri, de quibus statuendũ est, illos nõ tã à rege quã à regno pendere.* Atqui nũ vlla suppetũt populi Christiani exempla qui hoc iure in reges & Imperatores sunt vsi? Maximè.

Apolog. Cathol. part. 2. §. 21. 22. Suprà fol. 601.

3 *Rex à populo potest exauthorari.*

Officiarij Coronæ.

4 *Multi reges à subditis iuste depositi.*

Hoc siquidem apud omnes nationes celebriores semper vsurpatum fuisse perspicuum est. Id quidem & in regno Romano, & in Republica, & in Imperio ipso seuerè obseruatum (quatenus quidem legum instituta vim obtinuerunt) ex ipsis rerum Romanarum locupletibus authoribus patet. Apud Danos, Suedos, Scotos, Anglos, Polonos, recentia exempla probant illam aduersus reges esse populi authoritatem. Idem in Hispania factitari certum est. Et in Imperio Electores possunt Imperatores vt eligere, sic abdicare, quum ita opus fuerit, quemadmodũ ex Adolphi & Vuencestai abdicationibus apparet. In Gallia quoque idem perspicuis exẽ-

plis con-

plis constat vsque ad recentia Ludouici vndecimi tempora. At diuinũ fortasse ius his omnibus humanis exẽplis opiæiudicat. In scripturis autem sacris nusquam opinor populus tantum sibi arrogauit: vt contra regem tyrannum aliquid istiusmodi tentaret. Imò verò (inquiunt veteres illi Caluinismi doctores) hoc totũ ex mera ignoratione proficiscitur.

5 *Nam abdicandi regis penes populum Hebræum extitisse authoritatem, perspicuis exemplis apparet, tum ex Athaliæ abdicatione atque iustissima cæde, quæ per sexennium regnum obtinuerat, item ex capitali pœna inflicta Amasiæ Hierosolymitanorum decreto, quàm non per seditionem patratam, sed certis seniorum iudicijs statutam fuisse, omnes historiæ illius circunstantiæ ostendunt. Sic item Lobnenses à se regni Iudaici iugum excusserunt, quòd Ioramus purum Dei cultum reliquisset. Estque generalis regula, omnibus ciuibus vindicandam esse communis patriæ libertatem aduersus furores tyrannorum, quam felicissimo exitu secutus est Mathathias & ipsius liberi, nec debet à populis omitti nisi peculiare Dei mandatum interueniat.* Huius ergo totius doctrinæ quæ post Euangelij Caluiniani primam natiuitatem vsque ad annum 1584. Geneuæ & in tota Gallia singulisque Gallicarum congregationum consistorijs valuit & dominata est, summam & epitomen si quis scire desiderat sic accipiat.

Suprà fol. 516. 624.

Scripturæ probant reges à subditis suis iure vel deponi vel etiam occidi posse.

6 *Doctrinæ (inquiunt isti) nostræ, eò redit summa. Supremum rerum imperium summaque authoritas ita est penes reges, vt si leges eas quibus præstito iuramento se obstrinxerunt, violant, & tyranni manifesti euadant, nec potiori cõsilio locum dent, licet inferiori magistratui, potissimum ijs qui vocantur* Officiarij Coronæ, *quique ita sunt summo magistratu inferiores, vt tamẽ ex patriæ institutis & legibus summi magistratus causa tanquam fræna quædam cõstituantur, istis licet & sibi, & eis, qui ipsorum fidei cõmen-*

Confer hæc cum nouorum Caluinist. doctrina.

Suprà fol. 601.

 dati

peratoris præfectus Anastasius ingreditur, vt ipso nimirum præsente ac teste Synodus Chalcedonensis damnaretur, cuius rei ex verbis Patriarchæ magnam spem conceperat. Patriarcha Ioannes suggestum *ascendit, ex vtraque parte Sabbæ & Theodosij propugnatorum Dei manibus suffultus, ibique fiducia plenus*, quum dux auidè cuperet audire anathema contra patres illos pro suo Imperatore & episcopo Seuero: ille contra. *Si quis* (inquit) *Euticheti, & Nestorio, & Seuero assentitur, anathema: Si quis quatuor vniuersalium Synodorum dogmata non sequatur, anathema*. Quod dux audiens, multitudinis impetum metuens, fuga saluti suæ consuluit: & quod ita euasit, præclarè secum actum putauit. Nec episcopi patresque hoc tanquã seditiosum excusarunt, aut quasi culpa admissa eã in tumultum & furorem popularem retulerunt, sed longè secus, *quum scirent Imperatorem ea re audita iratum fore, epistolam libertatis plenam ad eum dedere, in qua tum illum arguebãt, tum dogmatis sui certitudinem astruebant. Scire se quidem à* 318. *patribus Niceæ promulgatam fidem rectam. Tenacißimè autem alia tria Concilia, vt quæ prioris illius vestigijs niterentur retenturos, neque se quicquam, etsi duri aliquid accidat, de primis traditionibus remissuros, sed eas ad sanguinem vsque si opus sit defensuros esse. Et ita patriarcha* Ioannes, *& sancti illi viri scripserũt*, aliàs quidem *sancti*, sed in hoc sanctissimi, quòd quum scirent quid Deo, quid Cęsari deberetur, vbi iurisdictio Imperatoria desineret & terminaretur, nullum capitis periculum recusarunt, vt fidem Catholicam ab hæreticorum contagione & communione seruarent illæsam. Atque hic demum quum homines suas partes viriliter egissent, & tamẽ Anastasius in sua hæresi pertinax, vel fraudibus vel viribus eos fracturus videretur, Deus seruis suis protegẽdis suam extraordinariã opem interposuit. Vidit enim

Monachi non obsistũt duci Imperatoris.

Defendunt factum suum.

Mirabilis interitus Anastasij Imperatoris.

enim circa hæc tempora Imperator per quietem virum aspectu terribili, qui chartam manibus tenebat, eáque aperta & Anastasij nomine inuento, tũ seuerè huiusmodi verbis compellauit. *Deus Ezechiæ pietate conspecta vitam ei longiorem concessit, promissa insuper ex hostibus liberatione: tuam verò nequitiam & profanitatem abominatus, vitæ tuæ tempus præcidit, & annos quatuordecim sustulit. Hisque dictis, illos* XIIII. *annos ex charta deleuit. Moxque Imperator exitiali plaga percussus & fulmine tactus viuendi finem fecit.* Neque sanè dubito quin si Græci contra Copronymum pari constantia dimicassent, Deus etiã simili modo opẽ eis tulisset, & parem benedictionem eorum laboribus tribuisset. Alia quædam & non minus lucculenta Ecclesiæ Græcæ exempla ad Christianorum hominum officium demonstrandum afferri possent, si exemplorum multitudine quæstio esset decidenda. Sed quia vt Christus & Christi veritas *eadem est heri, hodie, & in sæcula*, sic Christianorum ad eandem veritatem eadem est obligatio, nec Christiani qui sequuti sunt Imperatores alio iure regnarunt quàm Basiliscus, Zeno, Anastasius: nec Christiani vel laici, vel monachi & Ecclesiastici magis eis lege diuina subiecti fuerunt quàm isti magni Constantinopolis & Hierosolymorum patriarchæ, illique alij *admirandi monachi*: ex vno vel altero illustri exemplo non minus quàm ex mille alijs coaceruatis, Christianorum & regum & subditorum officium mutuum colligitur: etsi plurimæ sæpenumero interueniat circumstantiæ, cur nec reges nec subditi eodẽ modo officia sua exequantur.

Constant. Manass. in Annal. pag. 11.

Heb. 13. 8.

12 Ergo quæ fuerit Ecclesiæ Græcæ fides de subditorum obedientia principibus hæreticis & Apostatis non prẹstãda, his exemplis satis dilucidè patet. De fide autem & praxi Ecclesiæ Latinæ nõ opus est quic-

Suprà cap. 8. §. 9. 10. Naucler. generat. 41. pag. 274. 275. Langius in chronico Citizensi. an. 1209. Erfordiesis de Lantgrauius Turingia cap. 34.

quicquam adijcere, quando eam satis abunde antè explicauimus, rebusque gestis Christianorum Saxoniæ, & Germaniæ, & Hispaniæ, & Galliæ, & Angliæ, & Scotiæ, & Poloniæ non minus clare demonstrauimus. Etsi quis alia exempla desideret, in particularibus regnorum historijs multa plura reperiet; quale est (vt his Græcis Cæsaribus vnum Germanum adijciam) illud Othonis quarti qui quum *in Imperatorem vnctus & iuratus, statim fracto iuramento tyrannicè imperaret*, & manifeste hostem se cleri & Ecclesiæ gereret, principes Alemani Norimbergæ conuenientes, orarunt pontificem Innocentium III. vt eis ab obedientia Othonis liberatis Fridericus Henrici Imperatoris defuncti filius Imperator confirmaretur. Quod vbi pontifex fecisset, & Othonis excommunicatio per Germaniam fuisset diuulgata, plurimique principes ab Othonis obedientia se subtraherent, illi reliquos fautores suos Norimbergæ congregans, humili & demissa oratione vsus vt eos sibi conciliaret & à pontifice disiungeret. *Ad vos (inquit) o principes respici regni Teutonici quæuis dispositio, vestra interest eminus cuncta prospicere. Vestri etenim iuris esse fatemur non Romani pontificis Imperatorem creare, & destituere similiter. Igitur ô principes & regni ordati proceres ius vestrum defendite.* His verbis vnam sibi plagam inferens, vt aliam repelleret, & dum pontificium iudicium declinat, principum sententiam (quorum tamen authoritas à pontifice fluxit) efficacem ad se Imperio priuandum confessus, qui mox pontificis sententiam exequuti sunt. Quanquam enim ad tempus quidam Othoni adhærescerent, postea tamen re maturiùs *deliberata, Fredericum abiurato Othone in regum Germanorum vnanimiter eligunt, solennes ad illum cum erectionis decreto nuncios mittentes.* Qui mox in Germaniam veniens *ab omni-*

Germani recedunt ab obedientia Imperat. excommunicati.

Naucler. vbi suprà pag. 276.

Suprà fol. 530.

Ibid. pag. 277. 278. 279.

ab omnibus vt rex honorificè suscipitur. & Otho videns se ab omnibus desolatum, cum paucis admodum stipendiarijs militibus profugit. Et si Wenceslaus Caroli IIII. Imperatoris filius Imperator ab omnibus principibus electus, & à pontifice probatus, etiam postquam annos triginta & amplius Imperio præfuisset, *quòd eidem gubernando fuisset inutilis, & duas tantùm artes sciret, vnam voluptatibus se dedere, alteram cumulandis pecunijs intendere*, ab ijsdem principibus, pontifice Romano admodum approbante Imperio deiectus est, quæ eadem ratio contra quosdam Galliæ reges valuit Childericum, Carolum Crassum, & Simplicẽ, quanto magis proceres principesque Germanici, & Gallici, & alterius cuiuscunque regni regem nõ tantum voluptarium, auarum, inutilem, sed etiam crudelem, sanguinarium, tyrãnum, hæreticũ, Apostatam, omnibus flagitijs oppletum, reipub. nõ modò inutilem, sed etiam facem & flammam & internecinã pestem, possunt & debẽt à reipub. gubernaculis deijcere?

Naucler. generat. 57.
Mutius in Chronicis Germaniæ lib. 26. an. 1400.

Cuius tamen exemplum proprè nullum in Gallia (quod sciam) à primis Gallicani regni incunabulis, saltem post Hugonem Capetum ad hanc vsque memoriam occurrit. Nullus enim hæreticus, nullus Apostata, nullus propter hęresim excommunicatus in augustissimo Francorum solio hactenus consedit. Philippus quidem primus propter adulterinas nuptias anathemate notatus, quanquam fœdissimum crimen admisit, longè tamen ab hæresis horrenda contagione abfuit. Et excommunicatio Philippi Pulchri à Bonifacio VIII. & Ludouici XII. à Iulio II. propter causas merè ciuiles, lõgè alterius est generis, largioremque præbet & regibus & subditis sese defendendi campum. Si tamen rex aliquis hæresi corruptus ad aliquam partem horum immanium

Nullus vnquam hæreticus rex Galliæ.

manium sacrilegiorum prorupisset, quæ Caluinianis principibus sunt vsitata & familiaria, isque propterea excommunicatus fuisset; quid aduersus eum Franci nobiles fecissent, ex Ludouici Iunioris historia potest intelligi. Bellum gerebat ille contra Theobaldum Comitem Blesensem, oppidumque Victoriacum, quod erat Blesensis ditionis, captum diripuit, & profana sacraque loca *sine discrimine incendit: vbi in æde principe ad mille quingentos puberes impuberesque promiscuè combusti, qui sanctitate templi salutem sperantes, ad altarium tutelam supplices confugerant.* Mox se colligens rex ingenti dolore atque mœrore propter illud facinus affligtabatur, vt opus fuerit viros sanctissimos, & in his D. Bernardum ad eum consolandum accersere. Interim Theobaldus domestici doloris memor regem apud proceres Francos incusat, *eum primùm cum hominibus bellum gessisse, deinde in templa numenque tela & impias faces vertisse. Illum regem iustum Francis habendum non esse, cum Deus Opt. Max. sanctus non sit. Regni iure decessisse videri quum se suosque in aras ararumque supplices armarit, quas tanta religione superiores reges condendas curarint, conditasque locupletarint; ac inuiolatas inspoliatasque esse voluerint. Qui sexui ætatique imbelli omnem exuens humanitatem non pepercerit, eum nefas esse apud Francos nomen regium obtinere. Se illius dicto audientem non futurum cuius animus cæcus præcepsque feratur quique coërcendus magis sit quàm regere alios didicerit.* Theobaldo hæc orante, proceres reliqui non vociferantur rebellum & proditorem, qui contra regiam maiestatem ita declamet, sed potius Comitis approbant orationem, & detestantur regem, qui contra regale officium & decorem tam longè vltra humanitatis fines excesserat, facinusque putabant adeo detestabile, vt iustè propterea rex alioqui non malus maiestate

Paul. Æmilius li. 5 in Ludouic. Iuniore rege 40, M. du Haillan. li. 8. anno 1141.

Æmil. ibi.

Hostis altarium & Ecclesiarū non potest esse rex Francorū.

ftate

ſtate regia potuerit amoueri, *defectioque futura videbatur, continuòque exorta fuiſſet, ſi aliquis ſe regis æmulum & caput rei contra eum gerendæ obtuliſſet.* Quid illi feciſſent ſi rex manifeſtè hæreſim præ ſe tuliſſet? ſi procerum odio & indignationi ſupremi paſtoris anathema fuiſſet adiunctum? ſi rex non vnum modò templum & oppidum, ſed templorum multa millia vt iſte *Hugonotarum princeps & protector* in his ſuis rebellionibus incendiſſet? Verùm pacificandis rebus Gallicanis interponunt operam ſuam Romanus pontifex; & ſanctiſſimus ille D. Bernardus, non quaſi proceres hoc facto maieſtatis læſæ rei fuiſſent, aut etiam contra officium vel Chriſtianorum vel ſubditorum aliquo modo deliquiſſent; ſed tantummodo petunt à nobilitate Francorum, vt Chriſtiana charitate regis offenſam condonent, & quam in regem iuſtam conceperant iram, eam contra Saracenos effundant ipſique cum rege contra infideles in ſacram militiam proficiſcantur: nominatim Theobaldum D. Bernardus *orauit monuitque, vt Franciæ communi matri memoriam ſimultatum condonaret. Si vocem mittere poſſet, petituram eam vt domi pace ſtabilita, cædes, cruor, omnia bellorum exempla in Chriſti hoſtes verterentur. Reges vt homines natos peccare grauiter poſſe, ac in homines ſuperoſque multa impiè nefariéque edere facinora: quem verò pœnitentia ſcelerum ſubeat, qui pietate corrigere mala facta contendat, eum velut tabulas naufragij ſui colligentem; non obruendum quum emergat fluctibus, ſed ſubleuandum eſſe.* Ita agente D. Bernardo, rex proceresque oblitionem præteritorum ſanxere. Quòd ſi rex ille Hugonotarum principum more ſcelera ſua ac ſacrilegia prædicaſſet, ſi ea à proceribus *approbari tãquam iuſtè facta* flagitaſſet, nunquam eum D. Bernardus in medio pelago naufragum marinisque fluctibus obrutũ eripuiſſet, neque eripere

potuiſ-

Æmilius vbi ſuprà.

Suprà fol. 422. 567.

D. Bernardus reconciliat proceres regi.

Ibid.

Suprà fol. 419.

potuisset, qui sola pœnitentia & sacrilegij cõfessio-ne tanquam naufragij tabulis nitentem & enatantem adiuuit, & præsenti submersionis perdendique diadematis periculo liberatum pristinæ maiestati & securitati restituit.

13. 13 Denique non solùm permitti subditis vt contra reges hæreticos arma sumant, sed etiam laudabile esse, idque subditorum Christianorum officiú requirere: ne per singula Orientis & Occidentis regna particulatim vagando prolixior sim, hoc generale omnium totius mũdi regnorum ius esse, Deus in antiquissimo populi sui regno expresse declarauit. Deus enim ipse Dauidi & posteris eius regnum Iudæorum attribuerat, Deus ipse hoc æternum fore semel atque iterum pollicitus fuerat. Populus, pontifices, exercitus, omnes hominum ordines in regnum illud consenserat. Et tamen quia semper in omnibus eiusmodi fidelium hominum regnis implicitè & absconditè latet illa conditio, *modò reges à vero Dei supremi regis cultu fideque ad falsas religiones ad idola & hæreses ne deflectant*, Salomon autem hanc conditionem non seruauit, sed ab vxoribus seductus eorum Idolis seruiuit, nec à Deo semel atque iterum monitus resipuit: ideo diuinum illud iudicium tanquam Ecclesiasticum anathema vel excommunicationem audiuit, *Quia habuisti hoc apud te, & non custodiuisti pactum meum, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo*. Atque hac authoritate Israëliticum regnum à Iudaico distractum est, longeque maior portio, è duodecim nimirum partibus decem à regno Dauidis auulsæ. Ad quas recuperandas vbi exercitu collecto expeditionem suscipere vellet Roboam, prohibuit Dominus per prophetam dicens ad eum & quæ cum eo remanserat tribum Iuda & Beniamin, *Non ascendetis neque*

1. Reg. 16. 2. Reg. 2. 5. 7. 3. Reg. 1.

Matth. 18. 17. 3. Reg. 11. 11.

Ibi. ca. 12. v. 23. 24.

tis neque bellabitis aduersus fratres vestros filios Israel. Reuertatur quisque in domum suam. à me enim factum est verbum hoc: Ego sum huius defectionis & noui regni author & conditor. Et quidem quòd seruus Salomonis contra regem dominumque suum propter hæresim & tyrannidem conspirauit, & ab eius obedientia maximam subditorum partem auertit, rectè factum est, Deoque ipso authore & auspice, & ad æternam subditorum imitationem iubente factum est. Quòd verò mox impius vir diuinæ erga eum bonitatis oblitus, vitulos aureos Dei loco adorandos nefariè erexit, ex eoque sempiternam Dei maledictionem sibi posterisque suis consciuit, hoc scriptura damnat, hoc Deus est abominatus, & hoc in posteritate Ieroboami seuerà vindicauit. *Neque enim* (vt ait D. Augustinus) *Deus religionis, sed regni probauit diuisionem.* In regni autem, ad eum quem diximus modum à rege Iudaico defectione, *nullum fuit vel regis* Israël rebellantis, *vel populi* eum sequentis *peccatum*, vt verissimè ait D. Augustinus, & ipse Deus sua sententia confirmat. Qui etiam nouo regi mox per Prophetam pollicetur, *Si ambulaueris in viis meis custodiens mandata mea & præcepta sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quomodo ædificaui Dauidi:* adeo vt regnum Ieroboami nō minus fuerit quàm Dauidis iustum, legitimum, Deoque gratum: eoque exemplo regna aliorum subditorum, qui à regibus idololatris & hæreticis regna etiam maximè hæreditaria auferunt, iusta sunt, & æquissima, ipsiusque Dei voluntate, lege, & expresso iussu fundantur. Et hoc Dei præceptum, atque exemplum imitatæ sunt aliæ deinceps Iudææ ciuitates & prouinciæ, quæ regibus Iudææ hæreticis recusarunt parere. Hoc Dei præceptum alienauit, Idumæos & Labinos, à subie-

Deus liberat omnes subditos ab obedientia regis hæretici.

August. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 21.

3. Reg. 11. v. 31.

Suprà fol. 625.618.

Suprà fol. 535.

Canon Ecclesiæ liberans subditos ab obedientia regis hæretici fundatur clarè inscriptum.

ctione Iorami. Hoc alienauit Machabæos & totam Iudæam à subiectione Antiochi & stirpis Seletici, cui per annos centum quadraginta pacificè obedierant. Hoc Dei mandatum edocuit pontifices Christianos statuere vt quas Catholici prouincias regibus hæreticis adimere possent, eas optimo iure & iustissimo titulo occuparent vt suas. Hanc Dei legem episcopi in Concilijs generalibus imitati sunt. Hac lege Occidentis Imperium à Græcis Imperatoribus fidei Catholicæ inimicis ablatum est. Et optimi fortissimique Francorum reges, Pipinus, Carolus magnus, Ludouicus Pius, totáque Francorum natio, & Italorum, & Hispanorum, & Occidens vniuersus pontificesque Romani illi, quorum & virtus & pietas & doctrina erat celeberrima, Græciaque ipsa, Græcique & Imperatores & episcopi, hoc est ipse populi Christiani flos, semper credidit regna hoc iure acquisita fuisse regna iustissima: iusque aliorum quanquam vetutissimum, per hæresim tamen amitti, & per sententiam Sacerdotum & Ecclesiæ nouis regibus priorum regum subditis accrescere. Nulla enim alia ratione regna Christiana Christianis regibus voluntate Dei adducuntur quàm qua regnum Iudææ mandato Dei Dauidicæ stirpi attributum fuit, nimirum vt legem Dei custodiant, & omné idololatriam hæresimque deuitent. Eadem est semper Dei voluntas, eadem scripturæ sanctæ authoritas, eadém hæresis coram Deo fœditas, eadem vel maior fidei necessitas, idem reipub. & populi ius, eadem conditio regum, nihil denique prorsus discriminis, quin vt illorum sic istorum quoque subditorum cótra reges suos Apostatas bella sint sancta, prouinciarum defectiones licitæ, procerum conspirationes ad regni partes ab hæretici regis iugo auellendas probatæ, & expressa

Dei voce præceptæ, quod quotiescunque sincera mente ad protegendam à lupis, ab apostatis & hæresiarchis Dei religionem populumque fit, certissimò dici potest vt olim, *à Domino factum est verbū hoc:* & qui ista moliuntur quamuis fuerint antea talium regum serui, iam tamen *Deus dat* istiusmodi *seruis* tam impiorum dominorum regna,& qui ita contra principes suos bella mouent,& ab eorum obedientia ciuitates prouinciasque auertunt, *Si ambulent in viis domini,& mandata eius*, eius fidem, eius cultum, eius Catholicam religionem *custodiant*, Deus *erit cū iis,& ædificabit eis domū stabilē* æternam in cœlo & in terra gloriosam,*quomodo ædificauit Dauidi.* Sic enim propheta Dei loquitur,sic Deus ipse pollicetur, & hoc genus diuinæ vltionis quo hæretici reges per suos subditos castigantur,regnisque suis exuuntur, multò magis Deo placet quàm quum idē per alios reges efficitur. Quod in regno illo Dauidico aliorū typo& imagine Deus ipse patefecit. Qui quū Salomoni propter idololatriā duos eodē tēpore hostes suscitaret,alterū *Adad Idumæum de semine regio*, cuius maiores Idumæā, magnā regni Salomonis partem, regio iure tenuerant, alterū seruū Salomonis Ieroboamū, qui in nullū vinculū ius aliquod regiū poterat obtēdere; Adadus *licet à Deo suscitatus*, veniēs tamen in hæreditariū suū regnum,illud ad defectionē à Salomone nō potuit impellere,sed in Syriam profugere coactus est. Ieroboamus autem, & Idumæā & longè maiorē Iudææ ipsius partem à Salomonis familia ad se pertraxit,regnumq; Israëliticum cōtra illā in ætates multas stabiliuit. Voluit nimirū Deus hoc facto perspicuè in oculis fidelium omniū cōstituere ius ad regna fideliū &Christianorū maius esse in religione,quā in successione,maius in vltione hęresis quā in cognatione sanguinis,maius & solidius

Bella subditorū contra reges hæreticos Deo maximè probantur.

3. Reg. 11. v. 14. Ioseph. Antiq. li. 8. ca. 2.

tamen obtineret: ad extremum hæreticorum *synodo collecta, per vim patriarcham cogere voluit vt Chalcedonensem synodum damnaret*. At populus rectius edoctus hac ætate (qua D. Chrysostomus, & deinceps eius discipulus Proclus Ecclesiam Constantinopolis gubernarunt) quibus in rebus Imperatoria potestas versaretur, quando, & quousque ei obediendũ esset, & quando ei resistendũ, quũ eum videret Cõcilio Chalcedonensi, hoc est Catholicæ orbis terrarũ fidei esse aduersarium, cuius in Imperiũ assumptus perpetuum se custodem fore iurauerat, magno tumultu ad locum vbi Imperator cum suis hæreticis synodum agebat *accurrit, et apertè exclamauit, Martyrij tempus adest, nemo longius à pastore absistat: & conuitia in Imperatorem coniecit, Manichæum qui Imperio indignus esset vocans. Nequit enim vir pius Imperatorem uereri, quum ipsa religionis pietas in discrimen adducitur: personas non respicit, nec potentia subnixos formidat*. Et hæc contra Imperatorem non à vili & infima vulgi fæce gesta sunt, sed *piorum cœtu, qui tantam Imperatoris improbitatem* ferre non poterant. Ita nimirum instituti erant, vt hoc tempore, & hac in re, Episcopo potius quàm Imperatori adhærescendum scirent, qui etiamsi propterea eos perduelles vocaret, & tanquam perduelles suis satellitibus trucidandos obiiceret, illi tamen non dubitabant hanc perduellionem esse verum Martyrium, seque æterna in cælis fœlicitate à Deo coronandos, si in defensione fidei Episcopum suum contra Imperatorem hæreticum vel corporibus suis stiparent: vnaq. hoc habebant firmum & certum axiôma, Imperatorem quia *hæreticum Imperio indignum*, & per hæresim amittere jus, quod vel populi vel Senatus Christiani suffragatio ei conferre solet. Et Imperator hac populi cõstantia fractus, *quum fugã meditaretur & capiti suo metueret*.

Ibid.

Const. Manass. in annal. pa. 80.

Heroica Græcorum constantia contra Imperatorem hæreticũ.

tueret, vtilissimum suis rationib. consilium cepit patriarcham adeundi eumque placandi: ad quem vt accessit, patriarcha *cum multa cum libertate velut Ecclesiæ hostem obiurgauit*. *Anastasius* autem non Imperatoriam iactauit maiestatem, aut contra eum vt rebellem, & rebellionis authorem vociferatus est, sed in *verbis eius acquieuit*, magnaque cum humilitate *ei se submisit*: & vt alius eruditus rerum Græcarum scriptor ait, *videns vniuersam multitudinem imperium ipsius detrectare, volens nolens de impetu audaciáque remisit, non aliter atque duri oris equus anhelans præ ferocia, si ferrum durius sentiat, perdomatur*. Sed redit paulò post ad ingenium Anastasius, & hæresiarcham Seuerum in throno Antiocheno collocans, per eum saltem Hierosolymis & toti Palestinæ hæresim suam inferre studebat, quod Constantinopoli & in Græcia efficere non poterat. Erat tum in Palestina monachorum sanctissimorum *immensa & penè innumerabilis multitudo, quorum virtutes propter copiam & amplitudinem rerum, opere peculiari maximè indigent* (inquiunt Ecclesiastici scriptores) *manifestæ tamen sunt, & linguis Ecclesÿsque omnibus celebrantur*: quorũ præfecti erant *egregia illa luminaria Theoctistus magnus, et Theodosius cœnobiorũ princeps, & Sabbas monachus*. Et hos potissimum adorti sunt Imperatoris ministri, omnia se confecturos rati, si eos ad damnandum Concilium Chalcedonense possent attrahere. At illi cum toto suo grege, non magis à Conciliis illis quatuor, quam à quatuor Euãgeliis discedere posse responderunt, *datisq́; ad Imperatorem literis certamen se de ÿs vsque ad sanguinem subituros, neq́; se vlla modo à patrum traditionibus deflexuros confirmarunt*. *Deinde circunquaq́; ciuitates peragrãtes, velut inuicti belli duces omnibus facti sunt omnia, homines confirmantes ad fortitudinem cohortantes, secordiam excutientes hæreticorum*

Const. Manass. vbi supra pag. 51.

Niceph. li. 16. ca. 33.

Ibid.

insaniam praeuenientes. Quo offensus Imperator misit Hierosolymam magnam armatorum manum, qui Episcopos sibi non assentientes per vim è sedibus suis pellerent. Quumq. Episcopus Hierosolymitanus in magnis esset angustiis, *admirādi illi viri Sabbas & Theodosius monachis rursus collectis, eos qui à Seuero & Imperatore missi fuerant facto tumultu ex Ecclesia eiecerūt*, & mox coram Imperatoris satellitibus & ducibus *magna fiducia eos qui cum Seuero communionem habebāt anathemati subiecerunt*, potissimum ipsi Imperatori anatema dicentes, qui in Seueri defensione & cōmunione erat princeps. Quod Imperator molestissime ferens Olympiū quendā cū exercitu aduersus eos misit, *qui imperata pro Imperiali potestate neglectis canonib. ecclesiasticis exequeretur*. Is aūt Hierosolymam adueniens, diuinū Elia patriarchā sede Episcopali eiecit, & Ioannē quendā Seuero cōmunicantem in eius thronū surrogauit. Cæterū vt primū præfectus ille discesserat, *collocutus cum patriarcha Ioanne Sabdas, illi suasit vt à Seueri communicatione abstineret & Synodū Chalcedonensem cum sanguinis sui effudendi periculo tueretur: quod etiam illè patrū admonitiones reuerenter suscipiēs, & pacta conuenta cū Olympio inita negligens, fecit*. Quæ egregia historia Christianæ fortitudinis plena, multa nos præclara docet; primùm, neminem ita esse à mundi negotiis abstractum (nam quid erat his monachis rerum terrenarum magis negligens) qui pro causa fidei à solitudine in societatem ciuilem & apertam palæstram non debeat procedere. Deinde, pro fide oēs Christianos infimæ conditionis debere maximos Imperatores anathemati deuouere: tum, monachos, hoc est viros sanctissimos posse regi hæretico vim pro fide inferenti virib. quoque resistere, vbi probabilis est defensionis oportunitas: præterea pro Concilio generali pugnādum esse ad sanguinis vsque

Ibi. ca. 34.

Fortitudo monachorū

Multa in hac historia singularia.

3.

4.

vſque effuſionem: & qui in hoc ſanctiſſimo certamine cum Catholicis epiſcopis contra regem hæreticum moriuntur, eos eſſe martyres, & vt modò contra Imperatorem tota ciuitatis Conſtantinopolitanæ multitudo conclamauit, *hoc eſſe tempus martyrij*, vbi qui occiduntur, à Deo non vt perduelles patriæ vel regis, pœnam, ſed vt martyres Chriſti præmia in cœlo æterna reportabunt. Denique quando principis impietate, religionis & Eccleſiæ ſtatus in periculum vocatur, tum demum piorum hominũ, ipſorumque ſacerdotum, & monachorum eſſe, *peragrare ciuitates*, circuire prouincias, monere, hortari, ſolicitare, homineſque Chriſtianos ad hanc virilem quæ in factis, & non verbis tantum poſita eſt conſtantiam atque fortitudinem incendere, & prędicare pacta conuenta cum regibus contra fidem Catholicam facta, nullius eſſe roboris nec ab homine Chriſtiano debere ſeruari. Illud enim accuratè hiſtoria inculcat, qui iſta fecerunt, docuerunt, prædicarunt, fuiſſe homines propter pietatem admirandam *egregia luminaria*, viros toto terrarum orbe celeberrimos; quæ item omnia ex huius hiſtoriæ concluſione magis eluceſcunt. Nam Imperator tanquam alter Antiochus quòd ita à Ioanne patriarcha ſe luſum videret valde indignatus, Olympio duci præfecturam ademit, & Anaſtaſium cum nouis copijs contra illos Machabæos miſit, qui repentè Hieroſolimam aduolans, Patriarcham cepit & coniecit in carcerem, vehementiſſimè deinceps vrgens *vt Chalcedonenſem ſynodum damnaret & cum Seuero communicaret*. cuius rei vbi Patriarcha callidè aliquam ei ſpem feciſſet, proptereaque è carcere emiſſus eſſet, iam liber clam *monachorum cohortem in templum D. Stephani, vt præfractam hæreticorum temeritatem frænaret, conuocauit* Deinde ſtatuto die, Imperatoris

5.

6.

Niceph. lib. 10. cap. 34.

Monachi non obsistũt duci Imperatoris.

peratoris præfectus Anastasius ingreditur, vt ipso nimirum præsente ac teste Synodus Chalcedonensis damnaretur, cuius rei ex verbis Patriarchæ magnam spem conceperat. Patriarcha Ioannes suggestum *ascendit, ex vtraque parte Sabbæ & Theodosij propugnatorum Dei manibus suffultus, ibique fiducia plenus,* quum dux auidè cuperet audire anathema contra patres illos pro suo Imperatore & episcopo Seuero: ille contra. *Si quis* (inquit) *Euticheti, & Nestorio, & Seuero assentitur, anathema: Si quis quatuor vniuersalium Synodorum dogmata non sequatur, anathema.* Quod dux audiens, multitudinis impetum metuens, fuga saluti suæ consuluit: & quod ita euasit, præclarè secum actum putauit. Nec episcopi patresque hoc tanquã seditiosum excusarunt, aut quasi culpa admissa eã in tumultum & furorem popularem retulerunt, sed longè secus, *quum scirent Imperatorem ea re audita iratum fore, epistolam libertatis plenam ad eum dedere, in qua tum illum arguebãt, tum dogmatis sui certitudinem astruebant. Scire se quidem à 318. patribus Niceæ promulgatam fidem rectam. Tenacißimè autem alia tria Concilia, vt quæ prioris illius vestigijs initerentur retenturos, neque se quicquam, etsi duri aliquid accidat, de primis traditionibus remissuros, sed eas ad sanguinem vsque si opus sit defensuros esse. Et ita patriarcha* Ioannes, *& sancti illi viri scripserũt,* aliàs quidem *sancti*, sed in hoc sanctissimi, quòd quum scirent quid Deo, quid Cęsari deberetur, vbi iurisdictio Imperatoria desineret & terminaretur, nullum capitis periculum recusarunt, vt fidem Catholicam ab hæreticorum contagione & communione seruarent illæsam. Atque hic demum quum homines suas partes viriliter egissent, & tamẽ Anastasius in sua hæresi pertinax, vel fraudibus vel viribus eos fracturus videretur, Deus seruis suis protegẽdis suam extraordinariã opem interposuit. Vidit enim

Defendunt factum suum.

Mirabilis interitus Anastasij Imperatoris.

enim circa hæc tempora Imperator per quietem virum aſpectu terribili, qui chartam manibus tenebat, eáque aperta & Anaſtaſij nomine inuento, tũ ſeuerè huiuſmodi verbis compellauit. *Deus Ezechiæ pietate conſpecta vitam ei longiorem conceſſit, promiſſa inſuper ex hoſtibus liberatione: tuam verò nequitiam & profanitatem abominatus, vitæ tuæ tempus præcidit, & annos quatuordecim ſuſtulit. Hiſque dictis, illos* XIIII. *annos ex charta deleuit. Moxque Imperator exitiali plaga percuſſus & fulmine tactus viuendi finem fecit.* Neque tamè dubito quin ſi Græci contra Copronymum pari conſtantia dimicaſſent, Deus etiã ſimili modo opẽ eis tuliſſet, & parem benedictionem eorum laboribus tribuiſſet. Alia quædam & non minus luculenta Eccleſiæ Græcæ exempla ad Chriſtianorum hominum officium demonſtrandum afferri poſſent, ſi exemplorum multitudine quæſtio eſſet decidenda. Sed quia vt Chriſtus & Chriſti veritas *eadem eſt heri, hodie, & in ſæcula*, ſic Chriſtianorum ad eandem veritatem eadem eſt obligatio, nec Chriſtiani qui ſequuti ſunt Imperatores alio iure regnarunt quàm Baſiliſcus, Zeno, Anaſtaſius: nec Chriſtiani vel laici, vel monachi & Eccleſiaſtici magis eis lege diuina ſubiecti fuerunt quàm iſti magni Conſtantinopolis & Hieroſolymorum patriarchæ, illique alij *admirandi monachi*: ex vno vel altero illuſtri exemplo non minus quàm ex mille alijs coaceruatis, Chriſtianorum & regum & ſubditorum officium mutuum colligitur: etſi plurimæ ſæpenumero interueniant circunſtantiæ, cur nec reges nec ſubditi eodẽ modo officia ſua exequantur.

Conſtant. Manaſſ. in Annal. pag. 11.

Heb. 13. 8.

12 Ergo quæ fuerit Eccleſiæ Græcæ fides de ſubditorum obedientia principibus hæreticis & Apoſtatis non præſtãda, his exemplis ſatis dilucidè patet. De fide autem & praxi Eccleſiæ Latinæ nõ opus eſt

quic-

ab omnibus vt rex honorificè suscipitur. & Otho videns se ab omnibus desolatum, cum paucis admodum stipendiarijs militibus profugit. Et si Wenceslaus Caroli IIII. Imperatoris filius Imperator ab omnibus principibus electus, & à pontifice probatus, etiam postquam annos triginta & amplius Imperio præfuisset, *quòd eidem gubernando fuisset inutilis, & duas tantùm artes sciret, vnam voluptatibus se dedere, alteram cumulandis pecunijs intendere,* ab ijsdem principibus, pontifice Romano admodum approbante Imperio deiectus est, quæ eadem ratio contra quosdam Galliæ reges valuit Childericum, Carolum Crassum, & Simplicé, quanto magis proceres principesque Germanici, & Gallici, & alterius cuiuscunque regni regem nõ tantum voluptarium, auarum, inutilem, sed etiam crudelem, sanguinarium, tyrãnum, hæreticũ, Apostatam, omnibus flagitijs oppletum, reipub. nõ modò inutilem, sed etiam facem & flammam & internecinã pestem, possunt & debét à reipub. gubernaculis deijcere?

Naucler. generat. 47. Mutius in Chronicis Germaniæ lib. 26. an. 1400.

Cuius tamen exemplum propr è nullum in Gallia (quod sciam) à primis Gallicani regni incunabulis, saltem post Hugonem Capetum ad hanc vsque memoriam occurrit. Nullus enim hæreticus, nullus Apostata, nullus propter hęresim excommunicatus in augustissimo Francorum solio hactenus consedit. Philippus quidem primus propter adulterinas nuptias anathemate notatus, quanquam fœdissimum crimen admisit, longè tamen ab hæresis horrenda contagione abfuit. Et excommunicatio Philippi Pulchri à Bonifacio VIII. & Ludouici XII. à Iulio II. propter causas merè ciuiles, lõgè alterius est generis, latioremque præbet & regibus & subditis sese defendendi campum. Si tamen rex aliquis hæresi corruptus ad aliquam partem horum immanium

Nullus vnquam hæreticus rex Galliæ.

manium sacrilegiorum prorupisset, quæ Caluinianis principibus sunt vsitata & familiaria, isque propterea excommunicatus fuisset; quid aduersus eum Franci nobiles fecissent, ex Ludouici Iunioris historia potest intelligi. Bellum gerebat ille contra Theobaldum Comitem Blesensem, oppidumque Victoriacum, quod erat Blesensis ditionis, captum diripuit, & profana sacraque loca *sine discrimine incendit: vbi in æde principe ad mille quingentos puberes impuberesque promiscuè combusti, qui sanctitate templi salutem sperantes, ad altarium tutelam supplices confugerant.* Mox se colligens rex ingenti dolore atque mœrore propter illud facinus affligebatur, vt opus fuerit viros sanctissimos, & in his D. Bernardum ad eum consolandum accersere. Interim Theobaldus domestici doloris memor regem apud proceres Francos incusat, *eum primùm cum hominibus bellum gessisse, deinde in templa numenque tela & impias faces vertisse. Illum regem iustum Francis habendum non esse, cui Deus Opt. Max. sanctus non sit. Regni iure decessisse videri quum se suosque in aras ararumque supplices armarit, quas tanta religione superiores reges condendas curarint, conditasque locupletarint; ac inuiolatas inspoliatasque esse voluerint. Qui sexui ætatique imbelli omnem exuens humanitatem non pepercerit, eum nefas esse apud Francos nomen regium obtinere. Se illius dicto audientem non futurum cuius animus cæcus præcepsque feratur quique coërcendus magis sit quàm regere alios didicerit.* Theobaldo hæc orante, proceres reliqui non vociferantur rebellum & proditorem, qui contra regiam maiestatem ita declamet, sed potius Comitis approbant orationem, & detestantur regem, qui contra regale officium & decorem tam longè vltra humanitatis fines excesserat, facinusque putabant adeo detestabile, vt iustè propterea rex alioqui non malus maie-

Paul. Æmilius li. 5 in Ludouic. Iuniore rege 40. M. du Haillan. li. 8. anno 1146.

Æmil. ibi.

Hostis altarium & Ecclesiarū non potest esse rex Francorū.

state

ſtate regia potuerit amoueri, *defectioque futura videbatur, continuòque exorta fuiſſet, ſi aliquis ſe regis æmulum & caput rei contra eum gerendæ obtuliſſet.* Quid illi feciſſent ſi rex manifeſtè hæreſim præ ſe tuliſſet? ſi procerum odio & indignationi ſupremi paſtoris anathema fuiſſet adiunctum? ſi rex non vnum modò templum & oppidum, ſed templorum multa millia vt iſte *Hugonotarum princeps & protector* in his ſuis rebellionibus incendiſſet? Verùm pacificandis rebus Gallicanis interponunt operam ſuam Romanus pontifex, & ſanctiſſimus ille D. Bernardus, non quaſi proceres hoc facto maieſtatis læſæ rei fuiſſent, aut etiam contra officium vel Chriſtianorum vel ſubditorum aliquo modo deliquiſſent; ſed tantummodo petunt à nobilitate Francorum, vt Chriſtiana charitate regis offenſam condonent, & quam in regem iuſtam conceperant iram, eam contra Saracenos effundant ipſique cum rege contra infideles in ſacram militiam proficiſcantur: nominatim Theobaldum D. Bernardus *orauit monuitque, vt Francia communi matri memoriam ſimultatum condonaret. Si vocem mittere poſſet, petituram eam vt domi pace ſtabilita, cædes, cruor, omnia bellorum exempla in Chriſti hoſtes verterentur. Reges vt homines natos peccare grauiter poſſe, ac in homines ſuperoſque multa impiè nefariéque edere facinora: quem verò pœnitentia ſcelerum ſubeat, qui pietate corrigere mala facta contendat, eum velut tabulas naufragij ſui colligentem; non obruendum quum emergat fluctibus, ſed ſubleuandum eſſe.* Ita agente D. Bernardo, rex proceréſque obliuionem præteritorum ſanxere. Quòd ſi rex ille Hugonotarum principum more ſcelera ſua ac ſacrilegia prædicaſſet, ſi ea à proceribus *approbari tãquam iuſtè facta* flagitaſſet, nunquam eum D. Bernardus in medio pelago naufragum marinìſque fluctibus obrutũ eripuiſſet, neque eripere potuiſ-

Æmilius vbi ſuprà.

Suprà fol. 422. 567.

D. Bernardus reconciliat proceres regi.

Ibid.

Suprà fol. 419.

tis neque bellabitis aduersus fratres vestros filios Israel. Reuertatur quisque in domum suam. à me enim factum est verbum hoc: Ego sum huius defectionis & noui regni author & conditor. Et quidem quòd seruus Salomonis contra regem dominumque suum propter hæresim & tyrannidem conspirauit, & ab eius obedientia maximam subditorum partem auertit, rectè factum est, Deoque ipso authore & auspice, & ad æternam subditorum imitationem iubente factum est. Quòd verò mox impius vir diuinæ erga eum bonitatis oblitus, vitulos aureos Dei loco adorandos nefariè erexit, ex eoque sempiternam Dei maledictionem sibi posterisque suis consciuit, hoc scriptura damnat, hoc Deus est abominatus, & hoc in posteritate Ieroboami seuerà vindicauit. *Neque enim* (vt ait D. Augustinus) *Deus religionis, sed regni probauit diuisionem.* In regni autem, ad eum quem diximus modum à rege Iudaico defectione, *nullum fuit vel regis* Israël rebellantis, *vel populi* eum sequentis *peccatum*, vt verissimè ait D. Augustinus, & ipse Deus sua sententia confirmat. Qui etiam nouo regi mox per Prophetam pollicetur, *Si ambulaueris in vijs meis custodiens mandata mea & præcepta sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quomodo ædificaui Dauidi:* adeo vt regnum Ieroboami nō minus fuerit quàm Dauidis iustum, legitimum, Deoque gratum: eoque exemplo regna aliorum subditorum, qui à regibus idololatris & hæreticis regna etiam maximè hæreditaria auferunt, iusta sunt, & æquissima, ipsiusque Dei voluntate, lege, & expresso iussu fundantur. Et hoc Dei præceptum, atque exemplum imitatæ sunt aliæ deinceps Iudææ ciuitates & prouinciæ, quæ regibus Iudææ hæreticis recusarunt parere. Hoc Dei præceptum alienauit, Idumæos & Labinos, à subie-

Deus liberat omnes subditos ab obedientia reges hæretici.

August. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 21.

3. Reg. 11. v. 38.

Suprà fol. 625. 618.

Suprà fol. 535.

Cum Ecclesia liberans subditos ab obedientia regis haeretici, fundatur clarè inscriptum.

ctione Iorami. Hoc alienauit Machabæos & totam Iudæam à subiectione Antiochi & stirpis Seletici, cui per annos centum quadraginta pacificè obedierant. Hoc Dei mandatum edocuit pontifices Christianos statuere vt quas Catholici prouincias regibus hæreticis adimere possent, eas optimo iure & iustissimo titulo occuparent vt suas. Hanc Dei legem episcopi in Concilijs generalibus imitati sunt. Hac lege Occidentis Imperium à Græcis Imperatoribus fidei Catholicæ inimicis ablatum est. Et optimi fortissimique Francorum reges, Pipinus, Carolus magnus, Ludouicus Pius, totáque Francorum natio, & Italorum, & Hispanorum, & Occidens vniuersus pontificesque Romani illi, quorum & virtus & pietas & doctrina erat celeberrima, Græciaque ipsa, Græcique & Imperatores & episcopi, hoc est ipse populi Christiani flos, semper credidit regna hoc iure acquisita fuisse regna iustissima: iusque aliorum quanquam vetutissimum, per hæresim tamen amitti, & per sententiam Sacerdotum & Ecclesiæ nouis regibus priorum regum subditis accrescere. Nulla enim alia ratione regna Christiana Christianis regibus voluntate Dei addicuntur quàm qua regnum Iudææ mandato Dei Dauidicæ stirpi attributum fuit, nimirum vt legem Dei custodiant, & omnē idololatriam hæresimque deuitent. Eadem est semper Dei voluntas, eadem scripturæ sanctæ authoritas, eadem hæresis coram Deo fœditas, eadem vel maior fidei necessitas, idem reipub. & populi ius, eadem conditio regum, nihil denique prorsus discriminis, quin vt illorum sic istorum quoque subditorum cōtra reges suos Apostatas bella sint sancta, prouinciarum defectiones licitæ, procerum conspirationes ad regni partes ab hæretici regis iugo auellendas probatæ, & expressa

Dei

Dei voce præceptæ, quod quotieſcunque ſincera mente ad protegendam à lupis, ab apoſtatis & hæreſiarchis Dei religionem populumque fit, certiſſimò dici poteſt vt olim, *à Domino factum eſt verbũ hoc*: & qui iſta moliuntur quamuis fuerint antea talium regum ſerui, iam tamen *Deus dat* iſtiuſmodi *ſeruis* tam impiorum dominorum regna,& qui ita contra principes ſuos bella mouent,& ab eorum obedientia ciuitates prouinciaſque auertunt, *Si ambulent in vijs domini,& mandata eius*, eius fidem, eius cultum, eius Catholicam religionem *cuſtodiant*, Deus *erit cũ ijs,& ædificabit eis domũ ſtabilẽ* æternam in cœlo & in terra glorioſam,*quomodo ædificauit Dauidi.* Sic enim propheta Dei loquitur,ſic Deus ipſe pollicetur, & hoc genus diuinæ vltionis quo hæretici reges per ſuos ſubditos caſtigantur,regniſque ſuis exuuntur, multò magis Deo placet quàm quum idẽ per alios reges efficitur.Quod in regno illo Dauidico aliorũ typo& imagine Deus ipſe patefecit.Qui quũ Salomoni propter idololatriã duos eodẽ tẽpore hoſtes ſuſcitaret,alterũ *Adad Idumæum de ſemine regio*, cuius maiores Idumæã, magnã regni Salomonis partem, regio iure tenuerant, alterũ ſeruũ Salomonis Ieroboamũ, qui in nullũ vinculũ ius aliquod regiũ poterat obtẽdere; Adadus *licet à Deo ſuſcitatus*,veniẽs tamen in hæreditariũ ſuũ regnum,illud ad defectionẽ à Salomone nõ potuit impellere,ſed in Syriam profugere coactus eſt. Ieroboamus autem, & Idumæã & longè maiorẽ Iudææ ipſius partem à Salomonis familia ad ſe pertraxit,regnumq; Iſraëliticum cõtra illã in ætates multas ſtabiliuit. Voluit nimirũ Deus hoc facto perſpicuè in oculis fidelium omniũ cõſtituere ius ad regna fideliũ &Chriſtianorũ maius eſſe in religione,quã in ſucceſſione,maius in vltione hęreſis quã in cognatione ſanguinis,maius & ſolidius

Bella ſubditorũ contra reges hæreticos Deo maximè probantur.

3.Reg.11. v.14. Ioſeph. Antiq.li.8.ca. 2.

in eo qui exterminatis hæreticis illud ſibi & Catholicæ Eccleſiæ ſubiungit, quam qui religione neglecta & ſpreta, longam & abſoletam ſeriem maiorũ ſuorum in tali regno ſibi viciſſim ſuccedētium poteſt prætexere. Nam hic multæ obſcuræ & ſpinoſæ difficultates ſolent emergere, illic clariſſima eſt Dei & Eccleſiæ ſententia, *Poſtquam* per ſummum paſtorem *vaſalli à fidelitate regis hæretici denuntiantur abſoluti, Catholici terram eius occupent, & eam exterminatis hæreticis ſine vlla contradictione poßideant*, quam veritatē vt pote per ſe claram & euidentem & ex apertiſſimis ſcripturis deductam, Chriſtiani & in Oriēte & in Occidente, tum fide tum moribus ſemper præ ſe tulerunt. Optimi quidēGræci & ſacerdotes & laici Imperatoribus ſuis hæreticis armata manu reſiſtere nunquam putarunt eſſe peccatũ, aut læſę maieſtatis crimen: ſed contrà potius ſi regibus extra limites & cancellos poteſtatis ſuæ ad hæreſes, ad ſchiſmata, ad Eccleſiaſtica peruertēda & perturbanda euagātibus non ita ſe opponerēt, hoc ex verbo Dei edocti erāt ſcelus fuiſſe piaculare, & quo Dei Opt. Max. Maieſtas grauiſſimè lædebatur. In quam fidem praximq; quemadmodum conſpirauerint omnia Occidentis regna Chriſtiana, ex his quæ hactenus percurrimus ſatis clarè Chriſtianus lector aduertat.

Suprà fol. 555.

14\. 14 Eademque fuit Proteſtantium cuiuſque ſectę, potiſſimum Hugonotarum Galliæ, à primo Euangeliſmi huius exortu vſque ad ducis Alēçonij mortem, quæ ante paucos annos accidit, generalis perſuaſio. Ab eo autem tempore, propter cauſas cuiq; fatuo apertiſſimas, variarunt Euangeliſmi ſui tenorem, & deinceps non gladijs ſed orationibus pugnandum aiunt, & regem Galliæ ſine recuſatione adorandum, quiſquis eſt agnationis iure proximus, ſiue ſit hæreticus, ſiue tyrannus veteribus illis Heliogabalo,

Doctrina Caluiniana summa de bello a subditis contra reges regendo.

Apolog. Cathol. part. 1. pa. 151 227.

Vide supr. fol. 601.

liogabalo, Valente, Bardane, & Andronico multò ſceleratior. Sed quoniam qui huius ſunt Euangelij, noui authores, ſunt adhuc infantes, & nulla habent opinionis ſuæ præſidia, præter mera & puerilia mẽdacia, vetus autem Euãgelium Caluinianũ ſemper huc vſque contrariũ ſenſit & ſuaſit, nouo huic verboſo & garrulo & nihil niſi muliebriter rixanti, vel ſophiſticè potius garrienti & mentienti, antiquius, illud oppono: eiuſque doctrinam in certa capita redigam, ijſque hanc tractationem concludam & definiã. Continet enim ſummã eorum quæ hactenus à me dicta ſunt, vel etiam quæ de hoc argumento dici ſolent. Quid Beza de ijs iudicarit, qui contra regẽ pro Euangelio præliati ſunt, & in eo bello vitam amiſerunt, ſuprà expoſuimus. Decem ferè annis poſtea miniſtri Geneuenſes vt fratrum Hugonotarũ cauſam toti mundo probarent, alium imiſerunt librum cuius hæc fuerunt capita.

Caluiniſtæ probant bella Gallorum contra regem Nauarr.

Suprà fol. 6 3. Comment. de ſtatu religionis in Gallia, part. 2. lib. 12. à fol. 120. ad 130. ann. 1573.

1 *Regi manifeſtè tyranno & ad leges euertendas ſua poteſtate abutenti, opponere ſe debet inferior magiſtratus ex iureiurando præſtito obligatus ad eorum ſalutem & conſeruationẽ qui ſuæ fidei commiſsi ſunt, armis etiam ſi opus ſit adhibitis.* At quemadmodũ hoc legitimè fieri poteſt, quum inferiores omnes iurati ſint vt regi obediant, ideòque ſine manifeſto periurio eius authoritati ſeſe non poſſunt opponere? Reſpondent iſti,

Bellum ſubditorũ contra regem.

2 *Ius naturæ ex quo pendet conſeruatio ſocietatis humanæ, nunquam patitur vt hoc caput in dubium reuocemus. Etiamſi nobis firmiſsima obligatio & pactum cum rege intercedat, tamen illam obligationem abrogari quum eſſentiales conditiones manifeſtè violãtur propter quas propriè cõtracta erat obligatio. In populi autẽ iuramento illa fuit ſemper tacita aut expreſſa conditio, ſe obtẽperaturũ regibus quãdiu iuſto & æquo imperio rẽ gererent. Eſt enim hæc certa regula, Cùm cõditio aliqua tacita aut expreſſa contractui opponitur,*

Iuramentũ non ſemper obligat ſubditum ad obedientiã.

nitur, illam omnino frangere, qui ei aduersatur: non illum verò qui sub conditione obligatus, ab eo qui conditionē frangit ipso iure liberatur. Atqui quis regis conditiones regni suscepti transgredićtis iudex esse potest? Nemo penitus nisi solus Deus si nonis Caluinistis credimus. Sic enim fuse & copiose declamant, & multis ratiunculis conantur astruere. At respondent veteres Caluinistæ hoc esse mendacium impudens. *Est enim sempiterna illa Ordinū regni in regem authoritas vt suprà demonstrauimus, quæ vsurpatione, aut longi temporis præscriptione immutari nō potest. Certúmq; est nec populos creasse nec recepisse reges, nisi certis conditionibus, quibus à magistratu summo manifestè violatis consequitur illū ius illorū abdicandorū habere qui habuerat creandorū, id est populū summos magistratus imperio abutentes abdicare imperio posse. Neq; verò omnes regni partes insolidū regi cōmittuntur, sed tantùm superior regni dignitas, cuius tamen suo modo & certis quibusdā cōditionibus inferiores magistratus sunt participes, maximè illi, qui* Officiarij Coronæ *vulgò nuncupātur, qui nō regiæ familiæ domestici, sed regni potius sunt ministri, de quibus statuendū est, illos nō tā à rege quā à regno pendere.* Atqui nū vlla suppetūt populi Christiani exempla qui hoc iure in reges & Imperatores sunt vsi? Maximè.

Apolog. Cathol. part. 2. §. 21. 22. Suprà fol. 601.

3 *Rex à populo potest exauthorari.*

Officiarij Coronæ.

4 *Multi reges à subditis iuste depositi.*

Hoc siquidem apud omnes nationes celebriores semper vsurpatum fuisse perspicuum est. Id quidem & in regno Romano, & in Republica, & in Imperio ipso seuerè obseruatum (quatenus quidem legum instituta vim obtinuerunt) ex ipsis rerum Romanarum locupletibus authoribus patet. Apud Danos, Suedos, Scotos, Anglos, Polonos, recentia exempla probant illam aduersus reges esse populi authoritatem. Idem in Hispania factitari certum est. Et in Imperio Electores possunt Imperatores vt eligere, sic abdicare, quum ita opus fuerit, quemadmodū ex Adolphi & Vuenceslai abdicationibus apparet. In Gallia quoque idem perspicuis exēplis con-

plis constat vsque ad recentia Ludouici vndecimi tempora. At diuinū fortasse ius his omnibus humanis exēplis præiudicat. In scripturis autem sacris nusquam opinor populus tantum sibi arrogauit: vt contra regem tyrannum aliquid istiusmodi tentaret. Imò vero (inquiunt veteres illi Caluinismi doctores) hoc totū ex mera ignoratione proficiscitur.

5 *Nam abdicandi regis penes populum Hebræum extitisse authoritatem, perspicuis exemplis apparet, tum ex Athaliæ abdicatione atque iustissima cæde, quæ per sexennium regnum obtinuerat, item ex capitali pœna inflicta Amasiæ Hierosolymitanorum decreto, quàm non per seditionem patratam, sed certis seniorum iudicijs statutam fuisse, omnes historiæ illius circunstantiæ ostendunt. Sic item Lobnenses à se regni Iudaici iugum excusserunt, quòd Ioramus purum Dei cultum reliquisset. Estque generalis regula, omnibus ciuibus vindicandam esse communis patriæ libertatem aduersus furores tyrannorum, quam fælicissimo exitu secutus est Mathathias & ipsius liberi, nec debet à populis omitti nisi peculiare Dei mandatum interueniat.* Huius ergo totius doctrinæ quæ post Euangelij Caluiniani primam natiuitatem vsque ad annum 1584. Geneuæ & in tota Gallia singulisque Gallicarum congregationum consistorijs valuit & dominata est, summam & epitomen si quis scire desiderat sic accipiat.

Suprà fol. 516. 624.

Scripturæ probant reges à subditis suis iure velde- poni vel etiam occidi posse.

6 *Doctrinæ (inquiunt isti) nostræ, eò redit summa. Supremum rerum imperium summaque authoritas ita est penes reges, vt si leges eas quibus præstito iuramento se obstrinxerunt, violant, & tyranni manifesti euadant, nec potiori cōsilio locum dent, licet inferiori magistratui, potissimum ijs qui vocantur* Officiarij Coronæ, *quique ita sunt summo magistratu inferiores, vt tamē ex patriæ institutis & legibus summi magistratus causa tanquam fræna quædam cōstituantur, istis licet & sibi, & eis, qui ipsorum fidei cōmen-*

Confer hæc cum nouorum Caluinist. doctrina.

Suprà fol. 601.

 dati

dati ſunt prouidere, ſeque tyranno illi opponere. Nam quòd ad Ordinum conuentum attinet, ei non tantum licet, ſed etiam obligatur, vt ſe tyranno opponat, reſque inſtauret, & in priſtinum ſtatum reſtituat, ipſumque tyrannum coërceat & plectat: eſtque illa deteſtabilis vox, regem eſſe omnibus legibus ſolutum vt à repub. non poſsit coerceri. Hodierna ergo Caluiniſtarum theologia, quæ ſubditis imponit meram obediendi neceſſitatem, quæ prædicat, ita *cœlitus* venire regum deſignationem vt ijs vel immaniſſimis tyrannis & hæreticis ſine exceptione parendum ſit, eſt non ſolum ſordida, aſſentatoria, & Gnatonica, ſed etiam impia, proditoria & rebuſp. exitioſiſſima.

Repugnãtia veterũ & nouorũ Caluiniſtarum.

7 *Eſt enim mutua obligatio & patroni & clientis, mutuũ etiam feloniæ crimen, vt ſubiecti erga Dominum, ita domini erga ſubiectum. Perit ergo ius domino peccanti, & contra ſubiectum præter conuentum aliquid agenti. Vt autem Imperator Imperij primus eſt cliens, ita & rex regni: imò interponitur iuſiurandũ, cui obſeruando profectò tenetur. Quis ergo dubitet ſummũ magiſtratum authoritate ſua ad ſubiectorum perniciem tyrannicè abutentem, eo ipſo iure, feloniæ crimine reum peragi, atque adeò ſuam illam authoritatem amitttere?* Hactenus veteres Caluiniſtæ: quorum generalem doctrinam niſi in particulari applicatione, communi hæreticorum more errarent, tanquã veram & ſolidis argumentis fultam, iſtorum poſteriorũ graculorum loquacitati, qui nihil norunt, niſi mentiri, & diſſimulare, & ſtolidiſſimè ſuas nugas & blaſphemias ineptiſſimas Catholicorum nominibus obuelare, par eſt anteponere.

Mutua obligatio regis & ſubditorum.

Luthoranos quoque veteres etſi in alijs plæriſq; à Caluiniſtarum grege toto cælo ſeparatos in hoc tamen idem cum Caluiniſtis ſenſiſſe, certiſſimũ eſt. Nam Sleidanus ipſe teſtatur & Lutherum ſic ſtatuiſſe, & proteſtantes Germaniæ Lutheri oraculo con-

Sleid li. 8.

confirmatos hoc ſolenne decretum feciſſe: *Quia cæſar religioni (Lutheranæ) exitium molitur & libertati, cauſam præbet cur ipſum oppugnemus bona conſcientia. Cum enim in eum caſum res deuenit, licet reſiſtere, ſicut & ſacris & prophanis hiſtorijs doceri poteſt*. Poſtea quando reliqua Germania tota pacata, ſoli Magdeburgenſes in rebellione perſiſterent, & ad eos domandos ex communi Germaniæ concilio exercitum Imperator mitteret, & Magdeburgenſiũ militum permulti in pugna quadã fuiſſent cæſi: Miniſtri ſtatim emiſſo libello, eos oẽs in ſanctorum numerum retulerũt vt qui *occubuerunt honeſtè & piè pro gloria nominis diuini proq; ſalute patriæ etc.* Euangelicorum quoque in Anglia & Scotia, eadem fuit & eſt praxis, fides, ſcriptio & prædicatio, vt aliás à Catholicis Anglis fusè demonſtratum eſt: idque hodierna Zelandorum & Hollandorum rebellium ab Anglis ſuſcepta defenſio, & multos iam annos continuata, perſpicuè declarat: quorum idcirco teſtimoniis recenſendis quæ aliunde peti poſſunt, lectori nolo eſſe moleſtus.

Ibid. li. 18.

Ibid. li. 22.

Vide reſp. ad Iuſtitiã Britan. pa. 99. 100. 101.

15 Quòd ſi ab iſtis cuiuſque generis Hugonotis & Gallogræcis ad veros omnium ætatum Francos aſcendamus, ipſum nomen Francorum, & Francorum Imperium, & Imperatores Francorum clariſſimi voce admodũ canora toti mundo proclamant hanc eſſe certò Chriſtianam veritatem, qua glorioſi illi Francorum principes Martelli, Pipini, & Caroli Magni freti, & regnum Francorum à regibus Francis, & Imperium Græcorum ab Imperatoribus Orientis in ſuam priuatam familiam orbe Chriſtiano applaudente & congratulante tranſtulerunt. Neque contra hoc quicquam apud verum Francum valere debet quorundam Germaniæ Lutheranorum Francico nomini inimiciſſimorum inſana

15.

De baccebatio hæretic. contra ver. Francorũ reges.

Magdeburgenſ. Cent. 8. c. 1. pa. 3. & 497. & 655.

Ibid.pa. 751. Sleid.de 4. summis Imperijs li. 2.

maledicentia, qui excellentes illos reges *periuros, prædones, characteribus Antichristi insignitos, meretricis Babilonicæ cultores*, ore spurco & impuro latrant, hancque diuinitus ad repellendos Turcas & hæreticos factam Imperij Occidentalis in Carolo Magno erectionem, *Antichristi opus* vocant, quod tamen alius ipsorum frater valde probat & prædicat. Istorum enim amentia & furor, quorum religio nihil est aliud, quàm periuriorum, rebellionum, maledicentiæ, & nequitiæ multiplicis aperta quædam professio: qui pro suis singulatim & regionatim hæresibus, Anabaptismo, Lutheranismo, Zuinglianismo, Caluinismo contra iustissimos & moderatissimos nostræ ætatis principes periurè rebellarunt in Germania, Sabaudia, Gallia, Frácia, Scotia: qui (modò Catholica religio exterminetur) susq. deque habent quæcunq. perfidia siue Caluiniana, siue Trinitaria, siue Saracenica, siue Mahometana Europam occupet: qui nullá fidé certam, nullũ Christũ, nullũ Deum habent præter Bacchum & Venerem; istorũ insanis & furiosis clamoribus cur sanus & Christianus quispiam magis quàm canis latratu cõmoueatur? Nam si serio damnant Pipinos, & Carolos, & Gregorios, & Stephanos; damnent necesse est prophetas Dei, damnent martyres Christi, damnent optimos laudatissimosque in veteri nouoque Testamento Hebræos & Christianos, damnent necesse est ipsum Deum & Christum, quorum ille in veteri, hic in nouo Testamento hoc ius & authoritatem posuit euidentissimè: damnent (*inquam*) opus est totam & Hebręorũ & Christianorum Ecclesiam omnes reges & sacerdotes & populos, in quaque Europæ Asięque prouincia, vt ipsi cum suis execrabilibus & detestádis Leidanis, Aurangiis, Coligniis, Wiatis, Iacobis Bastardis, Grumpachiis, Geusiis, Hugo-

Hugonotis, & reliqua perditissimorum balatronũ fæce, veri reges, fideleſque, Caluinianæ Euangelici (hoc eſt Mahometani & Athei) habeantur.

Cæterùm iſtarum beſtiarum maledico dente laceſſiti, magis expergefiant Chriſtiani, & inprimis Franci vt maiorum ſuorum honorem tueantur, vt regum, & reipub. ſuæ antiquiſſimum ſplendorem contra tales calumniatores vindicent. Recordentur quemadmodum Clodouæus Magnus regnum ſuũ contra Arianos ſit auſpicatus; vt reliqui ampliſſimi reges Eccleſia defendēda & extirpandis hæreſib. illud maximè propugnauerint; vt maiores eorum, annos amplius mille, idem regnum, eadem cum religione, & per eam Religionem, magnum & illuſtre eis tradiderint: quod vt eadem fide imbutum & ab hæreſibus purgatum quemadmodum acceperunt à patribus, ita quoque relinquant filiis, Eccleſia Chriſtiana & Deus ipſe ab eis poſtulat. Quod ni præſtent, eorum peccatum tanto eſt apud Deum atrocius, maioribuſque & in hac vita, & in altera ſuppliciis vlciſcendũ, quantò ipſi minorem habent hoſtem ſibi aduerſarium: quantò ipſi ſunt potentiores, & ampliora habent patriæ ſuæ ab his peſtibus liberandæ adiumenta. Non enim res illis futura eſt cum Antiocho magno Aſiæ Syriæque & Palæſtinæ monarcha, non cum Anaſtaſio totius Orientis Imperatore, non cum Henrico, aut Fridirico bellicoſis Germaniæ regibus, quorũ ille collatis cũ hoſte ſignis ſexagies & bis pugnauit, præcipuos Romanorum duces *M. Marcellum & Cæſarem Dictatorem ſupergreſſus:* hic fuit *potentiſsimus, Imperator Germaniæ, Italiæ, Sardiniæ, Seciliæ, Hieruſalē et Sueuiæ, quo nullus magnificentior tenuit imperiũ à Carolo magno vſq. ad eũ*, ſed cũ exiguo & imbecillo Biernæ regulo, qui nō magis

Ad proceres Galliæ vt nuuquã cũ Nauar. pacem ineant.

Baptiſt. Egnat. Rom. princip. li. 3. & Chron. Citizenſe Langij anno 1212.

gis fortitudine bellica, quàm ditionum magnitudine ab illis prioribus superatur. Et tamen si cum ipsis Antiochis, si cum Græcis illis Copronymis, Anastasijs, vel Latinis, Fridericis, & Henricis bellũ suscipi religionis periculũ suaderet, si veri Frãci, si veri & fideles Hæbræi, si Machabæi, si Christiani haberi vellent, in omnẽ belli aleã, in omnem dimicationem prompto animo capita sua immittere debebant. Deinde fac Nauarr. fuisse regem Catholicum, & Catholicè regno gubernando impositum communibusque populi votis expetitum: vt primũ tamen ad hæresim laberetur, officium Christianorum procerum est vt eum deserant, eoque à gubernaculis deiecto Catholicum reipub. regem prouideant. Quanto magis tenentur insigni huic & notissimo hæretico & hæresiarchæ nondum Galliarũ regi sed homini priuato aditum & spem omnẽ regni adeundi præscindere, & quemuis potius vel ex infima procerum familia Catholicum, quam quãtauis sanguinis nobilitate subnixum hæreticum regno Christiano præficere? Antiqui Francorũ principes iidemq. optimi Christiani ferri non poterant, vt Ariani *partem tenerent Galliarum*: eorumq. rex sua manu Alaricum regem Arianum interfecit, & vos feretis non partem, sed integrum Galliarum regnũ Caluinianis qui iidem veri Ariani sunt & Arianis multò reipub. & Ecclesiæ nocentiores, in prædam & spoliationem dari? Tum amplissima belli causa erat, *quòd contra immanissimos hostes*, non pro coniugibus aut liberis, aut acquirendis diuitiis, sed *pro inseparabili S. Trinitatis vnitate* præliabantur. At isti Caluiniani & vobis priuatim hostes sunt immaniores, quod experti estis, & non solum vobis, coniugibusque & liberis vestris, sed illi etiã *ipsi inseparabili Trinitati* cum Arianis, & præterea Deitati Christi, eius morti

Supra fol. 580.

Ibid. fol. 581.

Omnes iustæ bellãdi causæ suppetunt Catholicis cõtra Nauar.

morti & passioni, & Catholicæ Ecclesiæ, & omnib. Ecclesiæ sacramentis bellum nefarium indicunt, & multos iam annos gesserunt. Denique si in vnum collegeritis omnes causas & singulas propter quas Carolus Martellus contra Saracenos, Pipinus cõtra Lõgobardos, Carol⁹ Magnus cõtra eosdẽ, & rursus contra Saracenos, Machabęi cõtra Antiochũ, Gręci cõtra Anastasiũ & Basiliscũ, alij vel reges vel subditi contra reges hæreticos dimicarunt, eas oẽs plenè & cumulatè, & cum magna etiam redũdantia in hoc vestro contra Nauarræum & eius Hugonotas bello reperietis. Pace ergo, si quam cum istis & eorum duce feceritis, nulla potest esse turpior, nulla magis infamis & dedècorosa. Bellum autem vt eis inferatur & ipsa fides Christiana vrget, & officium quod Deo, & Ecclesiæ, & regno Francorum hactenus Christianissimo debetis, flagitat: eoque bello nullum potest esse iustius, nullum sacratius, nullum exemplis prophetarum, & pontificum, & Episcoporum, & principum, & procerum, in veteri nouoque Testamẽto, nullum ipsius Dei iussu & præscriptione & per se, & per sacerdotes suos, omnibus sæculis commendatius.

Nauarræum esse hęreticum relapsum, cui millies interposito iuramento Catholicis aliquid promittenti non est credendum.

CAPVT X.

1. *Caluiniani scriptores quare negant regem Nauarræũ esse* hæreticum relapsum, *quia nimirum non voluntate sua sed timore adductus Catholicam fidẽ Parisijs an.* 1572. *abiurato Caluinismo professus est.*
2. *Refutatur iste eorum error scripturis & doctrinæ pri-*

10. *Item ex perfidia reginæ Angliæ erga regem Hispaniæ, in fouendis contra fœdera & fidem datam rebellionibus Flandrorum.*

11. *Ex perfidia eiusdem erga Galliarum regem, in fouẽdis contra fœdera & fidem datam rebellionibus Hugonotarum.*

12. *Ex immani perfidia eiusdem erga reginam Scotiæ, contra quam incredibili impietate notißimos regicidas & rebelles defendit.*

13. *Idem probatur ex dictis & factis varijs Nauarræi & suorum, qui iam olim protestati sunt se nolle seruare iuramenta & promissa facta Catholicis, neque verò per doctrinã & religionem suam possunt.*

14. *Absurdißimum est Catholicos Nauarræo & principibus Caluinianis fidere, quibus nec ipsi Caluinistæ fidunt, sed eos habent pro fallacibus & perfidiosis.*

15. *Conclusio, hæreticos principes semper fuisse & esse natura Catholicis infidos & infestos, vt nihil poßit esse turpius, aut stupidius quàm Catholicos Nauarræo illis aliquid vel cum iuramentis promittenti fidem adiungere.*

ET hactenus quidem de regibus Christianis, de subditis, de repub. & de Ecclesia, de singulorum potestate & officio, qui sint imperandi & obediendi limites à CHRISTO præstituti, vbi desinit regum potestas, vbi cessat subditorum obedientia, illos ita singulis superiores esse, totique reipub. præesse vt tamen aliquando respub. contra eos insurgere, & suæ securitati atque saluti contra eos, iisque inuitis possit prouidere: & tum reges, tum subditos, tum populum Christianum vniuersum Christo Christique legibus & Ecclesię ita esse subiectum, vt in repub. Christiana cuius pars primaria & principalis est ecclesiastica fides & status, ecclesia possit magistratum quẽcunque

cumque ciuilem quocunque nomine vocetur, siuẽ Ducem, siue principem, siue Regem, siue Imperatorem, castigare & excommunicare; & denique (si id Ecclesiæ Christianæ quies & fidei cõseruatio postulat) omnino deponere, Christianisque precipere ne tali magistratui deinceps morem gerant & obtemperent: hæc vt spero satis euidenter docuimus & singula commodis atque laudabilibus optimarum rerumpub. tum ante Christum apud Iudęos & gentes, tum post Christum toto orbe Christiano exemplis illustrauimus. Adiecimus item quanta sit hæresis hodiernæ quæ authore Luthero & Caluino per varia Europæ regna & inprimis per Galliã manauit, impietas, horror, & turpitudo: eamque esse siue veteri Gentilismo Ethnicorũ, siue hodierna Iudæorũ perfidia & Turcarum Alcoranismo nequiorem, propriis & expressis ex hæresis istius natura & prædicatione sumptis argumentis conclusimus Ex quo facile est Christiano homini deducere, si quæ hæretici ab Ecclesia damnati iura à maioribus deriuata in populos & ciuitates Christianas prætexant, ea non magis cõscientias Christianorum obligare, quàm si Turca aut Iudæus aliquis seriem stirpis suę ad principes Christianos referens, propterea Christianos omnes qui maiorib. eius paruerunt sibi quoque iã Iudæo aut Turcæ putet debere esse obsequẽtes. Breuiter quod sit Episcoporum, quod Nobilitatis, quod populi Christiani officium, quum regem aliquem hæreticum esse Constat ita declarauimus, vt absolutum prorsus arbitremur quod de hoc argumento tractandum suscepimus, nisi quidã indocti homines nobis obsistentes, vnica obiectione horũ aliqua refellere, aut si id nõ possunt, saltem multorũ quæ diximus vim & aciem retũdere cogitarẽt. Sed (quæ est eorum vel incõsiderãtia, vel fatuitas) vt impro-

Sũma eorũ quæ hactenus dicta sunt.

improbi legulei friuolè & pueriliter arguẽdo, causam quam defendere simulant corrumpunt, non aliter isti dum ea quæ sunt perspicuè vera negant; commune mendacibus omnibus præmium lucrãtur, vt ne vera quidem dicentibus credatur.

1 Plæraque eorum, quæ de hæresi & hæresibus diximus adeò sunt aperta & clara, vt in ijs non solùm Catholicos omnes omnium ætatum & regionum, sed etiam hæreticos ipsósq; Caluinistas doctiores nobis habeamus suffragantes. Hæreticos carere omni iure in Christianos, Christianos non debere subijci principibus hæreticis, Christianos subditos posse se bello defendere contra tyrannos reges, & si in bello tali moriantur, eos non esse propterea proditores, non perduelles, sed viros bonos, qui in iusto legitimóque bello contra impios tyrannos occumbunt, hæc sunt non Catholicorum modò, sed Caluinistarum quoque dogmata & sententiæ fixæ atque receptæ. Quum verò ex his inferimus, non ergo teneri Gallos Catholicos vt Nauarræum quæcunque veterum Galliæ regum Catholicorum nomina prętendentem suum regẽ agnoscant: quum adijcimus deinceps ad amplificandam causę Catholicorum in eo oppugnando iustitiam, Nauarręum non modò simplicem *Hæreticum* esse, vt si hęresim renunciare & reijcere vellet, tolerabilior eius causa, nec plane omni ad regnum iure destitutus videri posset, sed *Hæreticum* quoque *relapsum*, hoc est hęreticum duplicem & periurum, qui quum semel per legitimam reconciliationem, abiurata hęresi, ecclesięCatholicæ fuisset adiunctus, iterum *ad vomitum pristinum reuersus est vt canis, & tanquam sus lota ad volutabrum*, quo nomine spiritus sanctus eum tanquam immundum & fœdum animal designat, & vnà notat quam absurdè

Supra cap. 8. & 9.

2. Pet. 2. 21.

iurisdictionem aliquam in purum & sanctissimum Christi gregem sibi possit arrogare; ita quum vrgemus, hoc loco, noui quidam Protei iuxta theologiam Caluinianam postremo quinquennio à morte Ducis Alençonij inuentam intercedunt, & primò Nauarræum hæreticum esse negant: quibus argumentis persuasi superius exposuimus. Quoniam autem vident hoc nisi perimpudenter dici non posse, nec vllo ingenio aut arte sustineri (si enim vlli à Christo nato fuerunt hæretici, tum certum est Caluinistam quemcunque in summo & supremo gradu hæreticum esse, qui ex omnibus ferè sæculorum omnium hæreticis & hæresib. turpissima quæque in suam professionem corrasit) idcirco vt qualecunque ius illi vendicent, saltem *Hæreticum relapsum* esse pernegant, atque ad id docendum firmissimis se rationibus instructos autumnant. Omnis autem eorum longa & permolesta battologia ad vnicam miserabilem coniecturam & suspicionem redit. Vt (inquiunt) *relapsus* quis dicatur, prius conuersus ab hæresi probetur opus est. At princeps Nauarræus solo terrore ad Euangelismi negationem die illo Bartholomæi adductus, conscientiam nunquam habebat rectè formatam, nũquam ex animo Pontificiam fidem amplexus est. Non est ergo relapsus à fide Pontificia ad Euangelium, qui prius ab Euangelica ad Pontificiam nunquam fuerat lapsus, sed Euangelicam semper vt verissimam & Christianissimam intus in animo infixam seruauit. Ex hoc deinceps ad commune hæreticorum vbi sunt infirmiores (nam in Anglia iamdiu, & nuper in Fladria, quando illic dominabantur Aurangiani, longè alia erat vox Euangelij) præsidium decurrunt, fidem nõ posse cogi, sed esse libera cuiusque voluntate suscipiendam: nec Christum vnquam compulisse homi-

nes

Supra fol. 601. 602

Supra cap. 5. §. 8.

Nauar. an sit hæreticus relapsus.

Apolog. Catholiq. part. 2. & Moyens de abus cõtra bullam Papæ Sixti V.

fies ad fidem, longeq. alio modo Apostolos fidem Christi per orbem terrarum disseminisse. Hæc illi: sed more suo contra Euangelium, contra fidẽ Christi quoad theologiam, & contra regem Carolum principesque Borbonios quoad historiam crassissime mentiuntur dum honorem vnius Nauarræi illæsum seruare conantur: Et tamen reuera eũ maximè & contumeliosissimè deformant, dum istiusmodi ficulneis vel potius reticulatis operimentis eius turpitudinem toti Europæ patentem velare simulant.

2. Quòd autem eos in hac defensione multiplicis mendacij accuso, in eoque istos solenne suum obtinere dico, quorum totum & vnicum ferè in mentiendo præsidium est, id quàm rectè facio, Christianus lector iudicet. Veteres Donatistæ, hæretici eius tempestatis maximè sanguinarij, quum legibus Imperatorum reprimerentur, ita prorsus vt Caluinistæ cantillabant, fidem esse donum Dei, esse arbitrij liberi, esse sponte assumendam, non vi & terrore imponendam. Sed respondet multis in locis & libris D. Augustinus, quando primùm ad fidem natio aliqua conuertenda est, verum esse quod illi aiebant. Postquam verò populus aliquis fidem Christi & baptismum eius recepit, tum deinceps legibus Imperialibus, vi & terrore posse ad eandem fidem retinendam & hæreses abiiciendas compelli. Vnde doctissimè Episcopus ille: *Imitatur Ecclesia in istis cogendis Dominum suum qui prius neminem coegit, sed expectauit vt de fide regum & gentium, prædicatio prophetica compleretur: Et de hoc item intelligi potest illud beati Pauli vbi dicit, Parati vlcisci omnem inobedientiam quum completa fuerit prior obedientia vestra. Vnde & ipse Dominus ad magnam cœnam suam, prius adduci iubet conuiuas, postea cogi. Vnde seruis suis dicit.*

2. *Supra pa. 217, &c.*

Hære. ad fidem Catholicã pauis cogẽdi.

August. epist. 50.

2. Corinth. 10. 6.

Luc. 14. 23.

Exite in vias & sepes, & quos inueneritis cogite intrare. In illis ergo qui leniter adducti sunt, completa est prior obedientia in iis qui coguntur, inobedientia coercetur. Ita D. Augustinus: egregie vnica sententia & istorum garrulitatem longam refutans, & simul tum Christi, tū Apostoli Pauli doctrina comprobans fas esse hæreticos ad Catholicam fidem compellere. Valde quidem probat & commendat in ecclesiasticis humanitatem, lenitatem, mansuetudinem, vt non supplicijs sed persuasionibus aberrantes oues ad caulas dominicas reducantur: *Verum si forte quis verba contemnit, adhibebis (inquit) & verbera. Incutis pœnam, ingeris dolorē, sed quæris salutem. Multi amore, multi timore correcti sunt, sed per tremorem timoris, peruenerunt ad amorem charitatis Pater quando ferit, amat, contemnit voluntatem, consulit ad vtilitatem. Quare? quia pater est, quia hæreditatē parat, quia successorem nutrit. Ecce feriendo pius est pater, feriendo misericors est. Meliora. n. sunt* (vt alibi idem Sanctus docet) *vulnera amici quam voluntaria oscula inimici. Melius est cū seueritate diligere quam cum lenitate decipire. Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiā negligit, quā esurienti panis frangitur vt iniustitiæ seductus acquiescat. Et qui phreneticū ligat, & qui lethargicū excitat, ambobus molestus ambos amat.* Hæc est legitima & Christiana defensio optimi regis Caroli IX. item humanissimi suoque illi nepoti amicissimi tum Cardinalis nunc regis Caroli Borbonij, & clarissimi Ducis Monpenserij, & si qui alij principi Nauarræo ab hæresi ad Catholicam Christi fidem auocando suam nauabant operam. Sciebant *multos terrore correctos*, sciebāt multos *per timorē peruenisse ad charitatē*, sciebant meliora vulnera amicorū, quàm oscula vel adulationes parasitorū. Quia *patres erant* quia *hæreditatē parabant*, quia *successorē* Gallicæ Coronæ nutrire cupiebant cū quē tamen eo tempore

Aug. ser. 9.4. de tēpore ca. 8.

Idem epist. 48. de hæret. vi cogendis.

Timor hæreticis conuertendis prodest.

videbant

videbant *phreneticum & lethargicũ* ſuæque ſalutis neglectione tanquam altiſſimo ſopore correptum, & verè mente alienatum, dum inſanam & belluinam communiſque ſenſus expertem doctrinam impuri ganeonis Geneuenſis ſectatur: hanc ob cauſam ſi aliquos timores adhibebant, ſi phreneticum ligabant, id faciebant quod Chriſtus in Euágelio, quod Apoſtolus Paulus, quod Eccleſia Chriſti, quod tota Antiquitas faciendum ſuaſit & præcepit, & quod hominum & Chriſtianorum & amiciſſimorum officium poſtulabat. Poterant quidem eo tempore vlterius progredi, idque ſcripturis diuinis & eccleſia Chriſtiana antiquiſſima comprobante. Siquidem vt idẽ diuinus & ſingularis ſcripturæ interpres ſcribit, *etſi Epiſcoporum Catholicorum nemo vult iſtorũ* Caluiniſtarum *aliquem perire, tamen ſi non aliter meruit habere pacem domus Dauid niſi Abſalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat fuiſſet defunctus, quid Dauidi reſtitit niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita ſuam mœſtitiam conſolari?* Poterant cum eodem ſancto viro de Nauarræo & Condæo & Admiralio & Cauanio dixiſſe, *quid non iſti iuſtè patiuntur & meritò criminum & ordine poteſtatum? prius enim probent ſe non eſſe hæreticos vel ſchiſmaticos, et tum demũ de indignis pœnis ſuis liuidam emittant vocem.* Poterant ſi illos priores cum iſtis poſteribus eadem promeritos eodem ſupplicio rex ſuſtuliſſet, factum illud regis ęquiſſimi cuiuis bono facillimê probaſſe. Promptum enim & expeditum erat ſi quis illud criminaretur, reſpondiſſe cum D. Auguſtino, *quid tale iſti patiuntur, quale faciunt? niſi quia hominum multitudo non in corde cor habet, ſed in oculis. Nam ſi ſanguis exit de carne mortali, quiſquis aſpicit, exhorreſcit. Si pro pace Chriſti præciſæ animæ atque ſeparatæ in hæreſis vel ſchiſmatis ſacrilegio moriuntur, quia non videtur, non plangitur. Imò verò mors tetrior & luctuoſior,*

Aug. epiſt. 50.

2. Reg. ca. 18.

Idem cõtra epiſt. Parmeniani li. 1. ca. 7.

Ibid.

Heretici homicida omniũ maxima infimis

iure consuetudinis deridetur, quum authores tantarum mortium publicè insultant. Et si quid temporalis molestiæ passi fuerint per certissimum & rectissimum ordinem potestatũ, quum ipsi priuatis furiosorum agminibus multa grauiora passim & quotidie nulla regia, nulla Ecclesiastica lege committant, nos corporum persecutores vocant, se animarũ interfectores non vocant, quũ priuata licentia nec corporibus parcant. Hoc modo piè, & Christianè, & Apostolicè, tum rex Carolus tum principes illi respondere potuissent, si Nauarræũ hæreticũ & hæreticorũ rebellium antesignanum & innumerabilium catholicorum parricidã iuxta leges toto orbe Christiano receptas non terruissent solùm, sed grauiori supplicio affecissent. Verùm quando illi incredibili humanitate citra modum & mediocritatẽ substiterunt; ingratum est, & impudens est, & nimium hebes atque stupidum est metum prætexere ne is ad Ecclesiam Catholicam conuersus habeatur, quando scriptura tota veteris nouique testamenti, totaque Ecclesia primitiua in sanandis rebellibus hæreticis & Apostatis metũ semper approbarit, & isti tamen in particulari Nauarræi conuersione singulari sint lenitate vsi, quamuis remedium acerbius morbus inueteratus & insanabilis requireret. Quare isti Hugonotici scriptores, qui ita insulsè suis hęresiarchis patrocinantur, hanc salutarem admonitionem & cõclusionem theologicam discant ab antiquis patrib. *Si potestate quam per religionem & fidem regum, tempore quo debuit, diuino munere accepit Ecclesia, hi qui inueniũtur in vijs & sepibus, id est in hærèsibus & schismatibus, cogantur intrare (in Ecclesiam Catholicam) non quia cogãtur reprehendant, sed quò cogantur attendant.* Quumque eam Ecclesiam in quam coactus est (si tamen omnino coactus est) Nauarræus, aduertant fuisse Catholicam toto orbe diffusam, Ecclesiam in qua oẽs

Aug. epist. 50.

Quid hæretici in Catholicis eos corrigentibus debent aduertere.

Gallia

Galliæ & Nauarræ reges Nauarræi huius maiores à primo Clodouæo ad Carolum illum, ipsiusque Nauarræi patrem, qui putatur, Antonium vixerunt & mortui sunt, in qua omnes Christiani Angliæ, Scotiæ, Hispaniæ, Poloniæ, Germaniæ reges atque Imperatores fidem receperunt, & cuius fidem ad extremum vitæ spiritum professi sunt, in qua vetustissimi illi Monarchæ Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Martianus, Iustinianus Deo seruierunt, legesque ad eius Ecclesiæ fidem & pacem tuendam conscripserunt: Synagogam autem à qua extractus est fuisse lustrum bestiarũ potius quàm hominum, effossum à tribus aut quatuor perfidiosis lenonibus, Luthero, Zuinglio, Caluino, Beza, quib. impuriores, sordidiores, lutulentiores Epicuros Sol nunquam vidit, in quorum latibulo nemo vel vnus aut è Capetiana aut è Borbonia familia prius vixerat, contra quam Diabolicam Synagogam ipsius pater Antonius Nauarræ rex mortuus est à rebellibus illis Rothomagi interfectus: hæc si considerare possunt & volunt ineptissimi illi nugones, tũ nó magis reprehendant quòd Nauarræus à tali cõsortio & *Babylonica dæmonum habitatione* (sic enim eos appellat Euangelista Christi) ad Ecclesiam, *Hierusalem cœlestem à multis millibus angelorum frequentatã* timore ductus est, quàm culpant Deum & Moysen qui sæpenumero Iudæos plagis impositis, aliquando morte inflicta, ab idololatria ad rectum Dei cultum auocarunt; quàm culpant Spiritum sanctum qui Paulum Apostolum metu & suppliciis à persequendo Ecclesiam abstraxit; quàm culpát Apostolos qui seuerissimè Christianos delinquentes castigarunt; quàm deniq. redarguunt patres & matres, qui filios peccãtes corrigũt, & virga disciplinę à malorũ societate arcent, & eosdé infantulos in cœno

Vide Plat. in Pio 4. et hist. de M. Ang. li. 6. ca. 16.

Synagoga Caluinistarum.

Supra ca. 4 & 5.

Apoc. 18. 2. Ibi. c. 21. 2 Heb. 12. 21

volutantes corripiunt, & vt deinceps à vestibus inquinandis caueant sæpenumero verberibus admonent:

3. 3. Verùm quia idem præstantissimus Episcopus docet, non tantùm quòd *si hæretici terrerentur solummodo & non docerentur, improba quasi dominatio videretur*; verùm etiam quòd *si docerentur solummodo, & non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius mouerentur*, adeò vt metum cũ doctrina, disciplinæ seueritatẽ cum prædicationis mãsuetudine ad hæreticorum conuersionem velit cõiũgi & copulari: inquiramus vtrùm hac ex parte principes illi Catholici officio suo defuerint. Et si quidem solo terrore mortis intentatę absque legitima doctissimorum hominũ disputatione, & argumentorum pondere Nauarræus compulsus fuisset repente Ecclesiam Catholicam ingredi aliqua fortasse probabilitatis specie istorum hominũ scriptiones non carerent. At cum in eo conuertendo multi dies cõsumpti fuerint, cùm ex ipsis Nauarræi ministris doctissimi veritatis euidentia coram Nauarręo conuicti, hæreses suas execrati fuerint, quum postea Nauarræus ipse liquida veritatis perspicuitate victũ ad Ecclesiam Catholicam libera & propensissima voluntate concessisse se fateatur, quum de pœnitẽtia sua literas solennes Romam ad summum Pontificem miserit, quum pontifex in illo orbis theatro publicas supplicationes ea de causa fecerit, & multa ingentis lætitiæ signa ædiderit, & per legatos gaudium suum cum reliquis Christiani orbis regibus communicauerit, quum Nauarræus in hac fide & confessione aliquot annos perseuerauerit, & volens religiosè Ecclesiæ Catholicæ solennia officia sæpius adiuerit; quales sunt isti præuaricatores, imò quales perduelles & proditores, qui regem suũ adeò insigni-

August. epist. 48.

Caluinistæ Nauarræi calumniatores egregij.

infiniter mendacem & hypocritam faciunt! Vbi eſt iſtorum erga regis ſui maieſtatem honor & reuerentia, qui eum ſimulaſſe, & diſſimulaſſe, & terrarũ orbem mendacijs & periurijs ludificaſſe aiunt! quãdo tamen rex ipſe feriò, & ſimpliciter, & ex animo, in verbo & fide regis & hominis Chriſtiani ea ſe omnia feciſſe teſtatur. Poſtquam enim egregius & famoſus ille Catilina Gaſpar Colignius ex regis & Parlamenti Pariſini, totiuſque adeò populi Gallicani conſenſu & applauſu, aliquas dediſſet quanquã leues pro tantis ſuis facinoribus pœnas; eodem tẽpore de principe Nauarræo ſanando & ad Eccleſiæ Chriſti vnitatem reducẽdo à principibus cognationis ſuæ ſtudioſiſſimè actum eſt: non vt iſti mentiũtur cõminando carceres aut mortem, ſed oſtẽdendo improbitatem hæreticorum, eorum corruptelas & peruerſiones ſcripturæ ſanctæ, nequitiam ſectæ, impoſturas, & fraudes, & Atheiſmos, ex quibus tota conſuta fuerat, ruinoſa principia ebrietatis & libidinis per quæ ſub Luthero cœperat, media eiuſdem generis, libidinem, venerem, diſſenſionem, infinitam nouarum ſectarum multiplicationem, rebelliones perpetuas per quas ad hanc vſque horam in Germania, in Flandria, in Anglia creuerat. Non modò omnem Antiquitatem, omnes patres, omnes ſcripturas, Apoſtolos & Prophetas hæreticis illis, ſed ipſos etiam hæreticos & hæreſiarchas ſibi ipſis eſſe hoſtiliter aduerſarios. Quam ob cauſam vt Lutherus Zuinglium, Lutherani Caluinum & Caluiniſtas æternis inuectiuis & libellis configebant: ſic vtrique ex veteri teſtamento plurimos libros, Eccleſiaſticum, Sapientiam, Machabæos &c. multaſque variorum prophetarum partes: ex nouo Iacobum Apoſtolum quia implacabilem ſolifidianæ iuſtificationis hoſtem, epiſtolas Iudæ &

Nauar. veritatis euidentia conuictus abiurauit Caluiniſmum.

" Petri vltimam, illamque ad Hebræos, & multa alia
" quia sectæ suæ non conuenientia recidebant & ex-
" tra scripturæ Canonem proijciebant. Quid ergo
" turpius esse, quàm regem illum illustrissimorum
" & Christianissimorum Galliæ & Nauarræ regum
" stirpe procreatum, nouitati contra antiquitatem,
" rebellibus illis contra clarissimos reges, hæreticis
" contra Catholicos, dissectis inter se fratribus & li-
" bidinosis monachis, & Arianis, & Trinitarijs, con-
" tra venerandam Christianorum vnitatem, & deni-
" que illi synagogæ Babylonicæ cōtra Ecclesiā Chri-
" sti Catholicam, talibus Satanæ mancipijs stigmata

La vie de Caluin, cap. 5.

propter infandam turpitudinem sibi inusta circun-
ferentibus, contra Christum ipsum eiusque Euāge-
" liū & diuinos Apostolos & Martyres propter Chri-
" stum occisos & cum Christo glorificatos adherescе-
" re! Hęc quum illi per doctissimos Academiæ Pari-
ensis theologos multis diebus coram Nauarræo &
eius ministris disseruissent, tandem Ministrum eius
Rosierum reliquorum omniū acutissimum, & cu-
ius in prioribus rebellionibus concionandi partes
fuerunt primariæ eò perpulerunt, qui clarissimę ve-

Rosierus Minister fit Catholicus.

ritati diutius reluctari non poterat, nec vel pro se
quicquam eo loco & conuētu dignū afferre, vel ad
aliorū argumenta dissoluēda quicquā tolerabile cō-
minisci, vt relicto Caluinismo transiret ad Ecclesiā
Catholicam; cuius exemplum plurimum valuit, vt
princeps quoque Nauarræus qui prius eo doctore
nitebatur, de pertinacia sua non parum remitteret,
& postea sensim quoad singulas Caluinismi hære-
ses expugnatus victusque ad veterem antiquæ ma-
tris Ecclesiæ Catholicæ obedientiam rediret.

Atque ista ad hunc modum non terrore, non
minis, non gladijs & restibus quomodo Hugono-
tæ in Gallia & hæretici in Anglia suas singulatim

fides

fides persuadent: sed maturè, deliberatè, argumentis theologicis, longo temporis tractu, multorum dierum spatio gesta fuisse, quos ampliores testes quærimus quàm ipsos actores, quàm illustrissimũ Cardinalem Borboniũ, quàm ipsum principem Nauarręum, eiusque literas & sigilla toti Gallię atque Europæ publicata. Ita primùm Cardinalis Borbonius ad summum Pontificem scribit. *Nepotes mei rex Nauarræus & princeps Condæus, per bonitatem & infinitam misericordiam omnipotentis Dei, deliberatè & constanter abiurarunt errorem religionis Caluinianæ quo corrupti erãt ab infantia, & receperunt nostram religionem Catholicã Apostolicam Romanam, cuius fecerunt publicè liberam & voluntariam professionem.* Nunquid terroribus & minis mortis sufferendæ adducti? Ita quidem isti principum calumniatores & Zoili blaterant, sed longè aliud res ipsa loquitur. Si enim terror mortis hoc eis inuitis expressisset, tum certè primo die quando in ciuitate illa maximus terror & plurima mortis imago eorum oculis obuersabatur, ad declinandos populi tumultuantis gladios Caluinistarum iugulis intentos, Catholicos se finxissent. Sed longè secus factum est. Sic enim pergit Cardinalis clarissimus. *Ad eos ab errore ad fidem reducendos valde quidem laboratum est. Postquam enim egissem cum Doctoribus quibusdam tum propter vitam tum propter doctrinam tota Academia Parisiensis celeberrimis, prætereaque adiunxissem Episcopos certos qui mihi subsidio & solatio essent in extirpanda ex eorum mentibus hac peste & pernicioso errore qui profundas illic radices fixerat, multos in eo negotio dies consumpsimus, & vt plurimum sine vllo fructu.* Non igitur de repente non terrore mortis subitò incussa est execratio Caluinismi & amor religionis Catholicæ, sed lentè & modicis auctibus, quemadmodum Ethnico &

Literæ Card. Caroli Borbonij de seria conuersione Nauarræi

Histoire de Poplin. lib. 50. Histoire de La Val. li. 21. Anno 1572. mense Octobri.

Diu laboratum in persuadendo Nauarr.

co &

co & infideli fides solet instillari. Si quidem postquam isti tot & tanti viri sæpius hoc de negotio conuenissent, plurimumque & temporis & operæ in eo posuissent, tandem principes illi Nauarræus & Condæus *intellexerunt & perspexerunt fraudes, imposturas, & mendacia Ministrorum: & apertè confessi sunt nullam esse Ecclesiam præter Apostolicam & Romanam. In hac fide fundati eam amplexi sunt, non simulatè, sed cū tanta alacritate & sinceritate cordis, quantam mihi non modò exprimere, sed neque cogitare possibile est absque summo gaudio & iucunditate inexplicabili. Et certè è plurimis molestijs & angustijs quas multos annos quamdiu isti vinculis hæresis astricti tenebantur perpessus sum, per hoc vnicum Dei beneficium sentio me prorsus ereptum & alleuiatū, cuius propterea infinitæ bonitati debeo quidem & reddā toto tempore vitæ meæ gratias immortales.* Quare si Nauarræus idcirco à Caluiniana synagoga ad Ecclesiā Catholicam redijt, *quia perspexit Ministrorum suorum fraudes, imposturas, & mēdacia: si simplici & sincero corde* ad illam se Ecclesiam adiunxit, *si in fide Catholica fundatus, Ecclesiam* agnouit *vnam* extra quam nulla est salus, eámque vnam fuisse *Apostolicam & Romanam*, quæ ab Apostolicis temporibus in Romanorum pontificum Sede & successione imprimis, ad nostram ætatem continuata est: si huius Catholicæ fidei intimo corde infixæ & insidentis tam euidentia & clara dedit argumenta vt ex eo Cardinalis *incredibilem perceperit iucunditatem, quantam nec fando nec cogitando poterat exprimere*; quales sunt isti sycophantæ qui regem hunc suum non ex regio & generoso animo hæc dixisse aiunt quòd ita sentiebat, sed fracto & seruili ingenio hæc præse tulisse, quum contraria esset sententia! qui eum instar alicuius è ministris illis Satanicis impostorem, mendacē, simulatorem & dissimulatorem, faciunt, & charissimum suum

Card. Borbon. vbi supra.

Non point par simulation. ains auec vne si grande gayete & sincerite de cœur.

Card. Borbony singularis amor erga Nauarr.

Nauarr. qualis hypocrita fuit Caluinistis.

suum patruum hac tam abiecta & sordida hypocrisi luisse, quæ vix in Gnatonem aliquem vel Artotrogum aliena quadra viuentem conueniat, de regia autem Maiestate sine insigni contumelia non potest dici, sine magno scelere non potest cogitari. Cæterũ si sanniones isti pro more suo optimi principis quia Cardinalis & Catholici bonitatem irridere audeant (& quid est quod illi nõ audeant?) dicántque eum nimis fuisse credulũ, & actiones Nauarręi in aliá quam oportebat partẽ nimis candidè interpretatũ: vsque adeo tamen impudentes erunt vt ipsius regis sui literis, & edictis, & diplomatis, & legatis, & iuramentis, & protestationibus fidem sint abrogaturi? Ipse enim Nauarræus in literis suis ad Pontificem, *Illa, inquit, spes, sanctissime Pater, quã cõcæpi de vestra paterna charitate qua tanquam Dei in terra vicarius filios tuos licet ad aliquod tempus à nostra matre sancta Apostolica Romana Ecclesia aberrantes, eosdem tamen pænitentes & ad sanam mentem redeuntes benignè admittere desideras: hæc spes ita vicit dubitationem meam quã aliàs habere poteram de iusta seueritate Sanctitatis vestræ, vt post cohortationem regis Christianissimi, prudentemque admonitionem reginæ socrus meæ, honoratissimorum fratrum regis, Cardinalis Borbonij patrui, & cognati mei Ducis Monpenserij, ad extremum conclusi & statui apud me vestram Sanctitatem agnoscentem me vnum ex suis per prima illa signa quæ in Ecclesia & fide illa baptizatus suscepi, non dedignaturam aperire mihi brachia indulgentiæ vestræ. Neq; minus dubito (sanctissime pater) te admissurum hanc confessionem pænitentiæ meæ & reductionis atque obedientiæ, quam testificatus & protestatus sum coram Nuncio Apostolico legato Sanctitatis vestræ, & me recepturum in Ecclesiam Catholicam, cuius tuam Sanctitatem agnosco caput, meque deinceps habiturũ pro filio maximè humili, obedienti, & deuoto. id quod inprimis & vehemen-*

Literæ Nauarræi ad Pontif. de sua feria cõuersione.

Poplin. La Val. M. Pig. ubi suprà.

Ie suis finalement resolu. Nauarr baptizatus in fide Ecclesiæ Cathol. Romanæ.

Histoire de M. Pig. li. 6. cap. 16.

vehementissimè postulo. Hæc rex ille ad Pontificem scribit, caussamque suæ hæreticæ ab Ecclesia auersionie dolenter recensens, eam reijcit non in parétes quorum alter in fide Catholica, & pro fide Catholica contra Caluinistas bellum gerens mortuus est, alteraquidé etiamsi diu hæretica fuit, & (vti testis est Caluinus) *Atheista, Libertina, hypocrita, fautrix Anabaptistarum*, & quæ insciéte viro perdiu in occultis domus suæ latebris & secessibus asseruabat duos insignes hæresiarchas, dissimulauit tamen & occuluit, impietatem suam: sed culpam totam confert in *nequissimos quosdã nebulones* per quos in infantia quãdo iudicio non valebat ad heresim à fide sana distinguendam seductus est: cuius rei valde iam ipsum pœnitet, & pollicetur breui missurum Romam legatos, & per eos ad exemplum *maiorum suorum Nauarræ regum se submissurum solẽniter Apostolicæ sedi*, id quod reuera præstitit. Quo tempore Rom. Pontifex ad gratias Deo agendas, solennes tota Roma decreuit supplicationes, aliaque ædidit egregia singularis lętitiæ signa, suisque vicissim ad regem Nauarræ literis verè paterna charitate & affectu de eius fælici cõuersione plurimũ congratulatus est. Quæ omnia & singula ad istos Apostatas mendacij conuincendos valde quidem apta & efficacia sunt, neque scio an aliquid afferri possit euidentius aut neruosius. Et tamen edictum aliud quo regioni Biernensi exemplo suo religionem Catholicam rex ille cõmendat, eamque illic instaurari iubet, ita exactè & accuratè conuersionis eius modũ atque circunstantias describit, vt qui illud expenderint, nisi iuxta poetã, plane *corneam*, aut *æream* potius, vt inquit propheta, *frontem* habuerint, nunquam dicturi sint eum solo mortis terrore hæresim Caluinianam repudiasse. Narrat illic se valde diu, & solicitè admodum deliberasse

Histoire de la vie de Caluin. cap. 15. Celoit & entretenoit en son cabinet &c. Certains meschans garnemens

Nauarræi. edictum pro religione Catholica. Vide illud apud la Val. li. 21. fol. 587.

Tert. Esa. 48. v. 4.

berasse quomodo regiones suæ Nauarræ & Biernæ post tam multas miserias & vastitates secura pace fruerentur: quæ quum absque vera religione sperari non posset, addit se in tantis sectarum dissidijs & distractionibus vt certam & salutarem viam ingrederetur, ex consilio reginæ Matris & Cardinalis Borbonij, *attente auscultasse voluntariam & beneuolam disputationem* aliquot doctissimorum theologorum quos idem Cardinalis tanquam in theatrum cum hæreticis quibusdam luctaturos produxerat, contra quos accersiti venerunt peritissimi quidam ministri professionis Caluinianæ. Isti auté postquã sæpius conuenissent, sæpius disputassent, ad extremum *magnis atque euidentibus argumẽtis Catholicorum victi. & speciatim Rosierus*, Ministri Aurelianẽses, & alij permulti, *liberè confessi sunt se fuisse hactenus egregiè deceptos, suamque pariter alijs decipiendis impendisse operã. Quamobrem errores suos damnarunt & abiurarunt: & agentes pœnitentiam supplicarũt in gremium Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ Romanæ admitti. Ex quo nos* (inquit rex Nauarræus) *eum fructum collegimus, vt iam cognoscamus eam Ecclesiam esse solam columnam veritatis, cui omnes reges & principes Christiani debent inniti, & super eam firmare & stabilire populorum suorum religionem.* Quæ quũ ita sint, ex zelo Christiano suadet, & pro regia authoritate præcipit subditis suis vt qui eum secuti sunt hæreticum, sequãtur multò magis Catholicũ: qui cum eo errauerunt in obliquos tramites sectarum, cum eo reuertente redeant in viam salutis & Christianę religionis. Et quia experẽtia nouerat Ministros esse verissimas tubas seditionum & tumultuum, idcirco eos speciatim iubet ex suis ditionibus expelli, nisi velint hæreses abiudicare & profiteri fidem Catholicã. Hoc modò postquam Christianum regem se abundanter probasset, priuato etiã exem-

Conference voluntaire & amiable.

Nauarr. serio persuasus de fide Catholica.

Catholicæ actiones Nauarræi.

exéplo, (quod est in rege pōderis permagni) declarauit se fuisse Catholicæ fidei sincerè studiosū. Idoque cū rex Carolus festū ageret S. Michaelis, quando eius tanquam præcipui Gallorū Equitū patroni auxilium in precibus & Missæ sacrificio imploratur, rex Nauarræus cum alijs festum illud Catholico more peregit. Proximo die rex Carolus solennes exequias celebrari voluit pro animabus Equitum ordinis S. Michaëlis. Rex Nauarræus vt eiusdem ordinis frater exequijs interfuit, & pro animabus fratrum suorum Christiano ritu præcatus est. Quū rex Carolus Missæ pro defunctis Equitibus magna cæremonia & apparatu decantatæ adesset & ritu Ecclesiastico offerret, adfuit vnà Nauarræus & in istis Christianæ pietatis officijs nihil cuicunque Equiti Catholico concessit. Deinceps Caluinistæ & politici quidam suspicati eūm molestè ferre tam diuturnam in Aula moram, contracto mediocri equitum præsidio, ex inopinato ad S. Germanum prope Parisios comparuerunt, inde eum auecturi si eos comitari voluisset. Sed profugere maluit cum rege Parisios, moxque illic literas publicas emisit conspirationem eam detestatus, omnemque eius non modò *approbationem, sed vel cogitationem à se amolitus, & professus pro rege fidelibusque regis subditis contra rebelles illos & publica pacis turbatores, se & bona sua quæcunque, & ipsam quoque vitam expositurum.* Denique moratus in Aula quandiu viueret rex Carolus, nec dicto nec facto animum ostēdit à religione Catholica alieniorem. Moritur deinde Carolus, & administrationem regni quoūsque reuertatur è Polonia Henricus, relinquit reginę matri. Rex Nauarræ qui eo maximè turbulento & luctuoso tempore facilè poterat expedire se, & relicta Curia fideque Catholica secedere in ditiones suas, vel si in

M. Pig. lib. 11. ca. 20.

Ibid. lib. 12 cap. 5.

An. 1574. Mense Maio.

Aula

Aulâ maneret Catholicam fidem non deinceps simulare, nihil tamen eiusmodi præ se tulit, sed constāter reginę adhęsit, catholicè vixit, & datis ad prouinciarum gubernatores literis, eos vt reginæ matri fideliter parerent, sicuti debuit principem Catholicum hortatus est.

4. Quanquam autem hæc tam accurata particularium principis illius actionum narratio non sit adeo necessaria vt probetur *Relapsus*: tribunal enim Ecclesiasticum quod in arcanos mentiū recessus nō potest penetrare, iuxta externa cuiusq. opera sentētiam fert: ideoq. quum is in Ecclesia & fide Catholica baptizatus (id quod ipse fatetur, & est per se luculentum) postea que per impuros Apostatas ad hæresim Caluinianā seductus, & deinceps Parisijs corā supremi Christianorum Pontificis Nuncio Apostolico eam hæresim execratus, rursus ad priorem illā Apostasiam Caluiniana redierit, quin iam *Relapsus* sit negari nullo modo potest: tamen quia isti effrōtes sycophantæ modo Catholicorum principu mactiones calumnientur, nihil prorsus laborant quid dicant vel quo modo licet crassissimè mentiantur, partim etiam quia hoc ad veritatem explicandam, ad regis Caroli, & principum Borboniorum honorem defendendum, & *relapsionis* huius grauitatem aperiendam plurimum facit, non poterat commodè silentio pręteriri. Ex quo item istorum peruersissimorum Nauarręi patronorū insulsitas multò magis eluceſsit, qui dum hominem istum Gallicano diademati capiendo aptum probare volunt, talibus eū colorib. depingunt, vt planè indignus sit qui nō modo in regali solio, sed vel in vlla honesta hominū ciuilium societate toleretur. Si enim serio hæreses Caluini non abiecit, si ex animo Catholicam fidem non putauit esse veram & Christianam, & tamen

4. *Sext. Decr. lib. 5. tit. 2. ca. 4. & 8. §. Ille quoq.*

Caluinistæ Nauar. faciunt ve. monstrum.

men ita corã rege Carolo ſe credere aſſeruit, ita corã Nuncio Apoſtolico ſe credere iurauit, ita nobiliſſimi regis fratribus, ita Cardinali Borbonio, & Duci Montpenſerio ſe credere proteſtatus eſt, huius fidei ſolenni regum more miſſus Romam legatis profeſſionem fecit ſolennẽ, ſuæ ad hanc fidem conuerſionis cauſas grauiſſimas populis ſuis recenſuit, ſeque propter eas cauſas huius fidei ſincerum eſſe cultorem aſſeruit, populumq. ſuum ſuo exemplo ad eandem fidẽ cohortatus eſt, ſi Miſsis, ſi ſacrificiis Chriſtianorũ quæ tamen putauit eſſe idololatrica tanquam Catholicus deuotè affuit, & pro animab. defunctorum orauit, & alia Chriſtianæ pietatis exercuit officia: ſi denique verbis, operibus, profeſsione legatis, literis, diplomatis, edictis, iuramẽtis Catholicum ſe præſtitit, plurimoſquemenſes, nonnullos annos in hac Catholicæ fidei praxi & actionib. peregit, & tamen toto hoc tempore nõ Catholicus ſed Caluiniſta fuit, fidemq. Catholicã ex animo eſt abõminatus: tum ſanè qualem Græcũ, qualem Pœnum, imo qualem Athæũ, qualem diabolũ, quàm egregiũ & principum ſuorum cognatorum, & Pontificum, & Chriſtiani totius populi, & ipſius Dei irriſorem faciunt iſti ſuum Nauarræum; qui tanto tempore, repugnante conſcientia, Deum ipſum offendit, & ſciens volenſque populum ſuum ad idololatriam, hoc eſt quantũ in ipſo fuit, ad æternam corporis atque animæ damnationem impulit, craſſiſsimaque hypocriſi, & (vt ait Lutherus de altero Henrico Anglo) *non regio animo aut vlla gutta regij ſanguinis, ſed ſeruili & planè impudenti vecordia* Chriſtianos principes & populos ludificatus eſt!

Luther. to. 2. li. contra reg. Angl. fol. 331.

Et quis hominum mediocriter honeſtorum cœtus non moleſtiſsimè ferat in ſua ſocietate tam inſignem & portentoſum hypocritam? Hæc eſt Theo-

logia,

logia, hæc ars oratoria istorum Ministrorũ qui Nauarræo patrocinantur. Vt leuiorẽ plagam declinent grauissimum vulnus inferunt, vt seruent brachiũ, abscindunt caput; ne Nauarræus habeatur nequissimus homo, depingunt eum creaturam nequiorem Diabolo: & ne videatur hæreticus *relapsus*, probare volunt eum esse sceleratissimum hypocritam, infandum Atheum, hominumque omnium & Dei ipsius cõtemptorẽ ter quaterque execrabilẽ.

5. Sed quoniam hæc est istorum bardorum imperitia, non ipsa rei veritas: nos quod est multò leuius, & Nauarræo magis honorificum, & rerum gestarũ circunstantiis magis consentaneũ, & quod Nauar. tot modis verum esse protestatus est, tanquam verũ accipiamus, eũm videlicet ex animo abiurasse hæresim Caluini, & ex animo adhæsisse fidei Catholicæ, atque ex animo iunxisse se ecclesię Rom. postea aũt rursus ab illis callidis impostorib. Satanæ ministris circumuentum, ad hæresim rursus, siue Arianã, siue Trinitariam, siue Samosatenianam & Turcicã (parum enim aut nihil omnino quoad nostram hoc loco quæstionem differunt, & cuius generis Caluinisimum in synodo Montalbanẽsi professus est mihi non liquet) abiisse. Hoc enim quamquam grande est peccatum, peccatum hæresis repetitæ, peccatum mutabilitatis & inconstantiæ, minus tamẽ est peccatum quã illa periura hyprocrysis, ille Atheismus, impudensque & DEI & hominum irrisio atque contemptio: ideoque ex his illud vnum concludamus quod est euidens, & quo nihil leuius, nihil moderatius aut humanius concludi potest: Nauarræũm esse vt prius *hæreticum* Caluinianum, & *relapsum*. Qua in voce quantum sit pondus & emphasis, ex superioribus Imperatorum, Pontificum, Cõciliorum, Testamenti veteris nouiq. contra hæreti-

5.

Conclusio Nauar. esse hæreticum relapsũ.

An. 1584

Ideo nullo modo rex Christianorum fieri potest.

Supra cap. 7.

eos omnes decretis, legibus, canonibus diris & anathematis deducendum est. & quum Christianus lector aduertit simplices *hæreticos* veterum Imperatorum legibus *amoueri ab omni liberalitate & successione quolibet titulo veniente; nec eis vel donandi, vel emendi, vel vendendi, vel omnino contrahendi vllam relinqui facultatem*, essque *infames* ipso iure & *intestabiles*: quum viderit Pontifices & Concilia prohibere ne hæreticorum *filii vsque ad secundam generationem ad aliquod publicum officium admittantur*: eorumque Pontificum & Conciliorum decretis Christianos omnes velut sacrilegos excommunicari, qui hæreticum vel Iudæum præficiunt Christianis, *quia nefas est membra Christi seruire membris Antichristi*: quum annotauerit scripturas sacras & totam primitiuam atque Apostolicam antiquissimorum patrum Ecclesiam hæreticos vt *Ethnicos*, vt *lupos*, vt *canes*, vt *bestias*, vt *filios diaboli* abominari, quibus Christiani non debent *Aue dicere*, nec *in domum recipere*, nec cum eis familiariter versari; quum meminerit Deum expresse iubere ne *alienigena*, infidelis, hæreticus, fiat populi sui princeps; prophetasque Dei populum fidelem incitasse vt regis Idololatriæ etiamsi legitimo iure succedentis iugum à se depellerent, nec eis subiectionem vllam præstarent, sanctissimosque patres ex eisdem scripturis sanè & orthodoxè intellectis inferre Imperatorem hæreticum *nec testem esse posse contra Catholicum*, & *scelus esse vt alienigena, hæreticus cuiuscunque generis iudicet catholicos, inimicus religionis domesticos fidei*: imò quũ aduerterit eosdẽ ex scripturis cõuincere hęreticos principes, & viuos morte propter hæresim esse plectendos, & mortuos ex sepulchris ruẽdos, & ipsa cadauera in ignẽ proiiciẽda: tũ sobriè & Christianè ex istis raciocinetur, quale iudiciũ de hoc hæretico Caluinista, & eo iterũ periuro, atq. *relapso* faciendum sit. Neque

Ib. fo. 263

Fol. 455.

Fol. 460.

Fol. 468. 469. 474

Fol. 469.

Fol. 463.

Lucif. in lib. de non parcendo in Deum delinquentibus pa. 226. 240.

Neque tamen ſentio de hoc homine prorſus eſſe conclamatum, eumque ita deſperanter ægrotũ, vt pœnitentiæ & ſalutis ianua ei ſit funditus occluſa. Quanquam enim Apoſtolus Paulus dicat dimittẽdum eſſe hæreticum, nec poſt vnam & alteram admonitionem rurſum cum eo colloquendũ, vtpote qui *ſubuerſus eſt, & delinquit ſuo ipſius iudicio condemnatus*; & valde formidabilis eſt illa eiuſdem Apoſtoli ſententia. *Qui ſemel ſunt illuminati, & guſtauerunt donũ cœleſte, participes facti Spiritus ſancti, & rurſus prolapſi ſunt* (quod de Nauarræo ex ſuperiori hiſtoria nimis luculẽter patet) *impoßibile eſt iſtos renouari ad pœnitentiam*: id quod ſi iſtos nouos Apoſtolos Caluinum ac Bezam interpretes audiamus, probat Nauarræum iam nunc viuentem eſſe ad inferos damnatum, nec poſſe cũ vllo modo ſaluari: tamen quia Eccleſia lõgè alio ſpiritu hæc intelligit, nos etſi eum ferè pro deplorato habemus, & valde arduum perque difficilem eſſe illius ad ſalutarem pœnitẽtiam acceſſum nouimus, quia Deus niſi vehementiſſimis & extraordinariis hominum bonorum precibus & ſupplicationib. permotus denuo gratiã ſuã tali *prolapſo* (vti loquitur Apoſt.) nõ impartit: tamen omnino ei pœnitentię & ſalutis ianuam obſeratam eſſe nequaquã dicimus. Verum ita animæ eius ſalutem precamur, ita cum Apoſtolo Paulo *ſpiritum ſaluũ optamus in die D. noſtri Ieſu Chriſti*, vt interim leges Chriſtianæ decernant eum tradendum ignibus *in interitum carnis* leges (inquam) Chriſtianę, quæ (iuxta ipſius Chriſti præſignificationem dicentis Chriſtianũ qui in *vite* (Chriſto & Eccleſia) *non manſerit*, tanquam *aridum palmitem colligendum, & in ignem mittendum, & arſurũ*) hæreticos omnes & inprimis *relapſos* etiam pœnitẽtes vltricib. flammis è mundo tollunt, Nauarræum in repub. Chriſtiana viuere non paterentur: tan-

Tit. 3. 10.

Heb. 6. 4.

Cal. & Bezam in comment. in 6. Heb. & in 1. Ioan. 5.

1. Cor. 5. 5.

Ioan. 15. 6

Cod. li. 12. de dignit.

cerétur, & non potius eorum euerſores & proditores? Ipſe Nauarr. aut ex eius fœderatis quiſpiam, ſi Caluiniſta Nemauſum ſibi creditum Carolo vero regi tradidiſſet, an vllis precib. aut lachrymis adductus Montalbanũ eiuſdem Caluiniſtæ cuſtodiæ committeret? Aut ſi importunis quorundam obteſtationibus expugnatus hoc in Montalbano faceret, & tum præfectus ille in Montalbanum Catholicos Nauarræi hoſtes clandeſtinis pactis admitteret: an ipſe Nauarræus ſi penes ipſum eſſet Rochellæ gubernatio, tertiò eundem Caluiniſtam in Rochellam cum ſummo vi bis vel ſeruandæ vel perdẽdæ imperio induceret, etiamſi Caluiniſta ille millies ſe futurum deinceps obſtinatiſſimum Caluiniſtam & Caluiniæ cauſæ fideliſſimum iuraret? Certa eſt & expedita reſponſio. Neque enim de Nauarræo tantum hoc incredibile eſt, ſed ſi is vſque eò inſaniret, milites ipſi & inprimis Miniſtri Rochellæ domini ſeſe inſaniæ eius interponerent, & ipſum Nauarræum vt mentis emotæ, vinculis potiùs cenſerent alligandum quàm Euãgeliſmi aut arcis Caluinianæ alicuius curam homini tam furioſo tradendam. Qui ergo in Eccleſia catholica baptizatus fidei quam in baptiſmo profeſſus eſt ſemel in Caluiniſmum incurrens naufragium fecit, & poſt arrepta pœnitentiæ tabula ſaluus enatauit, & in eandem Eccleſiam receptus veterique dignitati reſtitutus, tum rurſus nauem ſuam pretioſiſſimis fidei & religionis Catholicæ mercibus onuſtam ad eoſdem infidelitatis Caluinianæ ſcopulos alliſit, hunc quanquam planè reprobũ & diuinæ prædeſtinationis ſententia iam nunc damnatum cũ Caluino & Beza non auſim dicere, tamen indignũ eſſe qui vllius deinceps nauiculæ nauclerus fiat, qui ad vllum munus publicũ aſſumatur, quis niſi mẽtis inops nõ

Abſurdiſſimum eſt vt Nauar. hæret. relapſus ſit Catholicorum rex.

Supra fol. 388.

concesserit? Nam totius regni hoc est hominum innumerabilium salutem fidemque & religionē eius non fidei sed infidelitati & periurio cōcredere, maioris certè dementiæ est, quam si Poloniæ proceres *Mustapham Zausium* Polonum, nuper Turcicum ad se legatum, quondā Christianū, sed postea factū ex christiano *Arianum*, & tum *Caluinianum*, & deinceps (qui est proximus gradus) è Caluiniano *circuncisum Turcam*, regem suum crearent, & eius fide Turcica (quæ est Caluiniana multò Christianior) Ecclesias & regnum Polonicum quietè & Christianè gubernatum iri confiderent.

An. 1583 Surius in comment. pa. 1099.

Sup. ca. 5.

6. 6. Neque verò iam opus arbitror longa aliqua oratione suadere, Nauarræus quæcunque polliceatur, quæcunque affirmet, quæcunque iuret, etiamsi iterum atq. iterū se anathematizet & æternis ignibus deuoueat si pacta & promissa sua transgrediatur: nullis tamen eius pactis, & promissis vel etiam iuramētis fidendū esse, nec eū vllis cū conditionib. ad regni gubernacula assumendū. Nunquā enim arctius, nunquā firmius, nunquā solennius, nunquā maiorib. prestandæ fidei obligationibus se potest astringere quā iam olim sub Carolo IX. se deuinxit ad fidē Catholicā perpetuo retinendā. Et qui tum priuatus quoad galliæ regimen, regem suū Carolū decepit, qui regis fratres, qui Nuntiū Apostolicum, qui Pontif. summū, qui totā Ecclesiam Cathol. & Christianos principes insigni infidelitate elusit & fefellit tum quū post abiuratā hæresim aliqua fide & Dei timore videretur imbutus: an is iā manifesta professione Caluinista & fidei Catholicæ Christianæq. expers, fidem datā subiectis suis obseruabit? Sed quid loquor de fide data, quam is qui est penitus infidelis iuxta verissimam Theologorū omniū conclusionē dare non potest magis quam diabolus quem

Nauar. iuranti nunquam esse credendum

D. Tho. 2. 2. quæst. 10.

quem cum hæreticis fide præditū eſſe ex Apoſtolo Iacobo prius admonuimus. Ideoque ſi dæmoni humanam induēti formam & honore fideque ſua interpoſita aliquid promittēti nequaquam propterea credimus, certè nec Caluiniſtæ fidem ſuam Catholico de re aliqua quoad religionē efficienda obligati credere poſſumus aut debemus. Et Caluiniſtā Catholico hoc loco fidelē eſſe & præſtare quod promiſit, nō eſt modò improbabile & incredibile, ſed vix eſt poſſibile, imò ſimpliciter poſſibile nō eſt, ſi verus Caluiniſta ſit, & Caluinianæ doctrinæ principia teneat, & ex diſciplina Euāgelij Caluiniani actiones ſuas moderetur & dirigat. Neq; verò garriat aliquis ex fratribus hoc eſſe maledicū & contumelioſum: ſed ea quæ ſuperius hac de re oſtenſa ſunt, non mathematicè ficta, ſed politicè in rep. Galliarū geſta & factitata, expendat, vnáq; omnes noſtræ ætatis reſpub. & principes Caluinianos percurrat: & ſi vel vnū aliquē quantiſcunq; iuramentis aſtrictū, Catholico principi, quum ex periurio aliquid lucrandi occaſio oblata eſt fidelē fuiſſe perſpexerit, tū demū me maledicum & contumelioſum eſſe clamitet. Sin verò vniuerſam noſtræ ætatis hiſtoriā perluſtrādo, infidelitatem & periurium ſempiternū & indiuiduum Caluiniſmi in omnibus & ſingulis principibus Caluinianis (Lutheranos enim, ſaltem omnes eiuſdem infidelitatis reos non dico) comitem eſſe deprehenderit, tum certè non mihi maledicentia, ſed illi ſtupor & inertia imputetur, ſi quis hoc falſum eſſe clamauerit, quod ipſi Caluiniani varijs exemplis, plurimis periurijs, & continuata quadam Caluiniſmi ſui tragica infidelitate veriſſimum eſſe comprobarunt.

Iacob. 2. 19.

Caluiniſta non poteſt ſeruare fidem iuratā Catholico.

Sup. ca. 6.

7 Narrant hiſtorici quū Carthaginenſes ſecundo bello Punico à Scipione Africano fracti domitique

7.

legatos de pace Romam misissent, & Senatores Romani propter eorum crebram perfidiam & violata sæpissime quoties libebat fœdera, de conditionibus pacis ancipites hærerent; interim è patribus vnum perfidiæ Carthaginensium infestiorem interrogando succlamasse, *Per quos Deos fœdus icturi essent, quum eos omnes per quos ante ictum essent fefellissent*. Nesciebat enim quos deos fœderis testes inuocare possent, qui toties ruptis fœderibus quæ per deorum immortalium nomina & sacra sanciuissent, omnium Deorum & sacrorum contemptores manifesti apparuissent. Eadem aut etiam maior difficultas in Caluinistarum fœderibus occurrit. Quem enim Deum, quos cælites, quæ sacra in cõfirmationem fidei suæ (vt ita de infidelibus illis loquar) contestabuntur? Num Christianorum Deum beatissimam Trinitatem? At de Trinitate ostendi eos fidem prorsus nullam habere, de qua ita diuisæ sunt eorum Ecclesiæ, vt aliæ sint Samosatenianæ vnam in diuinis personam statuentes, alię Paganæ tres Deos admittere se fingentes, nulla nec vna orthodoxè & Christianè Trinitatem, hoc est Patrem ingenitum, Filium genitum, & Spiritum sanctum ex vtroque procedentem, omnes autem tres personas vnius naturæ & consubstantiales credat. An vnius Dei personam ex Mahometana fide testem inuocabunt? At illum Deũ eiusmodi proprietatibus deformant, ita eum quoque describunt in symbolo suo libidinum, stuprorum, particidiorum, omniumque scelerum authorem & effectorem, vt ipsorum fratrum confessione Deus ille nihil quicquam à Satana discrepent. Et qualis erit illa pax, quanto tempore duratura, quæ Satanæ inuocato numine coalescit? An Christum Iesum testabuntur, cuius se *Euangelij reformatores*, homines supercælestes & Christo Apo-stolisque

Liuius Decad. 3. lib. 10.

Caluinistæ nullum habent Deum per quem iurent.

Suprà pa. 274. 275 276.

Suprà cap. 5. § 3. & 5.

Pag. 290. 291. Nous qui faisons profession de la reformation de l'Euangile. Vide.

ſtoliſque ſapientiores magnis lateribus iactant? At id cum tota eorum religione pugnat. Quum enim eorum plurimi Arianè ſentiant Chriſtum meram eſſe creaturam, alij in cruce deſperaſſe, nec fuiſſe mundi redemptorem, alij nondum reſurrexiſſe, nulli verum eſſe Deum patri conſubſtantialem credunt, blaſphemia eſt in eorum Euangeliſmo vt mortuos Sanctos, ita mortuum Chriſtum, aut vllas omnino creaturas nobis vel propitios vel vindices imprecari: cum præterea (vt admodum theologicè ſcribit Ioannes ille ſtigmaticus Nouiodunenſis) *nemo aſſerere poterit an illis tam longæ ſint aures, vt ad eas pertingant imprecationes noſtræ*. Quod ergo iam ſuper eſt firmandæ fidei authoramentum? Num per crucem Chriſti, per Euangelia, per ſacra & ſacramenta, antiquo Chriſtianorum more iuraturi ſunt? At illa craſſa eſt ſuperſtitio in eorũ Euangelio, nec vlla ratione tolerabilis: ideoque in ſuis cum rege Carolo & Henrico infidis fœderibus, inter alia capita pacificationis, de militibus, & exercitibus, & vrbibus, & caſtellis, & præſidijs, & multis librarũ millibus, illud adiecerunt tanquã quiddam graue & valde põderoſum, nolle ſe vnquam illo Chriſtianorũ more iurare, ſed (quo facilius poſſint peierare) nouo ritu quem illis eorũ Euangeliſta Nouiodunẽſis præſcripſit. Quid multa? quũ iſti Athei omnia ſuſtulerint obligãde fidei vincula, quũ nec Deũ credant trinũ nec vnũ, nec Chriſtũ Ieſum, nec in cęlo ſanctis operibus præmium, nec in inferno periurijs & ſceleribus ſupplicium, nec aliquem omnino veteris Chriſtianæ religionis articulum: vt ſibi aliquam nouam Chriſtianam, aut moralem ſaltem fidem forment neceſſe eſt priuſquàm de re quapiã pręſtãda Catholicis fidem dare poſſint iureiurando confirmatam. Vbi enim nulla eſt prorſus religio, quemadmodum

poſſunt

Launay en la republique Chreſtien. lib. 1. cap. 3. fol. 9. Supra cap. 5. para. 7.

Caluin. in antid. art. Pariſienſ. artic. 11.

Caluiniſt. nouus iurandi modus.

Suprà fol. 490.

Sup. cap. 4. & 5.

8. possũt iuraměti religione pacta & fœdera deuinciri?

8 Sed illustremus hoc paucis nostræ tempestatis exemplis, ijs potissimum quæ & propter recentem memoriam publicis vulgarium historiarum monumentis consignata neminem mediocriter eruditũ possunt latere, & propter agentium arctã cum Caluinistis Galliæ cognationẽ, quid de Caluinistis Gallis eadẽ fide præditis expectandum sit, possunt Christianos homines edocere. Aurangius vnicus in orbe Christiano præter reginã Angliæ, Caluinianus Gallicani fœderis princeps, an non solis mendacijs & periurijs semel atque iterum, & ter & quater, imò plus quàm vigesies (vt opinor) repetitis regnum illud Flandricum & Holl ãdicum sibi fundauit? Eum enim plurimis iuramentis religioni Catholicæ regique suo fuisse obligatum, & varia eius in Burgundia Flandriáque officia, possessiones amplissimæ, Ordo velleris aurei, gubernatio Hollandiæ Zelandiæque, equitum grauis armaturæ præfectura, locus primarius in Cõcilio regio, & alia permulta declarant. Hæc siquidem munera & honores publicos legitimè à rege Philippo, vel à patre eius Carolo assecutus est, ijsque singulis adiuncta erant iuramentorum sacramenta de religione Catholica & obedientia regis semper retinenda. Quum tamen heresis Caluiniana illic emergere inciperet, ille hoc vsus adminiculo ad eijciendum regem optimum & sibi valde beneficum, regnumque in Flandria sibi comparandum: occultè seditiones Caluinistarum Brugis, Antuerpiæ, Bruxellis, & alibi serere atque fouere, clandestina, noctu facere cum Caluinistis, Bergis & Bruxellis fœdera ne tum quidem destitit, quum in Senatu regio sub Ducissa Parmensi princeps, interdiu mirificè Catholicum simularet, & de supprimendis rebellibus consilia sua cum Catho-

Suprà fol. 383.

Multiplex periurium. Aurangij.

tholicis

tholicis in Aula proceribus cõmunicaret. Sed hæc dicet aliquis obijcienda non ſunt. neceſſe eſt enim initium aliquod diſceſſionis vt à fide Catholica, ſic ab obedientia & regia exiſtere, quod quum ſine periurijs nuſquam fieri poſſet (omnes enim vt in baptiſmi profeſſione, Eccleſiæ Catholicæ ſic, iure loci vbi nati ſunt, & munerũ publicorũ quæ geſſerunt, & honorum quos ſuſceperunt, regibus ſuis Chriſtianis obligabantur) hæc prima periuria neceſſariò ſunt condonanda, quæ ita ſunt cum nomine & religione Caluiniſmi implicata vt ea ſine his à nemine poſſit concipi. Hic enim valeat neceſſe eſt illa Apoſtoli ſui Caluini regula, *Vt primùm quis notitia veritatis [Caluinianæ] illuminatus eſt, ſimul vinculis omnibus obediendi (Deo) Eccleſiæ, & regibus ſolutus eſt*: & *quibuſcũque huius noui Euangelij lux affulget, non dubium eſt* Caluino ſupremo Pontifice cum illis diſpenſante, quin *ſtatim ab omnibus eiuſmodi laqueis & iuramentis abſoluãtur*. Audio. ſed poſtquam *Euangelij iſtius lux affulſit* alicui, iſque plenè iam nouæ *veritatis notitia illuminatus* è Chriſtiano factus eſt Caluiniſta, nónne ſemper permanet à fide, à iuramento, ab honeſtate ciuili, à perficiendo quod promiſit atque iurauit æque liber & ſolutus? Ita quidem videtur ex iſtius *illuminati* principis hiſtoria. Hollandi infenſi Duci Albano extraordinaria quædam tributa exigenti, Aurangium debilitatum eo tempore & exhauſtum varijs expeditionibus infæliciter ſuſceptis, ducem ſibi cõtra Albanum adoptarunt; ſed prius expreſſè ſtipulantes idque iureiurando, quòd eos ab acerbitate ducis Hiſpani ſic defenderet, vt interim religionem Catholicam nequaquam lederet. Quanquam enim erat tum occultis in angulis apud Hollandos multa Caluiniſtarum, & Anabaptiſtarum, & Libertinorum millia, nulla tamen ciuitas aliam habebat

Omnis Caluiniſta neceſſariò periurus.

Suprà fol. 393.

Caluin. Inſti. lib. 4. ca. 13. §. 21.

aut

aut religioně quam Christianam, aut Magistratus, quam Catholicos: ideoque de religione conseruanda inprimis cauerunt. Hoc imitatæ sunt pleræque Hollādiæ & Zelādiæ ciuitates, quæ ita sese domina tui principis eius contra Albanum subiecerunt, vt de religione non violanda nec commutanda, solenne sacramentū exigerent, & illo semper promptissimè iurante obtinerent. At quanti ille talia iuramenta fecit, quàm sanctè illa seruauit, plurima templa & monasteria illic euersa, monachi & sacerdotes suspensi, Magistratus Catholici eiecti, & Caluinistæ in eorum locum suffecti, omnis generis hæreses introductæ, & liberè à nequissimis cuiuscunque sectæ ministris seminari & crescere permissæ, vna Catholica religione suppressa & interdicta, luculēter & euidentissimè probārunt. Initio quidem, talium cædium, homicidiorum, & populationum culpam à seipso in milites hæreticos Anglos, Gallos, & Germanos, quorum ipse voluntati cedere cogébatur (vt agebat) & quos imperio regere non poterat remouit; sed post certo experimento & liquida veritate patuit, nihil prorsus à militibus gestū, nisi ipso cōmouēte, & subornante, & incitante, & aliquando nefaria permulta aggredi iubente & cōpellente. Sed quia infinitū est omnia eius singularia periuria complecti, in vnico sed eo maximo maximeq; solenni, & quod sit reliquorū omniū instar insistam. Quū generali ferè cōsensu, Belgij Ordines cōtra Hispanos milites bellū gerendū decreuissent, antequam Archidux Matthias Gubernator factus est, ad cōmunis patriæ defensionē Aurangiū ex Hollandia accitū, primò tanquam mortuo Duce crearūt interregē: deinde sub Archiduce Gubernatore eum Generalem vicarium rebus communibus administrandis præfecerunt. In quo etsi timerè

atque

Historia omnes Flādricæ.
Vide Edictum regis Hisp. cōtra Aurang. an. 1580.
Suprà fol. 485.
Hypocrisis Aurangij
Ronuart.

atque inconsideratè fecerunt (neque enim id negare debeo quod ipsi postea libris emissis & impressis ingenuè sunt confessi) tamen non ita priuato odio aut vindictæ indulsisse quin religionis Catholicæ magnam curam habuerint, historia rerum tunc gestarum certissima testis est. Postquam enim Ordines cum Aurangio de bello gerendo per legatos composuissent, & de conditionibus vtrinque conuenissent, isque ad exequendum quæ decreta fuerant ex insulis suis in continentem traiecisset, statim *primo appulsu solenniter & seriò iurauit tam pro se quam pro Zelandis & Hollandis, se seruaturum pacificationem Gandauensem, nec vnquam permissurum vt aliquid tentaretur contra pacem publicam, maximè contra religionem Catholicam Romanam: sed pro sua virili castigaturum illos quicunque tale aliquid molirentur.* Hoc postquam promiserat & iurauerat, *subscripsit & signauit manu sua.* Rursus princeps Aurangius *illud ipsum promisit & iurauit*, quum Ordines ei darent officiũ *Præfecti generalis* sub Archiduce. Hęc quæ omnia publicè gesta sunt, & *impressa idiomate Latino Gallicoque*, & ex Ordinum omnium *volũtate atq; præscripto, eorũ exemplaria missa sunt ad Regiã maiestatẽ, prætereaque ad Imperatorem, ad reges Franciæ, & Portugalliæ, ad reginas matrem & Anglicanam, ad Duces Sauoiæ, & Lotharingiæ, & Cliuiæ, Guisiæ: denique ad omnes ferè principes, & Status orbis Christiani.* Si quis vnquam Caluinista fœderibus & iuramentis teneri potuisset, hæc sanè fuissent ad vinciendum Aurangium potentissima. Nam Gandauensis illa pacificatio quam iurauit, erat ipsi inprimis & honorifica & fructuosa, per quam is qui amissa Ziriczæa, de retinẽdã Vlissinga desperabat, & Hollandia expulsus totam Zelandiã iam nunc erat amissurus: ipsam Ziriczæam, & Zelandiam, & Hollandiam totam, & alio quędam adiacentia

Multiplex periurium Aurangij.

Responsé des Estats du pays d'Hainaut a monsieur l'Archeduc anno 1578. a promis & iuree solennellement & serieusement.

Lieutenãt general.

Iuramenta varia Aurangij Catholica.

Denique militaribus copijs armati laborarunt penitus extinguere viros omnes honoratos, bonos & honestos, siue ecclesiasticos siue Laicos. Hoc modo ille insignis Euangelicus, & Euangelicorum princeps, & coniunctissimus Gallorum Caluinistarum & in primis Nauarræi frater, tam multis suis iuramentis de pace, & quiete publica, & religione Catholica tuenda satisfecit. Hęc de Aurangio testificantur illi ipsi Flandriæ Nobiles qui eum euocauerunt, eiúsque iuramentis confisi eum ducem suum creauerunt, nec nisi eius apertissima & nimis intolerabili perfidia coacti eum deseruerunt. Denique hanc fuisse eius generalem in gubernando regulam & normã, vt nihil fidem populis datam, nihil penitus diuinam religionem curaret, sed eam semper ad suum commodum in omnes etiam contrarias formas inuerteret, literæ eius ad Ducẽ Alençonium missæ, & postea ad detegendam ingratissimi hominis erga Deum principes, populósque omnes infidelitatem euulgatæ & impressæ perspicue loquuntur. Quum enim princeps ille an oblatum Brabantiæ principatum acciperet nec ne, restitaret nonnihil & hęreret, partim ob quendam Dei timorem, quia Brabanti tum erant Caluinistę, quos in hęresi tueri sine graui in Deum peccato non poterat, partim ob humana pericula ex eo fortassis oritura, ne videlicet Galli propterea eum tanquam hæreticum à successione regni arcerent: his vtrisque incommodis doctissimus iste Caluinista & Atheista vno hoc fidei Deique negligendi præcepto sic occurrit: primùm nullo modo omittendum esse pręsens quod offerebatur de Brabãtia comparanda commodum: quia *vbi de prouincijs acquirendis agitur, tum ea in re nulla religionis habenda est ratio, vel eam ob causam quòd fingi semper possunt & inueniri media religionem ad*

Exterminer tous gens de biẽ & d'honneur.

Surius in Comment. ann. 1581 pa. 1012.

Consilium Aurangij de Atheismo.

votum subditorum statumque causa alterandi. Vt ergo nunc primù Ducatum illum adipisceretur, vbi potiores erant partes Caluinistarum, probandũ esse Caluinismum, & eius defensionem subditis illis religiosissime iurandam, nec quicquam prętermittendum quo se acrem Caluinismi propugnatorem ostenderet. At quemadmodum interim præcauere poterat ne Galli Catholici talem Caluinismi fautorem à suo regno adipiscendo repellerent? Optime: vt primùm enim à Brabantis admissus eorum vrbes & arces validiores suæ fidei traditas accepisset, ac iam ipse Caluinistis illis potentior euasisset, tum consulit vt Alençonius arces illas suis *præsidijs Gallicis, etiam inuitis Brabantis & Flandris muniat. Quo facto* (inquit) *incolæ poterunt ad eam religionem* (Catholicam) *compelli quæ vestræ Serenitatis conueniet instituto, atque ita Corona Gallica ipsi non poterit denegari,* quando Galli hoc facto perspicerent, eum fuisse Catholicæ fidei adeo studiosum, vt Brabantos eius fidei gratia egregie circumuenerit, ad eamque fidem eos vel inuitos compulerit. Hoc modo insignis veterator & populum sui amantissimum nefarie prodidit, & principem illum suo diabolico Caluinismo inficere conatus est, & execrabilem se Dei totiusque religionis siue Catholicæ siue etiam Caluinianæ contemptorem probauit, & omnes Caluinistas principes, fœderatos inprimis suos Nauarræum & Condæum (cum quibus arctissima illi intercedebat necessitudo) edocuit nec pili facienda esse iuramenta quæcunq; siue de Catholica fide siue de Caluiniana, modò ex ijs violatis aliqua potẽtiæ amplificandæ spes illucesceret: & deniq; populis tanquã bestijs abutendũ esse, quos modo ad Caluinismi, alias ad Libertinismi, mox ad Catholicę fidei professioné pertrahere debebant,

Aurang. ingratissimus proditor.

Voiez l'histoire des troubles du pays bas li. 4. fol. 316 an. 1577.

bebant, prout ſuis rationibus viderent expedire.

9. Archiepiſcopus nuper Colonienſis quanquã ſimulabat ſe Lutheranum, tamen quia eum à Caluiniſtis inſtigatum, & præcipue Caluiniſtarum auxilijs innixum fuiſſe, & Caluiniſtis plurimum fauiſſe probant tot Caluiniſtæ qui erant ei à conſilijs, & alij Caluiniſtæ qui illi auxiliatum venerant, ſed in itinere in Lotharingia propter varia latrocinia & ſacrilegia ſuſpendio perierunt, tot item Angli à Regina & Concilio Anglicano ad eum iuuandum miſsi, & denique quod ad extremum alijs omnibus deſtitutus ad Aurangium & Hollandos Caluiniſtas tanquam ad vltimum præſidium & Triarios ſuos confugit, in hunc ordinem non immerito aggregari poteſt. Quin & permulta opera, eius Caluinianis quam Lutheranicis ſimiliora, vt quod non *eccleſias deuaſtauit* modò ſed *altaria quoque ſubuertit, Chriſti & Sanctorum imagines confregit, eccleſiaſtica ornamenta diripuit, Sacramentum pedibus conculcauit* (altaria autem & imagines, & Sacramentum, & ornamenta eccleſiaſtica admittunt & approbant Lutherani) docent eum Caluiniſtis potius quam Lutheranis eſſe connumerandum. Hic verò quam multis horrendis periurijs ſeſe implicauit, quando ante paucos annos è Chriſtiano Epiſcopo factus Euangelicus Superintendens, Epiſcopatum Colonienſem Epiſcopis non autem Superintendentibus, Imperij iure attributum voluit retinere? Primum quum *nuptias non concubitus* ſed *conſenſus faciat*, is autem cum Agnete de matrimonio ineundo non *conſenſiſſet* modò ſed *concubitu* quoque multarum ſeptimanarum conſummaſſet, idque tum literis eius, tum publica fama ad multorũ notitiam veniſſet, atque hoc ei à quibuſdam obijceretur, & vna quod

9.

Michael Iſſeltius de bello Colonienſi li. 1. pa. 16. 81

Ibi. lib. 2.

Ibi. pag. 252. & li. 3. pa. 285

Truckſeſius pſeudoepiſ. Colonienſis

In regulis ſuis.

religionem mutare decreuerat: quia timebat ne ditionem suam iuxta prouinciæ leges statim amitteret: vt tempus aliquod ad se firmius muniendum lucraretur, audaci vultu illud de matrimonio sibi *à suis æmulis falsò impingi asserebat:* & quod de religione dicebant, luculentum esse mendacium. Se nunquam id cogitasse; imò verò *capite truncari malle quã à Catholica religione in qua natus erat recedere, cum execrationibus detestationibúsque asseuerabat.* Hęc quasi protasis periurij Trucsesiani fuit. Reliquos autem actos exponemus breuiter quemadmodum in Imperialibus Comitijs Francoforti explicati sunt, atque ita probati vt nec à Trucsesianis negari potuerint. Primò *cum in Archiepiscopum electus fuit, hæ iuxta antiquißimum morem conditiones sunt appositæ. Vt electus à summo Pontifice Romano suam impetret confirmationem vt sacerdotio se faciat initiari, vitámque ducat ordini & dignitati suæ conuenientem: vt tota vita sua fidem Catholicam profiteatur, eamq́; defendat & contra aduersarios tueatur. Hæc si facere nolit, ad Capituli requisitionem Archiepiscopatum, liberè, purè, & simpliciter in manus Capituli resignet.* Hoc iuramentum Trucsesius electus Archiepiscopus coram electoribus suscepit, & postea coram primoribus & Senatoribus Coloniæ *antequam Archiepiscopus proclamaretur, in chorum maioris Ecclesiæ Coloniensis introductus repetiјt, & inuocato Dei nomine per sacrosancta Christi Euangelia confirmauit.* Hęc duo vincula stringendo tauro non plane indomito poterant suffecisse. Sed quoniam quanquam iure ciuili duo vincula homines non improbissimos fortiter ligant, *funiculus* autem *triplex* & ratione & diuinis literis ad hoc efficiendum multò est neruosior, en tertium vinculum huic Archiepiscopo circundatum. *Habet diœcesis Coloniensis pacta quædam solennia quæ Concordata prouinciæ vocant, olim inter Ar-*

Vbi supra de bello Coniensi li. 10. pa. 161.

Anno 1583. Octobris 11. vbi supra lib. 3. pag. 371.

Multiplex periurium Trucsesii.

Eccles. cap. 4. 12.

chiepiscopos, Capitulum, & Ordines patriæ communi omnium consensu statuta & definita. Quęnam verò illa? *Vt Archiepiscopus nullam in religione mutationem instituat vel admittat; ipse in antiqua religione Catholica permaneat, eámque sartam tectam conseruet. Nulla feriat cum exteris principibus fœdera, ignorante vel non consentiente Capitulo & Ordinibus patriæ, nec militem extraneum in diœcesem ducat, & quasdam arces præcipuas non nisi indigenarum præsidijs muniat. Et hos etiam articulos omnes & singulos se seruaturū sacrosanctè iurauit Trucsesius.* Quod si quis adhuc plura desiderat, & in ampliore numero maiorem firmitatem & pondus esse existimet, en adhuc pręterea nouum de integro iuramentum quartum, & quintum, & sextum. *Nam iuxta laudabilem & perantiquam Germanicæ nationis constitutionem, confirmationem suam à Pontifice Romano impetrauit, verum præuia promißione, confeßione, & iuramento de antiqua Catholica Romana fide non violanda, sed vsq; ad extremum spiritum conseruanda & defendenda. Quintò quum à Suffraganeo sacris ordinibus initiaretur & presbyter fieret, idem de fide Catholica iurauit. Denique assumptio & admißio ad celebre Electorum Collegium easdem habuit conditiones annexas. Tum enim iurauit se Pacem religionis eiúsque articulos omnes & singulos, etiam eum qui Ecclesiastica dicitur Exceptio inuiolabiliter conseruaturum.* Quem non dico hominem Christianum, sed vel ciuilem, aut omnino hominem, quem nisi plane belluam & equum hæc tot vota & iuramenta in officio non continuissent! maxime quum iuxta licentiam Romanę Confessionis non simpliciter astringebatur ad fidem Catholicam, nec ad persoluendum continentię votum quod sacerdos factus emiserat, sed si luxuriari vellet, poterat quidem libere & fidem, & continentiam, & honestatem omnem, & Deum quoque derelinquere: sed

[4] [5] [6] *Ibid. pag. 378.*

ita tamen vt vna relinqueret Episcopatum, & in eo virum meliorem & fidei votiq; tenaciorẽ iuxta leges Imperij & ecclesiæ ab ijs eligi quorum intererat, pateretur. Sic enim ab Imperatore, Catholicis, ipsisq; Protestantibus in plenissimis Imperij Comitijs definitum est. *Si quis Archiepiscopus, Episcopus, Antistes, aut aliquis Ordinis ecclesiastici à veteri religione deficiat, is continuo decedat ab Episcopatu suo, profectura, beneficio, simul omnibus etiam fructibus quos inde percepit (quod ipsum tamen ad nullam eius infamiam pertinebit) & collegio siue ijs ad quos ea res iure vel consuetudine pertinet, liceat & integrum sit eligere alium qui sit veteris religionis:* quam *ipsam conditionem* inter alias Trucsesius & in *Electoratus vnione.* & antea suo *Collegio Coloniensi,* & postea *Diœcesi:* & denique *Pontifici* quum Confirmationem obtineret, promiserat sanctéq; iurauerat. Poterat ergo etiam *sine infamia* iuxta leges Imperij, quanquam non sine nota Apostasiæ iuxta leges Dei, & fidem Catholicam abijcere, & non solam vnam Agnetem monialem cum Apostolo suo Luthero sibi inceste copulare, sed cum Montano duas etiã sorores tanquã Maximillam & Priscillã, aut etiam plures si illæ non sufficerent sibi adiungere: sed ita tamẽ vt episcopatũ tanquam tali Lutherano vel Montanistæ nequaquam congruentẽ dimitteret. Verũ ille vt primũ *illuminatus est* quemadmodum loquitur Caluinus, *& euangelij luce illustratus,* vel (vt ipse in Comitijs Lutheranorum suorum Arenspergensibus concionatur) per *quosdam homines tam superioris quam inferioris ordinis* (inprimis per sanctimonialem Agnetem) *diligentius sacris literis instructus, & vera verbi Dei cognitione irradiatus*: hoc est plane & simpliciter, vere tamen & ingenue, spiritu libidinis, luxuriæque & auaritiæ accensus: mox has iuramentorum catenas omnes siue à Deo siue

Anno. 1555. Sleidan. li. 26.

Michael Isselt. li. 2. pag. 215.

Euseb. hist. li. 5. ca. 14

Isselt. li. 2. pag. 193. 198.

siue ab ecclesia, siue à Concilijs generalibus, siue à Catholicis Imperij principibus, siue etiam à Protestantium Ordinibus, siue deniq; ab Imperio toto sibi iniectas, tãquam telas aranearum perrupit, maluitq; patriam suam omnibus belli incõmodis vexare, & Gallos Caluinistas, & Flandros, & Anglos, & quoscunq; externos ad Germaniã populãdam accersere, & plurima prouinciæ Colon. egregia monasteria, ecclesias, pagos, castella, vrbesque misere vastare, demoliri, incendere, & singulas iuramentorum tam solenniũ & toties repetitorum partes infringere, quam non se contemptu fidei & religionis, & latrociniis, & sacrilegijs, & multiplici atq; infami periurio perfecte euangelicũ ostẽdere.

10 Quod si in Angliam transeamus, & illorum Caluinianum regimen contemplemur, illic perfectionem huius perfidiosissimi periurij reperiemus, vtpote quã periuriorum, sacrilegiorũ & rebellionũ tanquam scholam atq; magistram vicinæ prouinciæ Caluinianæ suspiciunt, & à qua ad istas illis artibus imbuendas magistri mendaces & perfidiosi tanquam ex equo Troiano vel Lerna aliqua profecti exierunt. Postquam enim fœtus illius Aurangianæ in Flandria rebellionis iam maturuerat, si quæras quarum tanquam obstetricum adiumento is in lucem æditus est, historiæ communes principem, Consiliarios, Ministros, & mercatores Anglicanos tibi proferent. Si quæras à quo auctus & nutritus ad virilem magnitudinem peruenit, & tãtam potentiã est adeptus, vt partim viribus, partim fraudibus, regẽ Philippũ ex integra pene regionũ illarum possessione deiecerit: & libri historici, & epistolæ, & picturæ, & ipsa triuia consiliarios Anglicanos & reginã illã tibi circumsonabunt. Quæ postquã alios oẽs modos rebellionẽ illã cõfirmãdi

IO.

Perfidia Anglorũ erga regem Hispaniæ.

Nuptiæ reginæ Angliæ cũ Duce Alenconia.

 tentasset,

tentasset, tandem & suam ipsius personam & virginitatem periclitata, innuptas nuptias cum vicino principe contraxit: quem omnésque vicinas regiones vsque eo mirabiliter coniugij illius spe illusit, vt de eo iam confecto, ratóque & consummato certissimum se vulgo iactaret Aurangius, idem creparent Galli, ad quod honorandum duces militesq; Angli & Flandri in Belgio *omnia tormenta magno reboatu disploserunt, rogos ingentes struxerunt, epulas & conuiuia passim celebrarunt, nihilque quod ad talem festiuitatem pertineret prætermiserunt*, cum singulari reginæ illius contumelia, quasi ea principi illi tanquam marito copiam sui fecisset, quæ tamē fortasse nunquam vinculum coniugale somniauit, neque minus ab eo ex insula post festa conuiuia, & nuptiales choreas, & geniales thalamos in speciē adornatos egrediēte virgo relicta est, quam ab eodem primò omnium in insulam eam ingrediente salutata est virgo, vt quæ in eum tantummodo finē matrimonium hoc simulauit quò Belgæ in incœpta rebellione essent pertinaciores, nec de militum & auxiliorum copiosissimis supplementis iā quicquam dubitarent, quando tali licet falso coniugij vinculo Galliam & Angliam, Angliæque reginam Ducissam Brabantiæ factam Anglicanas opes cum Gallicanis copulasse ad eos iuuandos intelligerent. Si denique quæras eandem rebellionem iam senescentem & ferè decrepitam quis sustineat, omnes norunt & vident reginæ illius præsidijs vrbes Hollandicas occupari, reginæ illius nauibus Americanas regis Philippi oras vastari, reginæ illius piratas ad naues regias Americanis opibus onustis intercipiendas excubare, regē deniq; reginę illius classe in alijs ditionis suę partibus bello implicitum distineri eum in finem, vt dum regię

γάμος. ἄγαμος.

Surius in Comment. pag. 1035 an. 1581.

vires

vires alio auertuntur, Hollandicis rebellibus maior adſit quies & ſecuritas, & ad ſe colligendum vrbeſque contra regem muniendas maior ſuppetat poteſtas & opportunitas. atque hæc omnia ſic perpetuò geſta multis annis antequam vel facto vel dicto reginam rex ille læſerat. Et vnica illa impudens cauillatio qua hæretici Angli in primo rebellionis huius ortu regis Hiſp. pecunias ducibus ſuis ad exercitus ſtipendia in Flandriam miſſas mero latrocinio (quid enim ego ficum ſuo nomine nó appellem) inuaſerunt, demonſtrauit quid fidei à Caluiniano principe aut Conſiliarijs erat deinceps eo bello toto expectádum. Quum enim Hiſpani mercatores ſupra octies centena millia ducatorum mari in Flandriam deferentes, vt Caluinianos piratas Anglos Galloſque mari Britannico liberè graſſantes vitarent, freti amcitia & fœdere regis ſui cum Angliæ regina in portus Anglicanos fuiſſent inuecti: infeſtiores terra prædones quàm mari piratas inuenerunt. Regina enim à ſuis Conſiliarijs inſtructa, ne talem prædam è manibus dimitteret, & vt ſimul ereptis Duci Albano militum ſuorum ſtipendijs, Aurangianis proditoribus tanto maius robur adderet: cauillata eas pecunias non eſſe regis Hiſpani *optimi fratris & fœderati ſui* (ſic enim loquebatur) ſed mercatorum quorundam Genuenſium à quibus eas certo fœnore mutuari vellet, vniuerſas fiſco ſuo intulit. Et quanquam eo commento nihil eſſet improbabilius (nam Calecutij mercatores cũ ea pecuniarum vi tam crebrò quàm Genuéſes Britannicum mare nauigant, prætereaque & mercatores, & naues, & pecuniæ ipſa forma impreſſa veritatis fidem faciebant, & regis Hiſpaniæ in Aula reginæ legatus, & Nuncius à Duce Albano ad reginam miſſus euidentiſſimis documentis oſtenderũt

Pecunia regis Hiſp. perfidioſe ab Anglis intercepta an. 1568.

Vide edictum reginæ & reſponſum legati regis Hiſpaniæ eu l'hiſtoire des troubles de Flandres per Sratiũ li. 2. à fol. 113. vſq. 123.

Impudens mendaciũ Caluiniſtarum Angliæ.

pecuniam eam esse regis Hispani) illa tamen in priore commento persistens esse pecuniam nõ regis sed mercatorum Genuensium, prædam omnem à piratis maritimis ademptam sibi reseruauit. A quo tempore vsque ad hodiernum diem, perpetuam quandam piraticam erga regis illius subditos ad rebellium Aurangianorum defensionem exercuit. Ecquid verò hac tempestate intercedebat fœdus aliquod reginæ illi cum rege Hispaniarum? & quidem arctissimum, sanctissiméque iuratum, nõ modò antiquum illud domus Burgundicæ cum principibus Angliæ, sed nouũ inter hos duos principes ante paucos annos factũ, & quo regina in magnis difficultatibus posita contra potentissimos principes se maximè roborauit, proptereaq; regi Philippo maximæ debebat, vsq; eò vt Gallici scriptores eum reginæ eius *protectorem* vocent, eamq; reginam se *Philippi protectioni submisisse* scribant. Sed fides Euangelica (Caluinismi) nullum fœderum, nullam amicitiæ, nullam quantæcunque beneficentiæ rationem habet: & qui hæreticos omnes *naturalis affectionis* expertes ab Apostolo dictos meminerit, nõ mirabitur si Caluinistæ quos Euangelium & institutio adeò proditoria, maligna, ingrata, nefaria, & plane belluina infecit, aliorum sint hæreticorum maximè infideles, & erga ipsos amicos & patronos suos ingratissimi.

Fœdus reginæ Angl. cum Rege Hispan.

Guicciardin in hist. Belgica.

Belforest lib. 6. cap. 86.

Rom. 1. 2. Timoth. 3.

11\. 11. Percurramus verò eiusdem reginæ cum altero rege Galliarum fidelitatem quæ quidem sæpe est iterum & tertiò iurata, sed quo fructu & effectu cõmunis experientia docuit. In tot enim subditorum Hugonotarum contra regem illum prælijs, ecqua manus Anglorum regi opem tulit? ecqua peditum cohors? ecqua turma equitum? An vllæ ciuitates vel contra rebelles defensæ, vel à rebellibus erepta sunt

ſunt Anglorum fœderatorum opera? Quum Hiſpani, quum Itali, quum Germani, quum Burgundi regibus illis indigniſſime per ſuos ipſorum ſubditos nequiſſimos & impuriſſimos proditores oppugnatis ſuppetias tulerint, quod vel minutum ſupplementum ſiue militum, ſiue pecuniarum à fœderata ſua principe regina Angliæ ad eorum auxiliũ venit? Inaniter quid ea non fecerit inquiro, quum quid fecerit magis ſit arguendum. Tanquam enim non cum regibus, ſed cum illorum rebellibus, nõ cum Carolo & Henrico ſed cum Colignio & Cõdæo fœdus percuſſiſſet, tanquam ipſa non princeps eſſet ſed priuata, nec aliquid in ſe haberet generoſi regum ſanguinis, ſed ex turpi & Catilinario Hugonotarum, & Geuſiorum, & ſimilium rebellium atque proditorum ſemine fuiſſet concreta: ita his quoque regibus Gallicanis ſemper fuit infeſta, & pro rebellibus contra reges illos ſtetit: Colignium ſuis op bus auxit, Colignium ſuis militibus iuuit, Colignio innumerabilem pecuniam ſubmiſit, Colignio ſupplementa rerum omnium terra marique ſuppeditauit, Colignio contra Franciſcum primò, & tum contra Carolũ, & deinceps Nauarræo, Cõdæo, & Caſimiro contra Henricum Gallorum reges ſemper & conſilijs, & auxilijs, & quibuſcunque poterat modis adfuit, & cum illis ad veros reges deprimendos & opprimendos & regno penitus eijciẽdos, contẽptis fœderibus & iuramentis, opes & vires ſuas conſociauit. Sed ne nimis generaliter & vage diffuſa feratur oratio, quanquam hæc ſunt in oculis omnium geſta, & facile poſſunt cuiuis innoteſcere, vnico tamen exemplo de fide erga poſteriorem Galliæ regem Carolum nonum perfidioſiſſime violata, Euangelicã principis & Concilij Angelicani in fœderibus ſeruandis fidem monſtrabo.

Fœdus reginæ Angl. cum rege Franciæ.

Nullum

Anno 1571. Toplin. li. 34.

Nullum opinor fœdus multis annis aut honorificentius aut ſolennius factum, vel conditionibus exacte & ſubtiliter expreſſis deſcriptum accuratius, quam quod paulo ante mortem Caroli IX. inter eum & reginam illam ſanciebatur. Cuius inter alia multa iſtæ conditiones erant. *Prin cipes illi ad mutuam alterutrius defenſionem aſtringantur contra omnes alios fœderatos, amicos, cognatos, & fratres, abſque vlla exceptione perſonarum, cognationis, cauſæ, aut alterius contractus. Mari ſubminiſtrabunt mutuo alter alteri octo naues inſtructas & in ijs mille ducentos milites, terra ſi opus ſit ſex millia peditum &c.* Formam autem iuramenti quod regina Angliæ præſtitit, ad inſigniorem hiriæ conſequẽtis memoriã ita hiſtorici annotarunt.

Hiſtoire de M. Pig. lib. 10. ca. 7.

Nos Elizabetha Dei gratia regina Angliæ, Franciæ, *& Hiberniæ, defenſatrix fidei, promittimus & iuramus in verbo* Reginæ *& fide principis* Chriſtianæ, *in manibus illuſtriſſimi Ducis Memorancij Paris & Mareſcalli* Franciæ, *per ſancta Dei euangelia, quod ſeruabimus & faciemus ſeruari ſine vlla contradictione omnia & ſingula pacta, conuenta, & articulos fœderis, fidelitatis, & arctæ amicitiæ ſtabilitæ inter nos & Carolum fratrem noſtrum.* Nec *patiemur aliquid innouari per nos aut ſubditos noſtros quocunque modo directè vel indirectè in damnum aut præiudicium huius confœderationis.* Hoc fœdus tam diligenter compoſitum, tam ſancte iuratum, quam cito iniuſtiſſime ruptum eſt? Obſedit paucis poſt ſeptimanis Carolus rex Rochellam non ipſi tantum, ſed toti etiam orbi Chriſtiano rebellem, vt quæ Chriſtianos omnes qui *non eſſent religionis Rochellenſis* aut Aurangij principis ſubditi, tanquam hoſtes ſuos prædabatur. Rochellenſium res in magnis verſabantur anguſtijs. Terra exercitus ingens eos acerrime oppugnabat. Mari claſſis regia eos claudebat, vt nulla ſupereſſet vel terra vel mari rebellibus illis ſpes, niſi regis

En parole de royne & foy de princeſſe Chreſtienne.

Suprà fol. 382. 323

regis Gallorum fœderata fidem nuperrime datam contemneret, & rebellibus illis more ſuo ſuccurreret. Neque vero ea expectationem illorum fefellit. Pauci enim menſes effluxerant quum Mongomerius cum claſſe ad auxilium ferendum aduenit. At claſſem eam vbinam comparauit? vbi armauit? In Anglia. Quibus militibus? Anglis, quorum multas illic turmas collegit. Quibus præfectis militaribus? Anglis, Chãpernono, VVintero Puluertoto, Morgano, & alijs permultis. Ex quib. portubus ſoluerunt? Ex Anglicanis, Falmue & Plinmue. Quænã erat claſsis illius nauis prætoria, & vt vocant, Admiralia? Anglicana *Prima-roſa*, quã regina Angliæ iam tum ſophiſtice mercatori cuidam Anglo vendiderat. Quot Anglicanæ naues eam ſequebantur? Decem, ſed illę decem Rochellenſibus quinquaginta quæ in eadem erant expeditione, & magnitudine, & belli gerendi commoditate præſtantiores. Quum ad rem gerendam ventum eſſet, cuius vexilla & inſignia more militari in antennis nauium ſunt explicata? Reginæ Anglicanæ, Hoc eſt fœdus, Hoc iuramentum huius temporis Anglicanum. Hoc verbum, hæc *fides principis* iuxta Euangelium & fidem̃ Caluini *Chriſtianæ*. Sic illi per *ſancta Dei Euangelia* iurant. Sic illi *nec directè*, *nec indirectè* contra fœdera cum principibus Catholicis facta quidquam moliuntur. Non ſolummodo regi naues quas pollicebantur non reddunt, nec ſolum hoſtibus auxilia vt debebant *directe & indirectè* non negant, ſed contra duplici periurio, & regi quod æquum erat non ſubminiſtrant, & hoſtibus eius quod iniquiſsimum & contra fidem erat largiuntur, idque multo cum fœnore & redundantia: illis nimirum tribuentes naues decem quas huic promiſerant octo, nec præſtiterunt

Inſignis perfidia reginæ Angliæ erga regem Franciæ.

runt vnam. Atque hoc ita factum est, vt & regi tum viuenti Carolo, totiq; regno grauissime nocuerit; & Henrici fratres qui tunc vice regis exercitui præfuit famam atque existimationem maxime læserit. Quum enim domiti fere essent rebellium animi, duxque eorum peritissimus La-noæus partim Ministrorum insolentiam dedignatus, partim fælicem successum desperās è ciuitate discesserat; vt magna spes esset de illo rebellium portu & perfugio capiendo, atque ita regno toto tranquillando: tum hæc Anglicana classis submissa eorum & inflauit animos, & auxit insolentiam: & quum paucissimis diebus antea regis frater eos ad obedientiam regis cohortatus, recenti fœdere & iuramentis Anglicanis fretus magna contentione asseueraret nullam subesse Anglicani subsidij spem, tum eo ipso quasi temporis momento hæc subsidia in alto mari comparuerunt, tanquam ad principem eum insignis mendacij & vanitatis coarguendum. Cuius classis duces iuxta consilium quod in Anglia ceperant ad Gallos vehementius terrendos, in summitate malorum *Crucem rubram Anglicani regni insigne* erexerunt, vt Gallis quasi clarissimo buccinæ sonitu *denuntiarent, hanc expeditionem reginæ Anglicanæ voluntate, & armis & opibus, & nauibus* esse factam. Alia exempla periurij & infidelitatis Anglicanæ facile ad memoriam suam reuocare poterunt, qui vel in rebus politicis vel etiam in historijs communibus sunt versati. Ego enim vno vel altero exemplo memoriam tantùm peritioribus redintegro, ijsque ad alia repetenda tanquam viam commonstro: quæ tot sunt erga Galliæ reges egregia & obstupenda, quot fuerunt in hoc regno rebellium contra regem intestina prælia. Semper enim regina illa contempta fide & fœdere quouis, suis opibus rebellium par-

Poplinere vbi sup. & La Val, lib. 25.

Angl. rebellibus semper, regi [illegible]

lium partes fouit. At de quibuscunque auxilijs regi suppeditatis quis vnquam audiuit? quæ historiæ memorant? qui annales loquuntur? Fides nimirum Anglicana in hoc genere, nihil quicquam differt à Truc(esiana, nihil ab Aurangiana: est enim perfecte Caluiniana, hoc est summe periura, summe Macchiauelliana, cuius euangelium hac in re idem prorsus cum Caluiniano hoc habet commune & certissimum principium: *Principi peierare, fallere, & dißimulare, sine vlla dubitatione licet.* Et rursus *Princeps ingenium versatile & arte vsuque factum in sæuitiam & perfidiam habere debet, & reipsa talem se præstare quoties expedierit.* Quod à Macchiauello haustum in suas euangelicas *Institutiones* transtulit Caluinus, in eo magistrum suum Macchiauellum antegressus, quòd Macchiauellus hoc solùm principibus licere putat, Caluinus autem non ad principes restrinxit, sed ad Caluinistas omnes, ad omnes nimirum *fide sua illuminatos*, ad omnes quibus *euangelij noui lux affulget*, hoc Macchiauelliani euangelij principium accommodauit.

nunquam opē ferunt.

Macchiau. de principe cap. 18.

Caluin. Inst. lib. 4. cap. 13. §. 11. Vide supra fol. 227.

12\. Horum autem vtrunq; de perfidia & sæuitia, quemadmodum eadem Angliæ Regina erga Scotiæ principes & matrē & filiū exercuerit, præstat silentio prætermittere quam paucis attingere quod nec paucis nec multis pro rei magnitudine potest explicari. Quemadmodum enim pictor ille quum in bello Troiano historiam Agamemnonis Iphigeniam filiam ad Deos propitiandos immolaturi depingeret, tristem fecit Chalcantem sacerdotem, mæstiorem Vlissem, lachrymātem Menelaum patruum, patris autem Agamemnonis caput velo quodam operuit & inuoluit, quia summum illum luctum penicillo non poterat imitari: ita quum Anglicana fides fuerit erga suos domi

12.

Cicero in Oratore.

subditos

ſubditos crudeliſsima & perfidioſiſsima, perfidioſiſsima erga regem Hiſpaniæ, perfidioſiſsima erga reges Galliarum: tum erga reginam & regem Scotiæ incredibiliter omnem modum exceſsit, omnes humanitatis limites eſt prætervecta, ideoq; quaſi obuolutam dimittens, hiſtoriam eam alijs malo cogitandam relinquere, quam rudi carbone meo eius deformitatem deſcribendam ſuſcipere, cuius nec leuiſsimam particulam vlla oratione poſſum conſequi. Vnum hoc tantummodo admonebo, ſi quis à primo regni anno quo regina illa & Concilium Anglicanum Gallos regnum illud in obedientia reginæ & mariti Galliarum regis fide continentes expulerunt regni Scotici hiſtoriam perluſtret, etſi plurima fuerint inter reginas illas fœdera, nuncij, legationes, munera, literæ, multa arctiſsimæ amicitiæ ſigna & ſymbola, ſemper tamen arctior & verior interceſsit amicitia cum rebellibus contra reginam. Simulate, mendaciter, euangelice iuxta euangelium Caluinianum iurarunt reginæ & filio, at vere, ſolide, & efficaciter concitarunt & fouerunt Iacobum Baſtardum, & Catilinam Mortonum illis dederunt verba, his affuerunt rebus & operibus: his ad illos circumueniendos fraudibus, debilitandos factionibus, opprimendos viribus, ad prodendos & deijciendos è regià dignitate, præbuerunt quicquid intimi & potentes amici chariſsimis amicis & fratribus potuerunt impendere. Neque hoc ipſorum actores & fratres diſsimulant. Quum enim infamis ille proditor, ille Catilina, alter Colignius. Scotorum flagitioſiſsimis Mortonus cuius propter infinita ſcelera & crudeliſsimam regis vltimi cædem caput in publico foro Edimburgi ante aliquot annos amputatum eſt, ijs poſtquam reginam è ſolio deturbaſſet

Anno 1559.

Mortonus.

bassent, oppugnasset bello, inuasisset authoritatem regiam, verosque regis filij & reginæ matris subditos plurimos interfecisset, regina autem Scotorum charissimæ consanguineæ suæ reginæ Anglorum peramicis literis & promissis victa in Angliã secesserat, atque illic contra ius gentium & omnẽ æquitatis & humanitatis speciem in carcerem esset inclusa, insecutus paulò post Mortonus Anglicanæ reginæ hortatu, vbi Londinum venisset, ea simulans se velle summa æquabilitate causam reginæ Scotiæ & rebellium eius audire, per Consiliarios suos Mortonum & qui cum eo venerant primum admonuit vt si fieri posset *res nuper in Scotia contra regem & reginam gestas tam euidentibus argumentis confirmarent, vt eas fuisse iustas & ipsa Angliæ regina persuasum habeat, & alijs principibus rationem reposcentibus honeste respondere posset*. Hoc verò (Deus bone) quemadmodum fieri aut cogitari poterat! Vt enim subditi sola ambitione moti contra legitimum regem insurgant, vt eum circumuentum nefariè sine iudicio nocturnis insidijs interficiant, vt contra legitimam principem rebellionem concitent, vt eam inauditam & tamen ipsorum procerum suorum iudicio stare paratam apprehendant & carceribus mancipent, & fidelissimos primariósque regni subditos barbara immanitate trucident & suspendant, vt hæc omnia patrent, quo apostatam, bastardum, spurium, nec *regis quidem vt vulgo prædicabatur*, sed alterius nescio cuius, terræ, imo inferni filium in regia sede collocarent: vt pauculi prædones & sacrilegi *sæpius proditionis infamia notati, sæpius damnati perfidiæ, sæpius à furca* nimis magna reginæ indulgentia *redempti*, reginæ suæ ijdem sint accusatores, ijdem testes & iudices: imò vt ante iudicium datum, sententiam qualis ipsis videbatur contra principem

Buchananus histor. Scotica, li. 20. pag. 703. &c.

Blacuod. apol. pro regibus. ca. 2. pag. 34.

innocentissimam exequantur, & humana diuináque omnia iura peruertant, & regicidij ab ipsis cōmissi pænas à regina exigant: hoc quemadmodum probare Mortonus & socij poterant, aut reginæ Anglicanæ *iustè facta persuadere?* Quanquam si vel leuem vmbram tolerabilis persuasionis moliri potuissent, non dubium est quin ea suffecisset. Sed quoniam tam crassis & belluinis furoribus nullus probabilis fucus potuit obduci, ideóque à proditoribus illis postulare vt ea *iustè facta persuadeant* perinde erat ac si eos iuberet cœlum digito attingere, aut camelum per foramen acus adigere: eam ob causam regina Angliæ hanc nimis arduam difficilémque prouinciam admodum gratiose considerans, per *eosdem suos consiliarios* significauit, *id si minus præstare possemus* (inquit ex actoribus & perduellibus vnus) nec vllas immanium facinorum causas probabiles afferre, *tamen reginam nihil prorsus omissuram quod ad incolumitatem nostram* & defensionem *facere queat.* In quo regina illa re & opere ita dicit, quòd etsi sacrilegia illa, etsi rebelliones, & periuria, & homicidia, & regicidia, & alia facinora quibus nec cogitari possunt magis infanda & horribilia essent toti mundo apertissima, quæ nec ab ipsis illis carnificibus possent excusari: etsi ea cum rege & regina Scotiæ plurima habebat & fœderum, & iuramentorum, & cognationis sanguinisque vincula: tamen quia ab ijs omnibus eam generali quadam dispensatione liberabat *lex euangelij Caluiniani,* idcirco velle se rebellibus, & sacrilegis, & periuris, & homicidis, & regicidis illis adhærescere, *nec quicquam prorsus omittere quod ad incolumitatem illorum pertineret*, nec item quicquam prætermittere quod faceret ad reginæ matris & regis filij euersionem, quorū vtrúmq;

Ibid.

Nota mirabilem improbitatis defendendæ professionem.

& matris

& matris luctuosissima cæde, & plurimis contra filium excitatis rebellionibus manifeste deinceps vsque ad hodiernum diem patuit. Sed abrũpamus ista necesse est, nisi in infinitum velimus perpetuare orationem. Est enim Anglorum Caluinistarum perfidia immensa quędam abyssus Atlantico Oceano profundior. Nec tam molestum est noua continenter exempla perfidiæ & periurij illic inuenire, quàm arduum, & vt opinor ne possibile quidem, vnicum proferre exemplum eorum fidei & veritatis. Neque sane arbitror vllum existere exemplum fœderis ab illis cum vllo Catholico rege, Lusitano, Hispano, Imperatore, Gallo, Scoto seruati, si tamen vel aliqua proprij commodi, vel leuis Euangelismi sui fœdissimo periurio iuuandi spes emineret. At periuriorum & violatorum fœderum erga omnes Christianos reges, & in nauibus Lusianorum piratice captis spoliatisque, & Mauris Turcisque contra regem illum solicitatis, & in multitudine rebellium Flandrorum & Francorum, in Aurangio, Ludouico, Colignio, Mongomerio, Castilionæo, in ciuitatibus Francię Flandriæque occupatis & contra reges illos defensis, in Trucsesio contra Imperatorem & pacem Imperij Anglicanis præsidijs adiuto, & in Scotia iam 30. annos totos ciuilibus tumultibus & coniurationibus concussa atque vastata, innumerabilia exempla suppetunt.

13 Quare vt ex Anglia in Galliam vnde digressi sumus reuertamur, illic Caluinistas nullã iuramẽtorũ habere rationẽ quid opus est nouis argumentis docere, quum illud tam multis historijs atq; experimentis iam prius luculenter probatum dederimus. Omnia siquidem eorum bella an non erant infinitis periurijs cõtra Deum & regem cumulata?

13. Cap. 6.

Nam & cōtra regem eum tanquam perduelles bellabant, cui obedientiam iurauerant, & contra Catholicam religionem pugnabant vt Apostatę atque hæretici; cuius in baptismo promiserant & deuouerant se fore in æternum defensores. Ergo quotiescunque in acie contra regē stabant, periuri erant. Quotiescunque sub Condæi aut Colignij vexillis contra regem regiosq; militabant, periuri erant. Quoties Ecclesias diripiebāt, quoties interficiebant presbyteros, quoties destruebat sacella, quoties vastabant monasteria, in tota sua Caluiniana militia; rebelles, sacrilegi, & vnà contra Deum, Ecclesiam, regemque suum, iterum atque iterū periuri erant. Neque tamen ego illud solum animaduertendum dico quod ita factis operibusque suis periuri sunt; sed etiam quòd Euangelio suo; quòd disciplina; quòd conscientia ad periurium impelluntur, atque ita impelluntur, vt Caluinista Catholicis iurans quando ad vtilitatem Eaangelij fallere potest, si tū non peierauerit, is ab eorum congregatione vt impius & fictè Euangelicus verorum Euangelicorum cōsortio indignus repellitur, vt peccator maximus condemnatur. Sic enim à clarissimis ducibus in cōgregatione solenni definitum, & sacramentaria cæna (quod est grauissimum inter fratres rei confirmandæ symbolum) ratum factum est, idque Rochellæ, vbi tum ministri potissimum dominabantur vt suo loco ostendimus. Qui etsi à rege & quoad conscientiam intrinsecè credendi, & quoad libertatem externè ex omnibus in orbe terrarum sectis, quam vellent, & qualemcunq; cuperent eligendi & profitendi liberam haberent copiam, nec quicquam omnino poterant desiderare quod rex illis non indulserat, iique vicissim regi Carolo obedientiam eo ipso tempore iurassent: vt primùm tamen

Omnes Hugonotarum in Gallia rerum per iuriō gesta.

Suprà fol. 393. 394. 395.

men fratres Euangelici cœpissent iuramentum illud Caluiniane interpretari, *Fidem quidem regi datam seruandum esse verum est*, sed cum multis exceptionibus, quarum præcipuæ sunt, *ne id fiat cum periculo proximi, multo minus cum detrimento gloriæ diuinæ*: nunc autem innumeri sunt per Galliam fratres Euangelici, multa Lutheranorum, multa Anabaptistarum, plurima Libertinorum millia, qui nisi vos opem feratis in magno versantur periculo, valdéque obscuratur diuina gloria nisi tales Euangelici liberè crescant & multiplicentur, & istis certè temporibus *duplicatis peccatum vestrum nisi fœdera & iuramenta regi facta rumpatis, non minus quàm peccauit Herodes qui Iohannis caput filiæ promisit, & vt promisso staret amputauit*: hoc commentario postquam interpretes illi iuramentum illustrassent, Rochellenses statim spiritu Euangelico pleni obedientiam & iuramentum quod regi fecerant rumpendum esse decreuerunt, & noua cum cæteris Galliæ rebellibus fœdera & conspirationes suscipiendas, easque sine mora studiose coiuerunt: ne si fideles regi Christianissimo diutius manerent, atrociter Deum offenderent, & Herodiano peccato seipsos illigarent, perinde ac si sanctissimi prophetæ Domini præcursoris caput abscidissent. Quemadmodum autem ministri, & synagoga, & duces inferiores Caluinistæ ex verbo Domini censuerunt esse maximè Euangelicum fallere Catholicos & mendacijs periurijsque eorum ora oblinere, sic etiam ipse princeps Condæus alter Caluinismi Atlas cum ministris & ducibus illis ex supremi principis Nauarræi sententia statuit illud esse optimè factum & Euangelij Caluiniani puritati inprimis consentaneum. Quum enim Catholici in generali illo Ordinum

Caluinista natura fidei sua sunt periuri.

An. 1577 Gallicanorum conuentu Blesensi declarauerant regem etiamsi promisisset libertatem religionis Caluinistis, non teneri tamen ad eam tribuendam, eò quòd Caluinistæ conditiones ex quibus illa libertas pendebat & cum quibus adiunctis data fuerat perfidiose violassent, quorum permulti abiurauerant religionem Hugonoticam quam tamen deinceps amplexi fuerant: ijque & alij plurimi iurauerant se pro eadem hæresi nunquam cum rege bellum gesturos, in quo tamen rursus fidem datā fregerunt, ideóque quando illi prius infideles & perfidi fuissent, improbè requiri à rege vt is periuris & proditoribus illis fidem datam seruet: Princeps Condæus tanquam chirurgus Caluinianæ medicinæ peritissimus his vtrisque vulneribus vnico hoc emplastro medetur, videlicet quod iuramentū factum cum detrimento Caluinismi neminem Caluinianum obligat; quin potius Caluinista quisque obligatur illud contemnere & rescindere vbi primum datur opportunitas. Sic enim scribit in sua protestatione contra conuentum illum Blesensem, idque cum *consensu & approbatione* regis Nauarræi. *Promissum illud Euangelicorum de armis contra regem non ferendis, & de abiurata religione* (Caluiniana) *factum est contra bonos mores, contra Deum eiusque religionem, & causa est peccati, ideoque qui tali promisso se obligarunt, illud seruare minimè tenentur. Præterea promissum illud exprimebatur timore. Timebant enim crudelitatem & tyrannidem Papistarum, quod satis est ad eos à vinculo promißionis suæ absoluendos.* Ita non solum facto neglexerunt vota, promissa, iuramēta sua Caluinistæ quoties id vel sibi commodum vel Catholicis fuisset incommodum, vt ex omnibus eorum tota Gallia prælijs, coniurationibus, captis vrbibus, Aurāgianis, Anglicanis, Casimirianis, Bipontinis, multisq; talibus

Principes Caluiniani profitentur se nulla cū Catholicis fœdera seruaturos.

Conformement à la volonté du Roy de Nauarre. Histoire de Poplin. lib. 41. La Val. li. 13. Ann. 1577.

talibus contra regem & rempub. fœderibus pactuit: ſed etiam generali quadam regula ſtatuerunt quicquid iurauerunt Catholicis, ſi illud iuramentum cum minimo Caluiniſmi detrimento ſit coniunctum, eo ipſo fieri *contra bonos mores, contra Deum,* quia fit *contra eius religionem Caluinianam,* & cõſequẽter eſſe *cauſam peccati,* à quibus omnibus iuramentis non opus eſt Caluiniſtæ nouam aliquam relaxationem quærere (quod tamen facillime eis largitur euangelium) quando hic generali quadam diſpenſatione à talibus vniuerſe *per ſuprema eccleſiæ Gallicanæ capita* Condæum & Nauarræum abſoluuntur. Fingite verò iam Nauarræum Catholicis de religione Catholica non lædenda maximis quibuſque promiſſorũ & iuramentorũ ponderibus & religionibus cauere: ſi tamen vnà meminerimus quid ipſe de religione Catholica & Catholicis ſentias, niſi nimiũ ſtupidi ſumus ſtatim aduertimus nihilo plus eſſe in promiſſis & iuramentis illis momẽti, quàm ſi ſtupeo filo Sampſonem aut Herculem velis alligare. Caluiniſtis enim Catholici ſunt Cananæi, ſunt Moabitæ & idololatræ, & Catholica religio eſt illis idololatrica & ſumme in Deum contumelioſa, & Caluiniano Euangelio hoc maxime inſitũ & innatum altiſſiméqne impreſſum eſt vt omnibus neruis eam euertat & diſſipet, ad quam exterminandam videmus illos fratres etiam quum priuati eſſent in tota Gallia contra reges obſtinatiſſime depugnaſſe, nec vllis detrimentis, cædibus, & internecinis ſtragibus ab incæpto deſtitiſſe. Et quod priuati ſubditique fecerunt contra reges, id cùm reges euaſerint non facient contra ſubditos & priuatos? Cùm rex eos ad tale bellum animauerit, non multò magis contra fidem Catholicam exardeſcent? Cùm reges aduerſarij eos frænarent, qui tamen

Iudic. 16.

Nulla fides habenda Nauarr.

pecuniam eam esse regis Hispani) illa tamen in priore commento persistens esse pecuniam nó regis sed mercatorum Genuensium, prædam omnem à piratis maritimis ademptam sibi reseruauit. A quo tempore vsque ad hodiernum diem, perpetuam quandam piraticam erga regis illius subditos ad rebellium Aurangianorum defensionem exercuit. Ecquid verò hac tempestate intercedebat fœdus aliquod reginæ illi cum rege Hispaniarum? & quidem arctissimum, sanctissiméque iuratum, nó modò antiquum illud domus Burgundicæ cum principibus Angliæ, sed nouũ inter hos duos principes ante paucos annos factũ, & quo regina in magnis difficultatibus posita contra potentissimos principes se maximè roborauit, proptereaq; regi Philippo maximæ debebat, vsq; eò vt Gallici scriptores eum reginæ eius *protectorem* vocent, eamq; reginam se *Philippi protectioni submisisse* scribant. Sed fides Euangelica (Caluinismi) nullum fœderum, nullam amicitiæ, nullam quantæcunque beneficentiæ rationem habet: & qui hæreticos omnes *naturalis affectionis* expertes ab Apostolo dictos meminerit, nó mirabitur si Caluinistæ quos Euangelium & institutio adeò proditoria, maligna, ingrata, nefaria, & plane belluina infecit, aliorum sint hæreticorum maximè infideles, & erga ipsos amicos & patronos suos ingratissimi.

Fœdus reginæ Angl. cum Rege Hispan.

Guicciardin in hist. Belgica.

Belforest lib. 6. cap. 86.

Rom. 1. 2. Timoth. 3.

11. 11. Percurramus verò eiusdem reginæ cum altero rege Galliarum fidelitatem quæ quidem sæpe est iterum & tertiò iurata, sed quo fructu & effectu cómunis experientia docuit. In tot enim subditorum Hugonotarum contra regem illum prælijs, ecqua manus Anglorum regi opem tulit? ecqua peditum cohors? ecqua turma equitum? An vllæ ciuitates vel contra rebelles defensæ, vel à rebellibus erepta sunt

sunt Anglorum fœderatorum operæ? Quum Hispani, quum Itali, quum Germani, quum Burgundi regibus illis indignissime per suos ipsorum subditos nequissimos & impurissimos proditores oppugnatis suppetias tulerint, quod vel minutum supplementum siue militum, siue pecuniarum à fœderata sua principe regina Angliæ ad eorum auxiliũ venit? Inaniter quid ea non fecerit inquiro, quum quid fecerit magis sit arguendum. Tanquam enim non cum regibus, sed cum illorum rebellibus, nõ cum Carolo & Henrico sed cum Colignio & Cõdæo fœdus percussisset, tanquam ipsa non princeps esset sed priuata, nec aliquid in se haberet generosi regum sanguinis, sed ex turpi & Catilinario Hugonotarum, & Geusiorum, & similium rebellium atque proditorum semine fuisset concreta: ita his quoque regibus Gallicanis semper fuit infesta, & pro rebellibus contra reges illos stetit: Colignium suis op bus auxit, Colignium suis militibus iuuit, Colignio innumerabilem pecuniam submisit, Colignio supplementa rerum omnium terra marique suppeditauit, Colignio contra Franciscum primò, & tum contra Carolũ, & deinceps Nauarræo, Cõdæo, & Casimiro contra Henricum Gallorum reges semper & consilijs, & auxilijs, & quibuscunque poterat modis adfuit, & cum illis ad veros reges deprimendos & opprimendos & regno penitus eijciẽdos, contẽptis fœderibus & iuramentis, opes & vires suas consociauit. Sed ne nimis generaliter & vage diffusa feratur oratio, quanquam hæc sunt in oculis omnium gesta, & facile possunt cuiuis innotescere, vnico tamen exemplo de fide erga posteriorem Galliæ regem Carolum nonum perfidiosissime violata, Euangelicã principis & Concilij Angelicani in fœderibus seruandis fidem monstrabo.

Fœdus reginæ Angl. cum rege Franciæ.

Nullum

Anno 1571. Toplin. li. 34.

Nullum opinor fœdus multis annis aut honorificentius aut solennius factum, vel conditionibus exacte & subtiliter expressis descriptum accuratius, quam quod paulo ante mortem Caroli IX. inter eum & reginam illam sanciebatur. Cuius inter alia multa istæ conditiones erant. *Principes illi ad mutuam alterutrius defensionem astringantur contra omnes alios fœderatos, amicos, cognatos, & fratres, absque vlla exceptione personarum, cognationis, causæ, aut alterius contractus. Mari subministrabunt mutuo alter alteri octo naues instructas & in ijs mille ducentos milites, terra si opus sit sex millia peditum &c.* Formam autem iuramenti quod regina Angliæ præstitit, ad insigniorem hiriæ consequẽtis memoriã ita historici annotarunt. *Nos Elizabetha Dei gratia regina Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ, defensatrix fidei, promittimus & iuramus in verbo Reginæ & fide principis Christianæ, in manibus illustrißimi Ducis Memorancij Paris & Marescalli Franciæ, per sancta Dei euangelia, quod seruabimus & faciemus seruari sine vlla contradictione omnia & singula pacta, conuenta, & articulos fœderis, fidelitatis, & arctæ amicitiæ stabilitæ inter nos & Carolum fratrem nostrum. Nec patiemur aliquid innouari per nos aut subditos nostros quocunque modo directè vel indirectè in damnum aut præiudicium huius confœderationis.* Hoc fœdus tam diligenter compositum, tam sancte iuratum, quam cito iniustissime ruptum est? Obsedit paucis post septimanis Carolus rex Rochellam non ipsi tantum, sed toti etiam orbi Christiano rebellem, vt quæ Christianos omnes qui *non essent religionis Rochellensis* aut Aurangij principis subditi, tanquam hostes suos prædabatur. Rochellensium res in magnis versabantur angustijs. Terra exercitus ingens eos acerrime oppugnabat. Mari classis regia eos claudebat, vt nulla superesset vel terra vel mari rebellibus illis spes, nisi regis

Histoire de M. Pig. lib. 10. ca. 7.

En parole de royne & foy de princesse Chrestienne.

Suprà fol. 382. 323

regis Gallorum fœderata fidem nuperrime datam contemneret, & rebellibus illis more suo succurreret. Neque vero ea expectationem illorum fefellit. Pauci enim menses effluxerant quum Mongomerius cum classe ad auxilium ferendum aduenit. At classem eam vbinam comparauit? vbi armauit? In Anglia. Quibus militibus? Anglis, quorum multas illic turmas collegit. Quibus præfectis militaribus? Anglis, Châpernono, VVintero Puluertoto, Morgano, & alijs permultis. Ex quib. portubus soluerunt? Ex Anglicanis, Falmue & Plinmue. Quænã erat clasis illius nauis prætoria, & vt vocant, Admiralia? Anglicana *Prima-rosa*, quã regina Angliæ iam tum sophistice mercatori cuidam Anglo vendiderat. Quot Anglicanæ naues eam sequebantur? Decem, sed illę decem Rochellensibus quinquaginta quæ in eadem erant expeditione, & magnitudine, & belli gerendi commoditate præstantiores. Quum ad rem gerendam ventum esset, cuius vexilla & insignia more militari in antennis nauium sunt explicata? Reginæ Anglicanæ, Hoc est fœdus, Hoc iuramentum huius temporis Anglicanum. Hoc verbum, hæc *fides principis* iuxta Euangelium & fidem Caluini *Christianæ*. Sic illi per *sancta Dei Euangelia* iurant. Sic illi *nec directè*, *nec indirectè* contra fœdera cum principibus Catholicis facta quidquam moliuntur. Non solummodo regi naues quas pollicebantur non reddunt, nec solum hostibus auxilia vt debebant *directe & indirecte* non negant, sed contra duplici periurio, & regi quod æquum erat non subministrant, & hostibus eius quod iniquissimum & contra fidem erat largiuntur, idque multo cum fœnore & redundantia: illis nimirum tribuentes naues decem quas huic promiserant octo, nec præstiterunt

Insignis perfidia reginæ Angliæ erga regem Franciæ.

runt

runt vnam. Atque hoc ita factum est, vt & regi tum viuenti Carolo, totiq; regno grauissime nocuerit; & Henrici fratres qui tunc vice regis exercitui præfuit famam atque existimationem maxime læserit. Quum enim domiti fere essent rebellium animi, duxque eorum peritissimus La-noæus partim Ministrorum insolentiam dedignatus, partim fælicem successum desperãs è ciuitate discesserat; vt magna spes esset de illo rebellium portu & perfugio capiendo, atque ita regno toto tranquillando: tum hæc Anglicana classis submissa eorum & inflauit animos, & auxit insolentiam: & quum paucissimis diebus antea regis frater eos ad obedientiam regis cohortatus, recenti fœdere & iuramentis Anglicanis fretus magna contentione asseueraret nullam subesse Anglicani subsidij spem, tum eo ipso quasi temporis momento hæc subsidia in alto mari comparuerunt, tanquam ad principem eum insignis mendacij & vanitatis coarguendum. Cuius classis duces iuxta consilium quod in Anglia ceperant ad Gallos vehementius terrendos, in summitate malorum *Crucem rubram Anglicani regni insigne* erexerunt, vt Gallis quasi clarissimo buccinæ sonitu *denuntiarent, hanc expeditionem reginæ Anglicanæ voluntate, & armis & opibus, & nauibus* esse factam. Alia exempla periurij & infidelitatis Anglicanæ facile ad memoriam suam reuocare poterunt, qui vel in rebus politicis vel etiam in historijs communibus sunt versati. Ego enim vno vel altero exemplo memoriam tantùm peritioribus redintegro, ijsque ad alia repetenda tanquam viam commonstro: quæ tot sunt erga Galliæ reges egregia & obstupenda, quot fuerunt in hoc regno rebellium contra regem intestina prælia. Semper enim regina illa contempta fide & fœdere quouis, suis opibus rebellium par-

Poplinsere vbi sup. & La Val, lib. 25.

Angli rebellibus semper, regi

lium partes fouit. At de quibuscunque auxilijs regi suppeditatis quis vnquam audiuit? qua historiæ memorant? qui annales loquuntur? Fides nimirum Anglicana in hoc genere, nihil quicquam differt à Truclesiana, nihil ab Aurangiana: est enim perfecte Caluiniana, hoc est summe periura, summe Macchiauelliana, cuius euangelium hac in re idem prorsus cum Caluiniano hoc habet commune & certissimum principium: *Principi peierare, fallere, & dissimulare, sine vlla dubitatione licet.* Et rursus *Princeps ingenium versatile & arte vsuque factum in sæuitiam & perfidiam habere debet, & reipsa talem se præstare quoties expedierit.* Quod à Macchiauello haustum in suas euangelicas *Institutiones* transtulit Caluinus, in eo magistrum suum Macchiauellum antegressus, quòd Macchiauellus hoc solùm principibus licere putat, Caluinus autem non ad principes restrinxit, sed ad Caluinistas omnes, ad omnes nimirum *fide sua illuminatos,* ad omnes quibus *euangelij noui lux affulget,* hoc Macchiauelliani euangelij principium accommodauit.

nunquam ope ferunt.

Macchiau. de principe cap. 18.

Caluin. Inst. lib. 4. cap. 13. §. 11. Vide suprà fol. 227.

12. Horum autem vtrunq; de perfidia & sæuitia, quemadmodum eadem Angliæ Regina erga Scotiæ principes & matrē & filiū exercuerit, præstat silentio prætermittere quam paucis attingere quod nec paucis nec multis pro rei magnitudine potest explicari. Quemadmodum enim pictor ille quum in bello Troiano historiam Agamemnonis Iphigeniam filiam ad Deos propitiandos immolaturi depingeret, tristem fecit Chalcantem sacerdotem, mæstiorem Vlissem, lachrymātem Menelaum patruum, patris autem Agamemnonis caput velo quodam operuit & inuoluit, quia summum illum luctum penicillo non poterat imitari: ita quum Anglicana fides fuerit erga suos domi

12.

Cicero in Oratore.

subditos

basset, oppugnasset bello, inuasisset authoritatem regiam, verosque regis filij & reginæ matris subditos plurimos interfecisset, regina autem Scotorum charissimæ consanguineæ suæ reginæ Anglorum peramicis literis & promissis victa in Angliã secesserat, atque illic contra ius gentium & omnẽ æquitatis & humanitatis speciem in carcerem esset inclusa, insecutus paulò post Mortonus Anglicanæ reginæ hortatu, vbi Londinum venisset, ea simulans se velle summa æquabilitate causam reginæ Scotiæ & rebellium eius audire, per Consiliarios suos Mortonum & qui cum eo venerant primum admonuit vt si fieri posset *res nuper in Scotia contra regem & reginam gestas tam euidentibus argumentis confirmarent, vt eas fuisse iustas & ipsa Angliæ regina persuasum habeat, & alijs principibus rationem reposcentibus honestè respondere posset.* Hoc verò (Deus bone) quemadmodum fieri aut cogitari poterat! Vt enim subditi sola ambitione moti contra legitimum regem insurgant, vt eum circumuentum nefariè sine iudicio nocturnis insidijs interficiant, vt contra legitimam principem rebellionem concitent, vt eam inauditam & tamen ipsorum procerum suorum iudicio stare paratam apprehendant & carceribus mancipent, & fidelissimos primariósque regni subditos barbara immanitate trucident & suspendant, vt hæc omnia patrent, quo apostatam, bastardum, spurium, nec *regis quidem vt vulgo prædicabatur*, sed alterius nescio cuius, terræ, imo inferni filium in regia sede collocarent: vt pauculi prædones & sacrilegi *sæpius proditionis infamia notati, sæpius damnati perfidiæ, sæpius à furca* nimis magna reginæ indulgentia *redempti*, reginæ suæ ijdem sint accusatores, ijdem testes & iudices: imò vt ante iudicium datum, sententiam qualis ipsis videbatur contra principem

Buchananus histor. Scotica, li. 20. pag. 703. &c.

Blacuod. apol. pro regibus. ca. 2. pag. 34.

innocentissimam exequantur, & humana diuináque omnia iura peruertant, & regicidij ab ipsis cómissi pœnas à regina exigant: hoc quemadmodum probare Mortonus & socij poterant, aut reginæ Anglicanæ *iustè facta persuadere?* Quanquam si vel leuem vmbram tolerabilis persuasionis moliri potuissent, non dubium est quin ea suffecisset. Sed quoniam tam crassis & belluinis furoribus nullus probabilis fucus potuit obduci, ideóque à proditoribus illis postulare vt ea *iustè facta persuadeant* perinde erat ac si eos iuberet cœlum digito attingere, aut camelum per foramen acus adigere: eam ob causam regina Angliæ hanc nimis arduam difficilémque prouinciam admodum gratiose considerans, per *eosdem suos consiliarios* significauit, *id si minus præstare possemus* (inquit ex actoribus & perduellibus vnus) nec vllas immanium facinorum causas probabiles afferre, *tamen reginam nihil prorsus omissuram quod ad incolumitatem nostram* & defensionem *facere queat.* In quo regina illa re & opere ita dicit, quòd etsi sacrilegia illa, etsi rebelliones, & periuria, & homicidia, & regicidia, & alia facinora quibus nec cogitari possunt magis infanda & horribilia essent toti mundo apertissima, quæ nec ab ipsis illis carnificibus possent excusari: etsi ea cum rege & regina Scotiæ plurima habebat & fœderum, & iuramentorum, & cognationis sanguinisque vincula: tamen quia ab ijs omnibus eam generali quadam dispensatione liberabat *lex euangelij Caluiniani,* idcirco velle se rebellibus, & sacrilegis, & periuris, & homicidis, & regicidis illis adhærescere, *nec quicquam prorsus omittere quod ad incolumitatem illorum pertineret*, nec item quicquam prętermittere quod faceret ad reginæ matris & regis filij euersionem, quorũ vtrúmq; & matris

Ibid.

Nota mirabilem improbitatis defendendæ professionem.

& matris luctuosissima cæde, & plurimis contra filium excitatis rebellionibus manifeste deinceps vsque ad hodiernum diem patuit. Sed abrūpamus ista necesse est, nisi in infinitum velimus perpetuare orationem. Est enim Anglorum Caluinistarum perfidia immensa quędam abyssus Atlantico Oceano profundior. Nec tam molestum est noua continenter exempla perfidiæ & periurij illic inuenire, quàm arduum, & vt opinor ne possibile quidem, vnicum proferre exemplum eorum fidei & veritatis. Neque sane arbitror vllum existere exemplum fœderis ab illis cum vllo Catholico rege, Lusitano, Hispano, Imperatore, Gallo, Scoto seruati, si tamen vel aliqua proprij commodi, vel leuis Euangelismi sui fœdissimo periurio iuuandi spes emineret. At periuriorum & violatorum fœderum erga omnes Christianos reges, & in nauibus Lusianorum piratice captis spoliatisque, & Mauris Turcisque contra regem illum solicitatis, & in multitudine rebellium Flandrorum & Francorum, in Aurangio, Ludouico, Colignio, Mongomerio, Castilionæo, in ciuitatibus Francię Flandriæque occupatis & contra reges illos defensis, in Trucsesio contra Imperatorem & pacem Imperij Anglicanis præsidijs adiuto, & in Scotia iam 30. annos totos ciuilibus tumultibus & coniurationibus concussa atque vastata, innumerabilia exempla suppetunt.

13 Quare vt ex Anglia in Galliam vnde digressi sumus reuertamur, illic Caluinistas nullā iuramētorū habere rationē quid opus est nouis argumentis docere, quum illud tam multis historijs atq; experimentis iam prius luculenter probatum dederimus. Omnia siquidem eorum bella an non erant infinitis periurijs cōtra Deum & regem cumulata?

13. Cap. 6.

 Nam &

Nam & cõtra regem eum tanquam perduelles bellabant, cui obedientiam iurauerant, & contra Catholicam religionem pugnabant vt Apostatæ atque hæretici, cuius in baptismo promiserant & deuouerant se fore in æternum defensores. Ergo quotiescunque in acie contra regẽ stabant, periuri erant. Quotiescunque sub Condæi aut Colignij vexillis contra regem regiosq; militabant, periuri erant. Quoties Ecclesias diripiebãt, quoties interficiebant presbyteros, quoties destruebat sacella, quoties vastabant monasteria, in tota sua Caluiniana militia; rebelles, sacrilegi, & vnà contra Deum, Ecclesiam, regemque suum, iterum atque iterũ periuri erant. Neque tamen ego illud solum animaduertendum dico quod ita factis operibusque suis periuri sunt; sed etiam quòd Euangelio suo; quòd disciplina; quòd conscientia ad periurium impelluntur, atque ita impelluntur, vt Caluinista Catholicis iurans quando ad vtilitatem Euangelij fallere potest, si tũ non peierauerit, is ab eorum congregatione vt impius & fictè Euangelicus verorum Euangelicorum cõsortio indignus repellitur, vt peccator maximus condemnatur. Sic enim à clarissimis ducibus in cõgregatione solenni definitum, & sacramentaria cæna (quod est grauissimum inter fratres rei confirmandæ symbolum) ratum factum est, idque Rochellæ, vbi tum ministri potissimum dominabantur vt suo loco ostendimus. Qui etsi à rege & quoad conscientiam intrinsecè credendi, & quoad libertatem externè ex omnibus in orbe terrarum sectis, quam vellent, & qualemcunq; cuperent eligendi & profitendi liberam haberent copiam, nec quicquam omnino poterant desiderare quod rex illis non indulserat, ijque vicissim regi Carolo obedientiam eo ipso tempore iurassent; vt primùm tamen

Omnes Hugonotarum in Gallia rerum per iurio gesta.

Suprà fol. 393. 394 395.

men fratres Euangelici cœpissent iuramentum illud Caluiniane interpretari, *Fidem quidem regi datam seruandum esse verum est,* sed cum multis exceptionibus, quarum præcipuæ sunt, *ne id fiat cum periculo proximi, multo minus cum detrimento gloriæ diuinæ:* nunc autem innumeri sunt per Galliam fratres Euangelici, multa Lutheranorum, multa Anabaptistarum, plurima Libertinorum millia, qui nisi vos opem feratis in magno versantur periculo, valdéque obscuratur diuina gloria nisi tales Euangelici liberè crescant & multiplicentur, & istis certè temporibus *duplicatum peccatum vestrum nisi fœdera & iuramenta regi facta rumpatis, non minus quàm peccauit Herodes qui Iohannis caput filiæ promisit, & vt promisso staret amputauit:* hoc commentario postquam interpretes illi iuramentum illustrassent, Rochellenses statim spiritu Euangelico pleni obedientiam & iuramentum quod regi fecerant rumpendum esse decreuerunt, & noua cum cæteris Galliæ rebellibus fœdera & conspirationes suscipiendas, easque sine mora studiose coiuerunt: ne si fideles regi Christianissimo diutius manerent, atrociter Deum offenderent, & Herodiano peccatò seipsos illigarent, perinde ac si sanctissimi prophetæ Domini præcursoris caput abscidissent. Quemadmodum autem ministri, & synagoga, & duces inferiores Caluinistæ ex verbo Domini censuerunt esse maximè Euangelicum fallere Catholicos & mendacijs periurijsque eorum ora oblinere, sic etiam ipse princeps Condæus alter Caluinismi Atlas cum ministris & ducibus illis ex supremi principis Nauarræi sententia statuit illud esse optimè factum & Euangelij Caluiniani puritati inprimis consentaneum. Quum enim Catholici in generali illo Ordinum

Caluinistæ natura fidei suæ sunt periuri.

talibus contra regem & rempub. fœderibus patuit: ſed etiam generali quadam regula ſtatuerunt quicquid iurauerunt Catholicis, ſi illud iuramentum cum minimo Caluiniſmi detrimento ſit coniunctum, eo ipſo fieri *contra bonos mores, contra Deum*, quia fit *contra eius religionem Caluinianam*, & cõſequẽter eſſe *cauſam peccati*, à quibus omnibus iuramentis non opus eſt Caluiniſtæ nouam aliquam relaxationem quærere (quod tamen facillime eis largitur euangelium) quando hic generali quadam diſpenſatione à talibus vniuerſe *per ſuprema eccleſiæ Gallicanæ capita* Condæum & Nauarræum abſoluuntur. Fingite verò iam Nauarræum Catholicis de religione Catholica non lædenda maximis quibuſque promiſſorũ & iuramentorũ ponderibus & religionibus cauere: ſi tamen vnà meminerimus quid ipſe de religione Catholica & Catholicis ſentias, niſi nimiũ ſtupidi ſumus ſtatim aduertimus nihilo plus eſſe in promiſſis & iuramentis illis momẽti, quàm ſi ſtupeo filo Sampſonem aut Herculem velis alligare. Caluiniſtis enim Catholici ſunt Cananæi, ſunt Moabitæ & idololatræ, & Catholica religio eſt illis idololatrica & ſumme in Deum contumelioſa, & Caluiniano Euangelio hoc maxime inſitũ & innatum altiſſiméqne impreſſum eſt vt omnibus neruis eam euertat & diſſipet, ad quam exterminandam videmus illos fratres etiam quum priuati eſſent in tota Gallia contra reges obſtinatiſſime depugnaſſe, nec vllis detrimentis, cædibus, & internecinis ſtragibus ab incæpto deſtitiſſe. Et quod priuati ſubditique fecerunt contra reges, id cùm reges euaſerint non facient contra ſubditos & priuatos? Cùm rex eos ad tale bellum animauerit, non multò magis contra fidem Catholicam exardeſcent? Cùm reges aduerſarij eos frænarent, qui tamen

Iudic. 16.

Nulla fides habenda Nauarr.

Euangelium eorum ad fidem Papisticam destruendam impellebat, vt hæresim suam augerent, pro ea inuitis regibus ad arma prorumpebant, & illa immania facinora in sacerdotibus, in tẽplis, in totis vrbibus succendendis patrabant: & quum præter hæresim rex quoque eos ad bellum cohortabitur, quum ad sacerdotes tanquam hostes suos & Euangelij sui mactandos si non verbo, saltem facto, voluntate, tacita approbatione commouebit, nõ multò magis ad omnem sæuitiam feritatemque incitabuntur: Et quemadmodum potest rex non omnibus viribus suis ad fidem Catholicam radicitus euellendam conniti, cuius auribus perpetuò ministri insonabunt idcirco gladium esse ei diuinitus traditum tanquam alteri Sauli vt Catholicam fidem & Amalechitas illos Papistas funditus disperdat? Num ille causabitur iuramentum suũ factum Catholicis subditis, qui tota vita nullum habuit curam iuramenti quod fecerat Catholicis regibus, & qui iam antea persuasissimum habet tale iuramentum esse *contra Deum*, *contra bonos mores*, cuius obseruatio peccatum est non minus horrible quã si Iohanni Baptistæ ipsisque Apostolis Saluatoris nostri crudelem necem afferret? Num ille vt Papistis antiquis hostibus suis gratificetur, patietur se priscis illis tyrannis & persecutoribus, Herodi, Neroni, Domitiano, à suis reuerendis ministrellis annumerari? Aut num illi hoc prætermittent, qui viginti sex annis totis nihil ferè aliud in suis consistorijs, concionibus, cœnis, in sua bellica & cruenta theologia, inculcarunt? Aut verò si non statim hac via difficili & aspera, sed alia multò magis leni & trita ingressurus sit, fidemq; suam re ipsa variaturus quemadmodum Ministri suas variant concionandi rationes, qui nunc è sugge-

stis præ-

stis prædicant & libellis æditis disputant, Deum »
nemini reuelare Euangelij veritatem vt ea sit am- »
plissimi regni amittendi causa: quumque Ministri »
Germaniæ suis largiuntur principibus Electoribus »
vt ad eligendum Imperatorem Germaniæ, dimi- »
diatæ Missæ intersint, multò magis ipsos dispensare »
posse cum Nauarræo, vt ad luctandum opulen- »
tissimum regnum Galliæ Missam integram se- »
mel atque iterum audiat; & hanc item ob cau- »
sam posse eum hoc turbulento & periculoso »
tempore iurare Catholicis Catholicæ suæ reli- »
gionis conseruationem, quando sine his duobus »
regnum illud non possit assequi: si inquam ille »
ab istis ita persuasus horum vtrumque fecerit,
& Catholicis quolibet iuramento quantiscun-
que conditionibus & circunstantijs deuincto quod
requirunt pollicitus fuerit, & ad aliquod tem-
pus hoc totum verè fideliterque præstiterit: num
postea quando in solio regali securus conside-
bit, Ministri obliuiscentur ei suggere alterum
illud effugium, se iurasse quidem sed *timore ad-
ductum*, ne Catholici ad eum turbandum & à
Corona Gallicana repellendum perniciose con-
spirarent, & bolum tantopere expetitum è fau-
cibus eriperent? Nunc verò postquam regni pos-
sessionem est adeptus non debere eum deinceps
iuramento stare, neque verò teneri, quando *ti-
mor ille* quo compulsus iuramentum dedit, longè
grauissima causa est & abunde sufficiens *ad eum à
vinculo suæ promissionis absoluendum*. Atque his ego
potissimum argumentis ductis à natura rerum, à
natura huius hæresis, à generali Caluinistarum
omnium praxi, ab eo quod est in Nauarræi animo
altissimis tanquam radicibus funditus infixum,
vt mutari non possit, Nauarræum infidelem esse

&Catholicis perpetuo infidelem & perfidiosum futurum demonstro. Qui si ad particulares eius actiones, ad pacificationes, ad fœdera, ad pacta, & conuenta cum varijs ciuitatibus velim descendere, multitudine immensa turpissimorum periuriorum, & promissorum impudentissime violatorum hoc totum magis adhuc clare euidenterque ad cõmunem hominum simplicissimorum intelligentiam facile possem illustrare. Et quidem si quis historiam rerum eius gestarum inchoare velit ab eo anno quo è Catholice Christiano euasit Caluinianæ Euangelicus, is omnino & in omnibus & singulis (opinor) publicis actionibus comperiet eum pro fide Christiana fidem adhibuisse vere Caluinianam, hoc est, verissime Mahometanam & Antichristianam. Mox enim etsi Henricus è Polonia reuersus, iam tum Caluiniani in Gallia regni fundamenta exorsus, Nauarræo suisque sectarijs quibuscunque, omnis generis hæresum serendarum summa cum securitate largissimam fecisset copiam, modò deinceps cum suis quiete sine aliqua Status publici conturbatione viueret, quod ille & in Aula moratus, & ex Aula profugus quando edictum illud pacificationis emittebatur sanctissime iurauerat: eo tamen ipso anno, & semper in posterum, quid aliud fecit, deliberauit, molitus est, quam quo modo vrbes contra iuramentum regi datum interciperet, interceptas contra fidem ciuibus datam muniret & præsidijs suis Gasconicis oppleret, earúmque ecclesias contra fidem & regi & ciuibus, & Deo ipsi iuratam summo cum sacrilegio diriperet & expilaret, multisque in locis funditus excinderet. In ciuitatem Agenensem solidæ & securæ (vt putabatur) pacis tempore sub specie iocos ludosq; hilariter agendi admissus

Actiones Nauarræi perfidiosissima.

Anno 1575.

Supra pag. 161. 162

Ieu de tripet.

admiſſus eſt, ſed prius grauiſſimis iuramentis & in nomine regis Chriſtiani, & in fide baptiſmi ſui, ciuitatis eius Magiſtratibus ſe obſtringens nihil ſe penitus in ciuitate ea immutaturum, multo minus militares aliquas copias præſidij nomine eis impoſiturum. Et tamen paucíſſimis poſt horis, eodem ipſo die à meridie quatuor militum cohortes vage & diſperſe palantes ne auerti poſſent ciuitatem ingrediuntur, qui numerus paulo poſt duplicatus eſt: moxque ciues omnes ad magnum pecuniarum numerum pendendum compulſi, perinde ad ſi legitimo bello oppugnati, capti, & ſubacti fuiſſent, egregium fratrum Prædicatorum monaſterium penitus euerſum, niſi quod ad arcem conſtruendam aliqua pars reſeruata eſt, eccleſiæ aliæ ſpoliatæ, Catholici omnes eiecti in exilium: nec fœminæ horum crudelitatem effugere, quantum multis matronis honeſtiſsimis vis turpiſsime illata, è quibus vna ſic conſtuprata, vt altera Lucretia non quidem gladio ſuo ſed partim raptoris iniuria, partim mœrore & ſceleris indignitate interijt. Anno 1579. profecta ad Nauarræum regina matre, poſt longas vltro citroque deliberationes & diſputationes tandem pax confecta eſt: *Ad quam bene, firmiter, directè, & ſincerè obſeruandam, Rex Nauarræus, Princeps Condæus, & viginti alij illuſtriores reformatæ (quæ dicitur) religionis nobiles iurarunt.* Mox Regina ad Regem Pariſios, ſpei & gloriæ plena quaſi omnia in Guienna & Gaſconiæ egregie pacificaſſet reuertitur. Vix autem ea Curiæ regalis limen attigerat cum ecce frequentes nuncij aduolant Nauarræum eſſe in armis, ciuitateſq; inſignes cepiſſe, Cadurcum, Mendé, & Inſulam, imminere Rhodis, & multas pręcipuas Guiennę & Gaſconiæ vrbes niſi mature ſuccurratur in sũmo eſſe diſcrimine.

A Nerac. Vide articulos apud la Val lib. 38. R.ligion pretendue reformee.

Cahors Mende l'Iſle.

discrimine. In eas autem adeo perfidiose occupatas qua clementia vsus sit ex Cadurcensi cõijci potest: vbi præter multas virgines & honestissimas matronas vsitato fratribus Euangelicis more violatas, omnes ciuium domus militibus in prędam & direptionem datæ sunt, septēdecim ecclesiæ prius auarissime & sceleratissime spoliatæ post à fundamentis excisæ, monumenta & sepulchra euersa, ossa sepultorum siue principū siue Sanctorū eruta & abiecta, SS. reliquiarū thecæ & capsæ ablatæ, fusę, & in domesticos vsus culinæ vel mensę Nauarræi cõmutatæ, vt vel ipso Baltazare tyranno illo Babylonio magis prophanus Dei & sacrorū contemptor omnibus innotesceret: qui etsi *in vasis aureis & argenteis quæ è templo Hierosolymitano asportata fuerant* cum suis Nobilibus & mulierculis bibit, tamen ea prorsus fundere & suis vsibus accommodare ausus non est. Quo die hæc pax ad Sanctum Seuerum Nauarricę gubernationis oppidum publicata est, eiusdem diei nocte proxime consecuta vicini castri milites præsidiarij, celebrem Abbatiam nocte adorti monachos in suis lectis dormientes pugionibus confossos obtruncarunt, Prioremque quod non statim expiraret, immisso in lectum puluere tormentario in cineres redegerunt. Hac eadem omnino fidelitate & posteriores quædam pacificationes ab isto fidelium principe seruatæ sunt, cuius rei locuples testimonium præbent vrbes Tartas, & Montmarsan quæ in summa pace à militibus Nauarricis admotis noctu scalis occupatæ & primarijs Catholicis iugulatis direptæ, planéque hostiliter depopulatæ sunt: aut etiam Bourdellois vbi duo fratres quod ab Hugonotica fide ad Catholicam redijssent, in domo sua obsessi, & tandem sub *fide regia*, de vita futura ipsis salua se dedentes,

Daniel, cap. 5.

Ibi. ver. 3,

A Flex & Contras.

La-fitte.

dentes, illico in gratiam cuiusdam Nauarræo charissimi gladijs confixi obtruncantur. Et vt breuis sim nec singula fastidiose consecter quæ aliunde nullo negotio peti poterunt, hoc ipsum nuper ab eo & charissimo suo, vti vocat, fratre Hypocrita Tyranno pridem extincto contra antiquissimum & toto Christiano orbe celeberrimum Parisiense Parlamentum, erectum nouum & adulterinum Turonibus falsi nominis Parlamentum, eodem prorsus modo spiritúque quo Ieroboamus nouum in Bethel idololatricum templum vitulósque aureos contra antiquum Salomonis Templum verumque Dei cultum Hierosolymis instituit: quid est aliud quam manifesta quædam protestatio de singularibus iniurijs Catholico Galliarum statui & nomini in præsentia in dies singulos illatis, & deinceps in posterum continenter inferendis? Cuius item egregij conuenticuli Senatores & præsides iam nunc propter summum suum in sinceros Catholicos (quos *fœderatos* vocant) odium, maleuolentiam, & iniustitiam adeo infames sunt, & qui veros Catholicos tam innumeris damnis, mulctis pecuniarijs, carceribus, exilijs, bonorum publicationibus, & crudelissima sæpenumero morte afficiunt, vt eorum Senatoriæ togæ non tam suo natiuo Tyrio colore quam copioso miserorum Catholicorum sanguine, vulgari sermone dicantur purpurascere. Et tamen post hæc & alia huius generis innumerabilia, rex iste per antiphrasin Christianissimus non solum per suos conductos tabulas asseuerare, sed ipse sæpenumero *per fidem* suam non tantum Caluinianam sed etiam *regiam* deierare consueuit, se nunquam malum aliquod Catholicis intulisse, quin potius eos defendisse & in posterum *vna cum sua re-*

Fauar.

Supra pag. 329.

3. Regum 12.

Les Ligueurs.

O pudorem & fidem regiam.

Verba edicti à S. Clou, mens. August. an. 1583.

sua religione Catholica, Apostolica Romana defendere velle non minus quam amantissimos suos Hugonotas cum eorum Caluinismo. Sed iam opinor post tam diuturnam & luctuosissimam experientiam, ipsis etiam puerulis & baiulis constat, fidem principum Caluinistarum qui omnes omnis fidei vere tam sunt inanes quã ignis humoris aut plumbum leuitatis, siue ea sit fides Valesiana siue Nauarræa, siue Iezabelina, siue Aurangiana, siue Trucsesiana, siue Condæana, siue Coligniana, siue deniq; Caluiniana cuiuscunq; generis & sectæ, idẽ prorsus valere quod *fides Blesensis*, idem quod fides *Diabolaris*, hoc est eam fidem esse millies fide Græca aut Punica infideliorem, cui si quis Catholicus quando agitur de Catholica religione fidat, is nõ minus contra rationem & naturam insanit, quam si quis credat (vt inquit poeta.)

Horat. in art. poet.

Viuere Delphinum in syluis, in fluctibus aprum.

Neque enim ego in his Nauarræi solis actionibus tam mordicus hæreo, nec eas adeo vehementer vrgeo, quam eius religionem, eius impiã & impurissimam hęresim, qua imbutus animus necessario ad omne genus perfidiæ & impietatis contra Catholicos & Catholicam fidem naturali quodam nutu & impetu vt leuia sursum grauia deorsum fertur. Istorum quidem nonnulla ab eo perfidiose vt videtur contra iuramentum & pacis conditiones perpetrata possunt fortasse aliqua ratione minui & excusari. Qui enim nuper infœlicem animam exhalauit tyrannus ille Hypocrita, ita cum isto dissimulatorem & pręuaricatorem egit, vt fortasse quas iste vrbes proditorie inuasit, eas ille magis proditorie (vt nuper Niortum) tradidit: quæ iste vi & iniustitia contra regis edicta publicamq; pacem egit, ea forsitan non nisi alterius illius voluntate &

tatè & tacita approbatione admisit. Sed certissima via & minime fallax est, à rebus effectis ad causas efficientes, ab externa specie ad internā conscientiā à verbis, à vultu, ab ore, ad animū, ad menté, ad intrinsecos affectus recurrere. Illa enim nos fallere possunt & sæpe fefellerunt: ista nunquam decipiūt, sed absq; vlla dubitatione & errore producunt tales fructus, talia facta & flagitia, quę eius generis arbores solent parturire & parere. Quare quū Nauar. intrinsecus in animo sit hæreticus, Hugonota, Caluinista, hoc est acerrimus & æternus Catholicæ Ecclesiæ & religionis hostis, quum talem se esse & fore, talem se & viuere velle & mori, in istorum hominum synodis & cœnis & conuentibus celebrioribus sæpe protestatus sit, ergo necessarium est, & ex eo ineuitabili consequentia infertur, in omnibus iuramentis & promissis de Catholica fide protegenda eum fore ter quaterque periurum & mendacem. Neque (quod antea commonui, sed iterum repeto quia Spiritus sancti oraculum est, & quod idcirco Catholicorum animis altissime par est insculpi & inhærescere) magis possibile est vt talis pertinax hæreticus iuramentum suum de fide Catholica tuenda sincere & fideliter præstet, quam vt eiusdem Catholicæ fidei serium assertorem & vindicem se præbeat Satanas, qui verus est hæreticorum *Pater*, in quibus ille vere operatur, cuius illi vere sunt *Ministri & serui* & mancipia, qui vere eorum corda regit & occupat, eosque *suis laqueis deuinctos* & alligatos tenet, versat, flectit, & impellit ad omnem *ipsius voluntatem* exequendam.

Certa via de Nauarraeo vere iudicandi.

1. Ioan. 3. 10. Ephes. 2. 2. 2. Corinth. 11. 5. 2. Pet. 2. 19. 2. Tim. 2. 26.

14. Quæ quū ita sint, iam deinceps promissis & iuramentis Caluinistarū fidere quæ ipsi tam varijs & recentibus exemplis in Flandria, in Germania,

14. Vide supra pag. 325. 326.

in Scotia.

in Scotia, & Anglia docuerunt nihilo esse Siculis gerris aut leuissimis plumis ponderosiora, quæ eorũ Euangelium docet esse rumpenda & violanda, & quæ illi ipsi iam antea prædicunt & denuntiant se tantùm simulare ad Catholicos inescendos & illaqueandos, velle autem statim perfringere vt primũ quàm captarũt prædam sunt nacti, & credulos Catholicos strangulandi potentiam assecuti: quid est aliud quàm scientes volentes hominum fanaticorum instar in manifestum exitium ruere, & ipsis bestiis stupidiores mortem apertè intẽtatã non declinare? Dementissimum siquidem est suspicari eos vbi de regno agitur futuros veraces & fideles, qui in rebus multò leuioribus mentiri & peierare assueuerunt, qui non magis plurima iuramenta quàm totidem vitiosas nuces aut digitorum crepitus æstimat. Dementissimum est non posse ratiocinari, quũ Caluinistæ principes & reges regibus quorum potentiam verentur, qui iniurias suas possunt vlcisci, infideles sunt & fœdera quãquam sæpius iurata negligunt & irrident si quantulacunque rei cõtra eos bene gerendæ apparet opportunitas; eos reges subditis iuramenta extraordinariè requirẽtibus, quod iurarunt præstituros tum cum subditos habent suę potestati obnoxios, in quibus hoc ipsum vindicabunt quòd iuramentum postularunt nec simplici verbo habuerunt fidem. Dementissimum est non considerare istos nũquam posse Dei nomen inuocare religiosius, iurare terribilius, protestari vehementius & flagrantiore in speciem zelo quàm fecerunt ante annos 17. idque Carolo regi, regiis fratribus, Nuntio Apostolico, Cardinali Borbonio, Pontifici Romano totique orbi Christiano, quorum omnium Maiestatem si contempserunt & ad pristinas Caluinismi sordes reuoluti sũt, quæ vel firmiora iurand

Absurdissimum & stultissimũ est Nauarrꝰ credere

ta iurandi & promittendi vincula, vel quas augustiores personas iuramentorum testes & tanquam obsides poterunt Catholici Galli in Gallia conficere aut confingere! Breuiter dementissimum est, sacramentum & iuramenti religionem ab illis datam quicquam pendere, qui omnino nullum habent sacramentum, nullam religionem, nullam fidem, nullum verum Deũ cuius numine se obstringant, cuius religione se deuoueãt: qui Deum Christianorum reiecerunt, & Deum Turcarum non agnoscunt, & nullum omnino Deum nisi forte Satanam in suis synagogis prædicant. Denique supra quam dici potest insulsum est, & fatuum, & absurdum, & belluinum, & plane obstupendum est si Caluinistæ adeo sint communis sensus & humanitatis expertes vt postulare velint Catholicos istis hominibus Nauarræo & Nauarristis hæreticis & hostibus suis credere, quoad mysteria religionis, quoad salutem animarum, quoad fidem Catholicam & regnum Gallicanum, quorũ fidei ipsi Caluinistæ vnius ciuitatulæ statum noluerunt committere. quos ipsi (inquã) Caluinistæ suspicati sunt fore in vnius Caluinianæ vrbis statu peruertendo fallaces & perfidiosos. Quum enim Nauarræus & Condæus post tot bella pro fide Hugonotica contra regen gesta Rochellam inuisere cuperent, non militariter cum exercitu aut turmis aliquibus equitum peditumve, sed pacate cum aulico comitatu; etsi ciuitas illa erat in prouincia Guiennæ & proprie Nauarræi iurisdictioni subiecta, quamdiu tamen Rochellenses aditum ei negarunt? Quam multi *internuncij vltro citroque* commearunt priusquam id posset impetrari? Tandem quidem post multam disceptationem conclusum est in Cõcilio Ministrorum & ciuium permittendũ ei ingressum, sed ita

Supra cap. 5. ¶. 10. 11.

Ibid. ¶. 5.

Caluinistæ diffidunt Nauarr.

La Val lib. 32. fol. 827. anno 1576.

runt vnam. Atque hoc ita factum est, vt & regi tum viuenti Carolo, totiq; regno grauissime nocuerit; & Henrici fratres qui tunc vice regis exercitui præfuit famam atque existimationem maxime læserit. Quum enim domiti fere essent rebellium animi, duxque eorum peritissimus La-noæus partim Ministrorum insolentiam dedignatus; partim fælicem successum desperās è ciuitate discesserat; vt magna spes esset de illo rebellium portu & perfugio capiendo, atque ita regno toto tranquillando: tum hæc Anglicana classis submissa eorum & inflauit animos, & auxit insolentiam: & quum paucissimis diebus antea regis frater eos ad obedientiam regis cohortatus, recenti fœdere & iuramentis Anglicanis fretus magna contentione asseueraret nullam subesse Anglicani subsidij spem, tum eo ipso quasi temporis momento hæc subsidia in alto mari comparuerunt, tanquam ad principem eum insignis mendacij & vanitatis coarguendum. Cuius classis duces iuxta consilium quod in Anglia ceperant ad Gallos vehementius terrendos; in summitate malorum *Crucem rubram Anglicani regni insigne* erexerunt, vt Gallis quasi clarissimo buccinæ sonitu *denuntiarent, hanc expeditionem reginæ Anglicanæ voluntate, & armis & opibus, & nauibus* esse factam. Alia exempla periurij & infidelitatis Anglicanæ facile ad memoriam suam reuocare poterunt, qui vel in rebus politicis vel etiam in historijs communibus sunt versati. Ego enim vno vel altero exemplo memoriam tantùm peritioribus redintegro, ijsque ad alia reperenda tanquam viam commonstro: quæ tot sunt erga Galliæ reges egregia & obstupenda, quot fuerunt in hoc regno rebellium contra regem intestina prælia. Semper enim regina illa contempta fide & fœdere quouis, suis opibus rebellium par-

Poplinière vbi sup. & La Val, lib. 25.

Angli rebellibus semper, regi

lium partes fouit. At de quibuscunque auxilijs regi suppeditatis quis vnquam audiuit? quæ historiæ memorant? qui annales loquuntur? Fides nimirum Anglicana in hoc genere, nihil quicquam differt à Trucsesiana, nihil ab Aurangiana: est enim perfecte Caluiniana, hoc est summe periura, summe Macchiauelliana, cuius euangelium hac in re idem prorsus cum Caluiniano hoc habet commune & certissimum principium: *Principi peierare, fallere, & dissimulare, sine vlla dubitatione licet.* Et rursus *Princeps ingenium versatile & arte vsuque factum in sæuitiam & perfidiam habere debet. & reipsa talem se præstare quoties expedierit.* Quod à Macchiauello haustum in suas euangelicas *Institutiones* transtulit Caluinus, in eo magistrum suum Macchiauellum antegressus, quòd Macchiauellus hoc solùm principibus licere putat, Caluinus autem non ad principes restrinxit, sed ad Caluinistas omnes, ad omnes nimirum *fide sua illuminatos,* ad omnes quibus *euangelij noui lux affulget,* hoc Macchiauelliani euangelij principium accommodauit.

nunquam opē ferunt.

Macchiau. de principe cap. 18.

Caluin. Instit. lib. 4. cap. 13. §. 11. Vide suprà fol. 227.

12. Horum autem vtrunq; de perfidia & sæuitia, quemadmodum eadem Angliæ Regina erga Scotiæ principes & matrē & filiū exercuerit, præstat silentio prætermittere quam paucis attingere quod nec paucis nec multis pro rei magnitudine potest explicari. Quemadmodum enim pictor ille quum in bello Troiano historiam Agamemnonis Iphigeniam filiam ad Deos propitiandos immolaturi depingeret, tristem fecit Chalcantem sacerdotem, mæstiorem Vlissem, lachrymātem Menelaum patruum, patris autem Agamemnonis caput velo quodam operuit & inuoluit, quia summum illum luctum penicillo non poterat imitari: ita quum Anglicana fides fuerit erga suos domi

Cicero in Oratore.

subditos

basset, oppugnasset bello, inuasisset authoritatem regiam, verosque regis filij & reginæ matris subditos plurimos interfecisset, regina autem Scotorum charissimæ consanguineæ suæ reginæ Anglorum peramicis literis & promissis victa in Angliã secesserat, atque illic contra ius gentium & omnẽ æquitatis & humanitatis speciem in carcerem esset inclusa, insecutus paulò post Mortonus Anglicanæ reginæ hortatu, vbi Londinum venisset, ea simulans se velle summa æquabilitate causam reginæ Scotiæ & rebellium eius audire, per Consiliarios suos Mortonum & qui cum eo venerant primum admonuit vt si fieri posset *res nuper in Scotia contra regem & reginam gestas tam euidentibus argumentis confirmarent, vt eas fuisse iustas & ipsa Angliæ regina persuasum habeat, & alijs principibus rationem reposcentibus honeste respondere posset.* Hoc verò (Deus bone) quemadmodum fieri aut cogitari poterat! Vt enim subditi sola ambitione moti contra legitimum regem insurgant, vt eum circumuentum nefariè sine iudicio nocturnis insidijs interficiant, vt contra legitimam principem rebellionem concitent, vt eam inauditam & tamen ipsorum procerum suorum iudicio stare paratam apprehendant & carceribus mancipent, & fidelissimos primariósque regni subditos barbara immanitate trucident & suspendant, vt hæc omnia patrent, quo apostatam, bastardum, spurium, nec *regis quidem vt vulgo prædicabatur*, sed alterius nescio cuius, terræ, imo inferni filium in regia sede collocarent: vt pauculi prædones & sacrilegi *sæpius proditionis infamia notati, sæpius damnati perfidiæ, sæpius à furca* nimis magna reginæ indulgentia *redempti*, reginæ suæ ijdem sint accusatores, ijdem testes & iudices: imò vt ante iudicium datum, sententiam qualis ipsis videbatur contra principem

Buchananus histor. Scotica, li. 20. pag. 703. &c.

Blacuod. apol. pro regibus, cd. 2. pag. 34.

innocentiſſimam exequantur, & humana diuináque omnia iura peruertant, & regicidij ab ipſis cómiſſi pænas à regina exigant: hoc quemadmodum probare Mortonus & ſocij poterant, aut reginæ Anglicanæ *iuſtè facta perſuadere?* Quanquam ſi vel leuem vmbram tolerabilis perſuaſionis moliri potuiſſent, non dubium eſt quin ea ſuffeciſſet. Sed quoniam tam craſſis & belluinis furoribus nullus probabilis fucus potuit obduci, ideóque à proditoribus illis poſtulare vt ea *iuſtè facta perſuadeant* perinde erat ac ſi eos iuberet cœlum digito attingere, aut camelum per foramen acus adigere: eam ob cauſam regina Angliæ hanc nimis arduam difficilémque prouinciam admodum gratioſe conſiderans, per *eoſdem ſuos conſiliarios* ſignificauit, *id ſi minus præſtare poſſemus* (inquit ex actoribus & perduellibus vnus) nec vllas immanium facinorum cauſas probabiles afferre, *tamen reginam nihil prorſus omiſſuram quod ad incolumitatem noſtram* & defenſionem *facere queat.* In quo regina illa re & opere ita dicit, quòd etſi ſacrilegia illa, etſi rebelliones, & periuria, & homicidia, & regicidia, & alia facinora quibus nec cogitari poſſunt magis infanda & horribilia eſſent toti mundo apertiſſima, quæ nec ab ipſis illis carnificibus poſſent excuſari: etſi ea cum rege & regina Scotiæ plurima habebat & fœderum, & iuramentorum, & cognationis ſanguiniſque vincula: tamen quia ab ijs omnibus eam generali quadam diſpenſatione liberabat *lex euangelij Caluiniani,* idcirco velle ſe rebellibus, & ſacrilegis, & periuris, & homicidis, & regicîdis illis adhæreſcere, *nec quicquam prorſus omittere quod ad incolumitatem illorum pertineret,* nec item quicquam prętermittere quod faceret ad reginæ matris & regis filij euerſionem, quorú vtrúmq; & matris

Ibid.

Nota mirabilem improbitatis defendendæ profeſſionem.

& matris luctuosissima cæde, & plurimis contra filium excitatis rebellionibus manifeste deinceps vsque ad hodiernum diem patuit. Sed abrūpamus ista necesse est, nisi in infinitum velimus perpetuare orationem. Est enim Anglorum Caluinistarum perfidia immensa quędam abyssus Atlantico Oceano profundior. Nec tam molestum est noua continenter exempla perfidiæ & periurij illic inuenire, quàm arduum, & vt opinor ne possibile quidem, vnicum proferre exemplum eorum fidei & veritatis. Neque sane arbitror vllum existere exemplum fœderis ab illis cum vllo Catholico rege, Lusitano, Hispano, Imperatore, Gallo, Scoto seruati, si tamen vel aliqua proprij commodi, vel leuis Euangelismi sui fœdissimo periurio iuuandi spes emineret. At periuriorum & violatorum fœderum erga omnes Christianos reges, & in nauibus Lusianorum piratice captis spoliatisque, & Mauris Turcisque contra regem illum solicitatis, & in multitudine rebellium Flandrorum & Francorum, in Aurangio, Ludouico, Colignio, Mongomerio, Castilionæo, in ciuitatibus Francię Flandriæque occupatis & contra reges illos defensis, in Trucsesio contra Imperatorem & pacem Imperij Anglicanis præsidijs adiuto, & in Scotia iam 30. annos totos ciuilibus tumultibus & coniurationibus concussa atque vastata, innumerabilia exempla suppetunt.

13 Quare vt ex Anglia in Galliam vnde digressi sumus reuertamur, illic Caluinistas nullā iuramētorū habere rationē quid opus est nouis argumentis docere, quum illud tam multis historijs atq; experimentis iam prius luculenter probatum dederimus. Omnia si quidem eorum bella an non erant infinitis periurijs cōtra Deum & regem cumulata?

13. Cap. 6.

 Nam &

men fratres Euangelici cœpissent iuramentum illud Caluiniane interpretari, *Fidem quidem regi datam seruandum esse verum est*, sed cum multis exceptionibus, quarum præcipuæ sunt, *ne id fiat cum periculo proximi, multo minus cum detrimento gloriæ diuinæ*: nunc autem innumeri sunt per Galliam fratres Euangelici, multa Lutheranorum, multa Anabaptistarum, plurima Libertinorum millia, qui nisi vos opem feratis in magno versantur periculo, valdéque obscuratur diuina gloria nisi tales Euangelici liberè crescant & multiplicentur, & istis certè temporibus *duplicatis peccatum vestrum nisi fœdera & iuramenta regi facta rumpatis, non minus quàm peccauit Herodes qui Iohannis caput filiæ promisit, & vt promisso staret amputauit*: hoc commentario postquam interpretes illi iuramentum illustrassent, Rochellenses statim spiritu Euangelico pleni obedientiam & iuramentum quod regi fecerant rumpendum esse decreuerunt, & noua cum cæteris Galliæ rebellibus fœdera & conspirationes suscipiendas, easque sine mora studiosè coiuerunt: ne si fideles regi Christianissimo diutius manerent, atrociter Deum offenderent, & Herodiano peccatò seipsos illigarent, perinde ac si sanctissimi prophetæ Domini præcursoris caput abscidissent. Quemadmodum autem ministri, & synagoga, & duces inferiores Caluinistæ ex verbo Domini censuerunt esse maximè Euangelicum fallere Catholicos & mendacijs periurijsque eorum ora oblinere, sic etiam ipse princeps Condæus alter Caluinismi Atlas cum ministris & ducibus illis ex supremi principis Nauarræi sententia statuit illud esse optimè factum & Euangelij Caluiniani puritati inprimis consentaneum. Quum enim Catholici in generali illo Ordinum

Caluinista mutata fidei suæ sunt periuri.

talibus contra regem & rempub. fœderibus patuit: ſed etiam generali quadam regula ſtatuerunt quicquid iurauerunt Catholicis, ſi illud iuramentum cum minimo Caluiniſmi detrimento ſit coniunctum, eo ipſo fieri *contra bonos mores, contra Deum*, quia fit *contra eius religionem Caluinianam*, & cõſequẽter eſſe *cauſam peccati*, à quibus omnibus iuramentis non opus eſt Caluiniſtæ nouam aliquam relaxationem quærere (quod tamen facillime eis largitur euangelium) quando hic generali quadam diſpenſatione à talibus vniuerſe *per ſuprema eccleſiæ Gallicanæ capita* Condæum & Nauarræum abſoluuntur. Fingite verò iam Nauarræum Catholicis de religione Catholica non lædenda maximis quibuſque promiſſorũ & iuramentorũ ponderibus & religionibus cauere: ſi tamen vnà meminerimus quid ipſe de religione Catholica & Catholicis ſentias, niſi nimiũ ſtupidi ſumus ſtatim aduertimus nihilo plus eſſe in promiſſis & iuramentis illis momẽti, quàm ſi ſtupeo filo Sampſonem aut Herculem velis alligare. Caluiniſtis enim Catholici ſunt Cananæi, ſunt Moabitæ & idololatræ, & Catholica religio eſt illis idololatrica & ſumme in Deum contumelioſa, & Caluiniano Euangelio hoc maxime inſitũ & innatum altiſſiméqne impreſſum eſt vt omnibus neruis eam euertat & diſſipet, ad quam exterminandam videmus illos fratres etiam quum priuati eſſent in tota Gallia contra reges obſtinatiſſime depugnaſſe, nec vllis detrimentis, cædibus, & internecinis ſtragibus ab incæpto deſtitiſſe. Et quod priuati ſubditique fecerunt contra reges, id cùm reges euaſerint non facient cõtra ſubditos & priuatos? Cùm rex eos ad tale bellum animauerit, non multò magis contra fidem Catholicam exardeſcent? Cùm reges aduerſarij eos frænarent, qui tamen

Iudic. 16.

Nulla fides habenda Nauarr.

Euangelium eorum ad fidem Papiſticam deſtruendam impellebat, vt hæreſim ſuam augerent, pro ea inuitis regibus ad arma prorumpebant, & illa immania facinora in ſacerdotibus, in tẽplis, in totis vrbibus ſuccendendis patrabant: & quum præter hæreſim rex quoque eos ad bellum cohortabitur, quum ad ſacerdotes tanquam hoſtes ſuos & Euangelij ſui mactandos ſi non verbo, ſaltem facto, voluntate, tacita approbatione commouebit, nõ multò magis ad omnem ſæuitiam feritatemque incitabuntur: Et quemadmodum poteſt rex non omnibus viribus ſuis ad fidem Catholicam radicitus euellendam conniti, cuius auribus perpetuò miniſtri inſonabunt idcirco gladium eſſe ei diuinitus traditum tanquam alteri Sauli vt Catholicam fidem & Amalechitas illos Papiſtas funditus diſperdat? Num ille cauſabitur iuramentum ſuũ factum Catholicis ſubditis, qui tota vita nullum habuit curam iuramenti quod fecerat Catholicis regibus, & qui iam antea perſuaſiſſimum habet tale iuramentum eſſe *contra Deum*, *contra bonos mores*, cuius obſeruatio peccatum eſt non minus horrible quã ſi Iohanni Baptiſtæ ipſiſque Apoſtolis Saluatoris noſtri crudelem necem afferret? Num ille vt Papiſtis antiquis hoſtibus ſuis gratificetur, patietur ſe priſcis illis tyrannis & perſecutoribus, Herodi, Neroni, Domitiano, à ſuis reuerendis miniſtrellis annumerari? Aut num illi hoc prætermittent, qui viginti ſex annis totis nihil ferè aliud in ſuis conſiſtorijs, concionibus, cœnis, in ſua bellica & cruenta theologia, inculcarunt? Aut verò ſi non ſtatim hac via difficili & aſpera, ſed alia multò magis leni & trita ingreſſurus ſit, fidemq; ſuam re ipſa variaturus quemadmodum Miniſtri ſuas variant concionandi rationes, qui nunc è ſuggeſtis præ-

ſtis prædicant & libellis æditis diſputant, Deum »
nemini reuelare Euangelij veritatem vt ea ſit am- »
pliſſimi regni amittendi cauſa: quumque Miniſtri »
Germaniæ ſuis largiuntur principibus Electoribus »
vt ad eligendum Imperatorem Germaniæ, dimi- »
diatæ Miſſæ interſint, multò magis ipſos diſpenſare »
poſſe cum Nauarræo, vt ad lucrandum opulen- »
tiſſimum regnum Galliæ Miſſam integram ſe- »
mel atque iterum audiat; & hanc item ob cau- »
ſam poſſe eum hoc turbulento & periculoſo »
tempore iurare Catholicis Catholicæ ſuæ reli- »
gionis conſeruationem, quando ſine his duobus »
regnum illud non poſſit aſſequi: ſi inquam ille »
ab iſtis ita perſuaſus horum vtrumque fecerit,
& Catholicis quolibet iuramento quantiſcun-
que conditionibus & circunſtantijs deuincto quod
requirunt pollicitus fuerit, & ad aliquod tem-
pus hoc totum verè fideliterque præſtiterit: num
poſtea quando in ſolio regali ſecurus conſide-
bit, Miniſtri obliuiſcentur ei ſuggere alterum
illud effugium, ſe iuraſſe quidem ſed *timore ad-
ductum*, ne Catholici ad eum turbandum & à
Corona Gallicana repellendum pernicioſe con-
ſpirarent, & bolum tantopere expetitum è fau-
cibus eriperent? Nunc verò poſtquam regni poſ-
ſeſſionem eſt adeptus non debere eum deinceps
iuramento ſtare, neque verò teneri, quando *ti-
mor ille* quo compulſus iuramentum dedit, longè
grauiſſima cauſa eſt & abunde ſufficiens *ad eum à
vinculo ſuæ promiſſionis abſoluendum.* Atque his ego
potiſſimum argumentis ductis à natura rerum, à
natura huius hæreſis, à generali Caluiniſtarum
omnium praxi, ab eo quod eſt in Nauarræi animo
altiſſimis tanquam radicibus funditus infixum,
vt mutari non poſſit, Nauarræum infidelem eſſe

admiſſus eſt, ſed prius grauiſſimis iuramentis & in nomine regis Chriſtiani, & in fide baptiſmi ſui, ciuitatis eius Magiſtratibus ſe obſtringens nihil ſe penitus in ciuitate ea immutaturum, multo minus militares aliquas copias præſidij nomine eis impoſiturum. Et tamen pauciſſimis poſt horis, eodem ipſo die à meridie quatuor militum cohortes vage & diſperſe palantes ne auerti poſſent ciuitatem ingrediuntur, qui numerus paulo poſt duplicatus eſt: moxque ciues omnes ad magnum pecuniarum numerum pendendum compulſi, perinde ad ſi legitimo bello oppugnati, capti, & ſubacti fuiſſent, egregium fratrum Prædicatorum monaſterium penitus euerſum, niſi quod ad arcem conſtruendam aliqua pars reſeruata eſt, eccleſiæ aliæ ſpoliatæ, Catholici omnes eiecti in exilium: nec fœminæ horum crudelitatem effugere, quantum multis matronis honeſtiſsimis vis turpiſsime illata, è quibus vna ſic conſtuprata, vt altera Lucretia non quidem gladio ſuo ſed partim raptoris iniuria, partim mœrore & ſceleris indignitate interijt. Anno 1579. profecta ad Nauarræum regina matre, poſt longas vltro citroque deliberationes & diſputationes tandem pax confecta eſt: *Ad quam bene, firmiter, directè, & ſincerè obſeruandam, Rex Nauarræus, Princeps Condæus, & viginti alij illuſtriores reformatæ (quæ dicitur) religionis nobiles iurarunt.* Mox Regina ad Regem Pariſios, ſpei & gloriæ plena quaſi omnia in Guienna & Gaſconiæ egregie pacificaſſet reuertitur. Vix autem ea Curiæ regalis limen attigerat cum ecce frequentes nuncij aduolant Nauarræum eſſe in armis, ciuitateſq; inſignes cepiſſe, Cadurcum, Mendé, & Inſulam, imminere Rhodis, & multas præcipuas Guiennę & Gaſconiæ vrbes niſi mature ſuccurratur in sũmo eſſe diſcrimine.

A Nerac. Vide articulos apud la Val lib. 38.

Religion pretendue reformee.

Cahors Mende l'Iſle.

discrimine. In eas autem adeo perfidiose occupatas qua clementia vsus sit ex Cadurcensi cõijci potest: vbi præter multas virgines & honestissimas matronas vsitato fratribus Euangelicis more violatas, omnes ciuium domus militibus in prędam & direptionem datæ sunt, septẽdecim ecclesiæ prius auarissime & sceleratissime spoliatæ post à fundamentis excisæ, monumenta & sepulchra euersa, ossa sepultorum siue principũ siue Sanctorũ eruta & abiecta, SS. reliquiarũ thecæ & capsæ ablatæ, fusę, & in domesticos vsus culinæ vel mensę Nauarræi cõmutatæ, vt vel ipso Baltazare tyranno illo Babylonio magis prophanus Dei & sacrorũ contemptor omnibus innotesceret: qui etsi *in vasis aureis & argenteis quæ è templo Hierosolymitano asportata fuerant* cum suis Nobilibus & mulierculis bibit, tamen ea prorsus fundere & suis vsibus accommodare ausus non est. Quo die hæc pax ad Sanctum Seuerum Nauarricę gubernationis oppidum publicata est, eiusdem diei nocte proxime consecuta vicini castri milites præsidiarij, celebrem Abbatiam nocte adorti monachos in suis lectis dormientes pugionibus confossos obtruncarunt, Prioremque quod non statim expiraret, immisso in lectum puluere tormentario in cineres redegerunt. Hac eadem omnino fidelitate & posteriores quædam pacificationes ab isto fidelium principe seruatæ sunt, cuius rei locuples testimonium præbent vrbes Tartas, & Montmarsan quæ in summa pace à militibus Nauarricis admotis noctu scalis occupatæ & primarijs Catholicis iugulatis direptæ, planéque hostiliter depopulatæ sunt: aut etiam Bourdellois vbi duo fratres quod ab Hugonotica fide ad Catholicam redijssent, in domo sua obsessi, & tandem sub *fide regia*, de vita futura ipsis salua se dedentes,

Daniel, cap. 5.

Ibi. ver. 3.

A Flex & Contras.

La-fitte.

dentes, illico in gratiam cuiusdam Nauarræo charissimi gladijs confixi obtruncantur. Et vt breuis sim nec singula fastidiose consecter quæ aliunde nullo negotio peti poterunt, hoc ipsum nuper ab eo & charissimo suo, vti vocat, fratre Hypocrita Tyranno pridem extincto contra antiquissimum & toto Christiano orbe celeberrimum Parisiense Parlamentum, erectum nouum & adulterinum Turonibus falsi nominis Parlamentum, eodem prorsus modo spiritúque quo Ieroboamus nouum in Bethel idololatricum templum vitulósque aureos contra antiquum Salomonis Templum verumque Dei cultum Hierosolymis instituit: quid est aliud quam manifesta quædam protestatio de singularibus iniurijs Catholico Galliarum statui & nomini in præsentia in dies singulos illatis, & deinceps in posterum continenter inferendis? Cuius item egregij conuenticuli Senatores & præsides iam nunc propter summum suum in sinceros Catholicos (quos *fœderatos* vocant) odium, maleuolentiam, & iniustitiam adeo infames sunt, & qui veros Catholicos tam innumeris damnis, mulctis pecuniarijs, carceribus, exilijs, bonorum publicationibus, & crudelissima sæpenumero morte afficiunt, vt eorum Senatoriæ togæ non tam suo natiuo Tyrio colore quam copioso miserorum Catholicorum sanguine, vulgari sermone dicantur purpurascere. Et tamen post hæc & alia huius generis innumerabilia, rex iste per antiphrasin Christianissimus non solum per suos conductos tabulas asseuerare, sed ipse sæpenumero *per fidem* suam non tantum Caluinianam sed etiam *regiam* deierare consueuit, se nunquam malum aliquod Catholicis intulisse, quin potius eos defendisse & in posterum *vna cum*

Fauas,

Supra pag. 329.

3. Regum 12.

Les Ligueurs.

O pudorem & fidem regiam.

tatè & tacita approbatione admisit. Sed certissima via & minime fallax est, à rebus effectis ad causas efficientes, ab externa specie ad internã conscientiã à verbis, à vultu, ab ore, ad animũ, ad menté, ad intrinsecos affectus recurrere. Illa enim nos fallere possunt & sæpe fefellerunt: ista nunquam decipiũt, sed absq; vlla dubitatione & errore producunt tales fructus, talia facta & flagitia, quę eius generis arbores solent parturire & parere. Quare quũ Nauar. intrinsecus in animo sit hæreticus, Hugonota, Caluinista, hoc est acerrimus & æternus Catholicæ Ecclesiæ & religionis hostis, quum talem se esse & fore, talem se & viuere velle & mori, in istorum hominum synodis & cœnis & conuentibus celebrioribus sæpe protestatus sit, ergo necessarium est, & ex eo ineuitabili consequentia infertur, in omnibus iuramentis & promissis de Catholica fide protegenda eum fore ter quaterque periurum & mendacem. Neque (quod antea commonui, sed iterum repeto quia Spiritus sancti oraculum est, & quod idcirco Catholicorum animis altissime par est insculpi & inhærescere) magis possibile est vt talis pertinax hæreticus iuramentum suum de fide Catholica tuenda sincere & fideliter præstet, quam vt eiusdem Catholicæ fidei serium assertorem & vindicem se præbeat Satanas, qui verus est hæreticorum *Pater*, in quibus ille vere operatur, cuius illi vere sunt *Ministri & serui* & mancipia, qui vere eorum corda regit & occupat, eosque *suis laqueis deuinctos* & alligatos tenet, versat, flectit, & impellit ad omnem *ipsius voluntatem* exequendam.

Certa via de Nauarræo vere iudicandi.

1. Ioan. 3. 10. Ephes. 2. 2. 2. Corinth. 11. 5. 2. Pet. 2. 19. 2. Tim. 2. 26.

14. Quæ quũ ita sint, iam deinceps promissis & iuramentis Caluinistarũ fidere quæ ipsi tam varijs & recentibus exemplis in Flandria, in Germania, in Scotia.

14. *Vide supra pag. 325. 316.*

in Scotia, & Anglia docuerunt nihilo eſſe Siculis gerris aut leuiſſimis plumis ponderoſiora, quæ eorũ Euangelium docet eſſe rumpenda & violanda, & quæ illi ipſi iam antea prædicunt & denuntiant ſe tantùm ſimulare ad Catholicos ineſcendos & illaqueandos, velle autem ſtatim perfringere vt primũ quàm captarũt prædam ſunt nacti, & credulos Catholicos ſtrangulandi potentiam aſſecuti: quid eſt aliud quàm ſcientes volentes hominum fanaticorum inſtar in manifeſtum exitium ruere, & ipſis beſtiis ſtupidiores mortem apertè intẽtatã non declinare? Dementiſſimum ſiquidem eſt ſuſpicari eos vbi de regno agitur futuros veraces & fideles, qui in rebus multò leuioribus mentiri & peierare aſſueuerunt, qui non magis plurima iuramenta quàm totidem vitioſas nuces aut digitorum crepitus æſtimat. Dementiſſimum eſt non poſſe ratiocinari, quũ Caluiniſtæ principes & reges regibus quorum potentiam verentur, qui iniurias ſuas poſſunt vlciſci, infideles ſunt & fœdera quãquam ſæpius iurata negligunt & irrident ſi quantulacunque rei cõtra eos bene gerendæ apparet opportunitas; eos reges ſubditis iuramenta extraordinariè requirẽtibus, quod iurarunt præſtituros tum cùm ſubditos habent ſuę poteſtati obnoxios, in quibus hoc ipſum vindicabunt quòd iuramentum poſtularunt nec ſimplici verbo habuerunt fidem. Dementiſſimum eſt non conſiderare iſtos nũquam poſſe Dei nomen inuocare religioſius, iurare terribilius, proteſtari vehementius & flagrantiore in ſpeciem zelo quàm fecerunt ante annos 17. idque Carolo regi, regiis fratribus, Nuntio Apoſtolico, Cardinali Borbonio, Pontifici Romano totique orbi Chriſtiano, quorum omnium Maieſtatem ſi contempſerunt & ad priſtinas Caluiniſmi ſordes reuoluti sũt, quæ vel firmiora iurandi

Abſurdiſſimum & ſtultiſſimũ eſt Nauarræ credere

ta iurandi & promittendi vincula, vel quas augustiores personas iuramentorum testes & tanquam obsides poterunt Catholici Galli in Gallia conficere aut confingere! Breuiter dementissimum est, sacramentum & iuramenti religionem ab illis datam quicquam pendere, qui omnino nullum habent sacramentum, nullam religionem, nullam fidem, nullum verum Deũ cuius numine se obstringant, cuius religione se deuoueãt: qui Deum Christianorum reiecerunt, & Deum Turcarum non agnoscunt, & nullum omnino Deum nisi forte Satanam in suis synagogis prædicant. Denique supra quam dici potest insulsum est, & fatuum, & absurdum, & belluinum, & plane obstupendum est si Caluinistæ adeo sint communis sensus & humanitatis expertes vt postulare velint Catholicos istis hominibus Nauarræo & Nauarristis hæreticis & hostibus suis credere, quoad mysteria religionis, quoad salutem animarum, quoad fidem Catholicam & regnum Gallicanum, quorũ fidei ipsi Caluinistæ vnius ciuitatulæ statum noluerunt committere. quos ipsi (inquã) Caluinistæ suspicati sunt fore in vnius Caluinianæ vrbis statu peruertendo fallaces & perfidiosos. Quum enim Nauarræus & Condæus post tot bella pro fide Hugonotica contra regen gesta Rochellam inuisere cuperent, non militariter cum exercitu aut turmis aliquibus equitum peditumve, sed pacate cum aulico comitatu; etsi ciuitas illa erat in prouincia Guiennæ & proprie Nauarræi iurisdictioni subiecta, quamdiu tamen Rochellenses aditum ei negarunt? Quam multi *internuncij vltro citroque* commearunt priusquam id posset impetrari? Tandem quidem post multam disceptationem conclusum est in Cõcilio Ministrorum & ciuium permittendũ ei ingressum,

Supra cap. 5. ¶. 10. 11.

Ibid. ¶. 5.

Caluinistæ diffidunt Nauarr.

La Val lib. 32. fol. 827. anno 1576.

 sed ita

latum, deliberatũ, multis diebus adeoq; & ſeptimanis pugnatum eſt, diſtractáq; in diuerſas factiones ciuitate, Miniſtri & milites quaſi conſertis manibus cum Prætore & ſuis conſiliarijs dimicarunt. Sed tandem tamen vicerunt Miniſtri, & de eo in ciuitatem cum ſuis perpaucis recipiendo conſenſum eſt, quanquam conditionibus duriſsimis, de quibus ipſe prolixa oratione propter ſummam eorum indignitatem conqueritur, ſed quæ manifeſto cõuincunt ipſos fratres Caluinianos iſtis Caluinianis principibus in priuilegijs & politicis rebus ad ciuitatis ſuæ quietem pertinentibus nequaquam fidere. Quis ergo Caluiniſta modo ſiccus & ſanus poſtulet vt Catholici illis credant quorum fidem ipſi Caluiniſtæ ſuſpicantur eſſe falſam & Punicam! Si Caluiniſtæ illis non committunt exiguam vrbem, Catholici illis tradent vniuerſum regnum? Si Caluiniſtæ eorum fidem Caluinianam in tot quæſtiones vocent propter breuem in vrbe moram, an Catholici non multo magis dubitabunt propter perpetuum in eorũ opes, & corpora, & animas Imperium? Maxime quum illi ipſi iam pridem teſtati ſint ſe nolle promiſsis & iuramentis ſuis obligari? & eorum euangelio tam eſt naturale & ingenitum vbi de religione cum Catholicis agitur, decipere, fallere & fraudare, vt ſine hoc articulo nemo verus & abſolutus Caluiniſta eſſe poterit? Ergo Caluiniſtæ ſi aliquid humanæ indolis habeant, ipſeque adeo Nauarræus & Nauarriſtæ ſi homines ſunt cõmuni intelligentia præditi, & non nimis à ſuis affectionibus victi præcipiteſque acti, ne moleſte ferant Catholicos eſſe timidos & ſuſpicioſos de eorum integritate, priuſquam Caluinianis fratribus meliorẽ de ſe opinionem impreſſerint.

Vide la Val à pag. 844 vſque ad 854. & 833. &c. Ibid. fol. 846. 847 &c.

15. Deniq; vt à Caluiniſtis & hæreticis principib. 15.

licam religionem interdixit? Et tamen hic aliquando quum sibi putaret commodum, Catholicis *clemens fuit & humanus*. vsque eo vt ad optimorum episcoporum pedes se abijceret, & D. Basilij quem postea crudelissime vexabat, preces, opem, & beneuolentiam magna humilitate exposceret. Anastasius Imperator quoties simulabat & dissimulabat, iurabat & peierabat, nec tamen vnquam hæresim suam propagare & fidem Catholicam labefacere destitit, donec cælesti fulmine extinctus est. Hæc Catholicæ fidei & ecclesiasticæ vnitatis ad tempus simulatione Hunericus rex in Africa, & Vittiza rex in Hispania reges Arriani valde attriuerunt Christianos: Ioannes in Anglia & Henricus atq; Fredericus in Germania schismatici grauiter oppresserunt Catholicos, & maiora prouincijs illis importarunt damna quam aperti & externi hostes vnquam inferre potuerunt. Nonnulli Græcorum Imperatores hæretici eandem viam ingressi sunt, in quibus singulis ne insistam, fortasse ea generalis est regula & quæ nullam exceptionem patitur, Si quis vlla ætate Princeps derelicta fide Catholica hæresim quamcunq; serio amplexus est is deinceps fœderum & promissorum quæ cũ Catholicis pepigerat nullam rationem, curam nullam habuit, sed fidẽ suam quibuscunq; datam, & quacunque religione deuinctam inflexit, variauit, & commutauit ad sectę & sectariorum suorum commodum: quod longo catalogo veterum hæreticorum, & non minus prolixa serie nostri temporis hæresiarcharum promptum esset ostẽdere, & haud scio an vel vnica opponi potest huic regulæ generali exceptio. Et quid aliud ab eis expectandum est quos spiritus sanctus per Apostolum suum iterum atq; iterum descripsit fore *ingratos, scelestos, sine paci;*

Nazian. orat. in laudem Basilij

Regula generalis de regibus hæreticis.

erilegijs, ruinis, incendijs, & ſtragibus perſpiciuntur edocti cauere volunt ne Caluiniſticum iugum ſuis ceruicibus imponi patiantur: ſi deinceps ſub eo iugo gemant, ſi ſpolientur, ſi profligentur in exteras regiones, ſi (vt in Anglia) Nobiles propter vnicam Miſſam auditam euerſi bonis omnibus carceribus includantur, ſi propter confeſsionem fidei Catholici ſecuri carnificis ceruices ſuas tanquam perduelles cogantur præbere; denique ſi cædantur, ſi iugulentur, ſi diſſecentur in partes, & ad portarum faſtigia paſcendis coruis eorum membra ſuſpendantur, quod eſt in Anglia vſitatiſsimum, & quas Anglorum leges in Galliam traducendas iſtorum principum antecurſores Miniſtri & ſcriptores Hugonotici, omniáq; Nauarræi dicta, facta, mores, & in regno Biernenſi leges acerbiſsimæ contra Catholicos & Catholicam religionem poſitæ, clariſsime & euidentiſsime præſignificant: ſi in hanc vicinorum ſuorum tyrannicam & corporis & animæ ſeruitutem cadant Catholici Gallicani tot documentis ad ſibi præcauendum fruſtra admoniti, quis tandem eorum conditionem dolebit, quis calamitatem & miſeriam lamentabitur?

Concluſio ad præcipuas quaſdam familias & Ordines regni Gallicani.

CAPVT XI.

1. *Quamuis homini externo optandum ſit hæreticum effici Galliæ regem, ex quo ſequutura eſt eiuſdem regni in varias partes diſtractio, & principibus vicinis ditionum ſuarũ amplificatio: tamen homo Chriſtianus propter eccleſiæ fideique Chriſtianæ bonum magis debet eius conſeruationem ſub*

vno iusto rege desiderare, quod Nauarræus certo certius euersurus est: ad quod vt asseret, nulla ei vel diuinitus vel humanitus suppetit ratio.

2. *Comparatio regni Gallicani hoc tempore quoad regem nuper cæsum & successorem ab eo designatum Nauarræum cum Imperio Rom sub Imperat. Constantio, & eius successore Iuliano Apostata, Detestatio Henrici Valesii qui Cathol. religionem præ se ferens tota vita sua, talem tamen reliquit successorem eiusdem fidei hostem & euersorem, vt Constantius Arianus Iulianum Apostatam.*

3. *Hortatio ad Nobilitatem Gallicanam & inprimis ad Familiam Borboniam deficere iam & ruere incipientem, vt in maiorum fide Catholica persistant, ad regem suum Catholicum Carolum Borbonium se adiungant, & maculas per nouos familiæ suæ hæreticos ipsorum antiquæ & hæreditariæ gloriæ aspersas eluant.*

4. *Laus Familiæ Guisiæ quod perpetuò sit fueritque Catholicæ fidei studiosa propugnatrix, id quod in vltimo Henrico Duce Guisio fratribúsquè eius maximè eluxit, quo præcipuè zelo & verè Christiana fortitudine probant se genuinos Caroli Magni posteros.*

5. *Ad Nobiles* Catholicos *Nauarræo & hæreticis* unitos, *& quicunque Nauarræi factionem sequuntur eúmque in solio Gallicano statuere laborãt. vbi primò ostenditur quã grande coram Deo peccatum sit Catholicos cum hæreticis istorum more consociari.*

6. *Quod hæretici eorũ opera vtentur ad hæresim suam in Galliam stabiliendam, & deinceps eos tanquam proditores horrebunt. & si cõmodum vel statuti vel religioni Caluinianæ videbitur, occident: vti fecit in Anglia Henricus octauus & eius filia Elizabetha erga istiusmodi Catholicos.*

7. *Idem omnino factum est ministrorum potißimum instigatione in Scotia contra Scotos Catholicos. hoc eodem modo hæresi illic introducendæ hæreticis inseruientes.*

8. *Idem prorsus eodemq́ modo factum est ab Aurangio*

& suis

& suis in Flandria, vbi Flandrorum Catholicorum coniunctio & consociatio cum Aurangio simillima consociationi Gallorum Catholicorum cum Nauarrao & Caluinistis Gallis particulatim explicatur: vt ex illorum fœdo euentu horũ par exitus certissimò poterit præuideri. Estque verè contra naturam hæresis, antiquam Nobilitatem Catholicam ferre vigentem & florentem, quando eam potest succidere & exterminare.

9. *Ad Clerum Gallicanum, qui nisi planè sint homines & Athei & stupidi, quique omnem proiecerũt curam & Christi & sui ipsorum: necessariò debent vel Christi vel sua causa diligentissimè contra Nauarræi regnum laborare.*

10. *Ad ciuitates & populum Gallicanum vniuerse qui præter detrimenta ipsis cum reliquis communia certo sibi polliceantur bonorum suorum per regẽ hæreticum interminatam ereptionem & spoliationem, id quod perspicuis experimentis Angliæ & Flandriæ futurum clarè demonstratur.*

11. *Ad proceres Caluinianos, vbi docetur æque manifestis experimentis Ministros eis arrogantissimè dominari & per procerum sanguinem regnum suum machinari, nec eos re vera magis proceres quàm rusticos æstimare, quin potius Nobilitatis Gallicanæ exterminationem moliri, vt democraticos magistratus quibus ipsi dominentur, inducant.*

12. *Conclusio continens varias rationes quare sperandum sit hunc Caluinianum Atheismum in Gallia non inueteraturum, maximè quia eius horribilem impietatem iam olim degustarunt Galli: quemadmodum olim Christiani quum sub Imperio Iuliani experti fuissent Gentilium Caluinistis simillimorum feritatem, nunquam postea alterũ Gentilem Cæsarem ferre voluerunt. Simul ostenditur Francis multo fore & apud Deum & apud homines gloriosius sese omnibus belli molestijs exponere etiam cum certo vitæ discrimine (qui tamen magnam & penè certam de victoria consequenda spem iure possunt concipere) quàm hæretici regis iugum ferre. Quod si secus fecerint, nulla est adeò ex-*

trema miseria & calamitas quæ non illos suo merito inuoluat & obruat.

I. VErum his omnibus miserijs & periculis à Catholicorum iugulo auertendis quem ego liberatorem, quem reip. Gallicanæ in his angustijs positæ seruatorem, his tam varijs hæresum & hæreticorum monstris quem exterminatorem, quem alium tanquàm Herculem ἀλεξίκακον aptius appellem quam ipsum Gallorum regem Carolum optimum & prudentissimum, eum quem reipub. huius patrem vetus regem institutio, & Christianarum legum custodem maiorum exempla, & religionis vindicem ipsius virtus & multis operibus testata sanctitas, & hæreticorum hostem regale ius sanctissimumque hoc fœdus ab eo inchoatum, & horum malorum omnium medicum atque depulsorem diuina scripta, & ecclesiasticæ leges, & particularia regni huius iura, ipsiusque inprimis zelus & pietas, plurimæque pro fide Catholica contra suam ipsius hæreticam stirpem susceptæ dimicationes atque pericula efficiunt atque designant. Et quanquam si multorum Politicorum more illud tantùm circunspicerem quod patriæ & principi meo expediret, suaderem Nauarræum *condemnatum hæreticum* admitti Galliæ regem, ex quo probabile esset subditos Coronæ illius quum nec diuino iure, nec humano, nec vlla conscientia hæretico tali obedire teneantur facile in varias factiones distrahendos, faciléque aliorum vicinorum principum imperium accepturos, vnde Burgundica domus inter alias non magno negotio recuperaret quæ in Burgundia, Campania, & Picardia morte Caroli vltimi Burgundorum Ducis amisit: tamen quia non tam quid vtile sit Burgundico nomini

Carolus Borb. rex.

Hosti Galliæ optandum vt Nauarr. rex Galliæ fiat.

nomini quam quid ſit vtile reipub. Chriſtianæ expendo, nec in meipſo tanti vel ſanguinem Burgūdicum vel mei regis gloriam, vel patriæ amplitudinem, quàm Chriſti fidem, religionis integritatem, æternam animarum ſalutem, totius eccleſiæ Chriſtianæ & Catholicæ bonum conſidero: Deū Opt. Max. ex animo precor vt Galliæ veteris ſui Imperij terminos latiſſimos conſeruet, modò tamen Gallia veteris ſuæ fidei poſſeſſionem non deſerat. Sin verò Gallia à maiorum ſuorum Catholicorum fide diſcedat, tum ego Galliæ non tantùm *pro vno ſex reges exopto*, vt olim Dux noſter Carolus, ſed etiā decem & decies mille ſi fieri poſſet, omnibus nimirum vrbibus ſuos ſeparatim reges & regulos imprecor: vt quemadmodum Galli quoad ſpiritualem obedientiam ab eccleſia Chriſti Catholica nefario ſchiſmate & hæreſi ſe diuiſerunt, ita quoad temporalem ſubiectionem ipſi à ſe inuicem diſſocientur & ſeparentur, quò talibus factionibus tanquam verberibus & plagis à Deo inflictis correpti videant & emendent errorem quem verbis & ſalutari paſtorum ſuorum adhortatione admoniti videre & corrigere noluerunt. Quanquam autem tātum ego mihi non arrogo, vt putem me rationes demonſtrare poſſe quemadmodum hæc Galliꝫ vulnera ſanentur, quæ poſt tot & bellorū & pacificationū pharmaca adhibita, ſemper tamē vigent, & nūc magis quā antea recrudeſcūt, & peritiſſimorū atq; per bonorū medicorū arte manuq; indigent: & plurimū exercitati in negotijs politicis cōſiliarij vix fortaſſe quid optimū ſit diuinis ſuis ingenijs explicare poſſunt: tamen pręmonere quid vniuerſalem quandam reip. & religioni ruinam ſit allaturū, hoc non tam ſingularis medici aut perſpicacis eſt conſiliarij, quam mediocris è cōmuni turba viri &

Cominaeus Commẽtar. lib. 4.

vulgaris

Hæresis certa Galliæ ruina.

vulgaris Christiani. Etsi enim solius medici est apta singulis morbis medicamenta apponere, tamen cuiuscunq; hominis est scire aconitum, cicutam, venenum suæ sanitati esse aduersarium. Et licet doctissimus tantùm theologus hæresim quamq; suis proprijs Scripturarum, & Conciliorum, Patrumq; antiquorum locis theologicis nouit refellere: tamẽ hæreticum esse deuitandum, cum eo non esse familiariter versandum, multò minus ei tanquam regi cum humilitate & reuerentia parendũ, hoc simplicis Christiani est tanquam verissimum certa & sincera fide credere. Quare & medicis sua, & consiliarijs sua, & sua item theologis priuata artis argumenta relinquens: quod & consiliarijs, & medicis, & theologis est ex æquo cõmune, & quod ex veteri orbis Christiani experiẽtia cuiuis è populari turba christiano est perspicuũ, id vnum vrgeo: non posse vitari præsentem Galliæ interitum & dissipationem, siquidem damnatus ab ecclesia hæreticus ad eam regendam assumatur. Quod cùm suprà fuse iterum atque iterum probauerimus, non satis admirari possum qua fiducia subnixi Caluinistæ suæ factioni regnum illud tam superbe pollicentur. Ecquid enim populi Catholici fauore illud captant, quorum innumerabiles cætus non aliter quàm pecorum greges in suis illis cruentissimis rebellionibus trucidarunt? Aut Nobilitatis præsidio, è qua plurimos contra fidem datam per fide occiderũt, & reliquos omnes tanquam *regis Hispani pensionarios & Gallicanæ Coronæ rebelles* iam olim prædãnatos Monfalconi deuouerũt? Aut verò episcoporum & Cleri suffragijs fidunt, contra quos sæpe numero, maximè in prima rebellione se proprie sumpsisse arma iactarunt? & quos radicitus extirpandos tanquam idololatras & Euangelij hostes, Ministri Caluiniani

Suprà cap. 56.7.

perpetuò

perpetuò è pulpitis declamant, & imposterum vociferabuntur multò contentius? & è quibus quinque millia in duabus primis rebellionibus mactata ostendunt infinitum numerum in tot reliquis seditionibus consecutis ab istorum furioso milite fuisse contrucidatum? Aut vlla suffragatione alicuius Catholicæ in repub. Gallicana partis se consolantur, cuius totius summo cum desiderio, plenissimis votis, in posterioribus istis Comitijs Blesensibus Nauarræus vt hostis patriæ, hostis Dei & religionis, vt hæreticus, & hæreticorum protector ab omni Gallicani imperij potiundi spe exclusus est? Ecquid verò aliorum in orbe Christiano Catholicorum auxilium sibi pollicetur, qui supremi Catholicorum omnium Pastoris censura se è Christianorum consortio & communione vt putridum & corruptissimum reipub. Christianæ membrum resectum & eiectum nouit? Ecquid Christi Dei omnipotentis numen in hac iniustissima & sceleratissima causa sibi propitium fore credit, qui tot millia ecclesiarum in quibus eius nomen purè colebatur euertit, qui per Ministros & Apostatas suos tot eius sacerdotes occidit, qui adeo horribilibus & nunquá antea auditis blasphemijs & quas non tam ex hominis alicuius quãquam flagitiosissimi ingenio quã ex ipsius Satanæ officina profectas fuisse certissimum est, diuinissimã Christi personam naturamque, vel qua ab æterno natus est ex Deo patre, vel in tempore ex sacratissima virgine matre, fœdauit & deformauit? & qui propterea eum nõ minus quàm *Iudæum*, quàm *Ammonitem*, quàm *Moabitem*, quàm *Ethnicum*, quàm *Iudã traditorem*, quã *cultorem Dæmonũ*, quàm *canem*, quàm *irrationabile pecus*, aliquo inter Christianos munere indignum iam olim per Episcopos suos, per Confessores, per Martyres,

Sup. cap. 7 §. 7. 8.

per Pro-

per Prophetas, per Apostolos in Concilijs episcoporum, in patrum monumẽtis, in sacris literis pronũtiauit? Quòd si ex his omnibus nihil opis potest expectare, si soli qui eius partes sustineãt supersunt hæretici, ijq; variarum sectarũ & maxime disparatarum, Caluinistæ, Libertini, Lutherani, Anabaptistæ, Trinitarij, Athei, & cum his eorum generalis Magister & antesignanus Satanas in cuius schola instruũtur, cuius spiritu inflantur, cuius numine diriguntur, & sub cuius vexillo contra crucẽ Christi militant: nunquid isti iam tandem de regno Gallicano disponent? An isti rempub. quæ tot seculis Christianissima permansit, Antichristianissimã suę Antichristianæ perfidiæ diabolicis Confessionibus efficient? Et quod nec Albigenses hæretici rexque Aragoniorum, illisque adiuncta plusquam centum hæreticorum & Saracenorum millia: nec ante eos Ariani cum suis quadringentis Maurorum & Mahometanorum millibus, & tribus potentissimis Saracenorum regibus poterant, id pauci Caluinistæ & Athei cum suo Biernensi regulo audent sperare, vel sola cogitatione concipere?

Dux Nauarristarũ.

Belforest li. 3. cap. 30.

2. 2 Et tamen ne secure tanquam in portu nauigent Catholici, aliquid est nec id contemnendum ex quo Ecclesiæ reique publicæ Gallicanæ non leue discrimen imminere agnosco. Ita nimirum superioris regis impietate, confusa & permixta sunt in hoc regno plæraque, talis hæresi ianua aperta, & is hæretico ad regnum inuadendum patefactus aditus, vt mihi similes veterum temporum regnorúmque historias & rerum exitus intuenti, nisi magna domi forísque Christianorum cura & prouisio maturè cancro huic impediendo penitusque tollendo intendat; ne morbosa huius regni pars saniorem, pestilens integram, mortua viuam & valentem,

valentem, corruptissima nimirum Caluinismi lues sinceram Catholicæ fidei puritatem inquinet, vastet, & depopuletur, valde sit pertimescendum. Eadem nimirum prorsus est conditio regni Gallicani sub Henrico III. & isto Nauarræo, quæ erat Imperij Romani sub Constantio Ariano & Iuliano Apostata. Vtque Constantius inclinabat ad designandum Iulianum Cæsarem propter propinquitatem sanguinis (erat enim Constantij consobrinus) eadem fortasse ratio aut alia aliqua flagitiosior commouit Henricum Valesium vt Nauarræum suum esse vellet successorem. Habuit Iulianus ille Imperatoris illius sororem Helenam in matrimonio, quemadmodum item Nauarræus huius Gallorum regis sororem Margaretam vxorem duxit. Simulauit valde religionem Catholicam Iulianus, vsque eò vt *abrasa cute vitam monasticam* profiteretur: simulauit item egregiè Nauarræus vsque eò vt nihil ab homine valde Catholico posset requiri quod Nauarræus non præ se ferret. Constantius Iulianum quia sororium suum honoratissimæ Imperij prouinciæ, Galliæ videlicet regendæ præfecit. Henricus Nauarræo, sororio suo præcipuam eiusdem Galliæ partem similiter regendam tradidit. Iulianus postquam multorum Ethnicorum amorem suis fraudibus collegisset, *simulationem Christianæ religionis penitus deposuit, & singulas ciuitates peragrans, delubra aperire, offerre simulacris, se Pontificem appellare cæpit, Gentiles autem festa Gentilitia celebrare, &c.* Et Nauarræus vbi perdiu constantem egisset Catholicum, cùm deinde morte regis Caroli videret Caluinianam factionem paulò magis ingrauescere, simulationem Catholicæ religionis cum Iuliano penitus deposuit, Rochellamque, & Montalbanum, aliasque

Comparatio Constãtij & Henrici Vales. Iuliani Apost. & Nauar.

Socrates li. 3. cap. 1.

Socrates ibid.

aliasque Caluinianas ciuitates adiens, nefarios Caluini ritus & cænas rursus erigere, synagogas confirmare, seque earum protectorem & reuera Pontificem, supremum nimirum rerum sacrarum caput, præsidem, & moderatorem fecit. Iulianus quamuis ipse iam aperte Apostata à fide Catholica defecerat, quia tamen verebatur Catholicos, quorum magna erat in Imp. Romano potentia quam sub duobus Imperatoribus antegressus Constantino & Cōstantio comparauerant; promittebat Catholicis libertatem Christiano more viuendi & credendi, quam tamen posteà vafrè & veteratoriè, non quidem per se, sed per suos administros atque satellites auferebat. Nec aliter Nauarræus quia videt magnam esse Catholicorum in Gallia potentiam, illis non ab vno vel altero sed à sexaginta fere Christianissimis Galliarum regibus totaque repub. Gallicana attributam, idcirco & per se & suos ministros, scriptores & emissarios sæpissime inculcat, abominari se eorum crudelitatem *qui vim conscientijs inferunt, fidem esse donum Dei*, non esse regium sed tyrannicum *cogere homines ad fidem*, ideóque se non impedire, nec verò vnquam impediturum quin Catholici Christiano veterum maiorum ritu Christum venerentur. Quòd si aliquando Nauarræus eò quo aspirat peruenerit, certò nouerint Catholici has omnes Nauarræi pollicitationes eundem habituras effectum quem similia permulta similium Caluinistarum principum in Anglia & Flandria his proximis triginta annis, & tum in Romano Imperio illa Iuliani promissa habuerunt. Reliquas huius historicæ comparationis partes omnes aptissime cum nostro instituto cohærentes & sibi respondentes mutuò, vt item plurimas alias Nauarræi actiones in abolenda Christiana religione Iuliani illius

Apologie Catholiq. part. 2. pag. 127. 209. 227

sceleribus

ſceleribus partim ſimiles partim longe nequiores, data opera prætereo. Hæc pauca tantam oſtendunt eſſe ſimilitudinem in illorum & iſtorum temporum hiſtoria, in illo Ariano Cõſtantio & iſto neſcio cuius fidei Valeſio, in illo Conſtantij ſucceſſore Iuliano Apoſtata & iſto Valeſij iuxta illius deſignationem ſucceſſore Henrico Nauarræo, vt non immeritò timeatur ne idem eueniat in Imperio Gallicano per impudentiſſimam nequitiam Henrici Valeſij, quod tunc in Romano Imperio contigit per inconſideratam imprudentiam Conſtantij Ariani: ideoque facere non poſſum quin ad efficaciorem viuorum admonitionem, verbis D. Gregorij Nazianzeni vtar, & eodem modo Henricum hunc mortuum compellem quo ille Conſtantium defunctum affatus eſt. *Quid tibi accidit Conſtanti* (Henrice) diu quidem rebus contra hæreticos geſtis florentiſſimè, *quodnam hoc conſilium ſuſcepiſti*, qui in adoleſcentia, Galliæ *prouincias per gyrum repurgabas, tyrannoſque inteſtinos* Condæum, Colignium, *armis tibi ſubijciebas, ad quem legationes & ſupplicationes vndecunque*, ex Italia, ex Polonia, ex vltima Sarmatia Thraciaque *confluebant*, cui primo tuo ad regnum Gallicanum acceſſu Galliarum *populi ciuitateſque omnes*, non Catholicæ tantùm, ſed ipſæ quoque Hugonoticæ *partim iam dicto audientes erant, partim iam iam futura erant, vt in eodem timore eſſent omnes ij quorum expugnatio in ſpe poſita erat ac ſi iam domiti ac in poteſtatem tuam redacti eſſent*: cùm in hoc eſſes fœliciſſimo rerum gerendarum curſu, *quis dæmonum ad hanc deliberationem tibi irrepſit*, vt repentino quodam impetu & nimis obſtupenda mutatione parta ſimul ac ſperata decora euerteres vniuerſa? *Quomodo magnam illam hæreditatem, Chriſtianos intelligo, illud patris tui decus atque ornamentum*, nec patris

Naziã. oratio. 1. in Iulianũ.

tantummodo & aui, sed omnium abauorum & maiorum tuorum qui vel à Capeto, vel à Carolo magno, vel etiam à magno Clodouæo in Gallia ad hanc tuam ætatem regnauerunt, *quomodo gentem illam Catholicorum toto paßim orbe lucentem, regale sacerdotium, multo labore multisque sudoribus* veterum Galliæ regum *auctum*, & pro cuius amplificatione & Clodouæus ille, & filius Childebertus, & Martellus, & Pipinus, & Carolus magnus, & Ludouicus Pius, & Philippus Augustus, & Ludouicus Sanctus alijque, tot in Oriente contra Turcàs, in Meridie contra Arabas, in Septentrione contra Hussitas & Normannos, & domi suæ in Gallia contra Albigenses bella sanctissimè fortissiméque gesserunt, *tam breui & exiguo temporis puncto, huic pesti atque furiæ*(Nauarræo Caluiniano) *tradidisti?* Atque ita omnia vel tua vel maiorũ tuorum clarissima tot sæculis parta trophæa eodem temporis momento perdidisti! Et quàm immensa est inter te ita facientem & illos gloriosos auos tuos (si tamen credibile est eos fuisse auos tuos, aut in tam impio & degenere tyranno aliquid extitisse veri & antiqui Francorum sanguinis) dissimilitudo? Illi nec in vltimis Galliæ finibus regem hæreticum ferre potuerunt & tu hæreticum vniuersi Gallicani Imperij constituis regem atque Monarcham? Illi cùm hæresim ex Gallia vltra Pyrenæos montes pepulissent, eandem nec in remotis illis oris potuerunt tolerare, sed montes illos cum suis Francis transgressi, multis prælijs hæresim illic confidentem represserunt, & Catholicis Hispanis ad eam penitus extirpandam aperuerunt viam: & tu ab extremis montium illorum finibus hæresim in Galliam euocas, & in Galliarum totiusque Europæ ciuitate amplissima atque primaria Lutetia Parisiorum hæreticum vt solio & sceptro regali frua-

Henric. Valesius quã contrarius prisciu Galliæ regibus.

gali fruatur collocas? Tum cùm Galliæ regis Childeberti soror Hispaniarum regi hæretico nupta, ab eodem propter fidem paulò indigniùs tractaretur, & ipse Galliarum rex cum frequentissimo Gallorum exercitu, generoso spiritu, non tam regni quàm religionis iniuriam vlturus in Hispaniam transmisit, & regem quanquam affinem & sororiũ in prælio occidit, abductaque sorore celebri cum triumpho in Galliam reuersus est: & nunc Galliarum rex multò quàm Childebertus ille potentior, sororem suam à subdito hæretico longè quàm Hispaniarum ille rex fuit inferiore, contumeliosiùs tamen haberi intelligens; vsque eo & suam priuatam, & regni, & religionis Christianæ iniuriam dissimulauit, vt non modò vitam ei permittere, sed etiam tanquam in improbitatis & impietatis præmium, Gallicanum regnum ei tradere voluerit? Neque aduertit homo humanitatis expers & vitæ communis ignarus, totusque flagrans vindictæ cupidine contra eum à quo nunquam vel facto vel dicto læsus erat, hanc regni Gallicani mutationem, qua à stirpe Catholica ad hæreticam corona illa transfertur, ipsi longe turpiorem fore & infinitè magis dedecorosam, quam veterem illam qua sub Childerico Stupido ad nouam familiam deuoluta est? quando illic in repub. ciuili nullos aut non valde turbulentos motus, in repub. spirituali hoc est in ecclesia, nihil prorsus turbatum emersurum facile præuidebatur. Nunc autem & in repub. ciuili perspicuum erat cum hac mutatione multas factiones, multos intestinos tumultus, vrbium excidia, procerum cædes, nobilissimarum familiarum euersiones, veterum omnium legum, omnium dignitatum, honorum, iudicũ, iudiciorum,

Quæ mala sequuntur in Gallia ex rege hæretico.

ciorum, tribunalium, Parlamentorum omnium, omnium Equestrium Ordinum siue Archangeli Michaëlis, siue Spiritus sancti (quem Ordinem potissimùm crebris & valde solennibus iuramentis se perpetuò conseruaturum & aucturum vir ille deuouerat) siue Melitensis contra Turcas militiæ, & quæ sunt eiusmodi Christiana militum instituta; eorum (inquam) omnium ruinam cum hac mutatione certissimò coniungi, vt quæ omnia Catholicæ religioni nituntur & fundata insistunt. In ecclesia autē nihil remanere potuit sani & integri, quoniam ex tota hac Caluiniana tragædia constitit, illic eijciendos & mactandos fuisse presbyteros & Episcopos, disturbanda templa, destruenda monasteria, conculcanda sacramenta, ipsam honestatis & castitatis professionem extinguendam, pellēdos ex Ecclesia Apostolos & antiquos patres cū doctrina sua diuina & cælesti, & eorum loco introducēdos fœdissimos illos Apostatas, Lutherum, Zuinglium, Caluinum, Bezam, homines totos ab domini deditos & libidini, qui sordidam & luxuriosam doctrinam prædicarent suis moribus congruentem: vt taceam Christum Deumque ipsum è solio deitatis exturbādum, beatissimam Trinitatem innumeris blasphemijs conspurcandam, singula religionis Christianæ capita horribili contemptu profonanda. Et potuit hæc vastitas vel in cogitationem venire regi Christiano, vt non totis artubus contremisceret? Vt non statim intimis sensibus ad eam impediendam commoueretur? Vt non consideraret se hoc facto effici non tam fratribus suis, patrique & auo, & omnibus Christianis maioribus, quam sibi ipsi hostem capitalem? Qui quæcūque à primis cunabulis contra hæreticos vel in pace prudenter, vel in prælijs fortiter, vel in Parla-

mentis

mentis prouide, vel in ecclesia religiose, vel cũ externis principibus, ad regni tranquillitatem regiè, sagaciter honorifice fecit, ea omnia hac tam infanda proditione funditus euerteret? adeò vt nec Cõdæus in bello Iarnacensi, nec Colignius in Iustitia Bartholomæana propter innumeras rebelliones, Henrici istius voluntate cæsus, magis Henrico isti quàm ipse Henricus sibi fuerit infestè aduersarius? Potuit (inquam) hæc de hæretico successore designando cogitatio in animum eius irrepere, vt non vnà secuturam nominis sui æternam infamiam, verorum Francorum tota posteritate odium, orbis Christiani execrationes, terribile Dei iudiciũ, sempiternas inferorum flammas tantam impietatem vindicaturas secum versaret & expenderet? Optimus & fortissimus idémque moderatissimus Romani in Hispania exercitus Imperator Cornelius Scipio vbi milites aliquot suos cum Carthaginensibus contra Romanos conspirare accepisset, concione aduocata ita scelus hoc detestatur, acsi nihil in mundo accidere potuisset prodigiosius. *Vos* (inquit) *milites Itali & Romani, Africam Italiæ, Carthaginem vrbi Romæ imperare velletis?* Quale hoc consilium vestrum, quæ mens, quanta fuit insania vt hoc moliremini! *Lapides pluere, & fulmina iaci de cœlo, & insuetos fœtus animalia ædere, vos portenta esse putatis? Hoc est portentum, quod nullis hostijs, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum qui tantum facinus ausi sunt expiari possit.* Tantoperè vir ille horrebat, & contra naturam esse putabat, vt aliquid à Romano fieret in præiudicium Romæ, aliquid per quod Africa Italiæ, Carthago ciuitati Romæ dominaretur. At quanto horribilius est aliquid à rege non solùm Christiano, sed Christianissimo, & Christiana sacra tam deuotè frequentante, & ad ornandum

Liuius Decad. 3. lib. 8.

Christianissimum non vsitato regibus miróque in speciem zelo noua & militiæ & disciplinæ Christianæ instituta sanciente hoc committi, ex quo perspicuum erat, & certò consequens erat, non quidem Carthaginem præpotentem & illustrem ciuitatem, sed Geneuam vilem & omnium Galliæ rebellium, latronum, lenonum, adulterorum, sacrilegorum & sicariorum sentinam, imò in quam tanquam generalem cloacam totius Europæ impuritas continenter se exonerat: hanc Gehennam vrbi Apostolorum Romę & sanctorum metropoli Parisijs, hæresim Catholicæ fidei, nouitatem antiquitati, Synagogam Satanæ Ecclesiæ Christi, ipsum verè in membris suis Beelzebub Christo Iesu eiusque Apostolis & Discipulis & fidelibus quos ille per regnum Gallicanum *posuit ad ecclesiam suam regendam* episcopis & pastoribus dominaturum! Hocquidem tanto est illa Romanorum cum Carthaginensibus coniuratione portentosius, quantò apud Christianum hominem aurum luto, cœlum terræ, æternitas mortalitati, Christus Romulo, Roma sancta Christique & Apostolorum & sacrorum omnium Sedes, eidem Babylonicæ idolorum & superstitionum omnium cultrici, hoc est quantò sempiterna in cœlis cum Christo corporis atque animæ salus paucorum dierum in hoc mundo fallaci gloriæ est anteponéda. Vt nihil plane mirer si iustitia diuina sanguine istius tyranni iampridem hic cæperit expiare, qui longe alio modo, longe alio *mortis secundæ* genere infinitum illud peccatum alibi plenius est expiaturus: quod etiamsi secum immensam trahat malorum Iliadem, etiamsi densissimè consertam contextámque miseriarum, calamitatum, cædium & sacrilegiorum seriem in dies singulos pariat, ille ta-

Geneua.

Act. 20.

Apoc. 21. 8.

ille tamen malorum omnium fluctus vel Oceanus qantuſcunque eſt, non tam Henrico Nauarræo manifeſte hæretico, quàm Henrico Valeſio ficte & nequiſſime Catholico attribuendus eſt. Si enim Angli hæretici ab Hugonotis in Galliam vocati, & in Galliæ vrbes recepti Galliam deinceps ſpoliauerint, ecquis propterea vir ſobrius non Hugonotas magis quàm Anglos criminabitur? Quis Romani in Italia Imperij interitum potiùs Narſeti Longobardos accerſenti, & Gotthorum in Hiſpania regni excidium Iuliano Comiti Saracenos inducenti, quã ipſis Longobardis & Saracenis non imputat? Si paſtor patefacto ouili lupum in gregem ouium immittit, ecquis lupum oues mactantem culpat & non potiùs paſtorem qui lupum quem arcere debuit inuitauit? Angli nimirum hæretici in ſpoliandis Gallis, & Longobardi in vaſtando Imperio Romano, Saracenique in deſtruendo regno Hiſpanico, vt ítem Caluiniſtæ in excindenda eccleſia, faciunt quod eſt hoſtium, quod eſt talium Anglorum, Longobardorum, Saracenorum, & hæreticorum. At qui Galli Anglos, Romani Gotthos, Hiſpani Saracenos, Catholici hæreticos tanquam paſtores lupos ea poteſtate armant qua poſſunt vel patriam ſingulorum vel eccleſiam vniuerſam depopulari, ijs propriè tanquam cauſis efficientibus, tanquam authoribus, tanquam architectis, malorum conſequentium cauſa eſt imputanda, ijſque propterea & viuis & mortuis omnes diræ, omnes vltiones, omnia anathemata & humanitus & diuinitus ſunt imprecanda. Et hoc tempore regibus tale quippiam machinantibus minus quam infimo cuique è promiſcua plebe, exemplo Nazianzeni, Chryſoſtomi, Athanaſij, aliorumque

Henric. Val. vera cauſa omniũ Galliæ malorum.

Suprà cap. 8. ¶. 1. sanctissimorum tum prophetarũ, tum primitiuæ ecclesiæ Doctorum parci debere Christiana & pietas suadet & libertas iubet.

3. 3. Sed paulò longiùs quàm volebam, istorum temporum, actionum, & Rerumpublicarum, Constantij Ariani & Henrici Valesij, Iuliani Apostatæ & Nauarræi Caluinistæ, Imperij Romani & regni Gallicani similitudo, rerúmque ab isto peruerse Catholico contra veros Catholicos nefarie gestarum indignitas prouexit orationem meam, quæ quoniam hoc tempore nimis est sera, quanquam vt mihi videtur Henrico valesio non minus iam mortuo quàm olim viuo tempestiua, qui viuus non magis quàm mortuus ad omnes sanas admonitiones obsurduit: tamen quoniam ille iam apud alium iudicem & tribunal mercedem suis dignam factis reportauit, vereor ne eandem cum Constantio Ariano & Iuliano Apostata, qui eadem cum illis via ad ecclesiam depopulandam ingerssus est: eo apud inferos relicto, ad superos viuosque oratio mea redeat, ad Nobiles Gallos quorum post regem proximæ sunt in republica dirigenda partes, quibus diligenter incuicari cupio, vt loci & dignitatis quam tenent, reminiscantur: & non fucatis sed veris Nobilitatis officijs, non muliebribus choreis, sed castrensi disciplina, non ficta virtutis specie, sed solido Christi & ecclesiæ zelo; non vt impij Samaritæ *claudicando inter duas partes* (cuiusmodi homines Solon legibus suis capitali supplicio affici præcepit tanquam communes omnium hostes) sed *rectè ambulando ad veritatis* & iustissimæ causæ defensionem, vti monet Apostolus Paulus, in reipublicæ salutem incumbant, Dei honorem stabiliant, seque non verbo sed re Christianos Nobiles ostendant.

Nulla vera Nobilitas sine vera virtute.

3. Reg. 18. 21.

Gal. 2. 14.

Recor-

Recordentur quod olim cecinit vir prudens,

Stemmata quid faciunt? quid prodest (Pontice) magno. Iuuenal. Satyr. 8.

fastu & iactantia immanissima,

Pictos ostendere vultus

Maiorum, & stantes in curribus AEmilianos,

Si tu interim Æmiliani filius aut nepos nihil habeas Æmiliani simile.

Recordentur eius verissimi oraculi,

Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis

AEacidæ similis, Vulcaniaq́, arma capessas,

Excellentibus nimirum Achillis virtutibus instructus ad reipublicæ hostes domandos & familiam tuam honorandam,

Quam te Thersiti similem producat Achilles,

Qui solo maiorum splendore & honoribus contentus nihil aggrediaris excelsum, nihil magnificum, sed in sola maiorum vmbra acquiescens Thersitis & hominum rusticanorum studia sordidásque occupationes consecteris. Recordentur ciuilem Nobilitatem manare à ciuilibus virtutibus vulgarem hominum plebeiorum conditionem superantibus, à magna prudentia, à singulari fortitudine, à periculis pro salute plurimorum susceptis, à contemptu diuitiarum, à præclara & flagrante iustitiæ studio, ab eo quod quum homines plebei sua priuata lucra consectantur, isti Nobiles generosiori animo ad omnium vtilitatem & totius patriæ defensionem suas curas & molitiones conferunt. Recordentur Christianam Nobilitatem hoc præterea requirere vt ad has morales virtutes Catholicam fidem & vitam Christiano homine dignam adiungant, vt pro ecclesia Christi bella gerant, pro dilatanda fide Catholica labores nullos recusent, pro Christianorum, & Catholicorum, & ecclesiarum, & sacrarum

Cicero. Aristotel.

Ciuilis Nobilitas.

virginum conſeruatione, contra aduerſarios Chriſti, vel externos vt Turcas, vel internos vt hæreticos, quibuſuis periculis ſe exponant: & ſi in iſtiuſmodi prælijs pro talibus cauſis mortem oppetierint, tum demum fructum & præmium Nobilitatis, æternam cum Chriſto principe & rege ſuo gloriam ſe aſſecutos ſciant. Hæc veræ Nobilitatis deſcriptio & de veris Nobilium Chriſtianorum officijs perſuaſio, induxit tot millia veterum Francorum, vt alij magno numero in Hiſpanias contra Arrianos, alij in Africam contra Saracenos, alij in Aſiam & Ægyptum contra Turcas & Malaluchas contenderent, & ſolidam gloriam patris illuſtriſsimis de hoſte barbaro triumphis in Franciam importarent. Hæc eadem Nobilitatis deſcriptio omnes vniuerſe Chriſtiani orbis Imperatores & Principes permouit, vt honoratiſsimum quemque Nobilitatis Ordinem inſtituentes, qualis eſt in Gallia *Ordo Sancti Michaelis*, in Burgundia *Velleris aurei*, in Anglia *Garterij*, in Sabaudia *Annunciatæ*, alibi *Sancti Iacobi*, *Sancti Stephani*, &c. eam ſemper & vbique abſque exceptione apponerent conditionem, ita quidem hos ſuos equites fore Nobiles, ſi præter ciuiles virtutes, Catholicam quoque fidem tenerent integram & illabatam: à qua ſi ad hæreſim qualemcunque prolaberentur, eo ipſo ſtatim euaderent ignobiles, coloni, agreſtes, Therſite aut viliſsimo quouis homũcione è vulgi fæce nihilo in republica Chriſtiana præſtantiores. Hæc ergo vna & veriſsima Nobilitatis deſcriptio admoneat Nobiles Francos, & inprimis nobiliſsimam quondam Borboniorũ ſtirpé vt recolligant ſe, & vulnera familiæ ſuæ inflicta per iſtos ignobiles & à vera maiorum virtute & nobilitate degeneres Condæum & Nauar. qui nec

Nulla inter Chriſtianos Nobilitas ſine fide catholica.

ciuilis

ciuilis nec Christianæ Nobilitatis vllum habent vestigium, nouis Christianæ nobilitatis actionibus curent, & nobilitatem veterem redintegrẽt. Quanquam enim permulti eos plerosq; habent pro perditis & deploratis, & qui nõ ita pridem multis impietatis & ingratitudinis operibus valde suspiciosa dederunt summæ ignobilitatis & sordidæ naturæ indicia; tamen quemadmodum de sanitate corporis humani nũquam penitus desperatur, etsi aliqua membra spiritu & tanquam vita carere cæperint, quamdiu cor quod est principium vitæ mouet & agitatur: non aliter etsi in multis Borboniæ domus membris euidentia præsentis mortis signa appareant, tamen quamdiu viuit cor, quamdiu principium, & corona, & fastigium viget, ille domus Borboniæ basis & fundamentum Carolus Cardinalis Borbonius, ille verus Francorum Melchisedec, verus rex & sacerdos, cuius & regia authoritas, & sacerdotalis dignitas, & vitæ sanctitas, & precum efficacitas, & personæ tam insignis excellentissima gratia atque Maiestas, tum apud Deum tum apud homines, & in alijs regionibus orbis Christiani & potissimum in regno Galliæ tantum valet & in dies magis magisque valebit; nunquam ego de Borbonijs conclamatum esse putabo, sed quamdiu spirant & Catholicorum nomen retinent, tamdiu eos ad Catholicum domus suæ regem, & patronum, & qui in eos omnes & singulos à primis incunabulis cum suarum fortunarum maxima iactura tam multa beneficia contulit, aliquando eos sese aggregaturos & sperabo & precabor. Quæ vnica est ratio nobilitatis eius retinendæ quam à maioribus acceperunt. Id enim si serio cogitant, ad id consequendum nunquã illi nouas semitas & obliquos tortuosósq; tramites circunspectẽt, quando

Carolus Borbonius Rex.

veræ

tholicorum. Liberalitatem item & magnificentiã ostendebat non in conducendis militibus peregrinis qui direptas ciuitatum & ecclesiarum Gallicarum opes in Germaniam auveherent, sed in extruendis Xenodochijs & sacellis, quorum plurima tota Gallia partim à fundamentis erexit, partim collapsa reparauit. Neq; vero opes suas comparauit conflanda ecclesiarum supellectile sacra vt olim Iulianus Apostata, & nuper isti principes Euãgelici, neque extraordinaria tributa plebi imponendo; sed patrimonium regale rectè & prudenter disponẽdo & vsitata solum priscis temporibus vectigalia percipiendo, eaque dispensando moderate. Deniq; religionem Catholicam ita colebat, & hæreticos ab Apostolica sede dãnatos ita detestabatur, vt & ipse bella contra eos tanquam sanctissima & iustissima libenter susciperet, & debellatum Tolosatium principem non prius ad pacificandi conditiones vllas admitteret, quam is fideliter promitteret iuraretque se è ditione sua hæreticos quoscunque *nulla habita ratione sanguinis aut necessitudinis* exterminaturum. Hæc inter alia D. Ludouicus Borboniæ domus & nobilitatis sator, posteris suis reliquit suæ cognationis & nobilitatis insignia, & his virtutibus se maxime nobilitatum rex ille præstantissimus arbitrabatur. Has virtutes ab eo traduxerunt illius ad hanc vsque ætatem posteri. Hæ virtutes in Roberto S. Ludouici filio Comite Claromontano, in nepote Ludouico primo Duce Borbonio, & reliquis deinceps successoribus emicuerunt: & eisdem præclarissimis virtutibus illustrissimus Cardinalis & Christianissimus rex Carolus Borbonius hodierno die verissimus Sancti Ludouici & quoad sanguinis, & quoad pietatis, & quoad sceptri, & diadematis Gallicani successionem hæres suis gen-

Supra pag. 370.

tilibus

tilibus tanquam clarissimum sydus minoribus stellis prælucet. His virtutibus quicunque caret, & contrarijs hæresis, rebellionis, perfidiæ, antiquissimarum Galliæ & Sancti Ludouici legum contemnendarum vitijs inficitur, non minus stupide se iactat nobilem Borbonium, & D. Ludouici eiusque filij Roberti agnatum, quam Iudas vocet se Apostolum Christi, aut Turca vel Saracenus infidelis appellet se filium Abrahæ, ex cuius semine non minus quam iste ex sanctissimi Ludouici stirpe est oriundus. Hoc ergo cogitent, hoc animo versent, hoc serio meditentur omnes illi honoratissimi tam sancti regis posteri: & quo sunt regio stemmati & nomini propiores, quo magis sunt populo & reipublicæ Gallicanæ deuincti, eo sincerius regi vero contra ecclesiæ, reipublicę & religionis hostes opem ferant; ad eum liberandum sanguini suo ne parcant, liberatum consilio iuuent & ad excindendam hanc hæresis Hydram suas vires omnes communicent, sicque regalem Borboniorum sanguinem à fœdissimo contagio & veneno quo per hos hæresiarchas & adulterinos Borbonios aspersus est, egregijs iustitiæ, fortitudinis, constantiæ, & Christianæ pietatis actionibus vindicent. Et cum in annalibus regnorum eximia cum voluptate aduertunt ex Borboniorum domo & radice effloruisse plurimos principum & regum in Europa familias, cum hac stirpe vtpote gloriosissima, & à tam admirabili Sancto trahente originem, se coniugasse Flandriæ, Hannoniæ, & Brabantiæ principes, Duces Gueldriæ, Lotharingiæ, Sabaudiæ, Bauariæ, Britanniæ, Lucemburgi, reges Nauarræ, reges Aragoniæ, reges Castiliæ, Cypri, Hierusalem, Siciliæ, Bohemiæ, & sæpenumero reges Franciæ; ex hac familia emersisse doctissimos atque

Belforest. in Annal.

Borbonia domus olim clarissima.

atque integerrimos Archiepiſcopos & Cardinales, ex hoc genere tanquam ex equo Troiano exijſſe fortiſsimos Duces, Admiralios, Coneſtablios, magnos Galliæ Magiſtros, clariſſimos & optimos militiæ imperatores, quorum in Gallia contra Anglos & Burgundos, in Italia Mediolani & Neapoli contra Italos Germanos & Hiſpanos res geſtæ omniũ hiſtoricorum monumentis celebrantur; tum vna meminerint ex illis omnibus neminem fuiſſe hęreticum, neminem Caluiniſtã, neminẽ qui nõ in Eccleſiæ Catholicæ vnione & Chriſtianorũ omnium cõmunione Catholice vixit & Catholice expirauit. Quodq; de fœminis domus Borboniæ à primo eius ortu obſeruant hiſtorici (& eſt quidem honorifica memoria & obſeruatione dignum) *difficulter etiam antiquitus reperiri ſanctiores fœminas quam quas produxit familia Borbonia, è quibus plurimæ ſe vouerunt Deo, & Magiſtræ fuerunt religionis atque pietatis in ædibus virginum ſanctarum, inter quas effulſerunt non aliter quam Sol inter ſydera, idque eo tempore quo ſæculum hoc corruptiſsimum ſpiſsis impuræ vitæ tenebris Galliam obſcurauit*: id ipſum in viros ad hanc vſque ætatem non minus vere accommodari poterat. Si enim à Ludouico Claromontano primo Borboniæ Duce quem propter illuſtria facta *Magnum* cognominarũt, ordinata ſucceſsionis ſerie ad Nauarræi patrem Antonium, vel vltimum Monpẽſerij Ducem Ludouicum deſcenderis, nuſquam opinor plures reperies principes & laicos & eccleſiaſticos cõſque excellentibus Chriſtianæ pietatis operibus perilluſtres, quam hæc familia poteſt enumerare.

Belforeſt Annal. lib. 4. cap. 81.

Surnommé le Grand.

4. Et tamen hac ex parte familiæ Guiſianæ heroicum genus illis exæquare vel etiam anteferre nõ dubitem, quod nomen ſuum ab hac Antichriſtiana Apoſtaſia ſeruauerũt purius & incorruptius. Neq; hoc

hoc ipsos Borbonios moleste laturos arbitror: vetustissimum certe illum, S. Ludouicum hoc idem præiudicata sententia iam olim pronuntiasse scio. Neque vero ad laudem Borboniorum gloriosius est quod de eorum pietate superioribus temporibus historici annotarunt, quam ad Guisiorum gloriam æque magnificum est quod nostra memoria de eorũ auo Claudio ijdem historici non minus fideliter cõmemorant; quũ iste Euangelismus iam in herba esset, contractóq; hæreticorũ vasto exercitu è Germania in Galliã irrũpere niteretur & in regni finibus ab visitatis sacrilegijs confringendi imagines demoliendi altaria, euertendi ecclesias, occidendi presbyteros inciperet, tum Ducem Guisium Cãpaniæ & Burgundię gubernatoré, coniunctis prouinciarũ illarũ præsidijs cũ fratre Antonio Duce Lotharingiæ, hęreticos illos quanquã Catholicis secuplo plures viriliter inuasisse, & eorum plusquam decem millia trucidasse, paucissimis è Catholicorum militum numero desideratis: atque ita eo primo tempore hæresim à Gallia ingredienda repulisse, eamque ita stirpitus excidisse, vt nec in confinijs radices agere permitteret. *Quo facto (inquiunt historici) domus Guisiæ videtur iecisse fundamenta defendendi ecclesiam Catholicam contra furorem hæreticorum, in quo constanter ad hunc vsque diem perseuerauit.* A quo tempore nemo eius propaginis vel vnus hæreticus fuit, aut hæreticis magis magisque pullulantibus fauit: nemo qui ab ecclesiæ defensione opem suam subtraxit, singuli in Catholica fide ad extremum vitæ spiritum constantissime manserunt. Pro hac fide filius eius Franciscus in cruento Dreusiorum bello fortissime dimicauit, & prostratas regis sui & simul Catholicæ fidei partes inuicta corporis atque animi magnitudine erexit & instaurauit, & præprope-

Claudius Dux Guisius.

Six pour vn.

Belforest lib. 6. cap. 37.

Guisia domus ab hæresis contagio pura.

Franciscus Henrici Guisii pater.

præpropero cladis acceptæ nuncio deiectos regis, procerum, populique Catholici animos, inexpectata victoriæ fama opportunè ſuperueniente refecit, & ſingulari iucunditate perfudit. Idem ſolita ſua prudentia & virtute reliquias belli perſecutus, capita infidelitatis Hugonoticæ Aurelijs obſedit, atque ita in arctum eorum coëgit copias, vt niſi aliqua ratione per fas aut nefas Dux Guiſius è medio tolleretur, Caluiniſtæ putarint non tam de paucis rebellibus & ducibus Caluinianis, quam de ipſo Caluiniſmo in Gallia conclamatum eſſe. Ideoque non magis Admiralij ſupremi Caluiniſtarum ducis aureis, quàm Bezæ ſummi eorum Pontificis perſuaſionibus inductus eſt execrabilis Pultrotus, vt Ducem illum vulnere reipub. Gallicanæ, Chriſtianeque & Eccleſiæ & religioni Catholicæ luctuoſiſſimo obtruncaret, vel potius è vita hac mortali ad immortalem gloriam transferret. Qui enim ab impuriſſimis hæreticis ſacroſanctæ fidei hoſtibus pro eadem fide interfectus, tanta patientia & equitate animi ex hac vita deceſſit, eum ego nunquam dubitabo Martyribus Chriſti annumerare, & ab hac caduca & terrena habitatione ſublatum Diuorum ſocietati aſcribere. Nec alter eiuſdem filius Claudius Daumalius fratri huic in Catholica fide acerrimo ſtudio propaganda quicquam conceſſit. Qui poſtquam omnibus bellis contra hæreticos vita ſua geſtis, Dreuſiorum, S. Dioniſij, Iarnacenſi, Mongõturano, ſumma cum laude & præſtantis fortitudinis gloria interfuiſſet, multaſque ciuitates ex hæreticorum manibus eripuiſſet, ad extremum in obſidione Rochellenſi contra rebelles & hæreticos pro regno & religione eſt occiſus. Vt autem reliqui fratres nihil ſe quicquam ab aui virtute degeneraſſe bellicis rebus tota vita probarunt, ita Carolus Car-

Dux Daumalius.

Cardinal. Lotharingus.

dinalis Lotharingus rebus pacis & togæ, legationibus ad Imperatorem regesque susceptis, fœderibus inter eos faciendis, ordinanda Ecclesia, lumine ingenij prudentiæque suæ, in particularibus Galliæ synodis, in Concilio generali Tridentino, in alijs magnis & arduis negotijs demonstrando, dignum tali patre filium, dignum talibus fratribus fratrem, dignũ & inuictũ se Gallicanæ Ecclesiæ columen, & peritum in illis turbulentis tempestatibus rectoré præstitit. Et quantum ille Marte, tantũ hic Minerua, quantum illi fortiter præliando, tantum iste solerter consulendo, quantum illi duces & præfecti castrenses robore viribusque, tantum multòque magis iste episcopus & dux Ecclesiasticus disciplina, sanctitate, ingenio, consilio, Ecclesię libertatem sustinuit, & pacem fouit, & hæreticorum conatus dissipauit, hęresisque immanitatem & effrænatum impetum valde repressit & imminuit.

Nam de nepotibus eius superfluum est verba facere, qui etsi quàm plurimis ijsque valde cruentis & admodum periculosis bellis interfuerint: tamen eorum nullum extitit, quod non est potissimum pro Christo fideque Catholica contra æternos eius hostes Turcas vel Caluinistas laudatissimè susceptum & confectum. Quid enim à multis sæculis vidit Gallia pertinaciùs oppugnatum quàm ciuitatem Pictauiensem, quam Catilina ille Colignius tot septimanis continuò nocte dieque tormentis muros verberans, phalanges audacissimorum latronum per ruinas murorum immittens, omnem circumquaque commeatum diligentissimè intercipiens, tanquam fastigium & Coronam regni sui (vti appellabat) Guiennensis flagranti desiderio appetebat? Et quæ historiæ tacēt Henrici Ducis Guisij vix tum pubertatis annos egressi prudentiam, proui-

Henricus Dux Guisius.

Anno 1568.

Tuye de conqueste.

prouidentiam, animum terrore vacuum, in periculis alacritatem, in vigilijs & laboribus patientiam, in militibus ſolandis humanitatem, perdiuturnam non magis cum Admiralio & Caluiniſtis quàm cum fame & rerum omnium neceſſitate pugnam, aliáſque diuinas virtutes in ea iuuenta planè incredibiles, niſi eas hiſtorici communes etiam Proteſtantici non tacerent, & multi tum præſentes & oculari ſpectatores rerum illic honoratiſſimè geſtarum teſtes accederent. Quid ego alia eius facta contra hæreticos Gallos, expeditiones contra hæreticos Germanos, contra vtroſque ſtata prælia ad Iarnacum, ad Monguntaurum, in Burgundia, in alijs Galliæ locis percenſeam, quæ multò luculentiùs vulnera aduerſo corpore facieque ſuſcepta declararunt quàm vllæ oratorum linguæ aut hiſtoricorum calami? Quid poſtremam illam planè admirandam expeditionem qua fortaſſe à mille annis memorabilior facta non eſt, qua Dux ille familia ſua paucis quaſi domeſticis amicis comitatus, oppugnatus & foris hoſtiliter ab immenſo illo Germanorum & Gallicorum Hugonotarum grege, & domi inſidioſè eóque periculoſiùs ab illo Dei & hominum odio Henrico Valeſio execrabilis memoriæ rege, & in ſuis ipſius caſtris cùm vis belli ingrueret à permultis derelictus quos tyrannus ille ad eum prodendum & cum ſuis omnibus occidione occidendum (vt paulò ante nobiliſſimum Ducem Ioëuſe) ſubornauerat, & poſtea in ipſo belli committendi articulo auocauerat: in his tamen omnibus difficultatibus atque anguſtijs, & regis illius inſidias ſingulari prudentia cauit, & cum ſuis exiguis copiolis vaſtum illum Hugonotarum exercitum incredibili fortitudine & ſagacitate fudit & cecidit, eo factum omnium in

Poplin.

Anno 1587.

Gallica Catholicorum ſalutem, totius huius Imperij incolumitatem, totius Eccleſię Gallicanę vitam, fidem, & religionem, quam inuecto Caluiniſmo & Nauarręo rege Gallis impoſito illi externi exercitus & domeſticæ proditiones immutare atque tollere conſtituerant, firmauit & conſtabiliuit. Et tamen qui tota vita ſua reipub. Gallicanæ adeò fuit neceſſarius vt ſine eo reſpub. & Eccleſia ægrè viuere poſſe putaretur, is morte ſua omnia prioris vitæ quamuis glorioſiſſimè peractæ clariſſima facinora inexplicabili maiorum bonorum acceſſione longè ſuperauit. Eius enim mors fratriſque Cardinalis Guiſij excitauit Gallos regis ſui hypocriſi ſimulatáque deuotione defixos & obſtupefactos, proptereaque nihil de periculo aliquo ipſis vicino laborantes, vt deinceps impias illius molitiones ad regni Eccleſiæque excidium intentas ſolicitius aduerterent. Eius mors peperit nobiliſſimarum totius Galliæ ciuitatum & prouinciarum confœderationem, de qua priùs permultæ niſi grauiter & permoleſtè inaudire volebant: huius autem morte quaſi nouo diuinitus ſpiritu animatæ certatim amplectebantur. Eius mors diuina prouidentia ita diſponente, vera & primaria fuit cauſa cur ille Gallicanæ & reipub. & Eccleſiæ, & omnis honeſtatis, omniúmque bonorum cancer & peſtes Henricus Valeſius, qui omnes Gallię ordines, ciuitates, prouincias, Eccleſias, monaſteria virorum & virginum, improbitate & Atheiſmo ſuo tanquam occulto quodam toxico corrupit & infecit, cuius vita mors futura erat Gallicanæ reipub. & ex cuius propterea morte longiſſima adhuc vita huic florenti regno ſperari poterit, per illud ſingulare Dei organum è mundo tolleretur. Atque hac eadem ratione, Henrici Ducis Guiſij vt vita & præſentia nobiliſſimam ciuitatem Pariſien-

Mors Cardinalis & Ducis Guiſij Galliæ quàm ſa-

Iacobus Clemens

Parasiensem militum prędationi & spolitationi destinatam superiori anno ex faucibus immanis tyrãni suorúmque famelicorum luporum eripuit: ita hoc tempore cùm terribiliùs tyrannus idem illi ciuitati immineret, & Parisiensiũ sanguine suam immensam sitim, & Parisiensium ciuium bonis suarum hirudinum ingluuiem exaturare statuisset, huius Henrici mors ciuitatem illam secundò conseruauit, & tyranno tyrannicisque eius administris vltimam de ea potiunda desperationem attulit. Denique Henrici Ducis & Ludouici Cardinalis Guisij mors effecit vt præter ciuitates & prouincias Galliæ, exterorum etiam principum Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ animi multò quàm ante acriùs & intentiùs ad Galliæ salutem excubent & incumbant. Ita quod Christus de seipso suisque martyribus prædicat *granum frumenti postquam in terram cadens mortuum fuerit, longè maiorem quàm priùs fructum allaturum*: id in istis nobilissimis martyribus verum esse tota Gallia experitur. Neque verò mihi aut cuiquam Christiano dubium est, quin nunc quoque eorum vt charitas in Deo est multò maior, ita charitas eorum erga Ecclesiam Gallicanam multò est auctior: & quantò eorum gloria in cœlis est amplior, tantò eorum virtus hostibus Ecclesiæ est formidolosior. Hi enim *sunt duæ oliuæ, & duo candelabra, in conspectu Domini stantes, quibus si quis* blasphemando, & eorum sanctissimis actionibus maledicè detrahendo *nocere voluerit, ignis exiet ab illis & istiusmodi inimicos deuorabit*. Et si in veteri Testamento ad consolandum Iudam Machabæum istiusmodi prorsus bella cum Machabæo nostro Carolo Mayennensi contra diuinæ legis præuaricatores & Apostatas gerentem *apparuit Onias summus sacerdos vir bonus & benignus, manus* coram Dei tribunali *protendens, & orans*

Anno 1588.

Ioan. 12. 24.

Apocal. 11. 4.

2. Mach. 15. 12.

& orans pro omni populo Iudæorum: quis dubitet quin Ludouicus Cardinalis, *vir bonus & benignus*, *& summus* Gallorum *sacerdos* idem ipsum nunc in statu Testamenti noui officium apud Deum multò plenius & efficaciùs exequitur, cum reliquis illis gloriosissimis Ecclesiæ Gallicanæ Apostolis & martyribus, Dionysio, Eleutherio, Photino, Nicasio, Eutropio &c. qui eandem Ecclesiam suis laboribus & sanguine fundauerunt, quam isti à multis hæreticis & falsis Catholicis impugnatam atque concussam, suis plurimis periculis & ad extremum fælici morte labentem sustinuerunt: & in medio cursu rerum pulcherrimè gerendarum periurijs nunquam priùs à condito (vt opinor) mundo auditis interfecti, fratri Carolo finem & tanquam fastigium operibus à se inchoatis & bona ex parte perfectis imponendum reliquerunt. De quo principe illud vnum mihi satis superque est dixisse, eum propter zelum, & pietatem, & fortitudinem bellicam, vitámque à prima infantia in bellicis expeditionibus consumptam, germanum esse Guisij fratrem, & fratrem magno illi Guisio heroica mentis altitudine & generositate simillimum, cuius etiam iuuenis multa clarissima facta quid ab eo viro expectandum erat egregio dederunt indicia, qui in Guienna omnia hæreticorum præsidia, arces, vrbes flumini Charento impositas, omniáque vicina propugnacula ad ipsa vsque Rochellæ mœnia tanta fælicitate & celeritate occupauit, regique Galliarum subiecit, vt ipsi Caluinistæ duces eius virtutem obstupuerint. Nec minori fælicitate biennio pòst multas Delphinatus vrbes ijsdem rebellibus detraxit & Coronæ Gallicanæ subiunxit. Sexennióque pòst longè pleniorem de hæreticis omnibus victoriam reportasset,

Carolus Dux Maiennensis.

Anno 1577.

Anno 1579.

Anno 1585.

rum quum generalibus bonorum votis Catholici in Guiennam exercitus dux electus est, nisi regalis ille Simon Valesius suis mirificis fraudibus & *Blesensibus* periurijs pulcherrima eius incœpta corrupisset. Et quid aliud ab eo expectandum erat, vel quomodo ille iam ætate maturiore Caluinistas & Catholicæ fidei regnique Gallicani hostes infestissimos in Galliæ visceribus ferre potuit, qui multò adolescentior contra Turcas eiusdem fidei hostes minùs graues, & regno Gallicano non admodum nocentes, suas vires cum alijs Europæ Christianæ principibus iunxit, & in ea sacrata contra Turcas militia prima ætatis suæ militaris tyrocinia & rudimenta posuit. Siquidem vt istorum alter Henricus cùm Turca Hungariam inuaderet, egregiam Catholicorum Galliæ Nobilium manum contraxit, & cum ijs ad Maximilianum Imperatorem in Hungariam profectus est, ibique Christianis contra Turcas fortem fidelémque operam impendit; ita quinquennio pòst cùm Pontifex, Hispani, & Veneti contra eosdem Christiani nominis hostes maximos terra marique, sed mari potissimum facerent apparatus, alter ille Carolus aliquot fortissimas Francorum Catholicorum (nam Caluinistam aliquem contra Turcam bellare pugnat cum Caluini Euangelio: & iuxta veterem parœmiam canis caninum non est, nec lupus lupinum) turmas colligens, Venetias contendit, quem Senatus Venetus honorificè excepit, & omnibus militum voluntariorum cohortibus qui ex Christiano orbe ad eam expeditionem magno numero confluebant præfecit, quod munus honorificè gessit & impleuit ad extremum vsque diem, quo plenam de immanibus illis fidei hostibus victoriã Christiani sunt a-

Anno 1567. Histoire du M. Pig. lib. 6. cap. 25. & La Val.

Anno 1572. La Val lib. 19. Poplin.

depti. Neque postea in Galliam reuersus vnquam otiosus sed semper negotiosus, in castris, in puluere, in sudore, in vrbium obsidionibus & expugnationibus, contra iuratos Galliæ & Ecclesiæ hostes ætatem omnem contriuit, vt ex omnibus Galliæ principibus quorum permulti magnis prouincijs administrandis sunt idonei, hic vnus omnium iudicio electus sit, in quem resp. Gallicana hoc periculosissimo tempore recumberet, & in cuius manu suprema huius amplissimi regni procuratio fuerit iure meritóque collocata. Adeò vt quum huius tam generosę sobolis indolem, probitatem, fortia facta, excelsos spiritus, ardentem religionis zelum, destinata, deuota, & consumpta in arduis Christianæ Nobilitatis pro Deo, Ecclesia, & repub. officijs & actionibus corpora, mentes, opes, facultates intueor; vnaque antiquissimorum Francorum Caroli magni eiusque patris Pipini, & aui Martelli similes actiones & animos ad memoriam reuoco: tum hos illorum veros filios posterosque, illarum arborum certa germina & stirpes agnosco, non tam ex hominum Chronologorum longis prosapijs & arboribus genealogicis multo labore contextis, quàm ex hac pari animorum & studiorum similitudine, ex hoc genuino erga Christi religionem zelo, ex hac naturali & gemina eiusdem quasi sanguinis & spiritus ad Christi gloriam tuendam Ecclesiamque protegendam cognatione & necessitudine. Neque certè illi molestius tulerunt Arianos sua tempestate in Gasconia vagantes, quàm isti horrent Caluinistas eandem Galliæ regionem hoc tempore depascentes. Neque maiore aut meliore animo Carolus ille Pyrenæos transgressus est ad domandos in Hispania Saracenos quàm isti in Hungariam & mare Mediterraneum profecti sunt, vt

Suprà fol. 580.

587. 591

sub

ſub Chriſtianis regibus & Imperatoribus primitias militiæ & iuuentutis ſuæ Deo conſecrarent ad Eccleſiæ illius hoſtes Turcas pro ſua virili debilitandos.

5 Cæterùm quoniam illuſtriſſimam huius familiæ ſobolem in quaſcunque Gallię partes diſperſam non opus eſt oratione mea admonere vt officij ſui erga Chriſtum & Eccleſiam ſint memores, quando ipſorum nobiliſſimis actionibus conſtat eos omnes & ſingulos mentes cogitationeſque ſuas defigere in Eccleſiæ & reipub. ſalutem: neque alius quiſquam eſt aut eſſe poteſt in Gallia nobilis ſincerè Catholicus qui in hoc adeo grandi & euidēti proximeque imminente periculo velit operam ſuam ab aliorum Catholicorum conſociatione diſiungere: idcirco ad alios potius tepîdos Catholicos à graui ſomno excitandos conuertenda eſt oratio mea, quorū plurimi iā nunc in Nauarræi caſtris militant: qui etiāſi Catholicos ſeſe fingant & appellent, tamen cum hæreticis iam diu conſpirant contra Catholicos, hæreticorum cauſam adiuuant, hæreticorum vires augent, in tota Gallia ſinguliſq. Galliæ prouinciis, & extra Galliam quoque in Sabaudia, & Archiepiſcopatu Auinionenſi, hæreticos eadem cum Catholicis libertate viuere, Magiſtratus gerere, templa ſuis cænis & concionibus hæreticis aſſignata tenere, & quoad iura omnia & prærogatiuas ciuiles & Eccleſiaſticas, nihil *Catholicis ſupra hæreticos tribui debere* iam diu contenderunt. Hæc ſiquidem & alia huiuſmodi communi cum hæreticis legatione à rege ſuo pro hæreticis poſtularunt, hæcque maximo cū Galliæ fructu & tranquillitate fieri poſſe ſuarum vrbium exemplis ſuadent, vbi Catholici cum hæreticis, famuli cum dominis, filij cum parentibus, viri cum vxoribus, ſacerdotes cælibes cum mona-

Poſtulatio regis Nauar. Condei Danuilly, & Catholicorum vnitorum, an. 1575. in Popli. La-Val. & alijs

chis coniugatis summa suauitate & charitate viuere, nec propter diuisionem in fide, domesticæ dissentionis quicquam interuenire aiunt. Ipsique militiæ suæ contra regem & Catholicos exercendæ talem præstituunt ordinem vt in castris *Catholicorũ* cum Caluinistis *vnitorum* & *Caluinistarum*, *vnaquæq; turma militaris Catholica suũ habeat sacerdotem qui Missam pro Catholicis illis peragat, quæq; item turma Caluinistarum suum habeat Ministrum vel Diaconum qui Caluiniano more concionetur*. Adeo vt manifestum sit istos *Catholicos vnitos* cum Caluinistis non solum quoad ciuilia sed etiam quoad Ecclesiastica & spiritualia peramicè & fraternè viuere, qui non modò in vnis castris, sed in singulis eorundem castrorum partibus Missam Catholicorum cum cœna Caluiniana, & prædicationem Catholicam cum declamatione hæretica coniungunt & copulant, idque non tolerando quia corrigere nõ possunt, sed probãdo quia has ipsi conditiones sibi imposuerunt & sponte sua hanc viuendi formam statuerunt. Et potestis ò mortalium omnium miserrimi (fas enim mihi sit vos libere compellare qui Catholicorum nomine decorati inceditis, & de quorum salute propter ipsum Catholici nomen plurimum confido) potestis sine horrore hanc Christi & Satanæ copulationem admittere, & tamen vos à Christo & Ecclesiæ eius, & Sanctorum omnium communione per hanc schismaticam vnionem exclusos non aduertere? Potestis Christianos catholicos vos ipsos dicere, & tamẽ nescire Christianorum catholicorum patres, ipsos Christi Apostolos & Episcopos Ecclesiæ primitiuæ hãc in vobis turpissimam societatem execrari? Catholici haberi vultis, & Catholicam ecclesiam omnibus ætatibus contra huiusmodi perfidos & adulterinos *Catholicos vnitos* cum hæreticis vociferantẽ

Polici arrest anno 1575. Poplin. li. 39. fo. 246

Ad Catholicos hæreticis vnitos

Grande Catholicorum peccatũ, cũ hæreticis cõsociari.

non

non auditis? Si Christiani catholici estis, credite Apostolo Paulo nihil æquè ac huiusmodi fœdera tanquam planè diabolica obstupescenti: *Quæ est enim* (inquit ille) *conuentio Christi cum Belial? quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras?* Parere eidem Apostolo præcipienti vobis: *Nolite iugum ducere cum infidelibus*. Si Christiani catholici estis nunquam ferre potestis hæreticos in castris & Ecclesijs vestris Deum & Christum eius blasphemantes, & contra diuina omnia ferarum instar vlulantes. Neq; enim si Catholici estis, aliud vobis de caluinistarum siue *Ministrorum* siue *diaconorum* concionibus & canticnibus persuaderi debet, ita iuxta scripturas propheticas vos docente Catholico patre & scripturarum interprete D. Hieron: *Hæretici* (*Caluinistæ*) *væ habent sempiternum* inquit ille, *quia recesserunt à Deo, & miseri sunt quia reliquerunt Deum creatorē suum qui redemit eos sanguine suo. & ipsi loquuntur contra eum mendacia, impia falsitatis dogmata componentes. & non clamant in cordibus suis, sed vlulant in conciliabulis, quæ pulchrè propheta appellat ferarum lustra & cubilia. Et ij quicquid loquuntur & putant se in laudem Dei dicere, vlulatus luporum & bacchorum insanientium sonitus est*. Et tamen hic *luporum vlulatus* & *insanientium* Bacchi ministrorum strepitus, in auribus vestris suauissimus est concentus, & istorum Apostatarum qui *Deum creatorem suū cuius sanguine redempti sunt reliquerunt*, doctrinam non Gallia solùm sed extra Galliam quoq. stabilire vestro labore atque opera molimini. At si Catholici estis, credite optimo catholicæ Ecclesiæ Doctori D. Chrysost. vos monenti idque ex Apostolo Paulo, nihil ita Deum irritare, *sicut quum quis hæresis multiplicandæ & ecclesiæ diuidendæ causa est*. Quod quum faciatis, *etsi innumera bona operati fueritis, non minores pœnas dabitis, quàm si corpus*

2. Cor. 6.

Ibid.

Hieron. in Oseam c. 7

Synagoga Caluinistarum sunt ferarū lustra.

Chrys. ad Eph. hō. 11

ipsius Christi gladijs vestris proscidissetis. Credite eidem probanti vestrum hoc factum flagitiosius esse crudelissimorum tyrannorum Neronis & Domitiani Ecclesiam persequentium immanitate. Hoc (inquit ille) *damnum illo multo etiam maius est. Illud enim Ecclesiã illustriorem fecit. Istud verò etiam apud inimicos & exteros dedecore afficit, quãdo & à proprijs filijs impugnatur.* Quãtus enim est Catholicorum toto orbe Christano dolor & pudor, quantus Caluinistarũ in Gallia, in Flãdria, in Anglia triũphus & gaudiũ, quãdo ducẽ Memorantiũ & eius fœderatos Catholicos ecclesiã Catholicã cũ damnatis hereticis Nauarr. & Nauarristis impugnare perspiciunt, quando eos hæresiarchis illis operam suam præstare vident, quò Atheismus ille Caluini etiam cum supremi Christianorũ Pontificis approbatione in eiusdem Põtificis ditione floreat & prædicetur, quod perinde est acsi commendaretur toti Christiano orbi. Et tamen vos qui fidei Catholicę toto orbe quantum in vobis est corruptores & vastatores estis, Catholicorum nomen inuaditis? aut putatis vllam vobis esse cum Ecclesia aut regno Christi participationem? At veniat vobis in mentem quod D. Cyprianus sanctissimus martyr ex scripturis diuinis contra vos concludit. *Præcipit* (inquit ille) *dominus per Moysem dicens, separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent ne simul pereatis in peccato eorum, & quod comminatus per Moysem fuerat impleuit, vt quisquis se à Chore Dathan & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolueret viui ad inferos præcipitati. Quo exemplo ostenditur & probatur obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint.* Sic ille. quod quum verissimum sit, qua falsa spe, qua noua theologia vos ipsi lactare & tueri

Cypr. epist. 76.
Num. 16.

Peccatum ... borum Ca-

potestis

poteſtis ne hæc terribilis à Deo miſerrimis illis inflicta vindicta veſtris capitibus incidat, quando peccatum veſtrum illo Iudæorum ſchiſmate longe eſt & manifeſtius & atrocius. *Core* enim *& Dathan* quibus illi adhærebant, *cum ſacerdote Aaron & Moyſe eundem Deum nouerunt, pari lege & religione viuentes, & verum Deum qui colendus atque inuocandus fuerat inuocabant.* At iſti veſtri *Dathan* & *Core* Nauarræus & Cõdæus, cum *Chriſtianorum ſacerdote* ſummo & Eccleſia Catholica *eundem Deum* non norunt aut certè cognitum abiecerunt, & pro Deo Chriſtianorum nouum à Caluino inuentum Deum adorant: *pari cum Chriſtianis lege & religione non uiuunt, verum Deum qui inuocandus eſt non inuocant,* ſed potius Satanam inferorum principem eius loco adorant. Core & Dathan antiquitus nullam Iudæorum ſynagogam euerterant, nullum nouum Miniſterium contra Sacerdotium Leuiticum erexerant, nihil in religione Moſaica innouarunt: at iſti veſtri Dathanes innumera Chriſtianorum templa diſturbarunt, contra Chriſtianum ſacerdotium nouum miniſteriũ Geneuenſe vel Gehennenſe potius introduxerunt, omnes partes & particulas fidei & religionis Catholicæ inuerterunt, nec quicquam reliquerunt ſanum & integrum, proptereaque iuſtiſſima cenſura à ſupremo Chriſtianorum Pontifice extra Chriſtianorum Eccleſiam proiecti ad Iudęorum & Turcarum ſynagogas amandati ſunt. Neque hæc paſtoris veſtri ſententia vobis ſi viri eſtis latere, nec ſi Catholici eſtis iniqua videri poteſt, quando eos perditiſſimos, periuros & *relapſos hæreticos* eſſe optimè nouiſtis. *Separamini* igitur, *ſeparamini* (quemadmodum Deus ipſe vos alloquitur) *de medio congregationis* illius Caluiniſticæ: *recedite à tabernaculis* & caſtris *hominum impiorum,* nec putate illa Babylonica & Sa-

Theol. granius ſchiſmate Core & Dathã.

Cypr. ibi.

Sup. c. 5. §. 5.

Num. 19.

tanica

animo ceruices vestras immisistis. Aduertite iudicio maturo & stabili quot sacerdotes, quot laici, quot virgines sacræ, quot pagi & vrbes iurisdictionis vestræ, à castitate, & fide, & Christo transierunt ad sacrilegas nuptias, ad perfidiam, ad Antichristum, ab eo tempore quo vos detestabile hoc fœdus cum hæreticis illis percussistis. Aduertite quàm innumeri Delphinates & Languedocenses à calore fidei Catholicæ paulatim ad teporem fidei politicæ, & deinceps ad friges infidelitatis Caluinisticæ defecerunt. Nolite vos Ecclesia Christi, Doctorib. antiquis, Christo Iesu & Spiritu sancto prudentiores ducere, aut putare in vobis situm esse naturam rerũ inuertere, quam Deus posuit fixam & sempiternã: ideoq. non potestis requirere vt libertas fiat, *inimicis hominibus* in agro Ecclesiæ Gallicanæ *superseminandi spinas atque zizania*: nisi velitis vnà *suffocari semen bonum*. Quemadmodum enim potest quis in sinu suo circumferre colubrum vt non mordeatur? gestare ignẽ vt non vratur aut picem vt non inquinetur? Quemadmodum potest quis in ouile immittere lupum sine detrimento ouium? aut quomodo potest ad mensam & lectũ consuescere cum homine cancro aut peste correpto, vt nullam ab eo trahat contagionem? Hoc vero si possibile non est Deo ipso asserente, Spiritu sancto contestante, rerum natura prohibente; neque sanè possibile est quin vos vestra cũ hæreticis turpissima pactione & fraterna ad eorũ hęreses in Gallia stabiliendas atque augendas colligatione, Ecclesiæ Cathol. supra modũ noceatis, diuinamque maiestatem & Christianum orbem infinitè offendatis. quæ nunc vt olim miratur, & indignatur, & dolet *Christianos Antichristianis assistere & præuaricatores fidei atq; ecclesiæ proditores, intra ipsa ecclesiæ septa contra ecclesiã stare.* Longè aliter Ioan.

Quanis est hæreticis cõmunio Christianus contaminat.

Mat. 13.

Ecclesiast. 10.
Ecclesiast. 12.
Ioan. 10.
Matt. 7.
2. Tim. 2.
Vide de hoc fusè sup. ca 7. §. 6. 7. 8

Cypr. ep. 76

Euan-

cramenta Ecclesiæ, inuocationem Sanctorum & istiusmodi perbacchari vetat, perinde facit ac si elinguem eum reddat & os obstruat ne verbum possit effari, quãdo necessariò talibus emblematis omnes eorum conciones resperguntur, & ex hac materia vel omnino, vel saltem magna ex parte consistunt.

6 Verùm abeamus ab Ecclesia & religione Christi quàm certo certius immanissimis eius hostibus proditis. Vestram conditionem & statum contemplamini. Contemplamini autem non in fictis Caluinistarũ verbis & promissis quæ quanti ab illis fiãt superius exposuimus, sed omnium finitimorum exemplis vbi hæreticus adulando Catholicis, vel ad regnum comparandũ viam sibi strauit, vel ad illud hæresi inficiendũ Catholicorum opera abusus est. Et si nusquã in Europa hæreticum Catholicis proceribus fidelem fuisse deprehenditis, si ea sit hæresis huius natura vt Caluinismus nobilitatem Catholicam quantislibet officiis sibi assentãtem ferre non possit, quàm insulsum est suspicari hæresis huius aliam esse in Gallia quàm in cęteris regnis naturam aut id vobis in Gallia præstandum arbitrari, quod catholici Angli, quod Scoti, quod Flandri, quod ante oculos vestros Galli, & ij quoq. hæretici melioribus quàm vos fundamentis nixi sibi promiserunt, & spe sua turpissimè tum æterna labe & contumelia exciderunt. In Anglia quis Henrico VIII. ad arripiendum Ecclesiæ pontificatum præcipuam operam impendit? Cardinalis Wolseius, quem paulò post tyrannus ille indignissimè vexatum, & bonis omnibus expoliatum, iniuriis, opprobriis, & contumeliis ad mortem adegit, qui moribundus sanctè confessus est peccatum suum quòd regi nimiũ fuisset adulatus, illud præclarè adiiciens, *si Deo tam fideliter quàm regi seruijsset, in ætate senili nunquam ita fuisse*

6. | Cap. 11. | *Mori nobilium Anglorum qui regi heretico contra Cath. fidem assent abatur.* | *Henricus 8* | *VVolseius.* | *Sto. in Chrõ Angl.*

se à Deo, vt tum à rege derelinquendũ. Quis potest Wolseiũ proximus erat in ea tragœdia actor? Dux Norfolcius, potens ille quidem, & regi etiã contra Deũ tota vita fidelissimus, quem in tantæ fidelitatis cõpensationem tyrannus ille fortunis omnibus exuit, ipsum perpetuis mancipauit carceribus, filij amputauit caput, familiam totam penitus suo tempore destruxit fundos & reditus eius vniuersos regio patrimonio adiungẽs. Quis fuit ea tempestate Marchione Exoniensi regis illius cõsobrino, vel reipub. vniuersæ charior, vel rebus contra Catholicos pro religione arma in regem sumentes fortiter gestis regi ipsi fidelior? Et tamẽ quàm repente nulla de causa illi quoque abscissum est caput, filio etiam eius Comite Deuoniensi ad perpetuos carceres damnato! Sed quid ego singularia exempla percurro? quãdo aliàs ex communibus historiis annotaui sub illo primo Angliæ Euangelico rege *principes viros permultos supplicia ingenti cruciatu subijsse, vsque eò vt Londini pons non secus atque laniena, principum & procerum sanguine rubesceret:* vt friuolum sit vnum & alterum singulatim numerare, quum in illo ponte nobiliũ capita contis infixa, non aliter quàm in macello ouiũ & boum capita, aceruatim prostarent. Neque suspicetur quis iustas aliquas fuisse hos nobilissimos viros interficiendi causas. Filia enim Henrici illius Maria lectissima regina quæ inter alios plærosque, horum duorum principum posteros, filium Marchionis, & nepotem ducis Norfolcij pristinis honoribus restituit, illud non prius concessit quàm pleno Parlamento, hoc est generali omnium regni ordinum assensu decretum fuisset eorum patres fuisse à criminibus intentatis innocentes. Et notum est parasitos aulicos qui contra illorum potentiam & amplitudinẽ perpetuo regiis auribus insusurrabãt, non

Dux Norfolcius.

Marchio Exoniensis

Supra fol. 486.

Eorum innocentia.

Parlamentum an. 1. Mariæ.

non crimen aliquod legitimè probatum mortem illorum procuraſſe. Hæc autem altera eius filia Elizabetha, quoniam à regni legitima ſucceſsione ob plurima & particularia illius regni, & generalia totius Chriſtiani orbis impedimenta, hæreſim adulterinos natales, Parlamentorum ſtatuta, regis patris & fratris ſui eam vt ſpuriam repudiantis edicta excludebatur, adeo vt non iure ſed gratia, non legibus reipub. Chriſtianæ ſed populari fauore ad regium locum ſibi neceſſario fuerit aſpirãdum, duos è tota Nobilitate ipſis nobilibus populoque gratioſiſsimos & ſuis quoque viribus potentiſsimos Comitem Arundelium eiuſque generum ducem Norfolcium multis promiſsis, eorumque alterum etiam obiecta matrimonij ſpe in ſui amorem pellicicbat: omnibus autem aliis maximam & ferè certam præbebat fiduciam inſignis lenitatis, clemẽtiſsimi imperij, & inprimis ſecuræ conſcientiarum libertatis Catholicis permittendæ, quanquam regina ipſa publicè Euangelium Luthero, Zuinglio, Caluinianũ, varium nimirum & ex multorum hęreticorum inuentis cõfictum pro ſuo nutu quæ *ſupremum eccleſiæ Anglicanæ caput* (vt prius pater) eſſe volebat, per illam Eccleſiã ſuã Anglicanã publicè perſonare voluerit. Vnde & non ita pridẽ cõſiliarij eius libello ſumma cũ authoritate vulgato aſſeruerũt, *Neminẽ ab ipſo maieſtatis reginæ aditu in regnũ, ob cauſã religionis fuiſſe mortuũ: neminẽ reũ factũ ob volumina, ob libellos, ob precũ formulas, ob Rom. eccleſiæ caremonias, ob Põtificiã Monarchiã. Sed ſiue quis ſit ſcholaſticus, ſiue ſeminarius, ſiue ſacerdos, ſiue Ieſuita, ſiue Põtificius, hoc totũ in Anglia nihil cuiquam obeſſe.* Harũ aũt promiſsionũ & blandimentorũ effectus ſi quis ſcire deſiderat, contueatur vt ſub patris ſic ſub filiæ regno hodierno Pontem Londinẽſem: enumeret virorum bonorum illic affixorum capi-

Elizab.

Sup. pag. 124. 12.

Nota horribilem impudentiam

Executio iuſtitiæ Britãnicæ pa. 22. 23. 63. 68.

Vide reſpõ. ad perſecutores Anglos pagin. 182. 183 184.

ta, inquirat quas ob causas illi ita cæsi & in partes concisi fuerint: percontetur an non hæc filia suum illum patrem *Laniena principum & procerum* & sacerdotum ad viuum referat, & quoad permulta superet etiam: edifcat an non illa *Lania Nobilium* & sacerdotum quæ tum Londini vel solum vel potissimũ exercebatur, nunc per totum regnum sit diffusa, nouis carceribus quia veteres non sufficiebant in vnoquoq. regni Comitatu ad Catholicos includendos extructis, & patibulis nouis ad eos laniãdos erectis: reducat ad memoriam vim quandam nouarum legum ab ista filia positarum, per quas & grauissima mysteria, & leuissimæ quædam Christianæ religionis cæremoniæ catholicis crudelissimam & exquisitam afferunt mortem: vbi Catholicum quemcunque quocunque genere & nobilitate, esse *Iesuitam*, vel *Diaconum*, vel *Sacerdotem*, vel *Episcopum*, hoc ipsũ est esse proditorem, esse perduellem, esse *Maiestatis læsæ reum*, iustamque causam præbet vt quis acerbissima tormenta perduellibus constituta sufferat.

Sup. pag. 227. 228

Neque magni illi Heroes qui Serenum cantibus deliniti hæretici principi & simul hæresi ad regnũ illud deuastandum opem tulerunt, debita mercede ab ipsis hæreticis persoluta caruerunt

Primus enim & ętate rerũque experientia aliis antecellens, & antiquissimæ apud Anglos Nobilitatis Comes Arundelius, vbi perdiu spem callidè oblatam regalis connubij conceperat, quam item de industria accendebant quidam veteratores aulici qui nouo hæresis regno confirmando, viri eius gratiam videbant admodum necessariam: ad extremũ eam hæresi quam cupiebat potentia assecuta, planè negligi & contemni cæpit. Quapropter videns spes suas deferuescere, aliosq. in ea esse gratia quam ipse aucupabatur, quũ iam ab ipsis hæreticis & tacitè & apertè

Comes Arundelius

apertè rideretur, quasi ingrauescenti ætate vir dispari coniugio iuuenculam deperiret, serò suæ insipientiæ pœnitens, ne oculis videret vel etiam auditione acciperet ea quæ ipsi erant molestissima, decessit ex Aula, & mox Insula, temporisque fallẽdi gratia diu per Flandriam, Germaniam, Italiamq peregrinatus est. tandem reuersus domum, perpetuo quodam angore conscientiæ cõfectus quòd ita ab hæreticis circumuentus causam Christi prodidisset, seque ipsum hæreticis obiecisset illudendum, à Catholicis hæreticisque leuiter æstimatus migrauit è vita. Ducem verò Norfolcium quamuis quoad fidem cum tempore mutatus, vel omnino vel certe maiori ex parte hæreticus & haberetur & esset, tamen quòd Reginę Scotorũ iniustissimæ vexationi indoleret, nec Mortono rebellibusque Scotis tam esset contra reginam illam beneuolus quàm Caluinistæ Angli volebant, confictis impudenter criminibus quasi Papista esset cum Pontifice Romano contra Reginam conspiraret, perduellionis damnatum sustulerunt è vita. Communemque vtriusque filium, alterius natura, alterius adoptione. Comitem Arundelium qui hodierno die viuit quidem quanquam miserrime in ergastulo Turris Londinensis, & ad mortem damnatus, etiamsi nihil nec factu nec dicto reginam reginæve leges offenderat: tamen quasi in grauiorem patris vltionem, eum quoque quòd conscientiam suam inflectere non posset ad reginæ & Aulicorum Religionem, aliquot iam annis in carceribus detinent vexatum, oppressum, spoliatum facultatibus, distractum à charissima coniuge, in continua quotidianæ mortis expectatione, quum præter intrinsecam conscientiæ persuasionem, nullam eius contra reginam eiusque domesticos aut regnum, vel leuissimam offensæ qualiscunque vmbram

Alter dux Norfolcius

Buchan. hist. Scot. li. 19. 20.

Alter Comes Arundelius.

bram aduersarij maximè malitiosi possent commi- nisci. Ad quem nouis terroribus exanimandum illud accessit facinus & formidabile & atrox, quòd in ipso eius iniustissimæ captiuitatis initio quum iam primùm nouus hospes Turri fuisset mancipatus, Comitem Northumbrium externa professione manifestè hæreticum, nec quicquam Catholici præ se ferentem, quia tamen occultè Catholicæ fidei fauere putabatur, nec ad probandas & fouendas Caluinistarum illorum in Flandria, Gallia, Scotiaque furiosas rebelliones & sanguinarias domi virorum bonorũ mactationes tam præceps erat quàm illi cupiebant, eadem Turri inclusum submisso noctu percussore barbarè trucidarunt: quamuis nihil obijcere possent quare vel per ipsorũ leges vel maximè sanguinarias & Draconianas morte mulctaretur. Et postea ad duplicandam iniuriam, ipsum sibi manus nefariè intulisse in vulgus emiserunt, etiãsi historia de morte eius ab ipsis ædita illud horrebile mendacium euidenter redarguat. Alios autẽ nobiles qui quantulacunq. suspiciuncula catholicæ fidei bene velle deprehenduntur, miserabiliter affligi vel infami morte, vel perpetuis ergastulis, & ereptis bonis omnibus (nisi repentino exilio sua sponte suscepto eorum carnifices & emissarios prǽoccupauerint) nec in hoc genere vel vxoribus nobilium, vel viduis, vel pueris, vel puellis parci, quid opus est singulatim explicare quando omnes Europę totius prouinciæ Catholicæ talium exulantium multitudine refertæ huius rei oculatæ sint testes; & eorum nouæ leges singulis propè annis aliqua noua crudelitatis accessione locupletatæ & contra Catholicos æditæ, in qua tyrannide amplificanda à primo huius reginæ anno vsque ad hodiernum diem progressi sunt, demonstrant ęos nullum velle statuere

Comes Northumbrius

Hist. mendax de morte Comitis Northumbria.

Parlamen. an. regni Eliz. ibet. 27. & 29.

barba-

barbariæ & feriati suæ modum aut finem, donec omnes Catholicæ fidei & nobilitatis fibras euellerint. Et illa penè incredibilis Gallorum & Scotorũ reginæ, absolutæ principis, nullam aliã ob causam (quicquid aduersarij eius hæretico ore & fronte mentiuntur) nisi quod Catholica princeps erat, & regni illius more, ipsorum hæreticorum consciẽtia proxima Angliæ hæres, illa inquam plusquam Turcica & Tartarica tantæ principis interfectio Geometricè conuincit eos neminem Catholicum nobilem subditum suũ passuros viuere quem multis legum suarum nodis & laqueis possunt cõstringere, qui reginæ à legibus eorum liberæ & solutæ, hospitaliter ab eis inuitatæ, post decem & nouem annorum diram captiuitatem eam tantum ob causam quod Catholica esset vitam indignissimè eripuerunt.

Regina Scotiæ.

7. Nec in Scotia meliores habuerunt successus viri nobiles qui ridicula specie libertatem recuperandi quæ nunquam illis perierat, & Gallicana præsidia ex insula depellendi, cum hæreticis Anglis se iunxerunt & hæresi vnà irrumpenti viam aperuerunt. A quo tempore quis enumerare potest quot ex præcipuis familiis, Hamiltoniis, Hũtlæis, Ducibus, Comitibus, Archiepiscopis, in tumultuariis præliis cæsi, in suis domibus interfecti, falsi iudicij specie ad mortẽ tracti, in Galliã Daniamq. & Flandriam fugati, varias Europæ regiones tragicis Scoticæ nobilitatis per euangelij ministros circũuentæ & vastatæ historiis repleuerunt! Quid ego memorẽ ipsum regẽ horribile mortis genere, partim suspendio, partim incẽdio extinctum? Quid Archiepiscopo Hamiltonio barbara immanitate, fractã laqueo gulã? quid in vnico cõflictu nobiles Hamiltonij nominis septẽdecim trucidatos? quid in variis Iacobi Bastardi Leno-

7. Buchan. hist. Scot. li. 16. &c.

Scoti nobiles hæresis fautores à Ministris quàm probe remunerati.

tij,& Mortoni rebellibus Parlamentis centurias nobilium reginæ fauentium morti adiudicatas? Flumen nimirum malorum, idque potissimum contra nobilitatem ipsiusque nobilitatis caput regem & reginam continet Euangelismus Scoticus, quæ si quis particulatim narrare voluerit, multis ei voluminibus, multis annalibus opus fuerit. Summa aūt illius tempestatis & in qua tanquam in perfecto speculo quid sibi expectandū sit dispicere possunt Catholici Galliæ hęreticis seruientes, ad hunc modū à Scoto fidelissimo & præsenti rerū gestarū teste describitur. Sic ille cum ministris Caluinistis Scotiæ quoad hanc erga Nobiles eorū authoritati & regno in Scotia stabiliendo maximè suffragatos perfidiam expostulat. *Arianus Comes* (Hamiltonii Ducis Chastelerautij filius) *pulchrum est vestræ leoninæ societatis exemplum, cuius authoritatem quamdiu vobis ad vestrā potestatem vsui esse poterat, simul & nomē mirificè coluistis. Vbi verò gratia vestra vobis in populum satis magna est visa, beneficiorum acceptorum immemores, eum in vincula coniectū flagris cæsum, & omnibus modis crudelissime acceptum tantum non exanimastis. Maiorem perfidiam in patre eius primæ nobilitatis viro à vobis prodito & perdito; item in Comite Huntleio ostendere possem.* Neque hoc perpetrarūt in istos solos, id quod poterat ex priuato odio & maleuolentia profectum videri, sed in reliquam nobilitatē vniuersam. Isque est istius Caluinismi genius, ut nisi Nobilitas Ministris seruiliter pareat, & Consistorio quiduis vel factu vel creditu absurdissimū præcipiēti ad nutum obtemperet, omnibus sit subiecta contumeliis & cruciatibus. Neque verò hoc Gallicana nobilitas vnquam effugere poterit, si vt nunc in quibusdā vrbibus Galliæ & Geneuæ vsurpatur, & in Scotia factum est, Beza Knoxum Scotię Archisuperintendentem ad illud impellente, & ne Consi-

Archibal. Hamilton. Caluin. cōfusio demōstra li. 2. cap. 34.

Ministror. Scotiæ tyrannis in Nobiles.

Bezæ epist. Theolog.

Consistorij supremam potentiam ad regem regisue consiliarios (vt in Anglia fit, & Biernæ ad Angliç imitationem à rege Nauarræo fieri videtur) transferri vnquam pateretur vehementissimis obtestationibus solicitante, Consistorium ministrorum supremam obtineat Ecclesiæ regendæ potentiam. Tũ enim vt Geneuæ Caluinus nobilissimos Gallos suę fecit maiestati obnoxios: vt ministri Scoti in *priuata domo* contra reginam suam tum inter eos regno suo fruentem depositionis sententiam protulerunt, & nobilibus Caluinianus mandarunt vt sententiam eam exequerentur: quemadmodum nuper ad huius ministralis potentiæ firmandæ argumentum rex Nauarræus Consistorio ministrorum Montalbani de sua fide ad normam Geneuensem (vt opinor) Euangelica satisfecit, ita certissimò cõstat hoc iugum vniuersæ esse nobilitati Gallicanæ subeundum, vt nisi & quoad fidem, & quoad ciuiles actiones Consistorio placuerint, eorum capita diris & anathematis sint deuouenda, illique mox tanquam patriæ hostes extremis supplicijs castigandi. Hoc enim in Ecclesia Scotica fuisse receptum, optimus est testis ille ipse Scotus quem prius memorauimus. Sic nimirum ille cum ministris, illis expostulare pergit. *Ingratos vestros animos contra totam nobilitatem recordamini, cuius viribus dum creuistis, perpetua quadam reuerentia coluistis. Nunc verò eorum armis in maiestatis vestræ solium subuecti, in omnium pariter colla superbissimè insultatis, excommunicationis primùm, tum proscriptionis sententiam in nobilissimum quemque fulminantes qui decretis vestris parere recusat &c. vt quum primò nihil postularetis nisi vt conscientiæ libertate vobis frui liceret, nunc versa vice, ea minimè contenti, crucem, vincula, mortis mille modos minitamini, si Catholicã fidem quis profiteatur.* In hac historia proceres Galli vestræ futurę

79. ad Knoxum.

Histoire de la vie de Caluin, ca. 12.

Suprà pag. 19.

Vbi suprà.

Tyrannica Ministrorum hypocrisis.

calamitatis imaginem ad viuum depictam intueri potestis Quoad Caluinismus in patria hac vestra adoleuerit & ad stabilitatem suam vestra ope indiguerit, eritis ministris illustrissimi Duces-Memorantij, eritis Comites, eritis fideles Gallicanæ coronæ subditi & Marescalli: & Marescallo Danuillio pensionem menstruam duplo quàm principi ipsi Condæo ampliorem fideliter fortasse persoluent, quia vident eum sub Catholici nominis specie duplo quàm Condæum esse Catholicæ religioni hostẽ nocentiorem, & Caluinismo amicum duplo commodiorẽ. Vt primum verò Caluinismus ætate matura per se stare poterit, & suis se viribus tueri, maximè si regem Caluinistam in solio regni Gallicani considentem habuerit, tum certè Caluinismus Scoticus prænuntiat quis sit futurus Caluinismi Gallicani effectus, & huius vestræ nefandæ vnionis exitus. Tum nisi ijdem nobiles qui iam sunt Caluinismi illius nutricij & patroni, Caluinianis ministris prorsus, & simpliciter capita & conscientias suas subiecerint; & *vincula, & flagra, & carceres & post excommunicationes consistoriales, proscriptiones* ciuiles, & tormenta, & suspendia, & denique quæcunque patriæ proditoribus & Dei hostibus in repub. quauis optimè ordinata pœnæ & infamiæ sunt constitutæ, eas sibi perferendas esse certissimo Nauarristæ Galliæ Catholici nouerint. Nimirum vt egregius Macedonum rex Philippus dicere solebat se *proditionem quidem amare, sed proditores non item*: & Iulius Cæsar se *proditores plurimum amare dum proderent, finita autem proditione eos damnare, quibus nec in leuissimis rebus volebat fidere*: non aliter Caluinistę siue ministri siue duces, vestram proditionem, vestram impietatem, vestrum religionis Catholicæ neglectum amant & prædicant; at vos ipsos nec amant nec amare possunt.

Poplin. lib. 39. fol. 267. an. 1575. 6000. liu. Danuil. 3000. liu. Cond.

Aduertite Nobiles Franci.

Plutarch.

ſunt. Vel ſi fucata quadam & ſimulata beneuolentia proſequantur; ea tam diu manebit, quouſque proditio veſtra illorum rationibus inſeruiet. Quod quum deſierit, tum nec in rebus vllius momenti vobis fidem habebunt, & optimo iure ſuſpicabuntur vos qui paucis aureis veſtram fidem & Eccleſiā illis cum Iuda vēdere voluiſtis, totidem ſolidis aut etiam quadrantibus velle eorum Euangeliſmum & ſynagogam prodere, ſi tamen vlla eiuſmodi penes vos ſit facultas.

8.

8 Quanquam autem iſta ſufficerent hominibus non prorſus obtuſis & ſtupidis, tamen non poſſum penitus ſilentio prætermittere patriæ noſtræ cum hac veſtra comparationem, quando vtriuſque tanta eſt ſimilitudo, & vicinitas, vt qui Catholicus in ſtatu Flandriæ ruinam Franciæ videre nolit, is in reprobum ſenſum datus, & à Deo ſenſuque etiā cōmuni planè derelictus cēſeatur. Noſtri proceres Catholici, Dux Areſcottanus, eius frater Marchio Hauerenſis, Comites Lalenius. Egmondanus, Bolluuius, Cardinalis Granuellani frater Champinius & alij eodem prorſus modo ſe ſubmiſerunt Aurāgio, quo memorantius, Danuillius, Thoræus & reliqui nobiles Catholici ſe iamdiu ſuppoſuerunt Nauarræo. Vnio noſtra Bruxellenſis Catholicorum cum Caluiniſtis Aurangij, nihil omnino diſcrepabat ab vnione veſtra cum Caluiniſtis Nauarræi. Illa fiebat *ad conſeruationem noſtræ ſanctæ fidei & religionis Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ, ac tranquillitatis publicæ.* Veſtra item vnio eūdem ſibi finem proponit. Illic mutuo iuramento tenebantur *Catholici ad defenſionem Proteſtantium, & Proteſtantes viciſſim ad defenſionem Catholicorum: nec Catholici Proteſtantibus, nec Proteſtantes Catholicis aliquo modo nocere, aut facto dictoue debebant offendere.* Idem eſt primarius articulus vnionis

Particularis comparatio vnionis Catholicæ Flandrorum cū Aurangio, & Francorum cum Nauarr.

Hiſtoire des troubles du pays-bas li. 4. fol. 320

Ibid. fol. 338. anno 1578. menſe Aprilis.

vnionis vestræ. Vos singulis conscientiæ suæ libertatem indulgentes prouidetis vt incastris vestris sint & sacerdotes qui sacrificium Christianorum paragant, & item ministri qui Caluinianè concionentur: non aliter quàm illi in suo immenso exercitu habebant duces militesque alios qui in dies singulos religiose interer ant Missis, alios qui gregatim frequentabant conciones. Nauarræus nunquam sincerius aut vehementius de suo erga patriam zelo, de amore quietis publicæ, de libertate conscientiæ, de Ecclesijs sacerdotibus nulla molestia afficiendis protestatur, quàm noster Aurangius & protestatus est, & iterum atque iterum iurauit. Quando omnes partes Vnionis vestræ attentissimè considero, nihil prorsus video discriminis, nisi quod apud nos quum è XVII. prouincijs duæ tantùm essent hæreticæ, Hollandia & Zelandia, quindecim autem reliquæ Catholicæ, & in ijs nulla vel vnica ciuitas vel pagus hæreticus, Nobilesque omnes Catholicam fidem profiterentur, qui etiam numero potentiáque hæreticos Hollandos cuiuscunque generis triplo quadruplóque superabant, longè maior erat fidei illius apud nos defendendæ probabilitas. At quis demum effectus ista fœdera, & iuramenta, & vniones cum hæreticis est insequutus? is nimirum qui perpetuò istiusmodi monstrosis coniunctionibus hæresis cum fide, morbi pestilentis cum sanitate, vitij cum virtute, luporum cum ouibus, virginum cum lenis & lenonibus indiuiduus comes adhæret nimirum vt hęresis fidem extingueret, membrum putridum & pestilens reliquas sanas corporis partes inficeret, vitium virtutem deleret, lupi oues deuorarēt, virginum castitas lenonum illecebris & delitijs corrumperetur, & denique Catholici hæreticorum & corpore & anima efficeren-

Peditum 54000. equitum 16000. Ibi. fol. 351.

Fœdus accurate factum pro religione Cathol.

tur mancipia. Et religioni quidem generaliter, & populo item Catholico quid factum sit, in vnica ciuitate Antuerpiensi reliquarum ciuitatum & omnium prouinciarum illarum principe contemplamini. Illo ipso huius vnionis anno subornati quidam ab Aurangio hæretici postulant suis concionibus Ecclesias Antuerpiæ designari, quæ ante hũc diem omnes solis Catholicis patebant, omnes & singulæ hæreticis cuiuscunque generis erant clausæ & Caluiniani concionatores, sed alligati ad multas cautiones de Catholicæ religionis securitate, ne quempiam Catholicum in religionis Catholicæ praxi, dicto factoue offenderent. Vt eadem religio instauraretur in Hollandia & Zelandia vbi iam diu fuerat intermissa, si tamẽ numerus Catholicorum hoc requirentium ad centenarium ascenderet. Interim nemini criminosum erit vel damnosum, quamcunque religionem in sua priuata domo exercuerit. Nemo vel in scriptis vel in concionibus aliquid proferet contra quamcunque religionem, sed ea tantummodo docebit quæ pertinent ad ædificationem auditorum. Abstinebitur vbique ab operibus manuarijs illis diebus omnibus quos Ecclesia Catholica statuit festos, hoc est præter dominicos & Apostolorum, diebus Annunciationis, Assumptionis, Purificationis, & Corporis Christi. Ad omnes honores & officia publica, Academias, Collegia, Hospitalia æqualiter admittentur Belgæ cuiuscunque religionis modò aliàs fuerint idonei. Denique magnanimi & potentes principes Archidux Matthias Belgij gubernator, & princeps Aurangius eius vicarius generalis, *scientes & volentès* eorùmque singuli *seipsos interponunt sponsores vades & obsides, quòd hæc integrè & arctissimè seruabuntur quoad Catholicos & Protestantes, hæcque illi promiserunt & iurarunt*

Diligenter notandum.

Anno 1578. Augusti die 1. Ibi. fol. 354

Ibi. art. 8.

3.

7.

11. 12.

17.

16. 19.

Ibi. fol. 359. De leur

bone scient, Entier accomplissement & punctuelle obseruatiō.

rarunt in verbo principum per fidem & religionem quam receperunt in baptismo: prætereaque adiecerunt se singulari cura defendere velle prælatos & alios Ecclesiasticos quantum est possibile, nec passuros vt aliqua eis afferatur iniuria aut molestia, vel quoad corpora, vel quoad religionem, vel quoad bona. Postquam ergo his conditionibus & pactis Antuerpiam ingressus est Caluinismus, quamdiu hac æquabili cum sectarijs libertate potiti sunt Catholici? Nondum annus exierat, quum Coloniæ ad componendum tumultus bellicos conueniunt legati Imperatoris, regis Hispaniarum, & Ordinum Belgicorum. Ille conuentus quo Belgicis prouincijs faustus & salutaris esset, clericis & presbyteris Antuerpiensibus omnibus iniungitur vt generalibus precibus Dei bonitatem implorent. Conueniunt omnes in Ecclesiam Cathedralem, præsente etiam Gubernatore Matthia. Aurangius autem vel quia Euangelicus, vel quia in futura Tragicocomædia præcipuus erat actor, adesse non poterat. Dum illic Catholici precibus & supplicationibus sunt intenti, fit concursus Caluinistarum: Ecclesiam turmis suis tanquam ciuitatem hostilem circunsident, multos egredi conantes vulnerant, nonnullos interficiunt, & internecionem omnibus comminantur nisi clerum Antuerpiensem dedant vt *de illis pro suo arbitratu possint disponere*. Matthias timore consternatus eos Caluinistis permittit, qui eos ignominiose affectos e ciuitate pellunt, & tribus nauibus principis Aurangij impositos, per dies nouem aut amplius (quasi consilium de eorum capitibus & fortunis interea caperent) in flumine vicino detinent tandem probris & contumelijs oneratos abire sinunt sed mox eosdem fuga sibi consulentes insequ-

Nota huius, tam solennis fœderis Caluinianam obseruatiouem.

Anno 1579. mense Iulio.

Ibi fol. 392. Pour en pouuoir disposer à leur volōté.

Vide historiam de rebus Belgicis impressam Francofurti. fol. 286.

insequuntur, & quos potuerunt comprehendere, verberibus cædunt, & pecunijs omnibus, ipsis etiam vestibus rapacissimè despoliant.

Paulóque pòst per ciuitatem vniuersam interdicitur, ne qua sacramenta, sacra, aut cultus diuinus Catholico more fieret. Nec publicè tantùm, sed priuatim quoque Catholicam religionem seuerissimè prohibent, centum aureorum mulcta ei imposita qui vel clanculum domi priuatæ Missæ interesset, quam mulctam eadem de causa inter alios Antonius Spinola persoluit. Ita Catholici quibus solis superiore anno non tantùm priuatæ singulorum ædes, sed omnia & singula vrbis Antuerpiæ sacella Ecclesiæque patebant, nunc ista sua pulcherrima cum hæreticis vnione, tantulo tempore in eam sunt redacti miseriam & seruitutem, vt sacellis Ecclesijsque omnibus exclusi, nec in priuatis suis ædibus Christiano ritu Deum possint adorare. Eodemque tempore aut paulò antea Aurangij milites omnem circuncirca regionem Louanium vsque peruagati, *incredibilia damna omnibus Catholicis, potissimum Ecclesiasticis faciebant. Cremabant, vastabant, destruebant Monasteria, Abbatias, Ecclesias & Hospitalia. In publicis vijs vbique cerneres presbyteros & religiosos, alios suspensos ex arboribus, alios traiectos bombardis &c.* Denique vt pulchrè annotauit historicus quidam Francus, tanquam in hac historia Francis futuræ suæ calamitatis miseriam certò affuturam voluerit prænuntiare: *Catholici Flandri qui Caluinistis libertatem religionis procurauerant, ipsi primi ob tantæ indulgentiæ præmium coacti sunt videre suam religionem prophanatam, bona vastata, vincula ijs omnibus iniecta qui aliquo vel leuissimo signo demonstrabāt hæc sibi displicere. Gādauenses diripiebāt Ecclesias,* vin-

Mira metamorphósis.

Histoire des troubles du pays-bas, lib. 4. in fine.

Nobiles Catholici non minus quàm sacerdotes spoliati.

L'Histoire Flamand, de nostre temps par M. Pig. lib. 2. cap. 9.

vinciebant & crudeliter dilaniatos trucidabant presbyteros, conculcabant & prædabantur Nobilitatem Catholicam. Nec in hoc Antuerpienses quicquam erant Gandauensibus moderatiores. Neque enim nobilibus magis quàm plebis parcebant, neque magis è demoliendis nobilium ædibus quàm Monachorum claustris abstinebant sed æquali penitus lance plebeios, monachos, nobiles tractabant & quoad expoliandas domos, & quoad extorquendas redemptionis ergò pecunias, & quoad turpissimam mortem absque redemptione illatam, si quando eorum prædones ceperunt vt monachum & plebeium, sic nobilem quemcunque qui ab eorum hæresi putabatur alienior. Vix autem quisquam etiam eorum qui principi Aurangio ad monarchiam euehendo maximè fuerunt vtiles, diuturnos tamen carceres & popularem ignominiam, & bonorum suorum direptionem euasit: atque ita aliquas pœnas dedit ab illo ipso homine castigatus, cuius iniustam causam Dei sanctissimæ religioni tam nefariè prætulerat. Arescottanus enim Dux qui arcem Antuerpiensem munitissimum totius regionis propugnaculum Aurágio tradiderat, Gandaui à factiosis quibusdam Aurangij satellitibus captus, vnáque Episcopi Brugensis, Iperensis, Rassengemius Duaci & Insularum præfectus, Cardinalis Granuellani frater, & alij plurimi proximoque mense Groningæ multi prælati & nobiles eodem modo accepti, alij breuius, alij diutius carcerem molestias pertulerunt. Egmondanus in vili arcis Zelandicæ ergastulo aliquot annos miserabilem vitam egit. Paulò autem pòst, non per Antuerpiam, aut Gandauum, aut Groningam solùm, *sed passim per omnes Belgij ciuitates, primùm religiosi, deinde pastores, conciliarij, nobiles, magistratus, & quotquot Aurangij instituto minus fauere putabantur, eÿciuntur*

Suprà fol. 693.

Nobiles misere ab Aurangio vexati.

Anno 1577. mense Oct. & Nou.

Rammekens.

Surius an. 1578. pa. 934.

eijciuntur in exilium. Et ne singula consecter, quis vnus Catholicus, vel Dux, vel Marchio, vel Comes, vel etiam Baro, etiamsi plurimum ad regnum ei parandum opitulatus est, etiamsi contra Hispanos cum eo semper pertinacissime stetit, tamen aliquo tempore postquam in regno suo tyrannus ille firmatus est, veterem apud eum gratiam, aut prouinciæ alicuius gubernationem quanquam omnium patriæ Ordinum assensu traditam retinuit? Nonne crassissimis suis periurijs, & iniurijs, & mendacijs totas à se prouincias alienauit? Nonne Artesij, Hannonij, Atrebatenses, & alij Gandauensi pacificationi quam ille sæpenumero iurauerat addictissimi, idcirco ab eius societate discedebant, quia videbant in illo Caluinista, monstro potius quam homine nullum dissimulandi, nullum peierandi finem? Nonne clarissimi viri Marchio Gandauensis, Philippus Comes Lalenius, Comes Rennebergius, Baro Montignius, Richardotius, & alij permulti continenter ab eo ad principem Parmensem transibant, quia magno suo malo sentiebant in illo inexplebilem Catholicorum nobilium sanguinis fundendi cupidinem? Hic est fructus vnionis Catholicorum cum Caluinistis. Sic illi in *verbo principum & per fidem & religionem quam receperunt in baptismo* (à qua fide per hæresim suam Caluinianam plane Apostatæ facti sunt) quæ Catholicis de fide & securitate promiserunt, exoluunt. Quum autem idem sit Caluinismus, & Atheismus in Gallia qui in Flandria, idem spiritus & vestrum Nauarræum Condæumque, & nostrum Aurangium rexerit, quum illi tres coniunctissimi tota vita sua fuerint, mutuis sese perpetuo iuuerunt consilijs, & roborarunt auxilijs, & ijsdem prouincias suas gubernarunt rationibus, hi se vicissim prudentes,

bonos, Christianos, Euangelicos, cæteros omnes Christiani orbis principes malesanos, impios, Antichristianos, hostes euangelij iudicarunt: certissimum est eandem esse Nauarræi & Aurangij erga Catholicos fidem, amorem & affectionem. Nihil ambigite Galliæ proceres Catholici cum hæreticis *vniti*, eandem fore conditionem vestram, si quando rerum gerendarum maturitas eo perueuerit, quæ fuit nostrorum in Flandria cum Aurangio *vnitorum* procerum, quorum turpem exitum ipsi oculis & auribus vestris hausistis. Fieri profecto nunquam potest vt nouus hæreticus veteris nobilitatie vllam rationem habeat: & diuine admodum ab excellenti martyre Roffensi Anglo dictum est in ipsis initijs huius Anglicanæ tragediæ, quum proceres ab Henrico illo instigati ita facile ad ecclesiarum expilationem & euersionem conniuerent, eorum quoque ruinam propediem esse sequuturam. Antiqua enim fides, antiqui mores, antiqua fidelitas, & antiqua Nobilitas pariter coniunctéque incedunt. Non autem hæresis vt à nouis & inquinatissimis moribus oritur, ita naturali sua propensione noua omnia concupiscit, nouos asseclas, nouos sectarios, nouos nobiles nouisque moribus imbutos. Vtque in communi vitæ consuetudine similes similibus delectantur, & inter eos solos est amicitia: nec vnquam libidinosi cum continentibus parci cum prodigis, sapientes cum temerarijs amatores patriæ cum patriæ eiusdem proditoribus nisi perinuiti versantur: ita multo magis à natura rerum abhorret, vt antiquis Catholicis nobilibus cũ nouis Caluinianis principibus sincere conueniat. Est enim in Catholicis, potissimum nobilitatis antiquioris, libertas loquendi, est excelsior mentis indoles: sordes, luxurias, libidines, iniustas regis

In Chronicis Angliæ

Noua hæresis non potest ferre veterem nobilitatẽ.

actiones

actiones, sacrilegas ecclesiarũ spoliationes laudare non possunt. Ergo Caluiniani principes qui & *sola fide* instructi credunt opera bona esse superflua & superstitiosa, & hæc opera mala esse maximè euangelica, & summum imperium nacti reprehensores cane peius & angue oderunt, quomodo ferent tales Catholicos vel in Senatu consiliarios, vel in aula domesticos? Ea fuit semper, semperque erit istiusmodi principum natura & ingenium, vt eos solos sibi ducant amicos & habeant familiares, qui (vt inquit Comicus) *imperarunt ipsimet sibi omnia assentari & principum ingenia admirari: quicquid principes dicant laudare. id si negant, laudare id quoque.* Sic olim Caligula Nestorem pantominum, Nero Menecratem citharædum, Valens Imperator Arrianus Demosthenem suum coquum, Aurangius Terlonem nescio quem, Henricus octauus sordidissime natum & educatum Crumwellum & vnum vel alterum lenonem, magis quam centum duces Norfolcios, centum Duces Memorantios, aut Marescallos Danuillios, intelligo nobilissimos proceres Comites Ducesq; Catholicos diligebat.

Terent.

9. Ad clerum vero Gallicanum excitandum & officij sui admonendum, quid ego ijs quæ iam antea dicta & repetita sunt grauius aut efficacius adijcere potero? qui si tot infandis sacrilegijs, tot ecclesiarum incendijs, sanctarum reliquiarum exustionibus, diuini nominis blasphemijs, omnium sacrorum & sacramentorum contemptu nõ commouentur, si nec Dei maiestas violata, nec Christi incarnatio, vita, mors, omniaque ab eo tradita mysteria fœdissime contaminata, si Beatissimæ Trinitatis essentia & gloria tam nefarie & Satanice corrupta, si omnium Sanctorũ, Martyrũ, Episcop. in Ecclesia Gallicana maiorũ suorũ con-

Clerus Gallicanus quid potissimum cõsiderare debet.

tumeliæ clerum Gallicanum ardenti zelo inflammare non possunt; si aperta hæc Atheisini & infidelitatis professio eos condocefacere nequeat vt sciant Caluinianum regem nunquam esse vllis conditionibus suscipiendum, tum ego certe quidē alia minora & abiectiora vitæ, fortunarum, libertatis, bonorum discrimina arbitror multo minus apud eos valitura: Et tamen si qui ita sint terrenis magis quam cælestibus, caducis quam æternis bonis affixi, meminerint ij quod est notissimum quā immani strage & incredili carnificina perpetuo Caluinistæ non tam iugulauerint, quam laniauerint, & discerpserint Catholicos, sed *inprimis & maximè clerum* in plærisque Galliæ ciuitatibus: plane in omnibus quas suo dominatu occupabant: *Aurelijs, Vindocini, Blesis, Turonibus, Andegauis, Cenomannis, Pictauij, Biturigibus, Engolesmi, Rothomagi. Lugduni, Catalauni iuxta Ararim, Matisconi, in maiori parte Delphinatus.* Meminerint in his (exempli gratia) locis istos fratres Caluinianos *veros Gotthos & Vandalos* nulla tum iniuria lacessitos *commisisse strages horribiles, & volutasse se in sanguine miserorum sacerdotum, quos enecabant omnibus suppliciorum exquisitissimis generibus quæ ab homine poterant excogitari.* Meminerint eos, tum publice omnibus in locis *protestatos se bellum gerere cum monachis & sacerdotibus* æternum & irreconciliabile, vtpote cum quibus eorum euangelium nullam admittit pacificationem, nisi prius manifesta Apostasia à Christo & fide eius deficiant. Meminerint (inquam) quocunq; modo egerint, quocunque modo simulauerint vel dissimulauerint, nisi tamen plane Christo renunciauerint, iam pridem latam esse de eorum capitibus sententiam. Quemadmodum in primo tumultu, si qui pastores docti, pij & constantes Catholicæ fidei cōtra Caluinismum defensores

Belforest annal. lib. 6. cap. 95. fol. 1631.

Hugonotæ omnium sacerdotū hostes capitales.

sores

ſortes in eorum manus incidebant, illi ſtatim abſq; mora *tanquam religionis Euangelicæ hoſtes* occidebantur. Sin vero paſtor aliquis lenitatis & moderationis nomine erat commendatus, qui contra Caluiniſmum nullum fortaſſe zelum & vehementiam oſtenderat, manifeſte tamen ad eius approbationem adduci non poterat: & ille quoque non minus quam priores crudeliter iugulabatur, exclamantibus perpetuo miniſtris quemadmodum à ſuo Apoſtolo Farello didicerat, *ho, c'eſt vn diable blanc, le faut oſter du milieu des hommes:* ho iſte talis eſt diabolus candidus, non minus quam reliqui illi è mundo tollendus: atque ita ſiue illis amice blandiamini, ſiue vt par eſt fortiter aduerſemini, niſi plane Chriſtum cum illis abnegare velitis, capita veſtra morti ſunt deuota, & ſemper illis eſtis *diaboli*, vel nigri vel candidi, ſemper eſtis diabolorum inſtar bellicis & bombardicis exorciſmus iſtorum Angelorum (Satanæ) è mundo hoc ad inferos eijciendi.

M. de Launay en la replique li. 1. cap. 16. ¶. 2. fol. 236.

Memineritis deniq; ipſos Nauarræi antecurſores iam nunc valde impudenter dicere, illũ eccleſiæ quam inſtituit reformationẽ inchoaturum ab eccleſiaſticorum bonis diripiẽdis. Iam pridem ſiquidem ſcribunt *Gallicanas eccleſias regis eſſe*, eaſq; poſſe à rege pro ſua voluntate mutari, expilari, inuerti: & *diuitias eſſe venenum eccleſiæ Gallicanæ*, proptereaq; eas contraria antidoto, neceſſario nimirum ſanitati eccleſiaſticorum medicamento eſſe tollendas, & in fiſcum regis Nauarræi euertendas.

Spolium eccleſiæ Gallicanæ imminet.

Apologie Catholique pag. 98.

Quod ne leuiter quaſi forte fortuito iſtis hominibus elapſum Eccleſiaſtici negligentius aduertãt, aut molliori brachio prætereant, hoc vnum conſiderent præterea, hanc perſuaſionem iam olim in huius Nauarræi eiuſque fratris Valeſij mente, Curia, conſiliarijs, totaq; vitę praxi à multis iam annis

inueterauisse. Siquidem penultimo conuentu Blesensi meminisse potestis Regem illum quasi cum huius prædationis initiũ facienté vehementur flagitasse vt omnia ecclesiæ Gallicanæ spiritualia (quæ vocantur) beneficia illius vnicæ voluntati ordinanda & dispensanda traderentur. Quod quum Archiepiscopus Lugdunensis egregijs rationibus dissuasisset, maioremque Comitiorum partim à regio postulato auertisset, Rexque propterea iratus eum ad se accersitum valde increpasset, & è contra Archiepiscopus quod sibi videretur disseruisset, Regis & Archiepiscopi sermones interrumpens non bene moratus, sed tamen Regis sui voluntatis optime conscius Cancellarius: *Duo sunt* (inquit) *potentissime Rex, quæ Episcopum istum statim faciant cum suis omnibus ratiunculis obmutescere: alterum, Clerum Gallicanum antiquitus iniusta fraude hoc ius regibus alioqui debitum surripuisse: alterum, non modo hoc quod vestra maiestas requirit, sed etiam præterea omnia simpliciter & vniuersè bona ecclesiasticorum in Francia, vestra esse, & propriè ad vos pertinere.* Cuius impudentiam quamuis constantissimus præsul ita statim coram rege libere prudentissimeque refutaret, vt *præ dolore & iracundia furiosus Cancellarius ad aliquot dies ægrotans, è cubiculo se mouere non posset*, tamé hanc doctrinam ita Regis illius animo inhæsisse vt deinceps continenter iuxta eam se regeret, & facultates Ecclesiasticorum tanquam suas gradatim ad se raperet, totus consequens vitæ eius cursus declarauit. Hoc ipso enim tempore postquam aliquot centena aureorum millia à Clero sibi annuatim persoluenda impetrasset, quod illi ad sex tantum annos certo modo certisque cum conditionibus concesserunt; vbi ad eorum annorum terminun iam fere peruentũ est, & Clerus ab illo onere ad aliquod saltem

Poplin. hist. li. 43.

Cancell. Biragne.

Generalement tous les biens du Clergé de France. Il en tomba malade de colere &c.

1313130.

ſaltem tempus ſe iam conſideret reſpirare, tum religioſus iſte rex tanquam proprie eccleſiarũ bonorumq; ad eas pertinentiũ dominus, de repente ne ſciſcitatus quidem à Clero vtrũ conſentire vellet, ſua abſoluta authoritate quemadmodũ in alijs regni ordinarijs reditibus fieri conſueuit, ita in ſingulis regni huius prouincijs nouos officiarios ad pecuniã eam extorquendam erigit, eoſq; perpetuos facit officiaq; præſenti pecunia (vt moris illi erat) ſub auctione vendit. Cumq; Clerus per Syndicum intercederet, & in Parlamento Pariſienſi de magnitudine iniuriæ ſibi illatæ vehementiſſime conquereretur, opponeretq; leges & Diuinas, & Imperatorias & Regias, & ius naturæ, perpetuaq; priuilegia Eccleſiæ Gallicanę, quę niſi ſua ſpõte & gratuita conceſſione Clerum ad tale onus aſtringi prohibebant: tamen his nõ obſtantibus, impius ille rex, vel Pharaone tyranno, vel Artaxerxe infideli Perſa contra eccleſiam immanior, pręcipit parlamento vt literas ſuas ea de re ad ipſos miſſas inſtar legũ ratas & fixas eſſe decernãt, nec quicquã omnino faciant omnes contrarias Cleri per ſuum illũ Syndicũ oppoſitiones ſiue de ſcripturis, ſiue de iure naturæ, ciuili, aut alio quocunq; ſumptas, quibus omnibus ex aduerſo in altera quaſi libræ lance appendi & præponderare ſuum vnius tyrãnicũ illud verbũ iubet, *Car tel eſt noſtre plaiſir.* Sic eſt volũtas noſtra: ſic volo, ſic iubeo. Quo ille verbo viam manifeſte præſtruxit ſuo Nauarræo vt quantum vellet à Clero audacter libertimeq; auferret. Qui enim nulla alia ratione quã ſua ſolius voluntate vel voluptate ductus, quadringenta & tot pręterea aureorũ millia annuatim in æternũ ſoluenda Clero imponere potuit, quãdo iã regis voluntas facta eſt ſuprema lex de eccleſiaſticis bonis præſcribẽdi, cur nõ Nauar. volũtas ſatis

Henric. Valeſ. initium facit ſpoliandæ eccleſiæ Gallicanæ.

Geneſ. 47. 1. Eſdræ. 7 in Authẽt. Item nulla communit. C. de Epiſc. & Cler. Decret. Greg. lib. 3 tit. 49. ca. Non minus & ca. Aduerſus.

Litera data anno 1581. Iunij 29. à S. Maur.

Henric. Valeſ. viā præſtruxit eccleſiæ Galliç. penitus euertendæ.

locuples amplaq; cauſa erit, vt octies centena millia, vel duplicata, ſi ita ei videatur, à Clero annuatim exigantur? Imo cur non hæc voluntas ſufficiat Nauarræo vt ſicut alibi fecit, ita in Gallia quoque integros eccleſiarum fundos redituſque ſacerdotibus ademptos ſibi aſſumat, eoſque annis penſionibus iubeat eſſe contentos? Nihil enim intereſt, nec quicquam impedire poteſt, quin ſi Regis voluntas ad primum ſufficiat, eadem ſufficiat quoq; ad ſecundum. Si ea ſola per ſe ſatis eſt ad regẽ ex triente bonorum eccleſiæ poſſeſſorem efficiendum, eadẽ ſatis ſuperq; valebit ad eũ ex dodrante, imo ex aſſe earundẽ facultatum hæredem cõſtituendum integramq; earum poſſeſſionẽ veris dominis ablatam ſibi vni aſſignandam. Neq; vero ab hoc tẽpore vnquam deſtitit pius ille Valeſius prouentus epiſcopatuum, monaſteriorũ, eccleſiarum quarumcunq; conſiliarijs, aulicis, militibus, politicis, pueris, mulierculis, & meretriculis tanquã plane ſuos condonare & addicere. Poſteaq; per libellos quotidie emiſſos vulgatoſq; nihil in aula vel extra aulã perſonabat magis, quã *Regi plenam eſſe poteſtatem in bona omniũ ſubditorũ ſiue Laici eſſent ſiue Eccleſiaſtici, ideoq; & rectè poſſe eum tum Abbatias tum Epiſcopatus donare ſuis aulicis & militibus &c.* id quod omnibus Francis aliquid intelligentibus eſt notiſſimum. Nauarræus autem vt illius chariſsimi ſui fratris pleraque ſibi proponit imitanda, ita nihil magis quam hanc cleri ſpoliationem probat, qui etiam aliquando ſe plene integreque eius praxim in regno Gallicano facturum confidit, cuius iam diu illud fertur eſſe valde vſitatũ apophtegma, *Tum demũ Regem Franciæ fore verum potentemq; Franciæ monarchã, quando eccleſiarum reditus habuerit ſuis regalibus adiũctos.* Et hoc quod ſpe concipit in regno Galliæ, id re cõfecit & præſtitit

Supra pag. 451.

præstitit in regno suo Biernæ, vbi omnes Ecclesiastici penitus tota & proprietate & vsufructu fundorum & bonorum quorumcunque priuantur: ijsque omnibus Regiæ coronæ adiunctis, ministri remanent merè pensionarij, quorum coniugato cuique assignantur annuatim libellæ Francicæ vel floreni 300. cælibi 260. è quibus tamen deducuntur decimæ regi tanquam supremo ipsorum Pontifici soluendæ: & quæ postea superest summa, quá maligne, inuidiose, diminute, magnóque labore & non mediocri sumptu à thesaurijs extorqueatur, ex varijs ministrorum querelis & lamentationibus constat. Et qui suis quos putat veros ministros Domini tam iniquus & acerbus est, an vobis quos habet pro sacerdotibus Baal, futurus est æquior & indulgentior? Qui ita suos illos Euangelij præcones tractat, an vos quos credit seruos Antichristi, amicos Pōtificis Romani sui capitalis aduersarij, quos necessariò ipso ductu & impetu euangelij sui execratur tanquam idololatras, corruptores Euangelij, hæresis suæ (si verè Catholici estis) hostes immortales; an vos patietur tranquillam & iucundam cum bonis vestris sub eius dominatu vitam traducere? Ergo si homines estis, si vtilitatis vestrę, si honoris, si status, si ecclesiæ conseruandæ curam aliquam habetis, videtis necessitatem quādam vobis iniectam vt Nauarræi dominatui quàm acerrime resistatis. Sed hoc quanquam Ecclesiæ Gallicanæ quæ magis quàm Reipub. æterna est, & æternitatem intueri debet, ideóque & tenetur sua iura, libertates, atque priuilegia quæ ab antecessoribus accepit ad successores integra & inuiolata trāsmittere, permagnum est serióque ponderandum: tamen singulis ecclesiæ Gallicanæ sacerdotibus, quorum mentes hac tempestate ad grauiora ad cel-

Clerus Biernensis spoliatus à Nauar.

Idem expectandum Clero Gallicano.

ſiora & diuiniora debent attendere, minus æſtimã-dum cenſeo: & eos illud alterum de fide, de religione, de præſenti morte quæ eorum capitibus imminet ſi Catholici permanent, magis verſare, & noctes atque dies ruminare ſuadeo. Et niſi valde fallor, vt alia Nauarræi opera permulta non ſolùm hiſtorica ſunt ſed etiam ſymbolica, hoc eſt quæ præſignificant quid in futurum ab eo rege Gallorum, ſi quando eò peruenerit, expectandũ ſit: ita vnum eſt in hoc genere quod Chriſtianos omnes, imprimis autem ſacerdotes ſolicitos vigileſque, & quaſi in excubijs ad impediendum eius regimen armatos ſtare iubet. Illud intelligo quod propter rei Turcicam immanitatem homini Chriſtiano vix credibile eſt; & niſi plurimi exiſterent qui in ea ipſa loca veritatis intuendæ & teſtificandæ gratia profecti oculati teſtes rediiſſent, mihi ſane minime perſuaderi potuiſſet, hominem titulo & ſpecie externa Chriſtianum, Chriſtianis maioribus ortum, maxime qui ſua puriſſima noui Euangelij profeſſione Chriſtianiſſimi Galliarum regni regem ſe ſperat aliquando euaſurum, tale quid vnquam vel in animo ſuo voluiſſe concipere, multò minus opere & facto complere. Quid illud? Nimirum quòd in contemptum religionis Chriſtianæ, & ad terrorem verorum Chriſtianorum, veteris Paganiſmi morem redintegrans, in ſua ditione Biernenſi patibula latronibus & homicidis ſuſpendendis poſita, quæ à temporibus primi Chriſtiani Imperatoris Conſtantini, propter honorem Crucis Chriſti & Chriſti crucifixi in aliã à figura Crucis formam fabricata erant, ea iſte princeps in regno ſuo ad veterem illam & à Paganis vſitatã formam reduxit, & in veris Chriſtianæ adorationis & religionis crucibus latrones maleficoſque ſuſpendit. Et

Nauar. ſuſpendium minatur omnibus Catholicis.

Reſponce des vrais Catholiq. François aux Anglois pag. 60. 61.

Sozom. lib. 1. c. 8.

dit. Et hoc quid aliud significare potest quàm immensum Christianæ fidei odium & detestationem, quàm Paganismi veteris instaurationem, quàm perfidiam inuehendam contrariam fidei illi quam Constantinus Magnus coluit & per Imperiũ Romanum propagauit, quàm Crucis & Crucifixi summam despicientiam: imprimis autem sacerdotibus Crucis & Crucifixi adoratoribus denuntiat, eos istis crucibus esse affigendos, & cum Crucifixo crucifigendos (quod à Nauarræi militibus in multis Guiennæ oppidis factum constat) nisi Cruci & Crucifixo renuntiare, & omnem cultum quem ei impendunt relinquere, & spem quam in eum habent adijcere iam antea firmiter apud se proposuerint. Hoc est quod ego auribus sacerdotum omnium per Galliam, hoc est quod Episcopis, hoc est quod ipsis Cardinalibus qui (ô tempora, ô mores) factioni Nauarræi fauent, acute sonare, & circumsonare, & insonare cupio. Qui si neq; propter Christi Iesu gloriam, neque Christianæ religionis honorem, neque suam ipsorum salutem æternam, ab illo hæresiarcha per supremi pastoris iustissimam sententiam iam olim excommunicato auocari possunt, quid ego frustrà ad eos verba fundam, quos ex Saluatoris nostri sententia constat *sal esse insulsum & infatuatum, ad nihil prorsus vtile, neque ad terram neque ad sterquilinium, nisi vt mittantur foras, & ab omnibus conculcentur!*

Paganismũ factũ Nauarr.

Suprà pag. 157.

Matt. 5. 15. Luc. 14. 34.

10. Ad ciuitates autem, ad mercatores ciuésque, ad populum Catholicum toto hoc amplissimo regno diffusum, cuiusque in eo sustinendo magnus est labor & maximum onus, ad hos officij sui commonendos nõ opus est aliquid nouum excogitare præter ea quæ iam abundanter disputata sunt, & sunt eis cum alijs plerisque communia. Quatenus

10.

enim

enim Christiani sunt, in eadem cum Clero & Episcopis suis fide eis & viuendum & moriendum est: quatenus Catholici, ostendimus quantopere tenétur hæreticorum communionem exhorrescere: quatenus reipub. Gallicanæ & ecclesiæ Christi membra, iam prius edocuimus eos diuinis & humanis legibus obstringi vt nullam capitis vitæque recusent dimicationem quò Regem hæreticum à regno ecclesiáque procul repellant. Hoc enim non officium est Nobilium solùm, non est officiũ Cleri aut episcoporum tantùm, non tantùm ad Iudam Machabæum & fratres eius pertinet, vel qui sunt ex genere Asamonæorum, hoc est proceres & nobiles, sed ad *omnes qui habent zelum legis*, ad Christianos omnes pro quibus non minus quam pro Nobilibus & Episcopis mortuus est Christus, & qui eadem qua Episcopi Nobilesque fide ad regnũ cælorum sibi viam munire debent. Illud fortassis huic hominum generi magis peculiare est, vt vrbiũ suarum contemplentur ornamenta & decorem, & si eum in antiquis legibus, in pulcherrimis ecclesijs, in santissimis monasterijs maiore ex parte positum animaduertunt; tum certò sciant hæc omnía vnà cum ipsis magistratibus à Caluiniano rege prorsus esse mutanda, diruenda, & exterminanda. Nouos enim necessariò mores, nouas leges, nouas ciuitatum gubernationes, hæc noua Caluinismi hæresis inducit, id quod ex omnibus hæreticis Guiennæ Gasconiæque ciuitatibus istius imperio subiectis patet. Neque magis aptæ cohæret aut consistere potest nouus hic Caluinismus cum veteribus Catholicorum regulis, quàm quadrata cum rotundis, aut Alcoranus Mahometis cum Euangelio Christi. Ecclesias autem, monasteria, & huiusmodi antiquissima Christianæ pietatis monumenta penitus excinden-

1. Mach. 2. 28.

In vrbibus omnia perturbanda sub Nauarr. rege.

excindenda fore, non minus certò colligatis ex tot millibus similium extructionum quas iam pridem alibi sceleratissimè disturbauit. Et qui Neraci regiam suam quam cum magna ostentatione amicis eum inuisentibus commonstrare solet, ædificauit ex ruinis ecclesiarum: qui eius ciuitatis ecclesiam principalem totam demolitus est præter campanile, quod ad maiorem Dei & Catholicorum contumeliam, vel perpetuam sacrilegiorum eius recordationem stare permisit: hoc quid aliud Catholici interpretari possunt quàm clarissimam prædicationem se idem in suis ciuitatibus perpessuros, si quãdo in illas eam quam Neraci obtinet regiam potestatem vir iste obtinuerit. Illud quoque fortasse vos ô ciues, & qui tertium huius reipub. Ordinem conficitis attingit propius, quod sub hoc rege nihil expectáre potestis nisi continuam bonorum vestrorum ruinam & direptionem. Et hoc quoque ita necessariò & arcte cum rege hæresis huius defensore copulatum est, vt lumen à Sole & humorem ab aqua facilius sit separare, quàm æternam prædandi subditosque expilandi proprietatem à rege hæretico nullis legibus frænato auellere. Et ita qui iam ægre molesteque fertis asses aut francos à vobis requiri vt Catholicam fidem vobis filijsque vestris tueamini; tum aureos, ipsosque reditus vobis ereptos sustineatis necesse erit, ad hæresim in regno hoc cum sempiterna vestra posterorumque vestrorum damnatione constabiliendam. An cupitis certam minimeque fallacem huius miseriæ vobis euẽturæ demonstrationem? Conijcite oculos in proximam maximéque vobis vicinam insulam, & recolligite historiam Henrici VIII. quem à patre relictum fuisse omnium in Europa regum ditissimum, non modo historici domestici Angli, sed ipsi etiam externi,

Suprà pag. 566.

Ecclesiæ euersæ.

Ciuium bona eripien-

Henricus 8. Anglus.

Iouius hist. lib. 1.

Guicciard. Paradin.

Populum suum immaniter expilauit 3. modis 1. immēsa tributa exigendo.

Polus de primatu lib. 3.

2. Mutuò accepta nū quam restituendo.

externi, Franci Italique (quia erat notissimum) memoriæ prodiderunt. Is autem postquam perruptis semel illis regiæ potestatis limitibus & repagulis quibus includi debebat, supremum se ecclesiæ caput fecit hæresimque amplexus est: præter thesauros eos dissipatos & profusos, non multis sui vnius regni annis plura tributa à populo exegit, quàm omnes ante eum reges simul in vnum coniuncti annis ferè quingentis, omnes dico quicunque in Anglia regnarunt à tempore Guilielmi primi Normanni quem Angli Conquestorem vocat. Cuius rei locupletissimus testis est Cardinalis Polus, qui hoc se ex ipsis libris rationum, & narratione eorum qui rationibus præerant, didicisse fideliter affirmat. Neque vno eo rapacitatis genere contentus fuit, vt per Parlamentaria Comitia tyrannico terrore coacta ad omnia fere quæ petebat largiendum, istiusmodi immensa portoria, vectigalia, subsidia, tributa, idque nouo & crudelissimo modo nec vnquam prius vllis temporibus vsitato exigeret, sed præterea postquam ea ratione quicquid poterat corrasisset, tum demum alia via in speciem leniore vsus, ab omnibus per regnum illud ecclesijs, nobilibus, episcopis, mercatoribus, villicis, & quibuscunque subditis quorum domesticæ facultates ad centum sexaginta aureos ascendere putabantur, infinitam summam pecuniæ, quam illi volentes nolentes præstare compellebantur mutuò sumpsit, sed datis chirographis regijs de ea cuique rependenda intra certos annos. Quæ chirographa ita accurate serióque promittebant pecuniæ eius restitutionem, vt plærique eam in dotem filiabus largirentur, plærique ijs chirographis tanquam præsente pecunia mercimonia venderent emerentque, plærique in supremis testamentis eam

pecuniam

pecuniam inter suos distribuerent. Cæterùm cùm eius persoluendæ tempus aduentaret, tyrannicus rex conuocato Parlamento effecit vt Ordines omnia ea chirographa irrita & inania esse declararent, eamq; pecuniam regi donarent vniuersam, cum infinito & inexplicabili innumerabilium per regnum illud dãmno & iniuria. Et tamen post hæc & huius generis alia particularia multa quæ mihi percensere nec opus est nec breuitas huius loci patitur, tali deinceps fraude eáque tam atroci & execrabili vniuersum illud regnum, omnes & singulos dico homines à primo & primario Duce vel principe ad extremum mendicum ostiatim viuentem turpissime decepit & depeculatus est, vt planè obstupendum sit vel animum regis titulo & professione Christiani vnquam potuisse ad tam sordidam rapacitatem sese abijcere, vel aliquam reperiri in Aulis regum Christianorum tam profundam voraginem & Charybdim, quæ tam innumerabilem pecuniæ massam potuit exorbere. Quid illud tandem? & ad hæc superiora quid magis infame & incredibile addi potest? Hoc nimirum quod loco pecuniæ argenteæ, qualis probatissima per regnum illud superioribus sæculis in vsu erat, ille corruptissimam ex mera æris ferrique scoria confecit cum perexili argenti adiunctione. Hócque modo bonam monetam totius eius insulæ in suum fiscum inferens, eámque ita fœdè permixtam cursus in populum emittens, sic eos omnes occultissimo latrocinio diripuit, vt aliquot post eius mortem annis cùm filia patris hæres, vel flagitiosissima patris turpitudine, vel insigni regni dedecore, vel notabili mercatorum damno maximéq; subditorum incõmodo permota pecuniã eam abolere vellet, & iustum eius pretium subditis restituere;

Parlament. Henric. 8. anno 36. cap. 12.

3. Publicã pecuniam corrumpendo.

comper-

compertum sit quod pater pro franco vel libellá Francica ex ærario suo subditis venditabat, id re vera vix sextam eius partem æquauisse. Imò verò maximum semi-fracorũ, (idem liquidè valor est solidi Anglicani) numerum cudebat, quorum singuli singulis assibus non erant pares. Quæ iactura vt erat infinita, ita maxime in promiscuam plebem redũdabat. Ita enim factum est vt quum ciuis quispiam collocandæ filiæ, aut mercator emendis mercibus mille aureos in cista repositos habere se arbitrabatur, tum ille vix centum reperiebat. reliquos autem omnes immanis ille prædo hæreticus rex suo regali latrocinio iam priùs surripuerat. Et tamen (quod est inter reliqua mirabilia maxime admirandũ) hoc ab eo rege factum est, qui post præcipuos Nobiles occisos, eorúmque facultates omnes ereptas; post Clerum semel atque iterum exhaustum & expilatum, post direpta & euersa omnia Angliæ monasteria numero fere quingenta domesticis facultatibus longe ditissima, ecclesiasticis verò opibus per annos mille summa populi & externorum etiam principum deuotione aggestis longe opulentiora (ex quorum vno, nec eo maximo amplissimoque, nec prorsus expoliato, quia quod ecclesiæ Cathedrali sufficeret satis relictum est, & tamen ex eo vno viginti sex currus pleni auro, argento, gemmis, vestibusque sacris operose magnificeque contextis auecti, & regijs vsibus applicati, coniectura probabili declarant qualis gaza ex reliquis omnibus coagmentata sit) eorumque præterea reditus fundosque suis regalibus appositos, tantas auri argentique moles, & vt verius dicam, montes accumulauerat; vt non modò eius ætate, sed nec multis ætatibus consequentibus aliquid à populo tributi nomine requirendum viri prudentes diuinarent. Et quidem si rex

Holinsh. in Chronic. pag. 1814 Stovv. pag. 1115

Post omnia monasteria euersa.

Cantuariensi.

De schismate Anglicano. li. 1. fol. 92.

si rex ille animum habuisset populi sui saluti & trāquillo florentique statui vel mediocriter intentum, certissimū est potuisse eum multis deinceps annis, imò & sæculis subditos suos à quouis tributo seruasse liberos & immunes. Sed statim cū hæresi in regis animū ingressa, ingressa est hæc publica iniquitas. Cū impietate cōtra fidē, subitò se cōiunxit impietas contra rempub. & vt primum rex ille factus est *infidelis* quoad Deum, iuxta verissimam prædictionem Isaiæ prophetæ, repente eodemq; momento factus est *socius furum*, populique sui non rex sed prædo: & cum inæstimabili populi publicæque rei detrimento *argentum mutauit in scoriam*.

Isa. 1. 22. 23.

Quam eandem mirificam metamorphôsim eadem de causa in vicina Flādria nuper vidimus, vbi mutationem religionis eadem prorsus reipub. mutatio cōsequuta est, & imprimis populi inexplicabilis quædam prædatio. Cōspiratum est illic à Catholicis contra Ducem Albanum cum hæretico Aurangio propter aliquot decimas tum quidem vrgente belli necessitate impositas, sed paulò pòst stato tempore desituras. At qui paucas illas decimas regi Catholico pro fide Catholica sustinenda persoluere nolebant, quot illi postea decimas semel, & iterum, & tertiò, & quartò, quintóq; repetitas Aurangio ad exterminandam fidem Catholicam dependere cōpulsi sunt? Quid de *decimis* loquor? quādo paulò pòst & ad *quintas* deuentum est, & bonorum omnium *quintæ* incredibili acerbitate exactæ. Sed nec in quintis perstiterūt diu: mox enim etiam ad medietatem bonorum à singulis extorquendam processum. Et hanc tyrannidem illi perferre coacti, mediámque bonorum partem ad fidem Catholicam radicitus extirpandam ex illis regionibus monstro illi impendere, qui aliquot decimas pro

Flandria quàm misere ab Aurangio expilata.

conſeruanda religione Catholica iuſto moderatiſſimoque ſuo regi tribuere recuſabant. Et his continuis perſolutionibus ad quantam miſeriam & mendicitatem opulentiſſima prouincia redacta ſit, ex vnica ciuitate Antuerpienſi poteſt æſtimari: quæ cùm paulò ante vbique celebraretur tanquam inexhauſta quædam præſentis pecuniæ ſcaturigo & emporium copioſiſſimum, & ferè vnicum populis Occidentalibus in eo genere monopolium, vbi regum oratores multis aureorum millionibus data cautione derepente mutuò acceptis regum ſuorum ingentes terra marique ſumptus ſuſtinebant: illa ciuitas vbi paucos annos ſub hac hæreticæ gubernationis tyrannide egerat, etſi interim omnia domi foriſque eccleſiaſtica vaſa conflauerat, etſi ex totis vicinis prouincijs omne aurum argentúmque illuc apportatum fuderat, etſi publicam pecuniæ bonitatem intermixto cupro & ſtanno valde imminuerat, etſi à populo immenſam pecuniæ vim extorſerat, etſi à regina Angliæ, à Duce Alençoniæ, & à fratre eius rege Franciæ non mediocre ſupplementum acceperat, tamen poſt hæc omnia, æs alienum tam innumerabile debebat, vt omnium hominum bona & facultates quæcunque, nec ſi ſub haſta venirent, ei media ex parte ſoluendo eſſent ſatis. Idcóque inter alias conditiones quas à principe Parmenſi impetrarunt cùm ſub regis Philippi ditionem redirent, ea inter reliquas apposita eſt & præcipuè flagitata, vt ciuitas Antuerpienſis ad integrum annum à debitis quæ contraxerat rependendis eſſet libera. Sic enim cum principe illo paciſcuntur. *Cùm Antuerpienſes demõſtrarint ſe ſuaque bona vbique iudicijs ob immenſa ipſorum debita eſſe ſubiecta & detineri poſſe: voluit princeps vt ipſorum corpora atque bona anno abhinc integro libera maneant, nec vſquam detineantur, vt interim ratio*

Antuerpia

Guiccard. in deſcript. Brabant. in Antuerp.

Surius cõmentar. an. 1585.

Artic. 31

rim ratio

rum ratio modusque inueniatur illos iuuandi, & creditoribus satisfaciendi. Et tamen, quod ad miserias illius prouinciæ exaggerandas plurimùm facit, vulgus interim ad Antuerpienses subleuandos, eadem immoderata tributa hoc tempore pendere tenebatur, quæ viuente Aurangio in medio belli vigentis ardore dependisset. Nam & hic est alter illius compositionis articulus. *Quamuis exoptataret princeps illustrißimus vt omnes nouæ exactiones atque indictiones post hac cessarent & abrogarentur, vt vel tandem oppreßi hactenus atque emuncti subditi nonnihil respirare possent; tamen vt facta nomina debitaque sua immensa soluantur, earundem exactionum continuationem Antuerpiensibus permisit.*

Artic. 16.

Et harum omnium Angliæ Flandriæque miseriarum, in vestra repub. ô Franciæ populares originem non intuemini? Imò an non magnam earum partem iam pridem præsensistis? Non oculis videtis semen idque copiosissimum iactum, ex quo absque vlla quæstione harum calamitatum messis immensa consurget? Nam quid in vltimo Henrico (fatali vt opinor regibus ad regna destruenda nomine) experti estis quàm continuatam quandam bonorum vestrorum ruinam, continuatam nouorum tributorum inuentionem? qui tamen vbi ex vestro sanguine milliones singulis annis exuxisset, eos statim nequissimè nullum in publicum vsum, sed vel in mimos & adulatores inutiliter, vel in hæreticos contra Rempublicam perniciose dissipauit. Et quid aliud ab Henrico Nauartæo Aurangij æmulo expectare potestis, qui & hæresim multò lætalius quàm Henricus ille Anglus imbibit, & vos Catholicos non minus vehementer quam ille Henricus Valesius odit & persequitur, & iam nunc eius

Henric. Valesius.

Henrici vindicem ſe fore profitetur; vt nemo ſit Francus qui illius tyranni interitum optauit, qui propterea hunc hominem hoſtem ſibi æternum & capitalem non ſit habiturus. Qui præterea ita per Henrici Valeſij adulatores Epernonios & ſimiles ſanguiſugas ſtetit, ita per eos ad hãc amplitudinem peruenit, ita per eos quos iam in delicijs habet deinceps Remp. hanc recturus eſt, vt certò certius vobis polliceamini ea tributa, eas exactiones, eas direptiones quæ eorum miniſterio ſub illo Henrico cæperunt, ſub hoc Henrico magno cum fœnore eſſe perpetuandas. Huc adiungite iſtius ad bella pro hæreſi propaganda alacritatem, in quibus ab ipſa pueritia innutritus eſt, & quæ deinceps multò quàm hactenus promptius & ardentius ſuſcipiet, non ſolùm quia maiore quàm hactenus potentia præditus maioribus propterea viribus eadem ſibi bella gerenda cenſebit, ſed etiam quia per ea bella duplici ratione ſeipſum ſuumque hæreſis ſtatum eſt firmaturus; partim quia directe hæreticos quos ſolos ſibi putat ſubditos fideles, eò magis amplificabit; partim quia oblique vos eadem ratione exhauriet & attenuabit, quos quamdiu Catholici remanebitis, nunquam ſibi perſuadebit fore ex animo & ſincere beneuolos. Hæc autem bella Hugonotica quàm immaniter & abſque vlla miſericordia à veſtris bonis diripiendis incipiant, ſi nondum experimento veſtro didiciſtis, poteſtis à Languedocenſibus, & Guiennenſibus, & reliquis illis vicinis populis ediſcere. Poteſtis percipere ex vnica illa Catholicorum & hæreticorum confœderatione, quæ cum infinito & æterno Galliæ damno ante annos quindecim cæpit. Quæ vt primùm inter Cõdæum Nauarræi vicarium generalem, & Danuillium confecta eſt, ſtatim tanquam primarius eius

Catholici ſub Nauar. perpetuis exactionibus exhauriuntur.

Anno 1575.

rius eius

rius eius confusionis articulus annectitur, *Vt impositio & exactio fiat omnis generis vectigalium, tributorum, reparationum. stipendiorum, accretionum, &* aliorum quę nec lingua mea nec calamus potest exprimere: pręter *iura terrarum regalium*, præter *quintas prædarum*, præter *duplicia tributa omnibus mercibus* imponenda, præter *octo decimas ab Archiepiscopis, Episcopis, Clero statim persoluendas* ea conditione adiecta, vt nisi tempore præstituto eas numerauerint, omnes eorum reditus auferantur. Hanc isti cùm priuati authoritatem sibi arrogauerunt, vt vos sic degluberent; an iam regiam potentiam adepti non multò magis vos dilaniabunt? non multò licentiosius in vestris bonis luxuriabuntur? vestram carnem & sanguinem depascent? Aut verò deerit istis occasio & prætextus æterna à vobis subsidia flagitandi & eripiendi, qui tam multas fortissimas in Prouincia, in Delphinatu, in Gasconia, in Guienna, in Cenomannia, in Picardia, in Campania, in Burgundia, in Franciæ insula, in Normannia, in Britannia, in omnibus Galliæ prouincijs contra eum eiusque hæresim fœdere colligatas ciuitates, vestris opibus dissoluere, vestris opibus oppugnare, vestris bonis expugnare, subiugare, & à Catholica fide ad hæresim pertrahere conabitur? Et vos qui Catholici estis in his tam abominandis contra Deum, contra ecclesiam, contra Rempub. Gallicanam, contra corpora animásque vestras, contra salutem liberorum & posteritatis vestræ prælijs, facultates vestras insumetis? An opes vestras tam solicite & laboriose partas, tam scelerate & nequiter ad charissimorum fratrũ vestrorum, ad eius fidei qua sola æternam in cœlis beatitudinem speratis, excidium & exterminationem impendi patiemini? An Catholici Catholicorum hominum mortem, Ca-

Poplin. lib. 19.
Leues de toutes natures de tailles, &c.

A faute de paimẽt d'icelles, tout le reuenu.

tholicarum ciuitatem ruinam, Catholicarum ecclesiarum euersionem, vestris pecunijs procurabitis? An non ipsi multò vobis salutarius putatis iuxta Christi doctrinam, vt vos appensa ad collum mola asinaria vnà cũ pecunijs vestris in alto mari demergeremini? Marcus Arethusius sanctissimus ecclesiæ primitiuæ episcopus, cùm sub Iuliano Imperatore iuberetur delubrum Idolorum quod ipse sub Constantino diruerat reædificare, aut saltem pecuniæ aliquantulum, *exiguam licet portionem* in id opus contribuere, nullo modo ad eam impietatis vel leuissimam approbationem adduci potuit. Et quamuis propterea tam varijs acerrimorum cruciatuum generibus torqueretur, vt ea sine horrore Christianus nemo possit vel cogitare, nunquam tamen potuit à proposito dimoueri: illud subinde Imperatoris ministris respondens, summè *impium esse vel obulum in tam impium opus impendere.* Et vos vos ipsos in eum locum conijcietis, vbi ad opus fanorum ædificatione lõge detestabilius, ad ecclesias Catholicæ fidei diruendos, ad Catholicos mactandos, ad Catholicas ciuitates totas destruendas, ad innumerabiles animas à Christo ad Antichristum abducendas, non obolos, sed aureos, & aureorum millia proferre compellemini? Neque tamen hæc dico vt coaceruetis & recondatis diuitias vestras, quas effundi & dispergi si quando vnquam à repub. Gallicana primò formata, hæc certè tempora inprimis requirunt & efflagitant. Neque verò eas seruare potestis, etiam si ferreis aut adamantinis capsis includatis. Quando igitur vos ineuitabilis vrget necessitas, vt aut pro fide vera de bonis vestris donetis liberaliter, aut contra fidem pro hæresi eadẽ vobis erepta patiamini multo largius: quin vos diuina gratia ducti necessitatem hanc in virtutem mu-

Matt. 18. 6.

Theodoret. lib. 3. ca. 6.

Optimus modus pecunias collocandi.

tem mutetis, & quod aliàs ad euersionem ecclesiæ Christi vobis per hęreticos auferetur inuitis, id volentes Catholicis ad eiusdem ecclesię defensionem conferatis. *Date iam & dispergite* liberaliter *in benedictionibus*, vt vos hortatur Apostolus, ad Christi causam sustinendã; *& iustitia vestra manebit in sæculũ sæculi*, largissimáq; *in benedictionibus* à Christo percipietis compẽsationem. Ista est hac miserabili tempestate expeditissima via pro perituris, coriaceis, & cannabinis sacculis, *sacculos vobis conficiendi æternos qui non veterascunt*, pro caduca & incerta possessione monetæ militari licẽtia aut furum improbitate auferendæ, *thesaurizandi vobis thesauros in cœlo vbi fures non effodiunt*, neque thesauros ita reconditos à vobis eripiunt. Hic est si non vnicus, certè præcipuus modus de illo *iniquitatis Mammona tales vobis amicos comparandi* iuxta Saluatoris doctrinam, vt *cùm hac vita, & terrestris domus huius habitationis* vobis defecerit, *in æterna* & nunquam defectura cælorum *tabernacula recipiamini*.

2. Corinth. 9. 6. — Luc. 12. 33. — Matt. 6. 19. — Luc. 16. 9. — 2. Cor. 5. 1.

11. Cæterùm hæc ego fusiùs presbyteris pastoribúsque vrgenda & demonstranda relinquo, & simul à Catholicis omnibus aliquantisper abeo, ad Caluinianos proceres Nobilesque impellente me & ipsa rei indignitate, & ipsorum miserrima & planè seruili conditione, qui à nequissimis illis Satanæ ministris seducti, non in animæ solum exitium, sed in corporum quoque seruitutem ignari aguntur, ipsique suis manibus restim nectunt, quo paulò post carnificum ministrorũ operâ sunt strangulandi. Quanquam autem istorum permultos obstinate hæreticos esse arbitror qui ex professo reiecerunt Christum fidémque eius, & quos idcirco *suo ipsorum iudicio damnatos* in æternum Christus reprobauit, & quos proinde ad salutis suæ

11. — Ad nobiles Caluinianos. — Tit. 3.

Iudas in epist. v. 12. curam intentiorem hortari perinde est acsi Æthiopem lauares, aut surdo caneres, vel parieti loquereris, quando tales *arbores infructuosas, bis mortuas, & radicitus euulsas* vocat Apostolus, vt de eorum pænitentia non magis quàm de arborum ita mortuarũ viriditate & fructu spes vlla suppetat: tamen quia plurimos mera cæcitate & ignorantia laborare scio, nec ita desperanter esse improbos quin paratam ipsis ruinam defugerẽt si eam præuiderent, & verò multos ego in Germania Lutheranos, multos in Polonia Arianos, multos in Anglia sub Henrico VIII. regiæ, & sub Elizabetha regineæ fidei Protestantes audiui qui postea perspecta eius Atheismi turpitudine ad Catholicam Ecclesiam reuenerunt: talibus ego calamitatem quam ipsi sibi accersunt breuiter exponam. Neque tamen theologice iram diuinam, inferorum pænas, hæresis quam profitentur grauitatem, scripturas sacras, primitiuam ecclesiam, omnem antiquitatem, omnem doctrinam ipsis aduersantem vrgebo, nec sacrilegia, depopulationes, vastitates, homicidia, infinitam morum corruptelam, fidelitatis & honestatis communis interitum qui eorum Caluinismo coniunctissime adhæret exaggerabo: nec illud dicam vix vllum esse *Caluinismus.* Caluinianæ eorum professionis articulum qui non à vetustis hæresiarchis ante multas ætates sparsus, ab vniuersali Christianorum Ecclesia anathemate damnatus est, præter pauca quædam noua contra Beatissimam Trinitatem & Christum incarnatum conficta capita, eaque adeò horribilia vt vix ipse Satanas ea euomere fuerit ausus. Hæc & quæ sunt huius generis à libris & doctoribus petenda sunt, longeq; disputatione egent: istud ego vnicũ monebo, quo si vel guttam habent aut Fráci aut honesti sanguinis eos cõmoueri necesse est,

hanc

hanc eorum religionem eo tendere vt Francicum regnum penitus dissipetur, & Francica nobilitas non Catholica modo, sed ipsa quoque Caluiniana radicitus deleatur. Dico Caluinistas nobiles à suis ministris ad omnem nobilitatem recidendam & exterminandam cæcos & præcipites agi. Et huius rei quam facilis & prompta est demonstratio! Conuertite oculos in statum reipub. huius & singulas eius partes, potissimum illic vbi ministri & Consistoria pleno illo quod sibi vendicant iure fruuntur. Nonne illic plebei cum nobilibus eadem omnino æqualitate confunduntur? Nonne coloni æque ac Barones Comitesve, ad præfecturas & officia publica assumuntur? Nonne Montalbani, Nemausi, Rochellæ, proceres ipsi sæpenumero cõquesti sunt homines rusticanos sibi fuisse promiscue exæquatos, quibus tamen vtrisque pro sua libidine imperabant regaliter ministri? Nonne historici vestri has contumelias passim nobilibus fuisse illatas annotarunt? Quum regis frater subducens se ex Aula, Germanorum equitum & peditum magnum exercitum conduxisset, cui singulis mensibus dependere debebat octingenta francorum millia, ijque in Regni finibus præstolarentur primam stipendij solutionem, ad quam conficiendam ille à Rochellensibus aliquam pecuniæ summam poscebat, ad quos legationem ea de re misit? Non ad Nobiles (quorum tamen eo tempore Rochellæ maximam fuisse copiam nec princeps ille ignorabat) sed ad ciuium Concilium, & ministrorum Consistorium, vnáque literæ principis Condæi idem requirẽtis allatæ sunt, alteræ ad Conciliũ ciuium, alteræ ad ministros & Consistoriũ. Neq; tamen tantùm ad id quod petebatur impetrandum valuit vel ipsorum Comitum qui legati erant Rochepotij & Mongo-

Caluiniani Ministri Nobilitatis hostes.

La Val li. 35 anno 1576. Poplin.

merij præsentia, vel principis Condæi literæ; quantum Theodori Bezæ supremi istorum Caliphæ simulapportata ad Consistorium epistola, qua suadebat valde fore Euangelij rationibus commodum, vt magnæ illæ Germanorum copiæ ad exugendum Gallorum sanguinem & spoliandos pagos, Gallias ingrederentur. Si Rochellenses priuilegia ostentant per quæ solum Prætori & eius Consiliarijs ciuitatis administratio est antiquitus commissa, cur ministri quorum nec nomen in Gallia aut orbe Christiano antiquitus innotuerat quando ea priuilegia dabantur, Conciliũ habent Prætoriano æquale? Quod si priuilegia ferunt ministros Prætori & ciuibus effici in ciuitate regenda pares, cur Nobiles quorum & numerus erat illic longe maior & præsentia ciuitati tuendæ longe commodior, parem cum ministris honorem non assequuntur? Hoc autem tanto magis nobilitatem Caluinianam vulnerauit, quod eodem fere tempore à Rochellensibus petierant se quoque ad publicarum rerum, ad pacis bellique tractationem assumi, nec par esse vt ipsorum vita & fortunæ ex solo Prætoris & ministrorũ nutu penderent, quando in omnibus Rochellæ oppugnationibus & defensionibus nobiles magis quam vel ministri vel Prætoris consiliarij vitam suam fuissent periclitati. Verum hoc postulatum Rochellensibus & ciuibus & ministris improbum & perodiosum fuit, vt qui *nobilitatem plane contemnunt, nisi quando ipsis libuerit,* adeo permulti hanc ob vt causam ciuitatem illam deseruerint. Eodemque prorsus modo ante biennium regis fratre Duce Andegauensi, postea rege Rochellam obsidente, quam La-Noæus clarissimus & sine controuersia peritissimus tota Gallia Hugonotici nominis dux defendebat, nihil ille de rebus

Nobilitas contempta à Ministris

Ne faisant grãd estat des gentilhommes sinon de grace & quãd il leur plaist.

La Val vbi supra fol. 807.

rebus bellicis vel magnum vel minutum cum tota nobilitate statuere poterat, nisi simul popularium, & inprimis ministrorum assensus obtineretur: & non semel sed sæpenumero quũ Nobilitas volebat inducias, Ministri volebant bellum: quum missos à Duce Andegauensi legatos recipere volebant Nobiles, ministri eos non admittẽdos sed vrbe prohibendos decernebant: Ministri nocturnis excubijs præfuerunt; Ministri & plebei de pace belloq; , fœderibus & inducijs quod libebat inuita Nobilitate concludebant: quæ quantumuis molestissime eam indignitatem ferret, ministrorũ tamen & plebeiorũ (qui semper coniuncti erant) imperijs cedere cogebatur. Quam contumeliam non ferens dux ille rebus pro euangelio Caluiniano gestis celeberrimus, in medio belli feruore vrbem dereliquit. Historiam illã & historiæ partes omnes atq; circunstantias expendite, & perspicietis vos ministros Caluinianos sustinendo, non ministros euangelij & amicos vestros, sed angelos Satanæ & capitales vobis hostes alere, & non aliter quam viperæ per exesam matris aluum, sic illi per vestram euersionem & nobilitatis totius interitum in Consistoriorũ suorum regalem maiestatem ascendere conãtur, interim autem vobis nõ minus seruiliter quam dominus aliquis imperiosus domesticis suis famulis abutuntur.

Poplin. lib. 33. & la Val li. 24.

La-noua.

Neque hoc in vna ciuitate Rochellensi patet, vbi & ministri & ciues sua quædam contemnendæ nobilitatis priuilegia iactant, sed in quauis Galliæ regione, vbi tamẽ Ministri eam obtinent potestatem quam per Euangelium Geneuense vendicant. Eodem anno quo obsidebatur Rochella, Caluinistæ fratres generali consensu in Languedoca, Delphinatu, Viuaresia, & prouincijs circumiacentibus formarunt sibi reip. politiam in qua ipsi eorumque

Ministri proponunt funditus exterminare Nobilitatem.

Anno 1573.

posteri

Poplin. lib. 82. posteri viuerent, & Euangelismum suum defenderent. Num vnum aliquem nobilem vt in regno, aut multos nobiles (quorum, idque valde Euangelicorum in illis prouincijs magna erat copia) vt in Aristocratia, reipub. suæ principem aut principes efficiunt? Nequaquam, sed vt in democratia popularem planè magistratum & politiam ordinant.
» Post indictum siquidem Niniuitarum exemplo ie» iunium & celebratam cænam, iurant se posterós» que has inuiolatè leges seruaturos. I. Primum in
1. quaque ciuitate Caluiniana publicis populi suffra» gijs vnum eligunt Prætorem vel Caput, qui reli» quis imperet tam in bello quàm in pace. II. Eli-
2. gunt XXIIII. Consiliarios, idque sine acceptione » personarum, *siue è nobilitate, siue è plebe, siue è ciuitate, siue ex agro*, modò sint apti ad procurandum bo» num publicum: *quam item æquabilitatem* (de nobili » agricolæ nequaquam propter nobilitatem præfe» rendo) in Prætoris summique capitis electione » præscribunt sequendam. III. Præter hos XXIIII.
3. Prætori adiunctos, & qui à Prætore nunquam dis» cedent, eligantur alij 75. qui simul cum præce» dentibus numerum efficiant cëtenarium, qui item » promiscuè capientur *siue ex ciuibus, siue ex nobilibus,* » *siue ex agrestibus*. Coram his omnes iudicabuntur » in causis criminalibus, hoc est, vbi agitur de dam» natione ad mortem, exilium, aut membri alicuius » mutilationem. IIII. Absque Concilio XXIIII.
4. Prætor nihil poterit statuere de bello, politia, aut » rebus grauioris momenti. Neque Concilium » XXV. sine Concilio centumvirali quicquam de» cernere poterit de legis nouæ latione aut veteris » abrogatione, neque de pecunijs colligendis vel » expëdëdis, de pace vel bello, aut de alijs rebus perti-
5. » nentibus ad publicum statum. V. Singulis autem annis

annis primo die Ianuarij, isti primarij XXV. officijs suis decedant, & sint vt antea priuatæ personæ &c. Hæc est illa reipub. forma ad quam Caluinistæ ministri totam Galliam pertrahere moliuntur. Hæc est idæa quam mentibus suis concipiunt, ad ipsam popularis Heluetiorum reipub. normam expressa. In hoc ministrorum istorum ambitiosissimorum intenduntur studia & molitiones, vt suppressa nobilitatis prærogatiua, annui Magistratus, præfecti militares, belli duces iudices ciuiles eligãtur indifferẽter siue ex *ciuibus*, siue *ex nobilibus*, siue *ex agrestibus*: vt in muneribus publicis nihil nobilitati supra colonos & rusticos tribuatur, omnibus autem vniuersè non aliter quàm Sol minoribus stellis ministrorum Consistorium præcellat & emineat, cuius rei viuam quandam imaginem in Scoticano Consistorio proceribus illis crudeliter insultante superius descripsimus. In Anglia quoque ministri etsi mirificè reginæ potentia supremum Ecclesiæ suæ pontificatum sibi arctè retinentis coërceantur, & quæ tanquam ad opprimendum Consistorium (quod Scotorum, & Gallorum, & Geneuensium exemplo in Angliam introducere ministri valde laborant) duos Archiepiscopos, & Episcopos aliquot ad similitudinem Ecclesiæ Catholicę, ministrorum dominos, sui vicarios in Ecclesia Anglicana creauit: non tamen propterea ministri & occultis cuniculis & apertis etiam machinis tũ Reginæ supremã in Ecclesiasticis iurisdictionẽ vt impiã, tũ Episcorũ ordinem & potestatem tanquam papisticam conuellere desinunt. Quem in finẽ? an nullũ Ecclesię illius magistratum, nullum iudicẽ, rectorem nullum volunt? Nihil minus: sed ius illud & dominatum sibi ex verbo Dei conuenire asserunt. *Aucupantur* (inquit eorũ Archi-

Ministri omnes vbique affectant dominationẽ in Nobiles.

VVhitgift contra Pa-

Archiepiſcopus Cantuarienſis) *pluſquam papalem iuriſdictionem , & ad ſeipſos transferre nituntur Epiſcopi, & Archiepiſcopi,& Regis Pontificiſque authoritatem, principemque & nobilitatem redigere volunt in veram ſeruitutem.* Quam tyrannicam iuriſdictionem in Palatinatu Rheni à Miniſtris illis etiam contra Palatini Principis conſiliarios fuiſſe vſurpatam, ipſi Zuingliani ſcribunt, & non modo nominatim exprimunt qui in ea prouincia Rhenenſi quoſdam principis eius *conſiliarios è nido pellere nitebatur, agrè ferens quod vt Pontifex eis imperare non potuit*, ſed etiam addere non verentur eam valde communem & fere generalem eſſe miniſtrorum conſuetudinem, *vt Pontificem Romanum oppugnent, non tam ob Apoſtolicæ doctrinæ recuperationem, quam ob papalem Sedem illo inde detruſo occupandam vel ſaltem ſimilem ſibi conſtruendam, vnde nouus Papatus Saxonicus.* Huius autem tyrannidis manifeſta ſigna & veſtigia in tota hac Caluiniana Galliæ tragedia homines cordati continenter aduerterunt. In primis enim tumultibus & miniſtri in ſynodo Cabillonenſi definierunt, & popularis factio Beza etiam approbante clamauit *exterminandas eſſe è republica Chriſtiana tres illas orbis terrarum peſtes & quiſquilias; Pontificiam eccleſiam, nobilitatem, & iuriſprudentiam. Eſſe ſiquidem alieniſſimum à pura religione. vt in republica iſti dignitatum gradus & perſonarum ordines atque diſcrimina ponantur, quum Deus cunctos homines vno rege dempto pares eſſe voluerit.* Hacque illi perſuaſione ebrij non minus tota Gallia nobilium, procerum, ducum, principum inſignia, monumenta, ſepulchra, quam Catholicæ Eccleſiæ ſacramenta, Sanctorumque & Chriſti Seruatoris imagines & memorias vbique deſtruebant, quod item vbique in Scotia, Anglia, & Germania inferiore factum eſt, Totoque hoc primo & ſecundo bello

[Margin notes: ritanos tra. ctat. 11. pag. 160. — Gebitius in Victoria veritatis & ruina papatus Saxonici. in præfat. & cap. 3. argum. 5. — Nota quo tendat zelus Miniſtrorum. — Iohā. Vetus in Apolog. Prateolus in Elencho Alphab. et. lib. 2. cap. 22.]

bello ciuili, quamuis vixdum adoleuerant, vixdum produxerant cornua, & vt Caluinismus eorum in Gallia stabiliretur magnopere indigerēt nobilium auxiliaribus copijs, quam tamen se impudenter & procaciter gesserunt etiam contra ipsum principem Condæum, virum quidem sine quæstione nobilissimum, sed ab illis impostoribus ad sempiternam corporis animæque mortem, nominisque infamiam misere seductum? Post pacem Carnotensem factam ciuitate ea nondum capta & direpta (quod ministri prius apud se decreuerant) tanquam moderatores & correctores eidem fuissent appositi, ita insolentissime & seditiosissime in concionibus suis & circulis militaribus eum lacerabant. Alij *pacificatorem* vocabant & qui *cum Regina matre colludebat & præuaricabatur.* Alij, *eum impedire ne aliquid boni ad Euangelium promouendum efficeretur.* Alij, coram & in os ei denunciabant pacem hanc ab eo factam fuisse contra Deum, & mereri *vt caput ei propterea amputaretur.* Virique fidelissimi & in ea tempestatē tota principi familiares, memoriæ mandarunt principem illum fuisse pertractum quo ministri volebant, neć illis imperasse sed paruisse, eorum subiectum voluntati & libidini. Et an non omnibus pene notissimæ sunt literæ quas Beza scripsit ad Ministros Guiennæ & Aquitaniæ, quibus eos *hortatur vt in vrbibus quas ipsi suo dominatu tenent, & vbi eorum authoritas est potior, nullos admittant milites à principibus* (Condæo & Nauarræo) *ad earum præsidium missos, sed Consistorij Ministrorum & Synodi* in præsidiarijs eiusmodi militibus accipiendis *iudicium tantummodo* sequantur? Quo exemplo vt euidētissime constat, id quod & Gallici scriptores inculcant, istos Satanæ *ministros sensim auferre nobilibus suam authoritatem, eamq́ tradere*

Ministrorum erga principem Condæum impudens arrogātia.

Anno 1563. M. Launay en la repliq. lib. 2. cap. 18. ¶. c. 6.

Ce faiseur de paix.

Sa vie en respondroit Ibid.

Aduertāt hoc proceres Caluiniani.

Anno 1577. M. Launay vbi supra cap. 17. ¶. 18.

in manus populo & ministris, eum in finem vt tandem inuecta in Galliam democratia Heluetica, nobiles de gradu deiectos cum ignobilibus confundant & permisceant: ita ego alias huius generis historias omittẽs quæ sunt in vulgaribus historicis creberrimæ, in hac vna velim Nobiles hæreticos intueri conditionem & infælicitatem suam, qui pugnant non dico contra Deum, contra eius certissimam veritatem, cõtra Christum, contra omnes maiores suos, quod est tamen verissimum: sed (quod est clarissimum) contra patriam, contrà nobilitatem omnem, contra seipsos, contra honorem & dignitatem suam, idque vt paucos sordidos & lutulentos Bezas, ministros omnium turpitudinum seruos suis capitibus dominos imponant, seque eorum imperijs & Consistorijs abiectissimè substernant. Et quousque tandem Franci Nobiles quondam vere nobilissimi, nobilitatem vestram his furoribus deformabitis? Quousque Francorum nomen plusquam mille annis tota Europa & Asia Africaque gloriosum, vestris impijs contra patriam & Deum rebellionibus inquinabitis? Quousque ebriosa & contraria apostatæ Lutheri, & duorum Geneuensium scurrarum Epicuro & Diagora impuriorum deliria tanquam sacrosancta Christi Iesu oracula amplexabimini? Quandiu in his tenebris ipsa caligine Cimmeria & Ægiptiaca quæ vel manibus tractari poterat crassioribus somnolenti iacebitis? Quandiu isti imperiti & stulti impostores vos eludẽt? Quãdiu in eorum gratiam corpora vestra his perpetuis ciuilium bellorum tumultibus exponetis? Nónne aduertitis quàm illi apertè vestra patientia abutantur? vestræ gloriæ insidientur? vestro sanguine regnum sibi, seruitutem vobis in Gallia machinẽtur? Expergiscamini verò tandem aliquando, & cogitationem

Ad proceres Caluinianos.

tationem Christianorum Francorum nobilium vel ad breue aliquod tempus suscipite: & qui occæcati ignorantia & errore decepti, ab Ecclesia Catholica ad istorum synagogas discessistis spe Christianæ veritatis illic reperiendæ, nunc quum scire poteritis omnia esse apud eos blasphema & abominãda, eos impiè sentire de Deo, nefariè docere de Christo, Turcicè negare Spiritum sanctum & sacrosanctam Trinitatem, eos de inferno & cœlo fidem solidam habere nullam, & solifidiana persuasione in vitam communem monstra quædam scelerum & flagitiorum inuehere; quum præter ista, adeò impudenter etiam ciuiles vobis honores inuideãt, & nobilitatis dignitatem vobis auferant, vosque incitent & arment ad perpetuam ignominiam ac ignobilitatem vobis ipsis posterisque vestris inurendam; si Christiani estis reueremini Dei maiestatem, Christique nomen, fidem, & religionem Catholicam, à qua olim in baptismo suscepta manifestè iam desciuistis, longius ab ea quam Gentiles & Pagani per hanc perfidiam Caluinianam remoti: si Frãci estis, defendite leges patrias quas diu oppugnastis, & amplitudinem regni quàm diuturnis bellis miserè labefecistis: si nobiles, ostendite aliqua eius nobilitatis signa, insistendo nobilissimorum patrum vestigijs à quorum nobili sanguine hæc nobilitas ad vos deriuata manauit. Et deniq; si omnino viri communis honestatis & prudentiæ haberi vultis, imminentem Atheismum & seruitutem misertîmam à ceruicibus vestris depellite, quorum alterum numquam declinabitis nisi Caluinismum ab animis vestris penitus amoueatis. Illum enim admittendo simul necesse est vel ministros capita Ecclesiarum vestrarum à vobis adorari, vt nuper in Scotia, & adhuc Geneuæ, & ita illis insolentissimis

Suprà cap. 5.

Nobiles Caluiniani futuri vel serui vel Athei.

dominis ſeruieitis, cuius experimentum aliquod in Gallia Scotiáque habuiſtis: vel regem veſtrum Eccleſiæ caput conſtitui vt in Anglia, & tum illud omne tanquam euangelicum credere compellemini, quicquid rex ille à ſuis aulicis & mulierculis in hanc & illam credendi formam inflexus vobis credendum edixerit, atque ita euadetis merè Athei omnis certæ & conſtantis fidei expertes, cuius luctuoſum Chriſtianis omnibus exemplum infælix Anglia multis iam annis ſuppeditauit.

12. 12 Quem vel Atheiſmum vel Alcoraniſmum, neceſſitatem nimirum credendi quod vnus aut alter Sergius ſiue Mahometis, ſiue rex ſiue miniſter iuſſerit, quò minùs timeam poſſe in Galliam ingraueſcere, vel ſaltem ſtabilem illic ſedem figere, quémadmodum in Græcia, Aſia, Africa, Angliáque multos iam annos vſuuenit: facit partim Atheiſmi huius iam ſatis multis experimentis explorata & vnicuique cognita nequitia & turpitudo, partim ipſorum Gallorum à maioribus ducta naturæ quędam bonitas & honeſtas, qui quum nunquam ne Pagani quidem, hoſtes eſſent Catholicorum, quam improbabile eſt eos poſt tam diuturnam multis annorum centenarijs Chriſtianam fidei profeſſionem, velle infidelitati Chriſtianis myſterijs ita ex diametro repugnanti perpetuò adhæreſcere, & tam infinitè à maiorum virtute degenerare: etſi ab impoſtoribus ad tempus ſeducti, cum Mahomete, & Sergio, & Turcis, & Saracenis contra Eccleſiam Catholicam matrem ſuam noua hæreſum portenta ſequuntur. Multò autem magis hanc ſpem amplificat præclara Gallicanæ reipub inſtitutio, ſingularum reipub. partium zelus & virtus, in populo antiquæ fidei ſimplicitas & amor, in multis ex nobilitate excellens fortitudo & cõſtantia, in clero pietas,

Suprà pag. 559. *Quare de repub. & Eccleſia Gallicana bene ſperandum.*

doctrina,

doctrina, studium, eámque fidem vel libris, vel cõcionibus, vel etiam sanguine confirmandi mirabiles propensio & alacritas: regis denique ipsius etiãsi adhuc ab istis proditoribus à regni possessione detineatur, summa & singularis religio, in Deo ad hãc tempestatem sedandam precibus implorando rara & insignis sãctitas, à teneris annis in Ecclesia Christi defendenda, versata mens & prudentia, ætas rebus ordinandis maturrima, coniuncta cũ regia maiestate sacerdotalis grauitas, magna apud homines reuerentia, maior apud Deum gratia. Auget hanc spẽ multò maximè & inprimis Dei ipsius qui perpetuò ostendit eximiã Ecclesiæ Gallicanæ curam extraordinariã quædam prouidentia, ex eo quod huic Ecclesiæ fabricandæ tã gloriosos dedit architectos & Apostolos, ipsos Christi Iesu domesticos, eiusq; principũ Apostolorũ & Pontificum, Petri, Pauli, & Clementis familiares, Lazaros, Nathanaeles, Marthas, Dionysios Areopagitas, Crescentes, Trophymos, Eutropios, Photinos, Sixtos, Saturninos, Martiales, & alios Apostolicæ familiaritatis, ætatis, & spiritus permultos: ex eo quòd huius ædificij muros copioso fortissimorum Martyrum sanguine temperauit, Irenæi & Lugdunensium contra Romanos Imperatores, Vincentij & Lingonensium contra Vandalos, Prætextati & plurimorum Rothomagensium, Nannetensium, & Britannorum contra Normannos, & nuper innumerabilium in omnibus penè regni huius prouincijs religiosorum contra Caluinistas: ex eo quòd omnibus sæculis præstãtissimos huic Ecclesiæ Episcopos dedit, Martinos, Exuperios, Hilarios, Prosperos, Eucherios, Mamercos, Remigios, Gregorios, Vedastos, Audoænos, Hinc maros, Iuones, qui mirabili exemplo vitæ & doctissimis scriptis populum Gallicanum

Apostoli Galliæ.

Martyres Galliæ.

Episcopi Galliæ.

Reges Galliæ. in Apostolica maiorum religione continuerunt: ex eo quòd à primo Christianissimo rege S. Clodouęo nemo regno huic præfuit, vnico isto extremo tyranno Valesio excepto, aut hæreticus, aut pertinax in Ecclesia oppugnanda aduersarius. Sed etiamsi pauci quidam in peccatis auaritiæ & luxuriȩ dissolutiores, vt Dagobertus, valde Ecclesias ad aliquod tempus oppresserunt; ijdem tamen postea magna impietatis suæ pænitentia correpti, larga compensatione multis Ecclesijs vel penitus extructis vel regali munificentia locupletatis, priorem impietatem correxerunt: ex eo denique quod ut hæc respub. tota à prima conuersione per Apostolos & Apostolorum discipulos facta, nunquam à fide semel tradita ad hæresim quamcunque discessit, etiamsi propterea grauissimas à Saracenis, ab Arianis, à Lógobardis, à Germanis, ab Albigensibus bellorum procellas sustinuerit: ita nunc videmus eiusdem reipub. membra omnia, piam plebem, religiosum clerum, heroicam nobilitatem, pari studio conniti vt quam fidem à maioribus acceperunt, eandem ad posteros puram & incorruptam transmittant, adeo vt vix possibile sit fidem in Gallia Catholicam tantis in terra bonorum hominum, tantis in cœlo sanctorũ Confessorum martyrum & Apostolorum præsidijs suffultam deleri & extingui. Huc accedit quòd quæ eius loco sufficienda est fides Caluiniana, adeò est tetra & nefanda, ministrorum qui eam prædicant vita adeò impura, mores adeò iniquinati, ambitio adeò immensa, tyrannica, & intolerabilis, sectariorum quorum armis eam plantare moliti sunt facta adeò scelerata, crudelia, sanguinaria, & sacrilega, vt nemo vir mediocriter bonus vel fidem eam possit amare, vel facta non odisse, vel sectarios non dánare vel ministros omnium authores non exhorrescere.

Respub. Gallicana.

Caluinismus.

Ideo-

Ideoq; vt Gregorius Naziázenus postquã Christiani sui tẽporis Iuliani Apostatę ministrorũ insolẽtiã & furores gustassent, & ab ijsdẽ sub Iouiano Imperatore respirassẽt, cõfidenter pronũtiat Christianos nunquam deinceps laturos simile alterius Iuliani aut Iulianistarum imperium: non aliter ego tot Francorum pietatis constantiæ & fortitudinis argumentis fretus, quum illi quoque iam olim immanissimã Caluinistarum Iuliani militibus simillimorum feritatem innumeris ijsque cruentissimis exemplis testatam experti sunt, & à qua per regum & principum Catholicorum diuinam bonitatem respirarunt, ea qua Nazianzenus confidentia plenus, quod ille de Romanis Christianis, idem ego de Francis Christianis præsumo, & cum Nazianzeno de Francis asseuerari posse spero. *Non iam deinceps sacrosanctis nostris Ecclesijs Iulianistæ (Caluinistæ) oculos flagitiosos inijcient. Non iam altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia scelesto sanguine fœdabunt. Non iam sacrilega manu donaria diripient & prophanabunt impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum grauitatem, virginum pudorem contumelia afficient. Non iam sanctorum incisorum præcordijs impuros porcos immittent, vt simul & pabulo & præcordiis expleantur. Non iam martyrum sepulchris ignem admouebunt, vt per eorum ignominiam alios à certamine deterreant. Non iam Sanctorum reliquias, cum ossibus vilissimis per contemptum permixtas flammis absument, aut in ventos mittent, vt eos honore talibus hominibus debito spoliẽt. Non iam Cathedram pestilentiæ (&* Cõsistoriũ Geneuense) *instruentes, maledictis & conuitiis aduersus Episcopos presbyteros, insuperque prophetas & Apostolos, Christúmque adeò ipsum contortis oblectabuntur.* Hæc & alia huiusmodi olim contra Christianos facere solebant Iuliani Apostatæ satellites:

Nazian. oratio. 2. in Iulian.

θυσιαστήριον.

Suprà pa. 370.

Opera Caluinistarum & Paganorum quam similia.

Suprà pag. 300. 301. 302. & c.

eadem hodie facere consueuerunt contra Catholicos Caluini Apostatæ discipuli. Hæc & huius generis alia quia semel à Iulianistis passi fuerant Christiani, Christianos nunquam deinceps passuros certò sibi pollicetur sanctissimus vir. Et quia hæc eadem & atrociora in Catholicos Francos commiserunt Caluinistæ, Christiani omnes per Europam certò sibi pollicentur Catholicos Francos eadem rursus nunquã toleraturos, sed tali dedecori, & sacrilegio, & impietati, & diuini nominis contumeliæ, mille honestissima aduerso pectore vulnera & pulcherrimam pro Christi gloria mortem antelaturos. Quis enim Christianus non malit tristissimam mortem iterum atque iterũ oppetere, quàm in tam nefario hominum nequissimorum, verbo factoque Christum & Christiana omnia blasphemantium grege, siue paucos menses, siue Nestoris annos viuere? Et si primi Christiani sic intimis sensibus vexabantur, quum leues quosdam errores (si cum Caluinianis blasphemijs comparentur) contra Catholicam veritatem in priuatis ædibus prædicari audirent, vt mortis quàm vitæ cupidiores exclamarint, *Deus bone in quæ tempora nos reseruasti?* quemadmodum ad vitam hanc contemnendam animati esse debent Catholici, quum vident has Caluinistarum monstrosas & plusquam Mahometanas in Deum Christúmque contumelias publicè è suggestu in Christianorum templis circunsonare? Vitæ nimirum cursus breuis est, pietatis merces æterna, & hoc caducum corpus vel morbo vel aduerso aliquo casu, vel saltem ætate, paucis pòst annis est dissoluendum: anima autem ad immortalitaté in cœlis cum Deo perfruẽdam est creata, quò pietatis, & charitatis, & Christianæ fortitudinis officijs est ascendendum. Quò vt peruenirẽt olim

Ad Francos Catholicos vniuersos.

Eusеb.

olim Christiani Franci, nullum vitæ periculum recusarunt. Et quum sic affecti pro Christi gloria vitam neglexerunt, & contempta morte Christi hostes intrepidè sunt aggressi, Christus eis longam & gloriosam in hoc etiã mundo vitã est largitus, & eorum virtutem præclarissimis sæpenumero victorijs honorauit. Quæ enim historiæ tacent Simonem Comitem Montfortium ducem Catholicorum in Gallia contra Albigenses: à quorum vasto exercitu centum millia complectente, in oppidulo quodam Gasconiæ obsessus, cum Catholicis mille ducentis animosè pro Christi honore caput suum morti deuouens, in eos erupit, & septendecim millia cum eorum duce Petro rege Aragoniæ occidit, reliquósque omnes in fugam vertit: vel superiori seculo Balduinum Gottofredi Bullionij fratrem, qui Hierosolymis ab hoste in arctum conclusus, quum iam de eo actum putaretur, is cum suis copiolis 260. equitum & nongentorum peditum, strenuè contempta morte contra infideles dimicans, Caliphæ exercitum fudit, in quo erant equitum millia nouem, & peditum millia viginti: quo in prælio præter pedites plurimos, quinque equitum millia desiderata sunt: aut etiam ante hos vtrosque Carolum Martellum, qui in campis Turonensibus Saracenorum & Arianorum trecenta septuaginta quinque millia, minima suorum cæde interfecit. Neque similia trophæa Catholicis contra hæreticos & Paganos, nostra hac ætate in extremo Oriente & Occidentali America, & sub oculis nostris hic in Europa à Deo optimo maximo donatæ defuerunt. *Facile est quidem* (vt ait egregius dux Machabæus) *concludi multos in manu paucorũ*, quũ pauci illi iustitia causæ, recta conscientia, spe & fiducia in Deum armati, & de morte propter eius veritatem & honorem

Victoria Catholicorũ de hostibus.

Belforest. Annal. lib. 3. cap. 84.

Baptist Fulgos. & Ægnatius lib. 3. cap. 2.

Suprà fol. 691.

Ozorius.

1. Machab. 3. v. 18.

adeunda non soliciti, eius inimicos, Paganos, infideles, hæreticos animo magno & excelso adoriuntur: *& non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis vel in paucis: quoniam non in multitudine exercitus, sed de cœlo victoria belli & fortitudo est.* Ita nimirum in omnibus illis contra Christi hostes prælijs animati erant Franci, quemadmodum idem Machabæus suis Hebræis concionatur: *ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci & superbia vt disperdant nos, & vxores, & filios nostros, & vt spolient nos. Nos autem pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris, & ipse dominus conteret eos ante faciem nostram.* Quo spiritu & zelo pugnandi pro legibus Dei, & reipub. & animabus suis & suorum, quum Catholici aggrediuntur aduersarios, Deus eorum piam fortitudinem sua extraordinaria gratia solet prosequi. Et quid pro Christi nomine formidarent Christiani milites, quibus in prælio cæsis æterna paratur in cœlo merces & corona, quando Romani, Græci, Lacedæmonij, & alij Pagani sola popularis gloriæ suauitate deliniti, vel honesta naturę indole vt reipub. suæ prodessent ducti, voluntariam mortem sæpenumero adiuerunt: Quum in primo bello Punico Romanus exercitus ita esset ab hostili circunclusus, vt euadere non posset, nisi ex eis aliqui collem hostibus vicinum cum certo vitæ discrimine occupantes hostilem exercitum eò auerterent, Calphurnius Flamma trecentis voluntarijs præfectus, conspicatus præsens exercitus Romani periculum, *Moriamur* inquit *milites, & morte nostra liberemus circunuentas legiones*: nec quisquam ex tanto numero detrectauit, quò minus in locum mortis suæ, certatim quasi ad apparatas aliquas epulas procurreret. Quę intuētes Fanci, quantò magis inflāmati debēt, vt pro sua, ciuiúmque suorum, & reipub. Gallicanę, innu-

Ibid.

Ibid.

Fortitudo Romanorum.

Liuius decade 3. li. 2.

innumerabilium videlicet Christianorum salute tū temporali tum ęterna, vitam hanc caducam si opus sit despiciant, nec quacunque conditione aut pacificatione ferant Caluinistam, hoc est patriæ suæ, & religionis, & corporum, & animarum hostem Pæno quouis, aut Antiocho, aut Calipha Babylonio, aut Petro Albigensium duce tetriorem, Francorum Imperio præfici. Si Franci Catholici sunt, aut cum rege & fide Catholica eis viuendum, aut pro rege & fide Catholica eis moriendū est. Si Catholici sunt, contra hæreticos Caluinistas capitales & æternos Catholicorum, & hominum & mysteriorum hostes, tam ambitiosè regnum vt Catholica omnia radicitus extirpent affectantes, ad extremum vsque vitæ spiritum depugnandum est. Hoc est eorum si Christiani Catholici sunt, officium. Hoc ab eis requirunt eorum Catholici maiores, fortissimi Martyres, sanctissimi Confessores, clarissimi reges, optimi omnium ętatum & conditionum Franci, qui acceptam ab Apostolis Catholicam fidem, inuitis Tyrānis inuitis persecutorib. inuitis Saracenis, inuitis Arianis & hæreticis, furente & fremente Satana, incorruptam eis tradiderunt, & vt idem ab istis suis quoque posteris præstetur expectant. Hoc denique ab eis postulat Christus Iesus qui eos in baptismo suæ Catholicæ fidei consecratos, ad perpetuā eiusdem defensionem sacrosancto voto obligauit.

Catholicorū officium.

Quòd si quis in Frācia Catholicus adeò sit mollis & effæminatus, vt istis nihil commotus, quouis timore, vel amore, vel fuga belli, vel desiderio quietis, si inclinet ad iniustissimum Nauarræi aut Caluinistæ cuiusque regnum approbandum: de tali homine etiamsi aliàs viro bono, quid ego aliud dicam, quàm quod de Marco Arethusio Gregorius Nazianzenus: à quo vt cœpi ita cum eodem ter-

Conclusio.

minabo hanc Iuliani & Nauarræi comparationem. Marcus autem ille, Episcopus *eximia vita & singularũ doctrina*, à Iuliani satellitibus comprehensus, postquam omnia pertulisset cruciamentorum genera quæ humanum ingenium poterat excogitare, *verberibus cæsus, & in omnibus corporis partibus laceratus flagris, abiectus in cloacas, & deinceps per plateas à viris & mulieribus aptatus, tum traditus pueris vexandus, qui eũ in sublime iactatum excepere stylis, deinde inuoluerunt reti, & oleo melleq; delibutum in alto suspenderunt, apes & vespas ad eum depascendũ inuitantes, à quibus ambesus est*: adeo vt gloriosissimis martyribus Laurentio, Vincentio, Georgio, incredibilium tormentorum perpesione non multùm concederet: tamen post hæc omnia animo inuicto tolerata, diuinus Theologus pronũciat hæc eum & his duriora promeritum hanc ob causam: quia *vnus fuisset ex eis qui impurum & nefariũ Iulianum morti à Constantio destinatum furtim subduxerant & seruarant, quo solo nomine meritò fortasse hac patiebatur, ac plura perpeti merebatur, quod tantum malum vniuerso terrarum orbi imprudens seruasset*. Hoc idem de se dictum verisimè interpretentur Catholici Franci, Episcopi, Ecclesiastici, Duces, Comites, Nobiles, populares, quicunque Nauarræo ad regnum hoc inuadendum qualemcunque opem præbuerint: qui si deinde omnibus contumeliarum & suppliciorũ generibus excarnificati fuerint, quæ tyrannica crudelitas fingere poterit, si vt Marcus ille Iuliani seruator, sic isti Nauarræi fautores promiscuè mulierũ, virorum, & puerorum Caluinistarum multitudini exponantur cædendi flagris, raptandi per plateas, abiiciendi in cloacas, configendi cultris & scalpellis, conficiendi à vespis & crabronibus, & denique in partes minutissimas discerpendi (sic autem vt Paganismus, ita Caluinismus quoque suos remunerare

Theod. ibi- et Sozomẽ. li. 5. ca. 9.

Nazian. Orat. 1. in Iulianum.

rare ſolet catholicos patronos, nec quicquã eſt vel Paganiſmo vel Caluiniſmo contra Chriſtianos etiã amicos crudelius & ingratius) hæc omnia & his (ſi fiere poſſet) immaniora eos ſuo merito pati orbis chriſtianus iudicabit, qui nõ vt Marcus ille caſu, ſed induſtria, non errore, ſed iudicio, nõ imprudentes, ſed prudẽtes ſcienteſq; euidentiſsimis nimirum & terribilibus exemplis exercitæ à Caluiniſtis principibus in Anglia, Flandria, Scotia, Germania, ipſaq; etiam Gallia, tyrannicæ perfidiæ, ſanguinariæ feritatis, & ſacrilegi legum humanarum diuinarumq; contemptus edocti, talem *impurum & nefarium* Caluiniſtam, *Iulianum* alterum, certum orbis Chriſtiani malum, facem & turbinem, reipub. Gallicanæ regẽ admittere voluerunt.

L A V S D E O

Priuilegij summa.

REGIÆ Catholicæ Maiestatis authoritate cautum est, ne quis intra sex annos proximos, citra *Ioannis Keerbergij* voluntatem, hunc librum *De Iusta reipub. Christianæ in Reges impios et Hæreticos authoritate &c. G. Gulielmo Rossæo Authore*, Imprimat, vel alibi impressum in has regiones importet, vel vllo modo distrahat. Qui secus faxit, præter confiscationem librorum omnium, pœna aurei Carolini pro vnoquoque exemplari mulctabitur. Vt latius patet, in ipso diplomate dato Bruxellis, Septimo decembris Anno 1591.

Subsig.

Prats.

INDEX RERVM MAGIS MEMORABILIVM QVAE HOC IN OPERE CONTINENTVR.

Antiochus

D.

H.

I.

O.

P.

R.

maximè,

Turcæ

FINIS.

HVnc librum de religione Catholica præclarè tractantem, dignum iudico qui hoc tempore ab omnibus orthodoxæ fidei zelatoribus legatur, ac proinde in vsum reipub. Christianæ recudatur. Actum Antuerp. 16. Octob. 1591.

Ita est D. Henricus Sibertus Dunghius, S. T. Doct. Canon. Cathed. Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis Librorumque Censor.

Idem attestor hac 3. die Decemb. anno 1591.

Siluester Pardo S. Theol. Licent. Cathed. Eccl. Antuerp. Can. Librorumque Censor.

Idem & ego attestor infrascriptus Librorum Censor 3. Decemb. 1591.

Michael Hetsroey Bruegelius Canon. Beatæ Mariæ Antuerpiens.